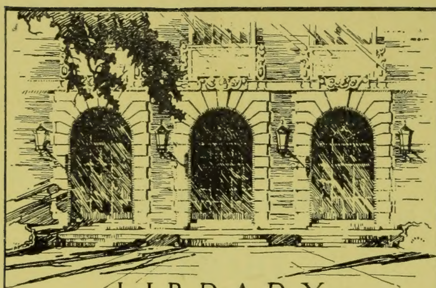


LISTY

filologické a paedagogické.

Vydávají se
nákladem Jednoty českých filologů v Praze.

Odpovědní redaktoři
J. KVÍČALA, J. GEBAUER.

ROČNÍK OSMÝ.

V PRAZE.
Tiskem dra. Edvarda Grégra.
1881.

Obsah osmého ročníku.

Pojednání.

Úvahy a zprávy.

Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu.

Sepsal Ant. Matzenauer.

Храна, stslov. f. cibus, sumtus, bulh. hrana (-nŭ, f.) alimentum, nutrimentum, victus, 2) frumentum, slov. hrana cibus, charv. hrana id. 2) nutrimentum, victus, srb. hrana victus, pohrana custodia, kašub. charna pabulum, polab. chórna nutrimentum, alimentum; čes. o-chrana tutela, praesidium, pol. o-chrona id. 2) custodia, conservatio, rus. пó-хороны, f. pl. sepultura.; **хранити, -нѭ** vb. dur. stslov. custodire, servare, nutrire, -**законъ** Cloz. I. 158. observare, -**сѧ** cavere c. praep. **отъ**; bulh. hranè, místy hranŭ, nutrio, alo, pabulum praebeo, slov. hraniti, -nim nutrire, servare, conservare, tueri, charv. srb. hraniti alere, pabulum praebere; reponere, servare, hraniti se srb. cavere, sustentari, rus. хранúть,-ню́ custodire, reponere, servare, conservare, хранúть-ся cavere, servari, по-хоронúть vb. pf. по-хоронять dur. humare, sepelire, pol. chronić, -nię parcere, tueri, reponere, servare, conservare, c. gen. „chronić głowy; -się cavere, vitare, čes. chrániti, -ním tueri, defendere, protegere, servare, -se cavere, vitare, polab. chórnit (corrupte: ggôrnet füttern, J.) chornaṇ 1. sg. praes. alo, nutrio, chornaṇ-saṇ alor, sustentor, chórni nutrit. **Храна** přesmyknutím hlásek z char-na; koř. char pravdě podobno ze staršího sar; za srodná možno pokládati lit. szer-iù, szér-ti nutrire, alere, pabulum praebere, pá-szaras, m. pá-szara f. pabulum, koř. šar; lot. sēr-s, pasērs der Wintervorrat an Heu und Stroh, kořen prvotně sar, jak dle lit. souditi možno. Srov. také zend. qhar-ena, qhar-etha, qhar-ta nourriture (Beitr. VII. 288) potrava, kořen qhar, původně svar edere; zend. qh stává na místě skr. a prvot-

ného sv, qh tu zastupuje *s*, *v* pak vypadlo; pers. châr-den, starší tvar chvâr-den comedere, bibere, (Comp. I. p. 166). Dle toho by bylo domnívati se, že i v kořenech: slovan. char (har, ze staršího sar), lot. sar, lit. szar před *a* vypadlo *v*.

Chřípě f. čes. nares, chřiepi (dual.) stčes. Ps. ms. 113. v chřiepiech, Sap. 22. chřípěje, f. obs. chřiepina (obs.) Msc. med. 239. p. A. viij. — srov. Zend. śrifa, m. naris, ač nevzniklo-li to slovo, jak někteří za to mají, přesmyknutím hlásek ze *śifra; pak by ovšem čes. chřípě nemělo s ním nic společného.

Хрѧд, kořen esurire, languescere, tabescere: **о-хрѧнѫти, -нѫ** vb. pf. stslov. esurire, kdež vypadlo *d* před *n*, čes. chřadnouti, chřadnu vb. dur. languescere, marcescere, macrescere, tabescere, „od nemoci chřadnul“ Wq. 791. „tělo chřadne.“ D. exc. žízní chřadnouti siti confici. „Byliny od sucha chřadnou“ Ros. chřadnouti po něčem, někom vehementer desiderare „chřadl po ní,“ *W.* = toužil po ní. „Zamiloval jí a po ní milostí chřadl“ — Lom. Kup. střel. 48. — stčes. chředne 3. sg. praes.: „závistí chředne“ Štít. rkp. *e* kořenné slabiky toho slova svědčí o někdejším nosovém zvuku; chředne ze chřędne, chřadnu ze chřaṇdnuṇ.

Хрѧст, kmen, sonum edere, crepare, strepere, stridere: pol. chrzęstnąć, chrząstnąć -nę vb. pf. chrzęstać i chrząstać, -stam, chrzęszczeć, chrzęszczę vb. dur. crepare, crepitare, strepere, slov. hreščati ze hręščati strepere, čes. chřestnouti, -nu vb. pf. chřestati, -stám i -sci, chřestěti, -stím vb. dur. i. q. pol. — chrząst, m. pol. strepitus, čes. chřest, m. id., chřiesť, f. (obs.) asparagus „Hromové kořenie, aneb řiekají chřest“ Gád. rkp. chřescz asparagus Aqu. t. j. chřešč; chřestačka crepitaculum; pol. chrząst agaricus farctus. Sem náležejí, jak se podobá, také rus. хрящъ, m. glarea, arena crassior štěrk, hrubý písek; 2) linteum erassum plátno na měchy, na pytle, měchovina; хрящáнъ spanische Wegwarte (cichorium). Od téhož kořene pocházejí: slov. hruščati strepere, hrušč strepitus, charv. hrustati crepare, crepitare, strepere, stridere, snad také hrustiti se, gloriari, rus. хрýснуть -ну i хрустѣть crepare, stridere, čes. chrustěti, chrustiti strepere, chrustnouti, chrustati, chroustati crepare, crepitare, stre-

pere; stslov. **хрѫстъ** locusta **проузи и хроустове** Holm. Triod.-Mih. **хрѫщь**, m. scarabaeus slov. hrôšč id. rus. хрущъ tenebrio molitor, pol. chrząszcz, m. scarabaeus, 2. chrząszcz bedłka agaricus lactifluus; čes. chrust, m. 1. strepitus, 2. sarmenta, 3. homo stolidus, chroust scarabaeus, polab. chranst Holzkäfer. Za srodné možno pokládati: lit. szlamszczù, ze szlamsztju, szlàmszti strepere, stridere, flare, spirare, kmen szlamszt, od něhož szlamszt -ónas „ein hohler Wind." Ness. *r* a *l* se ve příbuzných slovech často zaměňují, *r* bývá obyčejně starší. — Srov. také got. kriust-an (praet. sg. kraust, pl. krustum) stridere, kriusts stridor, ags. hrist-lan crepare, hristling strepitus, hyrst-an murmurare.

Хрѧставьць m. stslov. cartilago, **кости, жилы, власи, ноктие, -вецъ и мазь** Dioptr. Leop. **хрѧстъкъ и хрѧщь** m. id. pol. chrzęst-ka, chrząstka id. slov. hrustec, hrustanec, hrustavec id. hrust-av adj. cartilagineus; rus. хрящъ m. cartilago, čes. chrusť, f. chrustka, chrustačka, chrustavka, chrustavice, f. chrustavec, m. 1. id. 2. chrustavec polygonum aviculare; hluž. krymst, gen. *-a* cartilago, krymstawa, krymsćina res cartilagini similis; 2. krymstawa Knorpelkraut polycnemum. Kmen jest **хрѧст** rodere, cum strepitu mordere: čes. chremstati mordere, hluž. krymsćić, kramsćić, krymstać mordere cum strepitu, slov. hrustati rodere aliquid duri„ charv. hrustati rodere, stridere dentibus, slov. hrust stridor dentium, čes. chrustnouti, chrustati, chroustati strepere, dentibus conterere *u* i *ou* v kořenné slabice slov tu uvedených pochází z nosové hlásky un̥; lot. kramstīt rodere. Srov. také stněm. chrustala, chrustila, krustila i krostila, sřněm. krostel cartilago v. **Грѧставъчьнъ**.

Хрѧщь, m. stslov. agger, tumulus, hromada, násep, hráze; jest, jak se podobá, ve spojitosti s rus. за-хря́снуть místo хря́стнуть obrui, limo obduci, oblimari, за-хря́слый obrutus, limo obductus, за-хря́слость rudus; kmen stslov. byl by **хрѧст**.

Хоук, kořen clamare, strepitum ciere: slov. hukati strepere, strepitum ciere, gemere, za-hukati ululare coepisse (de noctuā, ululā), za-hučati strepitum ciere (de vento); srb. huka clamor, hukati, hučem clamare, méně správně

„ukati“ psáno clamare, huktati id. za-ukati, -učem místo -hukati „inclamo ita, ut audiat, ubi sim, absens sodalis,“ za-učiti, -učim vb. pf. cantare coepisse, za-učati, -učim vb. pf. stridere místo -hučiti, -hučati, hučac, m. morbus quidam aurium, charv. hukati, -čem vb. dur. clamare, gemere, suspirare, za-hučati, -čim vb. pf. ululare coepisse, strepitum ciere (de vento, de undis). Srodnými zdají se býti lit. szunk-u szuk-ti, jen ve složen. na př. s předlož. pra- exclamare, szuk-auti, -auju clamare, vociferari, tumultuari, jubilare, szauk-iù, szaúk-ti clamare, vocare, invocare, conviciari, objurgare, szaukùs adj. strepens; koř. szuk; lot. sauk-t, saucu vocare, appellare, proclamare, sauk-āt, -aju frequ. vocitare, appellare, conviciari, koř. suk; dle toho tedy pochází kořen **хоук** ze staršího suk.

Хоул, koř. stslov. vituperare, contumeliā afficere, maledicere, blasphemare, exprobrare: **хоула**, f. blasphemia, contumelia, accusatio, probrum, **хоулити**, **хоулѭ** vb. dur. blasphemare, contumeliā afficere — **на кого** Men.-Vuk. **хоульнъ** adj. maledicus, **хоульникъ** m. maledicus, 2. haereticus, **о-хоулити** **-лѭ** vb. pf. blasphemare, contemnere, **о-хоулѣти**, **-лѣѭ** vb. dur. dedecore afficere a j. bulh. hula (-lù, f.) vituperatio, vituperium, hulè, místy také hulù vitupero, hulav adj. stultus, Verk. 372. charv. huliti, -lim vb. dur. vituperare, conviciari, contumeliā afficere, po-huliti vb. pf. spernere, srb. hula vituperatio, vituperium, huliti, -lim vituperare, po-huliti maledicere, blasphemare c. acc. rei; rus. хулá vituperatio, vituperium, хулúть, -лю́ vituperare, blasphemare, хýльный maledicus, blasphemus, хýльникъ, хулúтель id. о-хулúть, по-хулúть vituperare, хýлка vituperatio, по-хýлка id. — srov. got. bi-saulnan maculari, inquinari, bi-sauljan maculare, foedare, polluere; švéd. söl-a inquinare, maculare. Význam: poskvrniti, pošpiniti mohl snadno přejíti ve význam: haniti, urážeti, tupiti, láti, zlořečiti. Jest-li toto sestavení pravé, tedy kořen **хоул** pochází ze staršího sul.

Хоупати, **-паѭ** i **-пліѭ** vb. dur. stslov. mendicare žebrati, též **-сѧ** „**лоуче есть оумрети, нежели хоупати сѧ**“ Sir. 40. 29. — Vost. **хоупавъ** adj. mendicus žebravý, **чѧдо, животомь хоупавомь не ходи** ibid. — srov. ags. seof-ian ingemiscere, střněm. siuf-en (Voc. a. 1419), siuf-ten, siuf-izen, siuf-zen,

sûf-ten suspirare, gemere vzdychati, stenati, sûf-t, m. suspirium, gemitus sûf-tôd m. gemitus vzdychání, stenání, stněm. sûf-tôn suspirare, gemere. Dle toho se domnívati lze, že kořen хоуп vyvinul se ze sup.

Chvadnúti, chvadnu vb. dur. stčes. deficere, „chvadne duše má" deficit anima mea. Ps. ms. 83. 3. Kořen chvad, jak se podobá, ze свѧд = svaņd; srov. sřněm. svind-en, praet. sg. svant, tabescere, deficere, linqui animo, evanescere, swant, gen. -ndes m. úbytek „unmerklich sich einstellende Abnahme." Ziem. Kořen swand.

Хвал koř. laudare: stslov. хвалити -лѭ vb. dur. laudare, gratias agere — хвалимъ part. praes. pass. laudandus, -сѧ gloriari, bulh. falè místo hvalè laudo, slov. charv. srb. hvaliti, -lim, laudare, gratias agere, rus. хвали́ть, -лю́, mrus. хвалити (chvalyty) -лю, pol. chwalić, -lę čes. chváliti, -lím laudare, hluž. khwalić, -lu, dluž. chwaliś, -lu id. polab. chóli 3. sg. praes., místo chvoli, laudat; stslov. хвала f. laus, gratiae хвалѫ въздати, въздаꙗти gratias agere, bulh. fala (-lù, f.) laus, slov. charv. srb. hvala id. vedle fala. rus. хвала́, pol. chwała, čes. chvála, hluž. khwała laus. — lit. kwola laus, gloria, kwolyti, -yju vedle czwolyti, -yju aestimare, honorare, celebrare, ze slovan. Kořen stslov. хвал pravděpodobno ze svar: skr. svar (1. par.) sonare, v dialektě vêdickém: recitare, svara-s, m. sonus, svarja (them.) laudandus, svarana (them.) inclutus chvalně známý, slavný; got. svêr-s honoratus, svêr-ei f. honor, svêr-itha id. aestimatio, svêr-an, ga-svêr-an honorare, aestimare, glorificare mohou též sem potahována býti, neb got. ê stává obyčejně naproti staroněmeckému â.

Хвор, koř. stslov. aegrotum esse: хворати, -раѭ (z dohadu) Trigl. aegrotare, хворъ aegrotus ib. хворость valetudo tenuis ib. rus. хвора́ть, хвора́ю aegrotare, -ся impers. id. хворает-ся мнѣ aegroto, хво́рый adj. infirmus, tenui valetudine utens хво́рость valetudo tenuis, pol. chor-y aegrotus, chorować, -ruję aegrotare, chorzeć, -rzeję in morbum cadere, choroba morbus, chorość (obs.) valetudo tenuis, čes. chorý infirmus, tenui valetudine utens, aeger, macilentus, stčes. chvor-ý id. 2. imbecillis, macilentus „Jejie dřevnie krása bieše sie v chvoru postavu promienila" Pass. — chvor stčes. infir-

mitas, macies — z dohadu „Nemoc suší, krmě nadýmá, postové chvor činie“ Čel. Dod. choroba morbus, chorosť infirmitas, valetudo tenuis, macies, hluž. khory aeger, aegrotus, khorjeć cadere in morbum, morbidum fieri vel esse, khorować aegrotare, khoroba valetudo tenuis, khorosć morbus; polab. chêre, czêre m. chera, czera f. hässlich J. P. místo chjör-y, m. chjör-a f. — Kořen хвор pravděpodobno ze svar; možno jej pokládati za srodný se skr. svar (1. par.) vexare, stněm. suer-an dolere boleti, suâri, suâr adj. dolorem efficiens, molestus; gravis, sřněm. swaere adj. id. stněm. suâro, sřněm. swâre adv. graviter, moleste, cum dolore, stněm. suâri, sřněm. swaere f. molestia, moeror, aegritudo animi, stněm. suero, sřněm. swer, m. dolor, aegritudo, ulcus.

Хворовати, -роуѭ vb. dur. stslov. *δαπανᾶν* impendere nakládati na něco, náklad na něco činiti, „**на дѣло отъ нихъ все хвороваху**“ Proph. — Kořen хвор, jenž by souviseti mohl s lit. swer-u, -ti ponderare swar-ùs gravis těžký, swár-as, m. pondus váha, závaží; lot. sver-t, sver-u, též svēr-t ponderare, superinjicere überhängen, svar-s pondus; prvotný tvar kořenův lit. i lot. svar. Jest-li to sestavení pravé, pak se i koř. stslov. хвор vyvinul ze svar; prvotné značení jeho bylo asi přikládati na váhu.

Хвостъ, m. stslov. cauda **хвостъ бобровъ** Bus. 518, **хвостоватъ** adj. caudatus Trigl. charv. hvost (obs.) Verant. rus. **хвостъ** cauda, — у плáтья syrma Schleppe des Kleides, značilo někdy též chvost lázenský, jak se domnívati lze dle slovesa **хвостáть**, хвощý mit dem Badequast sanft schlagen, pol. chwost cauda (z rus.?), chwostać percutere, chwostak scopae balneares, čes. chvost 1) cauda „chvěje chvostem“ Orb. pict. 39. — 2) scopae metla, 3) chvost v lázni Badequast; 4) chvost volový (slk.) = divizna verbascum thapsus, chvostati, -stám vb. dur. chvostnouti vb. pf. mit dem Badequast sanft schlagen od. reiben „— — jdi do teplé lázně a když bude chvostati, maž sobě ruku neb nohu.“ Gád. lék. chvoště, n. obs., nyní koště scopae, hluž. khošćo n. id. khostać castigare, *v* kořenné slabiky vypadlo; polab. chjüst nebo chjöst pometlo (chêst, czêst J. P. Ofenwisch). Sem mohou také potahována býti rus. хвощъ (botan.) equisetum hiemale,

pol. chwoszczanka, chwoszczka, dluž. chošć id. pol. za-chwaścić się, -szczę się vb. pf. za-chwaszczać się, -am się vb. dur. herbis inutilibus obduci, silvescere. — Srov. nněm. Quast, Bade-quast scopae balneares, sřněm. quast, m. též queste, f. fasciculus (plumeus) „von hannevedern ein chwast." Suchenwirt, 16. 205. stněm. questa strigilis; holld. kwast, m. Quaste, Knoten, Bürste, švéd. quast, m. Büschel, Quast, Besen. Stprus. twaxtan „queste" Voc. t. j. chvost lázenský, kterým sluhové koupajícího tepou — jest jak se podobá akk. sg. k nom. sg. *twakstas; ježto se ve stprus. Vocabul. často nachází *t* na místě *k*, domnívati se lze, že i tu počátečné *t* stojí na místě *k*, tak že by nom. sg. prvotně byl *kwakstas, jehož *k* před *st* za vsuvku považováno býti může; lot. kvestēt, -ęju mit Birkenreisern in der Badestube schlagen und reiben.

Хвѣıати сѧ, хвѣıѫ сѧ vb. dur. stslov. moveri, pol. chwiać, chwieję quatere, agitare, „chwiać głową"; chwiać się 1) moveri, huc illuc moveri, agitari „nie chwiej się od každego wiatru," 2. vacillare, nutare; fig. haesitare, animo fluctuari, chwianie się subst. vb. vacillatio, nutatio, fluctuatio animi, za-chwiać quatere, concutere, labefacere, za-chwiać się labefieri, za-chwiany labefactus, nie-za-chwiany inconcussus stabilis, za-chwianie subst. vb. labefactatio, čes. chvěti, chvěji 1) movere agitare „Pták chvěje křídlama, pes chvostem" Orb. pict. 39. „chvěli na mne hlavami svými moverunt caput", Jung.-Slovn. 2. flare „povětří chvěje" Kram. exc. chvěti se moveri, agitari, labefieri, nutare tremere „chvěj se jako osyka." „Chvějí se krajiny německé vlnobitím bludu" Com. „Mysl Medee chviejieše sie, žadajiec, aby nočních mrakov ubylo" Troj. 32. chvění subst. vacillatio, nutatio, labefactatio, za-chvěti vb. pf., za-chvívati vb. dur. movere, quatere, labefacere, — se labefieri, contremiscere; dluž. chwjaś i chwjeś, chwjeju movere; flare, spirare. Kořen stslov. **хвѣ** pravděpodobno ze svai, prvotný tvar kořene sva, k němuž *i* přiraženo, dvojhláska *ai* pak přešla v ѣ; za srodné může se pokládati švéd. svaja labare, vacillare; flare, spirare, koř. sva, jenž se má ke **хвѣ** jako koř. sa: got. sajan serere, seminare ke stslov. koř. **сѣ**: **сѣıати** id. Od téhož kořene odvozena jsou: pol. chwierutać quatere, quassare, commovere,

— się huc illuc moveri, vacillare, kmen asi chwierut, čes. chvěpliti quatere, labefacere, — se tremere, jak se zdá místo chvěpeliti, kmen chvěpel?

Chybać się, chybam się vb. dur. pol. huc illuc moveri, vacillare, chybotać się id. et oscillare, chybki vedle szybki celer, velox, chybkość i szybkość celeritas, velocitas; čes. chybati (obs.) labare, nutare „Počnú chybati u vieře“ Štít. o 7 vstup. slov. po-hibovati se labare, nutare, hluž. khiblować labefacere, so — labare; kořen хъıб ze sub. Za srodná možno pokládati: lit. sub-óti, -óju (hlit. sub-ûti, -ûju) oscillo jactare, agitare cunas, huc illuc agitare, koř. sub též sup-ù, sùp-ti oscillo jactare agitare cunas i sup-óti, -óju id. lot. šaubīt huc illuc agitare, labefacere, šaubitês nutare, vacillare; fig. dubitare, inconstantem esse; koř. šub. Téhož původu zdají se býti: pol. chybić, -bię vb. pf. chybiać, -biam vb. dur. et iter. errare, a metā aberrare, ad irritum cadere, successu carere, chybiła nadzieja spes fefellit, „chybiły urodzaje,“ neurodilo se, chyba vitium, error, lapsus, defectus, po-chyba aberratio, frustratio; 2. dubium: bez pochyby sine dubio, po-chybny vitiosus, dubius, a vero alienus, čes. chybiti -bím vb. pf. chybovati, -buji vb. dur. errare, aberrare, peccare, successu carere, chyběti deesse, chyba i. q. pol. chybati, chybovati stčes. dubitare „Mojžieš chybal do moci božie“ Ms. Čel. Dod. po-chyba dubium, po-chybný dubius; hluž. khibić, khibjeć i. q. pol. khiba (obs.) vitium, error, lapsus. Značení: labare, vacillare, nutare klátiti se, motati se, viklati se, kolotati se mohlo snadně přejíti ve značení: dubitare, errare, aberrare, errorem committere chybiti, pochybovati atd.

Хъıн, kmen místo хъıбн, vlastně stcharv. stsrb.: **хъıна** fraus, Danič. **хъıнити, -нѭ** decipere, **хни-** Glag. **прѣхъıнити, -нѭ** fallere Šaf. — glag. 81. — slov. himba místo hinba dissimulatio, též hlimba id. kdež *l* jest vsunuto, himben dolosus, ad fallaciam compositus, hinavec i hlinavec, hlinjavec dissimulator, impostor, hinavka dissimulatrix, hinavstvo, hinavšina, správně hinavščina dissimulatio, hiniti, -nim decipere, Habd. hiniti se i hliniti se simulatorem esse, hinjava dissimulatio; charv. hina (obs.) fraus, charv.-srb.

hiniti, -nim simulatorem esse, decipere, hinba i himba fraus, dolus, himben fraudulentus, dolosus, hinac, gen. -nca dissimulator, impostor, deceptor. Koř. хъıб; to dosvědčují: stslov. подъ-хъıба adulatio, подъ-хъıбьнъ adj. adulatorius, подъ-хъıбьно adv. praedatorie, по-хъıблıенние cautio; charv. srb. pod-hiban adj. dolosus; rum. po-chibè praetextus. Viz Chybać.

Хъıра, f. stslov. debilitas, morbus, хъıровлнвъ aegrotus, о-хъıравѣти, -ѣıж aegrotare, koř. хъıр, slov. hir-ati languere, rus. хирѣть, -ѣю macrescere; sem náleží také, jak se podobá, stslov. про-хъıрѣлъ vilis, prvotně asi macer; srov. skr. sâr (10. par.) debilem esse; spojitosť toho kořene skr. s uvedenými slovan. slovy dá se vysvětliti tak, že sâr přešlo v sûr, pak v sŭr (сър), z něhož se vyvinulo хъıр; skr. sûr (4. âtm.) B. gl. ferire, laedere, by ovšem bylo zvukem bližší, není ale náležitě pojištěno; viz Chera. Zdali také stslov. про-хъıрıение mutatio -ренья лицю Op. 2. 2. 147. sem náleží, jest pro rozličnosť významu pochybno.

Хѫпати, -плıж vb. dur. stslov. prehendere, о-хѫпнти, -плıж vb. pf. amplecti, -ся implicari о-хѫплıати, -плıаıж vb. dur. amplecti, о-хѫповати -ваıж vb. dur. osculari, vlastně objímati amplecti; srov. lot. kamp-t, -ju i -u vb. capere, prehendere, ap-kamp-t, -ju, i -u amplecti.

И = i, praefix, v. Искепище, Ивлъга, Iver.

Ibišek, -šku m. (obs.) čes. althaea officinalis slez; cizího původu: lat. ibiscum, hibiscum, vlask. ibisco; téhož původu také: lit. ibiszkė, sřněm. îbisch, nněm. Eibisch. Základem jest řec. ἰβίσκος slez.

Ibrik srb. vas cupreum, aeneum měděná nádoba k umývání; slk. ibryk, pol. imbryk konvice na kávu; z turc. ibryk guttus, cantharus aquarius konev zalívací, nádoba na vodu; z turc. také nřec. ἰμπρίκιον pelvis, cantharus, rum. ibrik, maď. ibrik cantharus, guttus.

Icati se srb. eructare „iče mi se“ říhá se mi; srov. rum. iknesk vomiturum esse.

Igalo srb. littus pobřeží morské, pomoří; z nřec. αἰγιαλός id. jehož základem jest stejnoznačné střec. αἰγιαλός.

Игра f. stslov. ludus; κῶμος slavný průvod či pochod ke cti boha Dionysa, slavný pochod vítězův v národních hrách hel-

lénských, vůbec pochod veselých lidí s hudbou i zpěvem; též hodování; игры играти Prol.-Vuk. игры дѣıати, творити Men.-Leop. на игроу joco „оударити на игроу“ Georg.-Vost. také игрь f. ludus, oblectamentum, ironia, *κῶμος*; bulh. igra (-rù f.) ludus, saltatio, chorea, slov. igra ludus, charv. srb. igra 1. id. 2. saltatio, chorea, rus. игрá ludus, mrus. ihra, pol. gra, starší tvar igra, id. čes. hra ludus, nugae, jocus starší tvar jhra, ihra. — „Jher dēnie“ St. Skl. III. 103. „byl uražen zeyhry“ (joco) Sal. rkp. 2. 6. hluž. hra, jhra ludus, oblectamentum, též hraja id. dluž. gra, polab. jågréjća dim. ludus (gagareitza J.); играти, играѭ vb. dur. stslov. jocari, ludere „море къ брегомъ играѥ“ Op. 2. 2. 77. играти вь гоусли Nom.-Mik. 152. — aleā ludere: *σκιρτᾶν* salire стадо играѥть Men.-Mih. агньци играють оу зеленъ нивъ Op. 2. 2. 84. ногама — Svjat.-Mat. 9. — вь плесκы Prol.-Vuk. играти и плесати бѣсовьска игранига Zak.-srb. — volvere; illudere играѥть нмь Men.-Mih. 188. (Lex. II.) bulh. igrajù ludo, salto *ὀρχίζω* slov. igrati ludere, charv. srb. igrati, igram 1) i. q. bulg. 2) igrati konja (srb.) agitare equum, igrati se ludere, oblectari; rus. игрáть, игрáю ludere; 2) spumare pěniti se (o tekutinách, nápojech) mrus. грати = hraty; pol. igrać igram vedle grać, gram ludere nugari, čes. hráti, hráji i hrám id. jhrátí St. Skl. III. 184 ze staršího ihrátí, skl. ihrát', ihrám ludere, saltare tančiti, hluž. hrać, hraju dluž. graś, graju ludere, polab. jaigrójaņ ludo (gaigrojang J. P.); sem náležejí: stslov. игрьникъ lusor, comoedus, musicus, игрьць irrisor; *κωμαστής* comissator, scenicus, histrio, aleator — a jiná; lit. (žem.) graiti graju i grainu ludere, ze slovan. — čistě lit. žaidžu ze žaidju, žaisti místo žaid-ti ludere. Kořenem slova igra zdá se býti ig, suff. ra; značení: poskakovati, plesati, tančiti, vůbec pohybovati se, zdá se býti starším než význam „hráti ludere.“ Kořen ig mohl by býti ve spojitosti se skr. iṅg 1. par. âtm. se movere, iṅga adj. se movens, iṅgita n. gestus, ir. ing movere. Nosová souhláska mohla ve slovan. kořeni ig rovně tak vypadnouti jako na př. ve stslov. плнта tabula asser, rus. плита, kteréž spolu se stslov. плнньта later pochází ze řec. *πλίνθος*, a v jiných.

Iha slov. procella, procella maris, turbo místo a vedle viha id. vih-ta tempestas procellosa; srov. lit. wēsa frigus, aër fri-

gidus, wēsus frigidus, aërius, aëri pervius (Schleicher píše vėsùs), wēsinti refrigerare luftig, kühl machen; lot. wēſs frigidus chladný, čerstvý, o povětří, vēs-ma Luftströmung, kühle Luft.

Икрá f. rus. ikra pol. sura lýtko, slk. ikra pl. n. id. „má veliké ikra“; lit. ikras (Bezz.) častěji ve pl. ikrai, lot. ikrs, obyčejně ve pl. ikri, lýtko, stprus. iccroy „Wade,“ Voc. (v I. vydání stprus. Voc. stálo: ittroy) — jest to vlastně pl. — maď. ikra lýtko ze slovan. — Kořen jest ik, s nímž srov. skr. ikh (1. par.) ire; suff. ra.

Ilika, f. srb. laminae vesti adsutae splendoris causa, okrouhlé kovové ozdoby na způsob knoflíkův s předu k oděvu přišité; cizí; pravděpodobno z turc. ilik Knopf, Vámb. p. 39.

Iliman, liman, též viliman, filiman srb. veliki vir vortex major; pocházejí asi z turc. iliman liman sinus maris, portus; turc. pak ze stejnoznačného řec. *λιμήν*; nřec. *λιμένας*, *λιμιώνας* portus.

Илъ, m. stslov. lutum, slov. il, m. argilla, charv. ilo, n. id. rus. илъ limus, coenum, pol. ił argilla pinguis, čes. jíl, gen. -u id. hluž. jił argilla; stslov. иловъ adj. e luto, pol. iłowy ex argilla, rus. и́ловый e limo, čes. jílový ex argilla; slov. ilovača, ilovica, srb. ilovača argilla; rus. илова́тый limosus, pol. iłowaty, ilisty argillosus, argillaceus, čes. jilovatý argillosus, jilovitý argillaceus, jílovina, jilovatina, jilovatka terra argillosa. Srodnými zdají se býti: skr. ílâ f. terra, řec. *ἰλύς* f. limus, sedimentum, faex.

Имела stslov. viscum, srb. imela, obyčejně mela, dim. melica id. odražením počátečné samohlásky, slov. charv. slk. omela, charv. též jemela i mela, rus. омéла, pol. jemioła, čes. jmel na místě *imel, jmélí (mélí), starší tvar jmélé, jmelie Aqu. n. collect. (°имелиѥ), slk. omelie n. collect. Misteln; jemela, jemelo v nářečí slez. viscum, hluž. jemielina i jemielnja 1. id. 2. jemielina folia subulata abietum; srodná jsou: lit. ámalis, émalas, lot. āmals, āmuls, stprus. emelno f. místo -na viscum. Počátečné *i* v imela jest, jak se dle forem lit. lot. rus. slov. charv. slk. domýšleti lze, ztenčeno z *a*, prvotný tvar byl amela

nebo amala, kořen zněl prvotně am, co ale značil, neznámo. Sem náležejí: stslov. **имельникъ** auceps vedle **омельникъ** id. Op. 2. 2. 84. kteréž se zdá býti tvarem rus. — dluž. jemielnik turdus pilaris kvíčala, pol. jemiołucha 1. turdus viscivorus; 2. ampelis garrulus, srb. imelaš i. q. pol. 1.

Inćun i minćun charv. rod morských ryb; ć na místě č; ze vlask. inchio Engraulis encrasicholus, Cuv. — řec. *ἔγγραυλις* rod malých ryb, *ἐγκρασίχολος* malá ryba na spůsob sardely.

Indijot srb. (Dubr.) gallus indicus, indiota f. gallina indica, také intuša místo induša. Podivno, že srb. indiot zní tak, jako stejnoznačné špan. indiot (dial. katalon.), kteréž odvozeno jest od jména země „India." Téhož původu jsou také rus. **индю́къ**, jinak **индѣйской пѣту́хъ**, gallus indicus, **индѣ́йка**, **индю́шка** gallina indica; slk. indyk, pol. indyk, jędyk id. — slk. indyčka, pol. indyczka, jędyczka pocházejí zaroveň s lot. indiks krocan, morák od lat. adj. indicus, kdežto lot. induks souvisí s rus. **индю́къ**. Základem pol. jędor gallus indicus jest stat. jméno Ind, -or jest přípona.

Интерпи́ль rus. la hache d'abordage sekyra, která se vráží do nepřátelských lodí; z holld. enterbijl id. — také nněm. Enterbeil.

Инъ stslov. 1. unus, **въ инж** semper, vlastně uno tenore, srov. lit. isz-wën na místě -wëno id. 2. quidam **оунояи иномоу** Vost. — častěji ve složených: **ино-чадъ**, **-чадьнъ** unigenitus, srov. skand. ein-berni, n. jediné dítě, **ино-доушие** unanimitas, **ино-племеньнъ** ejusdem gentis, **ино-плошь** continuo, **ино-рогъ** *μονόκερως* jednorohý, slov. ino-rog, srb. ino-rog id. **ино-вольнъ** *μονοθελητῶν*, **-ниа** ересь (haeresis) Dioptr.-lab. — a jiná; srb. ino-kupno, stsrb. **ино-коупьно** simul, slov. slov. ino-kupen adj. cunctus; **инъ** stojí, jak ze příbuzných slov souditi lze, na místě *jěnŭ, kdež *j* jest předsuvka, ě z prvot. ai. Srodná jsou: stprus. ain-s, místo *ainas 1. unus, fem. ainâ; 2. unicus, solus, 3. quidam, 4. neurčitý člen gramm. dle něm. — ainan-geminton acc. sg. unigenitum; lit. wën-as, m. wën-à f. jeden, lot. wên-s unus,

kmeny wën, wên z *wain*) got. ain-s, stněm. ein unus, stsas. ên, holld. een id. skand. einn, m. (ein, f. eitt, n.) unus, quidam, švéd. en, ags. ân unus, angl. one unus; quidam; star. ir. óin, óen unus, řec. *οἴνη* unio eso na kostkách, lat. ûnus, stlat. *oinos, později oenus; skr. êna, them. pron. is, hic, iste, ille. Sem náležejí: stslov. **ин-огъ** 1. solivagus; 2. gryps, v tomto značení také **инегъ** i **ногъ** pol. nog, čes. noh id. odražením počátečné samohlásky; srov. stněm. einogo, einac unicus, got. ainakls id. — **инокъ** monachus; — **дивий** onager; 2. adj. unus, solus **богъ инокъ** Op. 2. 2. 54. **инокый сынъ** jediný syn; **инока, инокыни** f. monacha, rus. инокъ monachus, инокиня monacha; srov. got. ainaha (fem. ainoho) solus, unicus, stněm. einac unicus, einago monachus, Gr. gramm. II. 290.

Ирь, иръ rus. acorus. — v. Аиръ.

Isati, isam charv. išati, slov. subducere vela; ze vlask. issare id. — též fr. hisser (une voile), špan. izar id.

Ise, gen. -eta, n. srb. pars, portio díl, podíl; z turc. hisse, hyssa id.

Искéпище n. rus. hastile oštěp jest proto důležito, že se tu zachoval starší zvuk skep na místě nynějšího ščep (štěp, **штеп.**) Dle značení toho slova nelze za to míti, že by stálo místo *из-скепище; jest pravděpodobnější, že *i* v tomto slově, pak v **ивлъга,** iver jest praefix, jehož původ jest však temný; že by *i* v těchto slovech pocházelo z in podobným spůsobem, — jako v lit. z předpony in postupem času vyvinulo se į, na př. į-klampinti demittere ze staršího in-klampinti id. (Bezz.) — nebo ve skand., kdež praefix *î* též na místě staršího in stojí, na př. î-gangr initium, sřněm. in-ganc introitus, î-lendr adj. indigena, srov. nněm. Inländer id. — nelze domnívati se, proto že z an, kteréž dlužno pokládati za starší tvar lit. i skand. a vůbec german. in, v jazyku slovan. vyvinuly se jiné tvary, jak rozloženo ve článku o předponě **ѩ, ѫ.** V. Oszczep.

---

*) Počátečné *w* v lit. a lot. slovech jest předsuvka tak, jako v lit. wairas remus veslo, kteréž jest srodné s lot. airis id. air-ēt remigare, lit. ir-iù, ìr-ti id. kořen ir místo ar; stprus. artwes, pl. Schiffreise, Voc. skand. ags. âr, švéd. åra (f.) remus, angl. oar 1. id. 2. vb. remigare.

Исто, n. gen. истесе, pl. истеса stslov., kmen istes, 1) testiculus „за истеса моужа оухватити“ Krmč.-Mih. 251. 2) истеса renes; об-истние n. coll. renes, slov. ob-ist f. gen. -sti ren, ob-istje n. coll. viscera, rus. истёсы pl. m. coxae, lumbi; vyskýtá se také stslov. ѥсто, gen. ѥстесе, n. testiculus. Za srodná možno pokládati: skand. eista testiculus; lit. inkstas, m. ìnkstis f. ren ledvina, též inszczia (z instja) id. insczios, inszczos, také iszczos, f. pl. viscera, renes, Bezz. lot. īkste, f. īksts m. ren, častěji ve pl. īkstis, v nichž *n* po *i* vypadlo; stprus. inxcze ren, Voc. z inkstja; srov. také lot. êkšas viscera vnitřnosti (êkš in, inter; kmen êk z enk); lat. exta pl. n. vnitřnosti, jak se podobá, místo *encsta; řec. ἔγκ-ατα pl. n. id. ἐγκ-άς adv. uvnitř. — Dle slov. lit. stprus. lot. lat. a řec. zdá se, že *k* náleží ke kmenu, jehož prvotný tvar byl asi ank- i že ve slovech slovan. a skand. před *st* vypadlo *k*; isto tedy na místo *ink-sto?

Ишáкъ rus. mulus mezek, jinak мескъ, мулъ; z turko-tat. srov. turc. ešek osel. Téhož původu zdá se také býti rus. лошакъ mulus, jehož počát. *l* by mohlo býti předsuvkou; ovšem že to slovo z turc. ešek z příma odvoditi se nedá, nýbrž z některé jiné tatar. řeči pochází.

Išpartati, -tam srb. lineas ducere, signare poznačiti čárou neb položeným provazcem, vyměřiti provazcem: „Da mu se išparta, gde će biti brazde“ — Nar. Prip. 83. — Cizího původu; jest, jak se podobá, ve spojitosti se řec. *σπάρτον* provaz, provazec, motouz, vlastně vazadlo z proutí spartového, *σπάρτη* 1) id. 2) tesarská šňůra, závaží neb olovnice zedníkův. Sloveso řečené stojí pravděpodobno místo iz-špartati.

Ištáh bulh. cupiditas chuť na něco; z turc. ištach appetitus edendi.

Išterc slov. mendicus žebrák; cizího původu: sřněm. sterzen vagari, sterz-er per terram vagans.

Ištuvati, -vam vb. pf. srb. exstinguere zhasiti, na př. svijeću (svíci), správněji by se psalo iz-štuvati; bez pochyby ze vlask. stufare přidusiti, dämpfen.

Iszurya pol. zastavení neb zacpání moče; ze fr. ischurie, kteréž pochází z lat. ischuria, lat. pak ze řec. *ἰσχουρία* Harnzwang.

Итóгъ m. rus. index, computatio, summa, argumentum, epitome. Slovo cizího původu; pochází, jak se domnívati lze, ze švéd. nyní neužívaného, *in-tag ve značení summa, complexio, comprehensio, argumentum soujem, soubor, obsah, kteréž na základě sloves in-taga recipere, percipere, taga summere, capere, prehendere, tenere i subst. tag prehensio, contrectatio, tractus za bývalé pokládati možno.

Иваъга f. stslov. vedle **ваъга** oriolus galbula, rus. **иволга**, pol. wilga, wy-wielga, wy-wilga id. čes. vlha; **и** = i ve stslov. i rus. jest předpona. V. Искепище.

Iver, ivir slov. ramentum ligni, assula, iverje n. coll. assulae, serrago, charv. srb. iver i. q. slov. iverje n. coll. assulae, sarmenta, rus. **иверень** m. assula, fragmentum odkolek, pol. wiór, dim. wiórek i. q. slov. — slk. ivery pl. Abholz (sg. ivera, ivero); počát. *i* těchto slov zdá se býti předponou; zdali jména tato mají co společného s ags. vir ramus, ramus myrti, jest pochybno. V. Искепище.

Изокъ m. stslov. cicada; 2. Junius, mensis; rus. obs. **изóкъ** i **высóкъ** Junius, zastaralá jména měsíce června; prvotné značení jest: cicada. **Изокъ** stojí, jak z rus. vedlejší formy **вы-сóкъ** vysvítá, místo iz-sokŭ; kořen sok salire skákati, poskakovati (srov., srb. skakavica = kobylka polní; pol. konik, skoczek locusta, cicada), kterýž jest srodný s lit. szók-u, szók-ti salire, saltare, skr. śaś 1. par. id. od něhož śaśa-s, m. lepus zajíc; *ś* na místě staršího *k*; k též rodině náležejí také, jak se podobá, stprus. sasins, lepus, pravděpodobno místo *sasinas, koř. sas ze sak; možná že i lot. zakjis lepus sem náleží i že stojí místo sakjis; v lot. se totiž někdy vyskýtá *z* na místě *s*, na př. zelmenis fastigium, culmen místo selmenis, jak vysvítá z čes. slémě id. stslov. **слѣма** trabs.

Изумрýдъ rus. smaragdus, původu orientál.: turc. zümrüd id. odtud také nřec. *ζουμπρούτιον*.

Изъянъ rus. damnum, detrimentum škoda, **изъянить** damnum afferre; zdá se býti původu turko-tat. srov. turc. zian damnum, odkud i srb. zijan id. zijaniti damnum afferre; *i* ve slovech rus. může býti předsuvkou tak, jako v izumrud. Tím měním méně vhodný výklad těch rus. slov, nacházející se v Ciz. Slov. str. 183. Jan.

Изюмъ coll. rus. uvae passae hrozínky (изюмина hrozínka); původu asiat.: tur. ü z ü m bacca, uva.

Jabana, f. srb. terra extera cizina, j a b a n a c, g. -n c a peregrinus, alienigena; z turc. j a b a n vastus, desertus, ferus, j a b a n d ž i peregrinus.

Ѩчайца stslov. haustrum čerpadlo; koř. j a k; srov. lot. a k a puteus studně; v. Ячея.

Ячея́, f. rus. cellula, parva apertura rotunda buňka, malý okrouhlý otvor, dim. ячéйка; kořen як = jak; srov. lit. a t - a n k ù, -à k - t i „offene Augen bekommen, sich öffnen, von den Hanfknöpfen," N e s s.; i s z - a k - ẽ j ę s foraminosus, rimosus, laxus; a k - a s, a k - i s, m. foramen in glacie prohlubeň; koř. a k.

Ѩчаѩ f. stlov. *ἁφη* junctura spojení, svaz ѧчаѩми Op. 2. 1. 163. ѩчаѥми místo ѩчаѩми Šiš. — možná, že starší tvar byl ѩчаѩ, kořen ѩк jungere, ligare; srov. lit. a n k a die Schlinge, in der die Segelstange hängt; k témuž kořeni mohlo by také *па-ѩкъ, slov. pa-jenk, p a - j e k, stslov. па-ѫкъ, pol. p a - j ą k aranea náležeti, kt. v.

Jagma charv. srb. direptio, Stat. Pol. n a j a g m u raptim, j a g - m i t i rapere, r a z - j a g m i t i diripere charv. slov. j a g m i t i s e luctari rváti se s někým; z turko-tat.: turc. j a g m a praeda, expilatio, rapina kořisť, plen, loupež; džagat. j a g i hostis, 2. adj. hostilis. V á m b. p. 113.

Jadati, -d á m vb. dur. stčes. scrutari „a yadati budu zákona, et scrutabor legem" Ps. ms. 118. 34. „yadati budu přikázaní twých" ib. 96. kdež by to sloveso mohlo značiti: observare; „zhynuli sú yadati yadanie (očekával bys j a d a n i e m) — defecerunt scrutantes scrutinio" Ps. 63. 7. Gižto zyadugiu (t. j. zjadujú) swiedectwie ieho qui scrutantur testimonia ejus" Ps. 118. 2. Kořen jad; *j* by mohlo býti předsuvkou; srov. lit. ů d ž u z ů d j u, ů s t i místo ů d - t i kořen ů d. dlit. o d odorari, sentire, sagire, lot. ō žu praes. ō d u praet. ō s t místo ō d - t inf. odorari, ō d - e j s místo o d e j a s odorans; značení odorari čiti mohlo přejíti ve značení: čenichati, větřiti, slíditi, pátrati, skoumati; uváženo buď, že latinského odorari se také užívalo ve značení: vyslíditi, pátrati, vypátrati, skoumati, vyzpytovati.

Ꙗдьно stslov. cauter *καυτήρ* vypalovací nástroj, — železo, znamení vypálené; ustio **гной изъ ѩдьна; ѩдно ти поставлю обличениꙗ** Vost. 1. 14. (**обличениѥ** accusatio, argumentum) **аще ѥдна и рѣзанниѩ лѣчебнаѩ тръпатъ** Sborn.-saec. XV. — Vost. (Lex. II.) Kořen jad urere, srodný, jak se domnívati lze, s ags. âd ignis, rogus, stněm. eit ignis, eitan urere, sřněm. eit-en id. řec. *αἴθ-ω* incendo, *αἶθ-ος* ignis, ardor, aestus, *αἰθ* jest sesílení zvuku kořene *ἰθ*: *ἰθ-αρός* čistý, jasný; lat. aed z aid, kořen, od něhož pocházejí: aestas místo aedtas leto, též horko letní, aestus místo aedtus horko; prudkosť a j.; — ir. aod ignis, kteréž by ve star. ir. mělo zníti: *óid nebo *áid (Comp. I. § 72.); skr. kořen idh (indh) 7. âtm. flagrare, flammare, c. praep. sam- accendere, odtud idh-má, n. lignum a sesílením zvuku: êdha, m. êdhas. n. id. dřevo jako palivo. Možná, že i lit. aidinti (Bezz.) irritare sem náleží, tak že by prvotně bylo značilo: dopalovati.

Ꙗгнѧдиѥ n. collect. stslov. populi nigrae, starším zdá se býti **агнѧдъ** m. populus nigra — bez *j* na počátku; slov. jagned, — jagnjed, m. populus topol, charv. jagnjed, m. srb. jagnjed, m. i jagnjeda, f. id. slk. jahnjeda populus alba, čes. jehněd, m. júlus, nucamentum; ameutum, Linn. „vziechu ratolesti jehniedové.“ (ramos palmarum) Čel. Dod. maď. jegenye populus — ze slovan. Slova ta mohla by kořenem souviseti se řec. *ἄγνος* vitex vrbovitý strom. Jiné mínění pronesl jsem v Ciz. Slov. str. 17.

Ꙗхати, ѩхаѭ vb. dur. stslov. **ѣх-** Chron. od kmene **ѩха** tvoří se také infinitivné formy bývající ve spojitosti s kmenem **ѩд** vehi (1. sg. praes. **ѩдѫ** jedu), vyjma aorist. a imperf. — toliko v pozdějších spisech nalézá se kmen **ѩха** také ve tvarech odvozovaných od kmene času přítomného a v aoristu: **ѩхаи, ѩхаѩ,** Alex. **изъ-ѩха,** Alex. Mikl. gramm. III. § 131. slov. jahati, -ham i -šem celeriter equitare, charv. srb. jahati, jašem equitare, -se sich reiten lassen „dobro se jaše ovaj konj,“ s-jahati, -jašem vb. pf. descendere ex equo; slov. charv. jašiti equo vehi, rus. ѣхать, ѣду, (fut. по-ѣду) vehi, ѣхать верхóмъ equitare, pol. jechać, jadę 1) vehi, equitare, 2) volare, avolare „pojechały szpaki“ (termin lov.), slk. jachati i jechati vehi, equitare, morav. jechati id., též

= rychle jíti neb jeti, hluž. jěchać equitare, jěch cursus equester. Kmen ıах, jah, ѣх, jech utvořen asi z kmene ıад jad přiražením souhlásky х (ch, h), ježto může pocházeti ze staršího *s*; srov. kmen stslov. пѣх z пед-х (koř. ped, prvotně pad), odtud пѣх-ота pedites, пѣшь adj. pedes; pak rus. неря́ха homo immundus, dissolutus, ordinem non amans, kteréž stojí místo не-ряд-ха i náleží k rus. рядъ stslov. рѧдъ ordo, пря́ха nens přadlena místo пряд-ха: rus. пряду́, stslov. прѧдѫ čes. předu, Mikl. Densch. IX. Bd. §. 164. p. 218.; kmen ıад jest ve spojitosti s lit. kmenem jod: jod-au, -yti equitare, huc illuc equitare, jódinti facere, ut equitet, lot. jādīt, -u, -iju equitare, jādināt facere, ut equitet. Kmenové: ıад stslov. (ѣд, jed seslabeno z jad) lit. jod, lot. jād rozšířeni jsou z kořene ja přiražením souhlásky *d*: skr. jâ (2. par. âtm.) ire, proficisci, lit. jó-ti, jó-ju, lot. jā-t, jā-ju equo vehi.

Jaka charv. srb. collare, limbus collaris límec; z turc. jaka id. — též kraj, strana, břeh.

Jakreb charv. srb. scorpio, štír; z turc. akreb id., toto pak z arab. al-ʿaqrab, odkud i špan. al-acrán id.

Ꙗкъ adj. stsrb. potens Danič. slov. charv. srb. jak, a, o, firmus, robustus, bulh. jak id. slov. jako adv. valde, praecipue, charv. srb. bulh. jako valde; stsrb. ıакость robur (Glag.) slov. charv. jakost, srb. jakota i jačina fortitudo, bulh. ječina (-nŭ, f.) robur, srb. jačati — vires assumere silněti, jačati se luctari, charv. jakariti se id. slov. jaklo amylum škrob, srov. něm. Stärke, Stärkmehl id. charv. jaklo robur musculorum a j. Srov. korn. iach sanus, an-iach infirmus, kymr. iach sanus, iech-yt sanitas, armor. iech-et id. Srov. také lit. jẽg-iu, jẽg-ti robustum esse, pa-jẽgus robustus, nu-jẽga robur; Schleicher sice píše: pa-jėgùs, nù-jėga, jako by *ė* bylo se vyvinulo z *i*; ale ohledem na to, že v lot. se nachází jēg-t, jēdzu (z jēgju) posse, valere, robustum esse, intelligere i že lot. ē, obyčejně eh psáno, stává litevskému ė, pošlému z *a*, naproti, kdežto lit ë, z *i* vzniklé, bývá ve příbuzných lot. slovech obyčejně hláskou ê, obyčejně *ee* psanou, zastoupeno; možno se domnívati, že by se v uvedených lit. slovech mělo ė psáti i že to ė ztenčeno jest ze staršího *a*; *g* ve slovech lit.-lot. nevadí příbuznosti jich a slovan. slov, neb *g* se někdy v lit. nachází na místě

prvotného *k*, tak na př. v lit. gélb-mi i gélbu, gélbėti juvare, adjuvare, succurrere, jemuž stojí lit. szelp-iu, -ti id. et curare a něm. helf-en naproti; jak něm. *h*, tak i lit. *sz* poukazují k tomu, že by v gélb-ėti mělo na místě *g* státi *k*; uváženo buď také dargus turpis, deformis, foedus, u Szyrw. a jiných na místě darkùs id. — Srov. také skr. âśu z âku adj. celer, řec. *ὠκύς* rychlý, bystrý, lat. acu-s v acupedius (Festus) rychlonohý, ōc-ior compar. rychlejší. Co do významův uváženo buď sřněm. snël celer, fortis, robustus.

Jalak srb. fossa rov, příkop, průkop, průplav; z turc. jalak alveus koryto; ač jest pouze tento význam ve slovníku udán, domnívati se volno, že to slovo turc. značí neb značilo také to, co srb. — srov. ostatně pol. koryto rzeki.

Jalia charv. jalija srb. ripa, littus; z turc. jaly id.

Jaliti se slov. charv. = pretvarati se, hiniti (Drobn.) simulare, decipere, fallere; původu asiat.: uigur. džagat. al dolus, fraus, deceptio, klam, podvod; srov. také turc. jal-an adj. falsus nepravý, nepravdivý; 2. subst. mendacium, džagat. jalgan falsus.

°**Ꙗлъ**: slov. jal vedle jalov adj. sterilis (de pecore et pomo), stslov. ꙗловъ adj. id. ꙗлова f. sterilis, bulh. charv. srb. jalov, a, o id. non praegnans (de pecore), jalova zemlja srb., rus. яловáя (корóва) sterilis, non praegnans, pol. jałowy: jałowa krowa id. jałowy śmiech bezdůvodný smích, jałowe stawidło das wüste Gerinne, čes. jalov-ý, á, é; form. indefin. jalov, a, o 1. sterilis (de pecore et arboribus), olim etiam de femina „žena jalová“ Gád. rkp. jalové vejce Windei, jalová mračna; 2. siccus, aridus, insulsus, insipidus succo carens „často chudoba jalový hrách vaří“ St. skl. III. 116; vapidus, fatuus, ineptus; jalová řeč inepta oratio, jalová slova t. j. nedůvodná, prázdná, jalová stoka nebo struha das wüste Gerinne; hluž. jałow-y, -a, -e adj. sterilis, polab. jólüva f. id., lac non praebens; stslov. ꙗловичь adj. poss. juvencae od stat. jména °ꙗловица juvenca; ꙗловица sterilis; slov. charv. srb. jalovica vacca vel ovis sterilis, rus. яловица, pol. jałowica čes. jalovice juvenca, hluž. jałojca na místě *jałowica id. polab. jolüvéjća (goliweicia P. jolüweitz S.) id. — charv. srb. jaloviti sterilem reddere, castrare; počáteční *j* ve slo-

vech uvedených zdá se býti kořenným; slova bez počát. *j* v Lex. II. se nacházející: **алова** Cant.-cant.-Vost. **аловница** Psalt.-Petr. **аловьство** (sterilitas) Ephr.-Vost. zdají se býti strus. — rovně tak jako **ама** fovea (Vost.) místo **ꙗма**; v rus. řeči se totiž kořenné *j* na počátku některých slov odráží, na př. rus. yxá jusculum, stslov. юxa lit. juszė, skr. jûšá m. n. (jusculum pisinum) lat. jus, nebo strus. **оунъ, оуноша**, Chron. juvenis na místě **юнъ, юноша**; s takovým odrážením kořenného *j* na počátku slov potkáváme se také v jazyku skand. na př. âr (stskand.) annus, švéd. år, dán. aar id. got. jêr, stněm. jâr rok. — lot. ālava, ālavinja, ālovice vacca lac non praebens, jak se podobá, ze strus. — rovně tak i ālav-ête id. jen s tím rozdílem, že toto má koncovku lot. — srodným s uvedenými slovan. slovy mohlo by však býti lot. jēls immaturus, crudus, jēls wēders ein schlecht verdauender Magen, jēli vārdi rohe Worte. — Srov. také škot. yell, yel-d, sterilis, lac non praebens; pak skand. gel-dr castratus, sterilis, lac non praebens, geld-kŷr taura, gel-da castrare, gal-ti, m. také göl-tr (dat. gjal-ti) majalis castratus, švéd. gall sterilis (de vacca), gall-grund neúrodná, kamenitá půda, gållna (ze staršího gal-dna) norweg. gjeld-na sterilem fieri, stšvéd. gald-vider arbor sterilis, dán. gjel-d adj. sterilis, lac non praebens, stdán. gol-d id. ags. gel-de id. holld. gel-t sterilis, angl. gel-d vb. castrare, stněm. gial-ti, kial-ti sterilis, f. -ta (de vacca), sřněm. gal-t, gel-te id. 2. lac non praebens, nněm. gel-t id. dial. také gal-t id. též o neurodném poli neb stromu; v dial. švejcar. die gal-ti juvenca jalovice. Počátečné *g* těchto slov german. vzbuzuje pochybnost o příbuznosti jich s předeslanými slovan. slovy s počát. *j*; avšak *g* a *j* se častěji zaměňují v german. řečech, na př. sřněm. jëhen, praes. (1. sg.) gihe dicere, jësen, praes. (1. sg.) gise fermentescere, nněm. dial. gischen, stněm. jësan, koř. jas, švéd. gäsa i jäsa id. sřněm. jëner, gëner i ëner, stněm. gënêr ille, skand. gagn, n. lucrum, emolumentum zisk (s tím souvisí fr. gagner) sřněm. však jânen lucrari, skand. gapa hiare, hiscere, oscitare a něm. prov. jappen id. got. juk, stněm. joh, avšak ags. gëoc jugum, ags. jú, jeó i geó olim — a jiná.

Jałowiec, m. gen. -wca, pol. jalovec, gen. -vce čes. (°ялo-вьць) juniperus, čes. též bacca juniperi; hluž. jałorc místo jałowc, dluž. jałowjenc juniperus; slova ta jsou, jak se podobá, ve spojitosti s lit. jalus adj. subamarus; koř. jal.

Jamak, srb. vicarius signiferi zástupce neb náměstek praporečníkův; z turc. jamak adjutor pomocník.

Ямъ rus. statio cursus publici, odtud ямщи́къ vozka poštovský; z turko-tat.: jam (turc.) to, co rus., též koně poštovské.

Japa pol. fauces; souvisí pravděpodobno kořenem s něm. prov. jappen hiare, hiscere, oscitare.

Japad, f. srb. locus opacus prostranství, na které slunce nesvítí, stinné místo; pravděpodobno cizí; souvisí, jak se zdá, s tatar. kořenem jap: alt. jap tegere, velare krýti, pokryti, zakryti, od něhož pochází také džagat. jap-uq velamen, tegumentum, turc. jap-yk stragulum equarium. Vámb. p. 119.

Japaga charv. vallis profunda et angusta; pravděpodobno cizí; mohlo by kořenem souviseti se džagat. jap fossa, „ein gemachter Kanal" Vámb. p. 120.

Japati vb. dur. čes. (obs.) contemplari „iapai nebessa contemplare aethera" Mamm. — Zdá se býti původu german.: skand. gapa hiare, švéd. gapa hiare, oscitare, koř. gap, ags. geapan, holld. gapen, angl. gape, něm. prov. jappen id. vlastně oscitando adspicere, nněm. gaffen, sřněm. kapfen id.

Japija srb. = gradja aedificium; materia stavivo; cizí: džagat, japi aedificium, turc. japu stavba.

Japiti, -pim vb. dur. charv. srb. hiare, jape vrata t. j. stoje otvorena širom; srov. něm. prov. jappen otevříti ústa, holld. jaap die klaffende Wunde.

Jara, f. srb. calor fornacis horko, které pec neb kamna vydávají; cizí? mohlo by souviseti s turko-tat. kořenem jar lucere, splendere, ardere; téhož původu mohlo by také býti slov. jaren clarus, lucidus.

Я́ркій adj. rus. ярокъ form. indef. 1. clarus, lucidus, radians, fulgidus jasný, světlý, zářící, blýskavý — цвѣтъ blýskavá (křiklavá) barva; 2. clarā flammā ardens ярко горитъ hoří plamenem; clarus (de voce), яркость claritas; srb. jarki, a, o jen ve průpovědi: jarko sunce sol lucidus et calidus; má se sice za to, že яркій stojí místo жаркій calidus, fervidus, že tedy ve slovech tu uvedených stojí *j* na místě *ž* tak jako

v čes. půjčiti, kteréž pochází ze staršího pojičiti místo požitčiti (od st. jmén. požitek) anebo v čes. jeřáb grus místo žerav; nacházejí se ale také v řečech turko-tat. podobně znějící a stejnoznačná slova, a sice v uigur. džagat. jaruk lucidus clarus světlý, jasný, jar-umaq splendere, alt. jary lucere, splendere, fulgere, jariq claritas, lux jasnost světlo, jart lucidůs, clarus, koř. jar splendere, lucere, ardere, Vámb. p. 117. — není tedy vyloučena možnosť, že uvedená tu slova rus. i srb. jsou původu tatar., zvláště forma neurčitá rus. adj., totiž: jarok, zní až ku podivu podobně, jako tatar. jaruq.

Ꙗрьць stslov. caper kozel, bulh. jarec (Milad. 531.) id. jere, gen. -eta, n. haedus, slov. jarec vervex, jare, gen. -eta agnus unius anni, jerušica mladá ovce; charv. srb. jarac caper, jare, -eta haedus kozle, rus. ярка, dem. ярочка junges Schaf, das noch nicht gelammt hat. Kořen jar k němuž také pravděpodobno náležejí: stslov. **ꙗрина** lana, vlastně bílá vlna „**бѣль ꙗко ꙗрина**“ Chrys.-lab. rus. ярина bílá vlna, bulh. jerina (-nù f.) lana caprina. Za srodná možno pokládati lit. ěris agnus jehně Schleich.-gramm. 55., též ěras Kursch. Beitr. 53. dim. ěrytis, též gėras; koř, ėr z ar, lot. jērs agnus, stprus. eristian id. Voc. — them. er, přípona -istian, kterou se tvoří jména mladých zvířat; základem jest kmenové slovo *eris; srov. také skand. aer ovis: lat. aries, Gen. -etis beran, řec. *ἄρην* nom. sg. neužívaný, odtud *ἀρνός* gen. sg. místo *ἀρένος*; *ἄρνες* pl. místo *ἀρένες*, 1. beran, 2. jehně — bez ohledu na pohlaví; u pozdějších spisovatelův vyskýtá se také nom. sg. *ἀρνός* jehně; *ἀρνίον* ovčí kůže; koř. ar. Uvážiti sluší také finn. jäära, esth. jäär aries. — maď. jerke ovis, ze slovan.

Ꙗ praef. stslov. v. **ꙗрѧбь, ꙗстрѧбъ, ꙗштеръ,** ящуръ; v. **ꙗ** i **ѩ.**

Ꙗрѧбь, f. stslov. perdix kuroptev **лоукакы -би** Ex. **акы -би въ котьци** Io.-Clim. **ѥрѧбь** Ex.-Op. 2. 1. 17. **ꙗрѧбица** id. též **ѥр-** M. Vuk. — vyskýtá se i **жреби** pl. acc. Chrys-frag. bulh. jarebica, jerabica i jarembica (-cù, f.) id. „devojko jarembice“ Milad. 387. též erebica ib. 140. 313. erebičica, dem. Milad. 443. slov. jareb, jereb, m. jarebica, jerebica perdix, horopka tetrao bonasia místo *jarobka, srb. jareb, m. perdix saxatilis, jarebica, jerabica perdix, rus. zastar. орябка id. Ber. — pol. jarząb, m. dim. jarząbek

tetrao bonasia čes. jeřábek, g. -bka id. slk. jarabica 1. id. 2. perdix; hluž. jerjab, wjerjabka id. — *ja*, *je*, *e*, *o*, *wje*, místo *je*, i ѫ jsou předpony, což vysvítá ze stslov. рѧбъ perdix, Alex., рѧбъ созовєгь птєнꙗ Bus. 622. рѧбо-питалиштє locus alendis perdicibus; рѧбъка perdix, рѧбка Trigl. Alex. id. rus. рябъ, рябка perdix, рябчикъ dem. tetrao bonasia; podobá se, že předpona ꙗ zněla prvotně ѩ; kořen рѧб- ranb, jehož význam jest asi „zvučeti, zvuk vydávati sonum edere," srov. skr. rambh, psáno též rabh, 1. âtm. sonare lit jērubė, ērubė, gērubė tatrao bonasia, ē = ė z *a*? lett. irbe, lauka-irbe das Feldhuhn, meža-irbe tetrao bonasia (mežs silva) místo jerbe? mezi *r* a *b* vypadla, jak se zdá, samohláska; jména lit. lot. pocházejí pravděpodobno ze slovan., odkud také dán. jerpe, hjerpe, švéd. hjerpe tetrao bonasia pocházeti se zdají; avšak následující jména: skand. riûpa (místo riâpa?) tetrao lagopus, švéd. rapp ve složeném rapphöna, stněm. rëpa-huon, sřněm. rëb-huon, nněm. Reb-huhn perdix mohla by býti srodná s názvy slovan.

Jásati, -sám vb. dur. čes jubilare, laetitiam voce declarare, též jasati, jásavý, jasavý adj. „lascivus, vanus, solutus, petulans" Aqu. — Koř. jas, k němuž i jaskati clamare náleží. Srov. zend. jâśâ na místě *jâśâmi invoco; koř. jâś ze staršího jâk, s nímž by také slova lit. jůkti-s jůkiů-s jocari, ridere, irridere, jůkas jocus, risus, jůkůti jocari, ludere — kořenná slabika jůk ze staršího jok; lot. jōkāt, jōkatê-s jocari, jōks, častěji ve pl. jōki, jocus, ludus, koř. jōk pak lat. jocus, jocari, kořen joc, souviseti mohla.

Jasionek, gen. -nka pol. rostlina, která se jinak „kolnik, rzepa dzika" jmenuje; z lat. řec. jasione, ἰασίωνη die grosse Zaunwinde.

Jaskinia pol. jeskyně čes. specus, spelunca, antrum; kmen jask, čes. jesk, mohl by býti srodným se skand. esk-i receptaculum. Sem by mohlo i čes. zastar. jeska lanx, Čel. Dod. náležeti.

Ꙗстрѧбъ m. stslov. accipiter Bus. 399. Misc.-Šaf. a j. — Mikl. Lex. II. má za to, že gen. sg. byl prvotně ꙗстрѧби tedy nom. sg. ꙗстрѧбь, čemuž i pol. jastrząb', gen. jastrzębia, nasvědčuje, slov. jastreb z -stręb, jastrob z -strąb i jastran, jak se podobá, na místě jastranb, id. charv. ja-

streb id. 2. vultur, srb. jastreb, jastrijeb z -stręb, rus. ястрябъ z -stranb i ястребъ z -stręb id. čes. jestřáb, stčes. jastřáb „tu (v děrách) před jastřabem se kryje“ Výkl. pís. Šal. k. 2. rkp. — na místě *jastřanb, hluž. jatřob′, gen. -bia id. místo *jastřonb′ s před t v luž. mizí, srov. sotra místo sostra (soror). Slovo etymologicky temné; ꙗ = ja jest, jak se zdá, praefix, pošlý ze staršího ѥ, tak jako v ꙗрѧбь perdix, kt. v. — a стрѧб kořen, v němž jest t k vůli snadnějšímu vyslovení vsunuto, i jenž souvisí se skr. srimbh (1. par.) ferire, laedere, occidere; podobným způsobem jest lit. wánagas jestřáb, 2. dravý pták vůbec, (koř. wan) ve spojitosti se skr. koř. van (8. par. âtm.) occidere, perdere, zend. koř. van frapper, detruire poraziti, zničiti, vana adj. le destructeur.

°Ꙗсъ splendor, domýšlené stslov. subst. na základě charv. srb. jas id., od toho adj. ꙗсьнъ clarus, — гласъ Hom.-Mih. — разоумъ Proph. ꙗсно око Lavr.-Op. на ꙗснѣ sub dio Sup. изведе его на ꙗсно in aperta, Pat. 2. pulcher (Lex. II.) bulh. jesen, m. jasna f. jasno n. clarus, lucidus, jasno sùnce, Milad. 318. sloven. jasen lucidus, clarus, sonorus, jasa, jesa baumlose Gegend, vlastně jasné místo, charv. jasan, -sna, -sno lucidus, serenus, srb. jasan clarus, liquidus, de voce „Jasno pjeva za gorom djevojka“ Nar. Pjes. — rus. ясный lucidus, serenus; clarus, perspicuus, pol. jasny lucidus, splendidus, clarus, illustris, čes. jasný clarus, lucidus, serenus, — hlas clara vox; celeber, illustris „Dnes snad chodíš zdráv i jasen, a v jutře budeš snad uhasen“ Star. Skl. II. 237. — clarus, distinctus, perspicuus, hluž. jasny clarus, serenus, splendidus; stslov. ꙗсьнина splendor, serenum по — нѣ sub dio, ꙗсьность splendor, ꙗсьниꙗ locus apertus Alex. z rus. ясня locus editus výšina; pol. jaśnia claritas, serenitas, lux „na jaśnią wywieść“ proferre in lucem — a mnoho jiných. Za srodná možno pokládati: skr. jaśas, n. gloria, splendor od zaniklého kořene jaś místo staršího jak; kymr. iesin radians, lucidus, splendidus, pulcher, excellens, inclitus; srov. také lit. gaisas m. gaisa f. aurora borealis, lux repercussa severní záře, noční záře od ohně; lot. gaiš lucidus, clarus; v lit. stává někdy na počátku slov g na místě j slovan. i jinojazyčného, srov. v té příčině lit. genterė, obyčejně ve skrá-

cené formě gentė, gen. -ters fratria manželka bratra mužova vedle jentė Bezz. se stslov. ıатры, gen. -тръве fratria, skr. jâtâr, -tř, f. id. — jak se zdá místo jantâr, -tr od kořene jam conjungere — atd. — v. také ıато.

Яшилъ rus. rhamnus lyciriodes (rostl.); cizího původu; zdá se, že souvisí z uigur. džagat. jašil, turc. ješil viridis, Vámb. p. 125.

Jašo m. slk. homo vagus, huc illuc cursitans, splašený člověk, jašiť pavidum reddere plašiti; slova ta zdají se býti cizími, mohla by souviseti s maď. jeszke pavidus plachý (o koních).

Iаштеръ m. i ıаштерица f. lacerta; srb. jašterica pustula in lingua, in ore, rus. ящерица lacerta, ящеръ m. 1. manis Schuppenthier; 2. das Krippenbeissen der Pferde: у этой лошади ящеръ; pol. jaszczurka místo -szczórka lacerta, starší tvar jaszczorka s významem: zmije vipera „a jeźli ztłucze, wynidzie jaszczorka zertritt man es aber, so fährt eine Otter heraus“ Mrong. I. jaszczur místo jaszczór manis, slk. jaščerka, jaščerica lacerta čes. ještěrka, ještěřice (obs.) 1. id. 2. vipera Wq. 374 et Com.-jan. 213. „jedovatá ještěrka“; v některých končinách východní Moravy praví se: ščírka lacerta; ještěr, m. (stčes. ješčer) 1. lacerta Wq. 348. 2. vipera, Wn. 3. Gescer = ješčer draco Ps. Mus. 103. 27. „gescerowe dracones“ ib. 148. 7. „bylo jedno veliké jiezero, v niemžto bieše jieden jesčer velmi jiedovatý“ Ms. Leg. 224. 2. — 4. morbus equorum der Koller bei Pferden, jinak myš, „kůň má ještěra“ D., — 5. ještěr (bot.) dracontium, jinak: hadové koření neb kuří noha; 6. artemisia dracunculus; 7. ještěr, ryba morská, lacertus; 8. znamení nebeské scorpius, Troj. hluž. ješćer Otter vipera, ješćeŕca místo *ješćerica lacerta, též ješćelca, f. ješćel, m. lacerta proměněním plynného *r* v *l*; dluž. jašćeŕ vipera e conject. — stprus. estureyto lacerta, Voc. — jak se podobá, místo eskurejka, neb ve Voc. stprus. vyskýtá se často *t* na místě *k*; nřec. *γκουστέρα, γουστέριτζα* i *βοστερίτζα* lacerta; řec. střed. *γουστερίτζα, βοστερίτζα* talpa DC. — jak se zdá, omylem místo lacerta; tato slova řec. pocházejí z jihoslovan. — *ja, je, gu* i *ku* zdají se býti předsuvkami, možná, že ze staršího ıа pošlými, tak že by штер, ščer — ze staršího sker- byl kořen, jehož pravé značení však neznámo.

Možná, že slova tu rozebíraná souvisí kořenem se skand. skora rima, hiatus, caverna, kořen sker: skera secare, tondere, lacerare.

Ящуръ rus. mus avellanarius malý sysel, souvisí, jak se podobá, s pol. szczur mus rattus (Linn.) krysa; я ze staršího ꙗ možno považovati za předponu poznačující blížení-se k něčemu; etymologické značení toho slova by tedy bylo: zvíře, které se podobá na krysu, menší krysa.

Jata pol. obs. 1. casa, tugurium; 2. taberna; 3. Erzhütte — dle Jungm. slovníka; — dim. jatka, obyčejně ve pl. jatki f. die Bänke, wo man Esswaaren verkauft, der Speisemarkt: chlebne, mięsne, rybne jatki; čes. jatka macellum, taberna laniaria, častěji ve pl. jatky; ve stčes. jatka casa, tugurium: „Pústenník, ujem za ruku, i vede ji do svej jatky“ Kat. 927. stslov. по-ꙗта tectum, domus, slov. po-jata tugurium, chors, horreum, stabulum, charv. po-jata tugurium, palearium, stabulum, srb. po-jata stabulum, conclave. Stejného původu jako po-jata, zdá se býti stprus. poyato TcG. 212. nomen praedii (Ness.-Pruss.) pravděpodobno místo -yata f. — Kořen neznámý.

Jatka srb. miser, misellus ubohý, „ostav sirotan, jatka!“ z turko-tat.: uigur. jatiq peregrinus, pauper, miser, džagat. jat cizí, neznámý, jat-liliq cizina, chudoba, bída, jat-lamak pauperem fieri, turc. jat-lu pauper, Vámb. p. 125.

Ꙗто n. stslov. agmen, slov. jato id. charv. jato id. „jato pticah“ hejno ptákův, ve Stat. Pol. jato grex, srb. jato 1. agmen avium, 2. (C. g.) bratstvo, u kome ima više od pedeset pušaka (více 50 ručnic); jatnik člen takového bratrstva (t. j. rodu) Černohorského, jatomice adv. slov. charv. srb. catervatim, charv. jatno in turba. Srov. lit. gůta i gůtas vedle góta i gótas grex; poslední jsou dolnolit. a starší formy; v některých lit. spisech stává na místě hornolit. *ů* také *a*, na př. hlit. ůda, dlit. oda cutis, pellis kůže, vyskýtá se u Bezz. ve formě ada, což jest asi nejstarší forma toho slova; lot. āda id. uvážiti sluší také hlit. gůdas, dlit. godas avaritia, hlit. gůdůti, dlit. godoti avidum, avarum esse, u Bezz. však gadoti id. — *g* a *j* se v lit. dosti často střídají, na př. jawartai, gabartai, gawartai pl. clathri, cancelli januae místo gab-wartai (wartai srodné se slovan.

vrata), jėrubė i gėrubė tetrao bonasia jeřábek, jak se podobá, ze slovan. — gėdaros i jėdros pl. morbilli, kteréž pravděpodobno souvisí s pol. odry pl. id. gentáras i jentáras electrum, odtud rus. янтарь — a jiná; záměnu souhlásek *g* i *j* nacházíme také v lot. n. př. gundēt i jundēt murmurare, promulgare, gestrs i jestrs asper, adstrictus, haud mollis, intractabilis; dle toho by tedy srodnosť řečených slov lit. a slovan. nebyla nemožná. Ve skr. jûtha, n. grex nesrovnává se *û* s *a* slovan. slov.

Javk m. slov. lamentatio, jauk charv. srb. id. javkati vb. dur. javknuti vb. pf. slov. jaukati, jauknuti charv. srb. lamentari; cizího původu; maď. jajog lamentari bědovati, naříkati.

Ꙗзва, f. stslov. 1. foramen, fovea, incisio; 2. vibex; 3. vulnus, plaga, ulcus; 4. lepra lues; rus. язва vulnus, lues, plaga, pernicies, язвина vulnus „Wunde, die von scharfen Säften herrührt," čes. jízva cicatrix, stčes. jiezva id. 2. vulnus; vibex; stslov. ꙗзвити vulnerare, rus. язвить, id. 2) laedere; 3) fig. calumniari; srb. od-jaziti aperire. Sem náležejí také stslov. ꙗꙗзвина latibulum skrýše, prvotně asi doupě, slov. jazba, jazbina, na místě jazva, jazvina caverna melis, charv. jazvina caverna, fovea doupě, jáma; čes. jezbina častěji ve pl. jezbiny scopuli veliké kusy skal pod vodou atd. Čel. Dod. místo jezvina; za srodná možno pokládati: lit. aiža rima, fissura, kořen iž: iž-ti rumpi, findi (Mik. Mat.) lot. aiza incisura, rima, fissura in glacie, aizāt rumpi, findi, rimas agere (de glacie), stprus. eyswo místo eyzwa, f. vulnus, Voc.

Ꙗзь m. stsrb. canalis Danič. — stslov. ꙗзъ m. stomachus, též ꙗзь I. Tim. 5. 23. — Op. 2. 2. 115. bulh. jaz (Lex. II.); jaz i jez f. slov. 1. agger, 2. moles in aquā exstructa; catarracta (Lex. II.); charv. srb. jaz, m. 1. i. q. slov. 2. — 2. canalis paeter molem průplav, stoka, trativod vedle jezu, 3. vorago, abyssus, rus. dial. езъ (dle Lex. II.) pol. jaz, gen. sg. -u 1. i. q. slov. 2. — 2. ein Flechtwerk durch einen Fluss, um die Fische aufzuhalten; čes. jez, m. moles, in aquā exstructa; slov. jeziti aggere cohibere, srb. jaziti aquam ducere: zajaziti 1. mole cohibere, 2. saturare „nemože ga čovjek zajaziti," — se saturari, pre-jaziti aggere vel mole cohi-

bere; rum. jaz rivus; srov. nřec. *ἀγός* canalis, aquaeductus (střec. *ἀγός* voditel, vodič od slovesa *ἄγω* duco).

Jelito n. 1. charv. čes. farcimen, 2. čes. obs. intestinum, intestinum rectum, pol. jelito intestinum, ve pl. jelita intestina, viscera, hluž. jelito farcimen i jělto 1. id. 2. coll. viscera, pantex, dluž. jelito der grosse Magen des Rindes; slov. olita intestina; *je* i *o* (slov.) možno pokládati za praefix; *je* co praefix vedle *o* nachází se také v čes. jesep, gen. -spu 1. Steingerölle, Kieselsteine zur Bestreuung der Landstrassen; 2. Sandbank (koř. sep, stslov. **съп**) vedle o-sep gen. -spu Schüttung; Schüttgetreide, Getreidezins. Kmen jest tedy lit, jenž by mohl býti ve spojitosti se stprus. laitian farcimen, Voc. — *ai* prus. kmenové slabiky lait buď naproti *i* ve slovan. lit považováno za sesílení zvuku. — Slaitian mohlo by také rus. **лит-óня** der zweite Magen der wiederkäuenden Thiere čepec zvířat přežvykujících býti ve příbuzenství.

Ѥлиѥ n. collect. stslov. abietes; že bylo někdy °**ѥла**, f. nebo **ѥлъ**, m. abies v užívání, souditi lze z adj. **ѥловъ** abietis „**дѣлахъ богъ ѥловыхъ древъ**" Izv. 650 v **ѥль**, f. populus alba prvotný význam změněn; slov. jela i jel, f. abies, dim. jelka; též jedla, jelva id. jelov adj. abietis, jelovje, n. coll. silva abiegna; charv. srb. jela abies, jelika id. jelik, m. silva abiegna, jelov adj. abiegnus, jelovina slov. charv. srb. lignum abiegnum, rus. **ель**, f. **ёлка** dim. abies, **éлевый**, **елóвый** abiegnus, **éльникъ** silva abiegna, mrus. **яль**, pol. jodła abies, jedlina 1. id. 2. lignum abiegnum, jodłowy adj. abiegnus, čes. jedle, f. i jiedl obs. gyedl, Voc. Metr. abies, jedlina i. q. pol. jedlice dim. abies, jedlový adj. abiegnus jedloví n. coll. silva abiegna, jedlovina id. hluž. jědla abies, jedlina silva abiegna, jědlowy adj. abiegnus polab. jådla abies (jódla P. F. gadela J. P.) pl. jådlåi; v řečech jihovýchodních vypadlo *d* před *l*; bulh. elha (-hù, f.) abies (Cankov) místo elka dim? jinak by co do zvuku patřilo ke stslov. **ѥлъха** alnus; stprus. addle asi z *adlja abies, lit. églė (Ness.) eglě (Schleich.), dlit. agle abies, lot. egle id. lit. églius i oglius taxus baccata tis; *g* před *l* zdá se býti původnějším než *d*; slova tu uvedená mohla by souviseti se skr. ágra, n. cuspis, cacumen, vertex.

Ѥлъха, f. stslov. alnus, єльха Mon.-serb. ѥлъшиѥ, n. platanus „єлшиꙗ водами питаємаꙗ“ Man. 1350. vlastně collect. alni, ѥлъшинъ adj. viticis єльшины вѣтви Lev. 23. 40. - Pent.-Mih. ѥлаш- Kruš. bulh. jelha (Lex. II.) slov. jelša alnus, v užívání bylo také jalša, jak viděti z adj. jalšev, Habd. též jolša místo a vedle olša, Janež. charv. jalša, též joha místo jolha a to místo olha, také jova místo jolva, kdež *v* stojí na místě *h*, srb. jelša, joha i jova, slk. jelcha i jelša; ольха alnus, олха Trigl. jest, jak se zdá, forma strus. — rus. óльха id. x pochází z *s*; pol. olsza, čes. olše ze staršího olša, kteréž v morav. i slk. nářečí ještě žije, hluž. wólša, dluž. wolša, polab. vülsa, Schleich. (wilscha Pf.) alnus, *v* jest předsuvka; formy počínající s *o*, na místě prvotného *a*, možno považovati za starší, nežli ty, které počínají s *je*. — Srodná jsou: holld. else alnus, stněm. elira id. místo elisa jako ôra ucho místo *ôsa, got. auso, lit. ausis atd., též erila id. přesmyknutím hlásek; švéd. al místo *als? dán. el, elle, místo *else? skand. elri, n. místo elsi; lit. èlksnis, žem. a starší àlksnis, lot. alksnis, alkšnja, elksnis, elkšnja i valkšnis alnus, *k* ve slovech lit. lot. jest vsuto, jak často před *s* nebo *š*; abskande Erle v I. vydání Vocabul. stprus. opravil sice Nesselmann v Thesaur. v alskande, ale i toto jest sotva pravá forma; lat. alnus olše místo *als-nus, jako pê-nis na místě pes-nis, kořen pes, prvotně pas gignere; špan. aliso olše (z german.?).

Jeminija f. srb. vittae genus šátek na hlavu; nřec. *γαμενίον* linteum persicum; oboje z turc. jemeni, jemini Kopftuch.

Jenjati vb. dur. slov. remittere, cessare, jenjati charv. srb. remittere popustiti, uleviti, enjati defatigari; cizího původu: maď. enyhít mollire, lenire, levare, enyhe mollis, lenis, mitis; srov. také turc. jeň-il, jeň-li levis lehký, Vámb. p. 32.

Jerebika slov. sorbus, vyskýtá se i rebika, jak se zdá, téhož významu, dle Jan.-slovníka Moosbeere t. j. vaccinium oxycoccos, jehož počát. slabika odpadla tak, jako v rus. рябúна 1. sorbus aucuparia, 2. sorbum, рябúнникъ 1. lignum sorbi, 2. turdus viscivorus, pol. jarząb, gen. sg. -rzębu sorbus (aucuparia), jarzębina 1. id. 2. lignum sorbi, 3. sorbum, čes. jeřáb sorbus, — obecný sorbus aucuparia, jeřabina (obз. jeřebina) 1. id. 2. sorbum, hluž. wjerabc, wjerą-

bina i wjerjebina sorbus aucuparia a zkaženě wjeřobaz id. — *w* jest předsuvka; kmen stslov. by zněl °ырѧб, hlásky mezi *r* a *b* možno pokládati za vsuvky; společného původu jest lot. irb-ene f. Quitschenbaum t. j. sorbus aucuparia. Jména uvedená zdají se býti ve spojitosti se slk. adj. jarabý rufus, jehož *a* mezi *r* a *b* též za vsuvku pokládáno býti může; jest pravděpodobno, že jarabý jest srodné s ags. eorp (earp) fuscus, badius, skand. jarp-r fuscus tmavohnědý, stněm. erpfer; řec. *ὀρφ-νός* id. Strom řečený by tedy od barvy plodu měl jméno.

Jěrcheń, m. hluž. ren místo *něrcheń, vedle něrka; z něm. Niere, Nierchen id. odtud i pol. nerka ledvina.

Jériti se slov. se movere; cizí; srov. maď. jár ire, kocsin-jár vehi.

Ješć hluž. spuma pěna, ješćić spumare, — so spumas agere; z něm. dial. Gischt spuma pěna (z kysajících nápojův) holld. gest, gist kvasnice.

Ježa i ješa slov. caminus výheň; z něm. Esse id.

Ježati slov. fermentescere kysati (o pivě); ze sřněm. jës-en id. — něm. dial. gischen, švéd. gäsa kysati.

Jícen, gen. cna, m. čes. oesophagus, gula, starší tvar jiecen, „neb ti nápojové posilují jiecna, totiž usta žaludková" Sal. rkp. 2. 1. — jiná jména jedák, požerák; též srb. jednjak id. — místo *jied-sen, kořen jed, stslov. ѩд edere, přípona sen.

Joltava srb. eine Art Reisepfanne, compos. z turko-tat.: uigur. džagat. alt. turc. jol via (Vámb. p. 145) i tawa (turc.) sartago pánev, pekáč.

Jomuža, jemuža f. srb. lac recens svěží mléko; jo i je jsou, jak se podobá, praefixa, asi na místě *o* (v. Jelito), — muža souvisí s musti, muzem, stslov. млѣсти, млъзѫ mulgere; vyskýtá se také srb. jednoduché muža mulctus.

Jugati vb. dur. slov. solvere, laxare kypřiti, huc illuc movere; srov. lit. jaug-ti miscere, commiscere, permiscere, Mik.-Mat. Kořen jug.

Jugno, n. slov. uvedeno v. Lex. II. ve článku гоумьно area, horreum; slovo to jsem nikde jinde nenašel; jest-li význam jeho horreum, dá se sdružiti s lit. jaugia (jauja, Ness.) horreum stodola, ve které se obilí suší.

Jular, ular srb. capistrum oblav; z turc. jular id. — také džagat. jular habena otěž; čistě srb. povodac.

Юньць m. stslov. taurus, vitulus, slov. junec, charv. srb. junac, rus. юнéцъ (ze stslov.), pol. juniec (obs.), čer. junec Wq. mladý býk — od stslov. adj. юнъ juvenis; podobným spůsobem souvisí lat. juvencus místo juvenicus mladý člověk, mladý býk s adj. juvenis; rovně tak stkymr. iouenc z *jovencos = lat. juvencus; téhož původu jest lat. junix jalovice, stslov. юница 1. id. 2. puella. K též rodině náleží také stprus. lonix*) varre, Voc. mladý býk, kteréž stojí na místě joniks, juniks i patří k lit. jáunas (lot. jauns) adj. mladý, od něhož lit. jaunìkis 1. mladík, 2. mládě; skr. júvan, them. mladý, stažená forma jûn (gen. sg. jûn-ás). *L* na místě *j* nachází se ve stprus. Voc. také v lagno jecur místo jakna f. lit. jeknos f. pl. lot. aknis id. skr. jakán (in casibus debilibus B.-gl.), jindy jákrt n. játra; pak v luriay pl. mare místo juriai, v Katech. stprus. jûrin acc. sg. lit. júrės, júrios pl. lot. jūra moře; což jest buďto dialektickou zvláštností, nebo chybně psáno.

Juriti, -rim vb. dur. srb. agitare, pellere, jurnuti, -nem vb. pf. aggredi; slov. uriti se properare, uren celer, velox; rus. ю́рить, -рю properare, festinare, ю́ркій praeproperus; jak se podobá, cizího původu, a sice z turko-tat. kořene jur, jür, jor ire, gradi, circumire: uigur. jor-imaq ire, gradi, jor-iq incessus, via, džagat. jor-uq gradus, gressus, incessus, via jür-ümek ire, procedere, turc. jür-ümek id. alt. jor, jür ire, jür-üm, jür-üš incessus chod, Vámb. p. 135. — Pochybno, zdali také slov. uriti exercere, uriti se se exercere sem potahováno býti může.

Jurzyć się pol. inflari, irritari, irā incendi; pravděpodobno cizí, jest asi ve stýčnosti s turko-tat. kořenem jur, jür, v předešlém článku uvedeným, kterýž dle Vámb. značí též rozhorliti se, i od něhož také turc. jür-ek animus smělosť, odvaha pochází.

Ю-же stslov. Sup. Cloz. I. 47. 374. — 1. jam vedle оу-же id. 2. πάλαι jam dudum už dávno; olim; 3. právě nyní, оуже не οὐ-

*) Nestojí ani se stslov. лоно (čes. lůno) pudenda, s nímž je Burda, Beitr. VI. p. 397., sestavuje, ani s lit. lonė cerva (ze slovan.), s nímž je Nesselmann v Thesaur. sdružuje, ve spojitosti.

κέτι Ostrom. už ne **оуже ли** Op. 2. 2. 305. zdali už „**да оуже ли ничесоже не имамы здѣ**“; ergo ne nihil habemus hic? Leont. — **ю-ре** Šaf.-gl., jehož *r* se vyvinulo ze *ž*; také **оу** jam bez přívěsné částice *že*, **не оу** *οὔπω* ještě ne, už ne „**не оу бо бѣаше моужа познала**“ Hom.-Mih. slov. v ž e- na místě u-že — také ž e jam — odražením počát. *v* — vedle u-re i vre — proměněním souhlásky *ž* přívěsné částice ž e v *r*; charv. srb. ju-r jam na místě ju-ž, charv. jur-ve jam, srb. jur-ve omnino; přívěsnou částici ve srov. s lit. -wa v ne-wa als ob, als wenn; rus. у-же́, ужъ, také у-жо́ jam уже́ не non amplius, не уже́ ли, не ужъ то! doch nicht etwa! doch nicht gar! wäre es möglich, dass . . .? не ужъ то онъ там былъ! er ist doch nicht etwa dort gewesen! pol. już jam, na místě ju-że, już-już modo-modo, już-ci scilicet, nempe, nimirum přívěsná částice ci jest vlastně dat. sg. pron. pers. 2. pers., čes. už na místě u-že vedle již jehož *i* jest ztenčeno z *u*; starší a dialektický tvar już na místě ju-że: „Tehda knieže, już jinak nemoha učiniti, na tom ju uslyšal“ Pass. mscr. 307. 2. — již již 1. jam jam, 2. modo-modo „V tom přijde již tuto neštěstí, již tamto“ Sychr. 97. již ne, už ne non amplius; již-tě (c. emphas.) na místě již-ti (srov. to, co řečeno o pol. enklit. ci) jam, tandem, denique „jižtě ta nemoc konec vzala“; již i atque adeo, hluž. huž, hužo, také hižo, hižom jam, počát. *h* jest předsuvka; též, juž, jużo i žno, žom na místě hižno, hižom. Srodná jsou: stprus. jau jam, lit. jau id. jau-gi (enklit. částice gi jest příbuzná slovan. částici že, řec. *γὲ* v. Go part. enclit.) 1. jam, 2. scilicet, nempe, nimirum, lot. jau, jau-g' jam; pak got. ju adv. jam, nunc, ju ni non amplius, srov. čes. už ne, již ne id. stněm. iu, giu jam, olim, ags. jú, jeó i geó olim, stsas. ju.

Ѩ praef. stslov. vyskýtá se ve složených: a) **не-ѩ-сыть** f. 1. vultur, 2. pelecanus; to slovo jeví se také ve formě **не-ж-сыти** Bon. nachází se též **не-сыть** pelecanus; vlastně nenasycený, nenasytitelný; b) **не-ѩ-вѣръ** incredulus, **неѩвѣръ чловѣкъ** Cyr.-Hier. c) **ѩ-ложьнъ**: „**по ѩложнымъ нивамъ**“ in concavis et declivibus locis Ex. vedle **оу-ложьнъ** ze staršího °**ж-ложьнъ**; d) **ѩ-про-дыменъ**, místo staršího °**ѩ-про-дымьнъ**, „**брадою не дльгою, — — — къ краѥмь ѩпродымена**“ Prol.-Rad. 105. značení toho slova souvisícího s **дымъ** fumus, čes. dým, jest asi „sub-

fuscus" (Lex. II.) *J* předpony ѩ jest předsuvka; praef. ѧ bez této předsuvky poskytuje jeden srb. kodex: „каплѩ мекька прилежещи камень ѧдолить жестокый" — Isaak. inf. °ѧдолити cavare, incavare vedle obyčejného ѫ-долити id. — v rum. °° příbuzná předpona èn často vyskýtá, na př. èn-grozesk terrere, èn-kleštez coarctare kleštěmi svírati, èn-kolcesk germinare, pullulare, stslov. koř. кѫл, èn-kremenesk rigescere, obstupescere a mnoho jiných. — ѩ i ѫ a zkažené z nich ѩ, оу ve slovech tu uvedených ze staršího an, jak ve článku o praef. ѭ, ѫ obšírně rozloženo, kt. v. Předpona ѩ v ѩрѧбь, ѩрѧбица ѩштерица, ящуръ stojí, jak se podobá, na místě staršího ѩ t. j. jaṇ.

Ѩдръ adj. stslov. citus ѩдраго милосрьдьѩ Antch. ѫдръ Bon. твоѭ ѫдроѭ посъли намъ Izv. 6. 178. ѩдро adv. cito, též ѭдро Io. 11. 29. 11. 31. — Ev.-Nor. ѫдро пишѫщѧ Bon. i ѩздро id. kdež з jest vsunuto; bulh. jedùr firmus, bonus, idoneus, jaderno adv. slov. jedrn i jadrn, a, o citus, celer, alacer; adv. jadro, jadrno cito, jedrno cito, mox, udri cito, celeriter, jadrnik citus nuntius, charv. jadrn citus; stslov. ѩдрость velocitas, sollertas, ѩдрота velocitas, slov. jadrnost celeritas, festinatio, stslov. оу-ѩдрити *ταχύνειν* 1. properare, 2. trans. accelerare оу-ѫдрити properare, slov. udriti currere, properare, equo admisso vehi. Možno stanoviti kořen ѩд properare, kterýž by mohl býti ve spojitosti s lit. jund-ù, praet. jud-aú, inf. jùsti místo jud-ti, commoveri, them. praes. jund; odtud jundulas motus, tumultus, seditio, judinas mobilis, judra turbo, jaudrinti, judinti movere. Srov. také ags. ädre, edre confestim, stněm. atar sagax, celer, stsas. ador frühe.

Ѩгоулѩ stslov. anguilla úhoř, též ѩголѩ, ѫгоулѩ, bulh. jùgulja, slov. charv. srb. jegulja, charv. prov. také angulja, anguja id. Slova tato pocházejí, jak se podobá, z lat. řec. anguilla, *ἔγχελυς*; kdežto °ѫгорь (základ dokázaného ѫгоришть id.) jest s uvedenými lat. řec. jmény srodné.

Ѩк koř. stslov. sonum edere: ѩкливъ qui aegre loquitur, заѩкливъ i -ѩчивъ balbus, ѩчати, -чаѭ gemere, bulh. jùk, kmen, sonare, strepere „jezero si (se) jùče" Milad. 31. slov. jekati, ječati gemere, jecati balbutire jeknoti ingemiscere, intonare, zajeknoti exclamare, jek vox repercussa,

jôk planctus, jôkati plangere — johati gemere, johot gemitus s *h* na místě *k*, nejsou-li obě slova jiného původu — jinckati, juckati jubilare, úkati, úckati, ujckati id. úk clamor laetus, jubilum; možno, že také ječa carcer sem náleží; — nepatří-li ke koř. im: ѩ-ти, нм-ѫ prehendere, tenere, tak že by je místo ję byl kmen, ča suff. — charv. srb. jeknuti vb. pf. ingemiscere, intonare, jek sonitus, jeka srb. id. „stade jeka konja(h) oko dvora“ Nar. Pjes. jeka charv. echo, jecati, ječati charv. singultire, gemere, jeckati balbutire; srb. jektati sonare, jecati singultire, jecav adj. jecalo subst. balbus, ječati sonare, ingemere, jeckati id. ukati clamare, uk, uka clamor; pol. jękać gemere, jęk gemitus, jęczeć 1. sonum edere, o turze i leleku (de uro et nycticorace), 2. gemere, jąkać się balbutire, jąkawy, jąkliwy balbus, čes. jeknouti, vb. pf. jekati, ječeti vb. dur. sonare, personare, fremere, strepere, gemere „jako zvuk morský ječí“ Br. Iza. „ječení moře“ Com. jek sonitus, jek potokův torrentium fragor Jel. ms. jek vody ib. jekot sonitus, fremitus, strepitus, jekotati, jektati balbutire, jekotlivý, jektavý balbus, za-jíkati se balbutire, jíkavec fringilla montifringila; hluž. jekać, častěji jokać vomere magno cum strepitu, jakoćić, jakotać balbutire, jakoćiwy, jakotak balbus, dluž. jakaś balbutire; v rus. за-икáть-ся balbutire, за-ńка balbus et balba, за-иклńвый balbus očekával bys jak- na místě ik-; pochybno tedy, zdali tato slova rus. sem náležejí. — Za srodná možno pokládati holld. jank-en ululare, gemere, murmurare, něm. prov. janken ejulare, gemere; ags. inca querela, inc-full querulus; angl. ink-ling susurrus; dán. anke 1. querela, querimonia; 2. queri, conqueri; řec. *ὀγκ-άομαι* rudo, lat. unc-o, -are řváti, o medvědu; lit. ungstu, ung-au, ung-ti ejulare, gemere, jehož *g* mohlo by státi na místě *k*, což v lit. častěji bývá; lot. unk-šēt, ūkšēt jubilare; ejulare, gemere. Skr. ańč murmurare, indistincte loqui (PW. I. 59).

Ѩтрити, -трѭ s předlož. **объ-** vb. pf. stslov. ardere facere, píše se také **обатрити**; -**ся** ardere **объ-ѩтрѩти ся**, -**рѩѭ ся** vb. dur. ardere; 2. irā ecxandescere? **обатрѣѩщити ся доуша** Cloz. I. 495. — 3. purulentum fieri? „**ни ѩзвы обатрѩѭщѧ ся**“ Greg.-Naz. **объ-ѩштрѥние** n. subst. vb. ardor, ira, **ѩтрьнъ** purulentus,

suppuratus, -нѣ оуи; pol. jątrzyć, -rzę 1. suppurare, trans., 2. exacerbare, roz-jątrzyć id. čes. jítřiti, starší tvar jetřiti 1. suppurare trans. 2. irritare, exacerbare, jítřiti se 1. purulentum fieri „rána se jetří“ Krab. 2. irritari, exacerbari, irā excandescere, roz-jítřiti i -se i. q. simplex, hluž. jětro pustula, variola (nepochází-li z něm. Eiter), jětřić so purulentum fieri. — Kořenem stslov. zdá se býti ѩт ardere, irritari, purulentum fieri. — Srov. stněm. eitar virus, sanies, sřněm. eiter, nněm. Eiter pus, stsas. êtar, skand. eitr pus, venenum, švéd. etter, dán. edder id. kdež *d* stojí na místě *t*, ags. âtor venenum, aetterjan venenare, holld. etter pus, etteren = nněm. eitern purulentum fieri; pak ir. ait-in, star. ir. ath-inne, aith-inne torris, fax, korn. ith-eu titio. — Sem náleží také, jak se domnívati lze, stslov. нѫтрити irā excandescere, z dohadu, „слова ради ноутрить сѧ срьдьце наше“ Ephr.-belg. 106. — *N* jest zde předsuvka — tak jako v нѫглъ vedle ѫглъ angulus, нѫтрь vedle ѫтрь intus.

Ѩзѧ, gen. зѧ f. stslov. morbus choroba, nemoc, ѩзѧ ѹрѣвна Prol.-lab. dysenteria бѣ тою же ѩзею болѣлъ Bus. 776. -зѧ ze-gja; ѩзь *νόσος* Greg.-Naz. 16. *γ*. 95. ect. slov. jeza ira, nagľa jeza iracundia, srb. jeza horor „hvata me jeza;“ mrus. язя saga, maga, ягій adj. malus, malignus (Arch. IV. 644,) rus. ягá, ягá бáба anus garrula, prvotně saga čarodějnice; pol. jędza Furia, Erinys, dea inferna, Hecate (Mrong.) baba jędza maga? — stslov. ѩзавъ adj. aegrotus ѩзетворьнъ qui morbum creat, ѩзѣстивъ aegrotus, slov. jéziti irritare, iratum reddere, -se irasci, jezav iratus, jezljav morosus, rixosus; srb. jeziv periculosus, jezivost periculum; čes. jízlivý, nesprávně jizlivý, stčes. jiezlivý mordax; pestifer, jízlivá rána = morová rána lues, „pestiferus morbus“ Ros. jízlivý vřed Zlob. Nežitové bývají ostatky nějaké rány, když se zavazovaly jizlivými (scharf ätzend) neb pálenými věcmi“ Tys. 331. — venenosus „jízlivou a s nálepem střelu naň střelil“ Háj. „jízlivý jako štír;“ malitiosus, acerbus „osočili mne jízlivými slovy“ Br. žal. 109. 3. — Sem pravděpodobno náleží také čes. jezinka femina malitiosa, iracunda, Us. Kořen stslov. jest ѩг, srodný jak se podobá, s lit. eng-iu, eng-ti corrodere, corrodendo cavare ätzen; lot. eng-ēt, eng-eju objurgare. infestare (hunzen), turbare, engētê-s

3*

rixari; srov. také skand. âng-r dolor, pak skr. áṅhas n. angor, angustiae, aṅhatís f. angor, morbus. (Comp. I. p. 108).
Ѭ, **Ѫ** praef. stslov. — I. **Ѭ**: skládá se s adj., zvláště takovými, které poznačují barvitosť věcí; na místě **ѭ** vyskýtá se také **оу**, pošlé z **ѫ**; znamenej: 1. **ѭ-багръ** *πορφυρίζων* barvy poněkud purpurové „**сапъфиръ ѭбаг(р)ъ ѥсть**“ Svjat. Op. 2. 2. 400. také **оу-багоръ** Chronogr. saec. XVI. (**багръ, багъръ** a) purpura, b) purpureus); 2. **ѭ-синь** subcaeruleus sinavý, modravý „**ахатисъ** (achates, lapis) **акы ѭсинь ѥсть**“ Svjat.-Bus. 264. (**синь** hyacinthinus, lividus); 3. **ѭ-урьмьнъ** subruber červenavý „**оукиноъ** (hyacinthus) **акы ѭурьмьнь ѥсть**“ Svjat.-Bus. 264. **оу-уръмьнъ** Men.-Mih. **оуурьмьнь** Greg.-lab. — S **оу** na místě **ѫ** jsou kromě toho složena: 4. **оу-блѣдивъ** Prol.-Rad. 104. 5. **оу-бѣлизнь** Men. 54. **оу-бѣлизньнъ** *λευκός*, vlastně subalbus bělavý; 6. **оу-зеленъ** subviridis zelenavý „**асписъ оузеленъ есть**“ Chronogr.-saec. XVI. — 7 **оу-урьвлѥнъ** Chrys.-lab. subruber červenavý; 8. **оу-урьнь** Pat.-Šaf. 38. subniger černavý (Lex. II. sub **оу**). Ač adjektivy tak složenými poznačuje se nižší stupeň barvitosti; nelze přece svrchu uvedenou předponu pokládati za částici zápornou, jakou jest na př. **ѫ** v **ѫ-родъ** insipidus, stultus; praefix, o němž tu řeč jest, poznačuje tak, jako příbuzné jemu řec. *ἐν* (před retnými *ἐμ*) blížení se k jistému stavu věcí, počátek jisté vlastnosti, podobnosť k něčemu; srov. co do složení a významu s uvedenými stslov. adj. 1), 2), 3), 4), 6) i 7) následující řec. adj. *ἐμ-πόρφυρος* barvy poněkud purpurové; *ἔγ-γλαυκος* modravý, sinavý; *ἐν-ερυθρος* červenavý; *ἔν-ωχρος* bledavý; *ἔγ-χλοος* i *ἔγ-χλωρος* zelenavý; žlutavý; *ἔμ-πυῤῥος* červenavý. Srov. také řec. *ἔγ-γλυκος* sladkavý, vlastně počínající, býti sladkým, *ἔγ-κυκλος* kruhovitý, *ἔμ-πικρος* hořkavý. — II. Téhož původu jest předpona **ѫ** v následujících složených:
1. **ѫ-долъ**, m. **ѫ-доль** f. vallis, cavum, **ѫ-долиѥ, ѭ-долиѥ** n. (Bon.) id. **ѫ-долити** vedle **въ-долити** cavare, pol. wądoł fovea, čes. ú-dolí vallis; 2. kašub. wą-garda (°**ѫ-града**), jehož prvotný význam byl asi: locus clausus; 3. **ѫ-полы** adv. *ἡμι-* semi- do polu, od polu, — **съмрьтьни** *ἡμι-θνῆτες* Greg.-Naz. (**полъ** dimidium, čes. půl); 4. **ѫ-собь** adv. vicissim, **ѫ-собьнъ** adj. intestinus, řec. *ἐμ-φύλιος* i *ἔμ-φυλος* sourodný, soukmenný (*φῦλον* rod, kmen, národ; také množství, zástup, hejno) **оу-собныхъ которъ** Op. 2. 1. 139. (**котора** pugna, dissensio, rixa), **оусобныѩ**

брани Bor. 68. srov. co do slov značení řec. *ἐμφύλιος πόλεμος* domácí válka, meziobčanská vojna, **ѫ-собица** seditio, rixa, jak se zdá, také domácí válka „**оуста оусобица и мятежь**" Chron. 1. 64. rus. у-собица „wechselseitige Befehdung" (unter Verwandten); **ѫ-собити ся** seditione agitari, praef. **ѫ** tu značí tolik co lat. in, inter a řec. *ἐν*, kmen s o b nachází se také ve stslov. **собица** discordia, **собие** substantia, **собо**, n. id. „**безъ соба слово ѥсть и доухъ**" Svjat. forma jest nejistá, mohla by také **собъ** m. býti; rus. собина proprietas, stslov. **по-собие** *συμμαχία* societas in bello; auxilium a j. ten kmen by mohl býti srodným se stprus. s u b s místo *s u b a s, acc. sg. s u b b a n, acc. pl. s u b b a n s 1. ipse, 2. proprius, *u* kmenové by mohlo pocházeti ze staršího *a*; srov. také skr. s a b h â f. domus; conventus, coetus, ač není-li to slovo, jak Bopp za to má, složené ze sa + bhâ (lumen); 5. **ѫ-тлъ** adj. perforatus, scissus, laceratus; fig. futilis, ineptus, starší tvar **ѫ-тьлъ: алъдън ѫтьлѣ** Sup. 404. 23. **оутьла риза** Izv. 547. pol. w ą - t ł y infirmus, debilis, slov. v o - t e l cavus, v o - t l i n a excavatio, caverna, specus, v o - t l i t i cavare, excavare, praef. v o z vą-, rus. у́-тлый rimosus, čes. ú t l ý, o u t l ý fluxus, cadus, fragilis; attritus „útlé osidlo attritus laqueus" Jel. Petr. — pozdější významy: tener, mollis, delicatus; hluž. w u - t ł y languidus, jejunus; slova tato náležejí ke slovesu **тлити, тлѭ** corrumpere, starší tvar **тьлити**, „**тьлить**" Ostrom. **тлѣти**, starší tvar **тьлѣти**, corrumpi; 6. *ѫ-торъ pol. w ą - t o r Kimme, Zarge, Gergel; die Rinne in den Fassdauben, in welche der Boden eingefügt wird, charv. srb. u - t o r, obyčejně ve plur. u t o r e, rus. у-то́ръ, čes. ú - t o r, o u - t o r, hluž. w u - t o r a, w u - t e r a id. — patří ke **трѣти**, starší tvar, **тьрѣти**, terere, abstergere, -**пилою** Men.-Mih. — 7. **ѫтъкъ** i **вѫтъкъ** stslov. stamen, subtegmen, pol. w ą - t e k -t k u, polab. w u n - t a k J. P. b̕ulh. v ù - t ŭ k, slov. v ô - t ę k, charv. srb. u - t a k, rus. у-то́къ, čes. ú - t e k, hluž. w u - t k id. patří ke **тъкати, тъкѫ** stslov. texere; 8. **ѫ-возъ** stslov. vallis, pol. w ą - w o z via excavata, fauces, slov. u - v o z importatio, invectus, čes. ú - v o z i. q. pol. — 9. sem patří také, jak se podobá, **ѫ-боръкъ** modii genus, forma stslov. utvořená na základě strus. у-борокъ jistá míra obilná, srb. u-borak modii genus pol. w ę - b o r e k situla, amphora, fiscella, calathus, kteréž mohou býti potahovány ke stslov. kořeni b e r: **брати**,

starší tvar бьрати, бер-ж capere, colligere, prvotně nésti, nositi, v. Ciz. Slov. p. 17. Kromě řec. ἐν (ἐνί) sluší s předponami ѫ, ж pokládati za srodné: b) lat. in praep. i praef. na př. in-cendo, in-cipio, in-do (praet. in-didi) vložiti, srov. stslov. въ-дѣти injicere, před retnými im: im-bibo atd. — c) stprus. en 1) praep. „en twaians rankans“ (acc. pl.) do tvých rukou, ve tvé ruce, „en Prûsiskan tautan“ (acc. sg.) ve pruské zemi; 2) praef. jenž zní před retnými em; starší tvar an (am), na př. en-kopts part. pass. sepultus, srov. stslov. въ-копати defodere, sepelire, en-sadin-ts part. pass. „eingesetzt;“ srov. stslov. въ-садити imponere, plantare, em-perri adv. spolu, ve spolek, em-prîki, -prîkin contra, srov. stslov. въ прѣкы id. en- i an-kaitîtai nom. pl. part. pass. angefochten, en- i an-imts part. pass. sumtus, assumtus (srov. stslov. въ-ѩтъ), inf. en-imt, en-imton assumere, koř. im, srov. stslov. въ-ѩти vedle въ-нѩти capere, accipere, concipere, koř. нм; d) lit. in, před retnými im, později į: im-braidinti vedle į-braiditi (Bezz.) in etwas geraten machen; porovnati by se dalo stslov. °въ-бродити (inire); in-diwinas (Bezz.) mirus, stslov. дивьнъ, čes. diven, divný id. bez předpony; in-klampinti, také į-klampinti demittere — a jiná; starší tvar té předpony lit. byl an, před retnými am, který se, jak se podobá, zachoval v an-kaklė molestia, infestatio Schleich.-gloss. i v am-palas Aufwasser auf dem Eise; e) v lot. zní ten praef. ê (ee) z en, na př. ê-da-būt adipisci dobyti, koř. bu. stslov. бы: добыти adipisci, ê-galva vertex temeno, ê-jūkt assuefieri, koř. jūk, příbuzný slov. kořeni uk: оучити učiti, вык-нѫти; — f.) got. in praep. i praef. na př. in-gardis domesticus v domě se nacházející (gard-s domus, slovo srodné se stslov. градъ z gard-ŭ civitas, stabulum, murus, hortus, čes. hrad arx atd.) in-saian inserere (frumentum), inseminare, srov. stslov. въ-сѣѩти, řec. ἐνσπείρειν id. in-sakan indicare, signare, disserere, contendere, litigare, koř. sak srodný se slovan. sok: соучити stslov. indicare, bulh. sočè indico, monstro čes. sočiti atd. — g) stněm. sřněm. in praep. i praef. na př. in-ganc sřněm. ingressio, introitus; sřněm. ve složených také en, na př. en-arme adv. = nněm. im Arme, in-bîzen, i en-bîzen gustare, frui — a jiná; h) celt. in praef., na př.

ir. in-medón, také im-medón (assimil.) in medio, star. ir. in-gen filia, kořen gen gignere sploditi, in-nocht hac nocte, in-sádaim jacio, kořen sad seděti. Prvotný tvar těch předpon byl ani, an, z něhož se na půdě slovan. vyvinuly tvary: ѧ, ꙗ, ѫ, ѭ, вѫ i въ (*j* i *v* jsou předsuvky).

Jąźwica pol. gasterosteus aculeatus bodlobřich ostnatý (ryba); kořen asi jaṇg, z ang, pungere bodnouti, bodati, kterýž jest, jak se zdá, ve spojitosti se stněm. ango aculeus, sřněm. ange id. ags. ang-el, stněm. ang-ul, sřněm. ang-el aculeus, hamus; (značení sřněm. slovesa engen, jemuž Benecke v následujícím místě: „der sînen naehsten mit sînen worten enget unt stichet“ — Graesh. pred. 1. 16. — připisuje význam: píchati pungere, mohlo by také „angere“ býti); pak se stprus. ang-le acus jehla (Grunau) i anxtis = ang-stis ve složeném spel-anxtis assula „Splitter,“ Voc., koř. ang; s lot. ôg-sti pl. z ą̧g-sti antennae insectorum a nřec. *ἀγγίς* f. cuspis, acus.

Ка part. insep. vyskýtá se ve stslov. ка-грълнүништь (Assem.) pullus turturis vedle гръльнүништь id. (v. Mikl.-Gramm. II. p. 384); častěji v mrus.: ка-цапъ, tím slovem přezdívají Malorusi Velkorusům obyčejně bradatým; nesložené cap značí v pol. „kozel, beran, zvláště orientálský beran,“ slk. cap, cáp, maď. czáp, rum. cap hircus kozel; ка-царя císarství, ка-царо̂вна dcera velkého cára, ка-ду́къ veliký kníže — pol. duk: „možni dukowie“ Mick. III. 86. (duces), stsrb. доука dux; nřec. *δούκας* vojevoda, také turc. duka id. ze vlask. dùca id. ка-воронъ corvus frugilegus (Verchrat.) Arch. III. p. 163. Částice ka vězí také v rus. каблукъ, pol. kabłąk, kt. v.

Каалъ m. stslov. *ὕλη* les; dřevo, dříví, Octoich-.Strum. (Arch. III. 176.) ze řec. *κᾶλον* lignum dřevo.

Каба́нъ rus. aper divoký kanec; zdá se býti původu asiat. — možná, že souvisí se džagat. qaban veliký, silný, vysoký. Vámb. 65.

Кабеста́нъ rus. trochlea navalis lodní zdvihadlo; ze fr. cabestan id. — také angl. capstan; čistě rus. во́ротъ, jehož kmen jest vrat z vart.

Каблу́къ, ковлу́къ rus. le talon (de botte) opatek (boty, střevíce) каблучёкъ dim. le chaperon zástin pro sokola loveckého, z *кабльжкъ; pol. kabłąk eine bogenförmige Krümmung in

Halbmondform, dim. kabłączek; slova tato jsou, jak se podobá, složena z částice ka + oblúk (rus.), obłąk (pol.) arcus, stslov. **обльжкъ** umbo sellae, kteréž jest buďto odvozeno od adj. **обль** rotundus — tak že by -**жкъ** byl suffix, nebo složeno z **объ** + **льжкъ**, kdež by **ъ** po *b* bylo vypadlo. Ve svrchu uvedených slovech vyraženo *o* slova **обльжкъ**, by zamezen byl hiatus.

Kača slov. charv. anguis had, z *kakja, dim. kačica malý had; slov. kačec, kačnica euphorbia esula hadí mléko, pryštěc, kačela (ryba) cobitis taenia, kačenka anguilla, kačur, gen. -rja anguis mas; anguilla; slova tato, pak sloveso kačiti, -čim vb. dur. irritare, incitare, instigare, stomachum movere, me kači stomachor a, jak se zdá, také stslov. **качица** v následující průpovědi: „**отъ пакостнъıꙗ** (**капостьнъ** molestus, nocens, vexans) **качици** Bus. 499. — pravý význam stat. jména **качица** není znám — mohla by svým kořenem kak býti ve spojitosti se řec. *κακός* adj. špatný, podlý, zlý, zlobný *κάκη* podlosť, ničemnosť, podlé smýšlení a skr. kaś z kak (1. par. âtm.) ferire, pulsare, laedere, occidere, od něhož pocházejí káśâ bič flagellum, kaśjá flagellandus.

Kader, *-dr-a*, *-o* adj. slov. aptus, idoneus spůsobný k něčemu, hodící se k něčemu, charv. srb. kadar, *-dr-a*, *-o* adj. potis, též kadir; z turc. kadir aptus, idoneus.

Кагóлка rus. anas marilu kačice horská; kořen kag, jenž se také nachází v lit. kag-enti clangere, tetrinnire.

Kajet pol. chartae junctae, plagulae sešit papírový (Mrong. II. pod Sextern); jak se podobá, ze fr. cahier id.

Kajba slov. cavea klec; cizí, buďto ze vlask. gabbia id. nebo stněm. kebia, chevia, sřněm. kevje klec — přesmyknutím hlásek. Slova vlask. a něm. z lat. cavea. Maď. kajba casa, tugurium zní sice stejně; pro různosť významu není však pravděpodobno, že by slov. kajba odtud pocházelo.

Каймá rus. margo, ora, limbus, dim. каёмка; (v. Ciz. Slov. p. 188.); z turko.-tat.: turc. kaime Liste, Note.

Kajmak bulh. srb. flos lactis smetana; z turc. kajmak id. — též džagat. qajmaq id. Vámb. p. 68.

Kajon slov. homo nequam, nebulo ničema; ze fr. coïon id.

Каланчá rus. turris, specula strážná věže, strážnice, hlídka; patrně cizí; jest, jak se zdá, ve spojitosti s turc. kala, kale

zámek, hrad, tvrze, citadela, kteréž pochází asi z arab. — jak se domnívati lze dle špan. al-calá arx, castellum, ježto jest původu arab. — slovo rus. zdá se býti složeným.

Kalaš charv. srb. homo nihili ničema; homo astutus, fraudator podvodník, šibal; z turc. kallaš petulans, fraudulentus.

Kalati srb. fatigari, artus fessos habere býti unaven; mohlo by pocházeti ze vlask. calare vb. n. deficere sklesnouti, ubývati.

Kalavati srb. (Bocc.) descendere sestoupiti, slézti; vlask. calare sachte heruntersteigen.

Калчáнъ, колчáнъ rus. pharetra toul, pol. kołczan id. — původu cizího, srov. džagat. qalqan munimentum, tutela, scutum, (Vámb. p. 67.) turc. kalkan 1. scutum štít, 2. všeliká ochrana.

Kaldoviště slov. locus sacrificalis; jak se zdá, místo aldovišče; maď. áld-oz sacrificari obětovati, ald žehnati; vyskýtá se také slov. charv. aldov sacrificium — z maď. aldó.

Kalesony pl. pol. braccae inferiores spodní nohavice; ze fr. caleçon, ve pl. -ons id.

Калёвка rus. Nuth, holes Gesims — jinak дорóжка drážka, долбéжъ výdlab — zdá se býti původu cizího; srov. fr. cale f. der Untersatz, die Unterlage; Bucht zátoka; špan. cála trubka, trubice, malá zátoka, vlask. cala zátoka, záliv. Různost významův činí však spojitosť rus. slova s uvedenými román. slovy pochybnou.

Kalin slov. 1. homo nequam, nebulo ničemník, 2. homo stupidus hlupec; ze fr. câlin človék potutelný, úlisný, nečinný, neschopný, „celui qui n'a ni activité, ni intelligence; cajoleur“ Lit.

Kalkan pol. scutum rotundum; z turc. kalkan scutum štít, záštita; také džagat. qalqan scutum; munimentum, tutela. Vámb. p. 67. — z turc. také nřec. *καλκάνιον καλκάνι* scutum, clypeus.

Kalpozan srb. homo fallax, podvodník; z turc. kalpazan adulterator numorum padělatel peněz.

Kalteszon pol. intrita potrava studená v míse nebo podobné nádobě z tekutin s přimíšenými pevnými ingrediencemi připravená; z něm. Kaltschale, kalte Schale id.

Камбала rus. pleuronectes ryba morská břichoplýtevná — jinak кособокъ — cizí; souvisí, jak se podobá s lot. kamba id.

Kambryń pol. kambrejské plátno, z fr. cambrai, toile de Cambrai lněné plátno tenké, pěkné, pojmenované od města Cambrai.

Kamdřie čes. obs. jakás bylina: „Máš jemu vzdy dati piti z kamdrzie a z omanu a z polske ruthy“ Rkp. 27. str. 76. b. jak se zdá, teucrium chamaedrys; z lat. řec. chamaedrys, *χαμαίδρυς, χαμαίδρυον* ožanka nízká.

Kameryzować pol. gemmis ornare ozdobiti drahocennými kameny; cizí; původu román., možná, že pochází ze fr. „chamarrer (un habit, un meuble) garnir de passements, dentelles, galons, bandes de velour“ Lit.

Kamikati, kamkati, kamčati srb. lamentari bědovati, naříkati; zdá se býti cizím; srov. turc. gam moeror, sollicitudo, zármutek, žalosť, gam jemek moerere, sollicitum esse.

Камка́ rus. pannus sericus more damasceno contextus damašek pol. obs. kamcha; lit. kamka, psáno: kamcha, vestis, vestis forensis, stola sacerdotis, též o purpurovém oděvu Kristově užíváno, Bezz. 292. — původu asiat. pers. kamchâ, turc. kemcha, starší tvar *kamcha, damašek.

Камышъ rus. arundo rákosí (čistě rus. трость, тростникъ), srb. kamiš tubulus fistulae fumatoriae trestka; z turko-tat.: turc. kamyš Schilfrohr, Pfeifenrohr; kamyš psamma uvedeno Presslem bez potřeby i do čes.

Kanat srb. intertignium přehrada ve stodole, kanatiti intertignium struere; zároveň s nřec. *κανάτα, κανάτιον* Thürflügel, Fensterflügel, Fensterladen z turko-tat. qanat ala křídlo (Vámb. p. 81.); turc. kanad id. též křídlo okna, dveří, vojska.

Kančelo charv. srb. fasciculus filorum tortorum pásmo nití; z turc. kankal předeno, pásmo Strähn, Gebinde.

Кандея rus. un vase à bec nádoba s pyskem; cizího původu; mohlo by ve spojitosti býti se sřněm. kante, též kandel, stněm. chanta konev, konvice, kteréž pocházejí ze řec.-lat. cantharus.

Kandelora srb. (Dubr.) hromnice ve průpovědi: „Kandelora zima fora,“ jejíž značení jest: „kak prodje sretenije (visitatio Mariae, 2. Febr.), prošla je i zima“ (Vuk.-lex.) — ze vlask. candellàra festum purificationis Mariae hromnice.

Kandža srb. 1. unguis pařát, pazour, 2. harpago; nřec. *κάντζα* uncus, aculeus klika, hák, osten; oboje z turc. kandža uncus; fibula svora, skoba.

Kanfas pol. obs. ahenum lustrare kropenice v kostele; ze sřněm. hantvaz pelvis, „lavatorium" ploská nádoba okrouhlá, umyvadlo; čistě pol. kropielnica, zastar. kropidlnica.

Kanj, kanjac, gen. -njca charv. perca cabrilla, Linn. serranus cabrilla, Cuv. ze řec.-lat. *χάννη* (v nřec. se vyslovuje chani), channe; řec. též *χάννος* jistá morská ryba.

Kanja charv. piscis marinus, jak se zdá, squalus carcharias vlk morský, lidojed, ze vlask. pesce cane id.

Kankov srb. gonorrhoea; z maď. kankó id. maď. ale pochází, jak se podobá, ze slov. kanka id. kteréž souvisí se slovesem kanǫti, čes kanouti stillare, manare.

Kantarnica srb. lanx vahanec, miska u vážek; pochází asi ze vlask. cantaro pelvis.

Кантовáть rus. coudre le passe-poil přišívati okrajek, proužek, prým, obklad šatu; ze švéd. kanta einfassen, besetzen, kant m. kraj, okraj, hrana, strana.

Kanura charv. srb. fasciculus filorum (gossypinorum), stslov. **каноѵра** amuleti genus (Lex. II.) „**опоꙗсаниꙗ сирѣчь каноѵры и шолькы на главоѵ своꙗ и на выю възлагають**" Nom.-Mik. 10. 26. — cizího původu; srov. uigur. qomar glomus, amuletum.

Kapak, gen. -pka m. srb. operculum příkrov, pokrývadlo, víko; — na oku palpebra; kapci (pl.) na prozoru foricula okenice; kapci na rukavima limbus výložek; pol. kapak operculum vitreum plantarum; z turc. kapak operculum; také džagat. qapaq id. — téhož původu jest také nřec. *καππάκιον* id.

Капцýнъ rus. camus ohlav na koně; ze švéd. kapson nebo dán. kapsun id. kteréž pocházejí ze stejnoznačného fr. caveçon.

Капéлина, капéльна rus. (chem.) catinum fusorium; cizí; angl. capel, něm. Capelle; fr. coupelle f. špan. copéla id. vlask. coppella Probetiegel.

Капкáнъ rus. unci defossi, murex ferreus, decipula pasť neb železa na lišky, na vlky; z tatar.: džagat. qapqan decipula pasť, Vámb. p. 75. kořen qap: qap-maq prehendere; k témuž kořeni naleží turc. kapan maď. kap-tany pasť.

Kaplan charv. leopardus levhart; z turc. kaplan tigris; odtud také nřec. *καπλάνιον* tigris.

Капонйръ rus. (fortif.) die Schiessgrube, Schiesshütte; ze fr. la caponnière id.

Kaporka, kapura srb. gallina cristata; souvisí s kapa velamen capitis, cucullus, galerus, kteréž pochází asi ze řec. střed. *κάπα, κάππα* nebo nřec. *κάπα, κάππα* kápě.

Kaptar srb. tegumentum alvearis krov oulu; maď. kaptár alveare; souvisí kořenem s turc. kap-amak tegere, contegere, koř. kap, k němuž také srb. kapak náleží kt. v.

Каптенáрмусъ rus. le surveillant d'un arsenal dozorce nad zbrojnicí; ze fr. capitaine d'armes.

Капь f. stslov. 1. imago obraz **образы творе и капи** Ex.-Op. 2. 1. 14. — 2. statua socha „**капь или образъ нѣкый златъ**" Op. 2. 2. 24. — 3. idolum modla; 4. susceptaculum, theca, schrána, **въ капи зрьна вложи** Ex.-Op. 2. 1. 14. — 5. vagina pochva, pošva **саблю свою ис капи ея** Iez. 21. 3. - Vost. 6. talentum **дасть епископоу три капи злата** Bus. 717. rus. капь jistá váha = XII пудъ; ststov. **капище** n. delubrum, templum chrám; altare, statua, signum, columna, sculptile, simulacrum, idolum; rus. кáпище templum, delubrum; rum. kapište delubrum ze stslov. — Slova tu uvedená zdají se býti ve spojitosti: 1. s lit. skapóti, skapóju sculpere, tak že by prvotné značení těch slov bylo: sculptura, opus sculptile řezba, dílo řezbárské, což význam „sculptile" dosvědčuje; 2. se řec. *σκάπ-τω* fodio, *σκάφη* všeliké vyhloubené, duté těleso; všeliká baňatá nádoba; mísa; loďka, atd. *σκάφος* všeliké vyhloubené, duté těleso; kořen *σκαπ*; uvedená tu slovan. slova mohla by také kořenem souviseti s got. ga-skapjan creare, koř. skap, stněm. scafan 1. id. 2. formare, ags. sceapan id. sceap creatio, creatura, ge-scap creatio, forma; skand. skapa creare, formare, constituere ordinare, s nimiž je už Miklosich v Lex. II. srovnává. — Dodej ještě švéd. skapa creare, formare, skap-nad forma, figura; stněm. scaf modus, ga-scaf-t forma, imago. Dle toho sestavení se domnívati lze, že ve slovan. slovech odpadlo na počátku *s*.

Karagulj m. srb. piscis marini genus jakás morská ryba; patrně cizí; vlask. caragollo limax hlemýžď, slimák, skořepina morská; špan. portg. caracol id. (Diez I. 112.) znějí

sice podobně, ale různosť významu činí spojitosť srb. slova s nimi pochybnou.

Карагýшъ rus. falco chrysaëtos, aquila aurea orel hnědý, žlutý (barvy zlaté), orel největšího rodu; z turko-tat.: turc. kara kuš orel; kara černý, hnědý, snědý, kuš pták.

Karam bulh. s předlož.: iz-karam vb. pf. iz-karuvám dur. perficio; expello, duco jumentum, pre-karam, vb. pf. pre-karuvam vb. dur. trajicio, transmitto, transporto, kořen kar, jehož prvotné značení bylo: facere, tak že by slovesa tato byla srodnými se skr. kar, 1. sg. praes. act. kar-ô mi, facere, efficere, exercere, karaṇá-m, n. actio, negotium, zend. kar (koř.) facere: kârajêmi caus. 1. sg. praes. act. = skr. kârájâmi; lit. kur-iù, kùr-ti aedificare, stprus. kur-a fecit, aedificavit; v lit. a stprus. stojí *u* kořenné slabiky na místě *a* tak, jako ve skr. kur-más facimus; ir. cear-aim facio, efficio, perficio, exsequor. — Sem náleží také, jak se podobá, srb. o-karjati se recreari, refici zotaviti se.

Карандáшъ rus. 1. le graphite, 2. le crayon tužka, grafitka; z turko-tat.: turc. kara taš lapis schistus lupný kámen, břidlice; kara černý, taš kámen.

Карапýзикъ rus. nanus trpaslík; cizího původu; mohlo by býti přetvořeno ze stejnoznačného vlask. caramogio; podobně zní také fr. crapoussin id.

Karb čes. 1. mortarium malta, 2. nádoba nebo místo prkny ohrazené, ve kterém se pálené vápno s vodou a pískem míchá, rozdělává; karbéř obs. calcis macerator, karbovati vápno calcem macerare. Slova tato pocházejí, jak se podobá, ze sřněm. garwen (stněm. karawên) parare, praeparare, garwe praeparatio.

Karbet čes. zastar. v následujícím místě List. Žer. 1. 70. „i kdyby p. Š. na něm (t. j. na koni) seděl i s tím perlovým sedlem, že by mu z karbetu vyšlo“; podobá se, že to slovo, jehož značení není docela jisté, pochází ze stfr. corbete „ornement de selle de cheval“ DC. ozdoba sedla.

Karby pl. m. na zabitém hovězím dobytku část od krku až po plece „maso z karbů“ Us. mor. — ze sřněm. garbe ein gewisses Stück Fleisch an geschlachteten Thieren; nněm. Garbe, to, co čes.

Kardaš čes. nomen gentilicium mužské osobní jméno, rodinné jméno, dle něhož pojmenována osada Kardašova Řečice; podivno, že to jméno docela tak zní, jako turc. kardaš bratr, přítel, druh, soudruh.

Kardélo slov. grex, caterva, agmen, turba, slk. krdel, krděl grex, agmen, srb. krd grex, charv. krdo, rum. kăĕrd id. Slova ta jsou ve spojitosti se sŕněm. korter, quarter grex, agmen, cohors, stněm. chort, chordar, kortar grex, ags. cordher multitudo, copia.

Каркáсъ rus. pharetra toul, pouzdro na střely; původu román.: vlask. carcasso, fr. carquois, stfr. carquais, špan. carcáj, sŕlat. carcaissum, nřec. *καρκάσιον* id.

Каркáсъ rus. 1. globulus incendiarius zápalná koule; fr. carcasse id. — 2. statumen navis kostra lodě; fr. carcasse Gerippe, Zimmerwerk.

Каркáсъ, rus. обвитая шёлкомъ проволока ovinutý hedbávím drát; z holld. karkas der umwundene Haubendraht.

Кáрла rus. nanus, nana, кáрликъ nanus, кáрлица nana, pol. karzeł, gen. karła nanus, karlica nana (v. Ciz. Slov. p. 41). Slova tato mohla by také souviseti s holld. kwarrel poma vieta die Zwergfrucht, kwarrelig adj. corrugatus, vietus.

Karmelek, gen. -lka pol. bonbon; ze fr. caramel der braune Zuckerkand; také špan. caramélo; švéd. karamell (ze fr.) id.

Каронáда rus. tormenti bellici genus krátké dělo, čes. karonáda id. cizí; fr. caronade, gros canon court, d'invention anglaise, angl. carronade; špan. carronáda; něm. Caronade.

Karota pol. svitek tabáku ostře zakončený „tabaki, tytunie w rolach, w karotach" Mrong. II. ze fr. carotte Tabaksstange; také holld. karot f. Rollentabak.

Karpa pol. truncus caesae arboris in aqua residuus peň uťatého stromu ve vodě pozůstalý (stslov. tvar by byl *кръпа); slov. krp-el segmentum ligni; za srodná možno pokládati: stprus. curpis (c = k) Schmiedestock, Ambossstock, Voc.; skand. kurf-r truncus.

Карпéтка rus. le chausson, soccus obnožka; ze vlask. scarpetta malý, lehký střevíc — odražením počátečného *s*.

Karpiele, pl. pol. = rzepak olejny, kapusta rzepak brassica napus, vlastně semeno té rostliny, „Ölsamen" Mrong. II; pravděpodobno cizí; srov. fr. carpelle (termin. botan.) „chacune des divisions foliacées qui, par leur reunion, concourent à former le fruit." Lit. — carpelle jest dim. ze řec. stat. jména *καρπὸς* plod.

Картýшка rus. 1. ozdoba „украшеніе живописное или рѣзное;" 2. la rose des vents ou du compas větrojev, růže kompasu; ze fr. cartouche die zierliche Einfassung.

Karyolka pol. cisium lehký, krytý vozík; ze fr. carriole, petite charrette couverte; také provenç. carriol, -la; špan. carrióla lehký vozík o třech kolách, it. carriuola; základem těch slov. jest lat. carrus druh vozův; z román. také něm. Carriole f. Carriol n.

Kasati, kasam (-šem) vb. dur. charv. srb. tolutim incedere, equitare. koř. kas; srov. skr. kas 1. par. ire; ir. cas-aim verto me obracím se, cas celer, promtus, agilis, cais festinatio, cais-e celeritas (*i* po *a* jest vsunuto); armor. kâs motus, celeritas (Pictet, Beitr. I. p. 97.); srov. také sřněm. hoss-en celeriter currere a nřec. *κοσή*, *κοσίον* Galopp.

Касати ся stslov. касáть-ся rus. tangere, v. **Коснѫти.**

Kasolety pl. pol. acerra zakuřovací pánvice „kasolety z zapachami;" ze fr. cassolette f. id. — také špan. cazoléta Zündpfanne.

Кашалóтъ rus. kaszelot pol. physeter macrocephalus pot (ryba); ze fr. cachalot id. — také angl. cachalot; čistě rus. плевýнъ.

Кашмаръ mrus. ephialtes můra „давленіе кашмара или домоваго," Gogol; ze stejnoznačného fr. cauche-mar.

Kašprad slov. jusculum caseatum syrná polívka; pravděpodobno z něm. složeného slova, za jehož části možno pokládati: sřněm. kaese, stněm. kâsi + stněm. prôd jus, Holtzm. nebo sřněm. brâd-em, brôd-em, stněm. prâd-am, brâd-am vapor pára vycházející z věcí vařených.

Kašta slov. granarium obilnice; ze stněm. chasto nebo sřněm. kaste m. arca, cista schránka, skříně, bedna.

Kaštar, -štra, -štro adj. charv. srb. acerbus trpký, na př. víno kaštro vinum acerbum; cizí; srov. řec. *κέστρος* ostrota na jazyku.

Kašteja charv. srb. zastar. castellum Stat.-Pol. ze vlaského castello id.

Kat charv. srb. contignatio, tabulatum patro, poschodí, dva kata dvě patra; z turc. kat patro, též oddělení, přehrada; také džagat. qat loculus, forulus, tabulatum, stratum, přehrada, vrstva.

Kat, kořen, irritare, iratum reddere, excruciare: čes. roz-katiti iratum reddere, -se irā excandescere, rus. (prov.?) **катъ** carnifex, čes. pol. hluž. kat id., 2. tortor, cruciator (to jest prvotné toho slova značení), 3. kat malum, miseria, vexatio, v pol. — lit. kótas carnifex z pol. — čes. katan tortor, cruciator, katún obs. Štít. famulus carnificis, katně adv. obs. cruciabiliter, Kat. 3050. pol. katusza i katusz, gen. -szy, f. 1. cruciatus, tormentum, 2. locus torquendi mučírna, katovati, -tuji čes. katować -tuję pol., katować, -tuju hluž. torquere, excruciare; — lit. kotawó-ti, -ju id. z pol. — Srodnými zdají se býti: I stprus. kait, kořen, infestare, od něhož an- i en-kaitîtai nom. pl. part. pass. „angefochten," Katech. lot. kaite, f. malum, miseria, vexatio, kaitēt, nocere, kaitināt irritare, ê-kaitināt iratum reddere; v lit. nachází se kait nocere toliko v následující průpovédi: „Nëkas jums nè kaitis" nikdo vám neuškodí; ve stprus. lit. i lot. stává někdy dvojhláska *ai* na místě prvotného *a*, na př. stprus. laip, koř. jubere: pa-llaips jussum, praeceptum příkaz, Grunau uvádí lapinna Gebot; srov. skr. lap loqui dicere; lit. waídas rixa, altercatio, waidyti-s, su-si-waidyti altercari, lot. vaida malum, miseria, lamentatio, vaidēt, -eju lamentari, conqueri, jimž stojí naproti: stslov. **вада** calumnia, **вадити** accusare, čes. s-váda lis, altercatio, vaditi se altercari; skr. vad loqui, s předponou vi- altercari, litigare; II. got. hatan, hatjan odisse nenáviděti, skand. švéd. hata, holld. haten, (koř. hat), stněm. hazên, sřněm, hazzen id. got. hatis, n. odium, švéd. hat, holld. haat, sřněm. haz id.

Katarma srb. = uzda frenum, habena (Vuk z dohadu); z turc. katarma frenum Zaumgebiss.

O lásce Platonově a poměru Faidra k Symposiu.

Napsal Karel Neudörfl.

Rozebírajíce jednotlivě oba hlavní výklady Platonovy o lásce, jež složeny jsou v rozmluvách Faidru a Symposii, k tomu zřetel jsme měli přede vším, abychom objasnili, pokud možná smysl slovný*); nyní zbývá nám v jedno shrnouti myšlénky tam podané a vyložiti, co Platon soudí o lásce vůbec, jak úsudky jeho mají se k sobě na vzájem a jak srovnávají se s úsudky doby naší. Na základě tom pak odpověděti bude k otázkám čtenáři výkladů předešlých stále a stále se vtírajícím, proč Platon, vylíčiv erota již jednou a dosti zevrubně, pojednává o něm ještě podruhé a opět obšírně, jakož i, která z obou řečených rozmluv jest původu pozdějšího, a zdali tedy pravé jest mínění o posloupnosti rozmluv Platonových, které nejnověji na světlo vynesl G. Teichmüller**).

I.

V úvahu vzíti chceme nejprve ty části Faidra a Symposia, které předcházejí před výklady Sokratovými.

Ve Faidru Platon počíná rozmluvu od sofistické deklamace Lysiovy, jednající o větě, že „nemilujícímu spíše po vůli býti dlužno než milujícímu,“ v Symposii však k otázce, co jest láska, odpovídá obšírně ústy nejpřednějších vzdělanců své doby. Že rozdílně činí tu i tam, z toho již souditi můžeme o rozdílném obou rozmluv účelu.

Tážeme-li se, z jaké příčiny Platon uvádí a na prvém místě klade řeč Lysiovu, na jevě nám jest, ježto řeč ta ani důkladnosti věcné ani dokonalosti formálné do sebe nemá, že nezbývá mu než obírati se vadami jejími, a to ovšem k cíli tomu, aby nahradil vady ty pravými o věci úsudky; tím však rozmluva Faidros hned z počátku oznamuje se za výklad o řečnictví, jemuž výhradně a výslovně část poslední jest věnována.

Úlohou řečnictví jest působiti řečmi na duši posluchačovu a vésti ji k danému přesvědčení***). Chtěje tedy objasniti základy řečnictví, Platon nejprve vykládá o předmětě, na který řečníku jest působiti, t. j. o duši, její přirozenosti a povaze; potom o předmětě, k jehož poznání duše řečmi jsouc

*) Listy filol. V 94—110 a VI 81—107.

**) Über die Reihenfolge der Platonischen Dialoge. Leipzig 1879.

***) Faidr. 261a *Ἆρ οὖν οὐ τὸ μὲν ὅλον ἡ ῥητορικὴ ἂν εἴη τέχνη ψυχαγωγία τις διὰ λόγων;* ib. 271a násl. a j.

vedena dospěti má, t. j. o pravdě jsoucí či o ideách; na to ukazuje, který jest poměr duše lidské ku pravdě jsoucí, a konečně, jaké vzhledem k tomu má býti působení řečnictva, aby bylo věci přiměřeno a vedlo k cíli vytčenému. Ježto pravda jsoucí jest jen jedna a sice jen pravda na ideách založená, musí řečnictví, majíc přesvědčení způsobiti o tom, co pravda jest, vésti k této pravdě jsoucí, chce-li býti řečnictvím pravým. Ale aby řečník k pravdě té vésti a tedy pravým řečníkem býti mohl, jest mu napřed snažiti se, aby sám pravdu tu poznal; a třebas, nedbaje o to, aby pravým byl řečníkem, ku klamu vésti chtěl posluchače své, i v tom případě předce pro sebe o poznání pravdy jsoucí usilovati musí, ač-li sám též nechce v bludu tanouti (Faidr. 237[c], 262[a] násl.). Ježto pak snahu po poznání pravdy jsoucí zoveme filosofií, jest filosofie první úlohou řečníka (Faidr. 261[a] *ἐὰν μὴ ἱκανῶς φιλοσοφήσῃ, οὐδὲ ἱκανός ποτε λέγειν ἔσται περὶ οὐδενός*).

Promluviv pak o duši lidské a pravdě jsoucí, Platon vykládá o vzájemném poměru duše a pravdy té. Člověk patřiv druhdy ideje v životě předbytném, podržel vnímavost pro pravdu jsoucí i má touhu i schopnost domoci se opět poznání jejího. Z toho pak vyplývá možnost, ale spolu i úloha umění řečnického, že totiž k pravdě jsoucí má vésti, aby bylo snaze i podstatě duše lidské přiměřeno. Poznání pravdy však nikomu nelze přičiniti zvenčí, nýbrž musí člověka vlastním býti výtvorem; pročež má řečník úlohu, aby poznal a posoudil podlé vyspělosti a způsobilosti posluchačovy potřeby jeho duševní a, seznal-li je, aby řečmi svými touhu po poznání vzněcoval a k onomu nejvyššímu poznání cestu razil (277[a]). Ježto pak úlohu tuto nejdokonaleji plní přiměřeným rozmlouváním, jest dialektika vrcholem pravého řečnictví (277[bc]) a způsobilým činí řečníka, aby oblažoval sebe i jiné (277[a], 260[cd]).

To asi jest hrubý obsah dialogu Faidra, pokud ho k úvaze této potřebujeme. Věty, které platnost mají netoliko pro řečníka, ale pro každého člověka vůbec, Platon vyložil v části prvé, a sice v první a druhé řeči Sokratově, řečnictví přímo se nedotýkaje, výsledky pak pro řečníka vyvozuje z toho v části druhé, pouze theoretické.

Z výkladu tohoto vyplývá, že, jakou láskou a jak dokonale řečník moudrost postihuje, tou měrou dokonalými býti mohou i řečnické výplody jeho. Nemá-li tedy řečník lásky ku pravdě jsoucí, nedospívá arci ani k poznání pravdy té a nemůže k ní ani lásky vzbuzovati aniž koho vésti; jme-li se však provozovati řečnictví i bez poznání pravdy jsoucí, nemůže k jinému vésti posluchače své leč k tomu, čím sám jest ovládán, totiž ke smyslnosti a nízkému poznání ze smyslnosti vyplývajícímu. Jakož pak sám veden jest vášní a choutkami, tak i posluchačům nevázanost vštěpuje a jest jim jen ku škodě

(Faidr. 241[d], 256[e]). Toho řeč Lysiova zřejmým jest dokladem; jaká láska líčí se v řeči Lysiově, taková jest i jeho láska k moudrosti a taková míra moudrosti v řeči jeho se obráží. Jemu schází poznání idealné, nutná podmínka řečnictví, kterou naznačuje Platon p. 249[b]: *δεῖ ἄνθρωπον ξυνιέναι κατ᾽ εἶδος λεγόμενον* . . . . ., 265[d]: *εἰς μίαν τε ἰδέαν συνορῶντα ἄγειν* . . ., a 265[e]: *τὸ πάλιν κατ᾽ εἴδη δύνασθαι τέμνειν* . . . a j.; pročež i řeč jeho v cele jest nedokonalá a k nedokonalosti, zhoubnému chlapcomilství, posluchače navádí.

Prvá řeč Sokratova vykládá náležitě nejen látku řeči Lysiovy, ale i podstatu řečnictví Lysiova; řeč Sokratova druhá pak vykládá podstatu řečnictví pravého. Platon ve Faidru osvědčuje ono podivuhodné mistrovství, že řečí Lysiovou a oběma řečmi Sokratovými vedlé sebe staví nejen vzory řečí, jaké tou dobou ve skutečnosti byly, a vzory řečí, jakými podlé učení jeho býti mají, ale spolu obsahem řečí těchto zřejmě vykládá o podstatě, na které tehdejší řečnictví se zakládalo, a o podstatě, na níž zakládá se řečnictví pravé.

Však poměr řeči Lysiovy k oběma řečem Sokratovým má do sebe ještě stránku jinou. Rozmluvou touto Platon ohlašoval prý programm svůj, když nastupoval na úřad učitelský v Akademii; a tu by byl nemohl lépe voliti předmět rozpravy své než zvoliv právě řečnictví; požívaloť řečnictví tehdá ve svobodné obci athenské i jinak i zvláště proto vážnosti převeliké, že bylo podmínkou k dosažení platnějších míst v životě obecném téměř nezbytnou. Ježto pak ten, komu dostalo se návodu, aby myšlénky své přiměřeně uměl voliti, spojovati i pronášeti, lehce vynikl nad samouka i sebe nadanějšího a mohl si tedy zjednati váhu v životě obecném, neřku-li povznésti se k důstojnostem nejvyšším, snadno pochopujeme onu velikou úctu a vážnost učitelů řečnictví a řečí jejich, kterou vidíme na př. ve Platonových rozmluvách Gorgiovi, Protagorovi a ve Faidru právě u Faidra, jenž ani neví, jak dosti vážiti si Lysia a řeči jeho. Považme na př., jak pečlivě řeč tu pod pláštěm ukrývá a že obdivem takovým pro ni jest jat, že táže se Sokrata p. 234[e]: *πρὸς Διὸς φιλίου, οἴει ἄν τινα ἔχειν εἰπεῖν ἄλλον τῶν Ἑλλήνων ἕτερα τούτων μείζω καὶ πλείω περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος*; A předce dovedl Platon nad tohoto velebeného řečníka řečmi svými, jež vedlé řeči jeho položil, tak předčiti, že týž velebitel Lysiův dí p. 257[c]: *τὸν λόγον δέ σου πάλαι θαυμάσας ἔχω* . . . . ., *ὥστε ὀκνῶ, μή μοι ὁ Λυσίας ταπεινὸς φανῇ*, atd.

A nejenom skvělé výplody řečnické Platon položil na srovnání vedlé řeči Lysiovy, ale vyloživ i obsahem jejich i další částí rozmluvy k nim připojenou, na čem zakládá se podstata pravého řečnictví, ukazuje tím, kdo věci té v pravdě jsou znalí, a čí obcování tedy vyhledávati mají ti, kdož řečnictví pravému chtějí se naučiti. Ukázav pak, jak vysoko povznesena jest láska k mou-

drosti pravé nad sofistiku, ukazuje spolu na straně druhé, jaké lásky nadíti se mohou mladíci, jimž s muži obcovati bylo nečestno i nebezpečno, od obcování s mužem po moudrosti pravé se nesoucím, a jak vznešený jest poměr lásky s mužem takovým naproti lásce nízké, hlásané od Lysia. Jest pak to spolu apologie lásky a obhajuje se tím obcování filosofů s mladíky (Faidr 243[c] násl.).

Aby tedy mohl vyložiti jak dokonale a na jakém základě se tehdá pěstovalo řečnictví, a aby mohl na základě tohoto výkladu vyložiti a ukázati, jaké jest řečnictví pravé, a kde se mu lze naučiti, k tomu tedy cíli Platon vyšel od řeči slaveného řečníka doby své a sice od řeči jednající **o lásce.**

V Symposii Platon vyložiti chce především o lásce vůbec, zvláště pak o lásce k moudrosti, pravdě a dobru, a dokládá pravdivost svého výkladu historickou osobou Sokratovou, z jejíhož života pojem lásky po výtce byl abstrahoval.

Aby lásku zevrubně vylíčil, třeba bylo všecky aneb aspoň hlavní mínění dosud o ní pronesená prozkoumati a platnost jejich oceniti. Tuto úlohu Platon přidělil řečem před řečí Sokratovou předcházejícím, v nichž setkáváme se s názory mythologickými i s pokusy výkladů empirických (že „stejné a podobné se hledá a miluje,“ že „protivy se hledají a milují,“ že „láska jest harmonie protiv“); vyčteny pak názory jednotlivých národů o lásce a mn. j., všecky ovšem tak, jak dovedla s nimi naložiti sofistika.

Přerůzná mínění tato Platon vykládá mistrovstvím podivuhodným; nechtěje mínění po mínění suchopárně vyčítati a vyvraceti, sdramatisoval tuto část tím, že zastávati dává různá mínění různými osobami, z čehož vyvíjí se zápas, ve kterém každý předchůdce svého potíraje předce pravdy dolíčiti nemůže, až Sokrates vyvede nás z té spousty sofistiky k rozumu pravému, jejž Alkibiades potvrdí dokladem ze skutečnosti. Tím promění se Symposion z oslavy Agathonovy v oslavu filosofie vůbec a Sokratovu zvláště.

Z tohoto zobrazení sofistiky stává se patrným, že to, co scházelo řeči Lysiově, schází i řečem předchozím v Symposii; nedovedly totiž postihovati ideje ve množství předmětů daných, jakkoli mnozí z řečníků se snažili najíti obecný zákon, jímž by všechny zjevy lásky daly se zahrnouti. Sofistika dokazuje tím nemožnost svou, učení Sokratovo pak a Platonovo objevuje se takřka hvězdou spasnou rozumu lidského.

II.

Naznačivše, který jest rozum částí před výklady Sokratovými předcházejících, přikročiti můžeme k vlastnímu o lásce výkladu, slovy Sokratovými podávanému.

Že eros jest touha, souhlasně Platon tvrdí i ve Faidru i v Symposii; touha však vzniknouti může působením činitelů aspoň dvou, podmětu toužícího a předmětu žádaného, o nichž tedy nejprve jest nám promluviti.

Podmět milující musí do jisté míry dle souhlasného tvrzení obou rozmluv nadán býti rozumností. Ve Faidru tvoří rozumnost tuto ideje, jež v životě předpozemském jsme patřili, ale na něž jsme vešedše do života tohoto zapomněli. Ideje tyto ačkoli v mysli lidské jsou temny, předce jsou rozumu našeho základem, činí duši pro rozumnost způsobilou a vnímavou a nutí ji rozumnosti vyšší a vyšší se domáhati, čili jak Platon dobře dí, ideí těch se uvědomovati či rozpomínati. Zda a jak oprávněno jest toto mínění Platonovo?

Že člověk, má-li rozumu vyššího se dobírati, do jisté míry rozumem nadán býti musí, Platon tvrdí právem; nebo představa, z jejíž znakův nižádný duši pozorovatelově by znám nebyl, mizí na vědomí, neumějíc upoutati k sobě ni bezděčnou mysli pozornost, nerci-li že by uvědomělého a zúmyslného bádání státi se mohla předmětem.

Avšak rozumnost tato záleží prý v temných ideách? Věta tato nejen pravdivou se osvědčuje, ale obsahuje jeden z nejhlubších pojmů, ať nedím nejhlubší pojem, důmyslu Platonova, i ospravedlňuje nás, že ne na zdařbůh velemyslitelem ho zoveme. Ideje totiž prvotně jinak jeviti se nemohou než temnými; nebo původně vytvořují se v mysli představy jednotlivých konkretních předmětů; v představách těch pak jsou jisté znaky, které se v každé jednotlivé představě opakují, opakováním sesilují a tím nad jiné znaky zvláštní, které se neopakují, tak vyniknou a se objasní, že představa takřka jen jimi zdá se v mysli zastoupena býti; avšak nejen představa jedna jimi zastoupena jest, ale i všecky představy ty, kterým znaky zmíněné jsou společny. Tyto znaky sloučíce se bezděky utvoří představu novou; ale nevytvoří ji tak, že by úplna a jasna byla, poněvadž užší jest spojitost jejich s oněmi znaky vedlejšími, pouze jednotlivým představám příslušícími, než spojitost jejich vzájemná; nicméně však, třebas idea k jasnosti nepronikala, znaky společné nad jiné jsouce jasnější a k sobě vespolek tíhnouce, působí, že rozum ideu aspoň tuší. Tyto pak tušené ideje jsou ony ideje zapomenuté či temné, o nichž Platon mluví ve Faidru*); dány jsou životem empirickým, pročež je zváti můžeme ideami empirickými.

*) Co pravdy mají do sebe ideje tušené, jeví se na př., když něco hledáme, nejsouce si třebas ani vědomi, co to jest; nalezneme-li předmět hledaný, ihned se znaky, jež dříve temny byly a předmětu onoho hledati nás nutily, objasní, a my z toho uznáme předmět, který jsme našli, za onen předmět, který jsme hledali. (Srovn. o tom zvl. Plat. Menon. p. 80[d] a násl. a tohoto článku výklady pozdější.)

Vzhledem k nim pak přemýšlení badatelovo má úlohu, chce-li proniknouti k poznání ideje čisté, aby znaky jejich podstatné ze spojitosti se znaky vedlejšími vyvětilo, vzájemnou spojitost jejich, ve které se snad náhodou a bezděčně ocítily, proměnilo ve spojitost odůvodněnou a tedy nerozlučnou, jakož i aby vymýtilo z nich vše nahodilé, nepodstatné. Toto abstrahování ideje z látky zkušeností dané Platon, přihlížeje k ideám empirickým, mohl ovšem pojati jakož rozpomínání či anamnesi, ježto, dokud ono zúmyslné přemýšlení nenastane a člověk z pouhé zkušenosti rozumu se dobírá, ideje v mysli nemohou býti jinak než temnými čili, jak Platon dí, zapomnělými. Platon tedy věc jen jinak pojmenoval, ale správně pojal.

Že Platon ideje, byť i temné, za podstatu rozumnosti lidské uznává, i v tom dobře činí; nebo rozumnost záleží předně v tom, že duše umí vytvářeti ideje i bezděčně, za druhé pak — a v tom smyslu obyčejně lidé rozumnými slovou, — že jednotlivé dané případy dle těchto i bezděky vytvořených ideí dovede posuzovati.

V Symposii o též věci Platon v mnohých příčinách jinak se vyslovuje.

Že podmět milující do jisté míry musí rozumností býti nadán, i zde se tvrdí; avšak rozumosti té ještě jiných vlastností třeba jest, má-li vzníti se touhou po moudrosti. Platon totiž dí p, 204[a]: *θεῶν γὰρ οὐδεὶς φιλοσοφεῖ οὐδ' ἐπιθυμεῖ σοφὸς γενέσθαι· ἔστι γάρ· οὐδ' εἴ τις ἄλλος σοφός, οὐ φιλοσοφεῖ· οὐδ' αὖ οἱ ἀμαθεῖς φιλοσοφοῦσιν οὐδ' ἐπιθυμοῦσι σοφοὶ γενέσθαι· αὐτὸ γὰρ τοῦτό ἐστι ἀμαθία, τὸ μὴ ὄντα καλὸν κἀγαθὸν μηδὲ φρόνιμον δοκεῖν αὐτῷ εἶναι ἱκανόν· οὔκουν ἐπιθυμεῖ ὁ μὴ οἰόμενος ἐνδεὴς εἶναι, οὗ ἂν μὴ οἴηται ἐπιδεῖσθαι.* — Zde především použiti jest, co Platon mínil slovem *ἀμαθία*? Jest to naprostá bezrozumnost? Té si předce Platon do žádného ducha lidského nemyslil, aniž my mysliti můžeme. Spíše jest *ἀμαιθία*, — poněkud v jiném smyslu než 202[a], — stav duše té, která nedokonalou moudrost svou za dokonalou považuje a vzpírá se proto učením ji doplňovati. Nutnou tedy učelivosti podmínkou a zřídlem jest při jednom každém, býti si nedostatku vědomým; k tomu hledě Platon líčí erota, že chudobou, nedostatkem atd. jest stižen.

Výklad tento do sebe má tu důležitost nemalou, že člověk, aby nedostatky vědění svého poznal, toto vědění své musí dříve v úvahu vzíti; a jako se s prospěchem rozvíjeti a platných výsledků dobírati počala filosofie řecká, až když v době sofistův na přetřes vzala vlastní podstatu lidského vědění, tak i u jednotlivce jen tehdy vědění pravé rozvíjeti se může, když člověk vlastní vědění své v úvahu vezma pozná jeho nedostatky. Proto také k odhalení nedostatků vědění lidského i Sokrates i Platon nejprve obraceli usilí své, srovnávajíce se v této rozrušovací činnosti se sofisty; a nejedna rozmluva přestala na tomto

výsledku negativném. Pro toto podvrácení důvěry k vědění vlastnímu Platon zove erota p. 203[d] velikým sofistou, a ježto k poznání nedostatků třeba dospěti, ospravedlněna jest sofistika i u jednotlivce i u národů jakožto stupeň k vědění pravému nutný, ale ovšem jen průchodný. Abychom však mohli vědění zkoumati a nedostatky jeho poznávati, musíme je arci dříve míti; ježto pak předchozí vědění naše jest vědění empirické, jest tedy vědění empirické filosofie základem. To i Platon uznával, vyslovuje se o tom takto: Moudrost, praví, která na empirickém vědění se zakládá, jest pravé domnívání, *ὀρθὴ δόξα*, jež není ani věděním pravým, nemohouc důvody uvésti pro to, co ví, ani nevědomostí, ježto dosahuje pravdy (p. 202[a]); jsouc pak uprostřed mezi moudrostí a nevědomostí, co nejúžeji spojeno jest s erotem, jsouc lásky, smíme-li tak říci, *ὄργανον, ᾧ καταμανθάνει ἕκαστος* (Plat. repl. 7 p. 518[c], Theait. p. 185[c]); neboť my přemýšlejíce tvoříme samé hypothese či domněnky, z nichž za pravou podržíme tu, která se objeví všestranně býti pravou. Toho vědění tedy a těch vlastností třeba jest podmětu milujícímu.

Předmětem milovaným jest dle obou rozmluv i Faidra i Symposia rozumnost a sice rozumnost či moudrost pravá, v poznání ideí záležející.

Nejvlastnějším a nejbližším předmětem lásky zove se sice krása (Faidr. 250[b], Symp. 201[a] 202[a]), a to nejprve krása smyslná, ježto ta v nejužším oboru, na předmětě jediném a smyslném, názorně ideu obráží, kdežto ideje ostatní ze mnohých teprve předmětů bedlivým abstrahováním pochopiti jest možná. Platon přenáší však krásu ze smyslnosti i na duši a sice i na její činnost představovací a cítící i žádací; činem tím rozšiřuje se mu pojem krásy i na pravdu i na dobro. Na kráse smyslné a duševní zakládá pak nízkou a vznešenou lásku ve Faidru a tělesné i duševní plození v Symposii. Krása duševní vyžaduje i harmonii činností duševních, aby totiž duše ničeho proti rozumu nežádala, a žádost aby z pravého poznání vycházela. Ježto žádost nese se jen po dobru, třeba jí jest od pravého poznání býti vedenu, nemá-li nésti se po dobru zdánlivém, jež by po pravdě bylo zlem; i jest tedy pravé poznání nejpřednějším a nejdrahocennějším statkem, k němuž touha lidská směřovati má. Ježto však pravé poznání zakládá se na ideách, jest poznání ideí hlavním předmětem lásky, filosof, jenž po tomto poznání touží, jediný má lásku pravou.

Z výkladu toho vidíme, že předmětem lásky jest táž rozumnost, ve které i rozumové nadání podmětu záleží, toliko že stupněm dokonalosti jsou rozdílny; rozumnost dokonalá jest cílem, k němuž rozumnost lidská má se povznésti.

Není však pravá rozumnost nikde ve světě složena a nahromaděna tak, aby člověk přijda, jako pokrm a nápoj do žaludku, přenesl ji prostě v duši svou; ale, jako ústrojí zažívací z pokrmu

podaného příhodné částky přijímá k obživě tělesné, jiné pak vylučuje a vyvrhuje, tak *musí i jeden každý rozumnost vytvářeti v duši své*. A toto vytváření rozumu jest i tehdá nezbytnou pro každého úlohou, když jiní byli třebas i k znamenité dokonalosti jeho dospěli; ani tehdá nemůže z duše do duše prostě se přenésti, nýbrž musí každého jednotlivce vlastním býti výplodem. Vytváření toto Platon pojal jednak jako anamnesi, jednak jako prokreaci duševnou.

Od čeho vytváření to počátek svůj béře, o tom souhlasně vyslovuje se Faidros i Symposion, Faidros stručně sice a jako jen mimochodem, Symposion však zevrubně: od dojmů smyslných, ze kterých duše tvoří představy o předmětech (srovn. Faidr. 249c, 265d, Symp. 210a. 211c a j.); z představ těch pak plodí pojmy vyšší a vyšší, až dospěje k o ononu nejvyššímu pojmu všelikou moudrost i nesmrtelnost zahrnujícímu. K nesmrtelnosti totiž všeliké úsilí lásky dle obou rozmluv se nese. (Srovn. Faidr. 248c, 256a, Symp. 212a, 207a, 206a a j.)

III.

Co tedy přetvořovati a več přetvořovati se má, jsme poznali, totiž rozumnost nedokonalá v dokonalejší; schází nám jen *síla přetvářecí*. Sílu tu do sebe mají právě ty živly, ze kterých rozumnost se skládá.

Jednajíce o rozšíření rozumnosti, na zřeteli máme ovšem ten případ, kdy *nová představa* na vědomí se octne, nechť jest to představa ze smyslného vnímání či z vlastního obsahu rozumového přemýšlením vytvořená. Ovšem smí tato představa, jak jsme již svrchu pravili, jen po některých stránkách býti novou, má-li ohlas na vědomí vzbuditi, po jiných musí býti vědomí již známou. I chceme věc objasniti na jednom z mnoha případův.

Octne-li se tedy takováto představa na vědomí*), vybaví z něho představy, které mají některé znaky s ní společné, aby představami těmi byla pojata či pochopena t. j. v jistou určitou představu vyložena a vytvořena. Společné znaky obou představ, nové i staré, nutí představu novou, aby v jedno splynula s představou starou, jejíž souvislost s vědomím již jest utužena; tomu však vzpírají se různé znaky obou představ, kteréž jsouce se znaky oběma představám společnými těsně spojeny, nemohou pro spojitost tuto od součinnosti prostě ustoupiti, ale vedeny jsou spojitostí tou ve spor a vzájemné napjetí. I splynou tedy znaky společné, znaky pak různé stanou se nejistými, kolísavými. Člověk obyčejného, empirického vědomí nevšímá si platněji různosti jejich, ale přihlížeje ku znakům společným, tím spíše uzná obě představy za jednostejny a uspokojí se, čím menší jest vzdělanost

*) Faidr. 250a: ὅταν τι τῶν ἐκεῖ ὁμοίωμα ἴδωσιν.

jeho. Kdo však přihlédaje k poznatkům různým se zřetele pustí poznatky společné, ten představy, jež dříve za jednostejny měl, s podivením uzná za různé, pojme nedůvěru k všelikému vědění svému a octne se na stanovisku sofistiky. Jeli tedy pozorování jednostranné, dopouští se pozorovatel chyby na straně té i oné; kdo však věc všestranně ohledávaje poznatky společné i různé stejnou měrou uvažuje, ten bera se cestou pravou ani neztrácí důvěry ve vědění pravé pro poznatky společné, pro něž ideu věci aspoň tuší, aniž pak má důvěru neobmezenou ve vědění empirické, znaje nedostatky jeho. Jakého processu duševního můžeme se nadíti do ducha takto spořádaného?

Kolísáním poznatků různých uvede se kolísání nejen do části, ale téměř do celého obsahu duševního, ježto v něm všecky části vespolek souvisejí a žádná kolísati nemůže pouze o sobě. Toto kolísání působíc nepokoj v obsahu duševním, zvláště pak v částech čili poznatcích nejblíže dotčených, spolu budí i snahu téhož obsahu duševního po uspokojení a klidu. Tato snaha jest od svobodné vůle člověka neodvislá a, vyplývajíc nutně jako výslednice ze tlumů představ u vnitru našem složených, jest pudem (jak to dobře dí Platon Faidr. 250ª: *αὗται δέ, ὅταν τι τῶν ἐκεῖ ὁμοίωμα ἴδωσιν, ἐκπλήττονται καὶ οὐκεθ᾽ αὑτῶν γίγνονται, ὃ δ᾽ ἔστι τὸ πάθος, ἀγνοοῦσι διὰ τὸ μὴ ἱκανῶς διαισθάνεσθαι.* 255ᵈ: *ἐρᾷ μὲν οὖν, ὅτου δέ, ἀπορεῖ· καὶ οὔθ᾽, ὅ τι πέπονθεν, οἶδεν οὐδ᾽ ἔχει φράσαι, κτλ.*); neboť ve tlumech hojně jest představ neappercipovaných, ale k appercepci pudících. Jest však tento pud slepý, bez určitého cíle? Když vyplývá z jistého tlumu představ a nese se k tomu, aby kolísající poznatky upevnil a vědění doplnil, přirozeně nemůže jakákoli libovolná představa požadavkům jeho vyhověti a nedostatky nahraditi. Ačkoli tedy jest povahy obecné, představy uspokojovací neznaje, (v. svr.), předce nese se jen po jisté určité představě, která jej dovede uspokojiti. Jakož pak v mysli rozmanitých tlumů jest počet veliký, tak jest v ní i mnoho pudů. Dospějeme-li k poznání předmětu, po němž se pud nese, přechází pud v žádost k tomuto danému předmětu se nesoucí. Zjednáme-li v daném případě jednomu pudu převahu nad ostatními tím, že prostředky k cíli vedoucí poznáme a posoudíce je vzhledem k silám našim, odhodláme se cíle jeho se domoci, stane se vzhledem k onomu určitému předmětu ze žádosti rozvažováním naším vůle. Pud tedy neví o cíli, žádost zná cíl svůj, vůle pak zná i ony členy prostředkovací, na něž žádost musí se přenésti, aby cíle došla. Dala-li se jistým pudům častěji převaha nad ostatními, opakuje-li se process osvojovací častěji, tu sesílí pudy ty, stanou se vládnoucími a tvoří smýšlení člověka.*)

*) Teichmülller: Üb. d. Wesen der Liebe, Leipzig 1879 str. 83 a násl.

Ať tedy ve kterékoli způsobě kolísá obsah duševní, vždy pudí kolísání to k tomu, aby poznatky scházející neb temné se doplnily a objasnily; a proto rozum takto vzrušený zkoumá vše, cokoli nedostatky nahraditi, pravdu objasniti a tak obsah duševní uspokojiti způsobilým se zdá, až se skutečně uspokojí ve pravdě nové. Všecka tedy činnost k cíli tomu směřující, jsouc činností uspokojovací, i s libostí jest spojena; pročež cíl, jehož takto se dodáláváme, zove se d o b r e m, ono pak s libostí spojené usilování o dobro zoveme l á s k o u a činnost duševní, jež představy tak dlouho přemítá, až najde v nich ony, jež dovedou upevniti poznatky zviklané neb doplniti scházející a vůbec shodu pořiditi mezi představami, zove se d i a l e k t i k o u. Láska tedy a dialektika těsně spolu jsou sloučeny, a dialektika jeví se býti jen ú č i n n o u l á s k o u, ježto láska jako pouhá touha prospěla by málo, kdyby nepřešla v činnost, produkci či p l o z e n í d o b r a. Však plod produkuje se stejnorodými činiteli, dobro tedy dobrem; i jest tedy láska energie či ú č i n n o s t d o b r a. Tato účinnost dobra jest však činností naší, a proto jak veliká a jak dokonalá jest činnost naše, taková jest i láska naše, dobro produkující. Nejvyšším cílem lásky jest odstraniti nedostatky, pořiditi shodu a uspokojení ve všelikém obsahu duševním, domoci se tedy pojmů ve všem všudy pravých, dokonalých a sjednocených v jedné idei nejvyšší. Láska k tomu cíli se nesoucí jest láska nejdokonalejší t. j. láska k moudrosti či *φιλοσοφία*.

Ze kterých činitelů vzniká činnost dobro plodící, vyložili jsme již v List. fil. VI. str. 98 a násl.; jest to představa z percepce pocházející passivná a představa od rozumu již osvojená aktivná; i bude se nám jimi zevrubněji zabývati ve výkladě pozdějším; zde však jest předkem ukázati, z d a l i v ý k l a d p o d a n ý s k u t e č n ě s h o d u j e s e s n á z o r y P l a t o n o v ý m i?

Že velemyslitel ten dobře postihl, v čem záleží chyba těch, kteří nedbali nedostatků t. j. poznatků různých ve vědění svém, tomu výklad o *ἀμαθία* svrchu podaný jakož i výklad, který později podáme o *μὴ ἐρῶντες*, jasné svědectví vydává; že postihl i podstatu sofistiky, která nedbajíc poznatků společných jen k poznatkům různým přihlížela, tomu na svědectví jsou mimo přemnohé výklady jiné již jen slova ve Faidru 249[b]: *δεῖ ἄνθρωπον ξυνιέναι κατ᾽ εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰὸν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῷ ξυναιρούμενον.* Že pravý filosof ani prvých ani druhých nedostatků do sebe nemá, znaje nedostatky vědění svého a předce nepozbývá víry ve vědění pravé, o tom velmi zevrubně vykládá ve Symp. p. 199[c] — 204[c]. Rozrušenost a napjetí duševní a z něho vzrůstající činnost uspokojovací, totiž lásku k moudrosti pravé, kterou sám jakož i vznešený učitel jeho Sokrates, tak mocně ovládán byl, popisuje velmi živě ve Faidru 250[a], 251[a] násl., 252[a], 255[d] násl. a j., v Symp. 206[d], 207[b], 208[c], 209[b] a j., při čemž označuje lásku jakožto činnost uspokojovací výrazy velmi

jasnými, jako kromě jiných ve Faidru 251[e]: *ἰδοῦσα δὲ (τὸν ἔχοντα τὸ κάλλος) . . . ., ἡδονὴν δ' αὖ ταύτην γλυκυτάτην ἐν τῷ παρόντι καρποῦται;* ibd. 252[a]: *πρὸς γὰρ τῷ σέβεσθαι τὸν τὸ κάλλος ἔχοντα ἰατρὸν εὕρηκε μόνον τῶν μεγίστων πόνων.*

Podivuhodnější však než tyto čtyři okolnosti jest, že Platon znamenal také, jakým úkonem, ba i kterými činiteli láska se uskutečňuje; tak ve Faidru 249[b] (viz svrchu) zřejmě udává, že jedním činitelem jsou *πολλαὶ αἰσθήσεις*, druhým *λογισμός*, jedním jest krása miláčkova, která úkon podněcuje, potom však trpnou jest (250[a]), druhým jest rozum milovníkův, vlastně některé jen představy rozumu toho, které vybaví a v činnost uvede představa krásy miláčkovy vytvořená. Podobně, jako ve Faidru, dí Platon i v Symp. p. 210[b]: *δεῖ κατανοῆσαι, ὅτι τὸ κάλλος τὸ ἐπὶ ὁτῳοῦν σώματι τῷ ἐπὶ ἑτέρῳ σώματι ἀδελφόν ἐστιν.* I zde musí z jednotlivých názorů krásy vytvořiti se idea, jež pak jednotlivé případy appercipuje.

Než Platon nespokojil se činitele tyto pouze naznačiti takořka bezděčně, nýbrž v Symposii i přímo o nich pojednává. Uvádí zde představu ze smyslného vnímání se vytvořující, Penii, jež process osvojovací podněcuje, vzbudivši však činnost ve vědomí na dále trpna jest a osvojení čeká; uvádí představu osvojující, Pora, která může býti synem jen rozumu, Metidy, obě pak téhož rozumu činností, rozumováním či dialektikou, Metidou, vespolek v souhlas se uvedou či osvojí.

Mohlo by se však pochybovati, není-li předce výklad náš o Poru, Penii a Metidě upřílišněn a neměl-li by nahrazen býti výkladem prostším, asi takovým, jaký podává Zeller (Philos. der Griechen II, 1; 3. Aufl. 1875 str. 513 pozn. 3), jenž rozumí Penií potřebnost lidskou, v Poru vyšší nadání člověka, které jej činí způsobilým, aby získal si majetek scházející. Poros zove se synem Metidy; nebo jako zisk vůbec jest plodem chytrosti, tak zisk statků vyšších zakládá se na rozumné, duševní přirozenosti člověka.*)

Nelze nám nepřiznati se, že tíže porozuměti jest výkladu Zellerovu než slovům Platonovým; nebo co znamenají výrazy, jež Zeller klade: „Bedürftigkeit, höhere Anlage, Klugheit, vernünftige, geistige Natur des Menschen,“ a jak se mají k sobě pojmy jimi

---

*) Výklad ten zní do slova: „Eros ist der Sohn der Penia und des Poros; denn die Liebe entspringt einestheils aus der Bedürftigkeit des Menschen, anderntheils aus seiner höheren Anlage, welche ihn in den Stand setzt, den ihm fehlenden Besitz zu erwerben. Sein Vater heisst ein Sohn der Metis, denn wie der Erwerb überhaupt die Frucht der Klugheit ist, so beruht insbesondere derjenige Erwerb, um welchen es sich hier handelt, der Erwerb höherer Güter, auf der vernüftigen, geistigen Natur des Menschen.“

naznačené? Jak se tedy liší Poros a Metis? Odpovědi k otázkám těm jen stěží by bylo u Zellera se dodělati.

Dějištěm lásky jest zajisté rozum lidský; v rozumu lidském však nic nemůže jinak jeviti se a působiti v sebe, než ve způsobě představ. Cítí-li člověk nedokonalost, jsou to jen představy, jež jsou nedokonalými; cítí-li napjetí, mohou jen představy napjetí to způsobiti; přetvořuje-li se rozumnost nižší v dokonalejší, opět jen představy přetvořiti se mohou ve představy jiné, dokonalejší. Vytvoří-li tedy rozum z percepce představu novou, může ji appercipovati jen tím způsobem, že vybaví z vlastního obsahu svého představy již známé, osvojené, a představy tyto, tento syn Metidin, seznámí rozum s představou novou, zprostředkují a provedou činnost osvojovací. A tak, i kdyby znamenal Poros ideje v rozumu našem jsoucí, ale temné; předce by byl výklad náš správný. Týmž pak processem, kterým se vědění v mysli tvoří, také se obnovuje i udržuje. Třebas tedy Platon věc vlastním jménem nepojmenoval, věc aspoň jistě znal.

Tyto črty postačí nám, abychom pochopili základ lásky vůbec a Platonovy zvláště; jest totiž láska ta učinné úsilí, jednostejně ať bezděčné, mechanické, ať zúmyslné a vědomé, jímž se rozum i vůle zdokonaluje a uspokojuje.

IV.

Nyní chceme podrobněji promluviti o rozdílech, jaké Platon činí v lásce.

Z předešlého jest patrno, že láska záleží v činnosti duševní; pročež jak rozdělíme činnosti duševní, tak děliti se bude i láska. Činnosti duševní pak jsou činnost poznávací čili představovací a činnost žádací, nehledíc ku třetí činnosti pohybu, kterou Platon pokládal jen za účinnosť obou ostatních.

Činnosti souvisejí po mínění Platonově tak úzce, že z pravého poznání i pravá vůle bezděky vyplývá; tomu jest ovšem vskutku tak, ale jen na stupni poznání nejnižšího. Splynuly-li však Platonovi činnost poznávací a žádací v jedinou moudrost, nezbylo mu za dělidlo lásky nic jiného než rozličné stupně této moudrosti. Stupně moudrosti jsou u Platona i vůbec čtyři:

Prvotně poznáváme totiž předměty smyslné a to jen potud, pokud se nás dotýkají a nám se jeví. Jest tedy v tomto případě poznání zcela na naši subjektivnost vázáno, pročež jest i samo subjektivným či perspektivným.

Při pomyslech stupně tohoto vylučuje se libost neb nelibost, která naznačuje přiměřenost neb nepřiměřenost činnosti představovací a příčin ji podněcujících k našemu tělesnému ústrojí; pročež i láska bude na tomto stupni pouhá, vrozená žádost rozkoší, ježto jen to, co libost působí, pro libost tuto pokládá za cenné a žádoucí. Jest to stanovisko čirého egoismu.

Od stupně tohoto dospíváme k moudrosti vyšší, jež záleží v oněch svrchu řečených ideách empirických a vrcholí ve pravém domnívání, ve příslovích, gnomách a p.; jest to nejvyšší stupeň moudrosti empirické, ale předce ještě moudrost subjektivná či perspektivná, poněvadž předměty jen potud postihuje, pokud subjektu se týkají, a není jisto, zdali obstojí i před myšlením bádavým. Jak zkušeností rozum se zdokonaluje, tak i přirozená žádost rozkoší vzrůstá ve vášně, náruživosti a p.

Dokonalé moudrosti však dobíráme se, když nepozorujeme věci jen tak, jak se nám jeví a nás se dotýkají, ale jak jsou samy o sobě, ve své spojitosti všestranné, nutné a příčinné, t. j. pozorujeme-li věci co do pojmu jejich. Tímto objektivným a pravým věcí posuzováním též libost se působí, ale dobro určuje se zde nikoli dle vztahu k našemu podmětu, nýbrž vzhledem k podmětu obecnému, jímž jest každý rozumný pozorovatel vůbec, dle vnitřní, věcné své hodnoty. Na tomto stupni jest dobro objektivné, a jakož jest to stanovisko ideí, tak i láska jest idealná, jež nezná egoismu, ale věnuje se prospěchu obecnému.

Na tomto třetím stupni pak, jakož i na stupni předešlém, rozum a vůle spolu souhlasiti nemusí; nebo vyšší stupeň bez předchozího nižšího ovšem možný není, ale stupeň nižší bez vyššího úplně obstáti může; pročež vědění může býti již na stupni vyšším, idealném, vůle pak dosud na stupni nižším, subjektivném. Jako totiž vědění musilo ke stupni vyššímu dospěti, tak musí i vůle ke stupni vyššímu se vyvinouti a vychováním přivésti. Když pak i vůle povznese se k stupni vyššímu, idealnému, povaha její subjektivná tím nevymizí a ve mnohých příčinách ani vymizeti nesmí, zrovna tak, jako při poznání ideálném dřívější poznání perspektivné z mysli se nevytratí.

Čtvrtý stupeň jest stupeň moudrosti nejdokonalejší, na němž veškeré poznání sjednocuje se v jedné nejvyšší idei.

Znajíce rozdíly ty můžeme pozorovati nyní, jakou lásku Platon rozeznává ve Faidru a jakou v Symposii.

Ve Faidru setkáváme se nejprve s definicí lásky touto (p. 237[d]): *Ὅτι μὲν οὖν δή ἐπιθυμία τις ὁ ἔρως, ἅπαντι δῆλον· ὅτι δ' αὖ καὶ μὴ ἐρῶντες ἐπιθυμοῦσι τῶν καλῶν, ἴσμεν.* Zde naskytá se nejprvé otázka, koho Platon zove milujícím a koho nemilujícím?

K otázce této Platon sám odpovídá, pokračuje ve slovech uvedených takto: V každém z nás, dí, jsou dvě mohutnosti vládnoucí a pudící, jedna *ἐπιθυμία ἡδονῶν ἔμφυτος οὖσα* (žádost rozkoší, jež nám vrozena jest), druhá *ἐπίκτητος δόξα, ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου* (správné domnívání cvikem získané); z těch pak brzy ta brzy ona má převahu. Jaké kdy rozkoše žádost se domáhá, z toho i jméno béře, jako labužnictví, opilství a p. Z toho očekávali bychom snad, že žádost, jež po rozkoši v požívání

krásy tělesné záležející se nese, láskou jest nazvati? Však nikoli; Platon dí svrchu výslovně, že i nemilující mají žádost rozkoše té. Kde jest tedy onen rozdíl?

Ten objeví se nám tímto pozorováním: Platon lásku nízkou v jedno vřadil s labužnictvím a opilstvím; jako však nezove labužnictvím a opilstvím požívání pokrmů a nápoje mírné, které i rozumnému přísluší, a jako by nenazval labužníkem toho, který by jen časem, dejme tomu jen jednou, podlehl žádosti po rozkoši z požívání pokrmu jdoucí, nýbrž teprve toho, u něhož žádost vyvine se ve náruživost rozum ovládající, v témž smyslu, ve kterém i my labužnictví rozumíme: tak i láskou nezove touhu mírnou, rozum nepřehlušující, nýbrž touhu vznícenou, toužením v náruživost, ve stálé a pevné smýšlení utužilou a rozum přehlušující. Zřejmým toho svědectvím jest, co Platon dí o nízce milujícím 241[a]: *μεταβαλὼν ἄλλον ἄρχοντα ἐν αὑτῷ καὶ προστάτην, νοῦν καὶ σωφροσύνην ἀντ' ἔρωτος καὶ μανίας;* taktéž dí 244[a] o milujícím, *ὅτι μαίνεται*, o nemilujícím pak, *ὅτι σωφρονεῖ*; srvn. 238[a, e], 256[e] a j.

Z toho vidíme, že Platon nadarmo nenaráží v definici lásky nízké p. 238[c] na kmen *ῥω(σ)* řka: *ὑπὸ αὖ τῶν ἑαυτῆς συγγενῶν ἐπιθυμιῶν ἐπὶ σωμάτων κάλλος ἐρρωμένως ῥωσθεῖσα, νικήσασα ἀγωγῇ, ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥώμης ἐπωνυμίαν λαβοῦσα, ἔρως ἐκλήθη*, ježto toužiti pouze po kráse nezove ještě láskou, nýbrž jen mocně, úsilně po kráse toužiti, a úsilností tou rozeznává milujícího od nemilujícího.

Jaká jest oprávněnost mínění Platonových, viděti jest z následujícího: Platon zde jedná o rozumu věděním empirickým opatřeném, u něhož rozeznávali jsme dva stupně, a to prvý, kde poznání úplně jest ve službě těla našeho, a kde libost označuje případnost a přiměřenost činnosti naší k náladě tělesné. Stupeň ten Platon označuje jako *ἐπιθυμία ἡδονῶν*, žádost rozkoší, ježto libost jediná zde rozhoduje o ceně předmětů, činnost podněcujících. Že pak poznání zde co nejúžeji sloučeno jest s potřebami těla fysickými, praví Platon, že tato *ἐπιθυμία ἡδονῶν* jest *ἔμφυτος*, vrozená. Druhý a spolu nejvyšší stupeň vědění empirického jest doba empirických ideí, které vytvořují se jen tak a potud, jak a pokud předměty se nás dotýkají a k přemýšlení nutí. Toto poznání Platon zove *ἡ ἐπίκτητος δόξα*, pravé domnívání, zkušeností získané. Dokud totiž jednotlivé představy nejsou ideou spojeny a sceleny, a dokud spojitost jejich není prozkoumána a zjištěna, člověk neznaje důvodu pravdy, nemůže na ně bezpečně spoléhati a nezná tedy než pravděpodobnosti. Tyto dva stupně poznání empirického Platon dobře určil a každému člověku vůbec přisoudil, řka 237[d]: *ἡμῶν ἐν ἑκάστῳ δύο τινέ ἐστον ἰδέα ἄρχοντε καὶ ἄγοντε, ... ἡ μὲν ἔμφυτος οὖσα ἐπιθυμία ἡδονῶν, ἄλλη δὲ ἐπίκτητος δόξα ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου*; i dobře zde uznává, že vůle

stupně nižšího ve spor může přijíti s poznáním stupně vyššího, řka na témž místě: τούτω δὲ ἐν ἡμῖν τοτὲ μὲν ὁμονοεῖτον, ἔστι δὲ ὅτε στασιάζετον.

Při vědění empirickém takto spořádaném, pravili jsme, že jedni nedbajíce poznatků různých neobmezenou mají důvěru v rozum svůj, a to jsou ti, jež Platon zove μὴ ἐρῶντες, nemilujícími; jim pak pro mechanické vytváření rozumu a nedostatek samočinnosti připisuje 256e ἀνελευθερία. Druzí pak nedostatky empirických ideí svých sice poznávají, ale majíce jen tyto nedostatky na zřeteli a nikoli též poznatky společné, pevné, připraví se o tyto ideje empirické a s nimi i o pravé domnívání po nejlepším se nesoucí a pozbudouce ho přenesou sílu jeho na jedinou sílu vodící, která jim ještě zbude, na vrozenou žádost rozkoší, jež pak samojediná vládnoucí se stane. To jest podstata lásky nízké, jakož i vědecké stanovisko sofistův (rozdrobenost názoru světového) a mravnost jejich, důsledně z učení jejich vyplývající.

Kde však vezme se vznícení lásky té? To má původ v onom podivení a úžasu, který vzniká, když člověk dospěl k poznání neshod a nedostatku v oněch ideách, k nimž dosud choval pevnou důvěru (aneb i naopak, když shodu najde tam, kde dosud neshody se domýšlel). Podivení toto Platon líčí ve Faidru 250a násl. a i Aristoteles je pokládá za východiště vší filosofie. Skepse, která z něho vzniká, tak dlouho ovládá jednotlivce a působí na mysl jeho, až přihlédna ve představách k poznatkům společným, důvěry nabude ve vědění pravé a počne se jeho domáhati; i ovládal stav ten národ řecký ve způsobě sofistiky tak dlouho, až Sokrates a Platon dospívati počali k vědění pravému. Ježto pak zrušeno jest vědění vyšší, zničena i důvěra ve mravnost vyšší na vědění tom založenou a Platon určuje hlavně vzhledem k tomu lásku nízkou, jež jest úplně subjektivna a perspektivna. Ježto i láska tato, jako vůbec každá láska, není libovolným ducha výplodem, nýbrž nutným výsledkem poznání rozumového, Platon určuje ji spolu vzhledem k úsilnosti její jakož manii. I to tedy Platon dobře znamenal.

Podivnými mohly by se zdáti úsudky p. 256e pronesené, že Platon výše klade i tuto lásku nízkou, než nemilujícího, ovšem v ušlechtilejší formě její, jak svědčí výraz φιλοτίμῳ δέ 256c položený.

Však podivnost tato zmizí, vzpomeneme-li si na onen výrok Platonův, že člověk z úmysla klamající lepší jest, než kdo nevědomky klame, ježto onen po pravdě jednati může, tento však nemůže. Tak i zde Platon proto výše klade nízce milujícího, že aspoň na cestě jest k vědění pravému, kdežto nemilující pevnou maje důvěru v nedokonalé vědění své, tím uzavřen jest všemu zdokonalování. Platon bojuje proti sofistice, ale výše ji klade, než lidi hlubšímu rozumování se vzpírající.

Že k ideám pravým od ideí empirických pravou láskou dospívá ten, kdo nemá ani neobmezené důvěry ani naprosté nedůvěry v empirické vědění své, kdo znaje nedostatky, znaky kolísající, tuší vědění pravé a věří v ně pro znaky pevné, nekolísavé, po výkladu předchozím netřeba dokládati. K ideám těm pak jest člověku i vůlí se povznésti; jak totiž svrchu vyloženo, nepozbývá ten, kdo dodělal se vědění vyššího, přirozené žádosti rozkoší a náruživosti, a může i přes to, že k vědění idealnému se povznesl, mravně na stupni náruživosti zůstati. Platon však, jakož nečinil rozdílu mezi pravdou a dobrem mravním, tak nedělí ani ve Faidru dospívání ku pravdě od dospívání ku mravnosti idealné, ba upříti nelze, že Platon ve Faidru nelíčí ani tak dospívání ku pravdě, jako spíše dospívání vůle k idealné mravnosti, ježto potlačiti jest subjektivný názor i žádosti, máme-li k objektivnému poznání a ocenění předmětu proniknouti. Žádost rozkoší Platon zove ořem špatným, získané pravé mínění ořem dobrým; i musí rozum oři dobrému ku pomoci býti, až vůle dobrá ustálí se ve smýšlení a pokoří žádost smyslnou. Překonati tedy lásku nízkou, jež všelikému postupu k moudrosti pravé jest na úkor, první a nezbytnou bude úlohou pravého filosofa. Nicméně i na tomto stupni ozývá se žádost smyslná, jak dobře Platon di p. 255[c], s čímž srovnej 254[a] násl.

I tato láska vznešená pokládá se za manii, čím ukazuje se jednak na to, že z rozumového obsahu člověka vyplývá bezděčně, jednak na její úsilnost, vzrůstající tím více, čím lépe poznávání se daří, ježto při zdaru myšlénkovém nemenší libost se vylučuje než při lásce smyslné. Jak se má však láska vznešená jsouc manií k rozumu? Kdežto láska nízká přehlušjue rozum a vylučuje rozumnost, láska vyšší snáší se s ním dle výroku Platonova úplně, a to z příčiny té, že tato vznešená láska jest vznícená rozumnost sama (254[b]), tak že pojem rozumnosti důležitější jest než pojem vznícenosti dle 256[b]. Ježto rozumnost vzněcuje se poznáváním ideí, tvrdí Platon, že děje se to *θείᾳ δόσει* neb *ὑπὸ θείας ἐξαλλαγῆς τῶν εἰωθότων νομίμων.* I toto ponětí Platonovo ospravedlniti můžeme a sice slovy Steinthalovými (Abriss d. Sprw. I S. 305): „So wenig wir wissen, wie wir es anfangen, um den Arm zu heben, zu schlucken, ein bestimmtes Wort auszusprechen, eben so wenig wissen wir, was wir eigentlich tun, während wir uns auf etwas besinnen, über etwas nachdenken. Bei allem absichtlichen Suchen und Forschen, kommen uns doch die Gedanken nach dem Mechanismus der Associationen unabsichtlich. Daher erscheinen uns unsere Gedanken immer als Eingebungen, Inspirationen.“

Tato láska právě vylíčená má ještě jiný veledůležitý zřetel, totiž ve příčině společenské. K společnému obcování filosofickému filosof veden jest pohnutkami asi těmito: Především pohnutkou sobeckou, jako jest u lásky nízké touha po rozkoši

tělesné, u lásky vznešené touha po vlastním zdokonalení pomocí miláčkovou, k čemuž si filosof miláčka dle vlastní potřeby vyhledává a uzpůsobuje.

Druhou pohnutkou jest touha po explikaci a uskutečňování lásky; neb tím láska samy sebe požívá, sama v sobě se kochá, když opětuje process, jímž byla v život vešla; uvědomíme-li si totiž váznutí a kolísání představ, ihned nastává snaha odstraniti napjetí v duši a rozum uspokojiti, při čemž zvláště u člověka vůlí idealnou opatřeného není rozdílu, uvědomí-li se nedostatků svých vlastních či nedostatků rozumových osoby jiné.

Třetí pak a hlavní pohnutka jest idealná, totiž přesvědčení z vědění idealného plynoucí a v lásce idealné se obrážející; neb idealné přesvědčení jest právě to, které nesoustřeďuje se jen kolem podmětu a neplodí lásku jen k podmětu směřující, nýbrž které podmět svůj stejně cení, jako všecky podměty jiné, a které jako béře předměty samy o sobě, tak i dobré koná proto, že to dobré jest, a nikoli pouze k vůli svému podmětu; ovšem pro koordinaci všeho ve světě jest při tom i sama sobě ku prospěchu. Majíce toto přesvědčení i Sokrates i Platon snažili se nevědomost v nejdrahocennější statek, ve vědění, proměňovati, ježto tím k největšímu prospěchu byli lidstvu, o čem zvláště Platonova apologie svědectví vydává.

Zdokonaliti tedy sebe i jiné a povznésti se na stupeň idealný i poznáním i vůlí, toť pravá moudrost, ideal filosofa, v němž vrcholí rozmluva Faidros.

V Symposii Platon nehledí k tomu, jak život vypadá v lásce té či oné, nýbrž na zřeteli má, z jakých příčin láska béře původ svůj, jakým činem povznáší se ke stupni vyššímu, jakož i které jsou ty stupně vyšší. Věcné rozdíly mezi rozmluvou touto a Faidrem jsou asi tyto:

Kdežto ve Faidru uznán eros prostě za žádost nějakou, a Platon opíraje se o tento pojem pojímá jej tak, jak z empirie znám byl, vyšetřuje v Symposii nejprve pojem žádosti, aby ukázal, že žádost vzniknouti může jen u toho, u koho k vědomí pronikl nedostatek věci té, které žádá. Tedy nedostatek jest podnětem žádosti i nemůže žádati ten, kdo nedostatku necítí. Nejzřejmější toho svědectví Platon právě v Symposii podává; chtěje vykládati o erotu, nejprve po způsobu sofistiky objevuje nedostatky ve vědění empirickém u posluchačů svých a boří důvěru v ně (p. 199[c]—202[e]), aby stali se učelivými a zatoužili po vědění pravém.

Že vykládaje lásku Platon vychází od ideí empirických, že rozeznává jedny, kteří nedostatků si nevšímajíce neobmezenou ve vědění empirické mají důvěru (202[a], 204[e] a j.), druhé, kteří poznatků pevných nedbajíce v pochybnost berou pravost všeho vědění, jakož konečně i ty, kteří zlatou střední cestou postupují k vědění pravému, to jsou věty, jimiž vykládali jsme i lásku ve

Faidru líčenou, opírajíce se o místa jako p. 242^{e}, kde o erotu se praví, že nemůže býti ničím špatným, ale také se přímo netvrdí, že by byl něčím dobrým; však slovy těmi jen temně a opíraje se o pojmy mythologické, jako jest pojem *θεός*, Platon naznačuje to, co jasně a důkladně vykládá v Symposii, že eros totiž není ani vědomý ani nevědomý, ani dobrý ani špatný, ani nesmrtelný ani smrtelný a p., že milující ani důvěry neztrácí ve vědění vůbec, ani vědění empirické nemá za úplně pravé.

Jako podstata lásky, tak i podstata pravého domnívání jasněji naznačena jest v Symposii než ve Faidru.*)

Že jen dobro může býti předmětem lásky, i ve Faidru jest naznačeno, ježto bez poznatku toho o lásce nelze mluviti (srvn. *ἐπιθυμία ἡδονῶν, ἡ ὀρθὴ δόξα ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου*, a cíl lásky vznešené); v Symposii však poměr dobra k lásce Platon důkladnému rozboru podrobil 204^{a}—206^{b}. Máje pak na zřeteli nedostatky i dobro je uspokojující, dospívá k výměru lásky dle toho, co jsme svrchu pověděli, až dosud platnému, že jest to činnost plodistvá, jíž uspokojuje se touha po dobru a blaženosti se nesoucí (Symp. 205^{d}—207^{a}).

I není tedy vznícenost poznatkem lásky, tak že by ten, kdo horoucně touží, lásku měl, ten však, kdo méně horoucně touží, ačkoli touha obou ostatně jest stejna, lásky neměl; vždyť pak by dle toho ani nebylo možná říci, kde jest hranice lásky a nelásky, který stupeň za lásku máme uznati, a který nikoli. Proto tedy rozdílu mezi milujícím a nemilujícím, jak ve Faidru byl vylíčen, zde není; neboť zde nemilující, neznaje nedostatků, ani touhy nemá dle vyloženého základu lásky, kdežto ve Faidru *καὶ μὴ ἐρῶντες ἐπιθυμοῦσι τῶν καλῶν* (237^{d}).

Ačkoli výměrem svrchu podaným všecka láska v celém rozsahu svém jest zahrnuta, obmezuje ji pak Platon předce dle pojmu národního na touhu po plození a rození, kteréž úkony však pro obdobný poměr obou činitelů, činného i trpného, jakož i pro plod z působnosti jejich vznikající přenáší i na život duševní. Co může býti plodem duševním, naznačuje 209^{a}: rozumnost a ostatní dokonalost; k tomu tedy láska směřuje, i bude rozeznávati se tím, k jakému kdy plodu se nese. Nejprve směřovati může pouze ke smyslnosti, a tu jest jejím úkolem, aby představu vytvořila z pocitů jedním neb jednotlivými předměty vzbuzených; tak dospívá k pojmu či idei v oboru smyslnosti, béře se pak podobně dále, až dospěje k pojmu nejvyššímu. Ve

---

*) Srovn. Faidr. 248^{b}: *πᾶσαι δέ.... ἀτελεῖς τῆς τοῦ ὄντος θέας ἀπέρχονται, καὶ ἀπελθοῦσαι τροφῇ δοξαστῇ χρῶνται*, a Symp. 202^{a}: *ἢ οὐκ ᾔσθησαι, ὅτι ἔστι τι μεταξὺ σοφίας καὶ ἀμαθίας; Τί τοῦτο; Τὸ ὀρθὰ δοξάζειν καὶ ἄνευ τοῦ ἔχειν λόγον δοῦναι οὐκ οἶσθ', ἔφη, ὅτι οὔτε ἐπίστασθαί ἐστιν· ἄλογον γὰρ πρᾶγμα πῶς ἂν εἴη ἐπιστήμη; οὔτε ἀμαθία· τὸ γὰρ τοῦ ὄντος τυγχάνον πῶς ἂν εἴη ἀμαθία; ἔστι δὲ δή που τοιοῦτον ἡ ὀρθὴ δόξα, μεταξὺ φρονήσεως καὶ ἀμαθίας.*

stupnici této seřaděny jsou pojmy i pouze theoretické i ethické, při tom pak pozoruhodno jest, že Platon, ač krásu ve smyslu našem nejčastěji podnětem lásky zove a hojně o ní vykládá, předce pravého pojmu jejího dotýká se nejméně, což snadno vysvětluje se tím, že při pojmu krásy, jako při pojmech aesthetických vůbec, nesmíme mnoho od smyslnosti abstrahovati, aby pojmy ty nestaly se nám prázdnými; Platon pak, méně ceně smyslnost, postihnouti nemohl ani pravého pojmu krásy.

Ideu jakožto abstrakci vší konkretnosti Platon stejně pojal i ve Faidru i v Symposii; srv. Faidr. 247[c]: *ἡ γὰρ ἀχρώματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς οὐσία, ὄντως οὖσα, ψυχῆς κυβερνήτῃ μόνῳ θεατὴ νῷ* s líčením ideje v Symp. 211[a]; onu nejvyšší ideu však, jež korunou jest lásky nejdokonalejší, tuší pouze a mlhavě naznačuje ve Faidru, jakož i nejasně udává cestu k ní vedoucí objasňováním temných ideí; v Symposii onen cíl mnohem zevrubněji jest určen a cesta k němu stupeň od stupně vyznačena.

Kdežto tedy ve Faidru láska nízká jen chorobným jest stavem duše, který s láskou vznešenou nijak nesouvisí a jí jen na překážku jsa vedlé sebe jí neztrpí, v Symposii i nejnižší stupeň lásky jest nutným a nezbytným podkladem pro stupně lásky vyšší, jež bez stupňů nižších nelze si ani mysliti. Hlouběji pronikl tedy Platon úkony života duševního v Symposii než ve Faidru.

Filosofie nebyla ani Sokratovi ani Platonovi pouhou theorií, ale zdokonalování vědecké i mravní v jedno v ní splývalo, ježto, kdo nezkrotí žádostí tělesných, nedovede povznésti se k vědění vyššímu a, kdo vědění nemá, nedovede mravným býti; proto také není mu lze, aby mluvě o zdokonalování filosofově obou stránek i vědecké i mravní, se nedotýkal; než, ačkoli vědění a mravnost tak úzce jsou spojeny, předce s jiné stránky osvětluje zdokonalovací činnost filosofovu ve Faidru a s jiné v Symposii. Ve Faidru více přihlíží ke stavům duše výsledným, citům, snahám, žádostem a vůli, a ukazuje, jak člověk má s nimi naložiti; úplné opanování těla a mravní zdokonalení jest zde, jakož i ve Faidonu, první úlohou filosofa; kterým činem však poznávání se děje, nenaznačuje se zde leč výrazem *ἀνάμνησις*. V Symposii pak více přihlíží ke stavům duše základným vykládaje, kteří jsou činitelové poznávací, jaká jest jejich působnost a jaký výsledek působnosti té; které však z ní vyplývají stavy duše výsledné a jak s nimi člověk má nakládati, opět zde méně vykládá. Činnost poznávací, kterou ve Faidru jen jako anamnesi prostě naznačuje, pojal zde jako plození duševní a do podrobna ji vykládá; výklad ten tedy pokládati dlužno za vysvětlení úkonův, jimiž rozpomínání se děje; pročež není líčení jedno vedlé druhého zbytečným, nýbrž obě doplňují se na vzájem.

V.

Abychom doplnili to, co o obou rozmluvách dosud bylo vyloženo, přihlédnouti jest nám k otázce, která z nich pozdějšího jest původu?

Otázka tato, na první pohled snadná jsouc, čím podrobněji o ní přemýšlíme, tím stává se obtížnější, a to hlavně z příčiny té, že Platon zdravým, nepředpojatým rozumem a správným domníváním veden jsa pravý stav věci dovedl postihnouti i tam, kde věci dialekticky ještě nevyšetřil, tak že nesnadno říci, zdali Platon mluví neurčitě a povšechně, že pravého pojmu ještě neznal, či proto, že jej předpokládal z rozmluvy předeslané. Obtíže pak zvyšuje i ta okolnost, že líčení Platonovo na mnoze jest obrazné a zvláště ve Faidru jen zřídka pravý stav věci naznačuje přímo; pročež místy nesnadno jest pravý rozum slov jeho vytknouti.

Nejhlubší pojem, na němž líčení lásky ve Faidru se zakládá, jest pojem empirický *ἐπιθυμία*, žádost, podrobněji zde však se nevyšetřuje; v Symposii láska se uvádí na týž pojem, ale vyšetřuje se, které poznatky žádost má do sebe a které tedy lásce dlužno přiznati a kterých odepříti. Ježto Platon ve Faidru nedobírá se výsledků z pojmu *ἐπιθυμία*, jež v Symposii dialekticky odvozuje, mohli bychom z toho souditi, že ve Faidru vychází od pojmu empirického, v Symposii pak že dospěl již k dialektickému rozboru jeho, a že tedy Symposion pochází z pozdější a zralejší doby filosofovy než Faidros; než věta tato, ačkoli pravdě se podobá, předce sama o sobě apodiktické jistoty nemá. Nebo což kdyby byl Platon proto nevyšetřoval pojmu žádosti, že předpokládal jej známým ze Symposia? A domněnce této odporovati nelze, ježto Platon ani ve Faidru nikde neprohřešil se proti vlastnostem lásky z rozboru pojmu žádosti důsledně vyplývajícím; nebo velmi opatrně praví 242[d]: *τὸν Ἔρωτα οὐκ Ἀφροδίτης καὶ θεόν τινα ἡγεῖ;* a taktéž 242[e]: *εἰ δ' ἔστιν, ὥσπερ οὖν ἔστι, θεὸς ἤ τι θεῖον ὁ Ἔρως, οὐδὲν ἂν κακὸν εἴη.* Ačkoli zde není nemožno, že Platon erota za boha pokládal, což by v odporu bylo s výkladem v Symposii podaným a rozhodným poznatkem pro souslednost obou rozmluv, předce to tvrditi nelze, ježto klade slova *θεόν τινα* a *τὶ θεῖον*, nepřikládaje mu pak vlastností positivných, jen že tvrdí *οὐδὲν κακὸν ἂν εἴη*, s čímž shoduje se i Symposion (p. 201[a] násl.).*) Jest nám tedy pátrati po rozdílech jiných.

---

*) Rovněž málo těžiti lze z toho, co dí G. F. Rettig (Platons Symposion. Halle 1876 str. 343); mluvě o slovech Sokratových p. 219[a]: „Duševní zajisté oko počíná ostře hleděti, když oko tělesné síly své pozbývati počíná; ty však toho ještě dalek jsi," praví: „Gegenüber der hier von Sokrates bewiesenen *ἐγκράτεια* und *καρτερία* vgl. man die Darstellung im Phaidros S. 253[d] ff. Wird man, wenn man die dortige Schilderung und die dortigen Vorgänge mit den Anschauungen und der

Za poznatky lásky Platon béře ve Faidru vznícenost a vroucí oddanost ku předmětu milovanému a zove proto lásku manií; na základě tom vyměřuje lásce úzký objem a rozeznává vedlé milujících i nemilující, kteří však mimo vznícenost a vroucnost úplně mòhou rovnati se milujícím.

Nepřesný rozdíl milujícího a nemilujícího nebylo možná podržeti v Symposii již z té příčiny, že v něm vznícenost za nutný lásky poznatek neuznána aniž pak *θεία δόσις* jest lásky podmínkou. Tím stávají se milujícími mnozí z těch, kdož ve Faidru mezi nemilující jsou vřaděni, a objem lásky valně porozšířen. Ovšem *μανία* ani zde se lásce neupírá, jak svědčí 218[b] slova Alkibiadova: *πάντες γὰρ κεκοινωνήκατε τῆς φιλοσόφου μανίας τε καὶ βακχείας*, však jest zde lásky znakem jen vedlejším, přisuzuje se jen lásce méně dokonalé, jak dokazuje 219[a]: *σὺ δὲ τούτων ἔτι πόρρῶ* atd.

Jak mnohem správněji Platon vyměřil pojem nemilujícího v Symposii, svrchu jsme ukázali; i jest tedy tento výměr pozdější, poněvadž jest dokonalejší.

Podobný asi výsledek objeví se nám, pozorujeme-li poměr nízké lásky ku vznešené. Ve Faidru není ještě spojitosti mezi oběma; nízká má za pohnutku žádost tělesnou a chorobnost, vznešená božské nadšení; že by však láska nízká nutným byla stupněm průchodným k lásce vyšší, že stupeň vyšší bez nižšího možný není, o tom ani zmínky není ve Faidru. A proto láska nízká naprosto se odsuzuje a zavrhuje, a žádá se od rozumu lidského, aby pomina stupně nižšího k vyššímu se povznesl. (250[e] *ὁ μὲν οὖν μὴ νεοτελὴς ἢ διεφθαρμένος οὐκ ἐνθένδε ἐκεῖσε φέρεται πρὸς*

Handlungsweise in unserer Stelle vergleicht, nicht zu der Annahme genöthigt, dass sich auch in dem Schriftsteller in der Zwischenzeit der Umschwung der Ansichten vollzogen habe, von welcher unsere Stelle redet? Wird nicht durch die Worte *σὺ δὲ τούτων ἔτι πόρρω*, welche gegenüber dem Alter, in welchem *ἡ τῶν ὀμμάτων ὄψις τῆς ἀκμῆς λήγειν ἐπιχειρεῖ*, stehen, auf jene Schrift und jene Stelle im Phaidros, sei's nun direkt, sei's indirekt, als auf eine jugendliche Schrift hingewiesen und die dortigen Ansichten als der geistigen Reife noch entbehrend verworfen?" — Kdyby byl Rettig přihlédl, že ve Faidru jedná se o ten stupeň lásky, kdy ještě ani milovník ani miláček není na stupni vyšším, a kdy milovník k lásce filosofické teprve povznášeti se počíná, kdežto v Symposii jeden z nich již na vrcholu lásky jest, byl by musel uznati, že místa tato přirovnávati nelze a že z nich nijak nelze souditi, že Symposion pochází ze zralejší, Faidros pak z mladší doby spisovatelovy. Rettig s výkladem v Symp. 219[a] srovnati měl analogické místo Faidra 255[d] násl., kde milovník zdokonaliv sebe v lásce týž process u miláčka opětuje. Proto také Rettig chybně dokládá se Zellera (Philos. der Gr. II 1, 514), jenž mluví o rozdílu mezi Symp. a Faidr., záležejícím v tom prý, že v Symp. filosofický pud má svrchovaný cíl, kdežto ve Faidru v jedno spadá s mravným chlapcomilstvím. Ale ani toto tvrzení Zellerovo není správné; nebo i ve Faidru i v Symposii chlapcomilství jednostejně jest prostředkem, cílem pak jest poznání ideí v rozmluvách obou.

αὐτὸ τὸ κάλλος, 254[b] *ἰδόντος δὲ τοῦ ἡνιόχου* [*τὴν ὄψιν τὴν τῶν παιδικῶν ἀστράπτουσαν*] *ἡ μνήμη πρὸς τὴν τοῦ κάλλους φύσιν ἠνέχθη*) Toho ovšem žádati můžeme od toho, kdo poznání stupňův nižších již si osvojil; Faidros hledí tedy k dospělému již rozumu lidskému.

Jak jinak v Symposii! Přede vším Platon uznává, že příčina a průběh vší lásky jest stejna, čím všecka láska v jedno se pojí; uznávaje pak, že stupeň vyšší bez nižšího možným není, hledí vyšetřiti i stupeň lásky nejnižší. Stupněm tím jeví se mu býti poznání smyslné; od toho tedy vyšed rozvinuje lásku postupmo výš a výše až k poznání nejdokonalejšímu. Uznav však, že láska vychází a vycházeti musí od smyslnosti, uznal tím lásku smyslnou za oprávněnou a i filosofovi potřebnou, kdežto ve Faidru smyslnost připouští jen za podnět lásky, ale žádá, aby k ní pak ihned se přidružila anamnese, má-li láska býti láskou filosofickou.

Že by byl Platon poměr lásky nízké ku vznešené mohl tak stanoviti, jak to učinil ve Faidru, kdyby byl pojem lásky již tak vyšetřil, jako v Symposii, a kdyby byl znal již spojitost pojmů od nejnižšího až k nejvyššímu, nelze připustiti; nebo ve Faidru nejvyšším stupněm poznání jsou jednotlivé ideje, t. j. stupeň onen (Symp. 210[c]), jejž jsme poznamenali vrcholem vědění Sokratova (Listy filol. VI 107); i nedá se tudíž mysliti, že by byl Platon, maje pojmy spořádany ve stupnici celý svět zahrnující, později od této spojitosti pojmů, kterou poznati jest nejvyšším úkolem filosofie, upustil, a to, co poznáním se mu sjednotilo, bez příčiny opět rozloučil. Platon by tím byl postoupil od dokonalejšího mínění k nejdokonalejšímu, což mysliti nelze. A proto jest také nemožno, aby poznav postup a rozvoj ideí ve vědění lidském, to bral za východiště lásky nízké, co béře ve Faidru (238[a], 266[a]), totiž lidskou chorobnost; není možná, aby neuznal tuto lásku nízkou za zřídlo lásky vznešené, neřku-li, aby uznával onu propast mezi nimi, jakou líčí ve Faidru. Než Platon pojal lásku vyšší ve Faidru jako zidealisovanou paiderastii, a proto nemohl se vyhnouti, aby lásku nízkou, poněvadž pak jest paiderastií ve vlastním, hrubém smyslu, úplně nezavrhl, třebas ji p. 256[c] v jakési ušlechtilejší formě připouštěl. Slovy p. 250[e] násl.: *ὁ μὲν οὖν μὴ νεοτελὴς ἢ διεφθαρμένος . . . . ἡδονῇ παραδοὺς τετράποδος νόμον βαίνειν ἐπιχειρεῖ καὶ παιδοσπορεῖν καὶ ὕβρει προσομιλῶν οὐ δέδοικεν οὐδ' αἰσχύνεται παρὰ φύσιν ἡδονὴν διώκων*, nejen paiderastii, ale i lásku manželskou odsuzuje, jak jde ze slova *παιδοσπορεῖν*. V Symposii Platon pojal činnost, ve kterou roznícení erotické přecházejíc se uspokojuje, jako plození; ponětí toto mnohem jest dokonalejší než ve Faidru, kde láska přechází v anamnesi; nebo tím uznal, co uznati jest, oprávněnost a nezbytnost lásky smyslné, docílil analogie mezi láskou smyslnou a vznešenou a vytkl lásce odůvodněný cíl, ježto souvislost lásky a plození dána jest životem

empirickým, souvislost pak lásky s anamnesí nemá analogie nižádné. Ovšem jest anamnese a prokreace vlastně týž pojem, jak jsme svrchu ukázali; ale anamnese jest pojem prázdný; Platon neznal, kterým činem a kterými činiteli k místu přichází, kdežto v Symposii obé vykládá zevrubně. Než i zde by mohl tvrditi, kdo Symposion před Faidra klade, že Platon proto nevykládá, kterými úkony objasňování ideí se děje, že to z psychologického rozboru ze Symposia známo bylo, a že tedy ve Faidru věc jen jiným jménem pojmenoval. Že však domněnka tato nemožnou jest, dokáže nám poměr anamnese k lásce nízké v obou rozmluvách.

Láska nízká jest dle Faidra ta, při níž není anamnese, a tím liší se od lásky vznešené; v Symposii však vztahuje se prokreace a poznání až na onen stupeň nejnižší, kde nazíráním smyslným představu v mysli vytvořujeme o předmětě třebas jen jediném (Symp. 210[a]). Stupeň tento jest nezpůsobilým pojem anamnese označiti, ježto anamnese v tom záleží, že jen z více představ nazíráním smyslným vytvořených tvoří se představa vyšší, idea (*ἐκ πολλῶν ἰὸν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῷ ξυναιρούμενον* Faidr. 249[b]); pročež nemůže idea vytvářeti se a není anamnese tato možná, dokud jen jediná představa v mysli jest. Že však Platon přičetl v Symposii poznání i tomuto stupni nejnižšímu, kde rozum k poznání předmětu smyslného dospívá a ve smyslnosti se kochá, byl by zajisté ve Faidru, kdyby jej byl později psal, i tomuto nejnižšímu stupni věnoval náležitou pozornost a pojem anamnese tak opravil, aby celé poznání filosofické i s oním stupněm nejnižším mohl obsáhnouti a v jedno zahrnouti. Že toho Platon ve Faidru neučinil, objevuje se pojem prokreace a poznávání, jímž pojal činnost filosofickou v Symposii mnohem dokonalejším, a proto pochází z pozdější a zralejší doby filosofovy, ježto ani zde nelze si mysliti to, co již dříve jsme tvrdili, že by velemyslitel ten od pojmu dokonalého mohl dospěti k méně dokonalému.

Že tedy Symposion později jest sepsáno než Faidros, nelze pochybovati, jakož i nelze zneuznati, že zevrubněji vykládá a doličuje Symposion to, čeho pominul a nedolíčil Platon ve Faidru.

Tomuto obecně téměř uznávanému mínění o posloupnosti obou rozmluv odporuje Teichmüller, hledě k místu v Platonově Theaitetu p. 143[c], kde spisovatel vykládá, proč rozmluvu Sokratovu vypravovati chce přímo, aby totiž stále neopakovaly se vložky „a dím já,“ „a pravil jsem já,“ neb „přisvědčil“ neb „nesouhlasil“ *). Tím naznačuje prý Platon dvě epochy svého spisova-

*) Plat. Theait. p. 143[c]: *ἵνα οὖν ἐν τῇ γραφῇ μὴ παρέχοιεν πράγματα αἱ μεταξὺ τῶν λόγων διηγήσεις περὶ αὐτοῦ τε ὁπότε λέγοι ὁ Σωκράτης, οἷον, κἀγὼ ἔφην ἢ καὶ ἐγὼ εἶπον, ἢ αὖ περὶ τοῦ ἀποκρινομένου, ὅτι συνέφη ἢ οὐχ ὡμολόγει, τούτων ἕνεκα ὡς αὐτὸν αὐτοῖς διαλεγόμενον ἔγραψα, ἐξελὼν τὰ τοιαῦτα.*

telství, že totiž líčení dialogické na epickém základě se mu zprotivilo, a že přejíti chce ke slohu dialogu čistě dramatického; Theaitetos prý jest prvním členem epochy druhé, za ním pak jdou Kratylos, Politikos, Faidros, Filebos, Menon, Sofistes a Gorgias, a do doby před Theaitetem spadají prý Faidon, všechny knihy o státě, Symposion, Euthydemos, Charmides a Protagoras.

Ačkoli místu z Theaiteta uvedenému i my důležitost nemalou připisujeme, zvláště ve příčině rozmluv některých, jako Faidona, přece jistotu poznatku toho nemůžeme pokládati za „mathematickou“ neb „apodiktickou,“ jako Teichmüller; nebo co vadilo Platonovi, aby v době předchozí nepsal slohem obojím? A i při tom mohl v Theaitetu, pokud se jen této rozmluvy týče, rozhodnouti se pro komposici dramatickou, zvláště když nutilo ho k tomu vypravování stupně třetího, jaké jest na př. i v Symposii, že totiž Eukleides předčítati dává rozmluvu (1), o které mu Sokrates vypravoval (2), jak ji byl měl s Theaitetem (3). Rovněž tak nic nevadilo Platonovi, aby i později při vhodné příležitosti nepoužil způsobů s vložkami, zvláště kde tak málo jsou na závadu, jako v Symposii, jež až na nepatrné části z delších řečí jest složeno.

Nemohouce zde vyšetřovati posloupnost rozmluv Platonových vůbec, přestáváme na tom, že důvod, jejž Teichmüller uvádí pro posloupnost Faidra a Symposia, mnohem slabším se nám objevil než důvody naše svrchu uvedené; i bude tedy třeba mínění Teichmüllerovo v tomto kuse poopraviti.

VI.

Však nelze ubrániti se podivení, proč Platon, vylíčiv lásku již jednou a tak zevrubně ve Faidru, po druhé a ještě obšírněji o ní jedná v Symposii? Což záleželo Platonovi tolik na pojmu tom, že vyšetřiti jej tak usiloval? Otázku tuto objasní nám pohled na úvahy předešlé a na rozvoj filosofie řecké.

Od empirického vědění rozum lidský i u jednotlivce i u celých národů dospěje k vědění pravému tím, že nejprvé pozná a pocítí nedostatky vědění empirického. V životě řeckém pak ti, kteří obrali si za úlohu vyhledávati nedostatky ve vědění empirickém, uváděti v ně rozklad a vzněcovati k němu nedůvěru, nazvali se chlubným jménem *σοφισταί*, maíce se býti moudrosti znalými.*) Sokrates opřev se rozkladu tomu nalezl cestu k pravému vědění v indukci a definici, neznal však sám vědění pravého, nýbrž tušil je a bylo mu dodělávati se ho; že by se ho dodělal, k tomu

*) Srvn. na př. Plat. Faidr. p. 90c: *καὶ μάλιστα δὴ οἱ περὶ τοὺς ἀντιλογικοὺς λόγους διατρίψαντες οἶσθ' ὅτι τελευτῶντες οἴονται σοφώτατοι γεγονέναι τε καὶ κατανενοηκέναι μόνοι, ὅτι οὔτε τῶν πραγμάτων οὐδενὸς οὐδὲν ὑγιὲς οὐδὲ βέβαιον οὔτε τῶν λόγων κτλ.*; ibd. 101e

měl se za nedostatečna. (srv. Faidr. 234[e] jeho οὐδενία, ibd. 235[e] συνειδὼς ἐμαυτῷ ἀμαθίαν) Proto on sám sobě tu jedinou moudrost připisoval, že ničeho nevěda ničeho věděti si nedomýšlí, čímž ocítil se sice na stanovisku sofistův, ale vynikal nad sofisty tím, že znal již poznatky vědění pravého, tušil toto vědění pravé, a nezavrhoval vědění empirického dotud, dokud je sám nemohl prozkoumati. Věděním byly jemu intellektualné představy, které Platon v ideje zdokonalil a konečně v soustavu uvedl.

Bylo tedy i Sokratovi i Platonovi pravého vědění teprve hledati, a proto jakož neměli do sebe ještě moudrosti σοφία, nýbrž jen lásku a snahu po moudrosti, φιλο-σοφία, tak nenazývali ani sebe moudrými, σοφοί, nýbrž jen skromným jmenem φιλόσοφοι, „milovníci moudrosti." I jest tedy láska jejich k moudrosti to, co tvořilo charakteristický rozdíl mezi nimi a sofisty; nebo nezáležela jim pravá moudrost lidská v tom, že by kdo moudrost dokonalou již měl, nýbrž aby byl φιλομαθής, aby toužil po moudrosti a ve vnitru svém aby každý vlastním úsilím moudrost si vytvořil; nemajíce totiž ještě nijaké moudrosti hotové a dokonalé, kterou by prostě s posluchači svými sdíleli, nemohli ovšem jinak k moudrosti je nabádati, než že vzněcovali a k činnosti povzbuzovali lásku a mohutnost k vytváření moudrosti jednomu každému člověku propůjčenou.

Je-li však láska tato skutečně láskou, musí míti podstatné znaky s láskou prostonárodní stejny; těmi tedy jest ji nejprve určiti, jakož se stalo v obou rozmluvách. Spolu však láska k moudrosti musí míti některé poznatky, jimiž liší se od lásky všední; ty poznali jsme z poměru lásky nízké k lásce vznešené, k níž láska nízká jest stupněm nižším, průchodným.

Kdo pravou láskou k moudrosti byl jat, ten musel míti i podstatné znaky lásky vůbec i zvláštní znaky lásky vyšší; ježto pak Sokrates skutečně mužem takovým byl, poněvadž v něm láska k moudrosti byla takořka vtělena, nebylo třeba Platonovi pojem její konstruovati, ale mohl prostě abstrahovati jej z bytosti Sokratovy. A Platon nejen že jej skutečně z něho abstrahoval, ale neodolal také, aby nám i tu vtělenou filosofii, pravzor všech filosofů, prvního po sofistech **„filosofa"** v lásce té zevrubně nevylíčil.

Že v Symposii láska vyšší v souhlasu jest s láskou nízkou, že abstrahována jest zřejmě z bytosti Sokratovy, jakož i že vylíčen tam pravzor její, Sokrates, o tom vyložili jsme v List. fil. VI 92 násl.; i ve Faidru ukázali jsme, pokud shoda a pokud neshoda jest mezi láskou nízkou a láskou vznešenou. Zbývá, abychom ukázali, že i ve Faidru láska vznešená, nejinak než v Symposii, má za pravzor svůj Sokrata; ovšem ve Faidru, Sokrates mluvčím jsa, nemohl sám sebe výslovně za vzor lásky stavěti aniž mohl vlastní svou činnost tak vylíčiti, jak ji líčí Platon v Symposii ústy Alkibiadovými, a proto tedy jen obecně

a beze jména o vlastní lásce své vypravuje. Srovnáme-li však líčení ve Faidru s líčením v Symposii, uzříme z překvapující jejich podobnosti, že, jako jednotlivé pojmy, žádosti a j., Platon důkladněji vylíčil v Symposii, taktéž jen zevrubněji v něm vylíčil téhož Sokrata, kterého líčil ve Faidru. Jak dotekl se ve Faidru jeho velikého usilování, aby domohl se pravdy, jeho atopie, jeho zvláštní snahy po obcování s mladíky a jak líčí průběh obcování toho, vidíme z míst následujících, která svědčí s obdobnými místy ze Symposia uvedenými o témž pravzoru lásky v obou rozmluvách:

Faidr. 249[a]: *οὐ γὰρ πτεροῦται πρὸ τοσούτου χρόνου (ψυχή), πλὴν ἡ τοῦ φιλοσοφήσαντος ἀδόλως ἢ παιδεραστήσαντος μετὰ φιλοσοφίας.*

Faidr. 249[d]: *ἐξιστάμενος δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων, καὶ πρὸς τῷ θείῳ γιγνόμενος, νουθετεῖται μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς παρακινῶν, ἐνθουσιάζων δὲ λέληθε τοὺς πολλούς. ....ὅταν τὸ τῇδέ τις ὁρῶν κάλλος, τοῦ ἀληθοῦς ἀναμιμνησκόμενος, πτερῶταί τε καὶ ἀναπτερούμενος προθυμούμενος ἀναπτέσθαι, ἀδυνατῶν δέ, ὄρνιθος δίκην βλέπων ἄνω, τῶν κάτω δὲ ἀμελῶν, αἰτίαν ἔχει ὡς μανικῶς διακείμενος.*

S tím srovn. Symp. 175[a] násl.: *Σωκράτης οὗτος ἀναχωρήσας ἐν τῷ τῶν γειτόνων προθύρῳ ἕστηκε .... ἔθος γάρ τι τοῦτ᾽ ἔχει· ἐνίοτε ἀποστὰς ὅποι ἂν τύχῃ ἕστηκεν*; ib. 175[c]; Symp. 211[d]: *καλοὺς παῖδάς τε καὶ νεανίσκους, οὓς νῦν ὁρῶν ἐκπέπληξαι καὶ ἕτοιμος εἶ .... ξυνόντες ἀεὶ αὐτοῖς, εἴ πως οἷόν τε ἦν, μήτ᾽ ἐσθίειν μήτε πίνειν, ἀλλὰ θεᾶσθαι μόνον καὶ ξυνεῖναι*; ib. 216[d]; zvláště pak srovn. Symp. 220[c], kde Alkibiades vypravuje, jak den a noc nepohnutě stoje přemýšlel.

Faidr. 252[a]: *ὅθεν δὴ ἑκοῦσα εἶναι οὐκ ἀπολείπεται, οὐδέ τινα τοῦ καλοῦ περὶ πλείονος ποιεῖται, ἀλλὰ μητέρων τε καὶ ἀδελφῶν καὶ ἑταίρων πάντων λέλησται, καὶ οὐσίας δι᾽ ἀμέλειαν ἀπολλυμένης παρ᾽ οὐδὲν τίθεται, νομίμων δὲ καὶ εὐσχημόνων, οἷς πρὸ τοῦ ἐκαλλωπίζετο, πάντων καταφρονήσασα.*

Symp. 216[e]: *ἴστε ὅτι, εἴ τις καλός ἐστι, μέλει αὐτῷ οὐδέν, ἀλλὰ καταφρονεῖ τοσοῦτον, ὅσον οὐδ᾽ ἂν εἷς οἰηθείη, οὔτ᾽ εἴ τις πλούσιος, οὔτ᾽ εἰ ἄλλην τινὰ τιμὴν ἔχων τῶν ὑπὸ πλήθους μακαριζομένων· ἡγεῖται δὲ πάντα ταῦτα τὰ κτήματα οὐδενὸς ἄξια καὶ ἡμᾶς οὐδὲν εἶναι.*

Faidr. 255[a] násl.: *ἐὰν ἄρα καὶ ἐν τῷ πρόσθεν ὑπὸ ξυμφοιτητῶν ἤ τινων ἄλλων διαβεβλημένος ᾖ, λεγόντων ὡς αἰσχρὸν ἐρῶντι πλησιάζειν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπωθῇ τὸν ἐρῶντα· προϊόντος δὲ ἤδη τοῦ χρόνου ἥ τε ἡλικία καὶ τὸ χρεὼν ἤγαγεν εἰς τὸ προσέσθαι αὐτὸν εἰς ὁμιλίαν ....*

Symp. 217ª: *ταῦτα οὖν διανοηθεὶς, πρὸ τοῦ οὐκ εἰωθὼς ἄνευ ἀκολούθου μετ' αὐτοῦ γίγνεσθαι, τότε ἀποπέμπων τὸν ἀκόλουθον μόνος συνεγιγνόμην.*

Faidr. 255ᶜ: *ὅταν ... πλησιάζῃ μετὰ τοῦ ἅπτεσθαι ἔν τε γυμνασίοις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ὁμιλίαις, ...*

Symp. 217ᵇ: *μετὰ ταῦτα συγγυμνάζεσθαι προὐκαλούμην αὐτὸν ..... συνεγυμνάζετο οὖν μοι καὶ προσεπάλαιε πολλάκις.*

Faidr. 255ᵇ: *ἐγγύθεν ἡ εὔνοια γιγνομένη τοῦ ἐρῶντος ἐκπλήττει τὸν ἐρώμενον.* 255ᵈ: *καὶ τὴν τοῦ ἐρωμένου αὖ ψυχὴν ἔρωτος ἀνέπλησεν. ἐρᾷ μὲν οὖν, ὅτου δέ, ἀπορεῖ. καὶ οὔθ' ὅ τι πέπονθεν οἶδεν οὐδ' ἔχει φράσαι κτλ.*

Symp. 215ᵈ a násl.: *ἐπειδὰν δὲ σοῦ τις ἀκούῃ ...., ἐκπεπληγμένοι ἐσμὲν καὶ κατεχόμεθα* atd. až 216ᵇ; ib. 222ᵇ.

Faidr. 255ᵉ a násl.: *ἐπιθυμεῖ δὲ ἐκείνῳ παραπλησίως μέν, ἀσθενεστέρως δέ, ὁρᾶν, ἅπτεσθαι, φιλεῖν, συγκατακεῖσθαι ..... ἐν οὖν τῇ συγκοιμήσει τοῦ μὲν ἐραστοῦ ὁ ἀκόλαστος ἵππος ἔχει ὅ τι λέγει πρὸς τὸν ἡνίοχον ...... ἐγκρατεῖς αὐτῶν καὶ κόσμιοι ὄντες ......*

Srvn. s tím Symp. 217ª — 219ᶜ, kde Alkibiades vypravuje, jaké úklady strojil Sokratovi, a jak Sokrates pohrdnuv sličností jeho k filosofii ho nabádal.

Jak velikou láskou Sokrates i ve Faidru jat býti se jeví, vyplývá z prosby jeho p. 257ª a 279ᵇ, kdež slovy *δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν* prosí o onu vniternou krásu, kterou i s odporujícím zevnějškem jeho tak zevrubně Alkibiades líčí v Symp. p. 215ᵇ a násl.

Místa tato, která by snadno lze bylo rozhojniti, postačují aby dokázala výrok svrchu položený.

Mimo vlastnosti Sokratovy dosud uvedené zbývá ještě vytknouti ty, kterými zvláště se hodil za pravzor érota. V Symposii největší váhu Alkibiades klade na neshodu mezi jeho vnějším zjevem a vniternou jeho cenou; zevnějšek jeho byl všední, ať nedím, odpuzující, a rovněž tak vypadaly i řeči jeho tomu, kdo jen povrchně je slyšel. Mluvil totiž o soumarech a o kovářích, ševcích a koželuzích, tak že každý nezkušený a nerozumný řečem těm by se vysmál (221ᵉ—222ª); uzří-li je však rozevřeny, pozná-li vnitřní cenu jejich, obdivem naplňují každého. Podoben tomu jest vznik lásky vůbec. Mnohé věci totiž zdají se nám býti všedními a nepatrnými, a mníme znáti je úplně; přihlédneme-li však blíže, shledáme v nich množství pozoruhodných okolností, mnoho znaků neshodných, čímž věci ty stanou se nám zajímavými a vyvine se úsilí, abychom tak je poznali, jak jsme dříve znáti se je domnívali.

Jako představy lásku neshodami podněcují, tak Sokrates podněcoval ji tím, že po způsobu sofistů posluchače své vedl k poznání neshod těch, ale, nechtěje kladně a přímo poučovati,

spolu naznačil jim, třebas mnohdy jen temně, cestu ku pravdě vedoucí; jakož pak temné ideje nejmocněji dovedou citem pohnouti a rozrušiti obsah rozumový, tak dovedl toho i Sokrates touto činností svou, stávaje se takto vtělenou vodící ideou pro posluchače své. Každý totiž doufal u něho nalézti a dalším obcováním skutečně nalézal to, čeho sám nevěděl; tím sjednotila se mu vodivá idea s bytostí Sokratovou, a obcování se Sokratem stalo se mu nejen poutavým a zajímavým, ale i nutnou potřebou, čehož dokladem jest řeč Alkibiadova (215^{b}a násl., 219^{e}, 221^{c} a násl.). Ježto totiž tvůrčí process jest i u učitele i u žáka jednostejný, toliko že žák vykonává jej za okolností učitelem způsobených (Listy fil. VI 104), může opakování processu toho, kterým sami jsme k moudrosti dospěli, u jiných býti velmi záslužným životním povoláním jednotlivců, při čemž ovšem vodivé úkony činitelů duševních učitel na se přejímá. Sokrates pak přejav úkony, jimiž láska se vzněcuje a rozvíjí, stal se zosobněným erotem.

Neklesá-li nám však láska výkladem podaným na činnost prostě mechanickou, tak že by nemohlo býti řeči o vůli svobodně působící a nějaké úloze člověka jí se týkající?

Pravda jest, že eros u vnitru našem bezděčně působí; nebo láska egoistická má sílu proudící bezprostředně z přirozené jsoucnosti naší; láska idealná pak má sílu ideám, jichž se domáhá, od přírody příslušící. Ale člověk musí dbáti na vniterné hnutí své, nesmí nevšímavě k němu se míti, nýbrž vše, co rozvoji jeho jest na závadu, odstraňovati a činnost bezděčnou novým a novým vnímáním předmětů smyslných sesilovati a podporovati.

Vzhledem k tomu Platon dí (ve Faidru 251^{c} a j.), že milovník stále miláčkovi chce býti na blízku a na krásu jeho patřiti. Dále třeba jest pudy nepříznivé potlačovati, příznivé, nad kterými vládneme, činnosti erotické propůjčovati, neopomíjeti příznivých příležitostí a vyhledávati je z úmysla, zevrubně appercipovati t. j. rozumem pojímati představy příslušné, slovem pak býti činnosti své oddánu a tím moci jí propůjčovati. Tím podmíněno jest ono požehnání lásky, za které Sokrates bohy prosí na konci řeči své ve Faidru.

Kritické příspěvky k Euripidovi.

Napsal Josef Král.

Hik. 653 a násl.

Nelze upříti, že změnou pořadu veršového doděláno se ve kritice dramat Euripidových utěšených výsledků a že tedy tato

methoda, porušený text rukopisný opraviti, může se při dílech tohoto básníka vykázati výsledky příznivějšími, než ve kritice tragoedií Sofokleových a Aischylových. Ale i tu překročili, jak se zdá, vydavatelé pravou míru. Patrným příkladem takovéto nepotřebné, ba rušivé změny pořadu veršového zdá se mi býti přemístění verše 662. v „Hiketidách" Euripidových za v. 659., jež Wilamowitz v text přijal a Wecklein (Jahrb. f. Phil. 113, str. 24) schválil.

Na tomto místě popisuje posel bitvu od Atheňanů a Thebanů před elekterskou branou thebskou svedenou a počíná výklad svůj popisem postavení vojska athenského dosti důkladným, pokud z nynějšího neúplného textu souditi můžeme.

Verše ty zní dle podání rukopisného takto:

653 *ὁρῶ δὲ φῦλα τρία τριῶν στρατευμάτων·*
τευχεσφόρον μὲν λαὸν ἐκτείνοντ' ἄνω
Ἰσμήνιον πρὸς ὄχθον, ὡς μὲν ἦν λόγος,
αὐτόν τ' ἄνακτα παῖδα κλεινὸν Αἰγέως
καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεξιὸν τεταγμένους
κέρας, παλαιᾶς Κεκροπίας οἰκήτορας,
αὐτὸν δὲ Πάραλον ἐστολισμένον δορὶ
660 *κρήνην παρ' αὐτὴν Ἄρεος· ἱππότην ὄχλον*
661 *πρὸς κρασπέδοισι στρατοπέδου τεταγμένον*
662 *ἴσους ἀριθμόν· ἁρμάτων δ' ὀχήματα*
ἔνερθε σεμνῶν μνημάτων Ἀμφίονος.

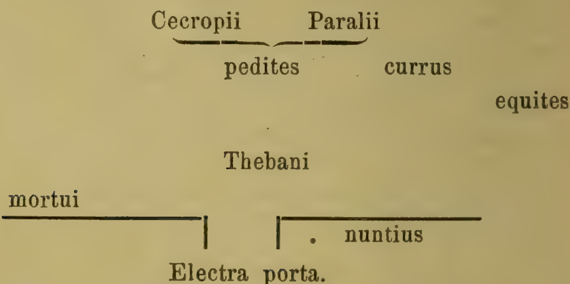
Z v. 653 vychází patrně na jevo, že posel mluví o trojím zástupu zbrojném. Wilamowitz po příkladě Marklandově (srv. jeho vydání) domnívá se, že slovy *τρία φῦλα τριῶν στρατευμάτων* míněn jest trojí druh ozbrojené moci k bitvě se beroucí: pěchota, jízda a bojovníci na vozech.

Že však slova *στράτευμα* ani o zástupu jízdném, jenž bez pěchoty nikdy sám o sobě sboru vojenského (*στράτευμα*) netvořil, tím méně pak o skrovném počtu bojovníků na vozech užito býti nemohlo, dokázal dostatečně již Musgrave (srv. poznámku jeho ve vydání Marklandově). Slova v. 653 mohou vztahovati se pouze ku pěchotě, jež u Řeků tvořila vždy jádro vojska, a v bitvě tuto popisované ve třech oddělených proudech proti městu postupovala. Slova *φῦλα τρία τριῶν στρατευμάτων* značí tedy pouze „tři proudy, zástupy trojího vojska"; gen. *στρατευμάτων* jest determinativní, ježto i subst. *φῦλον* i subst. *στράτευμα* značí pojem týž. Číslovka *τρεῖς* opakuje se pouze za příčinou důrazu. (Srv. Eur. Hik. 1201: *ἐν τῷδε λαιμοὺς τ ρ ε ῖ ς τ ρ ι ῶ ν μήλων τεμών*)

Schválíme-li mínění Marklandovo a Wilamowitzovo, nutno domnívati se, že pěchota pod velením Theseovým proti městu

postupující rozdělena jest zcela proti obyčeji řeckému pouze na dva oddíly (dvě křídla), z nichž jedno sestává z Kekropoviců, druhé z Paraliů. Můžeme však se právem domnívati, že Euripides, jakož vůbec každý občan athenský doby tehdejší, měl tolik vzdělání vojenského, aby nedopouštěl se poklesků proti obyčejnému taktickému rozdělení šiku bitevního. Jest tedy velmi pravdě podobno, že Euripides myslil si i bitevní šik athenský v tomto popise sestaven ze tří oddílů, jež měly různé velitele a odděleny proti městu postupovaly, a že se tedy slova v. 653 *φῦλα τρία τριῶν στρατευμάτων* vztahují k rozdělení pěchoty. Výklad tento jest nestrojený a namane se čtenáři takřka sám sebou.

Šik bitevní taký, jak si jej myslí Wilamowitz, byl by ostatně podivný; sestrojením takého šiku Euripides nebyl by osvědčil před obecenstvem athenským, válečnictví znalým, velikou právě znalost taktiky vojenské. Wilamowitz sestrojuje totiž šik takto:



Bojovníci na vozech, zajisté nečetní, (i u Homera bojují v řadách jich jen knížata a jiní bojovníci vznešení) nemohli tvořiti samostatného šiku; aby byli kryti ze zadu a nebyli vydáni v nebezpečí, že vojsko nepřátelské řady jejich prorazí a pěchotu jim po boku stojící obklíčí, musili zajisté státi v čele vojska pěšího. Také postavení jich srovnává se i s postavením jich častěji v básních homerských popsaným; ba jest skoro nutno mysliti si postavení jich podobně jako u Homera, ježto Euripides, přijav v zástupy bojujících i zástup bojovníků na vozech, chtěl patrně vylíčiti boj podobný bitvám popisovaným u Homera. (O postavení vozů válečných v bitvách doby herojské srv. Friedreich, Realien zur Iliade und Odyssee str. 367 n.)

Přestaviv v. 662 Wilamowitz byl také přinucen posunouti zástup jízdný, jenž předce měl krýti bok vojska, před ostatní šik bitevní. Nebo dle pořadu veršového, jím změněného, nestojí *ἅρματα*, nýbrž *ἱππότης ὄχλος ἔνερθεν σεμνῶν μνημάτων Ἀμφίονος* t. j. dle mínění jeho (zajisté jedině pravého) pod hradbami thebskými. Tím dostanou se jezdci zcela na blízko poslu

stojícímu u brány elekterské i nelze pochopiti, proč posel neslyší křiku válečného tohoto zástupu jízdného (srv. v. 684: *λεύσσων δὲ ταῦτα* (boj jezdců) *κοὐ κλύων — ἐκεῖ γὰρ ἦν, ἔνθ' ἅρματ' ἠγωνίζεθ' οἵ τ' ἐπεμβάται*), ač jezdci stojí dle Wilamowitze nejblíže hradeb a blízko vozů válečných.

Domnívám se, že na tomto místě není třeba měniti pořad veršů a zamítati postavení šiku athenského z taktických příčin jedině možné, aby se odstranila drsná ovšem vazba ad intellectum ve v. 662. Slova *ἴσους ἀριθμόν* (v. 662) vztahují se totiž dle čtení rukopisného *κατὰ σύνεσιν* na slova *ἱππότην ὄχλον*, dle pořadu veršového Wilamowitzem změněného na předmět nějaký rodu mužského (snad *κόρους* neb *ἄνδρας*), jenž obsažen byl ve verších po v. 659 vypadlých. Domnívá se totiž Wilamowitz, že vypadly dva verše asi tohoto smyslu: *αὖθις* (dle jeho čtení) *δὲ Πάραλον ἐστολισμένον δορὶ* (v. 659) *λεκτούς θ' ἅμ' αὐτῷ γῆς ἐπακτίας κόρους ἀριστερὸν λόγχαισι φρουροῦντας κέρας, ἴσους ἀριθμόν*... (v. 662) t. rovny na počet vojsku Theseovu, na pravém křídle stojícímu.

Dle mého mínění docíliti lze, ponecháme-li pořad veršů rukopisný, velmi případného sestrojení šiku athenského. Pěchota (654—660) rozdělena jest ve tři zástupy; jezdci stojí na obou křídlech; obě oddělení jízdy jsou si počtem rovna (*ἴσους ἀριθμόν* v. 662). Takovéto rozdělení šiku bylo právě u Atheňanů obvyklé (srv. Rüstow a Köchly, Geschichte des griechischen Kriegswesens str. 138). Před celým šikem, ale blíže ku hradbám města (*ἔνερθε σεμνῶν μνημάτων Ἀμφίονος*) stojí vozy válečné.*)

Bojovníci na vozech, stojíce nepříteli nejblíže, počnou také boj (v. 674). Pak vmísí se do boje jezdci, jímž velí Forbas (v. 680), konečně pak, když jízda nepřátelská zahnána jest na útěk, Kreon i Theseus vedou do boje pěchotu (srv. v. 699).

Podivno jest, že připomíná se pouze jeden vůdce jízdy athenské, ač dle našeho mínění rozdělena byla ve dvě oddělení. Forbas mohl ovšem veleti jen jezdectvu na jednom křídle postavenému; básník ve vypravování svém jmenuje jen jeho, poněvadž on právě se svým zástupem nejprve dal se do boje. Že by byl býval jediným velitelem obou oddělení jízdných, ani není pravděpodobno, ani nevyplývá z textu. Zdá se spíše, že Euripides zmiňuje se o více vůdcích jízdy nepřátelské (v. 682 *οἵ τ' αὖ τὸ Κάδμου διεφύλασσον ἱππικόν*), kteří jako celé vojsko thebské

*) Jen sestrojíme-li šik athenský takto, vyložiti lze slova v. 664: *ἱππεῦσι* (jezdcům athenským) *ἱππῆς* (nepřátelští) *ἦσαν ἀνθωπλισμένοι, τετραόροισί τ' ἀντί' ἅρμαθ' ἅρμασιν*. Kdyby byly stály všecky tři druhy vojínův (bojovníci na vozech, pěchota, jezdci) vedlé sebe, bylo by podivno, proč posel nezmiňuje se tuto také o pěchotě. Pěchota byla, jak patrno i z tohoto místa, zakryta řadou vozů i bylo tedy zbytečno, zmiňovati se tuto i o postavení jejím.

dle výslovného připomenutí básníkova (v. 666 násl.) stáli asi v postavení obdobném postavení vojska athenského.

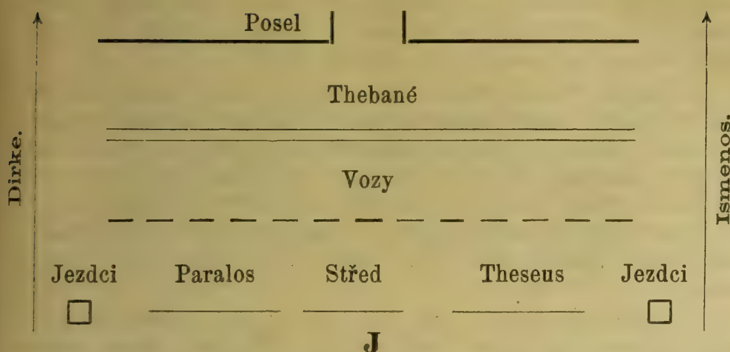
Tíže rozhodnouti lze otázku o postavení pěchoty. Theseus stál na pravém křídle (v. 657). Však kdo byl ve středu, kdo na křídle levém? Zda stáli ve středu Paraliové, jak míní Musgrave, či onen *τευχεσφόρος λαός* připomenutý ve v. 654? Rozhodnutí otázky této závisí na tom, kam klásti jest zřídlo Areovo (*Ἄρεος κρήνη*), o němž básník zmiňuje se ve v. 660. Dle mínění některých zřídlo Areovo totožné bylo se zřídlem Melií, vznikajícím na severním svahu pahorku ismenského (Bursian, Geographie von Griechenland I. str. 225. pozn. 4). Toto zřídlo Melia nemohl míti básník na mysli. Neboť jedna část vojska athenského stála na pahorku ismenském (srv. v. 654: *τευχεσφόρον μὲν λαὸν ἐκτείνοντ᾽ ἄνω Ἰσμήνιον πρὸς ὄχθον*) a ježto pramen tento vzniká na severním svahu pahorku, nemohl blíže tohoto pramene státi žádný zástup, ježto by byl stál před zástupem, stojícím na vršku ismenském, na úpatí vršku toho. Třeba tedy hledati pramene toho stranou od vršku ismenského (v levo nebo v pravo). Ježto však pravé křídlo vojska zřejmě se připomíná a u pramene tohoto, stranou od vršku ismenského ležícího, stál jiný zástup Paraliův, vysvitá s nutností logickou, že zástup stojící na vršku ismenském tvořil střed šiku athenského.

Pravděpodobno jest, že posel určuje postavení křídel vojska athenského ne ze stanoviska svého (stálť totiž v čas boje na věži blíže brány elekterské), nýbrž ze stanoviska Atheňanů samých. Je-li tomu tak, stálo by křídlo pravé, vedené Theseem, východně od brány elekterské, na břehu řeky Ismena, střed na vršku ismenském, levé křídlo západně od brány, totiž blízko pramene Dirky.

Shledali jsme svrchu, že pramen Melii, již Pausanias pokládal za zřídlo Areovo, Euripides nemohl ztotožniti s tímto zřídlem. Zřídlem Areovým mínil zajisté Euripides potok Dirku, jejž někteří pokládali za onen pramen, jejž hlídala za dob Kadmových litá saň. (srvn. Bursian, Geographie, I. str. 225, pozn. 4) S tím shoduje se jedno aspoň místo ve Foiničankách v. 932 násl., z něhož na jevo vychází, že Euripides ztotožnil potok Dirku s mythickým zřídlem Areovým. Místo toto zní:

δεῖ τόνδε θαλάμαις, οὗ δράκων ὁ γηγενὴς
ἐγένετο Δίρκης ναμάτων ἐπίσκοπος
σφαγέντα φόνιον αἷμα γῇ Κάδμου χοὰς
δοῦναι παλαιῶν Ἄρεος ἐκ μηνιμάτων,
ὃς γηγενεῖ δράκοντι τιμωρεῖ φόνον.

Postavení vojska athenského bylo by tedy dle tohoto výkladu následující:



Ku konci ještě několik poznámek. Zdá se mi býti pravým domnění Musgravovo, dle něhož vojsko athenské rozděleno jest ve tři oddělení, shodující se se starobylým rozdělením obyvatelstva attického v *Πεδιαῖοι*, *Διάκριοι* a *Παράλιοι* (obyvatelé roviny, většinou šlechtici, hor a pobřeží).

Vojínové, naznačení slovy *παλαιᾶς Κεκροπίας οἰκήτορες*, jsou zajisté Pediaiové a ti, jsouce nejváženějšími občany, stojí na pravém křídle, místě nejčestnějším (srv. Rüstow a Köchly, Griech. Kriegswesen, str. 179). O Paraliech zmínka se děje beze vší pochyby ve v. 659, ať již pokládáme slovo *Πάραλον* za jméno samo tohoto oddělení, jež by se vztahovalo ke jménu podstatnému s veršem před v. 659 vypadlému, aneb za jméno vůdce, jenž oddělení tomu velel. Druhé mínění, jež došlo i schválení Wilamowitzem, zdá se mi býti pravdě podobnějším. Mohlť Euripides úmyslně voliti jméno vlastní upomínající na jméno Paraliů, zvláště když toto jméno nebylo novotou básníkovou, nýbrž vskutku u Atheňanů se vyskýtalo; známo, že mladší syn Perikleův slul také Paralos.

Po v. 659 vypadly nejspíše dva verše. Podivno jest, že jmenuje se pouze velitel tohoto křídla, avšak nečiní se zmínky nijaké o zástupech, jimž velí. Rovněž tak uznati jest mezeru o jednom a polovině verše ve v. 655 po slovech *Ἰσμήνιον πρὸς ὄχθον;* toto mínění souhlasí lépe s povahou celého místa, než domnění Wilamowitzovo a j., že verš tento jest pouze porušen.

V této části vypadlé obsaženo bylo i jméno vůdce středního zástupu i bojovníků samých (Diakriové), již ve středu. stáli K tomuto jménu vztahují se slova *ὡς μὲν ἦν λόγος.* Posel, sluha Kapaneův (v. 639), neznal ovšem ani jmen vůdců vojska athenského, ani jmen jednotlivých oddělení i musil spoléhati na domněnky od Thebanů pronesené. Přijmeme-li toto mínění za

pravé, shledati lze ve zprávě poslově o oddílech vojska athenského jakousi souměrnost: o každém oddílu činí pak se zmínka ve třech verších. Ve v. 659 pravdě podobna jest změna Reiskova a Marklandova, i palaeograficky snadno vysvětlitelná (*λαιόν* za *αὐτόν*); *αὐτόν*, slovo na jisto porušené, povstalo as dittografií téhož slova stojícího na počátku v. 656.

Výklad Wilamowitzův, že výrazem *σεμνὰ μνήματα Ἀμφίονος* básník značí hradby thebské, pokládám za jedině správný a možný. Domnělý pomník Amfionův byl u brány severní (srv. Bursian, Geograph. I. str. 231), tedy právě na straně protivné. Na blízku brány elekterské neznáme však žádného předmětu, jenž by slouti mohl výrazem *μνήματα Ἀμφίονος;* a že by Euripides, jenž zajisté Theby i okolí jich znal, byl se zmýlil, nelze se domnívati.

Zbývá tedy jediná obtíž, která mimo jiné přiměla Wilamowitze k tomu, aby pořad veršů změnil, totiž adj. *ἴσους*, kteréž dle pořadu veršů rukopisného vztahovati jest ku slovům *ἱππότην ὄχλον*. Tato vazba *κατὰ σύνεσιν* jest ovšem dosti drsná; ale zdá se, že Euripides volil ji úmyslně, aby tím naznačil, že tento zástup jízdný byl rozdělen ve dva oddíly. Je-li však v těch verších jaké porušení, myslím, že hledati jest nápravy raději emendací jednotlivých slov, než přemísťováním celých veršů, kterým se obtíže místa jen zvyšují. Bylo by lze na př. navrhovati toto čtení:

ἱπποτ ῶ ν δ' ὄχλ ω ν
πρὸς κρασπέδοισι στρατοπέδου τεταγμέν ω ν
ἴσους ἀριθμ ο ύ ς.

Přešlo-li *ὄχλων* v *ὄχλον* (v písmě majuskulním oba tvary psaly se stejně), bylo třeba změniti ovšem i *τεταγμένων* v *τεταγμένον*. Tím stalo se, že slova *ἴσους ἀριθμούς* neměla, k čemu by se vztahovala, i byla ovšem vydána změně. Ve slově *ἱπποτῶν* mohla slabika *TON* snadno přepsána býti v *TЄN*. *Ἀριθμός* znamenalo by dle tohoto čtení „množství, zástup“ jako na př. v Eur. Hik. 868 *ὧν ἀριθμὸς οὐ πολύς*, If. Aul. 231 *ναῶν εἰς ἀριθμὸν ἤλυθον καὶ θέαν ἀθέσφατον*, Her. M. 667 *ἴσον ἅτ' ἐν νεφέλαισιν ἄστρων ναύταις ἀριθμὸς πέλει*, Hel. 409 n. *ναῦς δὲ πρὸς πέτραις πολλοὺς ἀριθμοὺς ἄγνυται ναυαγίων.* Genitiv *ὄχλων* byl by ovšem definitivní.

Po slově *ἱππότην* schází v rukopisech *δέ*, Wilamowitzem přidané. Vložiti částici *δέ* po příkladu Hartungově za slova *κρήνην παρ' αὐτήν* není možno pro smysl celého místa, jak námi byl vyložen.*)

*) Výklad Hartungův tohoto místa vyvrácen jest s dostatek výkladem svrchu podaným.

Hik. 714 a násl.

αὐτὸς θ' ὅπλισμα τοὐπιδαύριον λαβὼν
δεινῆς κορύνης διαφέρων ἐσφενδόνα
ὁμοῦ τραχήλους κἀπικείμενον κάρα
κυνέας θερίζων κἀποκαυλίζων ξύλῳ.

Slovo *κυνέας* má Wilamowitz za porušené („adiectivum ad *ξύλῳ* referendum obscurat“); Wecklein (Jahrb. f. Phil. 113, str. 724) hledí zhojiti místo přemístěním v. 717 a 716. Toto mínění druhé jest velmi pochybné. Lze totiž hledati porušení místa toho s Wilamowitzem a j. ve slově *κυνέας* i není třeba sahati ke změně pořadí veršového, tuto nehrubě pravdě podobné. Takou změnou ani mnoho se nevyzíská. Básník srovnává tuto zástupy nepřátel s polem obilným, vynikající hlavy nepřátel s klasy, jejich šíje se stébly (srv. Foiničanky v. 946 n. *ἥ ποθ' ὑμῖν χρυσοπήληκα στάχυν σπαρτῶν ἀνῆκεν*), bojujícího pak Thesea vhodně se žencem, kterýž nepřátelům sráží hlavy kyjem, jako žnec sežíná hlavy srpem.

Rčení *τραχήλους καὶ κάρα θερίζειν* nevystupuje z mezí metafory tuto užité. Co však znamená výraz *κυνέας θερίζειν*? Může-li Theseus přilby bez hlavy nepřátelům zutínati? Při tomto mínění bylo by třeba se domnívati, že i jiná slova na místě tom jsou porušena, a psáti n. př. s Herwerdenem: *κυνέας τε θρίζων*. Zdá se však, že právě slovo *κυνέας* jest porušeno, a že všecky konjektury, které slovo toto podržují (tedy i Madvigova *κἀπικειμένας κάρᾳ κυνέας* Adv. crit. I. 716) třeba zamítnouti. Básníci attičtí užívají jen staženého tvaru slova toho (*κυνῆ*). Srv. Sof. Aj. 1285 n. *εὐλόφου κυνῆς*, O. Kol. 313 n. *ἡλιοστερὴς κυνῆ*, Arist. Obl. 268 *κυνῆν*, Acharn. 390 *κυνῆν*, Vosy 445 *κυνᾶς*.

Zdali porušené slovo *κυνέας* vytlačilo adject. náležející ku *ξύλῳ* či jméno jiné, jest nejisto. Bylo by lze navrhovati za *κυνέας* i *κορύνης* (*ξύλῳ*) a ospravedlniti tuto konjekturu vypadnutím dvou písmen *ορ* (*κ . . υνης*), které doplněny byly mylně na místě nepravém.

Míra slova *κορύνης* (◡◡ –) lišila by se ovšem od míry téhož slova ve v. 715. (◡ – –). To však není s povážěnou, ježto slabika prostřední slova toho u Homera a básníků epických vůbec jest obojetná a tedy i od Euripida za obojetnou pokládána býti mohla. (Srv. Hom. Il. 8, 141 *ἀλλὰ σιδηρείῃ κορῠ́νῃ ῥήγνυσκε φάλαγγας*, míru slova *κορῠνήτης* u Hom. Il. 8, 9 *ὃν κορυνήτης γείνατ' Ἀρηΐθοος*). Tak měřeno i *τορύνη* u Aristofana, ve Ptácích 78 a Ryt. 984 s dlouhým *ῡ*; dle svědectví však scholiastova k Arist. Ptákům 78 užil ho Eupolis s krátkým *ῠ*. S výrazem *κορύνης ξύλῳ* srv. podobný, ač nikoli totožný výraz Herodotův I, 59: *ξύλων γὰρ κορύνας ἔχοντες εἵποντό οἱ ὄπισθεν.*

Hik. 450 násl.

Κτᾶσθαι δὲ πλοῦτον καὶ βίον τί δεῖ τέκνοις,
ὡς τῷ τυράννῳ πλεῖον' ἐκμοχθῇ βίον
ἢ παρθενεύειν παῖδας ἐν δόμοις καλῶς
τερπνὰς τυράννοις ἡδονὰς ὅταν θέλῃ,
δάκρυα δ' ἑτοιμάζουσι;

Ve v. 454 mám emendaci Wilamowitzovu i přes odpor Weckleinův (Jahrb. f. Phil. 113 str. 724) *τελῇ* za *θέλῃ* za správnou. Slova následující Wilamowitz pokládá právem za porušená i přijímá v text slova *δὲ τοῖς τεκοῦσι*, kteráž Markland v poznámkách ku svému vydání*) uvedl jako výklad slova *ἑτοιμάζουσι.*

Avšak výklad Marklandův nelze připustiti. O rodičích aneb lépe řečeno, o otci mluví se tuto zcela povšechně. Ve v. 450 zamlčen jest i všeobecný pojem *τὶς*, jejž doplniti jest ve v. 451 a 453 ku slovesům *ἐκμοχθῇ* a *τελῇ*. Nemělo by se tedy part. *ἑτοιμάζουσι* k čemu vztahovati, nehledíme-li ani k tomu, že při participii tom těžko postrádáme členu určitého (*τοῖς ἑτοιμάζουσι*). Uznati však vazbu ad intellectum, dle níž by se toto part. vztahovalo k zamlčenému *τὶς*, jest rovněž strojené. Totéž platí o konjekturách *τοῖς τεκοῦσι* neb *τοῖς γονεῦσι* neb Hartungově *τοῖς θρέψασι* neb *δάκρυα δὲ τοῖς διδοῦσι* (srv. Elmsleyovy Rewiews of Hermann's Supplices v Marklandově vydání Hiketid str. 246), při nichž plurál po předchozích singulárech jest aspoň podivný. Ale ovšem jest na snadě dat. *ἑτοιμάζουσι* vztahovati ku slovu *τυράννοις*. Pak ovšem třeba pokládati částici *δέ* za *δάκρυα* za porušenou a psáti verš takto:

τερπνὰς τυράννοις ἡδονὰς ὅταν τελῇ
δάκρυά γ' ἑτοιμάζουσι.

I při tomto pojetí místa staví se důrazně proti sobě pojmy *ἡδονὰς* a *δάκρυα* a tento důraz zvyšuje částice *γὲ* po slově *δάκρυα.* Dle této opravy byl by smysl místa tento: „Proč třeba dcery vychovávati v domě slušně, když se tím tyranům působí rozkoš, kteří za to jen (*γὲ*) slzy chystají?“ Rčení *δάκρυα ἑτοιμάζειν* doloženo jest, tuším, těmito příklady s dostatek: Her. M. 471 *ἀλλ' εἴ τιν' ἄλλην οἶσθα καιριώτερον βουλήν, ἑτοίμαζ'* (t. *αὐτήν*). Sof. Trach. 360 *ἔγκλημα σμικρὸν αἰτίαν θ' ἑτοιμάσας.* Lze-li říci *ἔγκλημα, αἰτίαν, βουλὴν ἑτοιμάζειν*, jest zajisté i výraz *δάκρυα ἑτοιμάζειν* (slzy, žal chystati) možný.

Co Kirchhoffa a Wilamowitze pohnulo, pokládati v. 451 za interpolovaný, nechápu. Již souměrnost řeči toho žádá, aby se

*) Nesprávně pokládá i Nauck tento výklad Marklandův za konjekturu. Markland však držel se čtení rukopisného, doplňuje ku slovu *ἑτοιμάζουσι* akk. *ἡδονάς* (illis, qui voluptates istas parent tyranno i. e. parentibus).

tento verš v textu podržel. Neboť jako odůvodňuje se výrok *τί δεῖ παρθενεύειν παῖδας ἐν δόμοις καλῶς* větou *τερπνὰς .... ἑτοιμάζουσι*, tak odůvodňuje i v. 451 výrok ve předešlém verši učiněný. Opakování slova *βίον*, ovšem nelibé, není důvodem dostatečným, ježto taká nedbalá opakování týchž slov vyskýtají se u Euripida častěji. Srv. na př. v tomto dramatě v. 306 *νῦν δ' ἀλλὰ σοί τε τοῦτο δρᾶν τιμὴν φέρει κἀμοὶ παραινεῖν οὐ φόβον φέρει, τέκνον*. Bylo by se tedy ohlédnouti po důvodech spolehlivějších, aby byla athetese tohoto verše, nikoliv zbytečného, pravdě podobna.

Med. 190 násl.

σκαιοὺς δὲ λέγων κοὐδέν τι σοφοὺς
τοὺς πρόσθε βροτοὺς οὐκ ἂν ἁμάρτοις,
οἵτινες ὕμνους ἐπὶ μὲν θαλίαις
ἐπί τ' εἰλαπίναις καὶ παρὰ δείπνοις
194 *ηὕροντο βίου τερπνὰς ἀκοάς.*
στυγίους δὲ βροτῶν οὐδεὶς λύπας
ηὕρετο μούσῃ καὶ πολυχόρδοις
ᾠδαῖς παύειν, ἐξ ὧν θάνατοι
δειναί τε τύχαι σφάλλουσι δόμους.

Nauck a Prinz pokládají slova v. 194 *τερπνὰς ἀκοάς* za porušená. Prinz navrhuje *βίον τέρπειν δυνατούς* aneb *ἱκανούς*. Nehledíme-li k tomu, že návrhy tyto příliš se odchylují ode čtení rukopisného, tak že by povstání nákazy bylo vyložiti mezerou v původním textu, jež špatně byla vyplněna, nezdá se ani, že by smysl místa jaké změny vyžadoval. Vymýtíme-li z textu *ἀκοάς*, ztrácí se i protiva, kterou básník jistě obmýšlel. Básník chce říci toto: Naši předkové nalezli zpěvy při hodech, které sice mohou život osladiti, ale nikdo nenalezl zpěvů takových, které by i útrapy lidské mohly ukonejšiti, tedy zpěvů takových, které by nevzbuzovaly pouze nějakou libost, ale přinášely také užitek (srv. v. 199 n. *καίτοι τάδε μὲν κέρδος ἀκεῖσθαι μολπαῖσι βροτούς*). Slova tedy *βίου τερπνὰς ἀκοάς* mají smysl praegnantní: „zpěvy, které jsou pouhé *ἀκρόαμα* život oslazující, nemajíce žádného prospěchu (*κέρδος*)“ a jsou protivou oněch *ᾠδαί*, které mohou *λύπας ... παύειν*. Kdyby byl básník pokračoval ve vazbě v prvé části věty užité, byl by se vyjádřil asi takto: „zpěvy u hodů jsou sice *βίου τερπναὶ ἀκοαί*, ale ne *τῶν τοῦ βίου λυπῶν ἄκη*“ (srv. v. 199 n. *καίτοι τάδε μὲν κέρδος ἀκεῖσθαι*), ač by měly býti spíše tímto. Při návrhu Prinzově a všech jiných návrzích, kterými vymýťuje se z textu slovo *ἀκοή*, ztrácí se, jak řečeno, tato nutná protiva. Neboť mezi *ὕμνους ... τέρπειν δυνατούς* a oněmi *ᾠδαί*, které mohou *λύπας παύειν*, není žádné protivy,

ježto i tyto zajisté jsou *τερπναί*, ba snad právě proto, že mírní útrapy života, ve větší ještě míře, než zpěvy při hodech.

Třeba si tedy vyložiti slova *βίου τερπνὰς ἀκοάς* praegnantně (pouhý poslech život oslazující) a smysl jest výborný. Také výrazy praegnantní nejsou ovšem u básníků tragických ničím zvláštním. Srv. na př. Med. 1224 *τὰ θνητὰ δ' οὐ νῦν πρῶτον ἡγοῦμαι σκιάν* (za pouhý stín; srov. Sof. Aj. 125 *ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν εἴδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν ἢ κουφὴν σκιάν*) Eur. Melanip. frg. 512 (Dind.) *τί δ' ἄλλο; φωνὴ καὶ σκιὰ γέρων ἀνήρ* a j. v.

Co Naucka a Prinze přimělo k mínění, že slova ta jsou porušena, nechápu. Snad jest to spojení gen. *βίου* se slovy *τερπνὰς ἀκοάς*. Zdá se, jakoby genitiv ten závisel jen na *τερπνάς* a pak by ovšem byl podivný. Ale i tu bylo by lze odpomoci lehkou změnou gen. *βίου* v dat. *βίῳ*. (Dat. náležel by k *ηὕροντο*: „pro život".)

Ale gen. *βίου* spojiti jest s celým výrazem *τερπνὰς ἀκοάς* (rozkoše života spočívající v naslouchání zpěvu), jakož i jindy často spojen bývá se subst. značícími nějakou radost neb slast. Srv. Hippol. 383: *εἰσὶν δ' ἡδοναὶ πολλαὶ βίου*, 677. n. *τὸ γὰρ παρ' ἡμῖν πάθος δυσεκπέρατον ἔρχεται βίου*, Rhadam. frg. 600 (Dind.): *ἔρωτες ἡμῖν εἰσι παντοῖοι βίου*. Lze-li však říci *ἡδονή*, *πάθος*, *ἔρως βίου*, lze spojiti tento gen. přisvojovací i se slovy *τερπναὶ ἀκοαί*, které také jsou jakás *ἡδονή*. Rozdíl jest pouze ten, že tuto místo povšechného pojmu „rozkoš" uveden jest hned zvláštní způsob rozkoše.

Med. 780 násl.

παῖδας δὲ μεῖναι τοὺς ἐμοὺς αἰτήσομαι
οὐχ ὡς λ ι π ο ῦ σ α πολεμίας ἐπὶ χθονὸς
ἐ χ θ ρ ο ῖ σ ι π α ῖ δ α ς τ ο ὺ ς ἐ μ ο ὺ ς κ α θ υ β ρ ί σ α ι,
ἀλλ' ὡς δόλοισι παῖδα βασιλέως κτάνω.

Brunck dokázal, že v. 782. povstal z částí v. 1060 a 1061 a vymýtil jej z textu jako nevhodnou interpolaci. Novější vydavatelé snášejí se právem s tímto míněním a pokládají part. *λιποῦσα* ve v. 781 za porušené. Elmsley navrhl za slovo to *λιποῦσ' ἄν*, Burges *λίπω σφε;* návrh Elmsleyův schvaluje i Wecklein. Ale zdá se býti oprávněnějším domněnka, že po v. 781 jest mezera, která obsahovala výrok podobný verši 1060., ovšem ve způsobě místu případné. Tato mezera vyplněna byla interpolatorem jakýmsi slovy v. 782., sestavenými nejapně ze slov veršů 1060. a 1061. Pro toto mínění svědčí protivy ve v. 781. a 783. obsažené. Ale mezi slovy *λίπω σφε* aneb *λιποῦσ' ἄν* a slovy *ἀλλ' ὡς δόλοισι παῖδας βασιλέως κτάνω* není žádné protivy. Děti zůstávají i ten-

kráte, zanechá-li jich Medeia v městě jen proto, aby skrze ně úmysl svůj vražedný vyplnila, v Korinthě. Zdá se tedy, že i po vymýtění nevhodného v. 782. třeba uznati vypadnutí jednoho verše, ve kterém v textu neporušeném obsažena byla protiva ku slovům *ἀλλ' ὡς . . . κτάνω.*



Spor o stáří starožitností mykenských.

Napsal Josef Král.

Starožitnosti, ve hrobech na akropoli mykenské od Schliemanna vykopané, kladeny byly brzy po objevení jich netoliko od Schliemanna samého, nýbrž i od většiny nejslavnějších archaeologů doby nynější do dob předhistorických, homerských aneb i předhomerských. Toliko A. Curtius popíral brzy po jich objevení starožitný jich původ, pokládaje je za památky doby byzantské; než mínění jeho nenašlo ohlasu a v krátké době důvody protivníků na dobro bylo umlčeno.*) Teprve leta předešlého Stephani, podávaje popis četného počtu předmětů starožitnických, nalezených v kurganech v území kubanském, a jiných mohylách blíže Kerče, a shledav mezi předměty těmito a starožitnostmi Schliemannovými jakous obdobu, znova roznítil otázku téměř již zmizelou, tvrdě, že starožitnosti mykenské, jak souditi dlužno z obdoby podobných starožitností jihoruských, klásti jest do dob letopočtu křesťanského. Mínění toto pronesl v díle: „Compte-Rendu de la commission impériale archéologique pour l'année 1877. Avec un atlas. St. Pétersbourg 1880“ (str. 31—52). Důvody jeho schválil a jinými vedlejšími rozmnožil Arnošt Schulze: „Mykenai. Eine kritische Untersuchung der Schliemann'schen Alterthümer unter Vergleichung russischer Funde. Separatabdruck aus der russischen Revue. Band XVI. — St. Petersburg 1880.“

Do našich listů denních i belletristických dostaly se o tomto mínění Stephaniově zprávy namnoze nedokonalé a jednostranné; pokládám tedy za svou povinnost o otázce této šíře se zmíniti a to netoliko pro důležitost a zajímavost předmětu toho, nýbrž i proto, že sám podal jsem obecenstvu českému nástin o významu starožitností Schliemannem objevených ve zvláštním spisku: „Schliemannovy nálezy v Tirynthě a Mykenách. Praha 1880“ (Sbírka přednášek a rozprav, serie I., č. 4). Ve spisku tom vyslovil jsem se z dobrých tuším důvodů pro mínění těch, kdož

*) A. S. Murray pokládal hroby ty hned po objevení jich za germanské podobně jako Stephani. Ale ježto není mi přístupno dotyčné pojednání jeho, nevím ani, ve kterou dobu je klade. O jiných ještě hypothesáh viz Listy fil. V. str. 112 pozn. **.

starožitnosti ty kladou do doby předhomerské; od mínění toho ustoupiti nemohu ani teď po důmyslných sice, ale nedostatečných námitkách Stephaniových a Schulzových. Vzbudilyť námitky tyto hlavně v Německu spravedlivý a vydatný odpor, jakkoliv nevěnována jim taká pozornost, jaké byla by zasluhovala i důležitost věci samé i mínění archaeologa na slovo vzatého.

V rozpravě této chci za příčinou snažšího přehledu uvésti nejprve námitky samy, pak přičiniti k nim poznámky, jež by oprávněnost jich zkoumaly.

I.

Stephani i Schulze vychází správně od té zásady, že stáří hrobů (a polemika jeho týká se výhradně předmětů nalezených ve hrobech mykenských) musí se určovati dle těch předmětů v nich nalezených, které pocházejí z dob nejnovějších. Kdyby mezi velikým množstvím předmětů třeba předhistorických nalezen byl jediný předmět, pocházející vznikem svým z dob letopočtu křesťanského, vydával by ovšem neklamné svědectví o tom, že mrtvoly do hrobů těch uloženy byly se všemi předměty oněmi teprve za doby křesťanské. Ovšem musí býti vyloučena možnost, že by předměty ty do hrobů starších teprve později (překopáváním půdy, v níž hrob jest vykopán, otvíráním hrobů a p.) byly se dostaly. Hroby mykenské byly však až na jediný, do něhož vedrali se již za starověku lupiči, neporušeny; mrtvol i předmětů na nich spočívajících netknula se ruka lidská od té doby, kdy do hrobů byly uloženy, až do vykopání jich Schliemannem.

Rovněž tak správný jest požadavek, aby při určování stáří hrobů mykenských nehledělo se ku předmětům, které ležely v rumu, jimiž hroby zasypány byly, nýbrž pouze k těm, které nalezeny byly nejblíže mrtvol aneb na nich samých. Předměty prvé mohou býti i starší předmětů ve hrobech samých nalezených, ježto mohly hroby, pocházející z doby poměrně pozdní, zasypány býti prstí a rumem, v němž semo tamo nalezaly se předměty, pocházející z doby daleko starší. Případ ten možný byl v Mykenách tím spíše, ježto Mykeny záhy byly rozkotány; pak ovšem střepiny a trosky různých předmětů, které ležely v rumu města rozkotaného, mohou býti starší než předměty ve hrobech, které teprve do rumu města již rozkotaného byly vykopány.

Přihledněme nyní k tomu, o kterých předmětech, nalezených ve hrobech mykenských, Stephani se domnívá, že pocházejí teprve z dob po narození Kristovu.

I. Na mrtvolách nalezeno hojně okrouhlých plátků zlatých, kteréž zdobily prvotně roucho mrtvol; z těch některé mají na sobě obraz motýle s křídloma rozpjatýma, dosti pečlivě pro-

vedený.*) Stephani ukazuje se zvláštním důrazem na to, že staré umění řecké, ba i semitské a indské, motýle, jakkoliv k zobrazování lákal, zhola si nevšímalo, ba že i básníci o tomto tvoru, v poesii moderní dosti často připomínaném, mlčí. Nikde neděje se o něm zmínky; teprve Aristoteles popisuje ze stanoviska zoologického jeho proměny. Na nesčíslných vasách, kde bylo lze motýle vedlé jiných zvířátek užiti vhodně k ozdobě, nespatřujeme ho nikde. Teprve v polovině třetího století př. Kristem zobrazen jest motýl, sedící na hroznu, na stříbrné minci z ostrova Rhodu, na němž krásní motýlové noční obzvláště jsou četni. V prvém století př. Kristem vyskýtá se i na mincích římských a od té doby zobrazován zhusta na gemmách, obrazech nástěnných i dílech mramorových. V letech po nar. Kr. stal se motýl, rodící se z pupy na pohled mrtvé, symbolem síly životní aneb i duše lidské a jakožto symbolu tohoto významu bývá ho v dobách těchto užíváno velmi zhusta.

O tom ovšem, že s obrazy motýle potkáváme se na výrobcích uměleckých teprve za dob úpadku výtvarného umění řeckého, věděli dobře i ti, kdož starožitnosti mykenské kladli do doby předhistorické, ale nikdo na tuto věc nekladl váhu takou, jako Stephani, jenž se domnívá, že tento důvod samojediný postačí k vyvrácení všech domněnek, pronesených o domnělém předhistorickém původu starožitností mykenských. Obhájci starobylého původu hrobů mykenských musí — praví Stephani — připustiti, že záliba, zobrazovati na výtvorech uměleckých motýle, vládla sice v dobách předhistorických, avšak potom na celé tisíceletí při všech národech starého světa na dobro vymizela. Toto vyskýtání se obrazů motýle na předmětech z dob předhistorických bylo by ovšem vysvětlitelno, kdyby národové východní, jejichž výrobky umělecké napodobili umělci mykenští, byli si v zobrazování zvířátka toho libovali. Ale národové asijští i za těchto dob zhola si motýle nevšímali; i Aigypťané, jichž působení ve vývoj umění řeckého jest nepopíratelné, nezobrazova i motýle, jak dí Stephani (Compte rendu str. 33) nikde; Schulze připouští sice, že tu i tam obraz motýle i na výtvorech umění aigyptského se vyskýtá, ale nechce platnost této analogie připustiti (str. 7).

Ostatní důvody Stephaniovy jsou vedlé tohoto důvodu hlavního pouze pomocné. Jsou pak to tyto:

II. Stephani i Schulze poukazují k velikému rozdílu, kterýž panuje ve slohu uměleckých výtvorů mykenských. Kdežto jedny z nich jsou naprosto neumělé, barbarské, jeví jiné tvary daleko ušlechtilejší, s nimiž setkáváme se i za dob výkvětu umění řeckého.

---

*) Srv. Nálezy Schliemannovy v Tirynthě a Mykenách str. 40, kdež poukázáno i na důležitou zvláštnost obrazů těchto, že totiž nesou na sobě patrné stopy slohu geometrického; tykadla motýlů, obruba i žebra křídel jich zobrazena jsou ne čarami přirozenými, nýbrž spiralami geometricky přesné vyměřenými.

Tato neshoda ve slohu výrobků mykenských neušla ovšem ani Schliemannovi samému, ani Gladstonovi a jiným, kdož nálezy ty kladli do dob předhistorických. Avšak tito soudili většinou, že neshody ty vyložiti jest tím, že na uměleckých výrobcích mykenských pozorovati jest jakýsi zápas starého, prostého umění domácího se živly umění cizího, které z krajin východních do Hellady se dralo, ale nesplynulo ještě s prvotním uměním řeckým v celek jednotný, v němž by již protivy slohové byly vyrovnány. (Srv. Nálezy str. 45.)

Tak nalezena na př. ve hrobě čtvrtém vedlé jelena z olova a stříbra velmi nemotorně pracovaného (Schliemann str. 296 obr. 376) nádoba tvarů velmi štíhlých a ušlechtilých (Schliemann str. 280 obr. 353). Nádobu onu (prochus) kladou Stephani a Schulze až do dob po Kristu; podoba její je prý ve zřejmém odporu s podobou starších nádob podobných i upomíná na výrobky císařské doby římské. V témže hrobě nalezena i hlava býčí (Schliemann str. 250 obr. 327 a 328) velmi uměle provedená, jež sice dle Stephaniho a Schulze vznikla za dob předřímských (as ze třetího stol. př. Kr.), ale nenese na sobě žádných známek umění starobylého.

Stephani připouští ovšem, že leckterý ze předmětů, ve hrobech těch nalezených, pochází z doby poměrně staré (nikoliv ovšem ze století dvanáctého př. Kr.), ale vysvětluje to tím, že předměty také pocházejí ze starších předmětů uloupených, které vedlé výrobků doby té, kdy hroby byly vykopány, nebožtíkům dány byly do hrobu. Neumělost většiny předmětů nesvědčí prý o stáři jich, nýbrž o tom, že povstaly za doby, kdy umění již odkvétalo a upadalo.

Podobně svědčí prý o pozdním původu hrobů těch i ornamenty jilce v prvním hrobě nalezeného (Schliemann str. 352). Jilec byl dřevěný a pokryt zlatým plechem, v němž vytepány byly (a okolnost ta jest důležita a to na neprospěch Stephaniův) ozdoby velmi bohaté, ale skládající se pouze z čar přímých nebo svinutých. Stephani ovšem tvrdí, že podobné ozdoby vyskýtají se na pracích takých i za doby rozkvětu umění řeckého i za doby císařství římského, kdežto prý při starších pracích zlatnických nesetkáváme se s nimi nikde. Ozdobu vasy z hrobu druhého (Schliemann p. 187), skládající se z napodobených listů, Stephani pokládá za nedokonalé napodobení ozdob nádob hliněných z pátého, třetího a druhého století po Kr.

Příklady takých výrobků poměrně pozdních, které Stephani uvádí k potvrzení své domněnky, jsou ovšem sporé, ale přispívaly by velice k podvrácení mínění archaeologů ostatních, kdyby osvědčily se naskrze pravdivými. Litovati jest, že Stephani nenaznačil také, které věci pokládá za poslé za doby poměrně staré, ač takých věcí, pocházejících ovšem dle jeho mínění z kořisti válečné, ve hrobech těchto prý jest dostatek. O hliněných idolech božstev,

také na dně hrobů nalezených, Schulze soudí (str. 9), že jich lze právem pominouti, ježto pro hrubost práce jich nelze je přisouditi žádnému století a ježto prosty jsou všelikých ozdob ornamentalních. Ze svého stanoviska upozorňuji hned z předu na předměty tyto, kteréž jsem i v Listech filologických (V. str. 111 a násl. i v „Nálezech“ str. 23 a n.) popsal, soudě, že právě tyto hrubě pracované idoly, nalezené třeba po různu i na dně hrobů, pro určení stáří hrobů těch jsou nemálo důležity. Mají-li jaké ozdoby či nikoliv, nerozhoduje; avšak lze-li dokázati, že tyto idoly starožitné vedlé mrtvol nalezené, nedostaly se do hrobů náhodou, na př. s rumem, jímž hroby byly zasypány, nýbrž, že uloženy byly k mrtvolám současně s věcmi jinými, pak ovšem pro určení stáří hrobů těch měly by cenu nemalou. Pak třeba by bylo uznati, že podlé nich, nikoliv pak podlé předmětů pocházejících zdánlivě z doby pozdější, určovati jest dobu původu hrobů mykenských, ježto nelze se domnívati, že by byly lidé doby pozdní kladli nebožtíkům, jinak bohatě vystrojeným, do hrobu obrazy božstev hliněné a hrubě pracované, které nad to za doby té pozbyly zcela svého prvotního významu.

III. Způsob pohřbu, jakého užito při mrtvolách mykenských, liší se rovněž značně od způsobu pohřbů homerských (Srv. Nálezy str. 33 a násl.) a to hlavně ve dvou příčinách: mrtvoly nebyly páleny, jak se vůbec dělo za dob herojských, a na obličej jich kladeny byly i do hrobu zlaté masky, jakých nalezeno v Mykenách šest.

Z rozdílu tohoto lze dojíti ovšem závěru dvojího: buď jsou hroby ty starší dob homerských i pocházejí z dob, kdy vládly ještě jiné zvyky pohřební, aneb pocházejí z dob pozdních, z dob po nar. Kr., ve kterých obyčej, pokrývati obličej mrtvol zlatými maskami, nabyl velikého rozšíření. Prvého závěru přidržel jsem se jda po stopách většiny učenců ve spisku častěji jmenovaném. Avšak Stephani a Schulze kloní se rozhodně k mínění druhému, opírajíce soud svůj hlavně o nálezy zlatých mask na obličeji mrtvol. Masky podobné pocházejí vesměs z dob císařství římského; původ zvyku toho v Europě klásti jest tedy dle nich do posledních dob republiky římské, rozšíření jeho hojnější až do třetího století po Kristu. K závěru tomu vedla Stephaniho hlavně ta okolnost, že podobné masky zlaté nalezeny jsou mimo Mykeny pouze ve hrobech jihoruských. Jedna nalezena v mohyle jedné u Kerče; kryla obličej mrtvoly ležící v sarkofagu mramorovém. Povaha uměleckých výrobků ve hrobě tom nalezených, jakož i nápis lžičky stříbrné, v sarkofagu ležící, svědčí o tom, že hrob není starší 200 r. po Kr. Podobná maska nalezena v kamenné komoře mohyly jedné v Olbii. U spisovatelů řeckých neděje se o podobném zvyku nikde zmínky a v nesčetných hrobech řeckých, vykopaných na půdě Řeky osídlené, (mimo ony dva nálezy jihoruské) nenalezeno ani stopy zvyku tohoto.

Tím posunut Stephanim a Schulzem původ hrobů těch až do dob po Kristu; neboť kdybychom prý chtěli hroby ty pokládati za předhistorické, byli bychom nuceni k domněnce nevědecké, že zvyk za dob herojských obvyklý na více než jedno tisíciletí z Europy a přední Asie vymizel beze stopy a opět v pozdní době římské oživl.

IV. U Homera několikráte zmínka se děje o skvostech, řetězích nákrčních, naušnicích a pod., ale o prstenech nikde se nedočítáme, ač by na př. bohatýři, v sedmém zpěvu Iliady losující, nebyli mohli voliti lepší znamení k označení osoby své, než prsten. A připustíme-li prý, že Homer prsteny znal, nečiní prý předce nikde zmínky o rytinách v kamenech v nich zasazených, ani o umělcích takým rytectvím se zabývajících. Avšak ve hrobech mykenských (a ty jsou dle některých starší doby homerské aneb dle jiných aspoň s ní současné) nalezeno hojně prstenů pečetních s vyrytými obrazy (srv. Nálezy str. 43 a násl.) a to často s obrazy, které nejsou provedeny v duchu umění řeckého, nýbrž mají na sobě patrné známky působení cizího anebo jsou dokonce výrobkem zcela cizím. O prstenu jednom, nalezeném ve hrobě šestém (Schliemann str. 402), Stephani pojednává velmi obšírně i dovozuje pozdní původ jeho, dovolávaje se některých nálezů ruských. Na prstenu zobrazeno pět postav ženských, z nichž druhá v levo sedí pod stromem podivné podoby (peň jeho jest neobyčejně tlustý, na větvích visí chumáče listů, ač jsou-li to v skutku listy, spíše hroznům nebo šiškám podobné). Tři ze žen mají copy až na záda splývající; tři z nich mají svrchní část ěla obnaženu a sukně, splývající jim od pasu, podobá se spíše jakýmsi zvonovitým kalhotám vodorovně pruhovaným. Kroj jich jest tedy zhola neřecký. S podobnými zvláštnostmi v úpravě vlasů i kroje setkáváme se však na stříbrné jedné misce sbírky hraběte Strogonova, kterou Schulze v dílku svém na str. 17 v podobě zmenšené dal zobraziti. Osoby ženské (tanečnice), na misce té zobrazené, oblečeny jsou v sukni částečně na příč rýhovanou; prsa nejsou nepokryta. Kadeře spleteny mají v dlouhé copy. *)

Stříbrná ona miska nalezena byla v gubernii permské i náleží k celé řadě uměleckých výrobků nalezených na březích Kamy a Volhy. Některé z těchto předmětů pocházejí z doby byzantské; majíť na sobě nápisy z doby byzantské a dostaly se tedy do krajin oněch z Byzantia. Většina však předmětů, v krajinách těch

*) Připomenouti dlužno hned tuto, že na rytině mykenské nikterak není zjevno, že by ženy na ní zobrazené měly dlouhé copy; to co Stephani i Schulze pokládají za copy, mohou býti i pásky splývající z turbanů jakýchsi, jež mají na hlavě. Zároveň třeba upozorniti na ohromný rozdíl v provedení. Kdežto prsten mykenský svědčí o veliké neumělosti a nevycvičenosti umělcově, mají obrazy na misce Strogonovově ráz umění již z výše své klesajícího. O tom přesvědčiti se může každý, kdo obrazy obou předmětů i jen povrchně srovná.

nalezených, jsou práce perské z doby Sassanoviců, kteří nastoupili na trůn perský r. 226 po Kr. Z Persie pocházejí také ony misky, jichž Stephani se dovolává, dokládaje tvrzení toto tím, že kroj i ornamenty na předmětech těch, o nichž se ještě zmíním, shodují se s výrobky najisto novoperskými. (Srv. Stephani compte rendu 1880 str. 42 a násl., Schulze str. 19 a násl.) Poněvadž pak obrazy tyto shodují se, jak Stephani tvrdí, s onou rytinou na prstenu mykenském, pochází i tento z též doby t. j. ze třetího století po Kr., právě tak, jako zlaté misky, o nichž výše byla řeč.

V. Mezi obrazy na předmětech mykenských vyskýtá se často i dvojitá sekyra (na př. na jedné gemmě z bílého a hnědého achatu nalezené od sedláků nedaleko Heraia); podobná sekyra vyskytá se i mezi rohy hlav býčích nebo kravských, v Mykenách nalezených, jež Schliemann pokládá za symbol argolské bohyně Hery. (Vyobrazení jedné také hlavy viz v Listech fil. a pæd. V., příloha, fig. f.)

Ve spisku svém (Nálezy str. 42) soudil jsem dle præmiss Schliemannových a Köhlerových (Mittheilungen des archæologischen Institutes in Athen 1878), že shledávati jest v nich stopy působení karského. Vyskýtajíť se podobná znamení i na mincích starých králů karských a na těch jsou symbolem boha Sandona, jehož kult právě u Karů a Lydů byl velmi rozšířen a zanechal stopy i v řeckých bájích o Herakleovi. (Srv. Listy fil. V. 139.)

Podobné hlavy býčí, ale olověné, nalezeny jsou i při ústí Buhu na půdě staré Olbie. Schulze vyobrazuje dvě na str. 25 svého spisku. Proti mykenským způsob, jakým jsou zhotoveny, svědčí o veliké poměrné dovednosti ruky umělcovy. Jsou štíhlé, s očima velikýma; ozdobeny jsou listím a třásněmi, částečně i hrozny, z čehož prý souditi jest, že vztahují se ku kultu Dionysovu. Mezi rohy jest ulomený výběžek, na jehož vrcholu bývala, dokud předměty ty nebyly porušeny, dvojitá sekyra; malé sekyry olověné nalezeny jsou v skutku blíž oněch hlav býčích z Olbie. Podobné předměty (hlavy býčí a dvojité sekyry) vyskýtají se mezi jinými nálezy ruskými dosti často.

Z těchto důvodů dochází Stephani závěru, že nálezy ve hrobech mykenských příbuzny jsou nálezům jihoruským a že pocházejí z dob letopočtu křesťanského. Domněnku tuto potvrzují prý i zprávy dějepisné. Z jižní Rusi udály se dvakráte vpády do Řecka a to právě v dobách, do kterých spadají nálezy mykenské povahou a uměleckým rázem svým. Dle vypravování Georgia Synkella chronogr. p. 382 C vyd. Pař. připluli Herulové r. 267 na 500 lodí z moře azovského do Byzantia a odtud do Attiky. Spálili Atheny a Korinth, prošli celý Peloponnes a dobyli Arga, až poraženi byli vojskem athenským, vedeným od Herennia Dexippa. Roku 395 vnikl do Peloponnesu Alarich s hordami Gothů a dobyl mimo jiná města i Arga a Korinthu. Ježto však Gothové

byli křesťané a ve hrobech nevyskýtá se spolehlivých známek, že by v nich ležely mrtvoly bojovníků křesťanských, Stephani soudí, že hroby ty vykopány byly od Herulů, kteří rozkotaný hrad mykenský obsadili, aby vévodili odtud snáze podrobenému Argu. Při srážce nějaké s obyvatelstvem ztratili v boji několik knížat, jich žen i dětí, které uložili do společných hrobů na akropoli mykenské, pokryvše dle zvyku jihoruského obličeje jich zlatými maskami a davše jim do hrobu hojně zlatých skvostů novoperských, které z vlasti ssebou přinesli, leccos pak i z kořisti nasbírané po Řecku.*)

Schulze na str. 28 a násl. hledí oslabiti také námitku, kterou by bylo lze pronésti proti domněnce Stephaniově. Nad hroby mykenskými v hloubí průměrně as 4 metrů pod nynější půdou akropole Schliemann vykopal devět stel (kamenů náhrobních), které stály nad hroby kolmo. Půda hrobů samých pod stelami jest ještě as o 4 metry nižší. Stely tyto (srv. popis jich a vyobrazení v „Nálezech“ str. 27 a násl.) zdobeny jsou ornamenty čistě geometrickými, shodujícími se povahou svou s ornamentikou většiny zlatých předmětů mykenských. Kdo hroby ty pokládá za tak pozdní, jako Stephani, měl by pokládati i stely tyto za pošlé v též době. Nicméně ráz jich, hlavně ráz reliefů jejich, svědčí tak patrně o prvotní době umění, nikterak pak o době umění klesajícího s vrcholu vývoje svého, že neodvážil se Schulze klásti původ stel těchto rovněž do doby tak pozdní. Soudí tedy, že Herulové, kopouce hroby pro mrtvá těla knížat svých, narazili na staré hroby, a že, nechtějíce z úcty náboženské rušiti jich, stely na místech jejich ponechali a hroby mimo ně do skály velmi hluboko vykopali, aby bezpečny byly před rukama lupičů. Že Herulové, kopouce hroby ty, narazili na hroby staré, o tom svědčí prý i to, že dle výroku Milchhöfferova (Mitthei-

---

*) Aby vyložil různou povahu skvostů mykenských a neumělého zboží hliněného, ve hrobech těch vedlé skvostů nalezeného, Stephani připouští, že leccos, hlavně pak výrobky hliněné, pochází z Peloponnesu. Že by ovšem Herulové na svých výpravách byli sbírali a ssebou nosili i bezcenné nádoby hliněné, jest mi naprosto pravdě nepodobno. A připusťme, že v skutku je loupili a s jinou kořistí ssebou vozili, byli by vložili do hrobů knížat svých vedlé tolika skvostů nádoby hliněné, prosté a neumělé, které patrně za těch dob mohly býti majetkem pouze lidí chudších, když předce mohli snadno zjednati si hojnost vas a jiných hliněných nádob daleko bohatších a jemnějších? Stephanimu jsou ovšem hliněné nádoby ve hrobech nalezené velmi nepohodlny; proto vykládá na str. 44 a násl., že zboží hliněného nelze užiti vůbec k určení stáří hrobů těch, ježto výrobky hliněné, jichž užívalo se k potřebám každodenním, v podobě své po celá staletí se neměnilo; neboť vedlé výrobků, stojících na vrcholu umění, robeny byly i výrobky zcela primitivné. K tomuto závěru ještě v další rozpravě své se vrátíme. Podobně musí Stephani i Schulze k utvrzení své domněnky uznati, že Herulové podniknuvše vpád do Řecka, chtěli se tuto trvale usaditi a proto ssebou všecky skvosty své vezli.

lungen des deutschen archaeol. Institutes in Athen 1876 str. 311) v prsti a rumu, jímž hroby byly zasypány, nalezeny byly semo tamo kosti i lebky lidské.*)

Toť jsou hlavní důvody tvrzení Stephaniova a Schulzova. Ve výkladu následujícím pominu námitek Schliemanna samého, které proti tomu mínění vyslovil v časopise „St. Petrsburger Herold" (ze dne 28. dubna 1880 č. 119), jednak, že nejsou mi přístupny v originale, jednak že polemiku jeho proti Stephaniovi, pokud ji znám ze spisku Schulzova, nepokládám za zdařilou.

(Dokončení.)

Zlomek brněnského rukopisu Valeria Maxima.

Napsal K. Veselík.

V knihovně Františkova musea v Brně nalezá se ve sbírce knih a rukopisů, kterou hrabě Sylva Tarouca tomuto museu daroval, silný svazek quartový (se sign. N. 35. Nr. 348), který byl dosud nepovšimnut.**) Na hřbetě čteme vytlačený titul: Dicta fact(a) Sigismundi. Než bedlivěji prohlížejícímu snadno jest seznati, že to titul buď nesprávný buď neúplný. Skládáť se celek ze tří různých částí, papírových rukopisů, psaných rukou různou.

První rukopis obsahuje na 45 stranách per extensum psaný text díla Valeria Maxima: „Factorum et dictorum memorabilium libri novem," avšak jen zlomkovitě: I. knihu celou, z II. prvních 6 kapitol, ze 7. pak kapitoly prvních 14 §§. s neúplným §. 15.

---

*) Tato domněnka Schulzova postrádá pravé podstaty, jak v dalším výkladu uvidíme. Připomínám pouze, že nad prvým a třetím hrobem nalezen tři stopy pod stelami náhrobek vodorovně ležící, skládající se ze dvou desk kamenných, nade čtvrtým pak hrobem přímo nad ním oltář kamenný, kulatý a z velkých kamenů neuměle zhotovený. Jak dokopali se Herulové tak hluboko na těchto místech, když nalezli tam oltáře a náhrobky vodorovné, jichž nad to z posvátné bázně nechtěli se dotknouti? Nezbývalo by leč domnívati se, že Herulové, aby mohli hrob na tomto místě vykopati, oltář i náhrobky vodorovné odstranili a pak zase znova na místo původní položili. Či třeba pokládati náhrobek onen vodorovný i oltář za herulský? Toť nemožno, ježto leží pod půdou akropole, jaká byla za doby vpádu Herulů (za té doby nebylo již na akropoli viděti ani stel; neboť pak by tam Herulové nebyli kopali hroby své) a tak hluboko pod půdou vlastní nebyli by předce budovali ani oltáře ani náhrobku. Ostatně byli by Herulové, jest-li že se ostýchali i stelami pohnouti z místa, zajisté z též bázně náboženské ostýchali se hýbati kostmi lidí již pohřbených.

**) Projevuji při té příležitosti vřelé díky panu archiváři V. Brandlovi, jenž mne na tento rukopis laskavě upozornil, a panu mus. kustodu M. Trappovi, jenž se vzácnou ochotou vše zařídil, bych rukopisného svazku volně užiti mohl.

(dle Halmova vydání). Text předchází obsah celého díla Valeriova.

Druhý rukopis obsahuje na 201 straně ve dvou sloupcích psaný úplný výtah ze všech IX knih Valeria Maxima, jakýchž epitom ze středověku velmi mnoho se zachovalo. Epitomator, který není jmenován, začíná: Urbis Romae exterarumque gentium facta simul ac dicta memoratu digna. Sciendum, quod hic ponentur nobiliora de Valerio maximo et stilo facili pene omnia digna memoria cet . . .

Třetí rukopis má nápis: „De dictis vel factis virorum illustrium“ a obsahuje na 17 stranách tolikéž ve dvou sloupcích nejprve obsah 33 kratších kapitol, jako: „1. de occultandis sonsiliis 2. de explorandis consiliis hostium . . . 33. de eruptione, na to následuje text. Na str. 16. jest oddíl tento ukončen i následuje: „Alterum registrum: de disciplina militari, de effectu disciplinae, de continentia, de iustitia, de constantia“ s textem vždy bezprostředně následujícím. Jest to sbírka příkladův o výpovědech a činech znamenitých vojevůdců římských a mimořímských, čerpaná z rozličných pramenův. Zdá se, že není sbírka ukončena. Na poslední straně jest dole poznamenáno: „Expliciunt dicta vel facta virorum illustrium per manus Sigismundi et finitus est feria tertia in vigilia Mariae Magdalenae.“ Letopočet chybí. Písařem tohoto třetího rukopisu jest tedy jinak neznámý Sigismund (sr. titul celého svazku!).

Ač tyto rukopisy různou rukou jsou psány, přece neliší se příliš od sebe dobou sepsání, kterou dle všech známek as od konce XIV. do začátku XV. věku položiti dlužno. Na prvním listě druhého rukopisu jest vlepený proužek, na němž naznačeno: „Brunae anno dom. m.° ccc°. nonagesimo tertio die prima mensis aprilis.“ Avšak sotva datum toto vztahuje se k některému z oněch tří rukopisů, poněvadž docela jinou rukou jest psáno; spíše se podobá, že knihař buď o své ujmě, buď návodem proužek od listiny tohoto datum oddělil a k upevnění papírové složky použil. Pro spřízněný svůj obsah rukopisy ty pojaty byly ve svazek jeden.

Přihledněme blíže ke zlomku rukopisu Valeria Maxima. Ze všech dosud známých, velice četných rukopisů toho spisovatele nevyniká žádný vysokým stářím; pocházíť nejstarší z nich z devátého století, všechny ostatní jsou mladšího původu, sahajíce až do XV. století. Nejstarší a nejdůležitější jest bernský, jehož první užil Chr. Colerus, v novější pak době K. Kempf a K. Halm. Kempfovo vydání Valeria (v Berlíně 1854), ač na mnoze záslužné, poněvadž v něm poprvé nejen celý bernský, nýbrž i jiné rukopisy srovnány jsou, jeví předce, jak Halm jmenovitě svým vydáním (v Lipsku 1865) platně dokázal, dosti značný počet omylů, tam že onoho vydání s jakous opatrností jest užívati.

Srovnav text brněnského rukopisu s textem a uvedenými varianty tohoto dvojího vydání došel jsem výsledku, že jednak

většina variantů brněnského rukopisu se shoduje s varianty rukopisu bernského, kterých Halm do textu nepřijal, jednak že má mnohé čtení, kterému Halm před čtením bernského rukopisu přednost dal a proto do textu přijal. V celém však zlomku není ni jednoho čtení, které by v některém jiném rukopise se nevyskytalo, jak při velikém množství těchto rukopisů snadno vysvětliti jest. Dle toho zlomek brněnský buď samostatně sepsán byl na základě bernského a některých jiných rukopisů, buď byl z takového hotového rukopisu opsán.

Jak již svrchu podotknuto, předchází text obsah úplného díla, psaný ve dvou sloupcích a končí prvním sloupcem strany druhé. V druhém sloupci téže strany psáno: „Valerii maximi factorum et dictorum memorabilium liber primus. Incipit prima rubrica — Sequitur prologus.“ — Ostatek sloupce jest prázdný. Na straně třetí počíná text: „Urbis Romae ceterarumque gentium“ atd., psaný per extensum. Po prologu následuje: Hic incipit tractatus de religione rubrica. — Po kap. I. §. 18. (vyd. Halm.) stojí jako v jiných rukopisech krátký odstavec vzatý z epitomy Paridovy: Remius (opr. Brennus) Gallorum dux Delphis Apollinis templum ingressus dei voluntate in se manus vertit. — V kap. I. ext. §. 4. má bernský rukopis a všechny ostatní velikou mezeru po: ut comperit * * *, k čemuž rukou velice mladou (sr. Halm. vyd. praef. str. VI. násl.) nesprávně připsáno: eam Delphis portandam curavit. Rukopis brněnský má správnější dodatek: eam Delphos perferendam curavit. Kempf i Halm vyplnili tuto mezeru sahající až do kap. IV. ext. §. 1. textem známých dvou nejlepších epitom z Valeria, pocházejících od Julia Parida a Januaria Nepotiana. Končí pak kniha první v rukopise: Valerii maximi factorum et dictorum memorabilium liber primus explicit. Na to: Incipit liber secundus. Sequitur super eundem prologus. Po prologu: De institutis antiquis. Liber secundus. Capitulum primum. §. primus sequitur. — V kap. VII. §. 15. končí rukopis asi v první třetině strany nedopsanou větou: recursum autem iis ad pristinum * * *.

Zlomek rukopisu jest velmi pečlivě psán, začáteční písmena jednotlivých odstavců jsou červeně malována. Řeckého písma nebyl písař, jakož i přemnozí jiní znalým; homerský verš (Il. II. 849) v I. 5. 7. a jiná řecká slova nesnadno z rukopisu vyčísti. Rasuru má rukopis jen jednu, opravy velmi řídké. Na krajích stran jsou připsána čísla paragrafů. Jen na málo místech jsou vyznačena jiná čtení rukopisná. Od začátku jest text pilně glossován až do II. knihy kap. 2. §. 1., kde jest poslední glossa k slovu „Perse“: „Rege Macedonum.“ Z toho, jakož i že písař neúplnou větou rukopis zakončil a poslední písmě začáteční S (slova „Succurrebat“) červenou barvou vyplniti opominul, patrno, že náhlá jakás překážka jej zdržela, tak že rukopis zůstal zlomkem.

Drobnosti grammatické.

Podává J. Gebauer.

XV.*) Staročeské sklonění jmen cizích s koncovkou lat. *-ius*, *-ia* (*-ias*, *-io*).

Jména tato mají v kontextě českém někdy tvar latinský. Nejčastěji je to

v sg. Nom: svatý Nazarius Pass. 372, svaty allexius 325, decius ciesař 368, zacharias prorokoval 276, zacharia povědě 275, jeho dci conſtancia 281, maria mandalena 337, armenia 460, india 460, lucia Cis. Mnich. (v Cisiojanech počitají se slabiky slov; toto pak, lucia, platí tam za dvojslabičné);

v sg. Gen.: claudij ciesaře Pass. 294;

v sg. Dat.: ciesařovi Teodozio Pass. 369, když sě třieda dostala zacharie t. j. Zachariae 275, šel k tomu athile 371; atd.

Z pravidla však ona jména poddávají se flexi české, a to opět způsobem několikerým:

buď totiž skloňují se podlé vzoru kmenů tvrdých, na př. svatého euſebia Pass. 388, svatého corcodia 476, na olibria vezřěvši 320; ukázal sě třem paniem mariam Krist. 105ª; — život sv. Alexiuſa Pass. 322; — sem patří trvám též Inštr. před olibriem Pass. 321, před ciesařem decyem 369; —

anebo jdou podlé kmenů *-ja*, a to bývá podlé dokladů mně známých jen u jmen ženských, nejčastěji u jm. *Marijě*; na př. tito sú pak z pamphiligie t. j. z Pamfilijě (4slab., ve verši 8slab.) sv. D. 15, z marigye matky t. j. z Marijě Pass. 415, marigy Mandaleně t. j. Mariji 388, k marigi matcě Krist. 21ᵇ, vecě marigy Magdaleně ML. 95ᵇ, na luczygy Cis. Mus. (3slab.), marigy Mandalenu Pass. 335, jedinú marigy vynmúce 277, s marigy ML. 96ª, s svú sestrú marigy Pass. 378, s milú matkú marigi Krist. 24ª, se dvěma marigema ML. 96ª, tu sě jie jiné marigie chvátichu ML. 97ª t. j. Marijě pl. Nom., k jiným marigyem ML. 95ᵇ t. j. Marijiem, k svatým marigyem ML. 121ᵇ, s marigemy ML. 97ª; —

anebo jdou tato jména podlé sklonění kmenův *-ijъ*, *-ija*, tedy podlé vzorů *Juří* a *paní*, v nichžto *-ij-* stahuje se se samohláskou následující ve dvojhlásku nebo v samohlásku jednoduchou. Způsob tento je ve staré češtině pravidlem. Na př.

Sg. Nom. *Juří*, *Maří:* Gregori slavný Cis. Mnich. 97ª t. j. Gregorí (počítáno v Cis. za tři slabiky), vincenti tamt., svatý

*) Viz Listy filol. 1880, 293.

allexy t. j. Alexí Pass. 324, svatý alexi tamt., svatý tyburcy Cis. Mus., tyburci Cis. z r. 1444, tyburczy Cis. z r. 1520, remigi Cis. z r. 1444 a z r. 1520, svatý Antony Alb. 30[a] a 34[a], svatý Alexí Štít. Vrť. 37; — svatá marzi ŽKlem. 138[b], svatá marzy Pass. 397, atd.; — taktéž sg. Vok.

Sg. GA. *Juřie*: ciesařě decie Pass. 367 (2krát), chtě přěd decie jíti 383, ciesařě decye 368, 383, ciesařě mauricie 328, kázaním antonye ciesařě Pass. 285, ciesaře antonye tamt., Julie ciesařě 394, Theodoſi[e] ciesařě 395, ciesaře Teodozie 422, tyberie ciesařě 390, svatého yerwazie a protazie 372, svatého corcodie 477, svatého Nazarie 373, 375, svatého nazarzie 374 (2), 375, svatého remigye 383, svatého alexie 324, svatého allexie 323, 324, 325 (2krát), 327, svatého wyncencie 425, okolo sv. yurzye DalC. 45, od sv. Gyurzye Rožmb. 273, do sv. Gyurzye tamt., skrzě sv. Jurzie diela Jiř. 35, briccye Cis. Mus. (počítáno za 2slab.), lidé chválé gyrzye tamt. (též), chválé girzie v Cisiojanech z r. 1444 a 1520 (též) atd., t. j. Dec*ie* (dvojslabičně, s dvojhláskou -*ie* na konci) Alex*ie*, Juř*ie* atd.; — Gen. *Mařie*, z toho zoužením Maří: do asie ApJ. 1, do alexandrie t. 98, do macedonye t. 75, z frigie[e] svD. 14, z arabie t. 21, do města Tracye Pass. 282, do vlasti arecie sě bral 283, do města laodicie 324, do allexandrzye 394, do bononie 408, do bononye 418, do hyſpanye 353, 303, do hiſpanye 351, 408, 426, od azye 303, do marſilie 340, 378, do země yndye 455, do vlasti licie 360, z města antyochie 318, z pokorné děvicě marie 330, svaté marzie 379, marzie magdaleny 343 (3krát), z arabye AlxV. 624, z yndye t. 625, král maczedonye t. 2455, marzye rod Cis. Mus. (marzye počítáno za 2 slabiky), marzie zvěstovánie v Cis. z r. 1444 (marzie počítáno za 2 slabiky), marzie rod tamt. (též), ot bethanyee ČE. 33, já Kalczedonij dobudu Alxp. 13, Alexandr navrátil se jest do Macedonij t. 10, z Betaný v Bibli Kral. (1601) Ioan. 11, 1, do Betany tamt. ad Ioan. 11, 30, atd. — Výklad, že koncovkou těchto tvarů bylo ve staré češtině -*ije* (Dec*ije*, Az*ije*, 3slab.), a nikoli dvojhláska -*ie* (Dec*ie*, Az*ie*, dvojslabičně), je chybný. Svědčí proti němu 1) rukopisy, jež by v tom případě měly psáno -ige nebo -yge, decige atp.; ale psaní takové nevyskýtá se nikdy, a proto je výklad onen chybný. 2) Totéž svědectví obsaženo jest ve verších, jako jsou na př.: Ti z Egypta oni z frig*ie*[e] svD. 14, si z arab*ie* oni z Krety t. 21, potom pak přišed do as*ie* ApŠ. 1, ž' chtěl do alexandr*ie* jíti tamt. 98, bral sě pak do maczedon*ye* t. 75, v tu dobu král maczedon*ye* AlxV. 2455, do allexandrz*ie* sě brachu Kat. 76, z alexandrz*ie* k ňemu cesta t. 402; jsou to verše vesměs osmislabičné, a chceme-li tuto míru slabik dostati, musíme čísti *Frygie* (2slab.) nikoli *Frygije* (3slab.), a vůbec -*ie* a nikoli -*ije*. Vyskytují se ovšem také verše, kde tato dvojhláska -*ie* platí za dvě slabiky, na př. ryzie zlato z arab*ye*, drahé kamenie z ynd*ye*

AlxV. 624 a 625; ale příklady takové nesvědčí nijak pro čtení *-ije*. 3) Svědectvím dalším jsou staročeské cisiojany. V cisiojanech počítají se slabiky slov, a tu poučují nás příklady nahoře podané, že marzye (Gen.) v Cis. Mus. počítáno za slabiky dvě, že tedy slovo to se vyslovovalo *Mařie* a nikoli *Mařije*; taktéž briccye tamt. t. j. *Brikcie* a nikoliv *Brikcije*, gyrzye tamt. a girzie v Cisiojanech z l. 1444 a 1520 t. j. *Jiřie* a nikoli *Jiřije*, atd. 4) Konečně proti čtení *-ije* svědčí pozdější zoužení této koncovky v *-í*, svatého Jiří, svatá Maří, ja Kalczedonij dobudu Alxp. t. j. Kalcedoní, Alexandr navrátil se jest do Macedonij tamt., z Betaný Bibl. Kral.; starší (ze stol. XIII a XIV) *ije* nezměnilo se nikde v *í*, z pracije laborat nestalo se prací atd., ale ovšem zoužila se dvojhláska *ie* v *í* z pravidla; pročež i zoužené *-í* v Gen. Jiří, Maří svědčí pro starší znění té koncovky *-ie* a proti *-ije*.

Sg. Akk. *Mařú, -iu, -í:* svatú marzy Maudalenu Pass. 340, 341, 343, aby mu Conſtanci Konstantinovu dceru oddali t. 281, jeho sestru arthenij t. 425.

Sg. Dat. *Juřú, -iu, -í*: tyburchu Cis. Mnich. 97ª t. j. Tiburcú, k svatému Gyurzyu DalC. 32, svatému allexy Pass. 326, svatému Anthony Pass. 97, k svatému Antony Alb. 30, k sv. Girzij Řád pz. 84.

Sg. DL. *Maří*: k světie marzij Magdaleně Krist. 74ª, (Kristus) ukázal sě svatéj Marzij Štít. ř. 188ᵇ, v té první gerarchý Štít. uč. 79ᵇ, vmarſili Pass. 341, ſamarzyy městu i modlám jeho Pror. 8ª, wſamarzyy t. 7ª.

Sg. Lok. *Juří*: po světiem Jiří Řád pz.

Sg. Instr. *Juřím, Mařú, -iu, -í*: tvým synem allexim Pass. 325; anjel s maru Cis. Mnich. 97ª, s svatú marzi Mandalenú Pass. 340, nad burgundi starostú jej učinichu t. 384.

Du. NAV. *Juřie*; *Maří*: dvě sta galilij, jedna v zemi židovskéj, druhá v zemi pohanskéj Mat. 51; Armenij dvě sta, menšie a většie Mill. 10.

Du. GL. *Juřú, Mařú, -iu, -í*: ve dvú nižší gerarchij Štít. uč. 80ª, řeč o tú dvú gerarchij t. 98ᵇ.

Du. DI. *Juříma* podlé rzebrzima Pass. 418, *Mařiema* podlé obdoby pádů jiných.

Pl. NV. *Juří*, A. *Juřie* podlé sladcí hrzyeby Modl. 64ª a andělé ponesú hrzyebye t. 63ᵇ; NAV. *Mařie*: tehda (tři) svaté marzie k hrobu šly Krist. 104ª.

Pl. Gen. *Juří, Maří* podlé opásánie ledwyy jeho Pror. 9ª a podlé obdoby pádů jiných.

Pl. Dat. *Juřím* podlé obdoby; *Mařiem*: k svatým marziem Krist. 104ᵇ.

Pl. Lok. *Juřích* podlé po hrzyebych Modl. 55ᵇ, po řebřích DalJ. 47 var. Ff; *Mářich* podlé lekcych Túl. 25ᵇ, ledwich ČE. 1 a 2; pro Mařiech nemám dokladu.

Pl. Instr. *Juřími* podlé hrziebymy Hrad. 41[a], hrziebymi Krist. 100[b], hrzyebymy Modl. 67[b]; *Mařiemi* podlé panyemy Krist. 88[b], s jinými paniemi Pass. 203.

Instr. Juřími, hřěbími utvořen jest podlé sklonění složeného, podlé něhož jména tato v památkách pozdějších také v jiných pádech se skloňují: kněze Girzijeho Lobk. 3[a], Jiřiemu, k marzyey Sequ. 365, svatéj marzyey t. 360 a Modl. 63[a], Kristus sě zjevil svaté marzije Lobk. 99[a], na svatéj marzyey Sequ. 365, po svaté marzije Lobk. 84[a] atd.

Text básní Fr. Lad. Čelakovského ve vydáních a otiscích novějších.

Napsal Ant. Krondl.

Nemáme-li některých památek starověké naší literatury v textech ve všem všudy zjištěných, jest ovšem čeho litovati, ale kde nezachoval se nám šťastnou náhodou původní rukopis samého autora, přestati jest nám na znění, které vyšetří textová kritika na základě rozličných těch opisů, otisků a vůbec textů ze starší doby nás došlých. Že toto vyšetřené znění nebývá vždy textem původním, rozumí se samo sebou. Avšak v otiscích spisů z doby nové mohli bychom se předce právem nadíti naprosté správnosti a jistoty v textech, poněvadž vydavatelům bývá lze užiti buď samých rukopisův autora buď vydání, ne-li jimi samými pořízených, aspoň jimi prohlédnutých.

Než mýlil by se, kdo by myslil, že podává se nám všude pravé sepsání toho onoho spisovatele. Nebývají texty naše otiskovány vždy s bedlivostí, s jakou by náleželo, ba člověku žasnouti jest, s jakou někdy nešetrností i k památce spisovatelův i k obecenstvu otiskují se a vydávají texty nejlepších našich spisovatelů, není-li spisovatel sám už na živě, aby mohl bdíti nad správným vydáním svých prací, a nenajde-li se mu některého bedlivého zástupce, buď přítele autorova nebo svědomitého redaktora; ano zdá se, že někdy ani práce taková nesvěřuje se redakci, že se starší vydání otiskne jak otiskne, a podá obecenstvu.

Co z toho potom pochází? — Že se vluzují v texty našich autorů chyby, někdy dosti hrubé a smysl porušující. Vydání starší správnější (obyčejně hodně starší, neboť naše starší spisy tak často se neotiskují) stane se vzácným, a tak současné obecenstvo může se obeznamovati s tím oním spisovatelem starším toliko z vydání nového, a je-li toto znešvařeno chybami tiskovými, jest to ovšem pramen kalný, ze kterého váží své vědomosti, čímž děje se patrně újma netoliko obecenstvu, nýbrž i spisovateli. Nemluvě o škodě hmotné, kterou béře, obecenstvo zkracováno

jest také o nezkalený požitek, jaký by mohlo míti z vydání správného. A památce spisovatelově děje se újma tím, že nedostatky otisku snadno sčítají se na vrub díla samého. Kdež pak může znáti každý čtenář, když se mu vyskytne místo, ze kterého nemůže živou mocí dobyti dobrého smyslu, kde nenalézá dobré souvislosti myšlének, když se mu vyskytne takové místo druhé, třetí, když se mu vyskytne jich celá řada, že tím vším vinno chatrné vydání, když vydání to samo se k tomu nezná opravami chyb tiskových? Jaký div, že myslí, tím že vinen sám spisovatel, že píše temně, matně, nesouvisle. Tím větší nehoda, je-li to ve vydání, které se ohlašuje za vydání hlavní, za přední pramen, odkud by každý, kdo by chtěl, mohl poznati plný a věrný obraz té oné individuality spisovatelské. A nehoda ta je ovšem tím větší, čím znamenitější jest spisovatel.

Zajímavo jest sledovati, kterak potom takové chyby se rozplozují a zmatku pořáde přibývá. Ze souborného vydání přejímají potom spoléhajíce na autoritu hlavního vydání (a slušno ovšem, aby spoléhati mohli), skladatelé čítanek a anthologií rozličných text tak, jak jest, porušený, anebo pozorují-li v něm tu onde některou temnost, nesrovnalost, nesouvislost, neradí se vždy, jak by měli, s texty staršími, aby vyšetřili, kterak napsal spisovatel, ale pomáhají si někdy opravami z domyslu, a tak máme — kdo by tomu uvěřil! — již i ve spisech našich klassiků tohoto věku konjektury, jakými snaží se klassická filologie hojiti porušená místa starověkých klassiků řeckých a římských. Taková oprava z domyslu někdy snad uhodí na původní znění. Co však, neuhodí-li? Pak máme novou variantu, nové čtení a kolísání v textu ještě větší.

Takový osud stihl u nás prvního klassika ožilé poesie naší novověké Frant. Lad. Čelakovského v souborném vydání jeho spisů v Národní bibliothéce, vydávané Kobrem. Vůbec má Čelakovský zvláštní neštěstí. Výtečné jeho Ohlasy nikým dosud nedostižené, Růže stolistá, která podnes drží jedno z nejpřednějších míst mezi poetickými spisy toho druhu u nás, vytištěny jsou všeho všudy třikrát, poprvé r. 1829 Ohlas písní ruských, r. 1840 Ohlas písní českých a Růže stolistá, podruhé v souborném vydání Čelakovského spisů básnických knihách šesterých, které vyšly jakožto čís. 8 Novočeské bibliothéky vydané nákladem českého musea 1847, a po třetí po dlouhé přestávce r. 1871 u Kobra v Národní bibliothéce.

A tu když po dlouhé době čtyřiadvaceti let zas jednou podávají se českému obecenstvu básnická díla nejpřednějšího básníka z prvních dob ožilé naší literatury v bibliothéce, která podává výběr prací čelnějších spisovatelů československých, v jaké formě se to stalo!

Zpozorovav náhodou na několika místech, že vydání Čelakovského v Nár. b. se různí od vydání musejního, ačkoli již

podlé těch několika míst jsem poznal, že vydání Nár. b. není spolehlivo, ježto čtení jeho na první pohled jevilo se proti matičnému vydání čtením nesprávným, přece chtěje zevrubně poznati, jak se má k sobě toto dvoje vydání, srovnal jsem texty Růže stolisté a obou ohlasů. I užasl jsem nad tou silou odchylných míst, která jsem shledal na těch asi 190 stránkách Nár. b. malé osmerky (kdežto celé Knihy šestery mají stránek 467) nemluvě o menších odchylkách, jako v dělidlech a j. I poznal jsem ovšem hned jak po stejném spořádání látky, tak zvláště po některých společných chybách, že vydání Nár. b. jest otisk vydání musejního, a to otisk velmi nesprávný, úchylky ty že jsou chybami tiskovými vzniklými při tomto otisku — obyčejně již sám smysl ukazoval, které čtení jest pravé, když totiž čtení Nár. b. nepodávalo dobrého smyslu — vydání musejní naproti tomu že jest spolehlivo a s velikou pečlivostí prohlédnuto nejen od toho, kdo tehdá v Praze obstarával korrekturu (Čelakovský té doby, jak známo, byl ve Vratislavi), nýbrž i od samého autora; svědčí o tom seznam „chyb v tisku a jiných omylů" na konci přidaný, zvláště pak slova poslední, kterými sám autor ohrazuje se proti některým opravám bezpochyby některého přítele mně neznámého, jenž za něho v Praze bděl nad tiskem. Slova ta totiž zní: „Psaní latinských jmen: Catonůw, Cottu, Cosconiowi atd. místo Katonůw, Kotu, Koskoniowi atd. spisovatel za své neuznává."

Chtěje zvláště seznati, které jest pravé znění aspoň hlavních děl nejpřednějšího klassika mezi staršími našimi poetami doby novější a mysle, že přece žádoucno jest, aby mladší generaci podány byly plody jeho ve formě přesné, aby jej poznala a zamilovala si podlé zásluhy, tak jako se v něm kochávali starší vlastencové (čemu by ovšem poslouženo bylo lépe výborem básní lepších, nežli vydáním souborným), srovnal jsem také starší texty Růže stolisté z r. 1840 (Růže stolistá. Báseň a prawda. W Praze. Tisk a papjr synů Bohumila Háse 1840) a obou Ohlasů, ruského z r. 1829 (Ohlas pjsnj ruských. W Praze 1829. Pjsmem Pospjšilovým) a českého z r. 1840 (Ohlas pjsnj českých. W Praze 1840. W knížecí arcibiskupské knihtiskárně).

Co jsem nalezl, podávám tuto za tím účelem, abych přispěl ku konečnému ustanovení textu aspoň hlavních prací básnických Čelakovského, a zvláště, abych dokázal, kterak nedostatečno jest vydání jich v Národní bibliothéce, a tudy, kterak potřeba vydati je znovu v otisku veskrze přesném a spolehlivém.

Abychom opatřili pevný základ svojí úvaze, bude nám nejprve vyšetřiti, jak správný jest text obou Ohlasův a Růže stolisté v prvním jich o sobě vydání a jak v souborném jich vydání musejním, jakož i, kterak se mají tato dvě vydání k sobě. Na tom základě pak budeme zkoumati text básní těch v Národní bibliothéce podaný.

Text, jak jej podává Čelakovský v sebraných svých spisech básnických vydaných nákladem českého musea r. 1847, jen v nepatrných věcech liší se od textu staršího.

Tak čte se ve vydání prvním (z r. 1840) a ještě v textu vydání musejního v Růži stolisté*) v básničce 25, v. 9 byť by; mezi opravami vydání musejního již položeno správné byť i.

V Ohlase písní ruských jsou tyto odchylky: Naproti neobyčejnému slovu nasměšník (O. R. 1829, str. 52, 4 ř. sh.) čteme ve vydání musejním (str. 80) posměšník. Naproti O. R. 1829 str. 63, 5 ř. sh. statnými bojary, dvořeníny píše Mus. vyd. (str. 86, 5 ř. zd.) statnými bojary, dvořany hladkými, opravujíc takto nesprávný tvar dvořeníny. Dle vydání prvního str. 64, 6 řádek zd. zní: Od těch časů .. on čáp .. po břehu smutný sem tam pochází. Ve vydání mus. (str. 87, 1 ř. zd.) místo toho čteme ... smuten .. pochází. Ve vyd. prvním (str. 86, 11 ř. zd.) čteme: polámu já ve sadu tvém drahé stromy; ve vyd. mus. (str. 101, 14 ř. zd.): polámu já *v* sadu tvém ... A právě tak čteme v Malém Výboru; podobně v Čítací knize, jen že tuto místo v sad*u* v sad*ě*.

V básni Výslechy dle prvního vyd. (O. R. 1829, str. 56, 2. ř. zd.) zní „smělé slovo“ rozbojníka zodpovídajícího se před carem: „Miloť dobrému Caru, slunci jasnému i chudoby temný život osvěcovati“; ve vyd. mus. (str. 83, 11 ř. zd.) nahrazeno jest výrokem jadrnějším a pádnějším: „Já, kde ty zrozen, byl bych dobrým carem, ty, kde já zrozen, rozbojníkem.“

Mimo to O. R. ve vyd. mus. leda ještě jen v tom se liší od vyd. prvního, že v něm položen na několika místech akk. mě místo mne; tak na str. 77, 1 a 2 ř. zd.: Nechejte mě nemilému chovati, a raději mě za milého provdati; naproti 1. vyd. (str. 47, 5 a 6 ř. sh.), ve kterém na obou místech psáno mne. Na str. 82, 3 zd.: že jsou mě jinocha odháněli naproti vyd. 1. (str. 55, 4 zd.): že jsou mne jinocha odháněli? Na str. 83, 4 a 5 sh.: Ta mne přijala k sobě mládce, chudým mě jídlem opatrujíc .. naproti vydání prvnímu, ve kterém na str. 56, 3 sh. také ve druhém řádku psáno jest mne. Naproti tomu zase v předmluvě k O. R. ve vyd. mus. (na str. 57, 13 zd.) nahrazeno prvotné mě tvarem mne: že mne náklonnosť právě k této práci vedla.

Jiných nepatrných změn a odchylek pomíjím, o některých bude mi promluviti na místě jiném. Zde jen ještě dotknu se

---

*) Budu znamenati Růži stolistou *R. st.*; Ohlas písní českých *O. Č.*; Ohlas písní ruských *O. R.*; Vydání musejní z r. 1847 *Mus.*; Národní bibliothéku *N. b.*

jedné, úchylky totiž ve psaní slov s náslovným ú neb ou. Ve starších vydáních totiž Čelakovský píše obyčejně slova ta s ou (au) a jen po různu někde s ú, tak v R. st. v básničce 5, v. 4 a 93_2 slovo úroda, 72_6 zúrodněné, 68_4 a 74_7 úsvit, 54_{12} úkaznosť. Ve vyd. musejním však místo násloví ou z pravidla klade ú.*) Jen někdy ponecháno ou, tak R. st. 7_3, 49^8, 72_6, o u t l ý, R. st. 17_{10}, 96_5, O. R. str. 89_{18} zd., 90_9 sh. o u d y, R. st. 19_7 o u d n í, O. R. 105_{13} sh. o u t ě k, 106_5 sh. o u h o ř.

Dodati dlužno, že v době ještě pozdější básník všude psal *ú*, jakož viděti z Čít. knihy a Mal. Výboru.

Sic jest text vydání prvního i vydání musejního velmi pečlivě otištěn. Ve vyd. I. není ani chybičky tiskové, a ve vyd. mus., je-li kde jaký drobnější omyl, jest až na několik málo nepatrných případů na konci opraven. Vydání I. tedy a vydání musejní vším právem považovati můžeme za pevný a dosud jediný základ textu aspoň obou Ohlasův a Růže stolisté. Chtějíce posouditi, jak který otisk jest správný, měřiti jej budeme dle textu toho: čím méně který uchylovati se bude od něho, tím správnějším jej uznáme, čím více, tím bude nesprávnější. Národní bibliothéka takých úchylek má sílu velikou, i bude za lepším přehledem potřeba spořádati je ve skupiny!

Nejprve vytknu větší úchylky od textu původního, t. j. takové, které vznikly buď tím, že položeno jiné slovo na místě pravého, čímž druhdy i smysl pozměněn nebo porušen, buď tím, že některé slovo vynecháno, nebo že změnou interpunkce spolu změněn i smysl.

V R. st. str. 22 N. b. v básničce 38 zní poslední sloka:

Ó, kde tolikeré sklady
Sladkosti a jemné vnady
Nabraly se v nevinném
Kvítku j e n o m jediném

Kdežto dle vyd. musejního i dle prvního vyd. R. st. z r. 1840 poslední verš zní: Kvítku j e d n o m jediném.

Na str. 23 v N. b. v básničce 40 zní poslední strofa:

Dnové krásní slasti čisté,
Dnové k r á s n í, tak i vy jste
Zmizli a jen v záletí
Stkvíte se mé paměti!

Dle vyd. mus. i dle 1. vyd. R. st. však zní strofa ta:

---

*) Tak R. st. 3_2 ú d ě l u místo o u d.; 9_4 ú p r a v a, 23_{11} ú s c h r a n í (místo o u s c h r.); 26_7 ú k l a d n ě, 47_3 ú r a l, 47_9 ú č a s t e n s t v í (ouč.), 58_{11} ú ž e, 72_4, 87_5, ú č e l (místo dřívějšího o u č.). 77_8 ú d o l í, právě tak v O. R. 68_9 zd. na ú d o l í č k u (místo n a o u d. 1829 str. 26, 3 sh.); R. st. 95_7 ú h l e d n ě, O. R. 69_5 zd. ú h l e d n ě j š í c h (m. o u h l. 1829, str. 28_6 sh.)

Dnové krásní slasti čisté,
Dnové květní, tak i vy jste
Zmizli...

A právě tak čteme v Jungmannově Slovesnosti (třetí vyd. z r. 1846 na str. 491) a v České čít. knize pro třídy vyššího gymnasium (2. vyd. z r. 1852).

Dle N. b. na str. 30 začíná 52 básnička R. st. takto:

Či pronikne ducha síla
Tebe, matko přírodo,
Vznik a skon kde tvého díla,
Zzákoněná svobodo!

Mus. vyd. však má: Čí pronikne ducha síla..., a to je čtení správné, jakož dokazuje vyd. první, které píše Čj pronikne... Myšlénka „Či pronikne..., či pronikne tebe předce síla ducha, přírodo... máme-li se domnívati, že tě pronikne některá síla duševní?“ která by dopouštěla domýšleti se, že snad přece některá síla duševní přírodu pronikne, na tom místě ani se nehodí, než ovšem čtení: Čí síla duševní tě pronikne! čí síla duševní by tě mohla kdy proniknouti! Kterýmižto slovy básník vyslovuje obdiv svůj a spolu pochybnost, že by kdy něčí síla duševní pronikla tajemnou přírodu. Mimo to, kdyby byl básník napsal Či... byla by věta čistě tazací a byla by opatřena znaménkem tazacím; dle čtení Čí... jest věta vzvolací a sluší jí dobře vykřičník, ve kterém shoduje se i N. b. s vyd. mus. a s vyd. prvním. —

Báseň 54 dle N. b. (str. 31) začíná:

Přímé čáry, hrany, hroty,
K točnám liché míření
Jsou soběcké tvrdé hmoty
Neomylná znamení.

A pak se pokračuje ve druhé strofě:

Tu kde svémocněji vládne,
Tvářnosť pouště béře svět,
Z ní nevzniknou plody žádné,
Holý krystal její květ.

Dle obojího vyd. staršího zní druhá sloka:

Ta kde svémocněji vládne atd.

a toť patrně čtení pravé a z toho dvojího čtení jediné možné. Ani kdyby nebylo dokázáno obojím starším vydáním, že tak napsal Čelakovský, sám smysl toho žádá, aby podmět byl vytčen, ježto se v básničce hmota tvrdá se svými znaky, svou povahou staví naproti hmotě měkké, jejížto znaky vypisuje básnička následující. Ke čtení našemu také hodí se lépe následující parallelní věty: Z ní nevzniknou plody žádné, holý krystal její květ, v nichž obou vytýká se hmota tvrdá. —

V básničce 64 ve 3 sloce čte se dle N. b. (str. 36):

Míru hnutí, krmu čití,
Rozdíl hmoty, číslo žití
Klade každém při tvoře
V boží velké oboře.

Dle toho dělení větě té nikdo neporozumí; nemá podmětu. Smysl vynikne hned každému dle obojího vydání staršího, ve kterém psána jest strofa ta takto:

Míru hnutí, krmu, čití
Rozdíl hmoty, číslo žití
Klade každém při tvoře
V boží velké oboře.

Subjekty jsou: rozdíl hmoty, číslo žití, předměty: míru hnutí, krmu, čití.

Rozdíl hmoty, číslo (quantum) žití při každém tvoru určuje míru hnutí, krmu, čití, to jest míru, kterou se hýbe, krmí a čije. Tak někdy důležita jsou i dělidla. —

Na str. 37 N. b. v básničce 66, která věnována jest nejvyvinutější soustavě z říše živočišné, člověku, praví se ve třetí strofě:

Ani bohem, ani molem,
Jak to křtí ve šprýmu holém,
Stkvělook ten nebuď zván,
Ale tvorstva všeho pán.

Slovo to nemá ve předešlém k čemu se vztahovati, může odnášeti se jen k následujícímu stkvělook, ale takto vztah ten byl by označen způsobem velmi nedbalým, řeči spisovné, neřku-li slohu básnickému docela nepřístojným. První vyd. a vyd. mus. patrně podávají čtení správné píšíce:

Ani bohem, ani molem,
jak ho křtí ve šprýmu holém,
stkvělook ten nebuď zván. —

75 básnička R. st. na str. 41 N. b. začíná slovem: Tamto (růže kde nevadlé) . . . Vydání mus. i vyd. první a také Čít. kniha z r. 1852 píší: Tamo . . . —

Na str. 42 N. b. v básničce 77 v 6 verši vytištěno:

Ticho šíře kdy ukládá
Do vzdušných ve vrcholí, . . .

Čtení ve je patrná chyba tisková místo se, jakož správně píše vydání mus. i vyd. první. —

Básničky 79 strofa 1 dle N. b. (str. 43) zní:

Již ve vísce mezi hory
Svatvečer se odzvonil,
A přes obrůžené hory
Letní den se překlonil.

První „hory“ patrně položeno tu chybou tiskovou místo bory, jakož čteme v obojím vyd. starším. —

Dle N. b. (str. 51) zní první strofa v básničce 95 R. st.:

Sází-liž kdo hned ze země
V zlato drahé kameny?
Ještě teprv, až jsou jemně
Zbroušeny a zhlazeny!

Dle vyd. mus. a dle vyd. prvního však: Jistě teprv .... a toto čtení jediné je pravé a možné; čísti ještě kontext naprosto nedovoluje. —

Někde úchylka jest úmyslná; tak v básničce 86 R. st. ve verši 9 (str. 47 N. b.):

S vámi rozkoš nejchutnější
Chutnám, bez vás nejsmutnější
Všude nosím okovy . . .

Dle textu mus. tato strofa zní: S vámi rozkoš nejčistější... Jest to, zdá se, konjektura. Podobně, jak se zdá, úmyslně změněno dvakrát slovo „ajhle,“ jak psáno i v mus. vyd. i ve vyd. z r. 1840, v „ejhle“ (R. st. str. 33, 58_1, 53, 99_{10}). Možná, že tyto a podobné změny staly se podlé pozdějších poznámek samého skladatele; kdyby tomu však bylo jinak, tedy nemyslím, že by kdo měl právo v textu mistra, jakým byl Čelakovský, co měniti; dokonce nemístno jest to ve vydání, do něhož nadějeme se, že nám podává texty předních našich spisovatelů, neřku co do psaní, ale co do znění ve formě co nejvěrnější. —

První dva verše básničky 97 na str. 52 v N. b. zní:

Milý! osvětou netrap si
Rozum a jím (t. j. tedy rozumem) svědomí!...

Mus. vyd. opravuje „jím“ které omylem bylo v textu vytištěno, v „jim,“ a také vyd. z r. 1840 píše gim (ne gjm!). Jak patrno, jest smysl každého toho čtení jiný, druhého zajisté případnější; následujíť slova: „Tenť má světla plné kapsy, onoho až v nose čpí, která přiléhají ke slovu jim, kdežto při čtení jím této souvislosti není. —

2 strofa poslední básničky R. st. zní dle N. b. (str. 54):

Vždy ni tebe zříti v zlatě
Nechci, zpěvu bohyně!
Vítej stále v jiném šatě,
Druhdy třeba v lyčině.

Podivno, že i v prvním vyd. z r. 1840, ve kterém nenašel jsem ani chybičky, i ve vyd. mus., které samým básníkem bedlivě jest prohlédnuto, psáno jest: v líčině, i zdá se mi, že nelze sobě mysliti, aby byl básník chyby té, kdyby chybou byla, nepozoroval.

Kontext jest tento: Básník praví, že jako při vší jiné práci má rád proměnu, tak ani bohyni zpěvu že nechce viděti stále v rouše nádherném („ve zlatě“), ale vždy v jiném šatě, někdy třeba v ličině (lyčině?), kterážto slova vykládal jsem si v ten rozum, že jimi básník loučí se s formou poetickou vyšší, jaká se nám jeví právě v R. st., a že jimi označuje směr básnické své činnosti, jaký spatřujeme v O. Č. Nezapomínejme, že současně skládal R. st. i O. Č. Obě tato díla vyšla r. 1840. Co by ta ličina nebo lyčina znamenala, nesnadno říci. Čísti s N. b. lyčina a vykládati ve smyslu roucha lykového, kterak, jak se zdá, N. b. slovo to pojímá (ač i v tom smyslu slovo to ponejprv snad bylo by na tomto místě), co do smyslu jakž takž ještě by se hodilo: označovalo by se jím allegoricky prosté roucho písně národní, ku kterému obrátiti se strojil básník v O. Č., naproti skvělejšímu rouchu poesie umělé, s níž se loučí právě v R. st. — A co by znamenalo slovo ličina? Známe ruské slovo ličina (личина) s významem maska, škraboška (Rank); ani to, myslím, nebylo by nemístno. Byl by pak smysl ten: Vítej stále v jiném šatě, někdy třeba v šatě cizím, vypůjčeném, čímž by snad také mohl označen býti směr činnosti básnické, jaký spatřujeme v O. Č. — Co do proslovení srovnejme s tím, co praví básník v předmluvě k O. Č. (Mus. str. 115, N. b. 123 násl.): „Toť mu (básníkovi píšícímu ohlas písní národních) buď stále na paměti, že nepěje on sám, chce-li sám ve své osobě básniti, netřebať mu napodobiti národních písní, máť jinde pole dosti široké, ale že v rozličné proměňuje se líce, z kteréžto tváří rozmanitosti teprv onen souzvuk vyniká, bez něhož každý ohlas přestává býti ohlasem.“

Že spisovatel zde onde ruských slov se neštítil, toho stůjtež tuto jen dva doklady z R. st.: „Svět nad tvými kouzly šutí“ a „Tak ji k srdci popřižav dí k Juditě Břetislav . . .“ Než co platny takové domněnky? Otázku tu může rozřešiti toliko buď sám rukopis autorův, zachovával-li se, nebo příruční jeho výtisk, v němž domýšlím se budou leckteré opravy a poznámky učiněny rukou jeho, které by v nejedné příčině mohly velice posloužiti i textové kritice i výkladu zvláště růže stolisté, ve které leckterá záhada naskýtá se vykládačům (ukazuji jen na místo . . . . „a ta k tvému pohledu rozlitá rtuť na ledu“.)

V Ohlase písní ruských na str. 59 N. b. ř. 4 zd. vytištěno: Na koni se ubíral dobrý mládenec místo mládec, jak čte vydání mus. i vyd. z r. 1829 (str. 10, ř. 2 sh.), kteroužto záměnu slova mládenec za mládec shledáváme ještě jednou na str. 62, ř. 7. sh. (naproti vyd. mus. i vyd. prvnímu str. 14, ř. 1 sh.) —

Tamže na str. 63 ř. 1 zd. N. b. píše: k ostrovu na ní (na loďce) se odplavíme místo se doplavíme, jak psáno i v mus. vyd. (str. 63 ř. 12 sh.) i ve vyd. z 1829.

Tamže na str. 79 ř. 11 sh.: Já včera s mojím milým se viděla. Ve vyd. mus. na str. 77, ř. 12 sh. a také ve vyd. z r. 1829 na str. 46 je večera m. včera. —

Tamže na str. 81 ř. 14 zd.: V tobě dívčinky dušičky, místo V tobě dívčiny dušičky (Mus. str. 79 8 ř. sh. i vyd. z r. 1829 str. 49). —

Tamže na str. 89 ř. 1 zd. pod čárou: brouček, který, jak v pověrách se bájí, červce barvu dává, místo „červec barvu" t. j. barvu, která se jmenuje červec (Mus. 86 2 zd... vyd. z r. 1829 62 2 zd.). —

Tamže na str. 91, 9 zd,: Peníze jeho se v moři zatopily, místo v moře (Mus. 87, 4 zd. i vyd. z r. 1829 str. 64), — Na str. 103 4 sh. všecky odrostkové místo všickni (jak dobře píše vyd. mus. i vyd. z r. 1829). —

V Ohlase písní českých na str. 130 N. b. čteme v 7 verši písně II.: za tvou drahou duši, kdežto ve vyd. mus. i vyd. prvním z r. 1840 psáno: za tvou dobrou duši; na str. 139, 13 ř. sh.: duch se divně zmítá místo divě (Mus. 129, 10 zd. i vyd. z r. 1840); na str. 140 3 sh. s náhradí se dívá místo s náhradbí — (Mus. 130, 7 sh. i vyd. 1840); 146, XV. 4 verš provdala se za bednáře místo podvdala se . . (Mus. i vyd. 1840); 158, 5 zd. po záhonu místo po záhonku (Mus. i vyd. z r. 1840). Mimo to při též písni udání nápěvu vynecháno, které jest i ve vyd. prvním i ve vyd. mus.: „Nápěv Pojď, pojď, pojď, jen mne vyprovoď!" —

Patrnou chybou tiskovou jest na str. 160, 2 sh. všude mi to souží místo mne. — Na str. 166 XXXVI. 12 verš vytištěn: z karafiatů a růžiček, místo z krafiatů, jak správně má vyd. mus. i vyd. první, a jak žádá verš, v němž by sic bylo o slabiku více; na str. 182, 1. zd. proč zelená se tráva místo zelená je, jak píše vyd. mus (str. 168 1 zd.) a také vydání z r. 1840. —

Někde v N. b. některé slovo vynecháno jest proti obojímu vydání staršímu: na str. 59, 12 sh. z verše „až jsou oni sokola k zemi strhli" (Mus. 59, 12 sh.); slovo oni, ač ho žádá sama symmetrie s místem parallelním, které jest níže: až jsou oni mládence s koně strhli; na str. 70, 12 zd. z verše „ne dále *a* ne blíže dnes dojeti" vynechána spojka *a* (Mus. 69, 14 sh. i vyd. z r. 1829 str. 27); právě tak na str. 78, 6 sh. ve verši (známo-li vám, jak dlouho trvá ranní rosa) a na nebi duha *a* hněv lásky (Mus. 76, 6 sh. i vyd. z r. 1829); na str. 73, 12 sh. z verše: On přivez mi sám sebe beze změny (Mus. 71, 1 zd. a vyd. z r. 1829, str. 32, 1. zd.) vynecháno slovo sám; na st. 88, 3 zd. z verše: (a bylo divu na siném moři,) na jeho teplých na zátokách (Mus. 85, 15 zd. vyd. z r. 1829 na str. 61.) vynecháno druhé na; na str. 103 14 sh. z verše: Ach, vy sluhové, vy moji věrní (Mus. 98, 2 sh. i vyd. 1829) druhé vy; na str. 106, 14 zd.: A co sama nemá, to se vy-

dlužuje (Mus. 100, 19 sh. i vyd. z r. 1829; na str. 84, taktéž v Čít. knize z r. 1852) slůvko se; na str. 83, 14 zd. z verše: *i* na vlnách těch, na hravém toku (Mus. 81, 8 sh. i vyd. z r. 1829) odskočilo v tisku slůvko *i*.

Menších chyb je řada veliká. Abych čtenáře neunavil, přestanu jen na několika:

Na str. 18, v básničce 30. R. st. ve verši 1 vytištěno m*i*le místo m*í*le, jak píše vyd. mus. i vyd. z r. 1840, jak toho žádá sám rým chv*í*le a jak dobře otištěno dle vyd. mus. jinde 21, 27_3, kde také rýmuje se m*í*le a chv*í*le.

Na str. 29 v básničce 51, verš 5: Viz ti dnové tvorstva svitky! . . . je patrná chyba tisková místo ty.

Na str. 44 v básničce 81, verš 8 psáno: U svaté tam *t*rojice místo *T*rojice (vyd. mus. i vyd. z r. 1840); na str. 50, v básničce 93, verši 8 psáno o bujném oři — mluvě naší: Z nozder dým a jiskry hází, pleť po něm — hedvábný lesk. Vyd. mus. však i vyd. první a také Čít. kniha z r. 1852, píší hedbávný lesk, jakož vůbec Čelakovský psal hedbáví, hedbávný.*)

Na str. 61 N. b. v řádku 10 sh. čteme: I valí se, padá Tatařín k siré zemi, místo syré, jakož správně píše vyd. mus. i vyd. z r. 1829.

Na str. 85 17 ř. zd.: Já mládec rozen z Nov*o*hradu proti čtení vyd. mus. i vyd. prvního: z Nov*a*hradu, jako jinde dobře otištěno v N. b. (110 pod čarou 2 ř. zd.) od Nižního Novahradu a v Nověhradě (str. 98, 6 ř. zd.)

Na str. 187, 4 ř. sh. ve slovenské písni: p*ř*itěče místo p*r*itěče, jak dobře psáno ve vyd. mus. i v O. Č. z r. 1840.

Zvláště dlouhá je řada chyb proti interpunkci.

Jak nepečlivo jest toto vydání, o tom svědčí, že nejen otištěny věrně všeliké omyly (většinou ovšem malé), které zůstaly v mus. vyd. neopraveny, anobrž ani neopraveny omyly a chyby tiskové, které již opravuje vyd. mus. Tak na str. 27 v básničce 49, verši 6 otištěno dle textu mus. v skrýši tam kal*i*škové, ač ve vyd. mus. na konci opraveno a ve vyd. R. st. z r. 1840 správně psáno kal*í*škové; na str. 52, v básničce 96 verši 12 čteme s p*á*ny bratry dle textu mus., ač již ve vyd. mus. mezi opravami na to ukázáno, že třeba čísti: s p*a*ny bratry, jakož také píše R. st. z r. 1840; na str. 60 11 ř. zd. vytištěno

*) Srovnej vyd. mus. str. 69 6 ř. sh. hedbáví (tak také O. R. z r. 1829 N. b. str. 70, 8 ř. sh.) str. 82, 8 ř. sh. petlice hedbávná (O. R. z r. 1829 str. 54 7 ř. zd. a N. b. str. 84 6 ř. zd.), na str. 101, 12 ř. sh. s tětivou hedbávnou (O. R. z r. 1829, str. 86 2 ř. sh. a N. b. str. 107 16 ř. zd.). Jen na jediném místě čísti i ve vyd. mus. hedvábný (za uzdu hedvábnou váže k dubovému sloupu Mus. str. 94. 7 ř. sh. a dle toho N. b. str. 99, 1 ř. sh.); avšak i tu má vyd. první (O. R. z r. 1829 na str. 74, 7 ř. sh. hed*b*ávnou, tak že jediné to odchylné psaní ve vyd. mus. právem považovati můžeme za nedopatření a stanoviti za správnou formu u Čelakovského vůbec znění hedbáví, hedbávný.

dle textu mus.: střelu pustí *z* tětivy hedbávné . ., ač vyd. mus. opravuje: *s* tětivy . . jak také píše O. R. z r. 1829; na str. 115, 4 ř. sh. dle textu mus.: dostihnul, ač samo vyd. mus. se k chybě té zná.

Vůbec po ruce pořadatelské a oprávčí málo kdy znáti stopu, leda že zde onde některá oprava učiněna dle oprav k vyd. mus. přidaných a že zde onde změněno některé psaní od psaní nyní obecného odchylné. Tak psáno místo morské (Mus. 105, 3 sh. a O. R. z r. 1829) mořské N. b. 112, 1 sh., místo *lí*chotivě (Mus. i R. st. z r. 1840 ljchotiwě) *li*chotivě (str. 16, báseň 26, 5 verš), v*á*bný (N. b. 19 32 8, 35 63, 6) místo v*a*bný, jak na týchže místech čte vyd. z r. 1840 i vyd. mus. (toto také na str. 238, 8 ř. sh.); harfa *Æ*olova (N. b. 25, 45 a 7) naproti vyd. mus. i vyd. prvnímu, která píší *e*olowa, duben (N. b. str 58) místo Duben (Mus. i vyd. 1), ejhle (N. b. 33, 58 1 a 53, 99 10) místo ajhle (Mus. i vyd. 1840), lyčině (N. b. str. 54, 100 8) naproti ličině (Mus. i 1840). Dobře opraveno v N. b. na str. 94 15 zd. přepoddanou místo ruského psaní přepodanou, ač tak píše O. R. z r. 1829 i vyd. mus. z r. 1847 a na některých místech nikd*y* místo nikd*ý*, jak psal Čelakovský. Podobně snad za úmyslné opravy považovati bude psaní pověs*t* (N. b. 46, 85 6) místo pověs*ť* (Mus. i vyd. z r. 1840), bude tobě zahubit bujnou hlavičku (N. b. str. 104 16 sh.) místo zahubi*ť* (jak Mus. i O. R. z r. 1829), myšl*e*nka (N. b. 93, 10 zd.), zrnečko (N. b. 100, 1 zd.) místo myšl*é*nka (Mus. i vyd. z r. 1829), stolu nest*á*lo (N. b. str. 108, 5 ř. sh.) místo nest*a*lo (jak píše vyd. mus i O. R. z r. 1829), totéž slovo však jinde píše se věrně dle vyd. staršího (N. b. 99, 7 sh. Ach, nest*a*lo více světlého večeřadla). Jinde zas N. b. věrně přidržuje se psaní slov vyd. mus. píšíc na př. s Čelakovským *u*sv*í*t (6, 7 7, 63 2 sh.), l*í*bý (8, 10 2; 8, 11 2 a jinde), ba i m o j *í* c h (9, 13 11; 84 1 sh.). t v o j *í* m d c e r á m (107 4 zd.), květu (19, 33 3, 25, 62 12), srdýčko (20, 35 7), nešen (41, 75 5), ač již Malý výbor opravuje nesen, slavičí (41, 75 8), ačkoli již Jungmann opravuje ve Slovesnosti, kde básnička ta otištěna, s l a v í č í.

Tato přílišná věrnost týká se někdy i nepatrností; píšeť N. b. na př. pře*dc*, nikdý (40, 72_2), jinák . . . .

Avšak není v tom žádné důslednosti: Jednou přidružuje se N. b. vyd. mus. i tam, kde by přáti bylo, aby se nepřidržovala, jinde uchyluje se od něho bez příčiny, někdy zdá se, jako by opravovala chyby vydání staršího, jinde zas přejímá chyby a omyly jeho. Proti psaní m o *ř* s k ý, v *á* b n ý, l *í* c h o t i v ý, n i k d *y*, nikdo ničeho nenamítne; ale musí se tak psáti v š u d e a ne jednou n i k d *y* a podruhé n i k d *ý*, a když opravuje se nikd*ý*, má se také opraviti j i n *á* k a psáti j i n a k. A bez potřeby jest měniti *a*jhle v *e*jhle, pověs*ť* v pověs*t*, (bude tobě) zahubi*ť* (bujnou hlavičku) v zahubi*t*, myšl*é*nka, zrn*é*čko

v myšlenka, zrnečko, stolu nestalo v stolu nestálo, ale ovšem bude psáti kvetu místo květu, nesen místo nešen (tím směleji, že sám autor později opravil v Malém výboru nesen — ač-li otisk z r. 1872 jest věrný) a snad není ani potřeba přidržovati se zastaralého psaní stkvíti se, předc a p. —

Mnohé jsou také chyby v dělidlech na místech, kde ve vyd. mus. a starších jsou správně položena nebo, jako v mus. vyd., aspoň v seznamu chyb tiskových opravena. Než těch vypočítávati nebudu. —

Z úplného sebrání básní Čelakovského v N. b. potom vybírají skladatelé anthologií a čítánek ukázky, a tak přenášejí se chyby dále. Z čítánek srovnal jsem toliko Kosinovu a Bartošovu Malou slovestnosť (2. vyd. z r. 1878), z anthologií Petrovu Anthologii epických básní z r. 1875 a shledal jsem v nich tyto chyby společné s Národní bibliothékou: Na str. 57 v Ilji Volžanínu ve verši 13: Ach, vy sluhové moji věrní (m. Ach, vy sluhové, vy moji věrní); ve v. 99: A co sama nemá, to vydlužuje (Vydání starší píší: to se vydlužuje, což arci bude opraviti: to si vydlužuje. — Táž chyba jest i v anthologii Petrově na str. 272 2 ř. zd.); ve verši 299: A pod mládcem žlutý sypký písek k zemi se hrne. Dar to nerodné matky řeky Volhy.... (m. .... k zemi se hrne, dar to ... Táž chyba také v anthologii Petrově na str. 279), a ve verši 315: Chtěl on car Volžanína ztatařiti místo chtělť, jak píše Čelakovský i ve vyd. prvním i ve vyd. musejním.

Na str. 116 ve Velkém trhu ptačím ve verši 20 otištěno dle N. b.: na jeho teplých zátokách; místo na jeho teplých na zátokách; tamže ve verši 34 otištěna dle N. b. za vydávali čárka, kde dle vyd. mus. (v opravách) má býti tečka; ve verši 101 téže básně: peníze jeho se v moři zatopily m. v moře.

Na str. 57 v Ilji Volžanínu, ve verši 3 čte Malá slovesnost: A všecky děti, všeci odrostkové. Všeci, zdá se mi, jest konjektura způsobená Nár. bibliothékou; chtěli skladatelé slovem tím bezpochyby opraviti chybné psaní N. b. všecky. Čelakovský však napsal všickni, jak správně čteme ve vyd. mus. i v O. R. z r. 1829. Majíce před sebou čtení správné, nebyli by je měli proč měniti. Můžeme tedy snad právem chybu tu sčísti na vrub Nár. bibliothéky.

Podobně má se s chybným čtením na str. 160 v V. ukázce z Růže stolisté ve 3. sloce:

Dnové krásní slasti čisté,
dnové jasní, tak i vy jste
zmizli...

V R. st. z r. 1840 i ve vyd. mus. čteme ve 2. verši dnové květní..., v N. b. zas tak, jako ve verši prvním: Dnové krásní. Máme tedy na tom místě troje čtení!

Čelakovský napsal dnové květní. A jak vzniklo druhé dvojí? V N. b. chybou tiskovou z prvního verše, který začíná se týmže slovem dnové, přešlo slovo krásní i do druhého, a skladatelé Malé slovesnosti majíce před sebou čtení N. b.:

Dnové krásní slasti čisté,
Dnové krásní, tak i vy jste
. . . .

kteréžto čtení ovšem nehrubě by svědčilo o slohové obratnosti autorově, opravili je z domyslu, konjekturou. Kdyby byli měli před sebou text správný: Dnové květní, nebyli by měli příčiny k takové nápravě. Můžeme tedy domýšleti se, že i chybné toto čtení M. Slovesnosti způsobeno jest Nár. bibliothékou.

Doklady podanými bohdá již s dostatek dokázáno jest, že otisk aspoň R. st. a obou Ohlasův (ostatních částí zatím nesrovnávám) v N. b. jest nedostatečný, že není jím nikterak pomoženo potřebě vydání nového, anobrž, že nyní jest pilnější ještě než prve potřeba vydání nového, pečlivě prohlédnutého.

Z úvahy naší vychází spolu na jevo, že základem nového vydání musí býti text vyd. mus., ovšem v některých drobnostech poopravený dle vyd. prvního (obou Ohlasů a R. st.) a dle otisku některých básní v Čítací knize a v Malém výboru a snad i, je-li zachován, dle rukopisu básníkova, nebo dle příručního výtisku, jehož užíval, ve kterém budou bezpochyby i leckteré poznámky jeho rukou učiněné.

Chybu, která se stala, časem snad nakladatelstvo napraví vydáním novým, opraveným. Zatím než to se stane, aspoň z části bude snad pomoženo Ústřední bibliothékou, kterou chystá se vydávati, jak se právě dovídám, táž nakladatelská firma Kobrova a do níž pojaty budou také básně Čelakovského.*)

Lze se zajisté naditi, že otisk básní Čelakovského v Bibliotéce ústřední bude pečlivější než v Nár. bibliothéce. Školám a i širšímu obecenstvu arci lépe by poslouženo bylo vhodným výborem ze Šesterých knih básnických spisů Čelakovského. Budiž mimochodem podotknuto, že podobných výborů pilná potřeba, zvláště pro školy, jest i z básníků jiných, jako z Kollára, Vocela i Hálka, z Krásnohorské, z Vrchlického a jiných doby novější.**) Kdy se asi dočkáme u nás výborů takových, jakých mají na př. Němci z každého básníka svého několik?

---

*) Zatím jmenuje se toliko Ohlas písní českých, ale nepochybuji, že pojat bude ve výbor ten jakožto nejlepší básnická práce Čelakovského také Ohlas písní ruských.

**) Srovnej, co napsal o tom, kterak potřeba jest přede vším naší mládeži takového výboru z básní Vocelových a z Kollárovy Slávy dcery, proslulý esthetik nebožtík prof. Kar. Šmídek na konci své rozpravy o Janu Er. Vocelovi v Osvětě 1875 (str. 442).

Několik slov o vyučování němčině na našich školách středních.

Napsal Fr. Dvořák.

Zákonem, že nikdo nesmí býti nucen učiti se druhému jazyku zemskému, stala se němčina na českých a čeština na německých školách středních předmětem nepovinným. Za desítiletí však, po které zákon ten trvá, shledán praktický jeho výsledek jiným na středních školách českých a jiným na německých. Kdežto na těchto žáci češtině se učící ve dvě oddělení bývají vřaděni, čím čeština zřejmě se jeví předmětem nepovinným, není na ústavech českých dle zevnějšku nikterak pozorovati, že by němčina byla neobligatní. Učí se předmětu tomu především po třídách, a to počtem hodin vynikajícím v některých třídách nad počet hodin, jazyku mateřskému ustanovených. Dále se učí skoro všichni žáci předmětu tomu, a jen vyjímkou naskytne se tu onde žák, jenž se do němčiny zapsati nedá.

Proč tedy ozývají se u nás hlasy žádající, aby němčina byla na našich středních školách předmětem povinným? Snad že se probírá málo učiva a žáci proto, ač se po třídách předmětu učí, na konci studií přece nejeví prospěchu žádoucího? Nevím, dá-li se důvodem tímto proti němčině jako předmětu nepovinnému bojovati, Nahlédněme jen do plánu učebního a vizme, co se probírá v jednotlivých třídách. Zákon stanoví na př. pro pátou třídu gymnasijnou toto učivo. Jednu hodinu budiž překládáno z češtiny a opakována při tom grammatika. Buďtež čítány prosaické a poetické vzory a o nich rozmlouváno předkem se strany jazykové. Fraseologie. Buďtež sbírány a procvičovány frase se stálým zřetelem ku vyjádření českému. Příležitostně budiž rozmlouváno o nejdůležitějších věcech z prosodie a metriky. Rovněž o tropech a videch budiž učeno na základě toho, čemu se žáci ve třídě čtvrté v mateřštině naučili. Žáci nechť se napamět učí i poetickým článkům a přednášejí je. Každých 14 dní úloha: samostatná reprodukce těch vypravování, která dříve ve škole procvičena byla; listy. — Pozorovati, že hojně učiva třídě té uloženo. Podobně se má věc i co do učiva ostatních tříd.

Považme dále, jaká themata se ukládají žákům vyšších škol a zdaž jsou to většinou themata jiného druhu, nežli se ukládají na středních školách německých? Jsou-li pak žáci naši schopni, aby se jim taková themata dávala, zdaž lze popírati, že rozumějí jazyku a že osnově učebné, jež takových thematů žádá, vyhovují? V té příčině by tedy asi sotva nastala změna, kdyby byl předmět obligatním.

Bylo-li by však lze ještě více učiva probrati anebo snad plán ústavů německých s němčinou na př. věku středního na ústavech našich zavésti, kdyby se předmět stal obligatním? Po-

chybuji. Bylo-li by více probrati učiva, bylo by třeba přidati předmětu hodin.

Více hodin však již sotva by bylo lze němčině ustanoviti, aby nebyly ostatní předměty zkráceny. A žádati na žáku, aby mimo ten čas, po který nyní dlí ve škole, ještě několik hodin vytrval v místnostech nepřeplněných právě vždy a všude kyslíkem, bylo by nejen přetěžování jeho duševní, nýbrž i tělesné síly.

Dle toho by se co do osnovy učebné, schopnostem žáků našich přiměřené, sotva jaká stala změna, kdyby se stala němčina předmětem obligatním. Ale snad by se jevila větší horlivost u žáků v předmětě tom? Že žáci dosaváde dosti pracují v němčině, toho dokladem jsou právě themata vyšších tříd, jež, jak řečeno, rovnají se úkolům týchž tříd ústavů německých. Zbývalo by tedy těch několik žáků, kteří se dosud němčině neučí, k vůli nimž by se měl předmět státi povinným.

Zdali se žák má učiti předmětu tomu, závisí na vůli rodičů; neučí-li se mu tedy s jich povolením, kdož může v tom rodičům a jemu brániti?

Aby se žáci naši naučili v němčině více, nezávisí tedy na tom, bude-li předmět ten obligatním.

Nestanou-li se jiné změny, nebudou-li zásady vyučovací v předmětě tom jistým směrem změněny, nebude asi rozdílu ve prospěchu velikého, bude-li předmět povinným či nepovinným. Za příčinou tou dlužno uvážiti přední účel předmětu toho na středních školách českých. Účel ten jest patrně praktický, naučiti žáka mluviti tím jazykem. Dualismem však, který odtud vzniká, že naše střední školy mají úkol naučiti němčině pro praktickou potřebu a že vedlé toho mají druhý úkol naučiti vědecké stránce jazykové, trvám, že celý vyučovací směr trpí a že učitel, chtěje vyhověti požadavkům zákona i potřeby praktické, kolísá mezi oběma směry a konečně nenabude v žádném prospěchu přiměřeného své snaze.

Jak však smutný činí dojem, když žák ze tříd vyšších, jenž úlohu svou dovede napsati dosti slušně, do největších nesnází jest přiveden, má-li rozpřísti rozhovor o věcech nejobyčejnějších, jaká se jeví ostýchavost, má-li se několika slovy na něco tázati! Tu ovšem může učitel zvolati: „Operam et oleum perdidi“ přes všechny opravy úloh, jimž hojně věnoval času! Vadou našeho vyučování němčině jest, že málo se hledí a hleděti lze stránky praktické a že dle toho žáci dospějí koncem studií sice potud, že jazyku rozumějí, nikoliv že jej umějí. Že však život žádá praktické znalosti, cviku, řeči plynné, dokazují stesky, že ze středních škol českých nenaučí se žáci němčině, že již mezi úřednictvem mladým nedostatek znalosti německého jazyka se cítí, že na př. mladému právníku, studovavšímu na ústavě českém, souditi po německu činí obtíže místy uepřekonatelné a pod. Ovšem žádá se snad idealu na našich školách.

Nemluví-li žák mimo školu jazykem tím, nestačí těch několik hodin školních, aby se mu důkladně naučil. Pozná-li však škola, že může lépe působiti, bude-li si hleděti hlavního účelu předmětu toho, zajisté že se dá dosíci prospěchu vydatnějšího nežli dosud. A že nyní, když bude universita naše, nastává německému jazyku větší úkol na gymnasiích našich nežli dosud, není pochybnosti. Dosud se mnoho doplnilo na vysokých školách německých čeho bylo úředníkům potom v životě třeba. Úkol tento připadne snad na universitě naší seminářům, v nichž by se posluchači pro praxi svou budoucí v jazyku německém vycvičili.

Proto bude nyní tím větším úkolem gymnasií ve příčině této naše vysoké školy podporovati, aby cvik nabytý na gymnasii jen doplňovaly a nemusily začínati ze začátku, k čemuž by ovšem již bylo pozdě.

Jest nám proto zkoumati, zdali by nebylo lze jazyk německý na našich středních školách tak pěstovati, aby vyučování naše naučilo žáky jím vládnouti a plynně mluviti.

Zkusme věc tím směrem, že se otážeme žáků, kolik hodin pracují o úloze v některé z vyšších tříd. Některý pracuje asi dvě, jiný tři a jiný snad ještě více hodin. Počítejme na úkoly v nejvyšších třídách průměrně tři hodiny. Kolik pak hodin na to učitel úlohy ty opravuje ve třídě o čtyřiceti žácích? Často mu nezbývá, než úlohu některou po česku psanou na krajích sešitu celou skoro přepracovati.

Kdyby času toho, jejž žáci úloze té věnují a učitel její opravě, polovice jen se použilo ku konversaci, zajisté že by žák měl větší prospěch pro život ze cvičení takových nežli z mnohého thematu, při němž multum sudavit. Cvičení taková vzdělala by žáky v praktické stránce jazykové a naučila by je hbitěji jazykem cizím vládnouti. Avšak nebylo by třeba a bylo by také již pozdě, aby se cvičení taková odkládala na oddělení vyšší. Změnou ve vyučovací methodě dalo by se již v nižším oddělení dosíci prospěchu značnějšího.

Postupem nynějším v oddělení nižším slabý se klade základ, aby žák si osvojil jazyk německý pro život. Trvám, že probíráním grammatiky od paragrafu k paragrafu, učením všem substantivům k tomu neb onomu vzoru náležejících, pilným každého zvláště skláněním, jakož zase u slovesa učením všem slovesům silným, pilným a stálým jich praeterit a participií perfecti odříkáváním dospěje žák ve třídě třetí sice potud, že umí skláněti a časovati, ale základu k praktickému užívání jazyka nenabyl, samostatně asi málo po německu pověděti dovede.

Nebylo-li by však lze, aby žák, než přijde do třetí třídy, uměl více v němčině než překládati jednotlivé věty? Pozornost žáků měli bychom spíše soustřediti nežli rozptylovati, jak činíme dosud, ukládajíce jim na překládání věty, z nichž první jsou

v Praze, druhou ve Vídni, třetí v Paříži, čtvrtou v Americe, pátou ve věku starém, šestou v novém a to za sebou v témž odstavci knihy cvičebné!

Zdaž mají jaký zisk z překladů věcí tak různých a pozornost jejich rozptylujících? Zdaž by nebylo lze i zde zásadu jinde osvědčenou skutkem učiniti a od předmětu žáku nejbližších vycházeti, jej jazykem cizím s nimi seznamovati a takto dále k neznámějším pokračovati? Žák by na př. naučil se hovořiti jazykem cizím napřed o osobách, s nimiž se stýká, o místech, na nichž nejčastěji pobývá, o příbytku, o škole, kostele a pod. Seznal-li by takto město, v němž jest, zavedli bychom jej procházkou za město a učili hovořiti o předmětech zde se naskytujících.

Takto by vždy ku předmětům vzdálenějším a neznámějším pokračoval a vědomosti své dle praktické potřeby rozšiřoval. K tomu účelu by žáci nabyli napřed nejpotřebnějších vědomostí grammatických, po nichž by se hned přešlo ku cvičením těmto. Trvám, že by snadno za půl roku tolik nabyli přípravy, kolik by bylo třeba, aby mohla cvičení v hovoru započíti. Tato pak by mohla se konati tak, že by se napřed předmět, o němž by se mělo rozmlouvati, se žáky po česku popsal a že by popis ten, když jej žáci znají, učitel neopakoval otázkami českými, na které by žák odpověděl česky. Po odpovědi té by učitel otázku českou řekl po německu, a žák by musil též svou dřívější odpověď říci po německu. Později by se pak od tohoto překládání pouhého přešlo k rozmluvě německé, tak že by učitel hned po německu se tázal a žák hned po německu odpovídal. Prvním způsobem by byl překlad vět nesouvislých nahrazen snad zajímavěji pro žáky a záživněji; byl by to též překlad, ale spojený s konversací, v níž právě se žákům našim cviku nedostává; co však jim pomůže beze cviku v této, mají-li sebe větší zásobu slov a rozumějí-li sebe lépe jazyku německému! Cvičeními takovými budila by se také zároveň jakási samostatnost u žáka a neodvislost od knihy. Neměl by o cvičeních těch po ruce knihu, kam by nahlédal, neměl by pomůcky, o kterou by se opíral; byl by tedy jen na sebe odkázán a tím zajisté by se stal odhodlanějším v hovoru jazykem cizím.

Takto se cvičíce, trvám, že by žáci, nežli přijdou do vyššího oddělení, nabyli dosti veliké zručnosti v praktickém užívání jazyka a že by i vědecké stránce v oddělení vyšším, nesoucí se ku znalosti literatury, dalo se vedlé toho vyhověti. Kdyby pak i v oddělení vyšším vedlé této vědecké stránky i praktická stejně zůstala oprávněným požadavkem, bylo by lze dopracovati se takového prospěchu, že by žákům na našich středních školách studovavším konversace německá nejenom v životě pozdějším, v praxi jich úřednické, nýbrž již na školách středních samých nečinila obtíží nepřekonatelných.

Jak vychovávati a pěstovati charakter studujících na školách středních?

Napsal Jos. Grim.

III.

Za naší doby všecky školy, ponoukány k tomu jsouce duchem časovým, skoro výhradně pěstují rozum na zjevnou újmu ostatních mohutností duševných. Tím porušena nejpřednější zásada vychovatelská, kteráž učitelům ukládá souměrně rozvíjeti všechny mohutnosti duševné. Nemenší důležitosti než rozum jest cit vůbec a krasocit zvláště, nemenší důležitosti vůle. Činnost naše nese se tedy k tomu, pěstovati u studujících rozum tak, aby jim byl stálým ředitelem citů; vedlé rozumu zdokonalujme základy ušlechtilých citův a mravné vůle. Jest to osudný omyl pokládati za vrchol a konec veškeré snahy učitelské vpravování vědomostí do žákův a netužiti jich zároveň ve mravnosti, aby nejen poznávali pravdu, nýbrž i chtěli dobré a libovali si krásu. Míti mnoho vědomostí není nutně spojeno s ryzostí povahy. Z toho však neplyne, že by ve škole pohrdati se mělo učeností, nýbrž že musí býti spojována s mravností. Známo, že často lidé vloh výtečných mívají povahu nejpodlejší, známo, že lidé dokonalí sice v umění, vědách a písmě v poctivosti, pravdymilovnosti a svědomitosti jsou za mnohým chudým a nevzdělaným venkovanem.[1]) Na tyto věci nezapomínejme při vyučování nikdy. Však jako při vychovatelském úkolu činiti jest ve škole s rozmanitými povahami, tak zase při vyučování má se věc se schopnostmi. Také tu vzchází učiteli nutnost, aby žáky i po té stránce poznal dokonale. Čím pak jest při vychovávání láska, tím jest při vyučování trpělivost, jíž každý učitel naproti mládeži budiž vyučen. Pomysleme si vždycky, že není naším úkolem vtip žáků najednou předělati, nýbrž vzdělávati. Učitel tedy k učni se skloň a chápavosti jeho jak můžeš pomáhej. V učni teprve všecko počíná, co v učiteli již se děje. Pomniž tedy učitel, že sám již jest ve světle, žáku pak že teprve svítá, a proto pomáhej, aby svítalo, ne-li rychle, aspoň dobře.[2])

Na školách středních vyučujeme četným a rozmanitým předmětům. Každého předmětu učitel však jest povinen, aby jak moha pěstoval a zdokonaloval charakter svých žáků. Žádáť tak organis. osnova pro gymn. v úvodě na str. 7.: „Die schwierigste paedagogische Forderung, welche man an den Unterricht stellen kann, aber auch stellen muss, ist ein solches Zusammenwirken aller

---

[1]) Srov. časopis Kom. r. II. (1874) str. 218; Hovory Olymp. str. 200, 245; Lepař obec. paed. §. 79. — Smiles Karakter str. 7.
[2]) Srov. Kom. Did. analyt. 117. 144; 118. 155.

Theile bei jeder Mannigfaltigkeit der Lehrgegenstände, dass er die eine Frucht zur Reife bringt, welche das letzte Ziel aller Jugendbildung ist, ein gebildeter edler Charakter.[1]" Jako vychovávajíce pěstujeme energii vůle, tak vyučujíce navykejme žáky vydatné, intensivné činnosti duševné. Ať učí se žáci třeba jen slovíčkům, nebo překládají klassiky, nebo pracují úkoly, jak při prvních počátcích tak při vyšších úlohách mathematických, všude cvičme je energicky mysliti a odhodlaně myšlénky pronášeti. Povrchnosti, mrtvosti, duševní malátnosti, učení mechanického netrpme hned z počátku. Pocházívají z pohodlí a nechuti ku práci, charakter pak může vzdělán býti jen pravidelnou a usilovnou činností.

Toho šetřiti jest vůbec při vyučování každém. Jsou pak ještě prostředky jiné, jimiž každý učitel svou měrou působí v rozvoj povahy žákovy. Tak soudnému učiteli náboženství jistě nejde jen o to, aby žáky obohacoval vědomostmi o pravdách náboženských, nýbrž také tam patření má, aby žáci odcházejíce z kázně školní vstupovali do života se zjemněným citem a vůlí mravnými zásadami se řídící. K účelu tomu dostačí mu příležitostná a krátká naučení tak pronesená, aby promlouvala ku srdci všech. Napomínání dlouhá a kázání spojena jsou se ztrátou času a nemívají předce žádoucího výsledku. Již sudí v Mickiewiczově panu Tadeáši věděl

„nestálou tu dnešní mládež naši
že nudívá řeč dlouhá, byť i sebe krašší."

Učitel náboženství nejen vyučování, nýbrž i exhorty tak zařídí, aby nepřecpával paměti žákův, aniž aby hrůza ze slov jeho padala na žáky, nýbrž působí na srdce slovy dojemnými, vřelými, ohnivými. Na tento způsob při všech předmětech přispívati lze k rozvoji charakteru žákova, nejvíce však po mém soudě příležitostí jest v jazycích klassických, při řeči mateřské a dějepisu. Což aby vyšlo patrněji na jevo, projděme jednotlivé ty disciplíny podrobněji.

1) Úvod k organisační osnově pro gymn. stanoví na str. 5. účel studií klassických takto: „Als Hauptzweck der Erlernung der alten Sprachen ist, obwohl die durch grammatische Studien zu erwerbende formelle Bildung nicht ausser Berechnung bleibt, doch die Lesung der klassischen Schriftsteller angenommen, der unerschöpften Quelle wahrhaft humaner Bildung; das Gymnasium soll diese Lesung nicht bloss möglich machen, sondern in reichem Masse und guter Auswahl vornehmen." Rozumíme-li dobře uvedeným slovům, pokládá organisační osnova za hlavní účel studia klassického na gymnasiích, promyšleným a co možná věrným překladem vzácné a bohaté myšlénky spisovatelů

[1]) Srov. Wilhelm, Paedag. S. 15.

klassických přenášeti na jazyk mateřský a tím brousiti ducha i řeč vlastní zároveň. Kdekoli ještě v org. osnově zmínka jest o latině nebo řečtině na vyšším gymnasiu (tak v §§. 25. 29. 30.; instr. k org. osn. II. III.), všude právem důraz kladen na četbu, poněvadž žáci naučí se nejen uhlazené řeči, nýbrž i nazírají v život národů, kteří činností literarní i politickou vzbuzují obdiv. Avšak táž organisační osnova nařizuje, aby při dobrém výběru čteno bylo co nejvíce. Toho jinak dosíci nelze, než čteme-li auktory během nepřetržitým beze všeho zbytečného rozkladu, tak aby spisovatelé klassičtí více sami sebou byli poznáni než výklady učitelovými. Pouštějíce všecky suchopárné a nezáživné theorie učme žáky pronikati k obsahu a duchu výtečných spisů latinských a řeckých a vážiti tak vědomosti z nepřebrané studnice původní. Auktor nebudiž nám nikdy substratem pro pěstování grammatiky,[1]) sice snadno žáci považují spis anebo báseň sebe lepší za sbírku grammatických pravidel, zapomínajíce na řádné pojetí ducha spisovatelova. Cvičením grammatickým a stilistickým, která na vyšším gymnasiu slouží k opakování a doplnění učiva mluvnického, určeny jsou bez toho hodiny zvláštní. Hleďme, aby se nevrátila zase ona hyperkritická doba, kdy pěstování jazyků klassických na gymnasiu spíše nazvati se mohlo slovotepstvím vymyšleným na úmor ducha mladistvého, vizme, aby zase nepřišel čas, kdy představovali si ve školách každičký veršík za hradbu neztečenou a do výkladů se dávali, při nichž rozum filologický uchvácen býti mohl závratí. Nebojme se předsudků lidí, kteří za věc nesnesitelnou pokládají jen o vlas ustoupiti od zvyklostí starých a zavésti něco nového, soudíce, že dobře se děje, cokoli podlé zvyklosti se děje. Při každém auktoru místo dlouhých diatrib a privátních libůstek veďme si spíše, dovoleno-li užiti toho přirovnání, jako kustodové obrazáren, kteří mnoho slov nešířice divákům jen roušku s obrazu nějakého snímají, dříve tak obraz postavivše, aby se mu pravého dostávalo světla. Ti jsou mládeže vychovatelé, kteří krásná díla vytvořili; na nás jest, abychom je chovancům toliko odhalovali a ve pravé stavěli světlo.[2])

Takovým způsobem četbu klassickou provozujíce a oslazujíce rozšíříme při žácích postupem časovým i zálibu v auktorech a mládež sobě svěřenou přivedeme k jasnějšímu poznání nejen jazyka, nýbrž i ducha hellenského a římského. A není-li pak toto pochopení ducha oněch dvou národů podivuhodných působivou cestou ku pěstování charakteru? Způsob četby klassické, jak

---

[1]) Matoušek, 4. vyd. oddíl VII. F II. C. pag. 242: „Doch hüte sich der Lehrer die Schriftsteller als blosse Beispielsammlungen für die Grammatik und den Text als eine untergeordnete Nebensache der Interpretation anzusehen; denn die klassischen Sprachen sollen nicht ohne rechte Frucht für die wissenschaftliche humanistische Bildung bleiben.“

[2]) Srov. Hov. Olymp. str. 238.

jsme jej zběžně načrtli, zda neumožňuje žákům místo malicherných poznámek a výkladů vrýti si v paměť rekovité postavy a typické charaktery antické, s jakými potkávají se jak v dílech dějepisných a řečech, tak v básních epických a dramatických? Při promyšlené četbě žádnými nechutnými přídavky nepřerušované mohou-li pak nepůsobiti na mysl žákovu projevy mysli obětovné, vlastenecké a hrdinské, s jakou mužové nadšení tu za rodinu, tam za vlast, onde za jinou povinnost vyšší útrapy a boje podstupují, nebezpečenství nepřekonatelná přemáhají, ba i život nasazují? Nemyslím, že by kdo, mysli k věci přilože, popíral účinek prostředků právě vyložených na vývoj zdárné povahy. Je-li tedy četbě spisovatelů klassických mimo jiné vytčen cíl tak vznešený, vzdělávati totiž charakter, nekladme si za těžko prohlédati k němu poněkud methodičtěji, než se posud na mnoze dálo. Odměny za práci tu dožijeme se bohdá na vychované mládeži. Ti, kdož kráčeli u věci té cestou pravou, požívají v pravdě ovoce snahy své.

2) Avšak zásada, již jsme si při latině a řečtině za vodítko vzali, při hojné četbě pochopovati obsah a ducha spisů klassických, kteráž zásada více známa byla než jí dosud šetřeno bylo, s některými jen nepatrnými změnami platí také pro jazyk mateřský. Vizme tedy, jak v jazyku českém věc zaříditi, aby povahy žáků se zdokonalovaly a tříbily. Myslím, že i ve příčině mateřštiny s dobrou se potážeme, proberouce vedlé čítanky mluvnici ve všech hlavních kusech v prvních čtyřech třídách a vyplníce pak mezery ve třídě páté. Tam totiž proti ostatním třídám vyšším nejméně učiva. Pak oddejme se s celou duší četbě, které budiž co možná nejvíce, přiměřené, zajímavé a vynikající obsahem i formou. Tím činem vyhovíme org. osnově pro gymnasia, jež §. 32. účel vyučování jazyku mateřskému takto vyměřuje: „Der Unterricht in der Muttersprache bezweckt demnach keineswegs bloss eine sprachliche Ausbildung, sondern er soll eine reiche Fülle geist- und charakterbildenden Stoffes in klassischer oder mindestens in tadelloser Form darbieten.“ Jak dělati, aby z jazyka mateřského ve školách co nejvíce přečteno bylo, vysvítá z toho, co výše pověděno o četbě klassické. Na vyšším gymnasiu ustřídmíme se výklady mluvnickými, poznámkám věcným jen potud popřejeme místa, pokud jich ku pochopení potřeba nezbytná, vysvětlivky pak aesthetické podáme příležitostně a krátce, srovnajíce je občas v jasné přehledy. Stručná theorie tu ze stilistiky tu z poetiky, jak kdy toho potřeba, předcházej, aby četba tím nebyla přerušována. Přiměřenou bude četba a zajímavou, podávána-li bude žákům v čas s náležitým zřetelem ku věku a jiným předmětům. Tak na př. postaveno na jisto, že quintanům našim nejlépe svědčí z básnictví poesie epická, lyrická žákům počínaje od třídy šesté, dramatická posledním dvěma školám. Ke všemu tomu přistupuje, má-li četba vzdělávati charakter, aby čtené kusy

vynikaly formou i obsahem. Toho však při jazyku mateřském po přednosti pilni buďme, abychom vzdělávali jinochy v povahy individualně české, s českým srdcem a s českou myslí, nikoliv v papírové hastroše bez kostí a bez krve. Cokoliv ukládáme na vyšším gymnasiu žákům na paměť buď básnického, buď prosaického, cokoli volíme ke cvičením řečnickým, všecko k tomu nes se cíli konečnému, buditi zápal pro zachování, zvelebení a rozkvět národa našeho. Uznávají-li Francouzové, jsouce národem světovým, toho potřebu, četbou jak auktorů klassických, tak zvláště nadšených spisovatelů domácích vzdělávati mládež škol středních v povahy ryze francouzské a ne světoběžné, čím více zabezpečovati jest svou bytnost národní nám?

Ale četba v jazyku mateřském nesmí omezena býti pouze na školu, nýbrž musí též pěstována býti privatně, aby žáci všecky přední plody domácí literatury poznali. Domácí četbě žáků věnujme bedlivou pozornost. Víme ť ze zkušenosti, že mnozí žáci čtou bez výběru a bez systému vyhledávajíce jedni výhradně poesii, druzí výhradně prosu. Poetické četby jest mládeži třeba jako rosy něžné květince, mládež musí zahřívána býti ohněm sálajícím z pravé poesie.

Dovede-li co idealní vzlet mládeže naší probuzovati, sesilovati a zachovávati, jest to pravá poesie. „Běda národu, jehož mládež není odchována poesií!“ výstražně volá Jean Paul. Než i vlastní četba prosaická žákům k nemalé jest platnosti. Jeť prosa organem všedního obcování a výrazem činnosti rozumové; proto nutno, nemá-li vzdělání býti jednostranným, aby žáci pro život na četných vzorech rozsáhlou si zjednali znalost všech způsobův úpravy prosaické. Druhý náš důvod, proč domácí četba žákův opatrné kontroly vymáhá, jest, aby nečítali děl, která mládeži se nehodí. Káže-li prozřetelnost vychovatelská odvraceti zřetel chovancův od věcí krásy prázdných, tím pilnější toho potřeba vzdalovati chovance všeho, čím otupuje se mravocit.[1]) Mravní zachovalost naší mládeže jest mocnou zárukou národní budoucnosti naší.

Mimo četbu jest v jazyku mateřském ještě jiný činitel, jehož vliv na vytváření povahy studentů českých není nejmenší. Míním historický přehled literatury národní. Že organ. osnova předpisuje pouze přehledy literarně historické, jest jen chváliti; intencí její jest, aby žáci škol středních poznávali spisovatele a básníky národní ze vlastní četby, a nikoli prostě dle přednášek učitelových. Avšak co i při stručném přehledu literarním s prospěchem konati lze, jest, beze vší kritiky spisů ve pravé světlo stavěti muže, kteří chloubou jsou písemnictví našeho, kteří v dobách kritických láskou zahořeli k národu a úsilovnou prací místo nám vymohli mezi vzdělanými národy. Žáci naši buďtež si toho vědomi,

---

[1]) Lepař, ob. paed. §. 76.

co natrudili se nadšení pracovníci, horliví křisitelé národnosti naší, abychom teskně nemuseli pohlížeti na národy jiné. Příklad velikých duchů našich tak působ na jinochy, aby v každém zahárala mocná touha, k žádoucímu cíli přiváděti dílo začaté, příklad mužů těch dotvrzuj studujícím nepopíratelnou pravdu, že pevná vůle a láska jsou peruti k činům velikým.[1]) — Na konec pak řádků svých o jazyku českém nesmíme mlčky pominouti úkolů, jaké dávati jest ve vyšších třídách škol středních, aby žáci nabývali nejen stilistické obratnosti, nýbrž i, vzdělávajíce rozum a mysl, tříbili svou povahu mravní. Tam zajisté směřují úlohy z jazyka mateřského. Odkud themata vybírati, jak od snadných k nesnadnějším postupovati, jak střídati, o tom výklad nespadá do naší rozpravy. Mimo nejnovější osnovu učebnou jazyka českého na gymnasiích, vydanou vys. c. k. ministerstvem kultu a vyučování 18. dne září 1876. č. 13344., dočísti se lze praktických pokynů o té věci v záslužné rozpravě „O thematech pro písemné práce z jazyka českého na vyšším gymnasii“, uveřejněné ve výroční zprávě c. k. gymnasia litomyšlského za školní rok 1880. Zde jen několika slovy toho se dotknu, mají-li úkoly vědecky a mravně vzdělávati žáky, že volba themat velké opatrnosti a rozvahy vyžaduje, aby obsahem vtipu a pokročilosti žactva volena byla přiměřeně. A to skutkem bude, když žák danému thematu plně porozumí, svou myslí je obsáhne a ovládne. Úlohy nebuďte ani z míry snadny, ani příliš nesnadny. Mocné na to důvody obsahuje instr. k org. osn. pro gymn. IV. a. 2. A. pag. 137 seq: „Zu leichte Themata stumpfen das Interesse ab und erzeugen Lässigkeit und Gleichgiltigkeit; Aufgaben dagegen, welche das vom Schüler in seiner Weise zu beherrschende Gebiet überschreiten, führen leicht zur Gewöhnung an leere Phrasen und zu einem Eigendünkel des Absprechens über Dinge, von denen man nichts versteht. Je grösser diese Gefahren selbst für die sittliche Charakterentwickelung sind, desto gewissenhafter muss der Lehrer auf ihre Abwehr bedacht sein und gewiss niemals selbst zu ihnen Anlass geben.“[2]) Nedopouštějte tedy, aby žáci naší vinou úlohami snadnými utvrzovali se v lehkomyslnosti a netečnosti, úkoly obšírnými v povrchnosti, titěrnými v sentimentalnosti, nedávejme úkolů, které, přesahujíce žákův obor myšlénkový, jednak navykají planým frasím a mluvení povrchnímu, ledabylému, jednak podporují domýšlivost a marnivost žáků. Střezme se konečně dávati úlohy moralisující, poněvadž svádějí žáky ku přetvářkám, neskromným úsudkům a lichým deklamacím.

Tím jsme v nejhlavnějších rysech probrali řeči a ukázali, jak zařizovati vyučování, abychom, vzdělávajíce charakter studu-

[1]) Kollár, Sl. dc. I, 25. 12; Goethe, Iphigenie auf Tauris II. 1 (Pylades).
[2]) Cf. Matoušek, 4. vyd. VII. F. IV. D. pag. 249.

jících, výsledků se dočinili co nejpodstatnějších. Zbývá tedy dle našeho rozvrhu ještě dovoditi, že dějepisu ve příčině naší vyměřen úkol rovněž předůležitý.

3) Znalost historie jest švarnou stránkou vzdělanosti a jako perlou celého živobytí. Dějepis odhaluje nám všechen život předků našich, dějepis pobádá nás, abychom, majíce na očích minulost, přítomnosti lépe užívali ve prospěch budoucnosti, dějepis vybízí nás, abychom slavné činy předků svých obrali si za vzor jednání vlastního. Má-li aspoň těm třem kusům býti vyhověno při dějepise, pochopitelno ze příčin povědomých, že ke znalosti věci učiteli sluší přičiniti též obratný způsob řeči. Nezapomene-li na tyto požadavky učitel, může se nadíti prospěchu nejlepšího. Jsme úplně strany toho za jedno s původci instrukce k org. osn. gymn., kde v oddílu V. na str. 162. takto čteme: „Ein Lehrer, der mit sicherer Herrschaft über den Stoff, mit taktvoller Berücksichtigung des Alters und der Bildungsstufe seiner Schüler, durchdrungen von dem Ernste seines Gegenstandes und frei von jeder Ostentation, die Jugend in das Gebiet der Geschichte einzuführen unternimmt, darf des gespanntesten Interesses und eines allmählichen aber eindringlichen Einflusses auf Gemüths- und Charakterbildung derselben sicher sein.“ Nebude tuším nikoho, kdo by popíral, předvádíme-li žákům výtečné charaktery z dějepisu, že mocně působíme zároveň na povahu jejich, nebude nikoho, kdo by pochyboval, ukazujeme-li v dějepise opět a opět na muže, kteří živými ve všem vzory spravedlnosti se ukazovali, že platně sesilujeme u žáků cit pro právo a spravedlnost. Skvělé vzory z minulosti vybrané a do živé až skutečnosti nakreslené, Aristeides, Fabricius, Jiří z Poděbrad, bez odporu spíše vzbudí v chápavých jinoších podobnou snahu, než abstraktní předpisy a moralisující kázání.[1]) Vedlé této svaté a všeobecné povinnosti píliti jest však českému učiteli dějepisu o probouzení ducha vlasteneckého, o vychování povah českých. Tím naprosto nepravím, aby školy byly rejdištěm politickým. Chceme-li však znáti se ku pravdě, přiznáváme, po bolestné zkušenosti, jaké národ náš nabyl, v době, kdy každý téměř krok jen podlé hmotného prospěchu se vyměřuje a vypočítává, v době, kdy egyptské hrnce nejednoho nadějného syna od matky rodné již odlákaly do tábora cizího, že vychovávati dále nevnímavé světoobčany se srdcem pustým, bez ideałů, bez zápalu se hříchem by bylo neodpuštěným. Běda, přeběda nám, napěstujeme-li si ze mládeže cizáků prostých všeho citu vlasteneckého! Soudím pak, kdo nadšen duchem vlasteneckým, že mu nejsou ani cestičky neznámy, po nichž by do srdcí jinošských zanášel potřebnou potravu. Což by bylo tak obtížno ploditi ve mládeži ducha vlasteneckého, vládne-li tento mnou? Nadšení učitelovo u vypravování a vy-

---

[1]) Cf. Piderit, Zur Gymnasialpaedagogik, S. 145.

kládání jest mocnou pákou v srdcích mladých, o niž duch vlastenecký celý potom život se opírá. Jest zajisté vlast naše bohata nad jiné památkami slávy historické; s každého hradu, každým potokem tekla krev udatných otců našich, hájících statků, jazyka a práv zděděných po slavných předcích. Třeba toliko na mysl přivoditi mládeži, kterak houževnatě drželi otcové naši v péči ustavičné zemi, mrav a jazyk a jak nevážili životů svých na uhájení těch darů převzácných.[1]) Neostýchejme se, pečujme o to, jako druhdy o letnicích z Jerusalema vyšli apoštolé kázat do věškera světa, tak aby nyní z ústavů našich vycházeli apoštolovat vlastenečtí studenti, ohněm vlastního srdce krajany své pro milenou vlast rozněcujíce.

Tolik vidělo mi se se stanoviska našeho národního připomenouti o dějepise; víc o něm nechci šířiti slov, ježto všeobecná působivost jeho v život a mravy lidské jest z písem známa a zkušeností zabezpečena.

Tak dostali jsme se na konec třetí části rozpravy své. Pokud skrovná zkušenost naše sahá, naznačili jsme, jak vésti si při úkolu vychovatelském, abychom co nejpevnější položili základy ku mravným povahám a pravým charakterům; nastínili jsme také dle organ. osnovy pro gymn., jaké podpory nabývá rozvoj charakteru ve škole vyučováním vůbec a kterými předměty učebnými zvláště. Při tom však ohrazujeme se proti domněnce, jako bychom vědám přírodním upírali způsobilost, podporovati mravné vychovávání žáků. Že za naší doby rozličné jsou o takovýchto rozpravách soudy, není mi nepovědomo. Kdežto jedni vyhlašují obsah jejich za věci nemožné, jiní za opovážlivé vychloubání, posmívají se jim třetí jako dětským hříčkám. Já úmysl pouze mám podnět dáti k vyhledávání cesty ve věci pro národ náš tak důležité, nezabraňuje nikomu pídìti se po lepším. Vědouce pak všichni, že tací jsou lidé po celé živobytí, jakými je učinilo vychování, spojme ruce, spojme srdce, abychom ke společnému blahu všech stavů, ve prospěch vlasti, ve prospěch národa svého co nejvíc odchovali jinochův osvícených, povah ryzích, pracovníků snažlivých a vlastencův upřímných.

Odpověď na kritiku p. prof. dr. Krále o Mythologii Cimrhanzlově.

Pan prof. dr. Král uveřejnil v Listech filologických v r. 1878 a 1879 velice ostrou a mě snižující kritiku knihy mé: Mythologie Řekův a Římanů vyd. I., v níž mě na konci druhé úvahy viní

[1]) Srov. Hovory školské v VI. roč. Komenského.

„z nevědomosti takové, pro kterou by i žák gymnasijní od učitele pokárán býti musil“ a „není-li prý s podivením, že se p. Cimrhanzl při takové své neznalosti pravšedních věcí mythologických odvážil „sepsati“ mythologii.“

Na slova tak tvrdá, jako tato, a s takovou určitostí pronesená panem kritikem, že ani o jich pravdivosti pochybovati nelze, odpovídám citaty z kněh mythologických, ze kterých jsem čerpal, a nepřičiňuji k nim ani jediného slova svého, spoléhaje se na úsudek čtoucích, zdali věty svrchu položené s pravdou se shodují.

1) Největší a nejtěžší výtku činí mi pan kritik při str. 12., kde vytištěno jest Nereiovci místo Nereiovny a to právem. Výčitku tuto trpkou nechávám na sobě, ač jsem já chyby **nezavinil**, ale o chybě se dověděl teprve z ústního podání a později, když jsem sešit prvý do ruky dostal. Tato chyba má svou prazvláštní historii, kterouž já ze zvláštních důvodův a ze šetrnosti pověděti nemohu a nepovím, ponechávaje raděj těžké rány kritikovy na bedrách svých. Za pravdu slov svých tuto pravených ručím svou ctí!

2) Při str. 20. vyčítá mi kritika při větě: „Kdysi se procházela Héra samotna opodál Olympu“ . . . . takto: „že by se to, co tuto se vypravuje, bylo dálo *opodál* Olympu, není mně aspoň ze žádného pramene spolehlivého známo.“ — *Prellerova* Mythologie činí I³. str. 131. ke slovům, „Zeus sei mit Sturm als Kukuk . . . . auf einem Berge zur Hera gekommen³)“ poznámku: „So erzählt man namentlich in der *Gegend von Hermione*, wo man **zwei** Berge zeigte, den einen, der früher *Θόρναξ* (von *θρόνος*), später *Κοκκύγιον* d. i. der Kukusberg hiess und dem Zeus heilig war, den andern mit einem H. der Hera. Paus. 2. 36. 2“ . . Bylo to tedy *opodál*.

3) Při str. 7. vytýká mi p. kritik „že mezi Hekatoncheiry uvádím jméno Gyges.“ Správnost svou nemusím dokládati, protože pan kritik uznav omyl svůj sám odvolal v druhé úvaze mínění své.

4) Že pan kritik mi vyčítá slovíčko „co,“ mohu zase já odvolati se na slovník Kottův str. 111 a na úvahu Bartošovu v č. 3. „Paedagogia.“

5) Pan kritik mi vyčítá v počátku druhé své úvahy, že „co do jazyka, slohu, uspořádání díla i úpravy obrázkové neučiněna změna žádná.“ — Výtka tato *všeobecně* jest pravena, v úvaze celé není ani jednou mi učiněna ve způsobu tomto zvláštní výtka slohová neb jazyková atd., a tu mohu při velice pečlivé a přísné kritice p. prof. Krále s jistotou tvrditi, že by byl jistě nezapomněl vytýkati, kdyby byl něco zvláštního našel, jako toho neopominul při úvaze prvé.

6) Na str. 37*) vytýká se mi výrok „rohatina“ místo trojzub, jako nezpůsobný, ač slovo toto jsem já sám si byl opravil a mezi opravami při 3.*) sešitu uvedl. *Feidias* je tolikrát ve knize uveden jako sochař, že na tomto místě nesvede nikoho v omyl, třeba že řezbářem je nazván.

7) Pan kritik praví, že jméno Enyo se nesprávně překládá „ničitelka měst.“ Na str. této není předce nijakého překladu jména „Enyo,“ tam je výklad působení jejího v závorce uveden, že totiž Enyo byla ničitelkou měst; vždyť Mejsnar ji nazývá Il. v. 333. hradbobornou, Saskova Myth. bohyní vražedné války; Preller str. 266. die Städtezerstörerin; Lübker: die mordende Kriegsgöttin und Städtezerstörerin; j. taktéž.

8) Na str. 39. pravím o Hefaistovi: Matka se za novorozeně styděla, protože bylo škaredé a malinké — malá jiskra zmůže se v silný oheň — a shodila je . . . . načež pan kritik činí poznámku: „Co parenthetická věta znamená, nechápu. Jest snad výkladem báje tuto uvedené, že Hefaistos po zrození svém byl škaredý a malinký, ač jako muže představovali si jej Řekové svalnatým a statným? Pak by věru byla zbytečná, poněvadž o nějaké zvláštní škaredosti a maličkosti Hef. ve pramenech spolehlivých nikde není řeči.“ — *Lübker* praví v Reallexikonu vyd. II. str. 409.: Wie das Feuer Anfangs als schwacher Funke erscheint, so war Hef. als schwaches, lahmes und hässliches Kind geboren. — Stoll: Handbuch 6. Auflage str. 49 a Stoll die Götter u. Heroen vyd. 2. str. 127: „. . . . . weil er *lahm* und *schwach* und *hässlich* war. Že Hef. dílnu svou v Olympu měl, vypravuji já na str. 39 také, i o tom, co tam pracoval; pak nezbývá z celé str. (262) potištěné než výtka: 1. že místo třínožka pravil jsem stolice 2. místo smích — posměch a 3. že mluvím o určitém případu, kdy Zeus Heru potrestal, kdežto dle Hom. I. 590**) neměl jsem mluviti tak určitě. — Ku konci úvahy své na této straně praví ještě pan kritik „že vypravování o umělé stolici od Hef. Héře darem dané a o vyproštění . . . . není správné.“ Vypravování je krátké, tudíž snad ne tak úplné, jak si p. kritik přeje, ale nesprávné proto není, i já se na Prellera str. 146 odvolávám.

9) Při str. 49 vytýká se mi za nesprávnost, že Pythia před věštěním vavřínové listy spolkla; pan kritik dokládá, že je jen do úst brala. Lübker praví v odstavci Delfisches Orakel: Die Pythya **asz**, bevor sie den Dreifuss bestieg, von den Blättern des Lorbeers. — Že by byla trojnož koží draka Pythona pokryta, nemohu doložiti z kněh uvedených.

10) Ku str. 58 praví pan kritik, že překládám slovo plectrum nesprávně: „hůlčička“ a že o významu caducea vyloženo

*) Recte na str. 34 a v sešitě 4. J. Král.
**) Kde? V Iliadě či v Odyssei? J. Král.

částečně velmi chybně. Pravím v Myth. takto: caduceus, t. j. hůl se dvěma nahoru se vinoucími hady, jež měla tu zvláštnost, že každou rozepři usmířila. — *Lübker* v odstavci „Musica“ 8 praví: Beim Spielen wurde die Saite mit der rechten Hand mittelst *eines Stäbchens πλῆκτρον*, plectrum berührt. — Lepařův slovník uvádí *πλῆκτρον = bidlo, hůl*; *Vojáčkův*: plectrum = kladivce, tepátko, boj. — *Lübker* v odstavci *κῆρυξ* praví: Ihr Stab von Lorbeer oder Olivenholz und von zwei Schlangen umwunden hiess *κηρύκειον*, die Römer nannten es caduceus. — *Preller* praví na str. 335: doch wird das *κηρύκειον* als Friedensstab in den alten Sagen genannt und in histor. Zeit war es das allgemeine Symbol allen Friedensbotschaften . . . pak: . . die jüngere Form ist die des Schlangenstabes, welcher hin und wieder auch wol schon auf alterthümlichen Vasenbildern zu sehen ist, aber ausnahmsweise und in ungewöhnlicher Gestalt, *bis sich die uns geläufige feststellt und die allgemein herkömmliche wird.*

11) Že na str. 66 jest tisková chyba při ostrově „Aiai neb Aeaea“ místo Aiaia přesvědčiti se může pan kritik str. 198, kde správně Aiaia uvedeno jest. — V tomtéž odstavci vytýká mi pan kritik: „že by byla Eos proměnila Tithona ve cvrčka, rovněž mi známo není.“ — *Lübker* praví ve článku Eos . . . „Sie verschloss ihn in ein Gemach oder verwandelte ihn in eine Cikade.“ a *Preller* na str. 360: Zuletzt sperrte sie ihn in eine Kammer... fort und fort wisperte, wie eine Cikade, in welchen ihn die spätere Sage auch noch endlich *verwandelt* werden lässt.

12) Při výkladu o Horách na str. 69 nesouhlasí pan prof. dr. Král se mnou, že Řekové dělili rok na 3. části: jaro, léto, podzim, nýbrž že počítali jaro, léto, zimu, což Lübker také uvádí; ale *Preller* praví na p. na str. 393: In Athen wurden blos zwei Horen . . . also die Horen des Blütentriebes und die des Früchtetragenden H e r b s t e s a na str. 392: . . . sind die Horen, das sind die Jahreszeiten in ihrer natürlichen Folge und Ordnung, v o r z ü g l i c h sofern sie B l ü t e n und F r ü c h t e tragen, daher überhaupt die reifenden, vollendenden, Alles zur rechten Zeit bringenden. *Stoll* „die Götter und Heroen“ praví na str. 188 . . . und durch den Wechsel der Witterung der Pflanzenwelt Wachsthum bringen und Blüte und Frucht; a na str. 189: darum sind F r ü h l i n g und H e r b s t die rechten Zeiten der Horen. Im Frühlinge wecken sie das Leben in der Natur, dann öffnen sie, sagt P i n d a r, ihr duftiges Gemach und streuen hin die lieblichen Veilchen die Blüten der Rose. Im H e r b s t e schütten sie den Menschen . . .“!

13) Při Musách popírá pan kritik, „že *Thaleia* není správné, ale že má býti Thalia a že jména Mus nejsou přeložena případně.“ — Překlady jsem vzal ze Saskovy Mythologie; Thaleia

Musa jest správné, neboť Thaleia či Thalīa = Musa, ale Thalīa jest Charitka; tak nacházím v Lübkeru v odstavci Musa I str. 636: „Thaleia (Thalīa), a na str. 197 Thalīa = Charitka. Stoll Handbuch na str. 62: Thalia (*Θάλεια*, Thalīa = Musa) a str. 63 Thalīa = Charitka. Totéž v knize „die Götter und Heroen“ na str. 179 a 186 a ve Schwenkově Myth. str. 442 a 446; Saska také takový rozdíl činí mezi Musou a Charitkou.

14) Při str. 100 činí se mi výtka: „Luperci nemrskali při Luperkaliích koho potkali karabáči, nýbrž, jak bylo nutno psáti, řemeny zdělanými z koží zabitých beranů.“ Protože pan kritik nedobře četl toto místo v knize mé, uvádím je doslovně: ... při níž řezali z koží obětovaných zvířat řemínky, které pak v karabáče splétali a jimi ...; zde přec chyba není, leda že slůvko karabáč je neladné.

15) Při str. 125 vytýká p. kritik: „co řečeno o louce asfodelové a stínech beztělých těch lidí, kteří na světě ani dobrého, ani zlého nic nevykonali, není správno.“ — *Saska* praví na str. 13 totéž, co já, a *Lübker* praví v odstavci „die Unterwelt“: „..... und ausserdem glaubte man von denen, welche ein mittleres Leben geführt haben, dass sie auf der Asphodeloswiese als körperliche Schatten umherirrten.“ *Stoll* Handbuch na str. 13 .....: „diejenigen dagegen, welche ein mittleres Leben zwischen dem Guten und Bösen geführt haben ... irren auf der Asphodeloswiese als körperliche Schatten umher“ a totéž *Stoll* die Götter na str. 45.

16) Při osudech Agamemnonových a Odyssevových, při Aeneáši a Romulovi vyčítá mi pan kritik, že jsem užíval nějakého pramene německého. — Pan kritik se vžil do své myšlénky, (že já totiž nějaké dílo německé jen překládal bez dalšího snad studia), že ani si nepovšimnul poznámky na str. 186 a 203 uvedené, kde výslovně pravím: „vyňato ze Saskovy Mythologie“ a „vypravováno dle článku Blažkova: „spůsobové básnictví.“ Pověst o Romulovi jest vyňata z překladu Livia v bibliothece klassiků uveřejněného, o čemž se každý snadno přesvědčiti může porovnáním.

Nejvíce se rozhorlil p. kritik na *allegorické obrazy* a praví: „že bylo škoda tiskařské černě i papíru, že nestojí za nic a hodí se do Mythologie jako pěst na oko.“ — Kdyby nebyla slova pana kritika tak jizlivá a nešetrná, nenamítal bych ničeho, vždyť každému volno souhlasiti neb nesouhlasiti. Zdali stojí tyto allegorické obrazy za něco nebo za nic, nemůže pan dr. Král rozhodovati, protože není odborníkem. Tyto alleg. obrazy jsou psány podlé obrazů, které mi ctěný pan prof. A. Knor, kollega můj, prof. kreslení a akademický malíř, zapůjčil, sám pak korrigoval a je za dobré i správné uznal. Trvám, že i panu kritikovi nezbude nic než úsudek i práci tohoto odborníka respektovati! Hodí-li se alleg. obrazy za dodatek do populární Mythologie, či

nehodí, nechť má zase každý svůj náhled, proto však nemusí jinak smýšlejícího *tupiti*. Allegorické obrazy nacházíme ve všech populárních knihách v dodatku, buď více buď méně obšírné; uvádím na př. jen Mythologii Petiskovu „der Olymp,“ která již 21. vydání se dožila a vždy allegor. obrazy má připojeny; proto však předce neřekl žádný kritik Petiskovi tak nezdvořilou větu, jako mně p. prof. dr. Král.

Doklady tuto uvedenými dokázal jsem zřejmě, že jsem se držel při studování dobrých kněh, že „nepřekládal“ jsem nějaký německý škvár a že chyby, které v knize se vyskytly, nepovstaly z nevědomosti (jak na př. pan kritik u Skrifos místo Serifos celou historii myšlének svých vypravuje), ale spíše z nedosti obezřetné redakce a korrektury nesnadné i unavující.

Jsou-li doklady mé, na něž se odvolávám a výroky své jimi bráním nepravé, tu bylo na panu kritikovi, aby ve své kritice o tom zmínku učinil a řekl: Preller, Lübker, Saska, Stoll atd. jsou nesprávné knihy — což však nyní říci nemůže, když sám se na prvé tři odvolává — nikolivěk aby na mne se obořil a neslýchaným způsobem do mne bušil a na konci úvahy své, kde z každé řádky zúmyslné snižování osoby mé vykukuje, mne tupil, by se zdálo, jako bych já byl Mythologie snad překrucoval.

Já psal Mythologii *populární* a nikoliv snad dílo *kriticko-vědecké* a uváděl jsem proto jen to, co v knihách jiných jsem nalezl, nepouštěje se nikde do rozboru ani úvah, což zajisté přísluší badatelům jiným.

Když uvážíme, že po této mé obraně zůstanou jen vady takové, že totiž jsou některá místa nejasná, jak pan kritik praví, nebo, že by se to i ono jinak říci mělo, nebo slova že nedobře volená, tu směle mohu říci: Když snesou knihy *vědecké*, jako jsou knihy, ku kterým se odvolávám a z nichž jsem čerpal, náhledů zastaralých nebo míst nedosti jasných, nebo neúplných, tím spíše snese kniha populární vady takové a neměla nad knihou mou proto vládnouti kritika s nejvyššího a nejnovějšího stanoviska vědy, třeba že by se povedlo panu kritikovi dokázati, že všechna místa na obranu mou tuto uvedena jsou stanoviskem již překonaným. Opakuji ještě jednou, že i p. prof. dr. Král se odvolává na knihy, ze kterých já obranu svou dokládám!

Tomáš Cimrhanzl.

Odpověď na obranu p. Cimrhanzlovu.

Na slova p. Cimrhanzlova nucen jsem odpověděti poněkud šíře; ne k vůli čtenářstvu L. f. a p., jež soud o knize té zajisté samo si učinilo, nýbrž k vůli p. Cimrhanzlovi, aby se

nedomníval, že odpověď bez dokladů jest tichým přiznáním vlastní viny.

P. Cimrhanzl domnívá se, že jsem přiložil na knihu jeho měřítko přísně vědecké; tomu není nikterak tak. Posuzoval jsem spis jeho jako knihu populární a opakuji tuto znova, že tento spis ani jako kniha populární neobstojí před kritikou sebe shovívavější. P. Cimrhanzl však patrně ani neví, jak vypadá vědecký spis mythologický, odvažuje-li se tvrditi, že Petiskus, Stoll, Lübker, Saska atd. jsou knihy vědecké. To jsou knihy rovněž populární a k tomu některé na př. Reallexicon Lübkerův velmi nespolehlivé. Jediná vědecká kniha mythologická, na kterou však pan Cimrhanzl teprve recensí mou byl upozorněn, jest ze knih uvedených mythologie Prellerova. Kdyby má recense s tvrzením této knihy byla v odporu, p. Cimrhanzl ovšem měl by pravdu. Odvolává-li se na Stolla, Petiska, Sasku atd. a nalézá-li v nich doklady pro svá mylná tvrzení, nemohu odpověděti jinak, než že p. Cimrhanzl právě tím dokazuje nedostatek kritiky, nemoha ve knihách těchto rozeznati pravé od nepravého, a dosvědčuje nejlépe mínění mé v recensích naznačené, že mythologie nikdy nestudoval a že v tomto oboru jest pravým laikem. A píše-li laik knihu třeba populární, k jejímuž sepsání nedostačí pouhé opisování cizích knih rovněž populárních, a k tomu takým způsobem, že dopouští se chyb směšných, a dostane-li se mu zasloužené kritiky, staví se pak ještě uraženým, nedav si ani tolik práce, aby o pravdivosti slov recensentových ze spolehlivých pramenů se přesvědčil, není-liž to odvaha a neskromnost? Ale p. Cimrhanzl netoliko toho neučinil, neznaje nejspíše žádné vědecké mythologie mimo „vědecká“ díla Stollova, Saskova, Göllova, nýbrž nedal si ani tolik práce, aby postihl rozumem, kam často míří moje výtka.

I kdyby celá ta hrstka výtek, které p. Cimrhanzl hledí vyvrátiti, vskutku byla mu činěna bývala neprávem a křivě, nemohl by se soud můj o prvém (i druhém) vydání jeho spisu změniti. Naznačil jsem v prvé recensi své 21 hrubou chybu v jediném sešitě. Prospělo-li by se spisu jeho, kdyby oněch asi 15 výtek, které hledí v odpovědi své vyvrátiti, vskutku byly mylny? Nikoliv. Dílo zůstalo by i tak plodem nezralým, svědčícím o hrubé nevědomosti mythologické a psané slohem nejapným a často i směšným. Slova tato platí z části i o druhém vydání, které liší se od prvého pouze tím, že má něco více nevhodných obrázků a že opraveny jsou v něm chyby, které jsem vytkl. Které jsem nevytkl, budou uváděti mládež naši v omyl i dále; p. Cimrhanzl se svými učiteli Petiskem, Stollem a Lübkerem jistě se jich nedopídí.

Ukáži na několika příkladech, jak p. Cimrhanzl v obraně své si počíná.

Ad 2. Slova „kdysi procházela se Hera opodál Olympu“ vykládal jsem si a tuším právem dle kontextu „nedaleko Olympu.“ P. Cimrhanzl namítá, že stalo se to vskutku opodál (t. j. daleko) Olympu u Hermiony (v Argolidě). Proč tedy nevyjádřil se hned tak ve spisu? Což meškala Hera stále na Olympu, že bylo třeba, vyšla-li si kdysi dále od Olympu, připomínati to jako nějakou zvláštnost? Není-li to chyba věcná (jak se domnívám aspoň já, soudě dle velikého počtu jiných věcných chyb p. Cimrhanzlových), jest to aspoň chyba stilistická, poněvadž celý výraz svádí čtenáře k omylu. Jest to právě taká neobratnost slohová, jako kdyby kdo, chtěje o někom jiném říci, že je v Kolíně nebo Pardubicích, řekl, že se zdržuje opodál Prahy. Věděl-li by ten, komu by se dostalo také odpovědi pythické, je-li osoba, po níž se táže, Praze na blízku či daleko? P. Cimrhanzl hledí chybu svou vší mocí zakryti a utíká se k sofismatům.

Ad 6. „Feidias jest tolikrát uveden jako sochař, že na tomto místě nikoho nesvede v omyl, třeba že řezbářem je nazván.“ Zásada zajisté velmi pěkná; bude-li se jí kdo přidržovati, může páchati chyb do sytosti a bude míti vždy klassickou tuto omluvu po ruce. Jiná jest ovšem otázka, je-li čtenář povinen celé dílo p. Cimrhanzla čísti a podlé některých správných míst nesprávná si opravovati? Řídě se takými duchaplnými soudy logickými, nikdo by ovšem také nesvedl nikoho v omyl, nazval-li by někde p. Cimrhanzla mythologem, poněvadž často bývá připomínán jako výtečný zeměpisec.*)

Ad 7. Enyo není prý přeloženo slovy ničitelka měst, nýbrž v závorce prý slovy těmi uveden jest jen výklad jejího působení. Celé místo p. C. zní takto: (str. 37, 1. vyd.): „Táhnul-li (Ares) v boj na voze válečném, doprovázeli jej: Deimos (strach), Phobos (hrůza), Eris (svár) a Enyo (ničitelka měst).“ Jsou ta jména v závorkách výkladem působení jich či překladem jich jmen? Či pouze jméno Enyo činí v této řadě výjimku?

Ad 8. Musím trvati na svém tvrzení i přes auktoritu Lübkerovu a Stollovu, jíž p. C. užívá jako zbraně proti mně, a odkazuji čtenáře k výkladu svému v recensi L. f. a p. VI,

---

*) Zeměpisné objevy p. C. roztroušeny jsou semo tamo i v mythologii. Našel na př. město Olympii (srv. L. f. a p. V, 278), jehož ssutiny, jsou-li jaké, vykopati zajisté archaeologové nebudou váhati, když dokončí právě nyní kopání v Olympii dosud známé; vyzkoumal, že Pafos byl háj, Kalydon že leží v Thessalii, ostrov Serifos, jehož jméno dosud chybně tučnými písmeny na školských mapách se uvádí mezi ostrovy kykladskými, že vlastně slul Skrifos a j. v. Poslední objev není ovšem naskrze jeho. Práci mu usnadnili pp. Göll, Stoll aneb jiní, jichž děl právě p. C. při studiu této otázky užíval, kteří své „vědecké“ mythologie dali tisknouti švabachem a píší tedy jméno ostrova Seriphos. Německé c a e jak málo se liší a jak důmyslná jest konjektura p. Cimrhanzla, jenž shledal, že omylem zaměněna v tomto jméně dvě písmena velmi podobná!

str. 262, nemoha odvolati ani slovíčka. Totéž platí o výtce mně činěné sub 15. Moje tvrzení o louce asfodelové zakládá se na líčení Homerově, ve kterém obráží se zajisté neporušený názor lidu o podsvětí (srv. Od. 11, 538 n., kde kráčí po ní Achilleus). Proti auktoritě Homerově mizí ovšem auktorita i Lübkerova i Stollova.

Ad 9. Polýkala-li Pythia před věštěním listy vavřínové, přejeme jí k tomu dobré chuti a divíme se obzvláštní zručnosti jejího hrdla, jež ovšem p. C. i p. Lübkerovi, jenž podobného cos tvrdí, vidí se býti velmi přirozenou. Pythia brala je jen do úst a žvýkala, ač-li sluší v té věci víru přiložiti jedinému místu, na němž o tom zmínka se děje. Lukian totiž *δὶς κατηγορούμενος* zač. praví: *καὶ ἄρτι μὲν αὐτῷ* (t. *τῷ Ἀπόλλωνι*) *ἐν Δελφοῖς ἀναγκαῖον εἶναι, μετ᾽ ὀλίγον δὲ ἐς Κολοφῶνα θεῖ, κἀκεῖθεν ἐς Δῆλον ἢ εἰς Βραγχίδας καὶ ὅλως, ἔνθα ἂν ἡ πρόμαντις πιοῦσα τοῦ ἱεροῦ νάματος καὶ μασησαμένη* (sežvýkavši) *τῆς δάφνης καὶ τὸν τριπόδα διασεισαμένη κελεύσῃ παρεῖναι, ἄοκνον χρὴ αὐτίκα μάλα παρεστάναι συνείροντα τοὺς χρησμούς.* Jde-li z místa toho nepochybně na jevo, že všecky tři naznačené úkony Pythie konala v Delfech, či možno se domnívati, že některé obvyklé byly v Delfech, jiné na Delu, jiné v Kolofonu, o nichž se tuto Lukian zmiňuje? Místa toho dovolává se i Schömann Griech. Alterth. II³, 316 pozn. 3, ač ovšem nevykládá slova ta způsobem p. Cimrhanzlovým.

Ad 10. Na str. 58 (recte 55) svého spisu p. C. praví: „Za hůlčičku plectrum zvanou, kterou na lyru hrál, daroval mu Apollon atd.“ Dovede-li si ze slov těch kdo učiniti představu, co tato hůlčička byla a jak se s ní na struny hrálo? P. C. o podobě plektra se nezmínil a pouze je slovem hůlčička přeložil, a tvrdím nesprávně, poněvadž pojem slova hůlčička a slova *πλῆκτρον* nekryje se docela, a slovo české vzbudí ve čtenáři věci neznalém představu buď chybnou buď kusou. Místo Lübkerovo v odpovědi uvedené jest o něco lepší p. Cimrhanzlova, poněvadž v něm aspoň se praví, jak se touto hůlčičkou hrálo. Ostatně přístroj ten neslul proto tak, že měl podobu hůlčičky, nýbrž proto, že se jím na struny tepalo (*πλήσσω*). Poněvadž se však tepá i holí, sluje i hůl řecky *πλῆκτρον.*

O kaduceu Hermově vyloženo arci velmi chybně. P. C. uvádí nějaké místo Lübkerovo (ostatně věcně nesprávné) a jedno místo Prellerovo, snad abych se poučil, že na kaduceu byli vskutku ovinuti dva hadi. Já ve výkladě p. Cimrhanzlově o kaduceu nechápu: 1) proč nazývá jej kouzelnou berlou štěstí a bohatství, ač berla ta je pouze znakem hlasatelské působnosti Hermovy; 2) proč nezmiňuje se o starší a žákům z Homera známé podobě kaducea, jež od obyčejné berly hlasatelské ničím se neliší (proto sluje u Homera i *ῥάβδος* a bůh sám *χρυσόρραπις*); 3) proč mluví sice o nějaké magické moci kaducea,

pravě, že každou rozepři usmířil, jakmile se ho kdo dotkl, uváděje nějaké tvrzení, pro které já posud marně hledal dokladů, a nezmiňuje se ani slovem o tom, k čemu Hermes berly té obyčejně užívá na př. u Homera (srv. Od. 5, 43; 24, 2. a mimo to Vergil. Aen. IV. 244; — Hor. Car. 1. 10. 18 a j. v.).

Přihlížeje k tomu, že asi 10 slovům p. C. činiti lze tolik výtek, vyznávám, že jsem chybil, řka, že vyloženo o berle té částečně velmi chybně; měl jsem říci docela chybně, což si p. C. v recensi mé laskavě opraviž. Kdyby byl p. C. znal nějaký spis vědecký (na př. Prellerovu mythologii neb v této věci spis Roscherův: Hermes der Windgott, Leipzig 1878 srv. str. 26), mohl výsledky jich badání vědeckého i v populárním díle zužitkovati velmi dobře a způsobem žákům přístupným. U nás však panuje dosud mínění, že populární knihu může psáti i ten, kdo má populární vědomosti.

Ad 11. P. C. ani neví, kam míří ostří mé výtky. Že Tithonos proměnil se ve cvrčka, vím také já, ale toho jsem se v dobrých dílech (Lübkera bohužel dosud jsem neprostudoval) nikde nedočetl, že ho proměnila ve cvrčka Eos sama. Povaha celé báje o tom svědčí, že Tithonos jsa sice nesmrtelný, ale nemaje spolu daru věčného mládí, chřadnul, až zbyl z něho pouze hlas aneb dle pozdní báje změnil se (ale sám přirozeným postupem) ve cvrčka.

Ad 12. P. C. stojí dosud na svém tvrzení, že Řekové zimy při rozdělování roku nepočítali. Nemohu si pomoci i musím z důvodů v L. f. a p. VI, str. 264 státi na svém, že dělili z pravidla rok na tři části, počítajíce jeseň čili poletí (*ὀπώρα*) k letu a přidávám, že v obyčejném životě dělili rok, jako my, pouze na dvě části: léto a zimu (*θέρος* a *χειμών*; srv. na př. dotýčná místa v díle Thukydidově). Činí-li však p. C. zvláštní potěšení, počítati *ὀπώρα* za zvláštní část roku, děl si i rok řecký na čtyry části. Ale pak nechť laskavě vymýtí z díla svého nesmyslné tvrzení, že staří národové dělili rok na tři části zimy nepočítajíce a řekne: „Řekové dělili sice rok na 4 části, jako my; ale stanovíce počet Hor na tři, přihlíželi možná jen ku třem plodným částem roku, jaru, letu, podzimu, pomíjejíce neplodné zimy.“ To snad p. C. říci chtěl, ale neuměl. Jest však kdo ze čtenářů povinen, docela v díle populárním, teprve smyslu se domýšleti? Místa z díla Prellerova a j. p. C. uvedená nemají činiti s otázkou touto zhola nic.

Ad 14. Místo na str. 100 jsem dobře četl a rozuměl mu aspoň o něco lépe, než p. C. mé recensi, a opakuji ještě jednou, že slovo „karabáč“ o řemíncích Luperků jest nevhodné a chybné.

Ad 16. Osudy Agamemnonovy, Odysseovy, Aeneovy atd. jsou prý správné, poněvadž je p. C. vyňal ze Saskovy Mytho-

logie, ze spisů Blažkových, z překladu Livia. Na to odpovídám: 1) Kdo nemůže aneb nechce ani o těchto věcech psáti dle pramenů originalních, není schopen psáti mythologii řeckou nebo římskou. 2) Tím méně jest s onen úkol ten, kdo ani z pramenů českých nedovede je vyňati bez chyby aneb chyby v těchto pramenech se vyskytující opraviti. A že v těchto článcích p. C. chyby jsou a to chyby směšné, dokáži hned, probera na př. p. C. výklad o osudech Odysseových.

Str. 196 (prvého vydání, jež jsem recensoval) čteme: „bohyně Hera hněvala se na Odyssea" (snad Poseidon? Či byl Odysseus Aeneas?) Na str. 197 dí Odysseus chtěje oslepiti Kyklopa ke druhům svým: „Nyní anebo nikdy; napalte tyto stromy." Kolik a jakých stromů? Str. 198 „Odysseus vydal se na cestu (ke Kirce), aby pomocí léku, kterýž od Herma dostal, sebe zachránil." Míněna slovem lék známá z Odysseie bylina *μῶλυ*, jež ovšem byla *φάρμακον*, nikoli však lék. O něco níže čteme, že „obludy mořské" Skylla a Charybdis sídlily na skalinách mezi Italií a Sicilií, na str. 199, že Faiakové bydleli na Kerkyře. Ovšem zeměpisec, jakým je p. C., uhodne snadno, kam Homer, z jehož vypravování toto aspoň mělo váženo býti, místa ona klade. Na str. 199 dovídáme se, že Nausikaa podala Odysseovi plášť svůj za oblek, napodobujíc nejspíše sv. Martina atd. atd.

A vůči takovým chybám osměluje se p. C. kárati mne z neobjektivnosti, snad také z nevědomosti a tvrditi, že ho tupím? Vlastní jeho plod ho tupí, ne recensent, který chtěl obecenstva před takovým literárním plodem vystříci.

A což říci jest tomu, že p. C. neužívá ani zbraní počestných proti mně, nýbrž že také on bojuje s nepravdou? Kde jsem se dovolával v recensi své Lübkera, této knihy „vědecké", jak tvrdí p. C.? Nikde. Saskovu pak knihu jen proto jsem uváděl, abych dokázal, že nemusil p. C. sáhati po pramenech německých, maje lepší pramen český po ruce. Ad 8. tvrdí p. C. že se na str. 146 dovolává i on Prellera. Kde se tohoto spisu p. C. v prvém vydání dovolává, nevím. Já však recensoval prvé vydání. Jak může tedy p. C. na obranu svou tvrditi, že i on dovolává se Prellera, když to činí ve vydání druhém, které tou dobou, kdy já prvé recensoval, ještě ani nevyšlo?*)

O ostatních výtkách p. C. vyvrácených nebudu šířiti slov; pokládám je buď za málo vážné (srv. onu výtku o slůvce „co," které sám p. C., jak z „důležitějších oprav" na konci prvého vydání patrno, z textu hleděl vymýtiti) aneb obranu jich za takou, že nepotřebuje odpovědi. Ještě několik jen slov o slohu p. C. o „Nereovcích" a o allegorických obrazech ke knize té připojených.

*) Již výše jsem se zmínil, že na spis Prellerův upozorněn byl p. C. teprve recensí mou.

P. C. míní, že bych byl chyby proti slohu vytkl, kdybych byl mohl. Některé nejapnosti ve výrazech jsem v recensích (srv. L. f. VI, 263) skutečně vytkl; kdybych byl chtěl stilistické chyby všecky vytknouti, byl bych musil půl díla p. C. v recensi své opsati. Kdo výroku mému nevěří, přečti si jen jednu stránku a pozná, jak dětinsky nejapný je sloh p. C. Pan C. ovšem míní, že taký sloh jest populární. O „Nereovcích" vím také já historku velmi charakteristickou pro p. C., kterou však, jednak, že zvěděl jsem o ní v soukromí, jednak ze šetrnosti zamlčím.

O allegorických obrazech pouze tolik. Že obrazy ty jsou **snad** správné a dobré, ještě bych připustil. Ale že do mythologie naprosto se nehodí a že jsou tu zbytečné, musí p. prof. Knor i p. C. připustiti mně, poněvadž v soudu o té věci jest kompetentnější filolog a ten, kdo se zanáší mythologií, než „zeměpisec" a prof. kreslení. Má-li je také kniha Petiskova, rozšiřuji výrok svůj i na tuto knihu.*)

Aby však p. C. měl nějaký hojivý balsám na nové ty rány, které obdržel při této satisfakci, jíž ode mne listem rytířsky žádal, vyznávám se, že jsem mu ukřivdil tvrdě, že jednu Musu nazval chybně Thaleií a Charitku Thalií. V díle jest správně jméno Thaleia dáno Muse. Thalia pak Charitce, kdežto já, píše recensi a nepřesvědčiv se v knize samé, domníval se, že p. C. Musu nazval Thalií a Charitku Thaleií.

Patrno, že i přes vývody p. C. nemohu na úsudku svém dřívějším změniti zhola ničeho. Lituji mládeže, která užívá této knihy, aby obohatila se vědomostmi mythologickými. Prvé její vydání jest zhola nepotřebno a druhé není o mnoho lepší. Kniha bude dobrou teprve tenkráte, až p. C. nejprve všecky chyby vymýtí, prostuduje dobré vědecké mythologie a pak celou knihu slohem dobrým a mládeži vhodným přepíše.

Josef Král.

Úvahy a zprávy.

A. Publii Virgilii Maronis opera, nouvelle édition publiée avec une notice sur la vie de Virgile etc. . . . . par E. Benoist, professeur de poésie à la faculté des lettres de Paris; quatrième tirage revu. Paris, libraire Hachette et Cie. 1880. 16°, str. XII a 591.

*) Horší ještě než tyto obrazy allegorické jsou obrazy skutečné v této knize. Tak na př. na str. 61 zobrazen vnitřek chrámu Vestina. Za ohniskem viděti tam jakous skříň se zahaleným obrazem. A předce je známo, že ve chrámu Vestině mimo oheň, jenž byl jejím symbolem, nebylo žádných obrazů.

B. P. Virgilii Maronis opera, nouvelle édition avec des appréciations litteraires des arguments et des notes en français, par M. Bouchot, professeur au lycée Louis le Grand. Paris, libraire Delagrave 1881., 8⁰ m., str. VIII a 496.

Klassická studia pěstována jsou nyní od Francouzů horlivěji, než před několika desítiletími. Jak z různých nejnovějších seznamů děl filologických patrno, četné práce z oboru toho vycházejí každým rokem od učenců francouzských. Arci nemohou se tito s Němci, kteří nyní v pravém smyslu slova *φιλολογώτατοι* jsou, měřiti; nicméně jsou badání jich na tomto poli předce velice povšimnutí hodna, nic ovšem nemluvě o pracích jejich přísně linguistických a obzvláště archaeologických, v nichž stěží asi od Němců jsou překonáváni. Ale v jedné příčině liší se chvalně díla francouzská od německých, v tom totiž, že z pravidla lahodně jsou psána, tak že, byť obsahem mnohdy úplně neuspokojovala, vkusnou svou formou čtenáři nemalé zábavy poskytují.

V novější době francouzští učitelé jali se zejména školní vydání klassiků řeckých a římských (*éditions classiques*) vzdělávati i vykonali v té příčině pro školu práce dosti důležité. Poukazuji na příklad k školním vydáním děl staroklassických, jež vyšla u Cachetta, Delagrava, Belina, Lecoffra, Didota a j. Ač vydání tato, pokud ze své zkušenosti je znám, po většině nerovnají se cenou svou dobrým německým vydáním Teubnerským neb Weidmannským, nicméně tím nad ně předčí, že potřebám školským velice jsou přiměřena a nízkými cenami i chudým žákům přístupna.

Ohlašuji-li tuto dotčená dvě vydání Vergilia, děje se to jednak pro zvláštnosti, jimiž se ona vydání ve mnohých věcech chvalně liší od jiných, jednak že nyní právě spisy Vergiliovými zaměstnán jsa, příležitost jsem měl zevrubněji i je seznati. Též, tuším, nebude zejména nám Slovanům na škodu, též u jiných národů než Němců se poohlédnouti, abychom přílišné jednostrannosti se uchránili.

A. Zásady, jimiž Benoist v tomto školním vydání Vergilia se spravoval, jsou v předmluvě k prvnímu vydání z r. 1875. vyloženy. „Deux choses," praví tam, „sont à considérer: premièrment, le texte mis sous les yeux des lecteurs; secondement, les ressources qui leur sont offertes pour pénétrer dans l'intelligence de ce texte." Aby tohoto dvojího účelu, totiž dobrého textu a k porozumění jeho potřebných pomůcek (tedy hlavně kommentaru a úvodu), spisovatel dosáhl, užil nejdůležitějších vydání Vergilia. Vedlé svého velikého vědeckého vydání*) užil

*) Virgile. Oeuvres: Texte latin, publié d'après les travaux les plus récents de la philologie, avec un commentaire critique et explicatif, une introduction et une notice par E. Benoist. Paris, Hachette et Cie.

vydání Coningtonova (1871), Ladewig-Schaprova, Forbigrova, Ribbeckova, Kappesova a anglického Kennedyova (1876), jakož i „un assez grand nombre de dissertations ou d'articles.“

Úvod, jenž podobiznou „píšícího Vergilia“ z Viscontiho „iconographie romaine“ *) ozdoben jest, obsahuje 42 strany, jež v sobě zavírají:

I. Vie de Virgile, p. 1—20, život Vergiliův s oceněním jeho spisů; obzvláště pak Aeneis dochází spravedlivého posouzení, při čemž i o předchůdcích Vergiliových v epickém básnictví vyloženo jest. Potom následuje zmínka o tak zvaných sortes Vergilianae, jakož i úctě, jíž požíval básník tento ve středověku. Zde bylo by zvláště francouzskému učenci se slušelo v krátkosti ukázati, jak působil Vergil v básnictví romanských národů (obzvláště v Dante). Výborná pokynutí podává Comparettiho znamenité dílo „Virgil im Mittelalter“ (z vlaského jazyka na německý přeložil H. Dütschke, v Lipsku 1875).

II. Remarques sur diverses particularités, poznamenání o různých jednotlivostech str. 21—42, a to:

a) nejdůležitější věci z prosodie, kde Vergil odchyluje se od obyčejných pravidel prosodických. Zde podotýkám, že tvary repperi, reppuli, rettuli nejsou dostatečně vyloženy; praví se tam: „il redouble la lettre du radical dans repperi cet..“ Tvary tyto, jež ostatně nejen u Vergilia, nýbrž — a to zhusta — i v archaistické latině a jinde se vyskytují, vznikly z tvarů re-peperi, re-pepuli, re-tetuli atd. vysutím *e*, odkudž pak vysutím souhlásky zdvojené povstalo reperi, repuli, retuli.**)

b) nejnutnější poznamenání k metrice se táhnoucí str. 24—27. Jednáno tu o elisi, hiatu, dloužení slabik povahou krátkých, caesuře, aesthetické působnosti slov jednoslabičných na konci verše, tak zvaných verších nadměrných i připojeny zajímavé statistické doklady. Ve 12.905 hexametrech Vergiliových nachází se daleko častěji caesura penthemimeres, kdežto caesura *κατὰ τρίτον τροχαῖον* jen zřídka, dle Benoista 58kráte, bukolská caesura v 830 verších eklog 55krát.

c) poznámky mluvnické — str. 42, a to: zvláštnosti týkající se deklinace, rodu a čísla jména podstatného; dále jména přídavného, číslovek, zájmena, užívání sloves, příslovečného užívání přídavných jmen; předložek, spojek; přívlastku, ellipse sloves a podstatných jmen, přistávky, přitažení, nauky o pádech, časích a způsobech; tropů a figur; dále sbírku veršů nadměrných u Ver-

*) Visconti vyňal ji z cod. Vat.

**) Cf. Corssen, Aussprache etc. 469 n. a R. Kühner, Ausf. Gramm. I 626.

gilia se vyskytujících (to by však lépe se hodilo do stati o metrice jednající), jakož i veršů nedokončených a veršů spondaických (i o tom platí, co řečeno o verších nadměrných).

Celkem jest látka příslušná jasně a přehledně dle nynějšího stavu vědy vzdělána; než tu a tam bylo by si přáti, aby přesněji věci ryze tvaroslovné od syntaktických byly odloučeny a některé mylné výklady opraveny. Tak na př. vykládá se str. 36 dativ jednající osoby při trpném rodě „à l'imitation des Grecs,“ zajisté neprávem.

Po tomto úvodě následuje text se stručným kommentarem, a to:

1. Bucolica str. 43—76. Každé ekloze předesýlá se krátký úvod. První list jest ozdoben obrazem vypodobujícím dva pastýře, ani proti sobě obráceni jsouce sedí a střídavě pějí. Obraz ten vyňat jest ze Silvestrovy „palaeographie universelle“ a pochází původně z téhož cod. Vat., jako obraz výše zpomenutý, představující „píšícího Vergilia.“

2. Georgica str. 77—151. I tu obsahuje první strana podobiznu orajícího rolníka dle rytého kamene florentského musea (Gori, Musée de Florence, t. IV.) a jednotlivé knihy předcházejí krátké jich obsahy.

3. Aeneis str. 153—482. Té předeslána mapka těch zemí, jež jevištěm jsou dějů Aeneidy, načež následují dva antické medaillony (tak zv. medaillony Antonina Pia), z nichž jeden vyobrazuje Aenea, an do Latia přichází, druhý, an otce svého Anchisa na ramenou nese (oba vyobrazeny v Cohenových „monnaies imperiales“ a Lenormantově „trésor de numismatique,“ „iconographie des empereurs“).

Po textu poznámkami opatřeném podán str. 483—538 seznam vlastních jmen historických a geografických se stručnými vysvětlivkami pro školu velmi vhodnými; str. 538—566 vyloženy nejdůležitější věci týkající se rukopisů Vergiliových a podán seznam nejhlavnějších variant textových, načež konečně str. 567 až do konce následuje sbírka nejdůležitějších míst, kde Vergil napodobil řecké (v bukolikách Theokrita, v Aeneidě Homera) a římské básníky.

Poměrně nejslabší částí knihy této jest bez odporu kommentar. Jsme sice z důvodů paedagogických toho daleci, abychom ve vydání pro „pokročilejší mládež gymnasijní“ určeném k 29 stranám textu snad 589 stran kommentaru žádali, jak tomu ve vydání Seyffertově Ciceronova Laelia, jinak ovšem výtečném; ale právě tak zase nemůže nás příliš stručný kommentar uspokojiti, jenž jen málo pomáhá k tomu, abychom auktoru řádně porozuměli. A nedostatečným jest kommentar Benoistův v četných kusech. Nesnází převelikých často ani nedotčeno, kdežto jinde zbytečně leccos vysvětleno, čeho vůbec netřeba vysvětlovati. Tak na př. k Aen. I 41 o Aiantovi poznamenáno „Ajax avait outragé Cassandre fille de Priam dans le temple de Pallas“ a totéž čteme

v seznamu jmen vlastních str. 486 s. v. Aiax. Totéž platí o tom, co řečeno k Aen. I 11 o Syrtách, a j.

Litovati jest dále, že spisovateli Kvíčalovy zdařilé práce o Vergiliovi neznámy byly — a jeho „Vergilstudien“ vydaných r. 1878 mohlo již užito býti —, neb jistě byl by na četných místech od mínění svých v kommentaru podaných upustil a za ně Kvíčalovo přijal.

B. Co se vydání Bouchotova tkne, můžeme o něm kratčeji promluviti, poněvadž celkem má dobré i špatné stránky s Benoistovými společny.

Po velmi stručném (28 str.) životopise Vergiliově jde text a francouzský kommentar. Jak jednotlivé eklogy bukolik, tak jednotlivé knihy georgik a Aeneidy mají na počátku po krátkém obsahu, kdežto na konci jich položeno stručné ocenění jich *(appréciations littéraires)*.

Spisovatel obrátil zřetel svůj nejen v těchto „appréciations,“ nýbrž i v kommentaru ne tak k výkladu mluvnickému, jako věcnému a aesthetickému; věcná stránka kommentaru má zjevnou převahu. Spisovatel uvádí také toho důvody v předmluvě, pravě: „Le commentateur, en s'occupant d'éclairer des difficultés de texte, trop sérieuses pour des élèves, n'a pas voulu que son commentaire fût purement philologique: il l'a rendu en même temps historique, archéologique et littéraire, afin d'éviter la sécheresse, qui finit par rendre l'étude rebutante.“ Za tím účelem uváděna jsou vhodná místa nejen z Homera, Theokrita, Horatia, Catulla a jiných řeckých a římských spisovatelů, nýbrž i — a to jest hlediště nové a v pravdě povšimnutí hodné — z francouzských, obzvláště z nejlepších básníků tak zvané klassické školy, Racina (Athalia, Phaedra, Andromache, Iphigenie, Britannicus a j.), Corneillee atd.; též Chénier, Delavigne, zvláště Fénelon a Bossuet (oraisons funèbres, Panegyrique de Saint Bernard a j.) jsou citováni. Místa tato vztahují se jednak k myšlénkám samým, jednak k mluvě. Věcná stránka kommentaru doporoučí se nejen správností výkladu, nýbrž i veskrze jasností a průhledností jeho. Kommentarem liší se chvalně vydání toto od předešlého, jinak však veskrze zůstává za tímto značně.

Vnější úprava obou kněh jest velmi vkusná, tiskových omylů téměř v nich ani není.

Konče toto ohlášení, nemohu vydání tato všestrannému povšimnutí nedoporučiti; neb nehledíme-li k vadám zpomenutým, jsou pro potřebu školní velmi pěkně upravena i vskutku hodna, aby podobným vydáním školním v jiných řečech vzorem byla.

V Záhřebě.

Fr. Maixner

Písně Anakreontické. Přeložil Ferdinand Marjanko. Ve Slaném. Tiskem Fr. Jeřábka 1880. 8⁰ 53 str.

Překlad tento má dvě podstatné vady: jest často nesprávný, a na velmi hojných místech nerhythmický. Překlad čte se sice plynně; lehká forma básní těchto jest zachována. Ale tato přednost, ač-li lze ji pokládati při snadnosti básní těch za zásluhu obzvláštní, mizí téměř při hojnosti vad naznačených. Kdo básní těch v originale nezná, snad leckteré vady neznamená; avšak i širší obecenstvo, pro něž určen jest po přednosti překlad tento, může zajisté právem žádati, aby přese vši lehkost formy i obsah básní byl správný. K dotvrzení výroku, že tomuto požadavku překlad ten nevyhovuje, chceme podati tuto některé ukázky, avšak pouze ukázky, ujišťujíce, že vad těch i oněch bylo by lze vytknouti počet daleko značnější.

Str. 11 (lyře, Bergk 23) v. 5: *πρώην* není kdysi. „Ženám" (Bergk 24) v. 8 *γυναιξὶν οὐκέτ' εἶχε* (t. *δοῦναι ἡ φύσις*) přeloženo aspoň příliš volně: „což nic ženám nezbývá?"

Str. 12 „Mílkovi" (Bergk 31) v. 7 (*Ἔρως*) *θυρέων ἔκοπτ' ὀχῆας* zhola nesprávně: „u dveří mých v bránku (!) tloukl." Nelze pochybovati, že slova ta vyložiti jest právě tak, jako Od. 21, 46 n. *αὐτίκ' ἄρ' ἥ γ' ἱμάντα θοῶς ἀπέλυσε κορώνης, Ἐν δὲ κληῖδ' ἧκε, θυρέων δ' ἀνέκοπτεν ὀχῆας.* Kdo chce slovům těm porozuměti, musí ovšem znáti zřízení řeckých dveří a způsob jich zavírání. Poučiti se o tom může p. překladatel v Ameisově a Hentzově vydání Odysseie v poznámce k 1, 442. — v. 19 *παρὰ δ' ἱστίην καθῖσα:* spěšně přistavím (!) ohniště; v. 21 n. *ἐκ δὲ χαίτης ἀπέθλιβον ὑγρὸν ὕδωρ*: (hledím) z vlásků vodu chladnou povytřásti; v. 29. *ἄνα δ' ἄλλεται* poskočí zpět; v. 31 n. *κέρας ἀβλαβὲς μέν ἐστιν, σὺ δὲ καρδίην πονήσεις:* to lučiště neškodí nic, budeš ránu v srdci cítit (místo: luk jest nepoškozen, ale ty jsi v srdce raněn). Oba tyto verše obsahují pointu básně; p. překladatel z nedostatečné znalosti jazyka řeckého přeložil je chybně a tím celou, jinak dosti pěknou, báseň zkazil. Kdo čte ji v tomto překladě, nemůže jí rozuměti. A aby básni nějaké přeložené bylo aspoň rozuměti, to předce může žádati i „širší" obecenstvo.

Str. 14 Růži (Bergk 42) v. 1 n. *τὸ ῥόδον τὸ τῶν Ἐρώτων Μίξωμεν Διονύσῳ*: „Květem růže, růže lásky oslavujme (!) Dionysa," kdežto básník vyzývá pouze spoluhodovníky, aby po pozdním rozmařilém zvyku růže přimíchali k vínu, aby bylo vonné. P. překladatel však neví, že *Διονύσος* může znamenati známou metonymií také „víno." V. 9. „Květem růže syn Kythery pýř zdobí sličných prstenců" (vlasů?: *στέφεται καλοὺς ἰούλους*). *ἴουλοι* značí tu skráň (vlastně prvé pýří na skráni); srv. Od. 11, 319 *ἰούλοι ὑπὸ κροτάφοισι*; v. 14 *μετὰ κούρης βαθυκόλπου* „s děvicí luzného ňádra" (!)

Str. 15 „Mílkovi" (Bergk 29) *ὑακινθίνῃ με ῥάβδῳ*: „berlicí mně liliovou".

Str. 16 „Svému snu“ (Bergk 35) *δακέθυμά μοι λέγοντες* „na mně prudce nevražíce.“ „Holoubkovi“ (Bergk 14) „a já Anakreontu jsem takto stal se poslem“ (*ἐγὼ δ' Ἀνακρέοντι διακονῶ τοσαῦτα*); v. 26 „tak's žváti mně's nechával (*λαλίστερόν μ' ἔθηκας*).

Str. 19 „Sobě“ (Bergk 11) v. 2. vykleštěný Attis (*ἡμίθηλυς*).

Str. 21 „Bezstarostné žití“ (Bergk 7) „i obětuj se Bacchu“ (*καὶ σπένδε τῷ Λυαίῳ*).

Str. 22 „Stříbrný pohár“ (Bergk 3): *τὸν ἄργυρον τορεύων* (kov stříbrný ušlechtě).

Str. 24 „Dívce“ (Bergk 22): *καὶ σάνδαλον γενοίμην* „chtěl bych patou (!!) být tvojí.“

Str. 25 Báseň „Bathyllovi“ (Bergk 17 a 18) přeložena docela chybně. P. překladatel básníka docela nepochopil. Básník srovnává Bathylla svého se stromem; v parnu rád pohověl by si ve stínu, ale ve stínu, v objetí Bathyllově. To, co čteme v tomto překladě, neposkytuje smyslu, nehledíme-li ani k tomu, že báseň tato s předchozí činí jeden celek. P. překladatel ovšem překládal dle recense Brunckovy, ale povinností jeho bylo opatřiti si novější, správnější text, v němž by byl shledal onu vadu opravenu.

Str. 25 „Bohatství“ (Bergk 34): *ἐν δ' ἁπαλαῖσι κοίταις* (*γένοιτό μοι*) *τελεῖν τὰν Ἀφροδίταν*: a v spolku soudruhů svých (!) světit chci Afroditu.

Str. 27 „Bakchovi“ (Bergk 47): *μετὰ κρότων, μετ' ᾠδᾶς* (*κρότων* a *ᾠδᾶς* jsou genitivy!) *τέρπει με κἀφροδίτα:* „A kdy píseň, rej ukončen oblažuje mne Kythéra.“ Patrně p. překladatel míní, že *μετά* s gen. a s akkus. značí totéž.

Str. 31 „Sobě“ (Bergk 8) str. 31.: *καὶ τόξον Ἰφίτειον* „s lučištěm Iphiteie.“ Kdo jest to Iphiteios?

Str. 42 „Svému snu“ (Bergk 28): *ἑνὶ τῷδε* (*τῷ Ἔρωτι δοκέω*) *συνδεθῆναι:* „že konečně přec uváznu.“ „Střelám Mílkovým“ (Bergk 27 A): *στιβαρὸν δόρυ κραδαίνων:* „pavezou máchaje těžkou.“

Str. 47 „Růži“ (Bergk 54): *Ῥοδοδάκτυλος μὲν Ἠώς* „ruce z růží bůh má jitra.“ Kolik slov, tolik chyb.

Z těchto ukázek patrno, že kterýkoliv referent mohl by psáti o tomto překladě podobnou recensi, jaké dostalo se onomu pastorovi za výtečný jeho překlad básní Horatiových od Lessinga. U nás ovšem pohlíží se na takovéto dilettantské práce s jakýmsi shověním, ale zajisté neprávem. Literatura naše nepotřebuje ani takovýchto překladů ani takových překladatelů, ježto má jich mnohem více zručnějších a znalejších, a může žádati toho od každého, aby, chce-li pracovati literárně, nechápal se oněch oborů, se které není; činí-li to kdo, nezná buď svoje síly, buď jedná neskromně; v obojím případě nezasluhuje šetrnosti.

Tím, že se p. překladatel přidržel vydání Brunckova, stalo se též, že mezi tyto básně pseudoanakreontské přimíchány jsou i mnohé pravé plody Anakreontovy, ale neodloučeny od nepravých. Tak básně „Sobě“ str. 50, „Artemidě“ str. 51, „Hříbátka“ str. 52. Odděliti pravé od nepravého bylo již z té příčiny žádoucno, že i v úvodě děje se zmínka o této otázce kritické, ač nedosti přesná. (Srv. str. 7, odstavec 8.) Užitím zastaralé recense Brunckovy zaviněno též, že některé z písní pseudoanakreontských nejsou ani přeloženy, některé pak kuse.

Užil-li p. překladatel ve překladě tomto verše časoměrného či přízvučného, referent nemohl se dopíditi. V té příčině p. překladatel oddal se úplné libovůli; nebo po nějakém, snad novém pravidle, jakým by se byl řídil, není nikde ani stopy. Dokladů uváděti nebudu, ježto se o pravdě mých slov přesvědčí každý znalec, jenž přečte třeba jen jednu báseň. Mimo to užito při všech básních téhož metra (ionikos *ἀνακλώμενος*), ač na př. jeden pravý zlomek Anakreontův psán jest ve glykonejích.

I jazyk sem tam není naskrze správný, ač v té příčině bylo by lze činiti nejméně výtek. Stručný úvod prof. Krecara ku překladu připojený jest celkem správný. Úprava knížečky, ale i cena v pravdě lukullovská.*)

Josef Král.

Ukázka překladu Sofokleova Oidipa na Kolonu. Od prof. Fr. Višňáka (v. 1—509). Progıam c. k. vyššího gymnasia slovanského v Brně. 1880.

Překlad Edipa na Koloně verš 1—509. Na ukázku podává prof. Josef Končinský. Roční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové. 1880.

Překlad prof. Višňáka jest celkem správný, a nepochybujeme, že bude jej lze nazvati zdařilým, odstraní-li p. překladatel některé poklesky věcné a některé neladnosti metrické. Přáli bychom si však, aby p. překladatel, překládaje dále tragoedii tuto, hleděl vystihnouti, co možná, lahodu originalu. Jeho překladu schází onen pel v pravdě poetický, který vane z každého verše Sofokleova. Čteme-li jeho překlad vedlé originalu, cítíme, že na leckterých místech originalu nedostihuje, čině na čtenáře mnohdy dojem strojenosti. Lze však z ukázky této souditi, že p. překladatel dalším překládáním vžije se více v text originalu a bude hleděti vedlé správnosti metrické i věcné dosáhnouti i básnickosti básně původní.

---

*) Brzo po tomto překladě vyšel překlad jiný: Písně Anakreontovy. Na česko vyložil Frant. rytíř S. Ve Vídni. 1880. Nákladem spisovatelovým. Ku překladu přidán tu i text a poznámky.

Nad překlad p. Višňákův vyniká překlad prof. Končinského ve všech třech příčinách; bezvadností metrickou, správností i nestrojeností a uhlazeností; ovšem jest volnější ale jen na svůj prospěch. Lépe zajisté vystihnouti básníkova ducha, než pouze slova. Co zdá se nám býti hodno výtky v obou překladech, chceme tuto stručně vytknouti.

V překladě p. Višňákově nezcela jasně přeloženo ve v. 8 *τὸ γενναῖον* (stálost má); v. 50 *τοιόνδ' ἀλήτην* (mně zmítanému); v. 55 *σεμνὸς Ποσειδῶν* (Poseidon svatý); v. 75 *οἶσθ', ὦ ξέν', ὡς νῦν μὴ σφάλῃς*; (víš, cizinče, bys neklesl?) Prof. Končinský klade za *οἶσθα* znamení otázky a překládá: „Víš co? bys neprovinil se ó příteli,“ ... dle mého mínění chybně.*)

V. 82 n. *ὥςτε πᾶν ἐν ἡσύχῳ ἔξεστι φωνεῖν* („a tedy, otče po tichu vše mluvit můžeš“; Končinský dobře „pokojně“); v. 92 *κέρδη μὲν οἰκήσαντα τοῖς δεδεγμένοις* („těm ku prospěchu bydle, kdo mne přijali“; *οἰκήσαντα* jest snad porušeno; následujíc po slovech *ἐνταῦθα κάμψειν τὸν ταλαίπωρον βίον* nemůže však, ať pravé jest či chybné, přeloženo býti transgr. praes.: „bydle“. Nutno přeložiti asi: tam život dokonám, usadě se tam jako výhoda, na výhodu těm, kdož mne přijali); v. 95 *Διὸς σέλας* (Zeusa zář, lépe Diův blesk); v. 103 *βίου — πέρασιν* (života přechod); v. 104 *εἰ μὴ δοκῶ τι μειόνως ἔχειν* („ač nezdá-li se vám to na mne málo být“, dle výkladu scholiastova; lépe Končinský: „ač nezdám-li se vám být toho nehodným“); v. 115 n. *ἐν γὰρ τῷ μαθεῖν ἔνεστιν ηὐλάβεια τῶν ποιουμένων* (neb u vědění ku činům našim prozřetelnost spočívá); v. 127 *τᾶνδ' ἀμαιμακετᾶν κορᾶν* (žen těch neskrocených, lépe K.: těch hrůzyplných dévic); v. 146 n. *οὐ τᾶν ὧδ' ἀλλοτρίοις ὄμμασιν εἷρπον* (že bych zrakem odcizeným tak se neplížil); v. 153 n. *ἀλλ' οὐ μὰν ἔν γ' ἐμοὶ προσθήσεις τάσδ' ἀράς* (však nezvýšíš pro bůh, vin množství touto nám. K.: Já však předc nestrpím, bys stížil kletbu svou); v. 169 *πρόσθεν δ' ἀπερύκου* (však dříve se odstraň. K.: „ale dříve nic“ t. nemluv); v. 259 *τί δῆτα δόξης ἢ τί κληδόνος καλῆς — ὠφέλημα γίγνεται* (Než ký z domnění neb ze slavné pověsti... přichází užitek. K.: Co platna dobrá pověst aneb slovutnost); v. 270 *καίτοι πῶς ἐγὼ κακὸς φύσιν* (Než kterak tím jsem zlosynem.

*) S podivením jest, že p. prof. Končinský překládal dle textu Schneidewinova z r. 1854! Od té doby přece kritika i exegese básní Sofokleových pokročila mohutným krokem. Povinností vydavatelovou i překladatelovou však jest, výsledky bádání novějšího, pokud možno, zužitkovati; ovšem potud, pokud toho cenou svou zasluhují. Stává se to zajisté vždy jen na prospěch překladu. V překladu p. Višňákově omylem tvrzeno, že překládáno dle textu Gustava Naucka z r. 1878 (mělo býti řečeno Augusta Naucka). Zásady této, držeti se při překladu jednoho textu, nemohu nikterak schvalovati. Máť zajisté každé vydání vedlé svých dobrých stránek i stránky stinné, jež pak takou jednostranností snadno převádějí se i do překladu.

K.: A jak lze říci, zlou že já mám povahu); v. 330 ὦ δυσάθλιαι τροφαί (O plémě nešťastné. K.: Život ten jak neblahý); v. 335 a 336 omylem v překladě p. Višňákově jsou vynechány. V. 353 n. ἐξίκου... Καδμείων λάθρα („skryta Kadmovcům“ nejasně a nepěkně); v. 380 Καδμείων πέδον (Kadmovců rovinu, K. lépe: kraj Kadmejský); v. 426 n. οὔτ' ἂν οὑξεληλυθὼς πάλιν ἔλθοι ποτ' αὖθις (ani zpět by vzdálený se nevrátil, K.: ni ten, jenž vypuzen, by nevrátil se více); v. 438 n. Κἀμάνθανον τὸν θυμὸν ἐκδραμόντα μοι μείζω κολαστὴν τῶν πρὶν ἡμαρτημένων (a poznával jsem v mysli své mně vzkypěvší mstitelku větší než mé staré proviny. Mnohem lépe K.: a pozoroval jsem, že vášeň výstřední mne potrestala více, než jsem zasloužil); v. 473 λαβὰς ἀμφιστόμους (držadla dvojústá; doslovné, ale nejasné).

Co metrické stránky překladu p. Višňákova se týče, není šetřeno dosti správného přízvuku českého. Hned v. 1. lépe by zněl „Slepého kmeta dítě, Antigono má“ než „má Antigono“. Často mívá dvojslabičné slovo přízvuk na slabice poslední, na počátku pak verše trojslabičné na slabice druhé, i když jest krátká, ač by se rhythmu velice posloužilo, kdyby ve případě tom kladena byla na začátek senáru slova trojslabičná, jichž slabika prostřední přirozeně aneb aspoň polohou jest dlouhá.

Někdy shrnuto jest naznačených vad i více v jednom verši, jenž zní pak velmi nelibě. Srv. na př. v. 264, 269 (to; proč se mne lekáš, tohoť já předobře), 275, 283 (Athen k činům se propůjčuje bezbožným), 286 (na pohled hroznou patří s opovržením), 291 a j. v. Diaerese po třetí stopě senaru jest velmi nelibá; verš rozpadá se tím ve dvě stejné půle a proto staří dosti pilně se jí vystříhali. Oběma překladům by prospělo, kdyby v té příčině vedli si opatrněji. V partiích lyrických jest v prvém překladě prosodická chyba ve v. 144 nemůž (– –), v. 192 ze skalistého (– ◡◡ –), v. 211 Co jest? Hrozný rod. Nuže mluv. (V originale metrum ◡◡ | ⌊__ | – ◡◡ | – –, v. 221 Ó Zeve (– ◡◡ za – –) 251 robě ◡◡ (ač nutno měřiti – ◡).

Některé menší vady snadno p. překladatelé opraví; vyskytujíť se na př. v překladě p. Končinského některé drsnosti (v vodnou, z živého a j.) a někdy výraz poněkud obecný (na př. v. 59 zve s chloubou tuhle toho jezdce Kolona, v. 219 to to dlouho trvá a j.). P. prof. Končinský píše mimo to důsledně: Edip, Febus, Apollina a pod. U nás právem ujalo se pravidlo, podržovati vlastní jmena řecká v podobě původní, a není třeba vraceti se ke stanovisku již všeobecně zavrženému. Vždyť předce české ucho neurážejí tvary řecké, abychom, přelévajíce je na tvary latinské, činili mu je snad snesitelnějšími. *Josef Král.*

Latinská kniha cvičebná pro prvou třídu gymnasijní. Sestavil Fr. Ot. Novotný; nově zpracoval K. Doucha,

prof. II. c. k. gymnasia realn. v Praze. Čtvrté vydání. Nákladem K. Bellmanna v Praze 1881.

Kniha tato náleží celkem k nejlepším učebným knihám českým co do objemu, výboru i uspořádání učiva; že by však i ve všech jednotlivostech byla dokonalá, tvrditi ovšem nelze, třebas bychom vytýkati nechtěli věci, o nichž i oprávněná mínění mohou býti rozličná.

Při stručnosti své kniha tato obsahuje veškeré učivo pro I. třídu vyjma odstavec o adverbiích, což jest tím podivnější, že v 1. i 2. vydání přiměřené cvičivo o adverbiích bylo. Proč pominul adverbií, p. D. vykládá v předmluvě k vydání třetímu řka, že „příslovkám učí se žáci jako jiným slovům nesklonným"; a proto prý „teprve v §. 37 učiněna jest poznámka o příslovkách v *ē* a v §. 45. o příslovkách v komparativu." *) Nesklonnost však není dostatečným důvodem, pro nějž by adverbia neměla soustavně se procvičiti, nýbrž odbyti toliko dvěma nedostatečnými poznámkami, v nichž není ani zmínky o adverbiích od adjektiv II. deklinace v *er a um* a ode všech adjektiv deklinace třetí, nehledíc ani k tomu, že poznámky ty položeny jsou příliš pozdě, ježto již před tím velký počet adverbií se uvádí; nebo adverbia vyznamenávají se přede všemi nesklonnými částicemi nejen tím, že jsou bez mála tak hojna jako adjektiva, a že adverbium takřka jest jen jiným pádem adjektiva, ale zvláště tím, že tvoří se od adjektiv **pravidelně**, a že pravidlo, po němž se tvoří, mnohem jest obsáhlejší a tedy i důležitější, než mnohá z pravidel, jimž cvičebná kniha příslušnou pozornost věnuje. A neváháme tvrditi, kdyby i ostatní částice tak pravidelně daly se tvořiti, jako adverbia od adjektiv, že by cvičebná kniha i přes jejich nesklonnost věnovati jim měla touž pozornost, kterou věnuje všem částkám sklonným. Pan D. vynechal je bezpochyby proto, že Org.-Entwurf zmínky o nich nečiní; ale nesmíme přehlédnouti, že osnova učebná tam co nejstručněji jest uvedena a takřka jen nastíněna, a že mimo to pan D. i sám za dobré uznal v ledačems od ní se odchýliti. Pravosti mínění našeho nasvědčuje i ta okolnost, že všichni spisovatelé cvičebných kněh referentovi známých, jako Rožek, jehož knihy Wilhelm v Prakt. Paed. uznává za nejlepší, Riss, Patočka, Kobliska, Wolf, Schinnagl, Schulz a j. pojednali o adverbiích soustavně, byť to bylo i krátce.

Co do přiměřenosti, správnosti a spořádanosti učiva, abychom se pořádkem knihy vyslovili, bylo by lépe v §. 6. slovo parēre pro různou vazbu v českém jazyce vypustiti a uvésti teprve později. U sklonění třetího v § 11. pan D. napřed jedná o rodech a potom teprve o zvláštnostech třetího sklonění; než

*) Pan D. mínil v obou vydáních jmenovati §§ 40. a 41. místo §§ 37. a 45.

pohříchu uvedeno jest hojně slov sklonění odchylného prve, než ke článku o zvláštnostech jednajícímu dospějeme, jako: imber, avis, nox, vulpes, nubes, urbs, mare a mn. j.

Z toho pochází velká obtíž ta, že učitel, nemoha žáky s novým slovem obeznámiti lépe, než když je s nimi skloňuje, buď zabíhati musí do pravidla později uvedeného, z čehož povstávají zmatky, aneb musí vyhýbati se slovům těm, čímž opět cvičení škodu béře; skloňují-li pak je žáci o své újmě, jakož zvyklí jsou činiti se substantivy se naskytajícími, navykají chybám, jimž pak nesnadno odvykají. I bylo by tedy lépe, jakmile pravidlo rodové se uvádí, v zápětí ihned připojiti zvláštnosti ve sklonění, tak že by na př. pravidlo o rodě mužském znělo: „Mužská jsou v *o*, *or*, *os*, *er* a nestejnosyllabá v *es*; z těch pak jen slova v *er*, jsou-li stejnosyllabá, mají v gen. plur. *ium*". K příkladům o skloňování pravidelném jednajícím připojil by se, kde toho třeba, odstavec kratší s příklady o slovech nepravidelně skloňovaných, ježto naprosto nelze schvalovati, aby mísila se hned z počátku se slovy pravidelně skloňovanými. — Pravidlo uvedené, že „stejnosyllabá v *er* mají v gen. plur. *ium*," jest velmi pochybné ceny.

V zájmenech není soustavy, uvádí-li je pan D. pořadem *hic, ille, iste* na místě *hic, iste, ille* dle pořádku zájmen osobných; i neškodilo by spojovati ve příkladech *hic meus, iste tuus* a p. d.

Nejzávažnější změna stala se již ve 3. vyd. knihy této s částí o slovese, zvláště pak ve statích o konjunktivu jednajících. Pan D. použil rady v Listech fil. a paed. IV. str. 261 a násl. dané na velký prospěch učících se i vyučujících, obmeziv se aspoň z počátku na nejpřístupnější platnosti konjunktivu a stilisuje příklady po návrhu tam vysloveném; však p. D. rady dané uposlechl jen z části.

Pan D. trvá dosud na mínění, že žák, uče se tvarům slovesným, naučiti se má i celé syntaxi slovesné; a proto nespokojuje se s tím, aby žák důkladně poznal tolik, kolik z českého textu jasně mu vysvitá, ale má znáti jednotlivé zjevy konjunktivné i po jménech, jako: coniunctivus, hortativus, imperativus, concessivus, optativus pro přání vyplnitelné i nevyplnitelné, kladné i záporné, konjunktiv s *ut* a *ne* ve větách účelných a to po časech hlavních i vedlejších, vše pak při třech pouze cvičeních § 32—34. Však na tom není dosti; již v § 37. opět máme *ut* a *ne* v podstatných větách žádacích po čase hlavním a vedlejším, konjunktiv perfecti v zápovědích, dále pak konjunktiv v nepřímých větách tázacích po čase hlavním a vedlejším, konjunktiv ve větách účinkových, časových atd.

Z toho patrno, co svrchu jsme pověděli, že ukládá se zde žáku primy téměř celá nauka o větě konjunktivné. Jsou ovšem

mnozí, již spatřují v tom veliký prospěch, když žák uče se tvarům obeznámí se i s konjunktivem všestranně. Tomu ani my bychom neodporovali, kdyby pravda bylo, že žák s konjunktivem se obeznámí; ale daleko chyba toho, přeplněním zatemní se mu i ty platnosti, jimž jinak by dobře porozuměl. Pochybujeme zajisté, že který paedagog, hledě k žákům průměrně nadaným a množstvím předmětův i hodin učebných zaměstnaným, chtěl by tvrditi, že látka tato tak obtížná má neb s prospěchem býti může úlohou první třídy aneb aspoň prvých cvičení o konjunktivu. Nejvyšší zajisté cena vyučování v tom záleží, abychom žáku vpravovali pojmy nepozorovaně, při normální práci jeho, při tom však aby je poznal jistě a jasně; a čím nesnadnější pojmy podaří se nám žákům takto vpraviti, tím dokonalejší i záslužnější jest práce paedagogická. Že platnosti konjunktivu latinského patří k nejobtížnějším, nikdo nebude popírati; pročež třeba nauku tu co možná nejlépe spořádati a pro první stupeň vyučování zjednodušiti. Význam konjunktivu žáku pochopitelným čiňme, pokud možná, pouze překladem; názvů, jako coniunctivus, hortativus, imperativus, concessivus, optativus, které p. D. klade, ani neuvádějme ve třídě prvé; na nejvýš postačí název souhrnný a žákům srozumitelný k o n j u n k t i v u ž á d a c í h o. Nebo k čemu učiti žáka, že s i m u s „buďme" jest coniunctivus hortativus, s i s, s i t „buď" c. imperativus, když v české mluvnici Blažkově výslovně se mu dí, že b u ď m e jest imperativ. Však co jest žádost vyplnitelná a co nevyplnitelná, tomu jakož i větám irrealným žák porozumí snadno a dobře. Stanovíce tedy pro všechny konjunktivy případné významy, jako pro praes. a perf. konjunktiv žádací (ať chválím, ať jsem chválil), pro imperf. a plusqpf. konj. žádací a irrealis (kéž bychom chválili, ale nechválíme, kéž bychom byli chválili, ale nechválili jsme; chvalili bychom, ale nechválíme, byli bychom chválili, ale nechválili jsme), p o d r ž m e v ý z n a m y t y z a s t á l é a s p o ň t a k d l o u h o, d o k u d ž á k t v a r ů s l o v e s n ý c h n e p o z n á z v ě t š i n y, a b y m u z á p a s i t i b y l o p o u z e s t v a r y k o n j u n k t i v n ý m i, n i k o l i v š a k i s r o z m a n i t ý m i j e j i c h v ý z n a m y. Jda cestou, kterou kniha tato se béře, žák podobá se tonoucímu, jenž již již mní se býti zachráněna, vždy však novou vlnou jest pohlcen. I věty účelné, které po irrealných nejpřístupnější jsou žákům, ponechati radno až na dobu pozdější; mohou pak se uváděti z prvu spojkou *ať*, v závorce se souznačným *aby*, čímž žák porozumí jim nejsnadněji. Seznámíme-li pak jsme žáka s větami účelnými, neklaďme hned potom *ut* srovnávací (§ 35.), ježto jej tím mateme.

Co do časů držme se při perf. jen významu aoristického, při plqpf. a fut. ex. jen vztahové platnosti; nebo ve větě „Bono sitis animo! mox hoc periculo liberati eritis" § 40. žák platnosti fut. ex. neporozumí a marno mu ji vykládati. Ve větě „Ne

ke hře, nýbrž k práci od boha jsme stvořeni" § 40. žák uznává, že čas jest přítomný; a přece dáti má perf.! Podobně „Namáháním největší obtíže jsou překonány" a j. v. Z toho pak pochází, že žák mnohá praesentia pass. taktéž perfektem překládati chce. Nesnadny jsou věty jako „Občané *tě* druh*ým* Romul*em* nazvali" v § 36. a j., i třeba by bylo poznámky o dvou akk. jako jest k § 40, 1 o dvou nominativech. V § 33. k nadpisu „Složená s esse" přidati se může: „pojí se vesměs s dativem." Poznámka k § 41, 2. o souslednosti časův jest nesprávna; nebo co znamenají výrazy čas hlavní a čas vedlejší? — Nehledíce k tomu, že pojmenování ta jsou chybna a již i z mluvnic, kterých žáci užívají, vyloučena, rozumíme časy hlavními časy přítomné a budoucí. Kterak s tím však srovnati máme to, co dí p. D., že „konjunktiv perfecti považuje se za hlavní čas minulosti (!)"? Pravidlo k § 50. 1. položené platí nejen o passivu, ale i o aktivu.

Pořádek slov jest v některých větách, nesprávný, jako: § 6. Lunae et stellarum radii terram illustrant, kde žák neví, zdali lunae jest nom. či genit.; tamtéž: Pueri magistrorum praeceptis erudiuntur m. praeceptis magistrorum; § 11. Nimius amor matris liberis saepe nocet a p.

Smyslem svým nepřiměřeny jsou věty: § 19. Nejhorší lidé jsou často velmi šťastni, § 20. V nejstarších časích lidé byli mnohem zbožnější než nyní, § 67. Kdo z vás říci může, že nikdy nelhal (!) a p.

V dodatku prvém v § 3. dodej male, v § 5. etiam posuň do 1. odstavce, v § 11. A schází praemium; zde i v §§. násl. přidávej k slovům genitiv plur., kde zvláštní jest, aby žák, uče se slovům těm, spolu i genitivům se naučil; v § 12. dodej mollire, incola, jež scházejí i ve slovníčku čes.-lat.; u slova iuvenis dodej genit. plur.; v § 13, 1 piš saluber, bris, bre k vůli tvoření superlativu; adjektiva v *er*, *is*, *e* seřaď všechna, i ta, která v pozdějších cvičeních přicházejí, vedlé sebe, aby žák pohodlně mohl se jim naučiti; v § 13, 2 u vetus dodej nom. pl. vetera gen. veterum; v § 15 scházejí slova orator, numerus a dives, k němuž připoj gen. plur.; v § 16, 1 jest nepochopitelno, proč při fames připojen pravidelný abl. fame; v § 16, 2 připoj k subst. IV. deklinace dativy v -ubus; v § 17. schází cernere, v 18, 3 gracilis, v § 24 ridere.

Při slovech latinských hleďme klásti na prvém místě vždy význam, co možná, původní nebo nejobvyklejší z příčin na snadě jsoucích; neb, naučí-li se žák, že profligare znamená „přemoci", malý zajisté prospěch mu z toho vyplyne.

O chvalitebných knihy této stránkách, ref. soudí, že zmiňovati se mu třeba není; zahrnuty jsou výrokem svrchu položeným, že knihu tuto přičísti sluší k nejlepším učebným knihám českým.

K. Neudörfl.

Das Studium und die Privat-Lectüre. Von J. B. Krier. Luxemburg. 1880. Brück. 8°. III. 187 pp.

V připomenutích k nástinu organisačnímu gymnasií a škol realných (str. 9.) nezatajeny nesnadnosti, jaké jsou spojeny s vychovatelským úkolem škol veřejných, zároveň však vytknuto, aby se právě tím svědomitěji každého prostředku užívalo, kterým by působení vychovatelské platné podpory mohlo docházeti. Týž org. nástin odkazuje k prostředkům, jichž v této příčině ve škole užívati třeba, i promluvili jsme o nich šíře v úvaze o školních řečech Pideritových v těchto Listech 1879. Mimo školu jest to hlavně rodina, která vychovatelský úkol svůj plniti má, poměrně však jest málo žáků tak šťastných, aby pod svědomitým dohledem svých rodičů neb jejich zástupců především srdce své šlechtiti mohli; přemnozí nemají téměř žádného dohledu, ba leckteří jsou tak nešťastni, že celé domácí okolí v jejich duši zhoubně působiti musí. Tací žáci nemají ještě dosti mravní síly, aby odolali všem lákadlům nemravnosti, která se jim příkladem a ještě častěji špatnými knihami v barvách nejkrásnějších představuje, zřídka kdy vyprostí duši svou z okovů, ji svírajících; neb škola jest tu málomocna; zvrhlá domácnost, zkažení společníci a špatné knihy maří naprosto všechen blahodárný vliv školy. Než aby i žáci, kteří v šťastnějších poměrech žijí, ve chvílích prázdně neuvázli v osidlech mravní zkázy, jest jednak povinností rodiny, aby nepřehlížela s jakými společníky synové nebo svěřenci zacházejí a jednak povinností školy, aby vším vlivem působila k tomu, aby si žáci vybírali nejlepší společníky člověka, totiž dobré knihy k četbě soukromé.

O důležitosti soukromé četby jedná druhá část svrchu jmenovaného spisu Krierova. V první části spisovatel vykládá o studiu se stanoviska ethického a vyličuje pak v jednotlivostech způsob, jímž lze k pravému studiu dospěti; celá část obsahem málo co zajímavějšího vykazuje. Větší měrou část druhá nás poutá; nevynikáť ani tato původními myšlénkami, avšak spisovatel zaznamenává v pečlivém složení myšlénky obsažené v celé řadě znamenitých spisů francouzských a německých. I v této části spisovatel věren si zůstává svému stanovisku ethiky, někdy až úzkostlivě zúžené ethiky katholické, kterou arci na zřeteli míti musil, pořádaje původně celý spis jako ředitel biskupského konviktu Lucemburského pro své chovance, aby jim, jak v předmluvě praví, úplný dal návod, kterak jim zvláště mimo školu jest pracovati, aby nadchnul mladistvé mysli jejich pro methodické samostatné a vytrvalé studium a navedl k prospěšné i ušlechťující četbě.

Velmi mnoho myšlének plodných sneseno v druhé části spisu Krierova, ze kterých nejpodstatnějších vytkneme.

Vyloživ v úvodě, kterak četba, provádí-li se methodicky, nevyhnutelným poučným a vzdělávacím prostředkem se stává,

spisovatel zároveň varuje před mnohým úskalím četby záhubné a přechází k vlastnímu thematu. Na několika příkladech dokazuje, že nejvzdělanější mužové všech věkův užitek čtení uznávali. Příčiny toho nezměnily se ani nyní; neboť čtením rozšiřujeme obor myšlénkový, rozmnožujeme vědomosti, vzděláváme obrazivost, ušlechťujeme cit. Četba doplňuje také studium ve škole (k tomu poukazuje též nástin organ. §. 55. 6, kde se nařizuje, aby se z knihovny poskytovaly žákům spisy, kterými by se jim obsah jednotlivých předmětův učebných, zvláště pak dějepisu a zeměpisu a přírodních věd rozšířil a oživil) a poskytuje žáku výbornou pomůcku k vypracování písemních úkolův. S velikou přesvědčivostí spisovatel vykládá o důležitosti četby pro mladíka z gymnasia odcházejícího a později v muže vzdělaného již dospělého. Na gymnasiu ba i na universitě mladík vyziská pro vědu opravdovou celkem pramálo; fantasie, cit a soudnost vzdělávají se, krasochuť se tříbí, duch sesiluje však jen k tomu konci, aby se mladík vlastního studia schopnějším stával. Kdo přivyknul ve školách vážné vzdělávací četbě, nezanechá jí ani po odbytých školách, naopak obnovuje a utvrzuje čtením, čemu se dříve učil, tak že se mu to pevným stane vlastnictvím pro celý život. Na základě čteného buduje se dobře dále, obzor duchovní se rozšiřuje, netušené krásy se objevují, duch stává se zneenáhla zralejším, hlubším, vědomostmi bohatším; muž takového ducha s rostoucím sebevědomím úřad svůj vykonává. Jsou sice také mužové, kteří beze četby a dalšího studia věrně a správně povinnost svou konají, ale působení jejich nemá idealného posvěcení, podobá se spíše stroji. Každý buď kněz neb učitel, buď lékař neb právník sklesne nevzdělávaje se spisy svého odboru s výše svého povolání. Úkol, který každému zvlášť jest vyměřen, nabývá toliko vážnou četbou jasnosti pravé a bývá pak se ctí a úspěchem rozšiřován.

O tom, že četba nejušlechtilejšího požitku poskytuje, spisovatel podává několik vhodných příkladův. I mladík se potěší dobrým čtením; ač nebyl ještě tolikrát zklamán jako stařec, předce i jemu nadcházejí chvíle vážné a trudné, které srdce jeho tesklivostí skličují. Vhodná kniha dostačí často, aby chmury smutku zmizely a srdce se zhojilo. Nic věru nerovná se požitku, který studující mladík cítí, kochaje se v díle mistrovském. Mimo to čtení má ten blahodějný význam, že zachraňuje od zahálky. Ať nemá svědomitý žák v obyčejné dni školní třeba žádné prázdně, má ji přece o dnech ferialních, o kratších a velikých prázdninách; jakmile neuvyknul zabývati se prospěšnou četbou, oddá se zahálce a všemu, co s ní souvisí; nemiluje-li knih, vyhledává různých společností a zábav, které jej mnohdy na pokraj mravní záhuby přivésti mohou. Tyto důvody spisovatel vytýká za dostatečny na průkaz, že četba, než toliko vážná četba, vedlé vlastního studia rovnou měrou přispívá ku vzdělání srdce i ducha.

Na to spisovatel vykládá o četbě vážné, odpovídaje na dvě otázky: a) jakých knih nemají žáci čísti? b) které knihy vlastně mají čísti? Pomíjejíce v obou odpověděch odstavců týkajících se potřeb chovanců v biskupském konviktě, vytkneme z ostatních tolik, kolik se nám zdá důležito, abychom na to upozornili v příčině vychování mládeže křesťanské; neb takovou z pravidla vychovávati máme.

Žákům nemá se dostati do rukou spisů nevěreckých a nemravných. Je-li kniha „pokrmem duše“, naplní jsouc křesťanskou čtenářovu duši zásadami křesťanskými a naukami mravními; ale jsouc nevěreckou vyruší tím rychleji klid duše, čím více člověk od útlého dětství ke zlu jeví více náklonnosti než k dobru. Vhodně spisovatel poznamenal o takových knihách, že bývají dobře promyšleny, jemně uhlazeny, mnohými půvaby vypraveny, aby si tím snadnější přístup v duši nezkaženého mladíka zjednaly, co zvláště o těch knihách platí, které nemravní svou tendenci pod všelijakými rouškami zakrývají. K podobným knihám náleží na mnoze romány; spisovatel nezapovídá snad čtení dobrých románů, varuje toliko před takovými, v nichž materie se velebí, bohem a náboženstvím se povrhá, záští proti církvi a jejím služebníkům na odiv staví. Jest to tajný jed, který tím zhoubněji v útlou duši mladíkovu se zažírá, poněvadž se mu na oko bez hořkosti, bez hluku neb násilí podává; znenáhla proniká celou duši, ovládá fantasií, citem, vůlí, charakterem. Takovéto romány ničí ducha, jemuž vážné a poučné knihy se stávají zdlouhavými, kazí čistou krasochuť a odluzují mladíka od jeho idealův; ano plodí k tomu ještě nové zlo, že se mladík vášnivě v takové knihy zabírá a svých povinností zapomíná.

S dostatečnými důvody spisovatel obrací se proti některým námitkám, které čtenářové těchto románů dělávají, a které v jedno shrneme: kdo chceš svět a všeliké pohnutky poznati, které lidským srdcem zahrávají; kdo chceš toliko dobrých stránek ať obsahových ať formalných v takovémto románu si všímati, vyhledávej všeho toho v románech dobrých aniž omlouvej se planou námitkou, že by dobrých románů bylo pomálu! Připomínáme výslovně, že má spisovatel na zřeteli útlou mládež studující, že i dále podotýká, že by mladíci dospělejší s vědomím svého učitele některý z dotknutých spisů ne bez prospěchu také čísti mohli.

Otázka druhá: „které knihy mají vlastně žáci čísti?“ jest v podstatě odpovědí na první otázku zodpověděna. Ježto však předce nesmírné knih množství zbývá, které i mladíku přístupny jsou, spisovatel udílí něco rad, dle kterých by si žáci knihy ku čtení vybírati měli. Všeobecným pravidlem ustanovuje: vybírej nejlepší a nejpotřebnější! Díla vzorná vybírej, pokud čas, poměry a schopnosti tvé dopouštějí; neb praví Berne: „Begeisterung zündet sich nur an Geistern und darum sollen Geister d. h. grosse Schriftsteller den jugendlichen Geist umschlossen halten.“

Díla mladistvé mysli potřebná vybírej, abys uzrával v povahu pevnou, spůsobilou k nejlepšímu plnění životního povolání. Studující mladík má se tedy s takovými spisy zabývati, které jej učí mysliti, cítiti, psáti, k povolání budoucímu jej připravují, tedy s nejdokonalejšími jak obsahem tak formou.

Následující část jest nejvíce bibliografická; spisovatel zmiňuje se předkem o důležitosti jednotlivých nauk, jako náboženství, dějepisu a zeměpisu, filosofie (přírodních věd opominul), odporučuje četné vzorné spisy z těchto odborů, sem a tam stručné poznámky o jejich obsahu přidávaje. Podobně vypočítává v příčině slohové díla veleduchů, která pravými vzory býti mohou a sice jak v básnictví tak řečnictví. Řadu těchto spisů doplňuje ve zvláštní rubrice ještě spisy vzdělávacími, vychovatelskými a cestopisnými. Odporučené spisy jsou předkem vybrány z literatury francouzské (působíť spisovatel v Lucemburku) a poměrně skrovnější měrou z literatury německé.

Pozoruhodný jest konečně článek o čtení časopisů, zvláště politických. Spisovatel uznává ohromnou důležitost a skutečnou potřebu toho rozsáhlého odvětví literatury, lituje však spolu, že denní listy, po kterých každý sahá, v tak hroznou moc vzrostly. Zcela správně vyloženo, kterak špatnými novinami jak víra tak i dobré mravy se podkopávají. Že takové listy pro studujícího mladíka nejsou, je na bíle dni; chce-li pak nějakých vědomostí o politických událostech nabyti, ať volí noviny dobré, nezapomínaje při tom, že zřídka článek novinářský i nejlepší může nahraditi důkladné dílo učeného odborníka. Budiž tedy zásadou mladíka i pozdějšího muže, listům politickým málo času věnovati a rozhodného významu jim nepřikládati. Neboť jimi duch se často mate a neschopným stává pro vědu vážnou; články novinářské bývají obyčejně improvisovány a proto povrchně psány; často se v nich tytéž otázky opakují a ne vždy zcela spolehlivé podávají o nich úsudky. Vyhledávejme proto v časopisech jen to, co přispívá, abychom povinností svých věrně plnili, nikoli snad, co by ducha změlčiti a všem činům známku všednosti vtisknouti mohlo.

K závěru spisu položena stať o methodě, jaké užívati dlužno, má-li se čísti s prospěchem; obsahuje známá pravidla zakládající se na podmínkách náležitého osvojování představ a na vhodných posilách paměti, jak tomu psychologie učí.

Rádi přiznáváme, že spisovatel snad všeho se dotknul, co s veledůležitou otázkou soukromé četby naší mládeže souvisí. Jako rukověť vyhoví ten spis všem, kteří úřadem svým k řešení této otázky povoláni jsou, a zasluhoval by povšimnutí tím spíše, poněvadž bohužel v tom, co škola vhodnou správou knihovny pro žáky vykonati má, na mnohých našich ústavech dosti jest zanedbáno. Zde třeba více dobré vůle a lásky k mládeži, nežli nařízení úředních, ač ani takových u nás nechybí, jako z r. 1854, kterým se ukládá, aby se náležitě přihlíželo, jak žáci knihovny

užívají a bedlivě pozorovalo, jakým směrem se ve čtení nesou; pak dvoje nařízení z r. 1855: prvým se žádá, aby v každé třídě vyložen byl seznam knih zvláště složený pro žáky třídy příslušné, druhým učitelé se vybízejí, aby nahlíželi v excerpta žáků z četby soukromé. Přední podmínkou v této příčině jest zajisté knihovnu samu zásobovati co nejhojněji spisy pro mládež příhodnými a rozdělovati je přesně dle stupňů duševního vývoje žákův. Toho chopili se nejprve ve Švýcarsku a Německu vydavše normalní seznamy pro knihovny žáků škol středních. Po tom případě složila se před několika roky ve Vídni kommisse z členů tamější „Mittelschule“ a vydala letos „Katalog für die Schüler-Bibliotheken österreichischer Gymnasien mit deutscher Unterrichtssprache,“ rozvržený nejprvé dle stupňů vzdělání žáků (Stufenkatalog), pak dle odborův (Fachkatalog), uzavřený rejstříkem všech uvedených spisův. Podobný český katalog byl by zajisté také velmi žádoucím!

K. Veselík.

Archiv für slavische Philologie*), dílu pátého svazek první (1880). Obsah první části tohoto svazku podán je v Listech filol. v sešitě předešlém. Dále následuje *Kritische Nachlese zum Text der altkroatischen Dichter* (80—94) od Leskiena a Jagiće. Leskien podává několik konjektur k napravení textu Hektorovićova a Lucićova (vyd. ve sbírce Stari pisci VI), Jagić k textu Marulićovu (tamt. I). Pak sestavena jsou od Jagiće akrosticha, v nichž dubrovničtí lyrikové Šiško Menčetić a Gjore Držić si libovali. Potom následuje několik drobností exegetických od téhož. V krmčí knize ilovické z r. 1262 je poznamenáno o zatmění slunce a měsíce, že prý se říká, že vlkodlaci slunce nebo měsíc snědli; mínění takové bylo v lidu jihoslovanském ještě v XVI stol. a obraz z toho názoru vzatý čte se u Menčetiće: mjesec, kad ga je vukodlak. U básníků starochorvatských zachováno mimoděk i ledacos z národních bájí o vilách. Slovo *car, od cara,* jest místo *dzar* a totéž co *zar* (glavu svoju na zar mećeš, na zarь, na igrê zaru), znamená tolik co hasard a oboje pošlo z arabského jazar = kostka. — *Der Wiener Mammotrectus,* od Ferd. Menčíka (95—112); podává se tu zpráva o českém mammotrektu z pol. stol. XV (chovaném ve dvorní knih. Vídenské pod č. 4302) a hojný abecedně seřazený výběr z něho (asi 700 slov; všech jest asi 10 tisíc). — *Matronymica als polnische Eigennamen* (112—116), od J. Karłowicze. Některá příjmení polská dílem na jisto, dílem pravdě podobně ukazují na osobní jména ženská jakožto počátek svůj, a příjmení taková pokládá spisovatel za matronymika, utvořená podlé obecně známých patronymik; na př. Ańczyc, Ankiewicz, Hankiewicz,

*) Viz Listy filol. 1880, 334.

Hańczyk, Hanusiak od jména osobního Anka, Hanka, Hanusia, = Anna, atd. Mezi úvahami jsou dotčena některá Lituanica od A. Brücknera (117—121) a tři publikace základu Ossolińských od téhož (121—123), z nichž jsou nejdůležitější Dr. W. Kętrzyńského Nazwy miejscowe polskie Prus zachodnich, wschodnich i Pomorza (seznam polský a německý); pak od W. Nehringa obšírná úvaha o A. Małeckého mluvnici polské historicko-srovnávací 1879 (123—148; Małecki jest ve výkladech srovnávacích a dílem i v historických na scestí). Ostatek jsou drobnosti a zprávy literarní.

Dílu pátého svazek druhý (1888, 181—332).

Über den Dialekt der „Narodne pripovietke iz hrvatskoga primorja," ges. von Fr. Mikuličić 1876, od A. Leskiena (181—188). Pohádky tyto sebrány jsou vesměs v Krasici a mezi hojnými známkami, jimiž se jejich nářečí liší jednak od čakavštiny přímořské a jednak od jazyka spisovného, jsou: za *ê* bývá *i* zřídka, na př. bižat, čovik, divojka, jist, lip, svit, vrime; z pravidla bývá *e*, na př. breme, cel, deva, delo, greh, koleno, len, leto, levo, meniti, mesec, mesto, mreža, nevesta, obed, oreh, pena, pesak, -pevat, pre-, pred, rezat, sedet, sreda, sveća, testo, treba, venac, vera, -vesit, sing. DL. žene (stb. ženê srbch. ženi), plur. L. prsteh, teh, ten (stb. têmъ); za *čk* bývá *šk*, na př. doškala m. dočkala; za *-m* v koncovce flexivní je z pravidla *n*, na př. ručak sing. Instr. ruškon, pl. D. ženan, sinon a též sedan, osan, ale sam ipse; předložky *izъ, vъzъ, sъ* spadají často ve stejně znící *z* nebo *s*; *s* před souhláskami měnívá se v *š*, na př. škrbet, oštro; *ps* ve sklonění substantiva pas mění se v *sv*, sg. N. pas G. sva D. svu atd. (postupem ps- fs- sf- sv); ve sklonění a-kmenů kromě DL. žene liší se od ostatní srbskochorvatštiny dále sg. G. a pl. NAV. ženi (srbch. žene, jen substantiva -ica a -ina mají zde touž koncovku *-e*, která jest v srbskochorvatštině pravidlem) a pl. Gen. žen (srbch. žena); ženské i-kmeny přešly většinou k deklinaci a-kmenů, na př. sg. DL. noće, žaloste, sg. I. smrtun, pl. G. stvar, kost, pl. I. reči; adverbium *doma* pojato za ženský a-kmen: z domi, D. svojoj dome; jinde mnohé tvary sklesly a jsou nyní znění stejného, na př. široken = sg. L. a I. masc. i neutr., mane tebe sebe = sg. DL. a GA.; slovesa některá mají *-eti* místo *-iti*, míslet mislel, volet volel. — *Die Quantitätsverhältnisse im Auslaut des Litauischen* (188—190), od A. Leskiena. — *Über den Ursprung des glagolitischen Alphabets* (191—192), od Is. Taylora. Domnění o stáří a původu písma hlaholského bylo vysloveno dosud se stran povolaných i nepovolaných několikero. Taylor odvozuje písmo cyrilské z řeckých uncialek století IX, hlaholské pak pokládá za starší a odvozuje je ze řecké kursivy. Pro poučení názorné přidány jsou k této rozpravě dvě tabulky, v nichž položeny jsou vedlé sebe staré tvary liter hlaholských s příslušnými tvary kursivy řecké (stol. V—VI), a dále

staré litery cyrilské s příslušnými tvary řeckých uncialek (stol. IX). Srovnání, jež tímto způsobem stalo se možno, má v sobě skutečně velikou sílu důkaznou. Jednotlivé litery hlaholské a cyrilské liší se při vší rozdílnosti své větším dílem jen tím, že tvar hlaholský vznikl nápodobením řecké kursivy a tvar cyrilský nápodobením řecké uncialky, na př. hlah. dobro povstalo podle kursivního *δ* a cyrilské д podlé uncialního *Δ*; jenom někdy jest původ i kvalitativně rozdílný, na př. cyrilské б a в jsou jen obměny téhož uncialního в, kdežto hlaholská litera vêdê ze řeckého kursivního *υ* se vyvinula. Tayloru samému zdá se výklad jeho býti tak jednoduchým a samozřejmým, že prý by se čemu diviti, kdyby ho nikdo před ním nebyl vyslovil. Veřejně se tak nestalo. — *Zur slavischen Runenfrage* (193—216), od V. Jagiće. V Prilvici v Meklenbursko-Střelicku objevily se v polovici předešlého století některé sošky s nápisy runovými, a r. 1856 nalezly se v Mikorzyně v Poznaňsku dva kameny se vrytými runami a figurami. Věci tyto pokládány byly za náboženské starožitnosti slovanské a staly se předmětem studií a diskussí. Posledně, r. 1876, branil K. Szulc pravosti kamenů mikorzynských a implicite také prilvických. Naproti tomu vyslovil Nehring ve zprávě o spise Szulcově pochybnosti své o starožitnostech mikorzynských (v. Listy filol. 1877, 160), a Jagić dokazuje zde nepravost starožitností prilvických. Ohledal k tomu konci jejich nápisy runové dílem na anthropologické výstavě v Berlíně 1880, dílem v Nové Střelici (Neu-Strelitz), a částečný výsledek tohoto ohledání zde podává. Jedna soška má runový nápis: percune devvaite ne muski und mana; u Lasického (Lasicius, polský spisovatel v 2. pol. XVI stol.) čte se, že Prusové v Romově modlili se k modle Perkunově slovy: Percune dewaite nie muski und manan dirwan meldziu tau paten miesan t. j. Perkune božíčku, nebij na moje pole, slibuji tobě toto maso; Jagić ukazuje, že nápis runový je smyslu neukončeného (nebij na moje —?) a že ve slově devvaite runa *v* je položena dvakráte, a soudí z toho, že původce tohoto nápisu měl před sebou Lasického, že reprodukoval z jeho modlitby jen tolik, kolik se mu vešlo na sošku, a že položil runu zdvojenou *vv*, poněvadž u Lasického je de*w*aite; také ta okolnost je svědectvím nepříznivým, že modla s nápisem staropruským vydávala se za starožitnost slovanskou: omyl tento srovnává se úplně s míněním obecným v polovici století předešlého, podlé něhož i Prusové a Litvané považováni byli za Slovany a jazyky jejich za nářečí slovanská. Modla Rethranského Radogosta vyskýtá se mezi starožitnostmi prilvickými několikráte, a to s nápisen radegast, když představuje boha toho s oděvem, ridegast pak bez oděvu; obojí rozdíl, ve jméně i v odění, svědčí o patrném vlivu starožitnických spisů a dílem omylů doby pozdější. Tu pak důležito jest i jméno, jež v pramenech starých se píše Re*th*re neb Re*th*ra; runové

legendy na soškách mají za to vždycky *Rh*etre (37krát); forma tato vyskýtá se (omylem) teprv ve starožitnickém spise Klüverově (jednou v prvém vydání 1728, dvakráte ve vyd. 1737), odtud bezpochyby staly se vzorem i původci starožitností prilvických, které podlé toho pocházely by z doby po r. 1737. Jméno „Belbog," „Zernebog" psána jsou v runách -„bock" (možno čísti též -bocg), a to ovšem svědčí o předloze transkribované pravopisem novoněmeckým. Tvary run vesměs dají se srovnati s těmi, jež podlé nálezů jiných sestaveny jsou v druhém vydání spisu Klüverova (1737), hlaholského není v nich nic (dříve viděli někteří v nich i litery hlaholské). — *Über den Einfluss der altčechischen Sprache und Literatur auf die altpolnische* (216—267), od W. Nehringa. Rozprava tato připojuje se ke dvěma předešlým (srov. Listy filol. 1877, 217) a podnětu dostalo se jí vydáním žaltáře Puławského (vyd. Adam a Stanisław Piliński 1880, nákladem Kórnické knihovny hraběte Dzialyńského). Žaltář tento jmenován býval také žaltářem královny Hedviky, žaltářem Czartoryského (podlé majetníka kníž. Vlad. Czartoryského v Paříži) a žaltářem Pařížským. Pochází ze stol. XV a je textem příbuzný se žaltářem svato-Florianským (ze stol. XIV). Pro jazyk polský jest to památka ovšem veledůležitá a Nehring rozebírá ji se všech stran. Čechismů nalézá v ní méně nežli jich ukázal v žaltáři Florianském. — *Zwei dalmatinische Kirchenlieder* (267—274), od F. Menčíka. Písně jsou ceny nevalné, ale stáří dodává jim ceny; pocházejí z XV stol. — Pak následují vzájemné dopisy Kopitarovi a Dobrovského (275—319) a zprávy bibliografické (319—332).

Dílu pátého svazek třetí (333—496).

Die slawischen Ansiedelungen im Hassengau (333—369), od A. Brücknera. Hassengau jmenovala se část nynějšího Pruského Saska (hlavně kraj Querfurtský a Mansfeldský). Obyvatelé byli Němci; ale před polovicí VIII a snad již v VII stol. vnikli sem i Slované větve srbské. Slované tito zanikli, ale zůstala po nich stopa v četných jménech místních mezi Salou a Harzem. Jména tato sebral ve zvláštním pojednání H. Grössler (Zeitschrift des Harzvereins für Geschichte und Alterthumskunde), a material od něho snesený vysvětlen jest se stránky jazykové v této rozpravě Brücknerově. Mimo jiné ukázáno tu také, že jméno *Merseburg* omylem se vzalo za slovanské (*mežduborije, Mezibor); omyl vznikl formou psanou Mesaburh atp., ale forma ta vyskýtá se jen odchylkou a zřídka vedlé formy Merseburc (z r. 932), Mersapurac (950) atd. — *Beiträge zur Kunde der neubulgarischen Sprache. I. Die Wiedergabe des altslovenischen ą und ъ im Neubulgarischen* (370—376), od M. Drinova. Podlé střídnic za ą a ъ rozeznává Drinov v nové bulharštině čtverý způsob a podlé toho i čtvero skupení dialektů: A) za oboje vyslovuje se hláska temná, a to ve slabikách přízvučných

hláska silně temná, v bezpřízvukých hláska slabě temná; B) ve slabikách přízvučných slyší se za *ą* a *ѫ* hláska temná, v bezpřízvukých pak slabikách samohláska jasná, dílem *a* dílem *o*; C) za *ą* slyší se čisté *a* ve slabikách přízvučných i bezpřízvučných, za *ѫ* pak místy *a*, místy *o*; D) za *ą* i *ѫ* je střídnicí ve slabikách kořenných *o*, jinde *a*. Kromě toho slyší se ve všech nářečích sporadicky a zvláště v některých slovích *u* ve střídě za *ą* a také za *ѫ*. — *Zum slavischen Palatalismus* (377—390), od H. Kirste. Za souhlásky palatalní vzaty jsou *č*, *ć* (srbchorv. ћ), *š*, *ś*, *dž*, *dj* (srbch. ђ), *ž*, *ź*. O *č* ukázáno, že výklad, jakoby bylo *č* = *tš*, není přesný; jest totiž *č* ovšem složeno a členem jeho druhým jest *š*, ale členem prvým není obyčejné *t*, nýbrž hláska explosivní učlánkovaná tam, kde se *č* článkuje; přesvědčíme se o tom, když si hlásku *č* vyslovíme a znění její prodloužiti chceme; vyslovení její začíná se explosí a to jest ono domnělé *t*, prvý člen v *č*; v dalším pak prodloužení slyšíme samo *š*. Totéž mutatis mutandis platí o *dž* atd. Dále vykládají se slovanské střídnice za původní *tj* a *kt*, *gt*, *cht*; t. j. stb. *št* atd. Podlé výkladu Kirsteova původní *kt*, *gt* přešlo v *cht*; od *cht* pak šly proměny dále k týmže koncům rozmanitým, ke kterým se přišlo od *tj*. — *Zur Kritik einer Stelle des Constantin Porphyrogenitus* (390—397), od Konst. Grota. Nejnovější historikové mají za to, že Srbové a Chorvati za Heraklia v Illyricum nevstoupili podlé úmluvy a způsobem mírným, nýbrž že si sídel svých nynějších válečně dobyli. Grot s výkladem tímto se nesrovnává, a myslí, že Srbové a Chorvaté byli v držení svých zemí podlé dobrovolného dohodnutí s císařem byzantským. Známkou toho jest mu to, že se jako poddaní císařství řeckého zachovávali. Svědectví tomuto odporuje v latinském překladě spisu Konstantina Porfyrorodného (De administrando imperio, cap. 29) věta, že Srbové a Chorvaté spolu s jinými „. . . dicioni Romanae se subtraxerunt;“ avšak v originale řeckém se toto nečte, nýbrž jest tam celý výrok nedopatřením vynechán; překladatel latinský doplnil si jej z domyslu a Grot ukazuje, že je to doplnění chybné: podlé odkazu Konstantinova, obsaženého v téže větě, měl tu býti výrok souhlasný s vypravováním dalším (*ἐν τῇ τῶν Χρωβάτων καὶ Σέρβλων συγγραφῇ*, — Grot. ukazuje, že tou *συγγραφή* rozuměti se mají následující u Konstantina kapitoly 31 a 32), kdež se praví, že Srbové a Chorvaté od císaře Heraklia byli poddáni císaři římskému. — *Der ewige Jude* (398—401), od A. Veselovského. K zevrubným pracím o této pověsti od Graesse a Schoebela přičinil novou Gaston Paris (Le juif errant, Paris 1880). Nejstarší její varianta jmenuje věčného žida Jozefem, s nímž armenský nějaký biskup ok. r. 1228 se seznámil; za časů Kristových byl vrátným praetoria Pilatova a jmenoval se Cartaphilus (Veselovskij domnívá se, že to jméno vzniklo v pověsti z appellativa *κορτοφύλαξ*, *κόρτη* = asi prae-

torium); když židé vedli Krista z praetoria, dal mu Cartaphilus políček a děl mu rouhavě, aby prý šel rychleji; na to odvětil mu Kristus: já jdu, ale ty zde zůstaneš a čekati budeš mého návratu; od té doby Cartaphilus čeká; bylo mu tenkráte třicet let, a když se dožil roku stého, upadl do hrozné nemoci, ale pozdravil se z ní a byl opět jako třicítiletý; a tak se mu děje pokaždé, když jeho věk dosáhne sto let; přijal křesť od Ananiáše, zdržuje se v Armenii a jiných zemích východních, obcuje s biskupy a vede život nábožný. Variant pozdějších je mnoho; věčný žid má v nich jméno jiné, z pravidla Malchus (n. Marcus). Veselovskij podává dvě varianty ruské. — *Das Gebetbuch der heiligen Hedwig* (402—424), od A. Danysze. Jest to památka z konce stol. XV. Rukopis pochodící z doby oné jest přepisem, ale předloha jeho nebyla o mnoho starší. Text s faksimilemi vydal Jan Motty 1823, prý věrně podlé rukopisu. Vydání toto stalo se pak důležitým, když rukopis sám se ztratil; vydání nová otiskují se z něho, a to učinil posléze Stanisl. Motty (Książeczka do nabożeństwa Jadwigi księżniczki polskiej, v Poznani 1875). Modlitby hojnými reminiscencemi svědčí, že původce jejich byl zběhlý v nábožné literatuře. Jsou pro osobu ženskou, jejíž jméno „Nawojka“ pětkráte v textu se uvozuje; známostí bližších o osobě té není. Jiné jméno vyryto jest ve stříbrném pouzdře, v němž se rukopis choval, totiž „S. Hedwigis ducissa.“ Domněnek a výkladů, která by to kněžna polská nápisem tím rozuměti se měla, vyskytlo se několik; podlé výkladu Danyszova vyvinula se snad mylná tradice o této knížce, že prý patřila sv. Hedvice kněžně Vratislavské (XIII stol.), a podlé této tradice že byl v XVI stol. pořízen nápis ve stříbrném pouzdře. — *Zprávy* (425—455): o některých publikacích akademie Krakovské, od A. Brücknera; o *Pověsti o sudě Šemjaki* (vyd. Bulgakov 1879), od W. Nehringa; o *Žaltáři Wittenberském* (v Praze 1880), od V. Jagiće; o Daničićovu *Rječniku* (A až Besjeda, v Záhřebě 1880), od téhož; o Ivana Filipoviće spise *Kraljević Marko u narodnih pjesmach* (v Záhř. 1880), od téhož; ke zprávě této připojil Jagić svůj velmi zajímavý obrázek kraljeviće Marka, nakreslený podlé toho, co národní píseň o tomto hrdinovi vypravuje: *Kraljević Marko kurz skizzirt nach der serbischen Volksdichtung* (439—455). — Drobnosti (456—496), *Volkslieder u. a. von der Insel Curzola*, od A. Leskiena. Píseň, uvedená zde pod č. 8, jest prostonárodní ohlas legendy o sv. Kateřině. Od str. 470 následují bohaté zprávy bibliografické.

J. Gebauer.

Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu.

Sepsal Ant. Matzenauer.

Катáть, vb. dur. катнýть vb. pf. rus. volvere valiti, váleti; vehere vézti, voziti, complanare, laevigare narovnati, narovnávati, hladiti, laevigare lintea ope cylindri váleti prádlo; катáть-ся volvi, vehi; se promener (en voiture, en traineau ou en bateau) projížděti se na saních nebo na lodi; катáть-ся на конькáхъ patiner, glisser sur des patins na koslech po ledu nebo sněhu běhati, klouzati se; srovnej co do posledního významu angl. skate 1. vb. id. 2. solea ferrea klouzací železo, kosle, pak holld. schaats pl. id.

Катъ rus. (Mar.) 1. le capon, instrument qui sert à lever l'ancre nástroj k vytahování kotvy; cizího původu; z angl. cat id. nebo také z holld. kat, f. kůl na břehu zaražený, okolo něhož ovinuta jsou lana lodní; 2. катъ navigii genus druh rychlých plachetných lodí; z holld. kat f. nebo angl. cat, cat-ship; také fr. chat, id. nněm. Katz-schiff; prvotné značení slov: angl. cat, holld. kat, fr. chat jest: kočka.

Kaurma srb. fricassée; cizí, čistě srb. drob; nřec. *καβουρμᾶς* ragoût; z turc. kawurma fricassée.

Kavák bulh. arbor quaedam, ut videtur, populus topol, z dohadu; nřec. *καβάκιον* populus; z turc. kavak topol.

Kaval bulh. fistula pastoricia (Erb.); z turc. kaval id.

Kawdron hluž. gallus indicus krocan, morák; z nněm. prov. Kauderhahn id.

Kavez, kafez m. srb. charv. 1. cavea klec, 2. conclave světnice, pokoj „koju je u kafezu (in conclavi) hranio i čuvao“ Nar. Prip. p. 8. z turc. kafes 1. cavea 2. clathri, cancelli mříže;

3. locus clatbratus; z turc. také nřec. *καφάσιον* cavea; clathri, cancelli; fenestra clathrata; slovo turc. pochází z arab., jak se domnívati lze dle špan. al-cahâz (na místě cafaz) cavea major.

Kaviekati čes. zastar. vagire (Mamm.), jak se zdá, od zaniklého stat. jména *kaviek (vagitus), koř. ku, jenž by mohl býti srodný se skr. ku (1. âtm.): kavê 1. sg. praes. med. sonare; srov. také skr. ku (6. âtm. kuvê) gemere.

Kawęczeć, -czę vb. dur. pol. miserum, debilem fieri, tabescere, perire; srov. dán. skavank vitium, norw. skawank vitium, damnum vada, chyba, škoda; na počátku slova pol. by mohlo býti *s* odraženo.

Kavka charv. tonsura sacerdotum; mohlo by pocházeti ze řec. střed. *καῦκα* patera ploská nádoba; co se týče různosti významův, srov. něm. Platte planities, lamina, patina, patera; calvities, sřněm. platte tonsura monachorum.

Kavs, m. slov. rixa, kavsati vb. dur. kavsnuti vb. pf. rixari, rostro tundere; cizího původu, srov. maď. kapcz-ás rixosus.

Kaza bulh. regio krajina; z turc. kaza ditio, jurisdictio.

Kazma srb. ligonis genus druh motyky, rýče; z turc. kazma pala, rutrum, ligo motyka, rýč; také džagat. qazma id.

Kazuk srb. = kolac palus, pessulus kůl, kolík; z turc.-tat: džag. qazuq, turc. kazyk id.

Kebati -bam srb. aucupari, insidiari, insidiis capere; cizího původu; mohlo by souviseti s turc. kap-mak capere, prehendere, rapere, koř. kap, džagat. qap-maq id. qapa i qaba prehensio, captura, alt. qap, jak. qab prehendere. Vámb. p. 75.

Kec charv. srb. l'asso nelle carte, eso v kartách, slov. kic id. — z maď. kétszem id. odražením koncovky em; slovo maď. jest složené z két duo + szem oculus.

Келáрня rus. cella, penarium (in monasteriis); ze řec. střed. *κελλάριον* penarium, cellarium; nřec. *κελλάριον* sklep.

Kelder, kevder slov. cella sklep; cizí: holl. kelder id. — místo keller — ze sřlat. cellarium.

Келепъ mrus. clava Streitkolben, na místě staroslovan. "клѣпъ z kelpŭ? srov. skand. kylfa palice, tlouk clava, fistuca; kelep může však také cizím býti.

Кéньга rus. — obyčejně ve pl. кéньги svrchní střevíce zimní Überschuhe im Winter; ze švéd. käng-or pl. Schnürstiefeln.

Kepa slov. gleba; pila nivea; cizí; srov. džagat. qapa bolus, offa, frustum; možná, že dávněji nacházelo se i v turc. slovo kapa podobného značení, z kteréhož by slov. kepa stenčením hlásky *a* v *e* pocházeti mohlo.

Kerebečiti se srb. magnifice incedere pyšně vykračovati, prvotně asi: býti pyšným, domýšlivým; patrně cizí; srov. vlask. ghiribizzàre miris ineptiis teneri (de alicujus animo) sich wunderliches Zeug vorstellen, auf allerlei Grillen verfallen.

Kernica slov. Kelter, Pressboden; cizí; srov. něm. prov. kar (v Rakousích) arca torcularis.

Кéрвель rus. scandix caerefolium; z holld. kervel f. nebo švéd. körfvel id. kteréž rovně tak, jako něm. Kerbel, fr. cerfeuil id. pocházejí z lat. caerefolium; lit. kérwelis, častěji ve pl. kérwelei id. z rus.

Keser srb. asciae genus, dolabra sekyra tesarská; asiat.: džagat. keser culter nůž.

Kesiti, -sim (vb. dur.) zube srb. dentes ostendere, ringi, kesiti se ringi smějíc se ukazovati zuby, kesi-zub risor ustavičně se smějící; cizí; možno, že slova tato kořenem kes souvisí s turc. kesinti irrisio, sarcasmus.

Keten, ćeten, m. charv. linum na místě obyčejného lan; z turc. keten, ketan id.

Ketina slov. catena řetěz; z něm.: sřněm. ketene, staroněm. ketinâ, chetinna id.

Ketyš slk. krajkový čepec Spitzenhaube; z maď. kötes Band, Einband, Bund, Strickerei.

Kiernoz pol. majalis kanec, slk. kurnaz id. — místo karnaz? — slova tato mohla by býti srodná s lit. szernas aper divoký vepř, szernukas porcellus silvestris; v lit. stává někdy *sz* = *š* na místě staršího *k*, srov. lit. kliwingas i szliwingas varus, curvis pedibus na místě kriwingas.

Kifel slov. gavia čejka; ze vlask. fifa, dim. fifella id.? první *f* by tu k vůli dissimilacii bylo v *k* proměněno; čistě slov. jména jsou: ribič, gavec.

Kijamet, m. srb. mundi interitus; z turc. kyjamet soudný den judicium novissimum.

Kika charv. coryza pipec, tipec — místo pipa? vlask. pipita, z lat. pituita.

Кикимора rus. spectrum nocturnum vidění noční, strašidlo noční; slovo složené; forma jest však nepravidelná, očekával bys *кикомора ze staršího *къыво-мора; první část, za jejíž nom. sg. možno pokládati *къыкъ mohla by srodná býti s lit. kaùkas, obyčejně ve pl. kaukaì, daemon subterraneus ďasík podzemský, stprus. cawx t. j. kauk-s čert „Teufel" Voc. Kmen toho slova zněl též kuk; ve starých písemnostech uvádí se kuke daemon(?), asi nom. sg. f., pak složené chucum-brast daemonum vadum, jehož správnější tvar byl asi kukum-brasts (kukum zdá se býti gen. pl. srov. grekun vedle grikan peccatorum; *brasts na místě staršího *brastas brod vadum, lit. brastas id.); 2. část мора jest, jak se domnívati lze, ve spojitosti se stslov. мора saga, slov. charv. srb. mora, čes. můra ephialtes, incubo, o nichž jsem obšírněji promluvil v Ciz. Slov. str. 60.

Kilim, kilin pol. kilimek dim. tapes, stragulum equarium, cilicium koberec, pokrývka na koně; rus. prov. килимъ tapes; charv. srb. ćilim id. na místě čilim; maď. kilim tapes versicolor pestrý koberec; turc. kilim, kelim kurzhaariger Teppich; všecko to z pers. kilim tapes koberec.

Kilo bulh. quaedam mensura frumenti jistá míra obilná, srb. kila modii genus; ze řec.: nřec. *κοῖλον* i *κοιλόν* cavum, mensura, *οι* dle nřec. výslovnosti = *ι*, řec. střed. *κοιλόν* mensurae species, od střec. adj. *κοῖλος* cavus vyhloubený, dutý; ze řec. také, jak se podobá, turc. kile modius míra obilná, obsahující 18—20 ok.

Кйлька rus. (ryba) la sardine d'Esthonie; lot. kjilis, kjilka id.

Kinjiti, -njim srb. kiniti charv. vb. dur. excruciare (čistě charv. i srb. mučiti), kina charv. srb. cruciatus, kinjba srb. id. — také rum. kin id. kin-uesk excruciare; z turko-tat.: turc. kin odium nenávisť, záští; džagat. qin, prvotně qijin, uigur. qijin incommodum, vexatio, cruciatus, alt. kyjyn id. džagat. ujgur, qijn-amaq vexare, excruciare, alt. kyjna id. (Vámb. p. 84.), s nimiž jsou srodná: maď. slova: kin malum, vexatio, cruciatus, kin-oz vb. vexare, cruciare.

Kinal pol. červený chlapec (filek) v kartách; ze fr. quinola, nom du valet de coeur, au jeu du reversi, et principale carte de ce jeu. Lit.

Kip slov. charv. srb. imago, statua; v. **Кыпъ.**

Кипрéй rus. epilobium angustifolium vrbka úzkolistá, od *κύπριος*, adj. odvozeného od *Κύπρος*, jména ostrova Cypru?

Kir pol., též kier obs., 1. velum lugubre závoj nebo flor smutečný; 2. pannus vilis špatné sukno; možná, že jest původu asiat. srov. turc. kyr canus, glaucus šedý; džagat. qir 1. adj. tmavošedý, 2. subst. smola pix.

Киркá rus. rýč, kladivo zednické, nosatec Grabscheit, Maurerhammer, Keilhaue; pravdě podobno cizí; srov. řec. *κερκίς* spitziger hölzerner od. eiserner Pflock, Rührholz rutrum, rutabulum; hlásky obou slov se však náležitě nesrovnávají.

Кишнéцъ m. rus. coriandrum; řec. střed, *κισνήτζι;* oboje z turko-tat.: turc. kišniš, kešniš id.

Кишмишъ m. rus. vitis apyrena rod hroznův i hrozínek bez zrn; z turc. kišmiš üzümi Trauben von Korinth.

Кишѣть vb. dur. rus. fourmiller hemžiti se; za srodná buďte považována: lit. kuszu, kuszėti se movere, kùszinti movere; lot. kūsāt, -aju, i kūsōt bullire, redundare překypovati, překypěti, kūsēt, -eju sich in Haufen bewegen — a, jak se zdá, také stprus. en-kausint anrühren.

Кладиво n. **кладивъ** m. stslov. malleus, kladivo, kladvo slov. kladivo charv. id. kladivec slov. kladivac charv. malleus minor, čes. kladivo malleus; dim. kladivce, kladívko. — Slova tato odvozena jsou od zaniklého slovesa *kladiti cudere, srodného s lit. kaldinti 1. facere, ut cudatur, 2. cudendo adjungere, lot. kaldīt i. q. lit. 1. — kmen kald jest přiražením souhlásky *d* rozšířen z kořene kal slovesa lit. kal-ù, kál-ti, cudere, příbuzného stslovan. **клати** (z kalti) **колѭ** pungere. Slovan. kmen klad slov svrchu uvedených vyvinul se tedy přesmyknutím hlásek z kald.

Кладѫ, класти na místě klad-ti vb. dur. stslov. ponere **сѣно кладꙑи** Vost. I. 282. — **огнь** ignem accendere, part. praes. pass. **кладомъ**, subst. vb. **кладениѥ** acervus, vlastně actio ponendi, bulh. kladù pono, ignem accendo, slov. kladem, klasti 1. ponere, 2. pabulum praebere, kladati iter. ponere, obyčejně ve složených: izkladati explicare, na-kladati imponere, onerare, srb. kladem, klasti 1. ponere, 2. vb. intr. lente fluere, rus. кладý, класть ponere collocare; ova edere (клáсть castrare, na př. класть жеребца jest, jak se zdá,

jiného původu) pol. kładę, kłaść ponere, imponere, onerare, čes. kladu, klásti ponere, na-kládati imponere, onerare, hluž. kładu, kłasć ponere, dluž. kładu i kłaźom, inf. kłasć (Mikl. Gramm. II. 568) id. polab. klodė ponit. Kořen klad. — Za srodná možno pokládati: got. af-hlaþan onerare; þ tu nevadí příbuznosti slov germ. i slovan., neb got. þ jest buďto aspirované *d* neb *t*, tedy = *dh* nebo *th*; ohledem na stejnokořenná slova v ostatních german. řečech zdá se, že þ v uvedeném slově got. jest = *dh*. Ostatně se þ i *d* v got. často zaměňují, na př. ald-s f. aetas, tempus, ald-omo n. (neb ald-oma m.?) věk, stáří, avšak alþeis adj. starý a mnohá jiná; nebylo by tedy také nemožné, že ve srovnávaném slově got. stojí þ na místě *d*; z ostatních german. řečí sem náležejí: skand. hladha struere, onerare, hladhi strues, hladh agger — Grimm ve Gramm. II. 10. píše hlada, hladi, hlad — ags. hlad-an struere, exstruere, onerare, hläd agger, onus, hläst onus na místě *hlad-ti, srovn. slovan. inf. klas-ti místo klad-ti; stsas. hlad-an onerare, condere, stfris. hlad-a, stněm. hlad-an imponere, onerare, 1. sg. praes. hlad-u — Grimm ve Gramm. I. 73. píše hlat-u (onero) — sřněm. nněm. lad-en id. sřněm. las-t, nněm. Las-t, proměněním kořenného *d* před *t* v *s*; za srodná buďte též považována: kymr. clud-aw afferre, accumulare, stkymr. clut-am struo, kořenné *u* těch slov stojí — jak se domnívati lze — na místě *a*; *t* ve stkymr. stojí na místě *d* tak, jako ve staroir. kořeni fit, fet scire, skr. a prvotně vid. Srov. také lit. kló-ju, kló-ti tegere, distendere, explicare, lot. klā-ju, klā-t tegere, kteréž zachovaly prostější tvar kořene i mají se ke slovan. koř. klad, germ. hlad tak, jako stslov. коу-ѭ cudo, koř. ku, k lat. cud-o, v lit. ap-klod-inti herumlegen, bedecken, eine Wand bekleiden jest kořen klo přiražením souhlásky *d* rozšířen. — Sem náležejí: rus. кла́день m. trabs fundamento serviens základné břevno; kladiti se, -dim se vb. dur. srb. facere sponsionem, pignore certare zakládati se o něco; rus. кла́дка (*кладъка) collocatio, positio, accumulatio, cumulus, strues, — дровъ strues lignorum, кладби́ще n. pohřebiště sepulcretum, coemeterium, jehož podkladem jest statné jméno *kladba; pol. kładka ponticulus lavka nad vodou, čes. kladka trochlea,

kladka u dveří pessulus die Falle an der Thür, slk. kladka sera pensilis; hluž. kładk m. tributum; kladnja srb. meta mergitum kupa snopův; кладовáя f. rus. cella penaria zásobnice, vlastně jest fem. adj. кладовóй určený do skladu servant d'entrepôt; кладъ rus. thesaurus, čes. po-klad, hluž. po-kład id. stslov. по-кладъ depositum, což jest prvotné značení, pol. po-kład collocatio, depositio; stratum, tabulatum; stega, constratum navis; depositum, thesaurus; repositorium; кладь f. rus. impositio, onus, sarcina; slov. charv. srb. po-klade f. pl. bacchanalia poslední masopust, ostatky zdá se též sem náležeti, ač význam se odchyluje; klaja slov. na místě kladja píce (předložená) pabulum, rus. клáжа repositio (stslov. tvar byl by °кладжда) hluž. kłaza collatio, collecta, stips — stslov. съ-клада congeries, съ-кладъ compositio, concordia; slov. s-klad stratum; concentus, charv. s-klad concentus, concordia, srb. s-klad 1. acervus mergitum; 2. confinium; rus. с-кладъ compositio, ordo, cohaerentia, pol. s-kład compositio, constructio, collecta, communio, horreum (sklad zboží), čes. s-klad compositio, constructio, structura, depositio, depositum, horreum (zásobnice, sklad zboží) concentus, harmonia „bez ladu a skladu," sine concentu, hluž. s-klad compositio, constructio, concentus, repositorium, horreum — a mnohá jiná.

Klamati, -mam srb. s předlož. raz- vb. pf. solvere, laxare, concutere, klamitati, -ićem 1. intrans. nutare, vacillare, 2. trans. agitare, raz-klamitati i. q. raz-klamati; koř. klam; srov. skr. klam (4. par.) 1. sg. praes. klâmjâmi, defatigari, confici, klama-s m. fatigatio, lassitudo, languor, confectio; srov. také ags. hlemman, skand. hlemma tundere, trudere, cum strepitu percutere; *e* může býti stenčením staršího *a*.

Klamati slov. decipere, fallere, klamati čes. 1. id. 2. jocari (obs.) „aby jeden druhým mnoho klamal" Štít., klamati se falli, errare, pol. kłamać, -mię mentiri; klama slov. 1. deceptio, fraus, 2. stultus, mente captus; kłam pol. mendacium, klam čes. deceptio, fraus mendacium, klam mluviti mentiri „klam mluví ústa jeho" Tkadl. za klam dáti, klamy dávati komu, klamy spílati komu mendacii arguere alqm, klam míti z někoho, z něčeho illudere, subsannare „Ona ze mne měla

svój klam" St. Skl. V. 49. Srov. skand. klâm obscoena verba, contumeliose dicta.

Klamol m. čes. fragmentum „nezůstalo mně z toho ani klàmola" (Us.) praví se, když bylo něco rozbito, roztroušeno; „nenašel jsem ani klamola" praví se, když se něco hledá a nenajde se; kmen klam, přesmyknutím z kalm? suffix -ol; prvotný význam mohl býti truncus odražený neb useknutý kus něčeho. Srov. stprus. kalmus „Stock" Voc. t. j., jak se domnívati lze, truncus, lit. kélmas truncus arboris, stirps, s nimiž se řec. *κορμός* Klotz, Scheit, Block, Pfoste porovnati dá.

Klanice f. čes. jaculum, hasta pilum, v tomto značení zastar. — náleží, jak se podobá, ke kořeni kla z kal: stslov. клати, колѭ pungere, jemuž jest lit. kál-ti, kal-ù cudere, lapides caedere, infigere, numos signare příbuzné; srov. také stprus. kel-ian acc. sg. hasta, jehož *e* jest stenčeno z *a*, stprus. kalabian acc. sg. Voc. i lit. kaláwijas ensis, kteréž kořenem kal souvisí s lit. kál-ti; srov. též ir. cail hasta, jaculum, *i* se tu zdá býti přídavkem k *a*; pak skr. śal-ja, m. n. z kal-ja sagitta; konečně skand. haell palus acuminatus, jejichž kořeny srodnými býti se zdají. Téhož původu jest srb. klánica ovis mactando destinata a, jak se zdá, také pol. hluž. kłonica Wagenrunge, čes. klanice id. též pertica, paxillus capitatus; Glockenstiel, které přesmyknutím z kalnica vzniklo i odvozeno jest, jak se domnívati lze, od prostějšího °клань přesmyknutého z kal-ní. Zdali také srb. klànica stabulum vimineum obora pro dobytek sem náleží, jest pochybno.

Klápet, gen. -pte, m. čes. 1. truncus caesae arboris, starší tvar klápeť, stslov. tvar by byl °клапъть; 2. klápet dřeva lignum fissum poleno Wq. 1102. — 3. klápet na včely alveare úl; společného původu zdá se také býti čes. klapec lignum obliquum, fustis Knebel; kmen klap vyvinul se přesmyknutím hlásek z kalp, jak se domnívati možno dle stprus. kalp-us oplen u vozu „Rungenstock," Voc., lit. kalp-a, f. Schlittenpolster oplen u saní, příčné dřevo na sanicích, na kterém korba leží; srov. také sřněm. halp manubrium (e. gr. asciae), capulus gladii, ensis, stněm. halp, halap manubrium.

Klapiernia f. pol. receptaculum cuniculorum skrýše králíkův, králíkárna; ze fr. clapier id. čisté pol. królikarnia.

Klapiti, -pim vb. dur. charv. srb. 1. tolutim incedere klusati; 2. lente procedere; 3. manare plaviti se, o svíci; srov. řec. *κάλπη* gradus tolutilis klus. *καλπάζω* tolutim incedo klusám; řec. střed. *κάλπη* incessus equi vehementior. Jestli toto sestavení pravé, vyvinul se kořen klap z kalp.

Klás, dim. klasek čes. cavillatio, scomma „Ústa mluvie a lži jiné hanějí, klásy a jiné škodlivé a marné řeči vydávají." Hus.-Dcer. 49. „žerty, směšky, klasky působiti," Rokyc. Výkl. „Dvorských přímluvek a klaskov neostaneš." Štít. rkp. 44. b. — Kmen klas, možná že přesmyknutím hlásek z kals; srov. lit. kals-noti, -noju tinnire, strepere, stprus. kals sonare „kaltzâ, kelsai sie lauten" (die Worte), Kat. — kaltzâ chybně místo kalsâ, jak vysvítá z vedle stojícího kelsai i odvozeného od téhož kmene kals-iwingiskan (acc. sg.) „lauter, rein." (Překladatel měl chybně za to, že podobně znějící něm. slova lauten sonare a lauter purus, merus jsou téhož původu). Srov. také skand. kallsa compellare, Holtzm. 130. kalls nebo kals provocatio, ludibrium, irrisio, cavillatio „gjöra kals at einu" (Gloss. scand.) irridere, ludibrio habere; kmen kals.

Klát, m. čes. slk. 1. truncus caesae arboris „Hlubokým snem opojeni leželi co kláty" Tabl. poës. 2. 27. 2. klát na včely alveare; 3. lignum obliquum, fustis Knebel; 4. cippus; polab. klåtåi pl. trunci arborum, z dohadu; klatáy uvádí J. co plur. stat. jména klâtz „Stock", J. P. t. j. pravděpodobno truncus arboris; klâtz jest patrně chybné, neb klatáy, dle Schleicher-ova psaní klåtåi, požaduje nom. sg. klât nebo klåt, nikoliv ale klâtz. Klát čes. klât nebo klåt polab. vyvinulo se, jak se podobá, přesmyknutím hlásek z kalt i jest společného kořene se stprus. Calte (= kalte, f.) „ein Margk" (Grun.) pravděpodobno kůl pohraničný (sřněm. marc Zeichen, Grenzzeichen, Wegweiser); pak se stprus. kaltestis ve „Caltestis-klokis" ursus melivorus „Zeidelbär," Voc. kaltestis jest zkažená forma adjektiva *kaltiskis, jehož koncovka is jest stenčena z as, pravý suffix tedy -iskas = lit. iszkas, stslov. -ĭskŭ, stněm. -isk; ve stslov. by tomu stprus. adj. stálo *клатьскъ na proti; základem onoho stprus. adj. *kaltiskas bylo asi stat. jméno kaltas aneb po vyraženém *a* koncovky kalts, značící alveare úl; kaltas možno také

považovati za prvotný tvar čes. klát, polab. klât nebo klåt. Klokis (stprus.) medvěd; počát. *k* zdá se býti předsuvkou — ohledem na lit. lokys, hlit. lůkýs, lot. lācis id.

Klatan kašub. plica polonica, přesmyknutím hlásek z kaltan; to slovo jest ve spojitosti s lot. kaltons id. — Jiné skupení hlásek jest v pol. kołtun, rus. колту́нъ id.

Клатити, -штѫ, -тиши vb. dur. 1. quatere, єлєфандинъ опашинѫ (recte опашинѭ caudā) клатѧ Man.-Vost. 2. jactare, -сѧ ferri, jactari колєсница сѣмо и окамо клатить сѧ Zlatostr. vagari; agitari, fluctibus agitari море клатитъ сѧ Vost. — доушѧ клаташтѧ сѧ въ горєсти диаволовѣ Sup. 109. fig. effuse cachinnari клаштєниѥ subst. vb. agitatio, vagatio, съ-клатити turbare, съ-клаштєниѥ tumultus, concio, turba; bulh. klatè agito, moveo, slov. charv. klatiti, -tim, o-klatiti, s-klatiti decutere, e. gr. nuces, klatiti se vagari, klatež m. homo vagus, erro, klatno charv. srb. pistillum campanae, srb. klatariti se vagari, srov. potucati se = čes. potloukati se id. za-klatiti, -tim infigere, adigere, intrudere, u-klatiti se fatigari, rus. колоти́ть, колочу́ pulsare, percutere, verberare, infigere, adigere, колотить-ся объ что 1. se heurter contre, offendere udeřiti se o něco; 2. misere vitam agere, subst. vb. колоче́ніе; колоти́ло fistuca, fustis, коло́ткій salebrosus, коло-то́вка pistillum butyro conficiendo, колото́къ ictus, verber, колоту́шка fistuca, ictus capitis, колотьба́ conditio mala, ис-колоти́ть diffringere, dirumpere, disjicere, за-колоти́ть infigere, adigere, intrudere, claudere clavis adactis; occīdere, рас-колоти́ть diffringere, conterere; attenuare, с-колоти́ть что съ чего decutere, — что съ чѣмъ conserere, concutere (malleo), pol. kłocić, -cę quatere, agitare, versare, permiscere, perturbare, instigare, concitare, po-kłócić concitare, instigare, roz-kłócić permiscere, perturbare, čes. klátiti, -tím vb. dur. kláceti iter. quatere, quassare, huc illuc movere, agitare, permiscere, perturbare, decutere — ovoce, klátiti se commoveri, agitari, quati, librare se, fluctibus agitari „moře vlnobitím se klátí“ Jel. Petr. nutare, fluctuare „mysl, kteráž se sem i tam klátí“ ib. roz-klátiti commevere, agitare, labefacere, hluž. kłoćić, -ću quatere, decutere, — jabłuka, kłóćiwy petulans, exagitans, instigans, dluž. kłośiś, -śu decutere; kořen клат přesmyknutím hlásek z kalt. Srov. stněm. kořen

skalt: ſcalt-an trudere, protrudere, agitare, promovere, propellere (praesertim de navigiis), sřněm. schalt-en 1. id. „ein schif schalten“, 2. disponere, dirigere; fig. offendere ûz schalten extrudere, stněm. ſcalt-a, sřněm. schalte f. trudis žerď, tyčka ke posouvání lodí, nněm. schalten disponere, tractare, dán. skalt-e vb. id.

Клег, kleg, kořen sonum edere: stslov. **клегота** convicium **достоинъ юсмь клеготѣ** Ephr.-Vost., **клегътати -штѫ** vb. dur. clangere, clamare, de aquilā „**орли клегоуще**“ Vost. — vedle **клекътати** id. — rus. **клегта́ть**, -чу id. **клегта́нie** subst. vb. clamor aquilae; pol. glegotać, -tami -cę bullire; crepitare, de ciconiā; balbutire; blaterare, gleg-ot garrulus, blatero, gleg-otka 1. garrula, 2. crepitaculum, kořen gleg, jak se zdá, na místě kleg; *e* kořenné slabiky mohlo by z *a* býti stenčeno; srov. lit. klag-ù, -ėti glucken, wie ein Ei, Ness. kleg-u (psáno klaegu) vociferor, kleg-asis, kleg-estis clamor (de avibus). Bezz. lot. klēgāt, -aju sonum edere, de anseribus feris, de gallinis — i kladzēt, -eju — ze staršího *klagēt clangere, de gallinis; srov. také řec. *κλάζω* ze *κλάγjω* aor. 2. *ἔ-κλαγ-ον*, koř. *κλαγ* sonum edere, sonare; stridere, strepere; clamare, crocitare; proclamare, vocare, invocare, *κλαγ-ερός* clamans, vociferans; pak také *κλώζω* glocio; concrepo — ze *κλώγjω; κλωγ-μός* subst. glocire kvokání; concrepatio mlaskání.

Klepy pl. m. čes. svislé vysoké hory nebo skály Bergabhänge, herabhangende Felsen; stčes. bylo asi klěpy; srov. skand. kleif. f. declivitas montis, clivus, dorsum montis, klif, n. jugum montis, saxum, scopulus (klîfa scandere).

Клепьца stslov. tendicula **сѣтьми и клепьцами** Pat. 50. **птица не клепца** Antch. — maď. kelepcze tendicula, ze stslov., srb. klopka decipula, laqueus pasť; kořen klep pulsare; srovn. holld. klap, klep, dán. klap, švéd. klapp operculum, valva poklop, něm. Klappe 1. id. 2. cataracta zapadací poklop; sřlat. clappa pasť.

Кле́тень m. rus. (navig.) obálka lana lodního Trensing, Überzug eines Taues, **клетнева́ть** fourrer, congréer (un cordage) ein Tauwerk trensen; **клетне́вина** la fourrure de cable Fütterung; z holld. kleed (nněm. Kleid) vestis, velamen, tegumentum, kleeden vb. induere vestem, vestire, tegere, velare.

Клéтка, клéтня rus. (navig.) le pavois Schanzkleid zákrov na válečných loděch, aby nepřítel nemohl operacie pozorovati; z holld. kleed (vestis, velamen, tegumentum) ve složeném schans-kleed i. q. russ.

Kliniti, -nim vb. dur. slov. crassius molere frumentum; sotva souvisí s klin cuneus, srovn. raději lit. klynės f. pl. i klynai m. pl. furfur, farina crassissima, stprus. clines pl. Voc. furfur.

Клúнокъ rus. lamina ensis, gladii čepel; z german.: holld. kling, f. id. — švéd. klinga, dán. klinge id. atd.

Клúверъ m. rus. (Mar.) le grand foc veliká přední plachta lodní; z german.: švéd. klyfvare, klyfvert Focksegel, dán. klyver přední plachta lodní, nněm. Klüver, m. id.

Klobodan srb. aurum tremulum pozlátko; cizího původu; jak se podobá z turc. kylabdan filum auratum vyražením hlásky *y* mezi *k* a *l*; *o* mezi *b* a *d* slova srb. by tedy bylo vsuvkou.

Клобокъ stslov. calculus; temného původu; srov. řec. κλῶμαξ, gen. -μακος acervus lapidum, locus praeceps et saxosus kupa kamení, místo příkré a kamenité, z něhož by slovo stslov. proměněním souhlásky *m* ve příbuzné jemu *b* a hlásky *a* druhé slabiky v *o* pocházeti mohlo.

Kłobotać, -ocę vb. dur. kašub. crepare, crepitare, de ciconiā, odtud kłobocian čáp ciconia. Srodná jsou: lit. klab-u, klab-ėti crepare, crepitare, pulsare; lot. klab-ēt, -eju 1. crepare, crepitare; 2. garrire, blaterare, klabis, klabikis 1. klepadlo na dveřích der Thürklopfer; 2. garrula; klabināt, -u i -aju pulsare, crepitare, klabata crepitaculum, klabatāt crepitare.

Клобоукъ stslov. pileus; **клобѫкъ** Mat. 48. Op. 1. 119.; 2. 1. 116. slov. klobuk, charv. klobuk id. srb. klobuk 1. galerus, vlastně klobouk bez střechy, 2. petasus, 3. modii genus; 4. bulla aquae bullientis; rus. клобýкъ cucullus monachicus, die hohe Mönchskappe, pol. kłobuk pileus? (Lex. II. — v Mrong. se nenachází); čes. klobouk, starší tvar klobúk 1. pileus; 2. der Brennhelm, der Blasenhut atd. klobouček dim. pileolus, 2. bulla; hluž. kłobuk pileus; polab. klübük id. Schleich. (klibik J. P. klübick S. klubuc Pf. klubik M.). Slova tato bývají považována za cizí; já je mám za slovan. a sice — ohledem na pol. kobłuk Mönchskappe a stčes. koblúk

pileus, kteréž se již u Dal. c. 93. nachází: „koblúk jim přivrhúce, hlavy jim setniechu“ a kteréž sluší považovati za starší, nežli kłobuk, klobúk — za složená z předpony ko + obluk, stslov. обloукъ, ve starší formě обlѫкъ, ježto se může pokládati za odvozené od adj. обlъ také обълъ, обьлъ, stslov. rotundus, slov. obel teres obdélnokulatý, čes. oblý rotundus, teres; jedno *o* vypadlo, aby zamezen byl hiatus.

Kłocić się, kłocę się vb. dur. pol. rixari, kłotliwy rixosus, kłotnia, rixa, kłotniarz homo rixosus, mrus. колотити rixari, колотня rixa, jurgium svár, sváda, rus. колотливый rixosus, колотырь, колотырьникъ garrulus, blatero, колотырка garrula, колотырить, колотырничать garrire, blaterare; stslov. tvar slovesa by byl: *клатити z kaltiti — Slova tu uvedená třeba, jak se zdá, odloučiti od stslov. клатити quatere; možná, že jsou ve spojitosti s lit. kaltinti accusare, criminari viniti, obviňovati, kaltė, f. culpa vina, stprus. au-schautins acc. pl. Schulden, Katech. „Bhe etwerpeis noûmas nousons âuschautins“ i odpusť nám naše viny; au praef., kmen schaut ze škałt, skałt proměněním hrubého *ł* v *u*; srov. také švéd. kält, n. Gekläffe; stněm. kallacen z *kallazjan, sřněm. kalz-en, kelz-en garrire, blaterare, insolenter clamare, rixari, objurgare, increpare, *z* ze staršího *t*.

Klokati vb. dur. slov. glocire, kloka slov. slk. gallina glociens, slov. klocati frendere; clangere (de gallinis), srb. klocnuti vb. pf. klocati vb. dur. dentibus crepare, charv. klocati clangere, bulh. kločè 1. sg. praes. id. rum. klokè gallina glociens. Srodnými jsou: hollд. klokken, ags. cloccian glocire, angl. clock vb. id. skand. klekja ovis incubare; lat. glocio, -ire — možná, že na místě clocio, jak se domýšleti možno dle špan. clocar, cloquear glocire, clueca gallina glociens, vlask. chioccia id. chiocciare glocire — chio ze staršího clo — fr. closs-er glocire kvokati; pak řec. *κλώσσω* ze *κλώκjω* glocio.

Klokati, -kám vb. dur. čes. bullire, bullare voda kloká; ore strepere, gargarizare, kořen klok; klok subst. bullitus aquae; closmus; stslov. клокотъ bullitus aquae; scaturigo; palpitatio, koř. klok, suff. -otŭ; slov. klokot bullitus (aquae) srb. klokot sonus aquae scaturientis, rus. клóкотъ bullitus (aquae); čes. klokot 1. id. „voda klokotem vře“; 2. cantus lusciniae; též kloкоč,

m. bullitus aquae „voda vře klokočem“; 2. obs. fluctus „klokoči tvoji“ fluctus tui, Ben. Jan, 2. 4. — клокотати, -штѫ vb. dur. stslov. bullire клокоштѫштъ коновъ (pelvis) Sup. 170. смола -щоущи Men.-Leop. -щѫща огнѩ искры Par. slov. klokotati, -tam i -čem bullire, charv. klokotati, -ćem 1. bullire, (de aqua), 2. scaturire cum strepitu, klokunjati id. srb. klokotati, -ćem, scaturire cum strepitu, rus. клокотáть, -очý bullire, bullare, aestuare, mrus. клокотáти; čes. klokotati, -tám i -oci 1. id. 2. canere, de lusciniā — vedle staženého kloktati bullire, crepare, strepere; gargarizare, kloktati láhvici eluere; blaterare; kloktadlo, klokadlo aqua faucibus eluendis. K témuž kořeni náleží také slov. klokar, gen. -rja picus martius černý datel, klokotulja bombylius; rum. klokotesk bullire, de aquā fervente, ze slovan. Za srodná možno pokládati: skand. klaka sonum edere, clangere, de quadam ave „klakat î alla nôtt“ Eg. 146. klokotá celou noc; holld. klakken plaudere, insonare, sřněm. klac fragor, angl. clack, vb. crepare, strepere, fr. claque f. plausus, claquer plaudere, crepare, claquer avec la langue linguā strepere mlaskati jazykem, z holld.? lot. klakšināt mit der Zunge schnalzen, kmen klakš, v němž jest *š* ke kořeni klak přiraženo. Srov. také lit. klok-iu, -ti vomere; prvotné značení mohlo býti: ore strepere.

Klokoč, m. klokočevina, klokočika srb. staphylea pinnata, klokočka slov. klokoč, m. klokočka f. čes. kłokocina pol. klukoćina hluž. místo *kłokočina id. jinak klepotak; kořen klok crepare, strepere. v. klokati 2. — Srov. také skand. hlökk arboris genus.

Klon bulh. ramus haluz, větev, pl. klonóve; ze řec. *κλών, κλωνός* Zweig, Trieb an Bäumen, Reis; nřec. *κλώνος* větev.

Kloudný adj. čes. venustus, mundus, elegans, kloudná věc, kloudné dílo, kloudný šat, kloudný člověk, klouditi zur Zufriedenheit machen, sauber machen, koř. klud; srov. got. hlutrs merus, purus, mundus, hlutrei f. puritas, munditia; sinceritas, kořen hlut, stněm. hlût-ar clarus, lucidus, purus, sřněm. lût-er id. nněm. lauter merus, purus; stsas. hlûttar, ags. hlûtor.

Kloza, kluza pol. obs. = turma, więzienie, kluza 2. tuguriolum hominis solitarii; ze sřlat. clausa, clusa zátvor;

odkud také ags. c l û s e carcer, c l ŷ s a n claudere, stněm. c h l û s a, sřněm. k l û s e, k l û s locus clausus, aedes eremitae, cella — a jiná.

Kłtać stpol. (°клътати) deglutire, devorare „szekltano (°съклътано) b ǫ d z e" devorabitur; Zof. 94. b, 15. mrus. ковта́ти, про-ко́втнути i. q. pol. (ковт místo k o ł t) Arch. IV. 247. — Společného původu jsou, jak se zdá, také čes. v y - k l u t n o u t i exhaurire, k l u t haustus, k l u t a t i, -t á m glutire, nesprávně k l ů t, k l ů t a t i psaná.

Kluk čes. homo nauci, homo nequam, per terram vagans; malignus, sceleratus; kluk puer jest novější význam; srov. skand. h l û k i homo nequam.

Kluk čes. (obs.) sagitta, spiculum, Wq. 1444. catapulta, telum, Reš. „Catapulta est sagitta cum ferro bipenni, střela rozdvojitá jako laštovičí ocas neb kluk." Aqu. hluž. k ł o k sagitta, k ł o k a ć, k ł o k o w a ć sagittas jacĕre, conjicere k ł o k a ŕ sagittarius, k ł o k o w n i c a pharetra; srov. skand. k ô l f - r sagitta, *f* na místě slovan. *k* jako v û l f r lupus, jehož počát. *v* odpadlo, na proti stslov. влъкъ; dle skand. k ô l f - r mohl bys za to míti, že k l u k stojí na místě °клъкъ z *k ŭ l k ŭ, pak by ale v hluž. měla samohláska státi před *l*.

Kłumpie pl. pol. calcei lignei; lit. k l ù m p ė f. i k l u m p a s, m. střevíc dřevěný; z holld. k l o m p id.

Клу́ша rus. 1. monedula kavka, 2. gallina glociens, na místě клукша; kořen k l u k, srodný s lot. k l u k - š ē t, k l u k - s t ē t, - e j u glocire.

Клъбаса f. stslov. farcimen, slov. k l o b a s a, charv. srb. k o b a s i c a dem. (dle pravidla by mělo býti k u b a s i c a) rus. колбаса́, pol. k i e ł b a s a, čes. k l o b á s a id., hluž. k o ł b a s a i k o ł b a s, gen. *-y*, f. id. — ve slov. a čes. by dle rus. pol. a hluž. měla samohláska státi před *l*; avšak takové nepravidelnosti se častěji namítají, srov. v té věci stslov. млъкнти tumultuari, loqui, rus. мо́лвить loqui a čes. mluviti id. — lit. k i l b á s a s z pol. — maď. k o l b á s z id. asi ze slov. — Kmen stslov. jest влъб, v němž samohláska prvotně před *l* stála; srov. švéd. k o r f farcimen — *r* a *l* se dosti často zaměňují.

Клъцати, -цаѭ vb. dur. stslov. 1. σκάλλειν sarrire; fig. scrutari, клъцаѥть доухъ твой Ephr.-Vost. 2. pusillanimem esse; 3. debacchari жена клъцаѭщи раѵеннємь Vost. 4. palpitare „сєрдцє

клыцаше въ немъ Bor. 77. Kořen клък, bulh. klůcam tundo, pastino, sarrio (behacken); slov. kucati vb. dur. pulsare, kucnuti vb. pf. 1. id. 2. evertere, kuč (°клъчь) pistillum, kučiti tundere, percutere, charv. srb. kucati, kucnuti 1. pulsare, 2. palpitare „kuca srce, kuca duša" palpitat cor, s-kucati vb. pf. 1. decutere, 2. minutim colligere po trochách sehnati, na př. peníze; s-kucati se enervari. Srov. lot. kluk-šēt, kluk-stēt palpitare, kořen kluk; srov. také stněm. cloccôn, clohhôn, kloch-ôn, chloch-ôn, sřněm. klock-en pulsare, koř. klok, klohh.

°Клъцати: slov. kolcati eructare, singultire; bulh. hlůcam singultio, jehož *h* zdá se býti odrůdou staršího *k*, slov. skukavica singultus místo s-kolkavica; charv. skucati gemere; kořen °клък, samohláska stála prvotně před *l*. Za srodné možno pokládati: dán. hulk-e vb. singultire schluchzen; — srov. také lot. klukucēt, -eju singultire, eructare, klukucis singultus, (koř. kluk), ač sledování hlásek se odchyluje od slov. kolcati.

Клъка, f. stslov. poples, -ножилл Man.-Vost. bulh. klůka (-ků, f.) femur stehno, slov. kolk, kovk coxa kyčla, kuk perna, coxa posterior, Habd. kučet coxa, charv. kuk 1. id. 2. petaso, serb. kuk os coxae. Za srodná možno pokládati: 1. stprus. kulczi coxa, Voc. lit. kùlszė, kùlszis id. lit. *sz* vyskýtá se častěji na místě *k*; 2. skand. kâlfi, angl. calf sura lýtko; v german. řečech stává dosti často *f* na místě původního *k*.

Клъкъ m. stslov. trama, pl. nom. клъци Ioann. 197. Lev. 13. 48. — клокомъ, клоцѣхъ, Vost. клокъ Ber. *στρίφνος* caro nervosa jsou tvary rus. — съ-клъчити, -чѫ vb. pf. crispare; — čes. kluk, slk. klk 1. floccus lanae, pl. kluky flocci, villi; 2. stupa; rus. клокъ, dem. клочокъ fasciculus, floccus; pol. kłak stupa, pl. kłaki villi; laciniae; slov. kučaj (*клъчай) fasciculus lini, charv. kučina (z *клъчина) stupa, srb. kučine pl. id., rum. kèlci pl. m. stupa, ze slovan. — Srodnými by mohly býti: lot. plauk-s, m. stupa odpadky lnu, plauka f., obyčejně ve pl. plaukas flocci, flocci lanae, fibrae, stupa odpadky lnu, lit. pláukas, častěji pl. plaukai pili, crines, capilli, pláukiu, pláuk-ti capillare, crinire, *k* a *p* se ve příbuzných jazycích zaměňují, srov. stslov. пекѫ coquo, čes. peku a lit. kepù, kèp-ti coquere, assare; srodnými by

také býti mohly: stněm. flocco, flocho lanugo, sřněm. vlocke 1. id. 2. floccus, skand. flôki floccus, švéd. flock floccus ve složen. flock-ull Flockwolle, holld. vlok floccus; v german. řečech stává častěji *f* na místě prvotného *k*, na př. skr. vrkas lupus vlk stslov. влъкъ lit. wilkas, got. vulf-s id.

Клъзнѫти, -нѫ s předponou **ко**: **за-ко-клъзнѫти** vb. pf. stslov. labi „аще сатана на ногоу его закоколзнеть“ Men.-Leop. 2. s předponou **ско**: **ско-клъзнѫти** vb. pf. vestigio falli „аще сотона ногоу его скоколъзнеть“ Prol.-Vost. **ско-клъзати** -заѭ vb. dur. id. трѧсоми же и скоколзающе падахоу Georg.-Vost. **ско-клъжение** n. subst. vb. id. et lapsus sklouznutí скоколжениемъ потерпѣ Georg.-Vost. — kořen **клъз** ze **клъг**-; slov. s-kuzek, Habd. lubricus; rus. с-кользнýть, с-кользи́ть lubricum esse, labi, с-кользкій lubricus — změkčení souhlásky л později nastalo; čes. klouzati, -zám, místy klouhati, -hám, vb. dur. collapsurum esse, klouznouti, -nu vb. pf. labi, klouzati se po ledě, na ledě „lubricari“ schleifen, kluzký lubricus, slk. klzati jest starší tvar. Skupení hlásek se ve slovech čes. a rus. podobným spůsobem odchyluje jako v rus. полкъ (stslov. плъкъ) a čes. pluk. Ve slov. skliznoti labi sklizek vedle slizek lubricus, v rus. склизнуть vedle сли́знуть lubricum fieri, скли́зкій vedle сли́зкій lubricus jest *k* mezi *s* a *l* rovně tak vsunuto, jako ve slov. sklez althea, kteréž stojí místo a vedle slez; slova tato jsou jiného původu, než -клъзати. -клъзнѫти; -клъзати a ostatní s nimi spojená slova srov. s lit. szlóž-iu, szlóž-ti labi klouzati, lot. služāt, -aju také šlužāt, šljužāt, in glacie labi, šluzisku êt id. — srov. také lit. szlauž-ù, szlauž-ti schleichen, szlužai pl. m. eine Steinschleife smyk, přístroj ke vláčení a dopravování velkých kamenů, szlužė „der Schlittschuh“ (Mielke); pak lot. szljuk-t, šljūk-u i šljūkāt, -aju labi klouzati; *k* těch slov by mohlo státi na místě *g*, čemuž nasvědčuje lot. šljudzes pl. ze šljuges „Schrittschuhe“ (lett. Wb.) — chybně, jak se zdá, na místě: Schlittschuhe klouzací železa. Lit. *sz*, lot. *s* i *š* stává někdy na místě *k*.

Клѣи m. stslov. 1. gluten, клеи Esai. 44. 13. - Vost. 2. resina клеи вишневыи Bus. 662. клии lacryma (plantarum), resina схинавъ — resina lentisci, клиинъ resinaceus, bulh. klej resina,

slov. kléj, kleg, klegje (n. coll.) bitumen, pix liquida, oleum resinosum, klij m. gluten, ferrumen, charv. klija gluten rus. клей, m. 1. gluten, 2. resina, клей вишневый resina cerasina, птичій клей viscum, рыбій клей ichthyocolla, mrus. клѣй = klij gluten, жабячій клей ova ranarum; pol. klej gluten, klej rybi ichthyocolla, klej ryb semen piscium, klejek, kleik dim. cremor hordeaceus; čes. klej 1. gluten, 2. viscum; 3. rybí klej i. q. pol. 4. klej zemský asphaltus, 5. ohnivý klej (Com. jan.) petroleum; také klí, m. místo klij a klí n. starší tvar klé lacryma in arbore, resina klé višňové neb třešňové Gád. rkp. klí zemské naphtha, Com. jan. rybí klí ichthyocolla „vezmi klé rybicho" Sal. c. 38. klí sirnatý neb židovský bitumen; klí m. lithocolla „klí miesto vápna mějechu" Dal. c. 1. — také klih gluten; slk. klív, klia místo *klija i kljuh gluten, hluž. klij id. pol. klejki glutinosus, rus. клейкій id. et resinosus; slov. klijati glutinare, ferruminare, srb. klijati, rus. клейть клею id. mrus. клѣити, pol. kleić, kleję, čes. klejiti, -jím, také klížiti, -žím (od klih) hluž. klijić, kliju glutinare atd. Ve slov. se vyskýtá také kelih, m. kelje n. gluten, maltha, ferrumen, keljiti glutinare, ferruminare, prikeljiti agglutinare, keljast, keljasten lentus, tenax, glutinosus; charv. kelje gluten, gl. farinaceum, keljiti glutinare jsou tvary dialektické, se slov. stejné, ze západního Charvátska na místě *kalje, *kaljiti. Dle toho domnívati se lze, že mezi *k* a *l* slov svrchu uvedených vypadla samohláska, totiž stslov. ъ, tak že možno stanoviti stslov. kmen кън (ze staršího kal), od něhož slova svrchu uvedená rozličnými příponami odvozena jsou; slov. kelje by tedy ve stslov. znělo *кълиѥ, stslov. клий a клѣй by pak stálo na místě *кън-ий, *кън-ѣй atd. (Viz, co se vypadnutí samohlásky kořenné týče, — kořen кън germinare.) Lit. klijei, i klejeí pl. gluten klijoti glutinare pocházejí, jak se podobá, ze slovan. — Řečená slovan. slova by tedy kořenem byla srodná se řec. *κόλλα* klej gluten místo *κόλjα*, *κολλάω* glutino, conglutino, conjungo atd.; za prvotný tvar společného kořene možno pokládati kal; srov. také skand. hall adj. laevis, lubricus, hladký, kluzký, slizký, švéd. hall, stněm. hâli, sřněm. haelc adj. id.

Клюѵь, m. stslov. bulla, e conjectura, **вь. г. котьль вода на (о)гнь врехоу, и клоуѵи** (sic) **скаѵехоу масло кь лой** Nom.-barb. srb. k l j u č aqua bulliens „ključ od vrjele vode," Mik. k l j u č a t i bullire, aestuare, k l j u č a o, — ala, — alo adj. bulliens „ključala voda;" rus. **ключъ**, m. **клю́чикъ** dim. fons, **бить ключёмъ** scaturire, **кючева́тый, ключи́стый** fontibus abundans, **ключенина** fons limosus; slova tato jsou ve spojitosti se stslov. slovesem **клюкати, -клѭ** vb. dur. strepere, **гласъ клюкаѥ проходить** Ex.-Op. 2. 1. 18. slov. k l j u k a t i pulsare, srb. k l j u k a t i contundere uvas, pol. k l u k a ć crepitare, de intestinis; kořen **клюк**: srov. dán. k l u k k - e vb. glocire, gemere (de columbis) vrkati, k l u k singultus gallinarum, gemitus columbarum; angl. c l u c k glocire; prvotně asi vůbec: sonum edere.

Клюдити, -ждѫ s předlož. **оу-** suadere stslov. „**посла къ ней нѣкия, иже могоуть оуклюдити, да ся охабить моужа своего Филиппа.**" Alex.-Vost. srov. stčes. k l u d i t i, správněji psáno: k ľ u d i t i, k l j u d i t i: Král uslyšav řeč svých (ludí), vida (ž') sie o něm zle kludí — Alex. Výb. I. p. 1083. - 23. „kludí sie" může tu značiti: jedná se agitur nebo radí se suadetur; tenže význam nachází se v následujícím místě: „o tobě zle sie klidí" Alex. Výb. I. 147. - 25. uváženo buď také následující místo: „S sobú lud z města vylúdi: zle sie tak obač pokludi"! Alex. Výb. I. p. 1079. - 15. (rým požaduje *ú*); smysl posledního verše jest asi: zle sobě tak poradil, malum consilium cepit. Srov. skand. h l j ô d h, n. sonus, attentio animi, h l j ô d h a sonum edere, sonare, ags. stsas. stfris. h l û d, stněm. h l û t adj. sonans, sonorus, h l û t - a n, h l û t - ê n, sřněm. l û t - e n, nněm. l a u t e n sonum edere, sonare, personare; stněm. h l û t j a n, sřněm. l i u t e n facere, ut sonet, sonum ciere; stněm. h l û t â f. sonus, vox, tinnitus; stsas. h l û d - i a n = stněm. hlûtjan, a - h l û d i a n verba proferre, eloqui, pronuntiare; význam „sonum edere, eloqui, verba proferre" mohl snadno přejíti ve značení „suadere."

***Kljud** stčes. (**клюдъ**), nyní k l i d — tranquillitas, quies, pax „učiní . . klid a pokoj mezi všemi lidmi" Bib. rkp. 150, oppos. n e k l i d inquies, stčes. nekliud: „mnoho necluda" Alx. B. 86. p o - k l i d — ze starého *p o k l i u d — 1. pax, quies, placatio „Dej mír a křesťanský poklid" Cant. 2. dilatio, prorogatio prodloužení lhůty, hojemství „P o k l i d o v é, od stran dávané

pokojné lhůty k vyplnění závaznosti" Zříz. zem. c. 18. — 3. ordo „jimiž (pracemi a náklady) země tato v poklid byla uvedena" Čas. mus. 1. d. 32. — klíditi, kliditi stčes. kluditi, kliuditi componere, dirimere litem, placare, conciliare „kluditi jednu svádu" Dal. c. 13. po-kliditi stčes. po-kliuditi, vb. pf. po-klízeti z *po-kliužati vb. dur. placare, pacificare, ordinare, disponere: „Pokliudiv vsie zemské věci, poče na věčší (místo -šiú) česť sieci" Alex. St. Skl. II. p. 250 s-kluditi sie stčes. reconciliari „chtie sie skluditi s sím králem" Alex. Výb. I. p. 1079. - 13. — klidný adj. quietus, tranquillus, pacatus; hluž. kludźić domare, mansuefacere, s-kludźić id. kludny, skludny quietus, pacatus, mansuetus. Za srodná možno pokládati: skand. hliôdh n. tranquillitas, silentium af hliôdhi po tichu, hliôdhr adj. tranquillus, tacitus, lenis, bliôdh-leiki, m. tichá povaha; got. hliuþ silentium, þ jest zde = *dh* (got. písmeno þ jest buďto aspirované *d* nebo *t*, tedy = *dh* nebo *th*).

Клюдити, -ждѫ s předlož. съ stslov. scortari **мати има съвлюдивши съ воиномъ роди близната рома и рима** Chronogr.-Vost. srov. lit. kliaudà vitium, error chyba; lot. kljūdīt, -u, -iju errare, temere ferri, obyčejně co vb. reflex. kljūditê-s id. et labascere, labare, nutare, vacillare, fluctuare; vestigio falli; incidere in malum; errore duci, peccare (in re).

Kljusa srb. i. q. pastulja, bulh. kljusa (-sù f.) laqueus, decipula pasť, jak se podobá, cizí; možná, že pochází z rum. stejnoznačného kluksè, jehož *k* před *s* by tedy ve slovech srb. bulh. bylo vypadlo.

Клюсѧ n. stslov. 1. jumentum, 2. equus, vlastně pullus equinus, 3. asinus, 4. animal **голо влюсе** Men.-Mih. slov. kliusa, f. equa, kliuse, n. gen. -eta equus tolutarius, clitellarius, charv. kljuse, n. gen. -eta equus tolutarius, caballus vilis, srb. kljuse, n. equus, kljusad f. coll. equi, jumenta, kljusina augment. equus; pol. klusię n. caballus vilis (Linde), čes. klisa Ros. obyčejně klisna equa, klisice dim. id. „Vezmi mléko od klisice" Ms. bib. 146. p. 91. klíse, -ete, n. jumentum, Aqu. vlastně pullus equinus, klisník equus admissorius. Ježto se *r* a *l* dosti často zaměňují, jest možno, že jsou následující názvy german. srodnými: stněm. hros equus, skand.

hross id. hryssa equa, ags. hors, angl. horse equus přesmyknutím hlásek místo hros, hrose atd.

Клямсъ rus. (Mar.) die Klampe, dřevěné držadlo lan na lodích; z angl. clamps, pl. stat. jména clamp id. také břevno; také holld. klamp, m. ein hölzerner Seilhalter auf Schiffen.

Kłącz, m. kłącze, n. pol. caulis stopka, lodyha; kmen kłąk; srov. lot. klôkis Klötzchen, Stab baculus, scipio, též rukověť, manubrium, kteréž by mohlo pocházeti ze staršího klankis tak jako rôka manus ze staršího ranka, ježto se v lit. zachovalo.

Клѧк, kořen stslov. flectere, incurvare, inclinare, genua flectere, claudicare: stslov. **по-клѧкнѫти, -нѫ** vb. pf. 1. genua flectere, 2. claudicare, „**поклєкнѭше стєгномъ своимъ**“ Gen. 32. 32. Vost. **по-клѧцати, -цаѭ** curvari; claudicare; **клѧчати, клѧчѫ** 1. inclinari „**клѧчать надъ огньцьмь** Sbor. 2. claudicare **поидє клѧча** Men.-Leop. **по-клѧчати, -чѫ** claudicare, **-чааше стагнома своима** Gen. 32. 32. Vost. **при-клѧкнѫти** vb. pf. **при-клѧкати, -каѭ** vb. dur. genua flectere, **съ-клѧшти** (ze **-клѧкти**), **-клѧкѫ** premere Lex. II. „**мразомъ склѧчєни и помєрзаєми**“ Prol.-Vost. — mohlo by v tom místě také značiti: flectere, incurvare; bulh. kleknù vb. pf. klekam vb. dur. genua flectere, slov. kleči i kleknôti, -nem id. po-kleknôti vb. pf. po-klekovati, -ujem, dur. id. po-klecati claudicare, klečati genibus niti, klečalo, klečavnica scamnum; možná že také slov. klečét f. syrtis mělčina, jesep sem náleží; charv. srb. kleknuti i kleći, kleknem genua flectere, klecati, -cam vacillare „klecaju mi noge,“ klečati, -čim genibus niti, klecalo scamnum klekadlo, klečka compedis genus dřevěná pouta na nohy pasoucího se dobytka, po-kłečke genibus nixus, a, jak se zdá, také kleka juniperus, klekovina lignum junipereum; mrus. клячати, клячу (Mikl.-Gramm. III. p. 303. §. 578.) genibus niti? pol. klęknąć, -nę vb. pf. klękać, -kam vb. dur. genua flectere, po-klęknąć, u-klęknąć id. klęczeć, -czę vb. dur. genibus niti, klęczki pl. flexio genuum, klęczkiem adv. (vlastně instr. sg.) genibus nixus, stpol. klyǫczyecz claudicare, Zof. Arch. IV. 304. čes. kleknouti vb. pf. klekati vb. dur. genua flectere, také s předlož. po-, při-, u- id. klečeti, -čím genibus niti, klekavý ingeniculans, Aqu. klekadlo scamnum, klečatý varus, kleče

i kleč, f. 1. pinus pumilio, 2. stiva die Pflugsterze, 3. buris der gekrümmte Hintertheil des Pflugs, ve pl. kleče = žebra lodí statumen, costa navis, klečka culter plicatilis, srovn. křivák id. klecati, -cám vacillare, claudicare, též kleceti, stčes. klecieti „počne klecieti“ (o koni) St. skl. II. 131. — od stezky deviare „Synové cizí . . . . klecieli sú od svých stezek“ Bel. ms. 57. klecavý claudus, cadax, valgus, — kůň equus valgus; kléceti se, klíceti se claudicare; hluž. klaknyć, -nu vb. pf. klakać dur. genua flectere, klak něco křivého, na př. kleč u pluhu, stiva, klečeć genibus niti, klečka f. scamnum klekadlo, klečo adv. genibus nixus, klacać claudicare, klacawy adj. claudicans, klacak, klacař m. subst. id. dluž. kleknuś, -nu vb. pf. klekaś vb. dur. genua flectere. Prvotný význam kořene **клак** byl: flectere, inclinare, incurvare; za srodná možno pokládati: lot. klencēt, -eju vacillare, claudicare, humpeln, koř. klenk; ags. hlenk v ge-hlenc-ed tortus; stněm. ki-chlenkis 2. sg. praes. act. conseris (Holtzm. p. 278.), hlanca lumbus, coxa (a flexuositate), sřněm. lenk-en flectere, plicare, vertere, invertere, lenk-e adj. flexilis, kmen lenk ze hlenk; stfris. hlensz-ene articulus, *sz* ze staršího *k*; skand. hlykk-r (Gramm. scand.) inflexio, flexus, curvatura pravděpodobno ze *hlynk-r tak, jako hlekk-r catena, compes ze *hlenk-r, což vysvítá z ags. hlence, švéd. länk catena ze *hlänk; srov. svrchu uvedené srb. kleć-ka ze *klęč-ka compedis genus. — Skr. kruńč (1. par. K. V.) inflexum esse není náležitě pojištěno.

Клап, kořen, curvari, inflecti, contrahi; obliquum, aduncum esse: rus. кляпина, кля́пышъ uncus (Lex. II.), кля́пышъ také laqueus „le noeud, lacet“ osidlo, smyčka; (pochybno, zdali stslov. **клапышь** m. amygdalum, bulh. kljapeš Pokl. 1. 62. [Lex. II.] téhož původu jsou); rus. кляпъ 1. lignum obliquum Knebel, 2. ferrum transversum „Quereisen hinter der Spitze eines Jagdspiesses,“ 3. baculus; 4. le garrot, roubík, stahovací kolík; **по́-кля́пый** inflexus, aduncus **покляпый** носъ nasus aduncus, **кляпоно́сый** adj. naso obtuso; **поклапъ** declivis, Trigl. jest, jak se zdá, forma rus. na místě ***по-клапъ**; možná, že i rus. **кляпцы** pl. pedica vulpina sem náleží; i srb. klempav adj. klempo subst. qui habet aures pendentes, slov. klapo-uh adj. 1. id.

2. homo miser mohla by býti stejnokořenná. Srov. lit. in-klampinti demittere „einsenken, in etwas geraten machen,“ Bezz. sřněm. klimpfen stringere, contrahere, incurvare, klampfe fibula, retinaculum; scand. klampi fibula, hollд. klamp, m. fibula, retinaculum, uncus, klampen pl. etiam obices, pessuli závory, klampen vb. adstringere, affigere, fibulare, angl. clamp 1. subst. fibula, retinaculum; trabs; arcus, res arcuata, 2. vb. constringere; švéd. klamp caudex, truncus klát, stonek, dán. klampe 1. id. 2. fragmentum vel segmentum ligni.

Кляпикъ rus. scalprum sutorum ze *клапикъ? tak že by kořen byl клап secare; srov. lit. sklemp-iu, sklemp-ti asciare, dolare, circumcīdere, putare; srov. také skand. klappa tondere, scalpere, ze klampa?

Klępa pol. 1. vacca vilis, 2. = łoś samica alces femina, 3. femina negligens, discincta (convicium); slk. klampa i. q. pol. 3. nedbalá ženština, na které všechno visí; klępa by mohlo býti ve spojitosti se stprus. glumbe cerva „Hinde“ - Voc. *g* by tu mohlo státi na místě prvotného *k* tak jako v girmis Made, Voc. místo kirmis, lit. kìrmis červ; také *b* tu může státi na místě původního *p* podobným spůsobem jako v au-birgo „Garbret'.“ Voc. t. j. garbraete popina, locus serviens coquendis panibus, kteréž stojí na místě au-pirka, jak lze souditi z lit. pirkė pekárna „Bäckerei, Backhaus“ (au jest stprus. předpona, srodná se stslov. оу). Dle toho možno tedy za správnější tvar stprus. pokládati klumpe.

Klęsnąć, -nę vb. pf. desīděre, collabi, klęsać, -sam dur. collapsurum esse, w-klęsnąć vb. pf. w-klęsać vb. dur. labi, desidĕre, cavum, concavum fieri, w-klęsły depressus, concavus, w-klęsłość concavitas, w-klęśnienie subst. vb. demissio, — ust cavum oris, za-klęsnąć vb. pf. za-klęsać vb. dur. demitti, deprimi, desidĕre, cavum, concavum fieri, za-klęśnienie subst. vb. za-klęśnina, za-klęsłość inflexio, depressio, cavum, concavitas, klęska clades, jactura; čes. klesnouti, -nu vb. pf. klesati, -sám, vb. dur. labasco, labor, ruo, caespito Wq. 515. nohama klesati titubare, kolena klesají die Kniee schlottern, klesnouti na ruce, na nohy debilitari, claudum fieri; fig. deficere, evanescere, succumbere „srdce ve mně klesá“ deficio animo, klesnouti myslí, srdcem animum

despondere, klesavý adj. caespitans, labans, poklesavý labilis, kléska, po-kléska i po-klések lapsus, error; hluž. klasnyć, klesnyć, -nu, vb. pf. cadere, collabi. Srodným zdá se býti lit. klemsz-oti, -oju nejapně jíti, choditi „ungeschickt gehen“ Ness. — prvotně asi: labascere, collapsurum esse.

Клѫбо n. stslov. glomus „акы вь клоубо сє сьвивьшоу“ Men.-Mih. též **клѫбъ** id. спать ѩко клоубъ трепещющє Bus. 412. — **клѫбъко** dim. id. лежоуть ѩко клоупько трепещоущє ut glomus trementes Leont. 120. (Lex. II.) bulh. klŭbo, slov. klôbko, n. i klôbka f. id. nesprávně „klopko, klopka“ psáno, charv. klubko 1. glomus, 2. globus, srb. klubko glomus, klubče, g. -eta i klubčić, klubašce dim. id. — obyčejně klupko psáno, také kluvko (pomístné) — rus. клубъ, dim. клубо́къ, клубо́чекъ 1. glomus, 2. le tourbillon de fumée kotouč dýmu, kouře, клу́бомь (instr. sg.) auf einem Klumpen, клубова́тый rotundus, globosus, glomerosus, клубни́ка fragum hortense клуби́ть, .с-клуби́ть rotare, volutare, sursum volvere, -ся rotari, volutari — pol. kłąb, gen. kłębu i -ba, dim kłębek 1. glomus; massa, gleba, moles Klumpen, kłęby śniegu moles nivis, kłęby dymu, kotouče dýmu, kouře; 2. kłąb, kłęby pl. coxae equi, Mrong. II. — dle pol.-něm. slovníka Mrong. však kłąb u konia convexum pedis; klub slk. coxendix; čes. klub okrouhlá koule z kamene nebo z mědi, kterou házejí, discus die Tauchwurfscheibe, kloub, stčes. klúb artus „až mu ruku z kloubu vyvinul a vyvrátil.“ Lom. kup. stř. „Po všech klubiech tělo jeho na kusy rozsekal“ Leg. II. E. 11. „Scia slove klub, totiž kosť dolovatá, v nížto kosť stehna se obrací“ Ras. 5. 1. scia sřlat. ze řec. *ἰσχίον* kyčla, zvláště vrchní částˇ její, kyčelné příhbí, kyčelná pánvice; klubko glomus, hluž. kłubk dim. glomus, kłubach id. kłuba Hüftenerhöhung; dluž. kłub (Lex. II.) glomus? Srodnými zdají se býti: skand. klumb-r i klump-r globus, massa, švéd. klimp i klump id. dán. klump id. et gleba, pastillus (farinaceus), ags. clymp-er massa metalli, angl. clump massa, moles, gleba, holld. klomp, něm. Klumpen id. také kymr. clamp id.

Kna srb. fuci genus prášek ke barvení vlasův, starší způsob psaní „кѣна“; odtud o-kniti, -knijem fucare; cizího původu: nřec. *κνᾶς* m. Erde, die Haare braun zu färben.

Кни́са i **кни́ца** Mar. rus. la courbe Krummholz; z angl. knee-s pl. stat. jména knee id., prvotně koleno.

Ko part. insepar. (v. Mikl.-Gram. II. 384) — Ko možno také v následujících slovech považovati za předponu:

Kobacati se, -cam se srb. strepere pedibus, radere terram pedibus — složeno z předpony ko i bacati se nogama calcitrare.

Kobačiti, -čim vb. dur. charv. srb. rapere, usurpare uchvátiti; ko se zdá býti předponou; vyskýtá se sice v srb. sloveso bačiti, stejnoznačné s baciti jacĕre, excutere telum, ale odchylný význam jeho vadí.

Kobaliti, -lím, kobáleti, -lím iter. čes. evertere, prosternere; — se cadere, incĭdere, ruere, irruere — „To bylo kobálení do louže.“ „Jeden přes druhého se kobálel.“ Us. Prach. Čel.-Dod. Pokládám to sloveso za složené z ko i obaliti místo ob-valiti: pol. obalić, srb. obaliti evertere, prosternere; jedno *o* vypadlo, by zamezen byl hiatus. — Vyskýtají se také: od-kobaliti, pře-kobaliti, s-kobaliti.

Kobiel f. pol. convexitas, curvatura, arcus „die auswendige Krümmung eines Bogens“ (Mrong.-Wb.) kobielić semirotundum reddere, kobielisty convexus, semirotundus, „auswärts halbrund, in halbe Bogen gekrümmt“, kobielistość curvatura; convexitas „die erhabene Rundung;“ zdá se, že ta slova jsou složena z předpony ko i útvarův od adj. **облъ**, také **обьлъ**, **обълъ** stslov. rotundus, pol. zastar. obły, čes. oblý atd. jedno *o* vypadlo.

Koblih m. i kobliha f. pastillus, tractum Krapfen; artocreas — pečivo kulaté; jest, jak se podobá, složeno z ko i oblih, obliha, slov odvozených od obl-ý, stslov. **облъ** rotundus; suff. -ih (**-игъ**), -iha (**-ига**); jedno *o* vypadlo k vůli libozvučnosti.

Koblúk čes. obs. pileus „A nechce-li proti pánu vstáti a koblúka snieti“ Zak. Karla IV. v. **Клобоукъ**.

Kobrtati se, -tám se vb. dur. čes. caespitare, offendendo collapsurum esse; zdá se býti složeným z ko i obrtati místo °**об-врътати** vertere, convertere; nacházejí se: stslov. **об-врътывати** circumvolvere, čes. zastar. obrtnúti se se vertere, slov. obrnuti místo obrtnuti vertere, obrten (°**об-врътьнъ**)

agilis kořen крът z vart. Vyskýtá se také čes. škobrtati místo skobrtati, sko + obrtati.

Kocmoudek, kocmudek čes. botan. nardus celtica, Mathiol. valeriana celtica, Linn. 2. spica Romana; složené z ko + cmoudek? od cmoud místo smoud odor referens ustionem, slov. smôd ze *smąd ustio.

Koczarga, koczerga pol. rutabulum fornacale, rus. кочергá furca fornacalis; složena z ko + czarga, -черга, v němž *e* seslabeno z *a*, od zaniklého slovesa *čarati ruere, suscitare ignem, tak že by kmen byl čar z kar, suff. ga? Ku podpoře toho domnění uvádím švéd. kar-a 1. vb. ruere, suscitare ignem, 2. subst. rutabulum fornacale; kořen kar; lit. kaczárga, kaczerga rutrum fornacale, z pol.

Kodlučovati, roz-kodlučovati čes. separare; složeno z ko, i odlučovati id. počát. *o* slovesa odlučovati vyraženo k zamezení hiatu.

Kodrcati, -cám vb. dur. čes. quatere, quassare, kodrcovati petere aliquem, quatere; slovesa složená z ko i drcati offendere, tundere, pulsare.

Kohatiti s předlož. roz- aperire, rozkohatiti dvéře (Us.); kohatiti by tedy asi značilo obstruere, claudere, praecludere; složeno z ko i hatiti obstruere? za-hatiti praecludere.

Kohekati, -kám vb. dur. čes. 1. vagire, 2. sonum edere (de lepore); složeno z ko i hekati singultus edere.

Kojarzyć, -rzę vb. dur. pol. jungere, conjungere — možno pokládati za složené z ko i jarzyć, kteréž se v ostatních slovan. řečech i bez předpony ko ani v pol. nenachází.

Kojasiti se, -sim se vb. dur. srb. 1. apparere, conspici jeviti se, objeviti se, 2. praeteriens saluto, kojasnuti se -nem se vb. pf. id. pre-kojasiti se epilepsiā corripi (de infantibus), pri-kojasiti se accidere. Slova temného původu, složená z ko i jasiti, -jasnuti, tak že by jas byl kořen?

Коклъзнѫти s předlož. **за** labi; složeno z předpony **ко** i **клъзнѫти**, kt. v.

Koletati, -tam vb. dur. srb. i. q. mahati vibrare; složeno z ko i *letati vibrare? možná, že s tím souvisí srb. letnjak rhombus, jinak motovilo.

Колупáть vb. dur. колупнýть vb. pf. rus. legere, colligere, seligere obírati, obrati рас-колупáть refricare, fricando aperire (e. g. vulnus), с-колупáть, с-колýпывать, с-колупнýть deradere, abra-

dere; slova tato složena jsou z předpony ко i лупать atd. — nesložené лупи́ть značí deglubere, čes. loupati id.

Колѣбати, -блѭ vb. dur. stslov. 1. movere, agitare; 2. lacerare, -ся moveri **садовє волѣбаахоуся** Sborn. **колѣбити** -блѭ movere, -ся moveri, **въс-колѣбати** agitare, **нє-по-колѣбимъ**, -**блємъ**, -**блєнъ** immobilis, immotus; **по-колѣбати**, **по-колѣбити** *σαλεύειν* agitare; **рас-колѣблѩти**, -**лѩѭ** concutere, labefacere -**основанніє** (fundamentum) Isaak. slov. k o l ě b a t i s e labare, vacillare, nutare, srb. k o l e b a t i s e id. et fluctuare, uz-kolebati se dimoveri, „uzkolebav se svijet"; rus. **колеба́ть** vb. dur. **коле́бливать** frequ. movere, labefacere, **-ся** agitari, vacillare, fluctuare, **мо́ре коле́блется** mare fluctuat, **колебле́мость** agitatio, vacillatio, fluctuatio **за-колеба́ть** commovere, **-ся** commoveri, nutare, **не-по-колеби́мый** immobilis, inconcussus, firmus, stabilis, constans, **пе-по-колеби́мость** immobilitas, stabilitas, **по-колеба́ть** commovere, concutere, labefacere, **рас-колеба́ть** vehementer commovere, **-ся** vehementer commoveri, mrus. **колѣба́ти**; pol. k o l e b a ć, -b a m huc illuc movere, oscillo jactare, cunas agitare; čes. k o l é b a t i, k o l í b a t i agitare cunas, huc illuc movere, — s e agitari, oscillare, fluctuare, vacillare, nutare, r o z - k o l é b a t i commovere, praesertim — cunas, -s e commoveri; hluž. k o l e b a ć huc illuc movere, cunas agitare, oscillo jactare, so — vacillare; slov. k o l é v k a, charv. k o l ě v k a, srb. k o l i j e v k a, k o l e v k a cunae, kdež *v* stojí na místě *b*; k o l i b k a srb. Mik. — k o l i b k a charv. lectica; pol. k o l e b k a 1. cunae 2. lectica, 3. currus pensilis (obs.) Hängewagen, ein Wagen auf Gurten; čes. k o l é b k a k o l í b k a cunae, hluž. k o l e b k a id.; rus. **колыбе́ль** f. cunae. Slova tato jsou etymologicky temná; možná, že jsou složena z předpony **ко** i kmene **лѣб**, rus. též **лыб**, příbuzného latinskému l a b v l a b - o, -a r e; jak **лѣб** tak i **лыб** mohou spočívati na starším l a b, z něhož se s jedné strany mohlo přidáním *i* k *a* vyvinouti l a i b a z toho **лѣб**, se druhé pak strany **лыб**, tak že by *a* bylo přešlo v u neb **ъ** a to v **ы** = y; srov. v té příčině lat. satis, satur, stněm., sřněm. sat, lot. sāt-s, lit. sót-us sytý a stslov. **сытъ**.

K o m e š a t i s e vb. dur. srb. commoveri, p r o - k o m e š a t i excutere, percribrare durchbeuteln, u z - k o m e š a t i s e dimoveri; složeno z k o i m e š a t i vedle m i j e š a t i miscere, versare stslov. **мѣшати** miscere.

Komíhati, -hám vb. dur. čes. huc illuc movere, agitare, oscillo jactare, -se huc illuc moveri, oscillo jactari, oscillare, „komíhá se mi něco v očích“ Us. složeno z ko i míhati 1. movere 2. micare, nictare, -se huc illuc moveri, micare „míhá se v očích.“

Komírati, -rám vb. dur. čes. brevi moriturum esse; složeno z ko i umírati, jehož počátečné *u* k vůli libozvučnosti odraženo.

Komítati, -tám vb. dur. čes. huc illuc jacĕre, jactare, -se titubare, vacillare; složeno, jak se podobá, z ko i mítati z mětati jacĕre (stslov. **мѣтати** iter. k **метати** jacĕre) kteréž v čes. jen ve složených se vyskýtá, na př. za-, z-mítati.

Komračiti, -čim vb. dur. srb. misere, anguste vivere, skomračiti vb. dur. tenacem esse; slovesa ta jsou složena z předpon ko, sko i mračiti, kořen **мрък**; nesložené mračiti se obscurari liší se však významem.

Komrsati s předlož. za- morav. male scribere „pérem zakomrsati“; složeno z ko i mrsati? nesložené mrsati nevyskýtá se.

Комоудъ adj. stslov. nejistého významu „**Амосъ бѣше комоудъ, старь, спрѣшлнвь** Prol.-mart. 142. také značení adjektiva **спрѣшлнвъ** není známo; možná, že **комоудъ** tu značí tardus, cunctans i že složeno jest z **ко** i **моудъ**; stslov. **моудъ** adj. tardus, **моуднти** cunctari. Na každý spůsob jest **комоудъ** jiného původu, než **комндъ**, s nímž jsem je v Ciz. Slov. 211. sestavil.

Konejšiti místo konýšiti, -ším vedle konoušiti vb. dur. čes. sopire agitatione cunarum; u-konejšiti, u-konoušiti vb. pf. 1. id. 2. fig. placare, mitigare. Sloveso to jest složeno z ko i nýšiti, noušiti, star. núšiti, jehož prvotné značení bylo: movere; srodné jest stslov. **нъншнтн, -шѫ** ve složených: **къз-нъншнтн сѧ** in altum efferri et aëre librari, Lex. II. **къзнъншнкъша сѧ вндѣгн орьла** Op. 2. 2. 55. **занъншнтн сѧ** commoveri **-шьша сѧ орьла** Op. 2. 2. 55. 63. vlastně to, co **възнъншнтн сѧ**; slov. nihati librare agitare, charv. nihati (°**нъıхатн**) agitare cunas, nihaljka cunae, nišati movere, srb. nihati i njihati (pozdější změkčení) movere, agitare, vibrare „Vetar duše, pak barjakom (praporem) niše“ Nar. Pjes. také njijati id. proměněním souhlásky *h* v *j*, njihati se

i njijati se vacillare, odnjihati i odnjijati educare, prvotně: odkolébati.

Korejniti, -ním, vb. dur. čes. místo korýniti ruere, fodere porcorum more; složeno z předpony ko i rejniti rýniti, odvozeného od kořene ry slovesa ry-ti fodere; nesložené *rejniti nevyskýtá se.

Korěpiti, -pim vb. dur. iz-korěpiti vb. pf. charv. exstirpare, eradicare, evellere herbas zdá se býti složeným z ko i rěpiti, ač nesložené rěpiti se neјeví.

Kormoutiti, -tím vb. dur. 1. conturbare „kormoutil vodu“ Br. Jan. 5. 4. — 2. moestum reddere, contristare; složeno, jak známo, z předpony *ko* i rmoutiti, jehož *r* jest předsuvka, stčes. mútiti, stslov. **мѫтити** turbare.

Kosidliť s předlož. za- illaqueare slk. složeno z *ko* i sidliť id. odvozeného od slk. i čes. zastar. sidlo = osidlo laqueus.

Kostrba m. čes. villosus, hirsutus; kostrbatý adj. id., impexis capillis, capite hirsuto; salebrosus, de viā, kostrbatá cesta; pol. kostrubaty villosus (dle Jungm.-slovn.); slova tato jsou, jak se podobá, složena z předpony *ko* a útvarův z kořene strb, **стръб**, pol. strub, od něhož také čes. strboul tuber a stslov. **стръб-лъ, стръб-ъкъ** durus pocházejí, kt. v.

Kostréšiti se vb. dur. slov. kostrěšiti se charv. kostriješiti, kostréšiti i kostrišiti se erigi, de pilis, capillis, slova pravděpodobno složená z předpony *ko* i strěšiti, kteréž jest, jak se zdá, stejného původu jako stslov. **стръшити** erigi, de capillis, místo *°срьшати*, srb. stršiti id. (*t* mezi *s* a *r* jest vsunuto) slov. sršati hispidum esse, kořen jest **срьх (сръх)** **срьх-ъкъ** asper, **акы-. срьхъка юсть** Sir. 6. 21. Svjat. — také **сръхъкъ** psáno.

Коўлокъ rus. s předlož. за: за-коўлокъ platea (via) tortuosa, закоўлки pl. fig. ambages, tergiversatio, složeno z ко i улокъ, kteréž se také nachází ve složeném пере-ўлокъ, про-ўлокъ vedlejší ulice i jest stejnokořenné s ўлица platea ulice, stslov. **оулица** id. vyskýtá se také за-ко-ўлистый adj. tortuosus křivý křivolaký, o ulici, cestě; základem jest zaniklé *°оула*.

Kovitlac s předlož. *u* charv. srb. burzelnd praeceps: „skočio ukovitlac“; složeno z *ko* i vitlac, kteréž souvisí s vitlati vibrare; vehementer agere: — goveda, charv. také fila in

rhombum ducere, vitlati se srb. discurrere, vitao, gen. -tla rhombus motovidlo, slov. vitel, -tla id. koř. vi.

Kovrčast, a, o adj. srb. crispus, kovrčiti crispare, kovrčica cincinnulus, obyčejně ve pl. -ce, za-ko-vrčiti n. pr. rep retorquere caudam; slova tato jsou složena s předložkou ko; kořen vrk (врък), k němuž také náležejí srb. vrkoč homo elegans; čes. vrkoč, pol. warkocz crines in nodum collecti; slov. frkocati crispare, místo vrkocati.

Коверкать vb. dur. rus. contundere, confringere, corrumpere; convulsiones efficere; složeno z ко + веркать? nesložené *веркать se nenachází.

Kovrljati, -ljam vb. dur. srb. volvere, provolvere, kovrljak vittae genus. Slova tato složena jsou s předponou ko; nesložené vrljati, -ljam značí: 1. jacĕre, jactare, 2. ambulare.

Kovrnuti, -nem s předlož. za- vb. pf. srb. repentino morbo corripi; složeno z ko i vrnuti, místo vrtnuti, 1. convertere, versare 2. restituere, vrnuti se reverti.

Ковръдние n. stslov. *προςπάθεια* amor vehemens Io.-Clim. vedle **къ-връдние** ib. špatně — dle řec. *προςπάθεια* vášeň, náruživosť, náruživá náklonnosť nebo láska k někomu, něčemu (Lex. II.) — složeno z předpon **ко, къ** i **връдние** affectuum similitudo, **връдъ** laesio, affectus, damnum, jactura atd.

Ковылять vb. dur. ковыльнуть vb. pf. rus. claudicare; složeno z ко i вылять, выльнуть? nesložené вылять, выльнуть se nevyskýtá.

Ковырять, vb. dur. ковырнуть vb. pf. rus. seligere, fodere, fodicare stochern, male suere, ковырокъ res selecta, slova složená s předponou ko? také сковырять, сковырнуть (рану, вередъ) divellere, refricare, fricando aperire; nesložené вырять, вырнуть se nenachází.

Srov. s praef. slovan. ko lot. ko v kovārns Kolkrabe corvus corax, lit wárnas stlsov. вранъ corvus.

Kóbe n. Bube kluk (convicium) bulh. — jak se podobá, cizí; srov. turc. kaba incultus, immodestus, male moratus, rudis, stipes.

Kobača slov. charv. srb. gallinarium kurník; pravděpodobno cizí; srov. vlask. covaccio caverna, lustrum ferarum doupě, peleš zvířat.

Koblih čes. v. Ko, part. insepar.

Kobra pol. lapis serpentinus, jinak wężownik, ze vlaského gabbro id.

Koc, m. pol. cautio, satisdatio, mulcta numaria dání jistoty právní, pokuta peněžitá za nespravedlivé obžalování; ze fr. caution rukojemství — odražením koncovky -ion.

Kočka čes. hluž. felis (*коүька) od zaniklého *коүь, srodného s lot. kakjis (též kakje) felis.

Kocanki, kocenki pl. m. pol. (rostl.) protěž gnaphalium, — piaskowe gn. arenarium, hluž. kočenki pl. na místě správného koćenki, dluž. košanki pl. id. jsou stejnokořenné s **котъ** felis; srov. něm. Katzenpfötchen a rus. **ко́шечьи ла́пки** gnaphalium dioicum; také lot. kakju pēdas (pl.) gnaphalium arenarium (kakjis kočka, pēda chodidlo, stopa).

Коүанн m. pl. stslov. membrum virile; srov. lot. kak-ale id. Slovo to náleží jak se podobá, zároveň se srb. kočan, kočanj, kočanica f. 1. caulis brassicae oleraceae (capitatae); 2. arista zeae semine privata; rus. **ко́чень, коча́нъ,** m. caput brassicae oleraceae, **коченѣть** vb. denomin. rigescere; slov. kocĕn, kocenec i. q. serb. 1. — k témuž kořeni, jako kočiti erigere, rigidum reddere, kt. v. — lot. kacans, kacens m. caulis brassicae — srodné s uvedenými slovy, nebo ze slovan. vzaté? rum. kočan, kočean caulis brassicae, maď. kocsán pedunculus stopka květu, kocsony caulis (brassicae), nřec. *κοτζάνιον* caulis ze slovan. —

Кочева́ть, **кочу́ю** vb. dur. rus. mener une vie nomade, **кочу́ющіе наро́ды** les peuples nomades, **кочева́ніе** n. subst. vb. la vie nomade živobytí nomadické, **кочёвка** id. **кочево́й** adj. nomade, errant nemající stálého příbytku, toulavý, **кочевьё, кочеви́ще** le camp de peuple nomade; pol. koczować, koczuję sich lagern rozbiti stany; 2. i. q. rus. — 3. sub dio manere; také o přebývání zvěři: „w knieji koczuje wielki zwierz.“ Term. low. koczowanie sub dio manere rozložení se pod širým nebem, koczujący nomas, koczowisko ležení lidu toulavého; přijato za nové doby i do čes. kočovati = rus. **кочевать,** kočující, kočovný adj. nomas toulavý, kočovník id. kočoviště Nomadenlager — z turko-tat.: uigur. koč abitus,

profectio, migratio, uigur. džagat. köč-mek migrare, proficisci, peregrinari, džagat. köč-emen, köč-men nomades, Vámb. p. 104. turc. göč migratio, peregrinatio, göč-mek emigrare, migrare, peregrinari, göčebe nomas.

Kočiti, -čim vb. dur. charv. erigere, rigidum reddere, — se 1. rigescere, rigere; 2. gloriari; srb. kočiti se 1. rigescere, rigere, 2. fastum exercere steif thun, u-kočiti se torpescere; koćiti kola inhibere, retinere rotas mohlo by býti jiného původu. Kořen kok, od něhož pocházejí: charv. srb. koč-et, f. = dlaka od koze i prasca pilus caprinus, seta suilla, srb. kočina id. a, jak se podobá, také stslov. коучни m. pl. membrum virile a srb. kočan caulis brassicae, kt. v. Srov. skr. kakkh-aṭa durus, firmus, solidus. Stslov. коучити сѧ, -ѫ сѧ „коучьши сѧ легоста“ Bor. 37. jest neznámého významu.

Кодло mrus. Geschlecht (Mikl.-Gramm. II. p. 99.) = genus, progenies? slovo etymologicky temné; kdyby stálo na místě *къдло, tak že by kořen byl къд, mohlo by býti společného původu s lit. kúdikis, m. infans, proles, jehož kořen jest kud, co do významu ovšem temný.

Kodlučovati, kodrcati čes. v. Ko, part. insepar.

Kodorošić m. srb. avis quaedam „nekaka ptica koliko kos“; pravděpodobno cizí; pochybno však, má-li co společného s maď. kódorog errare, vagari.

Кóфта f. rus. camisole, caraco, Jacke, kazajka ženská; ze stejnoznačného švéd. kofta; také dán. kofte vestis rustica; thorax kazajka.

Koga pol. obs. navigii genus druh lodí; porovnáno v Arch. III. 49. se střlat. concha, s nímž nemá nic společného; to slovo pochází z dolnoněm. koge navis mercatoria, oneraria loď kupecká, nákladová „de kogge ist ein farschip old“ tak zní počátek písně z r. 1456. holld. kog, f. id. dán. kog, kogge navigii minoris genus; jména tato jsou, jak se zdá, ve spojitosti se stněm. kocho navis genus, střněm. koche, kocke nevysoká, široká i okrouhlá loď „navis lata, puppi, prorāque in hemicyclum ductis“ Ziem. celox; kocke-schif biremis, Fr. stfr. coque, nfr. coche loďka, střlat. coca, chocha navigii species, vlask. cocca, špan. coca. Podobně znějící lot. kugis, kuge navis pochází z příma ze skand. kugg-r navis mercatoria.

Кóготъ i когть m. rus. unguis ferae dráp, častěji ve pl. кóгти die Fänge der Raubthiere; srov. švéd. käft m. ve pl. käft-ar die Fänge der Bienen.

Kojarzyć pol. kojasiti se srb. v. *Ko*, part. insepar.

Кокать, кокаю vb. dur. кокнуть -ну vb. pf. rus. concutere, collidere, pulsare; srov. skand. skekja, skaka quatere, skak quassatio, švéd. skaka quatere, quassare; ags. scacan, sceacan quatere, concutere.

Kokica srb. upražená zrna turkyně grana zeae mais tosta; pochází, jak se podobá, ze řec. *κόκκος* granum, bacca, nucleus, pilula, dim. *κοκκίον* pilula; nřec. *κόκκος*, dim. *κοκκίον*.

Коклю́ха, dim. коклю́шка rus. le fuseau Spitzenklöppel palička na krajky; holld. stejnoznačným klos to slovo není vysvětleno; jen tehdy by s ním mohlo býti ve spojitosti, kdyby *ko* bylo předponou.

Коклю́шъ rus., koklusz, kochlusz pol. tussis anhela; ze fr. coqueluche id.

Кокоравъ adj. stslov. crispus kučeravý, оус-кокоравъ id. власы — Prol.-Mart. 159. jest srb. forma na místě *въс-кокоравъ; srb. kokorav 1. crinibus impexis, 2. hirsutus, villosus kosmatý od nezachovaného subst. *кокоръ nebo *кокора; kořen kok, jak se zdá, ze staršího kak; srov. lot. kākar-ains hirsutus, villosus, pak skr. kača-s, m. capillus.

Коксýнъ rus. anas clypeata širokozobka, kačena se lžicovitým zobákem; mohlo by kořenem souviseti s lit. kaks-u, -ėt: sonum edere, de gallinā pullos vocante, prvotně asi vůbec, ozývati se, zvuk vydávati (o ptácích); *s* jest ke lit. kořeni kak přiraženo.

Kokulica, f. charv. srb. (Dubr.) tonsura; asi ze vlask. cocolla, cocollo kukla cucullus monachorum — změněním významu.

Kolada, f. slov. colostra mlezivo; asi ze vlask. colato odtok, něco procezeného; lat. colatum.

Коларинь stsrb. collare; ze řec. střed. *κολλάριον* collarium nebo ze vlask. collarino collare.

Кóлча, m. f. rus. claudus, clauda, jak se zdá, z *koltja; uváženo buď колты-ногій vedle колченóгій claudus; srov. got. halt-s skand. halt-r, stsas. halt claudus, švéd. hallt, dán. halt, angl. halt id. švéd. hallta, dán. halte claudicare, sřněm. halz claudus, s nimiž by колча ve spojitosti

býti mohlo. Jiného původu zdají se však býti: rus. культя́ truncus membri, культя́вый mutilus.

Kolčak slov. involucrum manuum rukávník; z turc. kolčak id. — téhož původu zdá se býti také rus. stejně znějící ко́лчакъ boleti genus druh hřibův.

Ко́леръ rus. (v malířství) la couleur, teinte; z holld. koleur barva, kteréž pochází ze fr. couleur.

Колиро́вка rus. l'oculation očkování stromův; utvořeno ze fr. oculer nebo holld. oculeren, něm. oculieren očkovati (stromy) odražením počátečného *o*.

Kolje srb. (C. g.) tempus vacuum; z řec. *σχολή* prázdný čas — odražením počátečného *s?*

Kolk, kovk, kovek, gen. -vka Luster, také kloka; dle toho se zdá, že prvější formy vznikly přesmyknutím hlásek ze klok; srov. stněm. clocca, sřněm. glocke campana; sřlat. clocca, cloca id. odkud by slov. slova vzata býti mohla, poznačujíce snad prvotně visutý svícen ke zvonu podobný.

Kolnia pol. (*кольнꙗ, kmen кол, suff. -нꙗ) stabulum lignarium, tectum, receptaculum, čes. kolna, dial. kůlňa 1. receptaculum, tectum vehicularium Schoppen, Wagenschoppen; 2. nubilarium, subgrundium, dem. kolnice id., slov. charv. kolnica (dem.) Wagenschoppen; hluž. kólnja = čcs. 1. — stprus. calene horreum stodola (c = k); srov. také řec. *καλ-ιά* eine hölzerne Wohnung, Hütte, Scheune, ags. ceole (c = k) casa, stega (stega ze řec. *στέγη* krov, střecha; stan; dům, světnice; paluba na lodi) -eo kmenové slabiky činí však spojitosť ags. slova se jmény svrchu uvedenými pochybnou; uváženo buď také skr. śâlâ z *kâlâ 1. domus, casa, receptaculum, 2. stabulum.

Koloretek pol. obs. collare obojek, pásek na krk; ze vlask. collarètto fascia, limbus collaris indusii.

Коло́шникъ rus. die Gicht, das Ofenloch (eines Hochofens) čelesno, čelisť vysoké peci; díra kterou se ruda sype do výhně nebo peci rozpouštěcí; na místě stslov. *клашьникъ, odvozeného od prostějšího *клашь z kal-šĭ? tak že by to slovo bylo stejnokořenné s lit. per-kalas caminus „Esse", Ness. — kořen kal.

Kolouch, m. čes. — starší kolúch — hinnulus, pullus cervinus „k kolúchovi jelenímu" Ben. Pís. Šal. 2. 9. Br. —

kmen kol; srov. skand. kolla (animal sine cornibus) ve složeném hiart-kolla cerva laň. Gr. gr. III. 781. něm. prov. küll-bock hinnulus? vlastně bezrohý.

Kołp, gen. -pia m. hluž. olor labuť (*клъпь), rus. кóлпикъ колпúца platalea leucorodia Löffelreiher, hluž. kólpica id. (z rus.?); srov. lit. gùlbis f. také gulba, gùlbė, stprus. lot. gulbis labuť; slovanskému *k* stává sice obyčejně v řečech lit. prus. lot. též *k* na proti; někdy však nachází se v těchto řečech *g* na místě *k*; v tomto pádu ale nesnadno rozhodnouti, která z obou souhlásek jest původnější; jest-li armén. garab olor, jak někteří za to mají, slovům lit. prus. i lot. skutečně příbuzné, pak by se *g* za starší považovati mohlo.

Колупáть rus. v. Ko part. insepar.

Колѣбати stslov. v. Ko part. insepar.

Колѣть, ѣю vb. dur. rus. frigēre, ис-колѣть frigore rigescere; perire, за-колѣть id. — sloveso to, v ostatních slovan. řečech, se nevyskýtající, zdá se býti cizím; srov. skand. kala frigēre, kôlna refrigerari.

Kom slov. collis, cacumen montis; srb. kom nomen plurium montium, komac, gen. -mca locus arduus et praeceps, Komača nomen proprium collis; o-komito adv. deorsum. Za srodné možno pokládati sřněm. ham saltus lesnaté pohoří.

Koma, m. slk. testis baptismi, compater kmotr; z maď. koma id. — toto pak ze stejnoznačného slovan. kum, stslov. коумъ.

Komatija perturbatio, v. Komolc.

Кóмель, m. rus., dem кóмликъ 1. le gros bout d'une poutre tlustý konec břevna, 2. manubrium scoparum, 3. také konec vlasův; mohlo by kořenem souviseti s lit. kam-ena, f. das Stammende, das dickere Ende eines gefällten Baumes, Ness. lot. kamans i, q. rus, 1.

Komešati se srb. v. Ko, part, insepar.

Komina slov. folliculus, gluma, putamen, charv. kom, komina komuška (dem.) id. srb. kom, komina 1. cortex nucis zelená kůrâ ořechův, 2. komina recrementum, — od groždja vinacea, komušina 1. folia zeae rejecta, 2. arista zeae semine privata, komušje n. coll. i. q. komušina 1., okomak, gen. -mka, okominja i. q. komušina 2. — charv. srb. komiti o-komiti, 1. cortice solvere, — orahe (ořechy); 2. grana eximere (o turkyni), kominjati id. komušati excorticare

(nuces), čes. kominy pl. vinacea, — vinné; koř. kom, jehož prvotné značení bylo asi: krýti tegere: Za srodná možno pokládati: got. ga-hamon induere vestem, ags. hamian tegere, hama (homa), f. ham, m. tegmen, vestis, camisia, him culeus. stsas. hamo tegmen, vestis, skand. ham-r cutis, exuviae, ham-s cutis, hama-z exuere cutem, transformari (Gr. gramm. II. 55.) hem culeus, hem-ingr corium, dán. ham cutis (praesertim serpentum); exuviae; vestis; stněm. hamo cutis, indumentum, — a jiná. Kořen jest ham tegere; také lot. kamêns, kaminis cortex querna vel abiegna quā alvearia teguntur kůra dubová neb jedlová ke pokrývání oulův; kamanja i kamara 1. crusta bes. die Erdkruste nach Regengüssen, die gefrorene Schneekruste; 2. callum lardi skůrka slaninová; stprus. kymis „Hosenleder“ Voc. dle Nesselmann-a = Schurzfell, jehož *y* = *î* jest z *a* stenčeno; lit. kámana, obyčejně ve pl. kamanos habena scortea možno sem stavěti, kořen kam s významem tegere, velare, induere.

Komíhati, komírati, komítati čes. v. Ko part. insepar.

Komolc slov. (***комольць**) loket cubitus, alnus; starší význam jest: cubitus; to slovo souvisí pravděpodobno, se srb. komati, -mam vb. dur. komnuti vb. pf. manu trudere, kořen kom, od něhož také charv. srb. o-komice tundendo, pulsando „udario ga puškom okomice“ — a, jak se zdá, také slov. adv. o-kom: v okom priti obviam fieri, occurrere, pak slov. komatija subst. f. perturbatio, prvotně asi tlačenice.

Комóлый rus. absque cornibus, pol. gomoły 1. id. 2. obtusus, kłos gomoły holý klas, v pol. stojí *g* na místě *k*; čes. komolý muticus, mutilus, komoliti z-komoliti mutilare, truncare. Slova tato možno pokládati za srodná se stněm. ham i hamal adj. mutilus, sřněm. hamel, nněm. Hammel skopec vervex, stněm. hamal-ôn, sřněm. hamelen mutilare, truncare, skand. hamla id. holld. hamel, skopec. — Jungmann uvádí ve slovníku také čes. homolý muticus, avšak bez dokladu, kteréž adj. — jestli se skutečně vyskýtá, pochází z něm. — lit. gumulis muticus, truncatus; 2. gumulis subst. hircus absque cornibus, gumulė vacca cornibus carens, z pol. gomoły.

Комонь m. stslov. equus Lavr. — strus. **комонь** id. **комонь въ полоүноүи** Igor. XI. **комони ржоүтъ за Соүлою** ib. II. **претрьгоста бо свои бръзаи комонꙗ** (acc. dual.) ib. II. čes. komoň id.

„nejeden tu komoň rzal“ Alex. St. skl. II. 207. komonník satrapa — Bhmr. recte eques, stslov. **комонища** equa, **комоньство** qualitas equi, čes. komonstvo 1. collect. (obs.) equi „vyborni rytieři, těch komonstvo pod kropieři“ Alex. St. skl. II. 209. — 2. comitatus, primit. comitatus equitum; srov. stprus. camnet equus (Grunau), které kořenem kam může býti srodné; forma toho slova jest, jak se zdá, zkažená, možná, že z *kamanent, tak že by se shodovala se stlov. ***комонѧ**, gen. **-ѧте** (srov. **свинѧ**), čes. komoně, -ěte pullus equinus. Sem náleží také pol. komonica, čes. komonice melilotus Steinklee; podobným spůsobem jest pol. koniczyna trifolium odvozeno od kóń stslov. **конь** equus. Slov. charv. srb. komonika artemisia vulgaris zní sice podobně, jest však pochybno, zdali jest v nějaké stýčnosti se stat. jménem **комонь**.

Komosić, -szę vb. dur. roz-komosić vb. pf. pol. petulantem, ferum, ferocem reddere, -się petulantem fieri, komośliwy adj. ferus, furens; ta slova zdají se býti cizího původu, možná že pocházejí od maď. kamasz homo moribus agrestibus hulvát, mamlas.

Kompór slov. Braunbeere; pochází, jak se podobá, z něm. dial. hombeere — v dial. švejcar. ombeer — t. j. Himbeere rubus idaeus malina.

Komračiti srb. v. Ko, part. insepar.

Комши́ть, -шу́ vb. dur. percutere, sternere, prosternere bíti, práti, hoditi o zem; cizího původu; mohlo by pocházeti z lit. kemszu, kimsz-ti cpáti farcire, confercire, kamsz-yti, -au stark stopfen; značení „cpáti“ mohlo snadně přejíti ve značení „práti, tlouci“.

Комоудъ v. Ko, part. insepar.

Комъ russ. dem. комо́къ gen. -мка la boule, pelotte, massa, moles, gleba комъ снѣгу pila nivea, massa nivis; комомъ globatim, vlastně jest instr. sing.; od dem. комокъ odvozena jsou: комкова́тый glebosus, ко́мкать in glebulas solvere. комъ i odvozená od něho slova mohla by kořenem souviseti s lot. kams, kamus Klofs von zerstofsenen Erbsen oder Hanfsamen; kamolis, lit. kam-ůlýs, dlit. kam-olys, glomus; srov. také řec. *κῶμ-υς* fascis, fasciculus.

Konao, gen. -ala m. srb. canalis průplav; ze vlask canàle id.

Konejšiti, konoušiti čes. v. Ko part insepar.

Konić vas quoddam srb.; pochází, jak se zdá, od vlask. cogno vas vinarium nádoba na víno.

Kоná f. rus. acervus, strues, meta, копна́, копёнка dim. id. slov. kopa 1. id. 2. strues lignorum carbonaria, kopica dim. meta, acervus straminis, cacumen montis; pol. kopa meta foeni vel frumenti, čes. kopa, dim. kopka meta, — sena meta foeni, hluž. kopica acervus, cumulus, kopaty cumulatus, kopina acervus, kopjen m. meta foeni; rus. копи́ть -лю́ cumulare, с-копи́ть vb. pf. с-копля́ть ска́пливать vb. dur. accumulare, coacervare, с-копъ, с-ко́пище acervus, caterva; koř. kop; téhož původu také slov. pol. čes. luž. kopa sexaginta rerum numerus, rus. копá 60 snopův. Společný kořen se nachází také v pol. kopiec, gen. -pca tumulus, terra edita, čes. kopec, gen. -pce cumulus; clivus, collis, tumulus, mons; multitudo, — lidí; hluž. kopc (obs.) clivus, collis, kopač id. s-kopić accumulare, coacervare, -syno (foenum); dluž. s-kopc collis limites designans, s-kopjeń f. meta foeni. Za srodná možno pokládati: lit. káp-as tumulus, kapurnas, častěji ve pl. -nai moosige kleine Hügel auf Viehweiden (lit. kapczus, lot. kapčis, kapče collis limites designans, z pol. kopiec); lit. kapà, lot. kaps kopa sexaginta rerum numerus kap-ēt, -eju cumulare, kap-ole acervus, cumulus; stprus. kops (místo kopas) m. i kopo místo *kopa f. collis, clivus, mons ve složených jménech místních: aucta-kops jméno pahorka AMS. VII. 297. 311. — t. j. vysoký kopec, payme-kopo ibid. jméno místa, t. j. pastýrský kopec, (payme na místě správnějšího paymen- lit. pëmů, gen. sg. pëmèn-s pastor řec. *ποιμήν*, gen. — *ένος* id. — vůbec strážce); srov. také lit. kóp-iu, kóp-ti steigen, kop-tà f. kóp-tas m. „Anfahrt, erhöhter Weg am Gebäude, Auffahrt auf einem Damme“, Ness. — Sluší také uvážiti ags. copp culmen, angl. cop apex, cacumen, acervus, cumulus, meta foeni, frumenti; něm. Koppe f. cacumen montis, arboris. Něm. prov. kopse (v dolní Lužici), keps, köps (ve Prusku) meta foeni, kupse (v Poznaň) pocházejí dílem ze slovan., dílem z lit.

Ко́па m. et f. rus. homo piger; ко́поткій, ко́потный, копотли́вый adj. 1. tardus, lentus, languidus, segnis; 2. difficilis, operosus, laboriosus pracný, namáhavý, копо́ткость, копотли́вость tarditas, segnities, копоту́нъ homo tardus, segnis, languidus; cunctator

копошить lente facere, копышить-ся id. — kořen kop; slova tato mohla by býti stejnokořenná se řec. *κόπος* namáhavá práce; unavenosť, mdloba, *κοπία* unavenosť, ustávaní, ustání, *κοπιάρος* namáhavý, unavující, *κοπάζω* jsem unaven, ustávám, *κοπιάω* id. — atd. koř. *κοπ*. Srov. také skr. kap conterere (P. W. II. 947.), význam ten mohl se snadno proměniti ve značení: fatigare, languefacere; uváženo buď také dán. happe vb. váznouti „in Stocken geraten," švéd. happ-la id.

Koprněti vb. dur. čes. rigescere, torpescere, z-koprněti vb. pf. id. od zaniklého adj. *koprný rigidus, torpidus, kteréž zase od vymizelého subst. *koprъ torpor pochází; koprnatý rigidus, torpidus, koprnatěti i. q. koprněti; kořen kop; srov. skand. kop-a torpere, obstupescere. Téhož původu jest, jak se podobá, také slov. koprnéti vb. dur. sitire, siti ardere, s-koprnéti vb. pf. (siti) confici, perire.

Копанна f. stslov. mensura quaedam, bulh. kopanè, slov. charv. kopanja alveus pistorius, mactra, slov. také putamen nucum castanearum, kopanj m. alveus koryto nebo necky ke koupání malých dětí, srb. kopanja scutula, scutra lignea, dřevěná mísa, okřín, pol. kopań, kopańka mactra necky, dluž. kopanka id. srov. lit. kaponė tabula secandis cibis, mactra; stněm. havan 1. vas figlinum, olla, 2. cacabus, lebes, sřněm. haven = stněm. 1. gluot-haven batillus, lacus, wasche-haven pelvis umývadlo, nněm. Hafen olla; srov. také řec. *κάπη*, *καπάνη* praesepe jesle, jehož význam však vadí.

Kopča slov. charv. fibula přazka, spona, srb. kopča, kovča, obyčejně ve pl. -če; bulh. kopce, n. globulus fibulatorius, kapče, pl. fibulae; rum. kopče fibula; z turc. kopča fibula přazka, s nímž jest také maď. kapocs, kapcs fibula, retinaculum ve spojitosti. S lit. kab-u, -ėti pendere, kabinti suspendere, kořen kab, nemají ta slova nic společného.

Kopirati vb. dur. srb. scaturire, circumreptare (de vermibus) hemžiti se; mohlo by pocházeti z turc. köpür multitudo, copia množství, köpür-mek aestuare, bullire, spumas agere.

Kopiti, -pim vb. dur. skopiti vb. pf. slov. (Jan.) castrare, evirare, skapljati vb. dur. id. charv. kopiti, -pim vb. dur. skopiti vb. pf. (Drobn.); škopiti vb. dur. charv. srb. id. jest vlastně denom. od stat. jména *škop; bulh. iz-kupè vb. pf. iz-kupěvam vb. dur. castrare, iz-kupěn castratus

-*u* kořenné slabiky kup jest odrůdou původního *o*; stslov. **скопити, -плѭ** evirare, **-сѧ** evirare se „**скопилъ сѧ ѥсть самъ**“ Ant.-Izv. 7. 150. **скоплꙗти, — скаплꙗти -плꙗѭ** evirare, rus. **скопи́ть -плю** id. **-ся** i. q. psl. čes. skopiti, morav. slk. škopiti vb. dur. agnos castrare jest denom. od skop, škop vervex, hluž. skopić obs. castrare. Sem náležejí odvozená slova: charv. kopilo scalprum castratorium; kopljenik slov. spado; stslov. **скопьць i скопьчина** eunuchus, rus. **скопе́цъ** id. slov. škopec vervex, skopljenec spado, skopún id. et capo, charv. srb. škopac vervex, spado, u-škopljenik id. mrus. **ско̑пъ** t. j. skip vervex, pol. skop, dem. skopek, čes. skop (obs.) morav. slk. škop, čes. skopec hluž. skop, dem. skopik vervex, polab. stjîp P. szüb Pf. id. správněji asi sćüp; srb. škopica scalprum castratorium — *š* jest odrůdou staršího *s*; rum. skop-esk castrare, alb. skopij eunuchus? (Lex. II.) ze stslov. lit. szkapas vervex z pol. skop; něm. Schöps, sřněm. schopez, schopz vervex z čes. skopec. Dle příbuzných slov ostatních jazykův indoevropejských zdá se počát. *s* slov tu uvedených býti předsuvným, tak že by pravý kořen byl kop; možno také, že v některém z těch slov, jako na př. ve slov. charv. skopiti vb. pf. stojí počát. *s* na místě **съ**, že tedy ta slova jsou složena. — Srodná jsou: lit. kap-óju, -óti caedere, secare, dissecare, rostro tundere, kap-oklis culter incisorius, lit. kap-āt, -aju caedere, secare, kapans culter, kapināt, -aju putare a j. koř. kap; švéd. kappa, dán. kappe abscīdere, holld. kappen abscīdere, resecare, nněm. sřněm. kappen abscīdere, castrare, koř. kap; řec. *κόπ-τω* tundo, ferio, caedo, abscīdo, disseco, findo, pungo, macto, kořen *κοπ*, od něhož pocházejí: *κόπανον*, pistillum; gladius, culter, *κοπή* actio tundendi, secandi, caedendi, sectio, ictus, plaga, *κοπίς* culter culinarius, laniarius, secespita, gladius, ensis atd. — V řec. *κάπων*, lat. capus, capo kapoun zachovalo se starší *a* kořenné.

Kopralè f. bulh. rallum otka u pluhu; mohlo by souviseti se řec. *κόπρος* špina, hnůj, bláto, lejno.

Kopuniti se, -nim se srb. superbire, efferi; zdá se býti cizího původu; srov. vlask. capòne homo pertinax, contumax člověk svéhlavý, vzdorovitý, zpurný.

Копъ, m. rus. fumus dým, kouř, класть въ копъ in den Rauch

hängen fumificare, suffumigare, кóпоть fumus tenuior, fuligo mělnejší saze, коптúть fumificare, pol. kopieć, gen. -pcia fumus, vapor, fuligo, kopcić, -cę suffumigare, fuligine obducere, čes. kop, m. (obs.) fuligo, Berg.-exc. kopet, gen. -ptu fumus, fuligo, koptiti, -ptím fumificare, dluž. kopś Dochtschnuppe; koř. kop. Za srodná možno pokládati: 1. řec. *καπ-νός* dým, pára, *καπ-ύω* spiro, exspiro, exhalo, *καπνίαω* a) intr. fumo, vaporo kouřím, b) trans. fumifico a mnohá jiná; kořen kap; 2. skr. kap-i, kap-iḷa, m. suffimentum; 3. lit. kwápas halitus, spiritus, flatus evaporatio dechnutí, dech, vanutí větru, výpar, kwep-iù, praet. kwėp-iau, inf. kwėp-ti spirare, halare, fragrare, kmen kwėp ze kwap, lot. kvēp-t, -stu vaporare, fumare kvēpēt, -eju fumigare, odorem, vaporem edere, kvēpes i kvēpji pl. fumus, fuligo, kvēpains fuliginosus sazovitý, kūpēt, -eju fumare, vaporare, kūpains fumosus, vaporosus; kvēp i kūp ze kvap; stprus. kup-sins nebula, Voc. místo -sinas? nestojí-li kupsins chybně místo *kup-snis; 4. také lat. vap-or, stlat. vap-os pára, vaporo, -orare páru vydávati atd. sem náležejí, stojíce na místě cvapor, cvaporo. Prvotný tvar společného kořene jest kvap; ve slovech řec. skr. i slovan. vypadlo *v* po *k*, ve slovan. pak ještě k tomu krátké *a* přešlo, jak obyčejně, v *o*, i tvary kup, kūp se vyvinuly seslabením zvuku z prvotného kvap: podobné seslabení zvuku vyskýtá se i v skr. na př. śvan pes zní v pádech slabozvučných sun; od kořene svap dormire pochází slabší tvar sup-ta qui dormivit; dormiens; stslov. sŭp-ati, čes. spáti atd.

Korar, gen. -rja slov. loxia pyrrhula hýl — rovně tak, jako korar canonicus, z něm. Chorherr canonicus.

Korbel, m. čes. dřevěná stěna při pavlači, záležející z díla soustružnického (v. Ciz. Slov. 392.) — Srov. také angl. corbel, corbil výklenek Blende, Nische.

Кóрда rus. lorum capistri ohlavní řemen, pol. korda cingulum monachorum (e funiculis confectum); stprus. cordo f. místo korda ve složeném aclocordo oprať funis versorius; původu románského: vlask. corda 1. funis, 2. chorda struna, fr. corde funis provaz; základem jest lat. chorda střevo; struna; provaz.

Korek, gen. -rka, pol. (Poznaň.) 1. solea, crepida pantofla; 2. opatek; lit. kàrkė, kurkė i. q. pol. 1. (z pol.); také

něm. prov. korke id. — cizího původu: špan. al-córque střevíc neb pantofla mající korkovou podešvu; corche sandalium; corcho cortex subereus; slova špan. z lat. cortex, gen. -icis, odkud také fr. é-corce kůra. Stejného původu jsou také slov. pol. korek, gen. korka čes. korek, -rku, rus. кóрка cortex subereus; angl. cork, něm. Kork, holld. kurk, dán. švéd. kork id.

Korem bulh. venter břicho; z turc. karym, karen i karn id.

Корєниѥ n. stslov. magiae — **творꙗшє** magicas artes exercens Op. 1. 309. — jak se podobá, na místo **корѥниѥ** subst. vb. od zaniklého slovesa *корити fascinare; také **корєнити** id. Šaf. Starož. 347. **корєнитьць** magus Šiš. 29. **кортн-** Hom.-Mih. Slova tato buďte považována za srodná s lit. ker-ėti fascinare, keryczos pl. f. der böse Blick, das Beschreien, Schl.-gloss. kořen ker. Téhož původu jest také stslov. **чаръ** incantatio, v němž starší *k* proměněno v *č*. Lit. czerai pl. artes magicae asi z pol. czary — seslabením kořenného *a* v *e*.

Коргá rus. (*кръга) 1. ein Stein oder Holzklotz, der in der Tiefe des Flusses den Gang des Schiffes hindert; 2. scopulus, syrtis; srov. skand. hrûga acervus, cumulus hromada něčeho; i rus. slovo mohlo prvotně značiti „hromadu."

Kormoš srb. (Báčka) insectum quoddam; cizí; srov. stejnozvučné maď. kormos sazovitý fuliginosus; záleží tedy na tom, zdali srb. slovo poznačuje černého brouka.

Коромы́сло rus. Tragejoch, Schulterjoch zum Tragen náplecní bidlo k nošení vody; 2. Wagebalken hřídel váhy, ramena váhy; 3. la bascule (de souffet) máchadlo měchu dýmacího, 4. libellula vážky, šidlo (hmyz); mrus. коромысло Tracht, Wagebalken náplecní nosidlo, hřídel váhy, bělorus. коромиселъ humerus plece; pol. koromyśl, koroniosło (Mrong. II.) Pede, něm. prov. náplecní nosidlo; slova pol. pocházejí, jak se zdá, z rus. — v koroniosło proměněno *m* v *n*, aby se zdálo, že to slovo souvisí se slovesem niosę, nieść ferre; čistě pol. se takové nosidlo nažývá nabiodrki pl. — Miklosich stanoví ve svém výtečném díle: „Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. трѣт und трат" důmyslně co stslov. tvar slov rus. *крамысло. — Kmen крам, z karm vzniklý mohl by ve spojitosti býti s dán. karm Ramen, Einfassung eines Fensters, einer Thür, švéd. karm Ramen, Lehne; -yslo co suffix jeví

podobu ke stslov. příponě -eslo v ремесло ars. Mrus. kormyha jugum (*крътм-тыга, srov. co do suffixu -yga stslov. крък-тыга currus) pol. kormysła pl. (*крътм-тысла; očekával bys karmysła; ač není-li to slovo z některého nářečí rus. přijato) mohou býti společného původu; kmen *крътм těchto dvou slov má se ke kmenu kram domýšleného *крамысло tak, jako kmen i kořen тръп stslov. slovesa оу-тръпати torpescere ke srodnému kmenu trap stslov. stat. jména оу-трапъ „ecstasis, vere torpor." (Lex. II.).

Коропавый adj. mrus. asper, scaber, коро́павка, кара́павка rana bufo; Verchratskij považuje dle Arch. III. 163. ta slova za složená z předpony ko (ka) i ropavyj, ropavka; avšak ko (ka) zde náleží ke kořeni; stslov. formy těch slov by byly: *крапавъıй, *крапавъка; srodné s těmi mrus. slovy jest slov. krapavica rana bufo (quasi verrucosa); kmen krap přesmyknutím hlásek z karp, jak viděti ze slov příbuzných: lit. karpa, lot. kārpa, kārpis verruca, lit. karpotas adj. lot. kārp-ains verrucosus; skand. kyrp-îngr ruga vráska (koř. kyrp, jak se zdá z karp) i korpa id. norw. korp-et adj. rugosus, asper, scaber.

Корпѣть, корплю надъ чѣмъ vb. dur. rus. incumbere in rem, ad rem, s'occuper assidument de . . . pilně, bedlivě se něčím zaměstnávati „онъ день и ночь ко́рпитъ надъ кни́гами ve dne v noci zaměstnává se knihami (*кръпѣти); srov. lot. karpitê-s „mühsam seine Existenz beschaffen" a skand. horfa adspectum convertere in rem, spectare, adspicere, intentum esse.

Ко́ршунъ rus. (*кръшоунъ) falco milvus luňák, káně „le milan royale" Reiff.-Wb. kršák slk. falco aeruginosus, Linn. vultur albicans, Klein; stanoviti možno kořen кръх stslov. (корх rus. atd.) z karš s významem rapere, abripere, srodný se skr. karš, krš (1. par.) trahere, abstrahere, rapere, abripere; evellere; caus. karšájâmi vexo karšaṇa-s, m. vexator.

Kortena čes. obs. jak se zdá, krájecí neb řezací nástroj: „Sekyra, kortena, pila, průboj" atd. Boč. exc. a. 1515. z archivu Litomyšl. mohlo by býti ve spojitosti se špan. cort-ár caedere, secare, córte acies cultri vel ensis, sectio, sectura vel incisura.

Ко́ртикъ rus. 1. gladius venatorius meč lovecký; 2. krátký meč neb kord námorského vojska „le coutelas, l'épée courte

des marins“ — od zaniklého *кортъ; kořen корт, jehož tvar stslov. by byl крът z kart, mladší forma jeho jest чрьт: чрьтѫ seco; srodná jsou: lit. kert-ù, lot. cērt-u caedo, seco; starší tvar lit. kořene byl kart, jak viděti ze stat. jmén kart-oklė 1. culter aratri, 2. rallum Pflugreute otka; kart-ókas Schneidemühle; skr. kart, krt (6. par.) findere, dissecare, kartana-m, n. actio findendi, kart-arî, kart-rî f. forfex nůžky, kartarikâ f. culter venatorius; zend. keret (6. cl.) secare, desecare. Bopp staví ve gloss. skr. i lat. culter nůž ke skr. kořeni kart; dle toho by *l* slova lat. bylo zástupcem staršího *r* a *u* staršího *a*. — v. *Чрѣсло. — Od téhož kořene pochází, jak se podobá, také pol. krta (*кръта) mica trocha, prvotně asi segmentum, fragmentum.

Кóртышки, кóрточки dim. pl. f. rus. humeri plece, kmen kort; to slovo jest, jak se podobá, ve spojitosti se skand. herdh-r, obyčejně ve pl. herdh-ar, f. id. stněm. hartî scapula.

Korwet pol. saltus equi arcuatus obloukovitý skok koně, korwety stroić, korwetować; původu román.: vlask. corvetta, špan. corveta id. fr. courbette id. od adj. corvo, špan., curvo vlask., courbe fr. z lat. curvus křivý ohnutý.

Коржáвѣть, за-коржáвѣть rigescere, durescere (de cortice, corio), коржáвица pars dura corticis vel corii; kořen корг, stslov. by zněl *кръг; ve stslov. кръгость mollities nesrovnává se význam; pochybno, zdali rus. коржáнъ Tausendfuss (insect.) sem náleží. — Srov. řec. *καρχ-αλέος*, aridus, asper, acer, *κάρχ-αρος* (Hes.) durus, asper, acer; *κέρχ-ω*, *κερχ-άω*, *κέρχ-νω* aridum, asperum, raucum reddere, *κέρχ-νος* ariditas, asperitas, raucitas; *χ* = prvotnému *gh*.

Корь f. rus. morbilli ospice červené, pol. kur m. na místě kór, obyčejně ve pl. kury id. — lit. karas, obyčejně ve pl. karai variolae siccae Steinpocken. Sem náleží také rus. корявый notis variolarum sparsus.

Корюха rus. salmo eperlanus (ryba) eperlán; kmen kor, srov. švéd. harr salmo thymallus.

Корюка s předlož. за- rus. inflexio, curvatura; uncus; fig. obstaculum, difficultas; за-корючить, за-корючивать inflectere,

curvare; *o* mezi *k* a *r* jest vsuvka rovně tak, jako ve srb. korak passus, kteréž stojí na místě a vedle krak (crus longum); slova rus. jsou téhož původu jako за-крючина curvatura, крючить, за-крючить, curvare i pocházejí od крюкъ uncus; curvamen (viae), přijatého z jazyka german.: skand. krôk-r, švéd. krok; angl. crook uncus atd.

Корявый rus. oblique crescens (de arboribus); koř. кор; srov. lit. kar-ùs pendens, pendulus; laxus, remissus (kar-iù, kár-ti suspendere); slova rus. i lit. by mohla býti kořenem srodná; možná, že prvotný význam rus. slova byl „svislý propensus."

Коса f. stslov. falx, bulh. kosá (-sù f.) slov. charv. srb. kosa falx foenaria; 2. charv. srb. montis genus dlouhá, neširoká hora s povrchem přímým (nejisto, zdali sem náleží); 3. srb. jakýsi nástroj kožišníkův Abzieheisen; rus. косá falx foenaria (2. pinna caudae), pol. čes. hluž. kosa, dluž. kósa, polab. kōsa i ćüsa (koossa M. dschüsa Pf. tjêssa J. P.) id. hluž. kosy, dluž. kósy, pl. čes. kosa nebo pl. kosy, souhvězdí Orion. — maď. kasza falx foenaria, rum. koasè id. — stslov. **косорь** falx, psáno též **косоръ**, bulh. koser; slov. kosér marra, Lex. 2. falx vinacea, Habd. kosir, -rja Sensenring, charv. kosěr, kosir falx vinitoria, srb. kosijer, kosir i kosirić dim. id. kosor 1. culter secandis vepribus, 2. runcina, Mik. rus. косáрь 1. culter magnus, 2. foeniseca, messor, pol. kosior rutrum fornacale; čes. kosíř, m. 1. scalprum hortense, falcula, slk. kosák id. 2. falx vinitoria, 3. culter dissecando stramini; 4. scalprum; srb. s-kosje n. coll. frondes desectae, košlje n. collect. id., charv. kosati, -sam i -šem secare, caedere; bulh. kosè meto, slov. charv. srb. čes. kositi, rus. косить, -шý, pol. kosić, koszę metere, foenum secare, koř. kos; rum. kos-esk, nřec. *κοσ-ίζω, κοσσ-εύω* (1. sg. praes.) maď. kasz-ál i. q. slav. kositi, původu slovan. Sem náleží také, jak se podobá, rus. косýля 1. aratri genus Hakenpflug 2. incus; — ke kořeni kos odnášejí se mnohá odvozená i složená slova. Srodné kořeny nacházejí se pravděpodobno 1. v lit. kas-ù kàs-ti, frequ. kas-aú, -ýti fodere, radere, dávněji také pungere, perfodere, jak se domnívati lze, dle stat. jména kas-ulas venabulum oštěp lovecký; srov. skand. kesja hasta kopí; 2. skr. śas z kas 1. par. ferire, occidere, mactare, vi-śas

id. et dissecare, śas-tra-m, n. telum (in universum), sagitta; také meč, nůž; 3. lat. cas-tro klestím, také o stromech vysekávám haluzi, větve; 4. jak se zdá, také řec. *κέσ-τρα* Spitzhammer, Pfrieme, *κέσ-τρον* rydélce Grabstichel a jiná; kořenné *ε* buď považováno za seslabení z *α*. — Rost potahuje *κέστρα*, sotva právem, ke slovesu *κεντέω* píchám, bodám, probodám atd. Od kořene kos, jehož prvotné značení jest: ostrým býti, píchati, bodati, sekati, pocházejí snad také: pol. kos-tra, rus. кос-теря́, костри́ка (od zaniklého *кос-тра) acus lini a rus. костера́ f. костёръ m. malý jesetr „un petit esturgeon."

Kosidliť slk. v. Ko, part insepar.

Коснти сѧ, кошѫ сѧ stslov. s předlož. o-, značení nejisté, jak se zdá, recingere vestem: (Putiphar) **сама сѧ собоѭ окоси** Nomoc.-bulg. 125. — tak že by to bylo společného původu s pol. kasać, -sam, pod-kasać succingere, (vestem), též kasać się 1. id. 2. obsistere, reniti repugnare, opponere se alicui, superbire; 3. adniti, adpetere rem (2. i 3. zastar.) čes. kasati, -sám succingere, — sukni; kasati do něčeho indere; kasati pod sebe subjicere, kasati se 1. accingi; 2. slk. i q. pol. 2. kasati se na něco, proti někomu accingere se; kositi se na někoho i. q. pol. kasać się 2. pod-kasati succingere vestem, — sukni, — se succingere se; pod-kasati sobě, pod se někoho subjicere; hluž. kasać succingere vestem, — suknju, so kasać 1. accingere se, 2. i. q. pol. kasać się 2. pod-kasać succingere; kasanica slk. lintea toga muliebris; pol. kasanka tunica interior spodní sukně, čes. kasanka succinctorium, supparum, praecinctorium; colobium (Aqu.), strophium; pol. pod-kaska, succingulum pás k podkasání, hluž. pod-kask id. Zdá se, že třeba stanoviti kořen kos; lit. kasoti-s подбирать платье (Mik. Mat.). Možná, že i german. kořen hos stat. jméa hosa skand. eine Art weit hinauf reichender Strümpfe, dán. angl. hose, holld. hoos f. tibiale podkolenice, stněm. hosa, sřněm. hose femorale, tibiale, nněm. Hose nohavice — jest srodný.

Коснѫти, -нѫ vb. pf. stslov. tangere „**да ѩ коснеть**" Mat. 16. „**косни къ всє; самого нє косни**" Iob. 1. 11. 12.-Vost. — **сѧ** id. — **подолъцѣ** Mat. 42. — **облацѣхъ** Proph. **косненнє, коснѫтиє**, n. tactus, **косновєниє** n. admotio, recte tactus, **касати**

сѧ, -сањ сѧ vb. dur. tangere **-соусѣ роуцѣ** Hom.-Mih. — **дѣлѧ** Steph. **дѣлоу** Prol.-mart., — **пеклѣ** Op. I. 83. **Касаннѥ** n. tactus; **докосьнъ** qui tangi potest dostižitelný **-сно мыслню** Ex. **при-коснѫти, -нѫ** vb. pf. tangere, appropinquare — **горахъ** Op. 1. 141. — **подрѧзѣ** Ex.-saec. XV. **тѣлесе** — **дѣвнун** Hom.-Mih. **при-косеннѥ, при-косненнѥ, при-косновеннѥ,** n. tactus **при-коснѫтнѥ,** n. id. **при-косновати сѧ, -ноуѭ сѧ** tangere, **при-косъ** tactus, **прикосомъ** obiter, Alex. vlastně jest to instr. sg. **при-косьнъ** qui tangi potest, **при-касати сѧ -касањ сѧ** vb. dur. 1. tangere — **стѣнахъ** Hom.-Mih. — **въ горахъ** Mat. 29. — **къ комоу** Svjat.-Op. 2. 2. 392. 2. commercium habere, **при-касательнъ** adj. tangens, **при-касновати сѧ, -ноуѭ сѧ** tangere, **съ-коснѫтнѥ** tactus. Sem by mohlo také náležeti: staroslov. **по-косьнъ** aptus, conveniens, valens „**мѣсто на молнтвоу -но**" Sborn. Bus. 297. vlastně to, čeho se pohodlně dotknouti neb chopiti lze; — rus. коснýть-ся vb. pf. касáть-ся vb. dur. tangere, capere, prehendere, — чегó neb чемý: коснýться чегó рукáми; — до чегó attinere это до меня́ ни мáло не касáется to se mne ani nejméně netýče, касáтельный attinens, касательно quod ad rem attinet; при-коснýть-ся vb. pf. при-касáть-ся vb. dur. tangere, capere, prehendere, — до чегó nebo къ чемý. Možná, že také charv. k o s n u t i, -n e m vb. pf. k o s a t i, -s a m i -š e m vb. dur. vellere, vellicare a slov. k a s a v e c: k o n j k a s a v e c succussorius (Habd.-Lex. II. p. 284) sem náležejí. Kořen k o s, jak se zdá, ze staršího k a k. Za srodná možno pokládati: lit. k a n k-ù, k à k-t i, k a k-ù, k a k-ė t i i k a k-ė j u, k a k-ė t i attingere, assequi, consequi, caus. k á k i n t i učiniti, aby něco někam došlo, aby někdo něčeho dosáhnul; stprus. k a k-i n t inf. vb. s předlož. p r e i i acc. věci tangere, prehendere „zu etwas greifen" Katech. — lot. k a c ē t, -u, -e j u prehendere; attingere, assequi; koř. k a k.

Kost čes. rostlina „Maž olejem z kostu" Ras. rkp. 5. 1. — k o s t o v ý k o ř e n Wn. 118. — z lat. c o s t u s, řec. *κόστος* m. i *κοστόν*, n. aromatický kořen jako pepřový. Téhož původu zdá se také býti čes. k o s t y n o v ý adj. „Maž olejem kostynovým" Sal. 1. 51.

Костéрь m. rus. (rostl.) bromus secalinus sveřep obecný neb žitný, stoklasa; lot. k a s t e r s id.

Kostrba čes. K o s t r é š i t i s e srb. v. K o part. insepar.

Кошъ mrus. 1. impedimenta, sarcinae zavazadla vojenská, instrumenta militaria, vasa castrensia nářadí vojenské; 2. le campe de peuple nomade kočoviště; **кошевы́й** adj. sarcinarius, -ва́я теле́га vehiculum sarcinarium; **кошево́й** le capitaine de charroi (des Cosaques) dozorce nad povozy kozáckými; z turkotat.: džagat. q o š, q o š a 1. conjunctus, copulatus, 2. societas spolek, společnosť, družina, q o š - u m, q o š - u n exercitus vojsko, q o š - ch a n pater familias, dominus aedium hlava rodiny, správce domu, q o š - m a q conjungere, consociare, copulare spojiti, sdružiti; uigur. q o o š, q o u š famulitium, copiae, exercitus čeládka, voj, vojsko. Vámb. p. 75. et 76.

Ко́шма́ f. rus. une sorte de feutre mince; tenká plsť; pravděpodobno asiat. možná, že náleží ke džagat. kořeni q o š: q o š - m a q conjungere, copulare, connectere.

Kotanjica slov. cavitas dutina, vyhloubenosť; srov. řec. *κοτύλη* id. 2. res cava, vas cavum atd.

Kotara pol. casa, tugurium; lit. k a t a r a id. Bezz. asi z pol. — slova ta zdají se býti původu cizího; srov. něm. dial. (bavor. rakousk.) k o t t e r tugurium úzký, špatný domek, chýže. Sem by mohlo také srb. k o t a r k a horrei genus náležeti. Slova uvedená mohla by však také původu asiatského býti; džagat. q a t a r series, res ordine collocatae, junctae řada, věci seřaděné, vedle sebe postavené zní sice podobně, nesouhlasí ale významem.

Котєра f. stslov. pugna, contumelia, **котора** pugna, dissensio, rixa, **котєрати, -раѭ** vb. dur. coarguere, — **сѧ** se invicem premere, **которати сѧ, -раѭ сѧ** pugnare, irasci, také bez **сѧ** Krmč.-Pat. **которивъ** adj. rixosus, controversus, **которнѵь**, m. homo rixosus, **которьливъ** adj. pugnans, **которьникъ** m. inobediens; rus. dial. котора Lex. II. Kořen k o t. Srov. 1. stněm. h a d u pugna, bellum ve složených, sřněm. h a d e r, nněm. H a d e r rixa, sřněm. nněm. h a d e r n rixari, stsas. h a d u pugna, ags. h e a d h u bellum ve složen. h e a d h o - g r i m m in bello saevus, h e a d h o r cohibitio, h e a d h o r i a n cohibere; 2. star. ir. c a t h pugna, stgall. c a t u id. — Srov. také 3. řec. *κότος* odium, *κοτέω* odi, irascor.

Котома́ rus. pera mošna, kabele; zdá se býti původu cizího a sice asiatského; srov. džagat. q a t receptaculum, loculus, forulus schránka, přehrada, turc. k a t id.

Spor o stáří starožitností mykenských.

Napsal Josef Král.

(Dokončení.)

II.

Námitky Stephaniovy a Schulzovy, pronesené proti domnělému stáří starožitností mykenských, jakkoliv na prvý pohled zdají se býti důmyslnými a závažnými, předce, blíže-li přihlédneme, jsou buď zhola liché buď nedostatečné.

Stephani staví v čelo svých vývodů požadavek zcela oprávněný a logický, aby se totiž stáří hrobů a věcí v nich nalezených určovalo dle věcí z nejpozdější doby pocházejících, i uvádí, jak výše vyloženo bylo, leckteré předměty, které dle jeho soudu vzniknouti mohly teprve v době letopočtu křesťanského. Kdyby se dalo nade vši pochybnost zjistiti, že věci tyto nemohou náležeti do doby starší, bylo by zajisté třeba vznik hrobů klásti do dob Stephanim vytčených a hleděti nějak vysvětliti nesrovnalost, jakáž jeví se ve slohu těchto nálezů mykenských; připouštíť Stephani sám, že leckteré věci pocházejí z doby poměrně staré a že dostaly se do hrobů těch vedlé věcí původu velmi pozdního z kořisti válečné, od Herulů po Řecku nasbírané. Tato theorie o herulském původu hrobů těchto spočívá na základech velmi slabých a chová v sobě hojně sporů a nesrovnalostí, z nichž některé výše jsme vytkli. Šíře ji vyvraceti netřeba; padneť sama, osvědčí-li se praemissy, na nichž zbudována jest, lichými.

Avšak proti požadavku, Stephanim kladenému, učiniti můžeme požadavek jiný, rovněž tak oprávněný a logický: Má-li převážná většina nálezů mykenských ráz tak starožitný, že nálezy ty řadí se rázem tímto k nálezům, pocházejícím nade vši pochybnost z doby velmi staré, předhistorické, nelze zajisté stáří nálezů těch určovati ukvapeně dle několika předmětů pocházejících zdánlivě z doby pozdní, nýbrž třeba hleděti právě k číselnému nadbytku prvé třídy nálezů i zkoumati bedlivě, není-li třeba při takém nadbytku předmětů velmi starožitných vřaditi v touž dobu i nálezy ostatní, pocházející zdánlivě z doby pozdější.*)

---

*) Je-li většina předmětů z hrobů mykenských vskutku z doby předhistorické (a o tom, jak uvidíme, nemůže býti pochybnosti), nelze pochopiti, kde by byli mohli Herulové nebo kterýkoli jiný původce hrobů těchto ve třetím století po Kr., tedy za doby, kdy předměty také byly zajisté již velikými vzácnostmi, nakořistiti takové množství předmětů tak starobylých. A předce dle theorie Stephaniovy valná část nálezů z hrobů mykenských pocházela z kořisti; neboť předmětů, srovnávajících se rázem svým s pozdními nálezy jihoruskými, jest proti oněm počet nad míru skrovný.

Ba i tehdy, kdybychom neměli pro ten neb onen předmět analogie mezi nálezy z dob nejstarších, bylo by ukvapeno klásti dle několika málo předmětů zdánlivě pozdních v dobu daleko pozdější celé řady předmětů, hojnými analogiemi mezi nejstarší nálezy právem řaděných. Vždyť právě z nejstarší doby vzdělanosti řecké, z doby předhistorické, máme počet nálezů praskrovný; není-li možno, že snad v krátké době ten neb onen předmět, známý nám pouze z nejpozdnější doby umění řeckého, objeví se i mezi nálezy doby starší, ba třeba doby předhistorické?*)

O převážné však většině starožitností z hrobů mykenských nelze pochybovati, že pocházejí z dob předhistorických a do dob těch klásti jest, jak ukážeme, i předměty, vyhlašované Stephanim za velmi pozdní.

Při vývodech následujících dotýkati se budeme předmětů pouze ve hrobech samých nalezených, ježto, jak Stephani tvrdí, v rumu půdy okolní i v rumu, jímž zasypány byly hroby samy, mohou býti předměty starší, než předměty ve hrobech samých, v rozkotaném již hradě zřízených.

Hroby ty pocházejí z doby, kde užíváno výhradně spěže ku zhotovování nástrojů i zbraně, z doby tedy předhistorické, blízké době, v níž vznikly básně homerské, ve kterýchž o nástrojích ze železa zhotovených zmínka se sice děje, ale nedosti často. Vedlé velikého množství spěžových mečů, nožů, sekyr, prstenů, hrotů a dýk, vedlé měděných kotlíků, vidlí, trojnoží, skříně a jiných nádob nenalezeno ve hrobech ani jednoho nástroje aneb zbraně železné, za to však ve čtvrtém hrobě na hromadě 35 hrotů šípových, zhotovených z obsidianu, a hojný počet takých nožíků ve hrobě druhém (Schliemann str. 311 a n. a 184). Za té tedy doby, kdy hroby ty vznikly, bylo vůbec užíváno spěže, ba někdy dokonce i kamene ku zhotovování nástrojů; o nástrojích pak kamenných ani u Homera neděje se již zmínky. Lze pak se domnívati, že by Herulové, osvojivše si výrobu skvostů v krajinách jihoruských, nebyli seznali železa a nebyli ho užili ku zhotovování zbraně své? Já, jakož jsem naznačil i ku konci spisku svého častěji dotčeného, právě z tohoto vyskytání nástrojův výhradně spěžových, ano i kamenných soudil bych spíše, že hroby ty starší jsou i doby homerské, kteráž železo dobře zná a poměrně hojně ho užívá, ač zdá se býti ještě vzácným (srov. Il. 6. 48 — 10. 379) a spracovávání jeho ještě nesnadným (srov. *πολύκμητος σίδηρος*). U Homera dočítáme se již o železných nápravách na voze (Il. 5. 723), o železných sekyrách a kyjích (Il. 4. 485 — 7. 141 — 23. 850) i o hrotech železných

*) Tak na př. nikterak není nemožno, že zobrazován za šedé starověkosti motýl, třeba by nejstarší obrazy motýle, nám dosud známé, nebyly starší třetího století př. Kr. Nenalezeno-li totiž dosud obrazu staršího, není předce vyloučena možnost, že se nalezne později.

(Il. 4. 123). Ba dle Od. 9. 391 a n. zdá se, že znali Řekové tehdáž i zhotovování ocele; aspoň děje se na místě onom zmínka o kalení a tvrzení železa potápěním do studené vody.

Podobně, jako ve hrobech mykenských, nalezeny výhradně spěžové nástroje i ve hrobech nauplijských, spatských a menidském, pocházejících vesměs z doby předhistorické, ale zajisté o něco pozdější, než nálezy ze hrobů mykenských.

Týž starožitný ráz mají i předměty hliněné a skvosty ve hrobech nalezené.

Nádoby hliněné, ve hrobech Schliemannem nalezené, roztříditi lze v několik tříd.

1. Nalezeny střepiny úhledných vas, buď rukou buď na kruhu hrnčířském zhotovených, z nichž některé upomínají tvarem svým dle výroku Schliemannova na vasy v nejspodnější vrstvě ilijské nalezené (Schliemann str. 185, 243, 278); terrakottové trojnože, upomínající na podobné výrobky hojně ve Troji nalezené (Schliemann str. 185). Tato třída vas tvaru velmi pečlivého, jak soudím z popisu Schliemannova (spis Furtwänglerův a Löschkův: „Mykenische Thongefässe“ není mi přístupen), prosta jest všech ozdob aneb má pouze ozdoby nepatrné (znamení lomeného kříže s rameny spiralně stočenými).

2. Hojně vas patří k vasám slohu geometrického, jejž Conze právem tuším pokládá za původní a za nejstarší ze slohů ornamentalních na vasách řeckých. (Srv. o tom „Nálezy“ str. 20 a násl.) Tak na př. ve druhém hrobě nalezeny vasy, na nichž na půdě bledě žluté, červené, někdy i zelenavé barvou černou nebo tmavě rudou zobrazeny okrasy, skládající se z čar síťovitých, vlnitých, řady bodů (str. 187) aneb ze spiral, čar kruhovitých a kroužků (str. 328, 378). Některé zhotoveny rukou, některé na kruhu. Provedení okras u některých bývá jemné, u jiných však dosti hrubé a neobratné.

3. Na některých těchto vasách slohu geometrického vyskytají se již semo tamo zvířátka (obyčejně ptáci), snadno zobrazitelná a umělcům z okolí jich dobře známá, buď sama o sobě buď v řadách; tak na př. nalezeny střepiny podobné vasy ve hrobě druhém. (Schliemann str. 186).

4. Několik vas, počtem ne tak četných, patří i do oboru slohu, zvaného bylinným (stile florale). Tak na př. velmi úhledná, štíhlá vasa ze druhého hrobu (Schliemann str. 186 n.), na níž na půdě bledě žluté barvou tmavorudou zobrazeny jsou pně a listy jakési, ne však přesně a věrně, nýbrž spiralně stočené. Prázná místa vasy té vyplněna jsou kruhy a vlnitými čarami. Jeví tedy vasa vedlé velmi pokročilého slohu bylinného, jehož ornamenty — jak souditi jest z lehkosti, jakou malba na vase té jest vyvedena, — umělec již dokonale ovládal, stopy slohu geometrického. Právě tuto vasu Stephani pokládá za nedokonalé napodobení vas ze druhého, třetího a pátého století před Kr.

(Srov. Listy filol. 1881 str. 90). Podobné okrasy (tmavorudé byliny a spiraly na bledě žluté půdě) nalezeny také na vasách ve hrobě pátém (Schliemann str. 337) a třetím (Schliemann str. 242 a n.).*)

5. Konečně nalezena v prvém hrobě hliněná vasa bledě rudá, ozdobená černými spiralami a dvěma vypuklinami, podobnými prsům ženským, černými čarami obklopeným. Podobné vasy nalezeny v Troji (tam i s obličejem „sovím“), jakož i na ostrovech Theře (Santorinu) a Therasii, ve zříceninách měst předhistorických, jež výmėty sopečnými zasypány byly dle některých geologů v letech 1800—1700 př. Kr. (Schliemann str. 336). Že na vase mykenské zobrazena jsou prsa ženská, pochybuji. Jsou to asi pouhé vypukliny přidané k ozdobě, jaké nalézáme na př. i na vase zobrazené na str. 76 spisu Schliemannova.

Vasy těchto způsobů souhlasně pokládají se za starší vas tak zvaných „asijských“ t. j. nesoucích na sobě stopy působení

---

*) Slohy geometrický a bylinný na vasách mykenských často bývají spojeny. Který z nich jest starší, jest dosud sporno. Ve spisku svém (srov. str. 48 pozn. 10) přidržel jsem se mínění Conzova, jenž pokládá za původní a starší sloh geometrický, kdežto Helbig a Lenormant původ tohoto slohu odvádějí z Asie; Lenormant za původní pokládá sloh bylinný. Mínění Conzova přidržuji se i teď. Při bylinných tvarech na vasách mykenských shledáváme patrně libůstku odívati vše, i vzorky ze živé přírody, ve tvary linearné a spiralné. Ve spiralné a přímé linie znetvořeny jsou netoliko obrysy listů, ale i zvířat, ba i postav lidských semo tamo na vasách tohoto slohu se vyskýtajících. Lze tedy souditi, že sloh geometrický dlouho kvetl a byl umělcům doby tehdejší tak běžným a snadným, že nedal vzniknouti ani přirozenému zobrazení tvarů postav zvířecích a lidských. Kdybychom pokládali za původní sloh bylinný, musili bychom se domnívati, že tento sloh původní přijetím cizího slohu geometrického ve vývoji svém zadržen a pokažen byl, což příčí se přirozenému postupu, jaký shledáváme ve vyvíjení ornamentiky vasové. Spíše asi oba slohy jsou původní; od vzorků linearních přešlo se k napodobení snazších předmětů přírodních, listí, zvířat a konečně i lidí, ač trvalo drahnou dobu, než zobrazování jich vymanilo se docela z pout převládajícího slohu geometrického. Za důkaz cizího původu slohu geometrického mohly by se uvésti mnohé vásy od Cesnoly na Kypru nalezené dle Murraye a j. původu foinického; i na nich hojně vyskýtá se vzorků spiralních i textilních, ale zcela proti vkusu řeckému ne vodorovně, jak podoba vas žádá, ale vertikálně ode dna k hrdlu vasy se táhnoucích. Toho pobloužení nedopouštěli se Řekové; mně zdá se spíše, že u Foiniků sloh ten není domácí a že i jej, jakož umění jich jeví nesloučenou směs rozličných živlů uměleckých (hlavně assyrských a aigyptských), přejali odjinud, nerozumějíce vhodnému jeho užívání, aneb že jej aspoň, je-li i u nich domácí, svým způsobem upravili. Prostřednictvím tedy Foiniků do Hellady tento sloh přijíti nemohl; jsouť při podobnosti obou slohů u obou národů veliké rozdíly. Rovněž nezdá se cizím sloh floralní, jakkoliv motivy vzaté z říše rostlinstva vyskýtají se také na vasách, zvaných „asijských“; jednak, že napodobení listů a pňů samo sebou se umělcům namanouti mohlo, jednak, že ornamenty bylinné, assyrské i foinické, jeví stilisaci ještě nepřirozenější, než ornamenty podobné na vasách řeckých. (Srov. Cesnola, Cypern, tab. IV, 1 LXXXVI, 2 a j.)

východního (zdobených obyčejně vedlé motivů z říše rostlinstva řadami zvířat vyšších řádů. Srov. o tom „Nálezy“ na m. výše uvedeném). Lze-li se tedy domnívati, že vasy tyto, shodující se vesměs slohem s nejstaršími známými vasami řeckými, byly by mohly povstati za dob letopočtu křesťanského? Ovšem tvrdí Stephani, že způsob výroby a ornamentů nádob hliněných, v obyčejném životě užívaných, po staletí se neměnil a že tedy dle nich nelze určovati stáří nálezů archaeologických. Avšak připusťme i to; není-liž předce podivno, že ve třetím století po Kr. shledány a dány vznešeným nebožtíkům do hrobu nádoby, jaké tehdáž nemohly býti počítány k výrobkům umělým, nýbrž mohly býti užívány pouze od nemajetnější třídy lidu? Jak lze vysvětliti, že mezi tolikerými střepinami a vasami jevícími sloh nejstarší, vyskýtá se dle Stephaniho pouze jediná, jež by upomínala as na třetí století př. Kr.? Není-li již z toho patrno, že Stephani i ve příčině této vasy, o níž pod č. 4. zmínka se stala, jest na omylu, a že i tuto vasu musíme (jakož z ornamentiky její nemůže býti pochyby) vřaditi mezi vasy slohu nejstaršího, k nimž až na malé zbytky patří všecky vasy mykenské, netoliko ve hrobech, ale i mimo ně nalezené? A vasy podobné, ba totožné s mykenskými nalezeny i v jiných předhistorických hrobech na př. v Nauplii a Menidi (Srov. Das Kuppelgrab von Menidi. Athen 1880 str. 48). Není-liž nelogické klásti hroby, v nichž učiněny nálezy totožné s nálezy ve hrobech předhistorických, do doby nejméně o tisíc let pozdější?

Neklamné svědectví vydávají i hliněné idoly, jež Schliemann pokládá za obrazy Heřiny (srov. popis jich v Listech fil. V. str. 111 n. a v „Nálezech“ str. 23 a násl.); dva z nich nalezeny byly i v jednom ze hrobů (nikoliv snad v rumu, jímž hrob byl zasypán). Srov. Schliemann str. 185. Zcela podobné idoly nalezeny i ve hrobech nauplijských (Srov. vyobrazení jich v Athenaiu, díl 7, tab. 2.*)

Hliněné idoly božstev hrubě pracované nalezeny byly na místech nejrůznějších, na ostrovech aigajského moře, Naxu, Melu, Paru, Theře, na Kypru**), v Boiotii, v Attice (na př. ve starých hrobech v Dekeleii). I pocházejí-li z doby pozdější, bývají pracovány z hruba a neuměle; udržel ť se zajisté u těchto prací hrnčířských, určených snad hlavně, aspoň později, pro chudší třídu lidu, týž typus a táž technika v provádění dlouhou dobu. Nemůžeme tedy ovšem pouze z takých předmětů neumělých, jak

*) Idoly mykenské a nauplijské jsou si tak nápadně podobny, že nemůže býti pochyby, že vznikly asi za též doby (shodujíť se podobou i technikou provedení svého docela) a že náleží bohyni též.

**) Některé idoly kyperské podobají se nápadně oněm idolům mykenským, které přičítám Afroditě-Ašeře. (Srov. „Nálezy“ str. 25). Jest to většina idolů zobrazených v Cesnolově „Cypern“ na tab. XII. Max

praví správně Schulze, určovati přesně dobu nálezů, mezi nimiž se vyskýtají. Nicméně aspoň ve příčině hrobů mykenských nebudeme se moci domnívati, že by ve třetím století po Kr. byly dány bohatým nebožtíkům do hrobu idoly tak neumělé a hrubě pracované, když za této doby výroba věcí hliněných dávno stála na stupni značného rozvoje. Uvážíme-li, že neumělé tyto idoly vyskýtají se vedlé velikého množství věcí s daleko větší umělostí zhotovených, musíme spíše uznati, že pocházejí z doby, kdy ornamentika linearní i figuralní dodělala se sice již značného stupně rozvoje, kdy však umění, napodobovati postavu lidskou plasticky, leželo ještě ladem. Bylit by zajisté pozůstalí dali nebožtíkům tak bohatě vystrojeným dokonalejší idoly do hrobu, kdyby jaké lepší byli měli po ruce. Uvážíme-li pak, že zcela podobné idoly nalezeny byly v nejstarších hrobech řeckých, nemůžeme býti dokonce na rozpacích, že i tyto idoly jsou 1. řecké, a že nepocházejí tedy od Herulů, pro něž božstva řecká neměla významu, 2. že pocházejí s velikou pravděpodobností aspoň z té doby, jako idoly starých hrobů ostatních.

Téhož výsledku dojdeme, pozorujeme-li bedlivěji ráz zlatých předmětů a rytin mykenských. Jakož jsem v „Nálezech“ na str. 38 a n. vyložil, předměty tyto ornamentikou svou náleží dílem do třídy slohu geometrického, jenž valnou většinou převládá, dílem jeví patrné stopy působení cizího, hlavně assyrského. Zvláště pak v ornamentice těchto věcí shodují se s nálezy mykenskými nálezy, učiněné ve hrobech nauplijských, spatských a ve starožitném hrobě attickém nedaleko Menidi (poblíž starých Acharn). I u těchto nálezů shledáváme týž sloh, ač značnější stopy působení živlů cizích i větší umělost předmětů svědčí o tom, že hroby ty pocházejí z doby o něco pozdější, ale nikoliv příliš vzdálené. Povšechný ráz všechněch těchto nálezů řadí je těsně vedlé sebe. Aby o tomto tvrzení nemohlo býti ani nejmenší pochybnosti, chceme je potvrditi několika důkazy. Ve dromu pokladny, nedaleko lví brány vykopané, nalezeny Schliemannem formy kamenné, určené k ražení skvostů (ornamentů na zlatých plátcích). Ve Spatě pak nalezeny ornamenty podobající se tvarům, v těchto kostkách kamenných vyrytým, tak zevrubně, jakoby téměř pomocí těchto forem byly zhotoveny. Ovšem namítnouti by se mohlo se stanoviska Stephaniova a Schulzova, že formy tyto, nebyvše nalezeny ve hrobech samých, nemají pro rozřešení této otázky žádné důležitosti, ač dle našeho názoru valná část věcí nalezených mimo

---

Ohnefalsch-Richter (Mitth. der deut. arch. Inst. in Athen 1881, str. 193) pokládá je vesměs za „pelasgické“, předhistorické a tvrdí, že sám podobné dva idoly v předhistorických hrobech na Kypru nalezl. Tato shoda potvrzuje značně mínění o cizím původu kultu Afroditina, jenž vznikl z velké části z kultu foinické Ašery. Na Kypru pak hojně Foinikové byli osazeni a hojně památek po sobě zanechali.

hroby slohem svým od předmětů nalezených ve hrobech se neliší; chceme z té právě příčiny přestati na analogiích jiných.*)

Spiralní ornamentika na věcech těchto ozdobných z Myken, Spaty i Menidi převládá. Srov. z věcí spatských na př. obr. 47 na tab. III. obr. 64, 66 na tab. V. (Athenaion, díl 6), z menidských obr. 15 tab. VI a obr. 6 tab. VIII ve spise uvedeném; prvý předmět jest úzký proužek slonové kosti, jehož ornament velmi jednoduchý má za základ týž motiv, jako hojné předměty mykenské. Ornamentika věcí menidských a spatských jest ovšem chudší. Náleželyť zajisté hroby ty osobám chudším, než bohatě vystrojené hroby mykenské, jakož o tom svědčí poměrně sporé nálezy předmětů zlatých a daleko hojnější vyskýtání předmětů skelných, často tenkým zlatým plátkem obalených. Ale motivy ormamentalní jsou tytéž; pouze provedení jest tuto chudší, onde bohatší, ale vždy jednoduché a prosté.

Hojné jsou rosetty (hvězdice) z hrobů mykenských, vyskýtající se buď jako ozdoba zlatých plátků (Schliemann obr. 251, 481) aneb diademů (obr. 281, 284, 337), pasů (obr. 354, 357), pohárů (344) a j. Podobné hvězdice, zajisté ornamentalní napodobení rozvitých květů, vyskýtající se i zhusta na reliefech assyrských, shledáváme na zlatých plátcích ze Spaty (tab. II. obraz 24) i z Menidi (tab. V. obr. 14, 16, 30). Umělci, kteří zhotovovali skvosty hrobů jmenovaných, měli všichni zálibu zobrazovati i často listy přirozeně kreslené (ne stilisované), ať již naučili se tomu od národů jiných, či bezprostředním pozorováním přírody, což zdá se mi býti pravděpodobnější. Srov. u Schliemanna obr. 247, 248, 249, 250, 347 (na poháru), 418 (na knoflíku), z nálezů spatských obr. 39 a 41 tab. III (obrazy 4 listů stonky spojených na skelné hmotě, spořádáním svým velmi podobné ozdobám hrobů mykenských, skládajícím se rovněž ze čtyr lístků, stonky křížem spojených, Schl. obr. 286, 290, 291), z nálezů menidských zcela podobný ornament na obr. 19 tab. IV (rovněž ze skla) a příbuzné ornamenty na obr. 3, 13, 17, 19, 20, 25 (vesměs na předmětech ze skla). Stilisované palmety v Mykenách jsou dosti řídké (obr. 278, 303); hojnější však jsou v Menidi (n. př. obr. 17, 18, 19, tab. VI na slonovině) a ve Spatě (obr. 18, 33 a 34 tab. III).

Vedlé motivů vzatých z říše rostlinstva užíváno k ozdobě skvostnějších předmětů i zvířátek některých nižších řádů snadno zobrazitelných. Tak na př. často setkáváme se s obrazem sepie v Mykenách i v Menidi (tab IV obr. 21, 24) aneb ryby (v Mykenách vyobrazeny ryby na poháru obr. 317; srov. s tím předměty spatské tab. II. obr. 12, 13.)

---

*) Že předměty ve hrobech nalezené nejsou daleky dobou od předmětů nalezených mimo hroby, dokazují právě tyto formy. Vidíme na nich na př. (Schliemann str. 121) formu pro obraz sepie, jež dosti zhusta na zlatých plátcích i sama ve hrobech nalezena (srov. Schliemann obr. 240, 270, 271, 424).

Na proti tomu leckterá zvířátka, zobrazená na předmětech ze hrobů spatských (na př. dosti hojné mušle), nevyskýtají se na předmětech mykenských.

Též příbuznost jeví se i na věcech upomínajících živě na působení východní, hlavně assyrské. O předmětech mykenských sem náležejících promluvil jsem stručně v „Nálezech" str. 41 a násl. Ve Spatě stopy cizího působení, hlavně assyrského, jsou ještě zřetelnější (srov. obr. 1, 4, 5, 6 tab. I.), podobně pak i v Menidi obr. 44, 45 tab. V, obr. 4, tab. VIII.

Hlavně pak gemmy mykenské a menidské provedením svým i obrazy vyrytými tak jsou si podobny, že nelze je dobou daleko od sebe odlučovati. (Srov. s hojnými gemmami mykenskými gemmy menidské obr. 1—6 tab. VI).

Při tolika stycích mezi nálezy mykenskými s jedné strany, s druhé pak spatskými, menidskými a nauplijskými (o tom, že aspoň poslední troje hroby pocházejí z též epochy, nemůže býti pochybnosti), jest již a priori pravděpodobno, že veškery nálezy tyto přičísti jest do též doby vývoje umění řeckého a to, jak souditi musíme z uměleckého rázu nalezených předmětů, do doby předhistorické. Že jeden nebo druhý hrob vzniknouti mohl o značnou řadu let, snad o několik desítiletí, ba i celé století později, jest ovšem možno; avšak nesmíme při určování stáří jednotlivých hrobů jíti až přes jistou mezi, ježto vedlé značných rozdílů nálezy ty jeví shody tak makavé a podstatné, že nelze je od sebe děliti dobou tak dalekou, jak činí Stephani, dobou největšího výkvětu umění antického, tak aby jedny z nich stály takřka na prahu, druhé pak již na sklonku uměleckého ruchu starověkého.

Při také shodě pět nebo šest předmětů, zdánlivě podobných předmětům z dob pozdějších, badatele střízlivého nezbytně donutiti musí k tomu, aby hleděl vykázati předmětům těm místo v řadě předmětů ostatních aneb, nemůže-li ihned uvésti pro ten neb onen předmět neb úkaz analogii z doby předhistorické, aby vyčkal, až by novými objevy to, co při nich jest zvláštního, se vysvětlilo. Každé počínání jiné bylo by nepřesné a ukvapené. A že ukvapeným jest i soud Stephaniův o některých předmětech mykenských, dokážeme po těchto všeobecných poznámkách, probírajíce námitky Stephaniovy jednu po druhé. Počneme vyvracením těch námitek, které zdají se nám míti nejméně podstaty, nedržíce se pořádku při výčtu námitek Stephaniových užitého.

Stephani a Schulze upozorňují na to, že ve hrobech těch nalezeny i prsteny, o kterých Homer žádné zmínky nečiní a tedy jich nezná; dokonce pak nezmiňuje se Homer o rytinách nějakých na prstenech. Avšak dobře připomněl Benndorf (Deutsche Literaturzeitung 1880 č. 8.), že nesmíme z mlčení Homerova o nějakém předmětě souditi, že za dob jeho předmětu takého dosud nebylo. O prstenech tvrdívá se sice, že Řekové nepočali jich nositi před šestým stoletím před Kr. Že však užívání jich, třeba ne vše-

obecné, bylo daleko starší, lze souditi již a priori z toho, že i Assyrové i Aigypťané i Foinikové, kteří, jak z Homera známo, ode dávných dob v Řecku obchod vedli s rozličnými skvosty, hojně jich užívali. Dostaly se tedy zajisté i prsteny s jinými výrobky foinickými záhy do Řecka. Ovšem neužívalo se jich z počátku k ozdobě, nýbrž hlavně k pečetění, jako u Assyrů známé válce a kůžely hojnými rytinami pokryté (Srov. Nálezy str. 43), u Aigypťanů pak scarabaey (kameny v podobě brouka scarabaeus nazývaného, jenž jsa u Aigypťanů zasvěcen bohu Ptah, byl jeho symbolem), u Foiniků scarabaeoidy (elliptické tlusté desky). U národů východních konaly zajisté, jakož souditi musíme z osob posvátných a symbolických znamení na nich vyrytých, také službu amuletů. Nosily pak se tyto kameny pečetní buď na šňůře kolem krku, neb na drátu kolem kotníku ruky; někdy ovšem zasazeny jsou ve kruh zlatý neb stříbrný, tvoříce s obrubou tou dokonalé prsteny.

Nebyl tedy prsten pouhou ozdobou, nýbrž užívalo se ho prakticky v domácnosti. Již tím bylo by lze vyložiti, proč bohatýři před Trojí, v sedmém zpěvu Iliady losující, nemají jich s sebou, nýbrž znamenají zvláštní sobě losy, ač ovšem takých rytých prstenů dobře bylo lze užiti jako losů. Nicméně netřeba se utíkati k takému výkladu. Kdož může kárati básníka z toho, že bohatýrům svým takto dal losovati? Což bylo-li takovéto losování zvykem?

Že však užíváno prstenů aneb aspoň pečetních kamenů v době předhistorické, a že tedy Mnesarchos, otec Pythagora, s nímž kolem roku 570 př. Kr. na Samos se přesídlil, nebyl prvním rytcem, jak obyčejně se uvádí, toho nezvratné důkazy jsou hrubě hlazené oblásky z ostrovů aigajských, na nichž vyryty jsou nemotorné postavy zvířecí. C. W. King (Die Ringe und Gemmen im Schatze von Curium ve spisu Cesnolově Sternem přeloženém „Cypern“ str. 312 nn.) pokládá je za prvé pokusy Řeků, napodobiti podobné rytiny foinické, na nichž vedlé zvířat fantastických, nohů a sfingů, i obyčejná zvířata vyryta jsou. O tom svědčí také předhistorické nálezy menidské, mezi nimiž nalézá se též několik gemm téhož rázu a skoro vesměs téhož neumělého provedení, jako gemmy mykenské (Srov. Das Kuppelgrab von Menidi tab. VI, 1—6). V Mykenách nalezeny podobné gemmy k navlečení určené (srov. str. 233, 412, 126 a n.; leckteré gemmy stěží as byly částí nákrčníků, jak soudí Schliemann; podobajíť se na vlas jiným podobným gemmám pečetním). Spěžové prsteny bez rytin, nalezeny podobně jako gemma, o níž právě řeč, mimo hroby. Ve hrobech nalezeny dva prsteny zlaté, hodící se pouze na prsty žen (Schliemann str. 257 nn.), na jichž zlaté ovalní ploše as palec široké, zobrazen na jednom lov, na druhé boj, pečlivě, ale velmi nedokonale.

V šestém hrobě nalezeny dva prsteny rovněž zlaté, jichž plocha s rytinou velmi jest veliká (přes jeden palec zšíří); jeden z nich jest právě ten, o němž sub V. v prvé části článku bylo promluveno. V témž hrobě našly se mimo to i kroužky zlaté. Z velikých ploch, na nichž rytina se nalézá, lze souditi, že prstenů těch nebylo asi užíváno k ozdobě, nýbrž hlavně ku potřebám praktickým. K nošení byly by bývaly velmi nepohodlné. K takým potřebám užíváno zajisté i prvých dvou prstenů, jichž oblouček tak jest těsný, že hodí se pouze pro prst ženský, ač obrazy na nich (lov a boj) nezdají se nasvědčovati tomu, že by jich vskutku byly užívaly ženy.

Vlastních tedy prstenů nebylo nalezeno ve hrobech právě hojně i můžeme souditi, hledíce ku množství jiných skvostů ve hrobech těch nakupených, že užívání jich nebylo hojné za dob oněch a že vztahovalo se nejšpíše jen k potřebám praktickým. Že by ostatně doba Homerská nebyla znala rytin, nelze tvrditi; aspoň obrazy spony Odysseovy (Od. 19. 226 n.) nemůžeme si mysliti podstatně jinak, než obrazy podobných skvostů mykenských t. j. než jako rytiny. Na sponě zobrazen byl ve zlatě zápas psa a kaloucha. Že by byl umělec na sponě nevelkých rozměrů celý obraz provedl prací vypuklou, pochybuji; vyrytí obrazu bylo zajisté i snadnější i zřetelnější.

Ve spisku svém (str. 43) ukázal jsem na velikou podobnost rytin těch k rytinám assyrským a babylonským. Shoda svědčí sama o sobě o stáří jejich. Učilť se rytectví od Assyrů Foinikové, již ovšem, sami postrádajíce síly tvůrčí, řídili se v té příčině i vzory aigyptskými, jak o tom cyperské nálezy Cesnolovy nevývratně svědčí. Od Foiniků naučili se umění tomu zajisté i Řekové. Ať jsou tedy gemmy a rytiny mykenské zbožím zcela cizím aneb napodobením cizích vzorů doma povstalým, od válců a kuželů assyrských a od scarabeů foinických děliti je nelze.

Mínění Stephaniovo, že rytina na prstenĕ ze šestého hrobu má na sobě ráz prací perských z doby Sassanoviců, lze tedy dle těchto praemiss pokládati již a priori za velmi ukvapené. A vskutku i tu lze to, co Stephaniovi zdá se býti podivným, doložiti analogiemi z nálezů najisto starších aspoň 6 stol. př. Kr. Že tyto starobylé nálezy mykenské vskutku mají leckteré podobnosti s nálezy jihoruskými, vyložiti jest přirozeně tím, že jak v umění mykenské, tak i v umění obyvatelů jižní Rusi působily ode dávna živly umění východního, v krajinách pak pontských tím déle a tím účinněji, čím bližší byly země ty krajinám asijským a vzdálenější Řecka, jež v umění svém tyto živly cizí záhy po svém způsobě a svým tvůrčím duchem upravilo a zdokonalilo. *)

---

*) Stopy tyto působení východního jsou na nálezech jihoruských dosti četné. Tak na př. jeví i umění jihoruské zálibu ve fantastických

Obrazy žen na prstenu tomto Stephani srovnává s obrazy žen na jedné misce hraběte Strogonova; podobné ženy, jak můžeme přidati, v kroji podobném, ale ne s prsoma obnaženýma, vyobrazeny jsou i na stříbrné vase jihoruské, reprodukované v Compte rendu 1881 tab. VII. obr. 5. Srovnávají-li se však tyto obrazy s obrazy mykenskými podobou svou, provedením zajisté daleko od mykenských se liší. (Viz Listy filol. 1881, str. 92 pozn.). Podivuhodný kroj osob na prstenu mykenském vysvětliti jest částečně i nezručností umělce, jenž v kreslení postav lidských i při tomto prstenu, jako jiní při rytinách jiných, neuměl vystihnouti ani přibližnou onu přirozenost, jaká jeví se na leckterých obrázcích zvířat. Rýhy vodorovné, jimiž oděv pruhován jest, naznačují tuto (podobně jako na oněch předmětech jihoruských) dosti neobratně řasy oděvu. Jak neobratně v té příčině vedli si dlouho umělci řečtí, poznáváme na př. ze starožitného reliefu ze Sparty (Mittheilungen des deutschen archaeol. Institutes in Athen, Die Kunstwerke aus Sparta und Umgebung 1877, str. 303, tab. 20), na němž vyobrazena jsou dvě trůnící božstva s osobami jim se kořícími. Řasy svrchního roucha bohů naznačeny jsou velmi prostě diagonalními čarami, spodní pak roucho tak těsně přiléhá k lýtkům, že podobá se velice těsným kalhotám.

Podobně jest i na gemmě mykenské, reliefu onoho daleko starší, a proto také neumělejší; pruhy ony naznačují řasy roucha a to, co u osoby prostřední zdá se býti těsnými kalhotami, jest asi jen těsně přilehající roucho spodní. Ostatně třeba připomenouti, že z kresby tak neumělé a neurčité nelze činiti s jistotou závěry jakés o kroji. Obrazy tak nedokonalé snadno svésti mohou k omylu. Tak zdá se na př., že osoby na prstenu zobrazené svrchní část těla mají nahou. Což chtěl-li však umělec naznačiti takto roucho těsně přiléhající, spolehaje na to, že souvěkovci jeho, kroj znající, dobře intenci jeho porozumějí?*)

Důležito však jest, že ryti na tato obsahem svým i jednotlivostmi podobá se rytinám assyrským a foinickým. Tak abych uvedl příklady z nálezů, učiněných na půdě silně Řeky osídlené, mezi gemmami cyperskými, nalezenými Cesnolou, jest nejedna, jež upomíná na tuto rytinu mykenskou. Na př. na obr. 1, 4, 9 tab. 75, zvláště pak na obr. 25 tab. 77 zobrazeny osoby s rouchem rovněž na příč (vodorovně) rýhovaným. Osoba na obr. 9 tab. 75 má

---

zvířatech (okřídlených lvech, sfinzích; srov. Compte rendu de la commission imperiale archeologique 1880 Pl. III. obr. 22, 23, 27 a j.); na jednom scarabaeu (Pl. III. 8) vyobrazen m i h r, obraz to okřídleného slunce, jež na aigyptských, assyrských a foinických obrazech zhusta se vyskytá.

*) V umění archaickém leccos přenechává se fantasii divákově. Dosti dlouho zobrazováno na př. jen jedno kolo vozíku a pouze dvě nohy koně, ježto umělec nesprávně a nepřirozeně předpokládal, že na obraze kola i nohy se kryjí. Lze snad z toho také činiti jaké závěry?

i škorně podobné podoby půlměsíce, a osoba na obr. 25 tab. 77 podobnou přikrývku hlavy, jako osoba prostřední na prstenu mykenském.

Na prstenu ve výši nad osobami vznáší se i obraz slunce a měsíce a podivná podoba jakéhos božstva; podobnými symbolickými ozdobami vyplněny jsou i gemmy cyperské; srov. na př. jen obr. 13 a 18 tab. 76, kde rovněž vyobrazen půlměsíc a slunce. Příbuznost gemm mykenských s cyperskými jeví se i tím, že i na cyperských zhusta vyskýtá se býčí hlava (na př. obr. 20 tab. 76, obr. 25, 30 tab. 77). Podobností takých bylo by lze uvésti ještě větší počet; (často i na cyperských drží osoby v ruce květiny, jako na prstenu mykenském, často neobratně vyobrazen na nich posvátný strom hom a j.). Gemmy cyperské pak nemůžeme přičísti zajisté do aery letopočtu křesťanského; dle nápisů klínových na některých se vyskýtajících náležely osobám, jež žili až i v 16. stol. př. Kr., ač ovšem většina jich padá do dob daleko pozdějších. Při shodě, jež jest mezi nimi a rytinami mykenskými, třeba ochotně uznati, že rytiny mykenské jsou s nimi příbuzny a že vznikly tedy za dob přibližně asi týchž. Zda jsou to práce docela cizí či pouze napodobení práce cizí, nechci rozhodovati. Hotovitelé jich však zajisté pohybovali se v témž kruhu ideí, jaké jeví se nám na cyperských gemmách, hlavně těch, jež původu jsou assyrského.

Podobně jest i s býčími hlavami se symbolem dvojité sekyry, jež nalezeny i v Mykenách i ve krajích jihoruských. Provedení jich ukazuje na rozdílné doby jich povstání. Sekyry ty jsou symbolem karského boha Sandona, jehož kult, jak vyložil jsem v Listech filol. V. str. 139 a násl., rozšířen byl i ve krajinách pontských. Tam tedy potrval, kdežto v Řecku za dob historických zhola vymizel. Stopy jeho některé shledáváme v bájích o Herakleovi (srov. Listy fil. V. m. u.). Vyskýtají-li se příznaky kultu toho také na půdě argolské, možno z úkazu toho souditi, že i tam Karové nebo Foinikové v dobách předhistorických jej zanesli, ale že během doby v převládajícím kultu bohů domácích zanikl. Tomu zdá se nasvědčovati i to, že právě Argolis jest dějištěm mnohých bájí o Herakleovi, v jehož uctění nalezáme stopy některé tohoto božstva asijského. Možno však též (ač to zdá se méně pravdě podobno, ježto podobné hlavy býčí se sekyrami dvojitými i samostatně se vyskýtají), že na rytinách i jinde zobrazovány symboly jeho pouze napodobením vzorů cizích, a že jim tedy umělci mykenští ani nerozuměli.

Takovéto mechanické napodobování vzorů cizích není v umění starověkém bez příkladu. Na scarabaeiích foinických, zdělaných dle vzorů aigyptských, vyskýtají se semo tamo i ornamenty bezvýznamné; tak na př. na tab. 79 obr. 7 spisu Cesnolova vyobrazena uprostřed dvou postav klečících cartouche, oval to, jímž obklopena bývají v písmě hieroglyfickém jména vlastní,

avšak prázdná, takže neobsahujíc žádného jména stává se bezvýznamnou okrasou.

Ostatní námitky Stephaniovy nelze vyvrátiti tak naprosto, jako námitky právě uvedené. Nedostačíť k tomu material archaeologický dosud nám známý. Tak Stephani zjednává si důvod pro tvrzení své i z té okolnosti, že mrtvoly mykenské měly obličeje pokryty zlatými maskami, kterýžto obyčej pohřební shledáváme částečně u Aigypťanů, v zemích asijských, na jižní Rusi i jinde. Avšak masky také pocházejí, pokud stáří jich určiti lze, většinou z doby velmi pozdní, z doby letopočtu křesťanského. Na půdě řecké, ve hrobech z doby historické i starší, ovšem podobného nálezu dosud neučiněno, takže nálezy tyto mykenské mezi nálezy, učiněnými ve hrobech na půdě ryze řecké, stojí zcela o samotě. Dokud tedy snad novými šťastnými objevy se nezjistí, že podobným mravem i Řekové aspoň za dob předhistorických se řídili, třeba nám přestati na výkladě Benndorfově, jehož jsem se na str. 35 a n. spisku svého dotekl. Dokázalť Benndorf, že zvyk ten naskýtá se netoliko na půdě evropské, nýbrž i n. př. v Mexiku i soudí z toho, že za dob pradávných všeobecně byl rozšířen. Masky tyto měly zajisté zabrániti předčasnému rozpadávání mrtvoly, dokud byla vystavena na odiv; u Římanů dle výkladu Benndorfova velmi pravděpodobného vznikl jím známý zvyk obrazy, masky voskové (imagines) osob zemřelých, jež místo osoby skutečné bývaly vystavovány, ukládati v atriích domů. U Římanů udržely se tedy stopy zvyku toho až do dob nejpozdějších. V Řecku, pokud víme z nálezů archaeologických a ze zpráv starověkých, vymizel beze stopy i udržel se v původní své podobě v krajinách odlehlých, proudu novějších zvyků nesnadno přístupných. Že by byl vznikl teprve za doby křesťanského letopočtu, není pravděpodobno. Nebylo by lze pak vyložiti, proč v krajinách tak od sebe odlehlých současně se vyskýtá (na jižní Rusi, ve Francii, na poloostrově hispanském a j.). Vznikl-li snad ve všech těchto krajinách samostatně? Či přenesen byl na př. z Pontu až do Francie a Hispanie, nezanechav na této dlouhé své pouti v krajinách, kudy se šířil, žádné stopy? Či lze toto porůzné vyskýtání se zvyku toho pravděpodobněji vyložiti tím, že zvyk ten dříve povšechně byl rozšířen a že ve krajinách největší vzdělanosti antické, stálým proměnám ve zvycích svých a mravech podléhajících, již před dobou historickou vymizel, udržev se pouze na některých odlehlých bodech té půdy, kde byl dříve rozšířen? Závěr tento zajisté jest přesnější prvého, ač i tak zůstává pouhým závěrem, postrádajícím dosud potvrzení skutečnými nálezy. Že pak nálezy pravdivost jeho dosvědčující mohou ještě býti učiněny, jest na bíledni. Prozatím nelze toto osamotnělé vyskytnutí mask pohřebních v Mykenách, při tolika důkazech svědčících o starobylosti hrobů těch, užívati jako důvodu proti ní.

Podobně jest i s obrazy motýle, jež objevují se v umění řeckém opět velmi pozdě. I kdyby vskutku nebylo a nenalezlo se ani příště žádného předmětu, jenž by vyskýtání motýle na dílech umění řeckého v dobách dřívějších potvrzoval, nemohli bychom z tohoto osamotnělého zobrazování motýle souditi o stáří starožitností mykenských. Zvláštní záliba v zobrazování toho neb onoho zvířátka nemůže předce souditi o rázu umění té neb oné doby (srov. Furtwängler v recensi spisu Stephaniova, Deutsche Literaturzeitung 1881 č. 6); ne předmět, který se zobrazuje, ale způsob, jakým se zobrazuje, jest pro umělecký směr různých dob charakteristickým. A právě tento způsob, jakým zobrazeni motýlové na předmětech mykenských, svědčí pro dobu starobylou, pro dobu, ve které kvetl sloh linearní, jemuž ještě kontury těl zvířecích, a tedy i kontury těchto motýlů mykenských, podléhají. (Srv. výše na str. 89 pozn.) Doba, z níž pocházejí předměty mykenské, libovala si pak vůbec v zobrazování zvířat nižších řádů. Jak časté jsou na předmětech těchto i jiných z též asi doby obrazy sepií, nautilů, mušlí, jichž zobrazování příští doba se zřekla! Je-li tedy podivno, že zřekla se i zobrazování motýle aspoň na jistou dobu a že vracela se k obrazům jeho až v té době, kdy přikládán jim význam symbolický? Ostatně tvrzení Stephaniovo a Schulzovo není ani správné. Motýlové zobrazováni bývají na památkách staroaigyptských a v novější době shledány jsou i na památkách assyrských. Platnost analogií těch při tak mocných stycích mezi uměním aigyptským a assyrským z jedné a řeckým s druhé strany musí se i přes odpor Schulzův připustiti. Furtwängler pak na m. u. připomíná, že v berlínském museu chová se pomalovaná amfora staroattická, nejpozději ze začátku 5 stol. př. Kr., na níž vyobrazen také motýl a to ve spojení takovém, že zdá se tam býti již symbolem duše. Snad novými nálezy a prozkoumáním materialu starého nabude se i v této věci více světla a objeví se, že Řekové zobrazování motýle vůbec ani se nezřekli.

O ostatních námitkách Stephaniových zmíním se krátce, ježto postrádají naprosto podstaty. Prochus zobrazený u Schliemanna na str. 280 štíhlostí a elegancí svých tvarů neliší se nikterak od ostatních zlatých a stříbrných předmětů mykenských, jež při vší své prosté ornamentice co do leposti tvarů svědčí o veliké již dovednosti umělců. Podobnost konve té s konvemi z dob letopočtu křesťanského za takých okolností nerozhoduje.

Rovněž tak i ozdoby jiice, nalezeného ve hrobě prvém (Schliemann str. 352), nevybočují z mezí ornamentiky kovových předmětů mykenských, jsouce vesměs linearní a spiralní i netřeba je klásti do dob po Kr. Podobnost jich k předmětům z doby tak pozdní vysvětluje se tím, že ornamentu linearného a spiral-

ného umění řecké nikdy se nezřeklo; ovšem neužívalo ho tak výhradně, jako za doby, z níž pocházejí nálezy mykenské.*)

Schulze na str. 20 a n. svého spisu proti domnělému stáří nálezů mykenských uvádí i ten důvod, že na značném počtu věcí zlatých, stříbrných i měděných objevuje se již spájení, jehož nálezcem dle Her. 1. 25 byl Chian Glaukos (žil za Alyatta, tedy mezi rokem 620—564). Z toho soudí, že nálezy, na nichž vedlé spojování jednotlivých částí kovových nýtky, také spájení jest užito, nemohou býti starší šestého století př. Kr. Ale i proti zprávě svědomitého dějepisce, bylo by nutno posunouti dobu, kdy poprvé i v Řecku začalo se užívati spájení, poněkud dále.

Nebudemeť moci pokládati již Glauka za prvého, jenž tohoto způsobu spojování kovů užíval, tak jako, jak výše vyloženo, ani Mnesarchos nebyl prvním, jenž nalezl rytí v kámen aneb kov, ani Rhoikos a Theodoros první, kteří nalezli lití spěže. Archaeologické nálezy usvědčují zkrátka podání ústní, i vzornými spisovately zachované, z nepravdy.

Ale tyto nálezy archaeologické nejsou ani v odporu s místem Herodotovým, jak správně dokázal A. Michaelis (Archaeol. Zeitung 1876 str. 156 n. ve článku „Vermischte Bemerkungen"). Herodot zmiňuje se o spájení železa (1. 25: *Γλαύκου τοῦ Χίου ποίημα, ὃς μοῦνος δὴ πάντων ἀνθρώπων σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρε*) a nález tohoto spájení přičítá Glaukovi. Při spájení železa doporučuje se spájení na tvrdo (pomocí spěže nebo mosazi), ježto spájení na měkko nepřipouští při železe dalšího spracování částic spájených. Při onom však způsobu spájení nutno, aby předmět celý dán byl do ohně. Zásluhou Glaukovou tedy jest, že tento způsob spájení nalezl. Spájení prvého způsobu bylo dávno známo, ježto spájení železa předpokládá již znalost spájení spěže. Spájení spěže a kovů jiných dostalo se zajisté již před dobou, v níž Glaukos žil, z orientu do Řecka a to, jak souditi jest z nálezů mykenských, o několik století dříve.

Místa Homerova, která Friedreich (Realien in der Iliade und Odyssee str. 288) uvádí jako doklad, že spájení již za doby Homerovy bylo známo, ovšem k utvrzení mínění jeho nedostačují, ježto spojení dvou různých kovů, o nichž na místech těch řeč, (zmiňujeť se básník v Odys. 4. 615, 15. 115 o stříbrné nádobě, jejíž okraj byl zlatý, Od. 4. 131 o podobném košíčku stříbrném, Il. 23. 561 o krunýři měděném s cínovou obrubou), mohlo se na předmětech těchto docíliti i snýtováním. Ale místa ta právě pro neurčitost svého výrazu také nevylučují možnost, že básník mluví tam skutečně o spájení. Opětně nový důkaz, že nelze

---

*) Na str. 90 Listů filol. v prvé části článku mylně udáno, že ozdoby ty provedeny jsou vytepáním (repoussé); ozdoby jsou do desk zlatých vyryty, podobně jako na zlatých prstenech mykenských, z nichž o jednom výše šíře bylo jednáno.

užívati básní Homerových za doklad k vyvrácení aneb utvrzení některých sporných otázek archaeologických, aneb že se to musí díti s jakous umírněností a rozvahou.

Výkladem tím tuším uvedeny jsou námitky Stephaniovy i Schulzovy na pravou svou míru. Té síly, aby víru ve starobylost nálezů mykenských podvrátili, zajisté nemají; ale ukázaly aspoň na leckteré zvláštnosti starožitností těch, jež nemajíce dosud analogií dostatečných mezi nálezy předhistorickými, čekají ještě náležitého vysvětlení; vzbudí tedy aspoň polemika tato novou činnost v badání na poli archaeologie předhistorické i ve zkoumání neotevřených dosud hrobů předhistorických v Boiotii a Lakonice, jakož i v novém probírání nálezů maloasijských, s nimiž památky mykenské v těsném jsou spojení.

Během doby zajisté vysvětlí se leccos, co dosud vzbuzuje při nálezech podivení. Vzpomeňme si jen, jaký úžas budil zvláštní ráz nálezů mykenských za doby jich objevení; v prvých okamženích nevědělo se ani zhruba, zda jest je vřaditi mezi starožitnosti karské, germanské, křesťanské či řecké. Ukvapené soudy mnohé ustoupily teď již chladnější rozvaze; převalná většina archaeologů na slovo vzatých (Newton, Conze, Benndorf, Furtwängler, Köhler, Milchhöfer a j.) vřadila je mezi nálezy z předhistorické doby hellenské; místo toto zajisté nálezy ty si udrží a námitkami proti stáří jich pronášenými upevní.

Ku konci chci se zmíniti o otázce, kterouž vzbudil Köhler přednáškou svou otištěnou ve spise častěji uvedeném „Das Kuppelgrab bei Menidi“ (str. 51 a n.; Die vorhistorischen Grabstätten in Griechenland). Köhler hledí vyložiti prazvláštní způsob pohřbu, jakého dostalo se mrtvolám mykenským dle zpráv Schliemannových i jiných svědků, kopání samému přítomných. Dle pozorování Schliemannova, o jehož věrohodnosti Köhler nechce pochybovati, položeny jsou mrtvoly bohatě vystrojené do hrobu a v nich na polo a nedokonale spáleny. O tom prý dle Schliemanna a j. svědčí patrné stopy ohně na předmětech mykenských nalezené. Já jsem ve spisku svém (str. 33 a n.) o spolehlivosti tohoto pozorování pochyboval; tak i Köhler nemůže si představiti, kterak hranice ve hlubokých jamách (neboť hroby mykenské byly vskutku pouhé jámy) mohly řádně vzplanouti. Ale podobné neklamné stopy ohně nalezeny i ve hrobech spatských a v menidském. Soudil jsem (a mínění toho dosud nespouštím se zhola), že tyto stopy ohně, popel i zbytky ohořelých dřev po různu ve zmíněných hrobech se naskýtající, pocházejí z obětí uvnitř kob a hrobů nebožtíkům konaných. Budovati pro mrtvoly, kteréž měly býti spáleny, hroby, zdá se býti věcí zbytečnou. Köhler snaží se tuto záhadu vysvětliti takto: Hellenové zprvu mrtvé své vůbec spalovali; avšak ještě v dobách předhistorických zavládl obyčej, přinesený z cizích krajů, kde jiné názory o životě pod-

zemském panovaly, pochovávati mrtvé ve hrobech rodinných.*) Hroby mykenské i ostatní — tak soudí Köhler — pocházejí z jakés doby přechodné, kdy Hellenové starobylý obyčej svůj, mrtvoly spalovati, sloučiti chtěli s obyčejem novým, cizím, dle něhož mrtvoly ukládaly se ve hrob. Toto mínění Köhlerovo jest ovšem dosud pouhá domněnka, postrádající odůvodnění. Ale pro stáří starožitností mykenských, kdyby se osvědčila pravdivou, měla by význam nemalý. Za dob homerských mrtvoly vesměs se spalují; bylo by tedy třeba uznati, že pohřby také v obyčej vešly po době homerské a že tedy starožitnosti mykenské spadají sice do periody předhistorické, ale nikoliv předhomerské, jak ve spisku svém jsem tvrdil, nýbrž pohomerské. Že od mínění svého dosud nemohu upustiti, k tomu vede mne hlavně ráz vzdělanosti, jaký u Homera se jeví. Kdežto nálezy mykenské mají na sobě ráz jakési dvojitosti, jevíce vedlé živlů čistě řeckých mnohé živly cizí, vzdělanost doby homerské má ráz mnohem jednotnější. Ovšem u Homera vypravuje se o obchodech Foiniků v Řecku zboží své nabízejících, což jest svědectvím, že styky Řeků s orientem za této doby nikterak nepřestaly. Ale jinak zdá se, že mnohé živly cizí, jež shledáváme na nálezech mykenských, docela splynuly s živly domácími. V Mykenách shledali jsme na př. stopy kultu karského Sandona, jenž svědčí aspoň o mocnějších stycích s Foiniky a Kary, ne-li o osídlení některých míst peloponnesských osadníky tohoto kmene. Kulty bohů homerských jsou již naskrze provanuty duchem řeckým. Tak i obyčej, pokrývati obličeje mrtvol maskami, zdá se mi býti velmi starobylý a předhomerský, i odvažuji se pronésti domněnku, že právě nový obyčej, spalovati mrtvoly, vytiskl obyčej starší, mrtvoly vystavovati na odiv a pokrýváním obličeje jich maskou brzkému rozpadávání i ve hrobě zabraňovati. Byla-li mrtvola brzo po smrti spálena, nebylo třeba tak drahocenného výstroje jejího ani zlatých mask. Rovněž tak pozoruhodno jest, že u Homera užívání spěže na př. ku zbraním sice převládá, že však železo není kovem nikterak neznámým, třeba by bylo bývalo ještě velmi cenné a spracování jeho půso-

*) Hroby spatské i menidský jsou zajisté hrobky rodinné, jež konaly úkol svůj po dlouhá léta, dokud nevymřeli členové též rodiny, kteří chtěli — jak ze hrobů těch souditi musíme — i po smrti spojeni býti. Byly tedy hroby tyto občas otvírány a jen takto vyložiti lze, proč tolik různých předmětů ozdobných nalezá se ve štěrku, jímž dromy k nim vedoucí zasypány byly. Patrně leccos při tak hojném otvírání hrobů z hrobu samého do dromu zavlečeno; něco odpadlo i z mrtvol během pohřbu samého. I hroby mykenské jsou zajisté rodinnými, jakkoliv jest dosti podivno, že volena ku hrobům těm podoba tak nepraktická; musilyť při ukládání těl nových zemřelých býti otvírány a překopávány. Častým otvíráním a překopáváním hrobů vysvětluje se též, proč v prsti a štěrku, jímž byly zasypány, vyskytaly se hnáty a lebky lidské. Netřeba tedy úkaz ten vykládati, jak činí Schulze, že hnáty ty a lebky dostaly se v ta místa teprve tím, že Herulové kopali svoje hroby na místě hrobů starých.

bilo Řekům ještě obtíže. Ve hrobech mykenských však železo úplně schází. Zdá se tedy, že náleží nálezy ty do doby bronzové, kdežto doba homerská stojí jaksi již na prahu jejím.

O stupni vývoje, na jakém stojí umění řecké za dob homerských, lze si ovšem učiniti soud velmi nedokonalý. Nicméně, pokud ze sporých zmínek Homerových souditi lze, mělo umění dob homerských již daleko větší zručnost ve zobrazování postavy lidské, než umění mykenské, jež přestávalo většinou na slohu ornamentálním a na zobrazování jednotlivých zvířat, postavu pak lidskou zobrazovalo jen po různu a to velmi nedokonale. Srovnejme jen hrubé idoly mykenské, hrubé postavy stel mykenských s jinými plastickými díly, o nichž Homer se zmiňuje, připisuje mnohé z nich pro krásu jich původu božskému (na př. svítící mládce a psy v domě Alkinoově, sochu Atheninu v chrámě ilijském, štít Achilleův s tolika bohatými obrazy, tkaniva Helenina, na nichž zobrazeny byly celé boje Řeků a Trojanů), i uznáme, že umělci homerští jeví daleko větší ochotu ku zobrazování postavy lidské, než umělci mykenští. Spíše zdá se mi, že shoduje se doba homerská s dobou, v níž povstala lví brána a thesaury mykenské, hroby spatské, nauplijské i menidský. Thesauros Atreův na př. vyzdoben byl uvnitř deskami kovovými; o takém pak vyzdobování siní zmínka se děje právě u Homera. Rovněž jeví nalezy posléze jmenované daleko větší zručnost v napodobení postav zvířecích i lidských, než nálezy mykenské. Ze slonoviny zhotoveno hojně předmětů nalezených ve Spatě a Menidi; rovněž Homeros často činí zmínku o ozdobách a pracích z látky té. V Mykenách předměty ze slonoviny poměrně jsou dosti řídké.

Než buď jak buď; stojímeť tuto na půdě velmi kluzké, na poli záhad a problemů dosud nerozřešených. Nesnadno-li vůbec z básně nějaké čerpati důvody k určování stáří nálezů archaeologických, jest tím nesnadnější bráti je z básní Homerových, jichž části povstalé za dob různých nejeví týž stupeň vzdělanosti a mohly tedy obrážeti v sobě několik stadií uměleckého vývoje řeckého. Tím méně můžeme ovšem nálezy ty, srovnávajíce je s nálezy homerskými, na základě toho srovnání přiřknouti jistému určitému století. Spíše bude snad jednou možná na základě objevů archaeologických, bude li je lze pevně datovati, srovnáním jich s vývojem umění, jevícím se v básních Homerových, stanoviti určitěji dobu zpěvů homerských.

Tolik však zdá se nám býti nade vši pochybnost jisto, že nálezy mykenské náleží do doby předhistorické; zda do doby předhomerské či pohomerské, ukáží snad v brzce další nálezy a další bedlivá zkoumání.*)

*) Vyvrácením mínění Stephaniova vyvráceno i jiné tvrzení, podobně romanovité a nikterak neodůvodněné, pronesené brzo po námitkách Stephaniových od P. Forchhammera ve spisce: Mykenae und der

Kritické příspěvky k Liviovi.*)

Podává Robert Novák.

39, 8, 7 (kde činí se zmínka o neřestech z Bacchanalií vycházejících): Nec unum genus noxae .... sed falsi testes, falsa signa testamentaque et indicia ex eadem officina exibant. Místo testamentaque mají rukopisy testimoniaque, jež vedlé falsi testes ovšem obstáti nemůže, kdežto pro c. 18, 4 (falsis testimoniis, signis adulterinis, subiectione testamentorum ... contaminati) testamenta tuto bychom očekávali. Tím Madvigova athetese slov falsi testes a ponechání rukopisného testimonia nemá mnoho pravděpodobnosti do sebe. Ale ovšem pravda jest, co Madvig proti čtení svrchu uvedenému, jež Weissenborn přijímá, namítá, že totiž daleko lépe testimonia s indicia se spojuje, než testamenta, jakož i že nepěkné jest tu spojení osob a věcí (falsi testes, falsa signa). Snad psal Livius: sed falsa testamenta, signa testimoniaque et indicia. Mohloť slovo testamenta, psáno býti zkráceně testāēta, z čehož bez obtíží vznikla korruptela testeta, jež k dalšímu porušení příčinu zavdala. Z falsa teste učinil interpolator falsi testes, ze zbývajícího ta a následujícího signa: fa(lsa) signa. Při čtení tom pořádek slov jest velmi pěkný: jako totiž testimonia k indicia se hodí, tak testamenta ku signa.

ib. 25, 3 n. (kde vykládá se o poslancích římských rovnajících spory mezi králem Macedonským Filippem a Thessaly): In controversiam autem veniebant Philippopolis, Tricca, Phaloria et Eurymenae et cetera circa eas oppida, utrum Thessalorum iuris, cum vi ademptae possessaeque ab Aetolis forent (nam Philippum Aetolis ademisse eas constabat), an Aetolica antiquitus ea oppida fuissent. Takové jest čtení rukopisné; než závadna jsou, načež Madvig dobře upozornil, plusquamperfecta ademptae possessaeque forent, za něž očekávali bychom imperfecta adimerentur possiderenturque. Avšak čte-li

---

Ursprung der Mykenischen Funde. Kiel 1880. Forchhammer, dav se svésti domnělým perským rázem některých starožitností, domnívá se, že pocházejí všecky nálezy ty z veliké kořisti, jíž se dostalo Řekům (srov. Her. 9. 80 n.) po bitvě u Plataj. Nálezy mykenské jsou díl kořisti té Mykeňanům přiřknuté, který ukryli při obléhání města Argejskými, Tegejskými a Kleonskými r. 468 do cisteren, blíže hrobů v akropoli mykenské se nacházejících, dílem uložili k padlým bojovníkům, jež, nemohouce vyjíti ze hradu, nuceni byli pohřbiti v něm samém. Nebožtíkům těm dali i perské zlaté masky v táboře ukořistěné (ovšem proti tehdejšímu zvyku řeckému, jen aby je někam ukryli). Tato hypothesa docela bezdůvodná nepotřebuje ani vyvrácení.

*) Srvn. L. f. a p. V (1878), str. 141—156.

Madvig z této příčiny a ještě jiné, již Weissenborn právem zamítá: utrum, Thessalorum iuris cum(e s s e n t), vi ademptae possessaeque ab Aetolis forent — an Aetolica antiquitus ea oppida fuissent, z důvodu, jejž Weissenborn uvádí, nezdá se čtení to podávati čtení původního. I jednodušší i smyslem, jak se domnívám, úplně vyhovující jest můj návrh, čísti totiž: utrum Thessalorum iuris, (p r i u s)quam . . . . forent, — an Aetolica antiquitus . . . fuissent. P r i u s po iuris pro podobnost svou mohlo zajisté snadno od opisovatele vynecháno býti (o nic nesnadněji než 41, 18, 7, kde podobně prius z priusquam po c o p i i s vypuštěno jest), zbylé pak quam přešlo v quom, za něž po Quintilianově době nastoupilo cum, jako místo quoi a quoius touž dobou opanovalo cui a cuius (Quint. I 7, 27).*)

40, 12, 18 (v řeči Demetriově, jíž odpovídá tento před otcem svým k obžalobě Perseově): idem non Romanorum gratiam solum, sed Macedonum iudicia ac paene omnium deorum hominumque consensum conlegit, p e r q u a e o m n i a s e m i h i p a r e m i n c e r t a m i n e n o n f u t u r u m c r e d i d e r i t; idem, tamquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris ultimam spem confugisse me insimulat. Nesnáze působí věta per quae — crediderit, o čemž srovn. Madvigovo a Weissenbornovo poznamenání k tomuto místu. Madvig píše místo crediderit c r e d i d e r i m, než tím obtíží neubývá. Ale zhojeno snad bude místo toto, jestliže je jinak rozdělíme, potáhneme-li totiž větu per quae — crediderit k následujícímu idem tamquam cet., vložíce ovšem buď po futurum c u m aneb kdeby též na místě bylo (srvn. na př. 23, 27, 3), před omnia, tedy budeme-li celé místo takto čísti: Idem non Romanorum gratiam solum, sed Macedonum indicia ac paene omnium deorum hominumque consensum conlegit. Per quae (c u m) omnia se mihi parem in certamine non futurum c r e d i d e r i t, idem, tamquam cet. Podobalo by se pak místo to místu 40, 5, 2 n.: ad id unum omnes cogitationes intendit. C e t e r u m c u m n e a d i d q u i d e m, quod muliebri cogitabat animo, s a t i s p e r s e v a l i d u m c r e d e r e t, singulos amicorum patris temptare sermonibus perplexis instituit.

ib. 15, 4 (v též řeči dí Demetrius): Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum nec ambigere umquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me maiori cedere vis, sic illud nec debui facere nec debeo, u t i n d i g n u s, t e p a t r e i n d i g n u s, o m n i b u s v i d e a r. Tak Weissenborn; ale že slova ta jsou porušena, jest velice pravděpodobno. Jedno

*) Nunc c u i tribus litteris enotamus, in quo pueris nobis ad pinguem sane sonum q et u et o et i utebantur, tantum ut ab illo q u i distingueretur.

indignus jest zbytečné a jen nemálo strojeným výkladem, jejž na př. Weissenborn podává, dají se obě dvě hájiti. Jiní čtou: ut indignus te patre, indignus omnibus videar, berouce omnibus za ablativ k indignus náležející. Ale čtení to právem odbývá Madvig slovy: Neque enim cum omnibus talis erat Demetrio coniunctio, ut iis se dignum praestare deberet; neque omnibus indignus continuo erat, qui rege patre non dignus erat. Aut cum Gronovio scribendum est: indignus te patre, indignus (maioribus) videar aut: indignus te patre omnibus videar. Ale pravděpodobnějším zdá se mi, že Livius psal: ut indignus te patre indigenis (t. j. Macedonibus) omnibus videar. Srovn. § 6: utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem; c. 12, 18: Macedonum iudicia... conlegit.

ib. 35, 13 (v řeči, jíž zrazuje senatu odvésti vojsko z přední Hispanie, praví Tiberius Sempronius ku konci mezi jiným toto): Dictu quam re facilius sit provinciam ingenio ferocem, rebellatricem confecisse. Konjunktiv sit jest, což první pozoroval Madvig, tuto nevhodný. Než píše-li Madvig místo něho indikativ est, myslil bych spíše, že věta, na níž sit záviselo, zde vypadla, věta totiž vereor ne, jež by sem nemálo se hodila a po re (... quam re vereor ne facilius sit) vypuštěna býti mohla. Srov. 26, 41, 7; 22, 14, 10; 23, 12, 12.

41, 3, 4: Vix mille ducenti ex tanta multitudine, qui arma haberent, perpauci equites, qui equos secum eduxissent, inventi sunt; cetera deformis turba velut lixarum calonumque, praeda vere futura, si belli hostes meminissent. Slovo vere jest tu porušeno. „Neque speciei et veritatis hic ulla est distinctio neque vere pro haud dubie dicitur“ (Madvig). Navrhuje pak se za ně fere (Madvig), e re, certe, z čehož domněnka poslední (certe) zdá se smyslem nejvhodnější. Než jsou nadto i jiné domněnky možny. Nebylo by na př. nemožno domnívati se, že Livius psal: praeda haud aegre futura (dav, jenž by byl bez nesnáze kořistí se stal, kdyby nepřátelé války pamětlivi byli bývali). Smysl jest tím zajisté pěkný, výklad pak korruptely nikoli nesnadný. Haud aegre, bylo-li psáno aut egre (tak psáno haud v našem rukopise, jakož i v jiných, přečasto, rozdílu pak mezi ae a e též na mnoze se v něm nešetří), mohlo *a* pro předchozí *a* slova praed*a* pozbyti, tak že z haud zůstalo pouhé ut — tuto chybu nacházíme na př. v Puteaneu, kde 24, 8, 5 místo eandem causam haud multis (= causa¯ haud m.) annis post čteme eandem causam ut multis a. p. — a z ut egre k uere, nebylo daleko. Při tom dlužno povážiti, že čásť, z níž toto místo pochází, nyní v rukopise Vídeňském jest ztracena a že čtení její toliko na opisu Grynaeově se zakládá. Grynaeus mohl

tudy zkomoleninu podobnou dotčenému utegre (na př. uegre) v rukopise nalézti, již mylně za vere četl. Že pak Livius hojně aegre smyslem difficulter, haud aegre smyslem facile, facillime užívá, známo.

ib. 4, 4: at Histrorum pauci, qui modice vino usi erant, memores fuerant fugae. Čtení vino usi erant jest zdařilá konjektura Heerwagenova, o níž téměř ani pochybovati nelze, místo porušeného vinosi erant. Vhodně můžeme srovnati s místem tímto 40, 14, 1: si die festo inter aequales largiore vino usus sum. Psal-li Livius dle tohoto místa nahoře modico, jež v modice přejíti musilo, jakmile vinosi v textu se vyskytlo, čili jak nyní se čte, modice, nelze ovšem, ježto obé stejně jest vhodné, již rozhodnouti, aniž na tom co záleží.

ib. 6, 10 (kde Lykijští stěžují si na ukrutnost Rhodských, pod jichž vládu od L. Cornelia Scipiona přiděleni byli): coniuges liberosque vexari; in corpus, in tergum saeviri, famam, quod indignum sit, maculari dehonestarique cet. Pochybným jest mi positiv indignum; předcházející in corpus, in tergum saeviri jest zajisté též indignum, byť ne tou měrou, jako následující famam maculari dehonestarique. Očekávali bychom proto spíše komparativ indignius, jakož jest v podobné větě 44, 24, 2: singulos populum Romanum adgredi et quod indignius sit, regum viribus reges oppugnare; srvn. též 6, 13, 6. Bylo-li též v rukopise, v němž i tato kapitola nyní schází, indignum, nevíme. Možno, že tam místo indignius, jež by zde na místě bylo, bylo indignus (jako jest 44, 39, 8 optatus místo optatius) aneb dokonce indignu (s před sit mohlo vypadnouti), jež Grynaeus, vykládaje je za indignū, psal indignum.

ib. 16, 1: Latinae feriae fuere ante diem tertium Nonas Maias, in quibus quia in una hostia magistratus Lanuvinus precatus non erat populo Romano Quiritium, religioni fuit. Id cum ad senatum relatum esset senatusque ad pontificum collegium reiecisset, pontificibus, quia non recte factae Latinae essent, instauratis Latinis placuit Lanuvinos, quorum opera instauratae essent, hostias praebere. Místo, o němž mnoho napsáno, více snad než vskutku třeba bylo. Tak, jak uvedeno, píše je dle rukopisu Weissenborn. Ale nepodobá se, že by byl Livius tu psal instauratis Latinis. Neb tím jest myšlénka, v níž jádro odpovědi pontifiků k dotazu senatu záleží, zcela nepřirozeně ve vedlejší, a myšlénka, jež jejím takřka přídavkem jest, v hlavní větu položena. Pontifikové byli otázáni, mají-li feriae Latinae obnoveny býti čili nic; očekáváme, že odpovědí, že mají se obnoviti aneb nemají, a pak teprve že k tomu (v souřadné větě s předchozí) dodají, co ještě jiného

státi se má. Proto za nutné pokládám s Madvigem čísti instaurari Latinas placuit; co se pak dalšího týče, myslím, že jest Lanuvinos (que) . . . . . hostias praebere psáti. Neb asyndeton není tu vhodné, que pak před quorum snadno mohlo vypuštěno býti. — Nejnověji s nemalou jistotou pronesl Gitlbauer (Ein Wort über Madvigs Emendationes Livianae S. 18 f.) domněnku, že Livius tu psal: pontificibus, quia non recte factae Latinae essent, instauraturis Latinis placuit Lanuvinos, quorum opera instauraturi essent, hostias praebere. Ale čtení to, nehledě ani k jinému, jest z téhož důvodu závadné, ze kterého rukopisné instauratis Latinis, i lze bezpečně očekávati, že nedojde u nikoho souhlasu.

ib. 21, 13: Caeritesque anguem in oppido suo iubatum, aureis maculis sparsum apparuisse adfirmabant. Tak opraveno v druhém vydání Frobenově místo rkp. auis. Nyní navrhuje Hertz ravis, Weissenborn flavis. Ale ještě více na snadě jest zajisté albis (t. j. aluis, jak *b* před samohláskou jak v jiných, tak i ve Vídeňském rukopise dle pozdější výslovnosti přečasto jest psáno; tak na našem místě místo iubatum máme psáno iuuatum).

ib. 26, 3 n. (kde vypravuje se o srážce Římanů s Celtiberý, již napadli tábor jejich): Urguentes deinde alii alios secuti, (ubi) evaserunt extra vallum, ut pandere aciem et exaequari cornibus hostium . . . . possent, ita repente inruperunt, ut sustinere impetum eorum Celtiberi nequirent. Tak Weissenborn; rukopis má pouze: secute bez ubi. Než ani secuti, jak mnozí již vytkli, se tu nehodí, ani, což jiní za secute navrhují, sicubi aneb scutis, jak Madvig dobře podotýká. Nic více tu neočekáváme než spojku znamenající naše jakmile. Ale i ut i ubi málo se blíží rukopisnému secute, jež k delšímu slovu ukazovati se zdá. Bezpochyby jest v něm porušeno simul, jehož Livius smyslem simulatque napořád užívá. Korruptela mohla povstati z vulgarního tvaru — a těch jest ve Vídeňském rukopisu hojnost — semul (= sēul), jenž vyskytá se v něm na př. 45, 22, 12.

42, 5, 4: Persea fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse. Pluygers (Mnemosyne IX (1881) Ἀπομνημονεύματα G. G. Pluygers. Edidit C. G. Cobet, p. 1—32) konjiciruje sua manu, k čemuž Cobet poznamenává: ut ratio et usus postulat. Než neprávem. Livius obého pořádku slov zcela bez rozdílu užíval, jak svědčí tato místa: 26, 15, 14 cum ipse manu mea coniugem liberosque interfecerim a c. 16, 2 hunc quoque ipsum Tauream neque sua sponte venisse Cales neque sua manu interfectum; 37, 10, 7 antequam coram nuntio eius Polyxenidas

sua manu scripsit a § 8 neque enim commissurum fuisse, ut adversus semet ipsum indicia manu sua testata daret.

Dále pak v témž § čteme: Apellem ministrum quondam fraudis in fratre tollendo atque ob id quaesitum a Philippo ad supplicium .... interfecisse. Před quaesitum má rukopis et, jež vydavatelé, rady si s ním nevědouce, v závorky jako cizí přímětek kladou. Ale snad obsaženo v něm dein, jež by tu nebylo nemístné. Psáno jsouc dei‾ i pozbyvši *d* pro předchozí id mohlo snadno přejíti v et.

ib. 15, 9 (kde vykládá se o útoku, jenž z návodu Perseova učinén v Delfech na krále pergamského Eumena): Tum insidiatores exorti saxa duo ingentia devolvunt, quorum altero caput ictum est regi, altero umerus; sopitusque ex semita proclivi (ruit) in declive cet. Proclivi ruit jest domněnka Kreyssigova místo rukopisného proclivit. Ale nemálo jest pochybna, neb jinde nestaví se tak ostře v protivu proclivis a declivis, jako zde. Proto konjiciruje se od některých — nejnověji též od francouzského učence Haranta (Emendationes et adnotationes ad Titum Livium. Parisiis 1880, p. 237) — procumbit, ale slovo to, jak Weissenborn poznamenává, nezdá se tu vhodným. Livius asi psal, jak Gitlbauer (de codice Liviano vetustissimo Vindobonensi p. 106 sq.) se domnívá: procidit, jež smyslem vyhovujíc i rukopisnému čtení dosti se blíží. K obhájení slova toho uvádí Gitlbauer několik míst z Livia, než místa, jež by domněnce jeho nejvíce nasvědčovalo, neuvedl; myslím místo 26, 39, 16 n.: hic Quinctium simul pugnantem hortantemque suos incautum hasta transfigit. Atque ille praeceps cum armis procidit ante proram.

ib. 34, 2: pater mihi iugerum agri reliquit et parvom tugurium, in quo natus educatusque sum; hodieque ibi habito. Místo hodieque má rukopis hodie cumque, což čísti dlužno hodie quoque. Z quoque povstalo quo‾que t. j. quomque, jež přešlo v cumque. O hodie quoque srovn. 1, 17, 9: decreverunt, ut ... id sic ratum esset, si patres auctores fierent. Hodie quoque ... usurpatur idem ius; ib. c. 26, 13: transmisso per viam tigillo capite adoperto velut sub iugum misit iuvenem. Id hodie quoque publice semper refectum manet. Pozdější spisovatelé užívají arci tím smyslem jen hodieque.

ib. 37, 7 nn.: Lentuli circumeuntes Peloponnesi oppida ... fremitum in contionibus audiebant Achaeis indignantibus eodem se loco esse, qui omnia a principiis Macedonici belli praestitissent Romanis et Macedonis Philippi hostes fuissent, (quo) Messeni atque Elei, (qui) pro Antiocho hoste arma adversus populum Romanum tulissent ac nuper in Achaicum contributi

concilium velut praemium belli victoribus Achaeis tradi quererentur. Právem vkládají vydavatelé nyní na označených místech quo a qui, než tím není nemálo porušené místo toto zhojeno. Předně nesnesitelny jsou nominativy Messenii atque Elei, místo nichž, jak po mém soudu dobře poznamenává Harant m. u. str. 242, naskrze očekáváme akkusativy; obhájení nominativů, jež Weissenborn k t. m. podává, jest zajisté málo přesvědčující. Nominativ ve větách těchto vyžaduje nutně ještě určitého slovesa. Bezpochyby psal Livius: . . . . fuissent, (quo essent) Messenii atque Elei, kteréžto quo essent mezi fuissent a Messenii snadno mohlo vypadnouti. Dále nevhodně, myslím, že spojuje se věta ac nuper — quererentur s předcházející qui — tulissent. Neb není možno, aby Achajové též to, co ve větě oné obsaženo, za důvod proti Messenským a Elidským byli uváděli. Spíše podobá se pravdě, že věta ta označovati má příčinu, proč národové tito s tehdejším stavem věcí nespokojeni byli a proč jako Achajové ve shromáždění u přítomnosti poslanců římských reptali, činíc takto protivu k předchozímu Achaeis indignantibus i jsouc s tímto na rovni. Tomu tak bude, budeme-li čísti . . . . tulissent, cum (kdežto) hi (t. j. Messenii atque Elei), nuper in Achaicum contributi concilium, ... quererentur. Ovšem lze vedlé toho pomýšleti na druhou možnost, psáti totiž po tulissent ac, jak rukopis má, a stanoviti po něm mezeru obsahující souřadnou větu s qui — tulissent, k níž by pak věta cum hi — quererentur se připojovala, tedy: . . . tulissent ac . . . ., (cum hi), nuper in Achaicum contributi concilium, ... quererentur.

ib. 38, 5: Boeotis exprobratum (totiž od římských poslanců) societatem eos cum Perseo iunxisse. Cum culpam in Ismeniam principem alterius partis conferrent et quasdam civitates dissentientis in causam deductas, appariturum id esse Marcius respondit. Tak píše místo to Weissenborn, podotýkaje, že z conferrent doplniti dlužno verbum dicendi k deductas. Ale doplnění to není bez nemalé tvrdosti, Madvigovi pak zdá se dokonce nemožným. Spíše podobá se pravdě, že verbum to omylem opisovatelovým z textu vymizelo. Madvig pomýšlí na dicerent neb demonstrarent, Wesenberg na dicerent ab eo. Ale více na snadě zdá se mi adfirmarent, jež pro podobný počátek následujícího adpariturum vypuštěno býti mohlo. Adfirmarent nasvědčuje i další místo c. 43, 6: primi a Chaeronia legati, deinde a Thebis in ipso itinere occurrerunt, adfirmantes non interfuisse se quo societas ea decreta esset concilio.

ib. 42, 1 (v Perseově řeči k Marciovi): At cum processissem inde ad visendas Larissam et Autronas et Pteleon, quia in propinquo Delphi (erant), sacrificandi causa, ut multo ante debita vota persolverem, Delphos escendi. Madvig: Scribendum videtur

aut: quia in propinquo (eram), sacrificandi causa, ut multo ante debita vota persolverem, Delphos escendi, aut sic: quia in propinquo Delphi (erant), sacrificandi causa, ut m. a. d. v. persolverem, escendi. Nam retineri utroque loco nomen (Delphi — Delphos) non potest sine orationis vitio. Nelze popírati, že Delphos po předchozím Delphi obtížné jest a že bychom místo něho pronomen (eos) si přáli. Než předce může otázka býti, nepochází-li neladnost ta od Livia samého, neb případ tento není u něho osamělý. Mámeť místo zcela podobné v 37, 44, 6: inde cum audisset Seleucum filium et quosdam amicorum Apameam progressos, et ipse quarta vigilia cum coniuge ac filia petit Apameam, kde rovněž druhé Apameam není bez tvrdosti. Méně spolehlivý jest druhý případ, totiž 38, 25, 1: Ancyram in stativa oratores Tectosagum ad consulem venerunt petentes, ne ante ab Ancyra castra moveret . . .; neb ab Ancyra (vlastně ad Ancyra) má jediný Moguntinus, kdežto ostatní rkpp. (i Bambergensis) slova ta vynechávají. Srvn. též 6, 33, 8 a Weissenbornovu pozn. k t. m.

43, 7, 1: Cretensium legatis commemorantibus se, quantum sibi imperatum a P. Licinio consule esset sagittariorum, in Macedoniam misisse, cum interrogati non infitiarentur apud Persea maiorem numerum sagittariorum quam apud Romanos militare, responsum (a senatu) est cet. V rukopise čteme: misisseti cum infitiati non interrogarentur. Madvig Emendatt. Liv.[2] str. 596 uváděje místo to za příklad zvláštní korruptely v rukopise Vídeňském praví: Mira perturbatione ad posterius vocabulum praevertens, sed prioris formam grammaticam tenens, ex his: interrogati non infitiarentur effecit (librarius): infitiati non interrogarentur. Pozoruhodná tato korruptela není sice nic nemožného v rukopise tomto, ale nicméně za tak jistou, jak vůbec se soudí, jí nepokládám. Neb lze si mysliti vedlé obecného čtení i druhé, z něhož vznik porušení rukopisného vyložiti není z míry nesnadno. Míním čtení: neque infitiantibus, cum interrogarentur, apud Persea .... čtení samo o sobě zajisté velmi pěkné. Infitiantibus totiž psáno jsouc infitia¯tib. — zkráceniny té jsou přehojné doklady ve všech rukopisech zachovaných dekad Liviových — přešlo právě tak v infitiati, jako 45, 19, 16 exigentibus v exigenti. Cum (= quom) zkaženo v non tak, jako 45, 25, 12, kde místo rukopisného ut cum sentirent vůbec se čte ut non sentirent. Konečně neque pozbylo ne buď za příčinou předcházejícího sse, aneb porušeno jest v rkp. ti. Zbylé que změněno v quo¯ (= quom) a toto v cum.

44, 20, 3: Pieriam, quo processisset, regem tenere; castra castris prope ita conlata esse, ut flumine Elpeo interiecto arce-

antur. Místo Elpeo má rukopis Elpeia. Není-li tu čísti: Elpeo tantum? Slovo to bylo by zde velice přiměřeno i musí se také v překladě doplniti; vysvětlovalo by pak též dobře korruptelu Elpeia. Neb psáno jsouc ta͞tum zůstavilo první slabiku v ia rukopisného Elpeia, kdežto druhá část tum či tu͞ od následujícího interiecto pohlcena býti mohla. Srvn. Caes BC. 3, 19, 1: inter bina castra — unum flumen tantum intererat.

ib. 33, 1: postremo sequi se putearios ad mare, quod minus trecentos passus aberat, iussit et in litore alios alibi modicis intervallis fodere. Montes ingentis altitudinis spem faciebant, eo magis quia nullos apertos emergerent rivos, occultos contineri latices, quorum venae in mare permanantes undae miscerentur. Za nedostatku vody kázal L. Aemilius na místě označeném kopati; sotva povrch země rozkopán byl, — tak vypravuje se dále — objevilo se vody dostatek. Záhadné jest tu slovo putearios, za něž má rukopis dutrarios. Dříve četlo se nevhodně utrarios, nyní po návrhu Madvigově putearios, kteréž slovo má značiti druh lidí u vojště, „quorum labor erat puteorum fodiendorum.“ Avšak nikde u Livia nečteme o tomto druhu řemeslníků ve vojště a snad u žádného spisovatele vůbec, ježto ani Madvig ani Weissenborn žádného podobného místa k dotvrzení slova toho neuvádí. Jediný doklad jeho v celé latině jest Plin. St. 31, 3, 28: depressis puteis sulphurata vel aluminosa occurrentia putearios necant. Nutnosti nějaké pomýšleti tu na zvláštní druh lidí při práci, o níž zmínka se zde činí, asi není; šloť tu jen o to, potud kopati, až by vody se dokopali. K tomu mohlo dobře užito býti obyčejných vojínů. Nebylo by proto nemožno v rukopisném trarios shledávati čtení triarios. Slovo to jest i tím vhodné, že zejména tento oddíl vojska nejednou to býval, jemuž vzdělávání příkopů a náspů ukládáno bylo. Srvn. na př. 7, 23, 7: ab Romanis nec opus intermissum — triarii erant, qui muniebant — et ab hastatis principibusque, qui pro munitoribus intenti armatique steterant . . . . . .; 35, 4, 6: totius agminis sarcinas in medium coici iussit et triarios vallum circumicere, cetero exercitu instructo ad hostem accessit. Ovšem zbývá ještě pochybnost, co se slabikou du (du trarios) počíti. Ale v té obsaženo býti může číslo dotčených vojínů.

ib. 33, 5: his satis exploratis illa quoque * * (zde jest mezera v rkp.); primum, ut ordine ac sine tumultu omnia in agmine ad nutum imperiumque ducis fierent, providit; ubi omnibus simul pronuntiaretur, quod fieret, neque omnes exaudirent, incerto imperio accepto alios ab se adicientes plus eo, quod imperatum sit, alios minus facere. Tak Weissenborn - HJMüller. Než nepěkně přiřaďuje se takto, jak dobře podotýká Madvig, věta

omnes exaudirent k předcházející omnibus simul pronuntiaretur. „Nam sic id quod minus recte instituto efficitur (ut non omnes exaudiant), ita cum ipso instituto coniungitur, ut taûtologia nascatur.“ Poněvadž pak rukopis nemá exaudirent, nýbrž exaudiret, domnívá se učenec tento, že Livius psal [neque clare] neque omnes exaudire; incerto cet. Než ani disjunkce neque — neque není tu na místě — neb na blízku velitele stojící mohli slova jeho jasně slyšeti, tak že non omnes clare bylo by lépe řečeno bývalo — ani clare nutno, poněvadž toto v ex slova exaudire již zahrnuto jest. Myslím, že i smyslem přiměřenější i palaeograficky na snadě jest psáti: nequaquam omnes exaudire. Silnější této negace místo non užívá Livius přchojně, i jest slovo to ku korruptele nemálo náchylné. Haplografií povstalo nejprve nequam či nequa¯, z toho pak nequa a neque. Táž chyba v některých rkpp. v 38, 60, 8.

ib. 36, 8: quod ubi fieri milites sensere, alii gaudere palam, quod fessos viae labore flagrantissimo aestu non coegisset pugnare. Legati circa imperatorem ducesque externi erant, inter quos et Attalus, omnes adprobantes, cum pugnaturum credebant — neque enim ne his quidem cunctationem aperuerat suam. Nemálo podezřelým jest zde analytický výraz erant adprobantes, místo něhož bychom u Livia zajisté jednoduché adprobabant očekávali. Dále s podivením jest indikativ credebant, místo něhož crederent bychom se nadáli. Weissenborn arci vykládá cum časově (= so lange als), ale výklad ten zajisté má do sebe ráz strojenosti; mnohem přirozenější by tu bylo cum příčinné (= poněvadž, ježto . . . . . se domnívali), jež konjunktivu nutně vymáhá. Bezpochyby jest místo toto porušeno a původní čtení asi toto: Legati circa imperatorem ducesque externi (qui) erant, inter quos et Attalus, omnes id probabant — ei quoque pugnaturum consulem credebant; neque enim ne his quidem cunctationem aperuerat suam —; tunc cet. Zájmeno qui mohlo vypadnouti jako na četných místech tohoto rukopisu, přešedši v que a psáno jsouc zkráceně Q. Vedlé id probabant mohlo původně též býti (id) adprobabant; id před ad často v rukopisech schází a doplňování jeho zde nebylo by bez tvrdosti. Z adprobabant vzniklo haplografií adprobant, jež s následujícím ei splynuvši, dalo adprobantes. Z quoque (zkráceně quoq.) vzniklo asi nejprve quo, z čehož prostřednictvím quom cum povstalo.

V následujícím § čteme dále: tunc mutatione consilii subita cum alii silerent, Nasica unus ex omnibus ausus est monere consulem, ne hostem ludificatum priores imperatores fugiendo certamen, manibus emitteret. Rukopis zdá se k jinému čtení poukazovati; neb má: ne hostem quidem ludificatus. J. Fr. Gronovius proto navrhoval buď pridem ludificatum neb qui

sit ludificatus. Než první domněnka (pridem) pro následující priores nehrubě jest vhodna, druhá rukopisu nečiní dosti. Myslím, že jest čísti: ne hostem, qui identidem ludificatus priores imperatores (esset) fugiendo certamen cet. (aby nepřítele z rukou nepouštěl, jenž opětovně dřívější velitele klamal). Že identidem smyslem se sem úplně hodí, jest samo sebou zřejmo. Též to lze pro ně uvésti, že dosti často slova toho Livius užívá; srvn. na př.: 35, 23, 2: etsi per legatos identidem omnia explorabantur; 40, 56, 9: cum identidem umbrae filii agitarent; 26, 44, 4: subsidia deinde identidem summissa . . . averterunt in fugam hostes; 8, 21, 8. Ale i jak slovo to bylo, porušeno jest na snadě. Povstalo totiž z něho nejprve idem idem (nt často přešlo v m) a z toho haplografií idem, jež s předchozím qui, jako na několika místech v rukopisech Liviových, sloučeno ve quidem. Esset mohlo nejsnáze po imperatores vypuštěno býti i bylo podobně umístěno jako erant v podobné větě 39, 44, 8: censores submotis ab hasta, qui ludificati priorem locationem erant, omnia paululum inminutis pretiis locaverunt.

45, 12, 8: clara ea per gentis legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Aegyptus habenti iam redditumque patrium regnum stirpi Ptolomaei fuerat. Tak i H. J. Müller v nejnovějším vydání Weissenbornově, ač Vahlenova domněnka, že po dubie ablativ ea vypadl, jest tak bezpečná emendace, že o její pravosti nelze téměř ani pochybovati. Slušelo bez rozpaků ono ea po dubie v text položiti; neb bez něho haud dubie nemá smyslu. Müller toliko v poznámce k t. m. k domněnce té poukazuje pravé: Da die Handschrift dubiae adempta hat, so vermuthet Vahlen, dass Livius haud dubie (ea) adempta (= „durch sie“ d. h. durch die Gesandtschaft) geschrieben habe. Nevím, shledává-li oporu domněnky své Vahlen také v tom, že codex má dubiae — praví pouze: die Vulgata haud dubie (cod. dubiae) adempta lässt die Beziehung von haud dubie vermissen cet. —, shledával-li by však, činil by tak neprávem. Neb dubiae místo dubie jest zcela obyčejný způsob, jakým v rukopise Vídeňském a v Puteaneu adverbia v e vycházející se píší, tak že dubiae na našem místě nijak svědkem býti nemůže, že by ea po něm bylo vypadlo. Zde dovolávati se můžeme jen smyslu místa a ten káže ea mezi dubie a adempta vsouti, kde přesnadno vypadnouti mohlo.

ib. 25, 2 vykládá Livius o rokování v senatě ve příčině republiky Rhodské, jež svým obojetným chováním za války Římanů s Perseem hněv oněch na sebe popudila, i praví: Infestissimi Rhodiis erant, qui consules praetoresve aut legati gesserant in Macedonia bellum. Plurimum causam eorum adiuvit M. Por-

cius Cato, qui asper ingenio, tum lenem mitemque consulem egit. Non inseram simulacrum viri copiosi, quae dixerit, referendo; ipsius oratio scripta exstat, Originum quinto libro inclusa. Tak píše místo to s mnohými jinými Weissenborn; rukopis má: inseram non simulacrum viri copia sidque. Co jest závadného při čtení Weissenbornově, vytkl správně již Madvig. Primum perinepte, praví, gravissimus senator et amplissimus homo tamquam rhetor Graeculus copiosus vir appellatur. Livius scripserat: copiose, quae dixerit, referendo. Sed admodum vereor, ne aliud praeterea mendum subsit. Nam neque simulacrum viri sic pro imagine et forma ingenii et animi usquam alibi dicitur nec hac una oratione referenda Livius simulacrum viri magis inserturus erat, quam illa, quam a Catone pro lege Oppia habitam refert initio libri XXXIV, nec cur id, si posset, non faceret, causa erat. Scribendum: Non inseram simulacrum veri, copiose cet. Negat se Livius adumbratam imitationem compositurum, quum ipsa vera oratio exstet. I jest se diviti, že Weissenborn a po něm nyní nástupce jeho H. J. Müller po těchto zajisté podstatných důvodech od čtení uvedeného neupustili; než myslím, že tak učinili proto, že ani Madvigův návrh úplnou měrou nevyhovuje; neb copiose, jež navrhuje, jest závadno. Právem namítá, podobně jako před tím již Weissenborn, nyní též Harant na m. n. proti němu: Quid enim sibi vult illud copiose? Cuius si quis sensus est, dicere videtur Livius se non copiose, ne inutile simulacrum inserat, sed breviter orationem Catonis relaturum. Atqui eam orationem ne breviter quidem attingit! Než navrhuje-li dále sám: non inseram simulacrum otiosum, quae dixerit, referendo, nemá návrh jeho, značně od podání rukopisného se odchylující, dostatečné pravděpodobnosti, takže jej H. J. Müller v nejnovějším vydání Weidmannském této knihy právem mlčením pomíjí. Mně zdá se místo to neporušenějším, než jak vůbec se soudí. Shledávaje totiž v něm myšlénku, jíž Madvig stanovil a již svrchu jsme uvedli, spatřuji nejprve v rukopisném copia sid čtení: copia (smyslem: facultas, potestas) sit (konečné *d* a *t* zhusta v rukopisech vespolek jsou zaměněny), místo viri pak čtu s Madvigem veri a po simulacrum doplňuji cum, jež po crum snadno mohlo vypadnouti, tak že celé místo má se pak takto: Non inseram simulacrum, (cum) veri copia sit, quae dixerit, referendo . . . . . t. j. nevložím napodobení, když skutečné t. j. original přístupen, po ruce jest (vlastně: když přístup k originalu jest). Ve příčině významu „možnost", „příležitost", „přístup" slova copia srvn. Cic. de Or. 3, 33: facere civibus omnibus consilii sui copiam; Caes. BG. 1, 28, 3: imperavit, ut iis frumenti copiam facerent; Liv. 31, 13: decreverunt, ut — agri publici . . . . copia iis fieret; ib. 4, 18: militibus urbem se oppugnaturos frementibus,

ni copia pugnae fiat . . .; 25, 13, 3 a j. Obyčejně jest copia tímto významem spojováno s genetivem gerundii. O významě verus skutečný srvn. poznamenání Ruhnkenova k Rutil. Lup. p. 27, 149, 218 vyd. Frotschrova.

ib. 32, 8 (kde vykládá se o hrách L. Aemiliem po skončení války s Perseem v Řecku uspořádaných): Ab seriis rebus ludicrum, quod ex multo ante praeparato et in Asiae civitates et ad reges missis, qui denuntiarent, et cum circumiret ipse Graeciae civitates indixerat principibus, magno apparatu Amphipoli fecit. K tomu poznamenává H. J. Müller: Et vor cum verbindet den Nebensatz cum circumiret mit dem Abl. abs. (Weissenborn streicht dies et). Hierdurch entsteht eine Ungenauigkeit des Ausdrucks, da indixerant principibus zu dem vorhergehenden ad reges nicht passt; diese hat aber wohl (?) Livius verschuldet, da demselben die Graeciae civitates vorschwebten. Die Lesart ist indes unsicher, da die Handschrift indignato statt indixerat hat. Madvig schreibt invitatis dafür, muss damit aber zugleich quod hinter ludicrum tilgen; dann ist ex . . . . praeparato und magno apparatu beides auf fecit zu beziehen. Vidíme, že při obou navržených čteních (i indixerat i invitatis) obtíže se naskytují, aniž které z nich rukopisnému indignato dosti vyhovuje. Při opravování místa toho myslím, že především na zřeteli jest míti Madvigovu námitku týkající se slova principibus při čtení indixerat; neb těžko jest věřiti, že by byl, jak Müller myslí, sám Livius neshody v něm obsažené se dopustil. Tím pak pravděpodobným se stává, že v indignato porušeno participium nějaké příslušné ku větě cum circumiret, ve kterém případě principibus na místě jest. Já shledávám v rukopisném indignato dvě slova, a to v části indigna indicens a v části to předmět indicens, totiž id, jež v palaeografické příčině jest zcela na snadě. Tím nabývá místo nemalé souměrnosti. Věta cum circumiret ipse Graeciae civitates indicens id principibus shoduje se s předchozím et in Asiae civitates et ad reges missis, qui denuntiarent; neb části cum circumiret — civitates odpovídá et in Asiae c. e. a. r. missis, s indicens id principibus srovnává se pak qui denuntiarent. Co se ostatního týče, vypouštím, jak Weissenborn již učinil, et před cum, jež tu spojujíc protivy zajisté nevhodné jest a buď působením předchozích et-et aneb z denuntiarent (= denuntiare¯t) snadno vzniknouti mohlo; avšak quod po ludicrum rozpakoval bych se s Madvigem přetrhovati, nýbrž domníval bych se spíše, že verbum k ludicrum náležité vypadlo; nevhodné by nebylo editum, jež po ludicrum (cod. má ludorum) zmizeti mohlo.

Textová oprava k Martialovi.

Podává Robert Novák.

I 18.

Quid te, Tucca, iuvat vetulo miscere Falerno
In Vaticanis condita musta cadis?
Quid tantum fecere boni tibi pessima vina?
Aut quid fecerunt optima vina mali?
De nobis facile est, scelus est iugulare Falernum
Et dare Campano toxica saeva cado.
Convivae meruere tui fortasse perire
Amphora non meruit tam pretiosa mori.

Tak mají rukopisy a i Schneidewin ve svých vydáních; ale že verš 5.: de nobis facile est, scelus atd. jest porušen, jest velice pravděpodobno i proto konjicirováno: des nobis faecem (E. Wagner, Ind. Regimont. a. 1877), de nobis taceo (Munro), nex nobis facile est (Flach ve svém nedávno vyšlém vydání první knihy epigrammat Martialových, Tubingae 1881). Než žádný z návrhů těchto valně neuspokojuje. Myslím, že, hledíme-li ku verši 7.: Convivae meruere tui fortasse perire, nemálo doporoučelo by se čtení:

Ne nos sit facinus, scelus est iugulare Falernum

t. j. ne nos sit facinus iugulare, scelus est i. F. (byť nebylo zločinem zničiti nás, zločinem jest ničiti Falernské). Smysl jest, jakož popírati nelze, zajisté zcela vhodný; otázka pouze, jak vyložiti ze čtení toho čtení rukopisné. Myslím, že takto. Bezpochyby bylo nejdříve ne přepsáno v de, jež další změnu způsobilo; byloť za příčinou jeho místo nos sit čteno nobis, což tím snáze se mohlo státi, ježto v nobis (či jak později *b* před samohláskou vyslovováno a i psáno, nouis) týž počet tahů jest obsažen jako v nos sit a písmena *i, t, s* v rukopisech podobou svou mnohdy dosti vespolek se blíží a se zaměňují. V nossit shledáno nouit a v tom nouis či nobis. Méně zřejmý jest vznik facile est z facinus. Snad tak změněno od interpolatora, jakmile de nobis v textu se objevilo, aby jakýs takýs smysl ve verš byl vpraven; jinak však zajisté jest facinus mírnější změnou rukopisného facile est než Wagnerovo faecem a Munroovo taceo.

Příspěvky exegetické.

Caes. B. C. I. 2: Scipionis oratio, quod senatus in urbe habebatur Pompeiusque aberat, ex ipsius ore Pompei mitti videbatur.

Tak čte Kraner-Hofmann v šestém vydání (Berlin 1875), Nipperdey pak a rukopisy, jak jest řečeno v témž vydání na str. 253, čtou aderat místo *a*berat. Po mínění našem není zde třeba měniti čtení rukopisův, ačkoliv i my souhlasíme, že Pompejus ve městě přítomen nebyl. Míníme totiž, že lze k „aderat“ domysliti si „ad urbem“ (= u města), protivu to předešlého „in urbe.“ Výkladu našemu, tušíme, napomáhá poněkud alespoň Sall. Cat. 30. 4: ei utrique ad urbem imperatores essent,“ kdež zajisté místo „essent“ dobře by také obstálo „adessent.“

Cic. de imp. Pomp. V. 12: civitates autem omnes cuncta Asia atque Graecia vestrum auxilium exspectare propter periculi magnitudinem coguntur.

Halm v sedmém vydání (Berlin 1874) praví ke slovům „cuncta Asia atque Graecia,“ pohládaje je za ablativ: „der blosse Ablativ nach Analogie von tota Asia.“ Nám však zdá se, že jest lépe vykládati slova ta za nominativ, jenž jest přístavkem ku „civitates omnes“; bylo by pak ovšem třeba učiniti mezi „omnes“ a „cuncta“ a mezi „Graecia“ a „vestrum“ čárku. Při výkladě našem jest ta výhoda, že jest odstraněna jím všeliká nepravidelnost. Výkladu Halmovu zdá se nasvědčovati Sall. Jug. 79: „Qua tempestate Carthaginienses pleraque Africa*) imperitabant“; Caes. B. C. I. 25. 3: „quo facilius omne Hadriaticum mare extremis Italiae partibus regionibusque Graeciae in potestate haberet“; ib. III. 5, 2: „omni ora maritima classem disposuerat“; ib. III. 29, 4; 40, 2; 111, 2; 112, 7 a j. Ale proč bychom odvolávali se ku nepravidelnostem podobným, když zde lze vyložiti to zcela pravidelně. Tomášek přeložil naše místo v bibliothéce klassiků řeckých a římských: „všecky pak obce, veškerá Asie a Řecko jsou pro velikost nebezpečí přinuceny očekávati vaší pomoci,“ učiniv mezi „obce“ a „veškerá“ čárku, ne však mezi „Řecko“ a „jsou.“ I zdá se nám, že dopustil se tu pan překladatel chyby mluvnické, považuje slova „civitates“, „Asia“ a „Graecia“ za slova souřaděná, z nichž druhé a třetí spojkou „atque“ spojeno jest, což však, jak známo, státi se nikdy nemůže; zřídka jen stává se spojkou „que“, jinak buď každé jednotlivé spojuje se s následujícím spojkou „et“ anebo kladou se vedle sebe beze spojky. Mimo to bylo by nesprávné říci: „všecky obce a mimo to ještě také veškerá Asie a Řecko“. My bychom dle výkladu svého přeložili takto: „všecky pak obce, veškerá (totiž) Asie i Řecko, jsou pro velikost nebezpečenství nuceny ...“ a dle výkladu Halmova: „všecky pak obce ve veškeré Asii i Řecku ...“

Fr. Bačkovský.

---

*) Přemnohé rukopisy čtou „pler*ae*que Afric*ae*“, nepravidelnost odstraňujíce.

O starších překladech velebásní Homerových u nás.

(1801—1843).

Napsal Josef Bartocha.

Prameny:

Constancius Jiří: Brus jazyka českého. V Praze 1667.
Čelakovský Frt. Lad.: Sebrané listy. Laciné vydání.
Dankovský Gregorius: Die Griechen als Stamm- und Sprachverwandte der Slaven. Pressburg. 1828.
Dankovský Gregorius: Homerus slavicis dialectis cognata lingua scripsit. Vindobonae 1829.
Dobrovský Joseph: Geschichte der böhmischen Sprache und aeltern Literatur. Prag 1818.
Drachovský: Grammatica Boëmica in V. libros divisa. Pragae 1660.
Hanka Václav: O Cisiojánu Mnichovském. Musejník 1853, 514 a ss.
Hněvkovský Šebestyán: Zlomky o českém básnictví zvláště pak o prosodii v šesti listech. V Praze 1820.
Hollý Jan: Básně Jana Hollého. Vidané od spolku milovňíkov reči a literatury slovenskéj. Zvazek IV. V Budíňe 1842.
Ježek J.: Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou. V Praze 1880.
Jireček Josef: Časoměrné překlady žalmův. Ve Vídni 1861.
" Anthologie, díl III.
" Hymnologia bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století. V Praze 1878.
Jungmann Josef: Historie literatury české, II. vydání.
" Sebrané spisy veršem i prosou. V Praze 1841.
Kollár Jan: Slávy dcera, III. vydání. V Praze 1862.
Kuzmány Karel: Na ukázku z přeložení několika zpěvů Homerovy Iliady zpěv I. Hronka, 1838, III. str. 260—279.
Kvíčala Jan: O řeči lidské a božské. Listy filologické a paedagogické 1877, str. 1—13.
Liška Antonín: Domněnky o zčeštění Homerovy Iliady. Krok II, 2, 202—220.
Liška Antonín: Posudek Homérovy Iliady, skladba VI., přeložením p. J. Vlčka. Krok IV, 1, 124—153.
Liška Antonín: Homérova Odyssea. Druhé vydání. V Praze 1848.
Michl J. W. J. Auplný literaturní létopis čili Obraz slovesnosti Slovanův nářečí českého. V Praze 1839.
Nebeský V. B.: Kritika o Vlčkovi. Květy 1841, literární příloha č. 14.
Nejedlý Jan: Homerova Iliada. Z Řeckého jazyka přeložená do Českého. V Praze 1802.

Neznámý kritik: Musejník 1842, I, 114—115.
Niederle Jindřich: Slovo o Homerovi a jeho básních. V Praze 1875.
Niederle Jindřich: Homérovy Odysseie zpěv VI. Listy filolog. a paedagog. 1874, str. 18—30.
Palkovič Jiří: Muza ze slowenských hor. Swazeček prwní. We Wácově 1801, str. 69—102.
Počátkové básnictví českého. V Prešpurku 1818.
Puchmajer Antonín: Nové básně. Svazek V. V Praze 1814. str. 148—156.
Puchmajer Antonín: Chrám Gnidský. Vydal Vojtěch Nejedlý. V Praze 1836.
Rosa Vácslav: Čechořečnosť. V Praze 1672.
Rybička Antonín: Jan Nep. Nejedlý, studie biografická. Osvěta 1877, díl I.
Slovník Naučný.
Sobotka Primus: O překladech v novočeské literatuře. Osvěta 1877.
Šafařík Pavel Josef: O hexametru. Krok I, 3 str. 1—21.
„ „ „ Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. 1869.
Tyl Josef Kajetán: Kritika o Vlčkovi. Květy 1841, literní příloha čís. 25.
Vinařický Karel: Homer a díla jeho. Musejník 1843, I, 92—129.
„ „ I. zpěv Odysseje, tamže IV, 483—495.
Vlček Jan: Hesiodovy nauky domácí. V Praze 1835.
„ Homérova Iliada. V Praze 1842.
Zelený Vácslav: Život Josefa Jungmanna. V Praze 1873.

Oddíl prvý.

U nás za starších dob z literatury klassické nemnoho překládalo se vůbec a z literatury básnické zvláště. Ještě dle tehdejší záliby a potřeby převáděla se hlavně za doby Veleslavínovy díla dějepisná, filosofická i přírodopisná. Že k básníkům nehleděno, snadno lze pochopiti z celého směru dřívějších dob; kde původních nebylo básníkův až na nečetné výjimky rýmové, arci nelze též očekávati, že se bude překládati z literatur cizích; kde však předce někdy cítěno potřebu, tam znenáhla musila se pozornost obraceti k tomu, by se nutnosti vyhovělo. Toho pak nikde jinde více nebylo třeba, než na poli náboženském, tehdy skoro výhradně pěstovaném; odtud nemůže nás příliš plniti divem, že zde vyšli pěstitelé poesie latinské jinak zcela zanedbané a že jali se také jazyk náš uzpůsobovati k oněm poměrům a zákonům, jaké v této příčině latinou vládly. Nepatrné stopy nejstarší nalezáme v Cisiojanu Mnichovském ze XIII. století, „jenž složen jest z hexametrův zřejmých sice, ale dosti obhroubných a leda podle sluchu sestavených.“ (Viz o tom Václ. Hanku v Musejníku 1853, 514 a ssl.) Také z doby Husovy zachovaly

se nám dva nezdařilé hexametry, jež Dobrovský za prvé hexametry české vyhlásil, nemoha ovšem o Cisiojanu ještě nic věděti:

Chceš-li sie vystrzieci smilstva, miesta i času sie varuj,
Nebť čas a miesto vede lidi u všeliké smilstvo.

(Dobrovský, Gesch. d. böhm. Sprache 1818, 192). Nepatrné také a velmi nedokonalé zbytky prvého metra sapfického vidíme u Mikuláše Konáče z Hodištkova (od roku 1507—1546), jenž si dle Dobrovského ve hračkách těch velmi liboval, jakkoli prý větším dílem zcela se příčí výřečnosti české (tamže str. 367—368). Toť byl asi předchůdce ku skutečným pěstitelům prosodie, jenž neprostředně následovali za ním; neboť hádkami náboženskými dán teprve podnět ku hojnému skládání písní potřebných a tehdy všímáno si též prosodie. Prvý, kdo se toho odvážil, byl bratr Jan Blahoslav, jenž ve své „Muzice" r. 1558 v Olomúci vydané „stručně a trefně vyložil prosodii časoměrnou," rozeznávaje slabiky přirozeně dlouhé, krátké a obojetné, ale také positione dlouhé. Po něm nejen povšiml si stránky této Matouš Philonomus Benešovský, nýbrž i snažil se nauku svou prakticky dokázati, přeloživ 8 žalmů rozměrem elegickým. Ještě více píle věnoval věci té M. Vavřinec Benedikt Nudožerský, jenž i důkladnou podal o prosodii časoměrné zprávu i žalmy četné (100 na počet) přeložil a l. 1606 tiskem vydal. Leč bohužel osud nepříznivý zachvátiv je, všechny zničil, jen částky skrovné zachránily se. Nejvíce však o rozkvět písní těchto přičinil se a největší si získal zásluhy netoliko theoreticky, než i prakticky genialní polyhistor náš Jan Amos Komenský. Ten záhy poznal, že jazyk český prosodie dobře schopen jest; a jak jemný pro ni měl sluch a šetrnost, nejlépe viděti z jeho vlastních slov: „Poněvadž jazyk náš český (nad Poláky, Němce, Francouze a všechny nynější v Evropě jazyky) za zvláštní ozdobu toto míti můž, že metrum užívati může jako Latiníci a Řekové, dlouhé syllaby k dlouhým notám dávajíc, krátké k krátkým, aby jak se řeč vypovídá mluvením, tak se i zpíváním vypovídala, což libost nade všecku libosť dává." (Jireček Hymn. boh. 29). I přeložil Komenský mnohé žalmy, Katonova naučení, několik veršů ze IV. eklogy Vergiliovy a některé hexametry z Horatia mistrovským způsobem; že však i mimo něj byli někteří šťastní napodobitelé rozměrů klassických, o tom nejlepší svědectví nám vydávají „Časoměrné překlady" (J. Jirečkem vydané), kde shledáváme tyto rozmanité rozměry: strofy asklepiadské, alkajské, sapfické, verše trochejské, iambické, systema Asclepiadeum minus. Odtud byl by též býval možný účinek na básnictví ostatní, kdyby známé pohromy tomu nebyly překazily. Po bitvě bělohorské právě hlavní pěstitelé tohoto směru byli vypuzeni a jejich úmrtím odumírala znenáhla veškera literatura, tím více tedy obor ten, jenž ani na dobro dříve nebyl utvrzen. Nebyla sice naprosto vyhubena rozkvétající druhdy již prosodie časoměrná, nacházela však útulek skrovný

toliko v grammatikách, avšak i tam pozorovati její úpadek; tak už Drachovský ve své grammatice české z r. 1660 vykládaje naučení o časomíře (str. 169—171), o stopách (170—171) a druzích básní (171—177), dává příklady hlavně k pětiměru a šestiměru (173) nehrubě šťastně volené, tak že vskutku nebylo by divu, kdyby ti, kdo jimi spravovati se chtěli nebo měli, byli se odvrátili od nich. To bezpochyby poznal také již Jiří Constancius, který sice dle Drachovského pracoval, nicméně ve svém bruse jazyka českého l. 1667 poněkud lepšími doklady se opatřil (str. 276—277). Že však přece stále prosodie klesala, o tom výmluvně svědčí také „Čechořečnosť“ Rosova z r. 1672; Rosa sice mnoho místa jí věnoval (str. 432—519), nicméně příklady ne vždy vybranými vystrojil.

Prakticky pak pěstovali časomíru Dlabač, Kerman, Semian, Hruškovic; ba nový podrost poesie české skládal básně své zpočátku rovně časoměrou (jako Puchmajer, Hněvkovský a Vojtěch Nejedlý); ale když vystoupil r. 1795 Dobrovský se svou naukou o přízvuku, tolik zmohl u nich autoritou svou i analogií nově vypravené prosodie přízvučné u Němců, že všichni o překot přebásnili plody své dle přízvuku; že se Dobrovský hlavně touto analogií řídil, o tom již byl Šafařík přesvědčen pravě (v Kroku, I, 3, 20): „Slované, nebo se i tito o hexametry pokusili a sice jmenovitě Čechové, Poláci a Rusové, příliš se, ač mohu-li co o věcech těchto souditi, od pravé cesty uchýlili, položivše sobě za základ veršování německé a skrze to uvalíce na sebe pouta, jichž Němcům povaha jazyka jejich naložila, nimiž se ale slovanská nářečí bezprávně stěžují.“ Přívrženci Dobrovského zároveň s ním postavili se v bojovný šik, útočíce na časomíru proti jedinému téměř hajiteli jejímu Václavu Stachovi, který ne z přesvědčení, nýbrž osobním nepřátelstvím vésti se dada, jí se ujímal. Arci neřídil se ani tak časoměrou sám, jako právě podněcoval odpor proti nauce Dobrovského; ježto však nebyl ani duchem básník povolaný ani veršem, kterého se zastával, dostatečně vládnoucí, přirozeně věci své neprospěl, nýbrž uškodil a tak stalo se, že na Parnase českém ovládl přízvuk arci s libovolnými úchylkami dle mínění a schopností jednotlivcův až do roku 1818, kdy „Počátkové básnictví českého“ rázem učinili přízvuku rozhodnou ránu; dalšími pak půtkami časomíra vítězně obojovala pole. Příležitost k tomu byla tím větší, čím více při probuzování utuchlé literatury domácí poznávala se důležitost literatury klassické, jejíž plody ovšem jinak zdárně tlumočiti se nedaly než v rozměrech původních; ba mnozí zase formou klassickou ve své horlivosti tak unésti se dali, že o rýmech nic ani slyšeti nechtěli, za pouhé hračky a prázdný výzvuk je pokládajíce a jen v rozměru klassickém pravou spásu spatřujíce. Nicméně zápalu jejich nerovnala se produktivnost, i želí toho Jungmann ve své Historii (str. 364), že „ze staré Římské a Řecké literatury vždy ještě málo

se přeložilo, ač toho možnost některé zdařilé pokusy dovozují.“ Když i pozdější tedy pěstitelé málo se odvažovali na klassiky, tím méně jest se diviti nám, jestliže v oné době prvopočátků s pouhými pokusy se setkáváme, jež zpravidla na jednom zpěvu Homera přestaly, síly překladatelovy přesahujíce; neboť i zde mnoho bylo povolaných, ale málo vyvolených.

Jiří Palkovič.

(R. 1801.)

Prvý Iliadu převésti na česko pokusil se Jiří Palkovič, tento dle slov Hněvkovského (Zl. o č. b. 115) „originalní básník“, jenž „Horácem Čechům státi se mohl.“ O této prvotnosti důkaz nám podává jeho předmluva v Múze ze slovenských hor 1801 obsažená, datujíc se ze dne 14. února r. 1801, kdežto Nejedlého předmluva jest ze dne 30. července r. 1801; připomínáme to proto, že touž dobou jen o čtyry měsíce později vytasil se též Nejedlý se svým překladem, o Palkovičově nic nevěda. Vypravuje totiž ve své předmluvě Nejedlý, kterak slyšel, že prý jest Iliada v češtinu přeložena, však ohlédaje se po překladu tom, nic nenašel i nabyl toho mínění, že tím asi myšleny byly Letopisy trojanské. Náleží tedy iniciativa v této věci oběma a tím snáze možno posouditi, který nad kterého vynikl, čili jinak, lepší podal práci. Oběma nastávala práce nad míru obtížná; před sebou žádných nezřeli vzorů, nemohli bráti hotové z pokladu jazykového, nýbrž z něho teprve pracně, o ducha jeho se opírajíce, vytvářeti; tvorba byla velmi nesnadná, neboť nebyly hlubiny řeči ještě tak prozkoumány, jak je máme nyní, i bylo třeba plavce velmi opatrného, by krajinami neznámými plaviti se maje, útesy a víry bez úrazu neb aspoň co možná šťastně vyváznul. Ale předce prví buditelé národa a věrní vlasti synové, takořka na ssutinách jazyka svého stojíce, nedali se zastrašiti spoustou a námahou, nesložili ruce v klín, ale píli přičinili k dílu a hle! dílo podařilo se na ten čas věru dobře. Jak zápasiti však bylo jim s mluvou, nejpatrněji viděti na Palkoviči. Ten co do rozměru následoval autority Dobrovského, měře stopy šestiměrné dle přízvuku; od zásady té uchýlil se jenom na málo místech a to zvláště při vlastních jménech, podržeti chtěje „původní syllab přízvuk.“ Zkomolené hexametry tyto jsou stvůry velmi nešťastné; neboť měříme-li je dle skutečné délky a krátkosti slabikové, připustíce i přízvuk jako rozhodného činitele pro ictus, předce shledáme zhusta verše podoby takové, že chtěj nechtěj místo daktylu zaznamenati musíme trocheje, kterým zas, aby nemohly se počítati za pyrrhichie, toliko přízvuk pomohl, anebo najdeme také za daktyl molossus, amfimacer a jiné nestvůry na př.:

–́ ◡ –́ ◡ ◡ –́ ◡ –́ ◡ ◡ –́ ◡ ◡ –́ ◡
V ruce | okrasu | maje | Apolla | daleko | střelce str. 70

Když nám | jednou | Zevs pevnou | Tróji | vyrabo | vat dá 77

Nechť tě | já starče | víc nepo | stihnu u | dlubných | lodí 71 a j.

Mnohdy pro tuto přízvučnost jsou verše velmi rozvleklé, dopouštějíce nejvyšší míru 17 slabik a to ne zřídka:

Slyš mne, bo|že, jenž se | stříbrným | obcházíš | lučištěm | Chrýsu 94
Ach mne! nač | jsem tě jen | schovala, | dítě, já | nešťastná | matka 92
Sedět, když | jednou tvůj | osud jest | krátký, jen | kratičký | čas žít 92.

Kromě metriky stránka jazyková činila mu nemenší obtíže; toť pozorujeme předně po tom úkaze, že Palkovič patronymika řecká z největší části podržel ve podobě původní, jenom na jediném místě užil tvaru „Atreovič“ se špatným skloněním:

Atreoviče, nu myslím poznovu budeme blouditť.

Jinde ponechav tvary řecké, mohl jimi snadno způsobiti zmatek, ježto nesnadno může tušiti Čech v řečtině nezběhlý, co ta neb ona přípona znamená, i mohl by jen s těží vyrozuměti, co se chce formou takovou vyjádřiti; na př. komu ve slově Kronion (83) neb Atreion (90) hned připadne na mysl, že shoduje se s naším Kronovcem, Atreovcem; ostatní tvary takové jsou: Chryséida (78), Briséida krásnolícá (80), Atreides (70).

Také slova některá zhola nepřeložil, nevěda si s nimi rady: ambrozické vlasy (90 *ἀμβρόσιαι χαῖται*); Ne prv on strašlivých morových Ker obrátí od nás (*Κῆρες* — zosobená smrť) 75. Se skloněním jmen řeckých vlastních také nevěděl kudy kam: Chrysesa kněze urazil (70); krásnolícá Brýsesa dcera (88) atd.

Co pak zvláště na velkou jest újmu překladu, spatřuje se v tom, že také cizí slova míchal mezi domácí, a tak čistý hlahol mateřský kalil i cit aesthetický bičoval; čtemeť u něho: herold (= hlasatel) 88; port hlubokodný 93; retovati 101; střev také okoštovavše 94; Héfaistos kunštýř 102; což dobře pochopili následovníci, nikdy v tom ho nenápodobíce.

Líčení vášní duševních, jako hněvu, špatně se mu dařilo pro nedostatek vhodných slov: praviť na př. o rozlíceném Agamemnonu:

Po něm zdvihl se
Atreides, rek Agamemnon, veliký národů vládař
Rozžatý; strašně jemu se srdce nadmulo žlučí
Černě otočené (chybně přeloženo) 75.

Také málo básnickým, spíše řekl bych, sprostým duchem vane místo:

Héro, jenže se ty svým rozumem v každou mou radu
Neplichti 99 a dále:
Kdybych se do tebe dal rukama nepřístupnýma 100.

Krušněji však ještě bylo mu as okolo srdce, když odhodlával se na přeložení epithet; zde teprve byl zcela opuštěn a odkázán

pouze na síly své, a tu věru nelze neznamenati, že převýšila nesnadnost úkolu jeho síly a že rozpaky veliké jej tísnily, jak tu naložiti s jazykem, jehož schránek pokladových sotva si řádně byl svědom. Taký vzniká soud u nás, obezřeme-li se po nezdařilých dítkách ducha jeho v tom oboru a rovně snadno vyrozumíme, proč z jeho výtvorů skoro žádný nepřetrval mistra svého a nikoho nepřivábil za následovníka.

Jsou to epitheta tato: Jasnoobutí Achajští 70; břeh šírvlnobitného (toť passivný význam!) moře (*πολύφλοισβος* — rozvlněného, velehlučného) 71; květoruká Hére (*λευκώλενος*) 73; brzkonohý Achilleus 73; květoramenná bohyně Héra 80; Trojané oštipcolomiči (*αἰχμηταί* — kopinníci) 78; mužomor Hektor 83; Horokentauři (podivná záliba! slovo z pola české, z pola řecké, jakkoli v textu původním žádné složeniny není, pouze *Κένταυροι*); lodě kvapněprycběžící!! 92; loď moroputovná (jako by putovala v moru) 93; mudroch Zevs 97; Zevs hromobitel 97; mrákotoshánič 97; Hospodin Kronion 100; růžová Chrysesa dcera 89; Některá však předce dobře tlumočil: port hlubokodný 93; berlovelebný král 85; Zevs vysokohřmitel 89; krásnolícá Chrysesa dcera 88; hromomil Zevs 92; arci musíme zde více přihlížeti ku dobrému tvoření těch epithet nežli ku kráse nebo příhodnosti slov samých.

Velké tyto nedostatky mírní poněkud okolnost ta, že překlad jeho mnohdy jakýmsi srdečným a dojemným tonem se nese přese všechny vady metrické na př.:

Na to mu slzy lejíc odpověděla Thétis:
Ach mne! nač jsem tě jen schovala, dítě, já nešťastná matka!
O bys mohl u lodí bez slzí a bez hnětlivosti
Sedět, když jednou tvůj osud jest krátký, jen kratičký čas žít!
Než teď spolu i časosmrtný jsi i nad všecky jiné
Ach k bídě, jen k bídě já porodila tě v domě. 92

Na tento prvý pokus jest převod ještě dosti dobrý, srovnáme-li jej s tím, jaký nám o 40 let později Vlček podal; alespoň viděti, že Palkovič nevyhledával nikdy slov dávno zapomenutých — arci nebyl k tomu sveden, jak bezpochyby Vlček a částečně Liška, našimi starobylými zpěvy a jinými spisy objevenými — nebo divně tvořených, ač i zde některé poklesky utkvěly; však celkem říci možno, že řeč jeho jest u vypravování prostá, přirozená, jakkoli na některých místech ubíhá v nepěkný extrem, uváděje významy příliš obecné, což opět nesluší básním, jinde ji dokonce znetvořuje cizotou, což ještě více uráží, čím snáze překladatel chyb takových uvarovati se mohl.

Jan Nejedlý.

(R. 1802.)

Na místě druhém, ale současně s Palkovičem dal se do stejné práce Nejedlý, jenž dle Hněvkovského (Zl. o č. b. 113)

„českým Tirtheem (= Tyrtaiem) a Alceem byl v stavu býti;“ jeho dílo tím více pozornost naši poutati může, ježto spadá do začátků jeho působení literarního soudíc dle Slovníka Naučného (V, 693), jenž dí, že Nejedlý vybídnut byv od universitního knihovníka Ungara, milovníka i pěstitele řeči české, by též účastnil se ruchu literarního, směle vrhl se hned na Homera; vskutku pak brzy potom na svůj náklad pořídil skvostné vydání prvého zpěvu Iliady. Že byl uchvácen jakýmsi nadšením pro jazyk mateřský a z této pohnutky na samého milostníka Mús jakkoli těžce dostupného se odvážil, to sám doznává pravě, že obral si překlad Homerův za tím úmyslem, aby „také sám nějakou částkou od sebe k rozmnožení a zvelebení jazyka českého napomohl“ (IV). „I bedlivě jsem se k tomu přičinil, aby všecko, jakž v jazyku řeckém zní, co nejvěrněji, nejvlastněji, nejsrozumitelněji i nejzvučněji do češtiny vyložil“ (IV). Dle toho bylo snahou jeho Iliadu českou podati co možná věrným a zvučným překladem a hodlal netoliko jeden zpěv její, nýbrž celou přeložiti, jest-li že by se prvý zpěv zalíbil. Dále poznáváme z předmluvy jeho také tu zralou myšlénku, že nehleděl češtiti jmen vlastních, jak to později s přemrštěnou horlivostí snažil se činiti Vlček a Liška, nýbrž tak je ponechal, „chtěje pravého Homéra Čechům do rukou dáti a nikoli porušeného, což by se stalo, kdyby jmen v Latinském a Českém jazyku přijatých, Homerovi a Řekům tehdejším docela neznámých a nepovědomých užíval“. Toto vyloživ zmiňuje se zkrátka o Homerovi a vypisuje obsah Iliady. Potom (XI a XII str.) podává pravidla, jakými se řídil u verších. Též on šel šlépějemi Dobrovského ve příčině této; jak podivné pak měli tehdy mínění o hexametru, poznáváme právě nejlépe ze slov Nejedlého; ten zajisté příkladem Němců dada prý se vésti, domníval se, že na místě spondeů mohou v hexametru klásti se také trocheje, tak že u něho mimo pravidelný konečný trochej v šesté stopě ještě dva, ba dokonce i tři trocheje shledáváme; co více, tyto trocheje druhdy takové jsou podstaty, že by spíše pyrrhichii slouti mohly, kdyby právě iktus nepropůjčoval jim jakési náhrady za délku a stejným spůsobem i tribrachys ano též iambus vyskýtá se (v. 17.). Předce však předčil v tom nad Palkoviče, neutíkaje se často k takovému násilí, že by též molossus neb amfimacer směl býti zástupcem daktylu a následkem toho i verše jeho neměly tak obsáhlého objemu, tak že zřídka narazíme na 17 slabičné verše, jako příkladem:

Vydej jim | ji, ať si | odvedou | pryč, mně pak | svědkové | buďtež
v. 338.

Jiné příklady na slova výše uvedená jsou:

–́ – –́ ∪ ∪ –́ ∪ –́ –́ –́ ∪ ∪ –́ ∪
Kterýž | převeli kou A chajským | působil | žalost v. 20.
–́ ∪ –́ ∪ ∪ ∪́ – –́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ –
Atre ovci i | jiní | bleskoškor něnci A chajští 17

Ješto | krátkově kým mne | býti | zrodila | máti 252
S Mene ciov cem a | spoluto varyši | svými 307.

Předložky jednoslabičné spojoval se slovem k nim příslušným, jakoby s předložkou jedno byly slovo i dostávaly tedy přízvuk; „víceslabičné však předložky ponechávají původní slovům přízvuk,“ nic na ně neúčinkujíce; však též z jednoslabičných skrz, dle, krom, blíž, „poněvadž prý se užívají za skrze, podle, kromě, blíže“ (XII.). Na př.:

Poďte sem | blíž,*) vyť | bez viny | jste, jen | sám Aga memnon 335.

Z toho viděti, že jejich hexametr hotový byl chaos, měří-li se měřítkem naším a vskutku daleko hůře se osvědčil, nežli náš nynější; neboť tam nevládla pravidelnost a zákon, než libovůle a okamžitá potřeba. O této nepravidelnosti jeho pravidel pronesl již Liška pravdivý soud řka, že pravidla jeho „nejsou pravidelná, ni přízvučná, ni časoměrná, ale samolibá a libovolná, jichžto v metrickém bádání šetřiti nelze“ (Krok II, 2, 207). K délkám potřebným pomáhal si již Nejedlý někdy uměle, užívaje k tomu příklonného *ť* neb *to*, co si po něm obzvláště Kuzmány zalíbil na příklad:

Protožť osudům zlým tebe na svět jsem zrodila v sídle 418
. . . . buď | poslušen | námto 214.

Z též příčiny položil adverbialné zájmeno „ponějak“ místo nějak.

Rovně byl Nejedlý chud duchem básnickým, hledě hlavně přeložiti slova, nedbaje však příliš do významu i krásu vtěliti; tak úryvek z jeho překladu, kde Thetis rozmlouvá s Achillem, málo svědčí ve prospěch překladatelův (v. 413—418):

Thétis mu za odpověď dala slzy vylévající:
„Ach synu můj proč jsem tě zrodivši chovala k bídě?
Neslzící a nezhaněný kéž u lodí sedíš;
Protožeť máš svůj věk tak krátký, velice krátký!
Nyní i krátkověkýs i nešťastný nad jiné všecky!
Protožť osudům zlým tebe na svět jsem zrodila v sídle.“

aneb: Atreovče, mně zdá se, že se budem zas plaziti mořem 59.

Předce však si aesthetičtěji počínal nežli Palkovič; tak na příklad pěkněji přeložil slova z oné hádky Heřiny se Zevem:

„Nedoufejž, má uložení že bys zvěděla všecka 595

Nejedlý nepřekládal také věrně, nýbrž kde jemu překlad epitheta nějakého nebo verš metrické činil obtíže, tu jednoduše mlčením pominul, jako mu již Liška vytýká na př. v. 23:

*) Zde vlastně „blíž“ ani předložkou není, ježto není zde slova, na jehož vazbu by působilo, nýbrž jest pouhým příslovcem místa, tak že vlastní jeho příklady neshodují se s naukou jeho.

Že by se měl i ctíti kněz i výplata vzíti; zní text:

Αἰδεῖσθαι θ' ἱερῆα καὶ ἀγλαὰ δέχθαι ἄποινα

vynechal tedy *ἀγλαά*, skvostná výplata;

καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα v. 201

„Jménem pak jmenuje ji v ta v rychlosti promluvil slova," kdežto *πτερόεντα* neznamená rychlost, nýbrž tím vyjádřen jest „obraz rychlosti od ptáka vzatý, jehož pohřešiti trudno." Jakkoli pak Nejedlý sám slibuje neplésti jmen latinských do Homera, přece i v tom poklesl, uživ slova Řek v řeči Nestorově, což nejapně se nese.

Daleko lépe zdařila se mu čistě slovesná stránka převodu, jsouc dokladem jasným, že Nejedlý hlouběji pronikl do jazyka, nežli jiní jeho vrstevníci (o Dobrovském nemluvíce); ježto pak byl přílišný horlitel pro všechno z dob Veleslavínových pocházející, dal se strhnouti také starým zvykem, že jména latinská a řecká, jak se naskytují v oněch jazycích v nominativě, podržovali, měkčíce toliko tvrdou souhlásku (byla-li jaká na konci) obyčejně „s" v „š" a berouce tento tvar za základ ostatní sklonby (jak už v té příčině Alexandreis vyniká, jakkoli se tam způsob užívání kolísá; čtemeť: Aristoteleš, Dariuš, Meotideš řeka, Olympiaš, Pariš, Sardiš (= *Σάρδεις*), pobil Parišova děda, Filotášov meč, ale zase: bratr Filotov, Dariova matka atd.); proto čteme u něho nám neobvyklé tvary: v Argoši v. 30; Chrýsesu v. 11 atd. Ale koncovky patronymik řeckých (*ι-άδης*, *-ίδης*, *-ίων* a j.) nezachoval, dobře tuše, že by to bylo na újmu srozumitelnosti, nýbrž je nahradil koncovkami českými, čehož úplně (až na jedinou výjimku) zanedbal Palkovič, jenom zřídka ponechal formu řeckou bezpochyby pro verš. Příklady: Peleovic Achill v. 1; Egeovic Theseus 265; děvice Brizeovic 392; jiná forma: Testorovec 69; Atreovec Agamemnon 102; Peleovec 146; Kronovec str. 24; naproti tomu nezměnil: Chryzeida 182; Brizeida 184.

Svým překladem epithet podal téměř návod budoucím překladatelům, jak by si počínati měli; také mnoho z nich dosud v užívání koluje; tato část patří k nejlepší jeho stránce. Pozorujme jen jeho výtvory a Palkovičovy: běloruká Héra 55; rychlonohý Achilleus 58; širokovládný Agamemnon 102; Zevs hromovládný 202; lidojedský král 231; Zevs černomračník 397 (jenž působí mračna černá); storukovník 402 (o Briaréovi); rychloplavná loď 421; Olymp vrcholatý (*πολυδειράς*) 499; mračnoshánitel Zevs 511; velkooká velebná Héra 551; Thétis stříbronohá 556; hřímatel Olympický 580; zlatotrůnná Héra 611.

Špatná epitheta jeho nejsou tak ani chybena tvorbou, jako spíše neporozuměním originalu; k těm počítáme podivné bleskoškorněnce Achajské (*ἐυκνήμιδες*) 17; panovníka Apollona 35; lodě rohovaté (*κορωνίδες*) 170; Hektora mužemordujícího 242 (zde jsou 2 poklésky: slovo cizí a napsán pouhý akkusativný předmět se svým participiem dohromady); Achilla bohurovného

131 (adiectivum a dativný předmět na něm závislý spojeny); loď mořemplynoucí (vlastně dvě slova jen dohromady psaná) 439; podivno, že tak jako Palkovič nedovedl přeložiti ἀμβρόσιαι χαῖται, ponechav rovně řecké epitheton: ambrosičtí vlasové 529.

Zbývá ještě vytknouti špatně vytvořený komparativ ku slovu „mnoho"; znáť on formu: víceji . . . . „tak že s víceji přijda vezmu ji sám" v. 324—325. Arci podle Hněvkovského (Zl. o č. b. 12) Nejedlý „v první písni Iliady s pravým Homérovým duchem Čechy seznámil; jeho přeložení jest klasycké"; „má výborné a líbezné daktyly a plnotekoucí a hlaholné verše" (37); „jeho sloh jeví klasyckou sílu, plnost a souzvuk" (37). My však jsme viděli, že chyběl Nejedlému jemný básnický duch a cit i znalost podstaty českého hexametru, dvě vady za které tak zhola sám nemohl; za to však ve tvorbě užil způsobu dobrého, následování hodného; a věru kdyby se někteří další překladatelé byli brali touto přirozenou cestou, dodělavše se konečně řádného hexametru českého, mohly převody pozdější daleko býti půvabnější a zdařilejší, jak o tom Vinařický dává nepochybné svědectví; že však někteří strhnouti se dali jakési manii, dle níž netoliko chtěli Rukopis Královédvorský a Zelenohorský s jinými spisy starožitnými nalezený míti, nýbrž i mluvu z časů prastarých v dobu naši přeložiti, to nemálo přirozený postup a zdárný rozvoj této věci zadrželo, jak u Lišky a Vlčkovského uvidíme. Tím hlubší jest nám s p. Rybičkou (Osvěta 1877, 256) vysloviti lítost, že Nejedlý jinými pracemi zabaven jsa, nemohl později přikročiti též k ostatním zpěvům nesmrtelného Maionovce; byloť by zajisté dílo takové i při svých vadách a nedostatcích tehdejším literatům nemalou pobudkou k horlivému pěstování literatur klassických, odkud i básnictví naše utěšeněji se rozvíjeti a zkvétati mohlo.

Jak tehdy dobře působil překlad Nejedlého na obecenstvo české při skrovnosti a nedostatcích svých a hlavně morálním vlivem svým skutečně prospěl, poznáváme z listu Kamarýtova k Čelakovskému (z r. 1820, Čel. Sebr. l. 34), kde vypravuje, jak Němec jakýsi dostav do ruky překlad Iliady od Nejedlého, dychtivě se tázal po zpěvech ostatních a vyznal, „jak mnohem dokonaleji Homer češtinou vyložen jest než němčinou." Dále nás utvrzuje v tom okolnost ta, že pozdější překlad Vlčkův, ačkoli metricky lépe vypracovaný, však slovesně velmi nezáživný předce dovedl u současných spisovatelů, kteří sice jinak nezabývali se právě klassickými vědami, vzbuditi obdiv, ba pravý enthusiasmus, jako by se byl nový nějaký Homer narodil, a překladatel hned za básníka byl korunován. A to stalo se plných čtyřicet let později, kde již o pravého ducha básnického nebyl u nás takový nedostatek, jako dříve, kde již úsudek i vkus daleko byly vytříbenější — a předce Vlček byl veleben, ano

prosaický překlad Liškův o něco střízlivější po dvakráte nedlouho za sebou vyšel.

Jaké nadšení bylo by teprve rozproudilo se v onu dobu počátků, kdy sebe menšímu zjevu literárnímu věnována byla důkladná pozornost a chválou se neskrblilo. (O tom srovnej přepjaté chvalořeči Hněvkovského „Zlomky o českém básnictví“ str. 108—132, v čem jej zaslouženě kárá anonymní posuzovatel těchto zlomků ve Kroku, I, 2, 145—163). Že také v cizině překlad Nejedlého vzbudil podivení a to nejen u Polákův a Rusů, než i mezi samými Němci, o tom obšírně vypravuje Rybička ve zmíněném životopise.

Antonín Puchmajer.

(R. 1814.)

Čtouce jméno tohoto čilého básníka a neunavného pracovníka, o němž svého času napsal Hněvkovský, že „jeho ody prozrazují ducha Horácova; jeho bájky s Lafontainem o závod zápasí; jeho Chrám gnidský samy milostenky jemu kouti pomáhaly“ (Zl. o č. b. 111), nadáli bychom se, že s nejlepším úspěchem pokusil se na tomto poli; než sklamali bychom se. Neboť co na stránce metrické vynahradil, o to zase na stránce aesthetické a slovné klesl. K naději svrchu řečené oprávněni jsme tím více, čím více tomu sami jeho vrstevníci odpůrci věřili, dojemně vyzývajíce jej v „Počátcích básnictví českého“, by nechaje přízvučného veršování, časomírou přeložil celého Homera; spisovatelé citujíce tam totiž podařilý jeden verš Puchmajerův: „Černooká dokavad se nedá otci dívka milému“ připojují poznámku: „Kdoby čta toto, horlivěji nežádal celého Homéra takto v milou řeč svou převedeného uviděti?“ (str. 113). „O kéž vznešený básník uposlechne hlasu pravdy a obraduje Čechy Homérem, řeckým rytmem vytvořeným! Kdo k tomu více než on povolán! Tu se teprv břečťan a bobek, jež mu dva Apollinovi kněží nejnověji věnovali, nádherně rozzelená a vyzdvižená koruna českého básnictví sešle spojený blesk jasných papršleků svých na hlavu jeho, nesmrtedlným kvítím věncovanou“ (tamže 114). Ale jemu buď zvláště těžkým jevil se Homer (a to méně pravdě podobno), buď jinými pracemi zahrnut byv, neměl pokdy oddati se na překlad; tolik pouze víme, že podav na ukázku jen částku zpěvu prvého (171 veršů), nikdy s pokračováním se nevytasil, jakkoli tak učiniti slíbil, dojde-li pokus jeho záliby. Té tedy nepochybně nedošel, ježto nechtěl přidati se rozhodně k té neb oné straně, potom i tato práce v pravdě není tak zdařilá, jak by se dle jeho chrámu Gnidského očekávati mohlo. Arci jako jinde, tak i zde jinak o tom soudí Šebestian Hněvkovský ve svých „Zlomcích“, jenž u přízvučníků vidí dokonalost nejvyšší a neví, jak by ji co nejlépe na jevo dal. Dle něho Puch-

majerův „každý verš Virgilským způsobem vybroušen jest“ (str. 18). Však již J. Jireček ve své Anthologii III, 268 poznamenal a šíře tu myšlénku vyslovil J. Ježek (Zásl. duch. o řeč a lit. čes. 35), že „Puchmajer nemoha se dlouho spřáteliti s prosodií Dobrovského, jal se z ní rozličné domnělé neshody mýtiti a s povahou mluvy české ji v srovnalost uváděti.“ O tom se také na místě jednom podřekl sám Hněvkovský pravě, kterak Puchmajer znamenav, „že český hexametr přísně na přízvuk ukovaný žádné rozmanitosti nemá, skoumal při přeložení Iliady Homérovy časomíry užívati“ (18). Ale to mu vyčítá i předpovídá, že budoucnost okáže, jaký rozměr jest pravý. Puchmajer tedy stál na rozhraní mezi přízvučníky a časoměrníky, ještě jsa dosti dalek časomíry pravé; ježto však skutečně „hexametry své brousil a piloval“ (Zl. o č. b. 38) stalo se, že opravdu pěkně se řinou čili, jak Hněvkovský (52) o nich praví, „křepčí“, jen že ku plynnosti té pomáhá jim větším dílem ještě přízvuk a jen semotamo časomíra; opomineme-li však je měřiti dle přízvuku, dostaneme z jeho dobře míněných daktylů velkou hojnost tribrachyů, trochejů, pyrrhichiův, iambů; však molossus místo daktylu jako dřívější pokládati se neosměloval. On tuto změnu také sám zamýšlel a byl si jí povědom, jak aspoň o tom svědčí jeho předmluva ku „Chrámu Gnidskému“; praví tam totiž o sobě, že dílo toto jen proto podnikl, ježto se bál, že někteří básníci čeští nebudou šetřiti rozdílu mezi slabikami dlouhými a krátkými zvláště ve slovech trojslabičných (mínil asi, že někteří budou i tři slabiky dlouhé do jedné stopy za daktyl počítati, jak to dříve bylo dovoleno) i chtěl jim prací svou ukázati spůsob „jistý“, jak hexametry české „na opravdivých a z přirození jazyka našeho vyplývajících pravidlech založené“ (Chr. Gn. 1836, VII) skládati se mají a dají. Tím, že se poněkud uchýlil ode strnulého hexametru přízvučného, bera také časomíru na pomoc, učinil skutečně valný pokrok, jenž obzvláště zjevuje se v jeho snaze, by žádnou délku přirozenou nekladl za krátkou, naproti tomu, jak shora podotčeno, s kratěmi ještě libovolně hospodaře, na př.:

O ty | nestydem | obleče|ný, ty | hamoni | zištný:
Jakž tě | má mile|rád kdo | poslušen | býti z A|chejských (str. 155)
Mocněj|šíť jest | král, když | na niž|šího se | hněvá 152 str.
Pélevi|ci, ty | Zevsu mi|lý, mně | zjeviti | kážeš
Záhubi|vý hněv | vládaře | daleko|střelce A|polla?
Ten ti | ozná|mím, ale | slib mi a | přísahu | učiň,
Že mile|rád i | slovy mě | chceš i | rukama | bránit?

Mnímť, že | k hněvu se | muž popu|dí, an | vysoce | vládne
Argoši | všemi | i poslušni | jsou ho i | sami A|chajští 152.

Docela pak přízvučně složen jest verš:

Jako jsa | uražen | bojovat; | jsouť oni | bez viny | ke mně.

Druhá stránka však nemileji dotýká se nás; zvykliť jsme u Puchmajera, zvláště v jeho Chrámě gnidském slovům vybraným, básnickým, jemností vanoucím, k předmětu případným, i řeči čisté ne tuze dle starých dob strojené; ale zde dlužno mu některé chyby vytknouti. Tak nemnoho básnická, neřku-li prosaická, ba našeho předmětu nedůstojná budou se nám zdáti slova jeho:

Toliko Atrejevic Agamemnon v mysli se zdurdil 149.
Nic ani neck, pryč po břehu šel mnohohlučného moře 149.
Chceš-li bys sám měl dar a já bych svého jsa zbaven
Zůstal na holičkách 154—155,

což ostatně podržel z Nejedlého, jenž užil téhož obratu.

Nelibě znějí též uším našim titěrné formy Veleslavínské a vlastně nesmyslné, jichž užil:

Dejtežiž vám Bohové, jichž byt jest na nebi, město 149. Medležiž 151. Také slova některá nám v podivné formě předvedl na př.: o žezl zlatý otočený, jako rodu mužského ze staré češtiny podržev; pak dvojnásobné či na druhou mocnost povýšené zájmeno někdosi (někdo a kdosi) 155, jehož potřebuje do verše. Mimo to ve sklonbě cizích slov šel ušlapanou dávno cestou jako Nejedlý a skláněl je podobně: Protože Atreovic dal v pohanění Chříseše kněze 148; v Argoši (149). Též nesprávně položil místo Danaové neb Argejští slovo „Řeci“ 149.

Epithet nových málo vytvořil, jednak následovav z největší míry Palkoviče a Nejedlého, jednak ani neměv k tomu příležitost při tak skrovném kousku přeloženém. Prvý přeložil slovo *ἑκατόμβῃ* na „stooběť“ a prvý také užil epitheta „božský“ (Odysseus 154), kdežto dřívější se ho takořka štítili, bojíce se snad tím lidi příliš povznésti. Dobře také převedl epitheton *πολύφλοισβος θάλασσα* na moře mnohohlučné (149) a dalekohlučné (155) a „zakřivené lodi“ proti „rohovatým“ u Nejedlého. Však zase nehrubě s dobrou se potázal, utvořiv dle Palkovičových jasnoobutých Achajců Řeky jasnoboté (*ἐυκνήμιδες*) 149, zlatovlasou Létu 150 (dle češtiny, kde však i toto epitheton zvláštní barvu vlasů znamená, kdežto Homer mluví jen o kráse vlasů ne však o barvě jejich), krásnohubou!! dceř Chříseše 155.

Dle toho sotva z těchto řádků zírá na nás Horatius anebo Vergilius, jak se snilo Hněvkovskému, třebas i milerádi připustíme, že značí Puchmajer patrný pokrok a boj o časomíru proti vůli své pomahá rozhodovati ve prospěch její.

Jan Hollý.

(R. 1824.)

Než odhodláme se mluviti o činnosti Hollého a pozdějších některých ve příčině naší, nebude od místa k lepšímu jejich porozumění zmíniti se o těch věcech, jež zatím nakupivše se způsobily, že další překladatelé jiným ubírati se začali směrem, co do rozměru napořád již držíce se časomíry. K boji mezi přízvukem a časomírou hromadily se příčiny a látky znenáhla od oněch téměř dob, kdy Dobrovský svou nauku o přízvuku vydal. Tať i samým přízvučníkům nezcela byla po chuti a libovolně tudíž odchylovali se od ní, každý jinak a jinak soudíce; tak již Nejedlý neostýchal se dle předmluvy své semotam úchylky si dovoliti, jak o tom též Rybička (Osv. 1877, 254) svědčí; ještě dále v tom arci pokročil Puchmajer, postaviv se do prostřed mezi oba směry, ničeho však tím ani pro sebe ani pro jiné nezískav. Obojetné jeho postavení zajisté do sebe malou má cenu, třebas na pohled uhlazenější podobou ozdobilo vady, které dřívější jeho předchůdcové v úplné nahotě nechávali; neboť způsobem takým básník práci sobě zlehčuje, čtenářům však stěžuje; na rozpacích zajisté ocitáme se každou chvíli, jak čísti který veršík; teprve nedostatek přízvuku nás upozorní, že také dle časomíry máme čísti, jako naopak nedostatek časomíry nás napomíná, že také na přízvuk máme dbáti. Básník arci někdy rád oblíbil by si takový volný způsob, aby ušel velkému namáhání; však by měl uvážiti, že potom nikdo nebude leč po velkých nesnázích správně moci čísti dílo takové, ve kterém taká zvůle vládne. Tuto vadu již tehdy, kdy Puchmajer plody svými okouzloval čtenářstvo své, hlavně pak Hněvkovského, důvtipně prohlédl bystrý Jungmann, vhodně vytýkaje snaze Puchmajerově „přízvuk s časem spojiti“ toto: „Nač dvoje okovy klásti na básníka tu, kde jedněch dosti?“. Nevyšel sice Jungmann v tu dobu s míněním svým na světlo, nýbrž potajmu je podržel pro sebe, jakkoli již r. 1804 složil dílo, jež dosud rukopisně se zachovalo, jsouc nadepsáno „Nepředsudné mínění o prosodii české“ (Zel. Ž. J. 53), jež vrcholí ve slovech: „Čas tedy jediný, čas buď pravidlem prosodie naší! Tohle jest mínění mé!“ (str. 55). Presvědčení svého nabyl Jungmann, přeloživ Ztracený ráj přísně dle nauky přízvukové, což se mu pak znechutilo tak, že jal se hlouběji přemítati o vhodné prosodii české a tu shledal v časomíře. Že nepustil se Jungmann u veřejný boj proti přízvuku, to nám jednak vysvětluje sám, obávaje prý se, by se nezdál „zvláštníkem nějakým nebo dokonce svárlivcem“, jednak i ta věc, že právě tehdy Václav Stach velmi surově obořil se na tvůrce přízvučnosti Dobrovského a Jungmann vždy v pravé vážnosti chovaje otce slavistiky, nechtěl odpor svůj zahájiti s takovým společníkem. Odtud pochopitelno, že staré chyby vlekly se dále, až najednou z čista jasna narazily na tuhý

odpor, z něhož na chvíli rozvinul se prudký boj. Znamení k němu dáno v Břetislavi. Tam totiž r. 1818 vyšli „Počátkové básnictví českého“ bez původců sice podepsaných, obecně však známých: Šafaříka totiž a Palackého, jimž, jak podobno, Jungmann byl radou nápomocen. Tito noví bojovníci na nic kolem nehledíce, s odvážnou jarostí hnali se na pevnost přízvučnou a mocně bušili do ní, žehrajíce nemírně na rýmování, zatracujíce přízvučné veršování, dokazujíce pádnými důvody a pěknými příklady pro češtinu jedině oprávněnost časomíry. Bujaří hajitelé tak směle si počínali, jakož i důkladně, že již napřed jisti sobě byli vítězstvím, jež jich neminulo. K tomu jim také nemálo pomohl jejich odpůrce, nepřítel rozhodný Hněvkovský. Ten totiž na obranu přízvuku sepsal „Zlomky o českém básnictví“ (r. 1820), ve kterých tak nejapně si vedl, že připravil si z obrany porážku. Neboť „Hněvkovský sám princip svůj opouští, uznávaje obojí prosodii za rovně oprávněnou, ano dávaje prosodii přízvučné místo toliko na poli básnictví národního“ (Zel. Ž. J. 221). Porážku tuto pak dovršil Jungmann tím, že konečně vytasil se s tak dlouho tajeným smýšlením svým a podal resultat badání svého dřívějšího a dozralého v Kroku I, 2 a „tak slavil skvělé vítězství své theorie mnohá léta po sepsání svého pojednání“ (Zel. 221). K vítězství Jungmannovu nemálo též pomáhal Šafařík, jenž, kdekoli moha, ohnivě zastával se časomíry, ba jak z Kroku (I, 3, 1—21) vidno, do kterého napsal důkladné a vřelé pojednání o hexametru, zamýšlel i sepsati obšírnou nauku o prosodii vůbec; ale s toho nejspíše pro jiné práce jeho vážné později sešlo. Když tedy boj tak rozhodnut byl, lehko lze vyrozuměti, že, od Hollého počínajíce, všichni překladatelé přísně následují časomíry, jež přijata za zákon; úchylky od něho dlužno přičítati na vrub neumělosti.

Čtvrtý dle času vzdělavatel Homera českého byl Hollý a zároveň prvý, jenž rozhodně přidržel se verše časoměrného. Ten arci všechny předchůdce své převýšil netoliko dobrým veršem, nýbrž i pěknou mluvou, jakož očekávati lze od toho, jenž pracemi vlastními a tlumočením spisů cizích získal sobě nejen u volbě výrazův obratnost a lehkost, nýbrž i, krásy básnické živěji a útleji pocítiv, i sám vyjádřiti je dovedl. Aspoň dojemný nám toho dává doklad převod onoho místa, jež vyvolil jsem srovnati u všech překladatelů, jednak že samo, jsouc obtížno poněkud pro mnohost slov souznačných, napíná síly překladatelovy, jednak že žalost matčina nad osudem syna brzy zahynouti majícího pěkně vylíčena jest a nedostatek tlumočníkův snáze i mocněji vynikne na světlo. Tyto verše povedly se Hollému, myslíme, znamenitě, nestírajíce onen jemný pel něžnosti a starostlivosti mateřské; znějí takto:

V tom na to rozželená ve Slzách odrekla mu Tétis:
Ach! Sinu mój, na čo sem zroďeného ťa chovala k Bíďe?
Ó kéž bez Slzeňá a bez Úrazu Srdca u Loďstva

Bis tu seděl; poňeváč tvój Vek tak velmi je krátký!
Včil si i krátkovekí, i Žalosťú nad všech utrápen!
V Bidle pretož sem zlím Osudem ťa na Svetlo viňésla! Str. 96.

Čtoucím slova tato jaksi mimoděk se loudí v srdce naše příjemná tesknost, jež mile námi prochvívá, jejímž původem jest jakási srdečnost jeho vypravování, vyšedši z přírody hluboce pocítěné a pojaté; cítíme téměř uspávající šepot onoho dubu, půvabný ševel ptactva na něm bytujícího a mírnivý dech vánku nám lahodícího, jak tím asi byl uchvácen básník sám, skládaje plody ducha svého. O této mistrnosti básníkově byl již za jeho živobytí jediný soud a Jungmann jej těmito vyjádřil slovy: „S podivením a úctou hledíme na toho muže, který snad první ve své vlasti o vyšší básnictví se pokusiti směl a hned Horácovu lyru v původních odách uchopil, hned za Virgilem, Ovidem i Homérem chvalně pokračoval a pustiv se sám o svém vesle na epické moře, nového zlatého rouna — Svatoplukiady šťastně doplaval.“ (Sebr. sp. 1841, 169). Nad to vzbuzuje v nás nemalou spokojenost a libý pocit i ta okolnost důležitá, že šestiměry Hollého veskrze snad prosty jsou metrických vad a nad míru líbezně plynou i zvučně se nesou, psány jsouce širokým nářečím slovenským, jakobychom Ovidia latinského měli před sebou; arci zhusta nezamlouvá se nám takové dílo, ježto jednak ucho naše písemné řeči uvyklé neoblibuje si mluvu dialektickou jako barbarskou, jednak oko naše, patříc na pravopis onen vskutku divoucí, uráží se a tím snad od úsudku pravého se uchýliti nakloněno jest. S jak výborným prospěchem skutečně pokusil se Hollý o verše časoměrné, o tom v Kroku (II, 2, 317) čteme pochvalný hlas neznámého kritika, jenž tam dí: „Plynutě i skladně verše časomírou touž, jakáž v latině se nalezá, váže“ a že prý „nestýská si na těžkost časoměrných veršů, jakož mnozí činí, jenž před obědem a po obědě čtvero písní s dobrozvukým rýmem skládávají.“ (Tamže str. 315.) Rovněž Niederle ve svém „Slovu o Homérovi“ (str. 34) mluví o jeho překladě jakožto „bez odporu nejlepším“.

Než i jemu selhala někdy Múza; s podivením zajisté jest nám slyšícím o Achajcích „mosadzooděncích“ (str. 95), neboť v celém Homeru že nemůž o mosaze býti zmínky, všichni jak předchůdci tak následníci Hollého svědčí, vždy jen mědí neb kovem oděné Achajce nám předvádějíce (ač nemyslil-li slovem „mosadz“ na spěž čili bronz; pak arci též epitheton toto mohlo by se připustiti; to však nesnadno rozhodnouti), neb dí-li o Zevovi, že jest „ďálekohromotrískač“, tuť ve sluch i zrak náš tříská toto slovo; též nedobře položil epitheton „růžoruká zorní Žára (= růžoruká jitřní záře); záře zajisté nemá žádných rukou, jinak arci Zora, jež se představuje jako bohyně; nadto všichni překladatelé podrželi ve svých převodech „růžoprstý“, původní a pravé substantivum „prst“ za základ epitheta vzavše (ῥοδο-δάκτυλος); jediný Hollý stojí se svou „růžorukou žárou“ o samotě. Toto však jsou

řídké vady proti četným epithetům dobře voleným; ovšem neomylně v tom následoval Nejedlého, což každému snadno vysvitne, srovná-li některá slova nebo dokonce celé verše jeho s Nejedlým. Předně podržel jeho „bleskoškorněnce“, kterých v žádném překladu jiném nenalezáme než u Nejedlého; rovně ponechal „vlasové ambrozickí“; přidržel se dále jeho nauky o tvoření a významu patronymik českých, ano pokročil v ní ještě dále, než dostoupil Nejedlý sám; užilť již tvaru „Brizeovička“ (str. 93) ovšem prostonárodního, jakéhož arci Nejedlý, sledovník Veleslavínův, užiti nemohl a nesměl, a přiblížil se tím tudíž velmi tvaru teď u nás zobecnělému „Briseovna“ a p., kdežto Nejedlý lpěl toliko na „Brizeovic dceři“, nebo jsa s dlouhým tvarem tím na rozpacích, ponechal v rodě ženském původní formu řeckou (Chryzeida, Brizeida), jakkoli k rodu mužskému měl tvar dvojí: Agamemnon Atreovic a Atreovec.

Epitheta Nejedlého větším dílem podržel, jak vidno: túl vókol uzamklý 86 (N. „vůkol uzavřený“, *ἀμφηρεφής*), bíloruká Héra 86, ríchlonohí Achilles 86, pri duťích koráboch 87, Atreovec širokovládní 87, Zevs hromovládar 90, Z. černomračník 95, Zevs mračnoshaňatel 98, storukáč o Briareovi či Aigaiónu 95 (u Nej. storukovník), ríchloplavní koráb 96, stríbronohá Tétis (99), velkooká Héra velebná 100, umelec Hefaistos 100, zlatotrůnná Héra 101.

Účinek Nejedlého zříme dále také na stavbě celých veršů jednotlivých, téměř beze změny zůstalých; příkladem budiž verš, který později Liška daleko hůře přeložil:

„Sestúpice na Loď ťekuťími sa plavili Cestmi 93

u Nejedlého zní týž verš:

Vstoupivše v loď pak po tekutých se plavili cestách v. 312.

Jiný příklad: .... černú že sa až mu zalévalo Srdce Od Zlobivosti Žlčú 88; u Nejedlého: .... že až srdce se mu zalilo žlučí Velkou hněvivostí v. 103—104 a m. jiných.

Příčina zjevu toho, že Hollý tak úzce přivinul se k Nejedlému, jest asi ta, že Hollý bystrým okem svým prohlédl jeho přirozenou, jakkoli na báseň mnohdy velmi střízlivou methodu; z toho také plyne, že neobrátil se ku svému krajanu Palkoviči, jenž mu mluvou předce byl bližší než Nejedlý, však svou nejemností jej od sebe zapudil. Puchmajer pak podal ukázku příliš malou, aby z ní Hollý něco těžiti mohl.

O vlastní jeho vynalezavosti ve tvorbě slov nových tudy téměř ani mluviti nelze, avšak dosvědčiti dlužno, že na dobrém základě vyvedl stavbu lepší nad mistra svého a že důstojný předmět oděl také v háv důstojný, vystříhav se pilně mluvy obyčejné a sprosté. Mezi novými u něho se vyskytujícími jmény uvésti slušno mimo zmíněná chybná ještě tato dobrá:

Ďalekomírce Apollo (85); ďalekozníćé Vodstvo 86; mužovrah 91 (lépe vyvedl než Nejedlý své „mužemordující“) Hektor; Zevs visokohrmitel 94; Loďstvo ríchloplinné 96.

Mezi vady ještě připojiti sluší, že nedbal neúhonně zachovati jmen řeckých, jak se patří, hotov jsa přijímati také formy latinské, o jakých ovšem se Homerovi nemohlo nikdy zdáti; tak užil též tvaru Ulisses 97. Též u něho slovo „hekatomba" nepřeloženo, jehož převod u pozdějších nás povede k zajímavým úsudkům.

Karel Kuzmány.

(R. 1838.)

Kuzmány jest co do času za jinými se svým dílem dosti pozadu, co do provedení však nepostoupil ku předu, ba octnul se daleko za Hollým. Ačkoli měl průprav před sebou již několik i mohl na pravou uhoditi cestu, předce ubíral se stezkou novou, chtěje vyhověti všem, ale nám se valně nezavděčil. Než podivení naše a zklamání z toho nebude tak velké, pojmeme-li v úvahu, jakým asi záměrem byl veden, čím se v práci své řídil. On, jako vydavatel „Hronky" po česku vycházející, přirozeně chtěl také Homera v rouše českém nám představiti a skutečně spisovné češtiny užil; kde však zdála se mu kupením souhlásek příliš tvrda býti, nebo kde tato vlastnost řeči písemné nesnáze mu činila u verši, tu nerozpakoval se dlouho a připravoval si dle svého mínění češtinu zvučnější, libější a potřebám u verši přiměřenější, tak že dav se nadto svésti často rodným svým nářečím, utvořil dílo co do rozmanitosti tvarův a pestrosti významů Homerovi původnímu ne nepodobné. Jen škoda, že to u překladu není záslubou, nýbrž chybou, kterou by si každý, jsa v úzkých, snadno pomoci mohl, ale jazyk svůj divně by promíchal. On zajisté pro verš jednou krať dlouží:

Odplatu | za slezy | mé Dana|ům dej | tvými ra|nämi str. 261.

naproti tomu pomahá si k délkám ve slovech krátkých:

Pak tomu řekla pořád zase Thétis selzy ronící 273

.... bojo|vav jsa u|náven str. 265, po druhé zas tvary olupuje o samohlásku jemu do verše se nehodící na př.:

konec hexametru: .... | řečmi a | rukmi str. 263; .... a|neb kněze | někho str. 262, a hned u verši následujícím: Neb něko|ho sná|ře 262. Z též příčiny, myslím, utvořil si slovo „velmeč" str. 268 a „kní|že všemu|žů" 266 (co je to všemuž?); nětco 271. Z též příčiny také směle odvážil se klásti předložky za slovo, ku kterému patří; buď odhodlal se k tomu příkladem Rukopisu Královédvorského a Zelenohorského, kde předložka „dle" jako postpositivní se vyskytá rovně jak u Dalimila; buď následoval v tom Dankovského a to se zdá skoro pravdě podobnější; neboť tento několikráte položil podobně předložku za slovo náležité, na př. *οὐρανόθεν* překládá „ránaote", jak níže se ukáže; než Dankovskému nedivíme se, ježto byl nucen učiniti tak, chtěl-li dostati podobný útvar, jaký byl v řečtině, a to byl

jeho cíl; Kuzmány však s takým účelem neměl činiti a proto divně vyjímá se, když u něho také předložka „od (ode)“ a „bez“ jest postpositivní, jakého příkladu nebude asi v celé literatuře české, nežli právě zde, kde se čte:

Měl-li by hned velmeč vytasit bedrů ode ostrý? str. 266
Kýž bysi bez pláče při loděch a úrazu též bez Dlel 273
Tam na moře hlubině dlící sešlého otce dle 272; „dle“ položil postpositivně několikráte.

Dále tato touha lehce dodělati se verše časoměrně bezúhonného tak silně jím ovládla, že strojil i vazbě velmi zjevné násilí, v též větě na př. spojiv totéž sloveso jednou s předmětem accusat., podruhé s genitivným, maje potřebu délky na př.:

prose všecky Achajské,
Atrevců no obů ale obzlášť, vojvody lidstva 261.

On také nejhustěji počal užívati všelikých částic příklonných žádného smyslu nedodávajících, však hodících se dobře uhraditi mezeru ve stopě; za takého pomocníka v nouzi upotřebil často dosud zneužívaného -ť nebo -tě, nebo nahromadil několik spojek totéž znamenajících. Příklady:

Předc Agamemnonu Atreovuť se nelíbilo serdci 264
Měvšitě žal za Danajci nadarmo mřeť je viděvši 262
Než však předc i zatím on má hněv až se vyverší 263.

Stránka básnická by ušla, než i ta nezřídka rušena slovy prosaickými, jakými ve škole překládati se může, chce-li se vysvětliti původní smysl slov, ač ani těch v překladu jen poněkud uhlazeném trpěti nelze; na př.: Množtví . . . . Hardin, než je samé připravil na žrádla on psům 260.

. . . . upěl kmet
Ku krásnošticaté Lety plodu králi Apollu 261;
Sestoupil ze lebů Oylymských jed vaře velký 262;

jak podivné tak neaesthetické mezislovce: aitaha! 265 a j.

Rovně jest újmou stránce aesthetické, že do tohoto překladu zhusta vplétá netoliko tvary, nýbrž i slova s obraty slovenskými; na malou ukázku z velmi četných příkladů zde uvedeny buďtež tvary: hardina 260; svédol 260; jednouc 264; vyprávati 262; nik (= nikdo) 266; kroz 268; kark 275; mlučeť 276; mrazutě 277; rozjišli se 277; pelný 279; terp 279; nemohel 279 a valně jiných; slova: pítať 264; serditi se 265; Trojanští zvijači (αἰχμηταί — kopinníci) 265: jastřiti (= jiskřiti se) 267; jedovať se 276; sauzditi serce (= suzditi, krotiti?) 278; rákoš 278; obraty: jed vařiti (= hněvati se) 262; zraky zahoditi 265.

Nyní přihlédněme též, jak počínal si v nejtěžší vskutku části práce své, t. j. kterak naložil s hojnými epithety Homerovými. Co se toho tkne, třeba vyznati, že podržel sice některá již dřívější, že však nebyl pouze slepým následovníkem, nýbrž sám vytvořil množství nových, ale má-li se dáti pravdě svědectví, větším dílem nešťastných. Ba z některých jeho míst souditi lze, že nebyl

příliš seznámen s naukou, jak tvoří se, nebo tvořiti se dají taková složitá epitheta; míním tato: zdalekastřelčí 261; král liduhlutavý 268; Hektor válkymužůzabiják (ἀνδροφόνος) 268, storamý Briareus 273; bělorámá Héré 262; Zevs hromštítý 267; Apollo Zeysomilenec 263. Při prvém epithetu (zdalekastřelčí) měl asi za to, že složené epitheton utvoří se, spojí-li se dvě slova (složky epitheta) graficky dohromady, mínění, jaké pozorujeme na místě jednom u Palkoviče, totiž „loď kvapněpryčběžící“ (3 slova), hojněji pak u Nejedlého: král žezlonesoucí v. 278, loď mořemplynoucí v. 439; Hektor mužemordující v. 242, jakých se Puchmajer i Hollý vystřehli; podobně vypadá i „hromštítý“ (267), není-li pouze pro verš zkomoleno.

I z ostatních epithet, která sice dobře jsou tvořena po stránce formalní, asi polovice nezamlouvá se nám, ponejvíce postrádajíc aesthetické ceny. Příkladem jsou: krásnošticatá Léta 261; krásně holéňovatí Achajci (ἐυκνήμιδες) 261; moře těžceječící (πολύφλοισβος) 265; psí březočivec (κυνὸς ὄμματ' ἔχων) 265; krásnotvárná Chriséis (καλλιπάρηος) 272; loď jezeroplavná (ποντόπορος), ambroské kaděrovlasy 277; Olympský bleskohodič (ἀστεροπητής) 279; obokulhář Héfaistos (ἀμφιγυήεις) 279. Než per aspera ad astra!

Též jemu při klopotné práci této dostalo se odměny, ježto předce semotam zavadil o pravou strunu a její ozvuk dosud rozléhá se mezi námi, ač jeho tvůrce netušíme; míním ona epitheta, jež jako dobrý peníz dosud nepozbyla své ceny, před soudem naším obstávajíce, jsou to: dalekostřelčí Apollo (260); hlasnohukoté moře 261; vyhlubené lodě 263; dalekovládný Agamemnon 264; vyduté lodě 266; perutá slova 267; nesmertní (o bozích, od něho poprvé užito) 269; hlasatelé (pěkně překládá κήρυκες proti Palkovičovým „heroldům“ a „výhlasným“), Zevs vysokohromný 272; Z. hromomil (τερπικέραυνος*) 274; velechlumný Olymp (πολυδειράς) 276.

Ještě záhodno zmíniti se, že již Kuzmány povšimnul si Rukopisu Zel. a Král., převáděje Homera do češtiny; ale účinek jejich jest u něho celkem velmi nepatrný. To jest důležitý moment, neboť pozdější někteří vzdělavatelé Homera až vášnivě jali se vytvářeti řeč epickou dle zpěvů staročeských, ne však jen slova užívaná odtamtud berouce, nebo dle jejich analogie nová nalézajíce, nýbrž chápali se všech slov, ač mnohá i před několika stoletími vyhynula, spatřujíce v tom už záruku básnickosti. O této choutce šíře bude promluveno při Vlčkovském

---

*) Kdekoli, jako zde „hromomil (τερπικέραυνος)“, uvádíme řecká slova v závorce, nečiníme tak snad, abychom již schvalovali překlad řeckého textu jako správný, nýbrž za tím účelem, aby čtenář sám úsudek o nich utvořiti si mohl, jak dalece básník postihl, anebo snažil se postihnouti original; my pouze z té příčiny překlad jich uvádíme, že tvorbu jejich pokládáme v češtině za správnou.

a Liškovi, zde podotýkáme pouze, na čem zakládáme domněnku svou o Kuzmánym vyslovenou; vede nás k tomu jednak ono postpositivné užívání předložek, o kterém shora byla řeč, jednak i místo, kde Chryses vypravuje Achilleovi příčinu hněvu Apollónova i poučuje, čím utišiti by se dalo záští boží, jinak že prý ještě jiné pohromy Danaûm

„Dá, ni neodvrátí moru těžké on Morany preč“ 263.

Tento překlad je nápaden a zdá se, že hlavně pro slovo „Morana“ tak uzpůsoben; nejspíše přivedlo jej k položení slova „Morany“ slovo „mor“ stejného původu, i chtěl Kuzmány bez pochyby pro hříčku slovní (mor Morany) je zde míti, zároveň domnívaje se, že tím pěkný a spolu slovanský obraz před oči nám postaví. Vlastně však tím pochybil, jednak že Řekové naší Morany v tomto smyslu neměli (zde nadto ještě sám Apollo seslal mor), jednak že v textu původním nic takového se nepraví, ano tam jednoduše stojí:

Οὐδ᾽ ὅ γε πρὶν Δαναοῖσιν ἀεικέα λοιγὸν ἀπώσει v. 97.

(aniž on dřív od Danaův mrzkou zhoubu odvrátí); však onen „mor“ za *λοιγός* položený jej svedl.

Litovati jest, že též ostatních zpěvů neuveřejnil, neboť podobá se, že další prací předce by byl vytříbil svou řeč, aneb aspoň svou hřivnou přispěl poněkud ostatním vzdělavatelům; ani to nelze popříti, že duchem básnickým dosti vynikal, jakkoli nedostihl Hollého; ukázka svědčí o tom:

Pak tomu řekla pořád zase Thétis selzy ronící:
Ó k čemu sem tě synu schovala k bídě zrozeného,
Kýž by si bez pláče při loděch tu a úrazu též bez
Dlel, když osud věku tak krátkého ti, ach přemalého!
Teď tě razem hle i blízká smerť, pak i bída nade vše
Obkličuje, zplodila v zlý soud ve světnici sem tě. Str. 274

Pozn. O jeho překladě není ve Slovníku Naučném zmínky.

Karel Vinařický.

(R. 1843.)

Vlastně dopouštíme se chronologické chyby, řadíce Vinařického hned za Kuzmánym, poněvadž patří dál až za Vlčka; však z příčin závažných klademe jej dříve: jednak máme zde činiti pouze s malým pokusem, kdežto Vlček úplné nám podal dílo, jako právě Liška, které nejen proto, než i z jiné shody, jak později bude pověděno, chceme míti pohromadě. Vinařický podal roku 1843 překlad I. zpěvu Iliady a I. zpěvu Odysseje v Musejníku a sice Iliadu metrem klassickým a rozměrem „prostonárodním,“ Odysseu pouze rozměrem „prostonárodním,“ a ne jak slovník Naučný IX, 1104 v článku o Vinařickém tvrdí, že „v Musejníku z roku 1843 uveřejněny časoměrné překlady Iliady (zpěv I.) a Odyssey (zpěv I.; druhý zachován v rukopise.)“. Ku

překladu metrickému odhodlal se s patrnou nevolí a položil jej toliko jako důkaz tvrzení svého, že Homer metrický jest jen umělé přepracování starých prostonárodních písní řeckých, které jsou jádrem Iliady a Odysseje a které prý rovně jako hrdinské písně srbské, ruské, staročeské a novořecké skládány byly po desítislabičných řádcích. Původní podobu těchto písní dostaneme, oddělíme-li „což patrně uměleckého v nich, rozložíme-li budovu veršů, vyloučíme-li nepodstatné výplňky, rozebéřeme-li ozdobné skladby slov a řeči a proměníme-li je v jednodušší.“ To prý dá se poznati také z toho, že se nám v obou řečených básních často nahrnuje „jakási nepevná, létavá hmota, pouze k vyplnění míry veršovní sloužící, jakož jsou jmenovitě: zbytečná, nevýznamná slůvka (*δέ*, *δ᾽*, *τέ*, *τ᾽*, *γάϱ*, *μέν*), rozvláčení slov dle rozličných nářečí (na př. *Πηληϊάδεω*), hromadění synonym, nadobyčejné skladby slov, vložené k věci méně případné průpovídky a jiné.“ *) Ba Vinařický jest docela toho mínění, že „podobným přistrojením daly by se také všecky srbské i naše staročeské písně na př. Záboj, Jaroslav, Čestmír a p. proměniti ve sličné hexametry.“ Arci nedomýšlel se tímto spůsobem sám, nýbrž následoval tak i jiných, jako hlavně německého překladatele Homerova Karla Neumanna, „který vypustil osminu textu řeckého ze svého překladu a to bez újmy jádra originalu a ku prospěchu překladu svého nad jiné ráznějšího a plynnějšího“. (Mus. 1843, 95) Takové nakládání s překlady, jakkoli nyní podivným býti se zdá, bylo tehdy v obyčeji; ba jak Liška vykládá (Krok IV, 1, 128), Polák Przybylski překlad Iliady neméně než o 4500 veršů, nějaký Dmochowski o 275 veršů rozmnožili. Dle takových mínění nemůže se nám obzvláštním zdáti, že také Neumann v opak oněm celou osminu textu vypustil, ale rozhodně pochybujeme, že by byl krásy originalu dostihl; ovšem připustiti se dá, že stalo se tak bez „újmy jádra,“ neboť tu by již překladatel naprosto přestal býti překladatelem a stal by se buď nějakým opravcem, anebo dokonce novým skladatelem, anebo jen epitomatorem; ale předce každému snadno připadne na mysl, že kostra holá se jevíc očím našim, sotva tak se nám bude zdáti krásnou jako tělo dokonalé, že sice nepřestává býti základem nutným těla našeho, dodávajíc mu nezbytné pevnosti, že však sama o sobě nikdy tělo nám nenahradí. Tak pobloudil Vinařický, nejspíše básní staročeských a jiných slovanských stav se přílišným ctitelem a pouze

*) S tímto míněním Vinařický arci nestál osamocen; také jiní a to právě někteří filologové „ex professo“, kteří nesnažili se nebo snad vůbec nedovedli vniknouti v ducha řeči řecké a tudy často všelico neuměli si vysvětliti, zejména pak velečetné částice řecké, nicméně chytře chtějíce zakryti svou nevědomost a nechtějíce upřímně vyznati: „Tomuto nerozumíme, nevíme, co toto znamená,“ raději s nádechem učenosti vykládali, že tyto částice jako *δέ*, *τὲ*, *μέν* a podobné jsou pouze k tomu, by pomohly vyplniti verš; odtud je také nazývali: „particulae expletivae.“

jimi ostatní básnictví měře; ba dal se tak dalece ovládnouti myšlenkou svou, že „prostonárodním“ překladem svým chtěl důkaz názorný o dotčeném rozdílu mezi „poesií homerovskou a prostonárodní“ projeviti; „důkazem“ tím tak byl o pravosti domněnky své přesvědčen, že později vytasil se pouze s prostonárodním překladem Odysseje (a ne „prozaickým,“ jak dokládá Slovník Naučný sub litera Homer ku konci, kde jest řeč o překladech českých), odvolávaje se na dřívější tvrzení své. Což kdybychom i nyní tak zkracovati chtěli básně, často by věru jádro v několika řádcích dalo se vysloviti a tu by každá dlouhá báseň musila vzíti za své; a že by se krátiti daly, toho nelze upříti, rovně jakoby básničtější výrazy, vazby a obraty jistotně střízlivějším a prostorně kratším útvarem nějakým nesčíslněkráte podati se mohly; ale kam pak by se děla mluva básnická, která neodlučitelně s myšlénkou čili s oním „jádrem“ teprve tvoří dokonalou báseň? Stejně se vyslovil o tom Čelakovský ve svém listě k němu, chvále jeho překlad v Musejníku uveřejněný: „Že však soud tento můj toliko o překladu na levé stránce ležícím (t. j. časoměrném) a ne spolu o onom na pravé desítistopém platí, odkrytě vyznávám“; a dále: „Homer mého dle zdání to není“. (Čel. Sebr. l. 458) Ostatně všeobecné tvrzení Vinařického, jakoby právě desítislabičný verš trochejský byl pro básně a písně hrdinské nad ostatní rozměry vhodným vůbec, také pravdě se nepodobá; zde má platnost mínění, jaké pronáší prof. Niederle ve své úvaze o způsobě překládání Homéra (Listy filol. a paed. 1874, str. 18—19): „Tolik jest jisto, že verš tento (hexametr) jest původu prostonárodního, že v té své podobě zrodil se zároveň s epikou hellenskou i že jest plodem téhož smyslu plastického a ducha harmonického, kterémuž se obdivujeme v nesčíslných výtvorech umění hellenského. Verš tento tou měrou vyhovuje určení svému, že žádný jiný druh básnictví nemůže se honositi veršem sobě tak přiměřeným jako epika; pročež právem úplným nejen dle původu, ale i dle platnosti aesthetické nazývá se veršem *κατ᾽ ἐξοχήν* epickým.“ Tolik o myšlénce, kterou Vinařický jsa veden, podal ukázky překladů Homerových. Nyní o nich samých něco zevrubněji.

Známo vůbec, kterak Vinařický byl obratný a šťastný tlumočitel a znatel meter antických a krásné z nich po sobě zanechal památky; protož i tento překlad vyniká svou dokonalostí vedlé Hollého nade všechny předešlé, jinak zase bezvadným úplně nejsa.

Poklésky vidíme poprvé v tom, že nebyl si důsledným v nakládání se jmény řeckými. Jakkoli již Nejedlý ve svém překladě vyslovil pevnou zásadu, že nemají se jména latinská, třebas i jinak známější literatorům, podkládati Homerovi, předce u Vinařického ještě stýkáme se s nimi, tak, že v pestré směsici pro tatáž jména významy řecké a latinské míhají se kolem nás; na př.: Bojte se Jovo-syna v. 20; však sen též od Jova bývá v. 63. Jinde zas užívá tvaru „Zevsu“: Zevsu milý ty mi kážeš Achille v. 74; na

místě jiném ještě jiný čteme tvar: Ihned zajdu potom k Diovým obytům kovopevným“ v. 426. Také na mluvě básnické prohřešil se někdy, uživ některých výrazů nebásnických a někdy významů vůbec podivných; sem patří sloveso „pícnati,“ jež má znamenati tolik, co „haněti, tupiti“:

Péleovec znovu pak slovy útržnými začínal
Pícnati Atrejovce v. 223—224;

rovně podivno slovo v této větě: „Nyní poznovu Danajské baučíš, (prostonár. překl. v. 109—110) Že jen proto nás Apollo trápí.“ Nedobře též vedle sebe se vyjímá: „Válka nás i morní hlíza hubí“ (prostonár. překl. v. 61) neboť hlíza jest právě mor. Též opustil na místě jednom obyčejný překlad epitheta „ἀργυρόπεζα“ (stříbronohá) i rozvedl nepěkně v „obutá ve stříbře“ v. 537, jakkoli něco později (v. 555) sám užívá epitheta „stříbronohá“. Chybný jest též grammatický tvar: K táboru přijedše Achajskému (pr. př. v. 484). Též nepěkným zdá se nám býti slovo „stokusožertva“, jehož užil za „hekatomba“; totéž asi cítil Vinařický sám, neboť v I. zpěvu Odysseje od něho přeložené již se s tím nesetkáváme, nýbrž nalezáme tam „stožertvu“: „By se kochal v slavených mu hodech, Ve stožertvách beranů a býků“ v. 25—26, slovo nyní v obyčej vešlé. Epitheta ponechal větším dílem od jiných dobře vynalezená, jen v několika uchýlil se, vytvořiv jednak dobrá: slova perutěrychlá Il. I, 201, Odyss. I, 72; Kronovec sinooblakový Il. v. 397; jednak i špatná, překládaje: Jdi domů na lodích baňatých (*σὺν νηυσὶ κορώνισι* — okřivených, zahnutých) v. 170 Il.; a na břehu tůně slatinné (*παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο* Il. v. 316, Odyss. 72: moře slatinné, kdežto pravý význam jest: moře neunavné, neumorné, stále rozvlněné dle výkladu Curtiusova.) Také hexametrů spozorovali jsme několik nesprávných, jsou to:

Jak mile tamto velehlubokého do chobotu vyplouli 432,

který tiskaři přičísti dlužno na vrub; neboť vypustí-li se z posledního slova: vyplouli „y,“ dostaneme netoliko správný šestiměr, nýbrž i smysl (*οἳ δ' ὅτε δὴ λιμένος πολυβενθέος ἐντὸς ἵκοντο*). Vadnější je tento hexameter:

Oběť | vystavi|li dale|kostřelnému Apollu 438,

kde ve třetí stopě vlastně tribrachys máme místo daktylu a iktus nadto připadá na slabiku (-li) již valně seslábIou, chabou. Táž chyba u verši 451:

Slyš mne | stříbrno|luční|ku zá|stupce ty | Chrýsy,

kde rovně dloužena jest slabika „ku“ proti všemu pravidlu a přirozenosti. Jinak jsou jeho šestiměry bezúhonny a zhusta sluchu velmi lahodny, i dlužno vyznati, že řeč jeho, jakkoli nikde okázalostí a schvalností nějakou tomu nepomahá, velmi je zvučna, dávajíc tím patrněji na jevo rozdíl mezi překladem jeho šestiměrným a „prostonárodním,“ jenž asi tak se jeví, jakobychom podle sebe položili báseň a obsah její prostými slovy podaný. Ať každý posoudí tyto řádky. (Thetis k Achillovi):

„Ach synu [můj]*), proč jsem já neblahá tě kojívala matka:
Kéž bysi neslze aspoň a nezhanoben u korábů
Těchto seděl! krátký a minoucí věk ti usouzen!
Krátkověkýs, ano bídnější nade všecky-li býti
Máš? K nehodám jsem zlým tebe zrodila v sídle velebném!" 414-418

Naproti tomu překlad prostonárodní:

Neblaze jsem tebe porodila;
Slze a zneuctěn tady sedíš;
Krátké a mimo to kormoutlivé
Uděleno tobě živobytí!
Neblaze jsem tebe vychovala" 414—418.

Arci nedá se ani tomuto prostonárodnímu překladu vytýkati, že by nepěkně byl zdělán, ale mnohdy mnohé obtíže naskytovaly se překladateli, by do trochejského verše pětistopého nevadně umístil některá vlastní jména řecká, na příklad:

„Apollonovi sto koz a býků" v. 316; nebo
„Zavolal na své čelední hlásné
Na Thaltibia a Eurybata" 320—321; nebo
„Hera a Posejdaon a Pallas" 400.

Nezbytně také jak pro nedostatek místa, tak i ze zásady často mu bylo vypustiti četná epitheta netoliko krásy dodávající, než i zhusta significantia, jichž výpustkou nezřídka buď jiného dostane se smyslu, nebo mnohé věci důležité pro povahu osob, děje a času, prostě mlčením se pominou, na př.:

„Se pomocí obra storukého
Briarea příjmím Aigajóna 402—403.

Ale původní text jinak nás poučuje: „Jejž Briaréa zovou bohové a lidé obyčejně Aigajóna" 403—404. Tu nelze jen tak přeložiti, že Briareus měl příjmí Aigajón; těžko zde rozhodovati o příjmí, ježto jinak jej zovou bohové, jinak lidé. Zároveň nám zjevují slova ta, kterak Řekové domnívali se, že bohové jinou řečí mluví, než lidé, čemuž arci má se rozuměti dle prof. Kvíčaly (Listy filolog. a paedag. 1877 str. 4.) tak, že slova božská jsou jasná, srozumitelná a významná, lidská pak temná, nesrozumitelná. Toto místo zároveň svědčí, kterak „lid vůbec rád etymologisuje a na tomto místě zvláště" (str. 11) a tu by tento pěkný příspěvek k oné pravdě odpadl podlé podobného překladu. Jiný příklad:

„Jest-li kdy sem chrám tvůj ověncoval
A kdy pálil tučných koz a býčků 40—41,

kdežto dle originalu čteme:

„Jestliže sem spaloval veletučných kůzlat a junců
Tobě ku oběti kýt, vyplnīž mou prosbu a žádost". 40—41.

Dle překladu prostonárodního soudili bychom přirozeně, že Řekové spalovali celá dobytčata bohům v oběť; z verše šesti-

*) [můj] dostalo se nepochybně nedopatřením do verše; neboť vypustíme-li „můj", dostaneme verš úplně bezvadný.

měrného dovídáme se však, že pouze některé části zvířecí obětovaly se bohům, z ostatku pak připravily se obětovníkům hody, jak o tom obšírně vypravuje se v Il. I, 459—468. Kdyby se tedy byl zachoval original překladu Vinařického podobný, kde bychom dověděli se o tehdejších obětech anebo jiných zvycích? Zde právě často všechno záleží na jediném slovu! A podobných příkladů nahledalo by se ještě více! Myslil sice Vinařický vyhnouti se tím jakési prý rozvláčnosti epické; ta se skutečně někde jeví, ale to jest chyba básnická, jako se vůbec v jakékoli básni chyby vyskytují a není to právě chybou rozměru šestiměrného; vždyť i nyní káře se při básníkovi našem Heydukovi rozvláčnost a předce nepíše básní svých šestiměrem, právě naopak rozměrem máloslabičným. Pokusil se tedy Vinařický o nemožnou nápravu Homera.

Bychom též o překladě I. zpěvu Odysseje obšírně mluvili, není zvláštní příčiny; neboť jednak nemůžeme přirovnávati podobný poměr obou rozměrů, ježto máme pouze jeden před sebou (10 slabičný totiž verš), jednak Vinařický držel se týchž zásad, jako při překladu Iliady (sám se na ni odvolává Mus. 1843, IV, 483), tak že i zde platnost má soud náš, jaký jsme podali o prostonárodním jeho překladu I. zpěvu Iliady.

Oddíl druhý.

O čem až dosud jsme pojednávali, týkalo se jednotlivých jen úlomkův a více méně ostýchavých ukázek, jež ponenáhlu připravovati měly cestu duchům povolaným a silným, kteří by nezděsili se práce lopotné, nýbrž jednou počavše, též ji ukončili. Trvalo sice skoro celé půlstoletí, než k něčemu takovému došlo; konečně vystoupili dva mužové, kteří ujali se díla toho, však oba víc obdařeni byli pilností a vytrvalostí nezdolnou, nežli soudností a dovedností potřebnou; nad sílu jejich sáhaly obtíže. Kromě toho dali se ještě sklamati lichým prorokem a tím více uchýlili se od povinné dráhy, kterou jim bylo kráčeti, ač-li nechtěli přijíti na bezcestí. Však jeden více, druhý méně jda za světélkem bludným, upadl v bažinu, ze které více nenalezl cesty. Ten, kdo je tam zavedl, jest **Jiří Dankovský**. Muž ten, professor řecké řeči a knihovník akademie královské v Břetislavi, jest vskutku zvláštní zjev na poli filologickém, jak asi Kollár se svou Staroitalií slavjanskou na poli archaeologickém; oba s ohromnou pílí snesli a svedli ohromný material, obsáhli jím skoro všechno vědění z oboru svého, ale oba v ohromný uběhli blud a dílo jejich, zakmitnuvši jak ohnivý meteor na tmavé obloze, rozprchlo se i rozplynulo zase v temnotu; jen historik literární poznamenává, jakou podnikli práci a koho myšlénkami svými blouznivými nadarmo žárem oslňujícím nadchli a zavedli. Dankovskému, jehož k podniku tomu nepochybně povzbudily slavné objevy Šafaříkovy

z dějin staroslovanských, čtoucímu kdysi Platonův spis Kratylos, kde Plato vypravuje, jak stará řeč řecká valně liší se od tehdejší, projela myslí lesklá idea, že by to býti mohla slovanská řeč, a v tom jej kromě řeči homerovské též i jiné okolnosti utvrdily, tak že bez dlouhé rozvahy vyhlásil staré Řeky za Slovany. To stalo se ve spise: Die Griechen als Stamm- und Sprachenverwandte der Slaven, historisch und philologisch dargestellt von Gregor Dankowský. Pressburg 1828. Tam vykládá, že prařeč řecká nejčistěji zachovala se ve slovanských nářečích, mezi kterými české a hlavně slovácké, užívajíc často *a*, pak *ds* místo *d*, pak sloves na *-μι*, jako též aiolského digamma, aiolsko-dórskému dialektu, a všeobecně užívajíc *b* za *f* (*β* místo *φ*), mluvě macedonské se přibližuje (str. 7). Na důkaz toho přeložil píseň slovenskou dialektem dorským takto:

Nechodil sem za ňu,	*Νὴ ὥδησα ξὰ νιν*
Samá prišla za mnú,	*Ἀμὰ παρῆλθε ξά με,*
Jako ta ovečka	*Γόκως τὰ ὀFίσκα*
Za zelenú travú.	*Ζὰ σελίνου τραφάν.*
Nepoziraj za mnú,	*Νὴ ποτιόρῃ ξά με,*
Oči ti vypadnú,	*Ὄσσε τοι Fυποπίτνουσι,*
Bolo ti pozirat,	*Πέλε τοι ποτιορᾶσθαι,*
Keď sem bola pannú.	*Κότ᾽ ἔπελον βάννα.* Str. 9.

Za další důkaz jest Dankovskému též Ovidius, jenž u vyhnanství dlel mezi Gety; Getové byli Slované (proč a jak, o tom Dankovský mlčí, předpokládaje, že to musí pravda býti), Ovidius, jak z jeho libri Tristium (na př. III, 14; V, 7) vysvitá, znal mluviti getsky a svědčí, že jazyk ten od řečtiny tuze se neliší, ba naopak prý mluvou getskou řečtina zbarbarštěla; z toho ze všeho soudí Dankovský, že řeč getská za dob Ovidiových byla buď míchanina z řečtiny a slovanštiny, buď udržela se v ní řecká prařeč (str. 13). Hlavně pak prý čeština okazuje se býti sestrou řečtiny; neboť „v řeči české shledáváme dokonce dvě třetiny řečtiny, jakkoli Češi tak vzdáleni od Řecka obývají. Češi však jsou původu getského. V nynějších Čechách obýval kdysi lid německý, „Boji“ zvaný. Kolem narození Kristova sebral Geta Berebista mocné vojsko, vnikl do krajů dnešních Čech a zahubil její praobyvatele Boje. Tak opanovali Getové (Slované) dnešní Čechy a jakkoli země změnila obyvatele své, předce jí zůstalo jméno až po dnešní den jako za dob Tacitových“. (str. 20) Dále na důvod pojednal o všelikých stránkách obou řečí srovnavacím způsobem a mnohé příklady na ukázku, zejména též „Otčenáš,“ do té prařeči přeložil.

Ἄττα νᾶς, γός ᾽σσι ᾽νὰ νέβεσι, ᾽προφάττηται γυμένον τFεόν, παραιδύῃ κράτος τFεόν, βάδῃ βουλὴ τFεὰ γόκως Fεν νέβει τᾷ κω ᾖ ᾽νὰ ξήμοι, κλιβανίτην νᾷς πανδαίσιον δοι ἄμμ᾽ δανῶς, καὶ ὅθ᾽ ᾽πόστῃ ἄμμ᾽ νᾷς ποινὰς γόκως

η ἡμεῖς ὅθ' 'πόσταμεν νάεσσι ποινικοῖσι καὶ νῇ ϜεσϜέδη νῶας Ϝες ποκνασύνην ἀλλὰ παῦ' νῶας ὅθ' αἰσύλοιο (72—73). Tento spis byl toliko jako prodromos k pozdějšímu, kde grammaticky chce dokázati, že řečtina jest vlastně slovanštinou; k tomu záměru vybral si Homera i přeloživ I. jeho zpěv Iliady (303 verše), slovo za slovem slovanským zvukem nahrazuje. Jádro spisu toho (Homerus slavicis dialectis cognata lingua scripsit. Vindobonae 1829) zahrnuje se v tento smysl:

Prvotní slova řecká podlehla změně, vkládajíce samohlásku tam, kde kupení souhlásek obtěžuje výřečnost: držím — *δράσσομαι*, mnu *μανόω*, tru *τέρω*, hřmot *χρόμαδος*, sprchám *σπέρχομαι*. Později ku prvotním slovům druhé a třetí deklinace přistoupila koncovka *-ος*, jak to prý ze slovanštiny zřejmo: stráž *στρατός* (= vojsko), zrak *δρακός* a p. (IV.)

Z téže příčiny libohlasné vypustili Řekové při shluku souhlásek některou z nich: ctím *τῖμι*, cítím *ἥσθημαι*, jaderný *ἁδρός*, jarmo *ἅρμα*, vrchní *ἄρχων*. Tato výpustka zvláště zračí se při aoristech sloves na př.: *κόψα* čili *κόπσα* = kopao sem, kopal jsem, *σκάξα* čili *σκάκσα* skákal jsem atd.

Vůbec drahně slov řeckých i českých, třebas poněkud jiného významu, s malým rozdílem zvukovým dávají se poznati jako tatáž: *αἰδοῖον* oud, *εὔπλεος* ouplný, *ἀταλός* outlý, *πόθημι* bažím, *βριθύς* březí, *ἔνδον* dno, *χλαῖνα* halena, *μηνύω* jmenuju, *ἄβα* hanba, *τιτθός* cicoš (lactens), *γλάφω* dlabám a mnohá jiná.

Však jazyk řecký s českým totožný jest netoliko po látce, než i po tvarosloví a skladbě. Mají-li též Germani slova některá s řeckými stejná, nedivno příliš, ježto je přejali od Slovanů. Na těchto základech vybudoval Dankovský, hledě se nejvíce zvukoslovím přiblížiti k Homerovi, mluvu, jakou asi mluvili Slované za těch časů, kdy Homerovy zpěvy povstaly; jazyk ten v tom způsobu, v jakém jej Dankovský vytvořil, byl by vskutku příbuzný řeči Homerově, arci ne tak dle smyslu, jako dle pouhého zvuku; na ukázku toho kuriosa buď zde počátek Iliady Dankovským přeložené:

„Mínění hádej, tejná, Peleviada Achileva,
Ulomené, ké z míry Achajom žale vetíkaoje
Velaž bívněvšimných pých Ádi probabaoje
Cheroú, jichsamých že k holení štuchaoje honcom
Hejnom též vsjem; Dnia že celiójesa vúle
Skadě vpřod zastalasta hrizevšase
Atridešť páňa pannárov, ai divý Achillév“ (str. 1).

Za vzor jeho schopností etymologických buďte slova některá: *ἐυκνήμιδες* — očižmení str. 2; *φαρέτρη* — futrál str. 5; *οἴω* — voním (str. 20), hovím (str. 71 v. 204) = domnívám se; *κυνώπης* hňup str. 62 (v. 159); *πόλεμος* polemoc = bellicae vires str. 64 (v. 165); *φέρτερος* fedrovni = utilis str. 65 (v. 169); *ἄνθρωπος* — netroup, netrup str. 85 (v. 250); *κεχάρομαι* kokrhám str. 76 (v. 256); *αἶψα* hopsa str. 90 (v. 303).

Tímto způsobem usiloval Dankovský počeštiti nebo poslovaniti Řeky; neostal v tom bohužel sám, nýbrž našel své stoupence, kteříž ochotně jej sledovali, ne sice že by novou pařeč jemu pomáhali sestrojovati, však že činili z hrdin Homerových Slovany, kde mohli, jména slovanská nasazujíce, v čem zvláště Vlček vynikl, ač ani Liška od oné víry neustoupil, nicméně mírněji si vedl. Věc tato podivnějšího ještě nabývá světla, když u Kollára shledáváme se s překvapujícím úsudkem, jímž Dankovského zatracuje, jakkoli sám něco zcela podobného vyvedl; ale bezpochyby teprve později svůj výrok o Dankovském učinil, když obecné mínění ad acta položilo práci Dankovského a snad i jeho „Staroitalii slavjanskou"; neboť ve „Slávy dceři" r. 1852 ve Vídni vydané, neshledáváme žádné zmínky o Dankovském; kdežto ve vydání III. z r. 1862 věnována mu celá znělka 70 v Acherontu (str. 251):

„Než nyní víc smutil se a lekl
duch můj, neb aj nová příšera!
Jeden Moravský uk Homéra
ubohého za vlasy sem vlekl!
„I on je náš! i on je Slav!"
řekl, „Svědkem toho každá litera
v Iliadě!" totě Chimera
myslím, snad ten násilník se vztekl?
Sláno ihned pro průbířský kámen,
a hle z křiku toho velkého
vyšlo, že ten vysmánec byl zmámen.

Neméně bystře prohlédl také Čelakovský hned na počátku, že toto snažení Dankovského nemá do sebe žádné ceny; on zatratil Dankovského naprosto ve svém dopise ku Kamarýtu dne 7. července r. 1829 řka, že Dankovský „jest filologický blázen, jenž sebe i Slovany v posměch před světem uvádí". (Sbr. l. 245) Zatím zlá zrna padla v úrodnou půdu a símě neblahé vzešlo!

Jan Vlček.

(R. 1842.)

Zatím tedy símě Dankovským zaseté padlo semotam na úrodnou půdu a, zapustivši kořeny jako plevel v obilí, nakazilo i taková díla, kde by se toho nejméně kdo nadíti mohl, tak že ze suchoparných spisův učených i do volné poesie bludy tyto byly vetkány. Nešťastným takovým zastavatelem Slovanů starořeckých byl Jan Vlček. Ten oblíbil si záhy jazyk řecký a záhy také začal z něho překládati, pokusiv se o Hesiodovy *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, čili jak sám je nazval „Hesiodovy náuky domácí", (V Praze 1835), a již tehdy ukázaly se v převodě tom ostré protivy, kteréž u něho se jevily, později daleko širšího rozměru nabývajíce; jednak tvořil příliš mnoho slov nových, s obyčejnými

nejsa spokojen, jednak zase vyhledával nad potřebu slov starých neznámých a zbytečně jinoslovanských přimíchávaje; čteme tam na př.: zpřímuješ on sklumených (= pohřbených) str. 3; dvaterý = druhý 3; darobeři 4; křivdočinec 10; lichověť = Zefyr 25; buják (pol.) = býk 23 a j.; z druhé strany archaismy: lenež (= jaro, Lenz?) str 6; rada unná (= dobrá, moudrá) 13; žizna 4; duály: odejdeta (stud i kázeň) 8; Tož sta oba šťastná 32; z polštiny, nebo dle ní zdají se utvořena býti slova: protivizeň 18, mužčizna (plémě mužské) 34. Kromě těchto vad málo také šetřil libozvuku a momentu aesthetického; nevím zajisté, komu zalíbí se spojky zbytečným -ť znetvořené: pakť, ažť, tuť 4; všakť 12; kdyžť 13; anebo slovní obrazy: nadutých pak zplaskuje pýchu 3; skutky hamižné a j. Přirozeno tedy, že tímto spůsobem nehrubě připraviti se mohl k onomu arcidílu, na něž už tehdy pomýšlel, ba jím už tehdy se zabýval, jak to jde z jeho poznámky na str. 25 na jevo, kde praví, že „Homerův Zefyr jest náš Sever, což v překladu Iliady se okáže.“

Neméně bystře poznal i zde Čelakovský, že Vlček u věcech těchto málo prospěje literatuře české; zmiňuješ se o překladu tom v listě k Vinařickému takto (Sebr. l. 398): „Čtu právě Hesioda českého (nebo-li nečeského), kýž by ho nebylo!“ Tím úsudkem arci málo nám odporučuje Čelakovský Vlčka, však o dobrém jeho soudě přesvědčí nás Vlčkův překlad Iliady sám, jehož původní podoba daleko byla horší nežli ten převod, jejž podal v „bibliothéce klassiků.“ Chtěje nepochybně širšímu obecenstvu jaksi napřed oznámiti práci svou, podal Vlček ukázku překladu svého pod názvem „Květ z Homérovy Iliady“ ve Květech 1835 str. 72. Nevíme sice, co tímto „Květem“ asi mínil: neboť to místo, které zde podává (2 úryvky ze zpěvu II. v. 86—99 a 212—277, kde Odysseus natloukl drzému mluvčímu Thersitovi, celkem tedy 101 verš) sotva lze pokládati za výkvět Iliady, ježto máme v ní místa daleko krásnější, jako na př. ono loučení Andromachy s Hektorem VI, 407—493; či pokládal snad ukázku tu za výkvět překladu svého? Tu věru divným kvítkem okrášliti sliboval do budoucna sad písemnictví našeho. Ty výrazy zajisté, kterých užiti dovolil si zde, podávají nám obraz ještě hroznější, než jaký nám později v úplném vydání Iliady své před oči představil: pachtění po slovech co nejvíce neznámých, úplné pomíjení citu aesthetického, nešetření nebo neznalost náležité mluvy básnické, libovolné přidávání neb ubírání textu — tyto vady vystupují zde mnohem příkřeji na jevo, než v „Hesiodových naukách domácích.“ Čteme zde příkladem tento popis ohyzdného Thersita:

„Prostořeký jen Terzítes krokotal vždy co havran“

(*ἀμετροεπὴς ἐκολῴα* = T. drzomluvný vřeštěl); a dále:

„Rozdrooký byl a koberavý a lopatky křivotné
K útrobě ztočené zpředu i zzadu hrb mu vytiskly.
Vrch hlavy byl chocholat, řídký a prokvítaje peyřím.“

Nesnadno zde rozhodovati, co se vydařilo lépe: zdali ten Thersites či jeho popis? O Odysseovi, jenž Thersita zakřikl, dí Vlček, že „řečí zahrákl ho přísnou.“ Do směšnosti zabíhá překlad jeho na těchto místech:

„Ay kladu tobě nyní výpověď, a tak věru sedne“

(τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται), anebo když bití (v textu v. 266 výslovně se dí: πλῆξεν) znázorňuje nám „přikládáním berly na hřbet“:

„Dí tak a přikládal na lopatky mu berlu a na hřbet.“

Krásně také se vyjímá:

„Ještě-li tě kdy dopadnu, jako zde, bleucujecího“

(σ᾽ ἀφραίνοντα κιχήσομαι v. 258 = nerozumně mluvícího zastihnu). Též tam čteme polské slovo koběta = žena, děva, slovo „čiližť“, dvěma nepotřebnými hláskami znetvořené, a jiné věci méně nápadné.

Z ukázky této nabýváme jasného světla, s jakými nesnázemi zápasil Vlček a s jak nedokonalým vědomím o povinnostech a zákonech překladatelských k zamýšlenému dílu přikročil. Nicméně, srovnáme-li nemnohé verše tyto s překladem v celku vyšlým, shledáváme, že stále svou práci předělával a piloval, arci s výsledkem předce nezdařeným. Ale houževnatost jeho v uskutečňování záměru jednou pojatého, pak, ať tak dím, zarytost jeho do Homera byly by spravedlivého podivu hodny, kdyby se tak úplně nebyly minuly cíle svého, třebas touhu překladatelovu vyplnily, když r. 1842 v „Bibliothéce klassiků“ překlad jeho vydán.

Z předu položena předmluva „Jinochu slovanskému“ (V—VIII) v rozměru elegickém, v níž vypravuje se, kterak jinoch svou tužbu po vědomostech ukájí, zřev za svého mládí Hospodina převelebného v arabských oblacích, Isidu tajnou při pyramidách egyptských, na břehu Gangesu přísné Brahmíny; však chce-li spatřiti pravou jarost rodu lidského, tedy jest mu bráti se do Řecka,

„kde chrám se krásy vypíná,
Od vřavy od zemské vzdálen a velkolepý“

a podivovati se jeho Musám a hrdinám. Pak následuje Ilias; ale již zde podotknouti dlužno, že překlad její není všude věrný, tím méně doslovný (pokud bez újmy jazyka i poesie překládati lze). Vlček si hleděl ulehčiti těžký svůj úkol tím, že kde se mu něco vidělo býti příliš dlouhým a rozvláčným, tu si dle své chuti látku zkrátil a naopak, dala-li se částka některá těžko překládati doslovně, neb jevila-li se k básnickému rozvedení vděčnou, tu zase rozhojnil a tak nám arci nebude divno, že zpěvy (či „sklady“) některé jsou kratší, jiné delší nežli v originale. V tom již Liška, rozebíraje překlad zpěvu VI., v Kroku III, 3, 321—337 uveřejněný, jej postihl (Krok IV, 1, 127) a za vadu mu vytkl; ale v tom Vlček rady dobře míněné neposlechl, nýbrž setrval na dráze nastoupené, jsa bezpochyby sveden a podporován příkladem

jiných překladatelů nesvědomitých, kteří dle své choutky libovolně krátili nebo dloužili Homera, mistra přemistrovati chtějíce. Srovnáme-li pak počet veršů v jednotlivých zpěvech originálu s překladem naším, poskytne nám statistika tento výsledek:

Zpěv	Počet veršů		Zpěv	Počet veršů	
	v originale	v překladě		v originale	v překladě
1	611	608	13	837	831
2	877	869	14	522	506
3	461	457	15	746	783
4	544	542	16	867	852
5	909	909	17	761	756
6	529	535	18	617	606
7	482	481	19	424	420
8	565	547	20	504	494
9	713	693	21	611	604
10	579	577	22	515	512
11	848	850	23	897	893
12	471	465	24	804	797

Dle toho překlad Vlčkův o *107* veršů jest kratší než original. V každém zpěvu pod číslem podán jest obsah jeho hexametrem časoměrným, jakým i překlad vyhotoven jest. Hexametry samy dosti jsou zdařilé, jakkoli mnohdy příliš nuceně dělané (zvláště neblahým připojovacím -ť, jak níže se ukáže); však i tu semotam vady zůstaly, jak již Liška mu vytkl při zpěvu šestém, jež arci v úplném vydání napravil. K nevadnému verši si mnohdy velmi vadně pomáhal, krátě nepříhodnou délku, nebo naopak dlouže nevhodnou krať na př.:

Stáli tu Bójóté a Jáone v oděvu řásném 13, 681;

opačně zase dlouží krať:

Mužstvo z Lokris a ze Ftijé a šlechta Epeiská 13, 682;
Nešlo pak obleněním náším ani rozmařilostí 19, 407.

Některé verše dají se nesnadno měřiti na př.:

Sarpédontova tovaryše Epikléa hrdinna 12, 375.
Neb se ne | tak na | běh dali úprkem Ilianíné 16, 299;
Jejž na ča|sy věčné sám on Nohokulhavec uzděl 18, 462.

Ku dřívějšímu špatnému dloužení a krácení připoj tyto ještě případy:

Dí tak; aniž nepovolna byla běloráměna Héra 15, 78.

Z též příčiny nejraději také dloužil dle staročeského způsobu náslovné krátké *o*, kdekoli stýkalo se s předložkou *v* na př.: vůbět 21, 28; vůboře města (= v oboře) 22, 121; vůchranu 22, 204; vůbdar 23, 295; vůkresu 23, 492, ba i slovo voda prodloužil u „vůda“ 21, 21.

Takým způsobem arci dalo se umění veršovnickému pomáhati na nohy, polehčovati však na újmu jazyka, z kterého by se tímto způsobem bůh ví co všechno vytvořiti dalo. Nicméně stránka veršová předce nebyla tak zlá jako slovesná, ve které zabředl u všelikých krajnostech tak hluboko, že jej odtamtud nevytrhla ni znalost jazyka českého sice obsáhlá, ne však zažitá ni pochopená, ni znalost jiných nářečí slovanských, kterou mínil pomáhati češtině. Na něj totiž, tak jak i na Lišku, nemalý jevil účinek v popředí Rukopis Královédvorský a Zelenohorský, potom i jiné památky ducha i jazyka staročeského, jichž vydáváním se Hanka tak oslavil. Duch básnický, slova nová pro básně právě stvořená a pro tvořící se literaturu básnickou jako v nejvhodnější dobu vynalezená, bohatost řeči ve mnohých příčinách, kterými jazyk náš vyrovnával se staroklassickým (dual, aoristy a j.), ježto tytéž tvary objevil se míti, jakých však ve mluvách jiných nespatřujeme, též idea vlastenecká v oněch písních vanoucí a pro doby tehdejší jako na pobudku se hodící — to všechno mocně dojímalo mysli tehdejší vůbec a překladatele našeho zvláště. K tomu přistoupila další okolnost ta (jak ji Liška skutečně ve svých „Domněnkách o zčeštění Homerovy Iliady," Krok II, 1, 217 vyslovil): jako básně Homerovy psány jsou jazykem starobylým, s jakým nestýkáme se v pozdější řečtině spisovné, a tudíž i tvarem svým povrchovým unášejí nás v šerou dávnověkost, ctihodný ráz jí propůjčujíce, tak i záhodno vidělo se mu v tom napodobiti Homera starou češtinou t. j. tvary sice češtiny nové, však slovy z oněch starých dob vyňatými, jimiž nás jaksi do dávnověkosti ponořiti chtěli a byli v tom někdy tak horliví, že i chyb následovali, jakoby vzorů příkladných; pestrá tato strakatina jazyková zvýšena ještě tím, že nezřídka mimo potřebu přibírány živly z jiných jazyků slovanských. Jak velice v tom Vlček si liboval, postačí jen několik ukázek podati z přemnohých příkladův u něho; předně slova zastaralá vůbec: hosták (*ξεινοδόκος* — hosť) 3, 394; jistice (číše) 23, 269; lopota (= *βασιλεύς*) 1, 176; malženka (manželka) 22, 155; obizenství (hojnost) 24, 53; probytečný (prospěšný) 13, 456; umětedlně (uměle) 4, 108; uřitný (důstojný) 3, 223; věždy (víčka) 10, 26; věžník (pes) 1, 50; zavěrně (opravdu) 1, 152; plékno (meč) 1, 190; oboz (tábor) 1, 407; svěť (rada) 2. 168; praštěď (potomstvo) 2, 660; povraz (provaz) 2, 135; rať (kopí) 4, 305; řemdiha (palice) 7, 10; kramola (hádka) 11, 3; kníně 18, 477; obydlé 21, 44; překořízeň 1, 505; ptenec 21, 249; ot (otec) 23, 277; ba i jednotlivé pády někdy dle potřeby veršové nápodobil na př.:

Aj popudiť duch krále bohozrodilého jizevnoť 2, 195; jitros (toto jitro, dnes ráno) 15, 431_2; však již zajdu domov 1, 169; nalit 16, 38; plezněji 17, 413; doniž (dokud) 21, 290; oufati (doufati) 7, 36; zapříci (zapřáhnouti) 16, 144; razi (radím) 18, 289; holedbati se 22, 327; sésti 23, 204 a j.

Ale pouhých slov zastaralých užívati nedostačovalo mu; on také jednotlivé tvary mluvy staročeské napodobil a to někdy velmi tvrdošíjně. Tak nepochybně vzal si výčitku Liškovu, že neužívá dualu s důsledem u jmen ani sloves (Posudek Hom. Il. Krok IV, 1, 131), tak silně k srdci, že vskutku, kdekoli jen mohl položiti dual, tam jej položil a to tak přísně, jak asi ani v samé češtině staré takých příkladů bychom neshledali; užíval pak dualu jak u jmen statných a přídavných, tak u zájmen a sloves; z přečetných příkladův uvedeny buďte tyto: k Ajantoma teď přihodil se 4, 275; Náji také ve Ftíji u vás v příbytku slyšesva 11, 672; Va dva vedesta zatím . . . . . . Ma stanula v předsíni . . . . . 11, 681—682; Takto volasta prosebníky (nom.) 10, 293; Dva mladíky zovesta jej otcem 5, 10; Ta dva ode svých odrazilá mu běžesta na odpor 5, 12; neb kdy klisny jeho o jetev z tamaryšku se potkle A zplašeny běhale . . . . . poběželestě 6, 48—50 a j.

Též impf. a aoristů některých užil, ačkoli zcela dobře mohl se bez nich obejíti, na př.:

Co Pantoviče bieše Púlidamanta povozník 15, 444

Stříbrná by rukověť šípu 11, 38.

Napodobil i staré přehlasování v některých slovesech, jindy zase tvořil chybná příčestí dle časů Veleslavínských na př.: Pro mne si těhni (táhni) 1, 173; Nu však aneb se věstce aneb kněze kýho's otěžme 1, 62; přechodníky: přivedv 1, 437; přivezv odvedl 9, 319.

I příklonné *-ž* neb *že* nesprávně dovoloval si klásti na př.:

Alféju svata býka, Pozejdáónu - že býka 11, 633 a j.

Tato snaha Vlčkova, jak zřejmo, málo mohla přispívati ku srozumitelnosti, ježto nemnoho bylo asi čtenářů staré češtiny důkladně znalých; nedostatek tento rozmnožil ještě více tím, že znaje jiné řeči slovanské, nezřídka z nich bral do češtiny slova, jakkoli jich hrubě třeba nebylo; tak jmenovitě tomu svědčí z polštiny: skrovná ličba (liczba = počet, číslo, *παυρότεροι ἄνδρες*) 2, 122; člek (człek) 2, 284; orsáci vojenní (orszak, *ὅμιλος*, *στρατός*) 4, 207; klusník (klusak, kůň) 4, 224; očivěstný (oczywisty — očividný) 5, 377; posah (posąg — věno) 9, 145; paškuda (paskudny = ohyzdný; škůdkyně) 9, 523; brud (špína); škapa (szkapa = kůň) 13, 31; kuzeň (= úskok, srovnej pol. kuźnia = kovárna) 15, 14; kułak (pěstní boj) 23, 672; rovně ze srbštiny jsou zde některá slova jako: brašno (*βρῶσις*, krmě) 13, 35; udesátati (podáním desnice t. j. pravice ujistiti) 4, 555; usmar (od usmina = kůže, koženík) 10, 260; livada (louka) 5, 615; spoborec (pomocník) 6, 234; nepřilično (neslušno) 9, 477; trs (hůl u révy) 6, 142; krupý (krupan — hmotný) 19, 369; lochaň (lohan = vana) 10, 554; také ruština nezůstala opominuta, na př. ispolin (= *μεμαὼς μάχης*) 9, 634; pohybel boje (zhouba) 10, 28; polčanin (vojín) 13, 154 a p.; ze sloven-

štiny: kepeň (χλαῖνα — houně) 2, 182; orošlan (jeť slovo maďarské, ale V. považoval je nejspíše za slovenské = lev) 11, 453; surmita (= píšťala; tak pěje Kuzmány: „A surma zavzní do boje,“ Besedník, v Praze 1861, str. 59) 10, 13; ze starobulharštiny: župel (síra, sulfur) 8, 132. Drobizeň (ὀλίγον γέρας) 1, 167 nevím, kam bych vlastně vřaditi měl.

Však ani tam, kde užíval slov obyčejných, Vlček nebyl spokojen s jejich obyčejným tvarem, nýbrž hleděl jej po svém způsobu vykrášliti; ze substantiv rodu mužského a ženského natvořil náramné množství neuter neblahým „í“ zakončených, kterým právě rádi se vyhýbáme pro jednotvárnou jejich sklonbu, jemu však byla vhod již proto, že se tím lišila od obecné řeči, v takové formě nejsouce v užívání; podobným způsobem přetvořil si v neutra mnoho jiných substantiv, dada jim závažnou koncovku „o“, která rovně zřídka v tom smyslu, jaký jim dal Vlček, se vyskytují, a tudy zaváděl do jazyka našeho, konkreta více milujícího, velký počet abstrakt neobrazných, což mu již Liška ve svém „Posudku“ (Krok IV, 1, 131) vytýká, čeho si však Vlček nevšiml, věren zůstav způsobu svému i při vydání úplném Iliady. Jak zbytečně mnohá substantiva tak přetvořoval — a někdy nebylo lze jim ani snadno porozuměti (jako „stání“ znamená u něho tolik co „stan“) — a jak nelibě se slova taková k uchu novočeskému nesou, vysvitne z ukázek těchto: bezživotí (smrť) 4, 494; blahočestí 1, 507; blahomudří (φιλοφροσύνη — laskavost) 9, 244; blahoplavství (šťastná plavba) 9, 350; bohověští 1, 86; dobrovolenství (dobrá vůle) 10, 234; hrudí (hruď) 13, 491; lečení (lek, hrůza) 4, 146; lékařství (lék) 4, 216; letorostí 1, 234; liboslastí (slasť) 9, 141; líčí (líce) 13, 45; lichověští (zlá zvěsť) 1, 107; majectví (κτῆμα) 3, 69; mezeří (τὸ μέσσον) 3, 89; mezivojští (τὸ μέσον) 3, 68; nečestí (nečest) 19, 207; nerodství (hněv) 4, 30; ochotenství (ochota) 18, 60; pohubenství (pohuba) 8, 493; pomocenství (pomoc) 3, 435; rozenství (rod) 18, 456; rozkošení (rozkoš) 7, 190; rozpačení (rozpaky) 1, 332; rukodělství 1, 115; řečí (řeč, řečnění) 3, 220; slavenství (sláva) 4, 414; snaženství (snaha) 4, 465; spomocenství (pomoc) 4, 233; stání (stan) 1, 484; statečenství (statnost) 4, 416; střídorucí (prostřed ruky) 11, 259; vděčenství (vděk) 5, 218; vědectví (znalost) 13, 725; vražství (μάχη) 6, 192; zaměření (záměr) 8, 355; zlodenství (κακὸν ἦμαρ, zlý den) 9, 239. Rovně tak zbytečně jako nepěkně liboval si v neutrech na -o zakončených na př.: božstvo (θεός, nesčíslněkráte) 3, 364; člověkobojstvo (= seč, bitva) 13, 357; dobrodružectvo (θεράποντες) 5, 48; družstvo (druhové, družina) 4, 152; koňarstvo (ἵπποι) 4, 500; koňstvo (= dva koně) 5, 234; letenstvo (aequales) 1, 414; mužstvo (μένεα — mužnost) 2, 532; pospolstvo Achajských (všichni Achajští) 9, 16; ratoborstvo (bitka) 7, 29; ratodělstvo (πολέμοιο ἔργον — válečný čin) 8, 447; svěcenodějstvo (oběť)

9, 345; tovaryšstvo (tovaryši, druhové) 3, 32; vrahobojstvo (*κρατερὴ ὑσμίνη*) 2, 40; všeborectvo (všeliký boj) 12, 99; zbrojstvo (zbraň) 3, 88. Podobně též užívá slova „jízda" zhusta ve významu koně *ἵπποι* 3, 324, ba i o dvou koních 5, 240 tak praví.

Stejně nebyly mu vhod jiné částice jazykové, tak jak se v mluvě vyskytují, než i ty hleděl ušlechtiti (někdy arci k vůli verši) příklonným -ť, jehož nade vši rozumnou míru užíval a neméně tím řeč ohavil; kdo zná libozvuk, věru diviti se musí, kterak mohl takové skupeniny hlásek, jaké sotva vysloviti lze, úmyslně vyhledávati a si oblibovati; nejhůře dařilo se při tom slovům jednoslabičným, na které měl také nejvíce zaměřeno; vynalezavost jeho v tom jest skoro podivuhodna; čtemeť u něho tyto stvůry: ačť 1, 245; anť 15, 564; aťbych 11, 208; ažť VI (předml.); cožť 2, 61; jakoť 1, 6; jakť 8, 67; ještoť 1, 334; ježť (roucho) 6, 100; jižť (už) 2, 114; kdežť 10, 395; kdožť 2, 114; kdyžť 3, 185; kterakť 3, 109; nebť, 10, 27; nužť 7, 231; pakť V (předml.); takť 1, 305; tožť 1, 580; všakť 4, 514.

Jindy má mu toto *-ť* pomoci zameziti průzev, a to ne právě zřídka; tehdy je připojí ku slovu jakémukoli, třebas uprostřed anebo na konci věty; to se ovšem našim pravidlům a představám o příklonném *-ť* příčí, na př.: abyť uprchl odtud, 11, 247; ...., mohutou tebeť arci překáže 11, 692; Pak na sebe vzala roušku netlennou, jižtoť Aténa Utvořila 14, 164—165; Až by řekl nejeden ze Lykiských taktoť oděnců 12, 314.

Podobným připojováním snažil se vyhnouti hiatu, předrážeje před začáteční samohlásku *h* nebo *v* na př.: Strach, aby hostavený neutrpěl od Ilianínů 11, 376; Přihotoví a tělo z talovu hnusného vočistí 14, 7; vo závod 23, 528 a j. v.

Však tím ještě nevyčerpána působnosť onoho *-ť*; mělo ještě širší úlohu; neboť nedostává-li se verši slabiky do počtu potřebné, tu ji musí -tě nahraditi na př.: Rozhněvaný kmet šeltě domov 1, 378; ježť i vidí, žetě nejdelší 6, 100; Aj tu snaženství tvé, kmete, páchlotě hrdlem 8, 89 a j.

Jindy zase musilo totéž *-ť* pomáhati k délce slabice krátké na př.: proskuluje zlořečilť Agamemnonu 2, 221; .... a budeť míť v jistotě průvod 1, 212; ..... aneb v poli nebť i na raddě 22, 211 a j. v. Ale docela zbytečně, ze žádné příčiny položeno *ť* na konci verše na př.: Co jsme koli po hradích nakořistili, rozbitovánoť 1, 125: Aj popudiť duch krále bohozrodilého jizevnoť, 2, 195.

K tomuto znetvořování druží se jiná nepěkná vlastnost, že totiž některá slova pouze dle zvuku z řečtiny překládal, měla-li jen poněkud podobný smysl, dle příkladu Dankovského; k těmto slovům patří dle našeho soudu tato: Burák (*Βορέης*) 9, 5; čtěta (*ἄτη*) 8, 232; Chyřice (*κῆρες*) 8, 251; Jareš (Arés) 5, 51;

jíchoř (*ἰχώρ*) 5, 343; klet (9, 154), klít (9, 71) = *κλισίη* stan; lajsko (*λαός*) 2, 766; máže (*ἅμαξα*) 24, 775; náva (*ναῦς*) 11, 5; rovně počeštil Menelaa v Meneslava 4. 112. Tak asi bude též třeba vyložiti si jeho frási: „Což na moráň tu stojíte, přenestydatí vy padouši?“ (*Ἀργεῖοι ἰόμωροι, ἐλεγχέες οὔ νυ σέβεσθε*;) 4, 240. Proti tomu snažil se některá slova zbytečně přetlumočiti po příkladu a povzbuzení Liškově („Posudek“, Krok IV, 1, 126), jakkoliv upříti nelze, že slova ta ve znění řeckém jsou nám známější a srozumitelnější; než ve překladě českém na př.: Duha neb Raduha tolik co Iris 8, 393; Jarvit slovanský nebyl předce Homerovi znám, jemu byl povědom Ares 5, 292; Kramola (*Ἔρις*) 11, 3; Městapaňátko (*Ἀστυάναξ*) 6, 410; nemřita (ambrosie) jinak též netleň VIII (předml.); nezmar (nektar) 4, 2; Nevidova podsíň (*δόμος Ἄϊδος*) 3, 319; Sitno (peklo, Hádes) 7, 329. Jak viděti, není příkladů těchto mnoho; v tom zachoval Vlček ještě jakousi míru, daleko více v tom pokročil později Liška.

Hlavní, jak se podobá dle všeho, snahou Vlčkovou bylo, utvořiti si mluvu co možná rozdílnou od češtiny nové obyčejné, jakoby tato nedůstojna byla básní; nemíníme však tím říci, jakoby se byl Vlček chtěl vyhýbati snad výrazům nízkým, ve všední, ne však uhlazené, spisovné řeči užívaným; jeho touha nesla es k tomu, by kromě těchto slov, kterých pouze v básních užívati jsme zvykli, též ostatní slova, jež i prose i poesii jsou společna, již na prvý pohled lišila se od prosaických, a toho hleděl dosíci tím, že kořen nebo kmen jich podržev, podlé divné choutky své je zkrátil anebo rozvedl, tak že nadělal nesmírné množství pitvorných všelikých slůvek, jakých ani před ním nebylo, jakáž ani po něm se neujala, vydávajíce svědectví, že nevyrostla ze zdravého kořene, nýbrž že založena byla na přemrštěné hledanosti, jejíž ideou bylo: čím co podivnější a neobyčejnější, tím i vzácnější a krásnější. Mezi nesmírným počtem jsou na př. tato j m é n a p o d s t a t n á: batějček (báťa, bratr) 5, 362; bažátko (miláček) 3, 404; blahoslůvko (dobré slovo) 1, 106; bukva (buk) 6, 244; bůle (bolest) 5, 396; družma (družina, zástup) 5, 94; honos (honosení, vychloubavost) 1, 395; hrdochráminy Trojské (*Ἴλιος ἱρή*) 7, 428; chrámina (chrám) 7, 297; kestice (kštice) 1, 256; klajíř (bojovník) 6, 285; kočíš (kočí) 4, 226; milobrach (milý sluha) 7, 148; mohuta (síla) 8, 257; okres, f. (obvod) 8, 189; ostanky (ostatky) 7, 333; oušesa (pl. ucha) 11, 538; ožidlí (sedadlo) 3, 29; palát (palác!) 3, 386; pěchoun (pěšák!) 12, 58; perouctvo (ptactvo) 2, 457; pohoř f. (oheň) 8, 177; pomor (zhouba, vražda) 2, 351; přepusta (dopuštění boží) 2, 40; příspěš (pomoc, pomocníci *ἐπίκουροι*) 6, 118; rabina (otrokyně) 6, 498; robíšek (synáček, robě) 6, 407; roubeň (ohrada) 12, 244; rovesník (soudruh) 8, 211; rozprach (chumel prachu) 2, 150; starček (stařec) 1, 33; mořský starosta (stařec t. Nereus) 1, 535; šípa (šíp) 4, 113; tovarýn (tovaryš, druh) 16, 238; úmor (*θάνατος*

— smrť) 14, 216; vahan (vážky) 8, 68; valvlny (*κύματα μακρά*) 2, 144; věduch (věhlas) 9, 100; vyvozotaj (vozotaj) 11, 161; záhlada (strasť, zhouba, *πῆμα*) 8, 172; zástřela trpká (střela) 4, 215. Adjektiva i adverbia: dvaterý (druhý) 2, 345; přitulená ho kolensky žádej 1, 405; onostranný (z oné strany) 8, 54; storaký (sterý) 2, 446; tudížky (tudíž) 17, 345; vrchytá pomsta (vrchovatá?) 4, 160; zpětytečný (zpátečný) 7, 412; ze sloves: čál (čněl) 8, 46; touchati (tušiti) 4, 12 a j.

Však mimo podivnost forem shledáváme u Vlčkovského (nebo též tak se píše) ještě mnoho slov aestheticky nepěkných, ano hrubých, která vlastnost rovně z oné snahy vyplývá; slov takových vůbec ani v básni všelijaké bychom si nepřáli, tím arci méně v básni výše takové, na jaké stojí Iliada, čím se cena její velmi zlehčuje a krasocitná mysl otupuje. Pokud vyhověno požadavkům aesthetickým, o tom každý přesvědčiti se může z těchto příkladů, jež by se velmi rozmnožiti daly: hryzavý dotinek (*κερτόμιον* — pichlavé, uštěpačné slovo) 1, 536; Plakaly s ní ženčiny vůkol Smrť Patrokla na foch, věru pak své trápoty každá (= na oko) 19, 298—299; o hrozitáne Kronovče (*δεινότατε*) 1, 549; chrúna (svině, vepř) 9, 519; chuchel dýmu 1, 317; kotrkál (pavéza, štít) 12, 295; lamfaléř (Landfahrer — světoběžník) 24, 258; oblakochuchel (*νέφος*, mrak) 5, 827; jehožto věk je na pídi odměřený (*ὃς ὠκυμορώτατος ἄλλων* — jemuž je velmi časná smrť usouzena) 1, 502; tlachně přivírej (*ἴσχεο* — mlč) 2, 245; škorvada (hádka) 1, 177; Péleovec hlodavými porýval ústrky Atreiovce 1, 223—224; Zevs a Héra „vřesky mezi věčnými tropí“ 1, 572; nyničky 5, 306; oplavená slzami (*κατὰ δάκρυ χέουσα*) 1, 410; máš hojně tuláčných dívčic ve stanu (*πολλαὶ δὲ γυναῖκες εἰσὶν ἐνὶ κλισίῃς*) 2, 225—226; v šermici o zdechlého (!) Kebrionea 16, 763; bohyně zďasilá (*δαιμονίη*) 4, 31; tam brkalo plémě ptačátek (pištělo) 2, 310; Nač se bočíce čekáte a jen na jiné vždy čumíte? (*μίμνετε δ' ἄλλους*) 4, 338; Dlapsaje na hruď umrlci vyrul z něho dardu jesennou 6, 75; chlostiti (bíti, tlouci) 6, 141; Tak vece; ústa krabí a cká teď Pallas a Hére (*ὣς ἔφαθ', αἱ δ' ἐπέμυξαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη* — hlesati, mumlati) 4, 20; jen jediný krokal on Tersítes (*ἐκολῴα*) 2, 211; Prsa rozpěněná oduřavěla černou Náhle žlučí 1, 103 — 104; překrbáleti (překotiti) 16, 374; zvěř ubohá škvíkotající 10, 360; a naň si zahartusil ostře 2, 198; zhrkl ve šromotu, zbroj pak zachřestěla nad ním (*δούπησεν δὲ πεσών, ἀράβησε δὲ τεύχε' ἐπ' αὐτῷ*) 5, 42; zchrastali se Trojští (*ἐλελίχθησαν* — obrátili se) 5, 499; král Agamemnon . . . . . . úkoru neuseděl (netišil hněv, *οὐ λῆγ' ἔριδος*) 1, 318—319; On ale vřeštěl přece (*ὁ μακρὰ βοῶν*) 2, 223 a j. v.

Dále znešvařil překlad svůj Vlček také tím, že slova o sobě sice indifferentní a jinak dobrá uváděl v taková spojení, kde se buď částečně nebo cele ruší, nebo celku nesouladného, nezřídka

i směšného poskytují; dále podkládal slovům některým smysl, kterého neměla a dosud nemají, tak že jimi něco jiného on, něco jiného pak my vyrozumíváme; nezřídka vazba nebo slovo takové na stránku směšnou vypadne; čtemeť u něho tyto pěkné věci: hromadou včel hemžící se čeládka (*ἔϑνεα μελισσάων ἁδινάων* — roje včel hojných) 2, 87; měšťanky nebeské (*Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι*) 2, 481; cháska jeřábů 3, 3; utěšený spoluchovanic okres (*ὁμηλικίη ἐρατεινή*, spoludružky milostné) 3, 171; Atreiovče, jakéť slovo z ohrady úst se vytrhlo 4, 348; mrazivá jehla kopinná (*ψυχρὸς χαλκός* chladný kov) 5, 76; spousta přenesmírná oblásek (jaký to zřejmý protimluv!) 5, 306; Aj tu snaženství tvé, kmete páchlo tě hrdlem (= hrozila ti smrť!) 8, 89; Jdiž po svých ty holoušku mrší (*ἔρρε κακὴ γλήνη* — kliď se zbabělá panenko! kdo slovům oněm byl by rozuměl?) 8, 160; plet kasaná (*βαϑύζωνοι γυναῖκες*) 9, 574. Slova, jež neshodují se s naším ponětím, jsou tato: celina (= pevná země, pevnina) 1, 482; dobrodruzi (*ἥρωες*) 2, 110; kmetcí (poddaný) 5, 484; parob (*υἱός* — syn) 4, 393; povětrník (plachta! na Moravě znamená „větřňák“ a v Čechách „povětrník“ větrný mlýn) 1, 478; pronárod (kmen) 2, 361; ráhno (*ἔγχος* — kopí) 5, 283.

Ale, řekne snad někdo, aspoň po stránce grammatické jest mluva jeho správná? I zde musíme některé námitky své položiti, jakkoli pouze nemnohými doklady dokázati chceme, že i zde Vlček měl svědomí dosti široké, leckdy za veršem se dopouštěje chyb; na př.: V nežto (město) bychom se utekli, ni lid, s nímž střídali bysme 15, 738; chybně dovolil si užívati tvarův „odeň“ (od něho) 9, 491 a „doňžto“ (do něhožto) 12, 55. Jak se podobá, měl také nějak zviklanou představu o přechodnících českých, anebo souvětí jej silně popletla, na př.: Pallas jim pošle volavku Aténa, kteroužto sic očma v temnotě nespatřivše, ale hlas ptáka slyšesta 10, 273 až 274; Pod tou cel se schoule, přelítla ho darda měděnná 13, 406. Ba Vlček dovolil sobě něco, na co jsme ještě nikde příkladů neviděli; on totiž elidoval podobně, jako Řekové koncovky druhdy elidují, počáteční *j* ve slově ještě: ᾽eště 24, 420.

V tom ve všem doposud veliký spatřujeme chaos, jaký zavedl do svého překladu Vlček; nicméně chaos ten větší, rozsáhlejší zmatenosti nabude, když obezřeme se také po těch slovech, která Vlček samojediný z důmyslu a vtipu svého vytvářel; jen že nám pohříchu nebude mnohdy stačiti ani paměť ani marné napínání vědomostí našich, abychom vyzkoumali tajný smysl slov řeči mateřské, ba dlužno vyznati, že bychom snad původnímu textu dříve vyrozuměli, nežli tomuto. Nicméně i zde někdy nacházíme bezpečné vodítko, jakým obdařil nás původce sám, vysvětliv čtrnáctistránkovým slovníkem na konci kniby přidaným, některá „pozatmělejší“ slova; však zhusta též opustí nás uvázlé v rozpacích beze všeho vodítka; tu pak hleděli jsme sobě pomoci

textem původním a semotam jsme aspoň smysl vyložili, jakkoli sami pochopiti jsme nemohli, jak to neb ono slovo ku smyslu takovému mohlo přijíti; také domníváme se, že leckdy přistupují k tomu snad slova z jiných jazyků slovanských, kterých znalí nejsouce, přirozeně těžko z češtiny samé slova taková vysvětliti bychom mohli. Vizme z nesmírného množství některá.

A) Substantiva: blanař (řemenář, uzdař) 7, 220; bohoročno (θέσφατον — výrok božský) 8, 471; břístva (brod, moře) 9, 44; čelení (nepřátelství) 1, 516; darousy (vlákna) 9, 641; drekolí (hůl, kyj) 12, 300; honeček (bradavice prsní) 8, 306; hyza (kýta) 7, 321; jazykotepec (λωβητήρ — hánce) 2, 274; kar (pohřební hody) 24, 658; karnýs (cimbuří) 9, 34; 2, 182; kobel (pes) 8, 362; kolojízda (ὄχεα — vůz) 8, 285; kopřivče (nemanželský syn) 6, 24; krondle (trojzubec, τρίαινα) 12, 27; křípa (skála) 8, 320; leposvitečanka (lepopletená?) 22, 440; letenstvo (aequales, vrstevníci) 1, 414; ležkov (strážnice) 10, 179; lokáč (louže) 23, 418; lučák (ἰός šíp) 3, 79; náložnice (choť) 8, 286; nihlov (stráň, údolí) 18, 668; odra (tyčka, hůl viničná) 18, 643; odyněc (kanec) 4, 251; okorování (otálení?) 2, 789; padaliště (trup) 22, 42; pakosta (bojovník) 4, 87; pikouš (ἐπίκουρος, pomocník?) 4, 377; podvižník (zápasník) 8, 357; posoch (klacek) 6, 141; příluž (παράκοιτις — manželka) 3, 53; ratník (kopinník) 10, 458; roha (pleť, tělo) 19, 33; rotba (přísaha) 9, 262 rumej (chasa) 7, 379; skolovadlo (κρεῖον — sekadlo, prkno na sekání masa) 9, 194; skoroteklec (rychloběžný) VII; sněhosejpka (νιφατός — metelice) 10, 6; stočník (Νότος?) 2, 146; stovolizna 1, 444 a stovoložertva 1, 65 (= ἑκατόμβη); strmlina (útok) 9, 343; svěcenodějstvo (oběť) 9, 345; šalše (κυκεών — míchanina, nápoj míchaný) 11, 529; šešeb (má vlastně státi: šešel = chochol) 19, 378; upruh (tvrdost) 8. 25; ústice (číše) 1, 595; varovčík (hlídač) 4, 273; vobřev (býkový provaz) 1, 433; vříslo (zduté vlny) 8, 504; všeborectvo — (πᾶσα μάχη — všeliký boj) 12, 99; všerať (boj, půtka) str. 121 (nadpis); vukle? 3, 54; zlopolúčí (bídný den) 11, 390.

B) Z adjektiv, adverbií, mezislovcí tato: Bahme! (ὢ πόποι = nastojte!) 2, 271; brnavý (černohnědý) 10, 214; drachlý (truchlý), 7, 345; důrné moře (nadmuté) 4, 422; hrubolátné oko (veliké?) VI (předml.); koravý (tvrdý) 12, 264; neřásné dílo (λοίγια ἔργα — zhoubné) 1, 570; neztruzený (nezmožený) 2, 157; obrtedlý jazyk (obratný, jako na obrtlíku?) 20, 241; okorouhlý luk (καμπύλα τόξα — ohnutý) 3, 17; plihé vrchoviště? (ἐν λειμῶνι) 2, 459; ponačin (třeba) 8, 518; šemné zdání (klamné) 2, 36; tárný?? (tárné karety: ἅμαξα) 7, 425; ukanlivomyslný (ἀγκυλομήτης) 12, 445; večnický hovor (o poradách, poradní) 9, 428: velhorvatý (πολυδειράς — vrcholatý) 8, 3; vranistvá síje (v bujném klase) 2, 148; výřadný (ἔξοχος — vynikající) 13, 497; zdřeblé trupy (zdřevenělé, zmrtvělé) VII (předml.).

C) Ze sloves tato: doupnatěti (puchřeti? σέσηπε) 9, 438; drahovati (táhnouti do boje; na Moravě tolik co = stopovati) 2, 286; dynovati (starati se) 9, 438; chrnouti na mysli (trápiti se?) 1, 489; onevěstiti se (oženiti se) 9, 379; proskulovati (ὀξέα κεκληγώς) 2, 221; ratobořiti (bojovati) 7, 30; rozvatřiti (rozžehnouti) 8, 542_2; vyjastřiti (spatřiti) 3, 446; vykléceti (utéci) 5, 262; vykolupiti se (skáceti se s vozu) 8, 255.

Jak se zdá, přijal také dvě spojky nové pro češtinu, totiž: bo ne tak je rodák Salaminský pohlouplý 7, 197; V níž by nejen pyšnil se komoň, no i leskl se jezdec 4, 143.

Pak ovšem nedivno, když nakupí se několik takových způsobů Vlčkových na sebe, že zhusta povstane směsice taká, jakou těžko jest nám dobře zažiti a někdy také chápati; že tak srozumitelnost aspoň neumožňoval, naopak ji stěžoval, o tom přesvědčí se každý, kdokoli některé místo takové u něho přečte, na př.:

božiska
Chlostěna byvše tuhým posochem lidobojce Lykurga
Své trsy rozmetalo v horynách 6, 140—142

(= chůvy Dionýsovy, bity jsouce od Lykurga lidobojce ostnem, na zem poházely své thyrsy). Ve dvojsmysly též ubíhal všelikými svobodami svými ve psaní na př.: Jak bys očivěstvou zlost páchala, kýto Nebešťan (jaký to Nebešťan) 5, 377 a j.

Co se pak týče epithet u něho, tu sluší vyznati, že byl velmi plodným, až nazbyt, a že se tvorby jejich nelekal, a právě pro přílišnou smělost všeliké a veliké nestvůry vyvedl. On, jakoby snad na jevo chtěl dáti jakousi zručnost a snadnost u tvorbě jejich, mnohokráte zbytečně sobě stěžoval úkol svůj, překládaje totéž epitheton Homerovo různě na různých místech, nevím, zdali z té příčiny, že se mu zdálo velmi jednotvárno býti totéž slovo několikráte klásti a tím újmu rozmanitosti činiti. Tak se stalo, že jedno a totéž epitheton třebas i desetkráte přeložil a tak chtěl mistra přemistrovati. On sobě stěžoval úkol svůj také tím, že ve své nemírné horlivosti a jakési nadšenosti kladl epitheta i tam, kde jich v textě původním vůbec ani nebylo; to však na místě jiném bude vzato v úvahu. Za takých pohnutek arci vzniklo jemu úžasné množství epithet a jak se zdá, mnoho práce ho nestálo, ježto mu v každém případě bylo slovo po ruce; zdali vždy vhodné a pravé, to jest jiná otázka. Nadbytná jeho tvořivost jeví se tímto způsobem: epitheton Achajských ἐυκνήμιδες přeložil třináctekrát: lepých o škorněch Achajští 1, 22; kalých o škorněch Ach. 2, 330; lesknoholeňci 3, 380; lesknochodáci 4, 78; lepoholenci 4, 412; holeňozbrojní 5, 326; holiznoholenci 5, 740; lepohlezníci 6, 535; leskenohlezní 7, 42; ocelivých o škorněch Ach. 7, 429; škorňáci 11, 158; lepoškorňáci 12, 141; jasnoholenci 13, 51; epitheton Achajských καρηκομόωντες přeložil jedenáctekrát: vlasošumná mládež Achajská 2, 28;

s vlasy kadeřavými Achajští 2, 11; hlavokadeřaví Achajští 2, 51; kadeřavci Achajští 2, 65; s kesami šumnými Ach. 2, 469; kešťohlaví Ach. 3, 44; kesohlavci Ach. 3, 78; kudrohlaví Ach. 7, 475; prostovlasí Ach. 8, 335; kadeřošumní 18, 6; vlasití Ach. 18, 451. *ἔπεα πτερόεντα* přeložil osmkráte: slova perutná 1, 201; prudkoletá 2, 7; křídloperá 3, 151; rychloletá 4, 67; plachoperá 5, 246; rychloperutná 12, 361; prchloletá 22, 374; povětrná 5, 122; šestkráte přeložil epitheton Athenino *γλαυκῶπις*: okoblankytná 2, 165; blankytnooká 2, 171; bělozračná 2, 278; sinozračitá 8, 400; charpooká 18, 224; okoplavatá 5, 720; čtyrykráte *ἀργυρόπεζα* Thetis: stříbronožatka 1, 552; ubělonožná 16, 220; bělonožná 16, 567; stříbernonohá 18, 124; rovně *λευκώλενος* Hera: ladnoruká 1, 55; bělolokticе 1, 569; bělostnoruká 1, 592; o bělosnězných rukou 15, 92; stejně *ξανθός* Menelaos: Atreovec vlasorusitý 3, 431; bělohlav 4, 181; ryšlan 10, 239; rusovlasoň 23, 292; třikráte *χαλκοχίτωνες Ἀχαιοί:* leskenoděnci 1, 369; oklopoděnci 3, 128; jeklenoděnci (!! či má to snad býti leskenoděnci?) 23, 572 a podobně mnoho a mnoho jiných.

U tvorbě epithet jest velmi nestálý, vrtkavý: totéž slovo z týchž prvků složené na př. *a* i *b* skládá jednou *a* + *b*, podruhé zase *b* + *a*, domnívaje se snad, bylo-li by jedno špatně tvořeno, že druhé bude dobře; na př. Athena jest u verši 2, 165 okoblankytná, blankytnooká však v 2, 171; Athena 6, 101 krásovlasitá, vlasokrasavice 6, 280; Afrodita 3, 420 Rádosměška, Směchorádka 4, 10; Iris 8, 403 vichronohá, nohovětrná 18, 163; Achajští 2, 51 hlavokadeřaví, kudrohlaví 7, 475; Menelaos 3, 431 vlasorusitý, rusovlasoň 23, 292 a podobně jinde.

Tato jeho kolísavost ukazuje nám, že nebyl velmi pevný u věci této, že nebylo mu hrubě jasno, co vlastně za epitheton pokládati dlužno a jak nutno je tvořiti; neb zajisté se domníval, že pouhým grafickým znamením, kdy totiž celé výrazy, celek o sobě tvořící, čárkami vodorovnými se spojí, řecké epitheton složené v české rovně složené převedeno bude, a dovolil si při tom i té u nás nemožné věci, že bez rozpaku spojoval adjektiva s výrazy předložkovými, k čemuž pouze přechodníky jako tvary, z jedné stránky sice jmenné, z druhé však tvary časoslovné a proto rekcí časoslova se spravující, právo mají; na př. Zevs s-nebe-hřímotný (*ὑψιβρεμέτης*) 1, 353; Thersites bez-měry-řečný 2, 211; Polyfontes na-poli-trálý (*μενεπτόλεμος* — v boji vytrvalý) 4, 393; po-moři-brodné koráby 2, 211 (*ποντόποροι*); v-mravotě-chodná Erinnys (*ἠεροφοῖτις*, snad v mrákotě?) 9, 552; hory do-nebe-tyčné 16, 293; z-Enopa-rodný Testor 16, 396. Jindy týmž grafickým spůsobem spojil genitiv nějaký na substantivu závislý s oním substantivem a epitheton bylo hotovo; na př. Zevs oblibce-perúnu (*τερπικέραυνος*) 1, 416; knížata

Jova-pěstenci (*διοτρεφέες*) 2, 443; Ares války-nesejta (*ἆτος πολέμοιο*) 5, 391; stařec snů-tlumač (*ὀνειροπόλος*) 5, 147 a j.

Nicméně není počet chybných těch epithet tak valný a mizí před ostatními, jež dle pravidel v češtině o složeninách platných vytvořil; arci také zde byl ve tvorbě buď velmi volný nebo vskutku nepovědomý, tak že nemálo vynalezl složenin takých, které již samým svým tvarem, svým sloučením (nehledíc ku správnému významu nebo k aesthetické stránce) jsou špatny. K takovým počítáme: bohblažená noc (*ἀμβροσία*) 10, 141; holeňozbrojní Achajští 5, 326; hradibořka Enyó 5, 336; jeklenoděnci Ach. 23, 572; komoňohonec 4, 325; komoňokrotec 7, 38; konikrotitel 4, 315; koníobjížděc 10, 142; konípokrotec 9, 691; konírejdíř (*πλήξιππος*) 2, 104; konívladatel 8, 147; koňodav (*ἱππόδαμος*) 8, 70; leskenoděnci Ach. 1, 369; mužečacká bitva (*κυδιάνειρα*) 4, 223; mužezátratný boj (*φθισήνωρ*) 10, 77; oklopoděnci (*χαλκοχίτωνες*) 3, 128; omuťovírný potok (*δινήεις* — vírovatý) 8, 483; ořoplodný Argos 2, 280; prsyklopivá zbroj (*χαλκὸς ἐπὶ στήθεσσι*) 4, 418; světaporadný Zevs (*μητίετα*) 6, 205; vínaplodistvá Arne (*πολυστάφυλος*) 2, 503; zemobjatný 8, 204; zemotřasitel Pozejdón 13, 65 a j.

Jiná zas epitheta jsou, co se tvaru samého týče, sice nevadná, však nepodávají vždy smysl týž, s jakým potkáváme se v originale; v této příčině byl překladatel náš velmi volný a smělý, i polehčil si práci, kde bylo mu těžko tvořiti epitheton ze slov těch, kterých měl užiti dle věrného překladu, tím způsobem, že vzal slovo jiné jakékoli, jen když mělo poněkud příbližný význam, a nezřídka přizpůsobil je také moderním našim názorům, aneb utvořil si obrazy od básníkových rozdílné a dle jeho mínění vhodnější nebo krásnější, zapomínaje při tom, že není úkolem jeho mistra mistrovati, než předvésti nám jej tak, jakým právě jest, v čem největší a nejtěžší zásluha překladatelova záleží. K takým odchylkám jeho čítáme tato epitheta: bělodužné nohy (*λιπαροὶ πόδες* lesklé, skvělé t. j. bělostné) 2, 44; blahobrašné jesle (*ἀμβρόσιαι* — božské) 8, 428; bleskoperunný Zevs (*ἀργικέραυνος* — světlobleský; na místě jiném u něho perún = blesk, jak tedy mohl tato slova spojiti?) 22, 178; bohorostlý Alexandros (*θεοειδής* — bohu podobný) 3, 58; bořiživotná smrť (*τανηλεγής* — na délku natahující) 8, 69; brodný koráb (*θοὴ ναῦς* — rychlý) 1, 300; dlouhoratištný hrot (*δολιχόσκιον ἔγχος* — dlouhostinné kopí) 5, 15; hlásnoperunný Zevs (*εὐρύοπα* — širozvučný, ale dle jiných pravdě podobněji: širovidný) 9, 666; horovládný Kronovec (*ὑπερμενής* — velemocný) 7, 480; chvoješumné háje (*εἰνοσίφυλλος* — listotřesné) 2, 627; jarokřepký jinoch (*ἀρηΐθοος* — v boji hbitý) 8, 292; jaromilý Menelaos (*ἀρηΐφιλος* — války milovný) 3, 453; jízdokyrysní muži (*ἱπποκορυσταί* — zbrojní jezdci) 2, 1; kolesojezdec Nestor (*ἱππότης* — jízdný) 8, 110; kosmatorunný beran (*πηγεσίμαλλος*, husto-

rouný) 3, 193; květorosné slzy (*θαλερόν* — bujná, velká slza; moderně) 2, 265; ladnoruká Héra (*λευκώλενος* — běloruká) 1, 55; lidostrážný Atreus (*ποιμὴν λαῶν* — pastýř lidu) 2, 105; lučežárná záplava (*αἴγλη παμφανόωσα* — záře veleskvoucí) 2, 456; náchodorázní Dardani (*ἀγχιμαχηταί*, z blízka bojující) 11, 293; nohohrabivá jízda (*ἀερσίποδες ἵπποι* poskoční) 3, 324; pozděplemenný (?) člověk (*ὀψίγονος*) 7, 86; rozličněhovorní lidé (*μέροπες* — „smrtelní" dle novějšího výkladu, zajisté jedině správného) 1, 250; různodědinní lidé (*πολυσπερέες* — daleko roztroušení) 2, 787; různořecí čleci (*μέροπες*) 2, 884; řekorůzní lidé (*μέροπες*) 11, 28; sršlavosrstná aigida (*θυσσανόεις* — třepením hojný) 5, 739; stříbrohlavizný meč (*ἀργυρόηλον* — stříbrohřebý, stříbronýtký) 7, 302; šarlatorouchá Zora (*κροκόπεπλος* — šafranorouchá) 8, 1; šípokochalka Artemis (*ἰοχέαιρα*, střelosypná) 5, 449; vlavosrstné trčky (*λαισήϊα πτερόεντα* — štítky lehoučké) 5, 455; závodojízden Atreus (*ἱππόδαμος* — konikrotitel) 2, 23; zlatopochvá jízda (*χρυσάμπυκες* — se zlatou náčelkou,) 5, 361; zlatozávojná dennice (*κροκόπεπλος* — šafranorouchá) 24, 716.

Při jiných epithetech neprohřešil se sice na formě jejich, jež jest sama sebou dobrá, však tím více hřešil proti zákonům aesthetickým. Máme-li obraz podati krásný, idealný, nesmíme k němu vzíti tahův a barev ošklivých, leč bychom ošklivost vyznačiti chtěli; chceme-li před mysl něčí vylouditi představu krásnou slovem vyjádřenou, nesmíme se k tomu chopiti slova nemotorného nebo dokonce sprostého, ježto nemotorností a škaredostí nemožno nějakou věc okrašlovati. A tohoto momentu byl Vlček velmi málo pamětliv; jeho krasocit aspoň snesl velmi mnoho, když oblíbiti si mohl spojení slov buď k sobě se špatně hodících, anebo vkusu velmi postrádajících, jako jsou: bělorámka Andromache 6, 378; boholicek Achilles (*θεοείκελος* — bohu podobný) 1, 131; bohołíčko Alexandros (*θεοειδής* — velmi dětinsky zní) 3, 278; bohopustá hrále (*δολιχόσκιον ἔγχος*) 5, 596; čacká výplata 1, 23; děvočíhař hladihlavčí (*παρθενοπίπης* — po děvách pohlížející) 11, 292_2; drvoslav Odyssev 11, 566; hlavokraslena Helena 13, 761; jizlivorázná ruka 1, 97; kalá Chryzeovka (*καλλιπάρῃος* — ani není dostatečně přeloženo, ani se kalý v mluvě básnické neužívá) 1, 367; kasanoslíčná dívka (*ἐύζωνος* — lepopásá nebo sličnokasaná, právě opáčně mělo se tvořiti) 1, 426; kovarný Odyssev (*πολυμήχανος*) 9, 296; lepovlasaničná služka (*εὐπλόκαμος*) 22, 447; modrovlasák Pozejdón (*κυανοχαῖτα*) 20, 142; mráskohledá tvář 7, 211; neskladněhovorní Kárové (*βαρβαρόφωνοι*) 2, 859; nezbeda (!) kámen (*ἀναιδής* tvrdý, nelitostný) 4, 520; nohorychloň Achilles 6, 431; ohromohuklý hlas 8, 91; ořácký Patroklos (*ἱππεύς*) 16, 20; oštěpomachatel (*ἐγχέσπαλος*) 15, 605; prapředpovědce Zevs (*πανομφαῖος*, vše věstící) 8, 245; prstorožanka Zora (jakoby: „prstorohá"

místo „prstorůžená,“ jak by z těchto prvků toto slovo složiti se mělo; však my raději mluvíme „růžovoprstá,“ ῥοδοδάκτυλος) 6, 182; přejizlivoranné střeliště (πικρός) 8, 317; přesveřepý klajíř Diomedes (ἄγριος αἰχμητής — divý kopinník) 6, 285; přilboklat Jarvit (κορυθάϊξ) 22, 132; radodaj Aineas (βουληφόρος, radonosný) 5, 187; sedleny Olympské (Ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι 11, 225; sinalokeštík Pozejdon (κυανοχαῖτα) 13, 559; svádokuj Ajas 23, 480; šerednějizevná hlíza (ἀεικής — ohyzdná) 1, 453; šeredoškaredá ohyzda (αἰνόθεν αἰνῶς) 7, 96; štítonosilka Aténa 4, 67; trálec Odyssev (πολύτλας) 8, 96; urvalehrozné sražení (φύλοπις αἰνή) 5, 498; velekujíř Odyssev (πολυμήχανος) 9, 604; vlasokrásice Helena 7, 454; zkomonilý Patroklos (ἱπποκέλευθος — rychlý jezdec) 16, 126; zlokovarná rozepře (κακομήχανος) 9, 604; zlatosedaličná zář (εὔθρονος — lepotrůnná) 8, 515_2; žíněnochustný šešeb (ἵππουρις — vlásinatý) 19, 378; žíněnorunný leb (ἱπποδάσεια; nesmysl: kterak může býti rouno žíněné?) 13, 610.

Nejlépe a nejstřídměji tvořená, jakož i s původním textem nejvíce souhlasná*), zdají se nám býti tato nemnohá epitheta: bleskometač (ἀστεροπητής) 1, 577; bohorodný lopota (διοτρεφής) 1, 176; bohozrodilý Achilles (διογενής) 1, 485; bořihrad Odyssev (πτολίπορθος) 2, 277; dalekoslavná příspěš (τηλεκλειτοὶ ἐπίκουροι) 6, 118; divohlučná válka (δυσηχής) 7, 375; havopestrý Priamovec (αἰολοθώρηξ) 4, 488; hlukostatný Diomedes (βοὴν ἀγαθός) 6, 219; hromovládný Zevs 1, 222; chmúrovládce Zeus 2, 411; křepkonohá Myrína (πολύσκαρθμος — mnohoskočná) 2, 807; lepotvárná Brizéovka, 344; lidobojce Lykurgos (ἀνδροφόνος) 6, 141; lidozhoubná hlíza 1, 10; mědipevný dům (χαλκοβατὲς δῶ) 1, 423; oblakohlučný Zevs (νεφεληγερέτα = mrakosběrce) 1, 508; oštěpobranní Kikóni (αἰχμηταί) 2, 839; oštěposlavný Idomenev 2, 644; prudkonohý Achilles 18, 177; ruměnolící Chryzéovka 1, 143; stříbrolučistný Apollo 2, 759; šíromohutný Pozejdón (εὐρυσθενής) 7, 454; šírouličný hrad (εὐρυάγυια) 2, 29; táhlohrotitý šíp (τανύγλωχις) 8, 291; temnohlučné vodstvo 1, 34; vysokožezlý Zevs (ὑψίζυγος = vysokovládný, vyševládný) 4, 164; zlatouzdá Artemis (χρυσήνιος) 6, 212; zvučnohlasitý řečník (λιγύφθογγος) 2, 50.

Již při tvorbě epithet pozorovali jsme při Vlčkovi velikou volnost, ba nevázanost; neméně ji osvědčil i v jiných příčinách. Jak z přehledu statistického patrno, krátil a dloužil si zpěvy jednotlivé dle své choutky, jednak ubíraje, jednak zase přidávaje; při tom zašel někdy tak daleko, že dle moderních pojmů našich a moderním obratům přiměřeně upravil si mluvu duchu Homerovu odpornou; nebudeme sice ukazovati, které zpěvy zkrátil

---

*) Viz naši poznámku na str. 262.

a které zdloužil, anebo které verše docela vynechal a které nově přidal; přestaneme pouze na tom, kde bychom uzřeli zbytečné a nepřiměřené rozmnožování. Chyby té mohl se vystříhati, neboť upozorněn byl na ni a kárán pro ni již od Lišky ve známém onom „Posudku" (Krok IV, 1, 135, 136 a j.), kde podrobně probírá se ono rozhojňování a zase vypouštění některých veršů; však ani zpěv šestý náležitě nedoplnil, ač Liška, co chybělo, přeložil sám, tím méně držel se tedy věrně textu ve zpěvech ostatních, jak o tom četné příklady svědčí a ještě četnější by svědčiti mohly: šedostinná šumava (*οὔρεα σκιόεντα* — hory stinné) 1, 157; na slatinách mořského okřídlí (*παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο* — dle břehu moře rozvlněného) 1, 215; osud to lichý nad tvou se vznášel kolébkou! (*τῷ σε κακῇ αἴσῃ τέκον ἐν μεγάροισι* — pročež tebe k osudu zlému jsem porodila v domě) 1, 415; Než kdy novozrozená jitřenka se růžila ráno (*ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς* — když pak ráno-rodá zjevila se růžovoprstá Zora) 1, 474; ošemný bůžek (*θεῖος ὄνειρος* — božský sen) 2, 22; kde krásnotoký střiže louku Skamandros (*ἐς πεδίον Σκαμάνδριον* — na rovinu Sk.) 2, 463; túr rohopyšný (*ἔξοχος πάντων ταῦρος* — vynikající nade všechny býk) 2, 477; koráby šedostinné (*νῆες μέλαιναι* — černé) 2, 625; směcholibice Kypris (*δῖα* — jasná) 2, 813; Poplašená bohyni světoplodné tak směla říci (*θάμβησέν τ' ἄρ' ἔπειτα ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν* — užasla, potom pak slovo zahovořila i řekla) 3, 394; síla ohromorázná (*ἐπέσσυτο δαίμονι ἶσος* — přihnal se, bohu jsa roven) 5, 461; kopí sáhodlouhé (*δολιχόσκιον ἔγχος* — z „Jaroslava" vyňal) 5, 618; marnořeké chlubení (*κενεαυχέες ἠγοράασθε* — marnochlubně jste mluvili) 8, 226. Docela pak svobodně, o čem v textě není ani zmínky ani památky, přidal na př.: šípy jizevné (*κῆλα*) 1, 381; květorouchý na úhor (*ἐπὶ γαίῃ*) 3, 113; hladkokoré topolisko (*αἴγειρός*) 4, 481; konivládyka Týdeus (v textě nic) 4, 397; kalohřivé koňstvo 5, 234; květorouchá Iris 5, 368; pustoněmou vše umlklo tichostí (*πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ* — všichni ztišili se mlčením) 7, 397; Hektor otřasohelmec 8, 168; Posejdón zemobjatný 8, 204; Hektor Osianohelmec (?) 8, 314; Aténa Otomohútka, 8, 385 a j. v.

Tato jeho libovolnost zavedla jej tam, že vložil také do svého překladu národ, o němž Homer sice nikde nečiní nejmenší zmínky, Vlček však, nechav se svésti Dankovským, bez rozpaku dovolil si jej přidati, chtěje tak oslaviti Slovany na onom místě, kde vypravuje se, kterak Zeus rozhlížel se

na konírejdných zemi zíraje Tráků,
Outočných Mízů i na ty S l o v a n y klisodojné
Mlékojedy, krotké to lidi, všech spravedlnější 13, 4—7.

a v nadpise zpěvu téhož udává obsah takto:
Zevs na S l á v y hledí; Danaům pomocen je Pozejdón (str. 207).

Že pak opravdové bylo toto jeho mínění, o tom poučuje nás jeho poznámka sub voce klise ve slovníčku na str. 430, kde dí: „Slavos Homero non ignotos fuisse, est mea coniectura."

Snad i tato okolnost byla poněkud pohnutkou, že dílo jeho bylo od některých spisovatelů velikým uvítáno jásotem, tak že sotva mohli se celého vydání dočkati; tak ohnivě na př. vyslovuje se o tom V. B. N....ý ve Květech 1841, v literní příloze čís. 14, řka: „Nyní však se může radovati (t. národ český); Homer trochu později u něho vystupuje, ale vystoupí důstojně! ..... Bude to jedna z našich chloub! — Kdokoliv toto dílo čísti bude, zajisté vyzná, že i nám a netoliko — Grajům rtoma okrouhlýma dopřála Muza mluvit (Horat. ad Pis. 23), a nabude hrdého uvědomění: je-li na zemi jazyk, do kterého se Homeros přeložiti dá, že to náš jazyk český jest!" A neméně nadšeně vyličuje Tyl, s jakou napjatostí vzdělaný svět náš očekával úplného Homera v českém rouše (Květy 1841, literní příloha č. 25): „Tu je tedy máme — ono velikolepé arcidílo básnické, o jehož vyvedení tolik let brzo s radostnou nadějí, brzo se žalostnou pochybností jsme mluvili! Tolikero našinců zkoušelo na něm sílu svou — ale hned na počátku ochabovaly perutě jejich, jež byli arci k letu odvážlivému napjali, a my museli opět čekati a toužiti, až konečně p. Vlčkovský ve škole řecké krasocit svůj vybrousiv, i s bohatostí jazyka pěvce nesmrtelného se obeznav a z tajných pokladů jazyka našeho mnohou kořist vydobyv, těžké dílo podstoupil a na duchu otužený, nebázlivý, statečný — lva nemeiského přemohl." Neméně, ba ještě více, velebí jej nejmenovaný kritik v Musejníku z r. 1842, I, 114, jenž dí: „Arciotce všech básníků, velebeného Homera, jejž v českém oděvu dávno toužili jsme spatřiti, podal nám neunavený Vlčkovský, přeloživ Iliadu. O zásluze, kterou tím překladatel pro literaturu získal, bylo by zde zbytečno mluviti, an každému vzdělanci patrná jest. Překlad sám veskrze nosí neomylný znak, že od básníka pochází. Můžeme směle tvrditi, že jakkoli věrně (!!) překládal náš zpěvec, předce všude tak svobodně se pohybuje, že ani nejmenšího stínu krásy básnické s originálu nesetřel a v tom ohledu může český Homer k nejvýtečnějším cizojazyčným překladům téhož básníka se přirovnati." Přílišnému velebení těchto tří posuzovatelů, kterým asi libůstky Vlčkovského vyhovovaly, nebudeme se příliš diviti, uvážíme-li dobu onu, kdy ještě nebyla spisovná řeč ustálena, kdy nevědělo se, kterým způsobem učiniti řeč bohatu a všem vědám i pojmům přístupnu, kdy strnulí starotáři potýkali se s ukvapilými novotáři velmi ztuha, kdy cestou prostřední a pravou kráčeli nemnozí jen vyvolenci a připravovali nynější naši řeč, a kdy

konečně tak dávná i neustálá touha způsobem aspoň formalním uskutečněna; nebudeme se příliš diviti, když uvážíme také, jak asi nemotorný, nepůvabný byl prvý překlad Odysseje od Livia Andronika do latiny, však nicméně oblíbencem učinil Římanům Homera neméně, než jeho překladatele, i ve škole dlouho byl čítán přese všechny své vady: tak asi podobný měl účinek úplný překlad Iliady od Vlčkovského na tehdejší obecenstvo české, jež osvěženu a povznešenu vidělo tím svou řeč a za schopnou dokázánu pro všechno vyšší vzdělání, jako bylo u národů jiných. Nicméně duchům soudným neušly velikánské vady práce té; vždyť už nejmenovaný kritik onen v Musejníku po chvále hořejší s ostýchavostí dokládá: „Jestli sobě čeho ještě při díle takovém příti, jest zajisté to, aby překladatel více všelikých archaismů a neobyčejných výrazů se vystříhal a to pouze (!) z ohledu čtenářstva našeho, kteréž těch prostředků nemá aniž tak brzo míti bude, aby vyššího jazykového vzdělání nabylo.“ Zvláště však bystrý Čelakovský trpce a ostře vyjadřoval se o překladě tomto, jako na př. píše Vinařickému a chvále jeho překlad Aeneidy a vybízeje horlivě k rychlému pokračování: „Totě něco jiného v jazyku našem nežli překlad Vlčkův, jehož tři stránky po sobě čísti nebylo mi možné a celého přečísti museti za trest bych považoval“ (Sebr. l. 458); a na místě jiném vtipkuje: „Za to v naději, že Eneidu česky čítati budu, uložím sobě ten půst, že se nedotknu postních jídel z řecké mísy Vlčkovské“. (tamže 436) S tím úsudkem souhlasí též pozdější kritikové a zvláště vhodně a krátce vytknul příčiny, proč v úplné skoro zapomenutí vešla práce tato, professor Niederle ve svém „Slovu o Homerovi“ str. 34, řka: „Překlad tento přese všechnu patrnou píli a i obratnost veršovnickou proto minul se s blahým v národě účinkem, že původce jeho, hově zvláštní jakési libůstce doby tehdejší, zaváděním tvarů zastaralých, zvláště pak hustým užíváním slov „pozatmělejších“ t. j. slov z části zaniklých a neznámých, z části z jiných nářečí slovanských vzatých, z části též nově a to ne vždy šťastně tvořených, učinil Homera čtenářstvu širšímu nechutným.“

Že pak nemálo k tomu přispěla Homerská epitheta, k tomu nám ukazuje Primus Sobotka (Osvěta 1877, str. 306): „Klopýtnulť (Vlček) přes tu překážku, přes kterou i jiní před ním i po něm klopýtali, totiž přes ta rozmanitá, mnohotvárná, ohebná a význačná epitheta, jimiž se Iliada jenjen hemží a jež do cizích jazyků převáděti jest věc nadmíru nesnadná.“ „Nicméně záslužna byla práce jeho již tím, že vyplnila citelnou mezeru v literatuře a že bychom bez Vlčka až po tu chvíli (t. j. r. 1877) byli

marně čekali na překlad Iliady, jako jsme čekali až do nedávna na metrický překlad Odysseje.“ To byla hlavní jeho zásluha pro dobu tehdejší, nyní však pominula, ježto máme nový zdařilý překlad Iliady; jinak jen málo která slova ve slovníku řeckém od něho datují svůj původ a litovati lze jen ohromné píle, jakou na zmařenou práci vynaložil a lépe nezužitkoval, ač byl varován; praviť o tom Liška (Posudek, Krok IV, 1, 153) slovy zpěvu VI. 513—516 překladu Vlčkova, tři slova změniv (překlady, spůsobnost, rozumný):

„Dobrodruhu, kdo bezelstně koliv tvé překlady váží,
Nepotupí tvou spůsobnost, nebos ovšem rozumný;
Než samoděk se leníš a opouštíš, až moje srdce
Truchlívá v útrobě, slyšíc na tě rúhoty sčítať.“

Antonín Liška.

(R. 1842.)

Liška již záhy pokoušel se přeložiti Homera a ve své píli byl velmi neunaven. Začal již r. 1828 převáděti Iliadu na česko a sice časomírou. Jak praví, přeložil 4 zpěvy. Však tento překlad asi nevalně se mu dařil, ježto sám od něho ustal, dostav pokynutí podobné od přátel, kterým ukázal snad svůj rukopis; my bohužel o zpěvech samých neprostředně souditi nemůžeme, ježto je nikde vytisknuty nenalezáme v celku, nýbrž pouze nepatrné výňatky z nich; však i ty dostačily a dostačí snad k soudu, jaký vynesl o něm již r. 1839 Michl ve svém „Obraze slovesnosti Slovanů nářečí českého,“ jenž o něm dí: „V ta léta mimo první nezralý okus prvního zpěvu Iliady v časoměru z jeho prací nic nepadá“. (str. 298) A vskutku byla práce ta, jak nám netoliko příklady z ní, nýbrž i veškera intence překladatelova vůbec objeví, nezralá. Mínění Liškovo bylo totiž toho způsobu (jak je vyslovil ve svých „Domněnkách o zčeštění Homerovy Iliady,“ Krok II, 1, 202—220), že přeložení Homera musí býti předně „metrické a sice časoměrné,“ což arci pravda jest, ježto prý „časoměrné přeložení nám Homera dá, jaký v původní řeči jest t. j. v tomtéž kroji, v tom rouše, v té době“ (205) na př.: „Zazlobení, bohyně, zpívaj Pélevce Achilla.“ Další jeho argumentace spočívá na tom, že „hexametr hřecký (sic) jinou než řeckou měrou se věrně do květnice české přesaditi nedá“ (209 až 210) a že „mimo časoměr není hexametru“ (210). „Homera tedy jiným měřidlem měřiti, jest mu jiný kroj dáti a jej přetvořiti, což se snad národu odpustí, kteréhož řeč dokonalého hexametru míti nemůže, ne ale Čechu, jenž jej v úplné dokonalosti má“. (210) Též druhý požadavek, jaký Liška na řádný překlad Homerův kladl, jest docela správný, t. j. že „přeložení Homera musí též býti věrné t. j. tentýž duch, smysl a cit musí se v přeložení zračiti, kterým původní zpěv nadšen jest“. (211)

Z té příčiny vytýká Nejedlému mnohá nedopatření či vlastně úmyslné pomíjení míst poněkud na překlad obtížných nebo pro verš těžkých. Však třetí jeho požadavek jest jak zvláštní, tak osamělý; v tom totiž dožaduje se: „Mluva tedy v přeložení tak starověkého básníka budiž co možno staročeskoslovanská.“ (216) Odůvodňuje pak divnou tuto žádost: „Rovně tak tuším i přeložení jeho nemá vlastně nižádnému nynějších nářečí přináležeti, ale všem skoro státi se obecným a přístupným“. (217) Mínil-li toho Liška dosíci snad aoristy, kterým dle svědectví Husova již tehdejší staří Čechové ne hrubě rozuměli? Právě tímto způsobem stává se takový překlad málo komu přístupným. Však Liška jinak tomu rozuměl: „Jáť myslím, že by Homeros zčeštěn ve staročeské mluvě, v jaké psán jest Jaroslav: Zvěstuju vám atd. se velmi všem zalíbil. Homeros v našem předokonalém a přeboušeném českém nářečí nějakby novotou zapáchal a podobal se mně starci s šedivými vlasy a s šedivou dlouhou velebnou bradou, pak v ouzkém kabátu neb fraku, jako Blumauer zbožného Eneáše přetvořil.“ „Směj se kdožkoli chceš, a křič, že příliš starotím; zde lépe jest starotit než novotit, anto bez toho dosti stejskání na neřádné novotění. Nuhle, ty tehdy si zavděčím, kteří proti ruštění a polštění našich nováčků horlí, neb já nic jiného od překladatele Homera nežádám, než aby tak psal, jak naši velební Lumírové psali.“ „Z těchto starobylých pokladů československé mluvy zásobu čerpati jest překladateli Homera a k tomu stručnou mluvnici pouze staročeskoslovanskou míti musí, která nám dosavad chybuje“. (218) „Sem patří dvojný počet ve skloňování a uchylování statných, přídavných jmen s příčestím, náměstek a sloves a nedokonalý neb prostominulý čas atd.“ (218)

Na příklad toho podává:

Tam u Trojských by jakýsi Darés bohatý, neuhonný,
Kněz Héfaistov, dva syny též jemu biesta u vojště,
Phegeus Idaios tě velmi zběhlá v boji každém,
Naň tatě odlučená svých, naproti teď přitěžista. (219)

Anebo zpěvu I. verš 6.:

Odtud pak nejprv lítým povadista se svárem (str. 209).

Jinde zas aorist klade, jakkoli bez újmy verše mohl se mu snadno vyhnouti, v. 10:

Zlouť seslal mezi vojsko nemoc i by lidstvu hynouti (209),

kdyby byl položil místo „i by“ „bylo.“ Na námitku, že by lid překladu takovému rozuměti nemohl, odpovídá takto: „Krásovědná umění nezávisí od lidu“ (219); mimo to prý „básníka, jakož i každého umělce, povinnosť jest, lid k sobě nahoru povyšovati, ne pak k lidu se snižovati; jinak umění hynou“. (219)

O dobrém účinku překladu takového tak byl přesvědčen, že doufal, že „takovým řemeslným upotřebováním starého českého nářečí stane se:

a) že Homeros v starém též kroji se vyznačí;

b) že básnictví též básnická mluva se uhájí, které pohřešiti nelze;

c) posléz, že těm, kteří v starobylých skládáních, ježto nám p. Hanka vydává, známi jsou (a který Čech poněkud učený znám není), tak vydařené přeložení srozumitelno a všecky cnosti do sebe míti bude, kterým se v původní řeči obdivujeme“. (220)

Ovšem ze základů takových divná budova musila by povstati a to také na ukázkách vidíme, že by nyní nemnohý jim rozuměti mohl. Ale samému Liškovi práce ta nějak nedařila se, nejspíše pro nedostatek básnické tvořivosti, tak že přeloživ čtyři zpěvy (dle svého vlastního výroku) upustil ode snahy této a jal se celého Homera překládati prosou. Jakým podnětem k tomu přiveden byl, těžko správně vyrozuměti; vždyť on již dříve sám zatratil počínání takové (Domněnky o zčešt. Hom. Il. str. 205) pravě: „Přeložení básně v nevázané řeči jsoutě tedy „disiecta membra poëtae.“ „Homeros taký snad školákům k snadnějšímu pochopu ne však dojemu, k lepšímu porozumění ne ale pocítění slouží, jest následovně jen polovičen.“ Patrně nechal později tuto podmínku stranou, neboť poznal záhy, „že bez ouplné známosti s celým prapěvcem jeho ducha sobě nepřisvojí, nechal slokování a jal se Homera v řeči nevázané překládati.“ Jinou pobudkou bylo jemu ještě pobízení „od přátel vážných“, i zabral se tak do práce své, že r. 1833 byl s Iliadou a r. 1838 s Odysseou hotov. Ale na světlo vydati dílo své se neodhodlal, nýbrž zachovávaje prý pravidlo Horatiovo „Nonum prematur in annum“ neustále je piloval, „nechtě veřejnosti, zvláště študující mládeži ledajaké na pohled vylíčené dílo podati.“ Tak se za toho nekonečného pilování stalo, že zatím Iliada Vlčkova vyšla, prosaický pak její překlad od Lišky stal se úplně zbytečným a také nikdy nevyšel. Jednak událost tato, jednak i vybídnutí od „Vydavatelstva klassiků“ přiměly jej k tomu, by „nechtěje se dále upejpati,“ plod namahání svého konečně vydal; i učinil tak l. 1842 a po druhé l. 1848. Ježto Liška v prose nemohl ovšem setkati se s takými obtížemi, jaké se nalezají při převodu metrickém, stalo se, že práce jeho dosti jest dobrá, střízliva však netoliko formou, než i duchem (jak podotýká Niederle ve svém „Slovu o Homerovi“ str. 34), ale mohla býti daleko lepší, kdyby též on nebyl zabloudil na scestí, jak nahoře vyloženo. Maje však za vodítko klamné mínění své, zbytečně pohoršil dílo své předně již tím, že netoliko z míry liboval si ve slovech starých, nýbrž i tak daleko svou fikcí svésti se dal, že chtěl v řeč spisovnou i tvary jednotlivé, jak substantivné tak slovesné, již dávno vyhy-

nulé uváděti na př. dual, aoristy a jiné formy některé. Aoristů však užíval pouze tehdy, byl-li podmět příslušného výroku v duale; tuť časoslovných forem dualních z nové češtiny po ruce nemaje a jak vytvořiti jich nevěda, sáhl ku hotovým dualovým tvarům bývalých aoristů našich, ačkoli právě z okolnosti té poznati mohl, že ani dual všeobecně znova zavésti se nedá do řeči, ježto by mu nynější naše tvary slovesné vyhověti nemohly, ani pro dual aorist, ježto sám se jemu jako nesrozumitelnému vyhýbal, jen ve zvláštním případě k němu se utíkaje. Však i zde byl v omylu: neboť byl-li by aorist, všude místo nynějších forem našich pro vyjádření časů minulých zaveden jsa, nesrozumitelný, byl nesrozumitelný eo ipso tím více v dualu, a pak měl aorist odložiti stranou; s ním pak i takové tvary dualu musily by vzíti za své, jež měly oporu svou ve formě slovesné, které se užiti nedalo. Než on dualem vyjadřoval se vždy, kdykoli jen se mu namanula příležitost, a to velmi důsledně a přísně, na př. dualy s aoristy: Tiť (2 orli) rozpiatýma křídloma letěsta ...... uprostřed besedy hlučné nadletěsta, potřásasta hustá křídla, shlednesta .... str. 16. Tu oba věc vypravovasta, pro kterou lid biesta svolala 26; Tak oba odpornými slovy vespolek se bašteříce stasta 27; Krávu ale za rohy držesta Stratios ušlechtilý též Echefron 33; Oči pak jiskřícímu ohni se podobasta 50; Dobra jsta pomocníci tato (Zevs i Athena) 199; Sluze (nom. d.) bohovského Odysseva okročista 262; Žasnuli nad těma ptakoma 16; Náma jednoma dva meče i dvě dřevce ostav 200. Formy pak staré nápodobil na př.: Zda nov přicházíš či otcóv jsi host? 5; Když tedy se sněli 13 a j. v.

Nejvíce pak nápodobiti hleděl Rukopis Královédvorský a Zelenohorský, velmi často z nich slova vybíraje, jakkoli málokdy k tomu skutečně tím byl nucen, že by v češtině jiného slova obyčejnějšího nemohl užiti, na př.: Věru nikdo jiný to nebyl ...... jedno Zevsova dci 32 (jedno sovy neboja sě Záb. 230); jemužto Kronovec obih (zde má znamenati: blaženost) přisoudil 40 (dlúho obih mezi ludem ktvieše Jar. 10); ale Posejdón jej hlasitě se holedbajícího zaslechl 47 (Holedbáše sě Vlaslav kněz Čstm. a Vl. 5); tam záletníky sladkým snem osýpala 21 (Mořena jej sýpáše v noc črnu Čstm. a Vl. 193); jakými tučemi ověncuje Zevs široké nebe 63, černou tuči postavil Kronovec nad dlubnatou lodí 153 (sesypavši tuču šíra neba L. S. 4); dítě mé všech lechů nejbídnější (Odyssev) 133 (chodí s kmetmi, s lěchy vladykami Sněm 7); prokná (vidma) hoře své vypravovala 140 (prokní rozenie dle svého Lud. a Lub. 27); ano baťou jej zovu (ἠϑεῖος, rozmilý; Baťo, ty mluvi k nim oteckými slovy Záb. 27); slova ješutná nesouce 244 (tu sien ješutno v Tatary teče Jar. 83); mrcha (= mrtvola; Tamo k vrchu pohřebat mrch Záb. 231); na místě zájmena „já“ má stále „jáz“. Však i z jiných spisů vybíral si slova staročeská jako: oufati místo doufati, 259; holemé kopí 4;

(záletníci), co tuto jsou lopotové (= knížata) 13; herež tehdy 53; plékno (meč) 126; mysl pozemských člověků; také v epithetech jako: žizudárná země (špatně tvořeno) 23; bojetrálý 33 (Nevzmožno nám déle žízňú tráti Jar. 193); mnohotrálý Odyssev 64 a j. v.

Slov jinoslovanských Liška, jakkoli meškal sám v cizině mezi Poláky, maje tudy příležitost a pokušení, by cizích způsobův anebo slov ujímal se více než Vlček, předce málo jen užíval, obmeziv se pouze na několik slov polských a ruských; totiž: já ale zůstanu vládařem domu a chlapů (dle pol. chłop, my bychom řekli: mužů), kterých mi nabyl bohový Odyssev 10; kubek (pol. = pohár) 24; rohatina (pol. = kopí) 103; Zdravstvuj mi o královno (rusky = buď mi zdráva) 157; čad (rus. = dítě) 195. Z té příčiny zasluhuje Liška vskutku pochvaly, že nedal se strhnouti příkladem Vlčkovým a nepestřil jazyk náš cizím peřím; ale předce nebyla mu slova tak, jak se ve přirozené řeči nacházejí, po chuti, jsouce mu jako Vlčkovi příliš obyčejna, i hleděl je leckdy, přidada jim neobyčejnou koncovku, krásnějšími učiniti; že však opaku docílil toho, čeho chtěl, nikoho nebude tajno, kdo tato jeho slova tak opravená i vystrojená přirovná k jednoduchým, jaká v obecné řeči jsou: neraněn v blízi (z blízka, *αὐτοσχεδίην*) 140; hlasač (místo pěkného „hlasatel“) 13; hovědec (m. hovado) 4; hrdinec (místo obyčejného „hrdina“) 168; hrobovec (*τύμβος* — mohyla, hrob) 145; královec (*ἄναξ*, král, pán) 194; léhanice (ložnice) 33; mlaďoch (vskutku podivná náhoda, jak uhodil na toto slovo, které v nářečí moravském u Přerova vskutku se vyskytuje; tam jest i jiných několik slov koncovkou touto tvořených, ač s tím spojen přídech jakési opovržlivosti: mlaďoch, staroch, a j.) 16; panovec (místo „pán“) 192; povážné slovo (vážné) 10; závěrný (všude skoro místo „věrný“ kladeno) 172.

Že tyto tvary odchylné z pouhé jeho libůstky pocházejí, jest na biledni; neboť překládaje prosou, nikde nemusil slovům činiti násilí, maje úplnou volnost klásti je tak, jak je v prose obyčejem; ale podobá se, že v neobyčejnosti spatřoval také jakousi vzácnost. Odtud pochopitelno, že pro některá slova našel si výrazy docela nové a též úplně zbytečné, kromě toho ne příliš srozumitelné: bezsláví (nečest) 7; kálati (zabíjeti; vlekonohé křivorohé hovědce kálají) 4; kloček (háv, šat) 11; krmník (vepř) 19; nevoden dům (slavný) 7; odlom moře (břeh) 45; opálati (starostlivě přemýšleti) 71; podlaviti dům (poškozovati, újmu činiti) 7; rohonosi Slunce Hyperionovce (býci, voli) 2; snůška (společné hody, častování, ku kterým sám každý něčeho ze svého dílu poskytl) 6; spalna (ložnice) 11; strahov (hlídka, strážnice) 47; štíbaly (podešve, trepky) 4; těhovati (táhnouti, dle staročeské formy) 162; ušák (ne zajíc, nýbrž: ucháč, dvojitý džbán) 21; větrník (plachta) 102; volovec (*βοεύς* — řemen z kůže volí)

186. Nicméně i těchto slov není tak veliká síla i snadno mizejí u velikém celku.

Ku předešlé výstřednosti řadí se jiná, ve které dle všeho následoval učení Dankovského, překládaje totiž některá slova řecká pouze dle zvuku, jak nuceni jsme souditi, vidouce zvučky v obou jazycích sice podobné, smysl pak někdy podobný, někdy však — a to častěji — jen po dlouhých oklikách stejný; z některých pak jsou zdělána jména česká: achkati (ἀχέων — vzdychaje) 132; báješ pohanění (βάζεις — v tomto spojení nelze užiti slovesa „bájeti“); břidko hledě (ὑπόδρα — posupně, zhlídavě) 221; divý Orestes (δῖος — jasný) 138; ďaselná Erinnys (δασπλῆτις — dorážející) 184; hnůj moře (χνόος — pěna; z hlavy též setřel hnůj moře neúrodného) 73; lájsko (λαοί) 201 a lajstvo (λαός) 140; náva (ναῦς — bezpochyby po příkladu Dankovského vždy téměř užívá místo slova „loď“) 3; ochrástati (θαρσύνειν) 203: ometati se (ὁμιλεῖν — obcovati, dlíti) 291; rochati (ῥοχθεῖν — hučeti, o řece) 146; Tato (ἄττα) 195; vděkobět (ἑκατόμβη, nepochybně vzato z Dankovského, neboť u něho pouze nalézá se slovo to) 2.

Již úkaz tento vede nás k domněnce, že Liška tajným byl ctitelem a následovatelem Dankovského, jakkoli nikde se k tomu určitě a výslovně nepřiznává, počínáním svým však tomu nasvědčuje; v tom posiluje nás také zvláště jedna poznámka k adjektivu „slovesný“: „Jistě blízek lidí slovesných“ (αὐδήεις — mluvou nadaný, slovesný) 71; k tomu podotýká Liška, že jsou to lidé takoví, „kteří slova mluví, mluvou neb řečí dařeni jsou; zde tehdy netřeba mysliti na Slovany neb Slávy.“ Záporným tímto vyjádřením jaksi skrytě vyznává, že na tomto místě (mluví se o Faiacích) nejsou míněni Slované, jinde však že býti mohou; k tomu též odkazuje nás jeho časté a horlivé srovnávání stejných aneb podobných způsobův a obyčejů slovanských a řeckých, na př. na str. 333: „O oumrtí Řekové takto soudili — a podobné ponětí nalézáme u starých Slovanů, což ovšem o příbuzenství obého národu svědčí — jak nyní srovnati chceme“; načež dává příklady, kterak Řekové dle Odysseje domnívali se jako Slované, že duše po smrti z těla odlétá jako v Jel.: „vyrazi z junoše dušu, dušicu“ 15, a v Záb. „i mlat i dušu vyrazi“ 164, dále že duše dotud nemá pokoje, „doniž mrtev nezžen“ (Čstm. a Vl. 198) a proto že Záboj spěchá „Tamo k vrchu pohřebat mrch“ (Záb. 231). Na str. 336 srovnává zase místo z Odysseje: „Hladem umříti nejhůře“ s podobným místem v Jarosl., kde Vestoň dí: Trapněje zhynúti žížňú meča v. 198 a j. v.

Z též příčiny, tuším, vynasnažil se také vlastní jména řecká buď za podobná česká do češtiny zaměniti, nebo je vůbec přeložiti, by se vědělo, jak i v této příčině starodávní Řekové ne příliš lišili se od předků našich; ač již Vlček s něčím podobným se vytasil, předce v tom jej Liška daleko převyšuje,

veliké množství slov takých do překladu svého zaváděje: z těch se mu některá dobře podařila, někdy však se kolísá, dva i tři tvary téhož slova podávaje; neužívá však jmen těch v překladu veskrze místo řeckých, než dává jim místo buď v závorce nebo v poznámce, spolu však tlumočením tímto (zvláště tam, kde za jména řecká výrazy staroslovanské s týmž pojmem uvádí) vyjeviti chce velkou podobnost a příbuzenství v těchto věcech u starých Řekův a Slovanů; příkladů toho jest nemálo: Bělobohyň (Leukothea) 321; Běs (*δαίμων*) 15; Boležal (*Μεγαπένθης*) 315; Bořivoj (*Ῥηξήνωρ*); Buraš (*Βορέας*) 330; Buřice (*Ἅρπυιαι*) 174; Časenky (*ὧραι*) 298; Děvany (Nymfy) 322; Dáloboj (Telemach) 1; Hněvoň 241, Hněvoš 1, Hněvsa (Odyssev); Hrabice (*Ἅρπυιαι*) 248; Hrozivec (Styx) 330; Chasoň (Hélios) 23; Jarec (92), Jaroš (93), Jařec (98) = Ares; Jaromír Meneslav (*ἀρηΐφιλος*) 183; Jason (Hélios) 138; Jason (*Φαέθων* 23, 246; různé osoby týmž jménem vyznačuje) 286; Kolohledi (Kyklópi; 327; Lada (Afrodite) 343; Leskla skála (*Λευκάς*) 291; Lidosvit (*Ἥλιος*) 329; Lichoplesy (Siróny) 335; Lodislav (*Κλυτόνηος*) 325; Meneslav (*Μενέλαος*) 8; Milostenky (*Χάριτες*) 322; Morana (*μοῖρα* — osud; Tobě pak tu Moranu byl určil) 141: Mořenky nesmrtelné (*ἀθάναται ἅλιαι*) 291; Nevid (Hades — všude místo „Hades“ užívá) 54: Netřena (*Ἀτρυτώνη* — nezmožitelná — příjmí Athenino) 318; Ochechule (Sirény) 335; Pěnonorka (*Ἀφροδίτη*) 315; Peroun (Zevs) 328; Plahočice (*Πλαγκταί* — skály) 146; Protiva (Styx) 330; Pršenky (Pleiady) 320; Pyripalič *Πυριφλεγέθων*) 330; Radhost Zevs (*ξείνιος*) 172; Skuhravec (Kokytos) 330; Slunce Hyperionovec (*Ἥλιος*) 2; Smrtice (*Κῆρες*) 313; Sudičky (*Κῆρες*) 171; Světloň (*Λάμπος* — slunečný kůň, 23, 246) 286; Svrchovanec (Hyperion; [Aithiopi] jedni k západnímu jedni k východnímu Svrchovanci) 2; Uměna (324), Umka (88) = Musa; Ukryta (Kalypso) 304; Víla (= „nevěsta, nymfa“) 2; Vodan (327), Vodeň (48), Vodín (1) = Poseidón; Vodanky víly (*νύμφαι νηϊάδες*, Naiadky) 163; Vzteklice (*Ἐρινύες*) 15; Žalotok (*Ἀχέρων*) 330; Žehlan (Heraistos) 325; Živěna (Demeter) 320.

Naproti této jakési volnosti v zacházení s vlastními jmény řeckými někdy malou jeví samostatnost ve překladě, lpěje houževnatě na slovu, tak že z toho v češtině velmi divné a nelibé způsoby mluvení vznikají, jež obvyklé nejsou v řeči naší, s představami našimi se nesnášejíce; někdy arci též my rčení podobných užíváme, ale ne v každém spojení, a tu třeba slova i frase opatrněji vybírati, nežli stalo se u Lišky, tak že z toho někdy rčení velmi nejapné vzniklo; ku prvému druhu přičísti dlužno: „Mé dítě jaké to slovo ti z plotu zubův vyklouzlo?“ (*Τέκνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγε ἕρκος ὀδόντων;* 1, 64) 3; Ale to arci na kolenou bohův leží (*ἀλλ' ἤτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται* 1, 267) 7; Neboť tehdy se již koulel počátek

pohromy na Trójany (*κυλίνδετο* — bezpochyby zvukem dal se svésti k tomu překladu; my sice téhož obrazu šetříme, však při slovese „valiti se") 88; když ale slunce k býkopustu přecházelo (t. j. doba večerní; *βουλυτός* — doba, kdy se voli vypřahují; u nás však doba večerní podobným rčením se nenaznačuje; kdo by tomu rozuměl?) 101; buchvastač (*βουγάϊος* — velepyšný, vychloubač) 222; ku druhému náležejí tato: „Neb on jsa v příbytku Víly jí (= Athéně) na srdci ležel (*μέλε γάρ οἱ ἐὼν ἐν δώμασι νύμφης* 5, 6; říkáme sice: leží mně něco na srdci, však někdo? vzniká dvojsmysl) 56; Tuť oni k předloženým hotovým pokrmům ruce prostřeli (*ἴαλλον* — vztahovali, vlastně posýlali) 37; mořidlo besedy (Odysseus; *ἀνία* — muka, obtíž, trápení) 216.

Ještě jiných poklesků podobných dopustil se z té příčiny hlavně, že málo dbal momentu aesthetického, jakkoli daleko ne tak četně, jako Vlček, na př.: a korábce velmi ruče po rybných drahách se klouzali (*ἰχθυόεντα κέλευθα διέδραμον* 3, 177; proběhli) 27; (mezkyně) rozkročenými nohami klusaly (jak pak mohly jinak? ale v textu: *εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσι* — statně klusaly nohami) 75; an jsi tak dříč (*σέθεν τοιούτου ὄντος* — na Moravě u Přerova znamená „dříč" tolik, co pohodný, jenž dře kůži zvířat) 195; bachor (*μολοβρός* — velký žrout, nenasyta) 210; O proklatý prasaři (*συβώτης* — pastucha sviní) 214; šlak (*δαίμων* = běs) 226; ďábelnice (*δαιμονίη*) 233; nechtějte spády se okouněti (*μὴ μύνῃσι παρέλκετε* — neprotahujte věc vytáčkami) 259; ďasel (*δαίμων*) 297; Bohpomozi! jak ten darmožrout na obrtlíku hovoří, babizně pecipaličce podoben 221; klok (šat) 182 a j.

Též chyb grammatických nezůstalo dílo Liškovo prosto; jmenovitě v dativu a lokale čísla dvojného následoval chybného pravidla tuším Tomíčkova, znaje se ku tvarům: ke kolenoum 163; v prsouch 81; v rukouch 271; jiné chyby grammatické jsou tyto: doň (= do něho) 63; když jim nelzelo vyváznouti 93; bysme (= bychom) 180; přijedše (přijevše) 183 a jiné v celku nemnoho.

Více však znešvařil mluvu svou podivnou libůstkou, že nemohl téměř snésti jakékoli spojky jednoduché, nýbrž na každou snažil se zavěsiti příklonné *-to* nebo *-tě*, mnohdy zcela nemístně. V tom byl vskutku velmi vynalezavý; čtemeť u něho: anito (= ani) 6, 13, 19 a jinde; anto 1; kdato (když) 5 nesčíslněkráte; kdaby as otec čacký honbu spůsobil 4; kdeto 1; kdyto 34; kterýto 3; onono 19; zdetu (týž pojem dvakráte vyjádřen) 74; neb není tě tu muže 14; ale napřed šla tě Athéna 22; v noci ale zas ji (tkaninu) třepila, anato dračky přistavila 15; Přišla tě z pole kráva; přišli tě tovaryši, přišel tě měděnař . . . ., přišla tě i Athéna 33; o výpravutě on naléhá brzkou 87; večeři tě chystejme při lodi rychlé zůstavše 151. Též ne-

důstojno jest užívati tvarů vulgarních, jako „nyčko“, 5 a „nynčko“, 5 místo „nyní“.

Co se týče epithet, třeba doznati, že tu střízlivý Liška daleko byl šťastnější než Vlček, jednak jsa při tvorbě nepřepjatý, opatrnější, smyslu i věrnosti bedlivější, jednak nečině násilí jazyku vlastnímu, ani nezabíhaje do všemožných výstředností. Že i zde všechno právě není nejlepší, nýbrž některá částka jich že pokulhává, jiná že chybně tvořena jest, nemůže nás překvapiti při práci tak obtížné a celkem málo vzdělávané; nicméně počet epithet dobrých převyšuje počet špatných a mnohá z nich dosud platnosti své nepozbyla. Též on jako Vlček někdy přebytečně totéž slovo několikráte přeložil, ač měl toho ještě menší potřebu, ježto mu slovo takové jednou dobře přeloženo byvši, na vše místa musilo se v prose hoditi; přes to přese všechno překládal epitheton Athénino *γλαυκῶπις* osmkráte: sivooká 2; jiskrnooká 5; jiskrooká 5; šedooká 22; jiskrohledá 22; modrooká 24; sivohledá 28; koumarooká 25; *ξανθός* Menelaos třikráte: rusý, bělohlavý 31, bělovlasý 37; *αἰγίοχος* Zevs třikráte: hromovládce 24; buřivládce 32; boževládce 75; rovně *ἐύσσελμος* loď třikráte: blahopelestné koráby 45; blaholavičná láva 21; lepoveslý korábec 22 a j. v.

Někdy, jakkoli zřídka, uchýlil se při tvorbě od přesného překladu s pravým výrazem a spokojil se pouze příbližným, ba někdy také nepochopil řecký text; s příbližným smyslem přeložil epitheta tato: blahovidná Ithaka (*εὐδείελος* — zřetelná, zřejmá z daleka) 16; černoklunná náva (*κυανόπρῳρος* — modravopřídý) 278; hrubokované nebe (*πολύχαλκος*, kovohojné) 23; hromovládce Zeus (*αἰγίοχος* — bouřenosný) 24; lepošaté ženy (*καλλικρήδεμνοι* — s krásným závojem) 49; pleché nohy (*λιπαροὶ πόδες* — skvělé, bělostné) 12; pototěžní mezci (*ταλάεργοι* vytrvalí v práci, robotěžní) 50; tuhopásané ženimy (*βαθύζωνοι* — nízkokasané, podpásané) 27: zemibor Poseidón (*ἐνοσίχθων* — zemitřas) 3; zlatoluká Artemis (*χρυσηλακάτη* — zlatošípá) 38.

Nedobře porozuměl epithetům následovným: blahoslunná Ithaka (*εὐδείελος* — velmi, zdaleka zjevný) 160; dusoký Kyklóp (*ἄγριος* — divý, krutý) 13; kluzostupná skála (*ἠλίβατος* — strmá, ohromná) 160; měrnoplynné koráby (*ἐῖσαι* — řádně stavené, řádné) 74; pohromný Mentor (*ἀταρτηρός* — hrozný, neblahý) 18; pozornohlasí biřici (*λιγύφθογγοι* — jasnozvuční) 12; tvrdoložná smrť (*δυσηλεγής* — nelítostná) 275; zpřežemil Amythaon (*ἱππιοχάρμης* — jízdný bojovník) 134.

Česky špatně tvořena jsou epitheta tato: bohudobný (*ἀντίθεος*) 3; hradiboř Odyssev (*πτολίπορθος*) 111; kovoděnci Achaji (*χαλκοχίτωνες*) 8; klamorodný Aigisthos (*δολόμητις* — úskočný; kdežto epitheton Liškovo znamená: v klamu neb z klamu zrozený) 28; koněhonec Nestor (*ἱππόδαμος*) 24; lepokadeřá víla 57; zemopásce Poseidon (*γαιήοχος* = zemi držící, zeminosný) 25;

zemotřasec (ἐνοσίχϑων) 64; zkázumyslivý Atlas (ὀλοόφρων — konstrukce jako s příčestím, ale „myslivý“ jest adjektivum) 3; žizudárná země (ζείδωρος) 23.

Také ze stránky aesthetické nevyhověl vždy všem požadavkům, vymykaje se jim buď nevhodným, nelibým zakončením epitheta, nebo vole ku složenině slova nepěkná: takými zdají se nám aspoň býti: blaholavičná náva (ἐΰσσελμος — nelze-li říci: blahá lavice, nemožno též utvořiti složeninu: blaholavičný) 21; hrůzopsotný (αἰνόμορος — hrozného osudu, ubohý) 101; hrubohlučné popraží (ἐρίδουπος — velehlučné) 34; chmurosháněč Zevs (νεφεληγερέτα — tyto tvary substantivné mají do sebe vůbec málo momentu básnického) 3; kaloplynný pramen (καλλιρέεϑρος) 117; perunolibec Zevs (τερπικέραυνος) 172; rudkobočné návy (μιλτοπάρῃοι — červenolící) 103; temnovlasač Pozejdón 112; ořehonák Nestor (ἱππηλάτης) 33; vykvícená mědenice (ἀνϑεμόεις — květovaná) 33; zlatoberlanec Hermes 120 zlatoštíbalá Héra (χρυσοπέδιλος) 142 a j.

Naproti tomu však vytvořil nám řadu jiných epithet, která vskutku za zdařilá třeba uznati, jak co do shody překladu s textem původním, tak i co do tvorby neúhonné; k nim počítáme tato: bohodobný Telemach 4; bohodšený zpěv (ϑέσπις) 9; bohorovný Odyssev 2; bravohojný ostrov (εὔμηλος) 188; bystrohledý Hermes (ἐΰσκοπος) 2; bystronozí psi (πόδας ἀργοί) 13; dalekokrajní muži (τηλεδαποί) 74; hněvokojný lék (νηπενϑής) 40; hradobůrce Odyssev (πτολίπορϑος) 86; hrdomluvný Telemach (ὑψαγόρης) 14; hrdopyšní záletníci (ὑπερηνορέοντες) 53; krmidárná půda (ζείδωρος) 135; lepoholenci Achajští (εὐκνήμιδες) 14; lepohřebné Ilion (εὔπωλος) 168; lepohřivé koně (καλλίτριχες) 34; lepokadeřavé Achajkyně (εὐπλοκαμῖδες) 15; leponohá Ino (καλλίσφυρος) 63; leporouní bravi 107; lepoštípný cedr (εὐκέατος) 57; lepoveslý korábec (ἐΰσσελμος) 22; libohlasná Kirke (αὐδήεσσα) 117; lidohubný buřištít (φϑισίμβροτος) 274; lukoslavný Apollon (κλυτότοξος) 217; medosladké víno (μελιηδύς) 24; mnohosvazný vor (πολύδεσμος) 57; mužehubný jed (ἀνδροφόνος) 7; nebopadlý proud (διιπετής) 48; nivohojná výspa (εὐλείμων) 49; ořeživný Argos (ἱππόβοτος) 29; perutá slova (πτερόεντα) 20; ránorodá Zora (ἠριγένεια) 12; sklepenná sluje (γλαφυρός — jako sklepení uzpůsobená) 13; skotohojný ostrov (εὔβοτος — dobře spásaný, pastevný) 188; sladkopitné víno (ἡδύποτος) 20; stromohojný sad (πολύδενδρον) 52; stříbrolesklé roucho (ἀργύφεος) 61; širobrázdné moře (εὐρύπορος) 45; širocestná země (εὐρυόδεια) 33; širohledý Zevs (εὐρύοπα) 16; širokřídlý pták (τανυσίπτερος) 58; šironivá Elis (εὐρύχορος) 50; širostřídé město (εὐρυάγυια) 41; třasolistý Pelion (εἰνοσίφυλλον) 135; věhlasný Odyssev (δαΐφρων) 3; věkobytní bohové 7; veleproudné moře (τηλεκλυστός) 2; veleradný Odyssev (πολύμητις) 16; veleskladná ložnice (πολύκμητος) 52; vele-

slavný Orest (τηλεκλυτός) 2; velesličné nádvoří 11; věnceslavná Mykéna (ἐϋστέφανος) 15; veslomilci Tafičtí (φιλήρετμοι) 5; vlekonohý hovědec (εἰλίπους) 4; vlekošatá Helena (τανύπεπλος) 42; vyšelistý strom (ὑψιπέτηλον) 46; výšestropý sklep (ὑψόροφος) 20; zlatoberlý Hermes (χρυσόρραπις) 58; žezlovládný král (σκηπτοῦχος) 17; a j. v.

Tím Liška vykonal záslužný kus práce lexikalní, raze cestu, po které bylo bráti se těm, kdo duchem básnickým a vědomostmi lépe nadáni jsouce, se zdarem by se pokusiti chtěli o metrický překlad Odysseje, jakého vlastně bylo třeba již dle mínění samého Lišky; neboť „jeho překlad, byť i byl prost jiných vad“ (ačkoli není, jak jsme ukázali) „už proto nedostačuje, že učiněn jest prosou“. (Primus Sobotka, Osvěta 1877, 306).

Pozn. Za příčinou úplnosti chceme ještě zkrátka upozorniti, že také travestii na některé verše Homerovy máme v literatuře české. Frant. Bohumír Štěpnička totiž ztravestoval z I. zpěvu Iliady celkem 142 verše (ne jak Slovník Naučný IX, 145 vypravuje, že napsal Štěpnička travestie „několika zpěvů Iliády“) způsobem tak trivialním, že lépe jest o pokuse tom pomlčeti, než jej šíře vyložiti. Kdo by plod onen blíže poznati chtěl, toho odkazujeme na Tomsova „Pautníka Slovanského,“ 1826, V. díl str. 43—63 pod názvem: „Zlomky z přeodění Homerovy Iliady.“

Klasobraní po rukopisích.

XI.*) Zlomky žaltáře Brněnského ze stol. XIV.

O jednom *zlomku* „*v Brně* na deskách staré bohoslovní knihy“ nalezeném zmiňuje se Šafařík v Rozboru staročeské literatury 1842 str. 116. Zlomek ten od nálezce svého p. K. dostal se Šafaříkovi a nalézá se v pozůstalosti Šafaříkově v Českém Museum. Ve vydání Žaltáře Wittenberského 1880 nazývám jej Zlomkem Brněnským. Nyní pak nalezen jest zlomek nový, který se k témuž celku hlásí. Pro stručnost přenesme jméno zlomku prvého na celek, a máme tedy nový zlomek Žaltáře Brněnského.

O zlomku tomto napsal mi p. professor Theodor Vodička (dd. z Olomouce 26. června 1881) zprávu následující: „V knihovně zdejších v. o. kapucínů nalézá se latinská kniha bez titulního listu, ale s nápisem na hřbetě Astronomia Burbachij, na jejíž desky povrchu přes hřbet je přilepen pergamen v jednotě, který tvoříval dva listy staročeského žaltáře, pocházejícího, jak soudím z jazyka a pravopisu, ze XIV. století. Pěkné písmo na vrchu desk — na každé desce je ho po dvou sloupcích — obsahuje

*) Viz Listy filol. 1880, 129.

žalmy CXVIII v. 113—131, pak v. 169—176, CXIX a CXX v. 1—6. Přilepený rub pergamenu, kde mohly býti verše 131 až 169, nelze čísti, taktéž hřbet je natřen neprůhledným mazem, snad vápnem, ale tím ublíženo jen úzkým krajům textu na deskách. Výška pergamenu jest $15^1/_2$ centimetru, šířka přes hřbet $24^1/_2$. Z bývalých dvou listů žaltáře jest asi jen úzký proužek svrchu odstřižen, protože přechází-li čtoucí s posledního řádku prvého sloupce navrch druhého téže desky, schází textu jen řádek, dva. Řádků je na přední desce 28, na zadní 28 a půl přestřiženého. Počátečná písmena veršů jsou psána barvou buď červenou, pěkně zachovalou, nebo modrou, hodně vybledlou ba někde skoro nadobro vymizelou. Ve své transkripci, kterou jsem se snažil učiniti co nejvěrnější, píši červené inicialky červeným inkoustem, modré tužkou; kromě toho píši také tužkou, co z drobného písma nevím s jistotou jak čísti. Interpunkce není žádné kromě tečky na některých koncích nebo prostředcích verše, nad i nikde tečky ani čárky.“

Ku prosbě mé pak p. prof. Vodička vyžádal od p. guardiana ohlášený zlomek Žaltáře za dar Českému Museu a poslal mi jej (dd. 29. června 1881) i s deskami, na nichž byl přilepen. P. musejní bibliothekař A. J. Vrťátko sňal pergamenový rukopis s desk a shledal, že nově objevený zlomek Žaltáře formatem, pergamenem, písmem a jazykem patří do jednoho celku se zlomkem Brněnským v pozůstalosti Šafaříkově chovaným, ano podlé signatury na pergamenech obou poznal, že byly deskami (vlastně obálkami na deskách) v knihovně kdysi tétéž.

Text, jenž patří k recensi Wittenberské, otiskuje se zde z opisu, jejž učinil částečně p. prof. Vodička a ostatek p. J. Łego. Inicialky a vpisky červené vytištěny jsou písmem tučným, modré pak písmem tenším. Mezery některé vyplněny jsou podlé Žaltáře Wittenberského a podlé téhož textu vytištěna jsou také některá písmena ve zlomku našem nejasná; doplňky takové položeny jsou v závorkách.

J. Gebauer.

1. Zlomek v pozůstalosti Šafaříkově (XXIV, 3 —XXVI, 1 a XXXIV, 5 —XXXV, 10).

Strany *1* sloupec *a*.

Žalm XXIV, 3. (Ny pofm)iewayte fie mnie nepr|zietele mogi. atodye ty| wficzczi giz czakayu te|be nebudu pohanyeni|

4 Cziefti twe hofpodine| ukaz mi. aftezek twych naucz mie

5 **O**praw mie| wprawdie twey y naucz| mie. nebo ti gfi buoh fp afitel moy. atebe fem cze (kal) cziely den

6 Rozpom|(yen) litofti twe hofpody|ne amylofyrdie twe giez| otwieka gfu

7 **V**iny mla|dofti me. anewiedienye| me nezpominay Pod|le milofyrdie tweho wzpo men namie ty prodo|brotu twu hofpodine

8 **S**ladky yprawy hoſpo|din. proto zakon da hrzi|eſiuczim naczieſtie
9 Opr|aui tyche wſudu· ynau(c)|zy tyche czieſty ſwe
10 **W** ſyeczky cziеſti hoſpodino|wy miloſyrdie aprawda| hledayuczim uprawy

Strany *1* sloupec *b.*

11 . . . . . . (na)|d hrziechem mym. ne|bo welik geſt
12 **K**teri| geſt czlowyek genz ſie| bogi hoſpodina. zakon| poſtawi gemu naczie|ſtie giz wzuolil
13 Duſſie| geho wdobrem wzbid|li aſiemie geho wdie|di zemiu
14 **T**wyrdoſt geſt hoſpodin boyucz|ym ſebe. auprawa ge|ho aby zgyewena by|la gim
15 Oczi mogi w|eſdi khoſpodinu. nebo| on wyprawi zoſidla| nohy me
16 **W**zezrzi na| mie yſmiluy ſye nade| mnu. nebo gedinky a| chudy ſem iaz
17 Smut|czi ſyrdczie meho roz|mnozeni yſu. z potrzieb mych| wypraw mye.|
18 **V**zrzi pokoru mu a| uſile me yotpuſt mi w|ſie hrziechy me
19 Wzez|rzi naneprzately me| nebot rozmnozeni yſu.

Strany *2* sloupec *a.*

20 . . . . (ne)|bo gſem ufal wtye.
21 Newinni a prawy p|rzylnuli yſu vmne. ne|bo yſem czakal tebe|
22 **Z**proſt boze yſrahela| zewſyech hrzyechow| geho.
XXV, 1 Sud **zalma**| mie hoſpodine ne|bo yaz wnewinye mey| wſel yſem. awhoſpody|na ufagie nebudu ne|moczen
2 **Z**patrzi mne| hoſpodine ypokus mn^e| zzy ledwie me aſyrdcze| me
3 Nebo miloſyrdie| twe przied oczima my|ma geſt yſmylil gſem| ſye wprawdye twey|
4 **N**eſediel ſem wſnatku| gyeſutnem a(ſ)krziwdu| czyniczіemi newendu|
5 Nenawidiel ſem ſbo|ru zlobiueho aſhrzieſ|nymi neſſadu
6 **V**mygi| mezi nevinnymi ruczie| mogi. yobkluczy o(ltarz)

Strany *2* sloupec *b.*

. . . .

8 . . . . **H**oſpodin| mylowal kraſu domu| tweho. amieſto przie|bywanie chwaly twe|
9 Nezatraczuy ſkrzi(wy)|my boze duſſie me a| (s)muzmy krwawymy| zywota meho
10 **W**nych| ze ruku neprauedlno| ſti yſu prawiczie gich| napylnyena geſt da(row)|

11 Ale yaz wnewinye| mey wſel ſem wykup| mie yſlituy ſie
nadem|nu
12 Noha ma ſtala (na)|topielem weſborzyech| wzb[l]ahagiut
tobie ho(ſ)|podine **zalma dauido**

XXVI, 1 Hoſpodin| oſwyet(a)| ma. y ſ(pa)|ſenye (me)|
gehoz ſy(e b)|ogi H|oſpodin zaſlona zyw(o)|ta meho przied kymz
(ſie)| budu bati trzieſti
2 **K**(diz)|

Strany *3* sloupec *a*.

XXIV, 5 . . . .
. . . . pʀziedoblicziege͡| wietrowym a angiel| hoſpo-
dinow ſnuzuge ge|
6 Bud cziеſta gich tma| apopylzka. a angiel hoſ|podynow
ſtihagie gich|
7 **N**ebo darmo ſchowali| ſu (m)nie ſeſtie oſidla ſwe|ho na-
prazno ruhali duſ|(ſ)i mu
8 Przid gemu oſid|(l)o geho newie aſtupiczi[e]| . . iuz ſkryl
uchwat geho| (a) woſidlo padni wen
9 **A**|le duſſie wzweſeli ſie wh|oſpodinu (a) vzchowa ſie|
naſpaſiteli ſwem
10 Wſie|czky koſti me rzku. hoſpo|dine kto rowen tobie
V| vproſczuge neſtateczne|ho zruku mocznieyſych| geho. pracz-
neho achude|ho ot tiech giz roztyrhu|giu gemu
11 Wſtawſe ſw|iedczi nep͠awi. gehoz ne|wiediech tazachu mne|
12 **Z**aplaczowachu mi zlim| zadobre. yadlowſtwie duſ(ſye me).

Strany *3* sloupec *b*.

13 . . . . . . (poko)rzie(ch v poſtie duſſyu mu)| a modlitwa
ma w(lonye)| mem ſie nawrati
14 Ia|ko bliznieho aiako bra|tra naſeho tak obliubo|wach.
yakozto kwiliczi aſmutni. tak ſie poko|rzowach
15 **A** proti mnie| wz[r]adowali ſu ſie yſebra|li ſie ſhromazdeni
yſu| namie byczowe anewie|diech
16 Rozpraſeni yſu| ny zbodeni zkuſieli mn[e]| ruhali ſu ſie
mnie ruho|wanym. ſkrzehtali yſu| namie zuby ſwymi
17 **H**|oſpodine kdi wezrzys| nawrat duſſi mu otzlo|benie
gich. otelwow ge|dinku mu
18 Wzpowie|dagi ſie tobie weſboru| welikem. wlidu tyezke͡|
wzchwali tie
19 **N**e naue|ſeluyte ſie mnie giz pro|tiwie ſie mnie nepra-|
wie. giz nenawidie mne| darmo akywagi oczima

Strany *4* sloupec *a*.

20 . . . .
21 **I** rozſy|rzili ſu namie uſta ſwa| rzekli hay hay widiele|
oczy naſſi

22 Widiel gſi ho|ſpodine nemylcz ze neo|tchod otemne
23 **W**(ſtan)| yprzizrzi ſudu memu bo|ze moy ahoſpodine (moy)| kwieczi mey
24 Sud mie| podle prawedlnoſti twe| hoſpodine boze moy. at| ſie naweſelegi mnie
25 **A**t| nediegi wſyrdczich ſwich| hay hay duſſi naſiey. a|ni rzku ſlepcziemy gey|
26 **A**t ſie zahanbie ypoſti|die ſpolu. giz ſie tieſſie| zlemu memu **A**t ſie o|bleku whanbu awſtud| giz zlobywe mluwie na| mie
27 **A**t ſie weſele yra|dugi giz chtie prauedln|oſti mey at rzku weſdy' wzweliczen bud hoſpod|in giz chtie miru ſluzie| geho
28 **A** yazik moy wz|myſli prawedlnoſt twu

Strany *4* sloupec *b*.

XXXV, *2* (Rzekl neprawedlny, aby popeſtil ſam) wſobie nenie ſtrachu bo|zieho przied oczima geho|
3 Nebo lſtiwie czynyl prz|iednym aby byla naleze|na neprauedlnoſt geho| knenawiſti
4 **S**lowa uſt| geho neprawo aleſt. ne|chtie rozumieti aby dob|rzie czynyl
5 Newieru my|ſlyl geſt napokogi ſwem| prziſtupil kewſiey czieſtie| nedobrey. azloby nechtiel| nenawidieti
6 **H**oſpodi|ne nanebeſſiech miloſyr|die twe a prawda twa| az do oblakow
7 Prauedl|noſt twa yako hori bozie| prawa twa bezden welika| **L**idi aſkot ſpaſes hoſpo|dine
8 yakoze yſi rozmnozyl| myloſirdie twe boze **A**le| ſynowe czlowyeczi wodie|ni krzidlu twu budu uffati|
9 **Z**pigiu ſie ot ziznoſti do|mu tweho. potokem roz|koſſi twe napogis gie
10 N|ebo utebe geſt ſtudniczie

2. *Zlomek nalezený v Olomúci* (CXVIII, 113 — CXX, 6).

Strany *1* sloupec *a*.

CXVIII, *113*... (zakon) twoy ſem milowal
114 P|omocznik y przigimat|el moy ty gſi. a w ſlowo| twe ſem naduffal
115 **W**z|chilte ſie ote mne zlobi|wi y wzpytagi kazanie| boha meho
116 Przigmi| mie podle mluwy twe| budu ziw a nepohani| ..y mne ot czakanie me|ho
117 **P**omoz mi a ſpaſen| budu. y budu myſliti w| praue|dlenſtwich twych| weſdi
118 Potupyl gſi w|ſiech otſtupnyuczich ot| prauedlnoſti twich. ne|bo neprawe geſt myſle| nie gich

119 **P**rzieſtupuyu|czie mniech wſie hrzieſ|niky zemzſke proto mi|lowal ſem ſwiedeczſtwie| twe
120 Sepni ſtrachem| twym tielo me ot ſudow| wedie twych bal yſem| ſie
121 **C**zynil ſem ſud a| prawo neday mne obu|zuyucich mie
122 Przigmi| ſluhu ſweho w dobre . . . .

Strany *1* sloupec *b.*

123 (Oczy mogi mdle)|le na ſpaſitel(yu) twem a w umluwu prauedlno|ſti twe
124 Vczin ſſluhu| twym podle miloſir|die tweho a prauedle|nſtwim twym ucz mi^{e}
125 **S**luha twoy gſem| yaz day mi rozum a|bych umiel ſwiedecz|ſtwie twa
126 Czas u|czynienie hoſpodine| rozpraſyli zakon twoy|
127 **P**rotoz ſem mylowal| kazanie twa nad zla|to a nad topazion
128 P|roto ke wſemu kaza|ny twemu hotow by|wach. wſiczku czieſtu| neprawu w nenawi|ſti ſem gmiel **zalma**|
129 Diwna ſwieczſtwie (sic)| twa hoſpodine| toho dle zpyto-uala geſt| gie duſſie ma
130 **Z**gie|wenie rzieczi twych| oſwyeczuge. a rozum| dawa maliuczkym
131 Vſta ma otworzich . . . .

Strany *2* sloupec *a.*

132 **W**zezrzi na mie y ſmi|luy ſie nade mnu. pod|le ſuda miluyuczich g|mie twe
133 Chod moy| opraw podle mluwy| twe. a nepanuy nade| mnu wſieczka nepra|uedlnoſt
134 **W**ykup mi^{e}| ot obuzi liudſke. abych| oſtrziehal kaza-nie tw|eho
135 Obličziey twoy| oſwiet nad ſluhu twy|m. y naucz mie praue|dlenſtwi twemu
136 **W**y|ſtye wodne wywedle| oczi mogi. nebo neoſ|trziehali zakona twe|ho
137 Prawy gſi hoſpo|dine. a p(r)awy ſud twoy
138 **K**azal gſi prawo ſw|iedeczſtwie twe. a pr|awdu twu welmi
139 Z|hynuti mi kazala mi|loſt ma. nebo za|pomanuli yſu ſlow| twych neprzietele mo|gi
140 **O**hniowata mlu|wa twa welmi. a ſluha . . . .

Strany *2* sloupec *b.*

141 (Yunoſſyczie yſem yaz y potu)|peny. prauedlenſtwy| twych nezapomanul ſẽ|

142 **P**rawo twe prawo na| wieky. a zakon twoy pr|awda

143 Smutek a czſczi|cie nalezli ſu mie. kaza|nie twe myſlenie me| geſt

144 **P**rawo ſwiedecz|ſtwie twa wiecznie. a| rozum day mi at ziw budu|

145 Volach **zalm**| we wſem ſirdczu| mem uſlys mie hoſpo|dine. prauedlenſtwich| twych budu dobywaty|

146 **P**olal (sic) ſem k tobie ſpa|ſena mie uczin at ſrzie|hu kazanie twcho

147 **P**|rziedgid wczaſſ zraly| y wolach w ſlowa twa| naduffal yſem

148 **P**rzie|deſle oczy mogi k tobie| na uſwitie. abych myſ|lyl mluwy twe

149 Hlas| moy uſlys podle milo|ſyrdie twoho (sic) hoſpodi|ne. a podle ſuda tweho| obziw mie

150 **P**rziblizyli| (ſie nenawiduczy mne k zloſty, ale ot zakona tweho)

Strany *3* sloupec *a*.

daleczi uczynieni gſu

151 B|liz bud hoſpodine a wſiecz|ky czieſti twe prawda

152 **N**|a poczatczie poznach oſ|wiedeczſtwi twem. nebo| wiecznie zalozyl gſi igie|

153 Viz pokoru mu a wyp|roſt mie. nebo zakona t|weho nezapomanul ſem

154 **S**udi ſud moy y wykup| mie pro mluwu twu ob|ziw mie

155 Daleko ot hr|zieſnich ſpaſenie. nebo| prauedlenſtwie tweho| nehledali

156 **M**iloſyrden|ſtwie twe mnohe hoſpo|dine. podle ſuda tweho| obziw mie

157 Mnozi giz| nenawidie mne a ſmu|czugi mie. ot ſwiedeczſt|wie tweho neotchilyl| ſem ſie

158 **W**idech prziestu| puyuczie y wiedniech.| ze mluwy twe neoſtrzi|ehali

159 Wiz ze kazanie| twa milowach hoſpodi|ne. u miloſirdi twem| obziw mie

160 **P**oczatek (ſlow twich prawda, wiecznie wſieczky ſudy)

Strany *3* sloupec *b*.

prawdi twe.|

161 **K**niezata nenawy|dieli ſu mne nap|razno a ot ſlow twych| balo ſie ſirdcze me

162 W|zweſeli ſie ya nad mlu|wu twu. yako genz na|leza lupez mnohy

163 **Z**|loſti ſem nenawidiel|| y ohawna mi byla geſt| ale zakon twoy ſem mi|lowal

164 **S**edmkrat za| den chwalu rzekl ſem| tobie nad ſudi prawdy| twe.

165 Pokoy mnohy| miluyuczich zakon twoy| a nenie gim pohorſenie|

166 **C**zakach poſdrawenie| tweho hoſpodine. a ka|zanie twa ſem milowal|

167 Oſtrziehala geſt duſ|ſie ma ſwiedeczſtwie tw|eho. y milowala gy na|ſylnie

168 **C**howal ſem| kazanie tweho a ſwie|deczſtwie tweho. nebo| wſie cziefti me przied| twym wiedienim

169 Przi(blizy ſie proſba ma przied)

Strany *4* sloupec *a.*

twe widienie hoſpodine| podle mluwy twe day mi| rozum

170 **V**endi proſba| ma przied twe widienie| podle mluwy twe zproſt| mie

171 Wymluwita rty| ma chwalu. Kdyz nau|czys mie prauedlenſt|wim twym

172 **W**yprawi| iazik moy mluwu twu| nebo wſieczka kazanie| twa prauedlna

173 Bud| ruka twa abi ſpaſila m|ie. nebo kazanie twa ſem| wzuolil

174 **Z**adal ſem ſpa|ſitele tweho hoſpodine.| a zakon twoy myſlenie| me geſt

175 Ziwa bude du|ſſie ma y chwaliti bude| tie a ſudi twogi ſpomo|hu mi

176 **B**ludyl ſem ya|ko owczie gyez ge zahy|nula. hleday ſluhy twe|ho nebo kazanie tweho| nezapomanul yſem|

CXIX, 1 K hoſpodinu kdyz| ſie ſmutiech wzwo|lach. y uſlyſal mie

2 **H**oſpodine zp^r^oſt duſſi mu . . . . .

Strany *4* sloupec *b.*

3 (Czo)| ſie da tobie a czſo ſie p(rzi)|lozi tobie k yaziku lſt(iwe)|mu

4 **S**trziely moczn(eho)| oſtre ſ uhlim zhubnym

5 Horze mnie ze ſie przi(e)|bytek moy prodlyl byd(lil)| ſem ſ bytedlnymi w czed(a)|ru.

6 welmy geſt przieb(ywa)|telna byla duſſie ma

7 **S**| tiemi giz ſu nenawid(ieli)| pokogie biech pokog(en)| kdyz mluwiech k nim (wz)|boyowachu proti mnie| darmo.

CXX, 1 **W**zdwyhl| ſem oczy mogi na| hory. otkad by przyſl(a)| pomocz mnie

2 Pom(ocz)| ma ot hoſpodina. gen(z)| uczynil nebe a zemi

3 **N**(e)|da u potczenie nohy t(we)| any drziemati bude g(enz)| oſtrzieha tebe

4 Toti ne|bude drziemati ani ſ(pati)| genz oſtrzieha yſrahe(l)|

5 Hoſpodin oſtrzieha t(e)|be hoſpodin zaſlona t(wa)| na ruczie prawiczie tw(e)|
6 Przieſ den ſluncze n(e ozze tebe) . . .

Z Passionalu Musejního.*)

[275] Sſwateho gana krſtitele bozieho narozenye. gabrielem archangelem geſt zzwieſtowano. tyemto czynem: Czte ſie tak w ſtarich knyhach Ez kral dauid chtye bozie ſluzbi powyſity. vſtanowil cztirzimezidcyetma knyezy. Mezy nymizto gednoho vczynyl nade wſſyemi Ten wrchny knyez nad gynimi ſlowieſſe. y zrziedyl tak gez zgednoho rodda. geſto od Eleaſar poſſly. wydal ſeſtnadzte knyezi A z toho rodda geſto ſlowe Thamar. wydal oſm knyezy. I zpoſobil mezy nymi. aby kazdi ſwu trziedu ſweho tehodne dyrzal. w chramie boziem. A kdiz ſie oſma trzieda doſtala zacharie· podle porzada trziedi abie. z nehozto roda zacharia bieſſe. Gakzto ſwati Lucas we czteny piſſe. zacharias s ſwu hoſpodiny gieyzto gmye Elyzabet. z naroda aaron. ſprawedlnye podle boha przikazanye bozie ſnaznye dyrziecz ſpuolu bydleſta. a yzadneho dyetyete nemiegieſta. nebo alzbieta bezdyetkyny bieſſe. az y k ſtaroſtnim letom oba przyſſla. Kdiz ſie gemu w ten czas ſwe trziedi w chram doſtalo gity. aby przied bohem ſwe ſluzby vrzad ſwate obiety vczynyl. A podle obyczziegie. lid weſken przied chramê geho czakaſſe. w tu hodynu ziewil ſie gemu andyel gabriel u welikey ſwietloſty. gehozto zacharia vzrziew welmi ſie lekl· a weliky ho ſtrach obgide. W tu dobu k nemu andyel promluvi a rzka. Neboy ſie zacharia vſlyſſanat geſt proſba twa Ay tot hoſpodinye twa Elizabet porody tobie ſyna gemuzto gmye wzdyeges Jan. a bude tobie radoſt y weſele. a mnozy geho narozeny radowaty ſie budu. Tent bude weliki przied hoſpodynem. Wyna a toho wſſeho pitye gymzto ſie kto zapity muoze. pity nebude. a ducha ſwateho bude naplnen. *v brziſk* . . matky ſwe. Tent mnohe k hoſpodynu obraty. z zydowſkeho naroda. Tehda zacharia k andyelu powiedye· Kterim bych to czynem wied*ye*ty mohl. a ya ſem ſtar. y hoſpodinye ma geſt giz *[276]* w ſtarich letech. K tomu andyel odpowiedye. Jat ſem Gabriel genzto ſtoyu przied hoſpodynê. a poſlant ſem abych ſ tobu mluwil· a to tobie zwieſtowa. Ay tot budes mlcziedlyw· a mluwity nemocy budes. az do toho dne geſto ſie to dokona. Jakzto by rzekl andyel. Proto gezs neuwierzil memu poſelſtwi tot znamenye tobie gez mluwity ne-

*) Sign. 3 F. 16. Viz Listy filol. 1880 str. 185 a tamtéž Ukázky str. 1. Chceme podávati častěji a hojnější ukázky textů staročeských dosud netištěných; objem Listů filolog. bude proto bývati přiměřeně zvětšen. Nápisy, které v následujících kusech v Passionale pocházejí od ruky novější, jsou v závorkách. Litery poškrabané jsou vytištěny kursivou, na místě pak liter docela vyškrabaných jsou položeny tečky. Číslice v závorkách rohatých znamenají stránku rukopisu (podlé paginace jeho nynější). *Gb.*

mocy budes az do toho dyetyete narozenye. W tu hodynu ſtaſſe lid przied chramem dywiecz ſie procz tak dluho z chrama zacharias newynde. A kdiz z chrama wynyde. nemoze k nȳ promluwity. potom poznachu ez geſt nyekake widyenye widyel. w chramie. a on gim take o tom ponuk znamenye dawaſſe. Odtad ſie domow wraty; a w tyech dnech Elyzabet geho hoſpodiny poczala. ſchodywſſy ſwuoy czas y porodyla ſwateho Jana krſtytele· bozieho. To vſlyſſyewſſe ſuſiedy y przietele geho. gez gest hoſpodyn ſwu miloſt s ſwatu alzbietu vczynyl. radowachu ſie y ſ ny tomu A kdiz ſie ſebrachu oſmy den na obrziezanye. dyetyete podle zakona ſtareho. wzywachu to dietye przietele gmenem otcye geho zacharias. K tomu matka geho odpowiedye Nykakezt to nebude. ale budet gmye gemu Jan. K tomu przietele rzekli. Nykoheho nenye w twem narodye by byl tyem gmenem nazwan. I poczieehu otcy kywaty kak by chtyel tomu dyetyety wzdyety; Pokynuw aby gemu dali ku pſany przyprawu. y napſal a rzka. Johannes geſt gmye geho: Podywichu ſie tomu wſſyczkny. W tu dobu otewrziechu ſie uſta zacharie. y gazik ſie gemu zproſtyl. I poczye mluwity. iako drziewe. a chwale hospodyna. W ta doba welika hruoza poczye obchaziety wſſyeczky ſuſiedi geho. A po wſſiech horach zydowſkych wlaſty. pronaſſiechu ſie wſſyeczka ſlowa, y wſſe to czoz ſie dyegieſſe. y poczieehu wſſyczkny myſlyty. a rzkuce w ſrdcy ſwem. Kake toto dyetye bude. Nebo ruka bozye bieſſe ſ nym. Tehda zacharias otecz geho naplnen ducha ſwateho· ynhed prorokowal a rzka. Pozehnani *[277]* buoh hoſpodyn· yzrahelſky gez geſt nawſczyewil y vczynyl wykupenye lidu ſweho. W nemz to czteny znamenaymy. prziepowyſſene mnozſtwie ſwatoſty ſwateho yana. Krſtytele bozieho. Nayprwe ſwatoſty geho ſwiedeczſtwie dawa. otecz. syn. ſwati duch. Otecz buoh ſkrzie proroka Malachyaſſye tak prawi. Ay tot yaz ſlyu andyela: ſweho genzto przyprawi ' cieſtu przied tobu. Andyel geſt gmie vrzadu. ale neprzyrozenye. ſwati Jan ten geſt vrzad andyelſki neſl na ſwietye. Nebo yakeze andieli od boha lidem na ſwietye. poſelſtwie dyegy: takeze ſwati Jan krſtytel. O nemzto prawi ſwati kriſoſtomus. O przieradoſtna nowino tweho poſelſtwie ſwati Jane. gijſtos wſſyem hrzieſnim prowo.lal a rzka. Kayte ſye hrziechow. blizy ſie k wam nebeſke kralewſtwie. Miel ſwatoſty ſwiedeczſtwie od boha syna gezucriſta. Genzto geho w ſwateho Matyegie czteny tak chwale prawi. Mezy tyemi wſſyemi geſto ſu ſie z zenſkeho naroda kdi narodyli. newſtal geſt na ſwiet wieczſſy. nez Jan krſtytel. Tu prawi ſwati auguſtin. Swati Jan prziede wſſyemi ſwatimi. ſwatoſty prziedczy. powyſſenyegy geſt nez prorocy y patriarchy. A yakz prawi ſwati krizoſtom. wſſyech ſwatych zywot lidyu. malo ſie ſwat zda proty ſwatoſty ſwateho Jana. Pocztyem wſſyech ſwatich porzadnu ſwatoſt. gedynu marigy wyminice. kteri kdi ſwati byl. gehozto narozenye timz archandyelem bylo zwieſtowano. gymzto kriſtowo. y zadneho· nez ſwateho Jana krſtytele. Abych ſmiel

rzecy. nyekterim czynem zrziedlnyegye. nez gezu kriſtowo. Nebo gezu kriſtowo zwieſtowanye bylo w domu. a wſſyedny den. ale krſtytelowo zwieſtowanye bylo w ſwatem chramie. a na ſlowutni hod. Trzetye myel ſwiedeczſtwie od ducha ſwateho. gehozto wdeſſenym rzekl zacharias. Ti dyetye budes prorok nazwan przienaywyſſyeho. Miel ſwiedeczſtwie ot andyelskych duchow. a to ſie *[278]* znamenawa ſkrzie andyelowo rzeczenye. Bude weliki przied hoſpodynem. Tote ten ſwati Jan krſtytel bozy. genzto w laſczie ſwatoſty dar trzety; od ſwate trogicie przygal. Kto geſt kdi byl u brziſku ſwe matki. ducha ſwateho pln. a prwe ſwat nez ſie narodyl. yzadni. nez maria. Jeremias. a ſwati Jan krſtytel. bozy. Tuy ſwu ſwatoſt ſwati Jan ſlawnye v brzyſku ſwe matky vkazal. kdiz ſie ſwemu ſpaſiteli poradowal; pro nezto ynhed rzekla ſwata alzbieta matka geho. ſwietyey kralewnye· iakzto ſwati Lucas ewangelista piſſe. Gakz brzo pozwuczal hlas pozdrawenye tweho· v mogy vſſyu. poradowalo ſie dyetatko radoſtywie v mem brziſku. Tu prawi. Maximus biſkup. O przieſczatne y duoſtoyne tuto dwu matku utkanye. ay tot wſſemohucieho boha matka. na wſcziewuge matki ſweho wierneho ſluhy. ſwateho Jana. O przieblazene mile matki. tu dwu przieſwatu dyetatku pieſtunye. Netahlesta ſie vzrziewſſe przitulityu. az to dyetatko ſwati Jan· geſcze gſa v maternyem brziſku zawrzien. ſpaſiteli ſwemu promluwenym witanye daty nemoha ale duchem proroczſkym· poradowaw ſie gemus poklonyl.; Tu take prawi ſwati Bernart Nenye to dyw ez ſie pohnul poradowal. ten mladenczek v maternyem brziſku. tak ſie bliz przichylyw k ſwemu ſpaſiteli; w tu dobu kdiz ſie tye myley matcye Maria a ſwata alzbieta przytuliſta. Tote ten ſwati Jan. Gemuzto ſie ſwata trogicie w gednu hodynu zziewila. Buoh otecz w hlaſſu. ſyn bozy w czlowieczſtwi· a duch ſwati w holubiey twarzy. Tote ten ſwati Jan krſtytel bozy gehozto matka bozye narozenye Jakzto ſwati Bernart prawi. w domu u ſwate elzbieti doczakawſſy. nayprwe to dyetatko s zemie wzdwihſſy. s ſluzebnu pokoru powiwſſy. ſwietie elzbietye przidala. Neb tak prawi ſwati Bernart Ne za malo ſobie toho kto poczytay· by matka bozie nyeczym ſwietyey elzbietye nepoſluzyla. kdiz geſt tak dluho w gegie domu bydlity ra*[279]*czyla. Tote ten ſwati Jan geſtote krzeſt nayprwe poczal, a potom ſwu ruku ſ weliku pokoru gezu criſta krſtyl, gehozto narozenye dnes ſlawimy. o nemz prawi ſwati auguſtyn· w gednom kazany. a rzka. Wyzmy bratrzie mila. tak ſwateho tak bohem obdarowaneho czlowieka. Prwe priſſel k nebi. nez zemie dotekl. Prwe przygal duch bozy. nez duch czlowieczy. prwe przygal bozie dari nez ſweho zywota udi. Prwe bohu nez ſobie poczal zyw byty. a nadto wiece· prwe gemu buoh zyw byl· nez on ſobie. O prziedywni poſle bozy. Ez prwe zadas nez ſi ſie narodyl. o przíſty gezucriſtowie wolaty. O prziezadni wewodo. Prwe nez ſi ſwym tyelem wladl. az ſi zadoſtywym duchem przied ſwim ſtal kralem. Prwes ſie chwatyl duchowneho

odyenye. nezs przigal ſwych udow ſpogenye A czehozs ſwym tyelcem doſtaty nemohl· tos proroczſkym vrzadem w ſwem duchu doſpiel. Protoz pocztyem wſſyech ſwatich korun odplati. we wſſiech naleznes· koronowanu odplatu· ſwateho Jana. Byl geſt w rzadu andyelſkem. kdiz ſwietu ukazal prſtem ſpaſitele a rzka. ay tot beranek bozy; Byl w rzadu patriarchowem; Neb geſt byl mnozſtwie lida otcem nazwani. Byl take w rzadu prorokowem. a wiece nez prorok Jakzto o nem ſam gezukriſt ſwiedczy a rzka. Wiece geſt nez prorok. Nebo yakz prawi ſwati kriſoſtom. Wſſyczkny prorocy o gezukriſtowi prorokowali. ale o ſamiech prorociech nykte neprorokowal. Ale ſwati Jan· Netolik prorokowal. ale o nem ſu gyny prorocy prorokowali protoz geſt byl wiece nez prorok. A druhe proto. O nemz gyny prorokowali dawno. Toho on ſwym ſwatim prſtem ukazal. A trzetye proto. Gez netoliko ſam prorokowal. ale y gyne proroky czynyl; On geſt matku ſkyrzie duch ſwati prorokyny vczynyl. Kdizto geſt rzekla matcye boziey ano giey nykte o tom drziewe neprawil Pozehnana ti mezy zenami. y pozehnani plod zywota tweho. O odkad mi geſt to ſpad*[280]*lo ez geſt prziſla matka meho hoſpodyna ke mnye· a blazena gſi gezs uwierzila· dokonat ſie wſſeczkno czozt geſt rzeczeno od hoſpodyna. Otczye take proroka uczynyl; genz ducha ſwateho naplnen· proroczſky pieſen zapiel. Pozehnani buoh hoſpodyn iſrahelſky. Byl ieſt take ſwati Jan w rzadu apoſtolſkem· gymzto w laſcze vrzad kazanye gezukriſtem byl poruczē. Ten vrzad take ſwati Jan dobrzie plnyeſſe. kdiz geſt rzekl. Ja ſem hlas wolagycy na puſczy przyprawte cieſtu bozy. Byl muczedlnyk. Neb geho ſwata hlawa w zalarzy ſtata geſt. Byl ſwati zpowiednyk. ſraſtni zywot puſtennykowy na puſczy z mladoſty weda. wuodu pil. w huny chodyl· ſurowy liſt giedl. ſproſtnym ſie pokrmem zywil. a w tom we wſſem bozie gmie na puſczy w znamoſt lidem dal. Byl take w rzadu ſwatich dyewicz. Byla w nem tak duoſtoyna czyſtota. Jakzto prawi ſwati ambroz. Ktoz by byl geho ukrutni zywot sznamenal. kakzby koli byl krzehky czlowiek. muſil by ſie polepſſyty. Byl take ewangeliſta a wiece nez ewangeliſta. Nebo kakz koliwiek cztenye geſt nepſal. ale wſſyczkny cztyrzie ewangeliſti· o nem anebo na poczatczye· ſweho cztenye. anebo bliz u poczatka pſali; Swati Jan ewangeliſta kdiz ſwate cztenye o ſynu boziem poczal. Tehda ynhed o ſwatem Janu krſtyteli rzekl. Byl czlowiek poſlan od boha gemuzto gmie Johannes bieſſe. a to rzek nawratyl ſie pſaty o ſynu boziem a rzka. Bieſſe ſwietloſt prawa W nemzto ſie dawa rozumyety gez ſwati Jan ewangeliſta. nedokonaw o ſynu boziem· vmyeſil pſanye o ſwatem Janu krſtyteli boziem. neb geho u welikey poczeſtnoſty gmyegieſſe. Swati Lukas take u poczatczye ſweho cztenye. o geho narozeny nayprwe piſſe a rzka. bieſſe za czaſuow heroda krale. knyez geden gemuzto gmye zacharias Swati Marek take bliz u poczatka ſweho cztenye. poczal od ſlow ſwateho Jana a rzka. Jakzto prawi

yſayas Ja hlas wolagicy na puſczy. Takez ſwati Matyey bliz u poczatka ſweho cztenye. [281] o geho kazany ſie wzmienyge a rzka· Kayte ſie hrziechow. blyzy ſie k wam nebeſke kralewſtwie. Protoz geſt dobrzie o nem hoſpodyn prorzekl. Ze wſſyech narozenich z zenſkeho naroda. nykda ſie wieczſſy neurazal nez Jan krſtytel. Pro nezto tak prawi o nem ſwati auguſtin. Gez ſwati Jan Krſtytel bozy. tak geſt byl w ſwatoſty weliki. ez ſu geho mnozy by byl gezukriſt mnyeli. awſſakz ſwati Jan ſie pokornye omluwil a rzka. Jaz neyſem duoſtogen rzemyka geho obuwi odwazaty. neb ſie toho ſnaznye oſtrziehaſſe. aby gieſſytnu chwalu. lucerna geho ſwatoſty. nepohaſla. A takz wzdi wſſyemi czyni po wſſye czaſy. boha chwalil. ſ bohem poczal. ſ bohē konal. ſ nymzto w nebeſiech prziebywa na wieky· amen·

Incipit vita bti Johnis & pauli. Tu ſie poczyna zywot ſwateho Jana a ſwateho pawla

Swata dwa bozie muczedlnyki· Jan a pawel· byla ſta z prwych ſtaroſt u dwora· dceri conſtantina cyeſarzye. giezto cōſtantia dyechu. Tyech czaſow gedē lid toho kragie gemuzto Sticiaca*) dyechu. protywiecz ſie rzymanō przygiewſſe ſ weliku woyſku; wazachu ſie v mieſto· gemuzto Tracia dyegy. To rzimiene vſlyſſyewſſe. Pozwawſſe kallikana. genzto hlawa nad rzymſku woyſku z urzada bywaſſe· Kazachu ſie gemu prziprawity. aby giel y branyl toho mieſta. proty tyem protywnykom rzymſkym. K tomu ſie gallikan hotowie poſtawi. ale za to proſity poczie. aby mu za geho pracy. Conſtāci conſtantinowu dceru oddali. Za nezto take rzymſka knyezata proſiechu. Tyem ſie otecz gegie zamutyl welmi. Neb wiedyeſſe gez geho dcy conſtancia gakz gy bieſſe ſwata Nyetyſſye vzdrawila. od welike nemocy. tak ynhed otwrdnye bohu cziſtotu byla ſlibila· tak yakz by radyeyſſy [282] ſmrt trpiela nez ten ſwati ſlib ruſſyla. To widuci Conſtancia poczie otcy radyty . . aby gy gallikanowi ſlibil. kdiz by ſie ſ witiezſtwim zaſie wratyl. a za to proſieci aby tye dwie dcerzy geſto gallikanus z drziewny zenu gmiel przy nyey oſtawil. aby ſie nrawō a obyczyegom gich otcye vczila. a mieſto ny ya gemu pozycy dwu ſwu vrziednyku ſwateho Jana· a ſwateho pawla. A kdiz ſie o tu rziecz wſſyczkny ſgednachu· Tehda Gallikan pogem s ſobu Jana a pawla a ſ nymi lid weliky wogēſky tahl do te wlaſtyu. Tu gey neprzietele utkawſſe. geho lid rozrazywſſe. do mieſta Tracye gey wechnachu· a w tom mieſtye wogenſky gey oblehli. W tu dobu prziſtupywſſe k gallikanowi ſwati Jan a pawel gemu powiedyechu a rzkuce. Slib ſie k prawemu bohu gezukriſtu a ynhed nad neprzately ſwityezys· lepe nezs kdi ſwityezyl. Tehda Gallikā ſnaznye ſlibi. a ſie prawemu bohu yezucriſtu poruczy. A iakz

*) V Legenda Aurea: gens Scythica.

to brzo vczyny tak ſie gemu zziewi geden mladecz nadobni a neſa krzyz na plecy. y promluwi k nemu a rzka. Wezmi mecz ſwuoy podyz za mnu. Tehda Gallican wzem mecz y pogide za ny¯. a tak progide wſſye wogenſke zaſtupy az do ſtanu kraleweho. Tu ſie nycz nebiwſſe. nez bohem danim ſtrachem wſſyeczki wzhrozywſſe. k tomu neprzately przypudychu. gez ſwu wieru rzymanom podawſſe ſie ſlibichu. Ten dyw Gallikanus znamenaw krzeſt ſwati przygal. do rzyma ſie wratyl. ode wſſeho lidu ſ weliku czty przyyat. Tu przigiew y poczczie proſity cyeſarzie· aby ho z ſwatebneho ſlibu zbawil· a ſwe dczery gemu nedawal. a rzka ſlibil ſem wſſemohuciemu bohu czyſtotu do ſmrty drziety. To ſie poczczye welmi cieſarzowi libity Swogy dwie dcerzy gijzto miel bieſſe Gallikan z drziewny zenu krſczenye nalezl. Tomu ſie vradowal. ſwuoy vrzad rzymanom wzdaw rozdaw wſſe ſwe chudim ſbozie y ſluzil w chudobie gezu kriſtu. W tey chudobie mnoho dywow buoh ſkrzien vczynil. a to zwlaſcze. ez gedyni¯ wzezrzienym. zle duchy z lidyu wyhanyeſſe. W ti czaſi coſtantin *[283]* vmrziel. a po nem zly Julian; genz bieſſe od wieri krzeſtanſke odſtupil cyeſarzem byl. Ten poczye Gallikana naſilim k dyablowym modlam przyhonyty a rzka. anebo ſie naſſym bohom modl. anebo gdy z zemie. Neſmiegieſſe gemu cieſarz zziewnye nycz vczynyty. nebo czloviek wzaczni bieſſe. odtad ſie wzdwih Gallikan. do wlaſty arecie ſie bral· Tu geho zle wieri lidye utkawſſe· oſtrim meczem geho ſrdce proklali. Ta duſſye ſ andielſkim pienym do nebes wzata. W ti czaſı zly Julian poczie weliky naſilnyk krzeſtanom byty. z gich ſtatka gie lupity. a rzka. Kriſtus waſſ tak rzekl. we czteny. Ktoz ſie wſſeho ſweho ſtatka neotpowie. nemuoz byty muoy vczennyk, a tyem czynem krzeſtani ze wſeho ſtatka lupieſſe. To take zly Julian znamenaw. ez ſwati Jan a ſwati pawel. to ſbozie geſto co¯ſtancia cieſarzowna oſtawila chudim rozdawagy. wzkazal gym a rzka. Sluzte mi a budte przy mnye. yakoz ſte przi drziewnyem cyeſarzy byli. K tomu ſwati Jan a ſwati pawel odpowiedyeſta a rzkuce. Byli ſmy przi tyech ſlechetnich cyeſarzich genzto ſu byly wierne ſluhy yezu kriſtowy. s tyemi ſmy rady bydlili. ale tye genztos od prawe wieri krzeſtanſke odſtupil nechc . . my za pana any za cieſarzie miety. Gymzto Julian odpowiedyel. Ja gſem to w ſwey wuoli gmiel. kterehoz bych chtyel duoſtogenſtwie w zakowſkem ſtawu. toho bych byl doſſel. ale znamenal ſe¯. ez w tyech ſtawiech prazdnyty ieſt neſtateczne. protoz ſem ſie obratil k rityerzſkemu ſtawu. a tu mym bohom ſluzie. s gych pomocy cyeſarzſtwa ſem doſſel. Protoz y wy czna muzie geſto ſta w knyeziecich dworziech wzchowana. newzdaluyta ſie od me ſluzby. a budeta prwnye na mem dworzie. Pakli to potupita. k tomu tak vczyny gez wama potupen nebudu. K tomu ſwati Jan a ſwati pawel odpowiedyeſta. Buoh nad tyem· ale my ſie twe neprziezny nebogimy. K tomu Julian wecie. W deſiety dnech rozmyſſlenye mieyta. kdez po mnye nepoſtupita. potom

bezdieki vczynyta. Zdali mnyta by was krzeſtyene mu[284]czennyki vczynyli. ya ſie nad wama pomſczy. ne yako nad krzeſtani. ale yako nad ziewnimi nepſrately. K tomu tato dwa ſwata odpowiedyeſta. Tak vczyn cieſarzi iakzto by gyz tyech deſiet dny minulo. Neb to giſtye wiez zet po tobie nepoſtupimy. To rzekſſe ta dwa ſwata. weſken ſwuoy ſtatek chudim rozdala. W deſati den poſlal Julian gednoho ſweho ſluhu Terenciana ſ tyem poſelſtwi̅ a rzka. Ay tot obraz modly mych bohow anebo ſie gemu klanyeite. anebo na tom zywot dayte; Gemuzto tato dwa ſwata odpowiedyeſta. a rzkuce. Terenciane Geſtli Julian twuoy pan. myey pokoy ſ nym. namt nenye gyni pan. gedyne mily Jezuſ criſtus. Tehda Terenczyan tyemato dwiema ſwatima kaza taynye w gich domu hlawy ſtynaty. a taynye pohrzeſty. Po malem czaſu poczie ſyn terencianow wolaty a rzka. Bieda mnye hroznu horkoſt od dyablow trpiece. To terencian otecz geho vſlyſſaw w ſwe̅ ſie hrzieſſye poznal. Swati krzeſt przyyal· a zywot y vmuczenye ſwateho yana a ſwateho pawla popſal. Pyſſe ſwati rzehorz u wykladany gednoho cztenye. kdiz gedna ſlechetna pany na kazdi den do koſtela ſwateho Jana a ſwateho pawla chodyeſſe. a kdiz gednu w koſtele bywſſy· zaſie domow gdyeſſe. vzrzie dwa czlowieki ſtogiece u putnykowey poſtawie gymazto almuznu kaza datyu· yakzto dwiema puſtennykoma. Tehda prwe nez ſluha gegie· almuznu przyneſe. az tato dwa puſtennyki pokornye ku panyei prziſtupiwſſe wecyeſta. Jakoz ti nas pany po wſſye czaſy nawſcziewuges. Takez my w den ſudni chczmy o tobie peczyu myetyu. a czoz na nas proſity budes obdyrzys. To giey rzekſſe y zmiſachu. a ta pany gich miloſty ſluziecy· bohu ſie doſtala. amen.

(S. Felicitas)

de ſancta felicitate legenda od ſwate felicitas zywot gegie

[285] Swata felicitas gmiela ſedm ſynow· gymzto gmena gſu byla tato. Januarius. felix. philip siluanus. allexander. vitalis Marcialis. Wſſyech tyech y ſ materzy. kazanym antonye cieſarzie. Staroſta publius przied ſie pozwaty kazal. Radye materzi a rzka. Smiluy ſie nad ſobu y nad ſwymi dyetmi. Obratte ſie na naſſy wieru. K tomu ſwata felicitas odpowiedye. wiez to ſtaroſto any hrozu any kraſnu rziecy mne neprziemluwis. Giſta ſem gez mam pomocznyka ducha ſwateho· gehozto pomocy antonye cyeſarzie przicmohu. lepe vmrziewſſy nez zywa gſucy. To prorzekſſy ſwata felicitas na ſwe ſini yaſnye ſie ozrziewſſy y promluwi k nym a rzkucz. wizte ſynowe mogi przicmili· a k nebeſom wezrziete me dyetki przicmile· tam nas mily gezus criſtus czaka. Stuoyte mocznye u wierzie. pro ſwebo mileho ſpaſitele gezu criſta ſwuoy ziwot dayte; To uſlyſſaw publius. ſtaroſta cieſarzie antonye. Kaza yu po licy bityu· a gegie ſyni take kaza rozlicznye vmuczywſſe.

przied gegie oczyma wſſieczkni zbityu; Protoz prawi ſwati rzehorz. gez wiece geſt nez muczedlnycie byla ſwata felicitas. Neb ieſt w ſedmi ſinyech ſedm muk trpiela. a oſmu ſama w ſobie. a tak ſie bohu doſtala. ſ nymz prziebywa na wieki ame̅ *).

(S. Markety.)

[318] Swati zywot genzto ſu wedli rozlyczny ſwiety ſnaznye bohu ſluzyece. ſwu krew pro wieru prolewagycz. Dawa nam weliki prziklad y ponucienye k dobrim ſkutkom. Neb kdiz znamenamy kak ſu ſie na ſwietye ſtraſtnye obchazieli. kakli ſu pro buoh mnoho trpieli. muſilo by ſrdcze rozpaczné byty. by ſie nyekda ne rozpomanulo. a k nabozenſtwi ſie nezazhlo. a take to gych zywota ſwateho pamatowanye. czynyu. nam w ſrdcy w laſczie zahanbenye. Neb kdiz ſie na to rozmyſlymy. gez ſu byli lidye yako y my. krzehcy yako y my. ſmrtedlny yako y my. awſſak ſu wityezky hoſpodynu ſluzyli. nam weliky przyklad oſtawili. Mezy nymizto naſ naywiece zahanbuge. zywot ſwatich dyewicz. Ty ſu byly nyektere mlade kralewnycky. rozkoſne panni. awſſak ſu prziemile trpiely krwe prolitye. pro mileho Jezukriſta. O tom mluwi ſwati rzehorz u wykladany ſwateho cztenye o deſiety dyewiciech. tak rzka. Y czo rzknu muzye bradaty muzſkeho ſrdcie ſilny. czo rzknu w den ſudni. ktera gich omluwa bude gijz na ſwietye pro buoh nycz trpiety nechtye. a widuce tak rozkoſne panni ſilnim ſrdcem na ſmrt pro wieru gduce. Z tyech dyewicz byla gedna ſwata margareta rodu wyſokeho. dcy yednoho patriarchy. pohanſkeho. gemuzto Theodoſius rzekli. z mieſta antyochie. Ta kdiz w ſſwem dyetynſſtwi doycye do gyneho domu cho*[319]*waty dana. Przyſſedſſy k ſtarzieyſſym letuom krzeſt przygala. pro nezto ſwemu otcy pohanu welmi mrzka bieſſe. A kdiz yuz patnadzte let w ſtarzi bieſſe. s gynimi dyewkami ſwe doyky owczyczky paſieſſe. vdalo ſie tadi. gednomu welikemu panu. gemuzto olybrius rzekli. gyety. Ten wzezrziew w gegye twarz. gegie kraſie ſie podywyw. k nye*y* weliku miloſt miety poczal. pozwaw ſwych panoſſ k ſobie. y poſlal gie k nye*y* rozkazaw gym a rzka. Dyete. wizte czye ge toto dyewka. ſobieli wolna yeſt. czyli komu w ſluzbu poddana. Tu yu ſluhy pogemſſe przyeden przywedu. Otaza gie olibrius a rzka. Pa̅no powiez mi kterehos rodu. kake geſt tobie gmie. a kteres wieri. K tomu ſwata Margareta odpowiedye. Slechti ſem vrozene. a ygmye me geſt margareta. a ymam wieru krzeſtanſku.

*) Legendy o sv. Petru, o sv. Pavlu, o Nerovi, které v rkp. na str. 285—311 následují, otištěny jsou při rozpravě Über die weichen e-Silben im Altböhmischen (Sitzungsberichte der kais Akad. der Wissenschaften 1878); dále legenda o sv. Prokopu, následující v rkp. na str. 311—318, otištěna v Ukázkách stč. textů rukopisných (příl. k Listům filol. 1878) na str. 1 a sl.

wierzy v meho boha w gezukrifta. K tomu gyey olibrius wecye Prwet dwe welmi tobie przyflusfye. neb yeft na tobie flechtu znaty. a gmye krafne mafs margarita. Nebo yakeze margarita yeft kamen krafni. takez ti gfi dyewka przyekrafna. Ale trzetye mi fie do tebe nelibi. gez gfucz dyewka przиekrafna y urozena. y modlyfs fie bohu ukrzyzowanemu. K tomu fwata dyewiczka wecye. Odkad to wiefs. ez yeft kriftus ukrzyzowan. k tomu olibrius odpowiedye. wyedye z knyh krzeftanfkych o tom. Swata dyewicie wecye. W knyhach krzeftanfkych pfano yeft. o yezukriftowie vmuczeny. o geho z mrtwych wftany. y na nebefsa wftupeny. y o geho bozftwie chwale. Welika twa hanba. gez o geho vmuczeny wiefs. a o geho bozftwie chwale wierzyty nechczes. A kdiz gemu fwata margareta poczye o tom mluvity. kako yeft gezus kriftus dobrowolnye pro hrziefne fmrt trpiel. a yuz w nebefiech kraluge na wieki. Rozhnyewaw fie olibrius kaza yu w temni zalarz wfadyty. Tu flusfie kazdemu czlowieku znamenaty. kak ten fmyfl widyenye mnoho zleho dusfy czyny. O tom prawi fwati auguftyn. Neftidliwe oko neftidliweho yeft frdczye zly po[320]fel. By byl olibrius na tu fwatu dyewiczku newezrzyel. nebyl by tak u welike hrziechy wftupyl Na zaytrzie olibrius kaza yu z zalarzie wywefty. a przied fobu poftawity. tu k nyey powiedye a rzka. Gyesfitneho zamyfla dyewko. fmiluy fie nad fwu lepotu. modl fie nasfym bohom. a ftane[t] fie dobrzie. K tomu fwata dyewicie odpowiedye. Tomu fie modli gehozto fie wsfyeczkna ftworzenye bogie. K tomu olibrius wecye. Neupofluchafli mne. kazyt twuoy zywot nemiloftywie draty. Swata dyewka odpowiedye. Moy mily gezys pro mie na krzyzi raczyl trpiety. a ya fie take pron neftrachuyu vmrziety. Tehda gyey kaza olibrius rucye s fadu fwazawsfe. prowaz przief hrzadu przиewrhsfe. wyfoko wztahnucz brzcye dolow yu fpufcziety. a tak trudnye rozrazowaty. potom gy kaza metlami bywsfe. zeleznimi hrzebeni. gegie fwati zywot draty. tak gez gegie fwata rzebra proftrzied tekucie krwe prohledachu. Tu ftasfe lidyu mnoho placzycz. a gegie krafi litugicz. nyekterzy k nyey tak mluwiechu. O przyekrafna dyewco. kako yeft na tye ninye zaloftiwe hledanye. fmiluy fie a fa fama yuz nad fobu uwierz w nasfye bohy. at tye zywie. Gymzto ona odpowiedye. O kako my zle radyte. neb toho newiete. gez meho tyelefenftwie utrpenye. ieft me dusfye w nebefa powysfenye. W tu dobu na olibria wezrziewsfy k nemu wecye. O neftidliwy. o new̄ine krwe nefiti. Nad mym tyelcem mocz mas. ale dusfy mu hofpodyn chowa. W tu hodynu olibrius poczye plafczem oczy fwoyu zaftieraty. nemoha na to hledaty. ano potocy krwe f gegye fwateho zywotka chrczye. Dywi fie tommu fmyfl czlowieczyu. kterim czynem. kteru filu. mohli fwiety tak trpke muky trpiety. Tomu odpowieda fwati auguftin a rzka: Jakez tyelefna miloft k fwietu a wiera k hofpodye za nycz fobye zywota newazy. takez welym wysfe myfl czlowieczie duchem fwatim zazzena. czymz wiece trpi.

tyem wiece u wnytrſnyem w ſwem duchu ſie kocha. Opiet olibrius kazal yu w zalarz wſadyty. tu ſie gyey nebeſka ſwietloſt zzyewila. gyezz weſken zalarz *[321]* oſwietyla tu kakz koliwiek u welikey boleſty k zemi na kolena nyczyecy poczye boha proſity. aby giey raczyl ukazaty toho dyabla neprzietele. genzto proty nyey boyowaſſe. Tehda ſie gyey ukaza san prziehrozna. rozceſſy uſta chtyeſſe ſwatu dyewici pozrzyety. W ta ſie doba ſwata dyewicie ſwatim krzyzem pozehna. Netaze gie pozrziety. az moci ſwateho krzyzye ta ſan ſie rozpuczy. a dyewka ſwata beze wſſeho uraza oſta. po maley hodynye opiet ſie gyey dyabel w czlowieczyey twarzy zzyewil. To ſwata dyewka vzrziewſſy. odda ſie na modlitwu. tu ſie bohu pomodliwſſy y wſta. Tehda dyabel k nyey przyſtupyw wecye. nechay mne yuz ſ pokogem gyzte doſty. przieſtan neprzyekazyey mi Swata dyewicie ugemſſy ho za ſkranye na zemi ho pod ſie uderzywſſy prawu nohu na hlawu mu wſtupiwſſy wecie. ay tot diable pyſni. nyczys pod nohu mlade dyewky. Tehda dyabel zwola tak rzka. O ſwata Margareto przyemozen ſem tobu. By mie byl ſilni muz przyemohl. menye bych tbal. ale od mladychne panenki potlaczenye trpy a naywiece mi ge toho zyel gez ſem tweho otcye y materz po ſwey wuoli gmiel gijzto ſu boha neznawſſe czo mnye libo bylo czynyli. W tu dobu ſwata dyewicie dyabla otaza a rzkucz. Czo was k tomu nuty ez tak uſtawicznye krzeſtanow pokuſſyete Dyabel wecye; Zatwrzena zloſt w nyezto ſmy ta nas k tomu nuty. zwlaſcze abychom dobrich lidy lakali. kakz nas koliwiek od ſebe zahanyegy. a take lakamy proto krzeſta͞ſkych duſſy. zawidyece. gez tam odnadzto ſmy my wyhnany y ſſwaleny tam dobre duſſye bydlyty budu. a kakz koliwiek my nykda toho nabyty nemozem wſak wzdi z toho zawidymy. protoz lidy y pokuſſyemy. A kdiz dyabel tu rzyecz dokona. dyewka ſwata nohu gijzto ſtaſſe na dyablu oblehczy. a tu dyabel ynhed zmiſa. Na zaytrzie ſwatu dyewku z zalarzie wywedu. a przied olibriem gy poſtawichu. tu ſie ſnyde lid weliki chtyecz widyety. kak ſie ta mlada dyewiczka u velikich mukach ſilnye drzy. w ſwe wierzye. A kdiz vzrzye olibrius *[322]* ana po gych zley wierzie nepoſtupi. kaza yu obnazyty. a gegye ſwati zywot pochodnyemi pality tak. ez ſie wſſyczkny dywiechu. ze to muoz tak rozkoſna diewka tak mnozye trpiety. Poto͞ kaza gye*y* rucie ſwazaty. a gy*u* w kad plnu wodi wſadyty. aby po ohnowem zezzeny u wodye ſedyeci ukrutnyeyſſy boleſt trpiela. W tu hodynu zemie ſie potrzieſe. wſſyczkny lidye ſie vzaſu a z te kady . . bez uraza ſwata dyewka wyſtupi. W tu dobu take piet tyſſicz lida na wieru krzeſtanſku ſie obratyli. a ynhed pro gezukriſta ſmrt trpieli. To znamenaw olibrius bogie ſie. aby wiece gych neobratylo ſie na krzeſtanſku wieru. kazal ſwietyey magaretye hlawu styety. A kdiz yu na rozhranye przywedu. poczye proſity aby gye*y* przyepuſtyli malu hodynu. hoſpodynu ſie pomodlity. Tu poklekſſy poczye nayprwe

za ſwe protywnyki boha proſity y za ti za wſſye. gijzto by kdi gegie krwe prolitye pamatowali. nebo yu w kterey ſwey nuzy wziwali. aby hoſpodyn raczyl gye uſlyſſyety. W ta doba hlas z nebes przygide a rzka. Czozs proſila w toms uſlyſſana. W tu hodynu kat gegye ſwatu hlawu gednu ranu ſtal. a tak za kratke gegye przietrpenye. przygala w nebeſkem kralewſtwy kralowanye. amen. *)

Úvahy a zprávy.

Titi Livi ab urbe condita librorum partes selectae. Usui scholarum accomodavit Fr. Patočka. Pragae. In aedibus C. Bellmanni. MDCCCLXXXI.

Přísně-li tomu chceme, aby každá kniha, z níž žáci učiti se mají, prosta byla nedostatků takových, jakých učitel nikterak nemohl by ve škole opominouti mlčením, přihází se nezbytně, že mnohá učebná kniha postupem času pokročilé vědě více nevyhovujíc, zastaralou býti se jeví a že pilná jest toho potřeba, aby místo ní nová kniha byla zavedena. Že za dob nynějších vřele bylo si přáti nového vydání Livia pro školy, nikdo tuším nebral v pochybnost; aspoň vedlé mínění referentova dosavadní vydání Grysarovo kritickou úpravou textu a pravopisem za požadavky doby nejnovější daleko již pokulhávalo. Kteréžto právě nedostatky mimo jiné důležité příčiny didaktické přiměly zajisté pana spisovatele, aby uvázal se v dílo celkem nesnadné, ale vděčné, a českým školám našim pořídil knihu přiměřenější. Čtyři pak hlavně jsou příčiny, proč řečená kniha vší měrou zasluhuje uznání:

1. Že výbor látky četebné daleko jest uskrovněn a pečlivě uspořádán.

2. Že kritika textová zakládá se na výzkumech nejnovějších studií v historii Liviově.

3. Že všude novější latinský pravopis jest zaveden.

4. Že délky slabik obvyklým znamením délkovým označeny jsou.

Ke čtyřem těmto přednostem řečené knihy prohlédaje, dovolí si ref. zevrubnější poněkud o ní učiniti posudek. Po rozumu

*) Legenda o sv. Alexiovi, která v rkp. na str. 322—327 následuje, otištěna v Ukázkách (při Listech filol. 1878) str. 5 sl.

organisační osnovy, kteráž z Livia první knihu, důležité části ze sporů patriciů a plebejův, a boj Hannibalův s Římem čísti ukládá, přijal p. spisovatel do svého vydání 1., 2., 3., 4., 5., 7. a 21. knihu, čímž ovšem látka četebná proti Grysarovu vydání hodně jest uskrovněna. Kdo by však starosti si dělal, že snad místy pásmo vypravovací se trhá a celistvost díla Liviova se ruší, může na pokoj se dáti. Uspořádání látky četebné ve vydání Patočkově jest pěkně zaokrouhleno, přehledno a poskytujíc žákům z krásného to nejkrásnější a také nejdůležitější, didakticky správno.

Hned na začátku díla svého s dobrou zajisté potázal se pan spisovatel, že známou Liviovu praefaci vypustil. Sotva kdo bude popírati, že předmluva tato na quintany jest nesnadna a že jim valně také nechutná. Málokterý as praktický učitel do ní se pouštěl a proto netřeba jí pohřešovati ve vydání spisovatelově.

Ve knize první stala se toliko v kap. 4. § 7. nepatrná změna, že slova „Sunt qui.... datum" z Grysarova vydání jsou vynechána.

Ve knize druhé hned na začátku odpadají kap. 2., 3., 4., 5. a to vším právem, poněvadž obsah jejich, kterak vládě královské učiněn konec, dostatečně jest naznačen slovy extorrem a egentem v kap. 6. Ovšem musil pan spis. první tři řádky z kap. 6. vynechati a slůvko autem přidati. V kap. 6. vypravuje p. sp. o bojích s Veiemi a Tarquiniemi a přibírá z kap. 7. první paragraf, chtěje tuto část vhodně ukončiti. Další obsah méně jest závažen a proto hned přechází p. sp. ke kap. 9. k Porsinnovi, kteréžto vypravování až do 13. kap. se táhnoucí hlavně pro jeho ethický obsah zvolil, jak ve předmluvě sám podotýká. Co dále následuje v kap. 14.—22., boj se Sabiny, přistěhování se Claudiův, ustanovení diktatury, vhodně jest vypuštěno a smělý zdánlivě skok k důležité stati o vystěhování se lidu v kap. 23. jaksi omluven. Také tím, že v kap. 27. pan sp. klade fusis hostibus místo fusis Auruncis neporušil souvislosti, vynechav kap. 26. V kap. 31. pohřešuje se šest paragrafů, čímž tedy vypuštění slova trifariam jest ospravedlněno. Proč pan sp. kap. 35. končí slovy Romano bello, nevšímaje si paragrafu posledního, odůvodniti se dá poznámkou Weissenbornovou: „Die Äusserung selbst würde einer späteren Zeit angemessener sein, da die Kriege mit den Volskern vor nicht langer Zeit erst begonnen haben." Poněvadž začátek kap. 39. úzce souvisí s koncem kap. 35., mohou kapitoly 36., 37., 38. právem za zbytečné pokládány býti. Vypravování o Koriolanovi v kap. 39. a 40. končí pan sp. slovy periisse tradunt, víry nepřikládaje mínění Fabiově, že Koriolan u Volsků dlouho ještě žil, načež opomíjí kap. 41.—47., jejichž obsah, smlouva s Herniky, boj proti Volskům a Aequům, méně

jest důležit. Teprve 5. paragrafem kap. 48. přechází k pěkné stati o rodu Fabiově a končí ji 50. kapitolou. Také ve třetí knize přijal p. sp. do svého vydání jen to, co po stránce obsahové důležito jest. Dotýká se událostí za vlády decemvirské, vypravuje o válkách s Aequy a Sabiny, líčí episodu o Verginii, podotýká, kterak lid se vystěhoval, kterak decemvirové z úřadů se poděkovali a konečně kterak tribuni lidu zvoleni byli. Tím odpadají z Grysara kap. 26.—32. (války s Aequy a Sabiny), kap. 37., 39.—41. (rokování v senatě) a kap. 55.—58., jednající o zákonech po znovuzřízení konsulatu a o při Claudiově a Oppiově. Ačkoliv kapitoly, o nichž právě jsme mluvili, do celku pojaty nebyly, jest předce jednota vypravování všude zachována a zakončení kap. 54. paragrafem 11. zcela přiměřeno. Toliko snad připomenouti by slušelo, že pan sp. ku kap. 56., 57. a 58. zřetel míti mohl, ježto obsah jejich jaksi jest motivován pří Verginiinou. Ovšem mohly by při tom v kap. 57. čtyři poslední paragrafy zcela dobře odpadnouti.

Čtvrtá kniha proti Grysarovi zkrácena jest ve dvě kap. (7. a 8.) a činí pěkný celek, zavírajíc v sobě důležitou koncessi, jíž dostalo se plebejským, známý totiž zákon Canulejův. Změna textu v 1. kap. jest pranepatrna.

Ve knize páté vypustil p. sp. hned na začátku kap. 2.—6. a byl tím ovšem přinucen, aby text modifikoval, že k první kap. čtyři řádky z druhé kap. přidal a pak v 7. kap. slova „Par iam etiam in contionibus erat Appius Claudius cum“ a na to slova „et superiorem Appium in causa et“ vynechal. V dalším průběhu knihy této snadno pohřešujeme kap. 10., 11., 14. (o vnitřních poměrech), z kap. 16. prvních 7 paragrafů, dále kap. 22.—26., kap. 28. a konečně kap. 29.—33. (následky dobytí Vej, dar Apollinův a boj s Aequy).

Přese všecky tyto zde naznačené mezery neshledáváme však, že by kniha tato činila na nás dojem neúplnosti. Dočítáme se zde právě nejdůležitějších dvou událostí, dobytí Vej a dobytí Falerij, a vidíme, kterak souvislost obou přídavkem v kap. 27. „in Faliscis bellum restabat“ jest objasněna. Také na konci kap. 27. celé vypravování vhodně jest uzavřeno slovy „pace data . . . reductus.“ Od kap. 34. ponechal p. sp. z vydání Grysarova vše takořka beze změny.

Proč ze šesté knihy p. sp. do svého vydání nic nepřijal, příčiny toho nesnadno se dovtípiti. Obsahujeť právě tato kniha venedůležité části ze sporu patriciův a plebejův. Rogace Liciniovy a Sestiovy, vedlé kterých budoucně i plebejům dostati se mělo konsulatu, vzbudily ve kruzích patriciů nejprudší odpor, jenž do roku 366. potrval. Nebylo by tedy, trvám, celému vydání bývalo se škodou, kdyby byl pan sp. o tuhém sporu tomto, buď si jak buď, učinil zmínku.

S úpravou knihy sedmé souhlasí ref. úplně, až na malou poznámku, že by ke kap. 37. pěkně ještě se hodily tři paragrafy z kap. 38., čímž by docílilo se vhodnějšího jaksi zakončení.

Že pan sp. mlčením pominul knihy 8., 9. a 10., není proč bychom se pozastavovali, hledíce ku přání organisační osnovy. Jsou ovšem zde pěkné episody, z nichž zvláště vlastenecká obětavost bratří Deciů poutavou zajisté byla by lekturou pro žáky, ale povážiti jest, že by tím kniha páně sp. nabyla objemu příliš rozvláčného, jakéhož bychom si sami nepřáli.

Ze třetí dekady zvolil pan sp. pouze 21. knihu, která ve škole z pravidla se čítá. Také zde u výboru látky obezřele si vedl. Kap. 15. vynechal, že postrádá všeho půvabu, zavírajíc v sobě nechutnou úvahu chronologickou. Z kap. 28. vypustil 5. až 12. paragr., nesnadné to poněkud místo o přepravě slonův a z kap. 38. vyloučil unavující celkem kritiku jednotlivých zpráv o válečné moci Hannibalově. (§§ 3.—9.) Konečně i kap. 49., 50., 51., 61., 62., 63. odpadly vším právem.

Prohlédajíce celkem k výboru látky musíme tedy nezbytně v knize p. sp. úsudek podati v ten rozum, že již v této příčině školským potřebám velice jest přiměřena. Že pak od nynějška žáci nebudou musiti sobě kupovati knihy dvě, jak až posud se stávalo, jest zajisté také s prospěchem knihy řečené.

Druhou předností Patočkova Livia jest kritická úprava textu. Již ve předmluvě přiznává se p. sp., že svědomitý bral zřetel k výzkumům, jakých dobádali se různí učenci, na př. Madvig, Weissenborn, Wölfflin, Mommsen, H. J. Müller, atd., studujíce dílo Liviovo. A skutečně shledal ref., přirovnávaje dílo p. sp. k posavadnímu školnímu vydání Grysarovu mnoho a mnoho míst, kde text kriticky jest upraven a nejnovějším badáním přizpůsoben. Na málo toliko místech zdá se, že emendační snaha p. sp. buditi by mohla pochyby. Lib. II. 33. 5. jest ve větě inde protinus Poluscam slovo protinus zbytečno. Rovněž zbytečným asi přídavkem jest II. 34. 10. slovo nostris ve větě „rapiant frumenta ex agris nostris.“ Lib. II. 40. 10. lépe by bylo ponechati staré čtení ut sum miserrima naproti ut sim miserrima. Aspoň smysl větový poukazuje spíše ku přirovnávací platnosti spojky ut. Na nesnadném místě III. 52. 2. vede si p. sp. velmi opatrně a čte: sciturosque, qua sibi non restituta potestate redigi in concordiam res nequeant. Jakkoliv mezi četnými konjekturami, jakými Weissenborn, Madvig, Bezzenberger a j. temné toto místo opraviti se snažili, mínění p. spisovatelovo zasluhuje všeho uznání, upozorňuje předce ref. na výklad, jehož se dostalo tomuto místu od Gitlbaura v „Zeitschrift f. d. öster. Gymn.“ z r. 1878. pag. 356. pod názvem: „N. Madvigii emendationes Livianae.“ Mínění jeho, aby se čtlo, „sciturosque, sibine restituta potestate redigi in concordiam res nequeant“, velice jest pravdě podobno. — Lib. IV. 3. 7. souhlasí pan sp.

s Reizem, čta plebeiusne consul fiat. Zdá se však, že čtení plebeius ne consul fiat více poslouží smyslu místa tohoto. — Lib. V. 18. 2. čte p. sp. P. Naenium. — Snad bylo čísti P. Maelium, kteréžto jméno ve fastech kapitolinských se vyskýtá. — Lib. XXI. 5. 11. lépe psáti disposuit místo disponit, jak z následujících forem abstinuit, traiecit, praecepit souditi lze. — Lib. XXI. 20. 9. měl p. sp. formě transmisisse přednost dáti před formou transisse, kteráž u Wölfflina se naskýtá. Aspoň v podobných spojeních jako ib. 30. 8. — ib. 27. 8. — užívá sp. všude tvaru transmittere. Mimo uvedená místa shledal ref. některé chyby tiskové, jako I. 15. 2, nivenit, V. 13. 6, ex senatus consultu, V. 54. 6. patří slůvko malum do závorky, VII. 37, 10. continuissent, XXI. 13, 3, a Romanis.

Chváliti sluší, že pan sp. místa škole nepřístojná jednak vynechal, jako I. 4. 1. (seu ita rata, seu quis deus auctor culpae honestior erat.), III. 47. 7. — III. 50. 6. — IV. 2. 6., jednak změnil, jako II. 40. 2. parvos Marcii místo ex Marcio, atd.

Interpunkce všude jest správnější, než u Grysara. Spisovateli se podařilo věty více zaokrouhliti jako v 1. 9. §§. 3. 4. 5. — I. 32. 13. — V. 15. §. 1.—2. atd. Konečně i slovosledem text místy lépe jest uspořádán, jako I. 13. 2. ne se sanguine nefando místo ne sanguine se nefando.

Velice také zavděčil se pan sp. tím, že ve své knize všude užívá pravopisu novějšího. Bylať toho již potřeba velenutná, aby dosavadní školní vydání Grysarovo, v němž orthografické barbarismy jen jen se hemží, bylo odklizeno. Povážíme-li, že v novějších cvičebných knihách latinských opraveného pravopisu se užívá, a žáci ve svých úlohách jím říditi se musejí, uznáme, že učiteli Livia čtoucímu z vydání Grysarova neustále bylo opravovati brzy tu, brzy onu orthografickou nesprávnost. A upozorňovati na vady knihy školní didakticky jest povážlivo. Důsledným užíváním nového pravopisu ve všech latinských cvičebných knihách docíliti se dá žádoucího úspěchu, že žáci orthograficky správně psáti budou. Přese všechnu však pozornost vklouzla předce panu spisovateli do péra chyba orthografická oppulentius. Ve formách dī a diī jakož i dis a diīs jeví se místy neshoda. Při formě adgredior bylo snad provésti assimilaci aggredior, jak všude jinde shledáváme.

S praktickou methodou, dlouhé samohlásky označovati znaménkem v latině obvyklým, referent úplně souhlasí; napomáhať methoda tato velice latinské orthoepii a pěknému čtení latinských auktorův. Pan sp. domáhá se i správné výslovnosti oněch hlavně samohlásek, jež před jednou souhláskou aneb na konci slova jsou. Nebude-li později možno, aby ve vydáních římských auktorů na vyšším gymnasii označovány byly toliko délky kmenové, časem se ukáže. Za doby nynější bude i pro quintany označená takto quantita s nemalým prospěchem.

Konečně připomenouti slušno, že i označením paragrafů při jednotlivých kapitolách látka četebná ve vydání sp. mnohem jest přehlednější, než u Grysara.

Zevnější úprava knihy jest slušná, tisk pěkný a cena přiměřená.

František Grešl.

Zprávy osobní.

Změny v učitelstvu na gymnasiích českých.

V **Benešově** stal se suppl. učitelem klass. filologie p. Jan Sýkora, výpomocným učitelem klass. fil. p. Josef Tobiášek. V **Budějovicích** stal se professorem dějepisu p. Josef Lerach, suppl. učitelem téhož odboru p. Ottokar Josek, suppl. mathematiky a přírodopisu p. Ed. Rodr, suppl. klass. fil. p. Alois Saturník. V **Domažlicích** stal se professorem klass. filologie p. Frant. Hansl, suppl. téhož odboru p. Jos. Třesohlavý. V **Chrudimi** stal se suppl. klass. fil. p. Frant. Buřval, suppl. dějepisu p. Josef Simla. V **Jičíně** stal se supl. math. a fysiky p. Frant. Černý, suppl. klass. fil. pp. Jos. Štefek, Vlad. Kobliska, Jindřich Taške a Jan Soukup. V **Jindřichově Hradci** stal se professorem děj. p. Gustav Heš, suppl. klass. fil. p. Hynek Hrozek. V **Klatovech** stal se prof. deskriptivy p. Jos. Krägl a prof. klass. fil. p. Alois Feist. V **Kolíně** stal se profess. přírodopisu p. Jos. Pírko. V **Králové Hradci** stali se suppl. klass. fil. pp. Krištof Michl a Jan Hercík. V **Litomyšli** stal se ředitelem gymn. p. Fr. Fischer. V **Mladé Boleslavi** stal se ředitelem gymn. p. Norbert Hajnovský, professorem dějepisu p. Josef Chum, suppl. klass. fil. p. Josef Řezáč. V **Německém Brodě** suppl. klass. fil. pan Jaroslav Železný. V **Pelhřimově** suppl. klass. fil. pan Jan Veselý. V **Písku** suppl. klass. fil. p. Hynek Březáček, professorem math. a přírodopisu p. Vil. Vařečka. V **Praze** *na I. c. k. státním realném a vyšším gymnasii* suppl. klass. fil. p. Cyrill Kříž, suppl. přírodopisu a math. pan Frant Sitenský, suppl. franč. a češtiny p. Jan Jursa, suppl. deskriptivy a math. p. Bedřich Procházka; *na II. c. k. státním gymnasii* professorem math. p. Karel Nečásek, profess. klass. fil. pp. Dr. Karel Cumpfe, Vojt. Viravský a Karel Veselík, prof. dějepisu p. Frant. Šembera; *na městské střední škole* suppl. klass. fil. p. Jan Šmaha, suppl. dějepisu p. Boh. Kopecký; *na c. k. nižším státním gymnasii* (v Žitné ul.) ředitelem p. Dr. Ant. Tille, profess. klass. fil. pp. Jos. Votruba a Frant. Domorázek, suppl. klass. fil. pp. Gab. Šuran, Fr. Servít, Fr. Matoušek a Lib. Doležel, suppl. math. p. Jan Vohryska, prof. přírodopisu p. Dr. Ant. Hansgirg, prof. dějepisu p. Dr. Lad. Píč, profess. náboženství p. Dr. Václav Hlavatý. V **Příbrami** suppl. klass. fil. pp. Rud. Jedlička a Ed. Volek, suppl. dějepisu p. Frant. Vyskočil. V **Rychnově** suppl. klass. fil. pan Albert Dohnal. Ve **Slaném** stal se profess. klass. fil. p. Jan Koc, suppl. klass. fil. p. Frant. Vykoukal. V **Táboře** ředitelem gymn. p. Josef Riss. V **Třeboni** ředitelem gymn. p. Aug. Pirchan, suppl. klass. fil. p. Fr. Řehoř. Ve **Vysokém Mýtě** suppl. dějepisu p. Karel Křemen, prof. náboženství P. Mat. Dušek.

H. V.

Seznam P. T. pp. odběratelův

Listův filologických a paedagogických

za rok 1881.

Čechy.

Benešov: Norbert Diviš, řed. gymn., Ervin Horníček, prof., Jan Sýkora, prof.

Bohosudov: P. Jos. Žemlička, řed. biskupského semináře.

Boleslav Mladá: Al. Breindl, prof., František Burian, professor, Ant. Hobl, professor, V. Kacerovský, prof., Jan Konůpka, prof., J. Krejčí, prof., Jan Weger, prof., Fr. Wiedemann, prof.

Brod Něm.: Knihovna gymn., Jindř. Kracík, prof., Heřman Kratochvíl, prof., Ant. Turek, prof., Ant. Vašák, prof., Jar. Železný, prof.

Broumov: Isidor Vondráček, prof.

Budějovice Čes.: Ig. Mikenda, prof., E. V. Mourek, prof., T. Novák, prof, Fr. Placek, prof., Ředitelství č. gymn., G. A. Vostrý, prof.

Bydžov Nový: Ředitelství gymnasia, V. O. Slavík, řed.

Domažlice: Knihovna gymn., Ferd. Liška, prof., Jan Slavík, prof., Ant. Škoda, řed.

Hradec Jindř.: Fr. Gotthard, prof., Jos. Holejšovský, prof., Knihovna gymn., Jos. Kořínek, prof., Jan Mašek, prof., Dr. Jos. Novák, Jan Orth, řed. měšť. škol, V. Škaloud, prof., Ign. Hrozek, prof., pp. Blabol, Masopust, Holejšovský, Löffler, stud.

Hradec Králové: Jos. Černý, prof., Jan Červenka, prof., Jos. Grim, prof., Karel Jakubec, prof., Jan Klumpar, řed., Knihovna gymn., Jos. Končinský, prof., J. Nepustil, prof., Jos. Pallan, prof., Pospíšil, kněhkupec, Jan Vondráček, prof.

Cheb: Fr. Frisch, prof.

Chotěboř: Jos. Třasák, prof.

Chrudim: Rob. Beer, prof., Frant. Buřval, prof., Frant. Havlík, prof., A. Hošek, prof., Karel Neudörfl, prof., Ot. Šťovíček, c. k. inspektor, M. Trapl, ředitel.

Jičín: Jos. Čapek, prof., Ant. Jelínek, prof., Knihovna gymn., V. Kopr, prof., Fr. Lepař, řed., P. Jos. Nedvídek, katech., Fr. Pavlásek, prof., Josef Pechánek, prof., Ant. Truhlář, prof., Jos. Vlček, prof.

Kadaň: Jakub Krupka, prof.
Karlín: V. Matějček, c. k. okresní inspektor.
Klatovy: Václ. Bendík, prof., Al. Feist, prof., Josef Kacerovský, prof., J. Kramář, prof., J. Kupec, prof., V. Markalous, prof., Jos. Ošťádal, prof., Jos. Podstatný, řed., Blažej Prusík, prof., Josef Sládek, prof., Fr. Zikmund, prof.
Kolín: Adam Fleischmann, ředitel, Jan Němec, prof., Ředitelství real. gymn., Jan Šafránek, professor.
Kutná Hora: Ředitelství reálky, Fr. Staněk, prof.
Lípa Čes.: A. V. Tonder, prof.
Litomyšl: Cypr. Bernat, prof., D. Čihák, prof., Fr. Dvořák, prof., A. Grešl, prof., Jan Melichar, prof., Dr. Josef Novák, prof., Realné školy, Fr. Wenig, prof.
Markvartice: Fr. Pažout, prof.
Mýto Vysoké: Jos. Hoffmann, prof., V. Hospodka, řed., Ředitelství gymnasia.
Nové Město n. Medhují: J. K. Hraše, c. k. šk. inspektor.
Pardubice: J. Konečný, měšťan.
Pelhřimov: Václ. Petrů, řed.
Písek: Knihovna gymn., Jan Suda, prof., Jos. Šindelář, prof., Jan Šulc, prof., Jan Vačlena, prof., Jos. Zahradník, prof.
Plzeň: Ant. Bajlony, prof., Frant. Bartovský, prof., Knihovna gymn., Jul. Koráb, prof., Karel Kunz, prof., Karel Zahradník, prof., T. Zatloukal, prof.
Praha: Dr. J. Gebauer, prof. univ., M. Hattala, prof. univ., Václav Jandečka, c. k. zemský školní insp., Jan Kosina, c. k. zemský školní rada, J. Kvíčala, prof. univ., V. Svoboda, c. k. zemský škol. inspektor, Vil. Appelt, prof., Josef Bubla, prof., Dr. Karel Cumpfe, prof., Al. Dastich, prof., Libor Doležel, prof., Fr. Domorázek, prof., Karel Doucha, prof., Dr. P. Durdík, prof., Jos. Durych, prof., V. Faltys, prof., Jan Havránek, stud. real. gymnasia, J. Herzer, prof., K. Himr, prof., J. Houžvička, prof., Václav Hylmar, prof., Dr. Theodor Jedlička, prof., Dr. Edvard Kastner, prof., Dr. Mat. Kavka, řed., Knihovna akad. gymn., Knihovna I. real. gymn., Knihovna II. real. gymn., Jan Kosina, prof., Fr. Kott, prof., Dr. Jos. Král, prof. a univ. docent, Dr. Oldřich Kramář, prof., Cyrill Kříž, prof., P. Jos. Loužecký, katecheta, J. Lukeš, prof., Jos. Masařík, prof., Fr. Matoušek, prof, Dr. J. Městecký, prof., A. Mikenda, prof., Dr. Rob. Novák, prof, Fr. Patočka, prof., Julius Roth, prof., A. Sekera, prof., V. Sobek, prof., Fr. Stýblo, prof., Jos. Šebesta, prof., Jos. Šmaha, prof., Jan Štěpánek, prof., Karel Tieftrunk, prof., Dr. Ant. Tille, řed., Fr. Věcovský, prof., Fr. Velišský, prof., Karel Veselík, prof., Vojtěch Viravský, prof., Josef Votruba, prof., 83 činní členové „Jednoty česk. filologův," Akad. čten. spolek, Knih. jednoty česk. filologův, Knih. univ., Matice česká. Redakce: „Nár. Listů," „Osvěty," „Pokroku," „Politiky," „Světozora," „Ženských listů." Kněhkupectví: Calve, Dominicus, Grégr a Dattel, Hynek, Kober, Kytka, Otto, Petřík, Řivnáč, Urbánek.
Příbram: Knihovna real. gymnasia, Paedagogium, Jan Říha, prof., Edv. Volek, prof., Čeněk Vyhnis, ředitel.
Rakovník: Budeč, jednota učit., Ředitelstvo reálky.

Rokycany: Fr. Wajs, prof.
Roudnice: Fr. Čižinský, prof., Th. Novák, prof., Ředitelství ob. real. gymnasia.
Rychnov n. Kněžnou: Ondřej Franta, řed., B. Klenot, prof., Knihovna gymn., Dr. Tomáš Kouřil, Karel Procházka, prof., J. Roubal, prof., J. Šteflíček, prof., J. Vaněk, prof., Ant. Vorlíček, prof., J. Vycpálek, prof., Ant. Žák, prof., A. Dohnal, prof.
Slané: Zikm. Havlák, prof., Knih. gymn., Karel Koblížek, řed., A. Krecar, prof., Fr. V. Vykoukal, prof.
Smíchov: Fr. Zoubek, řed. dívčích škol.
Tábor: Knihovna gymnasia, Hynek Mejsnar, prof., Jos. Riss, řed., V. Roudný, prof., Jan Říha, prof., Vil. Steinmann, prof., Ant. Šetelík, prof., Vilém Vočadlo, prof.
Teplá: P. Jan Nep. Desolda, prof.
Teplice: Emanuel Hochreiter, řed.
Třeboň: V. Barták, prof., Frant. Čapek, prof., Ředitelství real. gymnasia, Fr. Řehoř, prof.

Morava.

Brno: Fr. Bartoš, prof., A. Krondl, prof., Jan Novák, prof., Al. Vepřek, prof., Fr. Višňák, prof., Matice Moravská, České paedagogium, Martin Blažek, prof., A. Matzenauer, prof., J. Železný, prof., Winiker, kněhkupec.
Brušperk: Fr. Štallmach, prof.
Kroměříž: Jan Láska, prof. semináře, Fr. Schindler, prefekt kníž. arcib. sem., P. J. Šebestík, prof.
Meziříčí Valašské: Malý V., prof., Fr. Píbl, prof., Ředitelství gymn.
Meziříčí Velké: Dr. Sigm. Vašátko.
Olomúc: Fr. Bátěk, prof., Knihovna česk. gymn., Alb. Kotsmích, řed., Vítězslav Navrátil, prof., Vinc. Prasek, prof., V. Šteffel, prof., Jan Veselý, prof., Theod. Vodička, prof., časopis Komenský, Hölzel, kněhkupec.
Přerov: Karel Altmann, prof., Fr. Bílý, prof., Fr. Coufal, prof., Al. Fischer, prof., Knihovna realného gymn., Pavel Krippner, prof., J. Škoda, řed., Fr. Polák, prof.
Příbor: A. Budinský, prof.
Telč: Realné školy.
Třebíč: Jakub Všetečka, prof.
Unčov: Fr. Ot. Novotný, řed.

Slezsko.

Těšín: Dr. Jos. Fischer, prof.

Dolní Rakousy.

Nové Město za Vídní: Ferd. Čenský, c. k. setník a prof. vojenské akademie.
Vídeň: Fr. Pastrnek, prof., c. k. dvorní knihovna.

Štyrsko.

Altenmarkt: P. Martin Terstenjak, farář.
Hradec Štýrský: Dr. Gregor Krek, universitní prof.

Uhry.

Budín: P. Tomášek, školní rada.

Chorvatsko.

Záhřeb: Dr. Leop. Geitler, univ. prof., Dr. Franjo Maixner, univ. prof., Jugoslavenska akademija, Hrvatski dom, Univ. knihovna.

Rusko.

Ananěv: Feodor Polák, prof.
Horní Pjatigorsk: Osip Osipovič Čebiš, prof.

Charkov: Jan Netušil, prof.
Jaroslavl: Karel Šífalda, prof.
Kyjev: Václav Petr, prof., Věkoslav Pospíšil, prof.
Petrohrad: Jos. Kabele, prof.
Pskov: Al. Procházka, prof.
Rjazaň: Hynek Majer, prof., Václ. Reiner, prof.
Smolensk: Tomáš Marek, prof., J. Šádek, prof.
Šuja: Jos. Januška, prof.
Varšava: Biblioteka Słowianska.
Vladimir: Jos. Sedlák, prof.
Voroněž: Redakce „Filolog. zápis.“

Francie.

Paříž: Louis Léger, prof. univ., redakce „Revue bibliographique universelle.“

Bulharsko.

Srědec: J. Exc. Dr. Konstantin Jireček, ministr osvěty.

Pozn. Mezi odběrately vpočténi jsou také ti, jimž zasýlají se „Listy filol. a paed.“ výměnou aneb zdarma.

LISTY
filologické a paedagogické.

Vydávají se
nákladem Jednoty českých filologů v Praze.

Odpovědní redaktoři
J. KVÍČALA, J. GEBAUER.

ROČNÍK DEVÁTÝ.

V PRAZE.
Tiskem dra. Edvarda Grégra.
1882.

II. SEZNAM PŘÍSPĚVKŮ

NA

DESKU NIEDERLOVU.

75.	Slavný spolek pražských stenografů Gabelsbergerských	zl.	10·—
76.	Úroky z uložených peněz do 30. června 1882	„	—·63
77.	Pan Jos. Hoffmann, gymn. prof. ve Vys. Mýtě	„	2·—
78.	Páni členové učitelského sboru škol Novopackých . .	„	10·—
79.	Nejmenovaný	„	5.—
80.	Druhá část příspěvků p. činných členů Jednoty filologické	„	13·—
81.	Pan Jan Machytka, architekt ve Vídni	„	5·—
82.	Pan Adolf ze Sachsenthalu, c. k. rada kraj. soudu v Kutné Hoře	„	5·—
83.	Pan Štěp. Fischer, c. k. rada kraj. soudu v Hradci Králové	„	1·—
84.	„ JUDr. Lad. Chmelenský, advokát v Hradci Králové	„	5·—
85.	„ JUDr. Moric Lhotský, advokát	„	1·—
86.	„ JUDr. Jos. Jonáš, adjunkt c. k. kr. soudu	„	1·—
87.	„ P. Vinc. Ruth, bisk. kons. úředník	„	—·50
88.	„ Václ. Formánek, měšťan	„	1·—
89.	„ Jan Beran, měšťan v Hradci Králové	„	—·50
90.	„ Jan Klumpar, c. k. ředitel gymn. v Hradci Králové	„	2·—
91.	„ Jos. Končinský, c. k. professor „ „ „	„	1·50
92.	„ Vojt. Budecius „ „ „ „ „	„	1·—
93.	„ Jos. Černý „ „ „ „ „	„	1·—
94.	„ Jan Červenka „ „ „ „ „	„	1·—
95.	„ Lad. Duda „ „ „ „ „	„	1·—
96.	„ Vilém Dudek „ „ „ „ „	„	—·50
97.	„ Jan Dvořák „ „ „ „ „	„	—·50
98.	„ P. Jan Ehmer „ „ „ „ „	„	—·50
99.	„ Jos. Grim „ „ „ „ „	„	1·—
100.	„ Dr. Frt. Hejzlar „ „ „ „ „	„	1·—
101.	„ Jan Herzík „ „ „ „ „	„	—·50
102.	„ Jak. Hron „ „ „ „ „	„	1·—
103.	„ K. Jakubec „ „ „ „ „	„	—·50
104.	„ Ign. Kusala „ „ „ „ „	„	—·50
105.	„ Vinc. Maděra „ „ „ „ „	„	—·50
106.	„ Krištof Michl „ „ „ „ „	„	—·50
107.	„ Jan Miltner „ „ „ „ „	„	1·—
108.	„ Jan Nepustil „ „ „ „ „	„	—·50
109.	„ Jos. Pallan „ „ „ „ „	„	—·50
110.	„ Jan Pelikán „ „ „ „ „	„	—·50
	Sneseno	zl.	77·63

	Přeneseno . . .	zl.	77·63
111.	Pan P. Ant. Pohl, theol. Dr. a prof. v Hradci Král. .	„	1·—
112.	„ Jan Slavík, c. k. gymn. prof. v Hradci Králové .	„	1·—
113.	„ Ignát Svoboda „ „ „ „ „	„	—.50
114.	„ Jan Vondráček „ „ „ „ „	„	1·50
115.	„ Vojt. Lešetický, ředitel c. k. paedag. v Hradci Král.	„	1·—
116.	„ Ed. Beránek, professor „ „ „ „	„	—·50
117.	„ Jos. Letošník „ „ „ „ „	„	1·—
118.	„ Frant. Ulrich, řed. vyšších reál. škol „ „	„	1·—
119.	„ Moric Bílý, professor „ „ „ „ „	„	1.—
120.	„ Václ. Ctibor „ „ „ „ „ „	„	1·—
121.	„ Frant. Hoza „ „ „ „ „ „	„	1·—
122.	„ Adolf Mach „ „ „ „ „ „	„	—·50
123.	„ Gust. Pozděna „ „ „ „ „ „	„	1·—
124.	„ Bedř. Spiess „ „ „ „ „ „	„	1·—
125.	„ Al. Strnad „ „ „ „ „ „	„	1·—
126.	„ Jos. Tesař „ „ „ „ „ „	„	—·50
127.	„ P. Frant. Tondl „ „ „ „ „ „	„	1·—
128.	„ Jan Trykar „ „ „ „ „ „	„	1·—
129.	„ Vinc. Uzel „ „ „ „ „ „	„	1·—
130.	„ Jos. Vocásek „ „ „ „ „ „	„	1·—
131.	Slavná záložna Novopacká	„	50·—
132.	Slavný sbor professorů gymn. v Rychnově	„	10·—
133.	Sl. okresní zastupitelstvo Novopacké	„	50·—
134.	Pan Frant. Lepař, řed. c. k. gymn. v Jičíně	„	2·—
135.	„ Ant. Truhlář, prof. „ „ „	„	2·—
136.	„ Ant. Jelínek „ „ „ „	„	1·—
137.	„ Jos. Čapek „ „ „ „	„	1·—
138.	„ Jos. Vlček „ „ „ „	„	1·—
139.	„ Dr. Vavřínek, advokát v Jičíně	„	1·—
140.	„ Dr. Jos. Král, c. k professor v Praze	„	5·—
141.	„ Třetí část příspěvků pp. činných členů Jednoty filol.	„	14·30
142.	Sl. okresní zastupitelstvo Karlínské	„	10·—
143.	Pan Dan. Seidl, prof. v Novém Bydžově	„	1·—
144.	Sl. ředitelství c. k. realného a vyššího gymnasia v Chrudimi (čistý výnos ze článku prof. K. Neudörfla „Slovo o humanismu a klassicismu“)	„	30·—
	Úhrnem . . .	zl.	274·43
	K tomu úhrn příspěvků prvního seznamu	„	197·20
	Úhrnem . . .	zl.	471·63

V PRAZE, dne 19. listopadu 1882.

K. Himer,
pokladník „Jednoty českých filologů“.

Výtah ze zprávy výroční „Jednoty českých filologů“ za r. 1881—2.

I. Zpráva pokladní.

(Veškeré jmění počítáno do 30. září 1882.)

Základní jmění	zl.	494·10
Fond na vydávání knih filologických	„	1225·28
Vydajné jmění	„	38·72
Menclův fond	„	152·44
Úhrnem	zl.	1910·54

Dosavadní deficit V. ročníku časopisu činí	zl.	17·06
„ „ VII. „ „ „	„	42·59
„ „ IX. „ „ „	„	245·24
„ „ knihy Steinmannovy	„	476·29
„ „ „ Královy	„	249·77
„ „ „ legendy o sv. Dorotě	„	20·73
Úhrnem	zl.	1051·68

Výtěžek VI. ročníku časopisu činí	zl.	25·23
„ VIII. „ „ „	„	292·69
„ knihy Rissovy	„	233·82
Úhrnem	zl.	551·74

II. Zpráva knihovní.

Celý stav knihovny a přírůstek její v roce minulém jeví se takto:

Odbor		Knih		
		bylo	jest	přibylo
A	čísel	402	429	27
	svazků	543	572	29
B	čísel	478	508	30
	svazků	651	715	64
C	čísel	177	188	11
	svazků	347	427	80
D	čísel	236	249	13
	svazků	395	419	24

Celkem obsahuje tedy knihovna 1374 čísel a 2133 svazků, přibylo pak 81 čísel a 197 svazků.

III. Zpráva administrační.

a) „Listů filologických a paedagogických“ jest na skladě výtisků úplných:

I. ročníku	101	
II. „	230	
III. „	224	
IV. „	114	
V. „	170	
VI. „	208	
VII. „	235	
VIII. „	128	
Celkem . . .	1410	výtisků.

Ročníku IX., sešitu 1—2, ze 600 výtisků zbývá posud 228 výtisků.

b) Knih jednotou vydaných:

Steinmannova Výboru ze spisů Xenofontových	1195	výtisků
Rissovy cvičebné knihy	87	„
Sofokleovy Antigony vydání Králova	886	„
Legendy o sv. Dorotě	110	„
Celkem . . .	2278	výtisků.

IV. Zpráva zapisovatelská.

Jednota českých filologů měla koncem správního roku 1881—2 členů

čestných	5
zakládajíclch	144
přispívajících	23
dopisujících	6
činných	84
Celkem . .	262 členy.

Obsah ročníku devátého.

Pojednání.

Úvahy a zprávy.



Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu.

Sepsal Ant. Matzenauer.

Kotromanac, gen. -nca m. srb. quadraginta dies, tempus valetudini spectandae praestitutum; přetvořeno z něm. Contumaz (vlask. contumacia) id.?

Коулокъ s předlož. за- rus. v. Ko, part. insepar.

Koutro, Koutra čes. velum, plaga Bettvorhang einer Wöchnerin; na místě koltro, koltra, vedle koltra stragulum, velum, aulaeum, plaga, tapes, koltryna tapes; asi ze vlask. coltra, coltre lodix, stragulum, pannus funebris příkrov ložní, pokrov; stfr. cotre; sřlat. cultra (z lat. culcitra).

Kova srb. urceus, urna vědro, také koba urnae genus; z turc. kova situla, urna vědro — vedle koga id.

Kovitlac, Kovrčast srb. v. Ko part. insepar.

Коврига rus. un pain rond kulatý chléb, коврижка dim. un pain d'épice perník; slovo etymologicky temné, jak se zdá, cizí; v rum. se nachází kovrig spira pistoria preclík, kteréž připomíná turc. gewrek: simit gewrek i. q. rum. — Do rus. mohlo se to slovo z rum. dostati.

Kovrljati, Kovrnuti srb. коврѣдние stslov. v. Ko, part. insepar.

Koze f. pl. variolae osýpky, neštovice; má sotva co společného s koza capra; možná, že to slovo jest cizí; srov. turc. hasbe morbilli ospice červené.

Kózło hluž. collis; srov. něm. Hügel, sřněm. houc, gen. -ges id. s nimiž by kózło mohlo býti srodné; jest ale také možno, že to slovo pochází z něm. prov. kogel apex, cacumen montis.

Kozor slov. pharetra toul (Mikl. gramm. II. 91.) pravděpodobno cizí, z některé german. řeči; nacházejí se totiž stněm. kochar,

chochar pharetra, sřněm. kochaere, kocher, nněm. Köcher; ags. cocor, cocur, cocer, stsas. cocâre, dněm. střed. koker, kaker id. — holld. koker receptaculum, theca pouzdro, pijl-koker toul pharetra, švéd. koger, dán. kogger id. — Podobně znějící slova vyskýtají se také ve sřlat. cocura, cucurus pharetra, řec. střed. *κούκουρον* theca.

°**Крабити**: rus. коробить, -блю vb. dur. contrahere, constringere, corrugare, incurvare sevříti, svírati, skřiviti, skrčiti, „отъ жáру дóски корóбитъ" von der Hitze werfen sich die Breter, его корóбитъ convulsionibus laborat křeč ho svírá; корóбить-ся contrahi, constringi, corrugari, incurvari, с-корóбить, вс-корóбить, vb. pf. i. q. корóбить, с-корóбленный contractus, corrugatus, incurvatus skrčený, skřivený; téhož původu: čes. krab ruga, obyčejně ve pl. kraby rugae, na východě Moravy posud běžné; odtud krabatý iniquus, asper, scaber; concavus, Aqu. krabatina res aspera, scabra, rugosa, krabatiti plicare, corrugare, krabatěti asperum, scabrum fieri, corrugari. Kmen krab z karb; kořen кръб z кърб, jak se domnívati možno dle pol. kurbanić się corrugari, vietum fieri, a čes. krbatiti se plicari, corrugari. Za srodná možno pokládati: 1. lit. karb-ótas adj. iniquus, asper, scaber, salebrosus, rugosus (°крабатъ), kteréž třeba odděliti od karbas talea vrub, pocházejícího z pol. karb id., ježto jest původu něm., z Kerbe, Kerb-stock; 2. řec. *κάρφω* contraho, corrugo; 3. srov. také švéd. kärf aridus, asper, scaber.

Крабии, крабица stslov. arca, **крабийца** dim. fiscella e vimine plexa, také **крабий**, m. 1. id. 2. arcula, marsupium; kmen krab z karb, v. Ciz. Slov. p. 49. — Dodej lot. kārba ein ovales hölzernes Kästchen, eine Düte aus Birkenrinde, stprus. tarbio Mühlkasten Voc., na místě správného *karbia; ve stprus. Voc. vyskýtá se častěji *t* na místě původního *k*.

Крада f. stslov. rogus **наложи кладѫ великѫ** Sup. 399. 2. fornax pec **злато въ крадоу вложи** Svjat.-Vost. **негорить крада** ib. 3. altare; simulacrum; stčes. krada ignitabulum M. V. — krada přesmyknutím hlásek z karda; za srodná možno považovati: ags. heordh m. lignorum strues, focus, fornaculum, angl. hearth focus, holld. haard, heerd focus, haardje batillus carbonarius, švéd. härd, m. focus, caminus fabri fer-

rarii, stněm. herd focus, arula, herda fervens structura, sřněm. hert, gen. herdes fornaculum, arula, nněm. Herd focus.

Крѫд-ѫ, красти ze krad-ti vb. dur. stslov. furari, bulh. kradù 1. sg. praes. slov. charv. srb. krad-em, krasti, id. charv. — se se subducere, clam abire, srb. — se id. 2. adrepere, rus. кра́д-у, красть, mrus. краду, красти furari, rus. красть-ся, краду-сь adrepere, se subducere, clam abire, pol. kradnę 1. sg. praes. (od neužívaného kradnąć), inf. kraść — 1. sg. praes. kradę zastar. — čes. kradu, krásti furari, krásti se i. q. rus. hluž. kradnyć, kranyć, kradnu furari; kradu, krasć obs., užívá se toliko aoristu kradźech a part. praet. act. II. kradł, a, o ve složen. s předlož. po-wu, polab. weykrast, J. véukrast, Schleich. furari místo stslov. оу-красти, avšak 2. sg. praes. kródės; part. praet. act. II. krodål. Kořen krad; srodným zdá se býti: ags. hredd-an rapere, eripere; srov. také lit. krodžu ze krodju, inf. krosti ze krod-ti abscīdere, desecare, recīdere; uvá-ženo buď — co do významu — charv. kradi-kesa mošenník, kteréž se smyslem srovnává s lat. crumeni-seca, vlask. taglia-borse i něm. Beutelschneider.

Krajina charv. srb. bellum „da će on dignuti krajinu na njih“ Nar. Prip. 89. krajiniti bellum gerere: „I kraljevi s carem umiriše, te se nema s kime krajiniti“. Nar. Pjes. краѵь m. pugna „творецъ ѥсть краѵеви“ Ephr.-Vost. Kořen kra pugnare, bellum gerere, jak se zdá, z kar, tak že by krajina stálo na místě *karjina nebo *kar-ina, *j* mohlo teprva po přesmyknutí býti vsunuto, a кра-ѵь na místě kar-čĭ. Srov. lit. kár-as boj, vojna pugna, bellum kar-is exercitus, Bezz. kar-ónė pugna, proelium, res militaris, kar-eíwis miles, kariáuti pugnare, bellum gerere, lot. kar-ōt, -oju id. karjš, gen. -rja bellum, karja-spēks Kriegsmacht, stprus. karia, karja (them.) exercitus ve složených: a) karia-woytis „Herschaw,“ Voc. přehled vojska, správněji -waytis „Versammlung der Truppen behufs einer Ansprache,“ druhý díl toho slova souvisí se slovesem waitiât loqui, Katech. (wait jest srodné se stslov. вѣт), b) karya-go „Reise“ Voc. i. e. expeditio výprava válečná; go stojí asi na místě ga, srodného se skr. gâ (3. par.) ire, lot. gā-ju eo in compos.: ê-gāju

ineo, intro, gā-jis qui ivit, gā-jums incessus, koř. gā; stprus. kariau-snan acc.sg. Streit, Kampf, Katech. od inf. *kariau-t pugnare; koř. kar; stpers. kâr-a exercitus (Bopp.-Gramm. I. p. 98) — srov. také got. harjis exercitus, copiae, koř. har místo kar, stněm. *hari, heri, sřněm. here, her, nněm. Heer exercitus, agmen, stněm. harjôn, herjôn, skand. herja bellum gerere, vastare; v german. řečech stává často *h* na místě *k* příbuzných jazykův.

Krak, m. kašub. corvus havran; kráka slk. monedula; srodná jsou: skand. krâk-r corvus; krâka cornix (Holtzm. p. 83), švéd. kråka, dán. krage na místě krake id.

Krapavica slov. rana bufo, v. Коропавый.

Крапъ rus. die Kehrseite der Karten, v. **Кропити.**

Krasa f. slov. solum lapidosum, saxosum kamenitá půda, charv. kras rupes in acutum surgens; srov. řec. *κρόκη* 1. silex křemen (na pobřeží morském); 2. litus lapidosum, saxosum.

Krasić, -szę vb. dur. pol. o-krasić vb. pf. adipem immiscere, adipe condire, krasny pinguis (de cervo), o-krasa Fett zum Anmachen der Speisen, zásmažka, omasta, přímastek; lit. krės-nas corpulentus, pinguis mohlo by z pol. krasn-y pocházeti. Srov. stněm. krâs f. pulpamentum, skand. krâs edulium, cibus delicatus, kraesa condire.

Кра́списа, кра́спица rus. Mar. la barre traversière Krenzholz příčné dřevo; z angl. cross-piece id. cross 1. subst. kříž, 2. vb. ležeti na příč, piece kus ze fr. pièce id.

Красга, f. stslov. scabies — **короста** Sbor.-Kir. 47. jest forma rus.-bulh. krasta (-stŭ f.) id. slov. krasta 1. id. 2. porrigo, charv. krasta crusta vulneris, kraste pl. porrigo, srb. krasta pustula, crusta vulneris, porrigo, kraste pl., velike i male, variolae, rus. коро́ста scabies, mrus. короста pol. krosta pustula, pusula, variola, lentigo, krosty pl. variolae, čes. chrásta, starší krásta, jak viděti z adj. krastav u Dal. — 1. crusta vulneris, 2. porrigo „O škralupě neb okydení neb chrastách na hlavách dětinských a na čele.“ Sal. rkp. 1, 2. — 3. chrásty pl. scabies „Proti chrastám a svrabu“ Křišt. Prach. 4. suché chrásty impetigo „O suchých chrastách a lišeji“ Ros. — slk. chrasta, krasta; *ch* jest tu odrůda souhlásky *k*. — **Красга** krasta vzniklo, jak z pol. i rus. tvarův vysvítá, přesmyknutím hlásek z karsta, kmen

kars, suff. ta; prvotný význam byl asi: crusta kra, škraloup, kůra (škrablavá), pak crusta vulneris strup. Srodným se zdá býti: sřněm. harst, f. 1. coagulum cremii*), cremium (mlat. asi příškvar „cremium dicitur id quod de frixis carnibus — extractā pinguedine — aridum remanet in patellā." DC.), 2. exuviae. Ziem., nněm. prov. harst (švejcar.) nix congelata, compacta, prvotně asi crusta nivis. Srov. také skr. karš, krš (6. par. âtm.) radere, scabere, lit. karsz-iù, kàrsz-ti pectinare linum, carminare lanam, strigili radere, lot, kāršu 1. sg. praes., kārs-u, 1. sg. praet. kārs-t inf. carminare lanam, s nimiž краста scabies kmenem i kořenem svým, jenž prvotně kars zněl, souviseti může; podobným způsobem jest rus. чесóтка scabies ve spojitosti se slovesem чесáть scabere, pectere, pectinare, carminare, strigili radere, čes. česati. Derivata: krastati, -stam vb. dur. srb. porrigine inficere, — se porrigine corripi; khróstaty adj. hluž. asper, scaber, краставъ, крастовъ adj. stslov. scabie laborans, scabidus, bulh. krastav id. slov. krastav scabiosus, porriginosus, charv. srb. krastav porriginosus, krastava žaba rana bufo, rus. корóставый, корóстливый scabidus, корóставая лягýшка rana bufo, pol. krostawy pustulosus, obsitus variolis, čes. krastav, -vý, nyní obyčejně chrastav, -vý scabidus, porriginosus, asper, scaber „češte své, ačť i krastavo" Dal. c. 4., chrastavá žaba slk. morav. rana bufo; — krastavica bulh. charv. srb. cucumis okurka od draslavé kůry; slov. krastavica, krastača rana bufo; krastavec slov. 1. porriginosus, 2. datura stramonium, krastavac charv. srb. cucumis — rum. alban. krastavec id. — ze srb. — čes. krastavec, chrastavec scabidus; krastonja, m. charv. srb. porriginosus; коростѣ́ть, -ѣ́ю коростовѣ́ть, -вѣ́ю vb. dur. rus. scabidum fieri.

Крастѣла f. coll. stslov. coturnices; též храстала f. coll. id. здѣ посылаѥть господь храсталоу Pent.-Mih. крастѣль f. coturnix, богъ истоуи — ли (acc. pl.) Vita-Theod. крастѣли Chrys.-lab. i крастели pl. acc. Pent.-Mih. крастѣле Hom.-Mih. 36. крастали

---

*) Zdá se býti chybným na místě coagulum cremi; cremum (mlat.) i. q. cremor, fr. crême (smetana), tedy asi sražená smetana, nebo i škraloup na smetaně.

Pent.-Mih. — vyskýtají se též tvary: **храстѣль** f. coturnix, Glag. **храштѣль**, Georg. **храстали**, pl. Lex. II. srb. rastelj (Dubr.) místo hrastelj, rus. коростель, m. rallus crex, mrus. коростѣль, pol. chróściel, m. čes. křástel, křístel, chřastal, chřastel, chřístel, m. id. stčes. chřiestel „chriestele (acc. sg.) larum Mam.," též dle Kut. bib. larus, „chřístele tlusté pingues turdos" Jel. chřístelík (dim.) „qualia (= coturnix), avis a voce," Aqu. tyto tvary jsou odrůdy zaniklé pravé čes. formy *krástel. — **Крастѣль** stojí, jak se zdá, na místě *krak-stělĭ ze *kark-stělĭ, tak že by stělĭ byla přípona, s níž srov. rus. suff. стель ve свир-и-стель ampelis garrulus brkoslav; krak z kark kořen zaniklého slovesa *krakati z *karkati sonum edere, stridere, jehož rus. tvar by byl корокать; uvážena buďte slovesa: hluž. krokać crocire, crocitare, lit. kark-iu, -ti crocire, sonum edere, (de grue, ansere), stridere schnarren, pak skand. hark n. subst. tumultus, strepitus, kteréž s předešlými slovesy srodné býti může; uváženo buď také, že v něm. se křástel nazývá také Schnarrwachtel, Wiesenschnarrer; х (ch, h) na počátku jmén uvedených jest odrůda staršího *k*. Srov. co do vypadnutí souhlásky *k* před suffixem srb. kreštalica graculus, corvus glandarius, kteréž stojí místo krek-štalica.

Крава stslov. vacca, bulh. krava, (-vù, f.) slov. charv. srb. krava, čes. kráva, rus. корова, pol. dluž. krowa, hluž. kruwa na místě krowa, polab. korvó f. (korwó J. P. i Pf. korwú Pf.) — Krava utvořeno přesmyknutím hlásek z kar-va, kar jest kořen, -va suffix; důležité jest staré skupení hlásek v kaszub. karwa vacca a v pol. karw, také karẃ psáno, bos (v gubernii Augustovské). Srodnými jsou: lit. kárwė z *karwja vacca; stprus. curwis bos, Voc., kurwan acc. sg. Katech. nom. sg. měl prvotně, jak z koncovky *an* acc. sg. vysvítá, zakončení *-as*; ze příbuzných lit. i slovan. slov. viděti, že *u* kořenné slabiky jest odrůdou hlásky *a*; prvotný tvar nominativu sg. byl tedy *karvas. Lit. stprus. i slovan. jména jsou, jak se podobá, ve spojitosti s lat. cervus jelen, cerva laň, pošlých z *carvus, *carva, jak se domýšleti volno dle srodných s nimi celt. jmen jelena: kymr. karw, korn. caruu i carow, armor. karv, karo. Co kmen (i kořen) stanoveno buď kar, kteréž jest ve spojitosti buďto

se řec. *κέρας* (gen. sg. *κέρ-ατος*, *-αος*, i *-ως*) roh, *κεραός* adj., jak se zdá, na místě *κεραFός*, rohatý, lat. c o r - n u, stněm. h o r - n roh atd. — nebo se skr. ś i r a - m, n. i ś i r a s, n. caput (*ś* z původního *k*; *i* kořenné slabiky jest pravděpodobno seslabeno z *a*), zend. ś a r a, m. také ś â r a, n. hlava (*ś* na místě staršího *k*), řec. *κάρ* hlava ve průpovědi *ἐπὶ κάρ* kopfüber, *κάρᾱ* i *κάρη* 1. caput, 2. apex, cacumen. Etymologicky by tedy slova řečená značila zvíře rohaté nebo široko- i pevnohlavé. Ostatně jest, jak se zdá, tenže kořen základem uvedených tu slov s významem „roh“ i „hlava“. Od příbuzného kmene pocházejí také german. jména jelena: ags. h e o r - o t, angl. h a r - t, skand. h j ö r - t r, stněm. h i r - u z, sřněm. h i r - z, nněm. H i r - s ch (starší tvar kmene byl h a r); přípony jsou však docela odchýlné od suff. slovan.

Кравай m. stslov. (?) panis „**коровай** (forma rus.) **имъ** (**виламъ**) **ломатъ** Vost.-Op. 228. bulh. k r a v a j panis rotundi genus pecen chleba při jistých slavnostech, slov. k r a v a j e c dim. placentae genus, srb. k r a v a l j m. „čast (cibus) što svatovi i zvanice nose na svadbu,“ (Vuk) donum nuptiale, cibi genus, na místě k r a v a j, jak vysvítá ze složeného k r a v a j- noša „ona koja kravalj iznosi“ (Vuk); rus. коровай, dim. коровайчикъ placentae genus, testuarium Aschkuchen; též veliký pecen chleba; mrus. коровай = свадебный хлѣбъ; pol. k o r o w a j ein Topfkuchen, Mrong. z rus. neb pravá pol. forma byla by: k r o w a j; lit. k a r w o j a s i k a r w o j u s libum paschale (ze slovan.?). K r a v a j vyvinulo se, jak ze tvaru rus. viděti, z k a r v a j, kdež k a r v zdá se býti kořenem a j příponou; srov. skr. č a r v z k a r v (1. par. — 3. sg. praes. č a r v - a t i) mandere, manducare. — Jiného původu jest slovinské k r a- v a j - e c, „droži (droždí) iz vinskich pěn“ (Mikl. Gramm. II. p. 48).

Kraviti, -v i m, vb. dur. srb. regelare, kraviti se regelari „kravi se na polju“, o d - k r a v i t i vb. pf. o d - k r a v l j i v a t i, -k r a- v l j u j e m vb. dur. regelare „čekaj, dok odkravim noge (smrzle)“, — s e regelari, r a z - k r a v i t i, -k r a v l j i v a t i i r a z - k r a v i t i s e v. o d - k r a v i t i. Dle složených „od-kraviti raz kraviti“ regelare očekával bys, že nesložené k r a v i t i značí g e l a r e činiti, aby něco zamrzlo. Možná však, že nesložené k r a v i t i s nepříhodným významem regelare jest pozdějším útvarem i že

slovesa uvedená kořenem svým kru jsou ve spojitosti se řec. *κρύ-ος* mráz, zima, led; koř. *κρυ*.

Kreč slov. charv. srb. calx vápno; z turc. kiredž id. vysunutím hlásky *i* mezi *k* a *r*; čistě slov. charv. srb. apno, japno, vapno.

Kreja charv. srb. graculus, corvus glandarius sojka; srov. sřněm. kreie, kreige f. corvus, stněm. krâja cornix.

Крейс-сель rus. veli genus větrník na hořejším stežni; z holld. kruis-zeel id. — také něm. Kreuz-segel.

Krzekać vb. dur. pol. coitum appetere, de sue; lit. krẽkinti-s, pa-si-krẽkinti id.

Kreket, m. slov. convicium ranarum, kreketati, -tam i -čem coaxare, krecati lamentari, suspirare; charv. kreket i. q. slov. — srb. krek-nuti clamare (ut gallina, graculus), kreka clamor gallinae, ranae, kreketati coaxare, kreketuša rana, proprie: coaxans; stslov. крєктати, -штѫ coaxare, крєктаниє strepitus, отъ колєсъ — Toržest. Kořen krek; pol. krzektać sonum edere (de pica); srov. lot. krekōt aliquantum tussire pokašlávati; srov. také řec. *κρέκω* 1. sonum edo, clamo (de corvo glandario; 2. ein Saiteninstrument mit dem Plektrum schlagen, vůbec hráti na hudebném nástroji, *κρέκειν αὐλόν* tibiā canere; skand. hrekja (praet. hrak-ta) objurgare, increpare, koř. hrak. Prvotný význam slov tu uvedených byl asi: zvuk vydávati. Sem náležejí: stslov. крєчєтаниє n. clamor, крєчєтъ cicada; rus. кречетъ, pol. krzeczet, krzeczot falco candicans sokol bělavý.

Krekovt, m. slov. picus martius datel černý; suff. ovt, jak se zdá, místo olt, z něm. převedený; koř. krek ze staršího krak; srov. lit. krakė, krakis, id. stprus. kracto „Schwarzspecht“ Voc. — tak stojí v rukopisu, Nesselmann ale v Thesaur. pruss. má právem za to, že se má čísti kracco na místě kraka; švéd. spil-kråka v tomže značení, (nesložené kråka cornix, corvus).

Krempelj, m. gen. -plja slov. unguis dráp; pochází, jak se podobá, ze sřněm. krempel (dem. stat. jména krampe) gekrümmter Zacken fuscina.

Кренгельсъ rus. (Mar.) l'anneau (de voile d'étai), kruh nebo svor na stežňovém větrníku; z angl. pl. cringles stat. jména cringle id.

Křeniti se, -ním se vb. dur. čes. ringi, tristem esse, vagire (de infantibus), hluž. krěnić so ringi, habere speciem hominis morosi, plorare; srov. švéd. skräna vagire, ejulare „wimmern, heulen“.

Kreštalica, kreštelica srb. graculus, corvus glandarius sojka, od zaniklé prostější formy *kreštala, *kreštela, jak se domnívati lze, na místě *krek-štala, -štela, tak že by kořen byl krek: srb. krek-nu-ti clamare ut gallina, graculus; znamenej: lot. krēkjis, krīkjis sojka; řec. *κρέξ*, gen. *κρεκός* jakýsi pták s ostře zakončeným zobákem, tak veliký, jako ibis (Her. 2. 76.) má se za to, že to byla sojka; *κρέκ-ω* clamo (de corvo glandario); srovn. také stněm. chreho garrulus.

Кри́ца rus. la loupe (de fonte) spousta, kruh rozpuštěného železa; srov. holld. krits circulus kruh.

Крило n. stslov. 1. ala, — орлѥ Part.-Mih. 2. *πτερύγιον* pinna — црьковьно Prol.-Mih. отъ четырь крилъ землѥ Men.-Mih. 3. sinus Greg.-Naz. bulh. krilo ala, slov. krilo ala, sinus, charv. krilo, také krelo (ala) Verant. id. 2. fig. tutela, srb. krilo 1. i. q. slov., 2. velum opona na místě dveří, v tomto značení by to slovo mohlo také státi na místě °кръ-ло od кры-ти tegere), rus. крило́ i крыло́ (nesprávně) ala; 2. le bord de chapeau; кры́льце dim. scapula (animalium), крыльцо́ dim. le perron; pol. skrzydło ala 2. everriculum plumeum (anserinum), skrzydło okienne valva fenestrae, čes. křídlo 1. ala, dvěma křídloma Ben. Ezech 1. 23. — 2. = kosinka everriculum plumeum; 3. sinus „seděla mu na křídle“ t. j. na klíně; 4. křídla pl. = dvě pobočné části nějaké věci, křídla vojska alae s. cornua exercitus, křídla dveří valvae; křídlo u klobouku fulcrum pilei; křídla u pláště neb jiného oděvu atd. hluž. křídło ala; polab. kréjdlü n. ala (kreitele J. P. kreydel, S.) — slov. kriliti alis tegere, charv. kriliti 1. id. 2. tueri, — se extendere alas, volare; stslov. крилоуть f. ala, slov. kreljut i kreljot, m. ala, zdá se, že koncovka jut, jot stojí na místě ѭтъ nebo ѭть — srb. kreljut ala, Mik. a mnoho jiných. Za kořen těch slov možno — dle pol. skrzyd-łe a lit. skrid-u vedle skrind-u 1. sg. praes., skrid-au 1. sg. praet., skris-ti ze skrid-ti inf. volare, celeriter currere, skrid-imas volatus, skrid-inėti, -inėju

volare, skrëdžu místo skrëdju, skrës-ti místo skrëdti volare — pokládati скрид skrid ve značení letěti, létati; co prvotný tvar slova крило možno stanoviti *скрид-ло, s počátečné ve slovan. řečech — vyjma pol. — odpadlo a ve slovech řečí slovan. jihovýchodních vypadlo také kořenné *d* před *l* přípony.

Križati, -žam vb. dur. charv. srb. dissecare, in frusta secare raz-križiti, -žim vb. pf. id. krájeti, rozkrájeti, na př. jablko, dýni, križka segmentum úkrojek, skrojek, u-križati ukrojiti, u-križka bucella; čes. křížala, křížalka dim. segmentum pomi laminae instar „křížala jablka zrnatého“ Ben. bibl. cant. cant. 4. 3. „Zkrájej ředkev v křížaly“ Gád. rkp. — Srodnými zdají se býti: lit. grëžti, grëžiu dissecare, graižyti iter. id. krájeti, rozkrájeti, zvláště něco okrouhlého, na př. jablko, dýni, grëžė, grëžalė segmentum rotundum (Mik.-Mat. I. 110. grieže, griežiale „круглый отрѣзокъ“); slova ta jsou v rus. Litvě podnes v užívání; kromě toho se vyskýtají: ap-grëžti abscīdere (ap-griefchti u Bezz.), odtud graiž-tas serra pila (graifchtas u Bezz.), kořen griž; lot. grêž-u, grêz-t secare, dissecare, grêzêns sectio, ictus, grêz-ums sectio. graizīt iter. secare, dissecare. Téhož původu zdají se býti: stprus. craysi Halm, Voc. na místě krajze f.? crays Heu ib. s odraženou koncovkou, možná že na místě kraizes, pl. — také crayse puls „Brei“ (Grun.) — t. j. kraize — pravděpodobno sem náleží, jako něco rozsekaného. Dle stprus. i slovan. lze se domnívati, že lit. i lot. počátečné *g* stojí na místě *k*. I stslov. скрижаль f. πλάξ tabula, petra, stsrb. скрижарь m. discus mohly by s križati souviseti, pak by *s* bylo předsuvkou, nebo by stálo na místě съ.

Krklama srb. lana detonsa vlna, kterou kožišníci s ušitých kožichův sestříhají; z turc. — souvisí totiž s turc. kyrk-lamak tonderi, kyrk-mak, džagat. qirq-maq tondere, qirq-inti lana detonsa. Vámb. 88. Téhož původu jest také srb. krkleisati abscīdere, detondere.

Krkmeta n. pl. srb. cincinni k nom. sg. krkme; cizí; možná že jest ve spojitosti se řec. κρίκωμα, gen. -ατος orbis, circulus, anulus, κρίκος kruh, prsten, κρικίον dim. kroužek.

Крокоріавъ adj. stslov. crispus kučeravý Per. XLVIII. Chronogr. jak se zdá, od zaniklého subst. *крокорıа; kořen krok; srovn.

skand. h r o k k - i n n adj. crispus, rugosus, h r o k k i n - h â r r adj. crispus capillis.

Крохáль m. rus. Tauchergans mergus merganser — na místě крокáль? srov. čes. k ř e h a ř mergus místo staršího k ř e k a ř: „k r i e k a ř“ Mam. Arch. V. 101. lot. k r o k a 1. Taucher mergus, 2. querquedula, anas crecca Linn. čírek; švéd. s k r a c k a i s k r ä c k a mergus merganser. Ve stprus. k e r k o, f. „Taucher“, V o c. mergus, colymbus jest odchýlné skupení hlásek; možná však, že to slovo stojí tak, jako některá jiná ve V o c., chybně na místě k r e k a.

Krokati vb. dur. slov. crocire, crocitare čes. k r o k a t i, -k á m 1. id. 2. coaxare; slov. k r o k a r, gen. -r j a, m. corvus, k r o k a r c a coracias garrula Birkhäher, k r o k l a gallina glociens; za srodná možno pokládati: lit. k r a k - i u, k r a k - t i aestuare ječeti, hučeti, o moři; lot. k r ā k - t, k r ā c u crocire, stertere, graviter spirare, strepere, v lot. stává často dlouhé ā tam, kde by mělo krátké *a* býti; k r a k - š ē t, -e j u fragorem edere, k r a k - š i s fragor; dán. k r o k k - e tussire, švéd. k r a c k - s a crocire, stněm. c h r a c, sřněm. k r a c, k r a c h strepitus, stněm. c h r a h h ô n, sřněm. k r a c h e n crepare, fragorem edere; lat. c r o c - i o, -i r e.

Krok-la f. slov. canterius tecti, pol. k r o k w a 1. id. obyčejně ve pl. k r o k w y canterii, 2. die Holzböcke kobylice, kozy, čes. k r o k - v a i k r o k e v, gen. -k v e 1. tignum, canterius tecti, k r o k v i c e dim. — k r o k v e pl. laquear Aqu. — 2. securicula Verklammerung, Spannriegel; 3. = sloup domový columna, pila, Pr. Kut. rkp. 257. — Srov. lot. k r a k j i s die Hörner am Dachgiebel, kmen k r a k; srov. také lit. k r a í k a s culmen tecti, kteréž by mohlo státi na místě *k r a k a s tak, jako w a í d a s rixa na místě *w a d a s, což vysvítá ze stslov вада calumnia, čes. s - v á d a lis, rixa, skr. v a d clamare, vociferari. Téhož původu také, jak se podobá, k r o k v i c e čes. 1. libella, amussis Schrotwage, Setzwage 2. sipho nástroj k vytahování vína nebo piva ze sudu.

Кроп, k r o p, kořen: stslov. **кропа**, **кропльа** gutta, **кропити**, **-пльѭ** aspergere **кроплѥниѥ** n. subst. vb. aspersio **по-кропити**, **-пльѭ** vb. pf. aspergere, aquam infundere, **по-кропъ** aspersio, slov. k r o p i t i, -p i m i -p l j e m, charv. srb. k r o p i t i, -p i m vb. dur. aspergere, rus. **кропи́ть**, **плю́** id. **кра́пать**, **–паю** 1. vb.

intrans. stillare, 2. vb. trans. variare, marmorare, крапи́на gutta, punctulum, pol. kropić, kropię aspergere, kropka guttula; punctum, kropla gutta; paululum, kropelka dim. guttula, kropisty, kroplisty stillans, čes. kropiti -pím vb. dur. po-kropiti vb. pf. spargere, aspergere, krápnouti, vb. pf. decĭdere, de gutta, krápati, pokrápati, krápěti, po-krápěti stillare, guttatim pluere, krápě, f. kropie f. (zastar.), ze staršího *kropia, gutta, Ms. Ps. 44. 9. „v kropiech in stillicidiis" ibid. 64. 11. kropinka punctulum, krapěje, krápěje, kropěje, krůpěj gutta, krapka, krapinka guttula; paululum; kropka slk. gutta, hluž. krjepić, -pju aspergere, krjepa, krjepja, krjepka dim. gutta, krjepjel. f. i krjepjeń id. Sem také náležejí: rus. крапъ die Kehrseite der Karten, rub karet jako krapatý, kropenatý, slov. krapnik, čes. krapník stalactites, krapet, gen. -pte, m. gutta, ze staršího krapeť (*крапъть), kropenatý varius, sparsus a jiná; maď. karap-ol aspergere, ze slovan. Stejného původu jest lit. krapinti i krapyti aspergere; také skand. hrapa decĭdere mohlo by býti srodným.

Кропа́ть, -а́ю vb. dur. rus. (*кръпати) tractare artem sine peritiā, inepte opus facere, corrumpere opus, male consuere, кропать стихи́ consarcinare versus, кропа́тель malus artifex kazišemeslo, imperitus 2. scriptor ingenio carens pisálek — a jiná; možná, že slova tato jsou jiného původu, než stslov. кръпа pannus; textura, кръпина lacinia, bulh. krùpa (-pù f.) lacinia; sudarium slov. charv. krpa lacinia záplata, lata, srb. krpa 1. lacinia, 2. krpa platna massa lintei plátno 20 loket dlouhé, 3. gunjska krpa panni genus druh vlněné tkaniny; krpa, m. sartor; bulh. krùpè sarcio, slov. charv. krpati, -pam id. charv. srb. krpiti pannum assuere, mrus. корпати sarcire, kteráž jsou, jak se zdá, kořenem srodná se skr. karpaṭa m. vestis detrita, pannosa, kořen karp. — Ježto plynné *r* a *l* ve slovech srodných se častěji zaměňují, mohlo by rus. кропа́ть býti ve spojitosti se stejnoznačným švéd. klåpa vb male facere, imperite versari in re, corrumpere opus, klåpare subst. Pfuscher, Stümper.

Кро́пкій adj. rus. (*кръпъкый; forma indef. *кръпъкъ, kořen stslov. by byl кръп) fragilis křehký, кро́пкость fragilitas křehkosť; srov. lot. krūpis subst. 1. debilis ein Gebrechlicher,

2. nanus, krūp-u, krup-t corrugari, vietum fieri. Viz Krpaslík.

Кропотъ rus. murmur, murmuratio, fremitus, kmen krop; кропота́ть кропочу́ i кропчу́, кро́пчешъ 2. sg. praes. murmurare, fremere objurgare, increpare, morosum esse, кро́поткій, кропотли́вый fremens, morosus, rixosus, кропоту́нъ homo morosus, fremens, кропоту́ня femina morosa, fremens; srb. krpiti (koga) increpare poukazuje k tomu, že rus. kmen кроп stojí na místě stslov. *кръп. Za srodná možno pokládati: lat. crep-o, crep-itus, crep-ito, crep-ulus šumný, hlučný a j.; lot. krā-pāt, krē-pāt crocitare — asi na místě staršího krap-, krep-. Prvotný tvar kořene byl krap; skr. krap lamentari, supplicare (PW. II. 477). V got. hropjan clamare, vocare, hrop-i clamor odchyluje se *o* kořenné slabiky, neb got. *o* jest vždy dlouhé i stává ve příbuzných slovech skr. -ému *â* naproti; skand. hroepa conviciari, obtrectare.

Krosnati se, -nám se vb. dur. za-krosnati se vb. pf. čes. sich ansetzen (von Beulen) „krosná se mu boule" (tuber); kořen kros; srov. lit. kras-û-s, kras-ti-s considěre sednouti (na stolici, na sedadlo), at-si-krasu, -krasti sednouti na jiné místo, přestěhovati se.

Кросно n. stslov. liciatorium, textura, **кросна плоуга** Greg.-Vost. bulh. krosno, n. vratidlo, válec u stavu tkalcovského Weberbaum, charv. srb. krosna, f. machina textoria stativa, stav tkalcovský, rus. кро́сны f. pl. pol. krosna pl, n. id. čes. zastar. i slk. krosna pl. n. hluž. krosna pl. id. Srodným zdá se býti: řec. *κρόκη* subtemen, textura útek, tkanina, koř. *κρεκ*: 1. sg. praes. *κρέκω* schlagen, die Fäden des Gewebes festschlagen, weben; dle toho by ve slovan. slovech *s* kmenové slabiky stálo na místě staršího *k*.

Кротити, крощѫ, -тиши vb. dur. cicurare, — **звѣри**, mitigare — **гнѣвъ** Per. 100. blandiri, adulari, **оу-кротити** vb. pf. cicurare, mansuefacere, mitigare **гнѣвъ львовъ можеши оукротити**, Izv. 535. **оу-кроштати, оу-краштати -аѭ** vb. dur. id. na místě -kratjati, **оу-кротѣти, -ѣѭ** mansuefieri, bulh. krotè vb. dur. domo, cicuro, u-krotè vb. pf. id. slov. charv. krotiti, -tim vb. dur. u-krotiti vb. pf. domare, srb. u-krotiti id. rus. у-кроти́ть, -чу́ vb. pf. у-крощáть, -щáю vb. dur. mansue-

facere, mitigare, domare — звѣря (feram), — гнѣвъ; vincere, superare — непріятеля; у-кротить-ся mitigari, mansuefieri, se remittere, у-кротился гнѣвъ, укротился вѣтръ ventus cecidit, pol. k r o c i ć, -c ę vb. dur. mitigare, domare, u - k r o c i ć vb. pf. u - k r a c a ć, -c a m vb. dur. id. čes. k r o t i t i, -t í m vb. dur. s - k r o t i t i, u - k r o t i t i vb. pf. frenare, domare, mansuefacere, cicurare, mitigare placare; stslov. кротость f. mansuetudo, modestia, srb. k r o t o s t mansuetudo, rus. кро́тость id. et lenitas, clementia; stslov. крот-ъкъ adj. mansuetus, lenis, modestus, кротокъ смысломь Hes. вѣтрь — Prol.-Mart. bulh. k r o t ù k cicur, mansuetus, slov. k r o t e k, -t k - a -o id. et mitis, charv. srb. k r o t a k, -t k - a, -o mansuetus, rus. кро́ткій, кро́токъ (forma indef.) mansuetus, mitis, lenis, clemens, čes. k r o t k ý, k r o t e k, -t k - a, -o i. q. slov. krotké mravy, krotký duch mansuetudo; slov. k r o t k o č a, k r o t k o s t, charv. k r o t k o ć a, k r o t k o s t, čes. k r o t k o s ť mansuetudo; stslov. кротo-доушіє, n. mansuetudo rus. кротко-ду́шіе, -нра́віе id. stslov. нє-оукротнмъ immansuetus, ferus -звѣрь Chrys.-lab. vehemens -мо полѣнию (ardere) Dioptr. rus. не-у-кроти́мый indomitus, effrenatus a jiná; kořen крот krot. Srov. řec. *κράτ-ος*, n. robur, vis, potestas, principatus, ditio, imperium; *κρατ-ύς* potens, dominus, *κρατ-έω* potens sum, domo, supero, vinco, dominor, impero, rego imperio — atd. skr. k r á t u -, m. potentia.

Křoupati čes. cum strepitu mordere, místy také k ř a m p a t i — k ř u p k a cartilago, kmen k ř u p ze °крѫп; také ve ch r u p - n o u t i vb. pf. ch r u p a t i, ch r o u p a t i vb. dur. knorpeln, ch r u p 1. das Knorpeln, 2. das Gebiss, ch r u p a v k a, ch r o u - p a v k a, ch r u p k a cartilago, kdež počát. *ch* zdá se býti odrůdou souhlásky *k*, stojí *u*, *ou* na místě nosovky ѫ, jak se domnívati lze dle hluž. k r y m p a ć, k r y m p o t a ć cum strepitu mordere, k r y m p a n j e, k r y m p o t a n j e, k r y m p o t strepitus mordendo effectus; srov. také lot. k r a m p - t, k r a m p - j u dentibus prehendere, eripere.

Kručina, k r u č i n k a dem. čes. genista, pol. k r z ę c i n k a id. — *ć* na místě *cz*, jako v *cie*mierzyca helleborus místo *czemierzyca; *u* slova čes. ze staršího nosového *ụn*.

Kruk pol. corvus havran; k r u k a ć crocitare. Za srodná možno pokládati: lit. k r u k - t i, k r u k - i u grunnire, k r a u k - t i -i u crocitare, k r a u k l y s cornix; lot. k r a u k j i s corvus frugilegus,

kraukls corvus místo *krauklas; got. hruk-jan crocire. hruk-s, m. hruk, n. crocitus; v ags. hrôc cornix, graculus, skand. hrôk-r stněm. hruoh id. odchylují se samohlásky kořenné slabiky. — Sem může také čes. kručeti crepitare, de intestinis, kořen kruk, býti potahováno.

Kruniti, -nim vb. dur. srb. friare, carpere — stojí, jak se podobá, na místě kruhniti i jest stejnokořenné s krušiti id.

Krusteń s předlož. pod- pol. sartago — v. Podkrusteń.

Krb (°кръбъ) čes. vasculum foenisecae; 2. fumarium Rauchloch; 3. focus Feuerherd in der Stube, Leuchte lucernae species; 4. krb i krban, columbarium; vůbec něco vydlabaného, vyhloubeného, dutého; krbec, krbek, krbík dim. i. q. krb; pol. kurbańka receptaculum, corbis e cortice; dluž. karban uter vacuus, cava arbor, arca operculo carens, infundibulum molare; srov. 1. lit. kurbas corbis, ve vedlejší formě gurbas také hara, stabulum pecuarium, kteréž by však také z něm. pocházeti mohlo; 2. stněm. churpa sporta.

Krbanj, m. srb. (°кръбань) haustrum e cucurbita; čes. krbaně f. urceus veliký žbán (na smetanu a p.), krbka slk. urceus; srov. skand. krubba ampulla.

Krczicze (pl.) stpol. Haar, Zof. 84 a. 32. také kryczycza ibid. 140. b. 31. t. j. krcica (°крътица)? tak že by to slovo souviselo s lit. kartis crinis jubae, karczei pl. juba.

Krga srb. (°кръга) haustrum e cucurbita; čes. krhanice olla, sinum, slk. krhla, krhlenka cupa, lacus; srov. sřněm. kruoc, gen. -ges lagena, nněm. Krug urceus; lit. krágas urceus, stprus. kragis, Voc. cragge, Grun. urceus, cantharus. Odchýlné skupení hlásek vyskýtá se ve slk. karhan olla i ve hluž. karan urceus, stojí-li skutečně, jak někteří za to mají, místo karhan.

Krhy m. pl. čes. (°кръгы) lippitudo, krhati lippire, krhavý lippus, -avé oči; krhavosť lippitudo; srov. rum. kurg fluere, defluere.

Кръх koř. 1. frangere, conterere, minuere; 2. praecipitare: krhati vb. dur. slov. (°кръхати) defringere, decerpere, decutere, krhnoti, -nem vb. perf. ferire, icere, vedle kréhnoti, s-krhati ob-tundere, charv. krhati, -šem, srb. krhati -ham frangere, n. pr. vrat (collum) staklo, crěp (krhati 2. tussire, de equo, sotva sem náleží) krhnuti, -nem vb. pf. charv.

diffringere, rumpere; ferire, icere, s-krhati charv. srb. 1. frangere, — nož, kola, vrat, nogu; conterere, 2. srb. conjicere — u lonac in ollam conjicere; s-krhati se praecipitari, „skrhati se s konja“ effundi equo; se conjicere skrhali se svi u jednu sobu (jízbu), ukrhati violentā morte perimere; кръшити -шѫ vb. dur. stslov. frangere, съ-кръшити -шѫ mutilare, bulh. krŭšè decerpo, findo, s-kŭrši th. inf. Milad. 359. — slov. pre-kršiti, -šim vb. pf. frangere, perfringere, s-kršiti diffringere, conterere, charv. srb. kršiti, -šim frangere, pre-kršiti diffringere, 2. fig. charv. violare legem, 3. srb. finire, perfungi „i to prekršismo“; u-kršiti defringere, decerpere, — cvijet decerpere florem; rus. крошúть, -шý minutatim concīdere, friare, conterere, 2. emittere e manibus, накрошúть vb. pf. на- крóшивать vb. dur. interere, infriare, рас-крошúть, рас-крóшивать friare, minutatim conterere a jiná; pol. krszyć, krszę friare, conterere. Srodná jsou: lit. krùszti, kruszù pinsere, contundere, conterere, pa-kruszti i su-kruszti 1. vb. trans. id. 2. vb. intrans. macrescere, debilem fieri, deficere, su-kruszęs debilis, decrepitus, kořen krusz; lot krausēt, -eju pīnsere, decutere aristas hordei, deglubere grana hordei, opíchati ječmen, dělati kroupy, sa-krausēt id. kořen krus; srov. také švéd. kras-a vb. conterere, collidere, confringere roztlačiti, rozbiti, kras: „slå i kras“ id. vlastně na kusy rozbíti; dán. krase vb. n. confringi, rumpi. Od téhož kořene pocházejí: кръха f. stslov. mica, rus. кроха́ (dim. крóшка, крóшечка) 1. mica panis, frustulum, res parva, 2. qui non juste excrevit skrček; крошечку adv. parum, paululum, vlastně jest to acc. sg. dim. крошечка; крохо-бóръ, -бóрка který (která) ze skouposti po troškách kupuje. Co do hlásek hodí se ke stslov. кръха i rus. кроха́ lot. krusa gutta aquae conglaciata kroupa ledová, lit. kruszà id. 2. fragmentum glaciei kra ledová; krhelj, gen. -hlja, m. slov. krhljič dim. segmentum mali tostum; krhlika f. krhlikovec m slov. rhamnus frangula, krhličje, n. coll. rhamni; srov. rus. крушúна i čes. krušina rhamnus frangula, kteréž souvisí s крушить frangere; krhljak m. slov. panis genus Kletzenbrod; krhljač m. slov. radula; кръхость f. stslov. fragilitas; slov. krhkost, krhkoča, charv. krhkoća id. od adj. krhek, krhak; кръхотъка stslov. mica, крохóтка rus. 1. mica, res parva,

2. parum věc malá, trocha; крóхотный adj. rus. parvulus, minutus; кръхъкъ adj. stslov. fragilis, slov. krhek, charv. srb. krhak id. 2. mollis, marcidus кръхъть m. gen. -ти stslov. 1. maza, „крохти (pl. strus. fragmenta? sg. by byl крохоть) златыѧ" Op. 2. 2. 115. — 2. gutta, 3. fragmen, fragmentum, e conject. „роукоу на крохти раздробленоу" Zlatostr.-saec. XVI. — slov. krhet fragmen, Habd. srb. krhat frustum, krhtiti frangere, Mik. kršak, -ška, -o, srb. (°кръшькъ) fractus; крóшево rus. crambe minutatim concisa kapusta drobně posekaná; kršelj slov. morpio muňka, srb. kršijelj m. ricinus „nekakav mali krpelj, koji se ukoti psima u uši", Vuk. klíšť — pochybno, zdali sem náležejí; krszyna f. pol. mica, frustulum; крóшица f. rus. pstruh salmo fario; pochybno, zdali sem náleží; krškati vb. dur. srb. (dem.) frangere; о-крóшка rus. iusculi genus kalte Suppe von geschnittenen Bratenstückchen und Gurken mit Kwass oder mit sauerem Milchrahm. Schm.-Wb.

Krch-ý adj. čes. sinister, hluž. korch manus sinistra (кръхъ), v. kořen °кръс misere crescere, marcescere, debilem fieri etc.

Крък, kořen stslov. — samohláska stála prvotně před *r*: кръкнѫти, -нѫ stslov. pipire; коркати crocitare, Trigl. jest forma strus. — slov. krketati sonum edere, de gallo indico, srb. krknuti, -nem vb. pf. muttire, charv. srb. krkljati fremere, strepere, de aquā fervente, krkljanje n. fremitus, strepitus, srb. též krktati, -ćem, krkoriti, -rim i. q. krkljati; rus. кáркнуть, -ну vb. pf. каркать vb. dur. crocire, crocitare, каркунъ corvus (prov.), кéркнуть vb. pf., кéркать vb. dur. pipire, sonum edere, sicut lepus, кéрканье n. pipitus, clamor leporis, čes. krkati, krkám 1. crocire, crocitare, „vrána krká," Us. 2. screare, ructare „a dávajíc mu políčky, zášijky, naň krkajíce, jeho tázachu." Leg. rkp. 195. 2. — krkan (zastar.) jakýsi pták „geria," Bhmr.; krkavec corvus; hluž. korčeć vb. dur. korkotać iter. grunnire, kurkać, -kam gemere, de columbis; dluž. kyrcaś, -cam; sem lze také stavěti: srb. krcati, -cam vb. dur. dentibus frangere, krčati, -čim 1. murmurare, susurrare „krči vojska u polju", 2. crepare „krči mu crijeva (intestina) od gladi" (hladem), 3. spiritum interclusum ducere, krčanje, n. strepitus, susurrus loquentium; crepitus; spiritus interclusus. Tenže kořen, avšak co do zvuku změněný, vyskýtá se také ve stslov. цръкъгениѥ

n. stridor — мышин, црькт — Dial. čes. crknouti, crkati 1. sonum edere, de nonnullis avibus, 2. stridere, de cicadā, gryllo; 3. crepitare, strepere, řetěz (catena) crká; 4. stillatim decurrere cum sonitu. — Srov. lit. kark-iu, -ti stridere, crocitare, kirk-iu, -ti clamare, stridere, pipire, kurk-iu, -ti coaxare; lot. kārk-t, -stu, clangere (de gallinis); coaxare; kārk-ulis spiritus gravis, singultus, kērk-t clangere (de gallinis); vagire, strepere, sicut cataracta; kērk-sis cataracta, kirk-stēt, -eju stridere; kōrcēt crocire, stertere, graviter spirare; kurk-t, -stu vagire, „quarren"; personare (de auribus); srov. také řec. κέρκ-ω, vedlejší a méně užívaná forma slovesa κρέκ-ω sonum edo, clamo (de corvo glandario), sono (de lyrā); ags. cearc-ian, cearc-ettan stridere; příbuzné kořeny ve značení „sonum edere" nacházejí se také ve skr. krk-aṇa, m. perdicis species a ir. cearc gallina.

*Крък durescere, obrigescere: u-krknôti, za-krknôti slov. obrigescere, obdurescere, mori, na-krknôti intumescere (de pane) pre-krknôti diffringere, s-krknôti conferruminare; srb. za-krknuti obturari, „zakrkla (zacpala se) cijev," s-krknuti se 1. conspissari zhustěti, zhustnouti; 2. obscurari zatmiti se, o listnatém lese; rus. о-коркнуть frigore perire. Sem náležejí také slov. crknôti, po-crknôti perire (de animalibus), po-crkati iter. pf. id. pokapati, poscípati, crklina bestia morticina, charv. srb. crknuti, -knem vb. pf. perire, rumpi. crkavati vb. dur. frequ. perire, po-crkati, -kam interire alius ex alio; srb. crkanica 1. bestia morticina 2. pellis bestiae morticinae, crkavica morbus quidam pecoris „bolest, od koje stoka crkava; crkotina bestia morticina. Srov. lot. kurk-t, -stu inwendig dürr, saftlos werden, hohl werden, schwammig wd. iz-kurcēt 1. id. 2. flaccescere; srov. také skr. kark-aśa durus, asper; dle toho možno se tedy domnívati, že v kořeni крък stála samohláska prvotně před *r*.

Крък, kořen stslov. contrahere, contorquere, curvare, corrugare; samohláska stála prvotně před *r*: крѫчити, -чѫ vb. dur. stslov. contorquere, кору- Trigl. jest forma rus., при-крѫчити, -чѫ curvare, съ-крѫчити contrahere „съкрѫчиши ꙗко бельчюгъ вꙑѭ (collum) своѭ" Zlatostr. — сꙗ contrahi, bulh. z-grъčъ vb. pf. z-grъčěvam vb. dur. corrugo — *g* na místě *k*; slov. krčiti,

-čim vedle grčiti contrahere, contorquere, s-krčiti id. — se contrahi, convelli, charv. srb. grčiti, -čim, n. pr. noge contrahere, corrugare, — se contrahi, convelli, corrugari, s-grčiti se charv. convelli, convulsionibus laborare, contrahi, corrugari, *g* na místě *k*; rus. кóрчить -чу contrahere, contorquere, — ся convelli „пáльцы на нóгахъ кóрчатся отъ сýдороги,“ рас-корчи́ть vb. pf. рас-кóрчивать, -ваю vb. dur. membrum distortum, contractum, vietum sanare, с-кóрчить, с-кóрчивать contrahere, contorquere, с-кóрченный contractus contortus, pol. kurczyć, -czę vb. dur. s-kurczyć vb. pf. contrahere, incurvare „skurczyć szyję, rękę, roz-kurczyć extendere, čes. krčiti, -čím contrahere, contorquere, corrugare „krčí ruku“ retrahit manum Jel. Petr. krčiti ramenem; po-krčiti corrugare, s-krčiti id. et contrahere, — se contrahi, corrugari, viescere. Od téhož kořene pocházejí rus. коркъ, -кій curtus ve složen. корко-носый qui curto est naso, slk. krkva ruga, plicatura, krkvati corrugare, plicare; pak krč slov. slk. morav (*кръчь) spasmus, convulsio, charv. krč i grč, srb. grč id. rus. корча i корчь, pol. kurč, čes. křeč m. f. id. s odchýlným sledováním hlásek; — maď. görcs spasmus, ze srb. rum. kèrčejŭ id. z-gāērč-esk inclinari, curvari, contrahi, ze slovan. — Srov. skr. hurčh (hûrčh, 1. par. hûrčhâmi) inflexum esse, jehož počátečné *h* by mohlo státi na místě *kh*; srov. také skand. kyrkja contrahere, strangulare, o němž však Holtzm. p. 76. ne bezdůvodně za to má, že stojí místo *kvirkja; dle toho by se tedy lépe hodilo ke stslov. сквръчнти comprimere, srb. skvrčiti contrahere; foneticky shoduje se s kořenem крък holld. hurk-en conquiniscere, vlastně seděti skrčený, hurk subst. skrčené sezení, skrčená postava.

Крък-ъıга stslov. camara; currus; lectica, крнкыга Esai. 40. 22.-Vost. lectica; chybně крекрнга Psalt.-Theod. místo крекъıга; rovněž chybně кръгъıга jumentum Sup. 402. 17 místo кръкъıга. Ve stslov. Lex. II. uvádí se pod tímto slovem také креүелы Alex. není však udán význam; rus. крéчелъ značí feretrum nosidla. Srov. kmen крък, jehož starší tvar byl, jak se zdá, krak, s lot. krakjis (nesprávně také kragis psáno) ein hölzerner Dreifuss zum Sitzen; ein Gestell, um etwas darauf zu stellen oder zu legen; ein kleiner Stuhl, eine kl. hölzerne Bank; srov. také skand. kraki, krak-r baculus, scipio, pertica, dán.

2*

krage eine Kletterstange — *g* tu stojí na místě *k*, jako častě v dán. — norw. krakke lavice, stolice scamnum.

Кръма f. stslov. 1. puppis, 2. gubernaculum, slov. charv. krma puppis, srb. krma gubernaculum opačina, hlavní veslo; rus. кормá puppis, mrus. кéрма, кырма; stslov. **кръмити -млѭ** gubernare, — **корабль** Men.-Mih. srb. krmiti, -mim gubernare, -čim regere; stslov. **кръмило** gubernaculum, rus. **кормúло** id. (ze stslov.) čes. korma puppis, kormidlo gubernaculum z rus. — stslov. **кръмитель** gubernator, srb. krmar id. stslov. **кръмьчий**, m. rus. кóрмчiй id. a jiná. Podobně, jako stslov. **кръма**, rus. кормá a ostat., znějí řec. *κορμός* fustis, truncus, caudex, postis kyj, pařez, peň, řec. střed. *κορμός* truncus, *κορμή* corpus, nřec. *κορμός* truncus, stirps, stipes, s nimiž také špan. córma caudex, truncus souvisí. Na základě toho podobného znění slov řec. mohl bys domnívati se, že řečená slovanská slova jsou ve spojitosti s uvedenými slovy řeckými; přechod významův by nebyl nemožným, srov. v té věci vlask. fusta veslárská loď, kteréž odvozeno jest od lat. fustis kyj, sřlat. fustis dřevo, strom, pak vlask. legno navigium z lat. lignum dřevo. Avšak **кръма** pochází, jak se podobá, ze řec. střed. *πρίμα* puppis DC. (střec. *πρύμνα* id.) proměněním počátečného *p* v *k*; ze stslov. převedeno pak to jméno do ostatních slovan. řečí, ve kterých se nachází. Také neshoda kmenových samohlásek v rus. кормá a mrus. керма, кырма svědčí o cizím původu. — Rum. **кърмъ** ze stslov. od **кръма** odvozeno také maď. kormány gubernaculum, kteréž pak i do srb. přešlo, kdež se nachází korman gubernaculum vedle krma id.

Крън, kořen stslov. amputare, mutilare, truncare, findere — samohláska stála prvotně před *r* —: **о-кръннти, -нѫ** amputare, **о-кръненне**, n. subst. vb. amputatio, slov. krnjati, -njam mutilare, krnôti, -nem vb. dur. (Lex. II.) o-krniti, -nim id. charv. o-krnjiti, -njim vb. pf. o-krnjati, -njam vb. dur. mutilare, frangere (vas) na př. — lonac (ollam), čašu (poculum); — zub frangere, mutilare dentem, srb. krnjiti, -njim diffindere, krnjenje, n. diffissio, o-krnjiti, -njim vb. pf. o-krnjivati, -njujem vb. dur. i. q. croat. — lonac, čašu; o-krnuti, -nem decerpere, delibare, rus. корнáть, -нáю vb. dur. о-корнáть vb. pf. truncare, mutilare, amputare (e. gr. aures, caudam) о-корнанный mutilatus; čes. krniti,

-ním corrumpere, depravare; — крънъ adj. stslov. 1. cui aures amputatae sunt, 2. qui mutilo est naso, корнъ Ber. jest forma rus. „овча (n. na místě овьчѧ mladá ovce) корно“ Vost. кръно-носъ adj. stslov. cui nasus amputatus est, zkaženě крънось, charv. krn, a, o mancus, mutilus krnjav, krnjast id. slov. krnjast id. srb. krnj, a, e fissilis, krnjav, krnjast id. rus. корнъ mutilus ve složen. корно-ýхой cui aures amputatae sunt, корнóсый, курнóсый qui obtuso est naso, místo корно-нóсый; charv. krnjo, m. mutilus, krnjo-rog adj. qui truncatis est cornibus, srb. krnja, m. (obs.) i krnjo m. diffissus, mutilus na př. čovjek bez uhā cui aures amputatae sunt, vo — (místo vol bos) bez rogā absque cornibus; — sud (okrnjen) vas fractum, diffissum, krnjača fragmentum, krnjadak, gen. -dka mentum, truncus, o-krnjak charv. srb. truncus, o-krnjčina srb. id. — Sem náležejí také slov. charv. krnja lacuna, fissura, rima slk. krňa, dim. krňka, nesprávně grňa, grňka, čes. krně, krňka lamina cultri. Srodnými zdají se býti: lot. kārnīt excīdere ramos, interlucare arbores, exenterare pisces, koř. kārn; skr. karn (10. par.) findere; srov. také dolnoněm. karn segmentum, frustum „ên karn hering“ Brem. Wb. 742. úkrojek sledě. V ir. crinim mordeo, pungo, seco jest jiné skupení hlásek.

°Крън kořen, čes. krn misere crescere, debilem, morbidum fieri vel esse: krněti, -ním misere crescere, vietum fieri, za-krněti vb. pf. id. za-krnělý 1. misere adultus, vietus 2. torvus, tetricus, o-krnělý morbidus, krniti se corrugari, frontem contrahere morbidum esse, krně, n. gen. -ěte quod est misere adultum; slk. krnovatý debilis, marcidus. Srodnými zdají se býti: lot. kurnēt, -eju tristem esse, sa-kurnēt, -eju flaccēre, languēre, aegrotum esse; dle toho volno domnívati se, že v крън stála samohláska prvotně před *r*. Zdali také slov. za-krnél qui est atrā bile, za-krniti se occīdere, de sole, lunā, sem náležejí, jest pochybno.

Крън, kořen strus.: кръниѫти, кръниѫ emere, крьн Chron. Pravda-rus., крену emo rus. obs. — souvisí, jak se zdá, kořenem se skr. krî (9. par. âtm.) 1. sg. praes. act. krînâmi, 1. sg. praes. med. krînê, emere; ir. creanaim emo, kořen kren; kymr. prenu, Z. I. 77. kořen pren koupiti — proměněním hrdelné souhlásky v retnou.

Кръпа stslov. pannus, textura, v. **кропать**.

Krpaslík čes. zastar. nanus, pumilio jest vlastně dim. zaniklého *krpasl nebo -sel, nyní trpaslík kořen krp (°кръп), od něhož pocházejí také: krpěti sitzen bleiben, slk. krpec, krpatec, krpelec, za-krpelec, za-krpelek místo -krpělec, -ek nanus, pumilio, s-krpatěti pumilionem fieri; srodnými jsou: lot. krup-s i krūp-is nanus (krups též rana bufo), krup-t, krūpu i krupēt, -eju skrčiti se zusammenschrumpfen. — Srov. také skr. krp-aṇá miser, miserandus.

Krpelj, m. slov. charv. srb. (°кръпель) ricinus klíšť, srb. také krpijel; srov. lot. kjirpis teredo dřevotoč; rozličnosť významu však tu vadí.

°**Кръс**, kořen, misere crescere, deficere, macrescere, tabescere, debilem fieri, marcescere — samohláska stála prvotně před *r*; čes. krsati, -sám (°кръсати) vb. dur. i krsnouti, -nu misere crescere, deficere, tabescere „— bídně krsati, mizeti a hynouti. Br. na Žal. 89. 48. za-krsati, za-krsnouti non juste excrescere, marcescere, minui, depravari, „u vás jsú zakrsaly kosti“ St. Skl. V. 186. zakrsalý, zakrslý qui non juste excrevit, zakrsalý strom arbor misere adulta, krs (°кръсъ) id. krsek, -ska, qui non juste excrevit, pumilio (de homine et arbore), zá-krsek, zá-krslík id. krsovatý, krskovatý adj. qui non juste excrevit, charv. srb. kršljav, a, o id. slov. za-kršljati misere crescere, marcescere, charv. srb. za-kršljati, za-kršljaviti na místě -věti id. — pol. karślak arbor misere adulta. — Srodná jsou: skr. karś, krś (4. par.) attenuare, sôkakarśita moerore attenuatus, emaceratus, krśá- adj. macer, tenuis, kârśja n. macies, trop. exilitas, tenuitas, zend. kereśa macer — *ś* z původního *k*; lit. karsz-tù 1. sg. praes., karsz-aú 1. sg. praet. kàrsz-ti, inf. senescere, proprie marcescere, debilem fieri, tabescere, karszė f. senectus, marasmus stáří, věk slabosti, karszėtas adj. decrepitus, ap-karszęs, pa-karszęs id. koř. karsz; lot. kārs-t, no-kārs-t senescere, koř. kārs. Srov. také ir. creas angustus, arctus, restrictus, parvus, ač skupení hlásek se odchyluje. Od téhož kořene pocházejí: čes. krchý 1. laevus, sinister, krchá ruka laeva manus, jako nedokonale vyvinutá, 2. qui manu sinistrā utitur pro dextrā „toliko levé ruky užíval,

byl krchý“ Br. na Jud. 3. 15. krchňavý, kršňavý i. q. krchý krchák, krchňák, kršňák, kršňavec = levoruký, = krchý 2. — hluž. korch 1. manus sinistra; 2. i. q. boh. krchý; pak korchować manu sinistrā uti pro dextrā, koršny, koršniwy adj. koršniwc subst. i. q. krchý 2. *ch* pochází ze staršího *s*.

Кръсмати, -маѭ vb. dur. stslov. morari, **кръсманиѥ** n. subst. vb. tardatio, **о-кръсмъ** id. **по-кръсмати, -маѭ** tardare, srb. (obs.) krsmati cunctari, cessare, moram facere, též s předlož. po-. za-; Krsman nomen viri asi ve prvotném značení: cunctator; kořen jest **кръс**, jehož samohláska prvotně stála před *r*; **кръсмати** jest, jak se domnívati lze, odvozeno od zaniklého subst *__кръсмъ__ mora, tardatio. Srodné jest lit. karszinti moram facere, retardare, kořen karsz.

Krš f. charv. (***кръшь**) regio saxosa, srb. krš, gen. -ša, m. 1. saxum, lapis skála, kámen, 2. alluvio co povodní naplaveno jest (význam ten není docela jistý), kršina augm. saxum, lapis; alb. krš saxum, ze slovan. kršak adj. srb. saxosus, praeruptus; kršan adj. charv. srb. 1. praeruptus, saxosus, 2. egregius, praeclarus, prvotně asi prominens. Srodnými zdají se býti lit. pa-kruszis praeceps ripa, krauszas, kraúszius locus praeceps ad aquam, ripa praeceps et saxosa, kořen krusz praeruptum, praecipitem esse, náležité sloveso toho významu však chybí; skand. hreysi saxetum, Holtzm. 129. ags. hruse rupes; — srov. také ags. hrŷsian dejicere.

Кръшни f. stslov. pugnus pěst **биѩ кръшнеѭ** παίων πύξ Greg.-Naz. **пьрсьнъıхъ кръшънь** i **-шьнь** Io.-Clim. **бивый корьшнями по ланитома** (místo **-тама, ланита** gena, mala) Vost. rus. корхъ pugnus; kořen кръх, jehož samohláska stála prvotně před *r*; za srodné možno pokládati lot. karsēt, kārsēt percutere verberare, koř. kars, od něhož pochází také kars-ēns fustis. Sem by mohlo také rus. кápша un arbre déraciné et emporté par l'eau náležeti jako strom vykláceny, z kořen vyvrácený; očekával bys však корша.

Krŭštè i kreštè bulh. clamo; srov. lit. krykszto-ti, -ju clamare, vociferari, sonum raucum edere, *k* by mohlo býti vsuvkou.

Крът, kořen z kart, sonum (raucum) edere, stridere: stslov. **крътѣниѥ** subst. vb. grunnitus od zaniklého slovesa ***крътѣти**;

slov. za-krtiti streng auffordern, rus. картавый adj. stridens schnarrend, картавить stridere schnarren, kmen карт měl by se správněji корт psáti; pol. karcić, -cę kárati castigare verbis; kmen kart. Srov. skr. kart (10. par. kîrtâjâmi) 1. dicere, eloqui, enuntiare, memorare, 2. laudare, kteréž ale Bopp považuje za denom. stat. jména kîrti gloria; srodnosť uvedených slovan. slov s tímto skr. jest tedy pochybná; srov. také řec. *κόρτ-ος* i. q. *κρότος* Hesych. strepitus, plausus, crepitus, sonitus, *κορτ-εῖν* i. q. *κροτεῖσθαι* rachotiti, chrustěti, břinčeti, klepati, pleskati, vůbec zvučeti; uváženo buď také skand. hirt-a admonere, verbis castigare, jehož význam se shoduje s pol. karcić; *i* kmene hirt může býti stenčeno z *a*.

Krta pol. (*кръта) mica trocha; kořen **кърт** z kart findere, secare, dissecare. V. **Кортикъ.**

Крътань m. stslov. guttur jest, jak se zdá, jiného původu, než **грътань**; pol. krtań, m. arteria aspera; stanoven buď kořen **кърт** (z kart) sonum edere, kt. v. Téhož původu také pol. krtunić się, krztusić się graviter tussire, screare.

Krt, a, o adj. srb. (*кръть) krto meso carnes excepto adipe, pulpa libivé maso, 2. durus, inflexibilis, fragilis, n. pr. krto gvoždje (ferrum), — drvo (lignum), krtina i. q. krto meso. Srov. lot. kurtēt, -eju holzig oder schwammig werden (bes. von Gewächsen, Wurzeln), iz-kurts marcidus, flaccidus (e. g. de rapis); holzig, schwammig, iz-kurtēt 1. i. q. kurtēt 2. marcescere; 3. succo carere.

Krùtè vb. dur. bulh. scabo, scalpo; srov. švéd. kratta vb. radere hrabati, dán. kratte 1. id. 2. scabere, scalpere; koř. krat; stněm. chrazôn, sřněm. i nněm. kratzen i. q. dan. 2.

Крьснѫти, -**нѫ** stslov. s předlož. **въз** vb. pf. excitari, -**крьсшиимъ** Cloz. I. 725. -**крьснѫщи** Greg.-Naz. **въс-крьсеније** n. subst. vb. 1. resurrectio, 2. pascha, 3. dominica **въс-крьсновеније** n. subst. vb. Ostrom. suscitari, **въс-крьсати,** -**саѭ** vb. dur. excitari; koř. **крьс,** také **кръс** psaný, kterýž psaní spůsob nelze — ohledem na kmen **кръс,** z toho kořene pošlý — považovati za správný; bulh. vùs-krùsnù vb. pf. vùs-krùsnuvam vb. dur. resurgo, slov. uz-krsnuti, -nem vb. pf. srb. uz-krsnuti, vaz-krsnuti, -nem vb. pf. resurgere, vaz-krsenije, -krsenje, uz-krsenje, uz-krsnutje n. subst. vb. pascha,

vaz-krs, uz-krs, m. id. uz-kršnjak ovum paschale, vazkrsati koga vb. trans. excitare ab inferis „bog ga vazkrsao“; vaz-krsovati pascha celebrare; iz-krsnuti repente existere, rus. вос-кре́снуть, -ну vb. pf. вос-креса́ть, -а́ю vb. dur. resurgere, вос-кресе́нiе n. subst. vb. 1. resurrectio, 2. dies solis, dominica, вос-кресе́нскiй adj. resurrectionis, вос-кре́сный diei solis, dominicae, — день dominica, *e* v tomto adj. může státi na místě ь, ale také na místě ѣ; вос-кре́сенъ m. canticum de resurrectione; stslov. крѣсити, -шѫ vb. dur. excitare, въс-врѣсити vb. pf. въс-крѣшати, -шаѭ vb. dur. excitare, въс-крѣшеније n. subst. vb. excitatio, resurrectio, въс-крѣсьнъ adj. resurrectionis, -дьнь Dioptr. od subst. *въс-крѣсъ resurrectio, vedle -крьсьнъ: вьскрьсьнаꙗ поють се Typ.-chil. rus. вос-креси́ть, -шу́ vb. pf. вос-креша́ть, -ша́ю vb. dur. resuscitare, in vitam revocare, вос-креси́тель m. resuscitator; liberator, servator, кресъ recuperatio sanitatis, вос-креше́нiе n. resuscitatio; resurrectio, pol. krzesić, -szę vb. dur. excitare, ws-krzesić, vb. pf. ws-krzeszać, -szam vb. dur. (— umarłego) in vitam revocare, čes. křísiti suscitare, resuscitare, reficere, starší tvar křiesiti, křesiti „A mrtvé křiesí“ Bel. ms. 126. „— lékaři křesiti budú“ Žalm. 87. (1487). křísati se convalescere, křesitel resuscitator „mrtvých kresitel“ Pís. 1529. O. 7. vy-křísiti se, vb. pf. vy-křísati se vb. dur. recreari, refici, convalescere, — z nemoci, vz-křísiti vb. pf. -kříšeti, -křešovati vb. dur. resuscitare „Vzkřies mie, resuscita me.“ Ps. ms. 40. 11. „Vzkřiešuje z prachu“ resuscitat de pulvere ib. 159. vz-kříšení, n. subst. vb. 1. resuscitatio, 2. resurrectio. — Srodnými zdají se býti: 1. lit. kreszėti firmum, validum, alacrem, vegetum esse; psáno kreśieti, kreßeti, Bezz. 2. skand. hress adj. vigil, alacer, vegetus, hressa vb. alacrem reddere, vegetare. Sem patří čes. mužské jméno Křesomysl a, jak se podobá, také pol. krzeźwy adj. vigil, alacer, vegetus, krzeźwić vb. refocillare — na místě *krzeświy, *krześwić.

Kryg pol., obyčejně ve pl. krygi druh uzdy, náhubek Brech. zaum, Kinnkette, jinak krygowa uzda, krygowe wędzidło; pochází, jak se zdá, z něm. srov. něm. zastar. Krieg jistý nástroj vojenský „tendicula, ut habetur in balistis“ Diefb.

W. v. 1470. sp. 270. — také nástroj ve stavitelství (druh zdvihadla); něm. dial. kriegen subducere, attolere, levare, intendere; s tímto slovesem mohlo by také pol. krygować się exornare se „sich schniegeln“ býti ve spojitosti.

Kryk čes. zastar. clamor, lis „Dům plný žalob a krykov“ Jel. Petr. „všelijakými chytrostmi a právními kryky“ Ottersd. krykovati clamitare, contendere, rixari — „A jeden s druhým jali se krykovati unus contra alterum rixari coeperit“ Ben. Deut. 25. 11. ze sŕněm. kriec, gen. krieges clamor, rixa, lis, contentio, kriegen clamare, rixari, contendere, litigare.

Крѣкнѫти, -нѫ s předlož. из- vb. pf. stslov. obrigescere „акы искрѣкь оть страха Hom.-Mih. 113. srov. lit. krẽk-u, krẽkėti, obyčejně su-krẽkėti coagulari, concrescere, są-krẽkos f. pl. 1. res coagulata, také tvaroh; 2. scoria; lot. krecēt, -eju i sa-krecēt coagulari. Možná, že také slov. o-kreniti se rigescere, de adipe, sem náleží, tak že by stálo na místě *okrěknoti se.

***Крѣкъ**: pol. krzek i skrzek (žabi) sperma s. ova ranarum, slk. žabo-kreky, žabo-skrečiny pl. id. srb. o-krek, o-krijek conferva Wassermoos (Vuk.) dle jiných lemna, hluž. křěk 1. lemna; 2. aufschwimmender Schmutz; odchylné formy jsou: slov. krak ova ranarum, o-krak Wassermoos; rus. крякъ, у-крякъ, i клёкъ ova ranarum na místě крёкъ? čes. o-křehek, obyčejně ve pl. o-křehky lemna, jak se zdá, místo o-křekek (*о-крѣкъкъ). Ač se slova ta významem různí, zdají se býti přece společného původu, srov. v té příčině čes. žabí símě batrochospermum rostlina z řádu řas žabincovitých, žabinec conferva a žabiny sperma ranarum; význam sperma ranarum zdá se býti starším. Slova tato mohla by kořenem souviseti s lit. isz-krink-u, -krikti sich zerstreuen (Beitr. I. 242.) isz-krikas adj. roztroušený dispersus, Bezz. kreik-iu, kreik-ti spargere trousiti, isz-kraik-yti dispergere, dissipare, Ness. také isz-krakiti id. Bezz. místo -kinti neb -kyti. Podobným spůsobem souvisí řec. *σπέρμα* semeno, také semeno živokův, se slovesem *σπείρω* spargo, dispergo, sero, semino. Lit. kurkolai pl. m. lot. kurkulis sperma ranarum neshoduje se foneticky s uvedenými slovan. slovy; lot. krecumi pl. ova ranarum — asi místo *krekj-umi — mohlo by však s nimi býti srodným.

°**Крѣсати**, °**крѣшѫ** vb. dur. elicere ignem, ve spisech stslov. posud neobjeveno, slov. kresnoti, -nem vb. pf. silicem chalybe tundere, kresati, krešem i kresám elicere ignem, charv. srb. kresati, krešem 1. id. 2. — granje decīdere ramos, kresnoti, -nem vb. pf. srb. i. q. slov. kresnoti; rus. кресить, крешу́ vb. dur. excutere ignem, pol. krzesać, krzeszę 1. id. 2. ense excutere scintillas; 3. exacuere, 4. putare arbores, čes. křesati, křeši, starší posud běžný tvar křešu, také křesám vb. dur. 1. excutere ignem, 2. křesati kámen mlýnský exacuere lapidem molarem, — kamení caedere lapides „zdeť se to kamení křeše, teše" Br. na Iza. 51. 7. 3. křesati na koně incitare equos, 4. fig. křesati někoho objurgare, increpare, křesnouti, křísnouti, -nu vb. pf. silicem semel chalybe tundere; slk. kresať exasciare, dedolare, hluž. křesać, -sam, místy také třesać, vb. dur. křesnyć, -nu vb. pf. excutere ignem, křesać woheń. Prvotné značení sloves uvedených bylo: ignem elicere; některá slovesa od kmene krēs odvozená značila též: lesknouti se, blyštéti se, jiskry metati, svítiti, jako: slov. krēsiti, -sim scintillare, Habd. charv. kresiti se splendere, scintillare, srb. kresiti se id. (z dohadu) „krese se varnice" (varnica scintilla), krešenje n. subst. vb. lucere, splendere, scintillare. Srov. skr. śriš (1. par.) urere ze staršího kriš; že zde na místě skr. *ś* stojí ve slovan. *s*, mohlo by vzbuzovati pochybnosť o spojitosti uvedených slovan. slov se skr. śriš; a však někdy se ve slovan. i lit. nachází *s* na proti skr. *ś*, na př. skr. kaš scabere, scalpere, fricare (PW. II. 188); lit. kasyti id. et strigili radere, slovan. česati pectere, carminare, strigili radere, scabere. Od kmene krēs jsou také odvozena: kresava slov. igniarium, kresavka slov. noctiluca, Habd.; **крѣсниты** f. stslov. solstitium (aestivum) Prol. 140. kresnica slov. (***крѣсьница**) lampyris; pyrallis Lichtschnacke, Meg. noctiluca, kresnica charv. kresnica, krijesnica srb. cicindela, jinak se nazývá svitac, svitaljka, svijetnjak; srov. také vlask. lucciola id. od stat. jména luce, lat. lux, -cis světlo; krésnik slov. mensis Junius, červen, proto že letní slunovrat bývá okolo 21. června. — **Крѣсъ** stslov. *τροπή* temporum mutatio **весною и лѣтомъ крѣсы оуказа** Psalt.-Theod. — vlastně solstitium aestivum letní slunovrat, jak se domnívati lze z následujícího

místa: **въ дьни слъньчьнаго крѣса, егда се напльньшимь годинамь възвратеть крѣсины, да нощь мьнжеть се, а дьни да прибываеть** Prol. 140. krěs slov. 1. solstitium (aestivum), 2. festum Joannis; 3. ignis festivus tempore solstitiali, charv. krěs i. q. slov. 3. srb. krijes 1. ignis festivus, praesertim ignis festivus tempore solstitiali; 2. „svaka vatra, koja se loži po brdima o kakom veselju“ — každý potěšný oheň na kopcích, na př. v čas vinobrání, kresovi pl. dies solstitiales, solstitium aestivum; charv. krěs i srb. krijes značí také tolik, co lat. cicada (nástromní cvrček), proto že v čas letního slunovratu ten hmyz u valném množství se jeví; čes. křís cicada jest, jak se podobá, v novější době ze jihoslov. vzato. **Крѣсъ** značilo prvotně oheň, pak horko slunečné, jmenovitě v čas letního slunovratu, letní slunovrat sám a ve spojitosti s ním potěšný oheň svatojanský (také „sobotka“ jmenovaný); konečně také cikádu. Od kmene krěs pochází také charv. srb. kreševo magna caedes seč a mnoho jiných.

Крѣяти, крѣѭ** recreari, refici: čes. okřáti (z okřejati) o-křeji, starší tvar -ju se reficere, se recreare; a morbo recreari, e morbo convalescere. „Na kůň mu pomohú, kterýžto okřev, horlivě se odda na krále“ Troj. 22. „potom okřie (3. sg. aor.) po dlúhém času“ St. Skl. IV. 403. okřála v tom mysl recreatus animus, Jel. o-křívati vb. dur. id. (star. *o-krěvati), „Všecko okřívá (recreatur) po dešti“ Us. hluž. wo-křeć, -křeju, vb. pf. wo-křewać, -wam vb. dur. refici, recreari? dle Pfuhl-ova hluž. slovníka to, co wo-křewić recreare; stslov. **крѣвати, крѣваѭ** vb. dur. Značení není docela jisté; dle Lex. II. 1) quiescere „**что на единомь мѣстѣ леже крѣваюши мысле**“; Hom.-Mih. 75. 2) habitare Mon.-serb. 4. — stsrb. **крѣвати** fovere, bulh. krevam se surgo, Milad. slov. o-krévati se reficere corpus, se recreare, reviviscere, pol. krzewić, krzewię facere, ut crescat, propagare, augere, krzewić się progerminare, luxuriari (de plantis), krzew (крѣвъ**) frutex, roz-krzewić vb. pf. roz-krzewiać, -wiam vb. dur. propagare, augere, — się propagari, se diffundere (de plantis) rozkrzew, m. propagatio, za-krzewić vb. pf. za-krzewiać vb. dur. serere, facere, ut crescat, propagare, za-krzew, m. satio, consitio, satus; suboles, zakrzewie n. satus, suboles, dumetum, hluž. křewić, oby-

čejně s předlož. p o - w o - recreare, reficere. Srodným zdá se býti lat. kmen c r e sloves c r e - o, -a r e tvořiti i c r e - s c o rostu, perf. c r ē - v i, supin. c r ē - t u m.

*Крак, kořen: k r z ę c z y ć pol. sonum edere (de scolopace), rus. кря́кать 1. sonum edere (de anate), tetrinnire; 2. gemere, suspirare; кря́ква, кряку́ша anas domestica, pol. k r z ą k a ć, -k a m vb. dur. k r z ą k n ą ć, -n ę vb. pf. 1. grunnire, 2. tussire, screare. Za srodná možno pokládati: lit. k r a n k - i ù k r à n k - t i raucum sonum edere: aegre spiritum ducere, singultire, stertere, crocire, psáno též k r u n k - i u; k r a n k - s z t - u, -ė t i tussire, screare; lot. k r a n c i n ā t crocitare, stertere, strepere; kořen k r a n k; skand. k r û n k - a crocitare. Ježto *p* bývá někdy zástupcem staršího *k*; jest možno, že i hluž. k r y m p n y ć vb. pf. k r j a m - p a ć, k r a m p a ć vb. dur. grunnire sem náleží.

Кранѫти сѧ, **-нѫ сѧ** vb. s předlož. **оу-** stslov. **въсплачеши се, и не оукренеши се** Misc. 162. — jak se podobá, místo ***оу-кратнѫти**; smysl pochybný, možná že to místo má tento smysl: zaplačeš a přec ti nebude lépe neb lehčeji. Srov. dán. k r a n t - e vb. recreari, refici zotaviti se, jmenovitě po chorobě.

Кратати, **-лѭ** vb. s předlož. **из-** strus. frangere **изломаетъ и искратаетъ** Vost. srov. stněm. s c r i n t - a n findere, sřněm. s c h r i n d e n, (praet. s c h r a n t) 1. findi, rumpi, 2. caus. findere.

Крѫчина f. stslov. 1. *χολέρα* cholera, 2. bilis žluč „**кроучина чрьнаꙗ**“ Krmč. 295. **кроучиною оклошиѥнъ** epilepticus, Io.-Clim. Op. 2. 2. 202. **гнѣвьливъ -ною** iracundus, Io.-Clim. **крѫчиньнъ** adj. cholerae **кроучиньна острота** Io.-Clim. **крѫчинꙗти сѧ**, **-нꙗѭ сѧ** irasci, **прикрѫчиньнъ** submolestus, rus. кручи́на, dim. кручи́нушка sollicitudo, moeror starosť, zármutek, кручи́нить, о-кручи́нить contristare, -ся contristari, irasci кручи́нный tristis, moestus; rum. k r ê n č e n crudelis. Srov. ags. k r a n c adj. flexus, debilis, moribundus, skand. k r a n k r debilis, aeger, dán. k r a n k exiguus, vilis, k r a e n k e aegre facere, švéd. k r a n k aeger, k r ä n k a aegre facere; stněm. c h r a n k fragilis, debilis, c h r e n k a n debilitare, sřněm. k r a n c defectus, debilis, vilis, ad nihilum redactus, k r e n k e n debilitare, laedere, molestiam exhibere, aegre facere alicui, nněm. k r ä n k e n id.

Крѫпъ adj. stslov. parvus „**бꙑти длъгоу или крѫпоу и чръноу или бѣлоу или тьнькоу или дебелоу плътиѭ**“ Dioptr. Leop. 48.

кръпо-доушние incuria, dubitatio, **-доушьнъ** pusillanimis, **кръпѣти, -пѣѭ** vb. dur. contrahi, parvum fieri, **на-кръпьнъ** mutilus, truncus, **съ-кръпити, -плѭ** vb. pf. abbreviare, **съ-кръплꙗти, -ꙗѭ** vb. dur. 1. id. 2. coërcere; pol. k r ę p y adj. parvus et crassus, corpulentus svalovitý, k r ę p o w a ć, -p u j ę vb. dur. s-k r ę p o w a ć vb. pf. colligare, vincire compedibus, ope fustis constringere; možná, že i stčes. k r u p ý rudis „Jich mravy i činy hlúpé, promluvenie, skutky krupé chtě v česť obrátiti sličně“ St. Skl. III. 175. sem náleží. Za srodná možno pokládati: 1. lot. k r u m p a sinus, ruga, plicatura, záhyb, k r u m-p a i n s adj. plicatus, k r u m p ē t, -e j u, s a-k r u m p ē t, -e j u corrugari; 2. stprus. s k r e m p, kořen, corrugare, contrahere, s k r e m p u them. inf., odtud s k r e m p û-s n a n acc. sg. — s předponou s e n- ruga, vráska, K a t e c h. počátečné *s* kořene s k r e m p zdá se býti předsuvkou; 3. v german. řečech: dán. k r a m p e spasmus, k r u m p e, k r y m p e vb. corrugari, contrahi, k r u m p e n adj. inflexus, incurvatus, corrugatus, vietus; švéd. k r y m p-n a, s k r u m p-n a vb. corrugari, s k r u m p-e n adj. corrugatus, holld. k r i m p-e n *a*) vb. intrans. contrahi, corrugari, *b*) vb. trans. contrahere, k r i m p defectus, k r a m p spasmus, holld. střed. c r a m p rugatus est, ags. c r a m p spasmus, angl. c r a m p *a*) vb. coarctare, comprimere, constringere, convellere, contrahere křečovité bolesti způsobiti, *b*) subst. spasmus, coarctatio, compes, c r i m p l e vb. contrahere, corrugare; sřněm. k r i m p f-e n (praet. sing. k r a m p f) *a*) vb. intrans contrahi, *b*) vb. trans. contrahere, comprimere, incurvare, k r a m p f e spasmus; k r i m p (Ziem. Wb.) rugosus jest dolnoněm. — stněm. k r i m p f-a n terere, c h r a m p h, c h r a m f, c r a m f adj. incurvatus, k r a m p h o spasmus; skand. k r e p p a coarctare, k r a p p r arctus, curvus, stojí-li na místě *k r e m p a, *k r a m p r. Srov. také řec. *κράμβος* arefactus, aridus, prvotně asi: sražený, skrčený corrugatus; *β* tu stojí naproti slovan. *p* tak, jako v *κίμβ-ιξ* avarus skoupý, jemuž se zdá stejnoznačné stslov. **скѫпъ** býti příbuzným.

Ku, part. insepar. 1. ve srb. k u-v e o, -v e l a, -v e l o, na př. smokve, grozdje, fracidus přezrálý, v e o místo v e l = stslov. ***калъ** na místě ***кадлъ** svadlý marcidus, kořen **кад** marcescere; 2. v rus. куклевáнецъ esca vnada, návnada, nástraha, клеванецъ odvozeno jest od slovesa клевáть 1. zobati, 2. o rybách:

bráti z udice anbeissen (von Fischen) a, jak se zdá, také 3. v rus. -кувыркать vb. pf. ку-вырну́ть vb. pf. renverser, culbuter svaliti, povaliti, obrátiti, -ся rotare corpus kozelce metati ку-вы́рканіе subst. vb. id. ку-вырóкъ la culbute kotrlec, kozelec; v. také kuščar slov. — Stejnoznějící skr. kmen ku na počátku složených slov poznačuje povržení, zmenšení, seslabení, nedostatek, něco špatnějšího na př. kukara (složeno z ku + kara ruka) manum intortam, debilem, languidam habens; kukrtja-m, n. (složeno z ku + krtja-m zaměstnání, zaneprázdnění) negotium exiguum, leve.

Коү, kořen, sonum edere; murmurare; crocitare; ululare: stslov. **коүꙗти, коүꙗѭ** vb. dur. murmurare „**старьца подъ обѫзомъ коүꙗѭшта**“ Sup. 176. 28. **не коүꙗй ми** Leont. Men.-Mih. 196. **коүꙗние** subst. vb. superbia, recte murmuratio, **бескоүꙗнье** *ἀγογγυσία* nereptání; slov. kujati se aemulari, succensere (alicui), exercere simultates (cum aliquo) možno též sem potahovati; prvotný význam byl asi: naříkati nebo reptati, queri, murmurare, fremere; mrus. ку́ти i ковáти, кýю canere, de cuculo „зозулька ковала“ — Pauli 1. 44. — **коүє** ib. 56. зозуля куючи, Osnov. 117. (Mikl. Gramm. III. p. 307); еслись сива пташка зазуленька, лети въ зеленъ лѣсъ ковати. Štúr, p. 49. Ой не куй-же зазуленько въ вишневôмъ садочку! ib. — čes. kovíkati (starší: koviekati), kovíčeti vagire — Mm. Tr. ejulare; sonum edere, de strige passerinā, ululare, kovíčení vagitus, ejulatus, gemitus, kmen kov. Srodná jsou: skr. ku sonare, kávê 1. sg. praes. med. (také káumi 1. sg. praes. act.); angl. kaw 1. vb. crocire; 2. subst. crocitus. K témuž kořeni náležejí také: kavka (*кавъка) monedula, lit. kówa, f. ikówas, m. id. slov. kavkati crocitare, čovink strix passerina (čov- ze staršího kov-), skovik Habichtseule, skovikati ululare; pak pol. skow-era, -yra, m. 1. murmurator, homo fremebundus, rixosus, 2. canis, skowerać murmurare, fremere, increpare, rixosum esse, skowyczeć ejulare, gemere (de cane); dluž. skowliś gemere; počát. *s* může býti předsuvkou. Srov. také dán. huje vb. clamare, vocare, jubilare, koř. *hu*; v germ. řečech stává často *h* na místě slovan. a původního *k*.

Kuba srb. 1. tholus báně (kostelní); 2. fornix klenutí (nad ohništěm); kube, gen. -eta n. tholus; z turc. kubbe tholus, fornix báně, dóm, klenutí.

Кубъ rus. dem. кубикъ l'alambic, la cornue, la retorte alembik, nádoba baňatá k destillování; кубышка nádoba baňatá le vase à large ventre; jest, jak se podobá, původu asiat. — srov. džagat. k ö b, k ö p ü „ein hohles, bauchiges, rundes Gefäss.“ Vámb. p. 66.

Kucel, gen. -c l e m. grumus, massa; kořen k u k; srov. lit. k a u k - a s tuber Beule.

Kucyk pol. equus parvus; srov. lot. k j ū k j i s nanus.

Ку́ча rus. acervus, cumulus kupa, hromada, ку́чить, -чу vb. dur. cumulare, accumulare; čes. k u č e massa, copia, kuče mýdla; pol. k u c z e k, -c z k a acervus mergitum, obyčejně ve pl. k u c z k i, koř. k u k. Za srodná možno pokládati: lit. k a u k - a r a s, m. -a r a, -u r a f. collis, clivus pahorek, výšina, koř. k u k; lot. k ū c e acervus (frumenti, lapidum), k u k u r s n i s ein grosser Klumpen auf geeggtem Felde; kořen k u k; got. h a u h-s adj. altus, vysoký, h a u h e i altitudo h a u h - j a n elevare zvýšiti.

Kučera f. čes. cincinnus; k u č e r a č k a slk. mentha crispa, k u č e r a d l o calamistrum, k u č e r a v ý, k u č e r a t ý crispus, k u č e r a v i t i crispare, k u č e r a v ě t i crispum fieri, k u č e ř e t i (obs.) id. — Kořen k u k, jak se podobá, z k u ṇ k; srov. skr. k u ń č z k u ń k (1. par.) inflexum esse, k u ń č i t a cincinnatus; srov. také lot. k u n k - u l i s fasciculus lini, s a - k u n k - u l ē t involvere zavinouti. Sem náleží také pravděpodobno srb. r a z - k u k o r e n, a, o crinibus impexis, villosus, hirsutus kudlatý neučesaný; vlastně jest to part. perf. pass. slovesa *r a z - k u k o - r i t i; koř. k u k.

Kuczeć vb. dur. k u c z n ą ć, -n ę vb. pf. pol. také s i e d z i e ć w k u c z k i subsidere, conquiniscere; srodné jest lot. k u k n j ō t, -o j u i k u k n j ō t ê - s id. et otiari; v. Č u č a t i, kdež ostatní srodná slova uvedena jsou.

Kučiti, -č i m vb. slov. charv. srb. s předlož.: d o - k u č i t i slov. animo comprehendere, intelligere pochopiti, porozuměti; charv. srb. d o - k u č i t i attingere, consequi dosáhnouti, mente comprehendere, intelligere, — što pametju, d o - k u č l j i v adj. srb. consilii plenus, p o - k u č i t i vb. pf. p o - k u č i v a t i -k u č u j e m vb. dur. srb. porrigere, p r i - k u č i t i, -k u č i v a t i srb. admovere přiblížiti, -bližovati, r a z - k u č i t i, -k u č i v a t i distendere, z a - k u č i t i, -k u č i v a t i srb. 1. adhaerescere, 2. -koga decipere, fraudare, kořen k u k, srodný, jak se podobá, se skr. k u k

(1. âtm.) capere, sumere. Někteří mají za to, že slova uvedená jsou ve spojitosti s kuka uncus klika, což jest ale sotva pravé.

Kuda charv. srb. (Dubr.) ocas cauda; ze vlask. côda id.

Коудесити stslov. artes magicas exercere, v. **Үоудо.**

Коудити, коужда, -диши vb. dur. stslov. vituperare, accusare, exprobrare, injuriā lacessere, **коудимо и отъроуъно** Antch. corrumpere, slov. kuditi, -dim reprehendere, vituperare, exprobrare, charv. kuditi, -dim reprehendere, srb. kuditi, -dim calumniari, slk. kudiť reprehendere, vituperare; **коудитель** stslov. qui vituperat, kuditelj slov. id. kudilac, gen. -dioca srb. calumniator; **по-коудити** vb. pf. stslov. contumeliā afficere, — **богы** Men.-Mih. 131. vituperare, blasphemare, redarguere, vilipendere, corrumpere, slov. charv. po-kuditi paululum reprehendere, srb. po-kuditi vituperare; stslov. **при-коудивъ** adj. injuriosus, **прикоужда** desolatio, **про-коудити** vb. pf. contumeliā afficere, inutile reddere, corrumpere, perdere, devastare **-жж землю** Svjat.-Op. 2. 2. 399. Vost. — **ребро** corrumpere, de adultero, Sup. 270. **жены -коудены** Men.-Leop. **прокоуждати, -аж** vb. dur. corrumpere, perdere, perniciosum esse, **про-коуда** f. 1. protervitas **-ды дѣꙗвъше** Op. 2. 2. 306. — 2. morbus, e conjecturā; stslov. **прокоудивъ** adj. protervus, **про-коудьливъ прокоудьнъ** adj. **про-коудьникъ** subst. perniciosus **про-коудати -дѣж** corrumpi; srb. s-kuditi calumniari, — djevojku; rus. dial. про-куда homo fradulentus, strus. прокужа desolatio (Mikl.-Gram. II. p. 46.) kořen **коуд**, jenž by mohl býti srodným se řec. *κυδ*: *κυδ-άζω* convicior, maledico, ignominiā afficio *κῦδ-ος* n. contumelia, ignominia, probrum, dle Zenob. schol. v tomto značení *κύδος* m. — Srodným by mohl býti také german. kořen hut, hud v holld. hoet-elen (oe = ū) male facere, corrumpere opus, tractare artem sine peritiā, švéd. hut-la 1. id. 2. illudere, dán. hut-le i. q. holld. angl. hudd-le 1. subst. perturbatio, confusio, tricae; 2. vb. perturbare, negligenter facere, hudd-ler negligens; malus artifex; něm. hud-eln 1. i. q. holld., 2. vexare, negotium facessere alicui; illudere; Hud-ler negligens, imperitus; malus artifex. Lot. kūd-īt, -u, -iju impellere odchyluje se významem.

Kudła pol. 1. villus; 2. canis villosus, čes. kudla id. russ. кудло vellus rouno (Mikl.-Gramm. p. 99.) kudłaty pol. luž.

kudlatý čes. villosus, kudlanka čes. (hmyz) mantis, kudłanka luž. empusa das fliegende Blatt, kudlić, -dlę pol. kudliti, -dlím čes. vellere comam, villosum reddere; kořen kud; lit. kudla villus, kudlotas, kudlůtas villosus, lot. kudlis caput villosum, kudlains adj. villosus, crinibus impexis. Za srodná lze pokládati: skr. čûdâ f. z *kûdâ cincinnus singulus in vertice, crista; pak celt.: korn. cud-in coma vlasy, kymr. cyd-yn, star. kymr. cut-inn cincinnus kadeř; armor. (breton.) kud-en f. kud-ennou pl. capilli. Beitr. VII. 393. Něm. prov. (slez.) kûdlig wirrhaarig, kudeln kudliti pocházejí ze slovan.

Коудь f. stslov. voluntas; v. **Yоудь.**

Kuf, m. srb. olor labuť Sub.-chrest. cizí; srov. turc. kugu id. — čistě srb. labud.

Kuja charv. srb. canis femina psice; srov. oset. khuy canis. (Beitr. V. p. 83.)

Kuk čes. obs. scaphae genus člun u veliké lodě; cizího původu; srov. skand. kugg-r navis mercatoria, pak sřněm. koche celox, navis lata, stněm. kocho navis; stfr. coque, sřlat. coca, vlask. cocca navigii genus, špan. coca malá loď.

Kúka (-kù, f.) bulh. 1. uncus klika, 2. pedum pastýrská hůl (Erben), kuka slov. charv. srb. uncus, srb. 2. harpaginis genus, charv. srb. kuk rupes adunca, srb. kukara = kuka što se njom vuku naviljci klika, hák ku přitahování a vlečení sena; kukac, m. fibula, kukast adj. uncinatus, kučen falx vinitoria; stslov. коуко-носъ, srb. kuko-nosast nasum aduncum habens; o-kuka charv. srb. i o-kuč, f. srb. ambages fluminis, maeandri oklika neb okliky řeky, za-kuka srb. sinus maris (e conject.) „A otole moru na zakuku“ Nar. pjes. Srodnými zdají se býti: skr. kuč (1. et 6. par.) curvare, inflectere; lit. kukis furca stercoraria kopáč, jako skřivený, lot. kuk-urs, kūk-ums gibba, kūk-ša eine nach vorn Gebeugte; dolnoněm. huuk uncus, angulus, holld. hoek (vyslov.: huk) angulus, uncus, hamus úhel, klika, udice, švéd. huk angulus, dán. huk 1. id. 2. sinus maris zátoka; ags. hôc uncus, hamus, hôciht adj. aduncus, angl. hook 1. subst. incurvatio, inflexio, uncus, creagra, falx, 2. vb. intrans. flecti, inflecti, incurvari; trans. aduncum reddere.

Кýка rus. Pressbengel rukověť lisu tiskarského; srov. lot. kjū-kjis ein Werkzeug bei der Handmühle. Slovo rus. mohlo by také býti stejného původu s jihoslov. kuka uncus, kt. v.

Kukati, -kam vb. dur. slov. charv. srb. ululare, lamentari; srb. o-kukati vb. pf. rogando fatigari „okukao ištući;" pro-kukati exululare; paululum lamentari; ululans, lamentans praetereo, raz-kukati koga facere, ut quis ejulet „sestre raz-kukao"; kukav adj. slov. charv. srb. kukaven slov. ku-kavan, -vn, -a, -o adj. charv. srb. miser, kukavec slov. kukavac charv. srb. gen. -vca homo miser, kukavica slov. charv. srb. id. kuknjava srb. ejulatio, lamentatio; kořen kuk. Srodná jsou: lit. kuk-u, kuk-ti clamare, ululare, kauk-iu, kauk-ti ululare, ejulare, lamentari, lot. kauk-t, kaucn ululare, ejulare, strepere (de vento), kauk-ōt, -oju id. kořen kuk; skr. kuč (1. par.) altum, acutum sonum edere; řec. *κωκ-ύω* ejulo, ululo, gemo, singultio, lamentor, *κωκυ-τός* ejulatus, ululatus, lamentatio. — Sem také náleží: bulh. kukavica ulula; strus. кыуеть 3. sg. praes. clamat, kmen вык — a, jak se podobá, čes. skučeti, -čím ululare, ejulare, gemere, stridere, kmen skuk, iter. skoukati id. Pes celou noc skoukal. Us. (Turn.) — pes, liška, vlk skučí (ululat), sýček skučí, Plk. Skučeti budou jako mladí lvové Br. Ger. 51. 38. skukliti gemere winseln, skuklík querulus kdo sobě i při dostatku stýská; skoukavý, skouklavý adj. gemens, singultiens, stridens „hlas skouklavý" (vox stridens) Ms. bib. 121. st. 157. b. — pak stslov. скыуати, скыуѫ latrare, kmen скык- v. Кык.

Kukinja srb. (Slav.) bacca pruni spinosae; cizí: maď. kökeny 1. id. 2. prunus spinosa.

Кýкишъ rus. pollex palec? v průpovědi: показáть кýкишъ deridere, spernere; srov. lot. kuksis pollex (per jocum) „kuksi rādīt" ukázati palec, opříti se někomu „Trotz bieten."

Куклевáнецъ rus. esca; v. Ku, part. insepar.

Kuk-ma f. slov. srb. crista, cirrus chochol, charv. kuk-ma cucullus, crista, odtud srb. kukmarka avis cristata, kukmast adj. cristatus. Zdá se, že kukma jest jiného původu, než slov. kupma crista, kteréž, jak se podobá, z german. pochází (v. Ciz. Slov. 226.) Kuk-ma možno pokládati za stejno-

kořenné s lot. kauka crista, cirrus Schopf. i stslov. въка, kt. v. Jako něco zvýšeného mohlo by kuk-ma i кыка ἀκμή, nejvyšší punkt, nejvyšší stupeň, býti — zároveň s rus. ку́ча cumulus (kt. v.) — také ve spojitosti s got. hauh-s altus, hauh-jan elevare.

Kuknati, -nám vb. dur. čes. 1. queri, conqueri, musittare, murmurare, fremere, „Nemůžete pro nedostatek kuknati, pro nerovnosť kukniete" Jel. Petr. 2. „Ktož boha milujete, pročež na něho kukněte?" Pís. 1529. M. II. 2. o žabách, coaxare; kuknavý querulolus, querens, fremens; kořen kuk možná, že z кѫк; srov. lot. kunk-orōt, -oju ejulare, gemere, koř. kunk, kung-stas suspirium, gemitus, kung-stēt, -eju stenati suspirare, gemere, singultire, kořen kung nesprávně psán na místě kunk.

Kukumar charv. srb. cucumis okurka ze vlask. cocomero vodný melón, kteréž pochází z lat. cucumis, gen. -meris.

Kukurekati slov. kukurěkati, (-kam i -čem) charv. kukurijekati i kukurékati, -čem vb. dur. srb. canere, sonum edere (de gallo), rus. кукоре́кать, -аю id. — srodné jest lat. cucur-io, -ire id. s nímž souvisí stejnoznačné fr. coqueriquer, nřec. κουκουρίζω 1. sg. praes. — jsouť to slova hlas kohoutí napodobující.

Коулакъ strus. pugnus Op. 2. 1. 120. rus. кула́къ 1. id. zaťatá pěsť, 2. malleus caementariorum; pol. kulak 1. pugnus, colaphus, ictus capitis. Slova tato jsou, jak se zdá, ve spojitosti s lit. kul-iù, kùl-ti percutere, triturare, lot. kul-t, -u verberare, percutere, triturare, kulaks pugnus, kulakāt pugno percutere, tak že by pocházela z lot. — maď. kulyak pěsť pochází asi ze slovan.

Kulaš, m. srb. equus coloris murini, kule, m. id. kulatast, kulašast adj. colore murino myší barvy, popelavé srsti, o koních, kulašica equula coloris murini; slova tato odvozena jsou od turc. kül popel cinis.

Kulen, kuljen, kulin srb. stomachus porcinus fartus nadívaný žaloudek vepřový, též kulenica (C. g.) id. cizí, asi ze řec. κῶλον colon denník (střevo); nřec. κῶλον intestinum rectum zadní střevo, konečník; ač srb. kulje f. pl. alvus, venter (contemtim) ku řec. κοιλία alvus, venter, ventriculus, stomachus poukazovati se zdá.

Кулганъ rus. kovová nádoba, -vý žbán; pravděpodobno cizí; možná že jest přetvořeno ze řec. *κυλίχνη* Becher, Arzeneibüchse, lat. culigna vas potorium.

Kulhati, -hám vb. dur. čes. claudicare (*клъгати?) kulha m. et f. claudus, clauda, kulhavý adj. kulhavec subst. claudus, kulhavěti claudum fieri; srov. lot. klūgāt, -aju o berlách choditi, neobratně choditi „auf Krücken gehen, plump gehen." — Pol. kulawy claudus zdá se býti jiného původu. (v. Ciz. Slov. p. 227.)

Kulich, dim. kulíšek čes. strix passerina, kulichati denom. ululare, sonum edere veluti strix passerina; kořen kul; srov. lit. kaúl-yti, -yju skučeti „winseln" Schleich. — dle Ness. rixari.

Куликъ rus. scolopax sluka, кулига sibirská sluka, pol. kulik, kulig 1. scolopax arquata, Linn. 2. larus, čes. kulich, kuluch i. q. pol. 1., kulík obs. lutinula avis, Aqu., kašub. kuling glareola pobřežný pták; srov. švéd. kulla sluka ve složeném mor-kulla lesní sluka „Waldschnepfe" — mor palus, solum uliginosum — tedy vlastně sluka bahní; srov. také lot. kul-ains, kul-ens die Blaubeerschnepfe, der Regenvogel (scolopax phaeopus? sluka rusonohá?), méně vhodné jest lot. kuil-s, kuil-ips die Kronschnepfe.

Kulik pol. bacchanalia die Fastnachtsschwärmerei, kulik nocný grassator nocturnus noční tulák; srov. lot. kulnêks masopustník, rozkošník masopustní „Fachtnachtsbruder," kulôs lēkt „Fachtnacht laufen."

Kulja srb. polenta e zea mais; cizí, srov. řec. *κὸλον* cibus, nutrimentum potrava jídlo.

Kuljar srb. (C. g.) měšec (sacculus) na síti rybárské; cizího původu; souvisí, jak se zdá se řec. *κουλεόν, κουλεός* (též *κολεόν, κολεός*) velamen, vagina, lat. culeus, culeum kožený měch; slovo srb. požaduje řec. tvar s koncovkou *-αριον*, kterýž slovníky nepodávají.

Kuljati, -ljam vb. dur. srb. provolvi provaliti se, vyvaliti se, n. pr. dim iz peći; čele (včely) iz košnice, vyrojiti se; iz-kuljati vb. pf. prorumpere vykypěti, po-kuljati id. etiam se profundere „pokuljaše čele iz košnice," pro-kuljati id. srov. řec. *κυλ-ίω, κυλ-ίνδω* volvo, *κύλ-ισις, κυλ-ισμός* actio volvendi valení, válení.

Kuluk charv. srb. angaria, opera serva robota; z turc. kullyk servitus otroctví; kul otrok.

Культя́ f. rus. truncus (e. gr. brachii, pedis культепа́ digitos fractos habens, культя́вый adj. digitis privatus, культя́вѣть claudicare; zdají se býti cizími; pochybno však, zdali mají co společného s nřec. *κουλός* mutilatus zkomolený, mající zkomolenou ruku, *κουλαίνω* mutilo; střec. *κυλός* claudus, mutilus.

Кума́чъ m. rus. une étoffe rouge de coton červená tkanina bavlněná; srb. kumaš 1. atlas pannus sericus densus et collustratus, 2. černá stužka aksamitová; také nřec. *κουμάσιον* pars panni serici částka hedbávné tkaniny; původu asiatského: turc. kumaš tkanina Stoff, Zeug.

Kumbara srb. pyrobolus bomba; z turc. kumbara id.

Kumern, a, o adj. slov. macer vilis, kumernost macies, kumernéti macrescere; z něm. kümmern sollicitum reddere, ver-kümmern vb. intrans. miserum fieri, tabescere; Kummer sollicitudo; sřněm. kumber molestia, miseria.

Коумеркъ stslov. tributum, vectigal pro mercibus exsolvendum poplatek se zboží; ze řec. střed. *κουμμέρκιον*, *κομμέρκιον* id. prvotně commercium, negotiatio; slovo řec. z lat. commercium.

Kunadra slov. floccus kloček, kunadra srb. 1. id. 2. amentum caricis „palica od rogoza, kad se izčupa kao perje" — místo kundra °кѫдра? tak že by *a* před *d* bylo vsuvkou a to slovo náleželo ke stslov. kmenu кѫдр. k. v.

Kunatoriti vb. dur. srb. vitam miseram agere; slovo cizorodné; možná, že jest ve spojitosti s maď. kontár Stümper člověk nezkušený, neumělý, nejapný, tak že by stálo místo *kuntoriti.

Kunjati, -njam vb. dur. srb. 1. dormitare (per contemtum), vlastně spustiti hlavu dřímaje; 2. infirmā esse valetudine, kunjanje somnus lenis; valetudo tenuis; po-kunjiti se demittere caput, auriculas, po-kunjati leniter dormire; leviter aegrotare, pro-kunjati paululum nutare, s-kunjiti se demittere animum, affligi, za-kunjati obdormire (per contemtum), 2. tabescere. Srov. skr. kûn̲ (10. par. âtm.) curvare, inflectere; got. haun-s humilis, demissus pokorný, haunjan humiliare, deprimere, stněm. hôn humilis, hônian, sřněm. hoenen humiliare, cavillari, conviciari.

Kunjke f. pl. charv. druh skořepin morských, jinak „pizde" zvaných; ze vlask. c ò n c a skořepina (morská, lat. c o n c h a).

Kurastva slk. morav. první mléko od stelné krávy, mlezivo; cizí, souvisí s rumun. k u r a s t è tvaroh caseus mollis, kteréž pochází z lat. c o l o s t r a mlezivo; starší význam rumun. slova byl asi týž, jako lat. — v rumun. stává často *r* na místě původního *l*.

Kurdupel i k o r d u p e l, gen. -p l a, m. pol. misere adultus; kořen k u r d (°кръд); srov. lit. s k u r d ve složen. n u - s k u r d - ę s id.

Курéнь mrus. 1. casa straminea „соломенный шалашъ," 2. u kozákův zaporožských oddělení vojenských stanův, „отдѣленiе военнаго стана у запорожцевъ"; v rus. курéнь, m. Gesellschaft von Leuten, die Esswaaren und Getränke verkaufen; to slovo jest, jak se podobá, původu asiatského, srov. džagat. k ü r e n geschlossener Kreis, Wagenburg, Lager, uigur. k ü r e l Ring, geschlossene Gesellschaft, Versammlung. V á m b. p. 82. Lot. k u r i n j š eine Schenkhütte auf Jahrmärkten, eine schlechte Bude mohlo by pocházeti z rus.

Kuretati srb. blaterare, k u r e t a l o, m. blatero, -onis; kořen k u r; srov. skr. k u r (6. par.) sonare i skand. k u r r murmur, dán. k u r r e vb. vrkati gemere, de columbis.

Коурнгъ stslov. *νυμφαγωγός* družba и сънидє жєнꙗ самѱонѣ (místo -нꙗ) съ коурнгъмь єго, нжє бѣ дроугъ єго Iudic. 14. 20. — Slovo etymologicky temné; zda nesouvisí se řec. *κόρη*, ion. i u Homéra *κούρη*, dor. *κόρα*, *κούρα*, *κώρα* virgo, puella, sponsa (nevěsta), nova nupta atd. i není utvořeno z adj. *κουρικός* mladistvý, vedle *κορικός* panenský, k děvčeti podobný, něžný? adj. to mohlo také značiti k nevěstě patřící.

Курма rus. diospyrus lotus datlovník planý; 2. dactylus, srb. u r m a místo h u r m a dactylus, palmula; původu asiat.: turc. c h u r m a palmula; turc. pak asi z arab.

Коурѣлъкъ stslov. *σχῆμα* habitus; typus; forma praescripta; *εἰκών* imago; modus; коурѣлокъ explicatur подобнє (similitudo, simulacrum) Op. 2. 1. 41. пръвый коурѣлъкъ originale, primitivum; коурилъ typus; корѣлъкъ persona, larva (v. Lex. II.). Slova tato zdají se býti cizími; srov. řec. *κοράλιον*, ion. *κουράλιον* pūpa loutka, dem. stat. jména *κόρη*, ion. *κούρη* panna, děvče atd. ale také figurka hliněná nebo vosková, loutka; význam loutky aneb útvaru plastického mohl přejíti ve značení:

podoby, podobizny, tvaru, tvárnosti, obrazu atd. Uváženo buď v té příčině, že lat. icuncula, dem. stat. jména icon, pocházejícího ze řec. εἰκών obraz, podobizna, užívá se ve významu obrázku i loutky.

Kuskun srb. postilena podocasní řemen u koní; z turc. kuskun, kusgun Hintergurt (am Sattelzeug); čistě srb. podrepnica, podrepina.

Кустъ rus. frutex; srov. lit. kukstas amygdalus (Bezz.) — *k* bývá v lit. před *st* i *szt* častěji vsunuto — rozličnost významův činí však spojitosť těch slov pochybnou.

Kusur srb. residuum debiti, na místě ostatak; z turc. kusur residuum; odtud také nřec. κουσούριον id.

Кушáкъ rus. cingulum pás; asiat.: turc. kušak Leibgürtel; odtud pochází také, jak se zdá, srb. kušak lignum transversum příčné dřevo u stola — proměněním prvotného významu: pás.

Kuščar slov. (zkaženě kušar) 1. lacerta viridis, 2. morbus faucium jest, jak se podobá, složeno z předpony ku i ščar — v. Ku part. insepar. i юштеръ. — slov. také guščar, bulh. gúštěr lacerta, charv. gušter, gušterica 1. id. 2. musculus sval, srov. lat. lacerti pl. svaly, srb. gušter, 1. lacerta, praesertim lacerta viridis, 2. musculus, gu v těchto slovech buď též pokládáno za předponu, která by změkčením počátečného *k* mohla pocházeti z ku. Ku i gu jsou předpony rozdílné od předpon ja, je ve stslov. юштеръ, юштерица lacerta, čes. ještěr, ještěrka atd. Nedopatřením se stalo, že se do článku юштеръ vloudila nemilá chyba; vytištěné tam místo: „ja, je, gu i ku zdají se býti předsuvkami, možná, že ze staršího ѭ pošlými“ má takto zníti: „ja, je, gu i ku zdají se býti předponami; možná, že ja, je pocházejí ze staršího ѭ.“

Kušencija charv. „koji procinjuju i stimaju po svoj kušenciji“ Stat.-Pol. dle Šafaříka experientia zkušenosť; jest ale pravděpodobno, že to slovo zde značí svědomí conscientia tak, jako stejnoznačné vlask. coscienza, z něhož slovo charv. pochází.

Kušlja f. srb. mulier capillis perturbatis, kušljo m. homo capillis perturbatis, kušljav adj. perturbatus, de capillis, lino, kušljati perturbare (capillos, linum), uz-kušljati se perturbari. Srodnými zdají se býti: lot. kušli, pl. villi

kudly, kušelains adj. villosus, kušelēt, sa-kušelēt perturbare (capillos) „zerwühlen, zerzausen.“

Kušljati, -šljam s předlož. za- charv. srb. misere crescere, male adolescere zakrsati verbutten, za-kušljaviti místo -kušljavěti id. od zaniklého adj. *kušljav male adultus. Za srodná možno pokládati: lit. kuszlas, kuszlus adj. miser, vilis (de plantis) „kuszlus rugiei“ pl. špatná rěž; stprus. kuslaisin acc. sg. debilior.

Kuveo adj. srb. v. Ku, part. insepar.

Kuvík, čuvík slk. strix passerina, kuvíkati, čuvíkati sonum edere (de strige passerinā), ululare; — mad'. kuvik strix passerina, ze slk. — pol. kuwiek fistula „piszczałka do wabienia ptaków“, kuwiekać denom. fistulā allicere aves; kmen kuv, kořen ku. Srov. skr. ku gemere: kuvê 1. sg. praes. med. — lit. kuwyks -ėti, -u sonum edere, de ululā; srov. také stněm. hûw-o, sřněm. hûw-e, m. strix bubo výr, stněm. hûw-ila, hiuw-ela, sřněm. hûw-ele, hiuw-ele noetua, stněm. hiuw-ilôn, sřněm. hiuw-eln sonum edere, de ululā. Od téhož kořene ku pochází také slk. morav. čujík, hluž. čujk místo *čujik strix bulo, vzniklé proměněním počátečného *k* v *č*.

Кувы́ркать rus. v. Ku, part. insepar.

Kuzel, m. gen. -zla slov. canis, také kuželj (Jan.); kuzla canis femina; kuzlak Canicula, Sirius; kužej, kužek catulus, canicula; srov. oset. khuǵ = khudž i khuds (ds, jak se podobá, = dz) canis (Beitr. V. p. 83.); také kjudz id. (Beitr. III. p. 299.).

Къ stslov. part. insepar. ve složen. **къ-врѣдние** *προσπάθεια* — v. **Коврѣдние** pod Ko, part. insepar.

Кыкънь f. stslov. tibia, crus. Srov. lat. coxa kyčla (kmen coc), kteréž B.-gl. spojuje se skr. kuk-ší m. venter, uterus; srov. také angl. huck-le coxa; got. hup, stněm. huf femur, coxa, sřněm. huf id. 2. clunis, ags. hype femur, coxendix, skand. hup-ar pl. m. holld. heup coxa. V german. řečech stává *h* přečasto na místě slovan. a prvotného *k*, také se *p* nebo jeho aspirata *f* jevívá co zástupce prvotného *k*, tak stojí got. vulf-s lupus, skr. -ému vrkas, lit. wilkas stslov. **вльк** na proti. Sem náleží také čes. kyčla, kyčel coxa, kt. v.

Кълл, kořen stslov. germinare, pullulare: **про-клнти сѧ, -клнѭ сѧ** vb. pf. germinare, **-клнти** na místě **-кълптн; про-клѣтн, -клѣѭ**, starší tvar **-кълѣтн, -кълѣѭ** germinare, reviviscere, provenire, erumpere **отъ корене проклѣѥть** Ex.-Op. 2. 1. 15. **не прокълѣѥть ни плода сътворить** Zlatostr. slov. kaliti, -lim germinare, pullulare, kliti, klijem id. místo kaliti, charv. srb. klijati, klijam germinare, pro-klijati, -jam slov. charv. srb. progerminare, kleti, kleji, klím morav. germinare; °**кълъ**, m. nebo °**кълль** f. germen, slov. kal, f. id. srb. kalac, gen. -lca (dim.) herba recens, pol. kieł, gen. -kła, dim. kiełek čes. kel, gen. kla, kle, m. i kel, gen. kli f. dluž. kel, m. germen (frumenti); klica, f. slov. charv. srb. germen, cyma, klicati, -cam vb. dur. germinare; klík, klíček čes. dim. stat. jména kel, také klíč, m. klička f. germen, klí, n. collect. germina, klíčiti se (od klík nebo klíč) germinare, v nichž mezi *k* a *l* samohláska vypadla. Srodné jest lot. iz-kalotê-s aperiri, de gemmis plantarum, kořen kal.

Кърь m. stslov. radix **подъземьныѩ кърѧ** Io.-Clim. rus. **корь**, gen. **кря** m. Mikl.-Gramm. III. 312. pol. kierz gen. krza m. čes. keř, gen. kře, m. hluž. dluž. keŕ frutex. Srodná jsou: I. lit. kéras truncus caesarum arborum in humo residuus, P. 58. (dle Kurſchata kiáras) oddenek, odzemek, kierieti-s, į-si-kierieti žem. radices agere, radicari, (Mik.-Mat.) isz-kérinti (psáno: iſchkaerinti, Bezz.) exstirpare, eradicare; stprus. *keras nebo *kers frutex ve složeném ker-berse „wirsenholz“ Voc. — jak se podobá — betula fruticosa; II. díl toho složen. slova berse = berze jest sroden s lit. béržas, lot. bērze, stslov. **брѣза** atd. — lot. cers z ker-s a) frutex; b) eine knorrige Baumwurzel; c) locus concrescendo aggeratus in palude, P. zvláště místo rákosím porostlé; cerōt, -oju fruticescere; II. skand. kiorr (kjörr), též kiarr frutex, virgultum keř, křoví.

Късьнъ adj. stslov. 1. tardus **кьсномь ходомь** Ichn. 2. diuturnus **кьсьна рать** Hom.-Mih. **до кьсна** sero Krmč.-Mih. **косьнъ** Vost. jest tvar. rus. **кьсно** adv. tarde **кьсно ходити** Men.-Mih. **късьно-ꙗзычьнъ** tardiloquus, **късьникъ** tardus, **късьность** f. tarditas, **късьнѣти, -нѭ** vb. dur. tardare, exspectare **цьнѣтн** Ephr.-belg. z °**кънѣтн? късьнѣние** tarditas — **творити** Tyр.-

Chil. — **за-късьнѣтн, -нѫ** tardare, -си- Ant. Pat. bulh. kŭsno adv. sero, za-kŭsnéju vb. pf. za-kŭsněvam, vb. dur. moror, cunctor opozdím se, opozdívám se, meškám; slov. kasen, -sn-a, -o serus, vedle kesen lentus, tardus, kasniti tardare cunctari, morari, místo kasněti? též kesniti, kesnovati id. charv. srb. kasan, -sn-a, o- adj. serus, kasno adv. sero, kasniti, za-kasniti i. q. slov. — rus. ко́сный, коснительный tardus, cunctans, коснѣть, -ѣю (въ чёмъ) cunctari, perseverare, коснѣніе, ко́сность tarditas, cunctatio; haesitatio, косно-язы́чіе, -язы́чность haesitantia linguae, косноязы́чный balbus, за-коснѣть, -коснѣва́ть cunctari; indurescere, pertinacem fieri. Srov. lot. kāk-alēt cunctari a kakj-atê-s, -ajō-s mühsam dahin fahren (auf bodenlosem od. schneelosem Wege), vlastně váznouti na špatné cestě; srov. také skr. śaṅk (scribitur śak, 1. âtm. B.-gl.) ze staršího kaṅk, kak suspicari; timere, s předlož. abhi- dubitare, śaṅk-itá suspicans, timens, śaṅkâ f. suspicio, timor; význam „dubito, dubius haereo“ mohl snadně přejíti ve značení „haesito, cunctor.“ Bopp se skr. śaṅk pojí také lat. cunc-tor meškám, prodlívám, kořen cunc. Jest-li toto sestavení pravé, tedy pochází s uvedených slovan. slov ze staršího *k* a ъ z ѫ; v lot. slovech mohla nosová souhláska vypadnouti. Sem mohou také náležeti slov. kes (*късъ) poenitentia lítosť, kesati se, též ksati se poenitere „kesam se svojih grěhov“ poenitet me peccatorum; prvotné značení bylo asi: poenam timere.

Къшнти сѧ, къшѫ сѧ vb. dur. stslov. sortiri **станѣвѣ на разнопѫтню; н кшнвѣ сѧ, н нже прѣкшнть, по томоу ндевѣ** Pat.-Mih. 129. **кошнвѣ сѧ, нже прнтекшн** (recte **прѣкъшнть** Lex. II.), **по томоу ндевѣ** atd. **къшенню** n. subst. vb. actio sortiendi, sortitio, **кошенне о неи (рнзѣ) бысть воиномъ** Cyr.-Hier. **къшь** m. sors, **съ-мотрѧщѧ къшѧ** in commentario ad Esai. 2. 6.-Vost. 1. 384. **прѣкъшнтн** aleā vincere — **„прекшн Ноанъ Семнона десѧтнцею“** Vost. — **„пережеребевати“** Ber. i. e. sortiendo vincere; — pochybno, zdali sem náleží stslov. **къшарню: за бани отъсоудство н за къшарне н за подрьда н за мертвне** Gram. 295. (Lex. II. pod **подрѫда**). Kořen **къх**, kterýž by mohl býti srodný se skr. kuš (9. par.) extrahere.

Кънѫтн, -нѫ сѧ s předlož. **раз-** vb. pf. stslov. inflammari **аще лн разкзенеть** (místo **-кънеть**) **сѧ доуша божьственою любовью**

Pal. 1494. — hluž. kezać coire cum feminā (keza cunnus), kězkać aestu exagitari (de vaccis) střečkovati, na místě správnějšího kezkać; polab. kaz kořen, aestu exagitari: sttjöht (místo stslov. **скотъ**) kass pecus quod aestu exagitatur „vieh bissend", kasseiwe, místo správnějšího kazejvy, adj. geschwinde bei der Arbeit. Srov. řec. *σκύζα* lascivia, libido, appetitus coitus, *σκυζάω* libidinosus sum, coitum appeto, pochází-li *ζ* z *γj*; etymologická spojitosť těch slov řec. se slovan. není však jistá, neb *ζ* může také z *δj* pocházeti.

Kyčla, f. (*кычьла) i kyčel, — gen. -čle, m. (*кычьль) čes. coxa, coxendix; kyčelnice malum ischiadicum; kmen kyk; srov. angl. huckle coxa; slova čes. jsou stejnokořenná se stslov. **къкънь** tibia, crus (kořen kŭk), kt. v.

Kičma srb. dorsum (*кычьма), charv. kičma, srb. kičmenica, kičmenjača spina dorsi, kmen кык; srov. lot. kūkums gibba, koř. kuk.

Кварь f. stsrb. damnum Mon.-serb. 297. slov. charv. srb. kvar m. (*кваръ) damnum, detrimentum, jactura, kvaren slov. nocens, kvaran charv. srb. (*кварьнъ) corruptus, n. pr. kvarno žito (frumentum), kvaran čovjek (srb.) herniosus, kvariti, -rim slov. damnum inferre, kvariti charv. srb. corrumpere, iz-kvariti, po-kvariti slov. charv. srb. corrumpere, depravare, po-kvar slov. laesio, depravatio, kvarovati, -rujem charv. detrimentum capere; maď. kár damnum, detrimentum ze slovan. vyražením souhlásky *v*. Srov. řec. *Κήρ* Unglücksgöttin, bes. Todesgöttin, 2. *κήρ* appellat. damnum, detrimentum, defectus, malum, fortuna adversa, pernicies *κήρα* damnum, pernicies, *κηραίνω* laedo, corrumpo, *κηρόω* id. *κήρ* ze staršího kār; *καρός* (Hes.) damnum, jactura, laesio, pernicies; prvotný tvar řec. kořene mohl rovně tak, jako ve slovan. býti: kvar; srov. v té příčině kořen *καπ* stat. jména *καπνός* kouř, dým, pára, jehož prvotný tvar byl kvap v. **Копъ**. Možná také, že od uvedeného kořene kvar pochází pol. po-czwara monstrum terriculum — tak, že by *k* kořenné slabiky bylo proměněno v *č*.

Kvartati s předlož. raz- charv. „obisiti (= čes. oběsiti) ili razkvartati" Stat.-Pol. dividere (maleficum) in quatuor partes; ze vlask. squartare id.

Kwękać, -am pol. esse tenui valetudine, kwękliwy adj. tenui valetudine utens; stejného původu mohla by býti slovesa: slov. po-kvéčiti, -čim debilitare verkrüppeln, comprimere, flectendo corrumpere, corrugare ze kvęčiti, jak viděti ze s-kvenčiti flectendo corrumpere, corrugare, conterrere. Srov. ags. cvinc-an exstingui, evanescere, cvenc-an exstinguere, primit. facere, ut evanescat; srov. také lit. kwank-sz-u i kwenk-sz-u, -sz-ti graviter tussire et exscreare; *sz* = *š* jest ke slabice kořenné přiraženo.

***Кврък,** kořen: charv. srb. kvrknuti, -nem vb. pf. immurmurare, sicut felis, kvrčati, -čim murmurare, kvrka stridor, murmur (felis); кврък vyvinulo se přesmyknutím hlásek ze kvŭrk a to ze kvark. Za srodná — co do kořene — možno pokládati: lit. kwark-iu, -ti sonum edere, coaxare, kwark-su, -sėti (Szyrw.) i kwark-szu, -szėti glocire, tetrinnire, lot. kvark-t murmurare, fremere; vagire (quarren); coaxare; stněm. querc-a guttur, gula, nněm. dial. bavor. ge-querg-el clamor, skand. kverk fauces, gula, švéd. qvark-a angina equorum od kořene kverk nebo kvark sonum edere. Od téhož kořene pocházejí také proměněním počátećného *k* v *c* nebo *č*: 1 slov. cvrkati, cvrketati, cvrčati fritinnire, strepere, stridere, cvrk, cvrkot fritinnitus, stridor, strepitus, cvrček gryllus; charv. srb. cvrknuti, -nem vb. pf. cvrčati vb. dur. fritinnire, stridere, susurrare, cvrkutati garrire (de avibus), cvrka clangor, fritinnitus, cvrčak (srb.) insecti genus, pol. ćwierknąć, -nę vb. pf. ćwierkać, ćwierczeć vb. dur. stridere, gryllare, ćwierk m. stridor, gryllare; čes. cvrknouti, cvrkati, cvrčeti fritinnire, stridere (de cicada), gryllare, cvrk, cvrkání, cvrčení fritinnitus, stridor, cvrčala turdus musicus, cvrček gryllus; 2. slov. charv. čvrčati, -čim stridere; fritinnire; slov. čvrček i črček gryllus, kdež *v* vypadlo; srb. čvrknuti -nem vb. pf. *a*) de sonitu liquidi injecti in ferrum candens, *b*) semel pulsare (srov. slov. čvrknôti ferire), čvrkati vb. dur. pulsare cum sonitu, čvrka clangor, fritinnitus; čvrčak, (charv.) cicada.

Кврѣти, кврж vb. stslov. s předlož. **разъ** dissolvere, liquefacere „**жжл желѣзнаıа ıако воскъ расквьръ**“ Sup. 350. pravý kořen jest **квьр** a starší tvar toho slovesa: ***квьрѣти, квьрж,** jehož

prvotné značení bylo asi: stridere, sonum edere; společného původu jsou: slov. cvrěti, cvrem liquefacere, frigĕre cvrt, a, o frixus, též créti, crém id. kdež mezi c a r vypadlo v, cvirati iter. cvrtje n. ova frixa, o-cvrěti, o-cvrem vb. pf. o-cvirati dur. liquefacere (butyrum, lardum) o-cvirk Eierschmalz, Speckkrume (Jan.) frusta lardi assati? raz-cvrěti, -cvrem vb. pf. raz-cvirati vb. dur. liquefacere, frigĕre (e. g. ova) charv. cvrěti, cvrem i. q. slov. inf. také cvrti (Šaf.-gutt. 560.) raz-cvrěti, -cvrem liquefacere, o-cvirak, gen. -rka recrementa adipis liquati, jinak čvarak charv. srb. id. srb. cvrjeti i cvrti, cvrem frigĕre Mik. stpol. kwrzeć kwrę ve složen. roz-kwrzeć liquefieri: „rozkwarła się (ſsye) ziemia.“ Psalt. Puł. 74. 3. rozkwirać liquefacere jako vosk rozkwirający się (rozſkwyrayǫczy ſzye) sicut cera liquescens — ibid. 21. 12. Arch. V. 264. — vyskýtají se také: roz-kwarła Małg. 73. 3. roz-kwirać Małg. 21. 15. hluž. škrě-ć, škrě-ju i škr-u, škrěwać liquefacere (adipem), š místo s možno pokládati za předsuvku, mezi k a r vypadlo v. Srov. stněm. quër-an, chuër-an, th. praes. quir, 1. sg. praet. quar gemere, kořen quar, nněm. quarr-en vagire; crepitare, de intestinis; ags. â-cveorr-an ingurgitare, prvotně asi sonum edere.

Кыд, kořen stslov. **кыдати, -даѭ** jacĕre „**кидають въ мѣхы**“ Bus. 662. **имена** — blasphemare, maledicere „**имена ѥмоу кыдають**“ Zlatostr. **кынѫти сѧ** nasci, de vermibus **черкие кынѫхоу сѧ** Chron. I. 260 kořenné *d* před *n* vypadlo, **ис-кыдати** ejicere, evacuare, dissipare, **по-кыдати** distinguere „**срака** (vestis) **бисромь -дана**“ Ex.-Op. 2. 1. 21. proprie, ut videtur, obruere, **рас-кыдати сѧ** dissolvi, corrumpi, discerpi, **рас-кынѫти -нѫ** discerpere **раскыденъ** Io.-Dam. **съ-кынѫти** detrahere „**кожоуськыноути**“ Misc.-srb. — slov. kidati, -dam fimum ejicere, iz-kidati id. na-kidati accumulare, od-kidati abjicere, po-kidati ejicere fimum, raz-kidati, -kidovati disjicere fimum, raz-kinuti, -nem disrumpere na místě -kidnuti, s-kidati egerere fimum, s-kinuti detrahere, tollere deorsum, charv. kidati, -dam vb. dur. kinuti, -nem — místo kidnuti — vb. pf. rumpere trhati, srb. kidati 1. id. 2. — košaru purgare stabulum a fimo, kidati se 1. rumpi, 2. malo affici, molestari „kida se čovjek od muke, od velikoga posla“,

kinuti se, kinem se vb. pf. amoliri sese, charv. srb. iz-kidati 1. disrumpere, discerpere, 2. disjicere fimum, purgare stabulum; iz-kinuti divellere, discerpere, srb. na-kidati multa carpere, — se satis cecīdisse, caedendo satiatum esse, charv. srb. od-kidati, od-kinuti decerpere, deripere, od-kidak, -kidka particula decerpta, ráz-kidati disjicere fimum, raz-kídati 1. rumpere, discerpere, 2. turbare rušiti n. pr. igru, raz-kinuti id. raz-kida dissensio „ja nijesam s razkide“ nejsem od toho, me habetis socium, faro la compagnia, s-kidati, s-kinuti detrahere, demere n. pr. kapu, 2. exuere — haljinu, košulju; skinuti se descendere; rus. кида́ть, да́ю vb. dur. ки́дывать -ваю frequ. ки́нуть, -ну vb. pf. (místo киднуть) jacĕre, projicere; abjicere, deserere; parere, de animalibus, -ся praecipitare se „ки́нуться съ бе́регу въ во́ду“; petere aliquem: соба́ки кида́ются на люде́й; кида́ется въ глаза́ cadit in oculos, вы-ки́дывать, вы́-кидать, вы́кинут ejicere; rejicere, amovere; abortire, -ся erumpere, prorumpere, вы́кидка ejectio, res ejecta, выкидки f. pl. ejectamentum (maris), scoria, кы́кидышъ m. abortus, заки́дывать, закида́ть, заки́нуть projicere, rejicere; deserere; от-кида́ть, от-ки́дывать, от-ки́нуть abjicere, relinquere, deserere; revolvere, aperire под-кида́ть, под-ки́дывать, под-ки́нуть subdere, supponere, subjicere под-ки́дышъ, proles supposititia; рас-кидать, рас-ки́дывать, рас-ки́нуть disjicere, dispergere, раски́нуть пала́тку tentorium locare, раски́нуть-ся gemmascere, frondescere, с-кида́ть, с-ки́дывать, с-ки́нуть dejicere, conjicere; pol. kidać, kinąć ve složených: roz-kidać disjicere, od-kinąć abjicere, — się od kogo deficere, deserere, po-kinąć rejicere, spernere, prze-kinąć transjicere, evertere, subvertere; perducere ad (e. q. ad suam sententiam) „Mię-li też chcesz przekinąć?“ przekinąć się everti; deficere ab aliquo ad aliquem; čes. kydati, -dám vb. dur. kydnouti, -nu vb. pf. jacĕre, projicere; — na něco maculare, kydati na ubrus; kydati hnůj ejicere fimum, kydati na někoho tegere alqem alquā re „blátem (luto) na někoho kydati“ Leg. 11. E. 4. kydati se huc illuc jactari; cadere, decidere, po-kydati něco maculare, roz-kydati, -kydnouti vb. pf. roz-kýdati vb. dur. disjicere, — hnůj (fimum), — se dispergi „Rozkydl se mozk po kostele“ Leg. s-kydati, s-kydnouti conjicere, dejicere, blátem koho skydati luto maculare, Aqu.

vy-kydati, vy-kydnouti ejicere, — hnůj (fimum), projicere, „Udeřil ho v bok a vykydl střeva jeho na zemi“ 2. Král. 20. 10., — se ejici, effundi, excĭdere „Mozk se z jeho lba vykydl“ Pass. vykydati se z města (slk.) evadere, erumpere; hluž. kidać vb. dur. kinyć místo kidnyć vb. pf. effundere, profundere; disjicere, — hnój, wu-kidać, -kinyć effundere, ejicere, amoliri, amovere. Srodným jest skr. khôḍ (10. par.) jacĕre, conjicere — ô z *au* — a jak se zdá, také lot. kudetê-s emittere ova (de piscibus), kude, uz-kude die Stelle in Flüssen, wo die Fische laichen, koř. kud, jehož prvotné značení bylo asi: jacĕre, ejicere, projicere: možná, že také lit. pra-kuda damnum, Bezz. koř. kud, sem náleží, prvotný význam by mohl býti: jactura.

Кък, them. strus. sonum edere, clamare; ululare: „зегзицею — — кычеть“ (3. sg. praes.) clamat, canit cuculi instar, Igor X. 2. srb. s-kiknuti vb. pf. clamorem tollere (de porcis), skika porcorum clamor, skičati, -čim vb. dur. clamare (de porcis); stslov. скъчати, скъчѫ latrare. Srodná jsou: lit. kuk-u, kuk-ti clamare, ululare, kukóju, -óti sonum edere, de cuculo, de ululā; lot. kūkōt, kukōt, -oju sonum edere (de cuculo); dán. kukke vb. id. řec. *κοκκύζω* 1. sg. praes. 1. id. 2. sonum edere, de gallo.

Кыка f. stslov. 1. coma vlasy, кикоу растить comam alit, Siš. 85. — 2. capitis ornamentum muliebre, e conjcet. кыкоу сътворити, Vost. 3. *ἀκμή* acies ostř, ostré zakončení, ostří, nejvyšší punkt, nejvyšší stupeň, -бѣдьнаꙗ Greg.-Naz. — také кыкъ m. coma; bulh. kíka (-kѫ f.), charv. srb. kika crines in nodum collecti, srb. kičica dim. 1. crista, 2. corona pedis equini; 3. gentiana centaurium; rus. кúка, dim. кúчка une coiffure de femme ozdoba hlavy u ženských; (lit. kyka, f., kykas, m. mitrae genus druh čepce; rum. kikĕ Zopf; ze slovan.) srb. kikati se capillis se invicem trahere. Slova tato souvisí, jak se podobá, kořenem se ststov. къкъ coma; sem náleží také slov. kička Stecknadel zatýkací jehlice, srov. význam stslov. кыка *ἀκμή*. Za srodné možno pokládati lot. kauka crista, cirrus chochol ve průpovědi; „aiz-kaukas ņjemt“ beim Schopf nehmen. v. Kukma.

Exegetické příspěvky k Sofokleově Antigoně.

Od Josefa Krále.

V. 44 a násl.

ΙΣ. ἦ γὰρ νοεῖς θάπτειν σφ᾽, ἀπόρρητον πόλει;
ΑΝ. τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἢν σὺ μὴ θέλῃς.

K verši 45. připomíná Nauck: „Ant. will ihren, und falls Ismene nicht wolle, deren Bruder bestatten. Diess ist sinnlos: denn indem Ant. ihren Bruder bestattet, bestattet sie den Bruder der Ismene." Patrno, že Nauck větu *ἢν σὺ μὴ θέλῃς* vztahuje pouze ke slovům *καὶ τὸν σόν*, takže dle jeho výkladu slova ta znamenají totéž, jako by stálo: *τὸν γοῦν ἐμὸν καί, ἢν σὺ μὴ θέλῃς, τὸν σόν*. Vyloží-li se slova ta takto, jsou ovšem podivná; mluvíť se tu o Polyneikovi jako o dvou různých osobách. K výkladu tomu Nauck sveden byl asi částicí *γοῦν*, domnívaje se, že vytýká pouze výraz *τὸν ἐμόν* proti výrazu *τὸν σόν*. Jest ovšem na snadě větu *ἢν σὺ μὴ θέλῃς* vztahovati nejen ke slovům *καὶ τὸν σόν*, nýbrž k celému výrazu *τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν* a takovýto vztah doporučuje se i postavením této věty vedlejší. Vztah tento jest však nemožný, vykládáme-li *γοῦν* ve významu svrchu naznačeném. Pak tvoří *τὸν ἐμὸν καὶ τὸν σὸν* jeden celek, který by částice *γοῦν* proti nějakému předmětu vytýkala. Takového předmětu pak tu není. Většina vykladatelů, držíc se tohoto významu částice *γοῦν*, pomýšlela na změny. Dindorf píše: *τὸν γοῦν ἐμὸν κοὐ τὸν σόν, ἢν σὺ μὴ θέλῃς* („pohřbím aspoň svého bratra a ne zároveň i tvého, nechceš-li ty" t. j. odřekneš-li se ty tímto vzpíráním svého bratra, já se ho neodřeknu a pohřbím jej). Wecklein a Bellermann interpungují *τὸν γοῦν ἐμόν, καὶ τὸν σὸν ἢν σὺ μὴ θέλῃς* i nabývají lehkou touto změnou interpunkce podobného smyslu jako Dindorf. Proti oběma těmto návrhům bylo by lze uvésti, že i dle nich Antigona mluví o Polyneikovi jako o dvou různých osobách. Nicméně bylo by lze tento zajisté podivný a sofistický výraz vysvětliti trpkostí, s jakou Antigona k Ismeně hovoří. Konečně Moriz Schmidt, (Sophokles Antigone, Jena 1880) hyperkriticky navrhuje, částečně s použitím návrhu Heimsoethova: *τὸν γοῦν ἐμόν, τὸν καὶ σόν, ἢν θέλῃς, κάσιν.*

Lze však dle mého soudu podržeti a dobře vyložiti čtení rukopisné, vyložíme-li částici *γοῦν* ve smyslu přijatém od Schmidta v návrhu jeho právě naznačeném. Částice *γοῦν* nevytýká pouze slovo *τὸν ἐμόν* proti *τὸν σόν*, nýbrž celý výraz, a uvádí, jako často, jeden důvod z mnohých, i má tu týž význam, jako ve

známém místě Thukyd. I. 2. Slova *τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν* jsou přístávkou ku zájmenu *σφὲ* ve verši předchozím; z verše toho také třeba doplniti *θάπτειν νοῶ* a věta *ἢν σὺ μὴ θέλῃς* vztahuje se k celé myšlénce předešlé. Smysl jest tedy tento: *νοῶ θάπτειν αὐτόν, τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἢν σὺ μὴ θέλῃς* t. j. Hodlám pohřbiti jej, a to již z toho jediného, ale dostatečného důvodu, že jest můj, náleží mně, jsa mým bratrem, a mám tedy právo jej pohřbiti, právě jako právo to máš i ty, které však já za tebe vykonávám, poněvadž ty se vzpíráš ho užiti. Přidávajíc ku slovům *τὸν ἐμὸν* slova *καὶ τὸν σόν*, Antigona dává na jevo, že toto právo má i Ismena, jehož se, nechtějíc bratra pohřbiti, zříká a tím povinnosti své k němu zanedbává.

Myšlénka tato vyjádřena jest ovšem stručně, což ve stichomythii není nic neobvyklého, ale, vyložíme-li *γοῦν* způsobem naznačeným, zcela zřetelně.

Že výklad ten jest správný, toho důkaz shledávám i ve v. 48, kde Antigona na touž otázku Ismeninu slovy téhož smyslu odpovídá. Ve v. 44. ptá se Ismena, chce-li Antigona bratra pohřbiti, ač to zakázáno. Antigona uvádí ve v. 45. důvod, proč tak i přes zákaz jednati hodlá. Ve v. 47. Ismena otázku svou, jakoby sluchu svému věřiti nechtěla, opakuje (*ὦ σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος;*) a Antigona na otázku touž týmž důvodem, jen v podobě změněné, odpovídá (v. 48: *ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ τῶν ἐμῶν μ' εἴργειν μέτα*). Slova *τῶν ἐμῶν* ve v. 48. (můj majetek) jsou spolu i důkazem, že v. 46, rušící ostatně stichomythii, jest podvržen, ježto ve verši tom Antigona myšlénku verše 45. opakuje, jakož i že všecky konjektury, které do verše 45. vpravují slovo *κάσις*, tedy Heimsoethova i Schmidtova, jsou chybné.

Blízek výkladu tuto podaného byl původce druhého scholia k tomuto místu (*κἂν μὴ προσποιῇ αὐτὸν εἶναι σὸν ἀδελφόν, ἀλλ' ἀλλοτριοῖς σαυτὴν τῆς συγγενείας, ἐγὼ θάψω τὸν ἐμὸν καί σὸν ἀδελφόν*), jen že nepojal myšlénku správnou dosti ostře a určitě.*)

V. 124 a násl.

τοῖος ἀμφὶ νῶτ' ἐτάθη
πάταγος Ἄρεος, ἀντιπάλου
δυσχείρωμα δράκοντος.

K *ἀμφὶ νῶτα* poznamenává Nauck: „(um den Rücken des Adlers? oder des Drachen?) scheint fehlerhaft.“ Raspe (Einiges zur Antigone des Sophokles. Gymn. Programm, Güstrow 1874) navrhuje *ἀμφί νιν*, Schmidt n. m. u. str. XIII *ἀμφὶ φῶτ'*, řka,

*) Ze slova *κἂν* atd., mohlo by se souditi, že tomuto scholiastovi znám byl text jiný, ovšem metrickou chybou znešvařený: *τὸν γοῦν ἐμὸν*

že *φώς* znamená tu totéž, co slovo *τὸν λεύκασπιν φῶτα* ve v. 105 a násl.*) Než, kdyby i bylo *νῶτ'* porušeno, *φῶτ'* není tuto vhodným. Stojíc takto samo o sobě, bez všelikého bližšího určení, nechává také čtenáře v pochybnosti, které vojsko tím míněno, zda argejské či thebské. Tedy ani tento návrh neurčitosti místa neodčiňuje.

Mně zdá se, že čtení *ἀμφὶ νῶτ'* lze hájiti. Sofokles v celém tomto líčení výraz obrazný a vlastní několikráte vedlé sebe klade (srv. v. 114 n., 119, 120 n.). Není-li tedy možno, že při výraze *ἀμφὶ νῶτ'* tanul Sofokleovi pouze obrazný onen boj mezi hadem a orlem na mysli, a že netřeba z výrazu toho se domnívati, že snad Thebané vskutku v zad Argejským vpadli? Taký výpad z města kolkol nepřátely obklíčeného (bojujíť Thebští a Argejští u všech sedmi bran) zhola byl nemožný a již proto vzbuzoval u některých výraz *ἀμφὶ νῶτ'* podivení. Výraz ten hodí se pouze pro obraz, k němuž boj skutečný se přirovnává, zápas totiž hada s orlem. Že všude výraz vlastní s obrazným se nekryje, nýbrž že i jinde v rozsáhlém tomto přirovnání jsou místa řečená o boji obrazném, která nesmíme přenášeti na boj skutečný, toho důkazem jsou mi slova v. 117: *στὰς δ' ὑπὲρ μελάθρων* . . . Raspe n. m. u. domnívá se, že tím básník chce naznačiti, že vojsko argejské rozložilo se na pahorcích kolem města a tedy nad krovy města stálo. Může-li se o vojsku tak postaveném říci, že stojí *ὑπὲρ μελάθρων* města, velice pochybuji. Chceme-li se vyhnouti strojenosti, musíme spíše i tuto uznati, že výraz tento, hodící se pouze pro obrazný boj hada s orlem, nelze přenášeti na boj skutečný. A tak jest i s výrazem *ἀμφὶ νῶτα.* I při těch slovech tane básníkovi pouze obrazný boj orla s hadem na mysli. Básník představuje si orla, značícího vojsko argejské, s hadem, značícím vojsko thebské, ve výši nad městem zápasící. Orel drží již ve spárech kořisť svou, když had k poslednímu zoufalému útoku se odhodlav, do zad jej uštkne, takže jej orel ze spárů pustiti musí. Podobně zoufalým odporem posledním unikli jisté zhouby také Thebané. Zdá se mi velmi pravdě podobno, že Sofokleovi na tomto místě tanulo na mysli přirovnání Homerovo Il. 12. 201 a násl., kde boj orla s hadem podobně se líčí. Přirovnání toho dotýkají se vesměs skoro vykladatelé, ale konce jeho, upomínajícího na situaci na tomto místě vylíčenou, neuvádějí. Zníť takto:

ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν,
αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων,

καὶ τὸν σόν κῆν σὺ μὴ θέλῃς t. j. hodlám pohřbiti jej, ježto jest můj a i tvůj, třeba tomu nechceš, třeba se jeho zříkáš. Ale jakož vůbec výklad tento scholiastův jest nedosti zevrubný, možno toto *κἂν* přičísti i na vrub nedosti přesného pojetí myšlénky.

*) Taký návrh učinil již před Schmidtem Schenkl (Zeitschrift für öster. Gymn. 1874 str. 697 n.).

φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον,
ζωόν, ἔτ' ἀσπαίροντα· καὶ οὔ πω λήθετο χάρμης.
Κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρὴν
ἰδνωθεὶς ὀπίσω. ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
ἀλγήσας ὀδύνῃσι.

V. 211 a násl.

σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως Κρέων,
τὸν τῇδε δύσνουν καὶ τὸν εὐμενῆ πόλει.

Akkusativy *τὸν δύσνουν* a *τὸν εὐμενῆ*, visící přímo na *ἀρέσκει*, nelze žádnými analogiemi vhodnými vyložiti. Analogie, kterouž jsem uvedl ve vydání svém, v poznámce k verši tomuto, není dostatečna, i přijal jsem ji jen proto, že neznám žádného návrhu pravdě podobného ku zhojení veršů těch. Návrhy Nauckův (*σὺ ταῦτα δράσεις*), Leův (ve Phil. Anzeiger V. str. 572 *σοὶ ταῦτα ῥέξειν*) nejsou hrubě pravděpodobny. M. Schmidt přijal v text svůj toto čtení:

σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως Κρέων,
δρᾶν τόν τε δύσνουν καὶ τὸν εὐμενῆ πόλει.

Že ve verších těch schází nějaký infinitiv visící na *ἀρέσκει*, zdá se mi jisto. To cítil již scholiasta, připsav k tomuto verši *λείπει τὸ μὴ θάπτειν ἢ θάπτειν;* ale místo, na němž Schmidt vypadlý tento infinitiv umísťuje, nezdá se mi býti pravým. Dle mého soudu třeba vymýtiti slovo *Κρέων* z konce verše 211., kteréž jest pouhým přípiskem, vykládajícím slova *παῖ Μενοικέως*, jenž, dostav se do verše, pravý konec verše vytiskl. O pravděpodobnosti tohoto závěru přesvědčí nás tato úvaha.

Oslovuje-li jedna osoba druhou v tragoediích Sofokleových, činí tak buď pouhým jménem osoby té, často ovšem nějakým epithetem určeným (případů takých napočetl jsem asi 70), buď jmenuje ji po otci. V tomto druhém případě užívá buď patronymika (pouze jednou Aj. 1349 *Ἀτρείδη*), buď spojení slov *παῖ, τέκνον, σπέρμα* a pod. s jménem otcovým (případů těchto vyskýtá se ve všech tragoediích Sofokleových něco přes třicet). Způsobem druhým (*παῖ Μενοικέως*) osloven jest Kreon na př. v OT. 85, 1503.

Jménem vlastním i otcovým zároveň oslovují se osoby pouze na p ě t i místech; na třech místech takovéto rozvláčné a emfatické oslovení děje se ze příčin určitých, na ostatních dvou zdá se mi spočívati na porušení textu.

Ve prologu Filokteta v. 4 oslovuje Odysseus Neoptolema slovy *Ἀχιλλέως παῖ, Νεοπτόλεμε.* Tuto volil básník oslovení tak obšírné zajisté jen proto, aby obecenstvo s osobou vystupující důkladně seznámil. Uvádějí se i jinde takto jména osob poprvé vystupujících dosti často, jen že ne ve formě oslovení (tak na př.

v Ant. v. 155 *ἀλλ' ὅδε γὰρ δὴ . . . Κρέων ὁ Μενοικέως . . . χωρεῖ*). Ve Fil. v. 1261 volá Neoptolemos na Filokteta: *σὺ δ', ὦ Ποίαντος παῖ, Φιλοκτήτην λέγω, ἔξελθε,* zajisté jen proto, aby Filoktetes, meškající ve sluji, tím jistěji volání jeho rozuměl. V Aj. 331 sbor oslovuje Tekmessu: *Τέκμησσα, δεινά, παῖ Τελεύταντος, λέγεις* zajisté zase jen k vůli obecenstvu, ježto prve ve v. 210 oslovil ji pouze *παῖ τοῦ Φρυγίοιο Τελεύταντος*, pravého jména jejího však dosud nevyřknul. Zbývají tedy dvě místa podobného způsobu oslovení, kde však uvádějí se jméno vlastní i otcovo zhola bez příčiny. Na místě, o němž jednáme, není užití obojího jména nikterak odůvodněno; za příčinou orientování obecenstva jistě ho není užito, ježto sbor jméno vystupujícího Kreonta podobným obšírným způsobem byl již ohlásil (srv. v. 156). Ve v. 1098 (*εὐβουλίας δεῖ, παῖ Μενοικέως Κρέον*) čte se vlastně v rukopisech místo *Κρέον λακεῖν* aneb *λαβεῖν*. Prvé dostalo se do verše patrně z konce verše 1094 (*μήπω ποτ' αὐτὸν ψεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν*), druhé jest jen nepodařenou opravou nemožného *λακεῖν* (*εὐβουλίας δεῖ λαβεῖν*). *Κρέον* doplněno ex ingenio snad dle v. 211. Dle podání rukopisného však jest i na konci tohoto verše mezera, kterou lze ovšem vyplniti způsobem několikerým.

Má-li se tedy věc takto, pak ovšem velmi jest pravděpodobno, že jediné místo v Ant. v. 211 (neboť do v. 1097 dostalo se toto dvojité oslovení teprv konjekturou), kde nelze dvojité toto oslovení vyložiti, jest chybné a sice, že právě slovo *Κρέων*, vetřevši se do textu, způsobilo vazbu slovesa *ἀρέσκειν* nikterak neomluvitelnou.*)

Třeba tedy ve v. 211 *Κρέων* vypustiti a verš vhodným infinitivem doplniti; podobně doplniti jest i v. 1097. Návrhy mohou býti ovšem rozličné a jen nejisté. Tak bylo by lze psáti v. 211 n. *σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως, παθεῖν τὸν τῆδε δύσνουν* atd. . . a ve v. 1097 *εὐβουλίας δεῖ, παῖ Μενοικέως, τὰ νῦν.* Druhý návrh učinil již Rauchenstein, (Jahrb. f. Phil. 115 str. 452).

V. 233.

τέλος γε μέντοι δεῦρ' ἐνίκησεν μολεῖν
σοί, κεἰ τὸ μηδὲν ἐξερῶ, φράσω δ' ὅμως.

Dativ *σοί* spojiti lze pouze s *φράσω*. Kdo by spojoval *σοί* s *μολεῖν*, musil by je vyložiti jako dativ cíle. Ale vazba

---

*) Nějakou váhu má i ta okolnost, že jinde v rukopisech Sofokleových neužito při slově *Κρέων* nominativu za vokativ, nýbrž správného vokativu. Tak na př. OT. 637. Sofokles ovšem psal oba tvary, nominativ i vokativ stejně. Také domnění, jak výše bylo vysloveno, má i Blaydes (Sophocle with english notes London 1859). Toto domnění hleděl jsem srovnáním podobných oslovení dokázati.

taká slovesa *μολεῖν* byla by zhola neobyčejná, a nebylo by ji lze vyložiti u básníků tragických ani analogií sloves podobných. Mimo to bylo by následující souvětí *κεἰ . . . ὅμως* připojeno k prvému asyndeticky. Aby obtíži této bylo pomoženo, přijal jsem ve vydání svém do textu návrh Weckleinův *φράσων ὅμως*, nijak si nejsa nevědom, že tato vazba *κατὰ σύνεσιν* (*φράσων* k *ἐνίκησεν*) jest tvrdá a nepěkná. Ne tak drsnou činí vazbu návrh Seyffertův: *φράσαι δ᾽ ὅμως* (inf. účelný visící na *μολεῖν*). Velmi pozoruhodný jest i návrh M. Schmidta (ve vydání jeho Antigony), jenž přemístiv obě části verše, píše takto:

φράσω θ᾽ ὅμως σοί, κεἰ τὸ μηδὲν ἐξερῶ.

Tím stává se vazba rázem velmi hladkou. Korrupci třeba vyložiti tím, že slova *φράσω θ᾽ ὅμως*, byvše vynechána omylem opisovačovým, připsána byla později nesprávně na konec verše místo na jeho začátek. Ostatně netřeba ani se Schmidtem psáti *φράσω θ᾽ ὅμως σοί;* postačíť docela rukopisné *φράσω δ᾽ ὅμως σοί.*

V. 336.

περιβρυχίοισιν
περῶν ὑπ᾽ οἴδμασιν.

Adj. *περιβρύχιος* Nauck vykládá slovy „circum hiscentes undae.“ Lépe Wecklein „unter überschlagenden Wogen hin“ a Wolff a Bellermann: „die Wogen — spülen über das Verdeck hin.“ Ve slovnících některých, a tak i v našem Lepařově, *περιβρύχιος* nesprávně jest přeloženo slovy: „kolem hučící“ a odvozeno od kmene slovesa *βρυχάομαι.*

Etymologicky souvisí slovo to s kořenem *βρεχ* (svlažuji; lat. rig-are, vláh-a), tak jako podobná adj. *ὑπόβρυχος* a *ὑποβρύχιος* i značí tedy výraz ten: (vlnami) kolkolem (loď) smáčejícími t. j. kolem ní se kupícími a ji oblévajícími, kterýžto význam slova dobře se snáší tuto s předložkou *ὑπό* ve výraze *ὑπ᾽ οἴδμασι.* Loď pod vlnami, ve vlnách na ni kolkolem se řítících razí si cestu.

V. 368 a násl.

νόμους περαίνων χθονὸς
θεῶν τ᾽ ἔνορκον δίκαν
ὑψίπολις· ἄπολις, ὅτῳ τὸ μὴ καλον
ξύνεστι τόλμας χάριν.

Adj. *ὑψίπολις* vykládá se shodně s výkladem scholiastovým (*ὁ ἐν τῇ πόλει ὑψηλός*) „vznešený v obci“ anebo „obec povznášející.“ Že tento význam slovo *ὑψίπολις* míti nemůže, poznal dobře Nauck i kloní se (podobně i M. Schmidt) k návrhu

Jernstedtovu *ῥυσίπολις*.*) Ale *ῥυσίπολις* jest příliš slabou protivou následujícího *ἄπολις*. Z adj. *ἄπολις* můžeme také snadno domysliti se významu adj. *ὑψίπολις*, který na tomto místě má; značíť tu zajisté: „obec vznešenou mající“ (*ὁ ὑψηλὴν τὴν πόλιν ἔχων*). Sbor mluví tu docela ve smyslu Kreonta, jenž dobrý stav obce prohlásil za jedinou spásu občana. (Srv. na př. v. 188 nn.) Kdo obec podrývá, nešetře zákonů jejich, sám se jí zbavuje, ji ničí a stává se *ἄπολις*, nemá otčiny; kdo zákony obce ctí a plní, ten obec povznáší, jest *ὑψίπολις*, má obec mocnou, žije v obci mocné.

Ovšem nastává otázka, může-li adj. *ὑψίπολις* míti význam složeného adj. přisvojovacího. Adj. *ὑψίπολις* jest složeninou vlastně příslovečnou (jako *ὑψιπέτηλος*, *ὑψίζυγος* a pod.). Ale vyskýtá se řada podobných složenin, u nichž význam adj. přisvojovacího jest nepopíratelný. Srv. na př. *ὑψαύχην* (vedlé pozdějšího *ὑψηλαύχην*), *ὑψίγυιος*, *ὑψίζυγος*, *ὑψίθρονος*, *ὑψικάρηνος*, *ὑψίκερως*, *ὑψίλοφος*, *ὑψίπους* (O. T. 866 *νόμοι ὑψίποδες*), *ὑψίπρυμνος*, *ὑψίπυλος* (*δόμοι ὑψίπυλοι* Eur. Her. M. 1030), *ὑψίπυργος* (*Οἰχαλία* Sof. Trach. 343, *πατρίς* Eur. Tr. 376) a j. v.

Složeniny ty původem svým jsou ovšem příslovečné; značí tedy na př. *ὑψίπυργος πόλις* „město věže vysoko, ve výši mající,“ ale smyslem rovnají se složeninám s *ὑψηλο-*. Značí tedy dle těchto analogií zajisté i *ὑψίπολις: πόλιν ὕψι ἔχων* (město na výši moci mající) a rovná se tedy smyslem složenině *ὑψηλό-πολις* (vznešené, mocné, hrdé město mající). Přenesený význam adverbia *ὕψι* a adj. *ὑψηλός* (vznešený, mocný, hrdý) netřeba dokládati příklady.

V. 550.

ΙΣ. τί ταῦτ᾽ ἀνιᾷς μ᾽, οὐδὲν ὠφελουμένη;
ΑΝ. ἀλγοῦσα μὲν δῆτ᾽, εἰ γέλωτ᾽ ἐν σοὶ γελῶ.

Ve vydání svém přijal jsem starou a od vydavatelův zavrhovanou konjekturu Winckelmannovu *εἰ γελῶ γ᾽, ἐν σοὶ γελῶ*. Při čtení rukopisném podivný jest akk. vnitřního předmětu *γέλωτα*, stojící tuto zhola bez přívlastku. (Nauck shledává bližší určení tohoto akkusativu ve slovech *ἐν σοί*). Mimo to při tomto čtení doplniti jest z předešlého verše ku slovům *ἀλγοῦσα μὲν δῆτα* sloveso *ἀνιῶ*, jež však jsouc souznačné se rčením *γέλωτα γελᾶν* (neboť právě onen výsměch Antigonin bolí Ismenu), činí tuto tautologii. Nesnázím těm odpomoženo jest návrhem Winckelmannovým, jenž zdá se mi velmi prostou a pravou opravou textu. Také čtení měl před sebou zajisté i scholiasta, parafrasuje toto

*) Analogie Blaydesem ve vydání uvedené *ἡδύπολις* (O. T. 510) a *δικαιόπολις* nehodí se, značíce *ὁ τῇ πόλει* (nikoli *ἐν τῇ πόλει*) *ἡδύς*, *δίκαιος*. Dokonce nehodí se *ἔμπολις* (*ὁ ἐν τῇ πόλει ὤν*).

místo slovy: *εἰ γελῶ ἐπὶ σοί, ἀλγοῦσα γελῶ.* Částice *γὲ* za *γελῶ* dodává řeči Antigonině trpkosti. Antigona praví: Vysmívám-li se ti opravdu (slova má však nejsou výsměchem, nýbrž trpkou pravdou), bolí mne to věru samu, t. j. působí mi věru bolest, že nucena jsem mluviti k tobě řečí tak trpkou, že zdá se ti výsměchem. Výsměch shledává Ismena ve slovech v. 549: *Κρέοντ᾽ ἐρώτα· τοῦδε γὰρ σὺ κηδεμών.*

V. 613 a násl.

οὐδὲν ἕρπει
θνατῶν βιότῳ πάμπολις ἐκτὸς ἄτας.

Slova tato, jakož i mnohá jiná místa vznešené této písně sborové, jsou velmi těžce poškozena. Prve však než k výkladu jich samých přikročím, chci nastíniti stručně, ale přesněji, než stalo se ve vydání, postup myšlének v tomto zpěvu sborovém; jasný výklad postupu myšlénkového jest tuto dosti nesnadný, jakož poznáváme z různosti parafras jednotlivých vykladatelů.

Třeba míti na paměti, že Sofokles věří tuto v jakousi dědičnou *ἄτη*, která pro viny předků i na potomky jich přechází a ty třeba nevinné (jako Antigonu) uvaluje v pohromy. Mimo to třeba tuto dbáti přesně významu slova *ἄτη*, které značí „zaslepenost i z ní plynoucí pohromy“; v písni té opakuje se několikráte, ale ne vždy táž část významu v něm převládá. Kloníť se význam jeho brzo k pojmu „zaslepenost“, brzo k pojmu „pohromy ze zaslepenosti plynoucí“. Neurčitost významu jeho ztěžuje také náležité pochopení postupu myšlének. Soudím, že postup myšlének jest tento: Blažen, kdo strastí nepoznal; na rod, jejž bůh zničiti ustanoví, valí se pohroma za pohromou (*οὐδὲν ἄτας ἐλλείπει γενεᾶς ἐπὶ πλῆθος ἕρπον*). (str. I.) Tak děje se i v rodě Labdakoviců; i ten ničí bozi, tak že klesá i poslední haluz kmene toho nerozvahou a zaslepeností (*λόγου ἄνοια καὶ φρενῶν ἐρινύς*) (antistr. I.). Příčina, pro kterou bůh stíhá takto lidstvo, jest jejich svévole (*ὑπερβασία*), kterou vzpírají se nepřekonatelné moci božské. Ale dle odvěkých zákonů svévole ta nezůstane bez trestu, *ἐκτὸς ἄτας*, má v zápětí bohem seslanou zaslepenost, v níž člověk sám pohromy si způsobí (*ἄτα*) (str. II). Proč nezůstane svévole taká bez pohrom z vlastní zaslepenosti pošlých? Protože člověk puzen jsa šalebnými chtíči, v zaslepenosti té jedná nevědomě, koná zlé mysle, že to dobré, a tak sám sobě strojí jistou záhubu. Koho bůh za trest svévole jeho postihne zaslepeností (*ἄτα* ve v. 624), toho brzy stihne pohroma ze zaslepenosti té vzešlá (*ἄτα* ve v. 625). Tak nevědomě — ale ne pro viny své, nýbrž pro svévoli předků svých — jedná i Antigona a upadá v neštěstí.

Dle těchto názorů básníkových tedy bůh netresce přímo, nýbrž nepřímo: sesýlá toliko zaslepenost, ve které člověk sám

sobě zhoubu zjednává. Nejobtížnější jest náhlý na pohled přechod mezi koncem strofy II. a začátkem antistrofy II. Kterou myšlénku odůvodňuje částice γάρ ve v. 615? Nejpřirozenější jest domnění, že odůvodňuje myšlénku posléze projevenou (v. 613 a násl. οὐδὲν ἕρπει θνατῶν βιότῳ . . . ἐκτὸς ἄτας). Nikdo z lidí za svévoli svou (ὑπερβασία) neunikne trestu, pohromám to, jež pocházejí ze zaslepenosti bohem za trest na něj seslané. Neboť v zaslepenosti té, sváděn jsa svými chtíči, uvaluje na sebe pohromy nevědomky a proto nemůže jich ani uniknouti. Z výkladu toho vidíme, že ἄτα ve v. 614 má plný svůj význam „pohromy ze zaslepenosti pošlé“, ba že spíše na tomto místě právě pojem „zaslepenosti“ ve slově tom převládá (tak i ve v. 623 a násl., jenž obsahuje myšlénku touž jako v. 613 a násl. „koho bůh zaslepeností a pohromami z ní vznikajícími tresce“), kdežto jinde v této písni (na př. ve v. 584, 625) převládá pojem „pohromy, trestu“.

Spolu zřejmo, že odůvodnění, které γάρ ve v. 615 uvádí, není obsaženo pouze ve slovech ἁ γὰρ πολύπλαγκτος ἐλπὶς . . . πολλοῖς . . . ἀπάτα atd., nýbrž v celé řadě myšlének od v. 615—619 a že jádro toho odůvodnění spočívá ve slovech εἰδότι δ' οὐδὲν ἕρπει atd., jež k prvé větě jsou přiřaděna, ač věta prvá logicky větě následující, jak již z parafrase vidno, jest podřaděna.

Přistupme teď k v. 613 a násl. samým. Slova ta nemohou znamenati leč toto: „Ježto lidé svévolně hřeší proti bohu, nemine jich dle odvěkých zákonů za svévoli tuto pohroma, ἄτη.“ Ti, kdož chtějí ve slovech těch shledávati myšlénku podobnou, jako Nauck („kein Sterblicher wandelt durch das Leben ohne der ἄτη zu erliegen“), chybují, ježto dle prvého verše písně (εὐδαίμονες, οἷσι κακῶν ἄγευστος αἰών) jsou lidé, kteří nebývají postiženi zlem a tedy také žádnou ἄτη. Atou mohou postiženi býti pouze ti, kteří dopouštějí se jakési svévole (ὑπερβασία) a proto musí vězeti v porušeném πάμπολις nějaké adjektivum, které by onu svévoli lidí na tomto místě znova naznačovalo. Ve sféře slov pojmu toho musí se pohybovati návrhy za slovo porušené i jest odmítnouti všecky konjektury, kterými vzniká myšlénka od Naucka žádaná (tedy i Heathovo πάμπολύ γε i Langovo παντελὲς). Smyslu nejbližší jest Weckleinovo πλημμελὲς, ač i to nikterak není jisto; jednak se slovo to u Sofoklea nevyskýtá, jednak jest ku naznačení svévole lidské proti silnému výrazu výše položenému (ὑπερβασία) příliš slabé. Vedlé πλημμελὲς anebo slova podobného nemůže však obstáti nikterak sloveso ἕρπει. Slovesa toho bylo by lze užiti o „pohromě“ (ἄτη ἕρπει) tak jako ho užito ve v. 585 a 618, nikoliv však o svévolném hříšném činu, vlastní vůlí člověka způsobeném. Ten neplíží se nepozorován. Vedlé toho nemůže obstáti sloveso ἕρπει dvakráte skoro bezprostředně za sebou (v. 613 a 618) položené.

Jedno z nich jest asi dittografií druhého a to zajisté první, ježto jest dle smyslu místa naprosto nevhodno. Z té příčiny zaměnil jsem je ve vydání lehkou změnou koncových hlásek (*ΓΟΝ* za *ΠΕΙ*) v *ἔργον* i byl jsem ovšem nucen dativ *θνατῶν βιότῳ* stojící mezi *ἔργον* a *πλημμελὲς* k němu patřícím vyložiti jako dativ místní („nijaký hřích *v* životě lidském“).

Návrh Schmidtův: *οὐδὲν ἄτας . . . πήματος ἐκτὸς ἕρπειν*, jejž on pokládá za evidentní, pokládám za nemožný. *Ἄτη* musilo by tu míti třetí význam „hřích ze zaslepenosti povstalý“ i značilo by to totéž, co výše *ὑπερβασία*. Ale tím by básník srozumitelnosti písně své ještě více byl zabránil; působíť již obtíže dvojí význam jeho, ač na témž původním významu spočívající. A že trest boží za hříchy lidské není pouhé *πῆμα*, jak Schmidtovou konjekturou se tvrdí, nýbrž zaslepenost, jež člověka nevědomky vede v záhubu, tomu nasvědčují v. 623 a násl.: *ὅτῳ φρένας θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν.* A o takovéto *ἄτη* musí býti již v této strofě řeč.

Přijatými v text návrhy nepokládám ovšem místo za vyřízené a to hlavně pro neobvyklost místného dativu *βιότῳ*; mají podati pouze smysl; slov básníkových jsme tím asi dosud nevypátrali.

V. 690 a násl.

τὸ γὰρ σὸν ὄμμα δεινὸν ἀνδρὶ δημότῃ
λόγοις τοιούτοις, οἷς σὺ μὴ τέρψῃ κλύων.

Nemoha spřáteliti se s běžnými výklady dat. *λόγοις τοιούτοις*, uchýlil jsem se ve vydání svém k výkladu samostatnému, ač dobře jsem si vědom, že i výklad ten není tak prostý a přesvědčující, aby zapudil pochybnost o neporušenosti tohoto místa. Nemohu totiž uvésti žádné vazby *καθ᾽ ὅλον καὶ μέρος*, která by této úplně se rovnala, žádné vazby totiž, kde by pojem povšechnější determinován byl užším pojmem *λόγοι* neb pojmem jemu podobným. Zdá se mi býti velmi pravděpodobna domněnka Dindorfova, že po v. 690 vypadl verš a s ním i sloveso, na němž visel původně dat. *λόγοις τοιούτοις*. Herwerden doplňuje na př.: *κοὐδείς ποτ᾽ ἀστῶν ἐμφανῶς χρῆται, πάτερ, λόγοις τοιούτοις* atd. Domnění Nauckovo, že v. 691 jest interpolován, jest snadným, ale neospravedlněným prostředkem zbýti se rázem vazby nepohodlné.

V. 834 a násl.

ἀλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννής
ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνητογενεῖς.
καίτοι φθιμένᾳ μέγ᾽ ἀκοῦσαι
τοῖς ἰσοθέοις ἔγκληρα λαχεῖν
ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν.

Místo toto jest kriticky i výkladem svým velmi obtížné. Před veršem posledním vypadl verš, jakož poznáváme z počtu dimetrů anapaestických, následujících po strofě prvé (tuto jest jich šest, i musí jich býti tedy i po antistrofě týž počet). Adj. *θεογεννής* (místo *θεογενής* z metrických příčin tuto nemožného) jest nesprávně tvořeno. Chybný jest paroimiakos ve v. 836 i slova *τοῖς ἰσοθέοις ἔγκληρα* ve v. 837. Čtení *τοῖς ἰσοθέοις* jest naprosto nemožno. Sbor nazval Niobu ve v. 834 bohyní a nemůže hned na to o ní tvrditi, že jest jen „bohům rovna"; *σύγκληρα* pak četli zajisté scholiastové, jak poznáváme z jejich parafrase (*μακαριστὸν ἂν εἴη τὸ τῆς αὐτῆς μοίρας τυχεῖν τοῖς ἰσοθέοις*); jiný vykladatel vykládá adj. toto slovy *κοινά, ὅμοια, τοῦ αὐτοῦ κλήρου καὶ τύχης*. Přijav v text některé, jak soudím, oprávněné změny Weckleinovy (*μέγα τἀκοῦσαι*, Seyffert navrhuje *μέγα κἀκοῦσαι*), a Schäferovu (*σύγκληρα* za *ἔγκληρα*), přidržel jsem se ve výkladu místa výkladu scholiastova. Sbor těší Niobu (*παραμυθούμενος αὐτὴν θεόν φησι τὴν Νιόβην*) řka, že, utrpěla-li podobnou pohromu Niobe bohyně, tím spíše snésti ji musí Antigona smrtelnice (*καρτερεῖν σε χρή, ὡς καὶ ἡ Νιόβη ἐκαρτέρησεν, καίτοι θειοτέρου γένους τυγχάνουσα*); nicméně že však v tom shledávati může útěchu, že dostává se jí téhož osudu s bohy. Sbor nazval Niobu bohyní zajisté jen proto, aby Antigoně mohl přivésti na mysl, že tím spíše ona musí se poddati neodvratnému osudu, tedy jen proto, aby ji potěšil (srv. slova scholiastova: *παραμυθούμενος αὐτὴν θεόν φησι τὴν Νιόβην*). Ale Antigona pojímá tento výrok sboru jako výsměch; její los žalostný zajisté nepodobá se losu blažených bohů a přirovnává-li sbor osud její k osudu Niobinu, již nazývá bohyní, jest to dle jejího soudu trpkou ironií. (Srv. slova scholiastova: *ὑφ' ὑμῶν γελῶμαι, ὅτι θεοῖς ἴσην με λέγετε*).

Tento výklad zdá se mi býti jedině nestrojený. Nauck i Wolff shledávají ve slovech v. 834 a násl. výtku jakous sboru, Antigoně proto činěnou, že odvažuje se los svůj přirovnávati k losům bohův. Ale proti tomu třeba připomenouti, že by výtka takováto v této situaci byla velmi nešetrná a abych tak řekl, příliš pedantská. Sbor jest přece Antigoně přízniv, truchlí s ní a neztrpčoval by jí tedy poslední okamžiky takými malichernými výtkami. Mimo to však není výtka ta ani oprávněna. Antigona nemluvila o Niobě jako o bohyni (nazvala ji pouze ve v. 824 násl. *τὰν Φρυγίαν ξέναν Ταντάλου*) a Niobe také bohyní není. Nazývá-li ji sbor bohyní, činí to, jak výše bylo vyloženo, jen proto, aby Antigonu s losem jejím usmířil. — Wolff mimo to namítá, že toho, co scholiasta parafrasoval slovy *καρτερεῖν σὲ χρή, ὡς καὶ Νιόβη ἐκαρτέρησεν* (srv. i druhé scholion *παραμυθούμενος αὐτὴν θεόν φησι τὴν Νιόβην*) v nynějším textě není i doplňuje mezeru před v. 838 těmito slovy *σὲ δὲ καὶ τλῆναι πρέπον ὡς κείνην*, soudě, že tato slova obsahují také onu vý-

pověď sboru, kterou Antigona pokládá za výsměch. Že to, co ve scholiích jest parafrasováno, vyčetl scholiasta z nynějšího textu a ne snad z verše vypadlého, jest tuším z poznámek výše položených na jevě.

Jaký byl obsah verše vypadlého, nesnadno uhodnouti. S podstatou myšlénky neměl asi činiti. Mohli bychom se na př. domnívati, že sbor původně pravil toto: „Velikou jest chválou míti týž osud s bohy a proto velebenu býti i za živa i po smrti."

Za porušené adj. *θεογεννής* přijal jsem do textu Schmidtovu konjekturu *θεῶν γέννημ'*, nechtěje přijímati v text jen tak zhola návrh svůj a pokládaje návrh Schmidtův z návrhů dosud podaných za pravdě nejpodobnější. Nicméně zdá se mi, že souměrnost řeči vyžaduje za *θεογεννής* nějakého adjektiva zakončeného v *-γενής*. Sbor staví proti sobě dvěma výrazy: lidi (*βροτοὶ* a *θνητογενεῖς*) a bohy (*θεός* a porušené *θεογεννής*). Protiva ta vznikne úplným parallelismem obou členů tím ostřeji. Třeba tedy nahraditi porušené adj. nějakým jiným, rovněž v *γενης* zakončeným. Navrhoval bych *διογενής* (z rodu jasného, božského), jímž netoliko u Homera, nýbrž i u tragiků naznačuje se původ z bytosti nějaké božské. Adj. *θεογενής* bylo snad výkladem připsaným ku slovu tomuto a vytisklo původní čtení. Jakmile dostalo se do textu, zaměněn správný tvar ze příčin metrických nesprávným tvarem *θεογεννής* a chyba ta přešla i do verše následujícího, kde rovněž nesprávně psáno jest v rukopisech *θεογεννεῖς*. Ve slově *διογενής* ovšem u tragiků užíváno bývá slabiky *δι* jako krátké (u Homera jest *ι* vždy dlouhé), ale právě ve stopách daktylických a anapaestických měřili je i tragikové dlouze. Srv. na př. Eur. Andr. 1195 *αἷμα τὸ διογενές ποτε Φοῖβον*. Aesch. Hepta 301 *διογενεῖς θεοί*. Hiket. 631 *διογενεῖς θεοί*, kteráž obě místa mohou se uvésti i za doklad významu slova toho („bohové jasnorodí, na nebesku zrození" = *οὐρανίωνες*).*)

Slova scholiastova *καίτοι θειοτέρου γένους τυγχάνουσα* mohou býti výkladem i tohoto slova.

V. 872 a násl..

σέβειν μὲν εὐσέβειά τις·
κράτος δ', ὅτῳ κράτος μέλει,
παραβατὸν οὐδαμᾷ πέλει.

Že vynechání předmětu ku slovesu *σέβειν* jest velmi tvrdé a že spočívá nejspíše na porušení textu, právem tvrdí Nauck i navrhuje *σέβειν μὲν εὐσεβὲς νεκρούς* (t. j. mrtvého bratra,

---

*) Konjekturu tu, jak právě poznávám, učinil již Bergk.

o němž Antigona bezprostředně před tím mluvila). Ale verš 872 sám o sobě neposkytuje žádných známek porušenosti; za to však ve v. 873 zbytečné jest opakování subst. *κράτος*. Soudím, že v. 872 zněl původně jen *κράτος δ', ὅτῳ μέλει* (t. *κράτος*) a že podmět *κράτος* do vedlejší věty doplněný vytiskl na začátku verše předmět slovesa *σέβειν*. Přiblížíme se tedy asi k původnímu čtení, opravíce text takto:

σέβειν μὲν εὐσέβειά τις
νεκρούς· κράτος δ', ὅτῳ μέλει,
παραβατὸν . . . .

Ovšem snad ani v této způsobě nejsou verše ty ještě zhojeny; parechese aspoň *μέλει* a *πέλει* není právě po způsobu Sofokleově i možno, že Nauck pravdu dí, že místo *μέλει*, tuto nehrubě vhodného, psáti jest *πέλει*, jež dostavši se do v. 874 jiné slovo (snad *λέγω*) vytisklo.

Subst. *κράτος* ve v. 873 vymýtil také M. Schmidt (ve vydání Antigony v Jeně 1880 str. XXXIII a násl.), jenž hyperkriticky celé místo hledí opraviti takto:

σέβειν μὲν εὐσέβεια τις
κρείσσους, ὅτων κράτος πόλει
παραβατὸν οὐδάμ' ἂν πέλοι.

t. j. úcta před vládci (*κρείσσους*) jest také jakás *εὐσέβεια*; jich moci třeba šetřiti. Ale v této podobě obsahovala by slova sboru pouze výtku Antigoně činěnou, že vzepřela se moci vladařské i mohlo by se zdáti, že sbor čin Antigonin odsuzuje. Sbor však (jak z jiných míst s dostatek vysvítá) schvaluje Antigonin čin, ale nesnáší se se způsobem, jakým bratru pohřeb vymohla. Toto smýšlení sboru obráží se i ve čtení rukopisném tohoto místa. Sbor pronáší tu dvě myšlénky protivné a protiva ta naznačena i disjunktivními spojkami *μὲν* — *δέ*. Při změně Schmidtově ztrácí se *δέ* zhola z textu a zbývá pouhé *μέν*, které za slovesem *σέβειν* nemá smyslu. Mohli bychom ovšem *μέν* vyložiti ve smyslu vytýkacího *γὲ*; ale i to za *σέβειν* se nehodí (spíše slušelo by za *κρείσσους*).

V. 970.

Σαλμυδησσός, ἵν' ἀγχίπτολις Ἄρης
δισσοῖσι Φινεΐδαις εἶδεν ἀρατὸν ἕλκος.

Za rukopisné *ἀγχίπτολις* přijal jsem konjekturu Seyffertovu, na kterou jsem i sám připadl, *ἀρχέπτολις*.*) Divím se, že čtení *ἀγχίπτολις* zcela nevhodné i v hyperkritických vydáních (na př.

*) V Dodatku vydání mého z nedopatření není tato změna rukopisného čtení uvedena.

Schmidtově) dosud se drží. Salmydessos jest město thrácké, Ares bůh thrácký. Proč mešká Ares právě mimo město a proč nazývá se „s městem sousedící“, a nedlí v Salmydessu samém, kde jakožto bůh thrácký zajisté také byl ctěn, nechápu. Při čtení *ἀρχέπτολις* mizejí všecky nesnáze. Právě proto, že Ares mešká v Salmydessu, vidí zločin spáchaný na ubohých Fineovicích. Básník neměl žádné příčiny, aby Area z města samého vyhostil, vykázal mu sídlo v okolí města a z tohoto okolí města dával mu dívati se na to, co v Salmydessu se děje. Adj. *ἀγχίπτολις* bylo by tuto podivné a beze všeho vztahu; naproti tomu adj. *ἀρχέπτολις* samo dává na jevo, proč právě Ares jest svědkem zločinu na Fineovicích spáchaného. Nevhodnost adj. *ἀγχίπτολις* cítil na př. i Wieseler, jenž však navrhuje za ně *ἔγχωρος* aneb *ἔγχοπλος* (Commentatio de aliquot locis Sophocleis. Index lect., Göttingen 1875).

Ovšem mohlo by se namítati proti přijetí slova toho do textu, že Sofokles ho nezná; vyskytáť se pouze jednou u Pindara. Námitka taká byla by však velmi úzkoprsá; mohl-li jinde Sofokles utvořiti adj. *ἀρχέπλουτος* (El. v. 72), Aischylos *ἀρχέλεως* (Pers. 289), Euripides *ἀρχέχορος* (Tr. 151) a pod., není nikterak pravděpodobno, že by byl Sofokles slova podobného i tuto užiti nemohl.

V. 1092 a násl.

ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ
τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μή πώ ποτ' αὐτὸν ψεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν.

Slova ta vykládá scholiasta: *ἀντὶ τοῦ· ἀπὸ νεότητος ἄχρι γήρως*. Ale výraz „od té doby, co mám bílý vlas místo šedého“ nemohou přece znamenati „od mládí až do stáří t. j. po celý život svůj.“ *) Taký výklad slov těch příčí se naprosto vší přirozenosti, jakkoli by tato myšlénka tuto byla jistě na místě. Slova ta značiti mohou pouze „od té doby co jsem sestárnul, co jsem kmet, vím, že nepronesl Teiresias žádné lži.“ Při tomto však výkladě naskýtá se maně otázka, proč sbor pomíjí docela činnosti Teiresiovy za mladších svých let a posuzuje pouze tu činnost jeho, která spadá do jeho kmetství.

Sbor při výroku tomto patrně hledí pouze té doby, v níž jsa kmetem účastnil se rady královské a tedy činnost Teiresiovu

---

*) Tak Wecklein i Wolff, jenž dí: „Seit ich mit diesem früher schwarzen, jetzt weissen Haare bekleidet worden.“ Bellermann: „Seit mich (statt des früheren schwarzen) weisses Haar umwallt, ein auffallender Ausdruck, da diese Zeit nicht eben lange zu sein braucht. Der Chor will offenbar sagen, dass er, obwol schon weiss vor Alter, sich keines solchen Beispiels entsinnen könne.“ Ale tomu výkladu brání naprosto časová spojka *ἐξ ὅτου*.

(jež právě ve věcech politických i značna byla i důležita) stopoval. Tuto pak dobu nepředstavuje si básník nikterak krátkou, nýbrž poměrně velmi dlouhou, uvážíme-li, že sbor dle slov Kreontových ve v. 165 a n., byl již podporou trůnu Laiova a účastnil se tedy porad královských i po celou dlouhou dosti dobu panování Oidipova. Doba ta byla dosti dlouhá, že mohl sbor pouze dle ní úsudek svůj o poctivosti Teiresiově pronésti; posouzení činnosti Teiresiovy ve dřívějších letech se zdržuje, ježto mohlo by býti nespolehlivé. V té době nebyl sbor ještě rádcem královským i mohl by za této doby, hlavně ve stáří tak pokročilém, v lečems v úsudku o dřívější činnosti Teiresiově se mýliti. Tento pak význam slov těch „za kmetských mých let, za nichž jsem činnost Teiresiovu živě stopoval, tak že ji mám dobře na paměti, Teiresias nikdy nelhal," jest zajisté zcela přirozený a, jak se mně zdá, na základě tohoto textu rukopisného jedině možný. Při výkladu na prvém místě podaném neobstál by text i bylo by nutno sáhnouti ku konjektuře.

V. 1095 a násl.

ἔγνωκα καὐτὸς καὶ ταράσσομαι φρένας·
τό τ' εἰκαθεῖν γὰρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτῃ πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.

Místo toto jest kriticky velmi nesnadné. Konjektura Weckleinova *ἐπὶ δεινῷ* (za *ἐν δεινῷ*), ve vydání přijatá, není pravděpodobna, ježto nelze si vyložiti, proč by *ἐπὶ δεινῷ* bylo přešlo v *ἐν δεινῷ*. Pomina konjektur, které již na tomto místě byly učiněny, chci vyložiti hned svoje mínění.

Mezi oběma členy věty musí býti protiva i nelze trpěti v obou těchto členech stejné výrazy *δεινόν* a *ἐν δεινῷ*. Výraz byl by pak podivný („Ustoupiti jest hrozné, ale zprotiviti se a upadnouti v neštěstí jest hrozné"). Logicky mohl se vyjádřiti básník pouze buď: „ustoupiti jest hrozné, zprotiviti se a upadnouti v pohromu jest rovněž hrozné" aneb „ještě hroznější". Totožné výrazy *δεινόν* a *ἐν δεινῷ* byly by nemožné i tenkráte, kdybychom za *ἀντιστάντα δέ* psali *ἀντιστάντα τε*, jak někteří vydavatelé činí, ježto toto opakování téhož slova v obou členech věty velmi by bylo pro rozvláčnost svou ve slohu Sofokleově závadné. Proto měněno bývá hlavně *ἐν δεινῷ πάρα*. Nauck navrhuje na př. *δεινὸν καὶ δεινοῦ πέρα* a vytiskuje z textu i *θυμόν*, proti kterémuž návrhu správně vyslovil se M. Schmidt, ve vydání Antigony str. XXXVII, Wolff nemožně *ἐν δεινῷ πέρα*.

Ale rovněž tak jest možno, že i prvé *δεινόν* jest porušeno i nezdá se mi stará konjektura Brunckova *δειλόν* za toto *δεινόν* tak naprosto závadná, jak soudí na př. Ellendt ve svém slovníku k Sofokleovi. Přijmeme-li toto čtení, dosáhneme nutné protivy

v obou členech věty. Nemožno jest ovšem spojovati *ἐν δεινῷ πάρα*. Vyskýtají se ovšem rčení *ἐν καλῷ ἐστι* (náleží do oboru krásného, jest krásno), *ἐν εὐμαρεῖ, ἐν εὐσεβεῖ ἐστι* a pod., nelze však s Bellermannem vykládati *πάρα* (*πάρεστι*) *ἐν δεινῷ* (*ὄν*) „jest blízko jako něco hrozného“; tu bylo by nutno užiti dle mého soudu buď vazby *δεινὸν πάρα* aneb nevynechati příčestí *ὄν* — *πάρα ἐν δεινῷ ὄν*.

Jistě porušeno jest ve slovech těch *πάρα*, jež nelze vyložiti ani ve významu „jest blízko“ ani ve významu „jest možno.“ Schmidt ponechává sice *πάρα* ve významu na prvém místě uvedeném a čte *ἀντιστάντι δὲ ἄτῃ, μαλάξαι θυμὸν ἐν δεινοῖς, πάρα* (blízko pohroma, tvrdošíjnost svou oblomiti v neštěstí) vykládaje inf. *μαλάξαι* jako epexegetický ke subst. *ἄτῃ*. Ale při čtení Schmidtově nutno akk. *ἀντιστάντα* měniti v dativ *ἀντιστάντι* a příčiny změny akkusativu tohoto v dativ nemohu se domysliti, ježto i při čtení rukopisném byl by dativ *ἀντιστάντι* možný (*πάρεστι ἐν δεινῷ ἀντιστάντι πατάξαι θυμόν*). Spíše nutno tento akk. podržeti a pomýšleti jen na změny takové, při kterých by mohl obstáti.

Za porušené pokládám i nejasné tuto substantivum *θυμόν*, jež pro naznačení „tvrdošíjnosti“ zajisté jest významem příliš širokým, nehledíme-li ani k podivnosti vazby *ἄτῃ πατάξαι θυμόν* (tvrdošíjnost udeřiti pohromou). Táž podivnost výrazu potrvá, vyložíme-li slova ta i „mysl udeřiti zlem.“

Navrhuji za *πάρα* akk. *κάρα* a míním, že smysl slov těch s přijetím návrhu Brunckova byl asi tento: „Ustoupiti jest zbabělé; ale zprotiviti se a udeřiti, stihnouti hlavu svou pohromou jest hrozné.“ S výrazem *πατάξαι ἄτῃ κάρα* srv. mimo obdobné vazby slovesa *πλήσσω* uvedené v kommentáři Wolffově hlavně místo z Ant. samé v. 1346 *τὰ δ' ἐπὶ κρατί μοι πότμος δυςκόμιστος εἰσήλατο* a OT. 263 *νῦν δ' εἰς τὸ κείνου κρᾶτ' ἐνήλαθ' ἡ τύχη*. Ant. 1272 násl. *ἐν δ' ἐμῷ κάρᾳ θεὸς τότ' ἄρα τότε μέγα βάρος μ' ἔχων ἔπαισεν*, OC. 564 *ἤθλησα κινδύνευματ' ἐν τὠμῷ κάρᾳ*.

Z čeho porušeno jest *θυμόν*, nechci určitě označiti. Snad zněly verše ty původně takto:

τό τ' εἰκαθεῖν γὰρ δειλόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτῃ πατάξαι τοὐμὸν ἐν δεινῷ κάρα.

O částicích *τὲ* — *δέ* viz Kühnerovu Ausf. Grammat. II.[2] 789 pozn. 3.*)

*) Z výkladu výše podaného vychází na jevo, proč nemohu souhlasiti ani s návrhem Kernovým (Bemerkungen zu Sofokles Aias und Antigone, Osterprogramm, Stettin 1880), jenž *ἄτῃ* spojuje s *ἀντιστάντα* a *ἐν δεινῷ* klade smyslem na roveň s adv. *δεινῶς*. Návrhem tím obtíže místa se neodčiňují.

V. 1181 a násl.

ἐκ δὲ δωμάτων
ἤτοι κλύουσα παιδὸς ἢ τύχῃ πάρα.

Nauck, Wecklein i jiní přijímají za πάρα do textu konjekturu Brunckovu περᾷ, myslím, zcela zbytečně. Neboť proč by se nemohlo říci πάρεστι ἐκ δωμάτων (podobně jako ἥκει ἐκ δωμάτων), nechápu. Že pak Eurydike tou dobou, kdy sbor tato slova pronáší, byla již z domu vyšla, patrno jednak z toho, že jsouc již ve dveřích, rozmluvu sboru s poslem zaslechla (srv. v. 1186 a násl.), jednak ze slov sboru v. 1180 καὶ μὴν ὁρῶ τάλαιναν Εὐρυδίκην ὁμοῦ (= ἐγγύς dle výkladu scholiastova), ze kterých patrno, že Eurydike při těchto slovech sboru již stojí přede dveřmi a téměř u samých osob mluvících, nikoliv pak, že teprve z domu vychází. Ovšem na konci v. 1179 jest taktéž πάρα i není opakování téhož slova na konci v. 1182 po mezeře pouze dvou veršů právě libé, ale ten důvod sám ku podezřívání rukopisného πάρα nikterak nedostačí.

Kritické příspěvky k Liviovi.*)

Podává Robert Novák.

1, 14, 6 n.: Romulus — neque enim dilationem pati tam vicinum bellum poterat — exercitum educit, castra a Fidenis mille passuum locat. Ibi modico praesidio relicto egressus omnibus copiis partem militum l o c i s c i r c a d e n s a o b s i t a v i r g u l t a o b s c u r i s subsidere in insidiis iussit. Takové jest čtení rukopisné; že porušeno jest, uznává se všeobecně. Výjimku činí ovšem Madvig, jenž pravosti čtení tohoto hájí, ale důvody jeho nejsou dostatečné. „Wohl kommt," namítá právem Weissenborn, „conserere arbores (s. 10, 24, 5: consitis spinis; vgl. Colum. 11, 3 u. a.) vor, a b e r n i c h t o b s e r e r e m i t d e m A c c. d e s g e p f l a n z t e n G e g e n s t a n d e s." Domněnek o místě tom pronesených jest značné množství, i vůbec nemalá literatura o něm již napsána; srovn. v Hertzově vydání pozn. k t. m., HJMüllerovu zprávu o literatuře Livianské v Zeitschr. f. d. Gymn.-Wesen 1877, str. 143; M. Müllerovu pozn. k t. m.; Zingerle Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1876, str. 473; Madvig, Emend. Liv.[2] str. 254 n., Weissenborn-HJMüller, kommentované vydání I. knihy Liviovy (1879, Weidmann) str. 254 n. Ale žádný z dosavadních návrhů, jak sám HJMüller přiznává, není uspokojujícím.

*) Srvn. List. fil. a paed. V. (1878), str. 141—156 a VIII. (1881), str. 227—239.

Podávám-li sám tuto přes tolik nezdařených pokusů návrh na zhojení tohoto místa, činím tak, maje jej za pozoruhodný i pro jednoduchost, jakou do sebe chová, i pro vhodnost smyslu, jehož poskytuje. Myslím totiž, že porušení textu nastalo přestavením slova circa a původní čtení že bylo: partem militum circa loca densis obsita virgultis obscuris subsidere in insidiis iussit (části vojínů po místech hustými křovími zarostlých v temné záloze usednouti kázal). Neboť vyskytlo-li se omylem slovo circa za loca, mohla zajisté snadno nynější podoba textu nastoupiti. Obyčejnější arci by byl pouhý ablativ locis místo circa loca, ale Livius bezpochyby vazby té zde proto neužil, že by pak mnoho ablativů v stejnou koncovku vycházejících (loc*is* dens*is* obsit*is* virgult*is* *)) se nakupilo. Ostatně není circa ve smyslu, v jakém je navrhujeme, u Livia řídké; srovn. mezi jiným 9, 25, 3: coniurationes circa Campaniam (*po* Kampanii) factas; 42, 28, 8: donaque circa omnia pulvinaria dari; 43, 13, 8: cunctique magistratus circa omnia pulvinaria victumis maioribus sacrificarent; 31, 3, 4 a j. v. Obsitus konstruováno pak na našem místě podobně jako 28, 2, 1: confragosa loca et obsiti virgultis tegebant colles a 21, 54, 1: erat in medio rivus peraltis utrimque clausus ripis et circa obsitus palustribus herbis. Pochybnost při navrženém čtení zbývá toliko co do slova obscuris, jež k in insidiis vztahovati dlužno. Neb dle podobného místa 43, 23, 4: in insidiis loco obscuro consedit zdá se, že by obscuris i zde k loca náležeti mělo a zejména HJMüller (Zeitsch. f. d. Gymn.-Wesen m. u.) také tak žádá. Než myslím, že pochybnosti té netřeba přikládati veliké váhy. Neb obscuris s insidiis spojeno podává dobrý smysl, i nemístno domnívati se, že by byl spisovatel pokaždé stejným způsobem se vyjadřoval.

ibd. 22, 4: Utrimque (totiž z Říma a Alby) legati fere sub idem tempus ad res repetendas missi. Tullus praeceperat suis, ne quid prius quam mandata agerent. Satis sciebat negaturum Albanum: ita pie bellum indici posse. Ab Albanis socordius res acta; excepti hospitio ab Tullo blande ac benigne comiter regis convivium concelebrant. Vedlé comiter jest ještě jiné čtení: comi fronte, jehož mezi jinými i Madvig se přidržuje. Rukopisy mají obě čtení vedlé sebe zároveň: tak Parisinus a Florentinus St. Marci: comi fronte comiter, Wormatiensis B. Rhenani: cum fronte commiter, Mediceus: con comiter fraterniterque. Než obojí výraz, jak Hildebrand (Dortmundský program 1865, str. 3) podotknul, **) jest podivný, ale podezře-

---

*) Tak ostatně chtěl emendovati místo to Hertz, než právě z uvedené příčiny jest mínění jeho zamítnuto.

**) Srvn. též Frigell, Livianorum librorum primae decadis emendandae ratio. Upsaliae 1875, p. 24.

lejší comi fronte. Comiter užívá Livius dosti často, ale nikdy o hosti, nýbrž pokaždé o hostiteli; srovn. na př. 42, 1, 10; 45, 20, 8. Slovo frons pak nikde v podobném spojení, jako zde, u Livia se nevyskýtá,*) užívát ho tento v přeneseném smyslu jen o vojenství. Tím smyslem, jakým zde frons, několikráte nacházíme u něho slovo vultus, jako na př. 30, 14, 3: quos cum pariter ambo et benigno vultu excepisset; 28, 26, 6: ut eos per idoneos homines benigno vultu ac sermone in hospitium invitatos sopitosque vino vincirent; 28, 32, 1: tum vultu ac sermone in omnes placato. Bylo-li by jedno z obou čtení voliti, myslím, že z palaeografické příčiny na pováženou by bylo comiter, jež jinak ovšem předce snesitelnější jest než comi fronte (srvn. M. Müllera pozn. k t. m.), voliti. Neb zjevno jest, že snáze comiter z comi fronte (vynecháním koncovky onte) než comi fronte z comiter povstati mohlo. To asi bude také příčinou, proč Madvig právě comi fronte v text přijal. Bezpochyby však jest čtení na tomto místě v rukopisech porušeno. Pozoruhodno jest, že Mediceus, tedy jeden z nejdůležitějších rukopisů pro tuto dekadu, k jinému čtení ukazovati se zdá, maje, jak nahoře dotčeno, čtení: con comi fraterniterque. Snad v něm shledávati dlužno: . . . ac benigne, ⟨ne⟩copinantes fraudem, regis convivium concelebrant (poslancové albští vlídně byvše přijati od krále Tulla zasednou k hostině jeho, úskoku žádného netušíce). Výraz ten aspoň, jak ze souvislosti místa ihned patrno, byl by tu velice přiměřen. Podobně praví Livius 27, 33, 10: consules nimia cupiditate conserendi cum hoste manum in necopinatam fraudem lapsos esse. Co se pak toho tkne, jak by korruptelu vysvětliti bylo, domnívám se, že slovo fraudem kdysi vynecháno bylo, ale potom nad necopinantes nadepsáno, odkud dále v text se tak dostalo, že slovo necopi-

fraudem

nantes rozdvojilo,**) tedy z necopinantes že povstalo: necopi fraudem nantes, což též psáno býti mohlo: necopi fraudēnātes. *Ne* z koruptely této mohlo od předcházejícího benig*ne* pohlceno býti; při ostatku pak bylo by ještě další porušení, zejména přechod slabiky *au* v *a* a písmene *d* v *t* — obě změny jsou v rukopisech časté — předpokládati, odkud pak k rukopisnému comifraterniter není již daleko.

22, 26, 1 (kde vypravuje se o C. Terentiu Varronovi, jenž po otci svém, který řezníkem jsa zbohatnul, veliké jmění zdědil):

*) Ale ovšem u jiných spisovatelů, na př. Silia Italica: 2, 414: Fronte hunc avide regina serena infelix ac iam vultu spectabat amico; 3, 298: hos agit haud laeto vultu nec fronte serena; 6, 368: fert lumina contra pacatus frontem a j.

**) Bezpečné toho druhu chyb rukopisných příklady z první dekady Liviovy uvádí Madvig, Emend. Livianae p. 19 n.

Is iuvenis, ut primum ex eo genere quaestus pecunia a patre relicta animos ad spem liberalioris fortunae fecit togaque et forum placuere, proclamando pro sordidis hominibus causisque adversus rem et famam bonorum primum in notitiam populi, deinde ad honores pervenit. Slova ut primum jsou domněnkou JPerizonia místo rukopisného utrum, nyní obecně přijatou. Proti ní v poslední době vystoupil Harant (Emendationes et adnotationes ad Titum Livium, str. 84), namítaje: „Neque verum est Varronem, ut primum (h. e. eo ipso tempore, quo primum) ad forum accesserit, ad celebritatem honoresque pervenisse; et hoc ut primum ita abhorret ab illo deinde, quod sequitur, quasi dicas: „duas res statim adeptus est Varro, quarum alteram non statim, sed deinde." Adde huc molestam repetitionem ut primum .... primum. Minore certe vitio Drakenborchius veterum editionum lectionem (Is iuvenis, ubi ex eo genere . . .) retinuerat." Než domněnka Perizoniova není nikterak tak špatnou, za jakou Harant ji prohlašuje; přehlédl zajisté francouzský učenec, že není nutno větu ut primum — placuere spojovati s pervenit, nýbrž že zcela dobře možno jest spojiti ut primum — placuere s proclamando pro sordidis hominibus, čímž pak námitky jeho v niveč se rozpadají*). Varro, jakmile se řečnictví oddal, hájil lidí chudých a tím nejprve ve známost lidu a potom k hodnostem přišel. Harant sám navrhuje ku konci rozpravy o tomto místě za rkp. utrum čtení ut cui, jež zajisté málo vnější svou podobou se doporoučí, byť smyslem nevhodno nebylo. Ostatně myslím, že i jiná domněnka vedlé Perizoniova ut primum zde pravděpodobná by byla. Nebylo by na př. nemožno, aby v rukopisném utrum tkvělo nimirum (= nīirum, nīrum), uvozující parenthetickou větu, jak tomu, obzvláště při nam a enim, u Livia nezřídka, tedy že by čtení bylo: is iuvenis — nimirum ... pecunia animos fecit togaque et forum placuere — proclamando . . .

27, 28, 9: Ii, ubi ad portam ventum est, Latine omnes loquentes excitant vigiles aperireque portam iubent. Tak nyní s Luchsem (T. Livi ab urbe condita libri a vicesimo sexto ad tricesimum. Recensuit Aug. Luchs. Berolini apud Weidmannos. 1879) Friedersdorff (Leipzig, Teubner 1881) dle Σ (Spirensis).

V poslední době pozoroval Harant (m. u. str. 13 n. pozn.), že spisovatelé doby klassické buď zcela neb z největší části vystříhávali se připojování enklitických částic *que*, *ně*, *ve* k slabikám v krátké *e* vycházejícím. „Nulla huius rei," dí str. 14, „exempla reperi apud Catullum, Vergilium, Ovidium, Phaedrum, Persium,

*) Co Harant ve příčině opakování slova primum namítá, jest úplně bez váhy. Livius nezřídka táž neb podobná slova brzy po sobě klade. Zde opakování ještě zmírněno nemalou vzdáleností obou primum od sebe vespolek.

Iuvenalem; nulla apud Sallustium, Velleium, Curtium, Plinium iuniorem, Florum, Iustinum. Item nulla apud Varronem, nisi ei velis imputare unum locum ex Catone sumptum duasque formulas, quarum altera ter repetita est. Singula autem apud Terentium (And. 1, 3, 12), Horatium (Sat. 1, 1, 89), Caesarem (BC. III. 97, 3). Aliquot apud Plautum, Tibullum, Propertium, Catonem, Corn. Nepotem, Columellam, ita ut coniunctim ad triginta exempla efficiant . . . Quod ad Ciceronem attinet, fateor me non totum (tantae molis erat) perlustrasse; ceterum, evolutis plerisque eius orationibus, nullum exemplum ibi deprehendi; in ceteris eius scriptis quaedam passim eaque rarissima. *)“ Co se Livia tkne, bylo ve starých vydáních jeho jedenácte příkladů tohoto druhu dle výpočtu Harantova, z těch však v novější době, kdy rukopisy důkladněji prozkoumány byly, šest bylo odstraněno od vydavatelů zákonu onoho ani netušících. Jsou pak to místa: 1, 1, 1: Antenorique (dříve Antenoreque); 2, 52, 5: aegritudinemque (dříve aegritudineque); 6, 14, 13: differentique (dříve differenteque, jak ještě i Madvig); 27, 46, 9: redirique (dříve redireque); 33, 38, 12: et contrahere (dříve contrahereque); 36, 17, 11: atque praecautum (dříve anteque praecautum). Zbývá tedy ještě pět případů; než z těch jsou nejprve dva rukopisy nezaručeny. Jest to 35, 32, 2: redierat indeque Menippum, začež má Moguntinus, velmi důležitý svědek v této dekadě: redierant inde Menippum quem secum, což Harant s Drakenborchem s velikou pravděpodobností čte: redierat inde Menippumque secum adduxerat, a 45, 19, 11: infirmitate aetateque místo rukopisného infirmitatem aetatemque, ale právě čtení rukopisné objevilo se při Harantově emendaci celého místa, jež úplně bezpečna jest a proto již od HJMüllera ve vydání Weissenbornově přijata byla, pravým. Z dalších tří míst vyloučiti se musí rozhodně 8, 9, 7 formidine morteque adficiatis, neb to pochází z formule pontifiků a proto těmto na vrub přičísti se musí. Zbývají posléze tedy jen dvě místa, totiž 2, 33, 7: caedeque a 41, 23, 7 manereque id decretum, ale obě jsou na jisto porušena, tak že nemohou nikterak spolehlivými svědky býti proti platnosti zákona, jejž Harant u Livia stanovil.

Tím více s podivením nám býti musí, že Friedersdorff přes toto pozorování Harantovo, jež mu jistě známo bylo — neb dílo jeho ve svém vydání jinde cituje — uvedené shora čtení aperireque dle Σ v text vložil, aniž toho dále čím ospravedlnil. Dotud všeobecným čtením bylo aperirique, ježto druhá autorita této dekady, Puteaneus, aperique má, a na tom zvláště nyní slušelo přestati.

---

*) Pravidla toho měly by si nyní mluvnice povšimnouti. Dosud se ho nešetřilo ani ve spisech nejlepších latinistů, u nichž téměř na každé stránce s příklady se potkáváme, kde *que*, *ně*, *ve* na krátké *e* přivěšeno jest.

O. Riemann (Revue de philologie 1880 p. 185) upozorňuje ještě na jeden případ s *que* po krátkém *e*, jehož prý Harant, stanově zpomenutý zákon u Livia, mlčením pominul, totiž 21, 39, 2: otium enim ex labore, copia ex inopia, cultus ex inluvie *taběque* squalida et prope efferata corpora varie movebat, i aby uvedl místo to ve shodu se zákonem Harantovým, jejž schvaluje, navrhuje, jak ostatně kdysi již před ním částečně Weissenborn se domníval, čísti: ex inluvie ⟨et⟩ tabe: quae squalida. Pak by po tabe doplniti bylo erat, což nevím, nebylo-li by s nemalou tvrdostí, s jakou jest doplňování erat na př. 44, 5, 1: inenarrabilis labor descendentibus cum ruina iumentorum sarcinarumque aneb 35, 10, 5, kteráž obě místa proto nejsou v kritické příčině všeho podezření prosta (srvn. Weissenbornova poznamenání k nim). Kdyby jaké změny tu potřebí bylo, myslím, že by nejjednodušší bylo čísti místo tabeque: taboque, kteréhož tvaru užívá Livius 4, 30, 9: nec corpora modo adfecta tabo. Ale snad ani té změny není potřebí, ježto není nemožno, že Livius *e* v tabe dle páté deklinace, v níž podobná slova v *es* ráda přebíhají (srvn. Kühner, Ausf. Gramm. I, str. 249), za dlouhou pokládal. Aspoň měří Lucr. I, 806 tabē, III 734 contagē; fames pak, jak známo, vůbec má famē. Snad z této příčiny Harant ve svém spise o tomto případě pomlčel.

36, 22, 2. Než svedena bitva u Thermopyl, vzkázal konsul Acilius Aetolům, aby aspoň tehdy rozumně jednali a Římanům se poddali. „Et ceteras Graeciae civitates defecisse eo bello ab optime meritis Romanis, sed quia post fugam regis, cuius fiducia officio decessissent, non addidissent pertinaciam culpae, in fidem receptas esse.“ Nevhodný jest tu výraz ceteras, neb některé obce řecké předce zůstaly Římanům tehdy věrny, ze kteréž příčiny místo za porušené se pokládá. J. Fr. Gronovius navrhoval: ceterae Graeciae, ale návrh ten neuspokojuje valně. Neb zavírá v sobě zajisté výraz nejasný, má-li se mu rozuměti, že jen „některé“ a ne, jak by spíše na snadě bylo, „všechny“ obce ostatního Řecka. Proto smyslem správnější jest domněnka, již v novější době Jenicke pronesl, totiž: ceterae ⟨aliquas⟩ Graeciae civitates, ale v palaeografické příčině jest ovšem násilnější. Já domnívám se, že Livius psal: et ceteras Graeciae civitates, ⟨quae⟩ defecissent eo bello ab optime meritis Romanis, quia — non addidissent culpam, in fidem receptas esse. Vkládám tedy po civitates pronomen quae, píši místo defecisse konjunktiv defecissent, odsouvám však sed před quia. Místo mohlo nynější porušení vzíti, jakmile quae — čehož příklady jsou přečetné — z textu zmizelo. Pak zajisté musilo defecissent v defecisse přejíti i sed před quia za lepším spojením s následujícím receptas esse vloženo býti.

ibd. 23, 6 n.: Per quattuor et viginti dies, ita ut nullum tempus vacuum dimicatione esset, adversus quattuor e partibus simul oppugnantem hostem nocturnus diurno continuatus labor est. Cum fatigatos iam Aetolos sciret consul et ex ratione temporis et quod ita transfugae adfirmabant, tale consilium init. Nejvíce rukopisů místo ex ratione má: exspectatione, za něž Weissenborn též ex comparatione, zajisté ne příliš pravdě podobně, navrhuje. Než myslím, že Livius psal: ex spatio temporis, kteréž domněnce nasvědčuje nemálo podobné místo rovněž o dobývání města jednající, 27, 15, 17: Fabius cum et ex temporis spatio et ex silentio ipso, quod, ubi paulo ante strepebant excitantes vocantesque ad arma, inde nulla accidebat vox, deductas custodias sensisset, ferri scalas ad eam partem muri — iubet. Pozoruhodno, že Bambergensis, nejlepší vedlé Mohućského pro tuto dekadu rukopis, nemá čtení exspectati*one*, nýbrž exspectatio, čímž naše domněnka opět jen podpory dochází.

39, 1, 5: in Liguribus omnia erant, quae militem excitarent, loca montana et aspera, quae et ipsis capere labor erat et ex praeoccupatis deicere hostem, itinera ardua, angusta, infesta insidiis cet. K ipsis poznamenává Weissenborn (1875): „für die Römer selbst, wenn sie dieselben nur ersteigen und besetzen wollten, nicht schon besetzt fanden; man erwartet eher ipsa oder ipsa iis.“ O této poznámce referuje HJMüller v Zeitsch. f. d. Gymn.-Wesen (1877, str. 143) dodává lakonicky: „In Ordnung ist die Stelle sicherlich nicht.“ Souhlasím; neb zajisté nejen ipsis jest nevhodno, nýbrž — a to snad ještě více — i samo *et* — *et*, ježto člen druhý ex praeoccupatis deicere hostem jest stupňováním prvního, ve kterémž případě očekáváme v jednom členu et (etiam) neb vel, ve druhém nedum (tedy: místa, na něž i jen vylézti s obtíží bylo, natož pak z osazených nepřítele zapuzovati) aneb podobný obrat; srovn. 6, 7, 2: et aegre inermem tantam multitudinem, nedum armatam sustineri posse; 26, 26, 11: qui vel in pace tranquilla bellum excitare possent, nedum in bello respirare civitatem forent passuri. Jak porušení textu povstalo a jaké původní čtení bylo, nesnadno jest tu říci.

ibd. 40, 7 praví se Catonovi: Nec is tantum, cuius lingua vivo eo viguerit, monumentum nullum exstet: vivit immo vigetque eloquentia eius sacrata scriptis omnis generis. Nevím, není-li tu tantum přestaveno a nebylo-li původně před vivo eo aneb za ním položeno; aspoň v tom teprve případě dostává se místu náležitého smyslu.

41, 11, 5 n.: Inter simul complorationem feminarum puerorumque, simul nefandam caedem, milites transgressi murum, oppi-

dum intrarunt. Cuius capti tumultum ubi ex pavido clamore fugientium accepit rex, traiecit ferro pectus cet. (Weissenborn). Tumultum ubi jest konjektura Grynaeova místo rukopisného tumuli, ale nemálo pochybná. Podstatná jest zajisté námitka, již Madvig proti ní činí. Neque enim, dí Emend. Liv.[2] str. 608, tumultus ex clamore (hoc est prope, ex tumultu) accipi recte dicitur. Než domněnky, jež o místě tomto proneseny byly, nejsou valně pravděpodobny. Madvig sám zprvu navrhoval: cuius capti nuntium ubi, kteréž mínění později odvolav slovy: „nam ne nuntius quidem ex clamore accipitur“ doporoučel čtení: cuius capti interitum ut. To však letos Cobet (Mnemosyne, X 110) zamítá, pravě: Non satis facit Madvigii coniectura: cuius capti interitum ubi ex pavido clamore. Sententia postulare videtur: cuius capti indicium ubi — accepit rex. Konjektura tato není nová, bylať již před tím pronesena od Vahlena, než nedošla hrubě souhlasu, ježto, jakkoli smyslem není nepěkná, palaeograficky není příliš pravděpodobná, vzdalujíc se zajisté dosti od podání rukopisného.

Domněnka, na niž jsem sám připadl, liší se podstatně od zpomenutých; shledávámť ve slovech rukopisných čtení: quod esse captum ubi cet. Návrh ten může se na první pohled trochu násilným zdáti, ale jiným se objeví, toto-li uvážíme. Z QUOTESSE — tak psáno quod často v rukopisech, jakož vůbec zhusta konečně *d* s *t* se v nich zaměnuje — mohlo povstati quoius, tvar genetivný, jenž místo cuius, rovněž jako dativ quoi místo cui až po Quintilianovu dobu (srovn. List. fil. VIII. str. 228) v užívání byl a nejednou později příčinou korruptely v rukopisech se stal (srovn. Madvig, Adversaria critica I 68, II 412 n.; Emendatt. Liv.[2] p. 350). Jakmile quoius = cuius v text přišlo, následovala nutně další změna vedlejšího captum v capti. Ta pak mohla se státi tím způsobem, že nejprve nad captum napsáno *ti* (tedy: $\overset{ti}{\text{captum}}$) na znamení, že dolejší tum se zrušiti má, potom však že, jak na četných jiných místech tohoto rukopisu se stalo,*) oprava (ti) v text přešla, aniž při tom původní slabika, jež vynechati se měla, (tum), odstraněna byla. Tím vzniklo čtení: capti tumubi (= capti tumuui) a z toho další změnou rukopisné: capti tumuli.

44, 8, 7: hoc flumine obsaeptum iter hostis credens extrahere relicum tempus aestatis in animo habebat. O místě tomto pojednal jsem již v ročn. V. str. 147 těchto Listů, posuzuje Gitlbaurovo čtení: hoc flumine et sospitem se et saeptum iter cet. místo rukopisné korruptely: hoc flumine hospes et septum iter cet. Mínění Gitlbaurovo jsem tam z důvodu,

*) Též v Puteaneu chyby podobné jsou hojné.

jak myslím, vážného za nemožné prohlásil a také z jiné strany nedostalo se mu dosud, pokud vím, obranců. V poslední době pronesl Harant (m. u. str. 268) novou domněnku o místě tomto, shledávaje v rukopisném hospesetseptum, v němž obecně dittografie se spatřuje, čtení: hoc flumine obiecto saeptum i za doklad uváděje 23, 26, 10: itaque et ipse Hasdrubal in collem satis arduum, flumine etiam obiecto tutum, copias subducit. Ovšem, čtení toto mluvě Liviově nikterak by neodporovalo, ale v palaeografické příčině nezdá se valně vyhovovati. Je-li vskutku jaké slovo v rukopisném porušení obsaženo, myslil bych, že synonymum Harantem navrhovaného obiecto v něm zkaženo jest, totiž opposito, jež porušenému hospeset zajisté více se blíží. Srovn. co do slova toho 25, 15, 10: Mago cum equitatu tectus collibus apte ad tegendas insidias oppositis subsistit; 27, 48, 8: collis oppositus arcebat, ne aut fronte aut ab latere adgrederentur; 28, 34, 9: cum Romano equitatu secutus, tegentibus tumulis, qui peropportune circa vias flexus oppositi erant, occultus processit.

ibd. 10, 3. Uslyšev, že Římané do Macedonie přitrhli, velice se ulekl Perseus i vydal ve zmatku svém rozkaz, aby poklad královský do moře byl vhozen, loděnice pak v Thessalonice aby zapálena byla. Andronikus, jemuž rozkaz druhý vykonati bylo, neučinil tak, předvídaje, jakož se stalo, že v brzku král věc si rozmyslí a rozkaz odvolá. „Incautior Nicias Pellae proiciendo pecuniae partem, quae fuerat ad Phacum; sed in re emendabili visus lapsus esse, quod per urinatores omne ferme extractum est.“ Tak vůbec se čte místo rukopisného: omnes ferme estractus est. Než nyní namítá Harant (m. u. str. 269): Vix Latinum videtur omne extractum est, nullo ante occurrente nomine, ad quod referatur adiectivum omne, i navrhuje čísti: quod per urinatores omnis ferme (totiž pecunia) extracta est, v čemž u HJMüllera souhlasu dochází. Nemožné ovšem mínění to není a skoro přednost před dosavadním čtením by zasluhovalo, ale pravděpodobnějším by se mi zdálo, že podmět mužského rodu tu vypadl, k němuž rukopisné estractus ukazovati se zdá. Snad jest tu doplniti slovo thesaurus, jež mohlo psáno býti tesaurus — neb v rukopise tomto téměř z pravidla psána aspirovaná slova bez *h* — i před estractus snadno zmizeti. Pak by vhodně výraz ten srovnával se se synonymem *gaza* v § 1: trepidans *gazam* in mare deici Pellae (iussit).

ibd. 25, 5: hac utriusque partis (totiž Persea a Římanů) voluntate explorata, quod fieri etiam sua sponte taedio validioris metu infirmioris credebat posse, in eo suam operam venditare concilianda gratia magis cupiit. Nesnázi působí slova: conciliand a gratia, za něž rukopis má: conciliandam gratiam.

HJMüller poznamenává: „concilianda gratia, ein ungewöhnlicher Ausdruck statt quam conciliare gratiam (bei magis cupiit = maluit); es ist ein Abl. comp. statt conciliando gratiam, der für quam conciliare gratiam steht,“ načež uvádí několik příkladů, kde ablativ místo quam s acc. jest položen, jako: Liv. 24, 8, 11: ut non potiorem privatis necessitudinibus rem publicam habeam; Caes. BG. 7, 19, 5: nisi eorum vitam sua salute habeat cariorem, ale žádného, kde by, jako na našem místě, byl ablativ gerundia neb gerundiva místo quam s infinitivem. Vazba taková jest v latině přeřídká (srvn. Nägelsbach Lat. Stil. §. 31, 2 a Süpfle, Praktische Anleitung zum Lateinschreiben §. 174, Anm. 1); z Cicerona lze by bylo srovnati poněkud Off. 1, 15, 4: nullum officium referenda gratia magis necessarium est, kdežto u Livia asi marně bychom dokladu hledali. Proto bude asi lépe, což ostatně i Müller, patrně nedůvěřuje výkladu svému, na konci poznámky k t. m. připouští, čtení na tomto místě za porušené uznati a na zhojení jeho pomýšleti. Snad člen zavírající v sobě infinitiv i uvozený částicí quam a odpovídající předchozímu in eo suam operam venditare v rukopise až na slova conciliandam gratiam vypadl. Neb komparativ magis domněnku tuto, jak myslím, velice doporoučí. Arci nelze pak mezery té, jako mezery rukopisné po největším díle, s jistotou vyplniti, ale ne nevhodnou, tuším, byla by tato domněnka: in eo suam operam venditare <quam re>conciliandae gratiam <pacis merere> magis cupiit. Tak aspoň vznik porušení nemálo by se vysvětloval. Opisovatel mohl totiž snadno od *re* slova venditare přeskočiti k *re* slova reconciliandae (právě tohoto druhu chyby jsou v tomto rukopise přehojné) a taktéž od pacis k podobnému magis (*c* a *g* v rukopisech často jen zcela nepatrně se liší od sebe). Ve příčině slov reconciliandae gratiam pacis slušelo by srovnati: 44, 14, 7: petere, si possent inducere in animum, ut finiant iras, se quoque in gratia reconciliatae pacis ponerent. Proti postavení magis za quam nelze ničeho namítati, neb tak klade Livius komparativy, obzvláště magis a minus, častěji, jako: 2, 7, 10: ut, ubi sim, quam qui sim, magis referat; 8, 15, 12: publice petere quam pacisci magis, ut si successisset inceptis, cogitaret; 26, 41, 8: adversae pugnae in Hispania nullius in animo quam meo minus oblitterari possunt; 35, 2, 1 a j. Vedlé merere ovšem i jiné sloveso podobného smyslu mohlo tu původně býti.

O pastýřském romanu Longově se zřetelem ku vzniku romanů řeckých vůbec.

Napsal K. Cumpfe.

Literatura řecká ponenáhlým, avšak neodvratným krokem k úpadku kráčejíc, zastavila se asi v prostřed druhého století po Kr. na smutné cestě své, a z vadnoucích již jejích niv rozkvetla květina pestrostí a živostí barev vynikající — doba tak zvané druhé sofistiky — jako živý doklad neúmorné síly, jež v ní dřímala. Sofistika tato těšíc se milosti vládců světa (ku př. Hadriana, Antoninů atd.), zahrnována jsouc hmotnými odměnami a nekonečným potleskem velikého obecenstva, před nímž zástupcové její s okázalou nádherou a leskem vystupujíce, mistrovské výkony umění svého na obdiv stavěli, zaujala brzy veškery obory písemnictva řeckého a stala se velmocí ovládající z hlavních sídel svých téměř celý vzdělaný tehdejší svět. Atheny, Smyrna, Efesus, Pergamum, Antiochie, Massilie a jiná města byla střediska, kde sofisté a rhetoři buď z veřejných učitelských stolic neb z jeviště divadel a soukromých místností okouzlovali četné posluchačstvo řečí svou, unášejíce je k bouřlivému potlesku. Působilť živoucím slovem daleko více než psanou literou; neboť šlo jim hlavně o to, aby posluchače okamžitým požitkem umělé deklamace neb improvisace uchvátili, kterouž činnost také výše stavěli než spisování samo. Z toho patrno, že obsah byl jim věcí celkem vedlejší; ať již látku volili z mythologie neb dějepisu neb filosofie aneb odkudkoli, vždy dbali na prvním místě o to, aby řečnická technika byla dokonalá a bezvadná. Vždyť nechtěli v první řadě poučiti obecenstvo své, nýbrž pobaviti a okouzliti, a odtud obraceli zřetel k tomu, co posluchače a čtenáře oslňuje. Překypující vtip, paradoxní myšlénky, výraz překvapující neobyčejností, živá obrazotvornost, vytříbenost hlasu, zběhlost v improvisaci, důstojné vystoupení a nade vše pak lepá a uhlazená mluva — toť bylo ideálem oněch sofistů a rhetorů. Stránka formalní tedy byla jim první, a z té také jest nám je posuzovati, nemáme-li v soudu svém o nich ukvapiti se. Neboť nelze upříti, že bylo potřebí k tomu dlouhých a vytrvalých studií, aby spisovný jazyk řecký v době té tak si přivlastnili, jak mnozí jím vládli. Sofisté ti sáhli rukou smělou do oněch pokladů staré, ryzí attičiny, od nichž několik století je dělilo, s nevšední pílí vybírali jednotlivá zlatá zrnka ku své potřebě, a máme-li býti spravedlivými, jest nám uznati, že mnozí se zdárným prospěchem co do formy napodobili vzory své, a že sloh jejich až na nepatrné odchylky podobá se čisté mluvě attické, v jakéž velicí mistři doby staré výtvory své skládali.

Doba ta nebyla přízniva básnickým plodům v řeči vázané; i hleděli rhetoři poesii v obor umění svého převésti, což dle

mínění jejich se jim podařilo utvořením slohu, který by vlastnosti básnické mluvy obsahoval — tak zvané poetické prosy. Majíce pak vhodnou formu, odívali jí předměty básnické, a z této snahy založiti vlastní řečnickou poesii vzešel milostný řecký roman. Že právě v čase tom povstal nový druh krásného písemnictva, nesmí nám býti nikterak s podivením; kořeny jeho sáhají arciť v dobu mnohem starší.

Jest jisto, že kmenové řečtí měli hojnost erotických bájí, jakkoli staré epické básnictví i starší tragoedie líčením jejich se nezabývala. Euripides nastoupiv v příčině té, jak známo, na dráhu jinou, nalezl hojně stoupenců, a od té doby zůstalo divadlo řecké erotickým legendám otevřeno[1]).

Již dříve uvedl Stesichoros milostné pověsti v literaturu,[2]) ale Ktesias snad jest první mezi Řeky, který zúmyslně, aby dojemným líčením na čtenáře působil, vypravoval romantickou pověst o lásce Meda Stryangaea a Zarinaee, královny Saků v[3]). Příhodného místa k zaznamenání nalezly legendy tyto ve sbírkách místních pověstí, jaké v 3. a 4. století hojně se pořádaly; jevištěm jich byla po přednosti města maloasijská a zvláště kvetoucí Milet; i není neoprávněna domněnka, že vliv národů východních tu spolupůsobil.[4])

Znenáhla všímali si filosofové problemu lásky, činíce ji předmětem četných úvah, ale teprve básníci doby hellenistické, zavedše ji do svých výplodů, vykázali jí první místo, které od té doby zaujímala. Jsou to po přednosti básníci Antimachos, Filetas, Hermesianax, Kallimachos a jiní, kteří lásku v básních svých učinili zlatou nitkou táhnoucí se veškerým vypravováním. Duch, který v líčení milostných dobrodružství se jeví, podobá se velmi modernímu nazírání, ale básníci ti zůstali starořecké tradici aspoň potud věrni, že látek samých nevymýšleli, nýbrž z pověstí lidu je brali.[5]) V erotických skládáních básníků alexandrijských spatřujeme bez odporu první zárodky romanu, kterýž teprv mnohem později se vyvinul.[6]) Bohužel zachovaly se z velikého množství podobných výtvorů jenom zbytky celkem dosti chatrné, tak že pouze z napodobení římských a pozdějších řeckých básníků jakés takés ponětí o originalech utvořiti si můžeme, ale nicméně jsme s to, abychom poznali rozdíl, který mezi hellenistickou erotikou a pozdějším romanem se vyskýtá v látce a formě,

---

[1]) Aischylos dí u Aristof. Žáby v. 1044: *οὐδ' οἶδ' οὐδεὶς ἥντιν' ἐρῶσαν πώποτ' ἐποίησα γυναῖκα.* Sofokles nakreslil ve ztracené Faidře zhoubnou moc bezbožné vášně; v Antigoně ustupuje láska Haimonova před vyššími účely zcela do pozadí.

[2]) Rohde: Der griechische Roman und seine Vorläufer 1876, str. 28.

[3]) Rohde str. 39.

[4]) Rohde str. 44.

[5]) Rohde str. 97.

[6]) Poznal to již Buttmann (Mythologus II. 115, 144).

ač jeho zřídlo v oné hledati nám jest. Avšak při těchto různostech bije tím více v oči překvapující shoda v technice erotického líčení, kterouž až do nejjemnějších podrobností lze nám stopovati, jak mnohými příklady z Longa, které později po příležitosti uvedeny budou, se ukáže.[1])

Z jednotlivých společných těchto rysů jest souvislost pozdějšího romanu řeckého s milostným básnictvím alexandrijským nade vši pochybnost dokázána; ale skladatelům romanu nepostačila erotická látka sama o sobě, aby umělecké dílo vytvořili, nýbrž oni brali útočiště k událostem neobyčejným a dobrodružným, aby svou práci zajímavou učinili. Toť snad jest největší vadou řeckého romanu, že původcové jeho, opustivše bohaté pole národních bájí a básnictví epického, nedovedli přejíti v obor psychologického básnění, na kterémž jediné prosaické vypravování takého druhu prospívati může. Scházející život vnitřní, vývoj, vzrůst a sílu pravé vášnivosti snažili se nahraditi zevnějším pozlátkem a hromaděním podivných dobrodružství, kteráž čerpali z cestopisné literatury, bohaté mnohými smělými báječnými výmysly. Teprve spojením těchto dvou různých živlů — hellenistické techniky erotické a dobrodružných fantastických líčení příhod v krajinách divuplných — povstal roman řecký, nesoucí tudy na sobě ráz dualismu, jehož oba díly zhusta jen mechanicky vespolek souvisí. A v skutku můžeme u většiny zachovaných romanů řeckých dobře znamenati, kterak skladatel, nepouštěje se nikterak v organické, z vnitřní nutnosti vyplývající rozšíření erotické látky, tím práci si usnadnil, že zevnějšími, mnohdy násilně přičiněnými přívěsky objem vypravování rozšířil. Obyčejný postup líčení v těchto romanech bývá, že milující, najdouce se, po krátkém pobytu od sebe bývají odtrženi, po zemi a moři bloudíce neslýchaných příhod zakoušejí; načež mnohé zkoušky věrnosti podstoupivše šťastně se spojí. Doba mezi počátkem a koncem bývá vyšperkována nejpestřejšími příhodami; milujícím nedopřává se příležitosti, aby vlastní činností rázně v osudy své zasáhnouti mohli, nýbrž jsou loutkami pohybujícími se nesamostatně mezi tolika divy a zázračnými událostmi, které čtenářovu obraznost zajímati mají.[2])

Z tohoto velmi stručného náčrtku o původu romanu řeckého pozná soudný čtenář bez obtíží, že mezera mezi řeckým a moderním romanem jest velmi značná. Za časů našich získal si roman v písemnictvu panství téměř neobmezené, stav se tlumočníkem přerozmanitých ideí, hlasatelem nových směrů, nositelem vědeckých myšlének; ba mnozí čerpají jen z něho vzdělání své, a proto

---

[1]) Obšírně pojednává o shodě té Rohde str. 145 násl. a C. Dilthey: De Callimachi Cydippa, v kterýžto spis však nahlédnouti jsem nemohl.

[2]) Nejstarším vzorem romanu takého bylo vypravování Antonia Diogena: *τῶν ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων λόγοι κδ'* (24), z něhož výtah zachován od patriarchy Fotia.

bývá dosti jasným zrcadlem, v němž odrážejí se kulturní snahy vrstevníků. Jest tudy moderní roman pro historii vzdělanosti pramenem značně důležitým, byť mnohdy kalně prýštícím. Kdoby však s podobným očekáváním k řeckému romanu se obrátil, došel by trpkého sklamání; neboť ač má, jako vůbec každé dílo, všeobecný ráz věku svého, tož přece neobráží se v něm to, co současníky mocně hýbalo, není obrazem kulturního stavu doby tehdejší. Romany řecké ukazují veskrze věrně ráz svých původců; jsouce výtvorem ne příliš vzletné fantasie, naplněny jsou učeností až nejapnou a tretkami mnohdy dětinskými; povstavše v těsných studovnách jsou bez veškerého styku s čilým životem a zanikají beze všeho hlubšího působení na lid, když původcové jeho sofisté zanikli. Řecký roman nemá žádných dějin, a i o skladatelích jeho jsme velmi chatrně zpraveni.

Sofistika, dospěvši v 2. a 3. století nejvyššího květu, začala klesati, jakkoli až do století šestého v působení svém se udržela; veškeru činnost její rozděliti možno na tři periody, ve které spadají zachované nám romany řecké, z nichž uvádím zejmena tři poměrně nejlepší: Heliodora: *Αἰθιοπικῶν* 10 kněh; Achillea Tatia: *Ἐρωτικῶν τῶν κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα* 8 kněh a Longa: *Ποιμενικῶν τῶν κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην* 4 knihy.[1])

Kdo jednou romanů řeckých ráz a povahu poznal, bude as sotva po druhé je čísti; než, byť nebylo ani stránky formalní v nejedné příčině zajímavé, jsme povinni přece již z piety k duchu řeckému, abychom i v ten odlehlý kout literatury nahlédli, třebas bychom více tam vrátiti se nehodlali.

Promluvím pak obšírněji o pastýřském romanu Longově, při čemž hojnými doklady charakteristika, jakou svrchu o romanech řeckých jsem podal, bude objasněna a v mnohém vzhledě doplněna. Vybral jsem si právě roman Longův k obšírnější rozpravě — ač při jiném na př. Heliodorově vlastnosti svrchu uvedené jsou v míře hojnější — z důvodů těch, že jednak volbou látky od ostatních značně se liší, jednak že u mnohých moderních posuzovatelů velké došel chvály a nejednoho napodobitele v pozdějších literaturách nalezl, stav se ze všech romanů řeckých jediným repraesentantem druhu zvláštního.[2]) Aby laskavý čtenář vývody naše snáze stopovati mohl, dovolíme si podati obsah Longova romanu, avšak způsobem co nejstručnějším.

---

[1]) Mimo svrchu jmenované známy jsou ještě tyto: Xenofonta z Efesu: *Τῶν κατὰ Ἀνθείαν καὶ Ἁβροκόμην Ἐφεσιακῶν* 5 k.; Charitona: *Τὰ κατὰ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην ἐρωτικὰ διηγήματα* 8 kn.; a romany pozdějších byzantijských spisovatelů: Eustathia Makrembolita, Theodora Prodroma, Nikety Eugeniana a Konstantina Manassa.

[2]) Poznamenávám jen mimochodem, že staří pro tento druh literarních prací žádného ustáleného názvu neměli, jmenujíce vypravování svá obyčejně jmeny hlavních osob.

V předmluvě vypravuje spisovatel o vzniku svého vypravování. Honě v háji Nymf na Lesbu, uzřel prý tam veleumělý obraz různé milostné sceny zobrazující, kteréž vykladačem vysvětliti si dav, zpracoval ve 4 knihách.

I. Na statku bohatého Mytileňana na Lesbu nalezl jeho pastýř Lamon v houští chlapečka kojeného kozou. Smilovav se nad ním, přinesl jej i se skvostnými známkami (γνωρίσματα) k ženě své Myrtale, a přijavše jej za vlastního nazvali ho Dafnis. Po dvou letech nalezl Dryas, pastýř bravu z blízkého sousedství, v jeskyni Nymf děvčátko ovcí kojené a vzav je i se známkami přijal je též za své a pojmenoval je Chloe. Když chlapec k 15. a dívka k 13. roku dospěla, poslali je oba pěstouni, zjevením Nymf k tomu vybídnuti byvše, jako pastevce koz a ovcí. Společným zaměstnáním vypučelo v prsou obou upřímné přátelství. Nešťastnou náhodou spadl Dafnis do jámy na vlky nalíčené; přestrašená Chloe zavolajíc pastýře Dorkona šťastně jej vysvobodí a omývajíc jej u zřídla Nymf pocítí v ňadrech svých poprvé neznámou jí touhu. Při závodě mezi Dorkonem, jenž Chlou si oblíbil, a Dafnidem zvítězí tento a obdrží jako cenu políbení od děvčete, jímž v srdci prostého pastýře láska se probudí. Jaro i léto uplyne oběma milujícím při rozličných zábavách; tu přistanou lupiči tyrští na břehu a mimo jinou kořist uloupí též Dafnida. V rozhodném okamžiku daruje Dorkon, umírající ranami, jež v boji s lupiči obdržel, Chloi píšťalu, při jejíchž zvucích skot Dorkonův do moře skočí a tím loď převrátí. Lupiči zhynou a Dafnis šťastně se zachráně, pohřbí ubohého Dorkona.

II. Zároveň s podzimem přibliží se veselé vinobraní, po jehož skončení Dafnis a Chloe k obyčejnému zaměstnání svému s radostí se vrátili. Starý pastýř Filetas vypravuje jim, kterak Eros v podobě roztomilého, okřídleného chlapečka v zahradě mu zvěstoval, že oběma milujícím zvláštní péči svou věnuje. Než najednou připlují bohatí mládci z Methymny a baví se lovem. Jedna z koz Dafnidových překousala prutový provaz, jímž loď k zemi byla přivázána, a vlny zahnaly ji. Methymňané chopí se ve hněvu Dafnida; na jeho pokřik přiběhnou venkované jemu ku pomoci a vyvolen jest Filetas, aby byl ve při rozsudím. Výroku jeho, Dafnida viny zbavujícímu, nechtí se mladíci podvoliti, a proto pastýři násilím je zapudí. Přijdouce domů vylíčí vše jako zločin Mytilenských; proto vypraveno proti nim 10 lodí a pobřeží pustošeno. Při tom i Chloe zajata. Nymfy potěšíce naříkajícího Dafnida, pohnou Pana k tomu, aby hrůznými zjevy přinutil nepřítele, by Chlou i její stáda vydal. To když stalo se, oslaven šťastný návrat její venkovskou slavností. Dafnis a Chloe přísahali si věčnou věrnost.

III. Nepřátelství mezi Mytilenou a Methymnou z nedorozumění vzniklé brzy bylo urovnáno. Zatím nastala zima. Dafnis

přemítaje, jak by Chlou opět spatřil, odebral se k jejich nádvoří lapat ptáků. Dryas ven vyšed, spatřil ostýchavého mladíka a pozval jej do světnice. Při prosté hostině bavili se všichni, a Dafnis byv vybídnut, zůstal na druhý den. S návratem jara začaly zase nevinné hry milujících, jež nová starost přerušila. Ucházejí se totiž o Chlou mnozí bohatí nápadníci, kteráž věc Dafnida téměř k zoufalství dohání. Prosí Nymfy o pomoc, a tyto zjeví mu ve snu místo na pobřeží, kde vak s 3000 drachmami se nalézá ze stroskotané lodi Methymňanů tam vyvržený. Dafnis dojde si pro peníze a směle u Dryanta o Chlou se uchází. Vše daří se výborně, ale k radě Lamonově, jenž o 3000 drachmách ničeho neví, má se počkati se svatbou až do podzima, aby pán obou své svolení dal. Dafnis věnuje Chloi krásné jablko jako svatební dar, jež s nejvyššího vrcholku stromu byl utrhnul.

IV. Lamon obdržev zprávu, že pán jeho Dionysofanes na venkovský statek brzy zavítá, činil všeliké přípravy; zvláště pak upravoval pěknou zahradu. Než Lampis, zamítnutý nápadník Chloin, zničil z pomsty v noci pečlivě pěstované záhony květinové k velikému žalu Lamonovu i Dafnidovu. Astylos, syn Dionysofanův, jenž dříve než otec přišel, potěšil zarmoucené. Zatím dostavil se s četným průvodem Dionysofanes se svou chotí Klearistou. Astylův parasit oblíbiv si sličného Dafnida, vyprosí si jej od Astyla. Lamon vida, že Dafnis do města jako otrok má býti odvlečen, vypravuje konečně vše a zároveň ukáže známky ony, po nichž Dionysofanes a Klearista seznali, že Dafnis vlastním jejich synem jest, kterého jako čtvrté dítko odložili, aby majetek příliš se neroztříštil. Ježto dvě dítky zemřely, přijmou jej jakož i Astylos velmi laskavě. Lampis unesl mezi tím o samotě truchlící Chlou, ale Gnathon chtěje vinu svou napraviti, stihá jej a spanilou kořist brzy zpět přinese. Tu i Dryas vypravuje, jakým způsobem dívky nabyl. Dionysofanes svolí k sňatku; všichni odeberou se vespolek do města, kde Dionysofanes k pobídnutí Nymf hostinu nádhernou vystroje, vznešené Mytileňany sezve. Z ukázaných známek pozná bohatý Megakles, že to dcera jeho, již kdysi v čase chudoby byl pohodil. I slavil se veselý sňatek dle mravů venkovských před jeskyní Nymf všem tak drahou. Dafnis a Chloe žili po celý život prostým pastýřským způsobem.

Jak ze stručného obsahu seznati lze, tvoří hlavní látku celého vypravování láska dvou prostých lidiček, kteří konečně po mnohých příhodách manželstvím se spojili. Dětinská jejich prostodušnost jest retardačním motivem celého vypravování, a jen ta chránila je v nebezpečných situacích, že neklesli. Oba milující jsou zjevem světa poetického, jehož nezkalený ráz spisovatel i jinými prostředky uchovati se snažil. Božství jim příznivá zasáhají velmi účinně v děj, z většího dílu vše řídíce a ku šťastnému konci přivádějíce. Tím objevuje se život milujících jakousi

báji, v níž bohové pomocí svou smrtelníkům přispívají.[1]) Spisovatel nedává zajisté neúmyslně mluviti Panovi (II., 27): *ἀπεσπάσατε δὲ βωμῶν παρθένον, ἐξ ἧς Ἔρως μῦθον ποιῆσαι θέλει*, a neostýchá se užiti docela zjevných zázraků.[2])

Láska má býti duší celého vypravování; praviť spisovatel sám v předmluvě 15: *τέτταρας βίβλους ἐξεπονησάμην, ἀνάθημα μὲν Ἔρωτι καὶ Νύμφαις καὶ Πανί, κτῆμα δὲ τερπνὸν πᾶσιν ἀνθρώποις, ὃ καὶ νοσοῦντα ἰάσεται, καὶ λυπούμενον παραμυθήσεται, τὸν ἐρασθέντα ἀναμνήσει, τὸν οὐκ ἐρασθέντα προπαιδεύσει. Πάντως γὰρ οὐδεὶς ἔρωτα ἔφυγεν ἢ φεύξεται, μέχρι ἂν κάλλος ᾖ καὶ ὀφθαλμοὶ βλέπωσιν.*[3])

Jevištěm vypravování svého učinil Longos prostý venkov, za hrdiny své pastýře si obrav, kterak ve přírodě spokojeně, byť ne úplně bezstarostně, žijí, konajíce práce, jaké s sebou roční počasí přináší. Pravidelně střídají se roční doby, měníce tvářnost přírody, a člověk zaměstnáním svým volně změnám těmto se podrobuje. Arciť poznati možno i při Longovi onen zvláštní názor starých Řeků, který měli o přírodě, různíce se v nejedné příčině od způsobu, jakým my ve přírodu nazíráme. Náklonnost Řeků ke klidnému životu venkovskému stopovati lze v dobách dosti dávných, ale teprve v hellenistické periodě probouzí se touha tato zřetelněji, přibírajíc jako vůbec veškera poesie času toho slabý sentimentalní ton moderní. Nicméně vztahovala se touha ta ne na pouhou, sobě samé ponechanou přírodu, nýbrž spíše na klidný, blažený život, jaký člověk v náruči jejím tráví. Její půvaby, její zázračné divy nabývaly pro Řeka teprve tenkráte pravé ceny, jestliže člověk v jejich středu se blažil a darů bohatě mu poskytnutých požíval.[4])

Z touhy po takém životě povstávaly jednotlivé obrázky lidí v zátiší šťastně žijících, idylly; spojením celé řady idyllických

---

[1]) Nymfy zjevíce se oběma pastýřům vybídnou je, aby poslali chovance své společně na pastvu (I, 7); Nymfy se objeví Dafnidovi ve snu, připovídajíce mu vysvobození Chloe (II, 23); zároveň mu povědí o penězích (III, 27); zjeví se Dionysofanovi (IV, 34); Pan se zjeví ve snu (II, 27). Vlastním strůjcem všeho jest Eros (I, 11; II, 23; IV, 36.); i Tyche se uvádí (IV, 24), která v jiných řeckých romanech má úlohu velmi vynikající. Cituji dle vydání Hercherova: Erotici scriptores graeci 1. díl v Lipsku u Teubnera 1858.

[2]) Eros objeví se v tělesné podobě Filetovi (II, 4); Pan uvede hrozným zjevením Methymňany ve strach (II, 25) atd.

[3]) V líčení povahy lásky zůstal Longos věren starému řeckému podání, dle něhož jest Eros *νόσος* jako vášeň mysl člověka pobuřující.

[4]) O přírodním názoru Řeků sr. Humboldt: Kosmos II. str. 7 sl. zvláště slova: Die Landschaft erscheint bei ihnen nur als Hintergrund eines Gemäldes, vor dem menschliche Gestalten sich bewegen a str. 14.: Durch diese Schilderung zeichnet sich der Schäferroman des Longus aus, in welchem aber doch zarte Lebensbilder den Ausdruck der Naturgefühle weit übertreffen.

líčení delší básně [1]) aneb vypravování. A ze zřídel těch čerpal Longos měrou velmi hojnou. Zvláště pověst o sicilském Dafnidovi již záhy umělecky zpracovaná [2]) bývala vděčným předmětem bukoliků řeckých, a Longos, jak se zdá, naráží úmyslně na to I., 3: *ὡς δ' ἂν καὶ τοὔνομα τοῦ παιδίου ποιμενικὸν δοκοίη, Δάφνιν αὐτὸν ἔγνωσαν καλεῖν.* [3]) Jest tudy přirozeno, že v líčení života pastýřů, jejich prací a zábav, nalézáme mnohé a mnohé shody zejména s idyllami Theokritovými. Již jména osob mnohých vzata odtud [4]); hry, zpěvy a zaměstnání pastýřů, vzývání a ctění božstev venkovských Pana a Nymf zděláno dle básnictví bukolského; ba napodobení Longovo zasahá až v jednotlivé výrazy, kterých jest množství nemalé. [5]) Že i z jiných bukoliků kořistil, o tom nelze pochybovati, ač skrovné zlomky z nich zachované nedovolují nám bezpečně toho stopovati. [6]) Svět pastýřský, jeho řeč, mravy a názory tlumočí Longos celkem dosti věrně. Udržuje také zde čtenáře v poetickém světě, vzdaluje úmyslně vše, cokoli by na nízké a hrubší jejich výkony upomínalo, ale na druhé straně vystříhávaje se, aby z pastýřů svých nevytvořil uhlazených měšťáků, jak mnozí z jeho nejapných napodobitelů. [7]) K nejzdařilejším částem romanu Longova přičítám líčení přírody, v níž pastýři se pohybují; uvádím za doklad popis jara I., 9; léta I., 23 [8]); podzimu a vinobraní II., 1 sl.; zimy (III., 3), která však na poměry lesbické příliš

---

[1]) Humboldt: Kosmos II. str. 12: Die bukolische Dichtung... schildert im kleinen Hirtenepos mehr den Naturmenschen als die Landschaft . . .

[2]) Stesichoros, pokud víme, první legendu tu za předmět básnický si obral. Důkladný rozbor a výklad báje o Dafnidovi podává Welcker: Kleine Schriften I. str. 189, rozeznávaje starší zpracování Stesichorovo, známé z Ailiana X, 18, od pozdějšího u Theokrita. Taktéž Timaios vypravoval báji o krásném Dafnidovi, jak víme z Parthenia 29; mimo to Sositheos a Alexandros Aitolský.

[3]) Podobně praví I, 6: *καὶ τίθεται καὶ αὐτῇ ποιμενικὸν ὄνομα πρὸς πίστιν αὐτῷ, Χλόην.* II, 31, 2 dí, že zpívali i některé písně na Nymfy *παλαιῶν ποιμένων ποιήματα.* I. 27. *φάττα βουκολικὸν φθεγξαμένη.* II, 33, 3 že prý Lamonovi sicilský pastýř vypravoval o syrinze.

[4]) Dafnis; Klearista (Theokr. V, 88); Amaryllis (Theokr. III, 1); Tityros (Theokr. III, 2);

[5]) Uvádím jen některé příklady. Long. I, 10 *ἡ μὲν ἀνθερίκους ἀνελομένη ποθὲν ἐξ ἕλους ἀκριδοθήραν ἔπλεκε* a Theokr. I, 51 (vydání Ahrensovo) *αὐτὰρ ὅ γ' ἀνθερίκοισι καλὰν πλέκει ἀκριδοθήραν.* Sr. dále Long. II. 6 a Theokr. XV, 122; Long. II, 7 a Theokr. XI, 1; Long. I, 23 a Theokr. 7, 143; Long. I, 23, 2 a Theokr. I, 1; Long. I, 32, 3 a Theokr. I, 74; IV, 12 atd.

[6]) Zvláště z Moscha II (*Ἔρως δραπέτης*) mnoho si osvojil.

[7]) Ovšem mluví pastýři někdy učeněji, než se s jich stavem srovnává; sr. na p. poučení Filetovo o Erotu II, 7. a zvláště slova: *Κρατεῖ μὲν στοιχείων, κρατεῖ δὲ ἄστρων, κρατεῖ δὲ τῶν ὁμοίων θεῶν.*

[8]) Vesny byl již konec a léta počátek a všecko v květu; stromy plody, nivy osením ozdobeny. Libé cvrčků cvrkání, sladká ovoce vůně, libý stád bekot. Mohl by míniti někdo, že i řeky pějí tiše tekouce a větrové hudou v sosny dýšíce a že jablka v lásky roztoužení na zem padají . . .

drsnou se zdá. Velmi pěkně popsáno putování Dafnida láskou rozohněného v zimě k obydlí Chloinu (III., 5—11). Zvláště zajímavo jest čísti popis zahrady (IV., 2), ježto z něho jasně vysvítá, jak touha Řeků nesla se po přírodě ve službě člověka již ušlechtěné; i podobá se zahrada ta spíše tak zvanému francouzskému parku.[1]) Vzorem Longovi jakož i jiným popisům zahrad v pozdější době tak oblíbeným byl zajisté popis zahrady Alkinoovy.[2])

Než idyllický svět nepostačil zúplna Longovi k utvoření celého vypravování; proto vzal útočiště k prostředkům u jiných sofistických spisovatelů romanů obyčejným, k událostem z velkého světa, které po většině bouřlivě v klidný život pastýřů zasáhaly. Sem náleží vpád tyrských lupičů (I., 28), připlutí methymenských mladíků (II., 12) a násilné jejich činy, válečné tažení Methymňanů (II., 20), výprava Mytilenských proti nim (IV., 1—2), hlučný příchod Dionysofana a Klearisty na venek (IV., 13); společný odchod do města, kde všickni krásou Dafnida a Chloe byli okouzleni (IV., 33). K blaženému, ničím nerušenému poklidu venkovskému tvoří příhody tyto protivu účinnou, a snad z důvodu toho také jich Longos užil, chtěje vypravování své učiniti pestřejším a rozmanitějším; než nám zajisté daleko více líbí se rozkošný venkov, kam také manželé se odebírají, aby tam léta žití svého v blahé spokojenosti trávili. Longovi nepodařilo se sestaviti vypravování své v jednolitý celek; neboť vniterní souvislost nejednou nahrazena jest pojidly velmi volnými, a není těžko jednotlivé sceny jako samostatné, zaokrouhlené obrázky z celku vyníti.[3]) Někde snažil se spisovatel, aby vhodným přechodem pásmo vypravování nepřetrhnul, ač se zdarem rozličným.[4])

Nehledíme-li k těmto zevnějším přímětkům, dbal Longos zvláště při hlavních osobách toho, aby zachoval jejich idealní ráz, líče naivnost a nezkušenost, jaké ve skutečném světě marně bychom hledali. Arciť překročil někdy pravou míru a dopouští se nejapností právě v okamžiku, když chce býti co nejvíce prostým.[5])

---

[1]) Sr. zvláště IV, 2, 20. *Ἐτέτμητο καὶ διεκέκριτο πάντα καὶ στέλεχος στελέχους ἀφειστήκει, ἐν μετεώρῳ δὲ οἱ κλάδοι συνέπιπτον ἀλλήλοις καὶ ἐπήλλαττον τὰς κόμας.*

[2]) Sr. zvláště Long. IV, 2, 9: *εἶχε δὲ πάντα δένδρα, μηλέας, μυρρίνας, ὄχνας καὶ ῥοιὰς καὶ συκῆν καὶ ἐλαίας* a Odyss. 7. 114: *ἔνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκασι τηλεθόωντα, ὄγχναι καὶ ῥοιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, συκέαι τε γλυκεραὶ καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι.* Příklady jiné uvádí Rohde str. 512.

[3]) Sr. I, 25—26—27; II, 2—3; III, 24—25 atd.

[4]) III, 3. Válka prý se ukončila, načež pokračuje: *γίνεται δὲ χειμὼν Δάφνιδι καὶ Χλόῃ τοῦ πολέμου πικρότερος.* II, 11; I, 28. *Τοιάσδε τέρψεις αὐτοῖς τὸ θέρος παρεῖχε. Μετοπώρου δὲ ἀκμάζοντος καὶ τοῦ βότρυος Τύριοι λῃσταὶ . . .* atd.

[5]) Sr. I, 3, kde Myrtale podiví se, vidouc muže přinášejícího chlapečka a vedoucího kozu *εἰ παιδία τίκτουσιν αἶγες.* I, 12 Dafnis spadl do jámy 4 sáhy hluboké; ježto provazu po ruce nebylo, vytáhli jej na

6*

Láska Dafnida a Chloe zůstává celkem více smyslnou, a nelze upříti, že spisovatel při vší hledané naivnosti časem bezděky na jevo dává tendenci frivolní; veškeren způsob líčení projevuje účel sofistův, aby působil na smyslnost čtenářovu.

Mnozí dali se svésti strojenou jednoduchostí Longovou, velebíce díla jeho přirozenou prostotu a čistotu.[1]) Nelze arciť upříti, že spisovatel počínal si velmi obratně, než přece dosti jest míst, kde líčená jím prostota strojenou a umělou býti se jeví.[2])

Taktéž neodolal pokušení, aby učenost svou aspoň někdy na jevo nedal; neboť bylo zvykem všech tehdejších sofistů, že to, čeho v různých spisech se dočetli, ve vypravování své mnohdy na místech nevhodných vplétali, aby vědomostmi svými před čtenáři se stkvěli. Longos nečiní v té věci výjimky, jakkoli látka mu nedovolovala, aby tolika ukázkami ze svých studií honositi se mohl, jako jiní spolupracovníci jeho na tomto poli.[3])

Strojená umělost, o níž jsme se zmínili, jeví se nejvíce ve slohu, kterým roman tento sepsán jest. Bylo snahou Longovou poříditi řeč podle povahy osob jednajících jednoduchou, nehledanou, než právě v této zdánlivé prostotě zračí se velmi jasně

---

stužce, kterou Chloe z hlavy své půjčila; I, 31. 4 když Dorkon byl pohřben, tu prý: *ἠκούσθη καὶ τῶν βοῶν ἐλεεινὰ μυκήματα καὶ δρόμοι τινὲς ὤφθησαν ἅμα τοῖς μυκήμασιν ἄτακτοι καὶ ὡς ἐν ποιμέσιν εἰκάζετο καὶ αἰπόλοις, ταῦτα θρῆνος ἦν τῶν βοῶν ἐπὶ βουκόλῳ τετελευτηκότι.* III, 11 Dafnis políbil dříve rodiče než Chlou, *ἵνα τὸ ἐκείνης φίλημα καθαρὸν εἴη.* sr. III, 14, 4; III, 22, 2 atd.

[1]) Göthe: Gespräche mit Eckermann II, 305; 318—321; Jakobs na 13 str. předmluvy překladu svého „so dass wir sogar die Enthaltsamkeit loben müssen, mit welcher der Verfasser das Ausschmücken des schlüpfrigen Stoffes, wozu die Gelegenheit so einladend war, verschmähte.“

[2]) Doklady toho uvésti nám nelze z důvodů jsoucích na snadě; než každý čtenář díla toho o pravdivosti výroků našich bez obtíží se přesvédčí.

[3]) I, 30 vypravuje, že Dafnis snadno ploval *ὁ δὲ Δάφνις ἀνυπόδητος, ὡς ἐν πεδίῳ νέμων, καὶ ἡμίγυμνος, ὡς ἔτι τῆς ὥρας οὔσης καυματώδους.* Uchopil prý se dvou býků za rohy a tak bez pohromy vyvázl. Longos vysvětluje nyní, kterak skot výtečně plove, a dokládá: *Μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ μέχρι νῦν πολλοὶ τόποι τῆς θαλάττης, βοὸς πόροι λεγόμενοι.* II, 1 popisuje vinobraní připojuje učenou poznámku o révě lesbické, kterak jest nízká, že by i chlapec z plenek jí dosáhl; II, 5 dí Eros o sobě: *Οὔτοι παῖς ἐγὼ καὶ εἰ δοκῶ παῖς, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κρόνου πρεσβύτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ παντός.* Sem náleží vypravování se strojeným počátkem o *φάττα* (doupnák) v I, 27: *ἦν οὕτω, παρθένε, παρθένος καλή* a o syrinze II, 34: *Αὕτη ἡ σύριγξ τὸ ὄργανον οὐκ ἦν ὄργανον,* o ozvěně III, 23 s učeným úvodem: *Νυμφῶν, ὦ κόρη, πολὺ γένος.* Popis Mytileny I, 1; vypravování, kterak skot skokem svým zahubil loď lupičů (I, 30); něco podobného nalézá se u Ailiana *περὶ ζῴων* VIII. 19 a u Plinia n. h. VIII. 51 čteme toto: Compertum agnita voce suarii furto abactos verso navigio inclinatione lateris unius remeasse.

bažení po effektu všemi rhetorickými prostředky. [1]) Stavba vět jest jednoduchá, periody úsečné, většinou jednočlenné, spojení obyčejně parataktické, bezspoječné, tak že platí o Longovi plnou měrou, co dí Cicero o slohu Hegesiově. [2]) Při tom snaží se dodati své dikci půvabu a uhlazenosti, [3]) ale zabíhá do přílišnosti, hromadě nemírně ozdoby řečnické [4]): antithese, parisose, homoioteleuta a jiné hříčky slohové. [5])

Longovu slohu mnohé dostalo se od vykladatelů chvály; někteří s nadšením velebí jej jako vzor mluvy prosté, nehledané, arciť dokládajíce, že přece někdy od oné prostoty se uchyluje a v rhetorický způsob psaní upadá. [6]) Než soud ten poněkud mírný jest, ježto mluva spisovatelova z větší části jest zjevným plodem učené strojenosti, jakkoli rádi vyznáváme, že leckteré

---

[1]) Jednoduchosť ta byla zvána *ἀφέλεια* a Filostratus V. p. 123, 12 velebí ji jako výbornou vlastnost mluvy Ailianovy.

[2]) Cicero Brutus § 287: Quid est tam fractum, tam minutum, tam in ipsa, quam tamen consequitur, concinnitate puerile?

[3]) Staří rhetorové zvali ten způsob psaní *χαρακτὴρ γλαφυρός*.

[4]) Rohde str. 518 praví trefně: Die hirtenmässige Einfachkeit ziert er nun aber durch alle erreichbare Mittelchen auf, wie eine kokette Schäferin sich mit Bänderchen und Schleifchen putzen mag.

[5]) Příkladů hojných lze dočísti se na každé stránce; pro doklad uvádím jen některé maně vybrané I, 3, 2: *πῶς εὗρεν ἐκκείμενον, πῶς εἶδε τρεφόμενον, πῶς ᾐδέσθη καταλιπεῖν ἀποθανούμενον.* I, 4 *καὶ αὐτὸς ἐπιτυγχάνει καὶ εὑρήμασι καὶ θεάμασι* I, 6, 12: *διηγεῖται τὰ ὀφθέντα, δείκνυσι τὰ εὑρεθέντα* I, 8, 3: *πότε ἐξάγειν ἐπὶ πότον, πότε ἀπάγειν ἐπὶ κοῖτον· ἐπὶ τίσι καλαύροπι χρηστέον, ἐπὶ τίσι φωνῇ μόνῃ* I, 9: *βόμβος ἦν ἤδη μελιττῶν, ἦχος ὀρνίθων μουσικῶν, σκιρτήματα ποιμνίων ἀρτιγεννήτων· ἄρνες ἐσκίρτων ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἐβόμβουν ἐν τοῖς λειμῶσι μέλιτται* I, 18, 2: *ὦ νίκης κακῆς· ὦ νόσου καινῆς, ἧς* . . . Rýmy, jak zřejmo, zhusta se vyskytují; sr. mimo některé již uvedené I, 27, 2: *ἦν δὲ ἄρα καὶ ᾠδική . . . τῇ μουσικῇ.* II, 5, 5: *ὅρα δὲ μή τί σοι τῶν φυτῶν κατακέκλασται, μή τις ὀπώρα τετρύγηται, μή τις ἄνθους ῥίζα πεπάτηται, μή τις πηγὴ τετάρακται* . : . II, 34: *Πὰν ταύτης νεμούσης, παιζούσης, ᾀδούσης.* II, 34, 2: *φεύγουσα, κάμνουσα ἐς δόνακας κρύπτεται.* III, 34, 2: *ἵνα πέσῃ χαμαὶ καὶ ἢ ποίμνιον αὐτὸ πατήσῃ νεμόμενον ἢ ἑρπετὸν φαρμάξῃ συρόμενον ἢ χρόνος δαπανήσῃ κείμενον. Βλεπόμενον, ἐπαινούμενον.*

[6]) Muret Var. Lect IX, 16 nazývá jej dulcissimum ac suavissimum scriptorem; Huet de l'Origine des Romans p. 123: Son style d'ailleurs est simple aisé naturel et concis sans obscurité; ses expressions sont pleines de vivacité. — Villoison Proleg. p. XXV. velmi jej vychváliv praví, kdyby prý obsah byl naskrze cudný „priorem legere debuissent juvenes, qui Graecas litteras a primo limine salutare incipientes quibusdam illecebris invitandi sunt." Jakobs str. 10 předmluvy a Nicolai Gesch. der griech. Liter. II. str. 593. sloh jeho též příliš chválí. Správně posuzuje jej Schmidt v recensi Dunlopova díla: History of fiction Wiener Jahrbücher XXVI str. 25: Doch zeigt sich auch dieser Verfasser in seiner Darstellung der Hirtenwelt und des Stilllebens gleichfalls rhetorisch aufgeputzt und kleinlich. Bei aller Ziererei aber, wodurch Longus seinem Zeitgeiste Zoll brachte, ist eine einschmeichelnde Milde und Süsse in mehreren Stellen hinreissend und die Geschichte selbst dem idealen Boden angemessen.

části valně se mu zdařily, a že čtenář po prvním přečtení snadno okouzlen býti může. Píle a veliká sečtělost Longova zvláště ve klassických spisovatelích řeckých zasluhuje chvály, ale stopy jeho studií jsou příliš zjevny; ze snahy, aby stilistické vědomosti své v jasnější světlo postavil, vzniklo tu a tam vyhledávání staroattických, zastaralých a básnických slov, jichž dosti v díle jeho nalézáme; za to však vyhýbal se až na velmi nepatrné odchylky výrazům pozdější neklassické řečtiny.[1])

Poznamenali jsme již několikráte, že Longos vědomosti své jak věcné tak slohové získal si úsilovným studováním auktorů doby zlaté a pozdější; i napodoboval ve směru obojím mimo uvedené již bukoliky zvláště Xenofonta, Platona, Homera, Anakreonta, Euripida, Sapfo, novou komoedii; v mnohém shoduje se s Lukianem, Filostratem, Alkifronem, Aristainetem, a že především jiných erotických spisovatelů nepominul, rozumí se samo sebou.[2]) Není úlohou naší místa ona zde uváděti, ježto jiní již to učinili,[3]) ale ukážeme pouze, kterak Longos co do erotické techniky úzce souvisí se svými předchůdci. V milostném bájesloví byl Longos velmi zběhlý, a co praví o parasitovi IV, 17, 3: *ὁ δὲ οἷα πᾶσαν ἐρωτικὴν μυθολογίαν ἐν τοῖς τῶν ἀσώτων συμποσίοις πεπαιδευμένος*, platí také o něm.[4]) Popis Erota (I, 7, 2) okřídleného se šípy a lukem byl v erotické literatuře již ustálený a zejmena v době hellenistické velmi oblíbený[5]); bůžek tento chce ukázati na milujících svou moc II, 27, 2: *παρθένον, ἐξ ἧς Ἔρως μῦθον ποιῆσαι θέλει.*[6]) Působení lásky líčí I, 13, 6: *ἄση δὲ αὐτῆς εἶχε τὴν ψυχήν, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν οὐκ ἐκράτει καὶ πολλὰ ἐλάλει Δάφνιν· τροφῆς ἠμέλει, νύκτωρ ἠγρύπνει, τῆς ἀγέλης κατεφρόνει· νῦν ἐγέλα, νῦν ἔκλαεν· εἶτα ἐκάθευδεν, εἶτα ἀνεπήδα· ὠχρία τὸ πρόσωπον, ἐρυθήματι αὖθις ἐφλέγετο.*[7]) Proti lásce není žádného léku ni ve víně ni v jídle ni v písních.[8]) Příroda jeví účastenství s milujícím, a proto

---

[1]) Příklady mnohé uvádí Rohde str. 520—521. Achilles Tatius mnohými jinými věcmi a zvláště slohem podobá se Longovi. Odtud soudí Rohde str. 530, že mu tento sloužil za vzor; praví arciť „so mag es wohl nur ein wenig beweisendes persönliches Gefühl sein . . .“ Podotýkám, že by i opačné mínění mohlo býti oprávněno; shoda mezi oběma jest v skutku velmi značná, než není zde místa šíře o tom se zmiňovati.

[2]) Pohození obou dětí, způsob poznání, loupežníci, odvedení jednou Dafnida, podruhé Chloe — vše to upomíná na Heliodora.

[3]) Ve vydáních Villoisonově a Seilerově nalézti lze hojnou sbírku míst parallelních.

[4]) Mimo příklady příležitostně uvedené srvn. řeč Gnathonovu IV, 17. O tom, jak podobná vypravování u sofistů byla oblíbena, rozpráví obšírně Rohde str. 344 násl., uváděje mnohé doklady.

[5]) Ukazuji na mnohé příklady u Rohde str. 149.

[6]) Podobně u Heliodora IV, 1; Xenof. Ef. I, 2; Char. I, 1, 4.

[7]) I, 17, 4 nechuť k jídlu; I, 17, 5 zanedbávání obyčejné práce. Doklady z jiných auktorů uvádí Rohde str. 157.

[8]) II, 7, 7; s tím sr. Theokrit. 14, 52: *χὤτι τὸ φάρμακόν ἐστιν ἀμηχανέοντος ἔρωτος οὐκ οἶδα;* jiné příklady Rohde str. 160.

obrací se k ní Dafnis ve svém žalu I, 18, 2 těmito slovy: „Jak pějí slavíci, avšak má píšťala mlčí; jak poskakují beránci, a já sedím; jak kvetou květiny, a já neviji věnců. Violky a hyacinth kvete, ale Dafnis vadne.“[1]) Chloe přeje si I, 14, 3: *εἴθε αὐτοῦ σύριγξ ἐγενόμην, ἵν᾽ ἐμπνέῃ μοι· εἴθε αἴξ, ἵν᾽ ὑπ᾽ ἐκείνου νέμωμαι*; podobně lisovníci II, 2 *εὔχοντο γενέσθαι ποίμνια καὶ ὑπ᾽ ἐκείνης νέμεσθαι*; komicky působí přání zamilovaného parasita IV, 16, 3, že by pohrdnul nejskvělejší hostinou a stana se kozou, trávu a listí rád požíval, kdyby slyšel Dafnidovu píšťalu.[2]) Eros, jakož sám jest chytrý a lstný, tak jiné činí v lásce vynalezavými IV, 18 *καὶ ὡς μεγάλους ὁ Ἔρως ποιεῖ σοφιστάς*;[3]) onť naučí milujícího dávati dary (I, 15, 3), mezi nimiž zvláště jablko, jsouc Afroditě zasvěceno, mělo místo ne poslední.[4]) Dafnis uče Chlou na píšťalu pískati, takto si počínal I, 24, 4: *ἁρπάζων τὴν σύριγγα τοῖς χείλεσιν αὐτὸς τοὺς καλάμους ἐπέτρεχε· καὶ ἐδόκει μὲν διδάσκειν ἁμαρτάνουσαν, εὐτρεπῶς δὲ διὰ τῆς σύριγγος Χλόην κατεφίλει*, napodobuje obyčej píti z číše na té straně, na které milenka pila.[5])

O době, otčině a osudech spisovatele našeho nelze nám ničeho s jistotou tvrditi; vždyť i každá domněnka byla by zbytečnou při úplném nedostatku určitých zpráv. Žil patrně v době, kdy sofistika byla ještě v květu dosti značném, a to může býti třetí, čtvrté, ba i páté století. Že pak k sofistům náležel, o tom, tuším, nemůže býti žádného sporu; neboť kdokoli roman jeho přečte, přesvědčí se, že dílo to do třídy takých plodů počítati nám jest, o jakých jsme z počátku mluvili. Ostatně i z našeho, byť stručného, náčrtku vysvítá velmi průzračně veškeren sofistický ráz jak v obsahu, tak zvláště ve formě, ona, abych tak řekl, akademická hladkost, jíž nabyl spisovatel dlouhým a usilovným namáháním ve své studovně.[6]) Účel jeho byl zajisté týž, jako u jiných sofistův; chtělť podati romanem svým *ἐπίδειξις*, aby obecenstvo jeho sečtělosti a ozdobné formě se divilo. Vhodně

---

[1]) Sr. Theokr. I, 7 násl., kde šelmy oplakávaly Dafnida, a Rohde str. 160.

[2]) Takých sentimentalních přání nalézá se dosti v erotické poesii řecké; sr. Theokr III, 12 *αἴθε γενοίμαν ἁ βομβεῦσα μέλισσα καὶ ἐς τέον ἄντρον ἱκοίμαν τὸν κισσὸν διαδὺς καὶ τὰν πτέριν ἅ τυ πυκάσδει.* Jiné příklady uvádí Rohde str. 163.

[3]) Mnoho míst, kde Eros sofistou se nazývá, uvádí Seiler str. 321 svého kommentáře částečně z jiných vydání.

[4]) Proto nazývá Long. I, 23 jablka (*μῆλα*) *ἐρῶντα,* milující jablka na se házeli (I. 24, 3); krásné jablko bylo svatebním darem Chloiným (III, 34); k jablku přirovnával Dafnis sličnou Chloinu tvář (I, 24.). Srvn. Theokrit. II, 119; III, 40; V, 88: *βάλλει καὶ μάλοισι.* VI, 6 *βάλλει . . . μάλοισιν.*

[5]) Sr. Becker: Charikles I, 66 sled.; Achill. Tat. II, 9.

[6]) Mínění to nyní veskrze za pravdivé se uznává; jeden z nejstarších vydavatelů Jungermann tvrdí, že prý měl rukopis, v němž sofistou zřejmě se nazývá, čemuž mnozí odporují.

zajisté srovnává Koraes[1]) Longovo vypravování se stolem Midovým, mluvě asi v ten smysl: Sedne-li si někdo ku stolu, chce nejprve jísti; skvostnost náčiní jest významu vedlejšího. Pakli místo pokrmu jen zlaté mísy se předkládají, povstane hněvivě a kárá hostitele jako ztřeštěného. Na stole Midově proměnilo se vše ve zlato, a on zemřel hladem. Longos jest jako řečník, o němž jakýsi Sparťan řekl: Při sám Zeus! toť mocný muž! O ničem výtečně jazykem mele.

Jakkoli o Longovi nikdo ze spisovatelů řeckých se nezmiňuje, nalezl přece napodobitele. Niketas Eugenianus sepsal v byzantských trimetrech ku konci 12. století roman o lásce Drosilly a Chariklea v 9 knihách. Ve vypravování tom jednak výslovně naráží na Longa (VI, 439 sl.), jednak velmi mnoho z něho vybírá. Longos byl mimo to vzorem spisovatelům pozdějším, z nichž mnozí nejen v látce, ale i ve mnohé stránce formalní ho následovali. Jmenuji zde pouze Dianu od Montemayora, Galateu od Cervantesa, Paula a Virginii od S. Pierre Bernardina, Estellu Florianovu a Gesnerova Dafnida, kterýž spis do češtiny přeložil Jan Nejedlý r. 1805.

Aesthetická úvaha o Homerovi.

Podává František Grešl.

> Ve vonné básni květomluvné luky,
> ve světů nočních lesklém výronu
> já čítám zákony všech zákonů,
> jež vyšly z přírody pravěčné ruky.
>
> *Hálek.*

Aemilius Paulus, římský konsul a muž osvícený, konaje kdysi cesty po Řecku, aby slavné jeho památnosti poznal, mezi jinými městy i do Olympie přibyl a tam do chrámu zavítal, kde před majestátní stoje sochou Zevovou, tak mocně dojat byl, že zdálo se mu, jakoby viděl Zeva skutečného. Při tom zvolal prý, *ὡς τὸν Ὁμήρου Δία Φειδίας ἀποπλάσαιτο.* Tato zpráva Liviova (lib. 45. c. 28) a Plutarchova (Aem. Paul. c. 28) nad jiná svědectví výmluvněji dokazuje, že slavný mistr Feidias, unesen jsa velebností tří veršů Homerových (Il. 1. 528 nn.), v nichž božská moc a dobrota, moudrost a vznešenost velmocného Zeva se zobrazuje co nejskvěleji, u svatém pro umění zápale a vysokém vzletu fantasie vytvořil dílo krásy nedostižné, dílo v dějinách umění nejslavnější. Že představa

[1]) *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου* pg. ιγ' a ιδ'. Vyňal jsem to místo z pojednání Nicolaiova: Über Entstehung und Wesen des griech. Romans.

o velebnosti a moci Zevově ve Feidiovi Homerem byla vzbuzena, že i jiné skvosty štětce a dláta řeckého v Homerovi svůj vzaly původ, to právě svědčí o vysoké aesthetické jeho básní hodnotě, kteráž nezáležejíc nikterak na komposici celkové, nýbrž na povaze vnitřní a vlastnostech takových, jež jednotlivým částem dodávají ceny nehynoucí, ještě dnes mocně nás rozehřívá a rozněcuje. „Vyrůstalyť zpěvy Homerovy", praví Niederle (Slovo o Homerovi a jeho básních), „v teplém dechu jižního nebe, jako kvítí na palouku ve světle a teple slunce jarního a nebyly skládány u stolův psacích, ale ve přírodě." Mocným přírody kouzlem poutá nás Homerova poesie a napájí stále její krásou a svěžestí. Vším právem mohl psáti Göthe Schillerovi, když přečetl Odysseu v Neapoli a na Sicilii: „Ich gestehe, dass es mir aufhörte ein Gedicht zu sein; es schien die Natur selbst." A skutečně! otevři kdekoli obsáhlou knihu básní Homerových, všude kocháš se přírodou až milo. Nechce se ti ani z plodohojné štěpnice Alkinoovy, ani z rozkošného háje Kalypsina; útulno jest tobě v idyllickém zátiší ostrova Scherie. Na pestrých lučinách skamanderských, v širém poli, v lesní samotě, na modré hladině Okeana, nikde nepohřešuješ aesthetického požitku. Bozi a lidé, jakož i zvířata od mouchy dotíravé až k srdnatému lvu, vůbec celá příroda, všechny říše její, země pevná i moře, zobrazena jest rysy určitými a barvami živými.

Básník mohutný svých představ roj v názorné celky složil a všeliké i nejnepatrnější zjevy přírody usnoubil vedlé zákonův aesthetických v obrazy plné sladkosti, které mají ráz pravdy a života. Z knihy přírody vybral okrasu mluvy své a krásnými přirovnáními, jež jsou zvláštní ozdobou poesie jeho, řeč svou znázornil a ulahodil.

Obraťmež se tedy k účelu této úvahy a zřemež všecky krásy přírodní, jimiž oplývá obrazná mluva Homerova. Durdík v aesthetice praví o kráse ve přírodě takto: „Příroda nám vstupuje vstříc v jednotlivých předmětech okolí našeho, pak v souborech, větších či menších, z týchž předmětů tvořených a konečně jakožto všeobsáhlý celek všech zjevů, táhnoucích se od slunečního prášku až k největším hvězdám, od místa, kde stojím, až k nedohledným, tušeným jen dálkám všehomíra. Jednotlivé tyto předměty jsou samy v sobě buď nerosty, anebo náležejí v říši ústrojnou, tedy buď byliny, buď živočichy, jejichžto vrchol jest člověk. Rozličné předměty snímáme dále menšími a většími souhrny v celky. Nejznámější pro takový celek slovo jest především krajina. Přicházejíce konečně k celku nejobsáhlejšímu, obmykáme širou zemi a vidouce hvězdy nad sebou, vzpínáme se ku představám o nebi." K řečenému postupu se táhnouce pojednáme

1. o kráse v říši neústrojné,
2. o kráse v říši ústrojné,
3. o kráse krajinné.

I.

V říši nerostů zvláště drahokamy průhledností, barvitostí, ohněm, svitem a cenou se honosí. Od drahokamu ke zlatu není daleko; onoť se také líbí hmotnou svou cenou, barvou, leskem, ryzostí. A proto stalo se symbolem vzácnosti, hodnoty a drahosti, jakož i básnickým obrazem, jímž se drahost, ať osob, ať věcí naznačuje. Zajisté že tedy Homer Afroditě nejvyšší stupeň krásy přidává, často ji nazývaje zlatou (*χρυσέη Ἀφροδίτη*). Mimo Afroditu, nikde více u Homera neshledáváme, že by osobě nějaké epitheton toto metaforou se přikládalo. Za to ovšem Homer velmi rád zlatem i stříbrem plýtvá, zvláště mluví-li o věcech, jež bohům anebo vysokým osobám náležejí. Zeus na Idu pohoří odebrati se chtěje, sám všecek zlatem se ozdobí a k vozu zlatohřivé připřáhne koně. Zlatým bičem pak k rychlé jízdě je pohání. (Il. VIII. 41). Na vrcholu Idy pramenité sedě a dolů se dívaje na vřavu válečnou, do rukou zlaté vážky vezme, aby rozhodly mezi Achajskými a Trojskými (Il. VIII. 41.). Podobně odvažuje Zeus na vážkách zlatých osud Achilleův a Hektorův (Il. XXII. 211). Hera s Athenou do boje se hotujíce na stříbrokolý si sednou vozík. Korba na zlatých a stříbrných visí řemenech a do zlatého jha zapřaženo jest dvé zlatozdobných ořův (Il. V. 719). Ve zlato odívá se Poseidon, opustí-li někdy zlatoskvoucí palác svůj v mořských hlubinách, aby projel se po moři. Zlatým také bičem šlehá své koně zlatohřivé (Il. XIII. 25). Vizme konečně úpravný krále Alkinoa dům, jak zlatem a stříbrem jenom oplývá. Zlaté dveře jej zamykají, na měděném prahu stříbrné jsou dveřeje, nad těmi stříbrná podvoj a svrchu jest kruh ze zlata. Z obou stran zlatí a stříbrní psi střehou domu. Zlaté ještě svícny tam jsou, mladíkům podobné, do jejichž rukou hořící se kladou pochodně (Od. VII.). Jak libuje si básník zlato a stříbro, nasvědčují epitheta *χρυσάορος* zlatomečný, *χρυσόθρονος* zlatotrůnný, *χρυσηλάκατος* zlatošípý, *χρυσήνιος* zlatouzdý, *χρυσοπέδιλος* zlatotrepký, *χρυσόπτερος* zlatokřídlý, *χρυσόρραπις* zlatoberlý, *χρυσάμπυξ* zlatozdobný, *ἀργυροδίνης* stříbrotoký, *ἀργυρόηλος*, stříbrohřebý, *ἀργυρόπεζα* stříbronohá, *ἀργυρότοξος* stříbroluký a j.

II.

V říši organismů mnohem více koristiti možno pro krásu. Prostá bylinka ode dávna symbolem prosté krásy činěna byla. Milou právě prostotou vyniká obrázek, jakým znázorňuje Homer smrt raněného Teukrem Gorgythiona. Svěsíť hlavu jako makovička, která plodem hojně obtížena jest (Il. VIII. 305). Oblíbené přirovnání lidských věků k rostlinám již u Homera shledáváme, v Il. VI. 146: *οἵη περ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν.* Množství listův a květů na jaře vhodně označuje dílem přečetné

davy chrabrých vojínů, již na rovině skamanderské chystali se k boji (il. II. 468), dílem i množství Kikonů přepadnuvších Odyssea s jeho družinou (Od. IX. 51). Kterak mocně působila řeč Agamemnova ve vojíny achajské, poznáváme ze přirovnání, že hnulo to veškerou hromadou, jako když Zefyr zaduje do bujného osení (Il. II. 147). Neméně líbí se, tuším, každému básníkova myšlénka, že Menelaos se zaradoval, jak osení ranní rosou se veselící (Il. XXIII. 598). Rozličné stromy, dub, jasan, topol, smrk, oliva, sosna, osyka, palma u básníka svůj mají význam aesthetický, sloužíce mu k tomu, aby jimi zobrazoval statných mladistvých reků sílu a vzdor, skleslou jejich hrdinnost a předčasnou smrt, dále pak i půvab panenského vzrůstu. Polypoites a Leonteus, před Asiem neustupujíce, stojí pevně jako dva duby na horách vysokých, vzdorující vichru a dešti (Il. XII. 132). Ta tam všecka jest udatnost Hektorova před statečným Telamonovcem, jak by do silného dubu Zevův udeřil blesk a jej vyvrátil z kořene (Il. XIV. 414). Předčasně padne mladistvý Euforbos střelou Menelaovou a podobá se olivě, jež ve květy bílé se rozvila a krutou bouří na zemi leží povalena (Il. XVII. 56). Ztepilého Imbria pád krásně značí přirovnání k jasanu (Il. XIII. 389). Právě tak padne Asios i Sarpedon. Mladistvá Nausikaa Odysseovi krásnou palmou jest, již kdysi uzřel na Delu a jejíž obraz po drahná leta jeho útrap z paměti mu nevymizel.

Zvíře poutá nejmocněji životem svým, má duši, čije a pohybuje se. Jaký hojný zdroj k aesthetickému odhadování rozlévá se básníkovi na všechny strany! Jaká tu všude rozmanitost ve tvarech tělových, ve výrazech pohybu a vzhledu, v barvách od hmyzu barvotřpytného až k zuřivým šelmám!

Neunavné cvrčení cvrčků patrně není Homerovi nepříjemno, jinak by nebyl k němu libého hlasu Ukalegontova a Antenorova, znamenitých řečníků, přirovnal (Il. III. 151). Moucha od jakživa dotírava byla. Básník sám na její smělost se horší (*μυίης θάρσος*). Odhánějme ji sebe více, přece nás uštípnouti se snaží, lidské krve jsouc dychtiva. Smělosti takové dodává i Menelaovi Athena v Il. XVII. 570. Ani děcku, ve sladký spánek ukolébanému, moucha nedá pokoje a nebýti matky pečlivé, jistě by je probudila. Obrázku tohoto, v němž tak rozmile vylíčena jest láska mateřská, užil básník v Il. II. 129, aby jednak něžnou naznačil starostlivost, jakou Athena jeví k Menelaovi, jednak aby ukázal, jak snadně a hravě Athena tomu zabrání, aby Menelaos nebyl raněn střelou bolestnou. K drzosti a smělosti táhne se příjmení *κυνάμυια*, jímž spíláno ženským. Slyšíme je skutečně z úst Area horšícího se na Athenu v Il. XXI. 396 *τίπτ' αὖτ', ὦ κυνάμυια, θεοὺς ἔριδι ξυνελαύνεις, θάρσος ἄητον ἔχουσα.*

Vosy a včely hlavně bojovností svou a čilým vůbec životem hodí se pro básnická přirovnání. Polypoites a Leonteus, udatní rekové achajští, bojují jako včely a vosy, jež brání se každému,

kdo by je drážditi chtěl (Il. XII. 167). Podrážděným vosám podobají se Myrmidoni, ženouce se na Trojské (Il. XVI. 259), a čilý ruch achajských vojínů, ve tlupách spěchajících do shromáždění, velmi názorně zobrazen jest včelami, kterak z duté skály se rojíce, hroznovitě poletují po květinkách jarních (Il. II. 86). Příšerným zjevem jest potměšilý had. Lekáme se ho a couváme před ním. Taková hrůza vedlé obrazu básníkova pojala i Alexandra, když najednou zočil soka svého Menelaa (Il. III. 30).

Prostinkého, ale působivého přirovnání užil básník, mluvě o Euryaliovi. Ten udeřen jsa od Epeia do tváře, zavrávoral a skácel se k zemi; rychle však zase se vztýčil jako ryba, která z vody hbitě se vymrští a zase pohrouží ve hlubinu (Il. XXIII. 693).

Při ptácích jednak letu rychlost, jednak libý hlas hojným jsou zdrojem pro krásu. Do nedozírné výše vznese se orel královský (*ὑψιπέτης*) hravě a lehce; pojednou však bleskem přímo dolů sletí za svou kořistí. Obraz tento rozvíjí básník, vyličuje Hektorův útok na Achillea (Il. XXII 308). Týmž obrazem i Hektorův útok na čelo nepřátelských lodí jest znázorněn (Il. XV, 690). Básník sám, k síle a rychlé prudkosti přihlížeje, s jakou orel svou kořist uchvacuje, výborným jej zove lovcem, Il. XXI. 250 *αἰετοῦ οἴματα, τοῦ θηρητῆρος, ὅς θ' ἅμα κάρτιστός τε καὶ ὤκιστος πετεηνῶν.* Podobně i Il. XXIV. 315 čteme *μόρφνον θηρητῆρα.* Vedlé znaků řečených ještě také bystrost zraku jeho v popředí vystupuje (*αἰετός, ὅν ῥά τέ φασιν ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν*). Orlím zrakem na vše strany rozhlíží se Menelaos, mohl-li by kde vypátrati Antilocha, syna Nestorova (Il. XVII. 675).

S orlem i jestřáb (*ἱέραξ*) rychlostí závodí. Vidíme to na mnohých obrazech Homerových. Patroklos řadami bojovníků letí jako jestřáb kavky plašící (Il. XVI. 582). Loď Odysseova tak rychle uhání mořem, že ani jestřáb rychleji by neletěl (Od. XIII. 81). Poseidon, oběma Ajantům dodav zmužilosti a zpruživ údy těla jejich, rychle od nich odběhne rychlokřídlému podoben jsa jestřábu, který se skály strmé spustí se na rovinu, aby jiné ptáče pronásledoval (Il. XIII. 63). Rychlosti jestřábově nasvědčují slova básníkova v Il. XV. 237: *ἴρηκι ἐοικὼς* (*Ἀπόλλων*) *ὠκέι φασσοφόνῳ, ὅς τ' ὤκιστος πετεηνῶν.*

Rychlost znázorňuje dále i luňák (*κίρκος*), jako v Iliadě XXII. 140, kdež Achilleus žene se na Hektora, rychlostí luňáka na horách holubičku pronásledujícího. A čím luňák jest škorcům nebo kavkám, tím i Aeneas a Hektor byli jonákům trojským (Il. XVII. 755). Konečně i racka (*λάρος*) pokládati můžeme za znak rychlosti, dle Odysseie V. 50, kde Hermes rychle přes mořské vlny se nesa racku se podobá, jenž ve pěně mořské svá křídla smáčí, lově ryby.

Aby bojechtivost ženoucích se proti sobě soků, Sarpedona a Patrokla, živě zobrazil, přirovnává je Homer ke dvěma supům

(Il. XVI. 384). Rovněž v Odyssei XXII. 302 Odysseus a jeho druhové, dílo pomsty na záletnicích Penelopiných konajíce, na křivodrápé supy nás upomínají, před nimiž ze strachu ulétají polekaní ptáčkové.

Jestliže v Odyssei XVI. 216 Telemachos a Laertes zase se setkavše, hlasitě pláčí jako orlice nebo supi, vidíme, že básník i pěkné stránky povah jejich využívá. Zde velmi pěkně znázorněna jest láska rodičů k dětem. Stejně tklivě Achilleus v Il. IX. 323 o sobě praví, že pečoval o Achajské jako pták, jenž mláďatům svým do hnízda potravu snáší, sám maje hlad.

Žalobolný slavíkův zpěv, do různých rozlévající se modulací, velmi případně vyličuje vnitřní stav Penelopin. Nemůžeť nikterak pevné se dodělati rozhody, neustále jenom na myšlénkách kolísajíc (Od. XIX. 517). Tětiva luku pod rukou Odysseovou krásno zazvučí a hlasem podobá se šveholící lašťovici (Od. XXI. 411). Milou prostotou vyniká obrázek, kterak holubička plachá před jestřábem uletí do rozsedlé skály. Pochopujeme z něho velikou ustrašenost Artemidy, kteráž před mocnou Herou na útěk se dává (Il. XXI. 490).

Ssavci upomínají nejvíce na člověka. Že zvíře větší nejen typičností svou nýbrž i rozumem a velikostí více dojímá, vídáme každý den. Dravci ještě svou silou a zuřivostí.

Koně mnozí pokládají za zvíře nejkrásnější. Již v dobách herojských, když zuřivý vzplanul boj, platné služby svému pánu prokazoval a k vítězství mu dopomáhal. Z toho přátelský vytvořil se poměr mezi oběma a rád pohovořil si statečný rek se svými švarnými oři. Z idealného názoru, jakého se krásnému zvířeti tomuto dostalo u Homera, vysvětliti se dá, že koně Achilleovi, Xanthos a Balios, o Patroklově smrti uslyševše, soucit svůj projevují pláčem (Il. XVII. 426). Vždyť i těmto ořům Achilleovým božský původ a věštecký dar se přikládá (Il. XIX. 408). Z rozličných epithet, jaká Homer koním přikládá, *ἐριαύχην*, *καλλίθριξ*, *ὠκύπους*, *χαλκόπους*, *ἀερσίπους* atd., lze jest dovtípiti se idealu koně Homerova. Štíhlého jsa vzrůstu a bujně si poskakuje rychlýma nohama, pyšně hlavu nese do výše a se šíje vysoké krásnou si potřásá hřívou. Achilleus dva krásné koně má, hnědouše a strakoše, Agamemnon bujnou ryzku; koně krále Rhesa sněhu jsou bělejší a rychlostí závodí s větrem. Rychlostí vynikají bílí nebo růžoví koně ránorodé Zory, Lampos a Faethon; rychlostí vynikají také koně Boreovi a Poseidonovi, a jak daleko s hlídky na skále dohlédneš na moři, takové byly skoky koní Heřiných.

Není tedy nikterak divu, že Homer ve přirovnáních častěji koně užívá. Zvláště známo jest přirovnání, ve kterém básník Parida, s vyšehradu trojského do boje pádícího, přirovnává ke koni (Il. VI. 506). Rhythmické krásno verše 511 *ῥίμφα ἑ γοῦνα*

φέρει μετά τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων výborně značí lehký a letný chvat oře bujarého.

Rychlost, kterak Achilleus pronásleduje Hektora, znázorněna jest rychlonohými vítěznými komoni, již při slavných tryznách běží o závod (Il. XXII. 162). Loď Odysseova rychle po moři se nese, jako čtvero bujných ořů pod bičem vysoko se vzpínajících a cvalem uhánějících (Od. XIII. 81). Vedlé rychlosti může také kůň v básnickém obraze značiti pýchu. Tak Achilleus ve své pýše a důvěře v konečný boje zdar, podobá se koni, který pyšně v závodech tryskem běží (Il. XXII. 21).

Přihlédněme i k jiným zvířatům, s nimiž u Homera se potkáváme. Za dob dávnověkých těšil se osel daleko větší lásce, než se mu jí dostává u nás. Zvláště chválen býval pro svou vytrvalost a proto u Homera v Il. XI. 558 vytrvalý v boji Ajas k oslu se přirovnává, jenž přes četné rány nikterak přece vyhnati se nedá z osení, v němž pilně se pase. Pracovitostí vyznačuje se i mezek. Užíváno jich v dobách Homerových k orání a tahání. Však i do panských vozů je zapřáhali. Mezci vezou vůz Nausikain, umrlčí vůz Hektorův. Jak asi namáhali se Menelaos s Merionem, aby Patroklovu mrtvolu vynesli ze vřavy válečné, poznáváme z toho, že básník je k mezkům přirovnává, kteří po cestě hrbolaté vezou trám nebo lodní kládu (Il. XVII. 742).

Býk býval ode dávna pokládán za symbol síly. Zdařilý toho příklad podává Homer, kde v řadách řeckých bojovníkův Agamemnona k býku připodobňuje, jenž nade stády vyniká (Il. II. 480). Obraz býka vzpouzejícího se pastuchům a z provazu se trhajícího velmi krásně Adamantův smrtelný zápas na bojišti znázorňuje. Raněn jsa totiž Merionem bolestně sebou trhá, až zraky jeho temno smrti zakryje (Il. XIII. 571). Že býk skutečně pěkným jest zjevem, svědčí některá epitheta jako *εὐρυμέτωπος*, *ὀρθοκραίραος*, *ἕλιξ*, *εἰλίπους* atd. Rozličná podobně epitheta básník ovci přikládá, *ἀργεννός*, *μέλαινα*, *μηκάς*, *ἰοδνέφης*, *λάσιος* a bázlivost její označuje jako v Il. XI. 383. Bázlivost ještě jelenem a zajícem i psem znázorněna bývá. Achilleus Agamemnonovi spílá, že srdce má jelení a oči psí (Il. I. 225). Ze slov *κυνὸς ὄμματα* na jevo jde, že v ohledu aesthetickém Homer při psu hlavně k výrazu jeho obličeje přihlížel, který se sice lidskému nepodobá, ale duševní hnutí, lidským hnutím podobná, zřetelně vyráží. V té příčině byl Homerovi pes obrazem nestydatosti, smělosti a drzosti. Helena sama sobě říká „nestyda“ v Il. VI. 344. *δᾶερ' ἐμεῖο, κυνὸς κακομηχάνου, ὀκρυοέσσης.* Významna jsou slova Achilleova, která pronáší o Agamemnonovi v Il. IX. 373 *οὐδ' ἂν ἔμοιγε τετλαίη κύνεός περ ἐὼν εἰς ὦπα ἰδέσθαι.* Jinak také již u Homera pes jakožto věrný pána svého služebník vylíčen jest, jmenovitě v Od. XVII. 302, kde Argos, domácí pes, navrátivšího se Odyssea pozná a radostně k němu se přitulí. Jestliže pes věrně a pilně ostříhá domu hospodářova, tím starost-

živěji bdí nad vlastními mláďaty a třeba bez příčiny durdí se na mimojdoucího člověka, chystaje se skočiti naň. V podobném rozčilení, které až k útoku člověka pohání, jest Odysseus, hněvaje se na rozpustilé záletníky a děvy služebné (Od. XX. 13.). Pes pána svého i na lov doprovází a platně mu slouží. Hledě k tomu přirovnává básník Hektora po Achajských dychtícího ke psu honícímu (Il. VIII. 338). Odysseus a Diomedes za Dolonem se ženouce dvěma loveckým psům se podobají (Il. X. 361) a pronásledující Hektora Achilleus jest jako pes, jenž, ustrašená-li zvěř v hustém se ukryje křoví, neustále do kola rejdí, až jí dopadne (Il. XXII. 188).

Jak již dříve řečeno bylo, označují se dravci silou a zuřivostí svou. Byl tedy Homer přímo nucen, aby ve válečných scenách, buď že sílu a bojovnost, buď že mysl neslitovnou a vášnivě rozčilenou básnicky zobraziti chtěl, z této kategorie zvířat vybíral. Že pak lev imposantním zjevem svým, jakož i povahou na prvním místě hodí se pro básnické okrasy, netřeba podotýkati. A skutečně kořistil Homer z povahy královského zvířete tohoto, kde jen mohl. Vizme obrázek, jaký nakreslil umělec Hefaistos na štít Achilleův. Spatřujeme tu dobytčí stádo, ano žene se na pastvu, svěřeno jsouc čtyřem pastuchům a devíti rychlonohým psům. Tu pojednou dva strašní lvové do předního vpadnou dobytka a uchvátí býka. Nadarmo pasáci psy na šelmy štvou. O svůj se strachujíce život a jen ze slušné vzdálenosti štěkajíce, nadarmo psi hrůzu pouštějí na lva nepřítele (Il. XVIII. 573 nn.). Zjevem skutečně hrůzyplným jest lev, když z nenadání ukáže se lovcům, chtěje pustiti se za jelenem parohatým. Právě tak, praví Homer v Il. XV. 275, hrozným byl pro Achajské zjevem přilbokmitný Hektor. Avšak nejen mocný jeho zjev, ale i jiné vlastnosti přivedly Homera k básnickým obrazům. Jestiť lev znakem síly a udatenství. Jako lev vrhne se Diomedes na muže thrácké (Il. X. 485), jako lev napadne Agamemnon Isa a Antifa (Il. XI. 113), jako lev přižene se Patroklos na Kebriona (Il. XVI. 751). A což teprve, když střela nepřátelská nebo kopí lovcovo zasáhne zápasící šelmu! Jak tu jemu síly a zuřivosti přibývá. Zrovna tak větší vzplane zuřivostí raněný Diomedes (Il. V. 162) a rekovný Achilleus, když po dlouhé přestávce opět na bojišti se ukáže, s dychtivostí náramnou a myslí pohrdavou do boje se vrhne jako lev, jenž raněn jsa jonákem ještě více se rozlítí a planoucíma očima rychlým skokem zaměří po oběti hněvu svého (Il. XX. 164).

Lev bez milosrdenství v boji řádě, obrazem jest neslitovnosti. Právem vyličuje Apollon Achillea, řka o něm, že nemá *νόημα γναμπτὸν ἐνὶ στήθεσσι, λέων δ᾽ ὣς ἄγρια οἶδεν* (Il. XXIV. 40). Slovy, kteráž praví Hera k Artemidě, *Ζεύς σε λέοντα γυναιξὶ θῆκε* míněna jest neslitovnost smrti ukrutným šípům Artemidiným přičítané.

Vyskočí-li Achilleus ze stanu svého „jako lev," aby vydal Priamovi Hektorovu mrtvolu (Il. XXIV. 572), označuje se tím vášnivá rozčilenost, jaká lomcovala Achilleem. Děsný a strašný pohledem jest lev, když býka pozřev odchází, všecek jsa zakrvácen. Děsným také zajisté Odysseus byl, když krvavé pomsty dílo vykonal na záletnících (Od. XXII. 401). Někdy ovšem nepodaří se krvavá loupež a s nepořízenou vrací se hladový lev, pronásledován jsa rychlými psy a muži venkovany. Podobně vede se statnému Ajantovi, majícímu ustoupiti po útoku nezdařeném (Il. XI. 548). Nerad opouští Menelaos Patroklovu mrtvolu, lvu se podobaje, který po celou noc darmo strojil úklady a z rána jsa již unaven se sklíčenou myslí se vrací (Il. XVII. 656). Krásný obraz hladového lva kreslí Homer v Odyss. VI. 130, vypravuje, kterak musil Odysseus vstoupiti mezi děvčata krasnokadeřná, ač jsa nahý; neboť zlá prý jej k tomu nouze doháněla, jako lva horského pobádá žaludek, aby vedral se mezi ovce nebo mezi plaché laňky. Obrazem lva lovci obklíčeného naznačeno býti má postavení bezbranné Penelopy v Od. V. 787, kteráž mnoho a mnoho na mysli o svém synu přemítajíc, konečně klidně usne. Obraz tento básníkovi jaksi se nepodařil. Klidné usnutí Penelopino překvapuje a nenasvědčuje tomu nikterak, že Penelopa na takových rozpacích byla, aby lvu odevšad lovci obklíčenému se podobala. Vtipna jest poznámka Ameisova: „Ein Löwe, der rings von Jägern eingeschlossen wird, schläft nicht ein." Při vší hrůze a zuřivosti není však lev bez krásných povah. Jak běduje a naříká lepohřívá lvice o mláďata, o něž právě byla oloupena! Divokým vztekem jata jsouc po stopě škůdci jde, aby jej dopadla. Zajisté tedy veliký Achilleův nářek o milého Patrokla (Il. XVIII. 328) řečeným obrazem, jehož motivem jest vrozená již zvířeti láska a péče, velevhodně charakterisován jest.

Jakkoli řečeným malbám básníkovým ušlechtilý zjev královského lva s patrnou jest ozdobou a okrasou, nicméně i jiná zvířata dravá vedlé povah svých básníkovi posloužiti mohou ve stejné příčině. Není-liž pardal, když ve hlubokém lesa houští na kořisť svou číhá a pojednou vyřítí se na lovce, štěkotu psího se nelekna, velezdařilým obrazem útočícího Agenora? (Il. XXI. 575). Vizmež i velikého kance, an v hustém lese, kamž ani slunce nedoniká světlem svým a lijavec nedoráží, ze klidu svého jsa vyrušen s planoucíma očima vrhne se na nepřítele Odyssea a ostrým zubem svým jej poraní. Nehodí-li se právě toto kruté a vší bázně prosté zvíře k naznačení neohroženého útoku a statné obrany? Právem tudíž praví se o Odysseovi a Diomedovi (Il. XI. 324), že jako dva nezkrocení kanci na šiky trojské vyrazili. Že Idomeneus (Il. XIII. 468) kanci se podobá, toho zajisté příčinou jest jeho neústupnost. S tím i souvisí, že kanec obrazem jest vzdoru a hněvu, jak podotýká básník v Il. XVII. 22 *συὸς*

κάπρου ὀλοόφρόονος, οὗ τε μέγιστος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι περὶ σθένεϊ βλεμεαίνει.

Že by také vlk, z hladu stáda zoufale napadající, symbolem býti nemohl nepřátelského útoku (Il. XVI. 353) a slepé v boji vášně (Il. XI. 72), nikdo tuším nebude bráti v pochybnost. O Trojských a Achajských čteme Il. IV. 471 *οἱ δὲ λύκοι ὣς ἀλλήλοις ἐπόρουσαν, ἀνὴρ δ' ἄνδρ' ἐδνοπάλιζεν.*

Dravci znázorňuje konečně básník i souboje statečných reků svých a dodává jim malebnosti. Zdá se, jakoby v té příčině k rekovnému Patroklovi zvláštní byl přilnul láskou a s tragickým jeho osudem vřelou měl soustrast. Jako souboj jeho se Sarpedonem jednak dvěma supy na skále se peroucími (Il. XVI. 428), jednak strašným zápasem mezi lvem a túrem (Il. XVI. 482) zobrazil, tak i pěkně přirovnal souboj jeho s Hektorem ke lvu s kancem o pramen vody zápasícímu. V zápase tom krutém lvu podlehne kanec: tak i nešťastný Patroklos pod rukou klesne Hektorovou (Il. XVI. 820).

Vrcholem všeho tvorstva jest člověk, koruna přírody a pán země. Duševní převaha nad ostatním tvorstvem v obličeji jeho se značí, jehož veškery části, oko, nos, ústa, pysky i brada mají svou aestheticky vyměřenou důležitost.

Známo jest o Homerovi, že tvoře si představu o bohu, k různým zjevům přírodním bytosti živé přibásnil a je oděl idealní podobou lidskou. Homerovi bozi jsou idealem člověka, mají i různá příjmení, rozličné hodnosti a určité své podoby. Chtíce tudíž pojednati o kráse Homerova člověka nesmíme pomlčeti o kráse Homerova boha.

Svrchovaný pán na Olympě, vládce bohův i lidí, Zeus, velebností svou nad jiné bohy vyniká. Známé verše z Iliady I. 528 nn. poučují nás, že z krásného jeho obličeje s tmavým obrvím a kadeří dolů splývající, zářila božská moc a velebnost s božskou se pojící milostivostí. A když s vrcholův olympských na zlaté váhy klada osud Achilleův a Hektorův ku smrtelníkům božskou svou sklání hlavu, jak výrazný to obraz svrchovaného vládce a pána!

S Zevem na nebi vládu sdílí vznešená Hera. Krásné kadeře (Il. XIV. 175), velké oko (*βοῶπις*) a lokty běloskvoucí (*λευκώλενος*) zdobí tělo její, které nebeským natírá olejem, od něhož po veškerém Olympě šíří se vůně. Když pak ve krásný se oblekne oděv, jejž zlatými sepne sponkami a pásem stáhne bohatě zdobeným, když na uši krásné zavěsí náušnice, hlavu zahalí závojem nade slunce jasnějším a pod nohy uváže si zlaté trepky, nezříme-liž tu skutečně mocnou nebes královnu a choť boha nejvyššího? (Il. XIV. 170 nn.) Jaká dále bojechtivost září z toho bystrého a lesklého oka (*γλαυκῶπις*) ztepilé Atheny, jakou spanilostí obličeje a vzrůstem štíhlým vyniká zlatošípá Artemis! Neméně i rusý vlas Demetře (*ξανθή*) svědčí a modré oko

(*κυανῶπις*) Amfitritě. Svůdné bohyně Aty hlavu lesklé zdobí pletence (*λιπαροπλόκαμος*), a štíhlýma nohama sotva země se dotekne (Il. XIX. 125). A což teprve bohyně krásy a vnady ženské Afrodita! Zlatou nazývá ji Homer a tím nejlepší o její kráse dává svědectví. Spanilé Charitky ambrosií natírají půvabné její tělo a ve svůdný odívají šat, div na pohled! (Od. VIII. 366). Lesklé oko její (*ὄμματα μαρμαίροντα*) svůdně hledí, ústa růžová milo se usmívají (*φιλομμειδής*), šíje překrásna jest (*περικαλλέα δειρήν*) a ňádra vábivě se pnou (*στήθεα ἱμερόεντα*) Il. III. 396. Mužnou mladostí honosí se krásnovlasý Apollon (*ἀκερσεκόμης*), krásou jinošskou kmitozjevný Hermes, silou a mužností tmavokadeřný Poseidon. Z divokého oka bujného a nezkroceného Area blesky hněvu srší na vše strany.

Však sestupme s Olympu a rozhlédněme se po světě bohatýrův Homerových. Krásný věru mladík, ten rychlonohý Achilleus. Jako sazeničku na vinici vypěstila si jej starostlivá máti, a on vyrostl, letorosti roven jsa. Líbeznou jeho tvář (*χαρίεν μέτωπον*) rusý krášlí vlas a všecka jeho postava svědčí o udatnosti. Právem diví se jí stařičký Priamos v Il. XXIV. 630 (*ὅσσος ἔην οἷός τε· θεοῖσι γὰρ ἄντα ἐῴκει*). Rovněž půvabna jest tvář rekovného Hektora (*κάρη χαρίεν*) a mrtvola jeho div budí Achajských, Il. XXII. 370 *οἳ καὶ θηήσαντο φυὴν καὶ εἶδος ἀγητὸν Ἕκτορος*. Mužskou spanilostí honosí se také statný Bellerofontes (Il. VI. 156 *τῷ δὲ θεοὶ κάλλος τε καὶ ἠνορέην ἐρατεινὴν ὤπασαν*), bujný Alexandros, chrabrý Eurypylos a nešťastný Imbrios. — Škoda těch krásných vlasů a zlatem i stříbrem stažených pletenců Euforbových, když smočí se krví od rány smrtonosné (Il. XVII. 51 *κόμαι χαρίτεσσιν ὁμοῖαι*). Lepostí a krásou leskne se Odysseus a s hlavy splývají mu kadeře kosatci podobné (Od. VI. 231).

Avšak ani krásou, která stáří zdobí, pohrdati nesmíme. Stáří není šeredno. Vizme jen velebnou postavu stařičkého Nestora a Priama! Ze tváře Priamovy zračí se dobrota (Il. XXIV. 632) *εἰσορόων ὄψιν τ' ἀγαθὴν καὶ μῦθον ἀκούων.* Zoufale vlasy si trhaje pro všecko na světě prosí Priamos syna svého Hektora, aby jenom s Achilleem nepouštěl se v boj. Zjev tento rovněž krásným jest obrazem, jako Astyanax, roztomilé děcko Hektorovo, krásné se podobající hvězdičce. Šedý vlas důstojného starce úctu i soucit budí v srdci Achilleově (Il. XXIV. 516) *οἰκτείρων πολιόν τε κάρη πολιόν τε γένειον.*

Jakkoli muž svým výrazným obličejem, svou silou, svou obratností činí dojem daleko pádnější, nežli žena, přece po stránce aesthetiky formové náleží přednost ženám. Co ženám schází výraznosti, nahrazují větším těla souladem. Půvabný těla vzrůst (*τὸ δέμας καὶ εἶδος*), spanilost a lepotvářnost (*καλὰ πρόσωπα, καλλιπάρῃος*), pleť bělejší nad slonovinu (*λευκοτέρη πριστοῦ ἐλέφαντος,* Od. XVIII. 196), bohatý ve krásné rulíky

spletený vlas (*ἠύκομος*, *εὐπλόκαμος*) výmluvně svědčí o kráse žen v básních Homerových. Rozmilé zjevy žen osvěžují a oživují vážný život bohatýrův Homerových a poskytují čtenáři mnohdy již scenami válečnými unavenému milého oddechu. Jaký vřelý soucit nás pojme s krásnou Briseovnou, kteráž vidouc Patrokla, že ostrým mečem jest proboden, jej objímá, hlasitě naříkajíc a rukama si hyzdíc něžnou šíji a krásnou tvář (Il. XVIIII. 283). Můžeme-li většímu těšiti se krásy požitku, než se kmety trojskými patřiti s hradeb na půvabnou Helenu, nedivíce se nikterak, že k vůli ženě takové Trojští a Achajští po drahnou dobu již snášejí strasti (Il. III. 156). Proč bychom dále se divili četným záletníkům, že o lásku spanilé Penelopy se ucházejí? Čistou pravdu dí Eurymachos k Penelopě, řka v Od. XVIII. 249: *περί ἐσσι γυναικῶν εἶδός τε μέγεθός τε ἰδὲ φρένας ἔνδον εἴσας.* Popatřme ještě na břeh ostrova Faiackého, kterak tam vesele a čile mladistvá krásnooká Nausikaa se služkami v míč si hraje! Krásným zjevem jejím (*Ναυσικάα δὲ θεῶν ἄπο κάλλος ἔχουσα* Od. VIII. 457) Odysseus, všecek jsa okouzlen, ke krásné palmě ji přirovnává a nade všecky blahořečí tomu, kdo ji do svého odvede si obydlí. Vzpomeňme si konečně i lepotvářné Chryseovny (*περικαλλέα κούρην* Il. XVI. 85), překrásné Eriboie, krásné Kastianeiry, krásnovlasé Hekamedy, krásné Polydory, Polykasty, Periboie (*γυναικῶν εἶδος ἀρίστη* Od. VII. 57), překrásné Chloridy, Ariadny, štíhlonohé Inony a j. Kterak tyto „lepopásé, vlekorouché" ženy pěknou působí protivu k mužům kovooděncům, netřeba podotýkati. Nabývajíť aspoň kontrasty těmito děje v básních Homerových vypravěné žádoucí pestrosti a mnohem větší poutavosti. (Dokončení.)

Kritické příspěvky k Euripidovi.

Podává Josef Král.

Med. 706 a násl.

MH. *Κρέων μ' ἐλαύνει φυγάδα γῆς Κορινθίας.*
AI. *ἐᾷ δ' Ἰάσων; οὐδὲ ταῦτ' ἐπῄνεσα.*
MH. *λόγῳ μὲν οὐχί, καρτερεῖν δὲ βούλεται.*

V. 708 neposkytuje v této podobě smyslu. Výklad Elmsleyův (iniuriam mihi a Creonte illatam aequo animo sustinere vult) právem zavržen jest od vykladatelů novějších; vkládáť v místo to více, než co samo značí (slova „iniuriam a Creonte illatam" stěží lze si doplniti z kontextu) a přičítá Medeii výrok, kterýž o ziskuchtivém a chladnokrevném Iasonu příliš jest shovívavý

a šetrný. Varianta rukopisná *καρδίᾳ δὲ βούλεται* jest pouhou konjekturou, jež jest povážliva pro násilnou změnu slova *καρτερεῖν* právě tak, jako některé konjektury nové (Heimsoethova *καρδίᾳ δὲ καρτερεῖ*, Weckleinova *κάρτα δ' ἔργοισι θέλει*). Třeba si na místě tomto všimnouti bedlivě scholia. Scholion zní: *Καρτερεῖν· ἀντὶ τοῦ κρατεῖν καὶ ἀντέχειν· καὶ τὸν ἐγκρατῆ λέγουσι καρτερόν. Ἀρχίλοχος· ὁ δ' Ἀσίῃ καρτερὸς μηλοτρόφος· φησὶν οὖν, ὅτι τῷ λόγῳ μὲν προςποιεῖται, τῷ δὲ ἔργῳ οὐ θέλει κρατεῖν καὶ ἀντέχειν.*

Ze scholia toho vychází nepopíratelně na jevo, že scholiasta při slově *βούλεται* četl negaci. Četl tedy buď *λόγῳ μέν, οὐχὶ καρτερεῖν δὲ βούλεται* (Elmsley) aneb *λόγῳ μὲν οὐχί, καρτερεῖν δ' οὐ βούλεται.*

Kdybychom prvé čtení pokládali za správné, musili bychom se domnívati, že i v. 707 jest porušen a že scholiasta četl v. 707 v jiné způsobě, než v jaké nyní jest zachován, mohl-li interpungovati za částicí *μέν*. Neboť *λόγῳ μέν* nemůže se pak vztahovati ku slovům *ἐᾷ δ' Ἰάσων*, nýbrž musil by ve v. 707 obsažen býti souznačný se slovy *ἐᾷ δ' Ἰάσων*, ale negativní člen věty.

Chceť Medeia patrně říci: „Slovy nechce to připustiti, skutkem však si mého vyhnanství přeje." Bylo by tedy třeba pokládati i slova *οὐδὲ ταῦτ' ἐπῄνεσα* za porušená a opraviti v. 707 asi takto: *ἐᾷ δ' Ἰάσων οὐδὲ ταῦτ' ἐπήρκεσεν*; (dovoluje-li tomu Iason a nepřispěl-li ti v tom, nezabránil-li tomu?), k čemuž pak hodila by se odpověď Medeina. Ale nehledíc k tomu, že by při tomto pojetí místa i neobyčejné postavení částice *δέ* ve v. 708 i postavení negace *οὐχί* bylo s povážením, zdá se mi býti velmi pravdě podobno, že scholiasta četl verš v podobě výše na druhém místě uvedené. Dle tohoto čtení pravila by Medeia: „Slovy nechce připustiti, abych byla vyhnána, ale nechce vytrvati, nemá pevné vůle zprotiviti se úmyslu Kreontovu." Slovy těmi přihlížela by Medeia k výroku Iasonovu ve v. 455 a násl. učiněnému, že sice pokusil se umírniti hněv králův, ale konečně od toho upustiti musil, ježto Medeia nechtěla se zříci svého počínání nerozvážného (*κἀγὼ μὲν ἀεὶ βασιλέων θυμουμένων, ὀργὰς ἀφῄρουν καὶ σ' ἐβουλόμην μένειν· σὺ δ' οὐκ ἀνίεις μωρίας* atd.). Myšlénka ta jest i zde případna.

Wecklein namítá sice proti tomu, že výrok ten i v této podobě v ústech Medeiiných jest příliš šetrný. Ale básník zajisté myslil si slova ta pronesena tonem trpkým, hodícím se k rozhořčenosti Medeiině, tonem sarkastickým: „Slovy nechtěl to připustiti, ale vskutku nechtěl hrdinný ten muž vytrvati, ač by vytrvalostí byl mohl změniti úmysl Kreontův." Slova tato jsou tedy ironická; Medeia ví, že bylo nejvřelejším přáním Iasonovým, aby Korinth opustila a nového jeho štěstí rodinného nerušila a že Iason nemluví pravdu, honosí-li se přímluvou svou za Medeii. Prohlédá tedy pokrytectví Iasonovo i omlouvá je zdánlivě s trpkou

ironií slovy: *καρτερεῖν δ' οὐ βούλεται.* Při takém pojetí místa tvoří slova ta protivu, již třeba ku slovům *λόγῳ μὲν οὐχί* doplniti: „slovy nechce to připustiti, vskutku si však toho přeje, předstíraje, že nechce protiviti se úmyslu Kreontovu."

Med. 909 a násl.

εἰκὸς γὰρ ὀργὰς θῆλυ ποιεῖσθαι γένος,
γάμους παρεμπολῶντος ἀλλοίους πόσει.

Siegfried Mekler (Euripidea str. 17) navrhl nedávno za slova na jisto porušená *παρεμπολῶντος ἀλλοίους* čtení: *παρεμπολῶντι καλλίους.* Návrh ten zdá se mi býti pravou emendací i zmiňuji se tuto o něm pouze proto, že odkrytím původu nákazy zjednává si kritika i velikou oporu pro své návrhy. Povstání korruptely Mekler chce vyložiti, jak dí, „durch einen Hör- oder Schreibfehler". Povstání její však vyložiti jest najisto chybným čtením hlásky *κ* (= *ις*) ve slově *καλλίους.* Pokládal-li kdo druhý díl písmene *κ* za značku samostatnou, mohl čísti *παρεμπολῶντος ἀλλίους* a změniti nesrozumitelné *ἀλλίους* v nevhodné *ἀλλοίους.* Špatným výkladem značky *ις*, jež znamenati může i *κ* i *ισ*, povstala často v textech patrná chyba. Tak na př. čísti jest v Sof. Trach. 941 s Nauckem:

κλάων ὀθούνεκ' εἰς δυοῖν ἔσοιθ' ἅμα
πατρός τ' ἐκείνης τ' ὠρφανισμένος βίου

za rukopisné *ἐκ δυοῖν.* Podobná korruptela jest i v Sof. Fil. 481, kde v Laur. A jest *ἐκβαλοῦ*, ač smysl žádá Meineckem navrženého *εἰςβαλοῦ.* Meineckova emendace lepší jest z důvodů palaeografických než Nauckem navržené *ἐμβαλοῦ.*

Praesentní tvary sloves *bíti, píti, víti, hníti, líti.*

Slovesa tato mají ve slovanštině dvojí tvary praesentní, jedny se kmenem *bъje-* (resp. *bъjo-*), druhé se kmenem *bije-* (*bijo-*); na př. 1. sg. *bъją* a *biją*, 2. plur. *bъjete* a *bijete.* Srov. Miklosich III[2] 107 a I[3] 117.

V češtině vidí se táž dvojitost tvarův: *biete* (2slab.) = stb. *bъjete,* a *bijete* (3slab.) = stb. *bijete.* Kromě toho pak jeví se v češtině tvary s *bie-* (stb. bъje-) jako starší, a naproti tomu tvary s *bije-* jako útvary analogické a pozdější. Z toho vyplývá trvám svědectví, že ve slovanštině vůbec kmen *bъje-* je starožitnější, a *bije-* kmen později utvořený. To shoduje se také s výkladem, jejž Leskien v Archivu für slav. Philol. 5. 501 podal a podlé něhož kmenem bylo **beje-* (forma kmene praesentního ke

kořenu *bi*, obdobná se sskr. džaja- při koř. dži, praes. džajati vincit); z toho vzniklo *bьje-*, a k tomu přišlo *bije-*.

Přechod od *bie-* k *bije-* vykonal se v češtině většinou v XVI století. Památky staročeské mají z pravidla *bie-*.

Příklady pro praesens:

sing. 1. *biu* přehlas. *bí*, stb. bьją: já zabyu ŽKlem. Deut. 39; nepotupi ani zabyu jazyka svého DalC. 63; (já) svým tě mečem zabi Pass. 484; jakžto ten mák Řěci zobí, tak vašeho krále poby AlxV. 159[a]; Darius slíbil jest mi svú dceru dáti, jest-li že tě zabij Alxp. 46; pakli já tě zabij a přemohu Alxp. 90; — vedlé toho i analogií přidělená forma téhož kmene *biem*, zoužena v *bím*: i tě i jeho mečem zabyem Pass. 596; zabiem lid vešken Exod. 23, 27; zabyem saň Pror. Dan. 14, 25; já pójdu a zabyem Hismahele Pror. Jer. 40, 15; zabyem tě ib. 15, 6; ať tě zabyem ib. 38, 16; vodu jižto piem Hrad. 7[a]; newypiem li ť pitie tvého Hrad. 95[a]; leč pijem (vysl. piem, rukopisné ije = ie) leč jiem Štít. ř. 68[b]; svú krev piem Apoll. 131[b]; jenž hnyem tak těžcě v hřiešiech Modl. 25[a]; zabím vepře Pam. 3, 115; zabím, pím Blah. 172 (moravismy); —

sing. 2. *bieš*, stb. bьješi: ty mě zabyeſſ Pror. Jer. 38, 15; nevinného nezabyeſſ ib. Dan. 13, 53; kněžě Vlastislava pobyess, jeho ljudi všěcky zbyess DalC. 19; spravedlivého nezabieſſ Exod. 23, 7; co hnijeſſ hřiešná duše (vysl. hnieš) Štít. ř. 96[b]; leč pyeſ leč ješ Alb. 68[b]; tak mnoho jieš a pieſs Alxp. 101; svú krev pieſs Apoll. 131[b]; pitie, jímž sě opieſs Mill. 79[b]; počneš dceru a tu powyeſſ ML. 42[a] (rým: zvieš); počneš syna a powyeſſ a jemu jmě Jhesus povieš ML. 44[a]; —

sing. 3. *bie*, stb. bьjetъ: zabie jě ruka má ŽKlem. Moys. 9; Exod. 15, 19; neſabie li mne kto jiný DalH. 39; an zbie Hrad. 100[a]; ten zabije (vysl. zabie) Štít. ř. 92[b]; když mě bie nepřietel ŽKap. 42, 2; ktož koho zabie Mand. 75[a]; muž lva zabie Mill. 86[b]; šrám se rozhnye té rány, jež jest byla zaléčena Štít. uč. 129[a]; té rány šrám rozhnye se opět tamt.; to dřevo nehnie Mand. 3[a]; krčmář pie Hrad. 114[b]; jenž jie i pie tamt. 76[b]; jie, pye když chce Alb. 28[a]; ktož sě napie té vody Krist. 52[b]; jenž jie a pie mú krev tamt. 57[a]; chlebť se snie a pivo wypye Štít. uč. 37[b]; kto jie neb pye viece tamt. 134[a]; když člověk okuse té božie pochotnosti tak se jí zapye t. 107[a]; (Bél) tak mnoho jie a pye Pror. Dan. 14, 5; podpye sě země tamt. Isa. 34, 7; dobytek téj vody nerad pie Mill. 20[b]; ktož se napie Mand. 55[a]; ktož sě napije (vysl. napie) Lobk. 65[a]; víno kteréž se pije (též) tamt. 68[b]; dievka počnúc powye syna ML. 43[b], 45[a]; — zoužením téhož kmene *bí*: kdo jí a pij nehodně, saud sobě jí a pij Hád. 100[a]; —

pro dual nemám dokladu; —

plur. 1. *biemy, bieme*, stb. bьjemъ: nezabyemy tebe Pror. 89[a]; nebo tě zabyeme Pror. Dan. 14, 28; když jieme nebo pi-

jeme (vysl. pieme) Štít. ř. 47[b]; vodu Thabona potoka pieme Alxp. 101; — zoužením téhož kmene *bíme:* píme, zná Blahoslav, Blah. 268; —

plur. 2. *biete*, stb. bьjete: dokad nezabiete Pass. 273; zbyete li jě, nepočtu vem za vinu DalC. 86; zabyete li mě Pror. Jer. 26, 15; vy.. syna božského zabiete Krist. 72[a]; tolikéž pohan pobiete AlxV. 1070 (rkp. pobygete, ale verš žádá pobiete); leč pyete leč jieste Alb. 68[b]; leč pyete leč jiete Štít. uč. 62[b]; leč pijete (vysl. piete) leč jiete Štít. ř. 54[b];

plur. 3. *biu* přehláskou *bí*, stb. bьjątъ: tehdy poddadie vás v truchlosť a zaby vás Krist. 84[b]; pak-li ho zabi Hrad. 94[b]; jimiž (hovady) dělavše potom je zabý Štít. uč. 62[a]; syn člověka bude bičován, zabij jej a třetí den opěť vstane Štít. ř. 113[b]; sto jich jednú se zdi zabí AlxV. 2046 (rkp. má zabygy, ale verš 8slab. a rým hrabí žádají zabí); ženy když sě zapyv Mast. 373; (mužie) zapyi sě na každú noc DalC. 8; krčmáři.. rádi vidie, když sě zpij lidé Štít. uč. 96[b]; jiní najprv dadie dobré víno, a když sě zpij, tedy pak horšie Štít. ř. 84[b], 85[a]; mnozí.. propij, prohltie tak mnoho Štít. uč. 33[a]; když se lidé podpij Krist. 36[a]; pak-li se čeho jedovatého napij, nebude jim to škoditi tamt. 22[b]; pak-li co smrtitedlného wypij, nic jim to neuškodí tamt. 111[a].

Příklady pro imperativ *bí, bíte:* by (t. j. bí) každá bratra i otcě svého DalC. 10; mú levici przybij hřebíkem (t. j. přibí) Štít. ř. 166[b]; krve si žádal, krev py DalC. 10; chce-li sě komu píti, pijz Krist. 59[b]; přivedúc telec zabytez tamt. 66[b]; nebyte jeho ML. 78[b]; pite Hrad. 76[a]; — tvary, jako jsou dialektické zab, zabte, vznikly analogií (zabiti — zab, jako nositi — nos): hrom ho zab Pam. 3, 118. —

Příklady pro imperfektum *biech*... stb. bьjaachъ: z jednoho slova žena mužě zabieše DalJ. 11 (var. VLFf); až jě Čechové pobiechu DalJ. 51 (var. V); pyechu víno bibebant ŽW. Deut. 38; piechu víno ŽKlem. tamt.; ŽW. 68, 13; ŽKlem. tamt.; ŽKap. tamt.; když na vojně med wypyechu DalC. 79; (taterščí zpytáci) s břěha nakloňmo piechu DalJ. 82 V; když tu jiešta i piešta Troj. 66[b]; tehdy snad zhnyech tunc forteperiissem ŽW. 118, 92 (zhníti). —

Příklady pro part. praes. act. *bie, biuc(i)* přehláskou *bíc*.. stb. bьję: zabijcz jej Štít. ř. 150[a]; ani pie ani jěda Pass. 127; nejědúc ani pycz Pass. 8; ani jeda ani pie Mat. 32; jeda a pie tamt.; picze jědúce Hrad. 133[b]; pye a jeda Štít. uč. 30[b]; viece jeda neb pye než slušie tamt. 101[b]; pijcz a jedúc tamt. 49[a], 96[a]; tak mnoho sehltati pycz neb jedúc tamt. 110[a]. —

Sloveso *líti* patří sem potud, pokud jde podlé vzoru I. 7: praes. *liu, léš, lé*...; impt. *lí*...; imperf. *léch*...; part. praes. act. *lé, liuc* přehl. *líc.* Doklady v. v Listech filol. 1880. 299. —

Pravidlo toto v památkách staročeských zachovává se s přísností velmi vzácnou. Odchylky s *bije-* vyskytují se velmi zřídka,

zvláště pak záhy a poměrně hojně ve 3. os. množ. *bijú* místo *biu,* poněvadž *biu* bylo také 1. os. jedn. a zřetelnost žádala tedy forem rozdílných; na př. zpigiu sě inebriabantur ŽBrn. 35, 9, zpygy sě ŽW. a ŽPod. tamt., ti ješto pygy bibentes Pror. Isa. 21, 4, pakli jeho zabygy (v rkp. K. ze skl. XIV stol., proti zabí, jež má na témž místě Hrad. 94^{b}), když sě s nepřátely bygi Mill. 45^{a}, pohané vína nepigi Mand. 27^{b}, (mohamedani) víno kradmo pigij Lobk. 176^{b} atd.

Vůbec pak průběh těchto forem českých ukazuje, že kmen původní byl *bьje-* s prvou slabikou nepřízvučnou; z něho vzniklo stažením *bie-*; kromě toho pak utvořen v češtině podlé kmene infinitivního *bi-* kmen praesentní jiný, *bije-*; ve stbulh. mělo utvoření kmene *bije-* oporu v tom, že tam *-ьj-* vůbec rádo se mění v *-ij-*.

J. Gebauer.

Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských.

Od J. Gebauera.

AlxV. (t. j. Alexandreidy, zlomku svato-Vítského) v. 48.

Skladatel praví, že mnozí lidé rádi zle posuzují (t. skládání básnické). „Jedni" prý proto nepochválí, že skládání nerozumějí. „Druzí" pak

ti sě snad světle nevsmějí,
vóbec mých slov snad pochválé,
a jakž otstúpie dále,
což najhoršieho vědie
o mých sloviech propovědie.
Ny přiezeň jmají na vezření,
a srdce vždy zloby miení;
obličej mají pokojný,
a myslce vždy žádá vojny...

Jde o slovo „Ny" ve v. 48. Rukopis (podlé fotografie) má zřejmé *Ny.* Vydavatelé píší

Ni přiezeň mají na vezření (Hanka, Star. Skl. 2. 154),
ti přiezeň mají na vezření (Výbor 1. 1092),
ni pr(i)ezeň mají na vezrění (Vyd. 1881).

Smysl svědčí, že v rukopise jest chyba (AlxV. je chybný opis), a že výklad, podaný čtením Výborovým a kladoucí *ti* za *ni* je správný. Jestiť zde patrná formalní stejnost mezi v. 43

sl. a 48 sl. Jako tam se praví: „*ti* sě snad světle nevsmějí . . *a* jakž otstúpie dále, což najhoršieho vědie, propovědie,“ tak i zde čekáme: „*ti* přiezň mají na vezření, *a* srdce vždy zloby mienī.“ Tam ukazuje se odpor, když „*ti*“ („druzí“) veřejně chválí a po straně tupí, zde pak patrně odpor podobný má býti ukázán, když titéž vezřením zevním jeví přízeň a uvnitř v srdci chovají zlobu; k tomu hodí se zase čtení: „*ti*. . .“ Čtením „*ti*“ vyhovuje se tedy smyslu úplně. Naproti tomu čtením „*ni*“ smysl nepřiměřený se dostává.

AlxV. 152.

Již země u porobě stáše
a za moře daň dáváše,
neb ten bieše ješťe dietě,
w gehoz *gye* ſtaty oſwyetye.

Verš 152 píší vydavatelé (Hanka St. Skl. 2, 158; Výbor 1. 1095; Vyd. 1881, 4):

v jehož *je* státi osvětě,

kdež *je* = jest. Čtení toto se mi nepodobá a beru rukopisné *gye* za Dat. sing. fem. *jie* (zemi). Smysl potom jest: země (Macedonská) stála u porobě a dávala daň za moře (do Persie), neboť ten (Alexandr), v jehož osvětě *jí* bylo státi, byl ještě dítě. *Osvěta* = osvícení, oslava; (sv. Prokop) byl české země oſwieta Hrad. 22[a]; nad vše krále ſyeho ſwyeta byl by (Alexandr) jakožto oſwyeta AlxV. 1925, oſwieta illuminatio ŽW. 26, 1 a ŽKlem. tamtéž.

AlxV. 168 sl.

Alexandr, teprve dvanáctiletý, vida zemi svou porobenu,
poče k sobě sám mluviti
řka: Ach kda jest tomu býti,
jakž bych já svój kóň okročil,
svého vraha krvi utočil
silnú ranú mého meče, —
tepruv byl bych tu bez péče, —
toho, jenž mi otce pobil
i jenž mú zemi porobil.

V. 174 a 175 patří k subst. *vraha* 171. Smysl jest: bych mečem utočil krvi (sg. Gen.) svého vraha, toho, jenž . . . Verš 173 je vložen, k vůli rýmu; příkladů podobných je v rýmovaných památkách staročeských bez počtu.

Podlé tohoto pojetí poroučí se také interpunkce zde položená. Jinou interpunkci a tudíž i jiné pojetí nalézám ve vydání Hankovu (St. Skl. 2. 159 sl.):

silnú ranú mého meče,
tepruv byl bych tu bez peče.

Toho, jenž mi otce pobil
i jenž mú zemi porobil:
ſineptalalomo (sic) plémě . . .

a ve vyd. 1881:

(bych) svého vraha krvi utočil
siľnú ranú mého meče!
Tepruv byl bych tu bez péče
toho, jenž mi otce pobil
i jenž mú zemi porobil.

Ve vydání Hankovu není smyslu.

Ve vyd. 1881 je smysl nevhodný: nedospělý Alexandr touží po dospělosti, aby byl bez péče svého vraha . . . .

Trochu lepší jest interpunkce ve Výboru (1. 1095), ačkoli ku pojetí jasnému také nepomáhá:

. . . . mého meče:
tepruv byl bych tu bez péče!
toho jenž mi otce pobil
i jenž mú zemi porobil!

AlxV. 365.

(Alexandr) tiem poče vesel býti
Tak ſlechetne lydy gmage
Staſye *wſye pecze neymage*
neb acz . . .

Jde tu o verš 365. Vydavatelé přepisují a tudíž vykládají takto:

(Alx.) tiem poče vesel býti.
Tak šlechetné lidi jmaje
stáše *wſě péče nejmaje,*
neb ač . . .
(Hanka, Star. Sklád. 2. 168); —

(Alx.) tiem poče vesel býti
tak šlechetné lidi jmaje.
Stáše *všech péče nejmaje;*
neb ač . . .
(Výbor 1. 101); —

(Alx.) tiem poče vesel býti,
tak šlěchetné lidi jmaje.
Stáše *vše, péče nejmaje,*
neb ač . . .
(Vyd. 1881).

Žádná z těchto interpretací není správná. Výborové „všech“ je proti rukopisu, který (podlé fotogr.) má zřejmé wſye. U Hanky pak a ve vyd. 1881 jest chyba táž, že rukopisné wſye vzato jest

za Nom. sing. neutr. a za podmět, = všecko stálo..., kdežto podmětem je v celém kontextě Alexandr.

Výklad správný podává se ze staročeské negace, která mimo jiné zvláštnosti také v tom se odchylovala od zvyku nynějšího, že při slovese záporném mohlo býti v předmětě kladné *veš* (místo záporného *nikto*) atp., že se říkalo *nejmám všeho* (jsem prost všeho...) za novočeské *nemám ničeho* atp. Chystám zevrubný výklad o staročeské negaci ku příležitosti jiné a přestávám zde na několika dokladech, které se k dotčenému verši AlxV. hodí: ktož tu piesň pěti bude, wſiech zlých příhod nebude jmieti Hrad. 66^{b} (za nč. žádných zlých příhod nebude míti); netbajě wſſeho obluda AlxH. 9, 29 (za nč. nedbaje žádného obludu); wſſeho jiného netbaje NRada 1638 (nč. ničeho m. všeho); ta dva proradcě... ke wſſiem tu neufásta AlxBM. 1, 7 (nč. k nikomu m. ke všěm); (Kateřina) nezlitova rukú obú tepúci sě jima Kat. 40; buď utěšena, wſye radosti nezlišena Kat. 60; netbajíc wſech císařských hróz Kat. 146; atp. Podlé toho vykládá se nám i dotčené místo AlxV. bez neoprávněného měnění textu a smyslu takto:

(Alexandr) tiem poče vesel býti,
tak šlechetné lidi jmaje;
stáše, *všie péče nejmaje* (= nč. žádné péče nemaje),
neb ač...

AlxV. 589.

Tu sě na břěh položichu,
stanoviště svá rozbichu
pokrmye dofty ffobu
a jakž sě omrači nebe,
sotně mohú dočekati....

Verš 589 píší vydavatelé:

pokrmě dosti sebe (Hanka St. Skl. 2. 179);
pokrmivše dosti sebe (Výb. 1. 1107);
pokrmě dosti s sobú (Vyd. 1881).

V básni Gualtherově (vyd. Müldener 1863) čte se na příslušném místě l. 392 sl.:

Exonerant primo naves, celerique volatu
Exsiliunt, viridique locant in litore castra,
Deinde vacant epulis, ac dum solennia tractant
Pocula, continuant serae convivia nocti.

Srovnávám se se čtením *sebe*; žádá ho rým (*nebe*) a žádá ho sloveso *pokrmiti;* srov. musil sě s aapoſtoly pokrmity Krist. 77^{b}, pokrmte ustalého reficite lassum Pror. Isa. 28, 12. Psaní ſſobu a čtení *s sobú* je chybné, nesrovnává se s rýmem a nehodí se ke slovesu „pokrmye". Jest tu však ještě jedna chyba,

a to ve slovese psaném „pokrmye“; verš žádá o slabiku více a smysl žádá participia pl. Nom., *pokrmivše* n. *pokrmiece*, nebo aoristu.

AlxV. 603.

600 Tu stranu (díl světa, t. Asii) ot slünce vzchoda
Okceana moře voda,
i otňadže vzchodí v zoře,
obteče *poſlednye* moře.

Vydavatelé čtou ve v. 603:

. . . *poslednie* moře (Hanka St. Skl. 2. 179),
. . . *polednie* moře (Výbor 1. 1107),
. . . *poslědnie* morě (Vyd. 1881, 15).

Rukopisné „*poslednie* moře“ nedává dobrého smyslu. Oprava, kterou tu má Výbor: „*polednie moře*“, je zajisté trefná a má podporu v básni Gualth. I. 398 sl.:

. . . . vasto quam (Asiam) gurgite solis ab ortu
Terminat Oceanus et *ab austro* tendit in arcton.

AlxV. 618.

615 (ve vlastech asijských) jest bohatstvo všaké . . .
618 Nyczſye w nych nedoſtawa
jímž živa člověčie hlava . . .

Verš 618 píše Hanka správně:

nic sě v nich nedostává . . . (St. Skl. 3. 180).

Taktéž ve Výboru, kdež mimo to na doplnění verše přidána spojka *a:*

a nic sě v nich nedostává (Výb. 1. 1107).

Ve vyd. 1881 psáno:

nic sě v nich (ne)nedostává,

nenedostává místo *nedostává*. Změnu tuto pokládám za nesprávnou, poněvadž ve stč. se neříkalo „nenedostává sě“ a poněvadž podlé zvláštního způsobu stčeské negace samo *nic sě nedostává* též znamená = nihil deest. Za novočeské *nic mi není známo* čteme v AlxV. 1163 *nic mi jest známo*, a podobně *ni jeden byl* LMar. 10, *nikto jeho oblúditi moci bude* Pass. 10 atp.; zvláště pak důležity jsou zde doklady ze Žalt. Wittb. a Poděbr. 22, 1, kde latinské nihil mihi deerit přeloženo *ničehož mi sě nedostane* (přeložení toto neprávem měl jsem za chybné v ŽWittb. str. XX a v pozn. k 22, 1) a z Kat. str. 116: v *ňemž (bohu) sě ničse* (= *ničeho*) *nedostává ale všeho mu zóstává;* se vším tím srovnává se dotčené *nic sě nedostává* = nihil deest

v AlxV. Pro nápravu verše, jemuž schází jedna slabika, hodilo by se podlé Kat. čtení *ničse* m. *nic*.

AlxV. 966.

říka: „Král Darius, král nad králi,
jehož sě moci *wſye newzdaly*,
Alexandru sluzě svému..
zpoviedaju milosť svoji...“

Verš 966 píší vydavatelé:

jehož sě moci *wſě nevzdáli* (Hanka, Star. Skl. 2. 196);
jehož sě moci *vše vzdálí* (Výbor 1. 144);
jehož sě moci *vši vzdali* (Vyd. 1881).

Správné celkem je čtení Hankovo: jehož sě moci *vše* (Hanka: wſě) *nevzdálí* (H.: nevzdáli). Ve čtení Výborovém mění se rukopisné „*ne*wzdaly“ ve výraz kladný, ve vyd. 1881 činí se totéž a kromě toho mění se „wſye“ t. j. *vše* omne ve *vši* omnes. K vůli verši, jenž tu má devět slabik místo osmi, netřeba vynechávati *ne-*; jestiť v AlxV. množství veršů nepravidelných a zejména též devítislabičných, u tohoto pak možná jest míru napraviti snadným způsobem jiným, totiž čtením *j'hož* místo *jehož* (srov. j'ho dušě anima eius ApŠ., v j'ho rově tamt., atp.). Vzhledem pak ke smyslu jest „*vše* nevzdálí sě jeho moci“ (za novočeské *nic ne*vzdálí se) staročesky pověděno docela dobře; srov. výklad nahoře podaný k AlxV. 365 sl. a dále příklady následující: my wſichny (za nč. nikdo z nás) nebudemyť přieti Hrad. 86[b]; skuj mi klíčiev deseť, aby gym neoſtal wes ſwiet (nč. nic na světě) Hrad. 131[b]; ti wssyczkny (knížata po Přemyslovi, Nezamysl atd.) neostawyly sú mene dobrého DalC. 16; každýť nevie (nč. žádný neví) svého roka Spor 58; o nichž (vašich skutcích) by nikte nevěděl, když by jich kto (nč. nikdo) nepowiediel AlxB. 2[b]; jehož kto (nč. nikdo) neſlichal AlxV. 143; oba ani pichu ani jechu Tm. 94; když páni potaz naleznú a vynesú, že by (soupeřové) měli o to sědati, tedy obě straně nemáta v radu otstúpati (nč. žádná z obou stran nemá odstoupiti) Řád pz. 11; atp. Ve staré češtině bývalo tedy při slovese záporném v podmětě kladné *veš* (m. nč. záporného *nikdo*) atp., rčení „jehož sě moci *vše ne*vzdálí“ jest podlé toho správné. Strany významu *vzdáliti se něčeho* = *vyhnouti se něčemu, uniknouti*... srov.: úsilé lehkého sě vzdáliti Túl. 72[a] a Slov. Jungm.

AlxV. 980.

Ale na jakéž si době,
Gyez ſluzye poslal sem tobě:
uzdu, měšec, mieč okrúhlý...

S těmito slovy posílá Darius uzdu, měšec a míč Alexandrovi, jenž jest „po letech mladý“. Jde o slova „*Gyez ſluzye*“ ve v. 980. Vydavatelé píší:

jež sluze poslal sem tobě (Hanka Star. Skl. 2. 197);
jež, slúze, poslal sem tobě (Výbor 1. 144);
jéž slúže, poslal sem tobě (Vyd. 1881 str. 24);

psané *ſluzye* bráno tedy jednak za sing. Dat. = servo, dílem za part. praes., *jéž slúže* = cui (sc. aetati, „době“ 979) serviens.

V latinském vzoru Alexandreidy české, v básni Gualtherově, čte se na místě příslušném II. 26:

Quaeque tuae potius aetati *congrua* misi
Lora tibi, teretemque pilam forulosque . . .

a podlé toho dlužno čísti v básni české

jež slušie, poslal sem tobě.

AlxV. 1236, 1330, 2226.

Za tím vozem (Dariovým) bliz jediechu,
jež řodina králi biechu,
dvaceti tisícóv vplnye
A *wſytey* hedwabny wlnye
biechu i předrahém rúšě . . .

Vydavatelé píší v. 1236:

a *wſi (v) tej* hedvábní vlně biechu . . (Hanka St. Skl. 2. 208);
a *vši (v) tej* hedvábnej vlně běchu . . (Výbor 1. 1110);
a *vši tej* hedvábný vlně biechu . . (Vyd. 1881, 30).

Čtení tato nevyhovují smyslu, a nevyhovuje mu ani rukopisné „wſytey“. Na parallelním místě zlomku Jindřicho-Hradeckého (sl. 2 v. 30) psáno za to

gis *wſſiczi* whedbabney wilnye
biechu . . . . ,

a podlé toho pokládám wſytey v AlxV. za chybu piseckou m. *všitci*.

Táž chyba opakuje se v témž rukopise ještě dvakráte:

1330 ú vieřě sobě *wſytey* stójte . . .
2269 vynidú zle *wſytey* roci . . .,

t. j. wſytey m. *všitci;* vydavatelé čtou také zde *wſitej* (Hanka St. Skl. 2. 213 a 256), *vši tej* (Výbor 1. 1213 a 1138), *vši tej* (Vyd. 1881, 32 a 55).

AlxV. 1510.

Vizte, kakť na nich zlato hoří,
pro ňežto dnes budú v hoři,
kdyžto pro kořisť jě *wzwlaczye*
a koňmi jě nahy vstlačie.

Vydavatelé píší v. 1510:

když to pro kořist je *vzvláče* (Hanka, St. Skl. 2. 221);
kdyžto pro kořist je *vzvlačie* (Výbor 1. 1118);
kdyžto pro kořisť je *vzvláčie* (Vyd. 1881).

Žádné z těchto čtení nemá správného smyslu. Rukopisná forma wzwlaczye ho také vůbec nepodává. Proto čtu zde *svlačie* m. wzwlaczye, *svlačiti* = stb. *sъvlačiti* = exuere, spoliare. Sloveso toto bylo v češtině známo, *svlačiti* exuere vedlé *oblačiti* induere: počechu jeho oblacziti Tand. 176[a], tu jej počechu ſwlacziti Tand. 175[b]. Smyslu pak a kontextu (zvl. vedlé násl. *nahy*) vyhovuje se slovesem *svlačiti* exuere úplně:

kdyžto pro kořisť jě *svlačie*
a koňmi jě *nahy* vstlačie...

Báseň Gualtherova má na parallelním místě 2. 458:

Cernitis, ut gemmis agmen muliebre coruscat:
Praetendit praedae plus quam discriminis...

AlxV. 1515 sl.

Což mluvi (1. sing. praes.), dobřě poznáte,
Az *ſkrzycze* gych ſtyty zlatte
zelena kopye proſkoczye
A z gych ſrdcze krwe vtoczye...

Jde tu nejprvé o ſkrzycze ve v. 1515. Vydavatelé píší:

což mluví, dobře poznáte,
až *skřičie* jich štíty zlatté,
železná kopie proskočie
až jich srdce krve utočie. (Hanka, St. Skl. 2. 221); —

— což mluví, dobře poznáte;
až *skřičie* jich štíty zlaté,
železná kopie proskočie,
a jich srdce krve utočie. (Výbor 1. 1118); —

— Což mluvi, dobrě poznáte,
až *zkričie* jich štíty zlaté,
zelěná kopie proskočie
a z jich srdce krve utočie. (Vyd. 1881).

V transkripcích těchto praví se, že štíty „zkřičí“ (křičeti budou...), a to byl by obraz pro stč. Alexandreidu trvám neobyčejný; a praví se dále, že kopí „proskočí“, aniž by se něčím dokládalo, jaké to „proskočení“ býti má. Na parallelním místě básně latinské (Gualt. II. 450 sl.) není nic, co by tak neb onak svědčilo o „křičení“ štítů a „proskočení“ kopí. Pročež jen kontext a pravděpodobnost tu rozhodují. K nim hledě mám za to, že „ſkrzycze“ jest chybný opis místo *skrzě* (starším pravopisem

psáno ſkryzye ML. 9[a]; strany -rz- srov. zkrziezie DalH. 31, = skrzě). Přijmeme-li toto čtení, bude kontext úplně jasný a smysl docela přiměřený:

až *skrzě* jich (nepřátel) štíty zlaté
železná (rkp. zelena) kopie proskočie
a z jich srdce krve utočie.

Co se tkne attributu *železná* a *zelená* (kopie), v němž vydavatelé se liší, tu ovšem rukopis má „zelena“. Ale to se nehodí. Není příčiny, proč by Alexandr mluvil zde se zvláštní důvěrou o kopích právě „zelených“; zajisté více důvěry zasluhují kopí „železná“; přívlastek tento dále také vyhovuje kontrastu, který tu v kontextě jest mezi *zlatými* štíty nepřátel (jižto „snad jsú sě na jhru vybrali, a ne proto, by boj brali“) a *železnými* kopími bojovníků Alexandrových, a který jest také v latinské předloze básníka českého: *aurum* vincendum est *ferro* (Gualt. 2. 459). Proto pokládám čtení Hankovo a Výborové za dobré, psaní pak rkp. a vyd. 1881 za chybné.

AlxV. 1565.

biechu u vojště lyty czyeſy.

Vydavatelé čtou: *lítí češi* (Hanka St. Skl. 2. 223; Výbor 1. 1119), *lítí Češi* (Vyd. 1881, 38), — místo *lítí čěsi* t. j. lité, ukrutné časy. Viz mou Odpověď 1881 str. 19—21 a Archiv für slav. Philol. 5. 674.

AlxV. 1673.

Ten (Neguzar, t. byl) . . . .
k vojnč násilně rozumný
(k) každý sěči velmi umný,
jakž, což každého oružie
Geſt k woyny y k bogy *ſluſye*
k tomu všemu byl dospělý . . .

Ve v. 1673 je k woyny m. k vojně. Vydavatelé čtou jej:

což k vojně i k boji *slúžie*
(Hanka Star. Skl. 2. 228 a Výbor 1. 1122);

jakž což každého oružie
jest k vojně i k boji *služie*
(Vyd. 1881, 41).

Proti *slúžie*, jež tu má býti 3. os. sing. praes., jest namítnouti, že forma tato zněla ve stč. z pravidla slúží a že pravidlo toto také v AlxV. přísně se zachovává; koncovka *-ie* jest odchylkou. Dále i to připomínám, že se mi vazba „sloužiti k boji“ pro dobu starou nepodobá. Proto čtu *slušie*, k čemuž

i rukopisné ſluſye více a spíše ukazuje, než ke slúžie. Vazba „slušěti k něčemu“ je docela správná; na př. ťať (masť) k milosti slušie Mast. 165; panošstvo slušie k stavu rytieřskému Štít. uč. 50ª. Strany rýmu (oružie: slušie) srov. neotieže: bieše AlxV. 700 atp. Při čtení tom pak: rukopisné Geſt není *jest*, nýbrž *jež* n. *jež ť*; čtení *což* je proti rukopisu. Smysl celku: Neguzar byl k vojně rozumný a k seči umný, že (stč. jakž), což každého oruží (t. jest), jež k vojně i k boji sluší, k tomu všemu (t. oruží) byl dospělý.

AlxV. 1725.

1725 Již bieše neznati *twarzy*
lidí tu pro potok krvavý,
jakž každý duol krví natekl
a druhde sě prach krví spekl . . .

Rukopis má ve v. 1725 twarzy a vydavatelé píší podlé toho *tváři*. Avšak chybný rým (tváři: krvavý) a srovnání s Gualt. III. 119 sl.:

Iam madet herba latens terramque cadavera celant,
arva natant sanie, replentur sanguine valles,
largus utrimque cruor . . .

svědčí tomu, že twarzy je chyba pisecká, místo *trávy*.

AlxV. 1807.

1807 Ach nelzě *wyedyety* brodu

t. prchajícím, kterým je řeka v cestě a kteří by se rádi dostali na druhý břeh. Vydavatelé čtou

. . . *věděti* brodu (Hanka St. Skl. 2. 235, Výb. 1. 1125),
. . . *v(i)děti* brodu (Vyd. 1881, 44).

Změna *věděti* ve *viděti* není správná; brod nebývá „viděti“; rčení pak „*brod věděti*“ je tak oprávněno, jako *cestu věděti* a jako stč. *uměti cěstu* n. *stezku:* (Oldřich) cěsty neumějieše DalJ. 38; božie cěsty neuměli sme Štít. uč. 15ᵇ; uměl cestu Tristr. 339; po stezkách, jichž sú neuměli Pror. Isa. 42, 16; do té země jest jediná náspě . ., kdo by chtěl dojeti, musil by násep uměti TdZ. 168ᵇ.

AlxH. (t. j. Alexandreidy, zlomku Jindřicho-Hradeckého) sl. 9 v. 25.

wnuſto wla . . . . lednyk koly

Zlomku Jindřicho-Hradeckému scházejí v listě třetím dva proužky a odtud jest i mezera v tomto verši. Mezera ta však

snadně se vyplňuje z parallelního zlomku svato-Vítského; tam zní v. 2314 sl.:

Jakžto wnadny ſlednyk koly
někde v lese neb u poli (rkp. u polyu)
stopy sě jelenie chopě
vždy sě ho (t. jelena) drží po stopě, —
ač jest mnoho jiné zvěři,
všakž jinéj neuvěří...

Podlé toho vyplňuje se i dotčený verš AlxH. a čte se:

vňužto vnadný slědník koli (Výbor 1. 1082),
vňužto vládný slědník koli (Vyd. 1881, 68).

Kromě toho vyskýtá se tu však rozdílné psaní: v AlxH. je v*l*ádný sledník, v AlxV. v*n*adný sledník (sledník = Spürhund). Smyslu hodí se dobře *sledník vnadný*, t. j. cvičený (stč. *vnada* = poučení atp.): sledník vnadný, vycvičený, když se chopí stopy jelení a po ní jde, nedá se s ní strhnouti stopami zvěři jiné... Naproti tomu adj. *vládný* (= stark, kräftig, valens viribus; herrschend, waltend Jungm.) do smyslu dobře se nehodí. Z toho vyplývá, že rozdílnost tuto znamenaná není z úmyslu, že by snad původce AlxV. byl chtěl míti sledníka *vnadného*, původce pak AlxH. *vládného*, nýbrž že v AlxH. je chybou piseckou položeno *l* místo *n*. Oprava, která se tu čte ve vydání Výborovém, je tedy správná, čtení pak ve vyd. 1881 nesprávné.

AlxB. (t. j. Alexandreidy, zlomku Budějovického) sl. 7 v. 29.

28 (Alexander) byl by velím viece mdlejí,
gimſto zie mnyel *za* chzilegij.

Jde o slovo psané *za* ve v. 29. Vydavatelé píší:

jimžto (sic) sě mněl *za* čileji (sic) (Koubek v ČČMus. 1841, 88);
jímžto sě mněl *sa* čilejí (Výbor 1. 167);
jímžto sě mněl *za* čileji (sic) (Vyd. 1881).

Správné je čtení *sa* (m. *jsa*, part. praes.). Srov.: mní sě se mnú viežě cěpy Jid. 102; mníš sě kúpě u Vltavě DalJ. 50; mniech stepa všě kniežata DalJ. 40; liška mnieše oklamajíc čbána Hrad. 130[a]; ač jsú mně utěšiec mněli Hrad.; kdež mníš všicku péči slože, chovaj sě tu vlka z ovčie kóže Smil přísl. (Výb. 1. 846); kdež sě mníš v čisté trávě seda (m. sada), varuj sě lítého hada tamt.; (Pilat) mienil chtě z toho jmieti utěšenie (putabat habiturus m. se habiturum) Štít. uč. 9[a]; (kto) zisk, jenžto mní majě, otloží AlxBM. 5, 28 atp. Sloveso *mnieti sě, mieniti sě* doplňuje se Nominativem: *mníš sě nesa* za novočeské *mníš, domníváš se, že neseš* (putas te ferens m. te ferentem), fem. *mníš sě nesúci*, plur. *mníte sě nesúce* atp., a podlé toho

také *mníš sě jsa čilejí* za nč. *že jsi čilejší.* Čtení *za* m. *sa (jsa)* je tedy chybné. Chyba tato jest také v mé rozpravě Nominale Formen des altböhm. Comparativs str. 12 (v citatě).

AlxBM. (t. j. Alexandreidy, zlomku Budějovicko-Musejního) sl. 8 v. 6 sl.

Darius poražený od Alexandra dověděl se, že i zrádcové (Bessus a Narbazones) chystají se, aby jej zabili. Přemítá, čím by svůj osud zasluhoval, a praví mezi jiným (v AlxBM. sloupec 8 v. 6 a násl.):

Která, bože! mojě vina?
Či sem byl v čem právo mina,
že pro mě kto zbyl dědiny
bez práva nebo bez viny,
a já súd gdy v čem převrátil,
by proto kto sbožie ztratil?
Či sem kdy komu povolil,
aby kto proň svú krev prolil?
Či sem ten byl, na ňemž ktosby
své pokorné n'užil prosby
při kterém právě neb súdě,
a jáz byl co křivě súdě
mimo právo dary bera?
Či (rkp. hi) plakala vdova která,
zbyvši pro mě svého mužě,
jenžto mi byl věrně slúžě,
a mnú, nepomniece na to,
bylo jí sbožie otjato?
Či sě stalo gda dědicju,
by pro mě stál v smutném lícju
(z) svého sbožie jsa vyveden?
Buď *těch* (rkp. chtyech) viece nebo jeden,
což jest bylo mých zém obcě,
vystupte na mě žalobcě,
a já, což sě neopravju,
v tom sě právem své čsti zbavju...

Toto mé čtení odchyluje se od rukopisu (kromě interpunkce) ve slovích tištěných kursivou ve v. 19 a 27.

Ve v. 27 rukopis má chtyech. Ale do smyslu nehodí se impf. *chtiech* nebo aor. *chtěch* nijak; naopak Gen. *těch* (t. j. takových, kterým jsem snad ukřivdil) vyhovuje smyslu úplně, rukopisné chtyech jest zajisté chyba pisecká.

Ve v. 19 rukopis má hi, = et. Pokládám to též za chybu piseckou místo *či* (v pravopise starém chzi), a opírám se při tom o kontext. Darius rozjímá, čím by se byl provinil, a roze-

8*

bírá takořka možné případy. V rozebírání tom připomíná možné viny: zdali snad tím jest vinen, že někdo zbyl své dědiny (verš 7—11), nebo života (12—13), ... nebo dědic svého zboží (24—26). V odstavcích těchto třech (7—11, 12—13, 24—26) připomenuto jest po jednom druhu viny (ztráta statku, ztráta života, vyvedení z dědictví), a začíná se každý odstavec spojkou *či*. Změníme-li ve v. 19 rukopisné hi v *či*, dostaneme dva odstavce nové: (zda-li Darius tím jest vinen, že) křivě soudil (v. 16—18), nebo že odňal zboží vdově (19—23). Odstavce tyto shodují se úplně s předešlými ve vlastnostech dotčených: připomenuto jest v nich též jen po jednom druhu viny (křivý soud, odnětí sboží vdově), a každý též spojkou *či* se začíná. Tato formalní stejnost jest mi důvodem pro čtení *či* místo rukopisného *hi*. Kdo zůstává při čtení hi, i, = et, má ve v. 16—23 místo dvou odstavců jen jeden, ve kterém připomenuta jest vina dvoje (křivý soud, odnětí sboží vdově) a který tím od formalní stejnosti odstavců sousedních se uchyluje.

Z proměn tuto odůvodněných prvá čte se již ve vydání Výborovém:

buď *těch* viece nebo jeden... (Výb. 1. 159);

ve vyd. 1881 necháno tu *chtiech* a čte se:

buď *chtiech* viece nebo jeden,

kterážto věta ani sama o sobě ani v souvislosti s ostatkem smyslu nemá.

Na místě druhém oboje vydání má *hi*, *i*, et.

Kromě toho v obojím vydání chybně jsou pojaty verše 24 a násl., jak svědčí interpunkce. Ve Výboru psáno:

či sě stalo kda dědicu,
by pro mě stál v smutném lícu,
svého zbožie jsa vyveden,
buď těch viece, nebo jeden,
což jest bylo mých zem obce?
Vystupte na mě žalobce;
a já...

Podobně ve vyd. 1881:

Či sě stalo gda dědicu,
by pro mě stál v smutném lícu,
svého zbožie jsa vyveden;
buď chtiech (sic) viece nebo jeden,
což jest bylo mých zem obcie (sic)?
Vystupte na mě žalobcie (sic);
a já...

V obojím tomto čtení vidí se chybné pojetí v tom, že verše 27—28 interpunkcí přitaženy jsou k odstavci předcházejí-

címu, ve kterémž spojení zajisté nemají smyslu obstojného. Naproti tomu vyjde na jevo smysl úplně správný a přiměřený, připojíme-li dotčené verše k následujícímu: Darius v řeči své rozebírá, zda-li tomu tak či jinému jinak ukřivdil; a dokládá: budiž těch (t. kterým ukřivdil) více nebo jen jeden, což bylo obce jeho zemí, všichni (všecka obec jeho zemí) nechť vystoupí a žalují na něho...

V básni Gualtherově obsahují v. 19—37 kn. VII totéž, co jest obšírněji pověděno v AlxBM. 7, 34 — 8, 33. S českými v 8, 24 sl. srovnává se tam 34—36:

> . . . .; si fundum tristis avitum
> Et patrias vites per me sibi flevit ademptas
> Filius exheres; si iura fidemque . . . .

Poznámky drobnější k tomuto místu: byl jsem právo mina (v. 7) m. minul jsem právo; taktéž byl jsem súdě (17), jenžto byl slúžě (21); n'užil (15) m. neužil; mnú, nepomniece na to, bylo jí sbožie otjato (23), participialní vazba absolutivní; a já.., a jáz.., a mnú.. (v. 10, 17, 22), spojení parataktické za nč. hypotaktické, srov. posmieváno sě jemu (Samsonovi), a táhl (nč. an táhl, když táhl, že táhl) ve mlýně samotiežném Štít.; státi v smutném lícju (25) = býti smutnu, rčení oblíbené ve stč.; mých zém (28), Gen. plur. tohoto způsobu měl samohlásku dlouhou, srov. všěch ze^{e}m svD. 24; což jest bylo mých zém obcě, vystupte... (28 a 29): Gen. mých zém je přívlastkem ke Gen. obcě, verš 28 je podlé smyslu podmětem pro sloveso *vystupte.*

Drobnosti grammatické.

Podává Jan Gebauer.

XVI.*) *sláti* praes. stč. *šľu* a *šeľu, šéľu* atd.

Stbulh. *sъlati* má praes. *sъlją* a *šlją.* Tvar *šlją* jest tím vyložiti, že ъ ze *sъl-* vypadlo a vznikla skupenina *sl-*, která ve kmenu praesentním mění se ve *šľ: sъlati — sъlją, slati — šlją.* Tak vysvětluje se také *šľ-* ve stč. *šľu*, nč. *šlu* nebo *šli* mitto. Avšak v češtině staré skupenina *šl* opět se rozdělila mírnícím *e,* za *šl-* bývá *šel-* nebo *šél-*, a následkem toho jdou v praes. a v part. praes. act. dvoje tvary vedlé sebe. Na př.

sing. 1. *šľu* a *šeľu:* jáz slyu anděla svého Pass. 277; zuby zvieřěcie weſſliu v ně ŽKlem. 129[b]; já poſſly rybáře Pror. Jer.

*) Viz Listy filol. 1881, 98 sl.

16, 16; já wſſly tě tamt. 28, 16; když bude čas, tehdy po tě poſſli Apoll. 138[b]; — já ſſely na vy meč Pror. Jer. 29, 17; jakož poslal mě otec, i já ſſeli vy ČEvang. 50;

sing. 2. *šleš* a *šeleš:* proč lidi neznámé před bóh seles Pass. 489; ty mě šeleš k Alexandrovi tamt. 392;

sing. 3. *šle* a *šele, šéle:* ſſle je v oheň Štít. uč. 6[a]; kám (Kublaj) posly ſſle Mill. 70[a]; — jež ſſele posly své Pror. Isa. 18, 2; listy, které on (král) ſſele své králové Štít. uč. 5[b]; najprv ſſele bóh své posly Štít. řeči 246[a]; ež k nám hospodin posly ſſele tamt. 246[a]; jemu ten dar ſſeele = šéle tamt. 48[a];

plur. 1. *šlem* a *šelem:* boha, k ňemužto tě ſſelem mittimus Pror. Jer. 42, 6;

plur. 3. *šľú* a *šeľú:* šlechtici královi dary ſſlij Mill. 61[a]; — tělesně sě milujíc píší a ſſelij listy mezi sebú Štít. řeči 95[b]; Chaldeóv, ježto (pl. Akk.) ſſely k nám Pror. Jer. 40, 10;

part. praes. act. *šle* a *šele:* smrt někdy i posla svého před sebu nepoſſlycz sama buchne z nedojiepie Štít. uč. 152[b]; poſſlicze posly Mill. 34[a]; wyſſlicze naše vojska Troj. 49[b]; — neb sem slal k nim skrzě sluhy mé a proroky, v noci vstávajě a ſſele Pror. Jer. 29, 19; slal sem k vám všěcky sluhy mé, vstávajě na úsvitě a ſſele a řka.. tamt. 86[b]; slal sem k nim všěcky sluhy mé a proroky, v noci vstávajě a ſſele a řiekajě.. tamt. Jer. 44, 4; řečmi i skutky svými vždy j' srdečnú milosť ukazoval, chtě rád k spasení přivésti každého, uče, listy ſſele, modle sě za všecky Štít. řeči 60[a].

Pro šel- v imperativě nemám dokladu; imperativu takového trvám nebylo. Imperfektum pak zakládá se na kmenu infinitivním *sla-*, ieſe zlaſe zea quae mittebantur EJ, cda diabol pozlaſe cum misisset tamt., ona listy často ſlaſſe Pass. 54.

XVII. Přípona *-telný, -tedlný* a význam *-bilis.*

Vedlejší význam možnosti a snadnosti, jaký bývá při lat. *-bilis*, ř. *-τός*, vyjadřuje se v češtině novější nejraději příponou *-telný (-tedlný): viditelný*, subst. *viditelnost.* V jazyce starším hovělo se tomuto účelu většinou způsobem jiným. Zejména bralo se za jméno (adj. neb subst.) s vedlejším významem možnosti a snadnosti (-bilis, -bilitas):

part. praes. pass., na př. viece ť ješťe o pravém obrácení chci pojměti řeči, aby v paměti bylo držimějie Štít. ř. 54[b], tedy *držim* = haltbar; aby to v paměti bylo držimějie ib. 218[a]; bývát u příkladiech cos buď u paměti držimějše (t. než ve slovích) Štít. uč. 149[b]; jenž učinil nebe i zemi, vidomé všecky věci i nevidomé Štít. uč. 10[b], tedy *vidom* = viditelný; mých nepřátel vidomých i nevidomých ML. 5[b]; proč jest slovo nevidomo ML. 53[b]; (lodí) nevidomé sluhy má (t. větry) Apoll. 150[b]; někde sě duch svatý ukazuje světu vidomě; o nevidomém

ukázání praví sv. Jan.. Krist. 112[a]; srov. stb. vidomъ visibilis, dvižimъ mobilis, rus. tьma nesvêtimaja Mikl. 4. 832 sl. 2, 231;

part. praet. pass., zřídka a nesprávně, na př. chwalene jmě laudabile nomen ŽW. 112, 3; ať budú nepohnuty fiant immobiles ŽW. Moys. 16; kteříž jemu tolik sú nenabytých škod učinili Troj. 196[b];

part. praes. act., zřídka a nesprávně, na př. ot protivenstvie všěch nepřátel našich widucich i newiducich ŽKlem. 139[a] visibilium et invisibilium; aby mě obránil nepřátelóm vidúcím i nevidúcím Modl. 61[b]; (bůh) nenie čitedlný, nebo nenie vidúcí, slyšící, vonějící, okúšějící, dotýkající jako by řekl, točíš nepostižný..., nenie znající..., nenie rozumějící, že ho ijeden nemóž ukázati, dolíčiti, vypraviti, rozmysliti, vymysliti, postihnúti Alb. 100[b], t. j. (podlé kontextu) vidúcí = viditelný, dotýkající = dotykatelný, znající = poznatelný, rozumějící = pochopitelný atp., jako žádúcí = desiderabilis; zpiewayucze biechu cantabiles ŽW. 118, 54; wierzuczie credibiles ŽW. 92, 5.

adjektivum -ný, -ivý, -ivný, -itý, -l-ný, -l-ivý, -úcí, na př. nevýpravné škody Troj. 92[b]; břěmena neunosná Krist. 82[b]; toť jsi měrny postavil dni mé mensurabiles ŽW. 38, 6; proseben buď deprecabilis t. 89, 13; srdce lidské nezjadovné inscrutabile Pror. Jer. 17, 9; neuzdravná jest bolesť tvá insanabilis Pror. Jer. 30, 15; neuměrný otec, neuměrný syn, neuměrný duch svatý Štít. uč. 11[a]; jsa bohem neozračným chtěl ozračenie přijieti Kat. 98; neobsěživú moc Krist. 10[a]; s nestrašivú myslí ML. 109[a]; ranú (ne)ucělivnú plaga insanabili Pror. Isa. 14, 5; múdrosť boží neobsěžitá Štít. Erb. 304; všie núzě nestrpělné Hrad. 37[b]; vodu netirpedlnu intolerabilem ŽW. 123, 5; poče netrpělivá zima býti Alxp. 98; (in sculptilibus přeloženo v ŽKlem. 77, 58 w ritedlnoſtech, snad vlivem koncovky -ilibus, která upomínala překladatele na -bilis); uzřju syna žádúcieho desiderabilem Mast. 239; země žádúcie ŽW. 105, 24 a j.

Přípona *-telný* (s přidaným *d -tedlný*) vyskytuje se za *-bilis* v jazyce starším jen zřídka, na př. jenž jest král milovatelný Hrad. 56[a]; Memfis ostaveno bude nebytelno inhabitabilis Pror. Jer. 46, 19; milovatedlný, chvalitedlný, zpievatedlný atp. častěji za lat. -bilis v Žalt. Kap.; chvalitedlné jmě božie laudabile ŽKlem. 112, 3; spievatedlny cantabiles t. 118, 54; změřitedlny uložil jsi dni mé mensurabiles t. 38, b; jěd neuzdravitedlný insanabile ŽW. Deut. 33; častěji vyskytují se takové příklady ve stol. XV. a násl.: muk nesnesitedlných Alxp. 101, vuole proměnitedlná 103, svatost neporušitedlná Troj. 199[b]; o sdržení nepohnutedlném pokoje a míru 199[a] atd. Ale táž přípona *-telný* vyskýtá se v době staré většinou ve funkci jiné, než za -bilis. Někdy jest za part. pass., na př. slyšitedlen učiňte hlas exauditam ŽKlem. 65, 8 a ŽTom. ib. Častěji pak a v památkách starých téměř pravidlem ve významu, ke kterému uka-

zuje etymologie: jestiť totiž *-telný* = *teľ-ný*, t. j. adjektivum utvořené od nomina agentis *-teľ* (= lat. *-tor*), tedy *-telný* vlastně tolikéž co *-telský* ap. (lat. *-torius*), na př. (slovy) poušťatelnými verbis persuasoriis Greg.; přěbyvatelna byla dušě má incola ŽW. 119, 6; bolesti poroditelné ženy parturientis Pror. Jer. 22, 23; subst. poroditedlnicě parturiens Pror. Isa. 13, 7; pěti čitedlnostmi, ješto obecně řiekáme jim pět smyslóv, móž člověk hřešiti Štít. uč. 134[b]; po tělesných čitedlnostech Št. ř. 49[a]; bóh vmytedlnofti deus scientiarum ŽKlem. Ann. 3; leč křehkostí, leč neumětelstvem Modl. 8[b]; své vše umětelstvo v lesť a chytrosť obrátivše Št. uč. 77[b]; (cherubíni) snad proto jmají jmě od uměnie, že vše jim pocházie z toho umětelstva, jímž je jest daroval bóh, jako oněm prvním to umětelstvo pocházie z toho, že milují boha Št. uč. 77[a]; jest hbitého rozumu črt a umětelný Št. uč. 108[a]; k těm umětedlným andělóm tamt. 77[b]; aby naučil neumětelnosť naši Št. ř. 171[a], atd.; také sem patří osudie pitelné (picí) Pror. Jer. 52, 19, drzě vel uzdrifatelne pertinaciter Greg., bytelně essentialiter Greg., vistelně certo Greg. a j.

Podlé všeho toho vyvíjel se význam přípony *-telný* takto: pro významy s vedlejším pojmem možnosti a snadnosti, jaký jest při lat. *-bilis* (a *-bilitas*), neměla čeština tvaru stálého a vyjadřovala je jmény tvarů rozmanitých (vidom visibilis; vidúcí visibilis; nepohnut immobilis; měrný mensurabilis; nestrpělný, netrpělivý, netrpedlný intolerabilis; atp.); mezi těmi byl také tvar *-telný* (nebytelný inhabitabilis, neuzdravitelný insanabilis); tvar tento neznamenal však vlastně to co *-bilis*, nýbrž měl ten význam, který mu po původu etymologickém patřil, *-telný* = *-telský* (umětel = Kenner, umětelný = kennerisch, umětelnosť n. umětelstvo = Kennerschaft); bral se proto jen zřídka, jen z potřeby a jen nevlastně také za *-bilis*; ale jazyk časem oblíbil si jej právě pro tuto funkci nevlastní: *-telný* ztratilo svůj význam původní (= -telský), vytisklo tvary jiné, kterých za -bilis bylo užíváno, a ustálilo se ve funkci své výhradní = -bilis. V tom jest i zajímavý příspěvek k výkladu přípon kmenotvorných vůbec.

XVIII. Tvary emfatické při *nikto, nic.*

Chceme-li zápornost v *nikdo* a *nic* důrazněji vytknouti, skládáme slova ta s *pra-: pranikdo, pranic.* V češtině staré hovělo se podobnému účelu dvojením a dloužením slabik. Věc tato byla zde již připomenuta (Listy filol. 1878, 221 a 1879, 214) a má doklady v příkladech následujících:

sg. Nom. *nikté*, NAG. *níc, nicé:* vyššieho nad to (boží) milovánie nyktee nejmá Krist. 91[b]; vidieše, ano jeho nyktee nesáhá tamt. 95[b]; zrado, vědě ž' nycz nemineš Jid. 25; oni nycee nerozumiechu ČEvang. 13; tajně nemluvil jsem nycee tamt. 43;

sg. Gen. *nikohého*; *ničehého, ničehó (-ž):* ot nikoheho ŽWittb. Athan. 226[a]; já již nejmám nykoheho LAl. h; neb sě

nemože nikohého dovolati DalJ. 38; vás sě nykohehoz neboji Hrad. 84[a]; on pak (nebojí se) nikoheho NRada 157; z ničehéhož Tm. 22; já ničehéhož dobrého nemohu se domýšleti Píseck. (Výb. 2. 1178); veš den nyczehuoz neokusiv ML. 91[b]; niczehuoz nedopuštie Otc. 4[a]; ničehuoz nežádaje Troj. 92[b]; ďábel ničehuož není tak pilen Hád. 101[a]; ničehůžť Jel. (Jg.); ničehuž Blah. Gramm. 265. Příklady s *nikohého* a *ničehého* vyskytují se dosti často a též v bibli Kralické; řidčeji nalézá se *ničehó (-uo, -ů).* Blahoslav znal tyto tvary všecky a zavrhuje je (v Gramm. str. 176 a 265).

sg. Dat. *nikomému, nikomememu; ničemému, ničemú (-ž):* nikomému nevěřiti DalJ. 39; nykomemu neškoďte Hrad. 12[b]; aby nykomemu nepravil Hrad. 17[a]; (krajčí) neotpustí nykomemu t. 113[b]; nelzě bieše nykomememu spasenu býti ML. 60[b]; k ničemémuž se nehodí Bibl. Kral.; k ničemémuž způsobní Vel. (Jg.); kto jest vyrytinu (modlu) slil k nyczemuvz užitečnú Pror. Isa. 44, 10; k ničemauž Bechynka (Rozbor 185).

XIX. *radoščě* atp.

O příponě těchto kmenů mluví Miklosich, Vergl. Gramm. II. 172 a 173 a I² 284; srov. též Šafaříkovy Počátky str. 38 a 39.

Tvary jejich skloněné naskytují se ve stč. trvám jen v pluralu. K tomu zde některé doklady.

Pl. Akk. *radoščě:* řemeslníci . . leckakés škodné dwornoſſtye zamýšlejí Štít. uč. 94[a]; pro miloſſtye Pass. 437; pro miloſczye svého syna Pass. 325; matka božie všecka miesta pro myloſcze navščevováše ML. 21[a]; pro ty mudroſſtye Štít. uč. 79[b]; pro radoſſtie Tm. 93; pro pravé teſknoſſtie Tm. 124;

pl. Dat. *radoščiem:* chytroſſtyem kacierským Štít. uč. 78[a];

pl. Lok. *radošiech:* u velikých lyboſſtyech Štít. uč. 35[a]; když jest v těch radoſcziech byla Hrad. 66[b]; dietě včě . . v těch radoſcziech pojhrávati tamt. 65[a];

pl. Instr. *radoščěmi:* radoſczemy vzjiskřil se, až ju myloſczemy dal v učenie u veliké Kat. (str. 6); vzjiskři myloſczemy Kat. 54; miloſſtiemy Tm. 87; dietě včě . . radoſcziemy sě metati Hrad. 65[a]; (Šimon) radoſcziemy jako umřě tamt. 69[b]; apostoli . . velikými radoſſcziemi sě diviechu Krist. 109[b]; sv. Ozěp sě radoſcziemi usmieváše tamt. 25[a]; velikými radoſcziemy . . prohuhlijíc tamt. 26[b]; plačíc radoſcziemi Pass. 291; velikými radoſcziemi tamt. 291; radoſſtyemi podivivši se tamt. 441; radoſſczemy podivivši sě ML. 23[b]; pravými radoſczemy Kat. 54; radoſſtiemi Tm. 213; v úžesti ſwyetloſczemy padeſta oba na zemi Kat. 142; s jinými ſlechetnoſtyemy Modl. 22[a]; z nás teſknoſſczemy duši honíš Krist. 69[a]; Judáš o téj masti vlití zawiſſcziemi vrtráše

Krist. 75[a]; Jidáš o tom mazání zawiſſczemy vrtlal (sic) ML. 89[b]; rúcho zaloſcziemi rozedřěla Pass. 348.

Pro Nom. a Gen. nemám dokladu.

XX. *svoji přietelé* amici ad invicem.

Kdo *mi* přeje, jest *můj* přítel. Slova *mi* a *můj* mají tu platnost stejnou; ale forma jest rozdílná: při slovese je podřízený dativ, při substantivu je souřadné possessivum; tedy rozdíl podobný, jako ve *viděti tebe* a *viděnie tvé* Hrad. 41[b], ve *ztratiti boha* a *ztracenie božie* Hrad. 48[b], v *dobřě dieti* a *dobré děnie* atp. Podlé téhož pojetí jsou *svoji přietelé* ti, kteří *si* přejí; a poněvadž ve *přáti si* stč. *přieti si* leží nejen význam reflexivní, ale druhdy také význam vespolnosti, proto nalézáme zde i ve stč. *svój* význam vespolnosti nebo společnosti. Na př. Pilat s Herodem sě smířista a jako dřieve přietele ſwa byſta Hrad. 86[a]; Pilat s Herodem... nepřietele ſwa veliká bieſſta Krist. 98[b]; (Herodes a Pilat) dřieve byla sta ſwa nepřietele = inimici erant ad invicem Luc. 23, 12 (ve zlomku Frimbursk., jejž v ČČMus. 1881 vytiskl p. J. Truhlář). Totéž jest ve stb. bê že Varaava sъ svoimi kovьniky sъvęzanъ *μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος* Zograf. Marc. 15, 7.

XXI. *Juří, řebří.*

Skloňování jmen těchto a podobných vykládá se v mluvnicích českých dílem nedostatečně, dílem nesprávně. Jsou to kmeny s koncovkou ьjъ, -ijъ a mají se ku příslušným kmenům -jъ a -ъ právě tak, jako kmeny -ijo ke kmenům -jo a -o a jako kmeny -ija ke kmenům -ja a -a; t. j. Juří: oráč: chlap = znamenie: moře: město = paní: dušě: ryba. Skloňuje se tedy *Juří, řebří* jako *oráč, meč;* ale koncovka se pak ještě stahuje a stažení vykonáno již v době předhistorické. V době historické pozdější podléhají jména tato analogii, která je přenáší ze sklonění jmenného vlastního do složeného. Na př.:

Sing. Nom. *Juří*, Nom. Akk. *řebří*, *-í* m. *-ьj*, *-ij:* svatý Jurzi Jiř. 34; svatý Antoný Alb. 34[a]; druhý hrziebi Ans. 1; bych ten hrziebi zasě vyňal Hrad. 132[b]; tehda právo o to hrzieby Rožmb. 144; rozprostru trſiewi mój calceamentum ŽKlem. 107, 10; trziewi mój ŽKap. 59, 10; nejsem dóstojen ten trzewi nositi Mat. 36; jest bosého ten trzewy, jenž u tebe schna kazí se Štít. uč. 140[a]; Jutka jako rzyepy sedieše DalC. 42; (Jutka jako) rziepi sě dirzieſe DalH. 42; když vyple.. rzyepij z koňské hřívy DalC. 46; rzebrzy nebeský Pass. 439; viděl jeden rzebrzy vysoký Pass. 525; rzebrzy postavivše Pass. 490; Poděbrazští rzebrzy na štítě přijěli DalC. 47; ten rzebrzy Jakob u vidění viděl Krist. 3[a]; ten pondielij Lobk. 2[a]; podyahnij Hořek. 13[b].

Sing. Vok. měl by zníti *Juřú*, *-iu*, podlé oráču, *-ju*; přehlas. *-í*; v dokladech mně známých (Jiří Pass. 228; Juří, Vin-

cencí, Brikcí, Jiljí, Bonifací, Maurici, Ambrosí v litaniích při ŽKlem. 137[a]—138[a]) mohou však tvary s *-í* býti nominativy vzaté za vokativy.

Sg. Gen. Akk. *Juřie*, Gen. *řebřie*, *-ie* z *-á* a toto z původního *-ija:* okolo svatého yurzye DalC. 45; od sv. Gyurzye Rožmb. 273; lidé chválé gyrzye Cis. Mus.; kostel svatého Girzije Lobk. 82[b] t. j. *-ie;* u sv. gylgije Štít. ř. 130[a]; ciesaře decie, antonye, Theodoſie, tyberie, svatého yerwazie a protazie, Nazarie, remigye, alexie, wyncencie atd. viz Listy filol. 1881 str. 99; tyuſſycz sě jich rzyebrzye chváti AlxV. 163[b]; — odchylkou podlé sklonění složeného: kněze Girzijeho Lobk. 3[a] atd.

Sg. Dat. *Juřú, řebřú, -iu,* přehlas. *-í; -ú* z původního *-iju:* tyburchu Cis. Mnich. 97[a]; k svatému Gyurzyu DalC. 32; k sv. Girzij Řád. pz. 84; svatému Alexy Pass. 326; svatému Antony Alb. 30; — odchylkou *-iemu:* k plavčiemu Tm. 87. a j.

Sg. Lok. *Juří, řebří* a *-ú, -iu* (jako oráč*u* a chlap*u* vedlé oráč*i* a chlap*ě*): po světiem Jiří Řádpz.; po sv. Jiljí Břez. 47; po tomto rzebrzy Krist. 3[a]; aby po rzebrzy lezli Pass. 230; po rzebrzi ho kázala svésti Pass. 505; Čechové po rzebrzy na zeď leziechu DalC. 47; — odchylkou: po králi Jiřiem Záp. Měst. 309 atd.

Sg. Instr. *Juřím*, *řebřím;* tvaru žádaného s *-iem* nenalézám (srov. du. J. *-íma*, pl. D. *-ím*, sg. I. znamen*ím* atp., všude z pravidla *-í-* místo žádaného *-ie-;* bezpochyby vlivem tvaru *-í*, jenž se bral za kmen): tvým synem allexim Pass. 325, před svatým Anthonym Pass. 95; — odchylka zvláštní: v pondělí před svatým Jiří Břez. 34, t. j. *Jiří* neskloněno; z forem pádů jiných, které změnami hláskoslovnými ztratily bývalou rozmanitost koncovek (z Gen. *-ie* stalo se zoužením *-í*, z Dat. *-iu* stalo se přehlasováním též *-í*, atd.), vyvinulo se pravidlo, že prý jména *Jiří, Jiljí* atp., když mají při sobě přívlastek *svatý*, jsou nesklonná.

Du. NAV. *Juřie*, *řebřie; -ie* z *-á* a toto z původního *-ija*: dva rzebrzie Pass. 418; ta jistá rzebrzie tamt.

Du. GL. *Juřú*, *řebřú; -iu, -í*. Dokladů pro tyto pády nemám.

Du. DJ. *Juříma, řebříma* (strany *-í-* srov. sing. Instr.): těma rzebrzima Pass. 418; mezi nimažto rzebrzima tamt.

Plur. Nom. Vok. *Juří, řebří:* o sladcí hrzyeby Jezukrista Modl. 64[a];

Pl. Akk. *Juřie*, Nom. Akk. *řebřie* (zouženě *-í*): andělé ponesú kříž, hrzyebye . . Modl. 63[b]; mimo hrzebye ML. 2[b]; wyrczi hrziebye Rožmb. 70; skrzě trziewie jeho Mat. 36; ševci činie z kóžě trzewye Štít. uč. 94[a]; ti lidé méně sě milují, než třevie své, neb třevie své na každý den utrú sobě Alb. 53[b]; szuvši trzewie Tm. 371; selské střeví Reš. Ig.; střeví prostranné Lomn. Jg.

Pl. Gen. *Juří*, *řebří:* od náhončí Saulových Bib. Kral. žalm 59; bez střeví Vel. Jg.; všech střeví Jg.; — odchylkou *-ích*: z osídla lowczich ŽKlem. 90, 3; z těch dvú lowczich Mill. 64[a].

Pl. Dat. *Juřím, řebřím* (stran *-í-* v. sg. Instr.): káza sě svým lovčím sníti Tm. 141; plavčím nohy i ruce utěl Tm. 54.

Pl. Lok. *Juřích, řebřích:* po hrzyebych Modl. 55[b]; v úzkých trzievich rkp. stol. XV (v. Listy filol. 1878, 229); po řebřích DalJ. 47 rkp. Ff.

Pl. Instr. *Juřími, řebřími* (koncovka žádaná *-í* z pův. *-iji* se nevyskýtá): tvými hrzyebymi Modl. 67[b]; železnými hrzebymy ML. 2[b], 116[b], Pass. 202; hrzyebymy provrtán ML. 20[a]; železnými hrziebymi Krist. 100[b]; nohy hrziebymy k kříži připaty Hrad. 41[a]; nohy hrziebymy probichu Hrad. 89[b].

Taktéž skloňuje se *září,* vzniklé ze zář*ij*, zář*uj:* zaruy September v Breviáři XIV stol.; zarzwy Boh.; zarzyg v kalendáři při ŽPod. a v Rozk.; Gen. *zářie* zouž. *-í,* atd.

XXII. *do Čáslavě* atp.

Jména tato jsou adjectiva possessiva od příslušných jmen osobních: *Boleslav* (t. j. *-v*) od jména osobního *Boleslav* (Gen. *-a*), *Čáslav* od *Čáslav*, *Jaromiř* n. *Jaroměř* od *Jaromír, Choteč* od *Chotek* atd. V době starší jsou rodu mužského: před olomuczem, před wratyslawem (městem) DalC. 82, mlady boleslaw (město) tamt. 32; později berou se za feminina, Mladá Boleslav atd. Analogie: rus. Jaroslavlь (masc.) atp.

Náležité sklonění těchto jmen bylo tedy a jest dosud podlé ja-kmenů mužských nebo ženských (*oráč, duše*): Gen. Čáslavě, Chrudimě atd. Ale časem vyskytuje se v Gen. odchylkou koncovka *-i*, která ukazuje k i-kmenům (*kosť*); theoretikové odporoučejí pak v mluvnicích a slovnících chybně tuto koncovku za správnou, chyba šíří se odtud po jazyce spisovném a vniká jako novota i do lidu. Proto však nepřestává býti správnou koncovka *-ě*, která je známa lidu i spisovatelům dobrým a je pravidlem ve všem jazyce starším, až do chybné theorie novověké; a poněvadž táž koncovka *-ě* jest i zřetelnější než *-i* (vzhledem k rozdílu od Dat. a Lok., které mají též *-i*), bylo by přáti, aby zůstala ve svém právu. Příklady: do Boleslavě DalJ. 29, u Chrudimě DalJ. 45, okolo Chrudimě tamt. rkp. Lobk., do chrudymye DalC. 57, do Chrudimě DalJ. 57 rkp. L. a Ff., ot kurzymye Hrad. 4[b], Jana z Postúpimě Svěd. (XV. stol.), z Przybramye ODub. 121, Václav Wunderwein z Radimě (Zápisy, XV. stol.), města Soběslavě Břez. 12, do strzyhomye DalC. 57, u strziehomye DalC. 51, z Vlašimě Arch. Č. 1. 400 (1415), do Vratislavě Spisy Karl. 61, u Vratislavě tamt. 61, z Vratislavě tamt. 62 atd. Odchylek s *-i* jest v době staré velmi málo: (města) strzehomy DalC. 45; v pozdějších opisích Dalimila bývá někdy

-i za *-ě* rukopisů starších: u Střehomi 51 rkp. Ff. (proti u strziehomye rkp. C), do Chrudimi 57 vyd. Ješ. (proti do chrudymye rkp. C), Boleslavi 29 a 31 rkp. VL.; do Boleslavi v. do Boleslavě Háj. (cit. Jg.).

XXIII. *slza.*

Slovo toto v češtině staré bylo jednoslabičné, *l* v něm bylo tedy souhláskou. Svědčí tomu 8slabičné verše:

ſlzy potóčkem sě valéchu Kat. 80,
aby s pláčem ſlzy prolila Hrad. 29^{a},
proč pláče i ſzli (sic) mu tekú Hrad. 103^{b},
mastí mažíc ſlzamy myla Hrad. 32^{b}, 29^{b} atd.

Podlé potřeby mohlo se však bráti také za dvojslabičné:

a svým ſlzam smieru ulož Hrad. 35^{b}.

Z jednoslabičného *slza* vysvětluje se pl. Gen. sl*e*z proti nč. *slz:* v novočeském dvojslabičném *slza* má *l* úkol samohláskový (slabikotvorný), ve stč. jednoslabičném *slza* bylo *l* souhláskou a musila se tedy přidati samohláska zvláštní *(e)*, poněvadž by slovo to bylo jinak bez samohlásky; na př. u podoľú ſlez ŽWittb. 83, 7; ot ſlez 114, 8; chlebem ſlez ŽKlem. 79, 6; údolé ſlez tamt. 66^{b}; tvých ſlez ML. 1^{b} a Hrad. 32^{a}; mnoho ſlez Hrad. 103^{b}; svých ſlez AlxV. 1890; a j. často. V jiných pádech mimo pl. Gen. není příčiny pro *e;* výklad, že by toto *e* patřilo také pádům jiným a že by Gen. *slez* patřil k Nom. *sleza* a Gen. *slz* k Nom. *slza*, je chybný.

Analogií je v Gen. pl. i koncovka *-í*, a ta vyskýtá se již v době staré, *slzí* vedlé *slez*: těchto ſlzy Modl. 33^{b}, ote ſlzy t. 114^{b}, studnicě ſlzy t. 129^{b}, daj mi milosť ſlzy t. 116^{a}, bez ſlzy Alb. 92^{b}. V Modl. čte se také Lok. we ſlzech 2^{a}, po ſlzech 114^{b} m. slzách, we ſlzach ŽW. 125, 5 a ŽKlem. tamt. w ſlzach ŽW. 79, 6 a ŽKlem. tamt. V dialektech přešlo toto slovo (spolu s jinými, jež mají koncovku *-za*, *-sa*, *-la*) i v jiných pádech do vzoru *duše*: slze ti zalejó tvý očinka Suš. 360.

XXIV. *v* a *do* při pojmích pohybu.

Při výrazích pohybu udává se genitivem s *do* směr a cíl pohybu, předložkou pak *vъ*, *v* s akk. znamená se, že do nitra věci některé pohyb se děje; opak k *v* je *z* (*izъ*), k *do* pak *od.* To platí dosud ve slovanštině jihovýchodní. Od pravidla toho uchyluje se však slovanština západní (češt., polšt., srbština lužická a také maloruština), kladouc *do* s gen. místo *vъ* s akk. Miklosich 4. 395, 396 a 522.

Ve staré češtině nalézá se hojně dokladů, svědčících, že dotčené pravidlo platilo kdysi také u Čechův, totiž dokladů, v nichž jest *v* (před retnicemi bývá *u*) s akk. za nynější *do* s gen. Na př. potom jej *v hrob* položichu Hrad. 121^{a}, místo

nyní obvyklého *do hrobu;* v hrob sě vkloni t. 31[b]; má duše moci bude jíti v hrob mého pána t. 38[a]; když tě v rov vložila bieše t. 43[a]; vložichu jej v rov t. 13[b]; liška sě w nyeyſtiegi vtoči t. 129[b]; (liška) pusti čbána v studnici t. 130[a]; když sě v ten les vebrachu t. 5[b]; přiď ke mně v les t. 111[b]; venda v tu zahradu t. 79[b]; volajě k tobě v nebe t. 122[b]; oba črt u peklo vsadí t. 95[b]; kdyžto sě (Maria) v chrám uvodila t. 69[a]; poprovodichu jeho v chrám t. 70[b]; bra sě v školu t. 78[b]; vcházějě v dóm t. 42[b]; vjěl v jeho dóm t. 100[a]; navrať jiej duch v jejie tělo t. 44[a]; v hlavu, v líci jeho vzbichu t. 83[a]; bych ten hřěbí vrazil v jeho nohu t. 132[b]; ti diablu v čelisť vkládají t. 97[a]; (žalosti) ve všě sě u mé údy vkladly t. 55[a]; přijmeš boha v sě t. 62[a]; dobudeš mi kvasnic v těsto t. 136[b]; je (tělo) v nové plátno uváza t. 93[a]; vendu v dóm tvój ŽW. 5, 8; (Jan Petra) v dóm uvedl Krist. 96[a]; ktož nevchodí skrzě dřvi v ovčí ovčinec t. 71[a]; tiem mě jako v ráj posadíš Kat. 190; Šimon čarodějník.. všěcky knihy své u moře uvrhl Pass. 294; bych jie (masti) komu v zuby podal Mast. 168; upade v osidlo AlxV. 96; krále v ruku zastřělichu t. 2125; udeři jej v helm t. 1686; vtě jemu v ščít t. 1705; běžíš v oheň i u vody t. 1863; vojska šla v stanoviščě AlxBM. 7, 20; atd. Pro rozdíl mezi *do* a *v* poučný jest příklad: (Břěcislav) do kláštera jěde.. a když Čechy (Čechové) v klášter jdiechu, skry sě (Jutka) za oltářem DalH. 42. Ovšem již v památkách starých vyskytují se též příklady s *do* m. *v*: s ním sě vložím do rova Hrad. 42[a]; tu jej žena do nich (katrčí) strči t. 127[a].

Platilo tedy pravidlo svrchu dotčené před časy také v češtině a odchylný způsob nynější vyvinul se teprve později.

XXV. *Akkusativ jedn. mužských a-kmenů měkkých i tvrdých.*

V češtině nynější mají jména neživotná koncovku vlastní: *dub, meč;* jména životná koncovku *-a, -e* t. j. tvar genitivní vzatý do funkce Akkusativu: *pána, hada, oráče, koně* (a stč. *Juřie*). Rozhoduje tedy mezi obojima tvary životnost.

O češtině staré učí se, že forma akkusativní byla původně *pán, oráč* atd.; pak že jména životná dostávala pro Akkusativ formu genitivní: *pána, hada, oráčě, koně.* Ale výklad tento potřebuje opravy a doplnění.

Původní tvar Akk. tohoto byl ovšem *pán, oráč, Juřij* atd. Potom klade se Gen. za Akk. Avšak mezi tvary těmito nerozhoduje životnost, nýbrž osobnost t. j. ta okolnost, znamená-li jméno bytosť osobní, anebo neosobní (ať životnou nebo neživou); tato mají v Akk. tvar starý, ona tvar genitivní. To nalézám pravidlem ve stol. XIII. až XV.:

pána, oráčě, Juřie (osobní);
had, dub, kóň, meč, hřěbí (neosobní, živ. i neživ.).

Teprve později stává se genitivní forma pravidelným zástupcem Akkusativu také u jmen živočišných: *hada, koně;* a odtud teprv jest rozhodující známkou mezi obojima tvary životnost bytosti znamenané, místo bývalé osobnosti: *pána* a *hada* proti *dub*, *oráče* a *koně* proti *meč* atd.

K tomu některá připomenutí a doklady.

1. Tvar genitivní vystupuje velmi záhy: abychu poznali tę boga věrna EJ, vedlé aby Lazar viděli tamt.; v glossách Greg. (ok. r. 1100) tlumočeny jsou latinské Akkusativy česky formou genitivní simulatorem licemerca, auctorem pocinatela, virum popularem ludſka, latitantem taiacego ſa, commorantem medlaiucego.

2. Tvar starý vyskýtá se od XIII. stol. jen archaisticky: črt v Strachkvas vstúpi DalJ. 32 (v toho Strachkvasa DalC. tamt.); potočichu posel brzý Alx.; zvláště v některých vazbách a při některých jménech *(bóh, král, ciesař, kněz, muž)* archaistická forma zůstává: pro věčný bóh Kat., úfaji v bóh Alx., za král DalJ. 55, před král Alx. Hrad., před ciesař Pass. (Výb. 1. 295), za kněz DalStrah. 4, já nikdy nepójdu za muž Kat., za muž jíti jíti tamt., bude jmieti svój muž Hrad. 118[a], a dosud Us. pro bůh, slc. ísť za muž atd.

3. Příklady starých Akkusativů jmen živočišných: Libuše *kóň* osedlaný bez uzdy pusti DalJ. 4; jeden bohobojný kóň osedlaný jemu dáváše DalJ. 30; druhá (dievka) prázdný kóň vodieše DalJ. 8; před kóň DalJ. 19; na kóň DalJ. 42 a j.; oděl svój kóň Hrad.; přiveď mi muoj kóň vášnivý Gesta Rom.; na kóň jemu pomožechu Troj.; dosud: (stup) na můj kůň Sušil 178, (skoč) na můj kůň Suš. 23; vzem pěkný *koník* svuoj Gesta Rom.; hospodář *oř* přijedna Tm., jemu oř přijedna Td. 22, na oř vsěde Td. 44 (v Tristramu a Tandariaši často tak a nikdy jinak); výborný *hynšt* jemu posla Živ. Karl.; kažte ke mně bujný býk přivésti Pass. 80; vzkřěs ten *býk* tamt.; jej (Daria) svieži vňuž *vól* léní AlxV. 158[b]; učinili *telec* ŽWittb. 105, 19; nad telec mladý ŽKlem.; také *oslík* a *volek* pojě s sobú ML.; *beran* offérováše Pass. 268; aby jědli *beránek* ČE.; kázal beránek upraviti Hrad.; chudá žena jediný *vepř* měla Pass. 138; vdova ten vepř zabila tamt. 139; na každý vepř Vel. Jg.; (kněz) zastřěliti *jelen* chtieše Hrad. 5[b]; pozdě *zajéc* honíš Spor 364; sem-li ten *pes* ukradl Rožmb. 176; jedovatý *had* odtad vyhnal Pass. 422: v svém svědomí ten *črv* maje ŠtítV. 101; druhý den naleznú črv Mand. 18[a]; cediece *komár* a *velblúd* sehltajíce Krist. 83[a]; (Tristram) zabil ten *drak* škodlivý Tm. 81; když Tristram zastřeléše *ptáček*, buďto *drozd* nebo *hřivnáček* Tm. 216; vzav *jestřáb* Háj.; atd. Příkladů takto pravidelných jest ovšem veliké množství; odchylka zřídka se vyskýtá: na vlka voláchu DalC. 67.

4. Jména *duch* a *běs* mají Akk. podlé neosobních: otejmeš duch jich ŽWittb. 103, 29; vyšli duch tvój ŽKap. 103, 30; skrzé tvój svatý duch Modl. 21[a]; měl jest sv. Dionysius duch

proročský Pass. 548; navrať jiej duch jejie Hrad. 44[a]; pohan jsi ty a běs máš ČEvang. Rozbor 709; vymietajě běs tamt.

5. S pravidlem, že tvar je rozdílný podlé toho, znamená-li jméno bytost osobní nebo neosobní, úplně srovnává se ta okolnost, že při personifikaci také jména bytostí živočišných ano i věcí neživotných mají koncovku genitivní: nesu *čbána*, mého milostného pána (praví liška v bájce) Hrad. 129[b]; liška čbána zoči tamt.; žáby za král *pně* jmiechu DalJ. 55; bychom pně za král jměly tamt.; (žáby) svým králem *čápa* učinichu tamt.; sem patří snad také: přěnesl poledn'eho *větra* s nebě transtulit austrum ŽWittb. 77, 26.

6. Mnoho shodného s tímto pravidlem staročeským nachází se také ve stslov. rukopise Zografském (podlé dokladů, které tu shledal p. stud. fil. J. Kaňka).

7. Také v Nom. plur. týchž kmenů, když se za něj béře tvar akkusativní (*duby, meče* m. staršího *dubi, meči*), mívají někdy jména životná neosobní (živočišná) tvar ten, který jinak v češtině nynější (spisovné) náleží jen neživotným, na př. konye jejich jiným nejsú živi než .. Mill. 43[b]; ve třech neděléch vylehú se z vajec kurzencze Mand. 18[b]; skořepiny, ješto se husence z nich vyléhnou Jg.; skořepiny vaječné, z kterých se kuřence vyléhnou Jg.; koně Us.; struhy (pstruh), raky dial. doudl. Kotsm. 21; struhi, kapri, křivánki, ftáki dial. mýt., Jireček ČČMus. 1863, 339; slc. z pravidla hady, ptáky, holuby atd. Zde tedy táž známka jakož při Akk. *pána*, *had* (osobnost, nikoli jen životnost) proniká.

XXVI. *Imperfektum významu kondicionalního.*

Imperfektum znamená děj v minulosti opakovaný nebo děj v minulosti trvající (a v tom i děj v minulosti současný). To jest význam imperfekta všeobecný. Ale kromě toho vyskytují se při stč. imperfektu některé syntaktické zvláštnosti, mimo jiné též význam hypothetický, kondicionalní: *utečiech* asi = byl bych utekl, málem jsem utekl, *vendiech* = byl bych vešel a p. Na př.: tehdy snad zhnyech tunc forte periissem ŽWittb. 118, 92; již hrad na ztraceňú biefe, by sě byla ciesařovna nedomyslila .. takto volati DalH. 39; vítěze onoho (Filotu) potka Saracenstva mnoho; v ten čas budyefye (t. j. budieše) bez ňeho, by nebylo otcě jeho . . AlxV. 1632; v ten čas bez města budyefye, by sě lépe nedomněli a s králem příměřie vzeli AlxV. 2134; Blažějóv syn do lesa běžieše a již ovšem utečieše, ale sukně jej črvená prosoči DalJ. 56; Vítek Ojieřovic .. již právě jat bieše, by sě neopravil spieše DalJ. 104; tu pan Jaň z Strážě po nepřieteléch jědieše a ovšem po nich v hrad vendieše, by byl s ním most u přiekop nelctal DalJ. 104. Srov. Mikl. 4. 786, 788, 808; Listy filol. 1875, 45.

Klasobraní po rukopisích.

XIII. Z Passionalu Musejního.*) *[327] Ziwot Swateho Arnolffa*

Swati arnulfus byl biſkup v myeſtye. meczy. u poczstye biſkupowem deſati*[328]*nazti. Ten yeſt bohu ſnaznye ſluzyl. weliki przyklad ſwe ſwatoſty ſwietu oſtawil. Nebo kakz koliwiek gſa rodu wyſokeho. wſſak wſſye pokori y ſwateho miloſrdye pln byl. Tak ſie czte w ſtarich kronikach. ze klodoueus genzto yeſt poſſel rodem od knyezat od toho mieſta gemuzto rziekayu troya po ſwey mattye. Ten byl prwny kral ſranczſky Od toho krale poſſel ſyn gmenem Clotarius. genzto po nem byl kralem francžſkym. Ten kral Clotarius miel dceru gyeyzto bliotylda rzekli. Tu poyal anſpertus knyezye acquitanſky moczni a welmi bohati. S nyzto gmiel botgiſum. otcye ſwateho arnulfa. W tyech czaſiech za cieſarzye mauricie. genzto byl prwy z hrzieczſke zemie cieſarz rzymſky. ſwati arnulfus ſie vrodyl od otcye Botgyſie; a od matki gyeyzto gmye ſwenia. W tu dobu yeden ſwati muz sczepan z dalekych wlaſty nawzchwale przyſſed tu. kdezto to dyetye ſwate chowachu. Gemuzto pocztywe witanye na tom dworzie wſſyczkny dawſſe. wedu geho k kolebcie. w nyeyzto to dyetye lezyeſſe. a tomu dyetyety iakz brzo w*u*oczy wezrziel tak ynhed proroczſkym duchem ſkyrzie ducha ſwateho zziewenye prorzekl. Wiezte to wſſyczkny. a mu rziecz pamatuyte. gezto toto dyetye bude prziewzaczne przied bohem y przied lidmi we wſſyey ſwatoſty. y we wſſyech ſlechetnich nrawiech Od nehozto wznykne kmen kralow ſlowutnich. y mnohich knyezy. To ſie wſſe potom naplnylo. czoz byl ten muz bozy o tom dyetyety prorokowal. A kdiz to dyetye w ſwuoy czas do ſkoly dano. tu w kratkem czaſie nade wſſye ſwe rownye proſpiel. w ſwem vczeny. tak gez ſie gemu miſtrzy dywiechu. W tom take w ſwem mladem dyetynſtwi tak tyſſye i tak nrawitye ſie gmiegieſſe. yakzto wſſyem mladim zaczkom przyklad dawaſſe. a kdiz tak ſlowutnye w umieny proſpiel przietele to widuce. k dworu krale Theodeberta gey przykazachu. za nehozto krale Theodeberta czaſow. bieſſe yeden wzaczni ſudy. Gnudulfus knyezye ſlo*[329]*wutni. palatinus. tomu gez bieſſe nad gyne. v mudroſty y we wſſyey dobrey radye poznani. mladcie ſwateho arnulfa poruczychu O tom ſie w ſtarich kronikach piſſe mnoho. kak yeſt na tom dworzie ſwati arnulfus y na gynich knyeziecich dworziech ſkrzie ſmyſl bohem dani nad gyna knyezata wyſſen. tak mnozie gez gemu hradi mieſta y rozliczne wlaſty byly w geho mocz poddani. W nemzto wladany ne yako tohoto ſwieta knyezata. ſwieczka. ale yakzto muz duchem

*) Viz Listy filol. 1881, 301.

ſwatim oſwieceni. wſſye ſwe wieci porzadnye poſobieſſe. Na czas ſie bohu modlil. chudim pomahaſſe. zamucenim vtieſſenu radu dawal. Ochotni bieſſe chudim. rityerzſtwu poczeſtni. zlym lidem byl hrozni· proty neprzatelom hyrdynni. a czymz ho buoh wiece wyſyl. tyem wzdi wieczſſy pokoru w ſrdcy gmiel. pro nezto ez rad bohu czeſt wzdawal. wſſyczkny ho u weliciey czty miegiechu· a ez ſie k bohu pokornye gmiel. wſſyczkny ſie ho protywnyci bogiechu. a tak gez byl czlowiek miloſrdni proto geho dobrota i geho duoſtogenſtwie oſtalo yeſt w geho kralowem pokoleny az do dneſnyeho dne. W tyech czaſiech podle bozieho zgednanye. poczyechu mu przietele y gyny rozliczny lidye radyty aby w ſwateho manzelſtwie w zakon wſtupil. Pro nezto kakzkoliwiek gyne ſobie w ſrdcy vmyſlil bieſſe. wſſak mudrey radye ſwych przatel powolil. welikeho rodu pannu· giezto gmie doda bieſſe. ſobie za manzelku poyal. Ta yemu bieſſe y we wſſyey cznoſty· y we wſſiey dobrotye powolna; ſ nyztoz gmiel dwa ſini gednomu gmie bylo glodulfus. a druhemu anchizus. Ta k ſwym letom przyſſedſſe· oba k weliciey czty przyſla· glodulfus byl biſkupem v meczy anchizus byl prwny na kralewem dworzie. A kdiz w to̅ czaſu ſwati arnulfus w duoſtogenſtwi na kralowem dworzie we wſſyey czty nade wſſye gyna knyezata bieſſe. wſſak proto na wſſye wiecy tohoto ſwieta malo tbal. nycz gyneho nycz *[330]* wiece nezadal. nez wzdi na to myſlyl. kak by od tohoto ſwieta ſie wzdale gezu kriſtowi ſluzil. W tom przyemyſſleny vdalo ſie mu do mieſta Trirzie giety. gyezzto mieſto w ſwem poruczſtwi miegyeſſe. tu przieſ moſt gieda. biſtrzynu hluboke rzieky gieizto mozella dyeyu opatrzyw· tanulo mu na ſrdci ſwatim wdeſſenym wezrziew w nebeſa. snem s ſwe ruki prſten proſtrzied rzieky ſ moſta wrhl. a takto k ſobie w ſrdci rzka· Spaſiteli wſſemohuci gezu kriſte. genzto wſſeho ſwieta wieci na wieki wies. a wſſe yakz twemu ſwatemu boztvi libo yeſt poſobyſſ. racz my mych hrziechow odpuſczenye gyſte znamenye daty. yakoz ſi dal dawnemu gedeonowi geho swityezeny znamenye. runo wlni ſkropenye. Takez mily hoſpodyne y mnye racz daty to znamenye. kdiz mi ſie moy prſten nawraty bych potom poznal· gez mam od twe ſwate miloſty mym hrziechom odpuſczenye. a to rzek y giel pricz. A tak od toho dne poczye po wſſie czaſi myſlity. kako by ſwe ſbozie. chudim pro buoh rozdada· bohu ſluzyl. W gednu dobu pozwaw k ſobie ſwu dwu ſynu. poczye k nyma takto mluwity O ma prziemila ſini. ma krwi. me utyeſſenye. znamenayta to. kako nam yeſt trzieba. na to̅to ſwietye dobywaty ſobie kralowſtwie nebeſkeho. Kteri toho wzatek gma· wſſeliky czlowiek. genzto yeſt k nebeſkemu kralewſtwi ſtworzen· gez ſie w tomto ſwietu kocha. a dyablowemu pokuſſeny powoluge. a tak v welike nedoſtatki ſweho ſwiedomie vpada. Pro nezto ſwaty otcy sznamenawſſe tohoto zleho ſwieta leſt. ode wſſye czty ſwieczke chwaly yakz naydale mohli ſie wzdalowali. protoz li ſu na wſſem zahynuli. ne na wſſem ale nyekterzi ſtado paſli. awſſak

na kralowy ſtuol poſazeny. a ſlowutnye koronowany. neb ſu byli bohem woleny Paklit yeſt ten prziklad mal. wezrzy na wſſemohucieho krale gezukriſta. genzt ſie yeſt ne z moczne tohoto ſwieta kralowni. ale z pokorne dyewicie marie na . . . .

[Zde scházejí v rukopise čtyři listy.]

[331] na yeho modlitewna. toho kragi[e] lidem znama yeſt. przied nyzto ſtogy yedno drziewo welmi kraſne gym wſazene. Przie[d] tyem ta hora kropie wodi nemiegieſſe. a yakz ſwati arnulfus za to boha poproſil tak ſie kraſna ſtudnycie tekucye vkazala. a ta yeſt tu y do dneſnyeho dne. A kdiz na tey puſczy ſwati arnulfus mnoho czaſow bohu ſnaznye ſluzye rozliczne ſwuoy zywot trudyl. k tomu ſie czaſu prziblizil. w nemzto na wieky bohem przyhotowana odplata gemu miela dana byty. Nemocz nan trudna vderzyla. w nyeyzto kakz moha k ſwemu przyeteli romaricowi przyſſed. gemu y ſ gynimi powiedyel. a rzka. Wiezte to gezt ſie yuz meho zywota czaſi konagy. ay przyemili mogy ſynowe. tot mi ſie yuz ta hodyna blizy. w nyeyzto wſſe to czoz ſem kda pomyſlil. czoli ſem kdi vczynyl. wſſeczkno bude polozeno na wahu. Pro nezto was ſkirzye ſwatu prziezen waſſy. gijzto ſte kdi ke mnye mieli proſſyu. abyſte proſili mileho gezu kriſta. by mu miloſrdnye duſſy ſudyl. Nebo kdiz yeſt to tak ez dyetye gednoho dne w ſtarzy. nenye ſwrchowanye czyſto przied hoſpodynem welmi wiece my. gijzto czym ſmy dele na ſwietye byli. tyem ſmy ſie v wiece hrziechow uwalili. ale gedyna nadiegie k bohu, gijzto kazdi ſbozni ma. ta czyny uczaſtna miloſty bozye. A protoz dyetky me mile: tyelo meho ſpaſitele mnye dayte aby czoz ſem kda zameſkal pro me krzehke tyeleſenſtwie raczyl mi odpuſtyty hoſpodyn. pro ſwe ſwate miloſrdye. Tu ſwate bozie tyelo przygem. od ſwe bratrzicie odpuſczenye wzem. gym ſwe pozehnanye oſtawiw. w nyzto dobu okolo neho ſwati prowod piegyechu duſſy puſtyl. gijzto ſwatu duſſy andyelee ſlawnye do ſwych korow przygieli. tu kdez widy boha w geho ſwatem weleſlawenſtwi wieky wiekom amen. Mohl by ſie nyekto podywity a rzka procz ſie ge tak arnulfus ſwati otecz gſa. wztraſſowal. ez ſie tak ſnaznye ſwey bratrzy modlitwie poruczal. a yſa ſwati czlowiek. K tomu yeſt odpoviedyenye. Ez kakz koliwiek ſwe dobroti gyſtoſt na ſobie czlowiek zna. wſſak proto dokad w ſmrtedl*[332]*nem tyeleſtwi bydli nykda bezpeczen nenye. pro nezto ſie wzdi ſwiedomie bogy. Neb toho oko czlowieczye pamiety obezrziety nemoze. yeſtli w czem bohu czlowiek wynen. protoz ſie wzdi kazdi. y dobry gſa wzhrozuge. dokad nebeſke gyſtoty neduoyde. A kdiz ſkonczenye ſwateh[o] arnulfa biskup meczſky Georicus wzwiedyel ſezwaw k ſobie okolnye biſkupy knyezy y zakowſtwo rozliczne. y gynich lidy mnozſtwie s ſobu pogem; na tu puſczy ſie bral. tam gemu ſluzbu naboznye vczynywſſe. tyelo ſwate duoſtoyny[e] a cznye w hedwabne poſtawcie obynuwſſe. do meczye na pochowawanye neſli. Czo ſie yeſt na tey cieſtye dywow dalo.

9*

o to~ ſie mnoho piſſe. Kdiz ſie k mieſtu Meczy. s ſwatim tyelem prziblizychu. weſken lid proty nym daleko przied mieſto ſ weliku chwału wynydu. Krzyzy ſie zlaty u powietrzy ſtwiechu. koruhwy trzepetachu. knyezye w drahich ruſſyech meſnich. ſie zrziedychu. weſken lid radoſcziemi plakaſſe. przygymagicz tak ſwateho otcye tyelo. a ten ſye za ſczaſtneho gmiegieſſe. ktoz ſie mohl geho noſidl dotknuty. Czo ſie tu dywow na geho pochowawany y potom w rozlicznich czaſſiech ſtalo. o tom ſie dluho piſſe kak ſu ſlepi prozrzieli. hluſſy ſlyſſyeli. belhawi chodyli. nemoczny vzdraweny. malomoczny oczyſczeny. mnoha utyeſſenye rozliczny hrzieſny u geho ſwateho hrobu miewali. geſto ſie geſcze y dneſ wzdi dyegy. ſkyrzye miloſt ſwatoſty ſwateho arnulfa. Byl yeſt ſwati arnulfus v meczy biſkupē patnadzte let a deſiet dny. za czaſow cztirz porzad papezow. To ſu byli. Bonifacius. Honorius Seuerinus Johannes. za cieſarzo^w Eraclio a geho ſina conſtantina.

(Swati praxedy)

Swata praxedis dywicye; byla ſeſtra ſwate potenciani a tye gſta ſeſtrzie byle ſwateho nowata a ſwateho tymothee. Ty ſu od ſwatich apoſtolow krzeſt przygieli. a kdîz za gich czaſow welika pohroma na krzeſtani od pohanow byla ſpadla Tyto ſwiety krzeſtanſka tyela pochowawali. a naypoſle *[333]* weſken ſwuoy ſtatek chudim rozdawſſe· mnoho dobreho czynyece. bohu ſnaznye ſluzyece ſwe zywoti u bozie skonali. a gemu ſie doſtali ſ nymz kralugi na wieki. Ty ſu byli ten czas po bozyem narozeny po ſtu a po piety a ſeſtydczat letech*).

[343] (S. Apolinariusa).

Swati apolinaris byl ſwateho petra apoſtola vczen*[344]*nyk. ten do mieſta rawenni swatim petrem z rzyma poſlan. a tu yednoho tribuna pany vzdrawil. a tribuna ſe wſſy czeledy potom krſtyl; To wewoda tyech wlaſty uſſlyſſaw ſwateho apolinariſſi^e gyety kazal. y weſty do chramu aby ſie gych modlam modlil A kdiz ſwati apolinaris pohanſkey knyezy wecye· procz przied tyemito waſſymi bohy zlato a ſtrziebro nadarme wiſy. lepe by bylo chudim pro buoh daty. W ta doba gey uchopywſſe kygy na ſmrt ubychu. Tu gey an yedwa zyw vczennyci yeho wzemſſę. k gednyei cznyey wdowie w duom wneſli· a ſſeſt mieſieczow hogyli. Odtad wſtal y ſſel do yednoh^o mieſta gemuzto klaſen dyegy. aby yednoho nyemeho vzdrawil. A kdiz w dom wnyde. tehda gedna dyewiczka w nyeyzto bies bieſſe. wolaty poczye. gdi od nas prycz ſluh^o bozie.

---

*) Legenda o sv. Martě, která v rkp. na str. 333—343 následuje, otištěna jest v Ukázkách (při Listech filol. 1878) str. 8 sl.

anebot ynhed nohi ſwiezycz kazy tye z mieſta wywlecy. Tomu dyablu ſwati apolinaris polaw. z toho tyela ynhed gey wyhnal. a potom za tohoto nyemeho genz byeſſe vrozeni czlowiek hoſpodynu ſie pomodliw gemu mluwenye nawratil. pro nenzto dyw wiece nez pat ſet czlowiekow uwierzilo w gezukriſta. W tu dobu pohanowe gey polapywſſe. a geho ſie welmi nabywſſe zapowiedyechu aby nykdye iezucriſta neymenowal. proto ſwati apolinaris toho neprzieſtal. ale na zemi lezye ano ho tepu wolaſſe a rzka prawy buoh yezus kriſtus. Od*tad* gey pohany wzdwihſſe. kazachu mu na horuciem uhli boſu nohu ſtaty. a kdiz yeſcze yezu kriſta menowaty neprzieſtal· z mieſta gey wyhnachu. Toho czaſu riſſawy patricius wewoda rawenſki dceru nemocznu miegieſſe. po ſwateho apolynariſſye ·poſlal. aby yu vzdrawil a yakz ſwati apolinaris w geho duom wnyde tak ta nemoczna vmrzie k nemuzto patricius wecye. Dobrzie by bylo by byl nykda do meho domu newchodil· nebo yakz ſi wſſel. tak ſie bo*[345]*howe moyu rozhnyewali. me dceri zywity nerodyeli. a ti prziſſed· czoz yuz vczynys K tomu ſwati apolinaris vecie. Neboy ſie. yedyne mi na tom prziſiez budelit zywa. aby gyey neprziekazal w gezukriſta wierzity. A kdyz mu prziſieze Tehda ſie ſwati apolinaris za ny bohu pomodlil a ynhed ta mrtwa wſtawſſy yezukriſtu podyekowala. s matku a ſ welikym mnozſtwym krzeſt przygemſſy w czyſtotye oſtala. To uſlyſſaw cyeſarz rzimſky· po liſtech ſwemu ſudy wzkazal abi ſwateho apolynariſſye gma przipudyl yeho aby ſie modlam modlil. anebo aby gey prycz z kragie zaſlal. A kdiz ten ſudy poczie ſwateho apolynariſſie k tomu nutyty wele ſie modlam modlity toho ſwati apolinaris nykakz nechtyel vczynyty. kaza yeho kigy byty. a wzpiet za rucie viezycz nahuoru wztahugycz· na zemi ſpuſcziety· a w geh° rani nowo kygy bite horky war lety· a nawazaw nan tyezke brzieme zeleza zahnaty pricz kazal. Toho dele krzeſtyene trpiety nemohſſe na pohani ſie rzytychu. a gich wiece nez dwie ſtye zabichu. To vzrziew ſudy ſie ſkril. a ſwateho apolinaryſſie w ſtraſtni zalarz wſadity kazal· a potom ſwazawſſe ſe dwiema zakoma a ſe dwiema rityerzoma na kora^b wſadywſſe. do dalekich wlaſty zaſlali. tu na morzy ſwateho apolinariſſie proſbu welikeho nebezpeczenſtwie zbaweny. tu ſie ta dwa rityerzie krſtyta Po tyech czaſiech ſwati apolinaris do rawenni ſie wratyl. Tu ho pohan^e polapywſſe k modlam do chramu uwedſſe welechu ſie gym modlity. Tehda ſwati apolinaris wida modlu poczye yu poklinaty. a ynhed ſie modla letyewſſy rozbila to widuce pohanſka knyezi^e ſudcy yemuzto Taurus rzekli na wiezienye geho dali. ale yez tomu taurowi ſwati apolinaris ſlepeho ſyna bieſſe uzdrawil. proto w ge*[346]*zu kriſta uwierziw yeho za cztirzi leta w ſwem gednom dworzie taynye chowal. Potom knyezata pohanſka przied weſpezianem nan zalowachu pro nezto weſpezianus liſt do rawenni poſlal przikazugie ktoz by proty bohom na czem ſhirzil. abi zato doſty vczynyl. anebo z mieſta wypuzen byl. a k tomu rzka. ne-

ſluſſye nam pomſcziewaty bohow. ale ony ſami hnyewagili ſie nad ſwymi neprzateli mſtyete ſie. W tu dobu patricius vida ano ſwati apolinaris ſie modlity modlam nechce· dal ho v mocz yednomu rityerzowi genz nad gynimi rityerzi byl. a krzeſtan tayni· ten ſwateho apolinariſſie poczie profity. aby a ſa mezy malomocznimi na czas ſie pokril. mezy nymizto tebe na czas hledaty ſie nedomyſlee az by hnyew pohanſky yminul. To pohany wzwiediewſſe ſwateho apolynariſſie poſtyhſſe na ſmrt geho ubili. Potom bity ſedm dny zyw byl krzeſtani u wierzie potwrzugie. duſſy puſtyl· a to ſwate tyelo. krzeſtyene cznye pochowali. Toho ſwateho apolinariſſie zywota popſanye· v pieny ſwe wſſye ſwati ambroz potwrzuge· a takto o nem mluwi. O przieduoſtoyneho dywu powyſſeni biſkupe ſwati apolinarziſſy. genzto ſi ſ biſkupſtwie ſweho· duoſtoyenſtvim od hoſpodina apoſtolſku mocz przyyal. a w ſwey yuz tyezkei ſtaroſty uſtawicznu mocy v rozlicznich mukach nezamlczal ſi ale kazal ſi gmye naſſeho boha gezu kriſta· pro neztos koronu ſwateho muczedlnytſtwie obdrzal. wieki wiekom amen.

(o Swate Kryſtjně).

[347] Swata kriſtina wyſokeho rodu byla. O nyeyzto ſie czte. gez yu otecz na yedney kraſney wezy ſe dwiemanadciet pannami ſluzebnimi zawrziel. a tu giey zlate a ſtrziebrne bohy aby ſie gym modlila poſtawil. a gez bieſſe welmi kraſna. mnozi gie u otcie ſnubiechu. ale przietele gegie y ſtaroſti nechtyechu gye nykomu daty. chtyecz aby tak bohom wzdi ſluziecy byla. Tehda ſwata kriſtina duchem ſwatim nauczena. k tyem bohom mrzku myſl miegieſſe. A kdiz bylo podle obyczyegie obiet bohom wzdaty. wzdi w uokenci obiet ſch°waſſe. w gedni czaſi otecz gegye k nyey wnyde. gemuzto panni rzechu. Panna naſſye dcy twa. naſſye bohi potupuge. nechce ſie gym modlity. a za krzeſtanſku ſie gma. Tehda otecz poczie o nyey kraſity. a yu k ſluzbie bohom nutyty a rzka. Mila dcy na tom mne ſpoſluchay mym bohom ſie modl. K tomu ona wecie. Newzyway mne ſwu dceru. ale toho genzto chwaly duoſtoyen yeſt. Yat mrtwym bohom obiety wzdaty nechcy. ale prawemu bohu yezukriſtu. K nyeyzto otecz Dcerko mila ne yednomu bohu obietuy. ale y gynim. at ſye nerozhnyewagy. K tomu ſwata kriſtina wecye. Pane dobrzies rzekl. prawdy newieda. Yat obietuyu obiet otcy ſynu y ſwatemu duchu. k nyeyzto otecz Kdiz ſie modliſſ trzem bohom. procz take gynich bohow w czeſt nemaſſ. K tomu ona odpowiedye. Otecz ſyn ſwati duch wſſe yeden hoſpodyn yeſt. Potom ſwata kriſtina bohy zlate a ſtrziebrne zlamawſſy chudim rozdala; k nyeyzto ſie otecz wratyw bohow nenalez. od gegye dyewek kam by dyela wzwiedyew. kazal yu ſwlecy. a dviemanazt muzom metlami byty. tak dluho yakz wſſyczkny uſtali. Tehda ſwata kryſtina ku otcy wecye be*[348]*ze wſſeho ſtudu ducholowy

człowiecze a mrzky bohu. ay widyſſ. ez ty yeſto mie bili uſtali ſu. proſiz na ſwych boziech at gych poſile. W tu dobu otecz ſwazanu rzetyezi kaza w zalarz wſadyty. To matka gegye wzwiediewſſy. na ſobie rucho zaloſcziemi rozedrziela. do zalarzie bieziewſſy. przied ſwu dcerku na zemi padla. a rzkucz Ma mila dcy kriſtyna. ſmiluy ſie nade mnu. K nyeyzto kriſtina wecye. Czo mie dceru wzywaſſ. zda newieſſ ez gmye meho ſpaſitele gmam. Tehda matye nycz neproſpiewſſy k ſwemu ſie hoſpodarzi wratyla. a gemu dcerzynu odpowie[d] powiedyela. Tehda otecz kaza yu przied ſie na ſuud wyweſty. k nyeyzto wecye. Modl ſie naſſym bohom pakli toho neuczynyſſ. muczena budeſſ. a mu ſie dceru viecz newzyway. Ona k nemu vecye. Welikus ſe mnu miloſt vczynyl. gez mne yuz newzywaſſ dyablowu dceru. Nebo czoz ſie z dyabla vrody diabel yeſt. a ti ſi otecz ſameho czrta. To otecz uſliſſaw welmi ſie rozhnyewaw kazal gegie ſwati zywot zeleznimi vdyciemi draty. Tehda ſwata kriſtina dobry kus ſweho tyela maſa wzemſſy. w uoblicziey otcy wrhla a rzkuc. Neſlechetni naſilnyku. giez maſo geſtot yeſt od tebe poſſlo. Tehdi otecz kaza yu na kolo polozyty a wezpod ohen zanyetyecz aby lepe plapolal olegem ſkropowaty. W tu dobu plamen na wſſie ſtrani ſie rozſſyrzyw. pol druheho tyſicie lida ſpalil. To otecz wida yednokrat zato miegyeſſe by ſie kuzedlnye branyla. kaza yu opiet do zalarzie weſty. A kdiz by o prwoſpech. kaza ſwym panoſſyem aby giey weliki kamen k hrdlu przywiezicz v morze wrhli a yakzto vczynychu. tak andieli mezi ſie yu uchopichu a w tu dobu yezus kriſtus u welikey ſwietloſty k nyey zz nebes sſtupil a tu yu v morzy pokrſtyl. a rzka. Ja tye kir*[349]*ſty u bozie otcye meho. a we mnye w yezu kriſtu. ſynu yeho. y w duchu ſwatem. a ynhed yu ſwatemu michalu archangelu poruczyl. a ten yu na ſuchu zemi z morzie wywedl. To gegie otecz uſliſſaw w czelo ſie hnyewy tepa tak mluwieſſe. Kterim kvzlem to czynyſſ. gez y v morzy kuzedlnu mocz ukazuge[s] k nemuzto ona wecie. Neſczaſtni nemudri. od yezukriſta tu miloſt ſem przivala. Tehda yu kaza opiet otecz do zalarzie weſty a tu giey rano hlawu ſtyety. Te nocy ze ſpatu wſtawſſe. otcye gegie urbana nahlu ſmrty vmrziewſſe nalezli. Mieſto nehoztoz welmi zly opiet ſudcie gmenem dius w ny ſie uvazal. kolebku zeleznu w ohny uzehſſe. ſ uolegem a s ſmolu przipravwiwſſe. ſwatu kriſtynu w ny wlozichu. y kaza yu cztirzem muzom kolebaty. aby tu ſpieſſe zywotem konala. Tehda kriſtina boha poczie chwality a rzkucz. Nedawno mie hoſpodyn ſkrzie ſwati krzeſt ſobie urodyl. a protoz chce aby mie yako dyetye kolebali. Tu ſie ſudcie rozhnyewaw kazal giey hlawu oholity a tak przieſe wſſe mieſto ſwlekſſe. nahu . . przied modlu weſty. Tu ona bozy moci kazala. ez modla padſſy. na mnoho ſie kuſow rozrazila. To uſlyſſaw ſudcie horzem ynhed vmrziel. Mieſto nehozto yeſcze horſſy ſudcie wſtal; gemuzto yulian rzekli ten pecz upality kazal. a w ny ſwatu kriſtinu wſadyty. Tu piet dny ſ an-

dyely pozpiewugicz bez uraza odtad wyſſla. To uſlyſſaw Julianus to wſſe kuzlem czynyece mnyeſſe. kaza ſwemu kuzedlnykowi aby hadow a geſczerow naczynyl· a na ny puſtyl. Tu giey hadowe nycz neuczynychu. pronez poczie ſudcie k ſwemu kuzedlnyku rzeci. Procz hadow nerozdrazdyſſ. wſſak ſi miſtr Tehda on przi-ſtupiw hadi wzdrazdyl. a ynhed tu hadowe czarodyeynyka az do ſmrty uſczypachu. Tehda ſwata *[350]* kriſtina tyem hadom bozy mocy na puſczy kazala. a czarodyeynika wzkrzieſila. W tu dobu Julian kaza gegye prſi a yazik vrziezaty. wſſak proto ſwata kri-ſtina mluvenye neztratyla. a ſwuoy yazik vrziezan pochopiwſſy Julianowi w oblicziey uderziwſſy. gemu oko wyrazila. Tu ſie Julian rozhnyewaw dwie ſtrziele w ſrdce w gegye a yednu u bok wſtrzielil. a inhe[d] ſwata kriſtina duſſy puſtyla. To ſie dalo od bozieho porozenye ſedm a oſmdeſat mezi ſtoma leſt (sic) za cie-ſarzie dyoclecyana.

(O Swatim Jakubowi).

Swati Jacub apoſtol po boziem na nebeſſa wſtupeny. kdiz po zydowſkei zemi ſlowo bozie kazaſſe; odtad ſſel do hiſpanye aby ta¯ wieru krzeſtanſku wzplodil ale tu malo proſpiew. ez tu lidye twrdo hlawi biechu gedyne dewiet gich obratyl. Tu gye u wierze potwrdyw. dwa w tey zemi oſtawil. a ſedm s ſobu po-gem opiet ſie do zydowſke zemie wratyl. A kdiz tam gda ſlowo bozie na cieſtye kazal. yeden czarodyeinyk gmenem hormogene[s] ſ liczomiernyki gednoho vczennyka ſweho phileta k ſwatemu iacubu poſlal. aby yeho prziehadagie. gez yeho kazanye faleſne yeſt lidem ukazal. A kdiz ho tu ſwati Jacub prawedlnu rzieczy prziemohl. a przied nym dywow mnoho ukazal. odtad ſie philetus. k ſwemu miſtru czarodyeynyku wratyl. a rzka. Swateho Jacuba kazanye yeſt prawe. a dywy rozliczne bozy mocy czyny. a iaz chcy yeho vczennyk byty; a tez tobie hermogenes razy. W tu dobu hermogenes rozhnyewal *[351]* ſie ſwymy czari tak vczynyl gez philetus tu letyel. a nykame ſie hnuty nemohl. Tiem ſie hermogenes ſweliczieſſe a rzka. Vzrzym to dobrzie pomozelit tobie twuoy yacub. a kdiz philetus po poſlu to ſwatemu Jacubu wzkazal. ſwati Jacub paſnyci gijzto ſwuoy pot vtyeraſſe. gemu poſlal. a rzka. Rciete mu. at wezma tuto ruchu y powie ſlowo dauida proroka. Hoſpodyn wz wody letyele. a zproſczy ge w uoko-wach ſpate. a yakz ſie te ruſſycie philetus dotekl tak ſie ynhed zdrawie rozproſtrziew wzchopil. a czarom hermogenis ſie poſmaw k ſwatemu ſie yacubu wratyl. Pro nezto ſie hermogenes welmi rozhnyewaw poſlal diably gym przikazaw. aby Jacuba y ſ philetem ſwiezyce k nemu prziwedli a rzka; Tak ſie chcy nad nymi po-mſtyty. iakzto mi ſie wiecz yzadni z nych nebude poſmiewaty. Tehda dyabli k ſwatemu Jacubu przyſſedſſe. pocziechu nad nym u powietrzy wyty a rzkuce. Swati Jacube apoſtole. Smiluy ſie

nad nami. neb prwe nez ſmy twu ſwatu mocy zazeny az yuz przied tobu horzymy. K nymzto ſwati Jacub wecye Poczs ſte ke mnye priſſli. Dyabli odpowiedi echu. Hermogenes nas poſlal. abychom tye y ſ philetem k nemu przywedli. ale ynhe[d] yakz ſmy k tobie przyſſli. tak andyel bozy plamennymi rzetyezy nas zwazal. pro nezto weliku muku trpymy Gymzto ſwati Jacub wecye Kazugy bozy mocy andyelom aby was zproſtyli. a wy k nemu ſie wratyece. yeho ſwiezicz bez uraza ke mnye przi-wedte. Tehda dyabli tam ſſedſſe czarodyeynyku opak rucie ſwa-zawſſe k ſwatemu Jacubu przywedli a rzkuce. Day nam mocz nad nym. abychom mohli tebe y ſebe pomſtyty. K nymzto ſwati Jacub wecye. Ay tot philetus przied wami ſtogy procz ho neymete. dyabli we*[352]*ciechu. Welyſſ nam phileta gyety a my nemozemy wſy ſwu ſilu y moci yednoho nrawyſka yeſto yeſt w twem pokogyku ſie dotknuty. W tu dobu ſwati yacob k file-towy wecye. abychom zlemu dobrzie odplatyli yakzto nas yezu-kriſt vczy. philete. hermogenes tye byl ſwazal. ale ti yeho rozwiez. a kdiz hermogenes proſt. tak zahanben ſtaſſe. Swati Jacub k nemu wecye. Gdy wolnye kamt libo. nam toho obyczieg ye nenye. by ſie kto bezdieky na naſſy wieru obratyl. K nemuzto hermogenes wecye. Yat znayu diablowu zloſt. nedaſli mi nyekakeho znamenye geſto bych przi ſobie noſyl. ynhed[t] mie zahubie. Gemuz ſwati Jacub ſwu huolku znameny dal. Odtad hermogenes s holi ſſed. wſſieczki knyhi ſwe czarodyeyne ſebraw przied ſwateho Jacuba aby gye zhel przyneſl. Tehda ſwati Jacub aby horziecz neſmrdyeli. v morze gye wrcy gemu kazal. A kdiz gye hermogenes v morze vwrhl zaſie ſie k ſwatemu Jacubu wratyw k geho ſwatim noham padl. a rzka Swati Jacobe apoſtole hrzieſnich duſſy zproſtyteli. yakezs mie ſobi[e] drziewe protywneho zawiſtyweho trpiel. takez mye yuz przygmy za kagicieho pokannyka. Tu gey ſwati iacub przygal. a w ſwatey vierzie gey potwrdyl. a tak potom dobri byl. gez pak rozliczne dywy bozy mocy czynyl. To widuce zidye gez ſie hermogenes na krzeſtanſku wieru obratyl. zloſtnie ſie roz-hnyewawſſe. k ſwatemu Jacubu gidu tyezice. geho. kak by to ſmiel vczynyty yezukriſta vkrzyzowaneho wieru kazaty. Tu gym ſwati Jacob ſwatim piſmem krzeſtanſku wieru poczie doliczowaty. pro nezto mnozy uvierzichu. To vzrziew abyatar genz biſkup toho leta bieſſe. proty ſwatemu Jacubu lidy wzbrogyl. a ſwateho Jacuba prowazem za hrdlo przywa*[353]*zaw przied heroda agrippu gey weſty kazal. Herodes ſwatemu Jacubu kazal hlawu ſtyety. A kdiz ho na poprawu wedyechu. yeden nemoczni yehozto bieſſe dna zlamala na cieſtye poczie wolaty. Swati Jacobe ſpomoz mnye ſtraſtnemu. K nemuz ſwati Jacob wecye. We ymie yezukriſta pro yehozto ſwatu wieru ya na ſmrt gdu. wſtan wzhuoru zdraw. wzday chwalu ſwemu ſpaſiteli. A yakz to ſwati yacob wecye. tak ynhed nemoczni zdraw byl; a ſwemu ſtworziteli wſtaw podyekowal. Tehda yoſias ten yenzto bieſſe na ſwateho yacoba hrdlo prowaz

wzwazaw y wedl. Wida ten dyw przied ſwateho Jacuba nohi padl. a proſie aby yeho w krzeſtanſkey wierzie potwrdyl. To wida abiatar biſkup. kaza yoſiaſſie gyety a k nemu takto rzka. Nepoklnesli gmene yezukriſtowa ynhed budes y ſ yacobem ſtat. k nemuzto yozias vecie Zlorzeczenis ti. y zlorzeczeny twogy bludowe. ale gmy^e yezukriſtowo bud na wieki pochwaleno. W tu dobu abiatar kaza yeho uſta pyeſtmi bity. a otazaw heroda; kazal gye s ſwatim Jacubem oba ſtyety. A kdiz gye oba s ſwatim Jacubem na rozhrany poſtawichu. ſwati Jacub na katu uproſy. aby mu czbanka wuodi podal. a tuu wodu yoſiaſſye pokrſtyl. a yakzto brzo vczynyl. tak gyma obiema hlawu ſtyechu. Tu yakzto prawi miſtr iohannes belet genzto yeſt podle ſwiedomie ſwateho iacuba zywot popſal· yakzto w ſtarich knyhach gyſtye nalezl. vczennyci ſwateho Jacuba. yeho tyelo pochopiwſſe. ſ welikym ſtrachem zydow ſie bogyece. na korab wzneſu· bohu poruczywſſe· kde ho kaze pochowaty. Tu ſu andyela wuodcy gmyeli. bez weſl y bez wietrnyka do hyſpanye przypluli. W tey zemi bieſſe kralowna wdowa. gyeyzto lupa rzekli. toczys wlczycie gyey gmye bylo; *[354]* a yakez zle gmye miegyeſſe· takez i .ſkutky zla byla· W tey wlaſty tyelo ſ korabie ſneſſſe· na yednom welikem kameny to ſwate tyelo polozychu· a inhed bozym dywem ſwatemu tyelu kamen poſtupil· hrobe̅ ſie vczynyl. yakzto by lidſkim rzemeſlem byl vczynen. Odtad odſſedſſe vczennyci ſwateho Jacuba wnydu przied kralewu wlczyci. a rzkucz. Jezus kriſtus k tobie tyelo ſweho vczennyka ſwateho Jacuba poſlal. aby yehoztos nerodyla przigiety zywa· przygmi mrtwa. a to wiez kralowno ezt ſmy ſiem przypluli beze wſſie korabne przyprawy· a protoz proſymy tebe. aby gemu duoſtoyne mieſto poch°waty ukazala. Tehda ona yako lſtywa poſlala ke kralowi gye. k yſpanſkemu. aby yeho powolenye na tom otazali. an yuch rziecz vſliſſſaw. kazal gye w zalarz wſadyty. Te nocy andyel ſie gi̅ zziewyl. a gye z zalarzye wypuſtyl. To kral wzwiedyew aby gye zgymali po nych poſlal. Po nychz rityerzy hnawſſe. przieſ moſt gyeducz y ſ moſtem ſie u wodu uwalili a tu ztonuli. To kral uſlyſſaw gyne poſly po nych poſlal. aby ſie ty ſwiety vczennycy wratyli. a czoz gym libo· aby w geho zemy vczynyli. Tehda ſie ony wratywſſe to mieſto na wieru obratyli. To zla lupa kralowna uſlyſſyewſſy. welmi zielela. neb wiery krzeſtanſke nenawidyela. Pro nezto kdi ſie k nyey ſwiety vczennyci nawratychu takto k ny̅ promluwi Dyete me trſy woly na teyto huorzie poymyete a u woz uprzahucz tyelo Jacuba ſweho pana wloziecz weztez kdez chcete a mieſtyſcze yakez chcete gemu udyelayte. To lſtywie ta lupa mluwieſſe. neb to dobrzie ona wiedyela. ez to wolowe biechu nepitomi pro nez ſobie na myſli tak rzekla. Zaprziecy gych nemocy budu. pakli gye zaprzahu· wuoz zlamagy, a tyelo po ſkalach roztrozkotagy· *[355]* a ſami take neb ztonu nebo hlawy ſlamagy. O neſlechetna wlczycie kak ti to lſtywie yednaſſ. wſſak to buoh porzadnye zpoſobi. Ony na tu horu ſſedſſe gegye lſty nycz ſie

newyſtrziehſſe nalezu yednʸ ſan a ynhed ta ſie na nye plamenem dychagycz rzytyla a yakz znamenye ſwateho krzyzie vczynychu tak ſie ta ſan na poly rozſiedſſy. y vmrziela. a ony ti woly krzyzem ſwatim pozehnawſſe pitomy pogieli. a tak uprziehſſe tyelo ſwate y ſ kamenem na woz wzlozywſſe po czieſtye ſiᵉ powezu. Tehda wolowe ſie pozdwihſſe. proſtrzied ſieny te kralowni lupy i ſ wozem dobiehſſe ſtachu. To ona vzrziewſſy· ſ welikym ſkruſſenym ſwych hrziechow po zielewſſy wieru krzeſtanſku przyyala a z te ſieny koſtel ve imie ſwateho Jacuba vczynywſſy ſczedrimi almuznami nadala, a tu bohu ſluzieczy w• dobrich ſkutczyech ſwuoy zywot ſkonala. Potom hoſpodyn mnoho gynich ſwatich dywow ſkrzie ſwateho iacoba vczynyl. Mezy nymizto ſie piſſe. ez po boziem narozeny tyſicz a deſate ke ſtu leto yeden nyemecz s ſynem na put k ſwatemu Jacubu ſſel A kdiz w to¯ mieſto gemuzto Toloza dyegy. do hoſpody wnydu. hoſpodarz zloſtni putnyka zapogyw ſtrziebrnyci ſwu w geho moſnye przyekril. Z gytra putnyk ſwu cieſtu ſſel. za nymiz lſtywy hoſpodarz biezal. a z kradezye ſwe ſtrziebrnycye gyma wynu dal. K nemuz ona newynna wecyeſta. nalezneſli v nagy· wynna chczwa byty. Tu ynhed moſnu otewrziewſſe ſtrziebrnyci nalezſſe oba przied richtarzie wedu. a czoz ſta miela to nayprwe hoſpodarzowi wzemſſe dachu· a yednoho z ny na ſmrt odſudychu. Tu znamenay kazdi czlowiek kak ſlawnye w dobrich lidech viera przyrozena v miloſty bydli· Tu ſie ſyn ſ uotcem oba ſrdecznye placzycz poczieſta wadyty. Nayprwe ſyn otcy *[356]* wecye. Otcze mily yat ſem twa krew. a yakoz ſem ſwoy zywot od tebe przyyal tak gey chcy rad daty· aby ti zyw oſtal. K tomu otecz odpowiedye. Synu mily yat ſe¯ czlowiek ſtari. kdez mi yeſt ſkuoro ſ tohoto ſwieta ſnyty a tobie ez ſi mlad dele pooſtaty· nemohu ya nebozczik ſtari na twu ſmrt hledaty. W tom ſwarzie ſyna polapiwſſe obieſili. Nato kazdi pomyſl. ſ kaku zaloſty otecz naplakaw ſie k ſwatemu Jacubu gyde· tam ſie ſwatemu Jacubu pomodliw gemu ſwe zaloſty pozalowaw zaſie ſie wratyl. Prziſſed k tyelu tu yeſto wiſieſe ſyn yeho. poczie welikym hlaſem wolagiᵉ plakaty. a tomu yuz yakz obieſſen byl ſſeſt a trzidciety dny minulo. Tehda ſin obieſſeni promluwi k uotcy a rzka Muoy mily tatyczku neplacz nebot my nykda tak dobrzie nebylo. iako nynye. To wiez ez do teto hodyni ſwati Jacub mye tuto u welikey nebeſkey rozkoſſy zywa chowa. To yeho otecz yako w uotrapie w radoſty uſliſſaw· do mieſta biezal. a ez yeho ſyn zyw ieſt ſtaroſtam mieſczkym poviedyel. Tehda ony tam ſſedſſe· odtad yeho ſnemſſe ſ weliku czty pricz puſtyli. a gich hoſpodarzie zleho mieſto onoho obieſili. Pyſſe take miſtr hugo rzeczeni od ſwateho wictora. Ez kdiz yeden putnyk ſſel na put k ſwatemu Jacobu· dyabel w ſwateho iacoba twarzy gemu ſie ukazal a rzka· wiez to czni muzy ez toto zywot tyeleſtny hubeni a neuſtawiczni yeſt. pro nezto nycz lepſſieho nenye nez oteymi ſobie zywot we ymie me Tehda putnyk ynhed

noz wytrhna ſie zabil. A kdiz na hoſpodarzie v nehozto putnyk bieſſe tu wrazdu wlozyli. a geho ſameho proto zywota zbawity chtyeli. W tu hodynu onen putnyk genz bieſſe ſobie zywot odyal. ozyl. rozpra*[357]*wiegye a rzka. Kdiz ten dyabel genz mie abych ſie zabil przyprawil. na wieczne muky mie wede· Tehda ſwati Jacub przied hoſpodi͞a prziedſtupil. mie ode dyablow obranyl· a me nawracenye k zywotu na bozie uproſyl. Pyſſe take ſwati otecz papez kalixtus· yez yeden mieſczenyn z mieſta bacynoni po boziem narozeny tyſycz a ſto let k ſwatemu Jacubu na puſczy ſſel. za pycz gyne ſwateho yacoba neproſie gedyne za to. aby ho nykteryz neprzietel nykda negimal A kdiz zaſie ſ puty gdyeſſe pohany yey gyeli a yey na rozlycznich trziech prodawali. rzetyezy okugycz· a wzdy gemu rzetyezy opadowali. A kdiz ho yednu dwogyemi rzetyezy okowachu. poczie ſwateho Jacuba aby ho zproſtyl proſyty. Tu ſie yemu ſwati yacub zziewil a rzka To wiez ez proto toto wiezienye trpyſſ· ez zapomnyew neproſils za ſwe duſſye ſpaſſenye· yednos proſyl za ſweho tyela negyetye. ale proto ezt yeſt hoſpodyn miloſtywy poſlal mye abych tye zproſtyl. Tehda ynhed rzetyezy ſie ztroſkotachu. an kus rzetyezie polapiw przieſ neſnadne puſczye pohanſke y przieſ twrde twrzie ſ pracy utekl. A kdiz ho kto chtyel gyety yakz rzetyez v neho vzrziel· tak yeho ynhed vzaſna ſye nechal. Pakli chtyela ktera zwierz na puſczy. gey prziezyeſity· a yakz rzetyez vzrziela tak ynhed prycz biezala· a tak ſie domow we zdrawi wratyl chwale boha a ſwateho yacuba.

O Swatem Kryſtofforu.

Swati kriſtofor dokad wiery neprzyyal dotad ſlul reprobus. ale yakz *[358]* krzeſt przyyal tak yemu wzdyeno gmye criſtoforus. toczys kriſtonoſſye. Neb ieſt yezucriſta noſyl dwogym czynem Nayprwe na plecy przieſ wodu. a druhe ſkrzie wieru w ſrdcy. O yeho ſwate͞ zywotye takto ſie piſſe. ez byl rodem z te zemie canaan. poſtawy byl wyſoke. dwanadzt loket z wyſſ. A kdiz ſ gednyem kralem bydlil. padlo gemu na myſli aby nykomu neſluzyl. nez tomu ktoz by naywieczſſy kral na tomto ſwietye byl. W tyech czaſiech gednoho moczneho krale prziſſed k dworu. gemu ſie przykazal. O tom krali tak tehdi lidye mluwiechu. by nebylo moczny eyſſieho na ſvietye. Przihody ſie w gednu hodynu ez toho krale ſmyechowal. dworzky. w gedney pieſny przied kralem zpyewagye dyabla czaſto gmenowaſſe. a kolikratz dyabla poymenowal. tolikrat kral ſie ſwatim krzyzem pozehnal. To kriſtoforus vznamenaw welmi ſie podywil. krale otazal. czo by ſkrzie to znamenye myenyl. Tehda kral dluho ſie branyl nechtye mu powiedyety. Tu gemu ſwati kriſtoforus wecye. Nepowieſſli my u tebe dele neoſtanu. To kral uſlyſſaw gemu poviedyel a rzka. Kdez bez toho nechczes byty. wiez to ez kolikratz dyabla ſlyſſy menu-

gyce. tolikrat ſie tyem znamenym zehnagy. bogye ſye aby nade mnu ſwe mocy neukazal. K nemus ſwati kriſtoforus wecye. Kdez ſie ti dyabla bogys. tehda yeſt znam^e^nye ez yeſt mocznyegy nez ti a tak ya tuto omylen ſem w ſwem vmyſle ez neſluzy naymocznyeyſſyemu. protoz ydu od tebe. a dyabla ſobie pana hledaty muſſy. A kdiz tak po cyeſtye ydyeſſe od toho krale vzrzie welike mnozſtwie rytyerzſtwa. Mezy nymizto bieſſe yeden hrozni. a to byl dyabel yenz ke kriſtoforowi prziſtupiw kam by ſſel tazaty poczie k nemuzto criſtoforus odpowiedye. ydu hledayu dyab*[359]*la ſobie pana. K nemuzto ten pan wecye. Ja yſem yehozto hledaſſ. To uſſlyſſaw criſtoforus vradowal ſie a ynhe^d^ ſie yemu tu przykazal. A kdiz ſpuolu po cyeſtye gyedyeſſta. krzyz na cieſtye vzrziewſſe Tehda dyabel vzaſl ſie a podal z cieſti wyſtupil neſnadnye ſkrzie byle a trnye ſ kriſtoforem ſie k cieſtye wratyl. Tomu ſie kriſtoforus podywiw poczie tazaty procz by byl ſ dobre cieſti ſie na ſtranu uwynul. a po neſnadnyey cyeſtye gyel. A kdiz mu toho nerodyl dyabel powiedyety. Kriſtoforus k nemu wecye. Nepowieſli mi chcy od tebe ynhed prycz gyty. Pro nezto muſy mv dyabel powiedyety ynhed a rzka. Byl yeden gemuzto criſtus dyegy yenz byl na krzyz wzbit yehozto znamenye kdiz wizy welmi ſie boyu. a od neho ſie wzdality muſſy. K nemuzto cryſtoforus wecye. Tehda ten kriſtus mocznyeyſſy yeſt nez ti. yehozto ſie znamenye tak welmi bogys. opiet ſem na mem vmyſle obluzen. ez neſluzy naymocznyeyſſyemu. ay tot od tebe ydu. a toho kryſta hledaty muſſy. odtad ſſed mnoho czaſow kryſta hledal. az yednu k gednomu puſtennykowi przyſſel. yenzto gemu mnoho o gezucriſtu kazal a gey w ſwatey wierzie potwrdyl. a potom ten puſtennyk kriſtoforowi powiedyel a rzka Ten kral kriſtus yemuzto ſluzyty zadaſſ. teyt ſluzbie chce. aby ſie czlowiek czaſto poſtyl. K tomu kriſtoforus wecye. Czoz mu libo gyneh^o^ vczyny. ale poſtyty ſie nemohu. Puſtennyk wecye. ale muſiſſ ſie mnoho modlity. K tom^v^ kriſtoforus wecye. Any wiedye czo yeſt to. any toho vczynyty mohu. Puſtennyk vecye. Wieſſli takuto rzieku. w nyeyzto mnoho lidy tone. Kryſtoforus wecye. wyedye. Puſtennyk wecye. Gſi czlowiek poſtawy welike. by ti tu lidy przieſ wodu przienoſyl welmi by yezukriſtowi gemuzto ſluzyty zadas wdiek bylo a nadyeyu ſie ezt by ſie tu *[360]* kehdiz tehdiz zziewil. K tomu kriſtoforus wecye. a ya to chcy vczynyty tuu ſluzbu yemu ſluzyty. Odtad k tey rziecye ſſel. a tu ſobie z drzyewie ſtan vczynyl. na brzye(in margzie). A tak weliku ſie zrdy podpieragye przies tu rzieku za obyczyey lidy przyenoſieſſe. Tehda po mnoho dnech yednu w ſſwem ſtanye odpoczywaſſe. uſſlyſſie hlas dyetyecy na druziey ſtranye wolagicy. w tato ſlowa. Kriſtoforze pod wen przienes mye na nu ſtranu. Tehda ſie brzo kryſtoforus wzchopyw. nykoho nenalezl. a do ſweho ſie ſtanu wratyl. Tehda opiet hlas dyetyecy wzwola. an wyſſed opiet nykoho nenalezl. az trzetye hlas przyſſel a rzka.

przienes krziſtoforze. Tehda opiet. wyſſed kriſtoforus yedno pyekne dyetatko na brziezie nalezl. To dyetatko poczye ho welmi proſity aby ho przieneſl. A kdiz to dyetye kryſtofor podpieragye ſie zrdy przieſ wodu poneſe. poczye wodi przybywaty. a to dyetye poczczye welmi tyezko byty. a czȳ dale w rzieku brdyeſſe. tyem ſie wzdi woda wyſſe pryſczila. a to dyetye ſie wzdi obtyezowaſſe. tak yez ſie kryſtoforus aby neutonul yuz bogieſſe. Tu neſnadnye na brzieh wyſſed. dyetye na zemi poſſadyw wecye. Robatko. welmis mie bylo nebezpeczna vczynylo. a zda my ſie bych byl weſwiet na ſobie neſl. ez by mi nebyl tak tyezek. k nemuzto dyetye wecye. Nedyw ſie kryſtoforze Nebo netolik wes ſwiet ale toho genzto weſwiet ſtworzyl. na ſobies neſl. yat ſem kryſtus kral twuoy. gemuzto tuto ſluzbu ſluzyſſ. aby tomu lepe wierzyl. przied ſwym ſtanem ſwu zrd w zemi wſadyſſ. gijz na zaytrzie ana zkwetla a owoce dala naleznes. To rzek dyetye y zmiſalo. a tak ſwati kriſtoforus nalezl yakz mu bylo rzeczeno. Na tey zrdy na zaytrzie owoce palmowe nalezl. potom ſſel do wlaſty Licie. do *[361]* mieſta gemuzto Samon dyegy. Tu yuch yazyku nerozumiegye hoſpodyna poproſil. aby mu te rzyeczy rozum dal. na tom ho boh ynhed uſlyſſal. Tehda ſvati kriſtoforus ſſed tam yeſto krzeſtani pohane mucziechu poczye krzeſtani u bozie potwrzowaty. W tu dobu yeden ſudcye ſedye na wyſocyey ſtolicy. po licy gey uderzil. k nemuzto kryſtoforus wecye. Bych nebyl krzeſtanem ynhed bych ſie nad tobu pomſtyl. Tehda ſwati kriſtofor yednu zrd wzem. wzemi wdruzyl. a boha poproſil. aby pro potwrzenye wieri krzeſtanſke hoſpodyn ſwuoi dyw vczynyl. Tehda ynhed ta zrd wzkwetla. pro nezto oſm tyſicz lida u buoh uwierzilo. To kral te wlaſty uſſlyſſaw. dwie ſtye rityerzow poſlal. aby gey ſwyezycz przieden przywedly. Ty k nemu przyſſedſſe nalezli ho an ſie bohu modly. a tu mu nycz rzecy neſmieli. Tehda kral poſlal druhich dwie ſtye rytyerzow Na nyez ſie ſwati kriſtoforus ozrziew wecye. Czo hledate. K tomu ony rzechu. Kral naſ poſlal abychom tye ſwiezycz k nemu przywedli. Svati cryſtofor wecye. Buduli chtyety. any proſta any ſwazana mne weſty mocy budete. K tomu rityerzy rzechu. Nechczeſli ſ nami gyty berz ſie yamz chczes. a myt kralowi dyemy. ez ſmy tebe nykdye naleſty nemohli. Swati kriſtofor k nym wecye. Ne takt bude. ale ya ſ wami puoydu. A tu yducz wſſieczky ti rityerzie na vieru obratyl. a gym ſobie rucie opak ſwazaty kazal. A kdiz przied krale przygyde weliku vzieſty. kral ſſwe ſye ſtolicye ſwalil. Tu yeho ſluhy nahoru wzwedſſe opiet na ſtolicy poſadychu. Tehda kral poczye ho tazaty. Kake by mu gmye bylo z ktereli by wlaſty byl. Kryſtoforus odpowiedye Prwe nez ſem ſie krſtyl. rziekali mi reprobus. ale yuz my *[362]* kriſtoforus dyegy. K tomu kral wecye. Blaznywes ſobi[e] gmye wzdyel. od toho ukrzyzowaneho yenz any ſobye pomohl any tobie pomoce¯ bude. A protoz nemudry czlowiecze procz ſie naſſym boho¯ nemodlyſſ. K nemuzto kryſtoforus wecye. Dobrzie

te krali wzdyeno gmye dagus nebo ſi prawa ſmrt tohoto ſwieta. a towarzys dyablow a twogy bohowe lidſkymi rzemeſly ſu dyelany. Kral k nemu wecye. Mezy zwierzy gſi wzchowan. a nemnyes any mozes yako nemud[ra] zwierz. yen o neznamych wiecech ſ lidmi mluwity Pro nezto razy tobie. priſtu[p] k naſſyey wierzie. duoydeſſ ſ mu pomoci welike czty. pakli toho nechczes vczynyty ſ weliku otrizny ſendes. A kdiz ſwati kryſtofor po yeho rzieczy poſtupity nechtyel do zalarzie gey weſty kazal a onyem wſſyem rityerzom hlawy ſtyety. W tu dobu kral ſ nym w zalarzy dwie panny[e] zawrziel. Jedney rzekli nycea a druhey aquilyna. gymazto bieſſe ſlibil. przyprawitali yeho k kterey neſliczноſty chtyel by gye dobrzye obdarowaty. W ta doba ſwaty kriſtofor na modlitbu ſie oddal. a potom na tye ſie dyewcye ozrziew otaza a rzka. procz ſta ſiem uwedenye. Tehda onye w twarz kraſnu gemu wezrziewſſe vzaſſe ſie wecyeſta. Smiluy ſie nad nama ſluho bozie naucz nayu abychwie w tweho boha uwierzile. To uſlyſſaw kral tye diewcye przied ſie przyweſty kazaw rzekl gyma. Nemudrziey dyewcye y kako gſta ſie ſ prawe cyeſti ſweſty prziepuſtyle. Przyſahagy ſkirzie me bohy newzdatali obiety naſſym bohom zlu ſmrty ſendeta Onye odpowiedyeſta Chczeſli at budem twich bohow naſledowaty. kaz vlicye wſſyeczky cyſtye upraznyty. a wſſyem lidem do chrama ſie ſnyty. A kdiz ſie wſſiczkny ſnydu. tehda dyewcie obi[e] oſidlawſſe ſwymi paſy. modlam hrdla. zlamaſta gye na *[363]* kuſſy. a rzkuce. dobudte lekarzow at waſſye bohy uleczie. Tehda kral kaza aquilinu obieſity a kamen k noham tiezky przywazaty. a tak wiſiecy duſſy puſtyla. Potom gegye ſeſtra nicea w uohen uwrzena odtad bez uraza wyſtupila. a ynhed gyey hlawa ſtata. Potom ſwateho kryſtofora przied kral przywedli tu kral gey kazal zeleznimi pruti bity. a przilbicy weliku rozehſſe gemu na hlawu wſtawichu. Potom kazal kral lawicy zeleznu ſkowaty. a ſwateho krzyſtofora na tey lawicy przywazaty. a pod nym ohen ſmolu potruſſugycz zazecy Ta ſie lawicie na kuſy zlamala. a ſwati kryſtofor bez uraza oſtal. Potom kral kazal k gedney kladye gey przywazaty a cztyrziſta rityerzom nan ſtrzielety. W tu dobu kazda ſtrziela yeho neduoyducz u powietrzy oſtanyeſſe. a kral mnye by ſie yeho hazieli yal ſie yemu poſmyewaty. Tehda yedna ſtrzyela zaſie [ſye] nawratywſſy w uoko kralowy uhodyla. a tak yeho oſlepila. Tu k nemu ſwati kryſtofor promluwi a rzka. Zaytrzieyſſy den ya ſwuoy zywot dokonayu. a ti nemiloſtywy naſilnyku z me krwe blato vczynys. a ſweho oka pomazes. k ſwemu zraku nawracen budeſſ. Tehda ho kral ynhed wyweducz kazal ſtyety. Tu ſie ſwati kriſtofor bohu pomodlyw ynhed ſtat. kral yeho krwe ſwate malo wzem. oka ſweho pomazaw rzekl. we ymie boha kriſtoforowa. a yakzto brzo wecye. tak ynhed okem prozrziel. Ten kral w gezukryſta uwierzyl. a ynhed volaty kazal. ktoz by proty bohu neb proty ſwatemu krziſtoforu czo mluwity ſmyel. aby byl ynhed zahuben. tak ſie ſwata wiera plodyla. bohu na czeſt

genzto w nebeſkem kralewſtwy w ſwey ſlawney chwale prziebywa wieky wiekom amen.

[364] Ziwot ſedmy Bratru gichžto gmena ſau, Maximianus, Malchus, Marczimanus, Dionizius, Johannes, Serapion, a Konſtantius, ktery wyru Kryſta pana zaſtawaly.

Sedm ſwatych znamenytich bozym dywem uſnulych. ſwata cierkew pamatuge. gijzto ſu byli rodem z toho mieſta ephezye w nemzto ſwati pawel kazal. Tiech czaſow cieſarz Decius kralowal. Ten krzeſtanow welmi nenawidyel. pro nezto do toho mieſta ephezie przigiew kazal dyelaty chramy dyablowym modlam. proſtrzied mieſta. aby nykte minuty nemohl. by ſie prwe modlam nepomodlil. W ti czaſy kazal krzeſtanow hledaty. aby anebo ſie tyem modla͞ modlili. anebo sly na ſmrt. I bieſſe w ta doba na krzeſtani taka pohroma przyſſla. gez przietel przietele. ſyn otcye bogye ſie zaprzieſſe. A kdiz w tom u welikem krzeſtanſkem zamuczeny tak ſie druh druha ſtrzieziefſe Bylo tehdi v mieſtye ſed^m^ bozich ſluh. krzeſtanow gimzto gmena byla tato Maximianus. Malchus. Marcimanus Dyoniſius. Johannes Serappion a Conſtantinus. Ty widuce taku zaloſt nad krzeſtani welmi toho zielechu. a kakz koli wzaczny nad gyne vrozene lidy biechu awſſak ti modly͠ potupiwſſe. w ſwem domu bydlechu. a tu poſtyece ſie a bohu ſie modlece w domu ſie tagyechu. A kdiz gye przied cieſarzē proſoczychu. ez prawy krzeſtyene byli. kazal gym decius przied ſie. a gym wlaſſczi den odlozyl. a rzka. Mieyte na to dobre rozmyſſlenye. az do meho ſiem wracenye. anebo ſie muſite naſſym bohom modlity. anebo na tom ſwe zywoti daty. To ty ſwiety uſſlyſſiewſſe. ſwe dyedyczſtwie mezy chude rozdawſſe. odtad ſie zdwihli na yednu huoru gyeyzto *[365]* celyon dyegy. przyſſedſſe tu taynye bydlili. Odtad geden z nych gmenem Malchus czaſto po chleb do mieſta chodyeſſe. ale wzdi ſie w chudeho czlowieka rucho promienyl. aby ho nykte nepoznal. W ti czaſi decius cieſarz do mieſta ſie wratyw kazal pilnye hledaty. To Malchus yenz v myeſtye bieſſe vzrziew welmi vzaſl ſie. a ynhed ſie k ſwym towarzyſſom wratyw powiediel gym. ez ſie cieſarz welmi hnyewa. a nas po wſſem mieſtu ſnaznye hledaty kazal. To ony uſlyſſyewſſe. uzaſli ſie welmi. awſſakz Malchus chleb yenz gym bieſſe z mieſta przyneſl. przied nymi polozyl aby ſie pogyeducz poſilili. a tak ſilnyeyſſe trpiety byli. a kdiz tak odweczerziechu tak ſpolu mluwiecz. na tey horzye w gyeſkyny ſedyecz. iakoz tomu buoh chtyel. przicwratywſſe ſie y zeſnuchu. Na zaytrzie decius cieſarz kazal gych ſnaznye hledaty. a zielegye. gez yeſt tak nadobne mlade lidy ztratyl. W tu dobu prziſtupywſſe nyekterzy k cieſarzowi powiedyechu a rzkuce. Tyechto ſedm wſſe czoz mieli rozdawſſe. na horzye celyon ſie krygy. a u wierzie ſwey twrdye ſtogye. Tehda cieſarz pomyſli. czo by z toho vczynyl. yakzto buoh chtyel.

w tey gieſkyny kazal gye kamenym zawalety, aby tu od hlada zemrzieli. a to ynhed vczyneno. Tehda dwa krzeſtani Theodorus a rufinus gych zywota prziebieh na liſtye napſawſſe liſt w to̅ kameny przied gieſkyny ſchowali. Po nyekterich czaſiech decius vmrziel. ſe wſſym tehdayſſym ſwym narodem. Potom po trzech ſtech a po dwu a ſedmidczat letech. Kralowal trzidciete leto Teodoſius cieſarz. za yehozto czaſow weliky blud mezy lidmi bieſſe. w tom yez welika ſtrana lidy. w den ſudni z mrtwych wſtanye newierzieſſe. ale ez cieſarz Theodoſius bohoboyni krzeſtan byl *[366]* toho bludu welmi zielel. a na kazdi den w ſwem pokogi ſedye plakal. Tehda miloſrdny hoſpodyn wſſyech ſmutnich utyeſſytel chtye ſwym ſwatim dywem ten tyezky blud zahladyty. tyech ſedm ſwatich takto probudyty kazal. Tanulo na mysli yednomu z ephezie mieſczenynu. aby ſtagy ſwym paſtewnykom na tey horzie vczynyl. Tehda dyelnycy od te gyeſkynye kamenye odwaleli. a ynhed ty ſwiety ze ſna proczutywſſe, ſobie ſie poklonywſſe dobro ytro dali. mnyece by yen przieſ yednu nocz ſpali. Tu malka yenz gym z mieſta ztrawu noſieſſe. otazachu a rzkuce. Czo o nas decius cyeſarz myſly. Malchus gym odpowiedye. Snuocy ſem wam powiedyel yez nas hledagy. chtyece bychom ſie modlam modlili. Tehda ony rzechu. ay czot o nas myſli cyeſarz a to buoh wie ez toho neuczynymy bychom ſie dyablo̅ modlili. W tu hodynu malchowi rozkazachu. aby ſſel do mieſta. a wiece nez gyndy chleba nakupie zaſie ſie brzo wratyl. a gym czo o nych decius cieſarz myſli powyedyel. Tehda Malchus piet ſſylynkow penyez wezma z gyeſkynye wynyde. Tu hromadu kamenye vzrziew kde by ſie to wzalo tomu ſie podywil. ale ez yemu ne do kamenye byeſſe ſ welikym ſtrachem k myeſtu ſſel. vzrziew ano na mieſczkey branye ſwateho krzyzie znamenye napſano. poczie ſie velmi dywity. Odtad k druziei branye ſſel. a takez nalezl. poczie ſie yeſcze wiece dywiti. ku prwnyey ſie branye wratyw. wſſeho mieſta promienu vznamenaw poczczye myſlity. we ſnyeli ſie toto yemu dyege. czyli na gievie. a tak ſie pozehnaw a ſwu twarz przykuklyw v mieſto wſſed vſſlyſſye ano lydye o gezukryſtu mluwye a krzeſtanſki ſie mezy ſobu wierugy. Poczye ſie yeſcze wiece dywity a rzka ſobye *[367]* na myſli. y kaka yeſt toto promyena. wczera neſmiegyeſſe yzadni yezukriſta gmenowaty. a yuz wſſyczkny w gezukriſta wierzye a ſnad toto mieſto nenye efezum neb yeſt gynak vdyelano. a k tomu podobneho nykdyez newiedye. a kdiz poczye tazaty lidy. totoli yeſt mieſto ephezus. rzekly yemu ez to goſt W tom omyle gye ſie myſſlity aby ſie k towarziſtwu wratyl. awſſakz do chlebnycie gyde. A kdiz penyezie za chleb wydawaſſe. poczyechu ſye pekarzy dywity a rzkuce. Kde yeſt tento mladecz ſtarich penyez pokladi nalezl. To Malchus vzrziew any ſpuolu mezy ſobu mluwie. vzaſl ſie welmi. bogye ſye aby ho przied cieſarzie decie newedli pro nezto gym wecye Myeyte ſobie y chleb y penyezye. yedno mi

prycz gity dayte. W tu dobu ony gey ſtawywſſe. pocziechu tazaty odkad ſi. tis ſtarich cieſarzov pokladi nalezl. powiez nam kde gſu. at budem gych ſ tobu vczaſtny. tak tebe nepronefem. gynak ſie nykakz neutagyſſ. Tehda Malchus velikym ſtrachem newiedyeſſe czo gym odpowieda. To ony vzrziewſſe ez mlczy. za hrdlo gey oſidlawſſe ſkirzie vlycie na trzyſcze gey wedu. y pogyde rziecz welika druh druhu prawie. gez ten mladecz ſtare pokladi nalezl. a kdyz ſie k nemu wſſyeczka obecz ſbiehla. dywagycz ſye yemu. Poczye ſie Malchus ohledaty zda by koho z ſwych przatel poznal. gyezzto zywy wſſyeczky mnyeſſe. a kdyz yzadneho nepoznal. ſtaſſe yako pomameni mezy wſſyemi lidmi toho mieſta To wzwiedyew ſwati Martyn biſkup. a ſtaroſta z rzyma antipater. yenzto bieſſe tyech dny do mieſta przygyel. Wzkazaſta mieſczanom aby Malcha przied nye y ſ penyezi przywedli. A kdiz Malcha przied nye do koſtela przywedli welmi ſie baſſe. mnye by gey przied cieſarzie decie *[368]* wedli Tu ſie biſkup y s ſtaroſtu tyem penyezom podywywſſe poczyeſta tazaty kde by ti pokladi nezname nalezl. K nymzto Malchus wecye. Nycz ſem nenalezl. ale z mieſczie od mych dyedyczow oſtawene penyezie wynem. chtyel ſem chleba kupity. Tehda ho otazach[v] z ktereho by mieſta rodem byl. K tomu Malchus odpowiedye. yeſtli toto mieſto efezum od ſam ſem. K tomu ſtaroſta wecye. Przywed ſwe przately. at tomu ſwiedeczſtwie dadye. Tehda poczye Malchus ſwe przately gmenowaty. gychzto yuz yzadna pamiet nebieſſe. Pro nezto wſſyczkny wecyechu. zamyſſlee ſobye aby ſwe pracye zbyl. W tu dobu ſtaroſta wecye. Kako tobye mozemy wierzyty by tyto penyezy od twych przyezſſych byli. ano to napſany widyety. ez yeſt yuz trzi ſta a dwie a ſedmdeſat let. yakz ſu tyto penyezy za cieſarzie decye kowany. a w nywczem neyſu podobny k naſſym penyezom. gſa mlad y chczes mudre a ſtare lidyu tohoto mieſta obludyty. a protoz kazy ty[e] v myeſczke prawo daty dokad ſie nepoznaſſ. czos kde nalezl. W tu dobu prziſtupyw przyed nye Malchus propowiedye k nym a rzka. Pro buoh pany mily powiezte mi czo was bud[v] tazaty. a ya wam take powiedye czot ya widye na ſwey myſli Tyezy was kde yeſt decius cieſarz yenzto yeſt byl w tomto mieſtye. K tomu biſkup martyn odpowiedye. Synaczku w tyechto wlaſtech nykte nenye yemuzto by decius rzekli. ale ten decius yeſto yeſt byl cyeſarz. ten yeſt byl przied mnohymi lety. K tomu Malchus wecie. Tomuz ſie ya y dywi. a nykte mi z was newierzy. ale podte za mnu. ukazy wam ſwe towarziſtwo gijztot na huorzye celion taynye w gyeſkyny bydle. tyem *[369]* wierzte neb to gyſtye wyedye yez przied tyem cyeſarzem decyem ſmy utekly. yenzto yeſt ſnuocy wgyel do tohoto mieſta. acz yeſt toto mieſto ephezum. Tehda ſwati Martyn byſkup poczie myſlity ſam w ſobie a rzka. k ſtaroſtye. Wyez to ſtaroſto yeſt toto widyeny[e]. gyezz chce hoſpodyn zziewyty ſkrzie tohoto mladeho czlowieka. W tu hodynu odta[d] wſtawſſe. s malchem a ſ welikym ſborem lidy na

tu horu gydu. Tu malchus naiprwe k towarzyſom w gieſkyny wſſel. a po nem ſwati martyn biſkup. a po nych gyny. Y nalezl ſwati biſkup liſt mezy kamenym. an dwiema ſtrziebrnima peczetma zapeczeten ſezwaw weſken lid y poczye yei prziede wſſyemi czyſty. na nemz weſken gych zywot popſa͞ byl. a tomu take yakz byli w tey gyeſkyny kamenym zawaleny. na tom liſtye trzi ſta a dwie a ſedmdeſat let nalezli. Tomu ſie poczyechu wſſyczkny dywity. hledagycz na ti ſwate w gieſkyny. any ſedye ſtwiece ſie yako ruozie. pro nezto klekagycz bohu chwalu wſyczkny wzdali. Tehda ynhed ſwati biſkup a ten ſtaroſta. wzkazachu cieſarzowi Teodozio proſiece aby poſpiel przygyety. chtyelly by bohe͞ zzyewene dywy widyety. To rad cieſarz uſlyſſaw. zz ſweho ſie ſmutku w nemzto za obyczyey byeſſe utyeſſſyw. k nym brzo poſpyel. y gyel ſkrzie conſtantinopolym mieſto az do epheza. Proty nemuzto yakz ſluſſſye wſſyczkny cznye wynydu. a ſ nym tam na huoru celyon k gyeſkyny gyeli. a yakz ty ſwiety cyeſarzie vzrziechu ſwietyechu ſie gich twarzy yako ſlunce. Tehda cieſarz przied nymi padna boha pochwalil. a wſta͞ʷ wſſyeczky przytulil placzie a rzka Tak was wizy yakzto bych widyel hoſpodyna. yenzto ſwateho lazarzie wzkrzieſil k nemuzto ſwaty *[370]* Maximian wecye. Wyerz mi cieſarzi gez pro tye nas wzkrzieſil hoſpodyn przyede dnem ſudnim w nemzto magy wſſyczkny z mrtwych wſtaty. aby tomu uwierzyl ze yeſt gyſtye z mrtwych wſtanye. Nebo yakeze dyetatko w zywotye ſwe matky zadneho vraza neczygye zywo yeſt. takez ſmy my byli. leziece zywi. ſpiece nycz ſmy neczyli. a yakzto brzo rzekl tak tyech ſedm ſwatich na zemi ſie poklonywſſe. duſſie ſwᵉ puſtyli. a ti do nebeſkeho kraleſtwie andyelee wzieli. W tu dobu cieſarz na nych padna ſ welikym placzem gye cyelowaſſe. odtad ſſed kral kazal gym hroby zlate przyczynyety. Tehda te nocy yemu ſie zzyewiwſſe zapowiedyechu a rzkuce. Yakez ſmy drziewe w zemi toczys w gieſkyny lezieli takez y geſcze nas nechay. dokad nas opiet hoſpodyn newzkrzieſi. To cieſarz znamenaw. to mieſto kraſnye przyprawyw ta ſwata tyela tu pochowal.

XIV. Dvě stč. duchovní písně v knihovně kláštera Admontského, XIV. stol.

Mezi rukopisy ve štýrském klášteře Admontu chovanými zajímavým pro nás jest rukopis č. 138. Jest původu zajisté českého, obsahuje celkem 210 listů ve folio a psán jest ve století XIV. Sestává podlé písma i podlé látky, na níž psán jest, ze dvou částí: listy 1—34 a 151—210 jsou papíru lněného, ostatek je papír hladký z bavlny. Na prvních listech (1—34) napsán jest výklad: „opportet episcopus esse irreprehensibilis“, jejž měl Johannes Laurini de Raczicz, podlé připisku: „Ego Johannes Laurini de Raczicz, magister universitatis Pragensis quondam regulam sacerdotum ab apostolo traditam simpliciter, quae

talis est, sic declaro." Výklady latinské nedělní nacházející se na listu od 151ᵃ—210 jsou psány r. 1376, jak viděti jest z poznámky: finitus est liber sub anno 1376, k čemuž připojeno: exemplare habet dictus Johannes, capellanus ad Coeli portam, dictus Chleber cognomine. Část střední (l. 35—150) liší se od ostatku kromě bavlněného papíru také písmem starším a ukazujícím asi do polovice století XIV. I ona obsahuje výklady na dny nedělní a sváteční, a potkáváme se zde s kázaním na den sv. Václava a sv. Markety, avšak nikoliv ještě se svátkem sv. Kateřiny. Končí se slovy: finito libro sit laus et gloria Christo (na str. 148ᵇ). Explicit liber completus per manus Hermanni de Verona pulcherrimi. Qui scripsit scripta, manus ejus sit benedicta. Letator maneat, qui scriptori maledicat. Na listě 149ᵃ—150ᵇ jest sermo bonus de corpore Christi. Konečně na sloupci druhém stránky 150ᵇ čteme dvě malé duchovní písně české, napsané asi ve třetí čtvrti stol. XIV. Písně tyto podáváme zde v opise věrném.

1.

Sine me nihil potestis facere. O ẘny čſtane
twe naboſenſtwo ſweckno ſtane Acz
myloſt boſye tebe oſtupy = azkarzyedy
dyabel ktobye p̊ſtupy. proto yeſt ma kto
mv rada. yeſcye kaſdy was. neſada
y porzucyl tworczv ſwemv = ſtwo ſpa
ſtworzytely nebeſkemv = abý chom
gemv dneſny den y powſye tzaſſy [1]) tak
ſluſyly — ez bychom ſwych wſech hrye
chow natompto ſwyetye ſbýlý aodne
ho ſye nyckdy o nedlucyly [2]) = Aby nam
racyl poſlatý ducha ſwateho wnane
ſye ſyrdcze daty. Abych yaz mohl wam
o tak boſye ſlowye ſ.... zny.. p̄wy
ty - ez by wy yeho tak ſnaſnye poſ
luchaly yaſk by ſkroſye to vyec
nv radoſt obdýrzaly am̄. tako boh
day. Rczetez pomnye duchu (..)
themv modlytwu yednu. aby wam
dal pamnyet ſnadnv aby mochly to
wſeckno obdýrzýty cſos wam yeſt po
tryeba naduſý ynatýelý mýetý

2.

Wytay mylý ſpaſytelu. wſeho ſwýeta ſtworzýtelu
wytay mylý Jſu Ch. iakz ſye poczal ſdyewky cyſtey

[1]) czaſſy? [2]) m. *neodlúčili.*

wytay ſwathe bozýe tyelo yaks ſy na ſwate...
ſu pnelo ꝑ. clowýecýe ſpaſenýe. Proſyu tebe (iheſu) [1])
mylý meho ſywota wſemy ſyly. vczyn proſweho ty.
la rany. y pro ſwoy bok ꝑclany. Racz my po
pryty tyela ſweho pryedſkoncyeným ſywota
meho. (A)[2])by odpudýl wſu mocz dyabelſku A dal
mý radoſt nebeſku. vytay draha kýrwy bo
ſye nade wſeckno ſwyetſke ſboſýe Racz mye [3])
hrýechow oplakatý a dobrye ſkoncyenye poſ
lacy. [4])
letator maneat qui sibi maledicat.
av waſye ye ſyrdcye ſwadyty. —

Litera *c* od *t* málo se liší. S písní druhou srov. podobnou ve Výboru 1. 326.

Ferd. Menčík.

Úvahy a zprávy.

Homérova Ilias. Metricky přeložil Ant. Škoda. Díl 1. Zpěv 1.—12. Domažlice. Knihtiskárna Jiřího Prunara. 1881. Nákladem vlastním. 8°. 252 str.

Překlad tento spracován jest úplně shodně s oněmi požadavky, jichž každému překladateli básní homerských šetřiti jest, chceli, aby překlad jeho nezůstal omezen pouze na jisté kruhy, nýbrž vnikl i do obecenstva širšího. Z té příčiny vítáme překlad tento s nelíčenou radostí, přejíce si pouze, aby také vskutku i širší kruhy jeho si všimli a seznamovali se s velebásní Homerovou, oděnou nyní v české roucho prosté, nelíčené, ale důstojné. P. překladatel, jakož učinil již při prvních pokusech svých překladatelských, z nichž jeden posoudili jsme také v těchto Listech (IV. 283 a násl.), řídil se vzorem překladu Niederlova, přihlížeje ovšem při překladě tomto netoliko ku sporým úryvkům Iliady od Niederla podaným, nýbrž také na př. k nejnovějšímu překladu Mejsnarovu. Že na hojných místech obou těchto překladů (na př. při překládání epithet, nesnadných rčení a vazeb) se držel a vybíral z nich, co uznával býti dobrým, zříkaje se takto leckdy možné originalnosti, pokládáme mu právě za zásluhu. Lze totiž jenom tehdy, kdy překladatelé nebudou bráti se každý cestou svou, toužíce snad po liché a nemístné originalnosti, nýbrž kdy

[1]) Slovo téměř nečitelné.
[2]) Část písmene zřejmá.
[3]) Nad slovem nadepsáno nen = nem.
[4]) poſlaty?

kráčeti budou ve šlepějích překladatelů vzorných, domoci se překladů s duchem jazyka našeho se snášejících. Pravou cestu ku překládání Homera ukázal ve větších rozměrech Niederle; a věru, kdyby ti, kteří po něm s vytrvalostí obdivuhodnou Homera překládali, byli přidrželi se jeho, ne pak podivnůstek Vlčkových a Liškových, byli by dospěli k překladu tak pěknému, jako jest tento. Tím nemíníme ovšem ani zásluhu těchto mužů nikterak zlehčovati, ježto vedlé mnoha vadného dospěli přece ku mnohému dobrému a pěknému. Pan překladatel překládal netoliko věrně a plynně, ale i — a to jest přední záslubou jeho — vystříhal se vazeb strojených, zastaralých a podivných slov i výrazů všedních a nepěkných. Překlad sestrojen jest z bohatého již slovného pokladu mluvy nynější, dostihuje tím velikou měrou prostoty originalu a stává se přístupným každému vzdělanci.

Že ovšem podnik tak rozsáhlý nemůže býti bez vad, uzná každý, komu nesnáze, jakých překlad básní těch poskytuje, jsou známy. Ref. pokládaje překlad ten za zjev zvláště pozoruhodný a jsa přesvědčen, že, nepohrdneli p. překladatel dobře míněnou radou, může při příštím vydání překlad leckde poopraviti a podati překlad ostatku ještě dokonalejší,*) přiložil ku překladu tomuto přísnější měřítko; tím stalo se, že výtek podáno tuto hojně, ač veliká většina jich týká se vad menší váhy, jež čtenáři originalu neznalému ujdou.

Nepřesně, někdy vadně přeložena jsou tato místa:

I. 7 *δῖος* velmož (místo jasný); 13 *φέρων ἀπερείσι᾽ ἄποινα* nesmírnou výplatu v e z m a (nesprávně místo nesa); 21 *ἁζόμενοι Διὸς υἱὸν* zévorozence p r o č e s t; 23, 111 a j. *ἀγλαὰ δέχθαι ἄποινα* vzíti si výplatu s l a v n o u (místo skvělou); 36 a jinde často: *τὸν ἠύκομος τέκε Λητώ* Leto z k á j e l a krásnokadeřná (místo zrodila, které slovo, ač to tribrachys, nutno klásti v takých případech i ve čtvrté stopě, nemámeli ubíhati v překlad nepřirozený); 39 *χαρίεντα νηὸν* chrám r a d o s t n ý; 103 *ἀχνύμενος* s t í s n ě n; 141 *εἰς ἅλα δῖαν* v moře b o ž s k é, zcela chybně místo j a s n é; 202 *αἰγίοχος*, bouřevládce, přeloženo sice správně, ale setřen tím metaforický obraz řeckého textu; snad lépe by bylo „štítovládce“; 224 *οὔπω λῆγε χόλοιο* od hněvu ještě neustal (lépe: Atréovcovi lát, neupouštěje od hněvu ještě); 247 *Ἀτρείδης ἑ τ έ ρ ω θ ε ν ἐμήνιε* Atreovec nevřel jemu v s t ř í c; 248 *λιγὺς Πυλίων ἀγορητής* Pylanův řečník slovojasný (lépe a správněji: hlasojasný); 281 *ἐπεὶ πλεόνεσσι ἀνάσσει* nebo v ě t š i n ě vládne (místo „četnějšímu lidu“ než ty); 283 *λίσσομ᾽ Ἀχιλλῆι μεθέμεν χόλον* bys zanechal hněvu vstříc Achilévu, kterýžto mohutná (lépe: bys zanechal hněvu svého k Achilleu, jenžto mohutná); 299 *ἐπεὶ μ᾽ ἀφέλεσθέ γε δόντες* poněvadž jste mi odňali d a v š e;

*) Leckterých vad mohl se p. překladatel již nyní vystříci, ježto na ně byl upozorněn v prvé recensi.

lépe bylo přeložiti volněji, ježto vynechání předmětu nemile se dotýká: „poněvadž jste mi odňali dar můj“; 313 *λαοὺς δ' Ἀτρείδης ἀπολυμαίνεσθαι ἄνωγεν* Atreovec pak vojsku se od skvrn očistiti kázal (lépe: se z poskvrny kázal očistit); 316 a jinde: *ἀτρύγετος* dle staršího, zajisté chybného výkladu překládáno „neplodivý“ (lépe neúnavný, neúmorný, vlnivý); 388 *ἠπείλησεν μῦθον, ὃ δὴ τετελεσμένος ἐστί:* vyhrožoval mi řečí, jež teď je dokončena právě (lépe: jež již se nyní stala skutkem); 419 a j. *τερπικέραυνος* bleskolibý; epitheton to nesprávně jest tvořeno, mohouc znamenati jen „kdo blesku jest libý“; překládati třeba „bleskomilovný“; 460 tučnou pokryli mázdrou (*κνίσῃ*, tukem); 513 *ὡς ἔχετ' ἐμπεφυυῖα* tak lpěla pevně na Zevu; 598 *ἀπὸ κρητῆρος ἀφύσσων* nabíraje z konve (ze měsidla).

II. 48 boží zora (*ἠὼς θεά*); 103 *διακτόρῳ ἀργειφόντῃ* průvodcovi osvětodárci. Dle výkladu Roscherova velmi pravdě podobného (srv. Listy fil. a paed. V. 288 pozn.) značí *διάκτορος* „mrakohonný, mrakoplašný“. Místo „osvětodárce“ lépe by bylo klásti „světlodárce“, kteréhož tvaru překladatel proto se vystřehl, že po způsobu Sušilově a Niederlově nepřipouští nikde obojetné posice*); 111 Zeus Kronovec slepotou mne krutou nesmírně pomátl (*ἄτῃ ἐνέδησε βαρείῃ*, upoutal, slepotou nesmírně mne postihl děsnou); 165 a j. *νῆες ἀμφιέλισσαι* koráby podvinuté (nejasně; lépe: okrouhloboké, obloboké); 218 n. dál hlavy témě končilo šídlovité (nejasně; lépe: pak hlava v témě končila šídlovité); 222 *λέγ' ὀνείδεα* nadávky vyčítal; 223 nepěkně: (Achajští) zlosť měli hrozně (*ἐκπάγλως κοτέοντο*); 246 Žvastořeký Thersite, který ač mluvka jsi jasný (*λιγύς περ ἐὼν ἀγορητής*); zájmeno „který“ jest tu zhola zbytečno a ruší jasnost vazby; ironické *ἀγορητής* pak nutno jest přeložiti „řečník“; 321 *ὡς οὖν δεινὰ πέλωρα θεῶν εἰσῆλθ' ἑκατόμβας* (když tedy zjev hrozný se v bohů vedral hekatomby); 325 (*τέρας*) *ὀψιτέλεστον* pozdnorodé (pozdě splnitelné); 384 *εὖ δέ τις ἅρματα ἀμφὶς ἰδών*, každý dobře kolem vozu zkoumaje (lépe Mejsnar: dobře kolem prohlédna povoz); 396 *προβλῆτι σκοπέλῳ* úbočné na skále (na útesu skalním); 433 a jinde často: *Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ*: Gerénský vévoda Nestor (Nestor, konihonce Gerenský); 596 *ἀπ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος* od Euryta Oichalieva (oichalijského, nebo z potřeby metrické oichalského); 650 *δουρικλυτός* oštěpoumný (oštěposlavný).

III. 39 *Δύσπαρι* hanborodý; 62 (*πέλεκυς*) *ὀφέλλει δ' ἀνδρὸς ἐρωήν:* a množí jemu zámacha sílu (správně: kládu tesá

---

*) Že nepřipouštění obojetné posice při skupinách hlásek němých s plynnými *l* a *r* není nikterak nutno při veliké plynnosti hlásek těch v češtině, ukázal jsem již v Listech fil. a paed. IV, 286. Překladatelé naši, kteří ani v tomto případě obojetnosti slabik nepřipouštějí, nesnáze překladatelské po mém soudu zbytečně si stěžují.

na koráb a množí tíží muže sílu t. sekyra); 182 Šťastný Atréovče bohoslave, šťastnorozenče (ὀλβιόδαιμον; lépe: Atréovče blahoslavený, šťastný, blahorodný); 222 νιφάδες povláčky sněhové (vločky); 246 οἶνον εὔφρονα víno radostné (lépe Mejsnar: potěšné); 262 περικαλλέα βήσετο δίφρον v krásnou korbu zasednul; 278 n. καὶ οἳ ὑπένερθε καμόντας ἀνθρώπους τίνυσθον (kdož dole postavy matné trestáváte lidí); 397 ňadra i žádoucí (ἱμερόεντα; přeloženo dle Mejsnara: ňadra přežádoucí; lépe: půvabná); 423 v komnatu pak vysokou vystoupila (κίε).

IV. 101 κλυτοτόξος střelčí (lukoslavný); 143 n. leč kosť (ἐλέφας) ta leží pro královu pýchu jak koni k ozdobení, tolikéž pro správcovu slávu; překlad nejasný a nepěkný (βασιλῆι δὲ κεῖται ἄγαλμα, ἀμφότερον, κόσμος θ' ἵππῳ, ἐλατῆρί τε κῦδος); 151 ὄγκους pilky (Mejsnar lépe: háčky); 262 míru pijí dělenou (δαιτρὸν πίνωσιν); lépe Mejsnar: podílně pijí; 333 Τρώων ἱπποδάμων, proti zvyku homerskému přeloženo jménem města: Tróje ořekrotné; 489 a j. διογενής zévorodý (jasnorodý; kvantita prvé slabiky δῖ jasně dokazuje, že odvozeno jest slovo to od adj. δῖος, nikoliv od Ζεύς, Διός; jinak Διοτρεφής, v němž prvá slabika vždy jest krátká).

V. 60 n. jenž znal všeliká umu díla lepostná (ὃς χερσὶν ἐπίστατο δαίδαλα πάντα; lépe Mejsnar: jenž všecka rukou znal díla lepostná); 161 šíje přeláme (ἐξ αὐχένα ἄξῃ; tak i Mejsnar) 194 n. ἀμφὶ δὲ πέπλοι πέπτανται; jsou přes ně (vozy) čalouny prostřeny kol (tak i Mejsnar); 213 ὑψερεφής vyklenutý; 267 ὑπ' ἠῶ τ' ἠέλιόν τε pod jitrem a sluncem (tak i Mejsnar); 326 ὅτι οἱ φρεσὶν ἄρτια ᾔδη poněvadž jemu v srdci se rovnal; v 440 φράζεο, Τυδείδη, καὶ χάζεο není stejnozvuk originalu vystihnut (na př. chraň se mi, Tydéovče, a nebraň); 444: μῆνις záští; 495 a často: κατὰ στρατὸν po táboře zcela chybně; 509 Ἀπόλλωνος χρυσαόρου Apollona zlatozdobného (lépe Mejsnar: zlatozbrojný; zlatomečí, zlatomečný) 531 αἰδομένων ἀνδρῶν: neb mužové kdy se ctí (lépe Mejsnar: druhli se družce stydí); 564: ἵνα χερσὶν ὑπ' Αἰνείαο δαμείη (velmi nejasně: by rukou Aineie se proklal); 598 a j. č. ἅλαδε do tůně (překládati ἅλς sláň, moře, pouze slovem tůně nezdá se mi ani jasným ani případným); 763 λυγρῶς πεπληγυῖα: zmrskala bídně ranou.

VI. 48 a j. πολύκμητος σίδηρος krasnokutá díla železná (Mejsnar: lepozdělaný) nesprávně místo těžkokutá; 233 πιστώσαντο zavázali vírou (mělo by býti aspoň zavázali se vírou, slibem; „druh druha vroucně chopil se rukou a slibem se zavázal"); 273 τὸν θὲς: rač položit (v rozmluvě Hektora s matkou jest i neřecké i zbytečné); 285 φαίην κε φρέν' ἀτέρπου οἰζύος ἐκλελαθέσθαι: tož bych bez žalu mním toto úplně v srdci zapomněl; 380 a jinde ἐυπλόκαμος: lepopletený. Epitheton české nevystihuje nikterak význam řeckého originalu, značícího „děvy

s krásnými pletenci, vrkoči, krásnovrkočné", kteréhož slova za příčinou jasnosti a věrnosti překladu i přes nelibý zvuk jeho bude nám asi užívati.

VII. 34 *ἑκάεργε*: střelčí (jinde správně dálnoměrný, dálnostřelný); 101 n. *αὐτὰρ ὕπερθε νίκης πείρατ' ἔχονται ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι*: vždyť shora konce vítězství do rukou jsou dány bohů věkožizných (dle Mejsnara); lépe bylo upustiti od metafory originalu a přeložiti asi „vždyť rozhodnutí bitvy spočívá atd." 151 *οὐδέ τις ἔτλη* nikdo nehodlal (tak i Mejsnar; neodhodlal se); 171 *κλήρῳ νῦν πεπάλασθε διαμπερές, ὅς κε λάχῃσι*: teď metajíce losem rozhodněte, z vás kdo vypadne (lépe Mejsnar: kdož by ho dostal); 210 *θυμοβόρος* duchažírný (nesprávně tvořeno a nepěkno; Mejsnar: úmorný; dušehubný, dušemorný); 247 *χαλκὸς ἀτειρής:* kov neunavný (nezlomný); 277 *μέσσῳ δ' ἀμφοτέρων σκῆπτρα σχέθον*: třímali prostřed obou svá žezla (vložili).

VIII. 48: *βωμός τε θυήεις:* obětní oltář; 189 *ὅτε θυμὸς ἀνώγοι*: což ráčilo srdce (Mejsnar: kdyby ráčilo srdce); 325 n. kde klíční kosť uzavírá šíji a hruď (*ἀποέργει αὐχένα τε στῆθός τε*) chybně (lépe Mejsnar: kosť kde tu klíční šíji a ňadra dělí); 329 a jinde často: *στῆ δὲ γνὺξ ἐριπών:* v kolena klesnuv stál (stanul); 475 *ὅτ' ἂν οἱ μὲν ἐπὶ πρύμνῃσι μάχωνται*: kdy při loďstvu koremném boj vzplane lítý („loďstvo koremné" nemá ani opory v originale ani neposkytuje jasného smyslu; každá loď má kormu, jest tedy koremnou); 480 n. v hloubi leží žádnou září Hyperiona slunce zkájeni (*τέρποντ'*); 527 psy potvoroděsné (*κύνας κηρεσσιφορήτους*, sudičkami sem zanesené).

IX. 124 komoňův, již sázky dosáhli (*οἳ ἀέθλια ποσσὶν ἄροντο*); lépe: již základu (*ἆθλον*) došli; 183 *γαιηόχῳ ἐννοσιγαίῳ:* zemotřasu, k ochraně vlasti. „Zemotřas" tvořeno jest nesprávně; musí zníti zemětřas (srv. zeměplaz, zeměduch a p.). Překlad druhého epitheta jest chybný. *Γαιήοχος* značí zajisté pouze *ὁ τὴν γῆν ἔχων*, zeměnosný (Mejsnar v Hymnech překládá na některých místech správně sice, ale příliš obšírně „hmotu země držící"), nikoli tedy zemi objímající, jak se obyčejně vykládává. Výklady novější na př. Göblův jsou chybny. Poseidon, bůh moře, dle názoru prostonárodního na vodstvu svém zemi drží, nese a pohybem vod jí též otřásá. Obě epitheta zakládají se tedy na prostonárodním domnění o podobě a poloze země, s nímž setkáváme se ještě u prvých filosofů řeckých. Srv. Arist. de caelo II. 13 *οἱ δ' ἐφ' ὕδατος κεῖσθαι* (t. *φασὶ τὴν γῆν*)· *τοῦτον γὰρ ἀρχαιότατον παρειλήφαμεν τὸν λόγον, ὅν φασιν εἰπεῖν Θαλῆν τὸν Μιλήσιον, ὡς διὰ τὸ πλωτὴν εἶναι μένουσαν ὥσπερ ξύλον ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον.* 189 *ἄειδεν ἄρα κλέα ἀνδρῶν:* zpíval písně hrdinské (lepší překlad doslovný); 214 *κρατευτάων ἐπαείρας*: dřív vidlice

zdvihnuv (Mejsnar jasněji: nadzdvihnuv podstavce); porozumění místa toho mohlo býti ulehčeno poznámkou pod textem; 220 *θυηλάς* dárky; 296 tam bytují mužové bravohojní při skotu četném (*πολύρρηνες, πολυβοῦται*); obě epitheta měla býti přeložena souměrně (bohatí na brav a na skot); 322 *ψυχὴν παραβαλλόμενος*: vezdy že jsem život obětoval; 330 n. *τάων ἐκ πασέων* (t. *πόλεων*) *κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλὰ ἐξελόμην:* z těch všechněch jsem nesčetné sobě poklady skvostné vybral (přílišnou doslovností nejasné); 372 *ἀναιδείην ἐπιειμένος*: jenž podšit nestoudností (po Mejsnarovi); 418 n. nedosáhnete konce Ilia výše (*Ἰλίου αἰπεινῆς*); 472 *ὑπ' αἰθούσῃ*: vnitř kobky lepohrazeného dvořiště (Mejsnar lépe: podsíň); 639 mysl laskavomírnou (*ἵλαον θυμόν*); 661 *λίνοιό τε λεπτὸν ἄωτον*: hebké výkvěty plátna, zcela chybně; 713 *ὕπνου δῶρον ἕλοντο*: spánku požívali v úděl (Mejsnar lépe: a darem se ukájeli spánku).

X. 262 (přilba) řemením mnoha na kleně uvnitř napjata pevně (*πολέσιν δ' ἔντοσθεν ἱμᾶσι ἐτέτατο στερεῶς*); slovo „klen" jest tuším nové (klenutá kostra přilby ze řemení), ale nejasné, bez něhož lze se tuto obejíti na prospěch jasnosti překladu; 350 *κλινθήτην* schýleni jsou místo ulehli; 541 a j. *κατέβησαν ἐπὶ χθόνα:* hned se na zem vyšvihli; 571 by ji (zbroj) k žertvě uchystal Atheně (*ὄφρ' ἱρὰν ἑτοιμασαίατ' Ἀθήνῃ*) m. v oběť.

XI. 1 *ἀπ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο:* od jasného Tithona; 83 (zíraje na) hubivé a na mužstvo hynoucí (*ὀλλύντας τ' ὀλλυμένους*). Lépe Mejsnar: na hubící jak na hynoucí; 146 *ἀπό τ' αὐχένα κόψας:* od hrdla mu šíji (?) useknuv; 147 *ὅλμον δ' ὣς ἔσσευε κυλίνδεσθαι δι' ὁμίλου*: odkopl pak ho nohou, že se válcem v řavě potácel; nejasné; *ὅλμος* značí kulatý kámen; 151 n. slova „a zpod .... dusající" jsou parenthesí, což mělo býti i v tisku naznačeno; jinak vzniká vazba nejasná a na prvý pohled nesprávná; 242 litostný (*οἰκτρός*) místo žalostný, ježto „litostný" má význam aktivní (srv. nelítostný), nikoli passivný; 256 *ἀνεμοτρεφὲς ἔγχος:* kopím víchoroživným (dřevcem ve větru — na výšinách — vyrostlým); víchoroživný má význam aktivní (srv. mnohoživná země a pod.); 376 a j. šíp ne nadarmo mu z páže vylétl (*ἔκφυγε χειρός*); 385 *κέραι ἀγλαέ:* lukostřelčí (lukoslavný); 425 *ἕλε γαῖαν ἀγοστῷ:* hrstí zarazil se do písku („a prsty zaryl se do písku"); 431 *σήμερον — ἐπεύξεαι* přeloženo metaforou nehomerskou: dnes dobudeš palmy; 536 n. jež kopytem komoní tu pokálely krůpěje krevní neb koles obležením (*αἵ δ' ἀπ' ἐπισσώτρων*, nejasné); 574 (kopí) v mase hýřiti dychtiva jsouce: (*λιλαιόμενα χροὸς ἆσαι*; lépe Mejsnar: tělem se chtíce napásti); 620 *θεράπων* posluha; 699 *ἵπποι ἀθλοφόροι:* vítězoslavní; lépe základonosní, základozištní; 749 *φῶτες ὀδὰξ ἕλον οὖδας:* v prach mužové zuby klesli;

757 n. *Ἀλεισίου ἔνθα κολώνη κέκληται*: blízko Aleisia chlumce tak řečeného (prosaické).

XII. 167 vosové středohybní (*μέσσον αἰόλοι*, lépe: uprostřed hybní); 168 *ὁδῷ ἔπι* při dráze (cestě); 222 *οὐδ' ἐτέλεσσε φέρων*: neskončil za pokrm ho přinésti robátkům, přílišnou doslovností nepěkné; 243 *εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*: Nejlepší tato věštba za otčinu válčiti statně (Niederle lépe: Jednotě nejlepší znamení, své otčiny hájit); 269 *ὅς τε μεσήεις*: kdož tě prochází (prosaické; Mejsnar lépe: i kdo je střední); 418 *τεῦχος ῥηξάμενοι*: zeď prolomit skrz hradbu (neposkytuje smyslu); 456 *κληΐς*: klička.

Nevhodných českých výrazů užito jest na těchto místech:

I, 31 stávek (*ἱστός*) místo stav; 63 snář (*ὀνειροπόλος*) místo snů vykladač; 118 samotinký (zdrobnělé jméno v ústech Agamemnových není vhodno); 223 urážělivý; 328 a j. stánek (*κλισίη*) místo stan. Ovšem slovo „stan" v některých pádech nepřímých pro trochejskou svou míru (na př. ku stanům — ◡ —) činí překladateli obtíže. Ale tu lépe překládati *κλισίαι* „tábor". Mejsnarem užitý tvar *stán*, *stánu* není správný, Škodův titěrný. Lze tedy na př. tento verš přeložiti „Myrmidonův až došli ku táboru pospol i loďstvu"; 348 a j. spolem za spolu, pospol; 362 strasť, která tvoje podjala srdce (lépe „sklíčila"); 395 a j. taky; 433 a j. loďka za loď, koráb; 460 stehénka (*μηροί*) za kýty; 463 rožce (*πεμπώβολα*) za rožně, pětizubce (Mejsnar); 503 a j. neskonalí (*ἀθάνατοι*) lépe: nesmrtní; 518 ponutkneš drsně za obvyklé ponukneš; 520 „bez toho již mne také plísní" jest prosaické; 523 bych tobě ukončil (*ὄφρα τελέσσω*); lépe Mejsnar: bych to vyřídil; 584 dvoubaňatá číše (*δέπας ἀμφικύπελλον*); lépe Mejsnar: číš dvojnokališná. II, 89 hroznatě odletují jarní na kvítka podále (*βοτρυδόν*; lépe: hroznu podobny letí...) 108 a jinde často ať by (velmi nepěkně místo účelného aby); 144 veš sněm (tak i VIII, 468 všici a akk. všeci IX. 199); 182 poznal hlas řečnice božské (*θεᾶς ὄπα φωνησάσης*); 230 synek; 235 hanbolové (*ὦ πέπονες*); 455 oheň hubivý plamenem žere (*ἐπιφλέγει*) les nekonečný (Mejsnar: požírá; lépe: nekonečné hvozdy sežíhá); 459 ptáků letadel (*ὀρνίθων πετεηνῶν*); 484 řekněte teďky mi Musy; 516 a j. třideset; 635 vzdělávali pokraje vstříční (*ἀντιπεραῖ' ἐνέμοντο*: půdu protější); 845 a jinde: jenžkoli (místo obvyklého kterýkoli). III., 12 kamenem co by někdo *u*vrhnul (lépe dovrhnul); 214 alevšak. IV., 108 znak (místo naznak); 224 nechtějecího (podobně 527 letécího, VII. 9 přebývajecího, XI. 308 zmítajecího, 346 stojecímu a j.), kteréž tvary, podobně jako neurčité přechodníky přítomného času ženské a střední na ci (na př. jsouci I. 196), mohly by ustoupiti tvarům obvyklým. V. 46 na pravo pléce (místo určitého, ježto neurčitých tvarů v attributivní platnosti již neužíváme); 68 klesl do kolen; 122 zdíla (místo zděla); ib. sezhora; 365

(Iris) opratě v své jala ručky; 552 a j. Agamemnonu jak Menelau (*καί*); 596 zžasnul (užasnul); 621 druhý místo ostatní; 655 a č. jesení dřevce (*μείλινον ἔγχος*; Mejsnar správně: jasanné); 667 pro kvapení (*σπευδόντων*, pro chvat; Mejsnar: ve spěchu náhlícím); 722 přindala (podobně VIII. 323 vyndal, 268 poodundal); 723 (kola) osmera pist (*ὀκτάκνημα*, osmi paprsků); i tvar ženský pista i význam slova toho tuto přijatý jest zastaralý; 902 sok smokvoně (*ὀπός*, neobvyklé; Mejsnar lépe: šťáva ze fíku); VII. 95 a j. na srdci přetěžce naříkal (lépe v srdci); 104 konec nadešel ti živůtka; 166 připodobný; 248 v sedmé však štítné koži zutkvěl; 333 mul (*ἡμίονος*); VIII. 33 tuze líto mi jest; 42 ovlájeli hřívy (ovívaly); 199 v prestole trhla sebou (Mejsnar: trhla sebou na stolci); 203 a j. dárky (*δῶρα*); 215 stěsnovaným (*εἰλομένων*); 238 n. nikdy... jsem já tvůj nepřejel oltář (*παρελθέμεν*, neminul); 245 a j. ot (místo otec); 281 Teukře, hlavinko milá (*Τεῦκρε, φίλη κεφαλή*); 290 trénožka (lépe trojnožka; podobně IX, 122 trénoh); 413 ve hrudi běsnuje srdce (třeští, *μαίνεται*); 430 a j. neobvyklý tvar dlé (dle); 487 Trojským neděčným (*ἀέκουσι*); 558 v nedozíramo éther (*ἄσπετος αἰθήρ*); IX. 72 z Thrakie pozdálné; 186 varitem utěšívati srdce; 197 na zdar (*χαίρετον*; tak i Mejsnar); 200 sesle (*κλισμός*); 297 podárky (*δωτῖναι*); 366 železce (železo); X 32 brat; 208 plány (záměry): 212 pod nebesem; 213 vezdě po veškeru lidstvu; 253 třetinka (místo třetina); 266 n. z Eleóna zabral (od Eleóna); 345 nechme ho... přejíti trošku; 361 jelenec (jelen); 408 jak dopadá to druhých Trojanů se stánky; 456 střed (doprostřed); 539 a j. řava (vřava); XI. 41 na hlavu... pokladl přilbu; 123 ponejvíc; 534 stupajíce; 642 palčivitá žízeň; XII. 27 trojzubcem třímaje v páži (*ἔχων χείρεσσι τρίαιναν*); 38 vyhlubených se lodí přidržívali; 89 nejmnožší; 106 práhnoucí (místo práhnouce); 167 vosové (místo vosy); 192 skátil (skotil); 342 hlasný (*κῆρυξ*).

Drsné vazby vyskytují se na těchto místech: I. 45 sestoupil . . . na pleci zavěšený luk a toulec kolkol uzamklý (lépe: na pleci zavěšený luk a toul maje kolkol uzamklý, 126 lid však, slušno není, aby zpět zase úděly snášel (lépe: avšak slušno není, aby lid zase úděly snášel); 396 n. nelibý anakoluth, jehož v originale není: „neb jsem často slyšel tě chlubiť se v paláci oteckém, řkouc, že jsi . . . .“ Podobné zbytečné anakoluthy jsou i v V. 490 n. VI. 462 nn. X. 65 n. XI. 86 n. (anakoluth ten lze odstraniti, čteli se místo zunaviv „zunavil“) XI. 423 n. XI. 694, 744 a j. Drsné jsou i vazby II. 613: „daroval jim Agamemnon darmo lepokrovné lodi, přes moře plouti brunatné“ (lépe: loďstvo lepokrovné, aby přes moře plouli brunatné). III. 44 mníce, to jesti předák bohatýr. XI. 649 Bázeň a úctu chovám, jenž vyslal teď mne vypátrat (kde nemilé působí vynechání zájmena ukazo-

vacího); podobná jest vazba IX. 318, VI. 166. Nejasná vazba jest ve v. VIII. 343: jakmile však skrze vojska kolí byli přešli a příkop (Mejsnar: A kdy tudíž prchajíce přeběhnuli zásek a příkop) a XI. 554 (překlad slov *ἐσσυμένος περ*); nelibé jest i X. 376 supajíce k Dolonu přišedše . . . X. 37 n. zdaž koho z přátel chcešli na výzvědy slát.

S podivením jest mi, že p. překladatel štítí se téměř transgressivů perfecti, klada všude skoro transgressivy praesentis i tam, kde nejsou na místě; na př.: IX. 705 spat se uložte nyní, své srdce milé zotavíce (kde smysl nutně žádá zotavivše), V. 153 n. III. 221 n. a j. v.

Také poss. adjektiv českých mohlo býti hojněji užito, ač tu právě verš překladateli činí také obtíže, že nelze žádati nikterak, aby všude psalo se Tydeův, Priamův syn, ježto by hlavně nepřímé pády adjektiv těch, nebylo lze vpraviti ve verše daktylské. Nicméně platiž pravidlo, aby se správně vazeb těch užívalo, pokud aspoň možno; v překladě tomto však skoro naskrze kladen pouze genitiv vlastního jména (Tydéa rozenec a pod.).

Z potřeby metrické p. překladatel někdy epitheta originalu zaměnil v překladě jinými, jak mu již v předešlé recensi bylo vytknuto; ježto děje se to na úkor věrnosti překladu, jest nutno, aby od toho zvyku aneb takého ulehčování nesnází, kdekoli jen poněkud možno, naprosto bylo upouštěno. Z též příčiny přidávána i ve překlad český slova, jichž v originalu nečteme. V obojím případě pan překladatel řídil se vzory jiných, ale opět na škodu věrnosti překladu. Ref. jest přesvědčen, že lze se tomuto počínání vyhnouti aspoň ve většině příkladů; co jednomu verši do míry se nedostává, obyčejně vyplněno může býti slovem z veršů okolních beze všeho přidávání slov, jichž v originalu není.

Přidáno na př.: I. 1 reka Péléovce Achilla (*Πηληιάδεω Ἀχιλῆος*); 7 mocný lidu vládce (*ἄναξ ἀνδρῶν*); 11 Chrysa že byl potupou znectil kněze posvátného (*οὕνεκα τὸν Χρύσην ἠτίμασεν ἀρητῆρα*); 81 zbytečno „jednak" (neb třeba byť jednak žluč svou v den týž ukonejšil); 160 přidáno „nestydo"; 249 z úst i jehožto také se mu řeč medu proudila sladší (z úst i jehožto hovor líbeznější medu proudil): 269 zbytečno hleďte; 275 dívku kvetoucí (v originale pouze *κούρην*); 316 koz bečivých (*αἰγῶν*). II. 206 žezlo a řády také; 302: kterýchžto Sudičky smrtí neschvátily časnou; 458 skrz jasný donikal k nebi éther; 514 cudná panna lepá; 516 těm tedy vyhlubených třideset z domu táblo korábů; 682 Trachis co vzdělávali mořský (*οἵ τε Τρηχῖνα νέμοντο*). IV. 151 pilky železné; 424 ale později silně o břeh pak se zlomí; 488 tak tolikéž. V. 149 umem snověštce starého (*ὀνειροπόλοιο γέροντος*, Mejsnar: snopravce starého); 333 velmocná ni Athena; 371 rodné matky (*μητρὸς ἑῆς*, dle Mejsnara); 738 štít aigidu (*αἰγίδα*); 761 který nic práv světa nedbá (*ὅς οὔτινα*

οἶδε θέμιστα); VI. 279 Ajta, nyní pospěš; 402 leč v hradu všickni (*αὐταρ οἱ ἄλλοι*); VII. 6 a volně prací jim zemdlely údy; 62 štíty kolem rovnými a helmy a dřevci trčíce; 157 Ach kéž jsem tak mlád; 239 dost vyschlý (*ἀζαλέος*); 448 n. opěť že Achajští zas vystavěli zeď; VIII. 31 nejvyšší vévodo vládců (*ὕπατε κρειόντων*); 291 neb taky dívku, která by s tebou též sdílela lůžko; IX. 182 podlé břehu šířiny (*παρὰ θῖνα*); 241 že lodí ozdobné vršky zutíná; 377 nechať se pokojně k zhoubě klidí (*ἀλλὰ ἕκηλος ἐρρέτω*); 404 přidáno střelce; 457 Zeus bůh podzemní (*Ζεὺς καταχθόνιος*); X. 78 přidáno povždy; 475 (koně) propleteným řemením svázáni na okraji korby, kde i „svázáni" není správně řečeno; 574 božská vlna; XI. 1 z lůžka tu jitrorodá Zora; XII. 167 neb včely lesní; 198 hradbu zděnou (*τεῖχος*) a j. v.

Za veršem připojovány také sem tam některá slůvka a částice zbytečné, ač v té věci p. překladatel velice se mírnil na veliký prospěch překladu. Tak na př. I. 156 nezhubiliť; 229 věruť; 418 zrodilať. IV. 510 nebtě. VI. 326 a VII. 409 věruť; 27 Trojanůť (zde zhola zbytečně); 280 vás milujeť dozajista. Častěji z příčin metrických vkládáno bezvýznamné si; na př. III. 62, IV. 453, V. 620 (vstoupiv naň si patou), VII. 285, 380, VIII. 34 (sudbu si zlou naplníce), IX. 323 (tak jako ptáče mladým si přináší sousto holátkům), X. 569, XII. 417 a j.; jednou vloženo podobně mi (IV, 418 „Ajta nyní mi také oba pomněme obrany rázné", ačli není to chybou tiskovou za „my"), jednou sobě (VIII. 113 koně pak druhové měli sobě na péči). Nepěkné jest i ve rukou (I. 238), se synem se Menoitiovým (I. 307) a tvrdosti: v znamení (VI. 183), před všemi (IX. 121), skrz zbraň (X, 298), nad vše (XII, 357) a pod.

Zbytečno bylo nepřekládati následující slova: *ἑκατόμβη* (Mejsnar sterožertva, částečně dle Vinařického „stožertva"), *ἀμβρόσιος* „ambrosský", *γέροντες* geronti (zhola bez příčiny, ježto stejně vhodné jest naše kmet); tak i *γερούσιος οἶνος* (IV. 259 Mejsnar: starešinské víno), *φάλαγγες* (falangy), *μίτρη* (IV. 187), *ἥρως* (II. 708 a jinde), *αἰθήρ* (II. 458 a j.), ač možno leckde překládati slovem „blankyt."

Pilně bylo hleděno toho, aby totéž epitheton aneb význačná vazba, totéž místo několikráte se opakující překládáno bylo týmž způsobem; nicméně i tu jsou některé zbytečné úchylky; tak na př. *ἱερός* překládáno všude svatý, posvátný, ale v XI. 194 mocný (mocný nastane soumrak), ač tu právě nebylo třeba uchýliti se od významu jinde přijatého; *ἀθάνατος* překládáno dvěma slovy „neskonalý" a „nesmrtný" a j. Verše VI. 307 n. přeloženy poněkud jinak (a lépe) než ve v. 92 a n. a 274 a n.

Překlad hojných míst jest velice půvabný; že pan překladatel často novým pěkným překladem toho neb onoho epitheta

neb rčení nemálo přispěl ku pěknému překládání básní homerských i ve škole (nepochybujeme, že každý učitel klassických jazyků všimne si bedlivě překladu toho), toho uvésti bychom mohli hojně dokladů. Tak na př. pěkně přeloženo jest: I. 57 a jinde *οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἤγερθεν ὁμηγερέες τ' ἐγένοντο*: jaktě se již byli sešli a tak sestoupili ve sbor; *πολυλήιος* (V. 613) mnohorolný (lepší než Mejsnarovo mnoholáník), *Ἄρης ἀλλοπρόσαλλος* přeběhavý (Mejsnar „dráčobojetník"), *κροκόπεπλος* šafránořizá (lepší než šafranorouchá, kde v jedné slabice porušena přirozená kvantita), *παρθενοπῖπα* (XI. 385) dívčinozírný a j. v.

Ve příčině metrické a prosodické jest překlad pečlivý. Škoda jen, že vloudily se opět sem a tam pěti- a sedmistopé hexametry. Jsou to tyto verše: II. 148, 252; IV. 513: V. 53, 84, 639; VII. 215, 370; VIII. 302; X. 430; XII. 140. Proti zásadám svým prosodickým překladatel se prohřešuje měře nejlakomější — ⏑⏑ — (I. 122), povësím ⏑⏑ — (VII. 83), sobě ⏑⏑ (IX. 330). Semo tamo dopouštěna také nepěkná diaerese po stopě třetí, některé (ale nečetné) verše mají na újmu lahody diaeresí nadbytek. (Srv. na př. I. 171, V. 271, 317.)

S vlastními jmény řeckými, jakkoliv překladateli působí často veliké obtíže, nakládáno celkem šetrně i co do zachování původních kvantit i co do sklonění jich. Schvalovati nelze tvary tyto, ježto bylo lze jim se vyhnouti: II. 145 Nōtos, II. 407 Odyssa, II. 502 Eutrésis (akk.!), II. 537 Eiretrīu, II. 651 Enyaliovi (⏑ | — ⏑⏑ | — ⏑); lépe jest užiti tvaru Enyaliu (⏑⏑ | ⏑⏑⏑) a připustiti tribrachys místo daktylu i nahrazovati takto délku iktem. II. 732 Podaleiros (místo Podaleirios); II. 856 Epistrof (místo Epistrofos); V. 904 Paion (místo Paieon); VI. 33 Elāta (pak Elāta širovládný Agamemnon; lépe Mejsnar: pak král Agamemnon | Elata proklal); zcela chybný jest tvar Menelaus (⏑⏑ —), několikráte užitý (na př. VI. 44); v VI. 153 měřeno nesprávně Sīsyfos, ve v. 154 Sīsyfos; VI. 292 Helénu (nepěkně; lépe Helenu ⏑́ ⏑⏑); X. 429 Pelasgani (*Πελασγοί*); XI. 450 Hippāsův, XI. 690 Heraklova síla; XII. 379 soudruha Sarpedonta (m. Sarpedonova), XII. 394 Thestōrovce (*Θεστορίδην*). Také jména pyrrhichická neb iambická nelze klásti na počátek hexametru a měřiti je takto snad mocí iktu spondejsky. (Srv. na př. XII. 93 Pāris vládl druhým.) Nikterak nelze schvalovati kolísání kvantity ve slově Zeus, Zeva; bývá měřeno brzo Zěva, brzo Zēva a pod. Místo nesprávných krátkých tvarů mělo a mohlo se všude psáti Dia. Místo latinských tvarů některých (na př. Achilla) buďtež vůbec kladeny tvary řecké; nebudiž také psáno *J*da, *J*ris, *J*domeneus, nýbrž správně Ida, Iris atd. Psáti Laërtovče, Simoënta, Thryoëssa (místo Laertovče atd.) jest v češtině zbytečno. Nesprávně jsou tvořena adjektiva: skamandrický (skamanderský II. 465), gygajský (II. 865).

Za veršem nešetřeno mimo to správné kvantity těchto slov: ráději (I. 112 a j.), krasou (III. 39 a j.), plécema (III. 227), mateř (IV. 476 když mateř, otce provázela; velmi nelibě), kamen (VII. 268), révóhojný (IX. 152, lépe „révorodý“, ježto by révohojný měrou svou nehodilo se v hexametr), párou (IX. 500), plánina (X. 11), nezapřahl (X, 293), přisahou (X, 332), ze klad a balvánův (XII, 29), kýpě ve síle (XII, 42), zaroveň (XII, 99), zdvíhati, časté páže a jiné licence, jichž překladateli nezbytně jest se vystříhati. Ani tvaru lodí (za loď) pro nynější již jeho neobvyklost bych neschvaloval (užito ho dosti často: II. 175, VIII. 222, 239 a j.).

Hiatu (a v tom liší se překlad tento velice od překladu p. Mejsnarova) p. překladatel nevyhýbal se úzkostlivě. Ref. nepokládá to za vadu; lépe zajisté připustiti hiat, jemuž čeština v hojných případech se nevyhybá, než sice jej zameziti, ale na úkor buď grammatické správnosti buď prostoty a nestrojenosti výrazu.

Co do stránky grammatické nemnoho jest nám vytýkati. Nelibé jsou vulgarní tvary žiju (I. 88), přeju (I. 113) a j., nesprávné zášť (I. 82), přijdeli k dělbě **to** jednou (I. 166), zda místo jestli (I. 173 a jinde často), vydobyť (II. 12), pakli za jestli (II. 364 a jinde), jenž jako nom. plur. (II. 585, 591 a jinde často); zblízkabojovní (II. 604 *ἀγχιμαχηταί*, nesprávně tvořeno; blízkobojovní), hrad Euryta Oichaliána (II. 730, Oichaliana), poskytnouti vázané s akk. (III. 66 a jinde), koňorychlý (IV. 257, koněrychlý, konirychlý), tmavejší (IV. 277 z příčin prosodických za tmavější), že sotva by soudils (IV. 429); více nesoudím (V. 103 a j. již nesoudím), nyní o ději minulém (V. 163 a jinde často), pancíře (gen.!) zasáhl (V. 282, srv. XI. 174), ni byť jsi i byl sebe více statečný (V. 645), však tu nikdy slovem netresceš, nikdy *i* skutkem (V. 879, místo „ani skutkem“; podobně ve X. 299), či místo buď (VI. 347), zmrskán blesky taký do Olympa se vrátí (VIII. 12, páchne germanismem), vraždě ty nejzažší napořád (VIII. 342 a jinde), Kalydón rozkošný hájili (IX. 531, XI. 242), temnochodící (IX. 571 *ἠεροφοῖτις*, špatně tvořeno, Mejsnar: mráčnochodá), svážíce rukou (X. 443), nějakýsi (XI. 292), nepomneme obrany rázné (XI. 313), přec by rekové neopustili dráhy, když by Alexandros nezmohl (XI. 504 místo nebyli by opustili — kdyby nebyl zmohl), přerazil stěžejí obojí (XII. 459). Nesprávně užito zájmena svůj v V. 72 a mne v VIII. 289. (nejdřív po mne vložím slavný v ruce dar ti na poctu). Nepěkné jsou vazby VI. 94 . . . přislíbil jalovek k zabití (v oběť), VI. 227 n. jsou mi tu (Trojané četní) k utracení, jakož i určité přechodníky minulé VI. 261 neb muži zemdlevšímu množí vele chrabrotu víno, V. 157 navrátivší se a j. v. I zastaralých tvarů z pozemčan (III. 402), z nebešťan (I. 222 a j.) lépe jest se zříci.

Proti správnému pořádku slov pochybeno jest na těchto místech: II. 699 (žil dokavad), IV. 396 (Tydeus avšak), V. 487 (kéž jen ve smyčkách jako sevřeni), VII. 475 za v bitvě jaté, VIII. 125 byť i víc sebe pro druha truchlil, VIII. 427 ne více připustím (již nepřipustím), IX. 339 zdali k vůli ne Heleně krásnokadeřné, IX. 342 n. tak jako já jsem svou od srdce kochal dobytou děvu ačkoli dřevcem, XII. 404. *a* veskrz však neprošlo kopí a j.

Pod text přidány jsou poznámky, což rozhodně jest schvalovati, ježto tím stává se překlad širšímu obecenstvu přístupnější. Měly býti však hojnější hlavně na místech, jež vyžadují věcného výkladu; také nějaký úvod literarní nebyl by nevhodný. Za nesprávné pokládám pozn. na str. 39 (pozn. 1), str. 122 pozn. 1 i 2 (písma užívalo se v Řecku již před rokem 664 př. Kr. dle novějších badání).

Korrektura díla toho nebyla právě pilná. Mimo chyby p. překladatelem samým vytčené a časté chyby v marginalním označování veršů shledali jsme ještě tyto: str. 7 v. 169 do Fthíji, str. 10 v. 261 zacházal, str. 13 v. 324 Vám, v. 344 svych, str. 14 v. 377 chtít (ctít), str. 37 v. 433 Gerénsky, str. 41 v. 544 prorazil (prorazit), str. 56 v. 122 želvě (zelvě), str. 60 pozn. Polux (Pollux), str. 68 pozn. Alalkomeny (Alalkomen), str. 79 v. 366 léposkladném, str. 82 v. 444 do sředu (středu), str. 86 v. 15 dolekostinný, str. 96 v. 299 píchaje (pýchaje), str. 104 v. 565 Antilochs a Néstora, str. 107 v. 656 Tlépolomos, str. 117 v. 37 ryzu (ryku), str. 124 v. 246 svych, v. 247 vnitru (v nitru), str. 125 v. 257 Vyšehradu, str. 129 v. 284 nevešla (nevyšla), str. 130 v. 424 matonohém, str. 132 pozn. 2. Niedrle, str. 154 v. 119 Hektor (Hektora), str. 166 v. 495 obýhal, str. 178 v. 282 Argajské, str. 180 v. 357 a 183 v. 429 zýtra, str. 181 v. 371 někohos (někoho z), str. 184 v. 472 kopky (kobky), str. 195 v. 83 témnočiré, str. 198 v. 186 všechněm, str. 199 v. 208 město (města), str. 214 v. 104 Antfos (Antifos), str. 217 v. 193 lepokrovným (k lepokrovným), str. 219 v. 268 silné (silně), str. 220 v. 308 zmítojecího, str. 232 v. 692 Néréa (Nelea), tak i ve v. 696, str. 234 v. 763 přes (přec), str. 241 v. 103 si (se), v. 113 tenkrat, v. 115 navráiť (navrátiť), v. 116 zlopověstvá (zlopověstná), str. 249 v. 387 Teukroš; v opravách ku str. 32 tištěno praštil m. praštil (?), ku str. 105 má býti uveden v. 590 místo 580 a ku str. 209 v. 535 místo 536.

Často scházejí uvozovací znaménka, někdy i čárky mezivětné.

Úprava knihy (v Domažlicích tištěné) mohla býti lepší; cena jest velmi mírná (1 zl. r. č.). *)

Jos. Král.

Poněkud dříve, nežli překlad tento, vyšel druhý díl Mejsnarova překladu Iliady, prostý velikou měrou vad dílu prvého, ač některé zpěvy

Bajky Aisópovské z řečtiny přeložené od Frant. Lepaře (v Jičíně 1881). Spisu tohoto učiněno z příčin praktických vydání dvoje: menší (178 str.), jež obsahuje český text 400 bájek a dva rejstříky, podlé čísel a podlé obsahu; a větší, jež kromě toho má Úvod (s paginací zvláštní 1—73) a Poznámky (179—282). V úvodě vykládá se A. o původu a příbuzenstvu bájky postupem od skladeb netendenčních (v obrazích metaforických, v bájce nemoralisující a v pohádce a báchorce) ke skladbám tendenčním (bájka didakt.; průpověď, přísloví, pořekadlo; satira, parodie; fysiologus, sněmy a rady zvířat), pak v B. o bájce zvláště (o bájce Aesopské u Řeků, u Římanů; o bájce u Indů atd.; o bájce Aesopské, přejaté do evropských literatur národních; o též bájce v literatuře české). Následující potom překlad pořízen jest podlé vydání Halmova (Fabulae Aesopicae, Lipsiae 1852) a p. spis. praví, že překládaje spravoval se jednak stručností a smyslem textu řeckého, jednak zvláštnostmi národního ducha jazyka českého. Ve příčině první nemohl zachovati obšírnosti slohu, jakou vynikají česká vzdělání starší, tradicionalně dochovaná ve vyd. Krameriusovu (1791); ve příčině pak druhé nepřekládal slovo od slova, nýbrž přejímal také slova a úsloví z vydání Krameriusova, pokud se dobře hodila i smyslu původnímu i správnosti češtiny. Rejstříky mají svůj úkol praktický. Konečně poznámky obsahují odkazy do vydání Halmova a Krameriusova a hojné parallely z jiných sbírek a skladeb a z národních přísloví. To jest obsah spisu p. Lepařova.

O jeho ceně nalézáme, že se v něm jeví práce mnohá a velmi pilná a že výklady jsou jasné a dobře promyšlené. V úvodě zejména soustavně probrány jsou všecky případy, kde báje zvířecká ve skladbách básnických se jeví. Poznámky pak svými odkazy a parallelami svědčí o mnohém a úsilném hledání a srovnávání a jsou trvám prvním toho způsobu u nás pokusem. Látky je zde ovšem nad míru mnoho; zásluhou p. Lepařovou jest, že k mezinárodnímu srovnání těchto bájí přispěl hojnými odkazy do skladeb jiných. Také to připomínáme, že mnohá z těch přísloví, která v poznámkách p. Lepařových se uvozují, sama o sobě a bez výkladu jsouce dosti jasna se nezdají, srovnáním pak s příslušnou bájkou objasnění nabývají. — Výtek strany věcí zevních a drobností formalních nechci činiti, a vracím se ku poznámce nahoře učiněné, že v Krameriusovu vydání bájek Aesopových (1791) tradicionalně dochováno jest české vzdělání staré (XV. stol.). Vidí se to z toho, co o vydáních starších víme, a ze srovnání jich podlé obsahu. Nejstarší známé vzdělání české jest ze sklonku XV. stol., kdež vydáno bylo tiskem (snad

---

semo tamo upomínají na překladatelský jeho způsob dřívější. Velmi zdařilým lze nazvati téhož pána překlad hymnů, epigrammat a Batrachomyomachie Homerovy.

okolo r. 1480); vydání toho zachovaly se však jen dva listy; srov. Dobrovský Geschichte d. böhm. Spr. u. Lit. 1818, 296, Jungmann Hist. lit. str. 67, Hanka ČČMus. 1848, 341. Další vydání jest Prostějovské z r. 1557; některé obrázky jeho mají letopočet 1555 a 1556. Buď k tomuto anebo k nějakému vydání příbuznému patří defektní exemplář knihovny Musejní v Praze (sign. 56. H. 16); má listy 57 až 196, začíná se od 3. kn. fabule 10 (frejířka a mládenec) a jde do bájek a povídek Šeb. Branta (ČČMus. 1848, 346—352); tedy podlé Steinhöwlova vzdělání rozmnoženého (po r. 1508); obrázky mají totéž vročení 1555 a 1556. R. 1567 vyšel v Olomúci u Milichthalera Život a Skutkové Aesopa mudrce etc.; srov. Jungm. l. c. Roku 1579 tamtéž „Aezopa kniha s fabulemi a básněmi, též staré fabule, které také Aezopovi připisují, též nové fabule, smyšlené od Remicia, též Aezopovi připsané, též fabule Anyanovy z němčiny přeložené"; srov. Kramerius 1791 předml., Dobrovský 279, Jungm. l. c. Vydání další jest z r. 1584 (expl. v knihovně Musejní v Praze 56. H. 17): nemá Života Aesopova; začíná s předmluvou Romulovou; pak jsou čtyři knihy Ezopovy, po 20 bájkách v každé knize, vesměs tak jako v Aesopu Steinhöwelovu (obsah tohoto důležitého svodu v. v Listech filol. 1877, 61); pak Staré fabule, všech 32, z nich prvých 17 ze Steinhöwlových Extravagantes a 18—32 odjinud; pak následuje Remicius, 127 kusů (u Steinhöwla toho není); konečně z „Anyana" (t. j. Aviana) 17 kusů. Jiné vydání, okolo r. 1600, bylo snad jen výborem z Aesopa; Dobrovský l. c. 297. R. 1609 vyd. u Milchthalera v Olomúci; kusý exemplář toho je v knih. Č. Musea (bez sign., od listu K ij do V 8, na konci místo a vročení); je skoro literní otisk z vydání 1584. Pak opět v Olomúci 1639, s obrázky Prostějovskými (se vročením 1555 a 1556); Kramerius předml., Dobr. a Jgm. l. c. Potom 1696 v Praze; Jgm. l. c. Posléze vydání Krameriusovo 1791 (opět 1814 od Krameriusova syna); pořízeno podlé vyd. z r. 1639 a srovnává se namnoze s vyd. 1584; se svodem Steinhöwlovým shoduje se Kramerius tím, že předlohy jeho byly vzdělány ze Steinhöwla.

J. Gebauer.

Polyfem v narodnej tradiciji slovanskej. Spisal Dr. G. Krek. V Celovci 1882 (zvl. otisk z „Kresu"). K báji homerské nejvíce se podobá pohádka srbská „Divljan" (ve sbírce Vukově 1870, 147—150), velikoruská „Licho odnoglazoje" (Bída jednooká, Afanasjev: Narodnyja russk. skazki 1860, 3. 59—61, v Erbenově Čítance 156) a maloruská (Kovaľ i baba ljudoidka, sdělená od P. Čubinského v Trudech etnogr.-stat. eksped., jugozap. otdêlъ 1878, 2. 85—87). V pohádce srbské pop a dijak přijdou na nocleh do jeskyně divokého muže, který má jediné oko na čele; divoch zabije popa a upeče k večeři; pak usne

a žák šidlem vypíchne mu oko; žák potom, aby z jeskyně se dostal, stáhne berana, obleče se do jeho kůže a projde s ostatním stádem ovcí, které divoch ráno na pastvu pouštěje z jeskyně vyhazuje; dostav se ven žák posmívá se divochovi; divoch hodí po něm hůl, aby žák ji prý měl na ovce, které by ho jinak neposlechly; žák věří tomu a jak se holi dotkne, uvázne na ní prstem a nemůže se odtrhnouti; aby se zachránil před divochem, uřízne si prst, odhání stádo a zavede divocha do řeky; divoch utone a žák vrátí se domů se stádem ovcí, ale bez popa. V pohádce velikoruské je kovář a krejčí, kteří neviděli nikdy Bídu; jdou tedy do světa a v jednom lese naleznou jizbu a v ní ženu velikou jednookou; je to Bída; ta zabije krejčího a připraví si jej k večeři; od kováře chce, aby jí ukul oko; kovář staví se k tomu ochoten a zatím jí oko jediné vypíchne; ráno obrátí kožich, leze po čtyřech mezi ovcemi a s nimi dostane se z jizby; pak posmívá se Bídě; Bída hodí za ním sekyru se zlatým topořištěm, kovář po ní sáhne, ruka mu na ní uvázne, kovář, aby se zachránil, ruku si uřízne. Pohádka maloruská vypravuje skoro totéž; kovář jde sám; sekyra stříbrná. Jiných pak variant jest drahně a vyskytují se u národů arskoevropských, semitských i uralskoaltajských. Báje je v nich hlavně dvoje: u Homera Odysseus dává si jméno *Οὖτις* a tím přivádí šťastný obrat do svého příběhu, v ostatních pak pohádkách všude jest průběh děje takový, že onoho jména a obratu není třeba. Základ té báje vysvětluje Afanasjev meteorologicky: Polyfem jest zosobněný bouřlivý mrak, Odysseus pak je blesk; proti tomu položen výklad solarní: Polyfemovo oko jest slunce, Polyfem je nebeský velikán s okem-sluncem, vyhání ráno na pastvu ovce t. světlé oblaky atd. To je v krátkosti obsah rozpravy Krekovy, v níž rozsáhlý předmět tento všecek a s velikou znalostí a důkladností probrán jest.

J. Gebauer.

Litauische Volkslieder und Mährchen gesammelt von A. Leskien und K. Brugman (Strassburg 1882, 8° 576). První částí této sbírky jsou národní písně (dainos) a dvě pohádky (pasakos), které v Litevsku pruském 1880 slyšel a napsal A. Leskien. Při tom jest připomenutí úvodní, v němž vedlé výkladů grammatických čteme, že národní básnictví litevské na území tomto (pruském) vymírá a germanisace pokračuje. V části druhé jsou opět nár. písně, pohádky a říkadla svatební, které téhož roku v Litevsku ruském (v Godlevě) sebral K. Brugman. Při tom též připomenutí úvodní, podlé něhož litevské národní básnictví na území tomto v plném jest rozkvětu, — „Gesang und Mährchenerzählung sind im Volk noch in fast unbeschränkter Übung“; tedy opak toho, co shledal Leskien na území pruském. Na konci připojeno náležité popsání nářečí godlevského.

Částí třetí jest německý překlad pohádek od K. Brugmana a poznámky k nim od Vil. Wollnera. Překlad Brugmanův čte se velmi pěkně. Poznámky pak Wollnerovy ukazují dílem k jednotlivým motivům, dílem k celým pohádkám na parallely hlavně slovanské, a zvyšují ceny tohoto vydání velmi znamenitě. V. Wollner jest známý badatel v oboru slovanského básnictví národního. Jeho Untersuchungen über die Volksepik der Grossrussen (1879) patří k nejlepším pracím tohoto druhu. Totéž lze říci o jeho rozpravě Der Lenorenstoff in der slav. Volkspoesie (v Archivu für slav. Philol. 6. 239—269). V poznámkách pak připojených zde k pohádkám litevským rozvinuje se před námi znalost pohádkové literatury slovanské nad míru veliká a předvádějí se ke dvaceti kusům sbírky Brugmanovy parallely a výklady velice poučné; ke kusům ostatním podal Wollner jen odkazy do sbírek příslušných, odkládaje si zevrubné spracování této látky ku příležitosti jiné.

J. Gebauer.

Archiv für slavische Philologie.*)

Dílu pátého svazek čtvrtý (497—712).

Die Praesensbildung des Slavischen und ihr Verhältniss zum Infinitivstamm (497—533), od A. Leskiena. Úkolem této rozpravy jest „das Verhältniss der slavischen Praesensbildung zu denen der anderen indogermanischen Sprachen, namentlich des Altindischen, festzustellen . . ., zugleich aber die eigenthümlichen Verhältnisse, welche zwischen Praesens und Nichtpraesens (Infinitivstamm) obwalten, näher zu prüfen.“ K tomu konci připomíná Leskien některá pravidla hlásková a přízvuková a přistupuje nejprvé k ohlédání slovanských sloves prvotných (v roztřídění Dobrovsk. a Mikl. tř. I. a V. 3), střídných se sanskr. třídou I. (sg. 1. bhárāmi, 3. bhárati) a VI. (tudāmi, tudáti).

1. Sanskr. třída I. a její střídnice slovanské. Srovnalost je zřejmá (bharāmi — berą, bharati — beretь . . .), ale u přízvuku jest rozdíl (bhárāmi, bhárati . . . proti slov. berą́, berétь . .). Také litevština má podobnou odchylku od přízvuku sskr., jistou zvláště v 1. os. sg.: vežù proti sskr. váhāmi. Původně byla tu však u přízvuku stejnost, t. j. přízvuk byl týž ve slov. a lit., jako v sskr.; odchylka začala se vyvíjeti v prajazyku litevsko-slovanském při osobě 1. sg., a rozšířila se v době praslovanské také na osoby ostatní.

2. Sanskr. třída VI. a její střídnice slov. Přízvuk slovanský byl původně na té slabice co v sskr., tъčétь, čьtétь, klьnétь, čгьpétь . . jako tudáti.

---

*) Viz Listy filol. 1881, 155.

3. Samohlásky slabik kořenných v praes. a inf. tříd dotčených.

A) V infinitivě jest stupňování (Ablaut) proti praes.:

a) *ъ* — *u* (pův. u — eu), sъpą — su(p)ti, stčeské spu-súti;

b) *ь* — *i* (pův. i — ī), cvьtą — cvisti, stč. ktvu (m. kvtu, stpol. ote-kwće vedlé ote-kćwie) — kvísti;

c) *ь* (z pův. e) — *e*, tьrą — trêti (z *terti), participia minulá tьrъ, (trьlъ), trьtъ, tьrenъ; pьną — pęti z *penti.

B) V inf. a praes. je samohláska táž:

a) *u* (pův. eu), slovą — sluti (m. *slevą — sleuti; ev mění se pravidelně ve slovanské ov, srov. synove m. -eve(s) sskr. sūnava);

b) *i* (pův. ei), bьją — biti (m. *beją — *beiti; Leskien vykládá tato slovesa podlé sskr. dži — džájāmi, džájati; podlé toho bylo pro slovanštinu původně 3. sg. béj-e-ti, a z toho bьjetь, bijetь atd.; se změnou ej- -ьj -ij srov. stb. pl. nom. pątije z pątьje z *ponteje(s) vedlé sskr. kavajas.

c) *e*, teką — tešti. —

Die Umlautserscheinungen bei den Vocalen e, ê, ę in den slavischen Sprachen (534—580) od V. Jagiće. Přehláskou rozumí zde Jagić všelikou proměnu samohlásek etymologických *e*, *ê*, *ę* nebo jejich střídnic v samohlásky jiné, způsobenou od hlásek sousedních, zvláště měkkých; tedy snahou assimilační k hláskám sousedním; v hláskách sousedních, někdy u předcházejících, někdy v následujících, někdy v obojích, jest příčina, pro kterou přehláska dílem se vykonává, dílem se nedopouští. Zjevy tohoto způsobu jsou ve slovanštině velmi hojné a rozmanité a shodují se v těch vlastnostech společných, že 1. jsou to proměny pouze hláskové a významu slova nijak se nedotýkají, na př. nč. zem*i* je totéž co stč. zem*ju*, dolnolúž. *źo* totéž co hornolúž. *dźe* = idetъ atd.; že 2. mají svou příčinu v sousedních souhláskách měkkých, jež jsou přehlásce dílem příčinou, na př. v česk. otc*a* — otc*ě*, dílem překážkou, na př. v polsk. c*ie*l*ę* — c*io*ł*e*k.

I. Přehlásky za *e*. Slabiky s touto samohláskou nezněly původně ani tak tvrdě, jako na př. české ne, be, ze ani tak měkce, jako na př. polské nie, bie, zie. Oboje tato extremní výslovnost teprve časem se vyvinula. V těch pak jazycích slovanských, které se naklonily k výslovnosti měkké, vyvinula se tutéž dále i přehláska, a to přehláska *je* v *jo* (kdež *j* znamená vůbec předcházející souhlásku měkkou, tedy i *će* — *ćo*, *ńe* — *ńo* atd.), někdy také přehláska *je* v *ja*. Po vykonání přehlásky měkkost mnohdy se zanedbává, načež za původní *e* vyskýtá se místo *jo* střídnice *o*, na př. *ozero* m. *jezero*. Přehlasování toto nevyskytuje se ve slovanštině veškeré, jest tedy původu pozdějšího, ačkoli zárodku starého.

1. V srbštině hornolužické jest přehláska *je* — *jo* méně pravidelna, než v lužičtině dolní a v polštině. Ve slabi-

kách vnitřních bývá nejraději tam, kde předchází souhláska palatalní (*ž, š, č, j*, nikoli vůbec měkká) a následuje souhláska tvrdá; na př. *čoło, žona, johła;* přehláska tato zůstává, i když ve flexi slabika následující změkne: Lok. *čole,* Dat. L. *žonje.* V polštině jsou souhlásky retné a hrdelné překážkou přehlásce, v hluž. nikoli: *ciopły* pol. *ciepły*, *brjoh* pol. *brzeg.* Zvláště časta je tato přehláska ve slabikách vzniklých ze starší formy *tert* a *telt: brjod* vrêdъ (*verd-), *čřjoda* n. *čroda* črêda, *čřjosło* n. *črósło*, *płon* plênъ, *brjoh* brêgъ, *młoko* mlêko atd. Avšak většinou zůstaly slabiky kořenné přece bez přehlásky, i když jinak a zvláště podlé obdoby dolnolluž. a polské by býti mohla; na př. *bjedro* pol. *biodro*, *bjeru biorę*, *wjesło wiosło*, *wjedu wiodę*, *mietu mjotę*, *mietła miotła*, *niesu niosę*, *pletu plotę*. Adj. *wulki* vzniklo z *wolki a toto ze wiolki, wielki; podobně *jun* z **jon*, *jen* = české *jen.* Více rozšířila se tato přehláska na konci slov: *jo* z *je* est, *žo* ze *źe*, *hužo hižo* (a dále *hužom hižom hižon hižno*) z *uže*, *ladźo* z *ludźe*, *přećelo* z *přećele.* Kromě vlastního *e* přehlásila se týmž způsobem také střídnice za *ę*: *ćelo*, *žrêbjo*, pt. *ležo*, *pijo;* a taktéž *e* střídnice za *ь*: *šoł* stb. šьlъ, *pos* m. *pjos* stb. pьsъ. Nejasna je koncovka *o* ve Vok.: *nožo*, *přećelo*, *krajo*, bezpochyby nějakou analogií vzniklá.

2. V srbštině dolnolužické vyskýtá se přehláska v podobných okolnostech, jako v hluž., ale je zde hojnější a vyskytuje se tu kromě *je* — *jo* také *je* — *ja.* a) *je* — *jo* bývá skoro výhradně po *c* (za *č*), *ž*, *š*, *s*, *z*, *l*, *r*: *colo* čelo, *žona*, *rjobro*, *daloki;* ve slabikách vzniklých z tert, telt: *brjog*, *crjop*, *crjowo*, *srjoda*, *rjod* vrêdъ, *trjoba*, *mloko*, *plowa;* hlásky *k*, *p* ap. nejsou přehlásce překážkou: *daloki*, *śopły* pol. *ciepły;* na konci slov: *jo* est, *sćo* estis, *možo* potest atd. V Jakubicově překladě Nového Zákona 1548 jest přehlásky této méně, než v dolnolužičtině nynější. b) *je* — *ja* vysvětluje Jagić stupněm přechodním *je*[a]. Přehláska tato nesouvisí s *je* — *jo*, ano bývá právě často tam, kde v hornolluž. zůstalo *je* bez přehlásky, na př. pol. *niosę* hluž. *njesu* dluž. *njasu*, podobně v *mjataś* hluž. *mjetać*, *rjaknuś*, *lažaś*, *šćabotaś*, *jacor* hluž. *wječor*, *jasło* a *wjasło* hluž. *wjesło*, *jašćer* hluž. *ješćer;* také ve střídě za stb. ь bývá tato přehláska: *mjac* mьčь, *pjas* pьsъ, *wjas* vьsь, *śamny* tьmьnъ, *lažce* lьg-. V Novém Zákoně Jakubicově 1548 přehlásky této ještě není, nýbrž čte se tam *řekł*, *ćemny*, *ẃecor* atd.

3. V polštině přehláska *je* — *jo* drží se toho pravidla, že nemívá místa, když následuje souhláska měkká nebo souhláska druhu k, p; jest tedy přehláska zde obmezena, ale v mezích svých rozvíjí se důsledněji, nežli v připomenutých nářečích lužických. Na př. ve slabikách kořenných *biorę*, *gniotę*, *miotę*, *niosę*, *wiodę*, *wiozę*, *czoło*, *pioro*, *popioł*, *siodło*, *siostra*, *siodmy*, *szosty*, *żona*, *szczodry*, *wiosło*, *wiosna* atd., a proti tomu *ciekę*, *grzebę*, *piekło*, *niebo*, *gnieść*, *mieść*, *gnieciesz*, *gniecie* atd. Podlé svě-

dectví polských jmen, zachovaných ve starých listinách lat., byla tato přehláska známa v polštině již ve stol. XII. a XIII. Ve slabikách vzniklých z telt, tert: *brzoza, wrzod, plon;* ale před k, p atp. přehláska není: *mleko, strzegę, drzewo, śrebro.* Ve střídě za ь zůstává *je*: *len, pies, szedł;* odchylné příklady jako *wioska* (v. *wieś*) jsou výjimkou, která zvláště v koncovce *-iołek* za *ьlъkъ* častěji se vyskytuje: *koziołek* (a podlé toho i *kozioł,* spolu se správnějším *kozieł*), *osiołek (osioł, osieł).*

4. Ve slovanštině polabské, jinak tak blízké k polštině a lužičtině, přehláska *je* — *jo* nebyla; přehlásky *je* — *ja* jsou však příklady dosti hojné: *ja* est, *jamme* est mihi; zvláště též ve střídě za ь: psané pyas piâs pijahss (i piôs) = pьsъ, wâs wahss waas = vьsь, asall asâl = osьlъ.

5. V ruštině, a to především ve spisovném nářečí velikoruském, bývá přehláska *je* — *jo* ve slabikách přízvučných, далёкій proti далеká; následují-li souhlásky hrdelné a retné nebo palatalní *ž, š, č,* není to překážkou přehlásce, дёготь proti polsk. dziegieć, шёплый pol. ciepły. ёжъ (jož) pol. jež; a také střídnice za ь přehlasuje se v *jo*: дёргать pol. dziergać. — V nářečích je v této věci nejvíce shody s ruštinou spisovnou v nářečí jihovelkoruském. Tu pak 2. a 3. os. sg. končí se měkce *-šь, -tь,* proto tu přehláska nebývá, наидéшь, наидéть, proti spisovnému идёшь, идётъ; a taktéž pl. 2. наидéте. S nářečím tímto srovnává se v této příčině i běloruština: идзéць nebo идзé za spisovné идётъ, нясéць a несé za несётъ. Přehlásku *jo* mívá i střídnice za *ě*: аслёп = ослѣпъ, пабёх = пабѣгъ. V nářečí severovelkoruském přehláska *je* — *jo* na mnoze rozšířila se přes meze, ve kterých se drží v jazyce spisovném a celkem i v nářečích prvé jmenovaných. Jestiť zde a) ve slabikách přízvučných, jako v nářečí spisovném, a kromě toho b) často také ve slabikách nepřízvučných; zejména často v substantivních kmenech -jo a -ijo: сéрдцё, морё, полё, знáніё; v zájmenech a jménech přídavných сёвóдня, всёмý, мúлоё, скрóмноё, срéднёго, гóсподнёму; v koncovkách osobních -ёшь, -ётъ, -ёмъ, -ёте: ѣдёшь, бýдёшь, бýдётъ; u prostřed slov: сёстрá (podlé сёстры), нёслá (podlé нёсъ). I ve střídě za *ě* bývá táž přehláska ve slabikách přízvučných i nepřízvučných: блѣ̈дый, сусѣ̈дъ, бѣ̈дá, рѣ̈кá. Za *jo* bývá i tvrdé *o*: доржú, пекотъ (m. печётъ), сожгомъ (m. сожгёмъ m. сожьжёмъ). Podlé toho také ve střídě za *ę* vzniklo *jo* a *o*: времё m. время, со m. sę. — Vedlé přehlásky *je* — *jo* je v ruštině také přehláska *je* — *ja* a vynikají tu zejména nářečí jihovelkoruské a běloruské. Přehláska tato je ve slabikách nepřízvučných; nejčastěji ve slabice, která jest bezprostředně před přízvukem, tu je přehláska skoro bez výjimky; také za *ě* bývá totéž *ja*; kvalita následujících souhlásek není přehlásce nikdy překážkou. Na př. v nářečí jihovelkoruském ve slabice před přízvukem няслá m. неслá, пярó, сястрá, вячёръ,

далякó, чявó, пячя́ль, вялúкая; бярēза (v plnohlasí); бялы́ сняли́ (za ē), дяви́ца; ve slabice za přízvukem nebývá přehláska tak pravidelně, jako před přízvukem, ale v některých případech přece dosti často; zejména na konci slov: мóря (m. море), пóля; такóя (m. такое); выша (kompt.), нижа; милýя (3. sg.), пи́ша, мáжа, плáчя, éдя (podlé toho pak chybnou analogií také 3. sg. ходя m. ходи [ходитъ], лю́бя, тýжа atp.); pak když za slabikou přízvučnou následuje *e* se souhláskou: вéтяръ, зéлянъ, вóсямъ, трéтяй, дявичай, дрáтяцъ, развадитяль; dále když za týmž *e* následuje slabika začínající se jednoduchou souhláskou: зéляны, мáтяри, дóчарю, васи́льявичь, тимахвéявичь; za *ê* jest za přízvukem *ja* v koncovce pádové -*ê*, když nepředchází souhláska *k g ch ž š č*, při kterých bývá -*i*: сáдя (m. садѣ), на бисéдя, ale на ручки atd., a někdy i ve slabikách vnitřních: ви́дяла, вы́зряла. Přes jednu slabiku od přízvuku vzdálená přehláska *ja* zřídka se vyskýtá: жанихóвъ (podlé жани́хъ). V nářečí běloruském nalézá se strany *je* — *ja* skoro totéž, co v jihovelkoruském; také 2. sg. будзяшь, хочашь, плачашь ap. se tu vyskýtá. — Chronologického ví se o ruské přehlásce *je* — *jo*, že po *č*, *ž*, *š* byla již ve XIII. stol.

6. V m a l o r u š t i n ě původní *e* má za střídnici většinou tvrdé *e*, které zůstává nepřehlášeno i ve slabikách přízvučných: *idé* n. *jdé* proti rus. идёгъ (iďot), *nesé* rus. несётъ. Přehláska v *o* bývá častěji jen po souhláskách *ž, š, č* ve slabikách přízvučných i nepřízvučných: вчорá, чолó, жонá, жóлоб; a to bývá i při střídnici za ь: чорт, пришодши; následuje-li slabika měkká, zůstává *e* někdy nepřehlášeno: *čorno* a *černiť* v. *čorniť;* v *johó, jomú, čohó, čomú, našoho, čužoho, treťoho* atp. není *o* za *e* přehláskou, nýbrž chybnou analogií podlé *toho* atd. Přehláska tato dosvědčena jest také doklady starými, чотири z r. 1388 atd. Celkem má tedy maloruština z přehlásky *je* — *jo* málo proti velkoruštině. Za to má přehlásku jinou, zvláštní, totiž *e* v *i*, a to ve slabikách většinou přízvučných, při čemž předcházející b, p, v, m, n, r, ł, s, z se měkčí v b́, ṕ, v́, ḿ, ń, ŕ, ľ, s', z' (t. j. asi s^j, z^j, nikoli polské *ź*, ś), na př. *ńis* velikorus. нёсъ stb. neslъ, *ṕik* v. rus. пёкъ stb. peklъ, *ŕik* stb. reklъ, сіл t. j. *s'il* pl. Gen. k селó. Pro výklad této přehlásky ukazuje se na jinou podobnou proměnu v maloruštině, totiž původního *o* v *i*, рік za stb. rokъ, ніс za nosъ, a stanoví se tedy pro přehlásku *e* — *i* postup *e* — *o* — *i*; Jagić ukazuje však na to, že přehláska *e* — *o* v maloruštině tak málo jest oblíbena, a odvozuje *i* přímo z *e*, a sice z prodlouženého *ē*: жінка (správněji snad жинка) nevyvinulo se ze жона, nýbrž před oběma tvary bylo v jazyce starším krátké žěna a dlouhé žēnka (srov. srbch. žèna a žȇnka, české žena a žínka, pol. ręka a rączka), ze žěna vzniklo přehláskou e-o жона, ze žēnka pak přehláskou ē-i (zoužením) жінка. Kromě toho má maloruština ještě přehlásku *je* v *ja:*

ščasťa v rus. щастье stb. *sъčęstije, *zilľa* зелье zelije, *zdorovľa* zdorovьe sъdravije, s čímž srovnává se slc. ľudia m. ľudie pl. Nom., panovia, rodičia, ano i sg. Nom. nárečja (Štúr), potešenia (nár. pís.).

Ruské tvary s náslovným *o-* místo *je-*, na př. odinъ, olenь, osenь, ozero, tím bývají vysvětlovány, že z původního *a* stalo se ve slovanštině jednak ruské *o-*, jednak jinoslovanské *(j)e;* Jagić pak v těch případech, kde v jazycích příbuzných a zejména v litevštině je zde *e-,* béře také pro slovanštinu *(j)e-* za původní a vykládá ruské *o-* z přehlásky *e-o*; ruština ku přehlásce této vůbec jest nakloněna: vyskýtá se i ve přejatých vlastních jménech *Ostapъ* Eustathius, *Ovsij* Eusebius, *Omeljanъ* Aemilianus ap., a čte se již v Izborniku 1073 *ože* m. ježe (mimo ruštinu je příkladů velmi málo: rus. *olocha*, pol. *olsza* č. *olše* luž. *wolša* sln. *jelša* bulh. *jelcha;* srbchorv. *jalša*). (Pokračování této rozpravy v. doleji).

Das altslovenische Evangelistarium Pop Sava's (580—612), od V. Jagiće. Důležitou tuto památku písemnictví staroslovenského, nazývanou obyčejně „Savina kniga", objevil r. 1865 Sreznevskij. Týž vydal ji 1868 také tiskem (ve sbírce Древнiе славянскiе памятники юсоваго письма (str. 1—154), ale vydání jeho jest na mnoze nedostatečné, a to se stránky palaeografické i filologické. Jagić srovnal je s originalem a podává zde výsledek práce této. Strany jazyka vychází na jevo, že original jest mnohem správnější, t. j. mnohem více hoví theorii grammatické, nežli otisk. Leskien v rozpravě své o jerech probral zevrubně také tuto památku a nalezl v ní poměrně mnoho odchylek; kollací Jagićovou ukazuje se, že odchylky ty jsou hojny v otisku, ale řídky v originale. Bylo by žádoucno, aby bylo pořízeno vydání nové, správnější.

Zur Kritik der altrussischen Texte (612—623), od Al. Šachmatova (Schachmatoff). Předmětem kritiky této je staroruský (XII. stol.) život sv. Feodosije, vydaný O. Popovem 1879. — *Kritische Nachlese zum Text der altkroatischen Dichter* (623—631), od A. Leskiena; opravy a výklady, jako v článku předešlém (sr. Listy filol. 1881, 155). — *Volksthümliches aus dem Munde der Sandomierer Waldbewohner* (631—656), od Szymona Matusiaka. Mínění tuto obyvatelé několika vesnic mezi Vislou a Sanem a při spojení těchto řek nazývají se sami Łas^u^ovjáky a žijí od nepaměti odloučeni takořka ode všeho života a světa ostatního. Mají svůj zvláštní dialekt a zajímavou literaturu traditionalní. Matusiak jest jejich rodák, popsal nářečí ve zvláštní pěkné a záslužné rozpravě (Gwara Lasowska w okolicy Tarnobrzega, ve spisích Akad. Krakovské 1880) a podává zde ukázky z pověstí prostonárodních. — Ostatek jsou úvahy a zprávy (657—701) a seznamy k dílu pátému (702—712). —

Dílu šestého svazek první 1882 (1—158).

Zur Statistik der Declinationsformen im Altpolnischen (1—25), od J. Hanusze. O jazyku polském, starém i nynějším, zejména o zevrubném shledání a ohledání positivních jeho dat grammatických, v posledních letech velmi pilně a s velikým zdarem se pracuje, a v práci té má Akademie krakovská zvláštní účastenství. Vedlé jiných je zde zvláště činný J. Hanusz, od něhož tu rozprav vyšlo několik, zvláště pak obšírná rozprava pod názvem Materyjały do historyi form deklinacyjnych w języku staropolskim ve Sprawozdaniach komisyi językowéj Akademii umiejętności 1880 a 1881; z rozpravy vytištěné 1881 a vyplňující ve Sprawozdaniach celý svazek (II, stran 460), podán je zde krátký výtah. — *Über malżen-, manżel-, manżen-, mażen-, mąlżen-, mążen- und mążżen* (26—30), od A. Semenoviče. Všecky tyto tvary kmenové vyskytují se v polštině (staré n. nové); kromě polštiny pak jest stb. malъžen-, české malžen- i manžel- (nikoli jen manžel-, jak se domnívá p. sp.; srov. ty malſenſtwa jsú otpověděly sě Túl 25ᵇ; malz[enſtwa] mého DalH. 41; Kateřina malženka Benešova Půh. 1. 244), luž. manžel a mandžel. Miklosich zamítá výklad, že by malъ- bylo místo mąžь (Lex.), a ukazuje (Fremdw. 36) na sthněm. mahal, mâl concio, pactum, gemahel m. = der zusammengesprochene, mahelunge = vermählung, a odvozuje malъženъ od malъžena (jako povstalo vьdovъ podlé vьdova). Nehring mínil, že manžel- je tvar starší než malъžen, a spojoval jej se stb. mąžьlêti virum fieri. Semenovič volí výklad Miklosichův. Kmene malъžen- nelze vyložiti ze slovanštiny; podobá se tedy, že jest přejat z jazyka cizího; tomu svědčí ty okolnosti, že se nenalézá u Slovanů všech (neznají ho Rusové a Jihoslované) a že se vyskýtá v obměnách několika (slova přejatá vyskytávají se v podobách několikerých zároveň, na př. velьbądъ, velьblądъ, verblud); onen pak cizí tvar, který tu je základem, byl snad kompositum nějaké s prvým členem mâl- (asi Mahlfrau nebo Mahl-weib jako je Ehe-frau); z tohoto komposita při přejetí do slovanštiny člen druhý (-frau, nebo -weib) se přeložil *-žena,* prvý pak zůstal nepřeložen, tedy *mal-žena (jako ba-vlna z baum-wolle, vá-noce weih-nachten); k *mal-žena přiděláno pak masc. malъ-ženъ, atd. — *Über ciem, ci und ć* (30—32), od A. Semenoviče. Enklitické *ci, ć (ti, t), ciem* = ć + jeśm; vydavatelé žalt. Flor. a Puławsk. brali *ciem* (enim) to za chybu písařskou místo *wiem.* — *Der „Stein Alatyr“ in den Localsagen Palästinas und der Legende vom Gral* (33—72), od A. Veselovského. V místních legendách palaestinských zachovala se tradice o kamenu, jejž Kristus položil základem chrámu Sionského; o kamenech, které přineseny byly od andělů se Sinaie a byly oltářem v témže chrámě Sionském; o kamenném stole, na kterém Kristus tutéž založil svou svátost. Tradice šířila se v obecnou známost zprávami poutníkův a ve spisích. Z ní pak vysvětlují se mnohá

místa básní středověkých a národních skladeb básnických starších i novějších; zejména kamenь alatyrь v ruském stichu (duchovní básni) řečeném Golubinaja kniga; alatyrь neb i latyrь jest utvořeno z církevního výrazu olъtarь; pak gral, jenž v Parcivalu Wolframově z Eschenbachu též od andělův jest (s nebe na zem) přinesen. — *Die Umlautserscheinungen bei den Vocalen e, ê, ę in den slavischen Sprachen* (73—104), od V. Jagiće, pokračování: II. Přehlásky za *ê*. Hláska *ê* jest ve slovanštině etymologicky dvoje: dílem střídnicí za starší *ē* (ř. *η*, lit. ė, srov. bêg- lit. bėgti, vêtrъ lit. vėjas, rêžą lit. rėžiu, dêją ř. *τίϑημι*, lênъ lat. lēnis), dílem střídnicí za starší *oi*, které někdy se udrželo jako *oj* (boj, bojati sę, goj, pokoj), jindy pak, a to ve slabikách zavřených a na konci slova přešlo v ê (srov. vênьcь lir. vainikas, mêniti lit. mainyti, pletête ř. *πλέκτοιτε*). Ve slovanštině je snaha, měniti dvojhlásky v samohlásky; za lit. eiti ř. *εἶμι* je slov. iti idą; z té snahy vyšlo i ê z oi. Podlé rozdílného původu měla tato hláska také rozdílný vliv na předcházející hrdelnici: na př. *k* před prvým *ê* (= ē) měnilo se v *č* (pečaachъ v. nesêachъ), před druhým *ê* (= oi) v *c* (pьcête). Znění původní bylo podlé Miklosiche snad *ê* = *ja*, zachované v časъ, užasъ atp.; Jagićovi však jest toto *ja* již přehláskou, ovšem praslovanskou; zněním původním patřilo by *ê* podlé něho ke druhu e. 1. Ve staré slovenštině bylo *ê*, znící jako úzké dlouhé é (eng-gedehnter é-Laut) a jeho přehláska praslovanská *ja*, umêti a slušati. V nejstarších památkách (hlaholských) píše se žádané *ê* touž literou co *ja*, totiž ѧ. Jagić nemyslí, že by to bylo svědectvím, že *ê* vždy tu znělo jako *ja*. Abeceda hlaholská vznikla asi o 200 let dříve, než nejstarší známé památky hlaholské; původce její jeví veliký důmysl, sotva by byl pro hlásky tak rozdílné, jako byly *ê* a *ja*, ustanovil literu jednu; snad ustanovil ѧ pro *ê*, a psal za *ja* pouhé *a* (jako mu byla táž litera pro *e* i *je*, pro *i* i *ji*); že se po 200 letech nalézá ѧ za *ê* i *ja*, tomu prý zavdán podnět tou okolností, že v některých tvareeh ê a ja se střídají (stb. prêmъ rus. prjamъ srb. pram i prem; srb. član. sln. člên; žaba, čaša bulh. žêba, čêša). 2. Ve slovinštině a sousední kajkavštině chorvatské vyslovuje se za *ê* úzké *é*, vedlé toho místy též *je, ie*, ī; Truber (1612) psává *ej* a *é*: svejt, lejta, dejla, vejm, vejš, mejstu, délajo, povém, ne véš, méstu, gréh, méra, véra. Stará přehláska jest ovšem také zde: molčati, slišati, bežati. 3. V srbskochorvatštině vedlé tétéž přehlásky staré za *ê* podlé různosti dialektů jest *e*, *i* a *je* (krátké), *ije* (dlouhé); různost ukazuje se již v památkách starých. 4. V češtině jest po palatalkách střídnice *a*: běžal, slyšal, mlčal, bújal proti trpěl, uměl; odtud se dostává také do měkkých slabik jiných: hořal, visal, vězal, viďal, leťal, ale jen výjimkou, pravidlem zůstává zde *-ěl*; z toho stává se přehláskou českou

(a-ě) běželi, pozd. běželi, a podlé toho analogií také běžel; proti domnění, že by v běželi, běžěti atd. bylo *ě* původní střídnicí za *ê*, která zde (před samohláskou měkkou) zůstala nezměněna, kdežto jinde (před souhláskou tvrdou, běž*a*l, běž*a*v atp.) by se byla proměnila v *a* (jako pol. b*ie*leć a b*ia*ły), proti domnění tomu svědčí pobezati t. j. poběžati vitare v glossách Greg. (ČČMus. 1878, 550; litery -za- v glosse této jsou nepochybné) a snad také uzdriſatelne pertinaciter ib. (utvořeno trvám z držati, držěti, k vůli tenere, jež jest ve výraze latinském), dále dialektické běžati (bečati Sušil 679, kvičati tamt., ležat 183, visat 99) v nářečích na Moravě a na Slovensku, kde česká přehláska a-ě (e) vůbec nezavládla; v češtině bylo tedy *a* za *ê* po palatalkách, jako jinde, stb. bêžati atd. — Ostatek jsou opět drobnosti (mezi nimi výklad jmen místních Zasicich pl. Lok. a Zizi, z koř. žeg-, od J. Peiskra), úvahy a zprávy (105—158).

Dílu šestého svazek druhý (1882; str. 159—318).

Über den Einfluss der altčechischen Sprache und Literatur auf die altpolnische (159—184), od W. Nehringa. Jest to pokračování ke třem úvahám starším (v. Listy filol. 1881, 158) a má za předmět staropolskou bibli královė Žofie. Text tento chová se v rkp. (185 listů) v Šaryšském Potoku v kolleji reformované, která jej dostala darem od Jiřího Rákoce, má vročení 1455, připsané ve stol. XVI., jest faksimilován od P. Piekosyńského a z faksimilí vydán tiskem od Ant. Małeckého: Biblia królowej Zofii, żony Jagiełły, z kodexu szaroszpatackiego (ve Lvově 1871, str. 1. a 350, se šesti snímky; nákladem knížete Jiř. Henr. Lubomirského). Text tento jest polská transkripce předlohy staročeské. Poznával to již Hanka (v Slavíně 1834, 391) a Małecki (v úvodě k vyd. 1871), dovodil to J. Jireček (v ČČMus. 1864, 172 sl. a 1872, 304—307, kdež nalézá, „že největší část polského textu není než zpolštěný přepis českého překladu, vykonaný bez ohledu na Vulgatu"), vyslovili se v témž smyslu také jiní a dovozuje totéž dotčená rozprava Nehringova parallelami z bible Žof. a stč. biblí Leskovecké, Litoměřické, Olomúcké. Text polský téměř doslovně přiléhá k českému. Kromě toho pak jest síla případů, kde text polský jest chybný a chyba vysvětluje se tím, že původce jeho textu českému dobře neporozuměl a tedy chybně přepisoval, do Vulgaty ovšem nenahlédaje; na př. na swecye za naſſieſſe, duch boží nášieše sě nad vodami; stworzenye za stvrzenie firmamentum; w swem porodzie za pořadě; wyek za věc; nye wye za nenie; ducha za duha; czysta a część i cześć za cěsta; więcej za vecě inquit; plodzy za plazí; atd. Chyby textu českého a odchylky od Vulgaty přejaty též do polštiny; na př. překladatel český rozuměl de adultera matre m. de altera, nobilis m. nubilis (Jireček ČČMus. 1864, 143 a 1872, 309), a chyby ty vyskytují se v bibl. Žof. také, z cudzołoźnej macierze, szlachcianka; v bibli Olom.

v Paralip. I. 10 přidáno jest „nastaviv (meč) proti sobě,“ a přídavek ten čte se v bibli Žof. také. Tím vším potvrzuje se, co praveno bylo nahoře, že totiž text polský bible Žof. byl pořízen z předlohy české, a tím opět vysvětlují se mnohá slova a mnohé tvary téhož textu jako čechismy; na př. rkp. byel simila č. běl, chowatedlnica, swyetedlnyca, kilavi herniosus, krostawy impetiginem habens, kruty, motowązy, nadobie, odzyenye č. oděnie, orloy, obręba, osoczca č. osočcě, pokoyny, prok č. prak, snąbycz č. snúbiti, socha modla, szyp, wyeczerzadlo, twarz, rucho, mzda, a j.; Gen. morze swego, Lok. po wszich zemyech a j. Rukopis Šaryš-potocký pokládá Nehring za přepis. — *Anecdota palaeopolonica* (184—215), od A. Kaliny, pokračování (v. Listy filol. 1879, 176). Jsou to výroky přísežní, počtem 135, vypsané ze soudních knih Sieradzských a pochodící z let 1402—1413. K tomu připojena úvaha o staropolském pravopise, který má tytéž stupně, jako staročeský (pravopis jednoduchý, pak spřežkový, pak diakritický), a úvaha o jazyce těchto formulí. Životné *koń* má Akk. sg. též *koń*, srov. nahoře Drobností gramm. č. XXV; possess. prawom krola Kazimirowym, praw krola Kazimirowych, jako ve stč. — *Pripegala* (216—223), od A. Brücknera. Magdeburský arcibiskup Adelgot vyzývá r. 1108 duchovenstvo a světská knížata Německa západního k válečné pomoci a výpravě proti slovanským Luticům, kteří do země Saské vpadají, ukrutnosti páší a při tom boha svého „Pripegala“ jmenují. Vyzvání takové zachovalo se ve dvorní knihovně Hessenské v rkp. ze stol. XII. Rukopis neprávem pokládán byl za padělaný. Bůh „Pripegala“ jest prý, jak se v rkp. praví, Priapus et Beelphegor impudicus; jméno bylo čteno a vykládáno = „Připekal“ (v. Jungm. Sl.); Brückner domnívá se, že jest to = Pribychvalъ; forma tato doložena jest ze srbštiny (význam podlé Miklosiche: augmentum laudis habens). — *Zur Berichtigung altrussischer Texte* (224 až 238), od V. Jagiće; věrný otisk zlomku o umuč. sv. Kondrata a leg. o sv. Pavlu a sv. Thekle, obou ze stol. XI, se zprávami o stáří týchž zlomků, jazyku atd. — *Der Lenorenstoff in der slavischen Volkspoesie* (239—269), od W. Wollnera. Bürger vzal látku pro svou balladu z národní písně německé; látka táž drží se místy v Němcích v tradici prostonárodní dosud. Hojněji však vyskýtá se u Slovanů, od nichž snad přešla k Litvanům. Společný těchto písní a pohádek obsah jest: umrlý ženich vyrušen jest toužením (nebo i čarováním) milenčiným ze svého pokoje, přichází, aby milenku o smrti jeho nic netušící odvezl a s sebou do hrobu vzal. Až potud shoduje se pověst slovanská s Lenorou Bürgerovou, v dálejšku pak mívá slovanská báje motiv nový: dívka tu chvíli, kdy má za milým sestoupiti do hrobu, uteče so do domku, umrlčí komory, a zde se zavře; v komoře té jest umrlec; milenec přiběhna za dívkou žádá umrlce, aby mu ji vydal; umrlec jest k tomu ochoten; ale nežli vstane a komoru

otevře, zapěje kohout a dívka jest zachráněna. K báji této následují doklady, a sice tři pohádky maloruské; jedna polská a při tom ballada Mickiewiczova Ucieczka, složená podlé polské písně, kterou Mickiewicz na Litvě slyšel; pohádka litevská; zpráva K. J. Erbenova o dvou variantách českých a téhož ballada Svatební košile, složená podlé pověsti národní; národní píseň česká (Ženich umrlec, Erben 471) a jiná moravská (Umrlec, Sušil 111), obě s bájí odchylnou; zlomek národní písně dolnolužické; pohádka chorvatsko-slovinská; a slovinská národní píseň. Příběh a na mnoze i jednotlivosti všech těchto skladeb (i ballady Bürgerovy) srovnávají se tou měrou, že jest dlužno pokládati je za varianty báje nějaké společné, v níž se vypravovalo, kterak umrlý ženich zahubiti chce svou milenku ze msty proto, že ho vyrušila z pokoje v hrobě (Bürger a Mickiewicz odchylují se od báje národní a pojímají smrt dívčinu za trest boží). Příbuzná, ale přece jiná jest báje, která je základem písním u čtyř národů poloostrova Balkanského, písni srbské, bulharské, albanské a řecké. V báji této mrtvý bratr přivádí sestru, daleko provdanou, k matce osamělé. Místo ženicha a nevěsty je tu tedy bratr a sestra (něžný poměr mezi bratrem a sestrou je v písních slovanských předmětem zvláště oblíbeným); příčinou, aby mrtvý bratr z hrobu vstal, není pomsta, nýbrž vůle boží, podlé které bratr má potěšiti sestru vzdálenou a toužící, anebo žádost osamělé matky, která upomíná umrlého syna, aby podlé slibu svého přivedl jí dceru, se kterou ona chce zemříti. Původ báje této zdá se pravděpodobně býti srbský. — *Zprávy* (270—278), mezi nimi K. Tieftrunkova zpráva o Pypinově Istoriji slavjanskichъ lit. a sice o části, jež má za předmět literaturu českou (783—1120). — *Über die Nationalität der Prager Gregoriusglossen* (279—282). Jest to můj výklad důvodů, pro které pokládám glossy svato-Řehořské (vytištěné v ČČMus. 1878, 536—557) za staročeské, a nikoli za „české a starobulharské" anebo vůbec jinoslovanské. Příkladů, které by nutně svědčily pro některý jazyk jiný mimo češt. a stbulh., není mezi glossami těmito. Glossy pak, které mohou býti pokládány za české i za stbulh., jako na př. ualiti volvere, v této otázce nerozhodují a proto k nim nehledím. Z gloss ostatních valná většina jest rázu rozhodně českého a nikoli stbulharského; na př. ozuzaiae proti stb. osą-ždaję, roz- proti raz-, taiacego proti tajęštajego, zdirſeſe proti sъdržaaše a j.; odtud pak všecka tato sbírka gloss má ráz převahou staročeský a lze se podlé toho domnívati, že glossatorovým úmyslem bylo, slova textu latinského vysvětlovati přípisky českými, lze se domnívati, že glossy mají býti české vesměs. Jsou mezi nimi ovšem některé, které velice se uchylují od staročeské formy, jakou známe z doby ok. r. 1300; ty odchylky vysvětlují se však vysokým stářím gloss, ježto pocházejí z doby ok. r. 1100, při čemž i ta věc padá velice na váhu, že jazyk český čím dále do

starobylosti tím rychleji a rázněji se měnil, že tedy památka z doby ok. r. 1100 musí míti formy mnohem starožitnější, než jaké známe z doby ok. r. 1300. Za takové starožitnosti české vykládám si formy, které jinak starobulharskými by se zdáti mohly: cenſto m. často, dlgimi diutinis, iz m. z, -t ve 3. os. jedn. a množ. (roſtekat ſa liquet, uclanaiut ze devitant), togo rad ad hoc a j. Na konci jest seznam gloss, které čtu jinak než jejich nálezce a vydavatel p. Patera (v ČČMus. l. c.; v seznamu tom jsou dvě chyby tisku: předsědít m. přěsědít a nadutá m. naduťá, v. Archiv 6. 281 a mé Evang. sv. Jana str. 98 a 85; opravou praueſe t. j. pravieše m. „pranoſe" potvrzuje se jazyková podoba gloss těchto s Evang. sv. Jana ještě více, v. Evang. sv. Jana §. 32). — *Das russische Adjectiv choróšij* (282—284), od V. Jagiće. Slovo toto odvozováno bylo od adj. krásný, od mythologického Chorъsa, od ř. χαρίεις a j.; Jagić spojuje je se slovesem choroniť, chrániti, prostřednictvím kmene jmenného choroch-; příponou -chъ (a dále -šьkъ..) často tvoří se skrácená hypokoristika a deminutiva: rus. baranъ- barašekъ; česk. Stach m. Stanislav — Stašek, Vach, Mach, Pech, brach, kmoch; rus. gošiť v. gonošiť a oboje v. gonobiť šetřiti, atp.; podlé toho jest choróšij = bewahrt, verwahrt, wohlgeordnet, schön, kterýžto význam potvrzuje se také ze starých textů, když se čte: kelьju (celi) ne chorošju ni pometenu (v rkp. XIV. stol.) a za to keliju ne pochoroňenu i pometenu (v rkp. XII. st.) ap. — *Litauisch te, slavisch tь, atь* (284—287), od V. Jagiće. Částicí te tvoří se v litevštině t. zv. permissiv: sùka (souká), tè-suka (ať souká)· Bezzenberger vykládá ji z tę. Jagić má ji za střídnici slovanského -tь ve strus. a-tь, česk. a-ť stč. a-ti (s rozdílem od kopulativního a-ti, kdež ti jest enklitické), stpol. a-ć; za lit. *te* mělo by ovšem býti ve slovanštině také *te*, ale e se seslabilo. Původ litevského *te* je temný; kdyby to bylo *të*, souhlasilo by to se ř. *τοί* a lat. u-ti, u-t. — *Das slavische Praesens bądą* (287—289), od Jagiće. Koncovka *dą* jest táž, co v *i-dą*. Ve slabice prvé, *bą-*, spatřuje Jagić bývalé praesens *bą, beši.., které souvisí s koř. by (bą m. bvą n. bъją), s imperf. bêchъ (bą: bêchъ, jako idą: idêchъ) a s ustrnulým aor. bą (3. pl. aor. stejna s 1. sg. praes. jako vedą duco a duxerunt atd.); praesens *bą, beši... však zaniklo a ustálila se za ně forma analogická bą-dą, tím vzniklá, že k 1. os. jedn. přijalo se -dą; podlé 1. os. bądą byla pak 2. bądeši atd. — Ostatek (290—318) jsou opět hojné zprávy literarní.

J. Gebauer.

Opravy:

Roč. VIII. str. 115 řád. 6. zdola místo „thematů" čti „themat".
„ „ „ 117 „ 16. „ „ „náležejících" čti „náležejícím".
„ „ „ 118 „ 21. „ „ „„neopakoval" čti „opakoval".

Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu.

Sepsal Ant. Matzenauer.

Кыпъ, m. imago obraz, Glag. **кипомь моимь** ego ipse, Mon. srb. bulh. kip statua, imago; kipovi pl. tři osoby božské; slov. kip i. q. bulh. charv. kip 1. imago, 2. izrězan — statua, srb. kip signum, statua; ve stsrb. též vultus, persona, Danič. rum. kip imago, facies, forma, figura, modus; slov. kipati formare atd. Původu asiatského: uigur. kep, keb forma, imago, typus, kep-it specimen vzor, alt. kep imago, forma, jak. kiäb forma, figura, turc. gibi similis, s nimiž jest srodné maď. kép forma, imago, facies, modus.

°**Кысть**: rus. кисть f. 1. racemus, botrys, 2. fimbria, cirrus; 3. penicillus; 4. carpus zápěstí; 5. la brosse à barbe kartáček na vousy, na bradu; dim. кúстка, кúсточка; pol. kiść f. fimbria, cirrus; peniculus; everriculum plumeum; panicula vlať; fasciculus florum; koniec ogona u lisa, dim. kistka; slk. morav. kysť f. fasciculus florum, fimbria, cirrus, kysta fimbria, fasciculus filorum sericorum, dim. kystka, bulh. kisca (-cù, f.) penicillus místo kistca, slov. charv. kista fimbria, cirrus, charv. kist, m. penicillus, dluž. kista, dim. kistka fimbria, cirrus, fasciculus (florum, aristarum) kistki zbierać spicas colligere. Srov. lit. kůszkis fasciculus, Kursch. 67. lot. kuškis fasciculus, e. gr. florum, capillorum.

°**Кышька**, kmen **кыш**, suf. **-ька** rus. кишкá 1. intestinum střevo, 2. uter usník, kožený měch, pol. kiszka intestinum, farcimen; srov. skr. kôšṭham, n. [ô z au] viscera, stomachus, abdomen — s jiným zakončením.

Кыта ramus stslov. **кита** Glag. **кытъка** corymbus hroznovitý chomáč plodův, koruna květová, bulh. kitka (-kù) fasciculus florum,

slov. kita 1. id. 2. crines in nodum collecti, 3. ramus, Habd. 4. tendo, nervus; cartilago (obs.?) Lex. žilnata kita lacertus, kitica dim. i. q. kita 1. et 2. charv. kita 1. i. q. slov. 1. et 2. — 2. fimbria, cirrus, 3. frons, - dis, Verant. kitica dim. fasciculus florum, fimbria, cirrus; srb. kita 1. sertum, fasciculus florum, 2. cirrus, fimbria, 3. penis infantium, kitina nives in arboribus chomáče sněhu na stromech, kitica dim. 1. i. q. kita, 2. ornata osoba nebo věc ozdobná; 3. crista, 4. corona pedis equini, 5. gentiana centaurium; rus. dial. **кита** ligamen, pol. kita, dim. kitka, kiteczka, crista pérná kytka, perutník; 2. kita = ogon lisa cauda vulpina, 3. botan. celosia; čes. kyta (zastar.) crines in nodum collecti (e conject.) „Vlasy s zadu toliko v kytu uvázány.“ Troj. kytka, kytečka, kytice, kytička dim. fasciculus, praesertim fasciculus florum; kytka lnu glomus, fasciculus lini, slk. také kyta lnu id. — kytka z peří 1. crista, quae galeae superimponitur; 2. penicillus, kytka botan. thyrsus; hluž. kić, f. kita, kitka, kićica racemus, uva, botrys, žołte kitki pl. agrimonia eupatorium, načeŕwjeń kitki pl. verbena officinalis; maď. kita fasciculus, ze slovan. — S uvedenými slovy souvisí kořenem bulh. kitè orno, slov. charv. srb. kititi, -tim vb. dur. (°**кытити**) na-kititi vb. pf. ornare, exornare, comere, na-kit, m. ornatus kitjenka srb. 1. tiarae genus čapka se třapci; 2. ženská, která se ráda fintí; kořen **кыт**; rum. kit-esk ornare ze slovan. Za srodná možno pokládati lit. kutas, m. kuta f. 1. filum panni, 2. fimbria, cirrus třapec, třepení; něm. prov. kaute fasciculus lini, lanae, v severních Čechách také: crines in nodum collecti „Haarwulst mit einem Bändchen zusammengehalten“ Gr. Wb., v některých krajinách zní to slovo kûte; sřněm. kûte pensum lini, také kawte (pozdější tvar): „ein kawte flachs“ id. vel fusus filis circumdatus, colligatura lini. Voc. Vrat. 1442. Srov. také skr. kûṭá-s, m. vertex, cacumen, acervus.

Кѫдрьма, m. stslov. 1 carnifex, Athan.-Alex.-Grigor. **коудрєма** Op. 2. 2. 38. **коудєрьми людьскыѥ** Men.-Mih. **коудєр'ма** Vitae-sanct. saec. XVI. — Vost. 2. satelles; jak se podobá cizí; značení „ozbrojený průvodce (panovníkův)“ zdá se býti starším; srov. džagat. kündürmek dirigere „jemand eine Richtung geben“, Vámb. p. 107. turc. göndurmek, göndermek mittere,

gönderme missio; srov. také turc. kyndyrmek impellere, incitare, urgere, irritare, kyndyrma incitatio, instigatio „Reizung“.

Кѫдрьвъ adj. stslov. crispus; **коудрь конь** Mon. - serb. — kořen **кѫд**, bulh. kûdrav crispus, slov. kôder, gen. -dra 1. cincinnus, 2. canis aquaticus kosmatý pes, kôdro i. q. kôder 2. kôdrast adj. kôdravec subst. crispus, kôdrati crispare, kodrcija confusio, tricae, kodrčast crispus; iz-kodrati perturbare capillos, kondrovanje, hung. charv. srb. kudrav crispus, kudravac tapetum crispum, kudrov i kundrov nomen cani indi solitum kudlatý, kosmatý pes; rus. ку́дерь cincinnus, častěji ve pl. ку́дри, кудря́вый 1. crispus, 2. frondosus větevnatý, listnatý, кудря́вѣть crispari; frondescere, кудря́вка (rostl.) fritillaria, кудря́вець (rostl.) chenopodium, кудря́жка subst. crispus s. crispa capillis; pol. kędzior m. cincinnus, kędziory, kędzierze m. pl. také kędry pl. Zbior., kędzierzawy crispus, kędzierzawieć, -wieję crispari; sem také náležejí, jak se zdá, pol. kondel, kundel nomen cani indi solitum, kundys canis aquaticus kosmatý pes, čes. kadeř m. f. cincinnus; sv. Jana kadeře (pl.) botan. i. q. jehlice, komonice melilotum, Ms. med. kadeřavý crispus, kadeřavá máta mentha crispa, Wq. 486. kadeřavé zelí brassica apiana, Wq. 486. kadeřeti, kadeřavěti crispari; kmen kad z kaṇd; kudrna 1. cincinnus, 2. crispus s. crispa capillis, kudrnatý crispus, kudrnáč crispus capillis, kudrlinka f. kudrlinek m. villus, 2. ve pl. kudrlinky nugae, nugamentum; z téhož pramene pocházejí také, jak se zdá, slk. kundoliti = kudliti vellere, vellicare, perturbare capillos, villosum reddere, kundolica nix vage volitans metelice, kundravný villosus; hluž. kudźeŕ f. cincinnus, kudźerjawy, kudźerjaty crispus kudźerjawa caput crispum, kudźerjawc crispus capillis kudźerić crispare, — maď. kondor crispus, kordorít crispare, ze slovan. Srov. skr. kand (1. âtm. K. — psáno také kad) commoveri, perturbari; kadana-m, n. perturbatio, confusio.

Кѫдѣль f. stslov. trama, kořen **кѫд**, bulh. kûdelè f. kûdelka (-kû, f.) floccus, manipulus lanae, slov. kôdelja, kudelja stupa, colus, kôdla, Dain. 99. Lex. II. charv. kudělja pensum lini, cannabis, lanae, srb. kudelja, kudeljica (dim.)

1. cannabis, proprie stupa, 2. pensum lini, lanae, 3. colus, rus. куде́ль, куде́ля pensum lini, colus, pol. kądziel f. id. čes. koudel, starší tvar kúdel, stupa, hluž. kudźel colus, dluž. kuźel. Uvážiti dlužno lot. kôda, kôdala pensum lini, fasciculus stupae, kôdelš pensum lini, colus; kôd z kąd a to z kand nebo kund, srov. v té příčině lot. zôs's anser a lit. žansis (žem.) vedle žąsis, stslov. гѫсь, pak lot. krôka sinus, ruga, plicatura vedle staršího krunka id. Srov. také sŕněm. kuder stupa, floccus, nněm. prov. kauder, kuder stupa, švejcar. kûder, chûder id. chuder wullen floccus lanae; kauderig, kaudern, kudern stupeus; dolnoněm. kudderich perturbatus, horridus (de capillis). — Кѫдѣль souvisí pravděpodobno kořenem s кѫдрѣвъ, kt. v.

Кѫк, koř. stslov. molestare, offendere, vexare, fastidium creare, od něhož, jak se domnívati lze, pocházejí: bulh. do-kǔčen offensus, laesus [význam udán z dohadu], ǔ = ъ z nosovky ѫ: srb. s-kúčiti in angustias compellere, rus. до-ку́ка gravatio obtěžování, до-кучáть, -чáю molestare; slova do stslov. Lex. II. přijatá: до-коүка vexatio, Trigl. до-коүчати molestum esse, jsou vlastně strus. ve stslov. by na místě оү mělo státi ѫ; tak též pocházejí pol. do-kuczać molestare, vexare, do-kuka cruciatus, dokuczka gravatio, vexatio z rus., neboť v čistě pol. tvarech by na místě *u* slabiky kmenové stálo *ą* nebo *ę*; také скоүка taedium, Trigl. скоүчьнъ taediosus (Lex. II.) jsou vlastně tvary strus., neb pravé tvary stslov. byly by: °съ-кѫка, °съ-кѫчьнъ; po dnes v užívání jsou: rus. с-ку́ка otium, taedium prae otio, с-кучи́ть vb. pf. с-кучáть vb. dur. molestare. fastidium creare, скучли́вый, ску́чный molestus, fastidium creans, taedium afferens; slova lit. do-kuczoti turbare, infestare, da-kuczoti irridere, Ness.-Wb. pocházejí též z rus. — Za srodná možno však pokládati: lit. kenk-iù, kènk-ti nocere, į-kenk-iu, -ti damnum inferre, offendere, domare, kanka, f. malum, molestia, cruciatus, kánkas m. poena, cruciatus, kankìnti vexare, punire; stprus. canxtin acc. sg. kázeň „Zucht", Katech. k nom. sg. *kank-stis; kanxta adj. nom. sg. f. ehrbar, züchtig, kanxtin-sna subst. f. Zucht, Katech. od slovesného kmene kankstin- castigare, koř. kank; lot. kôkōt, -oju, no-kôkōt fusti percutere, verberibus castigare; kmen kôk na místě kąk = kouk, z kank.

Кѫпати, -плѭ vb. dur. stslov. lavare — „**кодами кѫплемъ**" qui aquā lavatur, — **сѧ** lavari, **по-кѫпати** immergere, baptizare; bulh. kùpè lavo, slov. kôpati, -pam i -pljem lavare, baden, -se lavari, charv. srb. kùpati, -pam i -pljem lavare, -se lavari; rus. купáть baigner, -ся se baigner, pol. kąpać, -pię lavare, čes. koupati, -pám i -pu id. -se, lavari, stčes. kúpati; hluž. kupać i kumpać lavare, so — lavari; polab. kumpat („kumbat baden" J. P.) kumpót-saŋ („kumbóza sich baden" Pf.) lavari. Uváženo buď dán. kamp-e sig koupati se „sich baden". Ve skand. kafa immergere, kaf submersio, profunditas, kaf-na suffocari, kôf suffocatio činí chybění nosové souhlásky spojitosť s uvedenými slovy slovan. pochybnou.

Кѫпина stslov. rubus, **кѫпиние** n. collect. 1. id. 2. spinae, bulh. kùpina (-nù f.) rubus, slov. kopina 1. id. 2. lonicera xylosteum „Heckenkirsche"; kopinja rosa canina „Heckenrose", kopinje, n. i. q. kopina 2. kopinača, morum rubi malina, kopinšnica 1. id. 2. fructus lonicerae xylostei, kupina = charv. kupina rubus fruticosus, Linn. srb. kupina 1. id. 2. bacca grossulariae; rus. купиná frutex, virgultum; čes. kupina 1. rubus fruticosus, kupiny slovou také: černé maliny. Us. 2. kupina rubus chamaemorus. Prvotné značení těch slov bylo, jak se domnívati lze, frutex keř, vůbec něco křovitého, srostlého, jako: skupení rostlin, kupa srostlých větví, vlasův a podob. Společného původu jsou, jak se podobá, 1. pol. kępa (stslov. tvar by byl °**кѫпа**), eine Flussinsel, mit Sträuchern bewachsen, prvotně asi: křoví na výspě; 2. ein zusammengewachsenes Büschel Gras, Laub u. dgl. auf einem Erdhäufchen, ve kterémž významu se obyčejně dim. kępka užívá; 3. kępka ein Büschel Haare, Pflanzen, Zweige u. dgl. „czarna kępka podle pępka", kępiasty adj. fruticosus, kępina, 1. fasciculus; 2. i. q. kępka; 2. slov. kopara cardui genus. Srov. lit. kampas parva insula fruticibus obducta, agger fruticosus; skand. kampr 1. mystax vousy; 2. barba phocae.

Кѫсъ adj. stslov. caudā mutilatus, **окьуате кѫса** Antch. bulh. kùs brevis, kùso-gled myops, krátkozraký kùso-šija (-jù) brevi cervice; slov. kos, a, o mutilatus nyní jen ve složen. koso-rép caudā truncatā, koso-repec Spielhuhn, Jan. srb. kus, a, o caudā mutilatus, kus pijetao (gallus),

kusa kokoš (gallina), kusalj m. equus caudā mutilatus, kusatak, gen. -tka truncus, kusov canis, kusonja bos caudā mutilatus, kusulja vacca caudā truncatā, kusiti caudam truncare, stslov. **съ-кѫсити** abbreviare; pol. kusy truncatus zdá se býti z některého nářečí ruského převedeno, pravá pol. forma by asi byla: *kęsy; čes. kusý, dluž. kusy mutilus, mancus, truncatus, hluž. kuš-i, a, e id. kušić curtare, truncare místo kusić; — maď. kusza caudā mutilatus, ze slovan. Slova tu uvedená jsou, jak se podobá, ve spojitosti se skr. kańs (2. âtm.) destruere.

Кѫт, kořen stslov., velare, involvere, tegere, abscondere, servare, conservare; contrahere; od něho pocházejí: stslov. **скѫтати -аѭ** sepelire, componere ad sepulturam, na místě **съ-кѫтати**; **съ-коутати** (s **оу** místo **ѫ**) 1. abscondere, tegere, celare „**роуцѣ ськоутають се трепетомь**“ Prol.-Mart. 2. componere ad sepulturam -**тѣло** Prol.-Mart. **съкѫт** nachází se v následujícím místě: **юд'ка съкѫташа отъбѣгъшинма бѣсованию** Sup. 39. kdež sloveso **съкѫтати** značí, jak se zdá, „skrýti, ukryti“ **с-кѫтанию** n. subst. vb. componere, colligere, **с-кѫтано** adv. composite, místo **съ-**; **съ-коуштению** n. sepimentum, munimentum, e conject. „**прорискаше скрозѣ дьскы и скрозѣ ськоуцению**“ Men.-Mih. 163. **при-коутанию** n. subst. vb. contrahere, Lex. II. „**распрострьтиюмь и прикоутаниюмь**“ Ex. 155. mohlo by v tom místě také „zakrytí, zaobalení“ značiti; **въс-кѫтати**, také -**коутати** attolere, vlastně vytáhnouti ze skrýše; možná, že i **оу-коуштению** vestis, **оу-коуштенъ** paratus (prvotně asi velatus) sem náležejí i odvozena jsou od zaniklého slovesa °**оу-кѫтити** tegere, velare; bulh. kùtam 1. sg. praes. vb. dur. s-kùtam vb. pf. servare, conservare, s-kùtnik frugalis, parcus hospodárný, s-kùtnica parca, s-kùtnost parsimonia hospodárnost, od adj. *s-kùten parcus; rus. кýтать, кýтаю vb. dur. velare, involvere, tegere, за-кýтать, -кýтаю vb. pf. за-кýтывать vb. dur. id. за-кýта, за-кýтъ locus occultus, рас-кýтать, рас-кýтывать revelare odkryti, rozhaliti, с-кýтать, с-кýтывать i. q. кýтать, с-кутáнie, с-кýтыванie, n. subst. vb. — za-kutati se, -tám se vb. pf. morav. velare se, tegere se, involvere se. K témuž kořeni náležejí: **кѫтъ** stslov. angulus, kt. v. kuť, gen. -ti, f. čes. ergastulum. „K trestání jsou: metly, pouta, planýřové, kuti, žalářové“ Com. jan. 668. kutina cubiculum famulare, kutinky

f. pl. dim. tabernulae, stslov. кѫтьць m. mansiuncula, nidus, rus. за-кута, за-кутъ stabulum, stabulum canarium, stslov. кѫшта f. tentorium, tugurium, kt. v. — Srodná jsou: stprus. kunt, kořen, custodire, servare, adservare: kûnti 3. sg. praes. curat „er pfleget“, po-kûnti custodit, tuetur, servat, pa- i po-kûnst inf. místo -kûnt-t custodire, servare, Katech. lit. kunt-as amiculum chartaceum kornoutka; lot. sa-kuņ-kulēt vedle sa-tuntulēt -eju involvere se, velare se mohlo by sem též náležeti, stojí-li na místě sa-kuntulēt — tak, že by kořen byl kunt.

Кѫтати, -аѭ s předlož. съ- compescere Sup. 39. 3. съкѫтаєтъ ıарость Antch. съ-коутовати -оуѭ coërcere, Greg.-Naz. jak se podobá, na místě staršího съ-кѫтовати, скѫтати, -аѭ constringere сьскоутавьши (místo съ- скѫт-) себе Prol.-Mart. въс-коутати, -аѭ reprimere, -кѫт- Greg.-Naz. въс-коутаниѥ repressio. Kořen кѫт, od něhož také pocházejí: pol. po-kuta poenitentia, — kościelna, pokutę czynić dolere peccata, hluž. pokuta, pokutu činić i. q. pol. čes. po-kuta poena, mulcta, peněžitá pokuta mulcta numaria, slk. po-kuta poenitentia, pol. pokutować, -tuję poenitet me peccatorum, doleo peccata, čes. po-kutiti (obs.) punire, mulctare, po-kutovati, -tuji id. praesertim pecunia mulctare; slova pol. pocházejí z některého nářečí rus. — pravá pol. forma stat. jména po-kuta byla by *po-kęta stslov. °по-кѫта. Za srodná možno pokládati: lit. kent-u, -ėti i kenczu z kentju, kęsti z kent-ti, pati, perferre „korawonę už ką kęsti“ poenas dare, poenas luere býti pokutován, kentėtojis qui patitur, kancza z *kantja passio, dolor, cruciatus, pa-kent-u, -ėti pati, perpeti, perferre, pa-kanta patientia, kteréž se výborně hodí k domýšlenému stslov. °по-кѫта. Srov. také skr. kaṇṭh (1. et 10. par. — také kaṭh psáno) dolere, lugere, moerere, ut-kaṇṭhâ f. animus afflictus, tristitia, moeror, ut-kaṇṭh-ita animo demissus, moerore afflictus; srov. též řec. *κεντ-έω* pungo; stimulo, incito; vexo, crucio — někdy sice stává řec. *τ* naproti skr.-ému *th*, na př. *πλατύς* ploský, široký, rovný jest srodné se skr. prthús latus, amplus, koř. prath, prth- extendere; zda ale řec. *κεντ-έω* s uvedeným skr. kaṇṭh jest ve spojitosti, není jisto.

Кѫтъ m. stslov. angulus — tvarem srovnává se s tímto slovem lit. kuntas Düte; pol. kąt, dim. kątek, bulh. kŭt, slov. kôt angulus, též kôtje, n. charv. srb. kut, rus. кутъ angulus (kout ve světnici), čes. kout, dim. koutek, kutina angulus, vallis angusta, hluž. kut, dim. kućik id. „na wšěch kutach być“ an allen Ecken sein; stslov. кѫтьнъ interior, — зѫбъ dens maxillaris, charv. srb. kutnji zub nebo kutnjak, slov. kôtnik id. bulh. kŭtni zŭbi dentes molares; pol. pokątny adj. absconditus, occultus, clandestinus, čes. pokoutný, -ní id. — прикѫтъкъ stslov. latibulum? význam nejistý: „и з своими хотарми и с прикоутькы своими“ Gram. 319. pol. przy-kątek Seitenwinkel, stslov. за-кѫтние, n. latebra, skrýšc, rus. за-кýтъ locus obscurus, slov. za-kôtje n. za-kôtek m. id. charv. za-kutak, gen. -tka angulus, pol. za-kąt, dim. za-kątek, m. za-kącie, n. 1. id. 2. latibulum; čes. zá-koutí locus occultus, occultum, zákutně, f. id. forma nom. sg. nejistá „Skryli se v zákutniech a nesmějí na jevo“ Boč. exc. — Kořen кѫт abscondere, tegere, velare, kt. v.

Кѫшта f. stslov. — z °кѫтiа — tentorium, nidus, tugurium, кѫштерица, кѫштица dem. tentorium, кѫштние n. domus, bulh. kŭšta (-štŭ f.) domus, conclave, slov. kôča tugurium, charv. srb. kuća domus, dim. kućica casa, casula; rus. куща (ze stslov.) tentorium, tugurium, umbraculum, casa frondea (Judaeorum), pol. kucza casa, tugurium, dim. kuczka id, kuczki pl. umbracula, casae frondeae Judaeorum, święto (festum) kuczek — z rus. dial. куча, neboť pravá pol. forma byla by *kąca nebo *kęca; stslov. кѫштевати in tentorio habitare, charv. srb. kućani pl. m. qui in eadem domo habitant soudomníci, kućanik, kućnik bonus pater familias, kućanica, kućnica bona mater familias, kućar 1. cubiculum separatum conjugum „u zadružnijem kućama u kakvoj zgradi pregradak, gdje oženjeni ljudi žive sa ženama“ (Vuk.); 2. cella promptuaria; kućarina tributum in singulas domus impositum daň s domův; kućevni adj. domus, universae familiae; kućer, m. tugurium pastorum, 2. cella promptuaria komora neb zásobnice jídelná, kućerak, gen. -rka id. kućerina (augm.) caduca domus, kućerica tugurium; kućiti, -ćim vb. dur. rem familiarem curare, kućenje n. subst. domácí

hospodárství, kućić, m. nobilis „čovjek od dobre kuće" (Vuk.) kućište, n. locus ubi domus fuit; kućni adj. domesticus, po-kućar, m. domesticus, n. pr. pas (canis); stslov. **по-кѫштние** n. supellex, bulh. po-kŭšnina (-nŭ f.) — místo -kuštnina — slov. po-kučje, místo -kočje, charv. srb. po-kuće, n. též po-kućstvo id. a jiná. Kořen **кѫт** abscondere, tegere, velare, servare, kt. v.

Labe, n. čes. Łaba pol. Łobjo hluž. i dluž. Låbü, Låbi polab. Schleich. (laby J. P. lobì, P.) nom. propr. fluvii, kmen lab, łob z alb, ołb; lat. Albis, v pozdější lat. také Albia, Alba; řec. *Ἄλβιος* D. Cass. *Ἄλβις*, Strab. — něm. Elbe stněm. Elba na místě Albja; prvotné značení těch jmén bylo: fluvius řeka, jak viděti ze skand. elfi (z *alfi) elf fluvius, švéd. elf, dán. elv, ags. elf id. Od společného kořene pochází také Lab, m. fluvius Serbiae.

Labra, charv. morská ryba Coricus rostratus, jinak: dugonosica; cizího původu, z lat. Labrus, piscis quidam? srov. také řec. *λάβραξ* dravá ryba, vlk morský od adj. *λάβρος* avidus, gulosus.

Láce f. čes. vilitas z *latja tak, jako píce pabulum z *pitja (pitati nutrire), laciný vilis, non magni pretii, lacino n. adj. i. q. lacinosť vilitas, slk. lacný vilis, koř. lat; pol. łacny 1. facilis, 2. promtus, officiosus, od zaniklého subst. łaca z łatja; łacność facilitas; za srodná možno pokládati: lot. lēt-s levis, facilis; vilis, non magni pretii lēt-ums vilitas, lētināt, -u i -aju pretium minuere, vilificare, vilipendere, lit. lėtas 1. exiguus, vilis špatný, parvi pretii, lėtas alus špatné pivo, patoky; 2. stupidus, ignavus a t. d. *e* slov lot. ilit. stenčeno z *a*. Srov. také skand. lêtt-r facilis, officiosus ochotný; hilari animo, švéd. lätt levis, facilis. Společného původu také: pol. łat-wy facilis, łatwość facilitas.

Лада rus. nom. propr. fluvii, řeka v gubernii Pskovské, Łada pol. přítok Tanwe; to jméno vyvinulo se přesmyknutím hlásek z alda; prvotný význam byl „unda", srov. skand. alda, finn. aalto unda.

Ладо n. stslov. amasius, amasia záletník, záletnice — v pozdějších pramenech rus. „дали вы мнѣ ладо поноровное" Vost. — Srodný kořen jest, jak se zdá, v lit. pa-loda licentia, petulantia, lascivia, pa-lodau 1. sg. praes. effrenate, petulanter, lascive

vivo, lascivio, koř. lod. — Srov. také skr. laḍ (1. par.) ludere, jocari.

Laf srb. colloquium „Vino piše (pili) i laf provodiše". Nar. Pjes. — Z turc. laf garritus; čistě srb. razgovor.

Ла́г-линъ (Mar.) rus. la ligne de loch Logleine; cizího původu; angl. log-line id. holld. *laag-lijn (?) — fr. loch, angl. log, něm. Log, rus. лагъ běhoměr lodnický, nástroj ke měření běhu neb rychlosti lodě; druhá část toho složeného slova značí: lano, provaz (lodní).

Lagum srb. 1. cuniculus podkop, 2. cellae genus druh sklepův: z turc. lagum, lagym die Pulvermine; odtud také nřec. *λαγούμιον* i. q. serb.

Лагу́нъ rus. theca axungiae; vas aquarium, dim. лагу́нчикъ, také лагу́нка f. i. лагу́шка dim. id. slova ta jsou ve spojitosti se řec. *λάγῡνος*, dim. *λαγῡνιον* lagena, ampulla láhev.

Лагъіръ m. stslov. ascia въ лагирѣ explicatur: въ топорѣ велицѣ Ier. 3. Mat. 48. Op. 1. 97. лагира топоръ Ber. (Lex. II.); slovo temného původu; srov. holld. leger v leger-bijl Streitaxt; možná, že bylo ve skand. podobně znějící slovo, které se mohlo do stslov. dostati.

Łach pol. homo nihili trhan, otrhanec, łacheta obs. id. łachman lacinia, pannus detritus, obyčejně ve pl. -ny, rus. лохмо́тье n. collect. laciniae, panni detriti; ta slova mohla by býti srodná s dán. lase, las lacinia, laset adj. lacer otrhaný.

Лакиниıа stslov. equa, e conject. — лакиниıи конь воинихьскыхъ 3. reg. 10. 25. - Vost. — slovo, jak se podobá, cizí; srov. řec. střed. *λακινία*, jehož význam není ujistěn: „animal quoddam, porcellus, e conject. DC.

Lakomica srb. canalis žleb, stoka; pravděpodobno z turc. lagum ein unterirdischer Kanal.

Lakomica i lakovnica slov. infundibulum, vas fusorium, srb. lakomica infundibulum nálevka; v. Лакъть, v. však také Ciz. Slov. p. 236.

Лакъть m. stslov. olla „испиваше лакъть води" — Misc. 101. 2. mensura aquae metiendae. Srov. lit. lakas irdener Krug (Brückner, p. 101. pod lakanka; to slovo mně odjinud známo není); pak lat. lacus každá větší nádoba na tekutiny, čber atd. i řec. *λήκυθος* ampulla olearia láhvice na olej

s nimiž by slovo stslov. stejnokořenným býti mohlo. — Zdali slov. lakovnica i lakomica infundibulum, vas fusorium, srb. lakomica infundibulum jsou společného původu s лакъть, jest pochybno.

Lale, n. srb. tulipa; z turc. lale id. kteréž pochází, jak se podobá, ze stejnoznačného pers. lalê; z turc. také nřec. *λαλές* id.

Лалока stslov. palatum; fauces „ко оустнѣ и лалоцѣ" Bus. 700. по лалкы по срѣдѣ огнꙗ вьстьчена Men.-Mih. 339. лалоци (nom. pl.) Op. 2. 1. 36. slov. laloka mandibula, Habd. lalok palear, charv. laluka 1. maxilla, 2. mentum, čes. lalok, lalouk palear, ingluvies Unterkinn, Halswamme „býk s lalokem odvislým bučí, cum paleari", Com. jan. 181. — 2. lalok, laloček ucba neb ušní auricula, lobulus auris, 3. lalok kohoutí palea galli; 4. laloky u játer lobi hepatis, — plíc lobi pulmonum, 5. botan. lalok lobus. Kořen jest lal; srov. holld. lel f. lobulus, lellen pl. die Kehlläppchen der Hähne.

Лалъ rus. rubinus (lapis); obyčejnější jest jméno **рубйнъ**; srb. lal indecl. ruber; oboje původu orientálského.

Lama charv. (ryba) lepidus ensiformis; ze vlask. lama id.

Lama, pol. Lahn ploský i tenký kus kovu, rozploštěný drát; původu román.: fr. lame id. vlask. lama ploska č. plata kovová.

Lampart pol. homo nequam ničema, lajdák; jak se podobá, z holld. lomperd Lump. V Ciz. Slov. 236. porovnával jsem něm. zastar. lamperter pl. usurarii.

Лампáсъ, ланпáсъ rus. la bande (de pantalon) pruh na švu nohavic, pol. lampas virga, linea, taenīa pruha, pruh; cizího původu, srov. fr. lampas i lampasse (f.) tkanina hedbávná, „étoffe de soie de la Chine"; podobně zní tahé lot. lampa, lampata Stück von einem Ganzen; Lappen.

Lamus pol. aedificium, cui sunt parietes lutei; ze sřněm. leim-hûs — nněm. Lehmhaus id.

Landa charv. segmentum, frustum — kruha (-panis), — jabuke (-pomi), — dinje (-peponis); slovo cizí; ve vlask. landa planities vadí různosť významu.

Langusta pol. palinurus Hauschreckenkrebs, původu román.: fr. langouste, sorte d' écrevisse de mer, špan. langósta ko-

bylka, — marina morský rak, provenç. langosta, lengosta portg. lagosta; slova román. z lat. locusta 1. kobylka, 2. rod morských rakův.

Лáпa, dim. лáпка rus. 1. la patte Pfote, Tatze, 2. le bras (d' une ancre) lopata kotvy, pol. łapa i. q. russ. 1. — dim. łapka id. 2. łapki die Patten, Klappen, Aufschläge an Kleidern, slov. lapa ungula ursi medvědí tlapa; lot. lēpa tlapa Pfote, *e* jest, jak se zdá z *a* ztenčeno; srov. také got. lôfa, skand. lôfi palma dlaň; got. i skand. ô z původního â, srov. v té příčině got. brôthar, skand. brôdhir bratr a skr. bhrâtar (them.) id.

Lapavica srb. pluvia nivibus mixta; srov. řec. *λάπη* spuma, mucus, pituita pěna, sliz.

Lapiti, -pim slov. capere, prehendere, lapati captare, prensare, lapnuti, -nem avide deglutire; charv. srb. lapiti, -pim captare, lapnuti srb. prehendere, lapnuti charv. i. q. slov. — ježto se v charv. i srb. vyskýtá také hlapiti, hlapnuti v tomže značení, jest možno, že slovesa charv. srb. lapiti lapnuti utvořena jsou ze hlapiti, hlapnuti odražením počátečného h- — rus. об-лáпить -плю amplecti (ursi instar), pol. łapać, -pam vb. dur. et iter. captare, prensare, po-łapić, -pię vb. pf. capere, prehendere, po-łapiać -piam vb. dur. captare, ob-łapić, ob-łapiać 1. amplecti, 2. coire cum feminā, ob-łapienie, ob-łapianie 1. amplexus, 2. coitus; s tím jest také stslov. об-лаплѥниѥ n. subst. vb. deosculatio spojeno; pol. łapka, łapica, po-łapka decipula; čes. lapiti, -pím i lapnouti, -nu vb. pf. et trans. capere, prehendere, lapati, -pám vb. dur. et iter captare, prensare; lapnouti intrans. consīdĕre, lapěti, 3. pl. praes. lapějí haerere, quasi captum esse, lapka obs. raptor, praedator ob-lapiti 1. amplecti, 2. palpare „i ne oblape (místo oblapjé) et non palpabunt" Ps. Ms. 113. hluž. łapić i łapnyć vb. pf. trans. capere, praehendere; intrans. haerescere, haerere, ľapać vb. dur. et iter. captare, kořen lap. Srodná jsou: lit. ap-lepti, -lepiu prehendere, amplecti, *e* kořenné slabiky jest z *a* seslabeno, starší zvuk lap nachází se v at-lapas, m. at-lapa f. habena, kteréž, jak se podobá, sem potahováno býti může; stprus. lap vedle laip (them.), kdež *i* po *a* jest vsuvka; en-laipinne sie fangen an, Katech. — srov. lat. incipio

a capio i něm. an-fangen, pa-llap-si-twei i pal-laipsitwei „begehren“, Katech. vlastně sahati, sáhnouti po něčem, kořen lap. Ježto souhlásky plynné, jak porovnávající jazykozpyt učí, se často zaměňují, volno slova uvedená srovnávati s holld. rap-en rapere, corripere, švéd. rapp-a id. et arripere, také raf-sa corripere, comprehendere, dán. rap-se, id. angl. raff vb. id. nněm. raff-en = holld. koř. prvotně rap; lat. rapio, rapina loupež, kořisť, rap-tor, rapo, -onis loupežník — a jiná — *r* jest tu starší než *l*.

Lapotati vb. dur. slov. garrire, blaterare, lapotec garrulus, blatero, srb. lapatljiv adj. govorljiv loquax; lapotať slk. i. q. slov. kořen lap. — rus. лепетáть indistincte loqui, balbutire, лепетли́вый adj. лепету́нъ subst. indistincte loquens, balbutiens, ле́петъ lallus, os balbum. kořen леп, jehož *e* seslabeno ze staršího *a*. Srov. skr. lap (1. par.) 1. loqui, 2. queri, lamentari, složené s pra loqui; garrire, blaterare. Význam loqui, dicere mohl snadno přejíti ve značení: jubere, srov. charv. srb. kazati dicere a čes. kázati jubere. Jest tedy pravděpodobno, že společného původu jsou také: stprus. lap-inna f. (Grun.) jussum, praeceptum rozkaz, příkaz; pravý kořen lap, vedle něhož se častěji vyskýtá laip, kdež *i* jest vsunuto, na př. pa-llaip-sai nom. pl. praecepta, v Katech. I. i II. také pallapsaey id. místo *pa-lap-sai; lit. lẽp-iu, -ti jubere, ve složených také loqui, dicere, jak viděti z at-lẽp-iu-ti jussis satisfacere; respondere, resonare, ak-lepimas odpověď „Antwort“ Bezz. místo at-lepimas, u Ness. at-lẽpimas id. et resonantia; kořenné e (ẽ) stenčeno z *a*, mělo by se tedy lėp, a ne lëp psáti.

Ла́са, ла́сина, dim. ла́санка rus. macula oblonga, ла́сить, -шу maculare; srov. lot. lāse, lase f. gutta, stilla; punctum Tüpfel, lāsains kropenatý punctis sparsus, maculosus, varius, také pěhovatý lentiginosus, lāsināt, -naju stillare; lit. lászas m. gutta, laszù, -ėti stillare kapati, laszinti caus. kropiti.

Ласица stslov. mustela, slov. lasica, id. také pod-lasica, u-lasica, Lex. II. charv. srb. lasica id. také lasa hypocor. srb. také capra mustelini coloris infra pectus, rus. ла́сица ла́ска (*ласъка) mustela nivalis, také ла́стка, ла́сточка (dim.), kdež *t* jest vsunuto, pol. łasica, málokdy łaska, mustela, čes. lasice, laska, dluž. łasyca, łaska id. srb. lasast,

a, o adj. muste̯lini coloris. Jména tato jsou, jak se podobá, ve spojitosti s lot. adj. lō s's, lō s-ains i lā s-ains flavus, gilvus, helvus „gelb, gelbbraun, falb“.

Laska srb. clupea alosa (ryba) májnice, jelec, jes, jesen; stejně zní vlask. lȁsca barbus, kteréž Diez odvozuje ze řec. *λευκίσκος* bělice.

Ласый adj. rus. cupidus, pol. łasy id. 2. cupediorum amans, łasić się cupidum, avidum esse, avere; srov. lit. les-ù, lès-ti zobati, grana vorare, de avibus, las-au, lasyti id. lasa pabulum aviarium, ap-lasyti die guten Körner von den schlechten sondern, auslesen, api-lasa die Auswahl der guten Körner, api-lasus vybíravý, co do jídel „wählerisch, bes. in Bezug auf Speisen“ Ness. lot. lasīt colligere, at-lasas res exquisita.

Łata pol. lacinia, panniculus, čes. lata id., assumentum, charv. srb. latica (dem.) cuneus tunicae klinčić u košulje pod pazuhom ein Zwickel in den Kleidungsstücken, Achselzwickel; pol. łatać, -tam, čes. látati, -tám sarcire, adsuere lacinias, panniculos; srov. dán. lat, n. linteum plátno.

Latiti, -tim vb. dur. srb. arripere, — se c. gen. rei, capere, adgredi, — posla opus adgredi, — konja equum prehendere, laćati (latjati) -am iter. prehendere, arripere, zalatiti capere, slov. latiti se suscipere; Janežič uvádí také lotiti se (kogar, česar) petere alqem, adgredi, lotiti se děla opus adgredi, po-lotiti se arripere, potiri; bulh. zalatĕm 1. sg. praes. jemandens Partei ergreifen; srov, got. ga-latjan sustinere, impedire, stsas. lettjan (praet. letta i latta) id. kořen lat. Odchýlnost významův činí však spojitost těch slov pochybnou. Lit. apsalatiti einfassen (Bezz.) mohlo by jen tehdy sem potahováno býti, kdyby bylo jisto, že se může odděliti: ap-sa-latiti.

Łatwy adj. pol. v. Láce.

Латъка stslov. olla, лотъка Mih. 3. 3. čes. látka, gen. pl. látek olla lactaria, nesprávně ládka psáno; stslov. také: a) латка olla възьмь латкѫ сь соункомь кражемь Pat.-Mih. 151. — b) латъвь id. латовь Buss. 122. i c) латы, gen. тъве id. въльи къ латъвь Indic. 6. 19. Vost. slov. latva, dim. latvica vas ligneum, scutra. Slova tato mohla by býti stejnokořenná s lit. latanius pelvis (Bezz.).

Лáты f. pl. rus. thorax, lorica pancíř, obrnění, odění; temného původu, možná, že cizí; srov. vlask. l à t t a lamina alba.

Лазнꙗ f. stslov. balneum, Alex. ł a ź n i a f. pol. balneum, dem. ł a z i e n k a, čes. l á z e ň, gen. -z n ě id. — nom. sg. také l á z n ě, f. „Taková lázně jest lázně života.“ Čern. Z. ij. — horká lázeň balneum fervens, l á z n a balneum, Aqu. 2. l á z e ň, l á z n i c e Badehaus, Badestube, hluž. ł a z n j a balneum. Ohledem na lot. r ā - t, r ā - j u purgare (r ā j u m s ein gereinigter Heuschlag, ein gereinigtes Feld) možno stanoviti kořen **ла**, l a, vzniklý z r a, lavare, purgare.

1. **Лаꙗти, лаѩ** vb. dur. stslov. insidiari „**лаєть въсхытити нищаго**“ Psalt.-Pog. **лаꙗниѥ** n. insidiae **сѣти ѥго (диꙗвола) и лаꙗниѥ растрьгъ** Sim. I. 25. **лаꙗтель, лаꙗтельникъ** insidiator, **лаꙗтельство** insidiae; **оу-лаꙗти, -лаѩ** insidiari, **оу-лавлꙗти, -влꙗѩ** id. **оулавлꙗти въ пагоубѫ** Dioptr.-Leop. kořen **ла**, l a; pol. p r z e - ł a j insidiae, speculatio; circumsessio „na przełaj pies poszedł i złapał ślepaka“; na przełaj praecipitanter. Srov. lot. l ā w i - t ê - s děvčatům nástrahy strojiti puellis insidiari; srov. také stněm. l â j a n, l â w a n prodere, ags. l a e v a n, got. l ê v j a n id. got. *ê* stává ve příbuzných slovech stněmeckému *â* naproti; co se týče *v* (*w*) slov lot. i german. naproti *j* slovan. slov, srov. srb. l a v e ž latratus, na místě l a j e ž. Uvážiti sluší také řec. *λα-ία* dor. (Pind.), *λη-ΐη* ion. *λε-ία* att. (*ε* seslabeno z *α*) kořisť praeda.

2. **Лаꙗти, лаѩ** vb. dur. stslov. 1. latrare **пьси о насъ лають** Men.-Mih. — 2. contumeliā afficere; rixari, ut videtur, **сварить сѧ, лаєть** Bus. **лаꙗниѥ** n. subst. vb. 1. latratus; 2. mugitus, — **юньць** Prol.-Mih. 229. bučení (mladých) býkův (**юньць** taurus, juvencus), bulh. l a j ŭ latro, slov. charv. srb. l a j a t i, -j e m latrare srb. též gannire, contumeliam dicere, charv. l a j n u t i, l a v n u t i, l a n u t i, srb. l a n u t i vb. pf. adlatrare zaštěknouti, stslov. **ланѫти, -нѫ** latrare; charv. srb. o b - l a j a t i oblatrare, o d - l a j a t i latrando extorquere; latrando abire; rus. **лáять, лáю** 1. latrare, 2. calumniari, rixari, conviciari, objurgare, increpare, **лáяніе** n. latratus, **залаять собакою** latrare canis instar, mrus. **лаяти, лаю** i. q. russ. pol. ł a j a ć, ł a j ę objurgare, increpare, ł a j a n i e, n. objurgatio, o d - ł a j a ć, -ł a j ę vb. pf. o d - ł a i w a ć, -w a m (místo -ł a j i w a ć) vb. dur.

vicissim objurgare, čes. láti, laji, z lajati, laju, frequ. lávati conviciari objurgare, increpare, láti komu, na koho; maledicere, lání subst. vb. dluž. łajaś, łaju latrare; objurgare, increpare; kořen лa, la, od něhož také pocházejí slov. laj, m. latratus, rus. лай, m. 1. id. 2. convicium, čes. laj objurgatio; stslov. лаꙗ caterva canum, e conjecturā, кто лаю ведеть Ex.-Vost. 1. 462. mrus. лая caterva, agmen, multitudo лая псôвъ (canum), волкôвъ (luporum); pol. łaja, z-łaja = gromada psów gończych, čes. láje, laje f. caterva canum „Vepř divoký, když naň vyvrú laji někde v luze nebo v háji" St. skl. II. 226. — 2. agmen, caterva „Sebrav svou láji, na něj vpadl" Kram. exc. 3. faex populi „Kněží chytili se zběři a láje" Plác. 386. lajsko agmen, caterva, multitudo, — lidu, Us. — лаꙗтель m. stslov. latrans, rus. лáятель 1. id. 2. calumniator; srb. lajav adj. qui linguae acerbae et immodice liberae est, lajavac subst. srb. charv. id. — slov. lajavec latrans, lajavica charv. srb. mulier linguae acerbae et immodice liberae; čes. lájce, m. conviciator, objurgator; rus. prov. об-лай m. derisor; srb. lavež, latratus místo *laj-ež. Srodná jsou: lit. lóti, lóju latrare, dle Ness. lojóti, lojóju 1. id. 2. conviciari, objurgare, lojótojis 1. latrans 2. conviciator; lot. lā-t, -ju latrare; maledicere; calumniari, koř. la; uvážiti sluší také lot. rā-t, -ju vituperare, conviciari, objurgare, rātê-s rixari, rājêns convicium koř. ra, v nichž se zachovalo starší *r* kořenné slabiky; got. lai-an conviciari, maledicere; stněm. lahan vituperare, exprobrare, ags. leahan culpare, reprehendere, v nichž jest *h* na místě *j* k zamezení hiatu vsunuto; řec. λαί-ειν = φθεγγεσθαι Hesych. sonum edere, clamare, vociferari, mugire, rugire, lat. la-tro štěkám; kořen la ze staršího ra, jak viděti ze skr. ra latrare, 3. sg. praes. act. râ-jati (Comp. II. 581).

Lebditi, -dim slov. charv. srb. fovere, cum amore curare, lebdost slov. charv. benigna cura; kořen leb, možná že z lab; mezi *b* a *d* vypadla samohláska; srov. lit. láb-as adj. bonus, stprus. labbas, labb-s adj. bonus, pius, labb-ings benignus; lot. lab-s bonus, benignus; dexter.

Lebetati vb. dur. slov. charv. labare, vacillare, titubare; možná, že to slovo jest původu cizího, srov. maď. leb Schwebe, leb-eg schweben.

Lecati se, -c a m s e vb. dur. srb. minus bene valere, zdá se, že stojí na místě staršího *l ę c a t i i náleží ke stslov. kořeni **ляк** flectere, incurvare ve složených, na př. **съ-ляк-ж**, **-ляшти** z **ляк-ти** incurvare, **съ-лящати**, **-щаяж** id. — **ся** contrahi; s ním jsou srodná: lit. l i n k - s t ù, l ì n k-t i flecti, incurvari, lot. l ê k - u, l î k - t id. lit. l e n k - i ù, l è n k - t i flectere, lot. l ê c u, l ê k - t id. (*ê* z *ę*, e n), koř. prvotně l a n k. — Starší význam srb. slovesa byl by tedy: flecti, incurvari.

Lečanik srb. rhombus serviens filis deducendis in fistulas textorias soukadlo, cévkové kolo Spulrad, 2. trochlea, artemo zdvihadlo, stojaté vratidlo; podobá se, že stojí na místě staršího *l ę č a n i k i že náleží ke stslov. kořeni **ляк** flectere, incurvare (v. L e c a t i). Srov. lit. l e n k - t u w ė i l a n k - t i s, lot. l a n k - t e s rhombus motovidlo, ježto pocházejí od kořene l a n k flectere, srodného se stslov. **ляк**.

Лéджесъ rus. Mar. le traversin die Balkfüllung (nesprávně **лáджесъ**); ze stejnoznačného angl. l e d g e - s pl.

Лéеръ rus. M a r. la draille (d'une voile d'étai) jistý žebř na lodi; z holld. l e é r scala žebř.

Лег, leg, kořen, decumbere, jacēre: stslov. **легнжти**, **-нж** decumbere, bulh. n a - l é g n ù s ù vb. pf. 1. sg. fut. se acclinare, incumbere, charv. l e g n u t i, -n e m vb. pf. decumbere, pol. l e g n ą ć, -n ę vb. pf. cadere, labi, collabi; l ę g n ą ć, l ę g n ę 1. decumbere (obs.) 2. incubare ova, excludere pullos ex ovis, parere (de animalibus), l ę g n ą ć s i ę excludi ex ovo, exire ex ovo, čes. l e h n o u t i, -n u vb. pf. decumbere, cubitum ire, l í h n o u t i, -h n u, u-l í h n o u t i, v y-l í h n o u t i, -l é h n o u t i, slk. u - l é h n ú ť parere (de animalibus), praesertim excludere pullos ex ovis, — s e nasci (de animalibus), exire ex ovo, kmen l í h, l é h z l ę g, hluž. l e h n y ć s o decumbere, dluž. z a - l e g n u ś in den Weg legen; stslov. **лешти** (z l e g - t i) **лягж**, **лежеши** decumbere, — **спати** Prol.-Mih. cubitum ire, — **на ложи** Men.-Vuk. **леженије** n. subst. vb. decumbere; slov. l e č i, l e ž e m, decumbere, charv. l e ć i, l e ž e m id. l ê ć i, l ê ž e m incubare ova, i z - l ê ć i, -l ê ž e m excludere pullos ex ovis, — s e exire ex ovo, nasci (de animalibus) kmen l ê g z l ę g, srb. l e ć i, l è ž e m (i l e g n e m, kteréž náleží k inf. *l e g n u t i), l é ć i, l é ž e m (l é g o h) incubare ova, u - l é ć i s e, u - l é ž e m s e sich einnisten sedem ponere, nidificare, kmen l é g z l ę g; rus. **лечь**,

лягу decumbere, mrus. лечи, лягу (łečy, lahu) id. kmen inf. łeh; neústrojná forma jest лѣгчи inf. Hołov.; vyskýtá se také лягти = lahty Maks. 55. по-лягла ib. 57. (Mikl.-Gramm. III. 299), jehož kmen ляг lah se odnáší k °лѧг; pol. lec, nesprávně ledz, lęgę, lężesz procumbere, cadere, labi, ląc (lądz) lęgę i lągę incubare ova, part. praet. act. II. lągł, wy-ląc, wy-lęgać excludere pullos ex ovis, — się exire ex ovo, čes. zastar. léci decumbere „sotně mohú dočekati, když by bylo léci spáti“ St. skl. II. 179. lec sup. „nechodiec viece na posteli lec“ Tristr. 260. — 1. sg. praes. měla by býti lahu; hluž. lac neústrojně místo lec, 1. sg. praes. lahu, 2. ležeš decumbere; polab. langne 3. sg. praes. jacet (langne, S.); stslov. лежати, лежѫ vb. dur. jacēre, лежанье n. subst. vb. cubatio, bulh. leže jaceo, aegrotus sum, slov. charv. srb. ležati, -žim jacēre, srb. také aegrotare, rus. лежáть, лежу jacēre, quiescere, mrus. лежати, -жу; pol. leżeć, -żę jacēre, otiari, čes. ležeti, -žím jacēre, cubare, stč. ležati, ležu, ležat sup. obs. „jíti ležat“ Wq. 628 cubitum ire, nyní ležet; hluž. ležeć, -žu jacēre, dluž. lažaś, lažu (Mikl. Gramm. 574.) id. polab. lízi 3. sg. praes. jacet (lise J. P.); stslov. лѣгати, -гаѭ decumbere, jacēre, лѣганье n. subst. vb. decumbere, 2. cubatio, bulh. lěgam pono, loco „legen“ Cank. za-lěgam sъ studeo, operam do, pri-lěga mi convenit mihi, operam do, slov. légati, -gam decumbere, jacēre, charv. legati, -gam jacēre, cubare, srb. légati, lijegati, -žem (Vuk.) 1. id. 2. — koga locare, rus. легáніе cubatio (ze stslov.), pol. legać, -gam decumbo, 2. vb. iter. cubo, jacēre soleo, čes. léhati, líhati, -hám id. hluž. lěhać, cubare, solěhać decumbere; stslov. ложити, ложѫ poneŕe, — сѧ decumbere, z log-iti, по-ложити, -жѫ vb. pf. ponere, deponere, — на кого imponere, — на кого дань; inclinare, figere, прѣдѣлъ (finis, terminus) — Cloz. I. 619. sternere, de hoste; bulh. lóžě s předlož. za- oppignerare, slov. ložiti, -žim ponere, — u peč calefacere (fornacem) charv. srb. ložiti, -žim vb. dur. ponere, — u peć i. q. slov. — rus. ложи́ть, -жý ponere, locare, obyčejně s předlož., n. pr. по-ложи́ть vb. pf. ponere, locare; decernere, consilium capere; aestimare; impendere, — много денегъ на что atd. ложи́ть-ся decumbere, — спать cubitum ire, mrus. ложи́ти,

-жу, pol. łożyć, -żę ponere, obyčejně s předlož. 2. impendere łożyć pieniądze na co, po-łożyć ponere, deponere, locare; 2. sternere, occīdere (feram), čes. ložiti, -žím s předlož. n. př. po-ložiti, -žím ponere, deponere, collocare, hluž. łožić, -žu, jen ve složených, na př. po-łožić ponere, deponere; v polab. jeví se kmen lož co lüz: prei-lüzål-saŋ adsuevit (prei-lisoal-sa J.) na místě stslov. приложилъ сѧ; stslov. лагати, -гаѭ s předlož.: по-лагати, -гаѭ, vb. dur. ke по-ложити, ponere, imponere; afferre — трѣбы (sacrificia) Tur. constituere — старѣйшинѫ, Gramm. 6.-aestimare; bulh. za-lágam vb. dur. oppignero, slov. po-lagati, -gam anteponere, pabulum pecori praebere, charv. srb. po-lágati -žem ponere, locare, 2. pabulum pecori praebere; — lozu (vitem) u vinogradu propagare; rus. по-лагать -гаю vb. dur. ponere, locare, statuere atd. — lega slov. situs, stratum, cubile, nidus, legar, gen. -rja febris ardens, leglo z lęglo fetus, progenies, ležaf. situs, cubile, ležaj, m. situs; srb. legalo cubile pelech zvířat, pol. legowisko cubile; lustrum ferae; čes. lehoviště id. charv. lêg, 1. fetus, progenies 2. tempus incubationis, z lęg, lêglo id. srb. leglo — z lęglo — fetus, progenies, ležaje n. i. q. legalo, stslov. лежальница θήκη conditorium, čes. lehadlo, dem. lehádko cubile, také lehátko 1. id. 2. reclinatorium, dial. łegátka, sella, léhanice, líhanice cubiculum, léhárna, líhárna id. srb. log cubitus ležení „leži logom“; charv. lôg 1. alveus fluminis, 2. cubile (animalium); rus. логъ 1. locus depressus nižina, místo vyhloubené „endroit creux et bas“ srov. stejnokořenné švéd. låg adj. skand. lâg-r humilis, depressus nízký (v Ciz. Slov. str. 243. jsem to slovo považoval chybně za cizí) логови́на „enfoncement, endroit creux“ prostranství vyhloubené, ло́говище, ло́гово cubile, lustrum ferarum; slov. loža f. situs. srb. loža 1. cubile (animalium), 2. secundinae partus (de animalibus), rus. ло́жа le fût, la monture (de fusil) der Büchsenschaft, odtud lit. lažà id. ложби́на la cavité místo vyhloubené, ложби́стый rempli de cavités pln výhlubní — v. логъ; stslov. ложе n. lectus; latibulum; habitatio; uterus — женьско мрьзость творе Krmč.-Mih. 252. — оутробьно Men.-Mih. ложице n. dem. lectulus; rus. ло́же, n. 1. lectus, cubile 2. alveus fluminis, pol. łože, n. 1. lectus, dim. łožko id.-2. alveus fluminis,

3. subiculum, statumen podloha, 4. die Lafette; 5. pažba u ručnice, der Büchsenschaft; čes. lože, n. lectus, cubile, dem. lůžko id. ložce dem. obs. id.-2. lože cubile animalium, — zaječí; 3. lože střelby, lože neb osada děla die Bettung des Geschützes, die Lafette der Kanone 4. lože neb osada u ručnice der Schaft; 5. lůžko (botan.) receptaculum, thalamus: 6. lože řeky alveus fluminis 7. lože, lůžko secundinae partus, placenta; 8. lože uterus „z lozie de utero". Ps. mus. 138. 13.—9. lože (obs.) i. q. usedlina sedimentum; hluž. łožo dem. łóžko cubile, lectus: stslov. **ложесьно** n. uterus, vulva, **нєбраҷьно** (matrimonio carens) **-сно** Hom.-Mih. — také ve pl. **-на** uterus, **-сна** Ostrom. venter; méně správně **ложьсна** sg. g. Hom.-Mih. 110. **ложьсна** pl. n. Ant.-Hom. — rus. ложесна́ pl. n. uterus, vagina uteri; stslov. **ложиштє** n. cubile, slov. ložišče, charv. ložište id. čes. ložiště 1. id. 2. lustrum ferae; ložisko cubile, stratum, pol. łożysko cubile; alveus fluminis, secundinae partus, hluž. łožišćo n. Deckbett. łožisko cubile, lectus magnus; rus. ложжи́на depressio, caverna, ложжи́ть excavare, slova odvozená od логъ, nemělo by se tedy dvoje ж psáti; **ложьница** stslov. 1. lectus, cubile, 2. cubiculum, conclave **нєвѣстьничьска** — Mir. 123.—3. porticus; — **болѥмь отълоучєна** nosocomium, Leont. slov. charv. srb. ložnica, pol. łożnica cubiculum dormitorium, čes. ložnice 1. id. 2. asser lecti; pol. ląg, lęg incubatio, dziwo-ląg monstrum, zimo-ląg m. Ofenhocker, mako-lągwa fringilla cannabina; stslov. **лѧжаꙗ** gallina (ovis incubans), a them. vb. **лѧг** incubare ovis; slov. po-lég origo, jak se zdá, z po-lęg; stslov. **по-логъ** m. subst. depositum, legatum, **по-логъ** adj. obliquus **-гомь стоꙗти** Misc.-Šaf. 179. bulh. po-log ovum in nido remanens, slov. po-log m. 1. fetus, progenies, 2. lectus puerperae, 3. i. q. serb. polog 1.—4. kotlina Kesselthal, po-loga f. depositum; charv. srb. po-log 1. podkladné vejce ovum subjectum gallinae positurae, 2. polehlé obilí „nema žita bez pologa; rus. по́-логъ Wiegenvorhang von dünnem Zeug, поло́гій adj. declivis, obliquus; pol. po-łog partus, lectus puerperae, po-łogi adj. declivis; čes. poloh, m. 1. cubitus, cubile, 2. partus, lectus puerperae, 3. situs; stratum; 4. olim etiam fundus? „Poněvadž při dvoře svém žádného polohu, čím by tiežiti mohl, nemá" atd. Sch.

exc. po-loha, f. 1. situs, 2. declivitas, po-lohý (obs.) adj. Com. -jan. 79. i. q. položitý declivis — rum. po-log gramen demessum, campus, maď. pallag - ze slovan. — lit. pa-lagas Behänge über dem Brautwagen — z rus.? — прѣ-логъ stslov. 1. translatio, mutatio, 2. morbus quidam -логы въ мѣхыри Mén.-Mih. 172. slov. pre-log Abacker, Dain. 92. (Lex. II.) rus. пере-лóгъ neu umgeackertes Brachfeld; slov. charv. u-lozi m. pl. (gen. u-logah) arthritis, srb. u-lozi m. pl. (gen. u-logā) id. — a mnoho jiných odvozených a složených slov. Od kořene лег leg, jacēre pocházejí také: stslov. логатай, m. explorator, прѣ-логатай i лагатай explorator, insidiator, прѣ-логатель id. — uvážena buďte: за-лешти, -лягѫ in insidiis esse, čes. záloha, častěji ve pl. zálohy insidiae; podobným spůsobem jsou stněm. lâga, lâka, sřněm. lâge insidiae, stněm. lâgôn, lâgên, sřněm. lâgen insidiari, stněm. lâgâri, sřněm. lâgaere insidiator s lig-an (stněm.) ležeti — a řec. λόχος latibulum, insidiae se kmenem λεχ ležeti, příbuzným slovan. kořeni leg, ve spojitosti. Srodná jsou; got. ligan (praet. sg. lag, pl. legum) jacēre, stněm. ligan likkan (praet. sg. lac), stsas. liggian, ags. licgan, ligëan id. skand. liggja (praet. sg. lâ místo lag, pl. lâgum) jacēre, sepultum esse, liggja â einum insidiari, švéd. ligga, holld. liggen jacēre, kmen lig jest z lag seslaben: got. lagjan ponere, locare, stněm. leggan lekkan, stsas. leggian, ags. lagian i lecgan, skand. leggja (praet. lagdha) id, švéd. lägga, holld. leggen ponere; got. ligrs cubile, lectus, stněm. lëgar, sřněm. lëger cubitus, accubitus, concubitus, cubile, lectus aegroti; obsidio: skand. lag, n. místo locus, lâg truncus caesae arboris, laeg-r adj. položitelný, lega, cubitus ležení, leg n. locus, sepulcretum pohřebiště, švéd. lag, n. situs, stratum poloha, vrstva, läge n. situs, cubile; stněm. lâga, sřněm. lâge 1. cubitus ležení, situs, 2. insidiae — a mnoho jiných; prvotný tvar kořene slov german. byl lag; řec. λέγ-ω (u Homéra) upraviti postel, uložitī do postele, v med. ležeti, odtud λέκ-τρον lože, postel, jebož κ stojí na místě γ; častěji se jeví kmen λεχ: λέχος cubile, lectus, etiam nidus, λεχώ mulier lecto adfixa, puerpera, λόχος m. latibulum, insidiae; partus, λοχός f. puerpera a ἄ-λοχος lecti socia, uxor, concubina

choť, manželka, souložnice (*α* copulat.) a jiná; lat. lectus lože, lec-tica nosidla, kdež *c* stojí na místě *g;* star. ir. lige lectus, nov. ir. luighim recumbo, *u* kořenné slabiky jest vsunuto, kořen lig z lag seslaben, gal. log-an acc. sg. sepulcrum i. e. „lectus mortui“ Stokes e conjecturā (Beitr. II. 112.), srov. skand. liggja 1. jacēre, 2. sepultum esse. V lit. stprus. lot. zní kořen lag, vedle něhož se nachází ve stenčené formě kmen lig; od uvedeného kořene lag pocházejí: lit. palaga Hütte, Bezz. vlastně tentorium, neb se pokládá za stejnoznačné se stat. jménem szėtra stan; lot. ap-lāgs Ablager „uz ap-lāgu dzīvōt auf Ablager leben“, ê-lāgāt vb. animadvertere, animo infigere, pa-lags linteum serviens tegendis lecti stragulis inferioribus plachta, pār-lags ager neglectus ein Stück Land, das mit Strauch bewachsen ist, nachdem es früher beackert gewesen, lāksts, obyčejně ve pl. lākstis — správněji by se mělo lāgsts psáti — das Gestell zu Brütnestern für Gänse und Enten, 2. das Brütnest selbst; lit. lastà Mastnest der Gänse, stprus. lasto Bett, Voc. na místě -sta, f. — v Katech. lastan, lastin acc. sg. id. lastin náleží k nom. sg. -stis; v lit. a stprus. vypadlo pravděpodobno *g* před *st;* od kmene lig, z lag stenčeného, pocházejí: lit. ligà, lot. liga morbus (srov stsas. leg-ar morbus, kteréž souvisí s ligg-ian jacēre) lit. pa-lėgis Bettlägerigkeit, — lot. liga cubile, uvedené v Lex. II., jsem v lot. slovníku nenašel — pak také lot. lig-zda, f. lig-zds, m. nidus, lit. lizdas místo lig-zdas id. ježto bývají bezdůvodně s гнѣздо hnízdo sestavována; také stprus. listis „Leeger“ (castra), Voc. I. vydán. (v Thesaur-u uvádí Ness. to slovo bezdůvodně ve formě: liscis) stojí, jak se podobá, na místě lig-stis. — Stprus. loaso Decke, Bettdecke, Voc. ze slovan. lože lectus; rovně tak i stprus. lasint. j. lazin- th. inf. ponere „lasinna er legte“ Katech. z ложити. — Co prvotný tvar kořene slov tu srovnávaných možno — ohledem na řec. kmen $\lambda\epsilon\chi$ ($\chi =$ původnímu *gh*) stanoviti: lagh.

Лёгкое rus. pulmo (ve pl. -кія) jest vlastně neutr. sg. adj лёгкій, stslov. льг-ъкъ levis lehký, protože plíce jsou poměrně lehčejší, než ostatní vnitřnosti; z téže příčiny souvisí angl. lights pulmo (animalium) s adj. light levis, špan. livianos

pl. plíce s adj. liviano lehký, kteréž pochází zároveň s portg. leve pulmo od lat. adj. levis lehký.

Lehen m. slk. homo piger, cessator; z maď. léha exiguus, negligens, léhen-dék homo nequam.

Лекало rus. v. 2. Лик.

Lekno n. čes. nymphaea, „lekno, jenž v moři při samé zemi roste.“ Br. Jon. 2. 6. lekno žluté nymphaea lutea, obyčejněji leknín nymphaea, — bílý n. alba, také lekní, n. starší leknie „Koření, jenž roste u vodě a má na sobě široké listie, jenž plavá na vodě, a říkají jemu leknie“ Gád. rkp. i lekuta, lekutí nymphaea; srov. lit. luk-nė f. nymphaea lutea; *e* jmen čes. i *u* jména lit. mohou pocházeti ze staršího *a*. Téhož původu mohou býti hluž. łokaćina, łoknać, łuknadź caltha palustris. Srb. lokvanj nymphaea mohlo by však býti jiného původu i pocházeti od lokva lacus, palus.

Lekořka čes. čemeřice Nieswurz, asi ze stejnoznačného řec. lat. *ἐλλέβορος* helleborus odražením počáteční slabiky a koncovky *ος*, us i proměněním retného *b* ve hrdelné *k*; v řec. střed. *ληβόριν* herba quaedam, „forte Elleborus,“ DC. jest počát. slabika též odražena.

Lékovšče, -ovše n. slov. pomarium — na místě lękovišče — z maď. lanka id.

Лéлекъ rus. caprimulgus europaeus, jinak козодóй; na místě лелѣкъ? -- pol. lelek, gen. lelka ardea nycticorax, Linn. čes. lelek, gen. lelka 1. id. „Učiněn jsem jakožto lelek v domovitej schráně factus sum sicut nycticorax in domicilio“ Ps. ms. 101. 7. — 2. caprimulgus. Srov. lit. lělis m. caprimulgus europaeus; lot. lēlis nycticorax.

Лелѣять vb. dur. rus. blandiri, blanditiis uti, fovere, molliter tractare, nimis indulgere, лелѣянie n. subst. vb. blanditiae, actio fovendi; kořen lel; e, jak se domnívati lze, z *a* seslabeno. Srov. lot. zastar. lēlōt, -oju blandiri, blanditiis uti, pak skr. lal (1. par. interdum âtm.) lascivire, ludere, hilarem esse, voluptate frui, lalitá adj. amoenus, gratus, suavis, venustus, lalana adj. lasciviens, ludens.

Leljati, -ljam vb. dur. charv. cunas agitare, oscillo jactare, srb. lelijati se, -jam se agitari, fluctuare; srov. lot. lelōt, -oju Kinder in den Schlaf singen, auf den Händen wiegen.

Lemati, l i j e m a t i, -m a m vb. dur. srb. verberare, percutere, pertundere; srov. skand. l e m j a vb. percutere, contundere.

Lemieszka pol. puls e farina Mehlbrei, dicker Brei (Mrong II.); pravděpodobno cizí, asi z něm. L e i m m u s; sřněm. l î m = nněm. L e i m klej gluten, m u o s 1. cibus, 2. pulmentum kaše.

Lemież m. stčes. tignum (°лемазь) také l e m i e z h a f. id. „Tehdy Judáš běžav, oběsi sie u jednoho lemieze." St. skl. III. 52. „Rádby vrátil ty penieze, když povisneš u lemieze." St. skl. II. 129. — l e m i e z h a, tignum. Aqu. — hluž. l e m j a z, m. gradus scalae stupeň u žebře. Srov. lit. l ẽ m - e n y s (zastar.) nyní obyčejně l ẽ m - ů, gen. -è n s Ness. — Schleich. píše l ë m - ů, -è n s, 1. truncus arboris, dle Szyrw. vitis, palmes; 2. statura, truncus corporis. Spojitost těch slov není však jistá.

Lentować, -t u j ę pol. mit trockenem Pinsel die Farben glatt streichen; cizího původu; srov. vlask. l e n t o zlehka, povlovně, l e n t a r e, popustiti, oslabiti; rozličnosť významův však tu vadí.

Lepeň, m. l e p e n e c, l e p n í k slk. placenta druh pečiva, koláč; z maď. l e p é n y id.

Lepir, m. slov. papilio, charv. srb. l e p i r, l e p t i r id. také l e p e r (C. g.) id. l e p i r i c a, l e p t i r i c a papilio femina, charv. l e p u r i c a noční motýl, můra phalaena; l e p i r na místě l e p t i r a to na místě l e p e t i r (suff. *ir,* jenž by stslov. asi -тырь zněl); slova ta patří ke slovesu l e p e t a t i, -ć e m alas agitare, volitare poletovati.

Leptać, ł e p c ę vb. dur. pol. lambere, sorbere, kořen ł e p; čes. l e p t a t i, l e p t á m i l e p c i místo -c u 1. id. 2. liquore corrodere, macerare „Talov miesto, v němž jest, lepce pod se a tak ta píšťala (cancer exulceratus) hluboce . . . se šíří" Ras. rkp. 1. 39. leptavý acer, corrosivus; prvotný tvar kořene byl pravděpodobno l a p. Srodná jsou: ags. l a p - i a n, l a p p - i a n lambere, angl. l a p, skand. l e p - j a id. švéd. l ä p p j a lambere, sorbere, gustare, hollď. l e p p - e n, l e p p e r e n sorbere, stněm. l a f - a n, 1. sg. praes. l a f - u, sřněm. l a f f e n sorbere, lambere, koř. l a p, hornoněm. l a f. Od téhož kořene pocházejí: stprus. l a p - i n i s ligula, cochlear, V o c. skand. l e p - i l l, holld. l e p-e l, stněm. l e f f - i l, sřněm. l e f - e l, id. Za srodné buď také považováno: řec. *λάπ-τω*, perf. *λέ-λαφα* sorbere (de animalibus).

Лєптоγгъ stslov. purpura **вьрвьми шьлковыми и лєптоγгъ на глакахъ срєбрєныхъ** Esth. I. 6. — Mat. 53. — také **лєптоγсъ**; (**лєптоγжьнъ** adj. purpureus); slovo temné a, jak se podobá, cizí; srov. řec. *λεπτοϋφής* fein gewebt, (*λεπτός* adj. tenký, něžný, útlý, jemný); neshoda významův činí však spojitost těch slov pochybnou.

Lepunuti, -nem srb. (Srijem) perire; jak se podobá, ze řec. *λείπω, λείπειν* pustiti, opustiti, ducha pustiti, umříti.

Лéса i **лѣса** rus. funiculus, -у уды Angelschnur; cizího původu, ze řec. střed. *λέσσα* funis vel catena; to, jak se podobá, ze fr. lesse, laisse provazec, motouz, úvazek, tkanice.

Lesandra srb. smyrnium olus atrum die Pferdesilge černosemenník obecný; ze řec. střed. *ἀλεξάντρη* 1. olus atrum (dle DC. na místě *ὀλύςατρον*); 2. *το πετροσέλινον μακεδονικόν* (Matthaeus Silvaticus), také sřlat. alexandrium petroselinum macedonicum; počáteční *a* odraženo.

Лєсо n. stslov. lacus, e conject. — **єсть жє по сєй странѣ рєци коγпєли тоѩ ꙗко лєсо мало.** Bus. 664. Ježto ve slovan. stává někdy *s* na místě prvotného *k*, mohlo by to slovo býti srodné: s lit. lek-mėnė palus; ags. lacu (lac) lacus, skand. laek-r rivus, holld. lak n. lacus, dněm. lake, stněm. lacha, sřněm. lache palus; ags. leccan irrigare, skand. leka stillare, colare, švéd. laka stillare, fluere, sřněm. leck-en irrigare; pak s lat. lacus jezero, lac-una rov, prohlubeň, kaluže, močál, bařina; staroir. loch lacus. Jest však také možno, že є jména **лєсо** jest nesprávně psáno na místě **ѣ**; pak by to slovo bylo společného původu s **лѣсъ** 2. palus, kt. v.

Let, kořen pol. čes. commendare; laudare, honorare; mandare ect.: pol. po-lecić, -lecę vb. pf. po-lecać, -cam vb. dur. commendare „Bogu co polecić“ deo commendare „polecać się łasce czyjej“ poroučeti se něčí milosti 2. valedicere alicui, po-lecenie, po-lecanie, subst. vb. commendatio; za-lecić, -lecać commendare, laudare; honore afficere, honorare; mandare, zalecać się prae se ferre, gloriari; excellere; ambire, captare benevolentiam, appetere amorem alicujus, c. dat. „zaleca się pannie“, za-lecanka, častěji ve pl. zalecanki amores, ambitio, captatio benevolentiae, za-leta commendatio; meritum, decus, gloria, praestantia, za-loty i za-lety pl.

f. amores, studium ducendi uxorem, zalotnik (zaletnik) procus, amasius, zalotnica amasia, čes. zá-lety pl. f. i. q. pol. zaloty, záletník procus, amasius, záletnice amasia. Srov. lit. lẽt-u lẽt-ėti reizen adlicere? beunruhigen; ermüdigen, Ness. — Schleicher píše stejnokořenné lẽczyti id. s ė, dle toho by se mělo lėt-ėti psáti; jestli však to slovo souvisí s lit. zastar. da-si-litėti tangere (Schl.-gramm. p. 141.); pak by ẽ kořenné slabiky bylo = ë; i lot. lait-īt, -u, -iju streicheln, mulcere, demulcere, 2. stringere, kteréž s lit. slovesem ve spojitosti býti se zdá, požadovalo by ë v kořenné slabice s vrchu uvedeného lit. slovesa; lit. -ému ë, lot. ai, mělo by лѣт státi na proti; že by ale pol. lot stálo na místě stslov. лѣт nelze domnívati se za příčinou kmene lot v zaloty pl., jehož *o* může toliko z *e* pocházeti, nikoliv z ѣ. Spojitosť těch slov jest tedy nejen pro rozličnosť významův, ale i z příčin fonetických pochybná.

Leviti s předlož. u- čes.: (°оу-лѣвити) 1. intrans. se remittere, mitigari, deminui (e. g. de dolore, frigore) zima uleví; 2. trans. remittere, deminuere, lenire, mitigare „uleviti z summy“, Žer. uleviti trestu, D. úleva remissio, mitigatio, levatio, ob-leviti od-leviti vb. pf. -levovati vb. dur. 1. i. q. uleviti (intrans.) „Vítr drobet oblevovati počal“ Preff. 533. „zima oblevila, odlevilo mu“, 2. trans i. q. u-leviti (trans.) „tetivu oblevil“ Leg. A. 24. ob-leva, od-leva, ob-levení, od-levení remissio, mitigatio, levatio, s-leviti (°сѣ-лѣвити) remittere, deminuere pretium, s-leva, s-levek remissio pretii, levný lenis, modicus, mediocris, moderatus, levné povětří (tempestas), levná cena (pretium). Slova tato možno pokládati za srodná s lit. liáu-ti, liáu-ju (1. sg. praes.) liów-iau (1. sg. praet.) desinere, desistere, liáuti-s se remittere, finem habere, pa-si-liauti finem habere, pa-liowà desinere, finis přestání, koř. liu; lot. ljaut, ljauju, ljāwu (1. sg. praet.) sinere, permittere, concedere, ljautê-s oddati se, koř. lju; stprus. au-lâut mori, Katech. — vlastně přestati, au-lausennien acc. sg. das Sterben, Katech. — vlastně přestání. Sem možno také slov. lev, ljev, správněji lěv exuviae a lěviti cutem detrahere, — se cutem ponere potahovati. Lit. iu stojí zde slovanskému ѣ rovně tak na proti, jako v lit. bliáuti balare, kořen bliu, s nímž jest stslov.

блѣвати id. (koř. блѣ) srodné. Uváženo buď také stfris. lâva reliquiae; stfris. â = got. ái.

Libati, -bam vb. dur. srb. (C. g.) 1. fluctuare „liba voda", 2. labare, vacillare „kad čovjek stoji na zemlji ili na tavanu (na podlaze) pa mu se pod nogama kao ljulja ili ugiba" (Vuk.); srov. maď. lib-eg oscillare.

Lica f. charv. lichia (morská ryba); ze vlask. lizza id.

Liczyć, -czę vb. dur. pol. numerare, slk. ličiť id. et computare, hluž. ličić, liču id dluž. licyś numerare; pol. lik, m. subst. numerus ve průpovědi: bez liku bez počtu, nesčíslně; liczba 1. numerus, nota numeralis, 2. ratio účet, ličba hluž. i. q. pol. 1. pol. licz-man Rechenpfennig, liczny adj. numerosus; slk. ob-lik ratio, computatio účet; kořen lik. Srodná jsou: lit. likis numerus, multitudo, likuoti (likůti) numerare, computare (Mik.-Mat.); koř. lik. Srov. také lot. lik-t, lêk-u (1. sg. praes.) lik-u (1. sg. praet.) ponere, collocare; statuere, constituere, cênâ likt aestimare, ê-likt vērâ reputare, sa-likt componere, ordinare.

Ligać, -gam. pol. calcitrare, de equis kopati zadníma nohama; srov. lit. ling-oti, -oju huc illuc moveri, vacillare, oscillare; lot. līgōt, -oju vacillare, salire, oscillare. Jest-li toto sestavení pravé, tedy ve slově pol. vypadlo rovně tak, jako v lot., *n* po *i*.

Ligawica pol. solum uliginosum, bahno, bařina; solum argillosum, lubricum; srov. lot. līg-otnis die Stelle an Morästen, Seeufern, wo der Boden unter dem Tritte schwankt; slovo lot. souvisí s lot. slovesem līgōt vacillare, salire, oscillare, fluctuare v. Ligać.

Lihanec, gen. -nce čes. placentae genus, „koláčů rozdílové jsou: žemle, preclíky, — báby, lihance". Com. -jan. 408. také líhanec „pagáče a líhance". Jel.-blázn. — Srov. lit. lagonė placenta, Bezz. stprus. lugis Kuchen, Voc. *u* na místě staršího *a*, není-li lugis chybně psáno nebo čteno na místě pravého *lagis, řec. *λαγάνον* druh tenkých a širokých koláčův, v oleji smažených; lat. laganum koláč z mouky s příměskem oleje — asi ze řec. *I* slova čes. by tedy bylo z *a* stenčeno.

Lichtan, lichton pol. navicula serviens navibus majoribus exonerandis; z něm. Lichter holld. ligter id. změněním

koncovky; něm. lichten, holld. ligten vb. exonerare navem, pol. lichtować id.

Лихъ adj. stslov. malus **добро или лихо** Chron. Per. **лиси людиѥ** Sbor.-Kir. 45. **не велить творити лиха инутоже** Bus. 479. turpis **красткъ и зѣло лихъ** Bus. 712. **оупирь лихый** Mat. 44. slov. lis, a, o piger, astutus, dolosus, malitiosus — se starším *s* na místě *h* (x), rus. лихóй malus, malignus, malitiosus, dolosus, versutus; ferus, ли́хо n. malum, pol. lichy malus, tenuis, vilis, humilis, exiguus, miser, lichy człowiek homo 1. malus, 2. plebejus, liche sukno pannus vilis licho n. malum, fortuna adversa čes. lichý parvi pretii, vilis, exiguus, miser 2. versutus, dolosus, fraudulentus „Člověk lichý ústy oklamává přítele svého, simulator ore decipit“ Ben. V. Přísl. 11. 9. — člověk lichý subdolus W. pol. 572. falsus, adulterinus; iniquus licho, n. slk. malum, fortuna adversa, miseria; stslov. **лихновениѥ** n. vitiositas, **лихновица** nequitia, **лихновьць** diabolus, vere excessus Lex. II. **лихнжти** excedere, errare, **лихованьникъ** fraudator, **лиховьница** paupertas, **лихота** malitia, pol. lichota miseria, tenuitas, exiguitas čes. lichota versutia, fraudulentia, fallacia, dolus „Lichotou je podvedl“. Aesop. 87. pravitas; injuria; 2. lichota (slez. morav.) maga; rus. ли́хость malitia, fraudulentia, čes. lichotiti někomu, k někomu adulari; **лихотьнъ** stslov. deformis, pravus, čes. lichotný adulatorius; malitiosus, fallax, fraudulentus; stslov. **лихо-дѣй** maleficus, rus. лихо-дѣй id. лихо-ра́дка febris zimnice, slk. licho-radka id. — druhá část toho slova souvisí se stslov. **радити** facere, curare, rus. лихо-шёрстный пёсъ canis mordax, vlastně liché srsti; sem patří také čes. lísati, -sám někomu adulari, blandiri „Mladá lísá starci, aby dával.“ Ctib. hád. 96. lísati se k někomu id. „druhé sie k nim lísaly“ Dal. c. 15. Slova tato jsou, jak se podobá, srodná s lit. lýstu, lýsau (1. sg. praet.) lýsti obyčejně s předlož. pa- macrescere, minui, tenuem fieri, lësas adj. macer; tenuis, exiguus, miser, lësà warpa eine kümmerliche Ähre. Ness. lësinti caus. attenuare, macrum reddere, macerare, fame conficere, dirwą isz-lësinti attenuare, macerare, pessumdare agrum, koř. lîs, lot. lês's adj. macer, lês-ums macies, lês-tu, lês-u (1. sg. praet.) lês-t macrescere.

1. °**Лик** kořen stslov. remanere, od něhož pocházejí: **о-лѣкъ** reliquiae, **олекъ**, Pravda-rusk. **олекъ рекше гнѣздо** - Bus. 398.

možná, že i rus. zastar. ó-лекъ ein angeschnittener Bienenstock (Schm.-Wb.) — prvotně asi ostatek medu — sem náleží; **отъ-лѣкъ** reliquiae ostatek **отълѣкъ масъ требнъıхъ** (ostatek mas obětných) 6. 17. Pent.-Mih. Bus. 148. **оставиша отълѣкъ младеньцемъ своимъ** (pozůstatek, pozůstalost dětem svým) Psalt.-int.-saec. XII. **отълѣкъ уадъ своихъ** Psalt. 75. 11. — Psalt.-int.-saec. XII. **безъ отлѣка** sine defectu, Cyr.-hier. **оуслѣкнѫти, -нѫ** relinqui „**отреуенно есть и звѣроıадовиноу ıасти или оуслѣкъшее**" (reliquias) Misc.-Šaf. 76. (codex serb.) — jest, jak se podobá, srb. forma na místě **възлѣкнѫти** (**оус-** místo **оуз-**); sem náleží také stslov. **при-ликовати, -коуѭ** tenere i. e. facere, ut maneat. Srodná jsou: lit. lëk-ù, starší lëk-mì (1. sg. praes.), lìk-ti inf. relinquere, lìk-ti-s relinqui, restare, lýk-ius residuum, reliquum, at-lëkas adj. 1. q. q. q. restat, superest, 2. impar (numerus), at-laikas subst. residuum, častěji ve pl. at-laikai, at-lëkai reliquiae ostatky, také odpadky, pa-laikas reliquum, residuum, kořen lik, stprus. po-laik-t manere, Katech., them. praes. link: po-lînka er bleibt, koř. lik; k tomu causat. laikut tenere, laik-umai tenemus, po-laikut retinere, také lit. laikýti tenere, v. **при-ликовати** id. lot. lik-t, lêk-u (1. sg. praes.), lik-u (1. sg. praet.) ponere, collocare, sinere, at-likt, -lêku relinqui, restare, 2. trans. reponere, at-lik-ums residuum, reliquum, at-lêk-s, m. at-lêka f. id. lêk-ums 1. id. 2. abundantia — a jiná; lat. linquo, līqui, lictum, koř. lic. ostaviti, zůstaviti, de-liquus nedostávající se, chybějící, deliquium nedostatek, re-linquo, re-liquiae atd. kmen přítom. času jest souhlás. *n* sesílen; také v celt. jazyku: staroir. léc-im, léic-im sino, imper. léic sine, místo léci *c* = *k*; v řec. proměnilo se hrdelné *k* v retné *p*: *λείπ-ω* aor. 2. *ἔ-λιπον*, inf. aor. 2. *λιπ-εῖν*, pf. *λέ-λοιπα* 1. trans. zůstaviti, opustiti, linquo, relinquo, omitto, desero; 2. intrans. minui, evanescere, pass. relinqui, manere, remanere, *λιπό-πατρις* otčinu opouštějící *λιπό-σαρκος, λειπό-σαρκος* carne carens, macer, *λοιπός* adj. reliquus atd. Ve srodných slovech řečí german. zaujala místo hrdelného *k* též souhláska retná, totiž *b* (ve stněm. také *p*) nebo její aspirata *f*, na př. got. af-lif-nan remanere, restare, bi-laibjan id. laiba residuum, laibos pl., koř. lib (lif), stněm. bi-lîbu i -lîpu remaneo, resto, leipa

i leiba, â-leipa residuum, reliquiae, skand. lif-a remanere, restare, leif-a relinquere, leif, f. residuum, koř. lif; ags. laef-an relinquere a jiná. Počátečné *l* srovnávaných tu slov vyvinulo se z původního *r*, jak vysvítá ze skr. a zend.: skr. kořen rič z *rik separare, evacuare, relinquere, rêčâmi z raikâmi 1. sg. praes. act. relinquo, aor. á-ričam srovnává se s aor. řec. *ἔ-λιπον*; také dle 7. třídy riṇačmi 1. sg. praes., riňčmas 1. pl. praes.; rêčita relictus, ati-rêka reliquum, residuum, zend. rič z *rik separare, 3. sg. praes. raîčaiti.

2. **Лик** lik, kořen, 1. decorum esse, decere, similem esse, videri; 2. formare, effingere; polire, laevigare; illinere, tingere; argumentis firmare, coarguere, convincere: lik, lik-ùt bulh. similitudo, „lik-ùt na sina" podoba na sina, slov. liki sicut, instar. velut; charv. leki adv. id. na místě stslov. **лѣкы**; slov. likati laevigare (Lex.), polab. likåm adv., vlastně instr. sg. (likâm, likôm, likoam, J. P.) gleich, neben, zugleich; rus. **ликъ** imago sancti; stslov. **лиунти, -уѫ** formare **по знаменню лиулаше се пра** (v. čes. líčiti při), — **сѧ** simulare; bulh. liči 3. sg. praes. videtur, slov. ličiti, -čim decorum esse, charv. srb. ličiti, -čim decorum esse, decere „liči kome što" decet, ličiti koga comere; čes. líčiti, -čím illinere tingere, fucare „Ne vše krása, co se líčí" Prov. — dealbare (morav.); líčiti se něčím praetexere, celare, líčiti se a zastírati jménem božím Br. in Num. 18. 3. — asserere, narrare, de- scribere „Líčiti pravdu. Com. — Peleus, jako líčí kronika, měl bratra". Troj. — probare, argumentis firmare „Druhá strana chtiela toho právem odbyti, podle líčenie svého Pr. Zem. Ond. z Dub. líčiti při, rozepři litem contestari; líčidlo, fucus; stslov. **лиуьнъ** pulcher **лиуьно и красьно отроуе** (infans, puer) Men.-Vuk. bulh. ličen speciosus, conspicuus, slov. ličen laevis, pulcher, venustus; stslov. **лѣкы** adv. *ὡς* uti **срьдце лѣки лоукь скроушено**. Šaf.-glag. 42. — do-likovati charv. srb. decere, dolikuje kome što decet; stslov. **до-лиунти сѧ, -уѫ сѧ** convinci, e conjecturā, **а моужь -уить сѧ** Per. 43. 16. čes. do-líčiti vb. pf. do-ličovati vb. dur. argumentis firmare, probare „Slovy svými pilen bieše dolíčiti." Troj. „Toho práva světská i duchovní doličují" Bel. rkp. 6. „aby přísahou žalobu svou dolíčila" Koc. trip. 82. „dolíčiti se čeho

přísahou" Pr. měst. H. 44. — slov. charv. srb. na-lik adj. indecl. similis, na koga — biti similem esse alicui „sestra na lik na brata" (srb.) vlastně jest to subst. lik figura, species s předlož. na; na-likovati, -kujem similis videor; na-ličiti slov. similem, aequalem esse, na-ličje, n. subst. slov. charv. facies, species, na-ličje, n. srb. pars aversa rei rub, nestojí-li to chybně místo „pars adversa rei" líc, stslov. **на-личиѥ** n. 1. similitudo, species, 2. vultus, **на-личьникъ** simulator; slov. ob-likati polire, laevigare, oblik splendor, politura, ob-lika forma, charv. srb. ob-lik facies, rus. об-ликъ facies, vultus, figura; stslov. **об-личити, -чѫ** vb. pf. ostendere **слово -чено бысть** Pent.-Mih. — confutare, arguere, accusare; effingere **жена въ болванъ -чена бысть** Cyr.-hier. — **сѧ** ostendi, inveniri, **об-личати, -чаѭ** vb. dur. revelare; accusare, arguere; dehonestare; compellare, **об-личениѥ** n. subst. vb. accusatio, argumentum; forma; opus; manifestatio; charv. ob-ličiti observare, animadvertere, srb. ob-ličiti koga (C. g.) arguere, convincere, rus. об-личи́ть, -чу́ vb. pf. облича́ть -ча́ю vb. dur. кого́ въ чемъ coarguere, convincere, об-личе́нiе convictio; stslov. **об-личиѥ** n. similitudo, facies, forma; opus; reprehensio; slov. ob-ličje i ob-lič facies, charv. srb. ob-ličje n. id. rus. об-ли́чiе vultus, forma, figura, pol. ob-licze, n. facies, hluž. wob-ličo, n. id. **об-личьнъ** adj. stslov. similis, conspicuus, publicus, pol. ob-liczny 1. faciei, 2. praesens, palam conspiciendus, oblicznie adv. praesente quo; **об-личьникъ** stslov. accusator; ob-liczność pol. facies, species, praesentia; slov. od-lika distinctio, dignitas rus. от-ли́ка differentia, от-ли́кiй diversus; charv. od-likovati, -kujem insignire, honorare, slov. od-likovati se excellere, eminere srb. od-likovati decere, od-likuje kome što decet, rus. от-личи́ть vb. pf. от-лича́ть vb. dur. distinguere, — кого́ insignire, honorare, -себя чемъ excellere, eminere, insigniri, — хра́бростiю (fortitudine) от-ли́чiе distinctio, differentia, excellentia от-личи́тельный distinguens, stslov. **отъ-личьнъ** diversus, slov. od-ličen, charv. od-ličan insignis, rus. отли́чный diversus; eximius, insignis, excellens, slov. charv. od-ličnost excellentia, rus. от-ли́чность = от-ли́чiе; stslov. **при-лика** 1. similitudo „**вьсакь скоть прилико҄у си любить**" Misc. 75. — 2. exemplum, bulh. prilika (-kŭ, f.) simili-

tudo, exemplar podobenství, vzor; slov. prilika similitudo, occasio, imago, effigies podobizna, exemplum „ni mu slike, ni prilike“ není jemu rovného, charv. srb. pri-lika 1. imago, simile podobizna, věc podobná, „našla slika priliku“ similis simili gaudet, „to nije njegova prilika“ nerovná se jemu; 2. exemplum, na priliku exempli gratiā; 3. verisimilitudo, probabilitas „po svoj prilici“ ut videtur, verisimiliter; srb. také signum, omen; rus. при-ли́ка omne, quod aptum est ad convincendum reum, stslov. при-ликовати, -коужѫ similem esse, кроугь кола сего вьсе земе кроугь — коуеть Alex.-Mih. 26. — slov. pri-likovati, -kujem comparare, charv. srb. pri-likovati similem esse, convenire, bulh. pri-ličěm similis sum, priličě (mi, ti a t. d.) aptum est, convenit, slov. charv. pri-ličiti, -čim similem esse, rus. при-личи́ть, -чу́ vb. pf. при-лича́ть, -а́ю vb. dur. convincere, при-личе́ніе convictio, при-ли́чіе, v. при-личность, slov. charv. pri-ličje imago, effigies; stslov. при-личьнъ adj. similis, aptus, conveniens. комоу - Nom. - Mik. (при-личьнѣ adv. convenienter), bulh. pri-ličen aptus, conveniens, slov. pri-ličen 1. id. 2. accommodatus, similis, charv. pri-ličan id. srb. pri-ličan conveniens; mediocris, rus. при-ли́чный decens, decorus; idoneus, aptus, accommodatus; slov. pri-ličnost 1. similitudo, 2. convenientia, charv. pri-ličnost similitudo; rus. при-ли́чность (°при-личьность) idoneitas, convenientia, decor, жить по при-ли́чію nebo по прили́чности своего состоя́нія žíti přiměřeně stavu svému; stslov. при-личьство similitudo, rus. при-ли́чество, v. приличность; čes. při-licovati comparare; slov. charv. srb. razlika discrimen, diversitas, stslov. раз-ликовати, -коужѫ vb. dur. distinguere, slov. charv. srb. raz-likovati, -kujem id. — se differre, stslov. раз-ликъ adj. varius, diversus, образь — Pyrg. Prol.-Vuk. charv. raz-lik, a, o id. srb. raz-ličak gen. -čka centaurea cyanus, stslov. раз-личати, -чаѭ vb. dur. distinguere, раз-личениꙗ n. subst. vb. od slovesa °раз-личити distinguere, rus. раз-личи́ть, -чу́ vb. pf., раз-луча́ть, -ча́ю vb. dur. distinguere, insignire, raz-ličit, a, o (°раз-личитъ) adj. charv. srb. diversus, varius; stslov. раз-личиꙗ n. discrimen, rus. раз-ли́чіе id. et diversitas; stslov. раз-личь 1. adj. indecl. diversus „доуша и тѣло разлічь ꙗста, Svjat.-Op. 2. 2. 393. Vost. — 2. declin. да небоудеть мѣра различа Deut. 25. 13. -

Pent.-Mih. — 3. adv. vario modo; diverso semine **виноградл да не садити** — Lev. 19. 19. - Pent.-Mih. — ex adverso stans, **раз-личьнъ** adj. diversus, slov. raz-ličen id. charv. srb. raz-ličan id. et varius, rus. раз-личный, pol. rozliczny, čes. rozličný, form. indef. -ličen id. slov. charv. raz-ličnost diversitas varietas, rus. раз-личность, pol. rozliczność, čes. roz-ličnosť také rozličenství (zastar.) id. — slov. charv. s-lika imago, effigies, srb. s-lika (°**съ-лика**) par, simile co se k sobě hodí, „našla slika priliku“ slov. charv. s-likar (°**съ-ликарь**) pictor, s-likovati -kujem pingere, effingere, s-likarstvo ars pingendi; stslov. **съ-лицати сѧ, -цаѭ сѧ** *ἐγκύειν* concipere těhotněti, **сѧ-лицениѥ** n. pudor, **съ-лицити, -цѫ** comparare, s-ličiti charv. srb. similem esse, rus. с-личи́ть -чу́ vb. pf. с-лича́ть -а́ю vb. dur. comparare, conferre, слича́ть спи́сокъ съ подли́нникомъ porovnávati opis s originálem, с-личе́нie comparatio; stslov. **съ-лициѥ** n. similitudo, rus. с-ли́чie id. stslov. **съ-лиць** adv. *κατὰ πρόσωπον* facie ad faciem, také **сѫ-лиць** id. **иже зрить соуличь поустыниѩ** Num. 21. 20.-Vost. **съ-личьнъ** adj. similis, conformis, congruus, slov. s-ličen similis, charv. srb. s-ličan čemu id. srb. také příhodný conveniens, congruens, rus. с-ли́чный par, similis, pol. ś-liczny pulcher, venustus, formosus, čes. s-ličný, s-ličen, -čn-a, -o (form. indef.) 1. id. „sličného obličeje“ Wq. 1016. — 2. conveniens, conformis „Nenie slično (non expedit) podle ženy muži smilstvo ploditi“ Ms. Ev. Vien. Mat. 19. 10. pol. ś-liczność pulchritudo, venustas, čes. s-ličnosť 1. id. 2. convenientia, conformitas, s-ličenstvie (zastar.) opportunitas, occasio „nalezše sobě sličenstvie času jednoho“ Pulk. 99. charv. srb. u-ličiti comere, ornare, — se comi, čes. u-líčiti comere, rus. у-личи́ть, у-лича́ть кого́ въ чемъ coarguere, convincere, na př. — во лжи, у-ли́ка convictio. Od téhož kořene pocházejí: slov. lik facies; splendor, charv. srb. lik vultus, stslov. **лико**, gen. -**цесе** vultus, facies; stslov. **лице**, n. 1. facies, figura, vultus, gena „**лицемъ роумѧнина**“ Bus. 1025. **въ лице лицем** neb **лицемь въ лице** facie ad faciem tvář ve tvář; 2. persona, **двѣ лицесѣ** (dual.) Proph. **три лицеса** Svjat. tres personae; 3. color **масть, рекше лице** Io-Dam. — **на лице** in conspectu, Sup. 239 16. **лицемь его не знаю** Leont. — bulh. lice facies; persona, slov. charv. lice facies, vultus, gena, facies adversa

panni, licem rectā, srb. lice i. q. slov. licem rectā, plane, licem u Božić (festum nativitatis Christi), rus. лицё facies, vultus; persona, partes (theatr.); facies adversa panni; corpus delicti (zastar.) лицёмъ къ лицу́ face à face, tvář ve tvář; на лицё 1. re verā 2. pecuniā praesente; pol. lice 1. facies, vultus, gena; 2. facies adversa panni, pars antica; 3. corpus delicti; 4. nota ustionis, stigma; čes. líce gena, mala; vultus (obs.) „Stachu před ním v smutném líci“ St. Skl. II. 239. — 2. líce n. i líc m. pars antica rei, facies adversa panni, líc k někomu versus, lico hluž. 1. gena, mala; 2. i. q. boh. líc, m. — lit. lycus, m. corpus delicti z pol. nebo rus. slslov. личина persona, larva, Alex. rus. личи́на id.-lit. lyczyna id. z rus. об-личай m. stslov. figura, facies -чей Ant. slov. obličaj 1. facies, Habd. 2. similitudo (obs.) charv. obličaj facies, vultus; nota, typus, čes. ob-ličej facies, vultus. Společného původu jest, jak se podobá, také rus. лека́ло typus, forma, exemplar, modus model, kalíbr — na místě stslov. °лѣкало. Srodná jsou: ga-leiks adj. got. similis, ga-leiko, ana-leiko adv. similiter, ga-leiki, n. similitudo, ga-leikon vb. comparare, imitari, leikan placere; skand. lîk-r adj. similis, aequalis; aptus, idoneus, lîka adv. aeque, eodem modo, lîka vb. placere, lîka-r videtur, lîkja similem, aequalem esse, lîki, m. similis, aequalis, lîki, n. forma, figura, species, lîkan, n. imago, effigies, švéd. lik adj. similis, aequalis, lika adv. aeque, lik-het similitudo, aequalitas, lik-na 1. comparare; 2. similem, aequalem esse, likna sig speciem alicujus rei habere, videri, dán. lige adj. similis, aequalis, lig-ne vb. similem, aequalem esse — s *g* na místě *k;* stfris. lik aequalis, stsas. gi-lîc similis, lîcôn placere, ags. ge-lîc similis, lîcan placere, man-lîca effigies, humana, angl. like adj. similis, aequalis, verisimilis; holld. lijk-en 1. vb. intrans. similem, aqualem esse; speciem habere, videri; 2. vb. trans. aequare; stněm. gi-lîh, ki-lîh, ga-lîh, sřněm. ge-lîch adj. similis, aequalis, stněm. lîhisôn, lîhhisôn, lîchisôn vb. comparare; simulare; fingere, lîchôn polire, lîchên placere; lot. lik-tê-s videri, apparere „man lêkās“ mihi videtur, iz-lik-tê-s videri „vinjš izlêkas gōdigs cilveks“ probus homo esso videtur; srov. bulh. liči videtur; lêks adj. falsus, adulterinus nepravý, vlastně: fucatus, fictus,

lêka ticiba opinio vana, lêks uguns ignis fatuus, lêks gīmis persona, larva, natvářka, lêk-ulis simulator, pār-lêcināt convincere; skr. likh (1. 6. par.) delineare, pingere, â-likh id. â-likhita pictus, â-lêkhja-m, n. picta imago, effigies.

Lilek, gen. -lka slov. nympha insecti; kořen lil; srov. lit. leil-as papilio.

Lilek, gen. -lka slov. cancer testam ponens; lil-iti testā privari (de cancro), cutem ponere; srb. lila (brezova ili trešnjova) = ono, što se oguli (oloupe) s brezove ili trešnjove kore, kao hartija (lat. charta), tenká blánka na povrchu kůry březové nebo třešňové, která se dá sloupati; srov. lit. leil-as adj. 1. tenuis, 2. gracilis; pa-leilinti extenuare.

Limec slov. gelatum rozsol; cizí, asi ze sřněm. lîm klej gluten.

Liniti se vb. dur. slov. pilos amittere, charv. liniti se, -nim se i linjati se -njam se, srb. linjati se id. linjati (C. g.) tabescere (jiného původu jest asi „linjati" verberare) rus. линять, -няю evanescere, de colore; линять вы́-линять pilos amittere, pol. liniеć, -i leniеć (len na místě лѣн) -nieję 1. id. 2. cutem ponere, linić, -nię cortice solvere, -się cortice solvi, čes. líniti se, slk. ljeniť sa 1. cutem ponere, „had se líní"; 2. pilos amittere, čes. línati, -nám, dial. líňati, -ňám fluere, excĭdere, de capillis, „had linjá" slk. anguis cutem ponit, línati se pilos vel capillos amittere, také líněti, -ním, 3. pl. -ějí „vlasy línějí" fluunt capilli. Lev. 13. hluž. linać pilos vel plumas amittere; cutem ponere, „had lina" serpens cutem ponit. Srodnými zdají se býti: got. af-linnan abire, cedere, decedere, ags. linn-an, ge-linnan, ab-linnan se remittere, cessare, finem habere, stněm. bi-linnan id.

Linkur pol. belemnit (kámen), Mrong. II. ze řec. *λυγκούριον*, také *λιγκούριον* druh jantaru červenožlutého i průhledného; dle jiných hyacinth, do červenava přecházející; lat. lyncurium. Jméno řec. se spojuje se stat. jménem *λύγξ* rys, proto jest něm. název toho kamene: Luchsstein.

Лино (indecl.) rus. linteum tenue tenká tkanina lněná; ze fr. linon id. základem jest řec. *λίνον*, lat. linum len.

Линь, m. rus. Mar. funis, rudens provaz, lano lodní; линёкъ dim. la garcette die Beschlagleine druh lan lodních; ze fr.

14*

ligne, f. 1. funis, vinculum provaz, úvazek 2. Mar. malý, avšak silný, provaz lodní; fr. ligne i provenç linha, ligna z lat. linea, kteréž prvotně značilo nit ze lnu. Podobně znějí také angl. line, holld. lijn f. fūnis, rudens. Základem uvedených tu slov jest lat. linum 1. len, 2. provazec, úvazek (ze lnu), také lano lodní.

Lisavt m. slov. lynx rys jest, jak se podobá, ve spojitosti s lisa slov. (°лъıса) macula alba, prvotně vůbec šplih, skvrna, v. **Лысъ**.

Лисель m. rus. Mar. das Beisegel bočný větrník, bočná plachta lodní; z holld. lijzeil id.

Лисировать, -рую vb. dur. rus. peindre legèrment z lehka natírati barvami; cizí; jak se podobá, z něm. lasieren, psáno také lassieren, barvu jinou průhlednou barvou pokryti, by se jí tím dodalo lesku; slovo něm. pak pochází pravděpodobno ze stejnoznačného fr. glaçer, odražením počátečné souhlásky.

Листель m. rus. Archit. le listeau die Leiste; ze fr. listel, m. id. také angl. listel id.

Lišan i likšan srb. scopus, lišaniti, collineare; *l* počát. pochází z *n* v. Nišan.

Лишити, лишѫ stslov. vb. privare — **житиꙗ** Hom.-Mib. 93. — **чьсти** Ioann. **лишенъıхъ напьдъ** Svjat.-Op. 2. 2. 395 — **сѧ** privari, destitui, e conjecturā, — **хлѣба** Šaf.-gl. 87. **отъ всꙗкого добра** Mat. 29. **лишениѥ** n. subst. vb. inopia; imminutio, **лишати лишаѭ** vb. dur. privare, deesse; — **сѧ** destitui — — **славы** Šiš. 55. — **живота** Men.-Vuk. **лишавати, -ваѭ** vb. frequ. privare, **лишеникъ** fur; homo miser, **об-лишити, -шѫ**; **об-лиховати, -хоуѭ** privare, **об-лишениѥ, об-лихованиѥ** subst. vb. privatio, **оу-лишити** privare **аще оулишень боудеть** si indiguerit, Glag. **оу-лишати, оу-лишавати** id. Lex. II. slov. lišiti -šim privare, charv. srb. lišiti, -šim vb. privare, spoliare, -se privari, spoliari, lišavati, -vam i -šujem vb. dur. frequ. spoliare, u-lišiti charv. id. rus. лиши́ть, -шу́, лиша́ть -ша́ю privare, spoliare — кого́ чего, лише́ніе privatio. — Srov. skr. riš (1. et 4. par.) laedere — *r* a *l* se často zaměňují.

Lit pol. vedle lut ferrumen, ferruminatio, litować, lutować farruminare; ze fr. lut, m. ferrumen tmel, luter vb. ferruminare.

Литáвра f. rus. la timbale vlaský buben, kotly; pol. zastar. litawry, pl. — cizího původu; přesmyknutím hlásek z arab. al-ᶜtabl id. ? z arab. pocházejí také vlask. ataballo, taballo, špan. atabál, portg. atabale maurský buben (Diez I. p. 38.). Se slovem arab. jest také ve spojitosti turc. dawul tympanum buben, kotly. Uváženo buď také řec. (střed.) *τάβαλα, τὰ* pers. = *τύμπανα,* Hesych. — Lit. lietauras z pol. nebo rus.

Литóвье n. rus. quatrième ventricule des ruminants slez der Fettmagen; литóнья ventriculus tertius ruminantium knihy der Blättermagen; možná, že ta slova jsou stejného původu s jelito intestinum, farcimen, kt. v. (je se zdá býti předponou); možno také, že jsou ve příbuzenství se stprus. laitian farcimen, jehož kmen lait by mohl sesílením zvuku pocházeti z lit.

Литровáть rus. purgare (sal nitrum); původu german.: holld. louteren, něm. läutern, švéd. lutra purgare.

Ли́веръ rus. la fraissure, das Geschlinge t. j. plíce, játra i jícen dobytka hovězího; to slovo zdá se býti původu german. srov. skand. lifr, ags. lifer, -e, f. stněm. libara, lëbara, lëpera, sřněm. lëbere, nněm. Leber jecur játra.

Лóція rus. Mar. le pilotage provázení korábův; cizího původu, jest ve spojitosti s holld. loodsen, něm. lotsen provázeti koráby, býti cestovodem na moři.

Лóцманъ rus. Mar. vadorum explorator vůdce, průvodce lodě neb korábu; cizí: z holld. loods-man id. — také něm. Lotsmann, angl. loads-man, st. angl. lodes-man, lodeman; z german. také fr. locman id. čistě fr. pilote.

Лодва mrus., obyčejně ve pl. -вы asses lecti desky na spodku lože: „спѣтъ па голыхъ лодвахъ" Verchrat. 33. (Archiv. IV. 645) to slovo mohlo by býti cizího původu; srov. sřněm. latte (late) 1. tignum, asser, 2. tegula, laterculus, nněm. Latte asserculus, holld. lat. f. id.

Логъ, лóговина rus. locus depressus místo vyhloubené; v. лег leg, kořen.

Lohaza slk. łohaza pol. prov. (na Podolí, asi z mrus., jak se dle souhlásky *h* na místě *g* domnívati lze) ptisana hordeacea; ta slova jsou, jak se podobá, stejnokořenná s čes. loh-oť f. grando pluviae mixta.

Лохмóгье n. coll. rus. laciniae v. Łach.

Лохъ rus. le saumon de lac jezerní losos; z лосъ, téhož původu jako лосось salmo, kt. v.

Lokanka (-kù f.) bulh. „naděnica natùpkana v črùva“, Pokl. I. 38. (Lex. II. sub локанка) farcimen; to slovo by mohlo pocházeti ze řec. střed. *λουκάνικα*, *λουκάνικον* farcimen nebo nřec. *λουκάνικον* id. — lat. lucanica Bratwurst.

Lokma srb. (ve Srěmu) frustum carnis coctae; z turc. lokma, kus, frustum; téhož původu také srb. lokva id. na př. lokva mesa frustum carnis.

Lokuma srb. druh koblihův, „eine Art harter Krapfen“; z turc. lokma Krapfen, eine Art Pfannkuchen; z turc. také nřec. *λοκμᾶς* druh pečiva Waffelkuchen.

Ломити, -млю stslov. frangere, kmen lom; — хлѣбъ Op. 2. 1. 153. — вѣтви Tur. мягко слово кость ломитъ Bus. 716, -ся defatigari Sup. **Из-ломити**, -млю vb. pf. frangere, вѣрж — Bell.-troj. 35. из-ламати, -маю vb. dur. id. slov. lomiti -mim vb. dur. lamati i lamljati dur. et iter. frangere, charv. srb. lomiti -mim vb. dur. id. „lomi me groznica“ (febris) srb. také vervagere úhor ponejprvé orati, charv. lamati, -mam i-mljem frangere srb. raz-lomiti -mim, raz-lamati, -mam diffringere, rus. ломи́ть, -млю́, лома́ть, -а́ю — mělo by se správněji лама́ть psáti — ла́мывать, -ваю frequ. frangere; demoliri -ся frangi; gesticulari „faire des grimasses“; pertinacem, obstinatum esse, superbire; pol. łomić, -mię, łamać, -mię frangere, łamać sobie głowę, łamać wiarę (víru, věrnosť), ustawy (zákony), przyjaźń, małżeństwo, wstyd, słowo, łamać się frangi, łamać, złamać necare (de avibus rapacibus), n. př., jastrząb' złamał gołębia; čes. lomiti -mím vb. dur. lámati, -mu vb. dur. et iter. frangere, rumpere. „Moc železo láme“ Wq. 782. „Náhlá a nuzná potřeba právo lomí“ necessitas frangit legem“ Pr. měst: 2. dolorem efficere, vexare, „zima (frigus) mě láme“. „Dna (arthritis) ho láme“ — lámání ve kloubích, údech arthritis — atd. hluž. lemić, -mju, łamać frangere, polab. lümit Schl. (limit J.) frangere, lúmang (M.) 3. pl. praes. Srodná jsou: stprus. lim-twei frangere také lemb-twey (Kat. I.), kdež *b* jest vsunuto; starší tvar kořene byl asi lam: srodným zdá se také býti lit. laminti durch anhaltenden Druck nach und nach hinstrecken, bes. vom Winde; stsas. lamo fragilis, claudus, ags. lam claudus,

loma paralyticus, lemian mancum facere, skand. lama neb lami adj. debilis, claudus, lami fractura, lem-d, f. fragilitas, lemja frangere, percutere, contundere, dán. lam debilis, claudus, švéd. lam id. 2. segnis, stněm. lam claudus, paralyticus, mancus, debilis, lemî fragmenta (membrorum), lemjan debilitare, střněm. lam adj. debilis, claudus, lamen vb. intrans. debilem fieri, lem, f. (z lami) paralysis, lemen z lam -ian claudum reddere, debilitare; holld. lam. i. q. dan.

Лоньць m. stslov. olla hrnec, slov. lonec, charv. srb. lonac gen. lonca id. od staršího zaniklého °лонъ; srodným by mohlo býti řec. *ληνός* (*η* na místě staršího *ᾱ*) alveus, alveus panarius, lacus, cupa, sinus, labrum, ač se význam jeho poněkud odchyluje; srov. také ags. lanu alveus.

Лоп, kořen rus. findi, лóпнуть, vb. pf. лóпать vb. dur. rumpi, findi, dissilire, také лóпать-ся, по-лóпать-ся id. лопотня́ fragor das Krachen von platzenden Sachen, лóпанецъ 1. nádoba hliněná snadně pukající un pot de terre cassant, 2. lacrimae vitreae Springglas, лопуха́ varicella ventosa „petite vérole volante". Slova tato mohla by býti srodná se skand. rof-na frangi, rof n. rima, fissura ruptura. Souhlásky *l* a *r* se často zaměňují.

Лопата f. stslov. pala, желѣзна — Greg.-lab. на лопатѣ принесе оуглик Men.-Mih. bulh. lopáta (-tù f.) id. slov. charv. srb. lopata id. slov. také veslo remus, slov. charv. lopatica dim. pala minor, charv. také scapula; rus. лопáта pala, dem. лопáтка 1. id. 2. spatha, spathula, 3. trulla, 4. scapula, 5. le pilastre, „во всѣ лопáтки" citato cursu, pol. łopata pala 2. obs. remus, łopatka dem. pala minor, 2. scapula, čes. lopata 1. pala, 2. spatha, lopaty pl. cornua damarum; dim. lopatice pala mincr, lopatka 1. id. 2. specillum Wn. 396., 3. ferula, 4. scapula, 5. lopatky kola mlýnského pinae rotae molaris, 6. lopatka u vesla palmula remi, 7. lopatka der Schaufelzahn atd. hluž. łopata pala, dim. łopatka pala minor, 2. rutrum, 3. pinae rotae molaris, 4. trulla, 5. scapula. Kmen lop, suff. -ata; společný kmen se také nachází: v čes. lopáč, hluž. łopač flache Schaufel, slov. charv. srb. lopar batillum fornacale pekarská lopata, slk. lopár Wirkbret, srb. lopatara mola aquaria, od lopatek kola mlýnského, lopatica = kost više zadnjice, slov. lopati-

ka aloë, pol. łopatnik remex, rus. лóпасть, лóпость f. die Ruderschaufel; uváženo buď slov. lopati -pam i -pljem palā ferire. Zdali łopa hluž. Schlangenwurz, dluž. Froschlöffel jsou společného původu, jest pochybno. Maď. lapát pala, lapiczka scapula, spatha, lapoczka 1. id. 2. batillum 3. Knetscheit — ze slovan. — odtud také rum. lopatè pala, albán. ljopatŭ; lit. lapatka scapula, něm. prov. lapatte, lapatke id. — Za srodná možno pokládati: lit. lopetà 1. pala (lignea), 2. vomer (Bezz.) stprus. lop-to místo -ta, f. Spaten, Voc. lot. lāp-sta f. lāp-sts, m. pala; spatha; scapula; palmula remi široký konec vesla; sřněm. laffe, f. palmula remi, stněm. laffa palmula.

Łopjeno hluž. folium, dim. łopjeńko, łopješko; słódke łopjeno bulapathum; také łopjen m. folium, dluž. łopjeno id. njewjasełe ł. tussilago. Srodná jsou: lit. lápas folium, lap-óti, -óju frondescere, lot. lapa, f. folium, lapōt, -oju i. q. lit.

Lopov slk. sipho krokvice, vulgo koštýř; z maď lopó id. prvotně: zloděj.

Loryiot pol. oriolus galbula — čistě pol. wywielga; ze fr. loriot, na místě l'oriot, 1. oriolus galbula, 2. emberiza citrinella; provenç. auriol, špan. oriól strnad; z lat. aureolus zlatožlutý od aurum zlato.

Лоскотъ m. stslov. strepitus, kmen losk, suff. otŭ; slov. loskati sorbere (canum more); blaterare, garrire, srb. ljosnuti na místě *ljosk-nuti, *losk-nuti cadendo fragorem edere, cadere cum strepitu, pol. łoskot crepitus, strepitus fragor; čes. loskot id. „loskot lodí“ Troj. 27. — „loskot od mečů a dusot od koní daleko slyšán byl“ Háj. r. 369. — Srov. řec. λασκ them. praes.: λάσκ-ω crepo, crepito, strepito, fragorem edo; sono, vocem mitto, loquor atd.

Лóскутъ rus. segmentum, lacinia, kmen losk, suff. ut (-оүтъ) лоскýтье n. collect. laciniae, panni detriti, лоскутный рядъ forum scrutarium, лоскýтникъ 1. homo veste lacerā, 2. scrutarius vetešník. Srodnými zdají se býti: švéd. lask lacinia, laska adsuere, dán. laske vb. adsuere (lacinias), holld. lasch f. 1. lacinia lata, 2. sutura, laschen adsuere, sřněm. lasche, nněm. Lasche lacinia; lit. luska lacinia, obyčejně

ve pl. luskos, jehož *u* může býti z *a* přetvořeno; srov. také lot. lask-s adj. sordidus.

Лócось m. rus. salmo trutta, dim, лócocокъ id. pol. łosoś, čes. slov. losos salmo, hluž. zastar. łosos id. — Kmen los, suff. osĭ z asis. Srodná jsou: lit. lásziszas, m. laszìszà, f. Kursch. u Szyrw. lasasza f. také laszis m. salmo, stprus. lasasso „Lachs", Voc. -sso pravděpodobno na místě -ssa, f. pa-lasassis, ve Voc. chybně „pa-lasallis, bore" t. j. jak se domnívati lze, salmo trutta, lot. lasis, lasens salmo. Za srodná možno také pokládati: stněm. sřněm. lahs, nněm. Lachs, skand. švéd. dán. lax, ags. leax, nizoněm. lass. Možná, že ve slovan. stprus. i lot. slovech vypadlo před *s*, v lit. před *sz* kmenové slabiky *k*. — Maď. lazacz salmo ze slovan.

Лось m. gen. -си stslov. cervus alces, rus. лось id. — dim. лóсикъ, pol. łoś, gen. -sia, m. slov. čes. los, gen. -sa id. — čes. zastar. také onager „losové onagri" Ps. Mus. 103. 11. hluž. łós, gen. łosa cervus alces (z čes.) slov. losica, pol. łosica, čes. losice alces femina, pol. také pellis alcis, rus. лосúна 1. pellis alcis, 2. aluta, čes. Losiny pl. jméno místa něm. Ullersdorf. — **Лось** = losĭ vzniklo přesmyknutím hlásek z olsĭ, *o* stojí na místě prvotného *a*, *s* na místě původního *k*. Srodná jsou: stněm. elah, elaho, elho cervus alces — *a* mezi *l* i *h* možno považovati za vsuvku, sřněm. elhe, m. i elch, ags. eolh, skand. elg-r švéd. elg id. *g* dvou posledních jmén stojí na místě *k*, co zástupce příbuzné souhlásky *h*; angl. elk id. *e* i *eo* na počátku slov german. stojí na místě prvotného *a*; řec. ἄλκη (Paus.), lat. alces f. los. Slova tato jsou, jak se zdá, ve spojitosti se skr. rśja (them.) z *arkja capreoli genus.

Лошáкъ rus. mezek mulus, v. **Ишакъ**.

Lószow pol. zastar. Scheuerfass; z něm. Lösch-schaff?

Лошь stslov. 1. macileutus, vilis, хлѣбъ — Op. 2. 2. 178. — 2. malus; bulh. loš vilis, malus „schlecht", lošěv 1. id. 2. aegrotus, slov. loš, *a, o* malus, infaustus, charv. srb. loš miser, vilis, malus, ljohav, *a, o* srb. valetudinarius choravý. Slova tato zdají se býti ve spojitosti s lit. lůszas, dial. a starší loszas adj. claudus, mutilus, debilis; vyskýtá se také

laszas id. Bezz. kteréž možno pokládati za nejstarší tvar uvedeného slova lit.

Loula čes. homo stolidus, tardus (v Ciz. Slov. 245.) — srov. také lot. lulis ineptus, stolidus, lit. lulys, m. homo crassus, tardus, stupidus, s nimiž slovo čes. může býti srodné.

Lubarda srb. lumbarda slov. charv. srb. tormentum bellicum dělo, těžká střelba, srb. také globus ferreus bomba; lubardati i lumbardati charv. srb. = metati puške, jaculari stříleti z ručnice; ze řec. střed. *λουμπάρδα, λουμβάρδα* = *βουμβάρδα* bombarda (střlat.) těžká střelba, dělo, nřec. *λουμπάρδα, λουμβάρδα* dělo, střlat. lumbarda, špan. lombarda. Jména uvedená pocházejí buďto ze vlask. bombàrda druh zastaralé těžké střelby, proměněním retného *b* ve plynné *l*; nebo od národního jména Lombardo.

Luben srb. lupus (piscis), morská ryba, pyskucha (labrax)? charv. ljubin, jubin labrax, il lupo di mare; formou blízké jest stfr. lubin, lupin „loup, poisson de mer"; z lat. lupus.

Lucidář, m. čes. obs. kniha, v níž se mnohé věci vysvětlují (Com. Did. p. 193.) ze střlat. elucidarius, -arium, lucidarius, -arium „liber, in quo multa elucidantur." DC. stfr. lucidaire.

Lučerna, také lućerna psáno, charv. ryba morská, Hirundo, L. Trigla lyra T. — asi vlaštovice morská; ze vlask. lucerna id.

Lućum srb. — místo lučum — maltha pojidlo z bavlny, nehašeného vápna i oleje, jehož se užívá při vodovodech; z turc. lukjun hydraulické vápno.

Ludarka pol. rubecula červenka, čermák, jinak raszka, také morav. raška rubecula; pravdě podobno na místě rudarka od adj. rud, rudý ruber, pol. rudawy subruber; srov. ags. rudduc (compos.?) rubecula, angl. ruddock id. od příbuzného kořene: ags. rud ruber, angl. ruddy id. rud vb. rubrum reddere.

Лоудити, лоуждѫ, -диши vb. dur. stslov. decipere, **лоуждениѥ** subst. vb. deceptio, **лоуждевати, -доуѭ** vb. frequ. decipere, **прѣ-лоуждати, -аѭ** vb. dur. id. srb. za-luditi, -dim vb. pf. za-ludjivati, -djujem vb. dur. decipere; mrus. **лудити** adlicere, pol. ludzić, ludzę vb. dur. adlicere, infatuare,

fallere, obłudzić vb. pf. decipere, fallere, ob-łuda 1. deceptio, simulatio, 2. visum, spectrum nocturnum 3. obłuda oczna pannus, pterygio, ob-łudny adj. falsus, fallax, simulans, ob-łudnik simulator, ob-łudnica simulatrix; čes. louditi -dím stč. lúditi, *lúźu adlicere, infatuare, luzný blandus (z ze staršího ź, stslov tvar by byl °лоуждьнъ -ныи), oblouditi, stč. ob-lúditi decipere, fallere, frustrare „A neobludí jim et non frustrabitur“ Ps. ms. 131. 11. ob-lud m. i ob-luda, f. deceptio, fallacia; 2. visum, spectrum nocturnum; monstrum; ob-ludný fallax, obludný oheň ignis fatuus, ob-ludník homo fallax, pře-louditi pellicere, seducere, stč. přelúditi; přelud i pře-luda frustratio, deceptio, seductio „chovajte sie přeludy ďáblové“ St. skl. I. 34.—2. visum, spectrum „Přelud, daemon“. Mm. Iza. 35. přeludník deceptor, seductor, hluž. wob-łudźić in errorem inducere, frustrare, infatuare, wob-łud (obs.) error, frustratio. Srodné jest got. lut-on decipere, seducere.

Лоудъ adj. stslov. stultus „боукы сирѣчь лоуда и безоумна‘ Vost. bulh. lud, slov. lud, a, o id. zaludo incassum, Habd. charv. srb. lud, a, o 1. stultus, 2. demens; 3. (srb.) immaturus, ludo dijete, ludo zelje t. j. mlado, zeleno, 4. insulsus neslaný, adv. ludo stulte; čes. lud, m. subst. (obs.) stultus, demens; srb. luda f. stulta, stolida, ludaija (v národ. písněch) id. ludak m. stultus luden, a, o adj. i. q. lud, charv. luděti sultum fieri, srb. ludilo dementia „uhvatilo ga ludilo“, luditi se stultitiam simulare, slov. charv. ludjak stultus, charv. srb. ludoria stultitia, častěji ve pl. ludorije nugae; stslov. **лоудость** f. stultitia, slov. charv. srb. ludost id. ludovati, -dujem desipire, res stultas agere, charv. ludovet, f. stultitia; srb. za-lud, u-za-lud, charv. za-ludno, za-ludu adv. frustra, incassum, charv. srb. za-ludan adj. inutilis, otiosus, za-luděti charv. za-ludjeti srb. mentis errore affici. srb. za-luditi infatuare, za-ludnik homo otiosus, za-ludnica res otium suppeditans, za-ludnji adj. inanis, cassus. Srov. skr. lôḍ (1. par. z lauḍ) mente captum esse vedle lâuḍ (1. par.) id.

1. **Лоук**, kořen stslov. nancisci, adipisci, obtinere, invenire: **лоучити, -чѫ** vb. dur. stslov. nancisci, invenire, **лоучиши сѫдьѭ** Greg.-Naz. **пещероу лоучи достоиноу чюдесе** Men.-Mih. 371.

въ-лоучити vb. pf. assignare, **-чи юмоу землю** Sim. II. 4. invenire, convenire, **на-лоучити -чѫ** invenire, **-чѧ юна растомь** Dioptr.-Leop. 165. **по-лоучити** vb. pf. obtinere **боудоущиихъ благъ** — Hom.-Mih. 82. **по-лоучати, -аѭ** vb. dur. nancisci, **моюго оутѣшениꙗ -чаю** Hom.-Mih. 171. **по-лоучавати, -аѭ** frequ. lucrari, **по-лоучевати, -оуѭ** adipisci, **оу-лоучити** vb. pf. adipisci, — **помощь** Sim. I. 5. **вѣчнаго покоꙗ оулоучити** Bus. 413. (**оулоучити** *ἀφιεροῦν* deputare zdá se býti jiného původu) bulh. po-lúčè vb. pf. po-lúčjuvam vb. dur. conjecturā assequi, conjicere, srb. po-lučiti, -čim vb. pf. impetrare, adipisci, rus. **по-лучи́ть, -чу́** vb. pf. **по-луча́ть -а́ю** vb. dur. adipisci, obtinere, accipere **получи́ть письмо́** (litteras) **отъ кого́,** — **побѣ́ду** victoriam adipisci, **по-луча́емый** obtinendus, accipiendus, **при-лу́ка, -лу́чка, прилуче́ніе** actio adsuefaciendi, **у-лучи́ть, у-луча́ть** adipisci, obtinere; invenire. Slova uvedená mohla by býti ve spojitosti s lit. láuk-iu, láuk-ti opperiri, exspectare čekati, očekávati, vyhlídati příchozího, su-láuk-iu, -láukti exspectare, pervenire ad-, adipisci očekávati, dočekati se, dožiti něčeho, dosáhnouti, kořen luk: pa-luk-ù -ėti opperiri, exspectare; stprus. laukît quaerere, lot. lūkōt, -oju spectare, opperiri, exspectare, sperare, sa-lūkōt eligere vyhledati, vyhlídnouti sobě; srov. co se týče významův čes. hleděti spectare, hledati quaerere, vyhlídati někoho exspectare, s-hledati invenire. Srov. také got. ga-lukan claudere, capere; kořen luk.

2. **Лоук,** kořen, contingere: **лоучати, -чаѭ** vb. dur. stslov. id. **лоучають бесѣдоую** Hom.-Mih. 130. — **сѧ** id. **ꙗвѣ лоучаѭть сѧ** Antch. c. 42. **лоучити сѧ, -чѫ сѧ** contingere, accidere **лоучи се оумрѣти епископоу** Greg.-lab. — vyskýtá se také **лючити сѧ** accidere, změkčení jest tu, jak se zdá, pozdějšího původu; **лоучай,** m. casus **родъ и лоучай вѣроуѭть** Svjat. **по-лоучай,** m. fatum, casus **вь полоучай вѣровати** Kmrč.-Mih. 153. Bus. 382. **по-лоучити сѧ** accidere, **по-лоучениѥ** n. secunda fortuna, **по-лоучивъ** idoneus, **при-лоучити сѧ, -чѫ сѧ** accidere; fieri; convenire; **прилоучьшоу сѧ дни потрѣбьноу** Ostrom. adesse **-чише се тоу жидове** Hom.-Mih. **прилоучениѥ** n. casus, **при-лоучати сѧ -чаѭ сѧ** accidere, **при-лоучай,** m. casus, **при-лоучьнѣ** adv. forte; **съ-лоучити сѧ** vb. pf. 1. contingere; 2. convenire sejíti se, z dohadu „**како сьлоучю се**

вь дьнь соудьный сь светыми моужи сими"; Greg.-lab. **съ-лоучениѥ** n. subst. vb. casus, **съ-лоучати сѧ -чаѭ сѧ** vb. dur. contingere, evenire **намъ соулоучаѥть сѧ пророучьство** Izv. 477. — 2. consentire, **съ-лоучаниѥ**, n. **съ-лоучай**, m. **съ-лоучиѥ** n. casus, **съ-лоучьнъ** adj. aptus; **оу-лоучити сѧ** accidere; bulh., s-luči sŭ vb. pf. s-lučĕva sŭ vb. dur. contingit, evenit, s-lučej m. occasio; slov. s-lúčiti se contingere, s-lučaj, m. casus, eventus, s-lučajen adj. fortuitus, -ajno adv. fortuito, charv. srb. s-lučiti se, -čim se vb. pf. s-lučavati se vb. dur. contingere, evenire, s-lučaj, m. casus, eventus, s-lučajno fortuito, rus. с-лучáть-ся vb. dur. contingere, evenire, с-лýчай m. casus, fortuitum, occasio, слýчаемъ, по слýчаю occasione datā, с-лучайный fortuitus, с-лучáйность fortuitum náhodnosť. Za srodná možno pokládati: skand. lukka fortuna, švéd. lycka fortuna secunda, dán. lykke id. etiam fatum; angl. luck casus, fortuitum, fortuna; střněm. ge-lücke, ge-luke, n. id. holld. ge-luk fortuna; kořen luk.

3. **Лоук**, kořen stslov. lucere, splendere: stslov. **о-лоучити, -чѫ** illustrare, **лоуча** radius, **лоучь** m. lux, **лоучь звѣздный** Cyr. 29. slov. charv. luč, f. lux, taeda, srb. luč, m. taeda srb. luča radius solis, rus. лýча f. лучъ m. 1. radius (solis), 2. fax, taeda, лучезáрный splendens, lucens, луче-мѣръ le radiomètre, čes. zastar. lúč, f. fax, Aqu. „luč, asterion, herba, nocte stella in coelo" Ms. Vodň. nyní louč taeda, rus. лучи́на taeda, лучи́стый radians, radiosus; slov. lučina lucerna, fax, lučnica fax, lučnik (botan) verbascum thapsus divizna, srov. něm. Himmelbrand id. čes. lučna (obs.) lucerna nebo ty zasvietíš lučnu mú, hospodine; Ps. 17. 1487. slov. pre-luka světlárna (pomorská) pharus, hluž. łučwo taeda a jiná. Za srodná možno pokládati: stprus. lauxnos pl. kvězdy „Gestirne," Voc. nom. sg. by byl *lauk-sna; koř. luk svítiti, lesknouti se; lat. lux = luc-s, luceo, lucus, -us světlo „cum primo lucu" na úsvitě, lucidus světlý, lucīnus světlonosný — a jiná; řec. λύκ-η u Makrob. světlo, ἀμφι-λύκη úsvit diluculum, λευκός splendens, lucens, lucidus, serenus; albus, pallidus, λευκόω bílím — a jiná, koř. λυκ; got. liuhath lux, lauh-muni fulmen, koř. luh na místě luk, stněm. liuh-ten lucere, leoh-t lux, louc, lauc, louch flamma, střněm. louc id. ags. leoht lux atd. — staroir. lóche lux, fulmen, koř. luk, novoir. loiche lux, candela, flamma,

splendor — *i* po *o* jest vsunuto — armén. luis lux, jehož *s* stojí na místě prvotného *k;* skr. ruč z ruk (1. âtm.) splendere: rôčantê 3. pl. praes. med. fulgent, ruč, f. i ruči, f. splendor, rôká-s, m. lux a, jak se podobá, také ruk-má-n n. aurum zlato jako lesknoucí se; zend. rauč lux, raočas id. koř. ruč- z *ruk- lucere. Vedlejší a pozdější tvar kořene **лоук** jest **лыс** (them.), v. **лысъ**, kdež jsou příbuzná lit. i lot. slova uvedena.

4. **Лоук**, luk spectare, speculari: slov. lukati speculari, lukavec speculator, explorator, po-lukati prospicere; slk. lukno vitrum oculare, koř. luk; rum. nè-luk visio. Srodná jsou lit. luk-ù, lukėti i láuk-iu, láuk-ti exspectare, srov. čes. vyhlídati někoho, kořen luk, lot. lūkōt, oju spectare, s inf. jiného slovesa studere, lūko ciri dabūt hleď dobyti sekyry, lūkotê-s spectare, adspicere, uz-lūkōt, -oju adspicere, conspicere, considerare, stprus. lauk-ît quaerere hledati, Katech. srov. ags. lôcian adspicere, pertinere, angl. look videre, adspicere; videri; quaerere, exspectare; řec. *λεύσσω* video, conspicio, z **λεύκjω* kořen *λυκ;* skr. lôk, z lauk (1. âtm.) videre: lôkatê 3. sg. praes. med. — lôčana-m n. oculus; prvotný tvar toho kořene jet ruk: skr. ruč splendere, lucere. Sem náleží také rus. близору́кій myops krátkozraký, možná že také srb. raz-rok strabo, stojí-li totiž na místě raz-ruk.

5. °**Лоук** jacĕre: slov. lučiti, -im jacĕre vb. dur. lučati vb. iter. jactare, — se luctari zápasiti, lučaj jactus, lučavka funda prak, iz-lučiti, iz-lučati ejicere od-lučiti abjicere, pre-lučati trajicere, za-lučati abjicere, rus. лука́ть vb. dur. лукну́ть vb. pf. jacĕre, jaculari, fundā mittere лука́ться id. čes. lučiti jacĕre, jaculari „jako by mohl kamenem lučiti“ Ben.-Luc. 22. 41; lučák funda, ballista — „fundula“ Aqu. „ballista“. Reš. Bojují meči, železnými lučáky.“ Jel. Blázn. Sem náleží, jak se zdá, také stslov. **прѣ-лоучити, -чѫ** vb. pf. transponere, prvotně asi trajicere. Srov. ags. â-lûcan, ejicere, evellere luccan, lucian, lyccan evellere, koř. luk.

Lulać, -am vb. dur. pol. cantando infanti somnum conciliare, čes. lulati, lilati, lulkati id. rus. люлю́кать 1. id. 2. agitare cunas; něm. lullen, ein-lullen, švéd. lulla, dán. lulle, angl. to lull i. q. pol. — srov. také lot. lōl-ōt, -oju i. q. russ.

Luneta pol. 1. luk okruhu „Bogenstück von einem Zirkel", 2. telescopium; lunetka vitrum oculare; rus. люнéтъ (Fortif.) das Bollwerksohr, Scherenwerk, čes. luneta 1. id. 2. vypuklina, výstupek nad okny Vorsprung projectura, Wn. 516. — 3. tubus opticus; původu román.: fr. lunette f. náoční sklo, ve pl. lunettes náočky, lunette d'approche dalekohled; 2. Archit. = vlask. lunetta, 3. Fortif. hradba mající podobu půlměsíce; špan. lunéta 1. kl. Gewölbe, Parquet; 2. i. q. pol. 2. — vlask. lunetta otvor ve klenuté místnosti, kterým do ní světlo padá. Slova román. pocházejí od lat. luna měsíc.

Лоунивъ adj. stslov. demissum caput habens „дльгъ главою и непокорьливъ и — лицемь" Prol.-mart. srb. lunjati incedere capite demisso, lunjav, a, o demissum caput habens; srov. ags. lun fessus (?), egenus, něm. dial. bavor. laun-en semisopitum esse.

Łupa pol. massa ferri liquefacti kra rozpuštěného železa, slitina železa; cizího původu: fr. loupe f. id. také něm. Luppe f. v tomže značení, jak se podobá, ze fr.

Lupen čes. 1. folium — na místě staršího lupeň, praesertim folium oleris, — zelný folium brassicae; avšak také list stromový, květový folium arboris, petalum; 2. lupen větší neb hořký = řepík větší arctium lappa, lupen menší xanthium strumarium, — sladký rumex patientia, lupen zaječí „lappacium rotundum" Aqu. — lupen žlutiny macula hepatica; lupení coll. folia; kořen lup. Srov. got. laufs, m. (gen. laubis), *φύλλον* frons, -dis, folium, stněm. laup, loup, sřněm. loup, nněm. Laub (coll. folia), stsas. lôbh, holld. loof, ags. leáf, angl. leaf, skand. lauf, švéd. löf, dán. löv folia.

Lutati, -tam srb. ambulare, lente incedere loudati se, za-lutati charv. srb. = zaći s puta aberrare; srodným by mohlo býti: skand. lûta se movere. Srov. také skr. luṭ (1. et 4. par.) se volutare a luṭh (6. par.) id. — pak ir. liuth moveo. Téhož původu může také býti: rus. лытáть obambulare, vagari, kt. v.

Лък, kořen, devorare, potare, esurire; singultire, gemere: stslov. въз-лъкати, -чѫ, -чеши esurire; pol. łkać (*лъкати), łkam singultire, gemere, plorare čes. lkáti lkám 1. id. 2. obs. sitire, hiscere, pol. łkanie, čes. lkání, n. singultus, gemitus, pol. łykać, łykam vb. dur. łyknąć, -nę vb. pf. devorare, potare, 2. singultire, gemere, łyk potus, haustus, łyk wodki,

łykacz, łykajło potator, homo vorax, po-łknąć, -nę vb. pf. po-łykać -kam vb. dur. deglutire, devorare, čes. po-lknouti, -nu vb. pf. po-lykati i -lýkati vb. dur. 1. id. 2. perire (de piscibus), pol. po-łknięty -łkniony, pol. po-łknięcie, čes. po-lknut, čes. -tý part. praet. pass. devoratus, po-lknutí n. subst. vb. devoratio, po-łykacz pol. po-lykač, m. čes. devorator, čes. po-lkati, -ám gemere, singultire, pol. wy-łykać, wy-łyknąć epotare, za-łykać się, -łyknąć się inebriare se, čes. ze-lknouti vb. pf. místo vze-lknouti perire (de piscibus), z-leknouti id. zelklý, zleklý mortuus (de piscibus); z-lykati, -kám vb. dur. singultire, gemere, plorare, z-lykačka febris lyngodes, singultus. Za srodná možno pokládati: stněm. slucc-an, sřněm. sluck-en devorare, stněm. sluk-o, sluhho m. homo vorax, gulosus, heluo, sřněm. sluc haustus, stněm. slûh hiatus, sřněm. slûch gulo, koř. sluk; skand. slôka, švéd. sluka, dán. sluge místo sluke, hollđ. slokken deglutire devorare, hollđ. slok haustus, ags. sloka bucella.

Лылы f. pl. rus. fraus, fallacia klam, podvod, šibalství: srov. hollđ. lull-en decipere, fallere, lullaadje šibalství.

Лысъ adj. stslov. ve бєз-лысъ calvus, rus. лы́с-ый 1. id. 2. maculam albam in fronte habens, pol. łysy calvus, łys, m. łysiec, łysek, łysoń subst. calvus, čes. lys-ý, hluž. łysy obs. id. slov. lisa macula alba, charv. srb. lisa id. praesertim in fronte (boum, equorum), hluž. łysa (vyslov. łósa) id. slov. lisast adj. 1. calvus, 2. maculā albā insignis, charv. srb. lisast, hluž. łysaty i. q. slov. 2., srb. lisac, gen. -sca equus notā albā insignis; hluž. łysawa vacca maculam albam in fronte habens; srb. lisica uvae albae genus, stslov. бєз-лысина calvities rus. лы́сина 1. id. 2. i. q. serb. lisa, pol. łysina, čes. lysina hluž. łysyna i. q, russ., slov. charv. srb. liska, pol. łyska, čes. lyska fulica, čes. též macula alba, locus calvus, hluž. łyska glareola jespák, pobřežný pták, rus. лысу́нъ le veau marin d' un an, jednoročné tele morské, лысу́ха fulica atra; rus. лысѣть, pol. łysieć, čes. lyseti calvescere — a jiná. Kmen лыс pochází z luk, jehož prvotný význam byl lesknouti se, blyštěti se, svítiti se. Podobá se, že také slov. lisavt lynx sem náleží. Za srodná možno považovati lit. laukas calvus, a stslov. kořen лоук lucere, splendere, kt. v.

Aesthetická úvaha o Homerovi.

Podává František Grešl.

(Dokončení.)

III.

Krajina ve smyslu aesthetickém jest celek z rozdílných druhů krásna složený, jak se ve přírodě vyskytují. Podmínkou krásy jest světlo krajinné, jako slunce jest podmínkou živobytí. Co byla by krajina beze světla, co byla by země beze slunce! Účinek slunce nejen co do krásy, nýbrž i co do hlubších tajemství životních byl již ode dávna lidem zajisté zřejmý a vidíme to na všech náboženských představách, kde slunci podkládána božská úloha. Vedlé názoru Homerova povstává na úsvitě bohyně ranních červánků, růžoprstá Zora, z růžového svého lože a otvírá stříbrnou bránu boha slunce Helia; ujíždějíc pak před ním se svými koni, Lampem a Faethontem, přináší bohům i lidem světlo denní (Od. XXIII. 245). Velebně vystupuje Helios z proudův Okeanových, aby svítil nebešťanům i lidem. (Od. III. 1.: *ἠέλιος δ' ἀνόρουσε λιπὼν περικαλλέα λίμνην οὐρανὸν ἐς πολύχαλκον, ἵν' ἀθανάτοισι φαείνοι καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν*). Když slunce vyjde, vyjde i život, vyjde radost, počne doba práce bohům i lidem. Časně z rána již spěchají bohové na Olymp, vyzváni tam byvše od Zeva do shromáždění (Il. VIII. 1 a násl.). Po celý den mile osvěcuje nám jasné slunéčko (*λαμπρὸν φάος ἠελίοιο*) žírnou ornici, a po celý den lopotí se rolník prací všelikou. Když pak slunce opét již v okean se noří a večer nastává, jak rád spěchá domů, aby užil milého odpočinku. Jako častý verš *ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς* opisuje dobu ranní, tak zase verš *ἦμος δ' ἠέλιος κατέδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν* opisuje dobu večerní. Podobně líčí nastalou noc verše *ἐν δ' ἔπεσ' Ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο, ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν* (Il. VIII. 485). Mnohdy ovšem chmurné mraky zastrou jasnou jeho tvář; pojednou však jako vítěz vynikne z mraků a na nebi zase velebný blankyt se rozprostře. A jako nám jest veseleji, když z mraků prodere se slunéčko, rovněž veseleji bylo Achajským, když nepřátelský oheň zahnali (Il. XVI. 298). Slunce hlavním jest darem od boha všemu tvorstvu. Světlo slunce zříti tolik znamená, jako žíti a proto rád užívá básník verše *ὄφρα δέ μοι ζώει καὶ ὁρᾷ φάος ἠελίοιο* (Il. XVIII. 61.). Že nic není tajného pod sluncem, tomu nasvědčuje již Homerův verš *ἠέλιος, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει.* Jasně svítící světlo sluneční a denně se objevující znázorňuje Homer pěkným mythem, že Neaira Heliovi porodila dvě dcery

spanilé, víly Faethusu a Lampetii, kteréž na ostrově Thrinakrii stáda jeho pasou. Stád těchto bylo sedm a každé skládalo se z padesáti kusů, čímž asi padesát neděl starého roku po sedmi dnech a sedmi nocích naznačeno jest.

Obloha jakožto všeobjímavý krov nebes rozestírá se nad každou krajinou a mění vzhled svůj podlé vodních par v povětří obsažených. Různé podoby mraků mají aesthetickou svou podstatu a střídavými stíny svými zajímají nás. Rudé temno a ticho před bouří mysl naši skličuje a plní nejistotou. Stejně asi bylo, praví básník v Il. V. 520, Achajským i Trojským, když stojíce proti sobě, jako dvé černých mračen větrem nehnutých, k boji se chystali. Jakmile z černého mračna, hrozného toho štítu Zeva hromomila, strhne se příval a nad krajinou rozzuří se bouře, když blesk stihá blesk, hrom rachotí a s nebe ženou se spousty vod, kdo by tu strachu se ubránil a nebyl sevřen úzkostlivostí! Úzko tak a smutno, jako nám při bouři, bylo Agamemnonovi, když poslové jeho od Achillea vrátili se s nepořízenou. Častým bleskům podobaly se jeho vzdechy, deroucí se ze srdce trudem zkormouceného (Il. X. 5). Radost a veselí vrací se po bouři a krásný oblouk sedmibarevný, jako na smířenou s rozhněvaným božstvem, objeví se na oblacích. To Homerova Iris, kteráž na zlatých křídlech se vznášejíc, božské rozkazy nese smrtelníkům. Rychle koná službu svou; vždyť rychleji, nežli s mračen sníh, dolů se snese (Il. XV. 170). Zdařilý tento obrázek poučuje nás, že i doba zimní, kdy veškera příroda v bílé roucho se odívá, není prosta půvabu a krásy. Již té metelici sněhové, ve které husté vločky, větrem jsouce poháněny, rozpustilý rej svůj provádějí, nemůžeme upříti aesthetické váhy. Musili bychom jinak i Homerovi vytýkati nevkus, že jednak husté davy Achajských od lodí spěchajících na bojiště (Il. XVIIII. 357), jednak i sršící v boji střely Achajských a Trojských (Il. XII. 156) označil právě tím přirovnáním. Rozhodně libí se nám ušlechtilý názor basníkův, když praví, že z úst Odysseových lehce a měkce plynula slova vločkám sněhovým se podobající (Il. III. 222)

Druhou podstatnou část krajiny tvoří voda. Jednotlivý pramen v lese aneb na horách se skály se řinoucí, stříbrotoký potok, rychlá bystřina, krásnotoká řeka, moře — ve všech tvarech těchto voda krajině dodává půvabu, vždy a všude ji občerstvujíc, pohyb a život v ní budíc. Čtyři praménky vody křišťálové prýští se v háji Kalypsině a zahradou Alkinoovou protékají stříbrojasní potůčkové. Na pramen černovodý upomínají básníka vřelé slzy Agamemnonovy (Il. IX. 4) a vřelé slzy Patroklovy (Il. XVI. 3). V divokém hukotu a šumotu valí se dvě bystřiny s hor do úžlabí: takový i hukot k nám se nese od boje nepřátelských vojů (Il. IV. 455). Ve svém rozpoutaném přívale stává se voda živlem potutelným, ano děsivým. Mocnými proudy žene se řeka rozvodnělá, mosty a stavidla poráží, stromy kácí a ničí mnohé dílo ruky lidské

(Il. V. 87). Aby básník, jako Homer, jenž stále bystrým okem aesthetickým naziraje do přírody rozmanité výjevy z rozsáhlého toho dějiště do svých básní přibírá a v ladný celek kupí, strašným dojmem živlu rozzuřeného nedal se upoutati a jím neobohatil díla svého, naprosto není lze pomysliti. Nezkrocená síla strašného Tydeovce (Il. V. 82) a neodolatelný útok čackého Ajanta (Il. XI. 492) na Trojské dorážejících a ve zmatek je uvádějících sotva případněji as byly by oživeny jiným obrazem. Bystrotokým proudem uhání řeka k cíli svému, k moři velešumnému (Il. V. 598 *ὠκυρόῳ ποταμῷ ἅλαδε προρέοντι*). Na moři zvláště velikolepě rozpíná se tvůrčí síla básníkova. Patrně pokládal Homer vodu za pralátku věcí všech, čině Okeana původcem bohův a otcem všehomíra. (Il. XIV. 201 *Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν* a Il. XIV. 246 *Ὠκεανοῦ, ὅς περ γένεσις πάντεσσι τέτυκται*). Okeanem veliký proud si myslí, jenž obklopuje zemi veškeru, z něhož všecky vlny mořské se proudí, z něhož slunce, měsíc a ostatní hvězdy vycházejí a do něho zase zapadají. Il. XXI. 196: *μέγα σθένος Ὠκεανοῖο, ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν.* S Tethyí, manželkou svou, zplodil moře, na němž vládne svrchovaný pán, syn Kronův a Rhein, Poseidon. Ten v mořských hlubinách má zlaté obydlí a chová zlatohřívé koně, které do vozu zapřáhá a zlatým bičíkem pobádá k rychlé jízdě po moři. Tryskem uhánějí koně jeho, že osa vozu vodou ani se neomočí. Vše mořské stvoření k němu se tulí a plesajíce čeří se vlny stříbrolesklé (Il. XIII.). Jak moře, tak i vládce jeho jest povahy bouřlivé. Zle vede se každému, kdo prudký a vzdorovitý jeho hněv na sebe uvalí. Kdyby nebyl Odysseus o zrak připravil silného Polyfema, syna Poseidonova, jistě by byl ušel litým víchorům, jež na moři rozkaceném stíhaly jej a nedaly mu do vlasti se navrátiti. Mocný skutečně a neustupný jest Poseidonův hněv. Pohledni kamkoli, všude hrůza hrůzoucí. Černá tma nad mořem se rozhostí (Il. VII. 64), Boreas a Zefyros proudy mořské vzbouří, bělavé vlny hustě vedlé sebe obloukem se zdvihnou a potom o pevninu se lámajíce zahučí až strach a zase do výše se vypnou a pěnu mořskou vyvrhnou (Il. IV. 422). Úzko a teskno jest plavcům, jimž děsná smrt hrozí (Il. XV. 628). Nic neodolá moři rozlícenému, jenom skála nedostupná jekotným jeho vlnám dovede vzdorovati (Il. XV. 618). Ký tu div, že Homer, maje k tomu příležitost velmi častou, do veršů svých vplétá líčení bouře na moři. Čtěme jenom verš *αἰγιαλῷ μεγάλῳ βρέμεται, σμαραγεῖ δέ τε πόντος* (Il. II. 210) a vidíme malebnost obrazu toho děsného. Bouře mořská jest básníkovi znakem nezlomné síly, s jakou valí se v boj pluky achajské (Il. IV. 422), s jakou hrdina Hektor vrhá se na šiky nepřátel (Il. XI. 298). Bouře mořská jest mu znakem ryku a lomozu válečného. Neječí tak mořský proud v břeh tlukoucí, když vzbouří jej Boreas, jaký

byl hluk ženoucích se proti sobě Achajských i Trojských (Il. XIV. 394). Bouře mořská jest mu dále znakem strachu a rozervané mysli Achajských (*ὡς ἐδαΐζετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσιν Ἀχαιῶν* Il. IX. 9), znakem rozpaků Nestorových (Il. XIV. 20 *ὡς ὁ γέρων ὥρμαινε δαϊζόμενος κατὰ θυμόν*), konečně znakem strachu, jaký měli Achajští před hrozným Hektorem (Il. XV. 628). A skála do výše se pnoucí a moři vzdorující případně tuším označuje vytrvalý jejich v boji odpor, jímž nedali se přemoci Trojským (Il. XV. 618). Na všech těchto obrazech básník ovšem ještě nepřestal; smělým vzletem fantasie oživil hrozné to temno bouře mořské jasnou září ohně, který na výšinách rozžehli pastýři, spásu nesouce zoufalým plavcům (Il. XIX. 375). Úžas jímá nás hledící na nádherné toto divadlo a kořící se básníkovi, že zář štítu Achilleova tak živě dovedl znázorniti. Kterak důležito jest moře v básních Homerových, svědčí množství významů, kterých básník při něm užívá. Nejpovšechnější význam jest *θάλασσα*, značíc moře jakožto protivu nebe a země. Dokladem toho jest verš 483. zpěvu XVIII.: *ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν.* Jedná-li se básníkovi o to, aby moře nějaké jménem uvedl, užívá slova *πόντος*, jako Il. II. 145: *Ἰκάριος πόντος*, XXIII. 230. *Θρηΐκιος πόντος*, XXIV 79. *Μείλας πόντος.* K významu *πέλαγος* přistupuje již názor moře se vlnícího. Svědčí tomu místo v Odyss. V. 335 *ἁλὸς ἐν πελάγεσσιν* „v mořském vlnobití“. — Srovnejme i Pindara Pyth. 4. 251 *Ὠκεανοῦ πελάγεσσι.* — Básnicky značí pak *πέλαγος* širé moře a mívá u sebe epitheton *μέγα*, jako Il. XIV. 16. Od. III. 91. atd. Z jiných významů básnických nejčastější jest *ἅλς*, solná voda, solné proudy, moře. Řečený význam připojen bývá jakožto určení ke slovům *ἀκταί, θίς, λιμένες, ὄχθαι, ὀδμή, ῥηγμίν* a *χνόος* a užívá se ho zvláště, mluví-li se o ústí řek do moře, aneb o spouštění lodí na moře. Il. V. 598: *ὠκυρόῳ ποταμῷ ἅλαδε προρέοντι*, Il. I. 141 *νῦν δ' ἄγε νῆα μέλαιναν ἐρύσσομεν εἰς ἅλα δῖαν* atd.

Ostatní básnické významy moře jsou: *Ἀμφιτρίτη, ἅλμυρον ὕδωρ, λίμνη, λαῖτμα, ὑγρὰ* neb *ἰχθυόεντα κέλευθα.* Užil-li básník rozličných významů, chtěje moře naznačiti, tím rozmanitější shledáváme střídání v epithetech k rozličným vlastnostem moře se táhnoucích: *ἀγάρροος, ἀγάστονος, ἀκαλαρρείτης, ἀπείρων, ἀτρύγετος, βαθύς, γλαυκός, δῖος, εὐρύς, εὐρύπορος, ἠεροειδής, ἠχήεις, ἰοειδής, ἰχθυόεις, κυμαίνων, μαρμάρεος, μεγακήτης, μέλας, οἶνοψ, πολιός, πολυβένθης, πολύκλυστος, πολύφλοισβος* a *πορφύρεος.* K bouřlivé povaze mořské hledí epitheta *ἀγάστονος* velejekotný, *ἀγάρροος* prudkotoký, *ἠχήεσσα* hučící, *κυμαίνων* rozvlněný, *πολύκλυστος* rozvlněný, *πολύφλοισβος* silně hučící a *πορφύρεος* bouřlivý. Mohlo by ovšem poslední epitheton značiti též barvu moře brunatnou, poněvadž vlnění vody, plápol ohně a lesk barvy červené řeč lidská pojímá jakožto syno-

nyma (Curt. Grundz. str. 304). Skutečně také, když vlny mořské pod vesly se rozrývají a slunce buď za doby ranní nebo večerní v nich se obráží, barví se prý voda mořská jaksi do červena. Avšak místa, v nichž řečené epitheton se vyskytuje, i po většíně k tomu ukazují, že řeč jest o moři bouřlivém. Il. I. 481 *ἀμφὶ δὲ κῦμα στείρῃ πορφύρεον μεγάλ' ἴαχε νηὸς ἰούσης*. Podobně v Odyss. XIII. 85 *κῦμα δ' ὄπισθεν πορφύρεον μέγα θῦε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης*. Pozorujeme, že epitheton *πορφύρεος* vždy ke slovu *κῦμα* se přikládá. Toliko jednou druží se i ke slovu *ἅλς*, Il. XVI. 391 *ἐς δ' ἅλα πορφυρέην μεγάλα στενάχουσι ῥέουσαι* atd.

Klidný tok moře a jasná jeho hladina epithety *ἀκαλαρρείτης* tichoplynný, *μαρμάρεος* blyskavý, hladký a *γλαυκός* jasný označeny bývají. Jakožto attribut moře vyskytuje se *γλαυκός* u Homera jenom jednou, v Iliadě XVI. 34: *γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής*. Trpká tato slova k Achilleovi praví zarmoucený Patroklos, vytýkaje mu mysl bezcitnou a nesdílnou, mysl, která, děj se cokoli, ze svého klidu se nedá vyrušiti. A zajisté vedlé básnického obrazu *πέτραι τ' ἠλίβατοι* také obrazem moře klidného, větrem takořka nehnutého Patroklos výborně posoudil zkázonosnou passivnost Achilleovu.

Veselé ticho (*λευκὴ γαλήνη*) a bezvětří (*νηνεμίη*), jaké nastává po bouři, zosobněno jest Leukotheou, bílou bohyní, která nešťastného, již již tonoucího Odyssea zachránila, hodivši mu závoj svůj (Od. V. 333). Zosobněnými také dobrými moře vlastnostmi jsou Nereovny, které ve stříbrolesklých jeskyních v příbytku otce svého Nerea přebývají (Il. XVIII. 33). Do nedozírného daleka rozkládá se širé, k jízdě prostranné, nezkrušené moře (*ἀπείρων, εὐρύς, εὐρύπορος* a *ἀτρύγετος*). Abychom epitheton *ἀτρύγετος* překládali slovem „neúrodný, pustý“ a odvozovali je od *τρυγᾶν*, vadí okolnost, kterak vysvětlíme ve slově *ἀτρύγετος* hlásku *ε*. Mnohem pěkněji sluší moři neunavně se vlnícímu význam „nepotřený, nezkrušený“, jakož i tomu dovoluje etymologie slova řečeného, jež tolik jest jako *ἀτρύετος* aneb *ἀκαταπόνητος*. Vidíme při slově *ἀτρύγετος* velmi starý příklad fonetického přechodu *F* v *γ* (Curt. Grundz. str. 586). A jak daleké jest moře, tak i hluboké jest. Vlastnost tuto značí epitheta *βαθεῖα, μεγακήτης* prohlubný a *πολυβένθης*. Barva vody mořské, na mnohých visíc okolnostech, mění se všelijak, jsouc brzy sivá *πολιός*, mlhošedá *ἠεροειδής*, brzy vínorudá *οἶνοψ*, brzy fialová *ἰοειδής*. Epitheton *πολιός* více však značí šedobílou barvu moře se pěnícího. Zcela případně užívá básník epitheta tohoto, kde skutečně na moři povstává pěna, když buď plavci vodu pění uhlazenými vesly (Od. XII. 172), buď někdo z moře se vynoří (*ἁλὸς ἐξαναδῦσαι* Od. IV. 405), aneb do moře se ponoří. Epitheton *ἠεροειδής* značí barvu mlhavou, poněvadž moře, do dálky-li se díváme, zdá

se nám, že se vzduchem v jedno splývá. Pěkně můžeme odůvodniti epitheton toto v Odyss. V. 164. Kalypso káže Odysseovi, aby loď si zhotovil a podotýká: *ὥς σε φέρῃσιν ἐπ' ἠεροειδέα πόντον.* Nezdá se, že by řečené epitheton zde bylo pouze nahodilé, značíc tak jasně bol starostlivé Kalypsy, že loučiti se musí s miláčkem Odysseem, jenž brzy již bude plouti po moři do dálky mlhavé, daleko od ní. Průhlednost hladiny mořské znázorněna epithetem *οἶνοψ*, na tom asi se zakládajícím, že vlny mořské, jemně-li se rozhoupají a červánky osvětleny jsou, připadají nám, jakoby vrchol jejich zlatem se vroubil a dole jakoby se červenaly. Barva vody mořské také do fialova hraje (*ἰοειδής*). Nikoliv bez účelu přibásněny jsou Poseidonovi tmavé vlasy a tmavé oči choti jeho Amfitritě (*κυανῶπις*). Epitheton *ἰοειδής* třikráte se vyskytuje (Od V. 56, Od. XI. 107 a Il. XI. 298). Zvláštní, ač ovšem nahodilá, shoda s naukou Aristotelovou (probl. 26, 37), že moře za větru jižního modré jest (*κυανέα*), za větru severního temné (*ῥοφώδης*), jeví se v Il. XI. 298. Zde vypravuje se o Hektorovi, že do boje se hnal *ἶσος ἀέλλῃ, ἥ τε καθαλλομένη ἰοειδέα πόντον ὀρίνει.* Že zde vítr jižní vál, nasvědčuje další přirovnání ve verši 305, *ὡς ὁπότε νέφεα Ζέφυρος στυφελίξῃ ἀργεστᾶο Νότοιο, βαθείῃ λαίλαπι τύπτων.* Proč konečně Poseidonovi smrk zasvěcen byl, dá se vysvětliti barvou tmavozelenou, podobnou barvě vody mořské. Vzpomenouti slušno ještě dvou epithet moře, *δῖος* a *ἰχθυόεις*. První toliko ke slovu *ἅλς* se druží a výrazem jest zvláštního pocitu, jaký ovládá člověka na moře vstupujícího. Jest takořka modlitbou, aby bohové mořští vzali nás v ochranu a nedali nám zahynouti.*) Kde básník k moři epitheton *ἰχθυόεις* přikládá, zdá se, že pomýšlí na četné myriady tvorů v tajných moře hlubinách se hemžících a v moři si libujících. Snadno člověk státi se může obětí dravých netvorů mořských (*ἃ μυρία βόσκει ἀγάστονος Ἀμφιτρίτη*) a není trvám bezpodstatno mínění, že k epithetu *ἰχθυόεις* místy přimísiti se může neblahý pocit strachu a nejistoty. Viz Odyss. V. 419 *δείδω, μή μ' ἐξαῦτις ἀναρπάξασα θύελλα πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα φέρῃ βαρέα στενάχοντα.* Tím jaksi objasniti lze, proč řečené epitheton více v Odysseji se vyskytá, než v Iliadě. Naproti tomu ovšem Iliada častým střídáním epithet daleko jest pestřejší a rozmanitější.

Krajina s roklinatým, vrcholnatým horstvem, nad níž slunce nebo luna svítí, v níž voda se prýští, může býti sice krásnou, ale přece krása tato, není-li tu rostlinstva, jest mrtva a pusta. Rozkošně mění se vzhled krajiny, rostou-li byliny. Všeliké půvaby krajinné, kvítím protkaný koberec lučiny (*λειμὼν ἀνθεμόεις*), větrem vlnící se mladé osení a klasy se kývající (Il. II. 147),

---

*) Mylné toto mínění zakládá se na starším, chybném výkladě slova *δῖος*, které neznamená „božský“. Pozn. red.

zahrady pestrých květin, kvetoucí stromy v sadech, stinné háje, husté lesy básnickou mysl Homerovu osvěžují a láskou ku přírodě rozehřívají. Skvělý toho důkaz podává básník v mistrném vylíčení sídla Kalypsina. U jeskyně, v níž krásná nymfa bydlí, spatřujeme háj, bujně se zelenající. Tam roste olše, osyka a libovonná cypřiš; tam širokokřídlí ptáci hnízda si staví, sýcové, krahujci a mořští havrani. Kolem jeskyně rozprostírá se bujný vinný keř hrozny oplývající, dále za ní leskne se v řadě čtvero pramenův a kolem do kola zelenají se měkké lučiny fialek a miříku. Básník sám nejlépe posuzuje krásu místa tohoto, řka, že by i z nebešťanů každý, to vše vida, zaradoval se v srdci svém (Od. V. 59). Vedlé plodohojné zahrady a háje stinného dostalo se také lesu, této největší okrase krajiny, od básníka náležitého ocenění. Avšak ani poetická lesní samota, ani tichý ševel listí nebudí nálady v mysli básníkově, ale děsný praskot větví stromových lámajících se pod vichřicí krutou a pád mocných kmenů zničených požárem jej uchvacuje ku zdařilým obrazům. Lomoz a šumot, jakož i hrozný výkřik Achajských i Trojských proti sobě ženoucích se do boje (Il. XVI. 764), rovněž pád reků trojských, když utíkali před Agamemnonem (Il. XI. 155), velmi názorně řečeným právě obrazem lesní bouře jsou nakresleny. Rychle šíří se požár vzešlý v lesních hlubinách a působí všude zkázu náramnou; právě tak prý kolem Achillea na všecky strany oháňějícího se kopím veselé hody slaví neuprosná smrt (Il. XX. 490). Jasnou výšinou třpytící se a nebe donikající záře z kovových zbraní achajských přiměla básníka, aby vzácné nám poskytl podívané na zhoubný požár, jímž zachvácen jest les na vrchole hor, takže daleko široko viděti jest záplavu (Il. II. 455). Výtečné přirovnání toto dokazuje, jak obratně dovedl básník při týchž aneb podobných sobě předmětech užiti rozmanitých obrazů chtěje tomu, aby čtenář stálou změnou mile okříval a ještě větší láskou k dílu jeho se přivíjel.

Tvářnost krajiny mění se i střídáním dne s nocí, střídáním ročních počasí. Stejnou krásou, jako slunečný den, honosí se noc při svitu luny. Na krásném obraze všehomíra, jejž důmyslný Hefaistos na štítě Achilleově vytvořil, klene se modrý blankyt nebeský a na něm vedlé slunce i luna v úplňku rozlévá záři svou. Obraťme jen vzhůru oči své a popatřme, jak veliké se nám odhaluje divadlo na krásném nebi hvězdnatém (*οὐρανὸς ἀστερόεις*)! Jako sluncem, tak i lunou znázorňuje básník lesklou zbroj hrdinného Achillea. Září slunečnou leskne se Achilleus, všecek jsa ozbrojen (Il. XIX. 398). Šišák jeho jako hvězda se třpytí a hrot kopí rovná se lesku večernice (Il. XXII. 317). Ode štítu jeho jasná záře jde, jako od luny jasné (Il. XIX. 394). Jinde opět leskne se zbroj leskem Siria, jenž v jeseni nad ostatní hvězdy stkví se na nebi (Il. XXII. 26). Že již v básních Homerových noc symbolem jest hněvu, vidíme na rozhněvaném

lukostřelci Apollonu; béře se s výšin Olympských, aby ztrestal Achajské šípy svými, noci jsa podoben (Il. I. 47). Srovnej Il. XII. 462: *ὁ δ' ἄρ' ἔσθορε φαίδιμος Ἕκτωρ νυκτὶ θοῇ ἀτάλαντος ὑπώπια.*

Rychlé času prchavosti a střídání ročních počasí vzpomíná básník v pěkném přirovnání, že, jako listy jedny větrem se stromův opadnou, druhé pak brzy, když nadejde jaro, opět narostou, tak i lidské pokolení jedno že se narodí, druhé zase přestane (Il. VI. 145). Doba jarní tisíceré půvaby staví na odiv. Lesy se zelenají, lučiny odívají se pestrým kvítím (*ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ*), stromy balí se květem a na polích veselí se bujné osení. Sotva milé jaro zavítá (*ἔαρος νέον ἱσταμένοιο*), již ozývá se v hustém listí stromovém dojemný nářek slavíkův (Od. XIX. 517). Jak trudno naproti tomu v zimní době, když vítr bouřlivý sype sněhovou metelici na zemi a přírodě odnímá okotěšné roucho zelené (Il. XII. 177). Jenom ke třem ročním počasím, jaru, létu, podzimu, zřetel vzal umělec Hefaistos, prováděje na štítě Achilleově tři rozkošné obrazy ze života venkovského. V potu tváře pracuje na jaře neunavný rolník na ornici své a vzdělává ji, aby bohatou mu přinesla žeň. Medosladké víno sílí údy jeho zemdlelé. Jaro uběhne, léto nastane. Na polích všude čilo a veselo. Ženci a vazači z pole klidí bohatou úrodu. Radostně tomu dívá se král hospodář a opodál pod stromem sluhové zabili býka velikého, z něhož se strojí chutná večeře. Jako v létě na polích, tak zase na podzim na vinicích rozhostí se veselí. Panny a mládenci košíky černých hroznů nesou z vinice u veselém plesu, čile si poskakujíce a výskajíce. Sličný pacholík jim pěkně do taktu hraje na formingu.

Jak vzácný to pro nás požitek, dívati se s Thedidou v dílně Hefaistově na půvabné obrazy, vyšlé z rukou božského mistra. S jakým poklidem provádí nás umělec přírodou a rozvíjí před námi její půvab, tu jarní, tu letní, tu podzimní!

Probravše takto všecky tři druhy přírodního krásna u Homera, můžeme tušíím po právu o Homerových básních soud pronésti v ten rozum, že vine se jimi důležité pásmo aesthetické. Jasný básníkův názor v přírodu a duchaplné jeho pojímání všech přírodních krás přinutily jej, aby mluvil krásně a obrazně. Ale není toliko mluva jeho vykrášlena rozkošnými obrazy, také charakteristika osob jeho, všude k přírodě se odnášejíc, jest pravdiva, určita. Člověk, vrchol všeho tvorstva v přírodě, nemůže lépe býti charakterisován, než-li zase přírodou. Vždyť v přírodě všecky stránky povah lidských jasně se zrcadlí, a který básník s tohoto hlediště posuzuje člověka, vede si správně a šťastně. Pěje-li Homer, že Euforbos padl v boji jako rozkvetlá oliva, již k zemi povalila vichřice, že Agamemnon v řadách bojovníků řeckých vynikal jako mezi stády jarý tur, zdaliž neposoudil mladistvosti Euforbovy a statečné postavy Agamemnonovy co nejurčitěji? Pěje-li

básník Homer, že Paris do boje pádil, švarnému oři se podobaje, že čacký hrdina Diomedes vrhal se na nepřátely jako lev, že Idomeneus bojoval kanci jsa roven, jak věrně naznačil junáckou hodrost Paridovu, chrabrost Diomedovu, neustupnost Idomeneovu! Tak mohli bychom ještě více příkladů uvésti, že Homer charakterisuje hrdiny své, bystrým okem do přírody nazíral a podlé ní je posuzoval. Avšak mimo povahy také dojmy rozmanité, jaké zmocňují se člověka v rozličných života dobách, tu veselých, tu žalostných, básníkem zobrazeny jsou mistrně s hlediště přírodního. V bujném oseníčku, na němž třpytí se ranní rosa, spatřuje básník přírodu se radovati, spatřuje radost vůbec; z rozzuřených živlů soudí na její hněv a hrůzu, mysl maje přitom sklíčenu. Plachá holubička jest mu obrazem srdce ulekaného, příšerný had obrazem okamžité hrůzy. Žal a nářek na zpěv slavíkův jej upomíná, vřelý pláč na pramen černovodý. Černou nocí poeticky představuje si zasmušilost a rozmrzelost.

Bohatství jasných názorů, rozkošná lahoda, pojíc se s ušlechtilou přirozeností, kterou nižádným umělectvím vykouzliti anebo napodobiti až posud nepodařilo se nikomu, činí básně Homerovy výtvorem čistě uměleckým, vzorem básnictví, lekturou všech lektur. Básně Homerovy byly a budou dlouho ještě hojným pramenem badání všelikých; zvláště po stránce krasoumné, která mysl mládeže naší nejvíce šlechtí a četbu Homerovu jí zpříjemňuje, bylo by si přáti, aby na tomto poli pilně bylo pracováno.

Kritické a exegetické příspěvky k Liviovi.*)

Napsal Robert Novák.

2, 16, 4: 'Attius Clausus, cui postea Appio Claudio fuit Romae nomen, cum pacis ipse auctor a turbatoribus belli premeretur nec par factioni esset, ab Inregillo magna clientium comitatus manu Romam transfugit'. K místu tomu podotýká Harant (Emendationes et adnotationes ad Titum Livium, str. 10): „Belli turbator ille est, qui bellum turbat. Ferantur sane inepta, dum ne perversa eadem sententiaeque prorsus contraria sint. Miror ego emendationem ab auctoribus primum negligenter a Gronovio et quasi verbo tenus jactam esse, deinde ab omnibus spretam". Kdyby tu vskutku jaké změny třeba bylo, málo zajisté pravděpodobnosti by mělo Gronoviem navrhované 'ab auctoribus', aneb co jiní doporoučeli 'a turbatoribus vulgi' neb 'a turbatoribus rei publicae'. Více zajisté na snadě by bylo čísti: a turba au-

*) Srvn. List. fil. a paed. IX. str. 65—74.

ctorum belli. Korruptela totiž snadno povstati mohla, bylo-li místo auctorum, jako často, psáno autorum a splynulo-li toto s turba v turbautorum. Neb neporozuměv zkomolenině té, mohl ji snadno některý opisovatel přeměniti v turbatorum a toto jiný, aby správné vazby po spojce 'a' docíleno bylo, v turbatoribus. Smyslem by čtení takové také vyhovovalo; neb slovu turba dobře by odpovídalo následující factio. Než není dostatečné příčiny měniti čtení rukopisného. Ovšem nesmyslné by bylo čtení to, kdyby, jak Harant asi se domnívá, 'turbare bellum' znamenati mohlo jediné 'válku rušiti', 'válce přítrž činiti', v jakém významě turbare ve spojení s pacem u Livia častěji se vyskýtá; srov. 36, 31, 8 pacem partam turbare; 37, 56, 10 causam turbandae pacis; 38, 45, 2 ut eam pacem turbaret a j. v. Ale výraz ten může značiti a také značí na našem místě něco jiného, pravý opak prvého, totiž válku vzbuřovati, turbis concitandis bellum efficere, jak dobře vykládá vazbu tu Naegelsbach ve své stilistice § 102 a. Podobné brachylogie jsou příklady v latině i řečtině hojné; srvn. z Livia viam rumpere (2, 50, 10) = rumpendo viam facere, viam munire (44, 9, 11); proelium conserere (38, 40, 12); z Horatia confundere proelia (Carm. I 17, 23); z řečtiny co do úsloví turbare bellum srovnati lze *ταράττειν πόλεμον* (Dem. 18, 51: *καὶ πόλεμος πρὸς τοὺς Ἀμφισσεῖς ἐταράχθη).*

ibd. 33, 7: 'Per patentem portam (Coriolorum Cn. Marcius) ferox irrupit caedeque in proxima urbis facta ignem temere abreptum imminentibus muro aedificiis iniecit.' Tak mají rukopisy, než nelze čtení toho grammaticky obhájiti; neb očekáváme místo in proxima urbis výraz na otázku kde?. Někteří proto slova ta chtěli vypustiti, což arci snadno, ale nepravděpodobno; druzí radili 'urbe', Weissenborn a s ním MMüller přejali ze starých vydání čtení in proximo urbis. Ale ani z posledních dvou návrhů nezdá se který dosti pravděpodobným. Neb jednak není na snadě, jak by ze snadné vazby, jakou patrně obsahují oba návrhy řečené, byla vznikla vazba tak nesnadná a neobyčejná, jakou jest zde nepopíratelně in s akkusativem, jednak jest neutrum pluralis adjektiva — a zejména neutrum adjektiva proximus — s genetivem substantiva spojení u Livia velice oblíbené; srvn. 38, 59, 4: Asiam omnem et proxima Europae tenuisse Antiochum; 37, 12, 11 inde cum in proxima Samiae vellet traicere; 33, 38, 14: ad depopulanda proxima Thraciae; 5, 29, 4: liberam per aversa urbis fugam dederat; 10, 41, 14: penetrare in interiora urbis, quia pauci admodum erant, non audent; 21, 31, 2; 27, 18, 10 a j.; čímž se zdá, že i na našem místě ono 'in proxima urbis' jest neporušeno. Za neporušena měl slova ta i Madvig, než trochu násilný jest prostředek, jehož on dále k zhojení místa užívá. Přemísťuje totiž slova in proxima urbis a píše: irrupit in proxima urbis caedeque facta . . . Ale

ani tak veškera pochybnost nemizí; neb závadným jest, což arci i proti druhým všem návrhům svědčí, spojení caedeque, načež Harant (Revue de philologie de littérature et d'histoire anciennes. Nouv. série IIII (1880) p. 27 sq. a Emend. et adnotat. ad T. Livium p. 13) prvý upozornil. Jest tu totiž que proti zvyku Liviovu na krátké e zavěšeno (srvn. o tom více v List. fil. a paed. IX (1882) str. 68 nn.). Harant maje proto caedeque za porušené píše: 'taedaeque in proxima urbis iactae ignem temere abreptum imminentibus muro aedificiis iniecit', čemuž rozuměti se má: „il ramasse une torche lancée par quelqu'un de soldats qui le suivaient". Kdyby byl toto Livius oněmi slovy říci chtěl, nebyl by se věru velice jasně a obratně vyjádřil; zejména závadným by bylo, že podnět slovesa iactae (asi 'a quodam militum') vytčen není Proto souhlasím, zamítá-li HJMüller (Zeitschr. f. d. Gymn.-Wesen 1881 (XXXV) str. 177) návrh ten. Přirozenějším, myslím, aniž palaeograficky právě nemožným jest návrh, na nějž jsem sám připadl: domnívám se totiž, že Livius psal: irrupit <et> caede via in proxima urbis facta ignem — iniecit. Smysl tak jest úplně jasný: Marcius vtrhne do města i porážeje nepřátely v ústrety se hodící, proklestí si cestu v nejbližší část města, kde oheň jakýs uchopě vrhne jej v budovy nad hradbami čnějící. Porušení povstalo snad tím, že nejprve z caede via vzniklo (asi prostřednictvím caedevi, caedeve) caedeque, potom pak předchozí et jako zbytečné že odstraněno bylo.

6, 1, 11: 'Tum de diebus religiosis agitari coeptum diemque a. d. XV Kal. Sextiles, duplici clade insignem, quo die ad Cremeram Fabii caesi, quo deinde ad Aliam cum exitio urbis foede pugnatum, a posteriore clade Aliensem appellarunt insignemque rei nullius publice privatimque agendae fecerunt'. Rei — agendae vykládá se sice, jako od Weissenborna, za epexegesi k diem insignem: 'diem insignem fecerunt i. e. diem nullius rei agendae = decreverunt, ut esset dies n. r. agendae'; ale že přirozený a nestrojený to výklad není, nepopře nikdo; též vhodných příkladů podobné tvrdosti nelze z Livia uvésti. Jiní proto spojují genetiv onen s insignis, než zase nelze dokladů, aspoň úplně bezpečných (srvn. Weissenbornovu pozn. k 10, 39, 14), podobné vazby adjektiva insignis nalézti. Já se domnívám, že po pravdě soudí, kdo mezeru zde uznávají, a sice vypadnutí ablativu, na němž genetiv rei — agendae závislým byl. Freudenberg (Observationes Livianae p. 13) navrhl: 'insignemque <religione> rei ullius agendae'; já čtu: 'insignemque <more> rei nullius agendae'.

24, 22, 17: 'periculumque ingens manet, nisi paci et concordiae consulitis, ne libera efferatur res publica'. Madvig pochybuje o pravosti efferatur, jak se zdá, právem. Jestiť slovo

efferri samo o sobě výraz neurčitý a nejasný, nejeden výklad dopouštějící, jak nejlépe patrno z toho, že někteří je tu vykládali o nemírné zpupnosti obce, druzí o zhoubě její. Ale v prvém případě očekávali bychom u efferri ještě ablativ neb adverbium, ve druhém, aby předcházela zmínka o smrti, jak tomu 28, 28, 12 'meo unius funere elata res publica esset', by onen význam efferre na snadě byl. Madvig proto lehkou změnou čtení rukopisného chce čísti: ne libera efferetur res publica (h. e. in feram et immanem crudelitatem et licentiam incidat. Nihil gravius quam populi feritas timeri poterat). Dobrý smysl, ne-li lepší, byl by též, kdybychom četli: ne libera evertatur res publica (aby svobodné zřízení obce, jehož smrtí tyranna se právě domohli, nesvorností na zmar zase nepřišlo). Stranu evertatur srvn. 23, 2, 4: cum mallet incolumi quam eversa re publica dominari; 3, 17, 2: Ap. Herdonii ductu et auspicio rem publicam eversuri estis; 4, 42, 6: an erepturi ius populo et eversuri tribuniciam potestatem; 6, 38, 6; 8, 30, 11; 30, 32, 4 a j. Bylo-li 't' po 'r' v euertatur vynecháno, mohla změna eueratur v efferatur v zápětí následovati.

26, 32, 8: '(Legati Siculi) ad genua se Marcelli consulis proiecerunt ⟨orantes⟩ et obsecrantes, ut, quae deplorandae ac levandae calamitatis causa dixissent, veniam eis daret et in fidem clientelamque se urbemque Syracusas acciperet. Pollicens hoc consul clementer appellatos dimisit'. Slova 'pollicens hoc' jsou konjekturou Boetticherovou; Puteaneus má místo nich 'potensoc'. Čtení rukopisného v podobě 'potens hoc' hájí sice Madvig, vykládaje je 'elatus hoc' a odkazuje za tou příčinou k Liv. 1, 33, 5: 'ingenti praeda potens'; než tu, jak dobře namítá Harant (m. u. str. 130) smyslem jiným potens položeno a nikoli podezření prosto. Z jiných návrhů ovšem nejvíce se hodí zpomenuté pollicens, přijaté v text jen za touto příčinou, ne však že by za původní čtení pokládáno bylo — Luchs aspoň zřejmě dí, že místo to jest dosud za nezhojené míti — a to od Weissenborna, Luchsa a Friedersdorffa. Podezřelé zajisté jest participium praesentis, za něž bychom si spíše pollicitus přáli; cf. 28, 5, 9: legationes dimisit pollicitus, prout tempus ac res sineret, omnibus laturum auxilium. Snad psal Livius: 'Gaudens hoc consul clementer appellatos eos dimisit'. Porušení mohlo tím způsobeno býti, že opisovatel slovo gaudens tak psal, jak se v obecné mluvě vyslovovalo, totiž 'godens', jež snadno v potens dále mohlo přejíti. Za doklad uvádím 40, 14, 2 illo etiam, pravo forsitan, gaudio provehente, kde v Bamberském rukopise a jiných čteme gaudio místo odio, jež Gelenius (asi dle Mohuckého rukopisu) opravil, jak smysl žádá, v gaudio. Korruptela odio předpokládá, jak velice pravděpodobno, tvar vulgarní godio. Jiný příklad takového porušení jest 41, 21, 12, kde psáno Oximi místo Auximi.

Že Marcellus přislíbil učiniti, zač ho prosili Sikulové, nepodotýká ani Valerius Maximus, jenž o též věci, patrně následuje Livia, se zmiňuje; praví 4, 1, 7 pouze: 'Supplices et orantes, ut ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit'.

27, 18, 9. Když Hasdrubal, náspu nemnoho důvěřuje, tábor kdysi opustil a na návrší s vojskem odtáhl, vyzýval Scipio vojíny své, by statečně nepřítele napadli, na mysl uváděje jim nedávné dobytí Nové Karthaginy. 'Nec tumulos, nec arcem, ne mare quidem armis obstitisse suis. Ad id fore altitudines, quas cepissent hostes, ut per praecipitia et praerupta salientes fugerent; eam quoque se illis fugam clausurum'. Co vadného v dosavadním čtení, dobře, jak se zdá, vytýká Harant (str. 134 u. m.): 'Latine non dicitur ad id esse ut pro ad id valere ut*), multo minus ad id fore ut fugerent pro ad id fore ut fugiant. Rursus si jungi placeat quas cepissent ut fugerent, tunc destituantur verba ad id sine ullo sensu'. Píše pak místo to takto: . . . . . ne mare quidem armis obstitisse suis: quid fore altitudines, quas cepissent hostes, ut . . . fugerent? Návrh ten jest bez odporu dobrý i právem byl již od Friedersdorffa v text přijat. Pouze však v tom se rozcházím od mínění Harantova, že nemyslím, že místo ad id jest psáti quid, nýbrž že ad id možno ponechati a k němu přidati quid, jež před ním aneb po něm vypadnouti mohlo, tedy že čísti jest: ad id ⟨quid⟩ fore . . . altitudines . . . . neb ⟨quid⟩ ad id fore . . . . altitudines (proti tomu co že budou vyšiny, jež . . . .?). Místo id bychom ovšem očekávali spíše plural; ale singular, jímž členy předchozí souhrnně se vytýkají, jest také možný; srvn. 1, 6, 3: et supererat multitudo Albanorum Latinorumque; ad id pastores quoque accesserunt (cf. pozn. Weissenbornovu k t. m.). Ad jest zde srovnavací jako 38, 53, 9: quid ad primum consulatum secundus, etiamsi censuram adicias; ib. 21, 4: scuta longa, ceterum ad amplitudinem corporum parum lata; 22, 22, 15: homini non ad cetera Punica ingenia callido.**) Obyčejnější jest tím smyslem ovšem prae; srvn. 34, 32, 9: sed quid ista sunt prae iis, quae a te — facinora eduntur. Pronomen tázací pak na druhém místě

---

*) Tak 7, 30, 4: neque hercule, quod Samnites priores amici sociique vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur; 38, 28, 9; 7, 17, 13.

**) Podobným smyslem i comparare s ad se vyskýtá místo s dativem neb s cum a ablativem; srvn. 3, 26, 2: tantam vastationem in Sabino agro reddidisse, ut conparati ad eam prope intacti bello fines Romani viderentur. Vedlé ad vyskytuje se i adversus: 24, 8, 7 tamen repente lectus, in annum creatus adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur. S touto pak vazbou srvn. 7, 32, 8: quid autem esse duo prospera tot saeculis bella Samnitium adversus tot decora populi Romani . . .?

položeno by bylo jako 1, 26, 1: roganti Mettio ex foedere icto quid imperaret; 2, 4, 3; 3, 45, 10; 7, 8, 4; 42, 19, 3 a j.

32, 16, 11: 'oppidani primo haud impigre tuebantur moenia, dein fessi vulneratique aliquot, cum et muri partem eversam operibus hostium cernerent, ad deditionem inclinarunt'. Slova haud impigre jsou, což prvý pozoroval dánský filolog Whitte (Opuscula philol. ad Madvigium a discipulis missa, Hauniae 1876, p. 89) nevhodna, neb smysl vyžaduje právě opaku. Proto navrhl týž učenec: haud pigre, po něm pak Eussner (Philol. sv. 37, str. 449) podobně 'haud ita pigre', ale oba, jak se podobá, nedobře; neboť pigre neužívá nikde jinde Livius, klada za ně obyčejně segniter (srvn. na př. 3, 70, 3: egregie pugnavere haud segniter resistentibus Volscis). Ovšem nejsou ἅπαξ εἰρημένα u spisovatele tohoto nic neobyčejného, nicméně jest věc naováženou, má-li se v text Liviův takové slovo vpraviti konjekturou, k němuž měl tento na sto místech příležitost a jehož předce se vystřehl. Spíše jiným způsobem lze místu pomoci. Možno, že haud jest porušeno a impigre pravé. Bylo-li by tomu tak, nebylo by nemístno 'quidem' v něm shledávati, jež by předobře se sem hodilo. Mohlť konečné em od následujícího impigre pohlceno býti a zbylé quid tak přejíti v haud (= aut), jako nejednou 'qui' místo 'alii' a toto místo 'qui' v rukopisech se vyskýtá; srvn. co v té příčině nyní poznamenává Harant na m. u. k 4, 43, 4; 24, 10, 11; 33, 36, 3; 34, 2, 12. Že v následujícím tomuto quidem nemusí odpovídati žádná adversativná částice (na př. vero), jest věc známá; srvn. ostatně Harantovo pozn. k 42, 49, 2; 30, 29, 4.

35, 34, 3 n.: 'Inter omnis constabat in civitatibus principes et optimum quemque Romanae societatis esse et praesenti statu gaudere, multitudinem et quorum res non ex sententia ipsorum essent omnia novare velle: Aetoli consilium uno die spei quoque non audacis modo sed etiam impudentis ceperunt Demetriadem Chalcidem Lacedaemonem occupandi'. Slov 'uno die' nelze, jak Madvig jasně dokázal, přirozeným způsobem vyložiti, ať se spojí s consilium ceperunt ať, čemuž však i postavení jich se příčí, s occupandi.*) Změn za tou příčinou navržených jest ně-

*) V této druhé příčině praví Madvig (Emend. Liv. str.² 513): 'Nec me fallit vulgo haec verba accipi de consilio inito tres urbes uno die occupandi; sed eam sententiam ex verbis salva sermonis natura nego effici posse; nec moveor Drakenborchii iudicio ad c. 31, 13 haec aliis exemplis verborum traiectorum sine ullo discrimine admiscentis. Sed ut concedam ita intellegi verba posse, primum nihil omnino erat, cur uno die urbes diiunctas occupari vellent, quum non iis artificiis uterentur, ut ad consilii exsecutionem pertineret, eodem temporis momento omnibus locis rem agi. Et apertissimum est ex tota narratione nihil huiusmodi (de uno die) cogitatum esse. Lacedaemone quidem sensim ac per

kolik: Madvig sám navrhl 'rei spe quoque non audacis modo', než nepřijal domněnky té, zajisté dosti od stop rukopisných vzdálené, v text vydání svého; Koch a nyní též Harant: immodicum, Weissenborn: eo (neb illo) die, dodávaje: 'an dem die Apokleten zusammenkamen'. Ze dvou návrhů posledních jest první patrně lepší. Neb eo (illo) die nemá opory v předcházejícím. Neb tu všeobecně praví Livius, určitého dne nejmenuje: concilium quidem universae gentis (Aetoli) post dimissos Romanos non habuerunt, per apocletos autem — id agitabant, quonam modo in Graecia res novarentur. Ale ani domněnka immodicum nezdá se úplně zhojovati místa toho. Neb nehledě ani k tomu, že takové slovo zde vlastně jest zbytečné za příčinou následujícího spei quoque non audacis modo sed etiam impudentis, jest spojení — a důvod ten lze uvésti i proti uno die — této věty s předcházející poněkud tvrdé, ničím nesprostředkované, tak že se podobá, že spíše nějaká částice příčinná (proto, tudy) v rukopisném uno die tkví. Nejvíce na snadě by tu bylo inde, jehož přeměna v uno die byla by pochopitelna. Z consiliūinde mohlo totiž
i
povstati consiliumunde, jež dále opraveno bylo v consilium unde; pojal-li opravu tu opisovatel špatně a psal: consilium undie, následovala změna v uno die v zápětí.

ibd. 49, 7 (v řeči Quinktiově k Achajům): 'Rex contra peditum equitumque nubes iactat et consternit maria classibus suis. Est autem res simillima cenae Chalcidensis hospitis mei —, apud quem solstitiali tempore comiter accepti cum miraremur, unde illi eo tempore anni tam varia et multa venatio, homo non quam isti sunt gloriosus renidens condimentis ait varietatem illam et speciem ferinae carnis ex mansueto sue factam'. Takové jest čtení obyčejné; než Madvig pochybuje, že by mohlo tam před quam scházeti*) i píše 'homo, non qua isti sunt, gloriosus' t. j. qua via, quo genere. Neboť prý 'non recte hospes Chalcidensis negatur gloriosus esse; nam utrorumque gloriationis genus comparatur; ille quoque gloriabatur, sed alia re, condiendi arte'. Jakkoli přisvědčuje Madvigovi Harant co do tohoto pojetí

---

longum tempus res praeparanda et occasio captanda erat, ut certus rei agendae dies ante constitui nullo modo potuerit (cap. 35 et 36). Nec eodem die, sed iisdem diebus (c. 37, 4) Chalcis tentari coepta est et in conatu aliquantum temporis consumptum (c. 37 et 38).' Jasněji sotva která věc může býti dokázána. A předce neváhá Cobet (Mnemosyne IX [1881] Ἀπομνημονεύματα G. G. Pluygers. Edidit C. G. Cobet, p. 17) s Pluygersovou transposicí slov uno die po ceperunt souhlas projeviti a jakoby nad konjekturu tu nic bezpečnějšího nebylo, o ní říci: „ita haec in integrum restituit." Jest to jeden z příkladů, jak neobezřetně mnohdy i učenec tento aspoň v kritice římských auktorů si vede.

*) Ovšem právem-li, jest nejisto; neb 'tam' vynecháno před quam i 24, 23, 9: non quam maturato opus erat naviter.

místa našeho, předce nemyslím, že by ono bylo správné. Není pravda, že vychloubavost hostitele chalkidského srovnává se zde s vychloubavostí Aetolů a krále Antiocha; přirovnáváť se tu toliko neválečné vojsko královo za silné a statečné od Aetolů rozhlašované k masu z prasete domácího pocházejícímu i dovednou úpravou zvěřinou se zdajícímu. Vysvítáť tak z toho, co dále následuje: 'hoc dici apte in copias regis, quae paulo ante iactatae sint, posse. Varia enim genera armorum et multa nomina gentium inauditarum, Dahas et Medos et Cadusios et Elymaeos Suros omnis esse, haud paulo mancipiorum melius propter servilia ingenia quam militum genus'. A také nedal onen muž chalkidský jaké chlubivosti na jevo, pravil-li k otázce Quinktiově, jak se věc v pravdě měla. Dále qua smyslem quo modo jest u Livia nepravděpodobno; neb nelze ho doložiti žádným příkladem z něho. K tomu zdá se, že v archetypu bylo po quam 'ut'. Aspoň má Moguntinus: non quam ut isti sunt, Bambergensis: non quam i u s t i sunt. Harant proto se domnívá, že Livius psal: nunquam ut isti sunt gloriosus, ovšem smyslem: nunquam ita (= eo genere) gloriosus, ut (= quo) isti sunt, vykládaje místo tak mylně jako Madvig. My schvalujeme sice návrh Harantův, leda že bychom ještě místo nunqnam raději četli, jak na jiných podobných místech Livius má, nequaquam, ale jinak jej vykládáme, smyslem totiž: nequaquam, q u a l e s isti sunt, gloriosus, (člověk nikterak, jakýmiž tito jsou, chlubivý). 'Ut' tento význam míti může; srvn. 23, 5, 1: consulem invenerunt quam poterat maxume miserabilem bonis sociis, superbis atque infidelibus, u t e r a n t C a m p a n i, spernendum.

36, 35, 7: 'ibi (totiž ve shromáždění achajském) de Eleis et de exulibus Lacedaemoniorum restituendis actum est; neutra perfecta res, quia suae gratiae reservari eam Achaei, Elei per se ipsi quam per Romanos maluerunt Achaico contribui concilio'. Weissenborn právem stanoví mezeru pro res, ježto jinak eam jest nevhodné; neboť jak již Duker pozoroval, mělo by za ně býti buď illam neb alteram. Madvig navrhuje: reservari e x s u l u m c a u s a m Achaei, Elei . . ., neuznávaje mezery před quia. Než návrh ten zdá se mi příliš násilný. Já se domnívám, že původní znění místa toho bylo asi toto: 'neutra perfecta res, ⟨haec⟩, quia suae gratiae reservari eam Achaei, ⟨illa quia⟩ Elei per se ipsi cet'. Obě mezery jsou pochopitelny: i haec (psáno h e c neb bez aspirace e c) po res i illa quia pro podobné Elei mohlo nenesnadno vypuštěno býti.

39, 4, 4. Když prokonsul M. Fulvius za nepřítomnosti konsulů žádal senatu za povolení triumfu, 'M. Aburius, tribunus plebis, si quid de ea re ante M. Aemilii consulis adventum decerneretur, intercessurum se ostendit: eum contradicere velle proficiscentemque in provinciam ita sibi mandasse, uti ea dis-

ceptatio integra in adventum suum servaretur; Fulvium temporis iacturam facere; senatum etiam consule praesente quod vellet decreturum. ⟨Tum Fulvius⟩: Si aut simultas M. Aemilii secum ignota esset aut . . .' Slov 'tum Fulvius' není v rukopisech, než jsou po příkladu Muretově v text vkládána; místo Fulvium má Moguntinus 'Fulvii', ostatní rukopisy 'Fulvius'. Se čtením tím v poslední době spokojen není Harant i namítá proti němu: Praecedentis sententiae illa quidem affertur interpretatio Fulvium unius temporis iacturam facere. Illud autem unius, in quo totus vertitur sensus, poni debuerat, non eiusmodi verba omitti licet, quae si omiseris, in contrariam partem abiturus sit sermo. Navrhuje pak čtení: . . . in adventum suum servaretur. Fulvius temporis iacturam facere senatum; etiam consule praesente quod vellet decreturum. Si aut simultas . . .; což vykládá: Fulvius respondit senatum frustra, si consulem exspectet, temporis iacturam facturum esse, quippe qui vel praesente consule nihilo minus decreturus sit, quod ipse velit. S návrhem tím nemohu souhlasiti. Již sama irrealná věta si aut simultas — ignota esset atd. s následující protivou skutečnosti 'verum enim vero cum sint nobilissimae sibi cum consule inimicitiae' velice nasvědčuje tomu, že tu jest počátek řeči Fulviovy stanoviti. Známá zajisté věc, že spisovatelé antičtí velmi rádi právě tímto způsobem řeči počínali. Z četných příkladů u samého Livia se nalezajících uvádím jen: 21, 13, 1; 24, 8, 2; 22, 39, 1; 21, 40, 1; 34, 5, 1; 34, 31, 1; 34, 2, 1; 37, 52, 8. Nad to však nezdá se vhodným spojovati 'temporis iacturam facturum esse' se 'senatum'. Senat, odložil-li věc onu, očekávaje příchodu konsulova, nedoznával tím zajisté žádné ztráty času, mohlť mezi tím o jiných naléhavých věcech se raditi a uzavírati, ovšem pak prokonsul, jenž o to méně déle požíval slávy z triumfu, oč později tento povolen byl. Vynecháním výrazu 'jen' před temporis jest místo naše při obyčejném čtení ovšem na první okamžik trochu nejasné, ale příklady podobné nejasnosti vyskytují se i na jiných místech Livia a římských spisovatelů vůbec. Srvn. přehled míst Livianských, kde tantum vynecháno, podaný od Kühnasta v Blätter f. d. bayerische Gymnasialschulwesen 1870 str. 309 n., téhož spisovatele Liv. Synt. p. 357; co se týče jiných spisovatelů, viz Anton Studien zur lat. Gramm. str. 127 nn., Naegelsbach Lat. Stil. p. 239. Byla-li by však přes to tvrdost zmíněná zde nesnesitelnou, nebylo by věru jednoduššího prostředku, než vsouti po temporis slůvko tantum, jehož vypadnutí před iacturam nebyloby nepravděpodobné. Pak by srovnati bylo 30, 25, 8 navis tantum iactura facta incolumes ipsi evaserunt.

ibd. 5, 11: (M. Furius) triumphare mense Januario statuerat; sed cum audisset consulem M. Aemilium . . . ipsum ad impediendum triumphum Romam venientem aegrum in via sub-

stitisse, ne plus in triumpho certaminum quam in bello haberet, praetulit triumphi diem. Triumphavit ante diem decimum Kal. Januarias de Aetolis et de Cephallenia. Pro význam, v jakém praeferre tu položeno, nelze dokladu ani z Livia aniž odkud jinud uvésti; srvn. pozn. Weissenbornovo k t. m. Možno jest, že adjektivum k diem náležité — snad propiorem — tu vypadlo a praetulit že položeno bylo ve významě 'raději zvolil' 'přednost dal', v jakém slovo to často se vyskýtá. O propior dies srvn. 40, 39, 4: dies quoque et ea propinqua edita Flacco est, qua successor esset venturus.

ibd. 41, 1, kde vypravuje Livius o ucházení Katonově o censuru: 'Hunc, sicut omni vita, tum prensantem premebat nobilitas coierantque praeter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deiciendum honore'. Tak píší nyní vydavatelé po návrhu Lipsiově, rukopisy mají praesentem. Návrh Lipsiův jest ovšem jednoduchou změnou čtení rukopisného, nicméně nemohu uvěřiti, že by dostihoval čtení pravého. Neb z jaké příčiny byl by Livius právě tento způsob ucházení o úřad zde vytýkal, proč, jak toho též veškera souvislost místa vyžaduje, všeobecného petentem zde nepoložil? Snad že právě tímto způsobem (prensando manus) Kato tehdy o censuru se ucházel. Než na to zde se nikde slovem nenaráží, a již samo sebou nepravděpodobno jest, že Kato, tento přísný a vysokomyslný Říman, prostředku tohoto, jakkoli zákonem dovoleného, předce jen uchazeče ne dosti důstojného by byl užil. O podobném ucházení kandidatů neb osob na soudě obžalovaných o přízeň zmiňuje se Livius na několika místech, ale obyčejně s patrnou příhanou, srvn. 3, 36, 1: tanta exarsit ambitio, ut primores quoque civitatis . . . prensarent homines; 3, 12, 2: tum demum coactus cum multa indignitate prensabat singulos; 4, 6, 9: et prensare homines et concursare toto foro candidati coepere; 2, 61, 5: illum (sc. Ap. Claudium) non minae plebis, non senatus preces perpellere umquam potuere, non modo ut vestem mutaret aut supplex prensaret homines. Pozoruhodno, že prensare absolutně položeno, jako zde, se u Livia, je-li správné mé pozorování, nevyskýtá, ovšem pak petere; srvn. 38, 35, 1: cum M. Aemilium Lepidum inimicum eo quoque anno petentem deiecisset; 39, 41, 3: etenim tum quoque minitabundus petebat, refragari sibi, qui liberam et fortem censuram timerent, criminando. Z těch příčin se domnívám, že v rukopisném praesentem jest shledávati ne prensantem, nýbrž petentem. Asi působením sousedního premebat psáno místo petentem pretentem, jež v praesentem dále proměněno.

40, 12, 17 (v řeči Demetriově proti obžalobě Perseově): 'Nisi T. Quinctium credis, cuius virtute et consiliis me nunc arguis regi, mihi fraternae caedis fuisse auctorem'. Slovo virtute

jest, jak Madvig dokázal a před ním již Crévier tušil, zde nemístné. Neque regi, praví onen, alicuius virtute quisquam dici omnino potest, (— prudentia alicuius regi recte dicitur —) neque laudi et virtuti Quinctio Perseus vertebat, quod Demetrium ad proditionem illiceret: apertissime repugnant virtute et arguis. Než i co navrhl Crévier, totiž auctoritate, i nutu, jež Madvig chce psáti, málo má právděpodobnosti palaeografické. Já se domnívám, že jest psáti: 'cuius ⟨ar⟩bitriis et consiliis me nunc arguis regi'. Neb bylo-li ar z arbitriis omylem vypuštěno, mohlo ze zbylého bitriis (= uitriis) zachované virtute vytvořeno býti, zvláště když následovalo et, z něhož předchozí bitriis přibrati mohlo e. Neb třeba bylo jen přesmyknouti r před t i nabyto bylo tvaru uirtiise, od něhož k virtute jest přechod zcela nepatrný. Netřeba ani podotýkati, že plural arbitriis vedlé pluralu consiliis daleko jest libější než singular nutu neb auctoritate.

ibd. 55. 1 nn. (kde vypravuje Livius o podvrženém listě Quinktia Flaminina, pro nějž Demetrius od otce svého usmrcen byl): 'Falsas esse et a scriba vitiatas signumque adulterinum vulgo in regia fremebant'. Ne neprávem, jak se zdá, kárá tu Harant (m. u. str. 218) výraz vitiatas. 'Verae quidem litterae', praví, 'vitiari possunt, falsae non possunt: quid enim vities in eo, quod totum falsum'. Ale násilnou zdá se mi býti oprava, již dále navrhuje: 'falsas esse et a scriba Xycho eas'. Ovšem očekáváme tu jméno písaře, jenž list ten padělal, neb níže o něm jako známém již čtenáři zmínka se činí, ale jméno jeho mohlo vypadnouti. Výrazu vitiatas netřeba měniti, čteme-li jen místo předchozího et buď aut neb vel. Snad tedy jest čísti: falsas esse aut a scriba ⟨Xycho⟩ vitiatas. Záměna aut s et jest v rukopisech velmi častá.

Větší porušení textu naskýtá se po mém mínění v části následující. Livius vypravuje dále: 'Ceterum cum suspecta magis quam manifesta esset res, forte Xychus obvius fit Antigono comprehensusque ab eo in regiam est perductus. Relicto eo custodibus Antigonus ad Philippum processit. „Multis“ inquit „sermonibus intellexisse videor magno te aestimaturum, si scire vera omnia possis de filiis tuis, uter ab utro petitus fraude et insidiis esset. Homo unus omnium, qui nodum huius erroris exsolvere possit, in potestate tua est Xychus.“ Forte oblatum perductumque in regiam vocari iube. Adductus primo ita negare inconstanter, ut parvo metu admoto paratum indicem esse adpareret'. Slova forte oblatum — vocari iube jsou-li správná při této podobě textu, možno jest pochybovati. Ničím nesprostředkovaná odpověď králova k slovům Antigonovým jest s podivením; aspoň žádali bychom si za slovem oblatum vložené nějaké věty, jež by slova ta za králova označovala, asi inquit rex, jak tomu jinde u Livia. Divné jest dále 'forte oblatum

perductumque in regiam vocari iube' v ústech králových. Sama o sobě znamenati mohou slova ta věc dvojí, buď: 'Když jsi náhodou s ním se setkal i do hradu královského jej přivedl, kaž jej přivolati' aneb: 'až s ním náhodou se setkáš a jej do hradu královského přivedeš, kaž jej přivolati'. První jest nemožné v ústech králových, neb klade se mu tím něco v ústa, čehož věděti nemohl; Antigonus zajisté jen všeobecně mu pravil: in potestate tua est Xychus, jednotlivostí, jak se jetí Xycha stalo, mu nenaznačiv. Druhé však jest, nehledě ani k tomu, že by pak lépe bylo říci 'forte oblatum perduci ad me in regiam iube', nejapné, byl-li již Xychus in potestate regis, totiž zatčen.*) Naproti tomu ihned patrno, jak přiměřena by byla slova forte oblatum perductumque in regia, ovšem spojena s vhodným slovesem, na př. custodibus tradidi neb custodiri iussi, v ústech Antigonových. Zajisté vhodně by pak Antigonus jimi neurčitou myšlénku 'in potestate tua est Xychus' podrobněji a jasněji vyložil. K tomu přichází, že ani iube není rukopisně zaručeno; rukopisné čtení místa toho jest 'iuberet', jež vydavatelé v iube zaměnili, ježto by tu jinak náhlý přechod v řeč nepřímou byl tvrdý a nesnesitelný. Snad jest proto po slovech in regiam uznati mezeru, jakých jest v těžce pokažené této části knihy čtyřicáté zajisté nemálo, i čísti: '. . . . in potestate tua est Xychus. Forte oblatum perductumque in regiam ⟨custodibus tradidi⟩. Vocari ⟨eum⟩ iubet rex'. Nenepatrné podpory nabývá, jak zřejmo, mínění toto korruptelou iuberet, jíž slovy iubet rex podstatně jest zadost učiněno. Postavení akkusativu eum, jejž vkládáme, jest arci nejisté; mohloť původní čtení též býti: ⟨Statim eum⟩ vocari iubet rex, tak že by statim eum s předcházejícím custodibus tradidi mezerou bylo pohlceno bývalo. Pro čtení prvější svědčila by podobná místa 35, 17, 1: vocari deinde civitatium legationes iussit; 10, 9, 1: vocare tribus extemplo populus iubebat.

41, 18 vypravuje Livius o Ligurech, již při příchodu prokonsula C. Claudia na dvě hory jakés se utekli a hradbou tam se obehnali. 'Tardius ex agris demigrantes oppressi ad mille et quingenti perierunt; ceteri montibus se tenebant et ne in metu quidem feritatis ingenitae obliti saeviunt in praedam, quae Mutinae parta erat. Captivos cum foeda laceratione interficiunt, pecora in fanis trucidant verius passim quam rite sacrificant. Satiati caede animantium quae inanima erant parietibus adfligunt, vasa omnis generis, usui magis quam ornamento [in speciem] facta. Q. Petelius consul . . . . . .' Tak píše

*) Ovšem někteří větu 'forte oblatum — vocari iube' přikládají Antigonovi, ne králi. Ale ani tak obtíže nepomíjejí. Byloť by pak přirozeno, aby tento byl řekl: 'Forte oblatum perduxi in regiam. Eum vocari iube'.

Weissenborn s některými jinými po návrhu Sigoniově místo
fi
rukopisného adufigunt, vzniklého patrně z adugunt. Naproti tomu hájí Madvig čtení adfigunt, podotýkaje toto: 'Non adflicta vasa Livius dicit (et solo tum potius Ligures ea adflixissent), sed stolide a barbaris hominibus adfixa tamquam ornamenta; itaque addit ad eam rem inepta fuisse vasa usui magis quam ornamento facta.' Proti mínění tomu namítá však letos Cobet (Mnemosyne X 111): 'Sed hoc stoliditatis et ἀπειροκαλίας argumentum esset, non ingenitae feritatis. Itaque affligunt recipiendum'. Než námitka jeho není dostatečná. Pravda jest, že adfligunt, rozbití nádob, situaci, jak i Weissenborn dobře podotýká, přiměřenější by bylo; Ligurové by byli tak projevili zuřivost a divokost svou i na věcech neživých. Než ani adfigunt není zhola nemístné; Ligurové zajisté osvědčili vrozenou svou sveřepost s dostatek na ukořistěných bytostech živých; i není nutno vykládati slov in praedam saeviunt smyslem in universam praedam, tedy i o věcech ukořistěných neživých. Naproti tomu neospravedlnil Cobet, háje čtení adfligunt, výrazu parietibus. Proč rozbíjeli Ligurové nádoby uloupené právě jen o stěny, proč ne spíše, jak Madvig vytýká, o zemi? Aneb proč nedí pouze spisovatel, že Ligurové nádoby vůbec rozbíjeli, bez přičinění jakého předmětu, o nějž rozbíjení to se dálo? Cobet, usnadniv si polemiku, k námitce této, v níž váha celé otázky spočívá, ani neodpovídá. Zcela na místě však jest parietibus při adfigunt: Ligurové pak jako dary obětní přibíjeli nádoby zpomenuté na stěny chrámové. Rovněž nelze neviděti, že při adfligunt dodatek usui magis quam ornamento facta není zcela odůvodněn. Z příčin těch soudím, že s Madvigem jest tu souhlasiti a Cobetovo mínění odmítnouti.

Co do slov ornamento in speciem nesnadno říci, které z nich jest pravé; neb že oba výrazy vedlé sebe v této podobě obstáti nemohou, tvoříce nesnesitelný pleonasmus, o tom nyní se nepochybuje. Crévier a nejnověji Pluygers (Mnemosyne IX (1881) p. 18) odstraňují ornamento, pokládajíce je za glossu slov 'in speciem', jiní právě naopak — a mezi nimi i Weissenborn — v závorky kladou in speciem, majíce 'in speciem' tímto významem u Livia za neobyčejné. Obtíže tedy jsou, ať přijmeme kterékoli z obou čtení. Snad jsou však obě slova pravá, ale korruptelou pozměněna. Nepsal-li Livius 'quae inanima erant ⟨pretiosa⟩ parietibus adfigunt', dále pak: 'vasa — ornamento facta in specum ⟨asportant⟩'?

ibd. 23, 7 (v řeči Kallikratově, v níž tento vytýká Achajům nestálost, ježto dopustili, aby list Perseův ve shromáždění jejich čten byl): 'Nam qui regibus Macedonum Macedonibusque ipsis finibus interdixissemus manereque id decretum scilicet, ne

legatos, ne nuntios admitteremus regum, per quos aliquorum ex nobis animi sollicitarentur, ii contionantem quodam modo absentem audimus regem et si dis placet, orationem probamus'. Porušeno že jest místo to, vysvítá nejen z příčin, jež Madvig uvádí, nýbrž i z toho, nač nejnověji Harant upozornil, že totiž que tu na krátké e proti zvyku Liviovu zavěšeno jest. Madvig navrhoval: caventes per id decretum, patrně nemnoho pravděpodobně; Vahlen (Zeitschr. f. d. österr. Gymn. XVII. p. 307): manereque id decretum ⟨sciremus quo caveramus⟩ scilicet, též nedobře, ježto manereque jest nemožné. Harant sám chce psáti: haberemusque id decretum („ita ut decretum participium sit, non substantivum, ut 40, 8, 15: quae aut visa aut audita habebam"). Než ani čtení to nezdá se dosti jednoduchým. Madvig pokládal zejména manere zde za nevhodné a nemístné, pravě: 'quid enim opus est dici, qui decretum faciat, eum id manere velle'. Ale nevhodnost ta pomíjí, bylo-li by u manere adverbium označující dobu, pokud ustanovení to trvati má. Já se domnívám, že vypadlo tu 'in perpetuum' neb 'semper', dále pak že jest stanoviti mezeru mezi decretum a scilicet obsahující určité časoslovo. Na snadě jest pomýšleti na scivissemus — forma ta 4, 1, 6: plebes scivisset — ale ne smyslem věděti, nýbrž ustanoviti, z kteréž příčiny pak nutno manereque změniti v maneretque, čímž pak závadným slovo to býti přestává. Celé místo by pak znělo: . . . interdixissemus maneretque ⟨in perpetuum⟩ id decretum ⟨scivissemus⟩ scilicet . . . (a aby na vždy ustanovení to v platnosti trvalo, jsme se usnesli). Stranu in perpetuum srvn. 42, 41, 8: ego tamen istos . . . abire ex regno iussi et in perpetuum interdixi finibus meis; 2, 22, 5: relata re ad senatum adeo fuit gratum patribus, ut — de foedere, quod prope in perpetuum negatum fuerat, rem ad novos magistratus reicerent; 7, 30, 1: populus nos — misit amicitiam in perpetuum — a vobis petitum; 22, 1, 20: populusque eum diem festum habere ac servare in perpetuum iussus. Výraz ten by zde byl velice místný; označoval by pěkně nemírný hněv Achajů proti Makedonům za té doby, kdy na oné zápovědi se usnášeli.

42, 5, 4: Persea fama erat post patris mortem manu sua occidisse. V List. fil. VIII (1881) str. 231 n. hájil jsem rukopisného pořádku slov manu sua proti Pluygersově transposici, Cobetem schválené: sua manu. Dodatkem uvádím za další doklad 31, 24, 5: plurimos manu sua cominus eminusque vulneratos; 30, 37, 8: Hannibal — arreptum Gisgonem manu sua ex superiore loco detraxit. Též 30, 38, 12 položeno sedes sua, ač na sua spočívá důraz; rovněž 27, 11, 3 čteme sponte sua, ač obvyklý pořádek byl právě opáčný.

ibd. § 6: 'Intestinis externisque praeterea multis caedibus infamem nec ullo commendabilem merito praeferebant volgo civi-

tates tam pio erga propinquos, tam iusto in civis, tam munifico erga omnis homines regi, seu fama et maiestate Macedonum regum praeoccupati ad spernendam originem novi regni, seu mutationis rerum cupidi, seu quia non obiecti esse Romanis volebant'. Rukopis nemá obiecti, nýbrž obiecta, za kterouž příčinou i jiná čtení navrhována. Tak chce čísti na př. Vahlen non obiecta ⟨praeda⟩, MHertz non obiecta ⟨esca⟩, Madvig buď non abiecti neb non obiecta omnia. Větší pravděpodobnost bude míti snad návrh: 'seu quia ⟨sua⟩ non obiecta esse Romanis volebant'. Po quia mohlo snadno sua vypuštěno býti; co do užívání jeho srovnati by bylo: 42, 67, 5 itaque dimittendum Cotyn ad sua tuenda (k chránění své říše) ratus magnis proficiscentem donis prosequitur; 32, 8, 11: si id nollent, ipsum ad sua defendenda cum classe ac reliquis copiis redire paterentur; 28, 41, 9; 36, 7, 15; 29, 4, 8; 7, 31, 3 a j.

ibd. 6, 2 n.: '(Marcellus) insigne adversus Persea odium Romanorum fecit; quod ut maturius erumperet, Eumenes rex . . . . Romam venit'. Ježto rukopis má quo ut, žádá Harant, aby se četlo quo id; srvn. 41, 1, 5; 5, 39, 13. Ovšem čtení to jest také možno, ale není lepší prvého, jež Harant zavrhuje slovy: 'insolentius dicitur ut maturius'. Neb srovnej z týtéž knihy o něco níže c. 36, 9: ipsis accersentibus praesidia, ut tutiores a finitimorum impetu Macedones essent, misit; mimo to 40, 5, 7: simul ut Demetrius in dies suspectior esset, ex composito sermones ad rem Romanorum trahebant; 1, 46, 3: tulit enim et Romana regia sceleris tragici exemplum, ut taedio regum maturior veniret libertas; 1, 49, 8: Latinorum sibi maxime gentem conciliabat, ut peregrinis quoque opibus tutior inter civis esset; 3, 18, 11; 5, 10, 7; 6, 23, 8 a j. v. Ano čtení quod ut zdá se mi přednost zasluhovati, ježto jím tužší spojení s větou předchozí jest.

ibd. 11, 5: 'Itaque Persea hereditarium a patre relictum bellum et simul cum imperio traditum iam iam primum alere et fovere omnibus consiliis'. Ježto rukopis má hereditatem patre, nevím, nebylo-li by spíše psáti: hereditate a patre; srvn. Nep. Hann. 1, 3: hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic conservavit. Vydavatelé hereditarium volili, svedeni byvše asi místy 3, 18, 6: cognominis, quo populi colendi velut hereditaria cura sibi a maioribus tradita esset a 21, 3, 5: cuius regis genero hereditarii sint relicti exercitus nostri. Než Livius nemusil vždy týmž způsobem psáti. Dále místo nemožného primum navrhováno: iam pridem (Koch), tamquam primum (Gronovius, Madvig), iam iam proximum (Vahlen, Zeitsch. f. d. österr. Gymn. 1873 (XXIV) p. 103 a nezavisle na něm nyní tak i Harant), ze kterých návrhů poslední zdá se nejpřiroze-

nějším. Toliko místo iam iam raději bych četl: tamquam iam proximum.

ibd. 39, 4: 'ut in conspectu steterunt dirimente amni, paulisper internuntiando cunctatio fuit, utri transgrederentur. Aliquid illi regiae maiestati, hi aliquid populi Romani nomini, cum pracsertim Perseus petisset conloquium, existimabant deberi. Ioco etiam Marcius cunctantis movit'. Příkře zdá se mi věta ioco — movit k předchozímu přiřaděna býti. Poněvadž předchází paulisper, očekávali bychom zde, jak tomu aspoň na podobných jiných místech u Livia, částici smyslu 'potom' 'posléze'. Není-li tu porušení hlubšího — rukopis má místo cunctantis 'cunctantibus' — jest snad mezeru 'dein' po 'etiam' uznati. Srvn. 2, 10. 9: cunctati aliquamdiu sunt, dum alius alium, ut proelium incipiant, circumspectant. Pudor deinde commovit aciem; 30, 30, 2: paulisper alter alterius conspectu admiratione mutua prope adtoniti conticuere. Tum Hannibal prior; 34, 28, 4: aliquamdiu trepidatum est; tandem signa legionum supervenerunt: 42, 53, 7: paulisper cunctata . . . victa tandem praesenti metu in deditionem concesserunt; 10, 10, 6; 21, 33, 8; 21, 33, 3; 28, 26, 15; 33, 2, 3; 1, 16, 2.

ibd. 42, 1 (v řeči Perseově); 'At cum processissem inde ad visendas Larisam et Autronas et Pteleon, quia in propinquo Delphi ⟨erant⟩, sacrificandi causa, ⟨ut⟩ multa ante debita vota persolverem, Delphos escendi'. Tak čte Hertz; než rukopis má qua in propinquo Delphis, bez erant. Myslím, že pravděpodobnější by bylo čtení: cum (= quō) in propinquo Delphi essent. Zaměnění cum s quam jest v rukopisech zjev ne právě řídký, essent pak, když rukopis má Delphis a následuje sacrificandi, jest zajisté pravděpodobnější než erant. Co se týče dvojího cum (podřaděného a nadřaděného) přísluší srovnati 38, 41, 3: in eo proelio cum et impedimentorum et calonum pars et milites aliquot, cum passim toto prope saltu pugnaretur, cecidissent, plurimum Q. Minucii Thermi morte damni est acceptum fortis ac strenui viri.

ibd. 47, 5 praví část senatorů: 'non per insidias et nocturna proelia nec simulatam fugam improvisosque ad incautum hostem reditus nec ut astu magis quam vera virtute gloriarentur, bellum maiores gessisse; indicere prius quam gerere solitos bella, denuntiare etiam interdum * * finire, in quo dimicaturi essent'. Tak píše Weissenborn ve vydání Weidmannském z r. 1876, kde k místu tomu poznamenává: „da diese Verba (sc. denuntiare — finire), nachdem bereits indicere vorausgegangen, nicht auf bellum bezogen werden können, so müssen die Objecte zu denselben ausgefallen sein; ob aber Livius proelia oder proelium, pugnam, certamina od. A. geschrieben oder wie oft, diem

(tempus) locumque verbunden zu finire gefügt und *ὅτε πρόθοιντο διακινδυνεύειν* *) besonders ausgedrückt habe, lässt sich nicht erkennen.“ Podobně i jiní (srvn. seznam domněnek o tomto místě pronesených v Hertzově vydání jakož i ve Phil. XXV 483 domněnku Leutschovu**)) uznávají zde mezeru. Než nemožným není, že vlastně nic tu nevypadlo a že jen slova finire in quo porušena jsou. Aspoň kdybychom za ně četli: finis inter quos (neb intra quos), správného smyslu bychom nabyli. Slova ta by pak odpovídala Polybiovu *καὶ τοὺς τόπους* (sc. *προύλεγον*), *εἰς οὓς μέλλοιεν ἐξιέναι παραταξάμενοι*. Ovšem člen *καὶ τὰς μάχας, ὅτε πρόθοιντο διακινδυνεύειν* nebyl by vyjádřen, ale věc ta nečinila by nutně domněnky naší nepravděpodobnou; vždyť Livius, následuje Polybia, nepřekládá z něho doslovně, nýbrž leccos mění i vypouští. Vysvětluji pak si porušení rukopisné tak, že bylo kdysi psáno finis $\overset{\text{tra}}{\text{in}}$ quos, jež mylně čteno bylo finis tra in quos i dále opraveno, jak v rukopise jest: finire in quo.

ibd. 49, 2 (kde vypravuje se o konsulu P. Liciniovi odebírajícím se z Říma do Makedonie, své provincie): ‘Semper quidem ea res cum magna dignitate ac maiestate geritur; praecipue ⟨tamen⟩ convertit oculos animosque, cum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna hostem euntem consulem prosecuntur’. Rukopis má místo geritur ‘quaeritur’, tamen pak přidávají vydavatelé. Souhlasím s Harantem, jenž (str. 249 m. u.) neuznává zde vhodným geritur; ‘consulis profectio’ praví dobře ‘non earum rerum est, quae geruntur, sed quae aguntur’; rozcházím se však od něho, navrhuje-li ‘acta est; tunc praecipue convertit’. Neb návrh ten příliš dalek jest tahů rukopisných, ač jinak smyslem ovšem jest vhodný. Myslím, že Livius psal buď: ‘agitur; tum vero praecipue convertit’ aneb: ‘agitur; praecipue ⟨vero⟩ convertit’. Domnívám se totiž při prvém z těchto návrhů, že vero omylem — snad tím, že bylo vynecháno a potom mezi řádky nad text vepsáno — dostalo se v agitur i způsobilo agueroitur (srvn. 43, 2, 12, kde podobným způsobem místo consultum tamen psáno v rukopise consultamentum), z čehož rukopisné quaeritur vzešlo. ‘Tum’ mohlo koncovkou tur pohlceno býti. Při druhém návrhu bylo by předpokládati, že slabika ‘ve’ slova vero od konce sousedního praecipue a slabika ‘ro’ od následujícího c o nvertit

---

*) Livius totiž následuje tu vypravování Polybiova 13, 3. Polybios píše: *διὸ καὶ συνετίθεντο πρὸς σφᾶς μήτε ἀδήλοις βέλεσι — χρήσασθαι κατ' ἀλλήλων, μόνην δὲ τὴν ἐκ χειρὸς — μάχην ἀληθινὴν ὑπελάμβανον εἶναι κρίσιν πραγμάτων. ἣ καὶ τοὺς πολέμους ἀλλήλοις προύλεγον καὶ τὰς μάχας, ὅτε πρόθοιντο διακινδυνεύειν, καὶ τοὺς τόπους, εἰς οὓς μέλλοιεν ἐξιέναι παραταξάμενοι.*

**) Leutsch navrhuje: denuntiare etiam ⟨incendia ruinasque locum⟩ interdum finire. Než návrh ten nezdá se pravděpodobným i nedošel také souhlasu.

pohlcena byla. Každým způsobem však zasluhuje přednost domněnka tato před čtením dosavadním, jež doplňuje tu nepravděpodobně tamen. Srovnej ostatně podobné místo 33, 32, 1: Isthmiorum statum ludicrum aderat, semper quidem et alias frequens . . . .; tum vero non ad solitos modo usus undique convenerant, sed expectatione erecti, qui deinde status futurus Graeciae — esset.

ibd. 54, 1: 'Mylae, proximum oppidum, ita munitum, ut inexsuperabilis munimenti spes incolas ferociores faceret, non portas claudere regi satis habuerunt, sed probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus iaculati sunt'. Místo spes navrhuje Harant (str. 251 m. u.) species, pravě: Non dici potest 'spes munimenti' pro 'spes posita in munimento' vel 'fiducia munimenti'; nec magis Latini moris sit interpretari 'spes inexsuperabile munimentum fore'. Vox species ibi aptissima videtur et reponenda. Domněnka ta zdá se mi zbytečnou; není pravda, že by nebylo moris Latini interpretari 'spes inexsuperabilis munimenti' smyslem 'spes inexsuperabile munimentum fore'. Neb právě taková vazba vyskytuje se 36, 33, 5: itaque praemissis a Philippo, qui spem impetrabilis veniae ostendebant, responderunt (= spem impetrabilem fore veniam); srvn. 37, 34, 2: de pace adferens mandata, quam impetrabilem fore magnam ei spem attulit mora et cunctatio Romanorum. Ostatně diviti se jest, že závadnou uznal zde Harant vazbu zpomenutou, když zcela podobnou, ovšem zbytečně, přičísti chtěl na jiném místě, totiž 26, 24, 2, Liviovi. Kdežto totiž zde obyčejné čtení jest: 'ubi cum Syracusas Capuamque captam in fidem in ⟨Sicilia⟩ Italiaque rerum secundarum ostentasset', navrhuje učenec tento: 'ubi cum Syracusas Capuamque captam, inde fidem in Aetolia quoque rerum secundarum ostentasset', vykládaje to: cum ex bello adversus Hannibalem prospere gesto spem Aetolis fecisset aeque prosperum bellum adversus Philippum fore t. j. že fidem rerum secundarum = fidem res secundas fore. Než návrh Harantův, jak jsem podotknul, jest zbytečný. Nepěkné jest arci brzké opakování 'in' (in fidem in Sicilia) při čtení rukopisném, ale to snad zaviněno omylem opisovatele, jenž slova přestavil; neb nelze shledati, proč by byl Livius tvrdosti té pořádkem poněkud změněným neunikl, pravě: 'in fidem secundarum in Sicilia Italiaque rerum'. Harant kárá též výraz in fidem a žádá zaň ad fidem. Ovšem dí tak Livius na př. 21, 34, 3 ad fidem promissorum obsides acciperet; 23, 12, 1 ad fidem deinde tam laetarum rerum effundi in vestibulo curiae iussit anulos; ale závažnou analogií našeho ostentare aliquid in fidem jest vazba u Livia častěji se vyskytující ostentare aliquid in spem: 6, 5, 2 ostentabatur in spem Pomptinus ager tum primum — possessionis haud ambiguae; 30, 33. 9: Ligu-

ribus campi uberes deductis ex asperrimis montibus in spem victoriae ostentantur; 10, 6, 11 a j.

Spíše závadným uznati můžeme na místě, od něhož jsme odbočili, 42, 54, 1 spojení probris procacibus iaculati sunt. Neb ablativu toho u Livia není příkladu; Weissenborn teprve z Quintiliana uvádí 9, 2, 79 reus — iacularetur in uxorem obliquis sententiis. Není tu vyloučena možnost, že omylem opisovatelovým ablativ onen sem přišel. Možná, že Livius psal obvyklým způsobem i zde akkusativ, ale při této podobě místa: 'p r o b r a — p r o c a c i u s iaculati sunt', a chyba že povstala tím, že nejprve místo procacius lehkou změnou vzniklo procacibus, s nímž později předcházející probra tvarem probris ve shodu uvedeno. Podobně aspoň psáno 43, 19, 3 gentibus místo Gentius; 45, 32, 5 regibus místo regius; v Puteaneu 27, 45, 2: a u d a c i b u s místo a u d a c i u s. Ostatně srvn. 28, 24, 8: flagitatum quoque stipendium p r o c a c i u s quam ex more et modestia militari erat et ab custodibus p r o b r a in circumeuntis vigilias tribunos i a c t a.

43, 4, 6: 'Lucretium tribuni plebis absentem contionibus adsiduis ⟨lacerabant⟩, cum rei publicae causa abesse excusaretur'. Lacerabant přidávají vydavatelé asi dle c. 8, 3: ii non in senatu modo eum lacerarunt a 41, 6, 2: cum absentem Manlium tribuni plebis — in contionibus lacerarent. Než pravděpodobněji jest asi čísti carpebant, neb to před následujícím cum rei publicae (= cū r. p.) mohlo snáze vypadnouti i jest týmž smyslem jako lacerare nejednou u Livia položeno. Srvn. 44, 38, 2: quibusdam aliis absentem c a r p e r e imperatorem quam praesentem monere est visum; 45, 35, 5: Paulum, cui ipsi quoque se comparare erubuissent, obtrectatio carpsit; 7, 12, 12: milites aegre id patientes primo in stationibus vigiliisque inter se dictatorem sermonibus carpere, interdum patres communiter increpare; 34, 23, 3: indignatusque esset haec tanta merita sermonibus tamen aliquorum carpi a j. v.

ibd. 4, 10 (kde vypravuje se o stížnosti poslanců abderských v senatě, že krutě s jich obcí praetor Hortensius naložil): 'Vixdum ad consulem se pervenisse et audisse oppidum expugnatum, principes securi percussos, sub corona ceteros venisse. Indigna res senatui visa decreveruntque eadem de Abderitis, quae de Coronaeis decreverant priore anno . . .' Rukopis má: ceteros venisse et audisse indigne senatui visa. Vydavatelé píší, jak shora naznačeno; vypouštějí tedy et audisse po venisse jakožto dittografii, doplňují (po návrhu Gronoviově) res před senatui i mění rukopisné indigne v indigna. V poslední době však zamítá Harant (str. 259) dosavadní mínění, že by dittografií et audisse před indigne bylo, i shledává v slovech těch čtení: ea accidisse i mění indigne

v indignis. Ovšem nabývá tím také vhodné myšlénky, než nicméně myslím, že nelze mu přisvědčiti. Neb jednak nezdá se, že by byl tímto pořádkem slova ea accidisse indignis spisovatel pronesl, nýbrž jiným, totiž že počal slovem, na němž největší váha spočívá, to jest indignis; srvn. podobná místa: 36, 35, 4: indignis accidisse ea videantur; 3. 37, 2; credere haud indignis (ea) accidere; jednak i příčina dittografie jest příliš patrna, aby této popírati bylo možno. Záležíť zřejmě v slově venisse (pervenisse et audisse — ceteres venisse et audisse). Takovéto chyby ve Vídeňském rukopise jsou hojné a Harant chybuje nemálo, že v nich jaké čtení hledá.

Jinak však nelze upříti, že obecné čtení, jímž indigne mění se v indigna res, jest změna rukopisu dosti násilná. Snad by lépe ospravedlniti se dala domněnka, na niž já jsem připadl: indignae ⟨saevitiae res⟩ senatui visa. Neb bylo-li nesprávně slovo saevitiae psáno sevitiae, mohlo snadno oko opisovatelovo přeskočiti od něho k následujícímu senatui a tak mezeru naznačenou způsobiti. Podobně dí se c. 7, 6: ultimae necessitatis extemplo visa res (sc. senatui). Slovo saevitia u spisovatele tohoto jest oblíbeno; srvn. 36, 29, 1: adeo s a e v i t i a imperii atque indignitate exasperati animi; 27, 34, 14: ut parentium s a e v i t i a m, sic patriae patiendo ac ferendo leniendam; 2, 60, 1: et natura Quinctius erat lenior et s a e v i t i a infelix collegae, quo is magis gauderet ingenio suo, effecit.

ibd. 19, 13 n.: 'Stuberram inde (Perseus) victor revertens ad Gentium legatos Pleuratum Illyricum, exulantem apud se, et Adaeum Macedonem a Beroea mittit. Iis mandat, ut exponerent aestatis eius hiemisque acta sua adversus Romanos Dardanosque, adicerent recentia in Illyrico hibernae expeditionis opera'. Slovem hiemis nutno při této podobě textu rozuměti zimu, jež po zpomenutém létě následovala. Než smysl takový jest nevhodný; neboť z kap. 17 vysvítá, že celá ona zima strávena výpravou illyrskou, tak že proti Dardanům a Římanům ani z počátku jejího nemohlo válčeno býti od Persea. Nezbývá za tou příčinou než se domnívati, že hiemisque buď jest cizím přídavkem — a tak soudí Madvig — aneb že hiemisque položeno tu o zimě léto ono předcházející i že přívlastek, jenž ji za tuto označoval, tu schází. K druhému tomuto mínění kloní se Harant, jenž, poněvadž nad to rukopis má: aetatis eius hiemisque suae acta sua adversus Romanos Uardanosque acta sua adversus adicerent, navrhuje čtení: aestatis eius hiemisque a n t e a c t a e sua adversus Romanos Dardanosque a c t a. Návrh ten nemálo blíží se stopám rukopisným i může mnohého na prvý pohled k souhlasu svésti, jakož také skutečně z části svedl kritika jinak střízlivého a bystrého, HJMüllera, jenž tuto domněnku Harantovu v Zeitschr. f. d. Gymnasial-Wesen

(1881 p. 130) za hodnou povšimnutí prohlašuje. Než jinak souditi budeme, povážíme-li, že jinde — a míst těch jest nesmírný počet — výrazy ‘dřívější léto’ ‘dřívější rok’ Livius nevyjadřuje způsobem od Haranta navrženým ‘aestas ante acta’ ‘annus ante actus’, nýbrž ‘aestas superior’ ‘annus prior’ a p. Zde by byl tohoto způsobu Livius tím spíše užil, že by se jím byl opakování téhož slova (ante actae — acta) v též větě po mezeře tak skrovné vyhnul. Bude proto asi i zde uznati v rukopise dittografii, jež i z opětovaného adversus vysvitá a jež, je-li suae nepravé, částicí que zaviněna byla (hiemisque acta sua — Dardanosque acta sua). Je-li hiemisque pravé, bylo by nejpřirozenější čtení: ‘hiemisque supe⟨rioris⟩ acta sua adversus Romanos Dardanosque adicerent’. Pak bychom se musili domýšleti, že suae ze superioris povstalo; než Livius mohl i poněkud jiným pořádkem slov psáti, totiž hiemisque ⟨superioris⟩ sua acta. V případě tom superioris pro následující sua bylo vynecháno.

44, 8, 3: alii ignarum, belli quae in dies fortuna novaret, ut opperientibus sese rebus emisisse de manibus ea, quae mox repeti non possent. Slova ut opperientibus sese rebus správně restituoval Weissenborn z rukopisu, když byl před tím Grynaeus, neporozuměv náležitě místu, je pozměnil. Weissenborn srovnává co do myšlénky Thuk. 1, 142, 1: *τοῦ δὲ πολέμου οἱ καιροὶ οὐ μενετοί.* Z Livia však možno srovnati 4, 57, 4: cum belli necessitates non exspectent humana consilia; 31, 48, 10: non exspectare belli tempora moras et dilationes imperatorum. Podobně i Demosthenes Phil. 1, 37 *οἱ τῶν πραγμάτων οὐ μένουσι καιροὶ τὴν ἡμετέραν βραδυτῆτα καὶ εἰρωνείαν.*

ibd. 45, 8 n. Perseus una tantum spe Bisaltarum auxilii temptata, ad quos nequiquam miserat legatos, in contionem processit Philippum secum filium habens, ut et ipsos Amphipolitanos et equitum peditumque, qui aut se persecuti aut fuga eodem delati erant, adhortando animos confirmaret. Tak čte se nyní po návrhu Madvigově místo nevhodného semper, jehož rukopis tu poskytuje. „Es scheint aber“, namítal asi právem Weissenborn, „bedenklich, eine so seltene Construction wie das Reflexiv bei dem Indikativ und persequi in nicht oft sich findender Bedeutung durch Conjectur einzuführen.“ MMüller navrhoval za tou příčinou: qui aut spem praedae secuti .... Vhodnějším zdá se mi čtení: qui aut per se eum secuti, z něhož porušením pořádku slov, jako jinde často v rukopise tomto, korruptela semper povstati mohla. Smyslu poskytuje návrh onen, jak popříti nelze, velmi pěkného: „kteří buď sami od sebe (dobrovolně) jej následovali aneb na útěku tam zahnáni byli“; mát per se secuti

pěknou protivu ve fuga delati. Ve příčině per se smyslem označeným srovnati náleží 35, 16, 9: potesne tandem dicere, ut ii populi non per se, non per alium quamquam foedus mutaverint, sic Asiae civitates ..... in perpetua possessione regni vestri permansisse; 39, 12, 8: neganti ultra quicquam scire, non eandem dicere, si coarguatur ab alio, ac per se fatenti veniam aut gratiam fore.

45, 13, 16 praví Masgaba, syn Massinissův, v senatě: 'Massinissam meminisse ⟨se⟩ regnum a populo Romano partum auctumque et multiplicatum habere; usu regni contentum scire dominium et ius eorum qui dedissent esse; sumere itaque eos de se, non rogare aequom esse neque emere ea ex fructibus agri ab se dati, quae ibi proveniant'. Slova poslední působí nemalou nesnáz; neb v této podobě nejsou než tautologií předchozího ex fructibus agri ab se dati. Proto odstraňuje je z textu Crévier a s nimi ovšem zároveň i ea; Weissenborn navrhoval quae sibi (neb ipsis) proveniant, Madvig (ale jen v prvním vydání Emend. Livian., v druhém pomlčuje o místě tom): quae sibi conveniant, zajisté lépe domněnky Weissenbornovy; Vahlen konečně (Zeitschr. für d. österr. Gymn. 1873, p. 27 n.) uznává zde delší mezeru i píše: ..... dati, ⟨quae sibi necessaria sint, sed omnibus ut suis uti⟩, quae ibi proveniant. Než myslím, že není důvodu dostatečného tak obsáhlou mezeru zde stanoviti; úplně zadost by se smyslu stalo, kdybychom četli: quae ibi ⟨utilia sibi⟩ proveniant. Korruptela mohla přesnadno vzniknouti tím způsobem, že opisovatel od ibi k podobnému sibi přeskočil. Utilia ovšem není jisté; mohloť tu i necessaria aneb jiné synonymum původně býti.

ibd. 19, 6: 'itaque vix statui posse, utrum quae pro se an quae contra fratrem petiturus esset, ab senatu magis impetrabilia forent; adeo universos omnia et huic tribuere et illi vero negare'. Podezřelým jeví se tu vero. „Eine seltsame Verbindung" praví Weissenborn-HJMüller „in der das korrespondirende Glied zugleich versichert und bekräftigt wird wie in *καὶ μήν*." Z Livia nelze žádného místa s tímto srovnati, z Plauta uvádí se za obdobu Mil. gl. 1149 (Fl.) 'facile istuc quidemst, si et illa volt et ille autem cupit'. JFGronovius navrhoval z té příčiny merito, Weissenborn iure, Harant pak nejnověji čte: omnia ei nunc tribuere, illi vero negare. Já nemám za nemožné, že vero jest cizím přídavkem vzniklým tím způsobem, že opisovatel v nepozornosti se vrátil při et illi k hořejšímu universos i psal 'et illi versos' neb jen 'illi verso', jež později změněno, aby nějakého smyslu slovo to nabylo, v illi vero. Chyby tohoto druhu jsou v tomto rukopise četné.

ibd. 19, 9: 'Is ad occupatas iam aures sollicitumque iam animum cum venisset, adgressus tempestivis sermonibus rem prope prolapsam restituit.' Tak psáno správně místo rukopisného rectiuit. K prolapsam poznamenává Weissenborn — HJMüller: „die schon ins Sinken gekommen war" a srovnává 5, 21, 16 convertentem se inter hanc venerationem traditur memoriae prolapsum cecidisse. Též srovnati lze místa podobná 6, 22, 6: quod rem temeritate eius prolapsam restituit; 2, 63, 5: ibi ex insidiis prope magna accepta clade virtus militum rem neglegentia consulis prolapsam restituit.

ibd. 19, 17 (kde varuje lékař Stratius Attala, aby nebyl poslušen hlasu těch Římanů, kteří jej vyzývají, aby na úkor bratra svého Eumena vlády se domáhal): 'Eos ipsos, qui non illi amici, sed Eumeni infesti stimulent eum, pietatem constantiamque laudaturos, si fidem ad ultimum fratri praestitisset.' Nepěkné jest tu eum, jež touž osobu, totiž Attala, znamenati má, jako illi. Harant pochybuje, že by neladnost ta od Livia pochodila, a poněvadž má rukopis místo non illi amici 'nillis amicis', doporoučí čtení 'nullis amici'. Než to nezdá se vhodným býti, ježto za příčinou protivy Eumeni infesti v členu tomto vztah k Attalovi byl tu daleko více na místě než všeobecné nullis. V rukopisné korruptele může zcela přiměřené místu čtení obsaženo býti, totiž: qui nil (neb nihil) ei amici, sed Eumeni infesti. Korruptela povstala tímto způsobem. Z amici, poněvadž následovalo sed, povstalo nejprve přibráním vedlejšího 's' amicis, toto pak přizpůsobilo sobě předcházející ei tvarem eis neb iis. Právě takovýmito chybami rukopis Vídeňský až oplývá. Z nil iis změnou zcela nepatrnou povstalo nillis, jež jest zachováno. Co pak se týče nihil místo non, toho jest příkladů u Livia nemálo; srvn. 28, 13, 9: et primo turmatim abibant nihil propter pavorem festinationemve confusis ordinibus; dein, postquam acrius ultimis incidebat Romanus neque sustineri impetus poterat, nihil iam ordinum memores passim in fugam effunduntur; 4, 9, 8: pulsa plebs nihil Romanae plebi similis; 2, 59, 4: quibus nihil infractus ferox Appi animus; 2, 19, 10; 5, 27, 2; 38, 40, 10 a j. v.

ibd. 27, 8 (kde vypravuje se o cestách Aem. Paula po Řecku): 'Sacrificio Iovi Hercynnaeque facto, quorum ibi templum est, Chalcidem ad spectaculum Euripi Euboeaeque, tantae insulae, ponte continenti iunctae, descendit'. Slova tantae insulae nezdají se mi býti všeho podezření prosta. Neb nemohu shledati, čím by zvolání tantae zde odůvodněno bylo. Nešelť předce tam Paulus, že to byl veliký ostrov, nýbrž asi že ostrov vůbec byl s pevninou mostem spojen, že přes průliv mořský byl most vystaven. Veliké ostrovy mohl zajisté i u Italie (Sicilii, Sardinii a j.) spatřiti. Rovněž nebylo spojení Euboee mostem tím podivu-

hodnější, že tato byla z větších ostrovů. Rukopis také nemá tantae, čtení to jest domněnkou Florebellovou, vydavateli schválenou, nýbrž ante. Nechť uváží kritikové, není-li spíše uznati zde mezeru a doplniti ji takto: Euboeaeque, ante insulae, ⟨tum prope paeninsulae⟩, ponte continenti iunctae descendit. Ostrov Euboea byl tehdy takořka poloostrovem, ovšem ne přirozeným, nýbrž, jak se ihned dodává, jen umělým. S místem tím pak mohli bychom srovnati 33, 17, 6 Leucadia nunc insula est, vadoso freto, quod perfossum manu est, ab Acarnania divisa; tum paeninsula erat occidentis regione artis faucibus cohaerens Acarnaniae.

ibd. 19, 12: 'Accessisse etiam novam tempestatem regno tumultus Gallici, cui vix consensu et concordia regum resisti queat; si vero ad externum bellum domesticum seditio adiciatur, sisti non posse; nec aliud eum quam ne frater in regno moriatur, sibi ipsi spem propinquam regni erepturum'. Doplňování všeobecného effecturum k nec aliud eum, jak vykladatelé žádají, jest velice tvrdé a s pochybností jest, vůbec-li možné. Weissenborn uvádí za analogie 49, 22, 4 qui nihil aliud (sc. fecerunt) quam quieverunt; 2, 32, 8 is nihil aliud (sc. fecit) quam hoc narrasse fertur; ale analogie ty nestačí, poněvadž v těchto příkladech doplňuje se facere ze slovesa po quam položeného, kdežto na našem místě slovesa takového ani není. Já se domnívám, že po moriatur sloveso vypuštěno jest, i píši: 'nec aliud eum quam ne frater in regno moriatur ⟨adepturum⟩, sibi atd. Adepturum toto pěkně by se shodovalo s následujícím erepturum, jako nahoře odpovídá — aspoň částečně — resisti queat slovům sisti non posse.

V § 14 čteme dále: 'si utraque gloriosa res esset, et servasse fratri regnum et eripuisse, servati tamen regni, quae iuncta pietati sit, potiorem laudem fuisse'. K res esset poznamenává HJMüller ve vydání Weissenbornově: 'Obgleich Livius in der Oratio obliqua den Wechsel der Tempora nicht ängstlich meidet (s. § 16; zu 43, 1, 10), so ist dies allein stehende Impf. doch auffällig; HJMüller vermuthet, dass eine Dittographie zu tilgen und res sit zu schreiben ist'. Poznámka tato překvapuje nemálo. Jestiť si utraque gloriosa res esset předvětí irrealného podmínečného souvětí — protiva skutečnosti následuje dále ve slovech: sed enim vero cum detestabilis altera res et proxima parricidio sit, quid ad deliberationem dubii superesse? — což zde tedy přirozenějšího a pravidelnějšího než imperfecti konjunktiv? Zůstáváť předce tento v případě tomto i v oratio obliqua beze změny!

ibd. 28, 4: inde Lacedaemonem (Paulus) adit non operum magnificentia, sed disciplina institutisque memorabilem, unde per

Megalopolin Olympiam escendit. Poněvadž po memorabilem má rukopis ac silentiam, psal Kreyssig ac Pallantium; ale domněnka ta nezdá se z věcných důvodů, jež Weissenborn (srvn. též Vahlen, Kritische Analekten, Zeitschr. f. d. österr. Gymn. XII. p. 17) uvádí, pravděpodobnou. Jiní jiná čtení navrhují, Madvig na př. shledává v korruptele zpomenuté druhý přívlastek k Lacedaemonem a navrhuje ac visendam; než toto nevhodno k disciplina institutisque. Mor. Müller a nyní též i Zingerle (Wiener Studien III (1881) str. 157 n.) doporoučí incolentium, tak že by incolentium tu absolutně (o čemž srvn. pozn. Drakenborchovo a Fabri-Heerwagenovo k XXI, 31, 5) položeno bylo; než palaeograficky konjektura ta jest nemnoho pravděpodobná. Harant navrhuje ac silentio, čímž ovšem se blíží rukopisnému podání velice, ale smyslem návrh ten jest nemožný i nelze ho ani velmi umělým a strojeným výkladem, jejž učenec onen podává, obhájiti. Nesnadno též věřiti mínění Vahlenovu, po němž ac silentiam by bylo dittografií předchozího magnificentiam, neb nenepatrná různost obou slov jí mnoho nenasvědčuje. Já připadl na domněnku: 'ac situ etiam ⟨uisendam⟩. Unde...' Rozkládajíc se, jak známo, po více návrších, mělo město to položení vskutku neobyčejné i mohlo tudy k sobě lákati i tím cestovatele. Situ by dobře odpovídalo magnificentia operum; srvn. 5, 24. 6: urbem quoque urbi Romae vel situ vel magnificentia publicorum privatorumque tectorum ac locorum praeponebant. Místo visendam by ovšem i jiný přívlastek smyslu: znamenitý mohl tu býti. Dobře by vysvětlovalo vznik mezery slovo inclitus, než to jest o přirozené povaze půdy neobyčejné, za kterouž příčinou o něm se pochybuje v 44, 11, 3: nec minus quam inclitus (cod. inaltus) magnitudine Atho mons excurrit.*)

Příspěvky k Vergiliovi.

Podává Fr. Maixner.

Ille ego qui quondam gracili modulatus avena
carmen et egressus silvis vicina coegi,
ut quamvis avido parerent arva colono,
gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano cet.

Mohlo by se ovšem bezprospěšným zdáti, po tolika výkladech uvedené shora čtyři verše, jež, jak známo, na počátek Ae-

*) V říjnovém sešitě Zeitschr. f. d. Gymn.-Wesen právě došlém přiznává HJMüller mylnost domněnky své, že by bylo 45, 19, 14 čísti res sit místo res esset, k čemuž na str. 260 jsme poukázali; rovněž pak, jako my na str. 259, s 45, 19, 9 prolapsam restituit srovnává 2, 63, 3. Odstavce oba byly již vytištěny, když sešit řečený nás došel, i nemohly tudy vypuštěny býti.

neidy se kladou, znova v úvahu bráti. Než myslím, že jakousi omluvu svého výkladu míti budu, jestliže, pomina zprvu ostatních obtíží, ukáži jen k různým, z části úplně si odporujícím míněním v jednotlivých vydáních, jako Forbigrově, Ladewig-Schaprově, Gossrauově, Heyne-Wagnerově, Kappesově, Benoistově, Bouchotově a j., proneseným i dodám, že důvody, jež pro verše ty neb proti nim uvedeny byly, pokud mi známo, nikde souvisle a zevrubně vyloženy nebyly.

Otázka, o niž se tu jedná, jest, náležejí-li čtyři verše ony Vergiliu čili nic. Kdežto je jedni pokládají za nehodné básníka toho, shledávají je druzí býti vkusnými a krásnými. Abych hned z počátku stanovisko své v této otázce označil, rozhodně snáším se s těmi, již za nepravé mají verše ty, i pokládám stanovisko zprostředkovací, jež mezi jinými Forbiger a Ladewig-Schaper zaujímají, za nedostatečné, aby odčinilo všechny obtíže tuto se naskytující. Uvažujme nejprve důvody vnější.

V té příčině jest především k rukopisům zření míti. V lepších a starších rukopisech, náležitých ve IV. až v V. století (Med., Rom., fragm. Veron.), rovněž pak v mladších $\gamma abc\psi$ (saec. IX, X) veršů jmenovaných není. Ze starších rukopisů má je (po svědectví Forbigrově) Palatinus a některé rukopisy pozdější, ale i v těch jsou po zprávě ORibbecka 'aut Aeneidi separatim praescripti aut in margine adscripti.' Rukopisy jest tedy nepravost oněch čtyř veršů lépe stvrzena nežli pravost jich.

Dále v úvahu vzíti jest svědectví starých, především svědectví Donatovo a Serviovo. Oba spisovatelé ti svědčí pro pravost, ale podotýkají, že Varius a Tukka, kteří, jak známo, k rozkazu císaře Augusta vydání Aeneidy obstarali, je vymýtili. Slova Donata, jenž dokládá se starších zpravodajů, zní: '(Nisus) grammaticus audisse se a senioribus aiebat Varium librorum ordinem commutasse et qui tunc secundus esset in tertium locum transtulisse, etiam primi libri correxisse principium his versibus demptis:

Ille ego qui quondam cet'.

Servius pak poznamenává v úvodě svého kommentaře k Aeneidě (ed. Thilo, v Lipsku 1881, str. 2): 'Augustus vero, ne tantum opus periret, Tuccam et Varium hac lege iussit emendare, ut superflua demerent, nihil adderent tamen: unde et semiplenos eius invenimus versiculos, ut *hic cursus fuit* et aliquos detractos ut in principio, nam ab *armis* non coepit, sed sic:

Ille ego, qui quondam cet.

Et in secundo hos versus constat esse detractos:

aut ignibus aegra dedere.
Iamque adeo super unus eram, cum limina Vestae

cet. (Aen. II 566—588)'.

Zprávu svou týkající se počátečných veršů Aeneidy opakuje Servius ve svém kommentaři k v. 1. slovy: 'Multi varie disserunt, cur *ab armis* Vergilius coeperit, omnes tamen inania sentire manifestum est, cum eum constet aliunde sumpsisse principium, sicut in praemissa eius vita monstratum est'.

Co se tkne zpomenuté shora poznámky Serviovy ve příčině veršů Aen. II 566—588, pojednal o verších těch zevrubně Kvíčala (Neue Beitr. z. Verg. p. 35 n.), jenž též proti Weidnerovi dokázal, že jsou nutny a básníka nikterak nedůstojny.

Jakkoli tedy svědectví těchto starých vykladatelů i co se týče našeho místa nemůže a priori býti odmítnuto, myslím předce, že důvody mám pochybovati, že by svědectví to správným bylo pro verše naše.

Svědectví Donatovo a Serviovo dokazuje po mém soudu jen tolik, že již za jejich doby verše ty nikoli úplně jistě za Vergiliovy platily aneb což jedno jest, že již za té doby spory co do pravosti jich byly. To dokazováno jest i jinými spisovateli téměř v touž dobu náležejícími. Kdežto totiž na př. Augustinus (na konci 4. a počátku 5. věku) de Mus. V 3 všechny tyto verše, grammatik pak Pompeius (z 5. věku po Kr.) p. 241, 449 L. jen první z nich a Priscian p. 940, 1064 P. též první, resp. slova 'ille — carmen', jako Vergiliovi náležející uvádí, tvrdí vrstevník Augustinův Macrobius Sat. V 2, 8 výslovně 'quod primo versu promisisset (Vergilius) producturum se de Troiae finibus Aeneam ..... Troiae qui primus ab oris Italiam fato profugus Laviniaque venit litora'.

Otázka, jež tu učiněna byla, jak totiž byly by vůbec mohly verše ony v rukopisy vniknouti, kdyby byli Varius a Tukka, kteří právě po smrti Vergiliově obstarali první vydání Aeneidy, je vymýtili, jest zbytečna; neb není, jak Forbiger se domnívá, nemožno, že Vergil již dříve jednotlivé části svého díla přátelům svým v opisech ku čtení dal aneb že se nějakým jiným způsobem zachovaly. Než domněnka, že Varius a Tukka verše ony vymýtili, nezdá se mi pravdě podobnou. Dle Donat. Vit. Verg. § 59 (ed. Reiff.) 'edidit autem auctore Augusto Varius, sed summatim emendata, ut qui versus etiam imperfectos reliquerit' a dle Servia (praef. comm. Aen.), jenž jen potud rozchází se od Donata, že vydání Aeneidy (a tudy i vymýtění oněch veršů) netoliko Variovi, nýbrž Variovi a Tukkovi společně přikládá, obstarali tito učení přátelé Vergiliovi vydání jeho básně k rozkazu Augustovu se svědomitostí co možná největší a to takou, že i nedokončené verše v ní ponechali. Ačkoli pak poznámka Teufflova (Gesch. d. röm. Litt. § 214, 2), že ono 'superflua demere', o němž Servius na m. u. se zmiňuje, jen k variantám vztahovati se mohlo, celkem není sice nepravděpodobna, jakkoli ovšem nikterak dokázána, nemohu přes to uvěřiti, že by byli tito svědomití a obezřetní vydavatelé již první verše na prosto z básně vyloučili; oni byli by je spíše

vedlé své svědomitosti z opisů Aeneidy, v nichž se vyskytovaly (a opisy takové byly by jim, ježto důvěrnými přátely Vergiliovými a Augustovými byli, zajisté nejspíše známy bývaly), v úřední, ať tak dím, vydání přejali a to nějak označili.

Zprostředkovací mínění Forbigrovo, že verše tyto jsou Vergiliovy a že jen v těch opisech, jež básník již dříve před vlastním vydáním jednotlivým přátelům dal, za tím účelem přičiněny byly, 'ut iis qui carmina prius a se conscripta tanto cum plausu excepissent etiam hoc novum genus commendaret' a že jakýmsi nápisem 'inscriptio' byly, 'quam totum carmen in publicum emittens haud dubie non adiecisset', není nikterak odůvodněno. Verše tyto zhola nedoporoučejí 'novum carmen' přátelům, nýbrž prostě praví, že básník, jenž před tím básně bukolské složil a o rolnictví pěl, na ten čas válku předmětem své nové básně činí; nějakého doporoučení přátelům není tu stopy. Ostatně neposkytují verše ty samy o sobě bez následujícího 'arma virumque' smyslu žádného.

Posléze připomínám, že i Servius, jak se zdá, nebyl úplně přesvědčen o pravosti těchto veršů, ježto jich nevykládá, což by byl najisto učinil, kdyby byl o pravosti jich přesvědčen býval. I poznamenání při výkladu prvního verše učiněné 'c o n s t a t aliunde sumpsisse principium' jest následujícími slovy 'm u l t i varie disserunt, cur ab armis Vergilius coeperit' oslabováno; neb z nich na jevo jde, že buď ono 'constat' předce nebylo tak všeobecným aneb že onino 'multi' v pravost veršů našich nevěřili.

Shrneme-li, co dosud jsme pověděli, vidíme, že vnější důvody, totiž váha rukopisů a přímá svědectví starých, pravosti veršů oněch nedokazují, nýbrž jen stvrzují, že již od čtvrtého století aneb, je-li zpráva Donata Vit. Verg. § 60, jenž starších zpravodajů se dokládá, spolehliva, snad již i o něco dříve spor co do pravosti jich byl.

Naopak mohou vnitřní důvody uvedeny býti, jež proti pravosti veršů oněch svědčí.

Především může právem vytčeno býti, že počátek Aeneidy slovy 'arma virumque' se způsobem by se shodoval, jímž homerské epy počínají, zejména s počátečnými slovy Odyssee *ἄνδρα μοι ἔννεπε*, což tím větší má do sebe váhu, ježto známo, že Vergil nejen v celku, nýbrž i v nesčetných jednotlivostech Homera napodobil. Věc ta tedy právem od protivníků pravosti oněch veršů se uvádí, rovněž pak i následující.

Staří velmi zhusta citovali cizí básně slovy jich prvními neb aspoň prvními slovy význačnými, předmět sám vytýkajícími. Bentley v pozn. k Hor. Sat. I 3, 7 k tomu poukázal i uvedl zároveň sem náležité příklady ze spisovatelů římských i řeckých. Tak jest u Ovid. Trist. II 261 'Sumpserit, Aeneadum genetrix ubi prima, requiret, Aeneadum genetrix unde sit alma Venus' ukazováno k Lukretiově básni 'de rerum natura', jež počíná slovy 'Aeneadum genetrix'. Aeneis však u četných spisovatelů slovy 'arma' neb

'arma virumque' jest citována. Význačné jest v té příčině místo Ov. Am. I 15, 25 'Tityrus et segetes Aeneiaque arma legentur,' což nic jiného neznamená než 'carmina Bucolica legentur et Georgica et Aeneis'; dále Prop. III 32 (II 34), 63 '(Vergilium), qui nunc Aeneae Troiani suscitat arma iactaque Laviniis moenia litoribus', kteréž místo již tím jest důležito, že dávno před vydáním Aeneidy Variem a Tukkou (asi r. 26. př. Kr.) od Propertia psáno jest; Mart. VIII 56, 19 'Protinus Italiam concepit et arma virumque qui modo vix Culicem fleverat ore rudi', kde 'arma virumque' postaveno proti 'Culex' i rovno tedy jest prostému 'Aeneis'; ibd. XIV 185 'Accipe facundi Culicem, studiose Maronis, ne nucibus positis arma virumque legas'; Pers. Sat. I 96 'Arma virum nonne hoc spumosum et cortice pingui?'.

Věc ta jest tím více hodna povšimnutí, že z těchto spisovatelů jedni (Propertius a Ovidius) vrstevníci jsou Vergiliovi, druzí pak nedlouho po něm žili. Ale i později, ve 4. st. po Kr., cituje Ausonius Epigr. 137. Aeneidu tímto způsobem.

K důvodům těmto, jež obyčejně se pronášejí, může přičiněno býti toto. Vergil ukončil čtvrtou knihu Georgik upomínkou na Bukolika:

Illo Vergilium me tempore dulcis alebat
Parthenope studiis florentem ignobilis oti,
Carmina qui lusi pastorum audaxque iuventa,
Tityre te patulae cecini sub tegmine fagi.

Nebylo by věru než vydáváním vysvědčení o vlastní duševní chudobě, kdyby který básník ukonče své dílo takovouto reminiscencí na báseň předchozí dílo bezprostředně následující počal opětnou upomínkou na obě díla předcházející a to upomínkou zcela podobným způsobem pronesenou. Takového cos lze asi stěží básníku, jakým jest Vergilius, na vrub přičísti. Není nemožno, aby byl skladatel veršů 'ille ego cet.' právě oním závěrem Georgik pohnut býval podati světu onu ukázku básnického nadání svého.

Naposledy v krátkosti hodláme zkoumati, je-li správné tvrzení, že by verše ony vskutku vkusné a Vergilia důstojné byly. Nejvíce hájili mínění toho Wagner a Forbiger. Já myslím, že rozhodně jest mínění takové za mylné prohlásiti. Nehledíc ani k tomu, že verše ty pro počátek epu velice jsou nudny, chovají, i co se jednotlivostí týče, v sobě mnoho podivného a mimo to mluvnické tvrdosti i nesprávnosti, tak že vůbec žádnému lepšímu básníku a obzvláště Vergiliu přičteny býti nemohou, Vergiliu, jenž přes mnohé nedostatky a vady, jichž básně jeho nejsou úplně prosty, hlavně vkusností i krásou mluvy své k nejlepším básníkům náleží, jež písemnictví římské vůbec má.

Hned z počátku nelze vskutku seznati, jak dlužno slova 'ille ego . . . . at nunc cet.' konstruovati. U modulatus jest 'sum' doplniti a 'modulatus (sum)' stojí na rovni s 'coegi'; neboť pojato

jsouc za participium bylo by s egressus slovesu coegi podřízeno a neposkytovalo by smyslu žádného. Než co jest počíti s 'ille ego'? Vztahujeme-li slova ta k 'nunc horrentia Martis arma virumque cano', jest adversativná částice 'at' zbytečna a tím vadna; nezbývalo by tudy než i při 'ille ego' sloveso 'sum' doplniti. Tak také se děje od většiny vykladatelů, ani jako na př. Forbiger za analogie uvádějí místa Ov. Met. IV 226: ille ego sum, dixit, qui longum metior annum; id. Fast. III 505: illa ego sum, cui tu solitus promittere caelum a j. Než ellipse první osoby jest již sama o sobě velmi řídká (cf. RKühner Ausführl. lat. Gr. II § 5 Anm. 1; Kvíčala, Neue Beitr. p. 2); dvojí pak ellipse slovesa sum při ille ego a při modulatus v jednom a témž verši byla by zajisté velmi tvrdá a sotva mohla by doložena býti podobnými příklady. Máme proto při spojení těchto veršů alternativu: buď jest zvoliti zbytečné, vadné 'at', aneb tvrdou dvojí ellipsi slovesa 'sum'. Kdyby jinak verše naše správny a nezávadny byly, nebylo by ellipsi té zvláštní váhy přikládati; takto však, kdy i jiné vady a tvrdosti v nich se naskytují, nelze jí se zřetele pouštěti, nýbrž třeba jest ji za jeden z oněch důvodů pokládati, jimiž veršovník nedosti vycvičený se poznává.

Násilná jest dále konstrukce 'vicina coegi, ut quamvis avido parerent arva colono' t. j. oddělení substantiva a k němu náležitého adjektiva tím způsobem, že adjektivum jako předmět ku coegi, substantivum arva však jako podmět ve větu na 'ut' závislou položeno jest. Ani Forbiger ani jiný z vydavatelů neuvádí příkladů odloučení slov tak násilného. Nejpříbuznějšími byly by příklady Hor. Epod. II 37: quis non malarum quas amor curas habet haec inter obliviscitur? a id. Sat. I 4, 2 atque alii quorum comoedia prisca virorum est (= alii viri quorum); než ty jako věty relativné, v nichž, jak známo, volnější postavení i přesmyknutí slov se vyskýtá, nemají daleko té tvrdosti do sebe jako místo, o němž jednáme.

Nad to vyskytuje se cogere s ut vůbec velmi zřídka (cf. Dräger Hist. Synt. II 234.) a co se týče zejména Vergilia, nelze vazby té u něho dokázati. Nemnohá místa, jež pro tuto vazbu se uvádějí, náležejí vesměs prose neb mluvě komiků, jež, jak povědomo, obyčejné mluvě prosaické valně se blíží, z básníků klassických uvádí se jediný Horatius Epist. I 9, 2; než zde spojeno cogere s rogare a zevrubněji určeno ablativem prece (prece cogit) i vyjadřuje tudy vlastně více pojem snažné, úsilovné prosby než ponětí jakého nucení.

Dále jest přídavek 'vicina' při 'arva' velmi nudným a zbytečným. Vicina mohou tu býti arva jen vzhledem k silvis; pak však jest silvis způsobem dvojím pojato, jedenkráte jako ablativ závislý na egressus, podruhé jako dativ závislý na vicina. Jakkoli takovýto dvojitý vztah sám o sobě nebyl by bezpříkladným, předce není otázka neoprávněna, proč arva, jež básník nutí, ut avido

colono parerent, právě jsou 'silvis vicina'. Slovo to jest zde zbytečné i nemá asi účelu jiného než tři slabiky (— — ⏑) vytvořiti a neschopnému veršovníku pomoci verš vyplniti. Spojení částice quamvis s adjektivem ve významě superlativu (quamvis avido = vel avidissimo) vyskytuje se ovšem u prosaiků a komiků (cf. Kritz ad Sall. Cat. 23, 6; RKühner Ausführl. lat. Gramm. II § 221, 5 Anm. 3, Draeger Hist. Synt. § 566 a § 592), než pramálo jest básnickým i není takového dokladu u žádného básníka klassického.

Nesnáze působí i slova 'gratum opus agricolis'. Nehledíme-li ani k tomu, že ne právě pěkně následuje agricolis po colono, jsme na rozpacích, k čemu vlastně jest gratum opus agricolis vztahovati. Slova ta tvoří na jisto přístavku, ale k čemu? K onomu parere rolí je vztahovati bylo by ovšem věcí nejjednodušší, ježto bezprostředně toto předchází; avšak takovému vztahu příčí se smysl úplně. Nezbývá než slova ta za apposici k celé větě 'coegi ... ut parerent colono' pojati. Kdežto v prvním případě 'opus' značilo činnost rolí (arva), znamená slovo to v druhém případě dílo Vergilia samého i nezavírá v sobě tudy vlastně nic jiného než samochválu básníkovu; v obou případech však jest to jen mdlý, nebásnický a vadný přídavek.

Z důvodů vyložených lze, tuším, s dostatek přesvědčení nabyti, že tyto nudné čtyři verše, následující jadrná slova 'arma virumque' jen oslabující, nelze uznati za pochodící od básníka Vergilia.

K otázce, kdo jest jejich původcem, nelze arci s určitostí odpověděti, nýbrž možno jen tolik říci, že jím asi byl nějaký grammatik druhého, třetího aneb nejvýše čtvrtého století.

V úzkém spojení s těmito čtyřmi verši jest otázka, jak dlužno pojati následující slova v. 1.

Arma virumque.

Ti, kteří předchozí čtyři verše za pravé pokládají, spojují ovšem 'horrentia Martis' s 'arma' i vykládají 'horrentia bella canam et fata viri'. Přídavek Martis není nutným, ježto arma i samo o sobě v přeneseném významě 'bellum' se vyskýtá. Cf. Cic. Off. II 24 arma civilia; id. Fam. II 26 ab externis armis otium est; Verg. Aen. VIII 114 Pacemne huc fertis an arma? a j. Vždyť, jak samo sebou zřejmo, náleží válka v obor působnosti Martovy a 'Martis arma' značilo by spíše 'zbraň Martovu' neb 'boje Martovy'. Tedy i po této stránce jsou zpomenuté ony čtyři verše zbytečny i smyslu vadící. Než jak dlužno slova 'arma virumque' vyložiti? Jest arma všeobecně pojati čili jen k Aeneovi vztahovati? Prvého mínění nelze připustiti; neb básník pěje jen o válkách a bojích, jichž Aeneas buď přímo neb nepřímo se účastnil. Výkladu 'bella cano et fata viri' nelze tedy schváliti, a to tím méně, ježto ve 'fata viri' spolu již války zahrnuty by byly, s nimiž

Aeneas ve spojení byl a jež značnou část oněch tvoří. Je-li tudy tomu tak a nutno-li zpomenutý výklad zavrhnouti, nezbývá než tak zvané ἓν διὰ δυοῖν stanoviti. Ovšem při stanovení takovýchto hendiadyí často daleko se zabíhá. Tak překročil na př. Naegelsbach ve své jinak výtečné stilistice slušnou míru v příčině té (cf. § 73, 2 str. 197 n.), sveden jsa asi úslovími německými, a příklady Forbigrovy k Georg. II 192 uvedené jest na jisto o polovici zmenšiti.*) Draeger (Hist. Synt. II 12 n.) nesprávnost tohoto výkladu na četných příkladech rozličných auktorů zřejmě dokázal.

Stanovíme-li v 'arma virumque' hendiadys, naskytuje se nám otázka, který pojem dlužno pokládati za logicky podřízený, arma-li či virum t. j. je-li 'arma virumque' bráti ve smyslu 'arma viri' = 'bella viri', jak to činí na př. Bouchot („il faut traduire 'arma virumque' comme s'il y avait arma viri"), či ve smyslu 'armatum virum' = 'bojovník' 'hrdina'.

Proti první domněnce svědčí sám obsah Aeneidy, jež zajisté jedná nejen o bojích Aeneových, nýbrž i o různých jiných osudech a příhodách jeho, zejména však ta věc, že při takovémto pojetí slov arma virumque přídavek ve v. 5 následující 'multa quoque et bello passus' neobyčejně mdlým, ba přímo nesnesitelným by byl. Jest tudy arma uznati za logicky podřízené výrazu virum smyslem 'armatum' či 'armis clarum virum' = 'muže ozbrojeného', 'muže válečného, bojovného, hrdinného'. Výklad ten podpory dochází následujícím 'multum ille et terris iactatus et alto', jež na Aeneovo bloudění na moři i souši se vztahuje, jakož i slovy 'multa quoque et bello passus', jež k jeho zápasům se odnášejí, přídavky, jež nám takřka in nuce obsah celé Aeneidy podávají. Že spojení arma virumque tak pojato býti může, svědčí Aen. XI 747 volat igneus aequore Tarchon arma virumque ferens (= armatum virum), rovněž Sil. It. IV 11 Mavors strepit et ciet arma virosque. Zcela týmž smyslem jako na našem místě arma virumque bylo by dle Wagnera a Forbigra i Aen. I 566 virtutesque virosque řečeno — Wagner vykládá slova ta smyslem 'viros eximia virtutis laude condecoratos' —, než zvoliti dlužno Heyneův výklad smyslem virtutes virorum (srvn. Kvíčala, Neue Beitr. str. 149). Vhodné analogie k našemu místu poskytuje i Wagnerem uvedené místo z Catulla LXVIII 90 Troia virum et virtutum omnium acerba cinis.

Že zejména i vrstevníci Vergiliovi místu tak rozuměli, ukazuje Ovid. Trist. II 534 Aeneidos auctor contulit in Tyrios arma virumque toros. Cf. Draeger Hist. Synt. II p. 17.

---

*) Rovněž tomu tak ve velmi mnohých spisech výhradně o hendiadyi jednajících: G. F. W. Müller Phil. VII 297 n.; O. L. Roth de Taciti synonymis et per figuram hendiadys dictis. Norimbergae 1826. Phil. Spitta de Taciti in componendis enuntiatis ratione, pars prior, cap. II. S chvály hodnou obezřetností a opatrností jedná o otázce této Ulbricht v pojednání 'Taciti qui ad figuram hendiadyoin referuntur ex minoribus scriptis locos congessit atque interpretatus est cet' (Freiburg 1874).

Aen. v. 8 a násl.

Musa, mihi causas memora, quo numine laeso
Quidve dolens regina deum tot volvere casus
Insignem pietate virum tot adire labores
Impulerit.

Ač uznávám i schvaluji důvody, jimiž Kvíčala (Vergil-Studien str. 4 n. a List. fil. a paed. VI 195) různé pokusy vyložiti velmi nesnadné místo toto bystře vyvrátil, předce nemohu pochybností zatajiti, jež se mi naskytly ve příčině Dietschova výkladu Kvíčalou schvalovaného. 'Warum soll es unzulässig sein' praví Kvíčala na str. 6 'numine in der zunächst liegenden Bedeutung „Gottheit" zu nehmen? Man wird vielleicht einwenden, dass Juno sich um eine von Aeneas einer anderen Gottheit zugefügte Beleidigung nicht zu kümmern brauchte und den Aeneas nicht verfolgen musste. Aber wird nicht eben gerade an unserer Stelle Juno regina deum genannt? Dass die Königin der Götter auch die einem anderen numen zugefügte Beleidigung strafen kann, ist doch nichts so befremdendes, dass man deshalb zu den gezwungensten Erklärungen des Wortes numen oder zu Conjecturen seine Zuflucht nehmen müsste'. Proti důvodům těm mohlo by snad namítnuto býti, že Jovovi, pravému králi bohů, přísluší příkoří jiným bohům učiněných mstíti, nejsou-li tito s to, aby sami tak učinili. Jestiť Juno regina deum vlastně jen potud, že jest chotí krále Jova. Z té příčiny požívá sice větší vážnosti i větší úcty než božstva ostatní i vyžaduje jich také sama (srvn. na př. v. 46 n.), avšak zvláštní obor působnosti jako choti Jovově jí předce nepřináleží. Výraz regina deum jest tu po mém mínění bez zvláštního účelu, jenom za změnou položen, ježto jméno 'Iuno' ve v. 4 se vyskytuje a ve v. 15 opětně. Tak zajisté užíváno u básníků a zejména u Vergilia často místo příslušných jmen vlastních různých opisů jich, aniž kladena váha na vlastní význam opisů těch neb příčinu jich. Tak řečeno Aen. I 65 místo 'Iuppiter' 'divom pater atque hominum rex', v. 254 'hominum sator', v. 297 'Maia genitus' místo Mercurius bez zvláštního rozdílu neb jakého důrazu. V. 257 zove Juppiter Venuši prostě 'Cytherea', ač bychom tu něžnějšího nějakého výrazu očekávali. Venuše užívá ve své řeči k Jovovi I 229 a násl. oslovení 'o qui res hominumque deumque aeternis regis imperiis', v. 237 'genitor', v. 241 'rex magne' bez rozdílu, promiscue, bez zvláštního zření k povaze příslušného místa. Taktéž ani podobné tvrzení Serviovo k Aen. I 23 a IV 92, s nímž i Forbiger srovnávati se zdá, není odůvodněno; Servius totiž praví na prvém místě: 'Saturnia autem nomen quasi ad crudelitatem aptum posuit; Vergilius enim, ubicumque Iovi vel Iunoni nomen adiungit, causas eis crudelitatis adnectit' a k Aen. IV 92 'ubi nociturnam Iunonem poeta vult ostendere Saturniam dicit....; ubi autem propitiare eam [sc.

Iunonem] promittit ait Iunonis magnae (III 437), et iterum cet'. Nesprávnost tohoto tvrzení lze mnohými místy dokázati. Tak čteme na př. Aen. I 36 'cum Iuno aeternum servans sub pectore volnus', VII 330 'Quam (totiž Allecto) Iuno his acuit verbis' a jinde často, kde o nějakém 'propitiare' nemůže býti řeči; naopak čteme Aen. IX 802, X 659, XII 156 Saturnia, kde jeví se Iuno ochranitelkou i pomocnicí. Aen. IV 92 stojí 'cara Iovis coniunx' na rovni se 'Saturnia', IV 372 čteme vedlé 'Iuno' místo 'Iuppiter' 'Saturnius' a XII 178 modlí se Aeneas 'Et pater omnipotens et tu, Saturnia coniunx..... inclute Mavors cet', kde jistě vedlejšího takového významu v slově onom hledati nelze.

Není tudy po mém mínění ani na našem místě nutno slov 'regina deum' zvláště vytýkati aneb jim zvláštního účelu přikládati i vyvozovati z toho, co vyvozuje Dietsch.

Proti výkladu Dietschovu svědčí dále i ta věc, že básník 'pietas' Aeneovu výslovně připomíná, nazývaje jej 'virum pietate insignem'. Bylo by nesnadno obé v jedné a též větě v souhlas uvésti. Jestliže v skutku Aeneas jaké božstvo urazil a tím mstu Junoninu si způsobil, nemohl by slušně 'vir pietate insignis' zván býti; ježto však zde právě tato jeho význačná vlastnost tak pádnými slovy se vytýká, bylo by nesnadno zde nějaké uražení božstva se strany Aeneovy předpokládati. Věc ta svědčí vedlé důvodů Kvíčalou uvedených proti výkladu 'numine laeso' smyslem 'po porušení které vůle' se zřením k Junoně samé. Neb není ani v dalším vypravování událostí Aeneidy ani zejména ve výkladu důvodů hněvu Junonina (v. 12—28) jaké stopy urážky kterého božstva Aeneem, jíž by byl hněv a mstu Junoninu tento na sebe uvalil. Jest tudy věcí nejpravděpodobnější hledati v našem místě takový smysl, jenž se podobně k Junoně odnáší jako následující 'quidve dolens', kteráž domněnka přirozeně ku konjektuře 'laesa' vede. Nutným výsledkem domněnky té jest ovšem též změna 'numine'. Příslušná sem konjektura Peerlkampova 'crimine', již mimo jiné Heyne a CSchenkl (Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1870 p. 380) schvalují, zamítána jest právem od Kvíčaly (Vergil-Studien str. 6). Proti ní svědčil by i důvod shora zpomenutý, že bychom totiž pak vinu Aeneovu uznati musili a to měrou ještě větší než při 'numine laeso', totiž crimen, dále pak, že není pravdě podobno, že by snadno srozumitelné 'quo crimine laeso' v nesnadné 'quo numine laeso' bylo porušeno bývalo.

Snad dojde moje domněnka, že dlužno tu čísti 'quo nomine laesa', trochu souhlasu. Slovo 'nomen' bylo by pak smyslem 'příčina' 'podnět' pojímati. Tím významem vyskytuje se hlavně ablativ slova toho častěji a v češtině rovná se mu předložka 'pro'. Srvn. Cic. Fam. II 1 nomine neglegentiae (pro nedbalost) suspectus; Cic. de dom. 7 extr. dico rem publicam annonae nomine in id discrimen quo vocabatur non esse venturam; id. ibd. 47; Liv. 3, 63, 5 senatus in unum diem supplicationes consulum

nomine decrevit; id. 10, 21, 6; Tac. Hist. 1, 29 non quia meo nomine paveam; id. Germ. 8 quam (captivitatem) longe impatientius feminarum suarum nomine timent a j. Některé příklady uvádí RKühner Ausführl. Gramm. II § 83 pozn. 6. Při tomto smyslu slova 'nomen', resp. nomine, užívá se 'eo nomine' významem 'k tomu konci' 'proto' a 'quo nomine' významem 'k jakému konci' 'proč'. Cf. Cic. fin. II 7 'non reprehenderentur eo nomine', Caes. BC. 3, 21, 4 (Milo) Clodio interfecto eo nomine erat damnatus; Tac. Ann. XIV 59 nomine patris (pro otce) a dále níže decretae eo nomine supplicationes; Cels. 7, 26 idque eo nomine opus fuit, ne cum adduci uncus coeperit calculus effugiat, Suet. Galb. 16, Vesp. 4; Quint. 2, 1, 2 et hi non satis credunt excepisse quae relicta erant — quo nomine gratia quoque iis habenda est — sed cet.; Vell. Pat. 1, 3 quo nomine mirari conveniat eos qui Iliaca componentes tempora, de ea regione, ut Thessalia, commemorant, id. 1, 5 nam ferme ante annos DCCCL floruit, intra mille natus est. Quo nomine non est mirandum, quod illud usurpat *οἷοι νῦν βροτοί εἰσι.* Podobně užívá se v chorvatštině 'u to ime' smyslem 'proto'.

Takovýto výklad tohoto místa hodil by se dobře nejen k smyslu celé části, nýbrž i k obyčejné vazbě při causa, po němž cur, quare, quamobrem neb podobný některý výraz následuje a jehož na tomto místě neradi pohřešujeme.

Smysl by pak byl: 'Rci mi, Muso, důvody, čím uražena královna bohů muže zbožností výtečného donutila atd.'

Na konec dodávám, že navržené čtení i z příčiny palaeografické se odporučuje a že slova 'numen' a 'nomen' jsou nad míru zhusta vespolek v rukopisech zaměněna. Tak čte se Aen. IV 94 'magnum et memorabile numen', ač v některých rukopisech jest 'nomen', jež i Connington a ORibbeck (ve vydání menším) za příčinou Aen. II 583 (memorabile nomen) a Ovid. Met. X 608 (magnum et memorabile nomen) v text přijali. Záměna těchto dvou slov v rukopisech vyskytuje se Aen. V 768, VII 385, VIII 382 (na tomto místě přijato 'nomen' dle Gud. a Leid. ORibbeckem v text);
u
XI 846 má Pragensis nomine. Z Horatia uvádím Carm. III 21, 6; Epod. 15, 3; Epist. II 1, 16; Corte (k Lukanovi I 405 a V 344) a Schuchardt (Vulgärlatein II 186) podávají též některé příklady podobné záměny nomen a numen v rukopisech se vyskytující.

Velmi poučným v této příčině jest Hor. Carm. III 21, 5, kde máme v rukopisech nejen tytéž varianty numen a nomen, nýbrž kde i 'nomen' od těch vykladatelů, jež čtení to v text přijímají (quocumque nomine), jako Naucka a Schütze, tím způsobem vykládáno jest, jakým my je pro zpomenuté místo Vergiliovo navrhujeme; též OKeller (Epilegom. p. 252 n.) rozhoduje se na onom místě Horatiově pro 'nomine'. 'Allein ich bin heute wieder' dí tam na str. 253 'sehr zweifelhaft geworden, ob die in

der Ausgabe von 1878 aufgenommene Leseart (Keller čte tam totiž quocumque numine) möglich ist. Die Phrase 'virum aliquo numine lectum' kommt mir ausserordentlich gewagt vor, und ich sehe sehr wohl ein, wie Bentley sich nach einem Ersatze von lectum durch ein anderes Participium umsah, um ein Instrumentalverhältniss zu erhalten. Anderseits habe ich in der silbernen Latinität bei Tacitus, Plinius, Seneca, Sueton u. a. genug Beispiele gefunden, wo nomine einfach = 'wegen' gebraucht ist; und was der silbernen Prosa recht ist, ist bekanntlich im allgemeinen auch der augusteischen Poesie billig. Ich trage also kein Bedenken mehr, die dem Handschriftenverhältnisse nach höchst wahrscheinlich archetypische Leseart quocumque nomine festzuhalten und in der bei den Erklärern üblichen Weise = „zu welchem Ende immer" „quamcumque ob rem" aufzufassen'.

V. 29 a násl.

His accensa super iactatos aequore toto
Troas reliquias Danaum cet.

Glaser podotýká v úvaze o Kvíčalových 'Vergil-Studien' (Jenaer Litteraturzeitung 1879 Nro. 471) k tomuto místu: 'Kvíčala bezieht mit Recht super auf his, wofür er passend Aen. I, 750 anführt. Er konnte noch mehr Beispiele geben, welche die Praeposition als bei Gemüthsaufregungen gebräuchlich erscheinen lassen'. V příčině té pak já poznamenávám, že toto užívání 'super' vůbec není časté. Kvíčala (Neue Beitr. p. 21) uvádí z Vergilia ještě Aen. X 839: multa super Lauso rogitat, Aen. IV 232: si nulla accendit tantarum gloria rerum nec super ipse sua molitur laude laborem. Kromě těchto míst vyskytuje se takto super ještě Georg. IV 559 haec super arvorum cultu pecorumque canebam et super arboribus, kde 'super' položeno smyslem de. Též náleží sem asi Aen. II 348 incipio super his, kde kromě jiných Benoist mylně vykládá '*super* est adverbe, *his* datif pour *ad hos*'. Ve příčině místa toho srvn. Kvíčala m. u. str. 20 n., jenž ještě uvádí Cic. Att. X 8, 10 sed hac super re nimis, ibd. XVI, 6, 1 hac super re scribam ad te Regio.

Z Horatia lze uvésti Carm. III 8, 17 mitte civilis super urbe curas; Carm. saec. 18 patrumque prosperes decreta super iugandis feminis prolisque novae feracis lege marita; Epist. II 3, 429 pallescet super his není správně vyloženo u Krügra slovem 'praeterea'.

Některé příklady z archaistické latiny uvádí Holtze (Syntaxis priscorum scriptorum lat. I 86) a ADraeger (hist. Synt. I, § 300 B 4); srvn. též RKühner LG. II § 109, str. 416.

Za analogii k tomuto užívání slova super mohlo by snad vedlé německého 'über' řecké *ὑπέρ* uvedeno býti. Srvn. Soph. Ant. 923 *τοῖσιν ἄγουσιν κλαύμαθ' ὑπάρξει βραδυτῆτος ὕπερ,*

Aesch. Choeph. 501 ὑπὲρ σοῦ τοιάδ' ἔστ' ὀδύρματα; id. Prom. 66 σῶν ὑπὲρ στένω πόνων a j. Srvn. RKühner Ausführl. griech. Gramm. II² § 435. Podobně užívá se i ve slovanštině 'nad'; srvn. Miklosich Synt. der sl. Sprachen p. 751, 23 b.

Exegetické příspěvky k 64. básni Catullově.

Napsal K. Cumpfe.

Ve verši 15. básně 65. čteme tato slova:

Sed tamen in tantis maeroribus, Ortale, mitto,
Haec expressa tibi carmina Battiadae,

v básni pak následující zachován nám překlad pověstné básně Kallimachovy *Πλόκαμος Βερενίκης*. Mimo toto místo zmiňuje se Catullus ještě v básni 116. o „carmina Battiadae". Ježto na obou místech vyskýtá se plural „carmina", pátráno pilně po jiném ještě překladě, než jest překlad v básni 66., jenž může se doložiti i několika zlomky Kallimachovými.[1]) A tu oddělili někteří v. 19—24 básně 65. od veršů ostatních, pokládajíce je za samostatný zlomek z překladu některé jiné básně Kallimachovy.[2])

Než kdo uváží, že Catullus v přemnohých věcech vzory alexandrijskými se řídil, ponechá verše ty na místě původním, ač celá báseň bez nich končila by se zajisté vhodněji. Proto obrátili jiní zřetel svůj k známé básni 64., vidouce v ní překlad některé z básní Kallimachových nám ztracených.[3]) Větší část vydavatelů spatřuje však v této básni samostatný plod básníka římského, zpracovaný po způsobu básníků alexandrijských jak obsahem tak formou.[4]) Tlumočníkem prvého mínění jest Riese, druhé pak zastával nejvíce Haupt.

---

[1]) Srvn. verše 7—10 (Catulla cituji dle vydání Müllerova z r. 1874) a Kallimach. zl. 34 (Schneiderova vydání); v. 40. a zl. 35 b; v. 48 a zl. 35 c.

[2]) Rossbach ve svém vydání z r. 1854 v praef. str. XVII; zvlášť obšírně snaží se odůvodniti nutnost rozděliti báseň 65. R. Westphal: Catulls Gedichte in ihrem geschichtlichen Zusammenhange, Breslau 1867 str. 253 násl.; s tím souhlasili Dilthey de Callimachi Cydippa p. 65 a Schneider.

[3]) Riese snažil se to dokázati v Rhein. Mus. XXI. str. 501; i později trval při své hypothese v Jahns Jahrbücher 1874 str. 377; Merkel ad Ibin p. 359; Teuffel: Gesch. der röm. Lit.³ str. 425.

[4]) Haupt: Index lection. Berol. univ. 1855 a nejnověji Schulze: Fleckeis. Jahrbücher 1882, 3 sv. str. 205. Schneider vyslovuje se na několika místech ostře proti mínění Rieseovu II, 162; 488, 791.

Proberouce stručně důvody Riesovy, pokusíme se dokázati, že není příliš těžko vyvrátiti je, a že mínění Hauptovo jest daleko pravděpodobnější; k dotvrzení jeho ještě mnoho uvedeme, nač posud ukázáno nebylo.

a) Co se pluralu „carmina" týká, míním, že můžeme jej vyložiti ve smyslu „verše" a zcela dobře míniti jím jednu báseň;[1]) při tom i to na paměti míti dlužno, že snad některé básně Catullovy nezachovaly se, jakož máme několik zlomků z jeho sbírky „Priapea".[2])

b) Riese srovnává tři zlomky Kallimachovy s jednotlivými verši básně 64., a to:

zl. 183: *ἦ ἄφαρον φαρόωσι, μέλει δέ φιν ὄμπνιον ἔργον*;
v. 39: Non humilis curvis purgatur vinea rastris;
zl. 249: *Θηρὸς ἐρωήσας ὀλοὸν κρέας . . . ῥῖψε*
Πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμήναντα[3])
v. 110: Sic domito saevum prostravit corpore Theseus
Nequidquam vanis iactantem cornua ventis;
zl. 455: *Ἀβάλε μηδ᾽ ἀβόλησαν*
v. 171: utinam ne tempore primo
Gnosia Cecropiae tetigissent litora puppes.

První a třetí zlomek nemá, jak patrno, veliké podobnosti s verši, jež jsou dle Riesea překladem; zcela jinak jeví se shoda několika zachovaných zlomků z „*Πλόκαμος Βερενίκης*" s příslušnými verši v zachovaném překladě Catullově. Třetí zlomek, nehledíme-li k tomu, že Riese konjekturou k potřebě své si jej sestavil, může arci pocházeti z básně Kallimachovy, jež Theseův boj měla za předmět, ale byl to bezpochyby zápas jeho s býkem Marathonským.[4])

---

[1]) Schulze uvádí dvě místa Catullova z kommentáře Ellisova, totiž 61, 13 a 64, 383, kde prý „carmina" praví se o básni jediné. Než na místě prvém vyložíme „nuptialia carmina" spíše ve významu „svatební písně"; verše 382—383

talia praefantes quondam felicia Pelei
Carmina divino cecinerunt pectore Parcae,

jimiž odkazuje se k předcházející písni Sudiček, nabývají pravého objasnění v. 321: Talia divino fuderunt carmine fata — Carmine, perfidiae . . ., načež píseň ta následuje. Srovnáním obou míst poznáváme, že slovem „carmina" jedna báseň nebo píseň se míní.

[2]) Schneider Call. II, 161 spatřuje v onom výrazu více překladů, ale míní, že Catullus poslal Corneliovi pouze výběr a v něm překlad z Kallimacha.

[3]) Zlomek ten však Riese teprve konjekturou si upravil. Jako Kallimachova slova uvozují se pouze: *Θηρὸς ἐρωήσας ὀλοὸν κέρας . . .*, část druhá náleží básníku neznámému; než zdá se, že to jest též verš Kallimachův. Proto spojil Riese oba zlomky, při čemž v první části z domyslu položil *κρέας* = *σῶμα*.

[4]) Tak ve slavné básni Hekale, již Naeke (Opusc. phil. vol. II.) na základě různých zpráv a sporých zlomků s velikou bedlivostí snažil

c) V básni 64. setkáváme se s mnohými místy, která jsou dosti zřejmým napodobením básníků jiných. Haupt v pojednání svrchu uvedeném poukázal k těmto: v. 204 a Ilias I, 528; v. 269 a Il. IV, 422; v. 96 a Theokr. XV, 100; v. 284 a Hym. na Cereru v. 13 a 14; zlomek Eufor. 158 a v. 30. Riese snaží se úkaz ten, jenž mínění jeho stojí na odpor, seslabiti jednak tím, že prý v příkladech z Homera vzatých záleží podobnost pouze v obecné myšlénce, jež žádnému řeckému básníku nemohla býti cizí; co pak se veršů Euforionových a Theokritových týká, to vysvětluje z tehdejšího obyčeje, citovati verše současných nebo dřívějších básníků ze zdvořilosti, tak že onen verš Theokritův byl by přejal ve svou báseň Kallimachos a mladší Euforion zase verš Kallimachův. Že zvyk ten byl, jest arci známo, avšak jest pochybno, jsme-li oprávněni uváděti zvyk tento v jednotlivých případech za důvod pro mínění jinak dosti pochybné. [1])

Jiné příklady napodobení uvádí Schulze v pojednání svrchu zpomenutém, než mnohé nejsou vhodné pro všeobecnost myšlénky, která od mnohých básníků byla vyjádřena způsobem podobným, tak že nelze ani s pravděpodobností tvrditi, že by Catullus to či ono místo byl měl na mysli. [2])

Že Catullus při skládání své básně k Medei Euripidově, jakož i k Apolloniu Rhodskému nejednou zřetel obrátil, o tom, tuším, nelze pochybovati, přihlédneme-li k příslušným místům blíže. Tak srovnati lze začátek Medeie:

---

se rekonstruovati, byl důležitým momentem zápas Theseův s býkem Marathonským (Naeke str. 6 násl.); tam Naeke vztahuje zlomek *ϑηρὸς ἐρωήσας ὀλοὸν κέρας* (str. 253), což proti Rieseovi svědčí; též druhá část zlomku, ač-li Kallimachův jest, mohla se vhodně vztahovati sem. O Minotaurovi však myslí Naeke, že v básni té vůbec jednáno nebylo (str. 27).

[1]) Riese odkazuje k příkladům uvedeným u Diltheye: De Call. Cydippa, str. 109 pozn. 2. Podotýkám, že u latinských básníků setkáváme se s úkazem podobným. Ale mnozí zabíhají ve stránce té příliš daleko, vidouce v reminiscencích zhusta nahodilých úmyslné napodobení, jakkoli jsou četné doklady toho, že básníci s vědomím a úmyslem celé verše svých předchůdců nebo vrstevníků ve své plody přijímali. O Ovidiovi dosvědčuje to již rhetor Seneka (p. 27, 24 Kiesl.): Itaque fecisse illum quod in multis aliis versibus Vergilii fecerat, non subripiendi causa, sed palam mutuandi, hoc animo, ut vellet agnosci; srvn. Baehrens vydání Flakkových Argonautik praef. VI—VIII a Zingerle: Ovidius und sein Verhältniss zu den Vorgängern und gleichzeitigen Dichtern, kde hojná sbírka příkladů se nalézá.

[2]) Schulze srovnává na př. Eur. Troad. v. 419: *Ἀργεῖ' ὀνείδη καὶ Φρυγῶν ἐπαινέσεις ἀνέμοις φέρεσθαι παραδίδωμ'* a Catull. v. 142: Quae cuncta aerii discerpunt irrita venti. Zde záleží podobnost jen v myšlénce, než forma jest jiná Rčení taká byla příslovím obecně známým; srvn. na př. Apoll. Rh. I, 1335: *ἀλλ' ἀνέμοισιν δώομεν ἀμπλακίην*; Lukret. IV, 929: tu fac, ne ventis verba profundam; Tibullus I, 4, 21; III, 6, 50; I, 5, 36; Ovid. Am. I, 6, 42; Met. VIII, 134; Heroid. 2, 25; Verg. Aen. XI, 795; Aen. IX, 312: sed aurae Omnia discerpunt et nubibus irrita donant; Cat. car. 30, 10: ac tua dicta omnia factaque Ventos irrita

Εἴθ' ὤφελ' Ἀργοῦς μὴ διαπτάσθαι σκάφος
Κόλχων ἐς αἶαν κυανέας Συμπληγάδας
μηδ' ἐν νάπαισι Πηλίου πεσεῖν ποτε
τμηθεῖσα πεύκη, μηδ' ἐρετμῶσαι χέρας
ἀνδρῶν ἀριστέων, οἳ τὸ πάγχρυσον δέρος...

a básně Catullovy:

Peliaco quondam prognatae vertice pinus
Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas
Phasidos ad fluctus et fines Aeetaeos,
Cum lecti iuvenes, Argivae robora pubis,
Auratam optantes Colchis avertere pellem. . .[1])

Mimo to srovnati lze s počátkem Catullovy básně Apoll. Rhod. Argon. I, 540 a násl.; III, 340 a násl.; zvláště v. 9: ipsa levi fecit volitantem flamine currum ... a Argon I, 111: *αὐτὴ γὰρ καὶ νῆα θοὴν κάμε...*

Ve v. 12. a násl. líčí Catullus, kterak Nereovny, zříce první loď, zjev pro ně neobyčejný, s podivem nořily se z hlubin mořských; zvláště v. 14—15:

Emersere freti canenti e gurgite vultus
Aequoreae monstrum Nereides admirantes.

Slova ta upomínají na Argon. I, 547, kde bohové dívali se na loď s nebe a Nymfy s vrchů:

πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ
νῆα καὶ ἡμιθέων ἀνδρῶν μένος, οἳ τότ' ἄριστοι
πόντον ἐπιπλώεσκον· ἐπ' ἀκροτάτῃσι δὲ νύμφαι
Πηλιάδες κορυφῇσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι

a na Moschovu Europu v. 115 a násl.; zvláště v. 117:

Νηρεΐδες δ' ἀνέδυσαν ὑπὲξ ἁλός, αἳ δ' ἄρα πᾶσαι...,

kde se mluví o radosti, s jakou Nereovny a jiní mořští obyvatelé provázeli slíčnou dívku na hřbetě býka se vezoucí. Vzorem básníkům těm byl asi známý obraz z Homerovy Il. XIII, 27, kde Poseidon po moři jel, provázen jsa svými radujícími se poddanými:

βῆ δ' ἐλάαν ἐπὶ κύματ'· ἄταλλε δὲ κήτε' ὑπ' αὐτοῦ
πάντοθεν ἐκ κευθμῶν οὐδ' ἠγνοίησεν ἄνακτα.[2])

---

ferre et nebulas aerias sinis; sr. 64, 59 a jiná. Též nevhodně srovnává Theokr. XXIII (Ahrens) v. 37: *νῦν μὲν κηπὶ τὰ χρύσεα μᾶλ' ἕνεκεν σέθεν* a Cat. 64, 5: auratam optantes Colchis avertere pellem ...

[1]) Sr. Enniův zlomek Medeie u Cic. Tuscul. Disp. I, 45: delecti viri Vecti petebant pellem inauratam arietis a Verg. Ekl. IV, 34: quae vehat Argo delectos heroas.

[2]) Catulla bezpochyby napodobil Verg. Aen. VIII, 91, kde o lodi plující se praví: mirantur et undae Miratur nemus insuetum fulgentia longe ... Že nalézají se u Vergilia reminiscence z Catulla, jest jisto;

Koberec, na který Thetis usedla, zobrazoval umělým vyšíváním nešťastnou Ariadnu, zanechanou na ostrově Dii. Snad vzpomněl si básník na Apolloniova Iasona, jemuž Athena darovala nachový plášť uměle vyšívaný (Arg. I, v. 721—766). Jako Apollonios uzavírá popis onoho pláště ve v. 768 slovy:

τοῖ' ἄρα δῶρα θεᾶς Τριτωνίδος ἦεν 'Αθήνης,

tak Catullus po rozsáhlé episodě ukazuje v. 265 k počátku: Talibus amplifice vestis decorata figuris Pulvinar complexa suo velabat amictu.[1]) V líčení nářku Ariadnina tanula Catullovi bez odporu na mysli Euripidova Medeia, než v jednotlivostech těžko určiti, kam až sáhalo úmyslné napodobení Catullovo. Srvn. na př. Med. v. 502: *νῦν ποῖ τράπωμαι*; Cat. v. 177: Nam quo me referam? O vzniku lásky v srdci Ariadnině (v. 91—100) srovnati lze podobné líčení u Apoll. III. v. 286. K sňatku Thetidinu a Peleovu přinesl Cheiron darem obrovskou kytici (v. 279); též u Apollonia Nymfy obdarovaly Iasona a Medeii květinami (IV. 1142 a 1181).

Ze stručného výkladu toho, tuším, vychází na jevo, že není podstatných důvodů, proč bychom báseň tuto měli za překlad některé básně Kallimachovy, ježto vše nasvědčuje tomu, že složena jest dle vzorů epyllií alexandrijských, obsahujíc mimo to reminiscence z rozličných básníků. Dovozovati obšírně, v čem jeví se alexandrijský ráz básně této, bylo by zbytečno, protože každý přečta ji o tom se přesvědčí. Zmíním se jen stručně o některých zvláštnostech, v nichž básníci doby alexandrijské, zejmena Kallimachos, si libovali, opíraje se o výsledky, jichž dodělali se Naeke, Dilthey a Schneider ve spisech svrchu uvedených. Básníci ti a jich následovníci uváděli čtenáře rádi „in medias res" beze všeho prooemia;[2]) epické vypravování bylo téměř kostrou; maso a krev její tvořily obšírné, lyrické části, jež pokládali básníci

---

zvláště v líčení neblahé lásky Didoniny a nářků opuštěné Ariadny u Catulla nalézáme toho hojné doklady; srvn. příklady uvedené v Kvíčalových: Neue Beiträge zur Erklärung der Aeneis 1881 str. 107—108; str. 197 pozn. 1. Podobně praví skladatel básně Ciris, jež jest kompilací z Catulla a Vergilia, ve v. 390:

Complures illam Nymphae mirantur in undis,
Miratur pater Oceanus et candida Tethys . . .

Srvn. Ovid. Am. II, 11, 1:

Prima malas docuit mirantibus aequoris undis
Peliaco pinus vertice caesa vias.

[1]) Tak také v Moschově Europě končí se popis umělého košíku, jenž zaujímá v. 37—61, slovy:

τοῖος ἔην τάλαρος περικαλλέος Εὐρωπείης.

Podobný orbis narrationis nalézá se i při menších částech u mnohých básníků; u Vergilia poukázal k tomu Kvíčala: Neue Beiträge etc. str. 94.

[2]) Srvn. Theokritovo epyllion Herakliskos, Moschovu Europu a Megaru, Kallimachovu báseň *Πλόκαμος Βερενίκης;* taký začátek nalézá se i u Catulla.

za nejdůležitější okrasu poetických skladeb; báseň nepostupovala nepřetržitým proudem, proplétána jsouc digressemi a episodami obsahu přerůzného.[1]) Odtud nesouměrnost v provedení jednotlivých částí; na jedné straně přeobšírné líčení podrobností, na druhé úsečný postup vypravování.[2])

Také časté rhetorické otázky, výkřiky a p. oblibovali sobě básníci alexandrijští, razíce si jimi mnohdy přechod od jedné části ke druhé. Totéž dle jejich příkladu činil Catullus; srv. v. 116: Sed quid ego a primo digressus carmine plura . . .; v. 164: Sed quid ego ignaris nequicquam conqueror auris; v. 177 a násl.: Nam quo me referam? quali spe perdita nitar? Idomeneosne petam montes? a, gurgite lato Discernens ponti truculentum ubi dividit aequor? An patris auxilium sperem? atd. S příklady těmi srovnati lze Argon. I, 649: *ἀλλὰ τί μύθους Αἰθαλίδεω χρειώ με διηνεκέως ἀγορεύειν*; a III, 1095: *ἀλλὰ τί ἦ τάδε τοι μεταμώνια πάντ' ἀγορεύω, ἡμετέρους τε δόμους τηλεκλείτην τ' Ἀριάδνην.*[3]) Zvláště rádi vkládali básníci alexandrijští žalostné monology, nářky oplývající, aby čtoucí tím více dojali; i v básni Catullově tvoří naříkání Ariadnino hlavní jádro celku.[4]) Známo, že titíž básníci nedali ujíti si příležitosti, kde učenost svou na odiv mohli stavěti, a Catullus přidržel se jich i ve stránce této; srvn. na p. líčení bakchantek ve v. 255 a násl.; popis Sudiček ve v. 305 a násl. atd.[5])

Konečně nemůžeme pominouti mlčením, že Tzetzes k Lykofronovi p. 261 (Müller) připomíná jakési epithalamium Hesiodovo: *ἐς Πηλέα καὶ Θέτιν* a p. 459 báseň Agamestora Farsalského v elegickém rozměru sepsanou *περὶ τῶν Θέτιδος γάμων*, jakkoli nám nelze nic jistého o básních těch tvrditi.

Ve v. 26 a násl. čteme:

Thessaliae columen Peleu, cui Iuppiter ipse,
Ipse suos divum genitor c o n c e s s i t amores,

---

[1]) Známo, že Kallimachos nenáviděl *διηνεκὲς ἄεισμα*; srv. Naeke II, p. 34.

[2]) Doklady toho hojné nalezne čtenář v básni, o níž jednáme. Báseň ta v ruk. G. jest rozdělena ve dvě části, z nichž první (v. 1—323) nadepsána Argonautika, a druhá (323 až do konce) Epithalamium Thetidis et Pelei. Hlavní část tvoří vypravování o Ariadně na Dii Theseem zanechané (v. 52—264), v něž vloženo líčení dřívější výpravy Theseovy na Kretu a vítězství pomocí Ariadninou (v. 76—115), smrt otce jeho jako trest nevěry synovy, ježto zapomněl zaměniti černé plachty (v. 207—246).

[3]) Jindy užívá jako přechodu věty: Nam perhibent olim v. 76 a Namque ferunt olim v. 212; i skladatel pozdních Argonautik Orfeovi přičítaných užívá ve v. 475: *Ἀλλὰ τί σοι περὶ τῶνδε πολὺν λόγον* . . .

[4]) Zaujímať verše 132—201. Kallimachos byl mistrem v dojemném líčení žalu a bolu; tak v Hekale (sr. Naeke II, p. 233 sl.), v Cydippě, Dilthey pag. 46.

[5]) Vlastnosti svrchu uvedené můžeme na jisto stopovati v překladu Kallimachovy Kštice Bereniky u Cat. car. 66.

Tene Thetis tenuit pulcherrima Nereine?
Tene suam Tethys c o n c e s s i t ducere neptem?

Apollonios Rhodský mluví o sňatku Thetidy a Pelea v Arg. IV, 780 a násl. jako o události již minulé. „Zeus“, vypravuje Hera, „zamiloval si Thetidu, jež však z úcty a bázně před Herou nástrahám jeho se vyhýbala (IV. v. 794), ale dověděv se od Themidy, že potomek ze spojení toho narozený byl by mocnější svého otce, upustil od ní a dovolil, aby se provdala za smrtelníka“; praviť Hera ve v. 800: *τῷ καί σε λιλαιόμενος μεθέηκεν*, kterýž výraz odpovídá Catullovu c o n c e s s i t.[1]) Catullus nezmiňuje se o příčině, proč Juppiter dovolil Thetidě, by provdala se za Pelea, ale nechává vzniknouti lásku v Peleovi, jenž zřel Thetidu, když zároveň s jinými Nereovnami s podivem dívala se na plující koráb (v. 19 a násl.):

Tum Thetidis Peleus incensus fertur amore,
Tum Thetis humanos non despexit hymenaeos,
Tum Thetidi pater ipse iugandum Pelea sanxit.[2])

Básník vedlé způsobu alexandrijského ve tři verše shrnul celý děj vzniknutí lásky mezi Peleem a Thetidou, pospíchaje od epického vypravování k lyrickému líčení. Taktéž u Tibulla (I, V, 45) a Valeria Flakka I, 130 podala se Thetis dobrovolně Peleovi, kdežto dle Ovidia (Met. XI, 235) musil ji v jeskyni Haemonské přepadnouti a překonati.

V. 22: O nimis optato saeclorum tempore nati
Heroes, salvete, deum genus, o bona m a t e r
Progenies, salvete iter . . .
Vos ego saepe meo, vos carmine compellabo.

Ve v. 23 má jak *O* tak *G* mater, kteréž čtení asi sotva lze vyložiti uspokojivě. Mysliliť někteří, že slovem „mater“ míní básník loď Argo, jiní Thessalii, jiní Thetidu. Patrno, že bez násilného výkladu slovo to obstáti nemůže. Na pravou cestu vede nás poznamenání schol. Veronského k Aen. V, 80: Salve sancte pater. Catullus: Salvete deum gens,[3]) o bona m a t r u m Progenies,

[1]) Že byli bohové na svatbě, Hera přičítá si za zásluhu ve v. 805: *θεοὺς δ' εἰς δαῖτα κάλεσσα πάντας ὁμῶς*; u Catulla dostavili se bohové též k slavnosti svatební (v. 268 násl.). Ovidius v Metam. XI, 227 stupňuje: in suaque Aeaciden succedere vota nepotem i u s s i t.

[2]) Místo to co do formy měl snad na mysli skladatel básně Ciris ve v. 387 a násl.:

Tum coma Sidonio florens deciditur ostro,
Tum capitur Megara et divum responsa probantur,
Tum suspensa novo ritu de navibus altis . . .

Srvn. lze i Theokr. XX, v. 14 sl. (Ahrens Incertorum Idyll. II):

καὶ πολὺ τᾷ μορφᾷ θηλύνετο, καί τι σεσαρὸς
καὶ σοβαρόν μ' ἐγέλασσεν· ἐμοὶ δ' ἄφαρ ἔζεσεν αἷμα,
καὶ χρόα φοινίχθην ὑπὸ τὤλγεος ὡς ῥόδον ἔρσᾳ.

[3]) Slovo „gens“ povstalo snadno z „genus“, jak vůbec se uznává; Madvig k Cic. de fin. V, 23 p. 733 chce psáti: deum gens, o bona ma-

salvete iter... Et hoc verbum „Salve" apud auctores bonos ter enuntiatum invenitur: Salve, Salve, resalve ter.

Z poznamenání scholiastova dvě věci vycházejí na jevo: 1) že místo mater ve v. 23 jest nám čísti matrum, 2) že v druhém neuplném verši vyskytovalo se bezpochyby třetí salvete.

Mnohým zdálo se „matrum" bez přívlastku příliš holým, suchým; pokusíme se však dokázati, že všeliké konjektury jsou ve případě tom zbytečny. Baehrens píše „Marte",[1]) kteráž domněnka na první pohled zajisté oslní, avšak, přihlédneme-li lépe k celému místu, nemístnou se objeví.

Básník oslavuje ony reky jako potomky bohů a statné, výtečné plémě matek, čímž chce ukázati, že mnozí z hrdin oněch měli za otce boha a smrtelnici za matku, jsouce tak zvanými polobohy. Že jsouce výbornými potomky matek, také tyto měli výtečné, rozumí se samo sebou.[2]) Oslavuje tedy básník také matky, které takové reky zrodily, jakéž oslavy v básních, majících hrdiny za předmět, doklady jsou přehojné.[3]) Apoll. Rhod. I. v. 20 praví, dříve než vypočítávati začne: *νῦν δ' ἂν ἐγὼ γενεήν τε καὶ οὔνομα μυθησαίμην ἡρώων* a jmenuje zhusta vedlé otce též matku, čehož vzor nalezl již v Homerovi. Za doklad uvádím jen verše I, 146 a násl., jimiž oslavuje básník Ledu:

καὶ μὴν Αἰτωλὶς κρατερὸν Πολυδεύκεα Λήδη
Κάστορά τ' ὠκυπόδων ὦρσεν δεδαημένον ἵππων
Σπάρτηθεν· τοὺς δ' ἥγε δόμοις ἔνι Τυνδαρέοιο
τηλυγέτους ὠδῖνι μιῇ τέκεν· οὐ δ' ἀπίθησεν
νεισομένοις· Ζηνὸς γὰρ ἐπάξια μήδετο λέκτρων.

A v I. ve v. 548 mluvě o Argoplavcích dí: *ἡμιθέων ἀνδρῶν μένος.* K rekům obrací se též ku konci básně své IV, ve v. 1771: *ἵλατ' ἀριστήων μακάρων γένος.* Podobně Theokritos XIX, 73 (Ahrens) oslavuje Alkmenu: *θάρσει, ἀριστοτόκεια γύναι,* chvále její starostlivost mateřskou, s jakou vychovávala syna svého Heraklea (sr. v. 103, 134). Ostatně se slovy „deum genus" srovnati lze Theokr. XX, 29, kde Argoplavci nazývají se *θεῶν φίλα τέκνα.*

---

trum, tvrdě, že Vergilius Aen. X, 228 užil dle příkladu Catullova: Vigilasne, deum gens, Aenea?

[1]) Baehrens Anal. Cat. p. 50: plane enim intolerabile est matrum vox attributo quodam destituta. Quid autem? eone nomine heroas salvere iubet poeta, quod e matribus sunt? Ve vydání svém z r. 1876 přijal „Marte" do textu. Peiper: Q. Valerius Catullus: Beiträge zur Kritik seiner Gedichte str. 35 navrhuje: macte.

[2]) Boehm: Quaest. Catull. chtěl doplniti k „matrum" bonarum:

Heroes salvete! deum genus, o bona matrum
Progenies, salvete iterum! salvete! bonarum.

[3]) Mähly: Fleck. Jahrb. 1871 str. 349 chtěl psáti:

O bona matrum
Progenies, salvete iterum mihi terrenarum.

Myslím, že právě zde byla velmi na místě zmínka o matkách, kteréž dle zásady starých, že ze statných rodičů statné plémě se rodí, zasloužené docházejí chvály.[1])

Ostatně není nemožno, že Catullus vzpomněl místa u Apoll. I, 228 a násl., kdež básník vypočítav veškery účastníky výpravy dí:

τόσσοι ἄρ Αἰσονίδῃ συμμήστορες ἠγερέθοντο·
τοὺς μὲν ἀριστῆας Μινύας περιναιετάοντες
κίκλησκον μάλα πάντας, ἐπεὶ Μινύαο θυγατρῶν
οἱ πλεῖστοι καὶ ἄριστοι ἀφ᾽ αἵματος εὐχετόωντο
ἔμμεναι· ὣς δὲ καὶ αὐτὸν Ἰήσονα γείνατο μήτηρ
Ἀλκιμέδη . . . .

K doplnění v. 23 činěny různé pokusy. Že tu nic na jisto tvrditi nemožno, jest na bíle dni.[2]) Myslím však, že velmi pravdě se podobá, že ještě jedno oslovení reků „salvete" následovalo, a soudím tak jednak ze slov scholiastových, jednak z příkladů podobných v řeckých chvalozpěvech.

V Theokritově XX. básni složené k oslavě Dioskurů čteme ve v. 4: *ὑμνέομεν καὶ δὶς καὶ τὸ τρίτον ἄρσενα τέκνα.* Kallimachos pak v hymnu na Zeva ve v. 91 a násl. opakuje třikráte *χαῖρε.*

χαῖρε μέγα, Κρονίδη, πανυπέρτατε, δῶτορ ἐάων,
δῶτορ ἀπημονίης· τεὰ δ᾽ ἔργματα τίς κεν ἀείδοι;
οὐ γένετ᾽, οὐκ ἔσται· τίς κεν Διὸς ἔργματ᾽ ἀείδοι;
χαῖρε, πάτερ, χαῖρ᾽ αὖθι, δίδου δ᾽ ἀρετήν τ᾽ ἄφενός τε.

Theokritos pak ve chvalozpěvu na Ptolemaia XVII v. 3—4 praví:

ἀνδρῶν δ᾽ αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω
καὶ πύματος καὶ μέσσος.[3])

Müller v předmluvě vydání svého p. XXVIII—XXIX neschvaluje domněnky té: „Triplex enim repetitio eiusdem verbi neque gratiae habet quidquam nec dignitatis hoc loco neque solet illa adhiberi simili condicione a poetis praeter comicos". Z toho, co bylo řečeno, jest tuším zřejmo, že námitka ta není podstatná, a vyvrací se již příkladem z Kallimacha uvedeným. Trojí opakování slova „salvete" má zajisté ráz slavnostní a na tomto místě výborně se hodí.

Nad to srovnati možno co do formy carm. 63 v. 12 a násl., kde Attis vybízí služebníky Cybeliny:

---

[1]) Srvn. Theog. 537: *οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ᾽ ὑάκινθος,*
οὔτε ποτ᾽ ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον
a Horat. C. IV, 4, 29: fortes creantur fortibus et bonis.

[2]) L. Müller navrhuje placidique favete; Baehrens chtěl by psáti iterum iterumque vocanti neb něco podobného; Rossbach adspirate vocanti, což upomíná na Ovid. Met. I, 3.

[3]) Mínění o trojím opakování „salvete" pronesl Haupt: Quaest. Cat. p. 45, aniž je blíže odůvodnil, uváděje za doklad formou podobné místo z básně Ciris v. 194.

Agite ite ad alta, Gallae, Cybeles nemora simul,
Simul ite

a v. 19: simul ite, sequimini a Ciris v. 195 a násl.:

Gaudete, o celeres, subnixae nubibus altis,
Quae mare, quae virides silvas lucosque sonantes
Incolitis, gaudete, vagae blandaeque volucres;
Vosque adeo, humanos mutatae corporis artus,
Vos o crudeli fatorum lege, puellae
Dauliades, gaudete.

Návrhů k doplnění verše toho může arciť učiniti se dosti; myslím, že by vhodně doplnil se takto:

Progenies salvete iterum salvete beati.

„Beati" hodilo by se dobře k počátku oslovení: O nimis optato... Vždyť básník hrdiny ty proto blahoslaví, že v onen den bylo jim popřáno zraky smrtelnými dívati se na vnady božských Nymf (v. 16: atque illic alma viderunt luce marinas Mortales oculi nudato corpore Nymphas) a ku konci své básně zpomíná doby té, kdy bohové heroům se ukazovali ve v. 384: Praesentes namque ante domos invisere castas Heroum et sese mortali ostendere coetu Caelicolae...

Ve v. 24 chtěl Bergk zbytečně psáti místo druhého „vos" post, jednak proto, že opakování zájmena nehodí prý se pro řeč Catullovu, jednak že v hymnech řeckých častěji vyskýtá se „ἐς ὕστερον". Peiper zbytečně opravoval: quos. Že podobné opakování není neobyčejné, snadno lze dokázati; srvn. na p. Ciris v. 407, kteréž místo formou velmi podobá se tomuto verši: Vos ego, vos adeo, venti, testabor, et aurae, Vos...; car. 63, 91: Dea magna, dea Cybebe, Didymei dea domina. Spíše můžeme tvrditi, že opakování zájmena „vos" pro důraz na místě tomto velmi dobře se hodí.[1]) Že ostatně Catullus opakování téhož slova se nevyhýbal, ba někdy snad až příliš v něm si liboval, dokazují jiná dvě místa. Srvn. car. 63, 21 a násl. a zvláště v. 63 a násl.:

Ego mulier, ego adulescens, ego ephebus, ego puer
Ego guminasi fui flos, ego eram decus olei,
Mihi ianuae frequentes, mihi limina tepida,
Mihi . . .

a v. 69 a násl.:

Ego Maenas, ego mei pars, ego vir sterilis ero?
Ego viridis algida Idae nive amicta loca colam?
Ego vitam . . .

---

[1]) Srvn. Verg. Georg. IV, 464 a násl.:
Ipse, cava solans aegrum testudine amorem,
Te, dulcis coniunx, te solo in litore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.

V. 52: Namque fluentisono prospectans litore Diae

Catullus vypravuje, že Theseus opustil Ariadnu na ostrově Dii. Jest pochybno, který jest to ostrov Dia. Jméno to mělo několik ostrovů, ale v případě tomto postačí zpomenouti jen dvou: totiž malého ostrůvku blíže Krety a pak Naxu, kterýž za starší doby tak se nazýval.[1])

Poněvadž Naxos se pokládal za posvátný Dionysovi, jsa dle pověsti místem, kde bůh narozen i vychován byl, kladli téměř všickni vykladatelé jak starší tak novější sídlo báje o Ariadně a Dionysovi na ostrov tento, vykládajíce jmeno Dia, kdekoli se vyskytuje, za starší název ostrova Naxu. Ježto však kultus boha Dionysa rozšířen byl i na Kretě i na ostrovech přiléhajících, a původní sídlo báje, jak se zdá, bylo na kretské Dii, nastalo často smíšení obou ostrovů.

Tak již v Odyss. XI, 325: *Δίῃ ἐν ἀμφιρύτῃ*, připojuje schol.: *Δία νῆσος πρὸς τῇ Κρήτῃ, ἥτε νῦν Νάξος καλεῖται;* podobně vyjadřuje se Eustathios. Scholiasté k Apoll. Rhod. Arg. IV, 425 (*Δίῃ ἐν ἀμφιάλῳ*) a IV, 433 (*ἥν ποτε Θησεὺς Κνωσσόθεν ἑσπομένην Δίῃ ἔνι κάλλιπε νήσῳ*) a k Theokr. II, 46, kde jméno ostrova Dia se vyskýtá, pomýšlejí též na Naxos; Servius pak k Aen. III, 125 poznamenává: ipsi (Baccho) consecrata est (Naxos), quae et Dia dicitur . . . Mimo to zachován nám zlomek Kallimachův: *ἐν Δίῃ· τὸ γὰρ ἔσκε παλαίτερον οὔνομα Νάξῳ.*

Nejnověji snaží se Schulze v Jahrb. für Philol. 1882 sv. 3 str. 205 dokázati, že Catullus v básni své na mysli měl kretskou Dii a nikoli Naxos. Stopujíce vývody jeho budeme zkoumati, pokud jsou spolehlivy. Schulze ukazuje nejprve k tomu, že o Vergiliovi a Propertiovi (III, 17, 27) nelze s jistotou tvrditi, kladli-li báj o Ariadně na Naxos; neboť prý nemůže nám ručiti nikdo za to, že Servius ve věci té s Vergiliem se shoduje. Než negativní tvrzení to, proti kterému v této formě nelze ničeho namítati, nemá pro otázku tuto váhy.

O Ovidiovi Schulze snaží se dokázati, že zmiňuje se o Dii, myslil na kretskou Dii. Nazývá pak Ovid. A. A. 1, 528 ostrov, kde Ariadna zanechána byla, Dia brevis, což prý nehodí se na Naxos, a dále líčí v desáté heroidě ostrov onen jako zcela pustý, což prý o Naxu říci se nemůže. Než tu dlužno podotknouti, že Ovidius příkladem jiných básníků v líčení doby heroické nemnoho dbal přísné pravdy geografické, a že pro básnické účely z příčin jsoucích na snadě bylo nutno, aby ostrov onen líčil zcela pustým, jakkoli ani ve stránce té si nebyl důsledným. Ariadna praví

[1]) Ostrov Naxos měl i poetické jméno *Στρογγύλη* (kulatý) a *Διωνυσιάς*, kterýž název poslední ukazuje jako Dia ku kultu Dionysovu Srvn. Bursian: Geographie von Griechenl. II, p. 489. Ostatně měla za starověku zhusta jednotlivá místa rozličná mythická neb poetická jména; za doklad uvádím pouze Delos, jenž se nazýval *Ὀρτυγία, Ἀστερία, Πελασγία, Σκυθίς, Κυνθία, Χλαμυδία, Πυρπόλος*; srvn. Bursian II. p. 561.

totiž ve v. 59: Quid faciam? quo sola ferar? vacat insula cultu. Non hominum video, non ego facta boum; ale ve v. 97: Sive colunt habitantque viri, diffidimus illis. Ve v. 93 mluví o dlouhé cestě, což odporuje blízké vzdálenosti Die od Krety: Si mare, si terras porrectaque litora vidi, Multa mihi terrae, multa minantur aquae. Důležitější však jest vypravování o tyrrhenských plavcích a Bakchovi v Metam. III; ve v. 636 čteme: Naxon, ait Liber, cursus advertite, a v témž vypravování v. 690: excute corde metum Diamque tene. Zde nutně třeba se domnívati, že Ovidius střídavě užil obojího výrazu pro jeden a týž ostrov.[1]) Protože pak v onom listu i v A. A. I, 529 zcela jistě napodobil Catulla, jak z přemnohých míst každý může se přesvědčiti,[2]) bral Catullovu Dii bezpochyby za Naxos, kteréžto smíšení té doby bylo asi obecné po příkladu básníků alexandrijských (srvn. zlomek Kallimachův svrchu uvedený).

O místech Apolloniových a Theokritových svrchu uvedených tvrdí Schulze, i když scholiasté mínili Dií Naxos, že nemusili básníci téhož býti mínění a že prý by pro jasnost nějaké slovo byli přidali; tu však dlužno míti na paměti, že básníci oni rádi užívali jmén starších, méně známých a že spíše pomýšleli na Naxos, ježto starý ostrůvek Dia, původní sídlo báje o Ariadně, znenáhla přicházel v zapomenutí.

Co se Catulla týká, uvádí Schulze pro mínění své zvláště tyto důvody:

a) Dia je prý u něho malý, pustý ostrov, což prý nehodí se na Naxos. Námitka ta vyvrací se známou okolností, že básníci při látkách z mythických dob čerpaných málo dbali skutečných, geografických poměrů, zhusta dle potřeby si je přizpůsobujíce. Ariadna musila býti na ostrově zcela opuštěném zanechána, aby její stav budil tím větší soucit. Za příklad uvádím jen Sofokleova Filokteta, jenž má ve v. 221 celý ostrov Lemnos za neobydlený:

τίνες ποτ᾽ ἐς γῆν τήνδε κἀκ ποίας τύχης
κατέσχετ᾽, οὔτ᾽ εὔορμον οὔτ᾽ οἰκουμένην;

a Odysseus v témž dramatě jmenuje břeh pustým ve v. 1 a násl:

Ἀκτὴ μὲν ἥδε τῆς περιρρύτου χθονὸς
Λήμνου, βροτοῖς ἄστειπτος οὐδ᾽ οἰκουμένη.

Aischylos, u něhož chor sestával z Lemňanů, líčil ostrov jako obydlený; taktéž Euripides utvořil si sbor z domorodců a přibásnil dobrotivého pastýře Aktora, jenž Filokteta čas po čase v jeho samotě navštěvoval. Více dokladů uváděti bylo by, tuším, při věci úplně jasné zbytečno.

b) Námitka, že by si byl Theseus, do Athen pospíchaje, přes Naxos zajel, nemá zajisté při posuzování básně naší váhy

[1]) Báj o tyrrhenských plavcích vztahuje se předkem na Naxos; vyskýtá se již v Hom. Hymnu na Dionysa.

[2]) Příklady některé uvádí Schulze, jež však jinými ještě doklady rozmnožiti možno.

žádné; vždyť v příkazech otcových není ani zmínky o tom, aby cestou nejkratší si pospíšil, a básník řídil se zajisté u vypravování svém rozšířenou pověstí, že na Naxu přistál a tam Ariadnu opustil.

c) Onen zlomek Kallimachův není prý důkazem, že báji tu kladl Catullus na Naxos; to arci pravda, ale tím méně může býti zlomek ten podporou mínění Schulzeova, nasvědčuje tomu, že Kallimachos, jejž Catullus v mnohé věci napodobil, měl Dii za totožnou s Naxem.

d) V. 178: Idomeneosne petam montes? a, gurgite lato Discernens ponti truculentum ubi dividit aequor? nasvědčují spíše vzdálenějšímu Naxu než Dii. Zřejmo, tuším, z celého rozboru, že argumentace Schulzeova není veskrze jista, a že nepochybíme, držíce se mínění posud obecně běžného, že totiž Catullus Dií mínil Naxos, jakkoli neomylně toho dokázati nelze.

Při té příležitosti chci ukázati na neshodu v této básni se objevující.

Ve v. 11 čteme: Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten, čímž se praví o Argo, že byla vůbec první lodí, ale ve v. 53 čteme: Thesea cedentem celeri cum classe tuetur.. Mnozí vykládali proto nemístně „Amphitriten" za Pontus Euxinus; bylať Argo, jak z četných míst dovoditi se může, dle pověsti vůbec první lodí.[1]) Neshody podobné a mnohem větší přiházejí se básníkům často, aniž ruší, jsouce tak nepatrny jako tato.[2])

V. 60 a násl.:

Quem procul ex alga maestis Minois ocellis
Saxea ut effigies bacchantis prospicit, eheu.,
Prospicit et magnis curarum fluctuat undis,
Non flavo retinens subtilem vertice mitram
Non contecta levi velatum pectus amictu,
Non tereti strophio lactantes vincta papillas,
Omnia quae toto delapsa e corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus salis adludebant.
Set neque tum mitrae neque tum fluitantis amictus
Illa vicem curans toto ex te pectore, Theseu,
Toto animo, tota pendebat perdita mente.

Z místa toho jest patrno, že básník předkem chce nám zobraziti nesmírný bol zrazené Ariadny, jež pohlíží za prchajícím milencem, srovnávaje ji s kamennou sochou bakchantky, a teprve

---

[1]) Ovid. Amor. I, 15, 21 nazývá Argo „primam ratem"; srv. Amor. II, 11, 1 a násl.; Met. VI, 722; Lukana III, 193 a mnoho jiných míst.

[2]) I Valerius Flakkus není si důsledný (srvn. Schraderovu Comment. de Musaei carmine p. 274); Ovid. Met. II, 171 a k tomu poznamenání Hauptovo; taktéž u Vergilia dosti nalézá se neshod, ač zhusta vykladatelé zbytečně počet jich rozmnožují; srv. Kvíčala Vergil-Studien str. 109; str. 102.

v řadě druhé její slíčnost. Vykladatelé mají obyčejně moment druhý za hlavní a to, jak se mi zdá, ne právem; na základě pak mínění toho snaží se v. 64, kde „velatum“ má se za korruptelu, různými domysly opraviti. Že básník právě na bol a žal její největší klade váhu, zřejmo mimo jiné zvláště ze slov v. 62: et magnis curarum fluctuat undis; z dojemného opakování: prospicit, eheu — prospicit a z v. 69—70, jakkoli již ve přirovnání k soše kamenné leží pojem žalné bolesti a strnulosti.[1]) Ostatně Ovidius, jenž v desáté heroidě zřejmě Catulla napodobil, líčí ve v. 49—50 Ariadnu takto si naříkající:

Aut mare prospiciens in saxo frigida sedi;
Quamque lapis sedes, tam l a p i s i p s a fui.

Že „velatum“ ve v. 64 jest porušeno, v tom srovnávají se téměř všickni kritikové; a mnozí z nich, hledíce k epithetům ve v. 63 flavo a lactantes ve v. 65 očekávají nějaký attribut ku slovu „pectus“, mající význam krásy. Proto navrhoval Mähly n i v e u m p e r, Peiper c a e l a t u m, jiný l e v a t u m; jiní domýšleli se slova b u l l a t u m (Fea), v e s a n u m (Riese), n u d a t u m (Schwabe), v i o- l a t u m. To zdá se býti asi jisté, že hledíme-li původní čtení „velatum“ obhájiti, jen výkladem dosti obtížným celé místo vyložiti lze. Byl by pak smysl verše toho: „Nemajíc prsa zakryta až do té míry, aby byla zahalena, aneb prsa jindy t. j. v obyčejném stavu zahalená.“ V každé příčině však byl by výraz básníkův aspoň nejasný.

Co se různých konjektur týká, myslím, že bez odporu Schwabeova „n u d a t u m“ nejlepší jest, a jest věru s podivením, že Baehrens přijav do textu velatum (jež arci pokládá za korruptelu) o Schwabeově domněnce ani slovem se nezmiňuje.[2]) Pleonasmus, který by čtením tím povstal, není neobyčejný, jak z některých námi uvedených příkladů z Catulla vysvitne.[3]) Srovnati můžeme na př.

64, 129: Mollia nudatae tollentem tegmina surae
66, 81: Tradite nudantes reiecta veste papillas.

---

[1]) Kdož by nevzpomněl si slov Perseových, když zřel Andromedu ku skále připoutánu (Nauck Eurip. zl. 124): *παρθένου τ' εἰκώ τινα ἐξ αὐτομόρφων λαΐνων τυκισμάτων σοφῆς ἄγαλμα χειρός*, jež napodobil Ovid. Met. IV, 675: marmoreum ratus esse opus, jakkoli situace u Catulla jest rozdílná?

[2]) Právem vytýká mu to K. R o s s b e r g v recensi vydání jeho (Jahn's Jahrb. r. 1877 str. 177). Původcové konjektur (violatum, vesanum) snad měli na mysli Ovidia: Iamque iterum t u n d e n s (t. Ariadne) mollissima pectora palmis (A. A. I, 535) a Heroid. X v. 15: protinus adductis sonuerunt pectora palmis; v. 145: Has tibi, plangendo lugubria pectora lassas . . .

[3]) Proto jest konjektura ta velmi na snadě; i jest se mi upřímně vyznati, že připadla mi dříve, než jsem o Schwabeově domněnce zvěděl; totéž vyznává o sobě Rossberg v recensi svrchu uvedené.

S jinými pleonasmy setkáváme se
64, 178: a, gurgite lato
discernens ponti truculentum ubi dividit aequor[1])
64, 221: Non ego te gaudens laetanti pectore mittam
64, 208: Oblito dimisit pectore cuncta

Že v celý kontext „nudatum" výtečně se hodí, o tom nelze pochybovati. Líčíť básník Ariadnu, kterak ze spánku se probudivši nechce ani věřiti očím svým, že opuštěna jest (v. 55: Necdum etiam sese quae visit visere credit, Ut pote fallaci quae tum primum excita somno) a v bolestném úžasu nedbá ani o roucho, stanuvši tak, jak byla z lože vstala. Při slovech „non contecta levi nudatum" myslil básník zajisté na to, že nebyla opásána, čímž roucho její dolů sklouzlo (delapsa v. 66) a volně polétovalo (v. 68 fluitantis amictus), nechávajíc prsa obnažena. Podobně praví Ovid. A. A. I, 529 o Ariadně: Utque erat e somno tunica velata recincta, Nuda pedem, croceas irreligata comas[2]); a Her. X, 16: Utque erat e somno turbida, rapta coma est.

S obrazem Ariadny, jak nám jej podává básník, shodují se celkem vyobrazení mající výjev onen za předmět; téměř všude jeví se Ariadna, majíc hoření tělo více méně obnaženo.[3])

Ve v. 243 má *V* inflati, kteréž záhy opravili Italové v infecti, a čtení to takřka vesměs od vydavatelů se přijalo. Schulze na místě svrchu uvedeném chce ponechati čtení rukopisné inflati; myslím, že činí to neprávem. Vždyť otec Theseovi nařizuje při slovech v. 225: Inde infecta . . ., aby, jakmile uzří dědiny domácí, složil smutné plachtoví (v. 233): „Ut simulac nostros invisent lumina colles, Funestam antemnae deponant undique vestem, Candidaque intorti sustollant vela rudentes." Avšak Theseus zapomněl to učiniti, a proto vrhl se otec se skály; kdyby se četlo inflati, tu by nebyl hned poznal, jak se mu daří, neb „inflati" může rozuměti se tak dobře o plachtách bílých, jako černých. Dí pak se ve v. 245: Amissum credens immiti Thesea fato, což mohl souditi jen z toho, že Theseus zanechal vela infecta. Čtenář arci ze souvislosti snadno pozná, že to bylo plachtoví tmavé, poněvadž básník ve v. 209 a 238 zřejmě připomíná, že Theseus na rozkaz otcův zapomněl. Ale Catullus libuje si právě v opakování slov tak význačných a pro průběh událostí důležitých, jako je ono „infecta" ve v. 225 a 243. Abych jen některé toho uvedl doklady, srovnávám v. 209: Quae

---

[1]) Baehrens píše ve svém vydání konjekturou toto: Discernens ponti truculentum avidae invidet aequor.

[2]) Tunica velata recincta = non contecta levi nudatum pectus amictu; croceas irreligata comas = non flavo retinens . . . vertice mitram. Spojení „tunica velata recincta" nalézáme též Amor. III, 7, 81; I, 5, 9.

[3]) Jahn: Archaeologische Beiträge p. 289 sl.

mandata prius constanti mente tenebat a v. 238: Haec mandata prius constanti mente tenentem; o Theseovi dí básník ve v. 123: liquerit immemori discedens pectore coniunx, a o jeho zapomětlivosti mluví ještě ve v. 58 a 200. Ve v. 200 a násl. přeje si Ariadna: Sed quali solam Theseus me mente reliquit, Tali mente, deae, funestet seque suosque, k čemuž odkazuje básník ve v. 246 a násl.:

> Sic funesta domus ingressus tecta paterna
> Morte ferox Theseus, qualem Minoidi luctum
> Obtulerat mente immemori, talem ipse recepit.[1])

Ve v. 320 čte se v rukopisech pellentes vellera. Haupt srovnávaje Euripid. Orest. v. 12: *ᾧ στέμματα ξήνασ᾽ ἐπέκλωσε θεὰ ἔριν* hájil konjekturu Achilla Statia: pectentes. Než soudím, že Fruterova domněnka vellentes lepší jest a to právě za příčinou alliterace, jakkoli Müller praef. XXXI z toho důvodu proti ní se vyslovil: Pectentes vellera; ita verissime Statius, videnda et quae disputavit Hauptius in prooem. Berol. lect. sem. aest. pg. 13. Male alii vellentes alliterationis genere a cultioribus poetis alieno. K námitce Müllerově podotýkám předkem, že v Catullově dikci, která jest na rozhraní doby archaické a klassické, nalézáme zhusta reminiscence z komických básníků zvláště Plauta, kterému tato figura etymologická spojená s alliterací byla velmi oblíbenou.[2]) Ostatně nalézáme i u Catulla jiné podobné příklady jako car. 7, 9: basia basiare; 14, 3: odio odisse; 40, 7: amores amare; 61, 113: gaudia gaudere; 81, 6 a 110, 4: facinus facere. U Plauta jeví se alliterace v míře příliš rozsáhlé, stávajíc se až nepříjemnou,[3]) což částečně tvrditi můžeme i o Catullovi, jenž nezachovává v té věci pravé míry, jako Vergilius. Pozorujeme i v té příčině, kterak tvoří přechod od doby archaické ku klassické. Ježto vykladatelé mnozí momentu toho nedbali, uvedu za příklad důležitější alliterace pouze ze dvou básní 63 a 64[4])

Car. 63, 2: citato cupide; 7 sola sanguine; 8 citata cepit; 10 terga taurei teneris: 13 Dindymenae dominae; 22 canit curvo calamo; 24 sacra sancta acutis — agitant; 25 volitare vaga; 26 citatis celerare; 29 cava cymbala; 30 properante pede; 31 vaga vadit, animam agens; 37 labante langore oculos — operit; 68 famula ferar; 76 iuncta iuga; 81 caede terga cauda tua; 87 At ubi umida albicantis loca litoris adiit. Car. 64, 1: Pe-

---

[1]) Zcela nemístná a zbytečná jest konjektura Peiperova: ingrati.

[2]) Velikou hojnost příkladů z Plauta uvádí Brix ve svém vydání Trinumma k v. 302.

[3]) Kvíčala: Neue Beiträge etc. str. 434.

[4]) Vybral jsem právě tyto dvě básně, ježto v drobnějších básničkách počet alliterací jest ještě větší.

liaco prognatae — pinus; 5 auratam — avertere; 28 Tene Thetis tenuit; 44 auro atque argento; 49 tincta tegit; 53 Thesea cedentem celeri cum classe tuetur; 59 promissa procellae; 70 pendebat perdita; 79 dapem dare; 81 caris corpus; 84 nave levi nitens ac lenibus auris; 85 sedesque superbas; 86 cupido conspexit; 92 cuncto concepit corpore; 98 fluctibus in flavo saepe — suspirantem; 101 Cum — cupiens contra contendere; 129 tollentem tegmina; 132 patriis avectam, perfide ab oris; 134 discedens neglecto numine divum; 135 devota domum periuria portas; 145 aliquid — animus — apisci; 146 promittere parcunt; 159 prisci praecepta parentis; 175 celans — crudelia — consilia; 187 ostentant omnia; 188 mihi languescent lumina morte; 189 secedent — sensus; 201 seque suosque; 202 postquam — profudit pectore; 210 sustollens signa; 222 ferre sinam fortunae signa secundae; 231 condita corde; 238 mandata — mente; 241 pater — prospectum — petebat; 242 anxia in adsiduos absumens; 256 tecta — thyrsos; 259 obscura cavis celebrabant orgia cistis; 261 plangebant — proceris — palmis; 262 tereti tenues tinnitus; 268 decedere divis; 269 mare matutino; 282 flores — fecunda Favoni; 287 crebris celebranda choreis; 297 persolvit pendens — praeruptis; 305 Cum interea infirmo quatientes corpora; 306 coeperunt — cantus; 319 vellera virgati custodibant calathisci; 321 fuderunt — fata; 340 vago victor certamine cursus; 350 Cum in cinerem canos — crines; 351 putridaque — pectora palmis; 359 Cuius — caesis angustans corporum acervis; 372 agite — animi — amores; 383 Carmina — cecinerunt pectore Parcae; 391 effusis euhantes — egit; 399 perfudere — fraterno — fratres.

V. 14 čteme ve *V* f e r i c a n d e n t i e gurgite. Celé místo pak zní takto:

> Emersere f e r i c a n d e n t i e gurgite vultus
> Aequoreae monstrum Nereides admirantes.

Spojiti f e r i s v u l t u s asi sotva možno; neboť o tvářích Nereoven nelze říci „feri“, leč kdyby „ferus“ mohlo znamenati přestrašený nenadálým zjevem, jejž básník ve v. 15 nazývá monstrum. Též nelze spojiti „monstrum feri vultus“, jak to činil Huschke. I nezbývá tu zajisté nic jiného než přijati Schraderovu velmi vhodnou emendaci „freti canenti“ (jeť známo, že „ferum“ a „fretum“ v rukopisech mnohdy se zaměňuje), což většina vydavatelů učinila. Než Baehrens Anal. Cat. p. 48 neschvaluje emendaci Schraderovu „nam et v u l t u s adiectivo quodam non adposito nimis friget et pauperis scriptoris est v. 14 canenti e gurgite et v. 18 e gurgite cano scribere.“ Navrhuje tedy čtení: Emersere fero candentis gurgite vultus, jež také do svého vydání přijal. Tento návrh Baehrensův jest jako vůbec mnohé jeho

konjektury duchaplný, než námitky jeho nejsou příliš podstatny. První námitka jest tuším subjektivní, neb totéž mohlo by se tvrditi o jiných verších, na př. o v. 303: Qui postquam niveis flexerunt sedibus artus, a druhá vyvrací se příklady z Catulla, z nichž patrno, že básník podobnému opakování se nevyhýbal.

Srvn. v. 27 a 29, kde opakuje se „concessit“;[1]) v. 32 a 37, kde přichází frequentat — frequentant; car. 4, 6:

et hoc negat minacis Adriatici
Negare litus insulasve Cycladas;

car. 68, 42 iuverit aut quantis iuverit officiis. Od příkladů těch, kde slovo to či ono bez zvláštního důrazu se opakuje, rozeznávám jiný způsob opakování, při němž básník se zálibou setrvává při předmětě pozornost jeho jímajícím. U Vergilia poukázal ku zjevu tomu Kvíčala: Neue Beiträge etc. str. 96, uváděje tamtéž a na str. 449 hojné doklady. Z Catulla hledí sem tato místa:

Car. 63, 8: Niveis citata cepit manibus leve typanum Typanum...

64, 26: cui Iuppiter ipse Ipse suos divum...

64, 61: prospicit, eheu, Prospicit

64, 132: perfide, ab oris, Perfide...; 64, 259 orgia cistis Orgia; 64, 285: viridantia Tempe Tempe; 64, 321: carmine fata Carmine...; 66, 75 me afore semper Afore..; 67, 32 a v. 34: Brixia; 68, 88 Troia ciere viros Troia (nefas)...; 77, 4: eripuisti omnia nostra bona Eripuisti.[2])



Bajka o vlku, který se postil.

Ve staročeském Tkadlečku (Star. Skl. 6. 2. 74—75) vložena jest následující bajka:

Vlk byv jednú nemocen a velmi stonal, než chtě zdráv býti slíbil v nemoci masa nejiesti do smrti. A zhojiv se a byv zase zdráv, nemoha jednú sobě nic uhoniti u veliké vodě (?) k snědku, pojide ku potoku hledaje ryb, a osel se mu nahodi bředa skrz potok od mlýna, pytel múky na sobě nesa. Vlk mu

[1]) Mimo to by Baehrens i ve v. 21 místo „sanxit“ chtěl psáti „cessit“, ač do vydání svého přijal čtení „sensit“.

[2]) Srvn. Apoll. Arg. IV, 762:

ἀτὰρ καὶ ἐς Αἴολον ἐλθεῖν,
Αἴολον, ὅστ᾽ ἀνέμοις αἰθρηγενέεσσιν ἀνάσσει.

Tibullus II, 2, 18 (Müller): vincula portet Amor, Vincula..; II, 5, 30 fistula sacra deo fistula cui; Propert. I, 3, 25 largibar munera somno Munera..; I, 11, 28: litora discidium Litora, quae .

vece: Pomáhajž bóh, milá vyzinko! o, co sem tebe dnes celý den hledal, až sem se s tebú i potkal! Osel jemu vece: Milý vlče, jáť jsem osel, zvieře hlúpé a robotné, a nejsemť vyzina! Vlk mu vece: A zdali s' neslýchal, že liška v lesiech, myš v dúpěti a ryba u vodě ráda bývá? jáť masa veď nejiem. jedno to, což jest u vodě; ty s' vždy vyzina aneb sumovina. Osel jemu vece: Mýlíš se a zle s' se zeptal. Vlk vece: Prav tu řeč tomu, ktožť ryb nezná, tyť jsi vždy rybové maso, jáť tě vždy sniem; mluv sobě sem i tam, cožť já znám, toť já znám.

Konec jest napověděn doleji: vlk dobře věděl, že jest to osel, než ať by měl podobnú příčinu, přezděl oslu vyzina, aby jej vždy snědl.

Látky bajkové přejímají se a putují od národa k národu, bajky skladatelů novověkých jsou namnoze vzdělány z látek, jež nalézají se v bajkových svodech středověkých a starověkých. Bajka tuto vytištěná nevyskýtá se u známých bajkářů starých, ale ve středověku byla známa také mimo Čechy (tím opravuji domněnku vyslovenou v Listech filol. 1875, 120). Varianta její čte se ve sbírce bajek dolnoněmeckých z doby ok. r. 1400, připisované Gerhardovi von Minden a vydané nedávno tiskem od Seelmanna (Gerhard von Minden, v Niederdeutsche Denkmäler II., Bremen 1878), pod č. 39 „Van dem wulfe“, a přejata jest sem podlé poznámky vydavatelovy (str. 179) ze sbírky jiné, totiž z t. zv. Aesopa Wolfenbüttelského. Ve variantě této vlk slíbil postiti se z pokání, nejedl nic tři dni, vyšel hladov hledat ryb za jídlo postní, potkal ovci (berana), litoval učiněného slibu, rozjímal, jak pro něho je nebezpečno loviti ryby ve vodě, jak snadno ovce bez ochrany by mohla zahynouti, jak prý písmo učí, že máme býti hotovi k tomu, co se nahodí, jak matka mu říkávala, že beran je lepší než losos atd.; po té vrhl se na berana, porazil a sežral ho za lososa.

J. Gebauer.

Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských.

Od J. Gebauera.*)

Kat. (t. j. Život sv. Kateřiny, vyd. Pečírka a Erben 1860) 1.

1 . . . . . . *whrzyeſye*
jeden ciesař pohan bieše.

*) Sestavuje sobě *Slovník staročeský* přicházím velmi často na chyby, zaviněné nedopatřením písařů starých nebo chybnou interpretací vydavatelů nových. Chyby tyto musím si podlé možnosti objasňovati

Výklad, podlé kterého prý *v hřiešě* = in peccato, nehodí se. Správný jest výklad Erbenův: *v Hřiešě* = in Graecia, tedy Nom. *Hřiecha.* Vedlé toho bylo ve stč. *Hřěch* Graecus (vedlé *Hřěk*): kdežto bydléchu hrzechowe DalStrah. 1. Oba tvary zakládají se (hláskou *ch*) na němčině, střhněm. Kriech, Kriechenlant.

Kat. 4 a j.

(Císař pohanský) vládnieše všemi králi,
4 což jich bylo *blyz* i vzdáli...

Rukopisné blyz jest = *bliz*, stb. blizъ; jest to Akkusativ (u-kmene blizъ-), skleslý na význam adverbialní, a znamená tolikéž co *blízko.* Totéž je ve v. 747 a j. Erben píše „blíž“, neprávem; *blíž* n. *blíže* jest komparativ, a pro ten není zde příčiny. Taktéž chybné je čtení *blíž* (ve vydání Alexandreidy 1881 AlxV. 1188, a j.).

Kat. 13.

(Císař) bieše pohanstvo uhrozil,
13 *yakz* sě třiesli jeho zrakem,
jako kuřě před luňákem.

Erben uchyluje se od rukopisu a píše *takž*; neprávem, neboť *jakž (jako-že)* znamenává ve staré češtině tolik co nč. *že, tak že,* a význam ten hodí se sem úplně. Na př. tiem té viny vykúpívě, iaks tebe viec n'odstúpívě AlxBM. 1ª; čest i zbožie potratíme, iakz sě viec neopravíme AlxV. 1329; od toho pak střělci biechu, iakz vyzřieti (nepřátelům přes zeď) nedadiechu

---

a opravovati, a tím způsobem vznikají tyto Příspěvky. Nejde mi o to, abych ukazoval, že vydavatelé tak a tak chybovali, nýbrž o to, že chybný výklad je chybný a jak asi chyba by se měla napraviti Zvláštní pozor je zde míti na slova od vydavatelů chybně čtená nebo (neporozuměním smyslu) pojatá, anebo z hola a jen z domyslu nesprávně utvořená; chybná slova taková v dosud vydaných památkách staročeských vyskytují se velmi hojně, přejímají se bona fide z textů do glossářův a z glossářův do velkých slovníkův, a tak novověká chyba, byvši neopatrností propuštěna, putuje pode jménem a pod autoritou slova „starého“ dál a dále. — K následujícím zejména příspěvkům ke Kat. připomínám, že jsem si 1879 z novu srovnal otisk Pečírkův s originalem nyní v Brně chovaným. Nalezl jsem, že otisk jest velmi pečlivě pořízen, ale tu i tam vyskýtá se přece některá chyba. Kodex, o němž ve vyd. 1860 není zprávy obšírnější, má 129 pap. listů formatu malého (list má výšky asi 15 a šířky asi 10 cm.; vylinkované na něm pole je $9\frac{1}{2}$ až 10 cm. vysoké a $6\frac{1}{2}$ až 7 cm. široké; řádků na něm okolo 20; nestejně, na listech 69ª až 73ᵇ až po 27). Obsahuje: a) Život sv. Kateřiny na listech 1ª až 68ᵇ; b) výklad na Otčenáš 69ª až 73ᵇ; c) umučení páně 74ª až 96ᵇ; d) řěč o ctnostech, ze sv. Augustina 97ª až 120ª; e) o tajnostech veliké noci 126ᵇ až 129ª. Písmo je z doby ok. r. 1400. Kodex jest opis, jak svědčí stopy jazyka staršího (nad r. 1400) a mnohé chyby. Chyby takové opravuje Erben ve své transkribci, někdy dobře, někdy nedobře. V následujících příspěvcích chci upozorniti také na taková místa, při kterých s Erbenem se nesrovnávám a sám výkladu lepšího nevím. Pro úplnost ukazuji také na několik oprav a výkladův učiněných jinde.

AlxV. 473, tu bez čísla lidí zbito, iakoz řiedký kto hostaven AlxV. 817, by obyčěj časa toho, iakoze doma nikoho neostavili AlxV. 1272 atd.; zvláště často vyskytuje se tato spojka v korrelaci a vůbec často se vyskytuje také v Kat.: (Kateřina) byla tak převeliké krásy, yakz nikdě jiej nebyla rovně 121, (bůh mě) oslavil, yakz sem vesela 2688 a j.

Kat. 18.

(Pohané) miesto boha jej (císaře) jmějiechu,
jeho modlám sě klaniechu,
a což kázal, to sě stalo
ſkrownye mnoho nebo málo.

Erben píše: to sě stalo *skrovně*, mnoho nebo málo. Ale „skrovně“ nesrovnává se zde se smyslem, skladatel Kat. zajisté nechtěl říci, že pohané, kteří císaře svého měli za boha, plnili jeho vůli jen „skrovně“. Proto myslím, že rukopisné ſkrownye je chybné (Kat. jest chybný opis). Snad tu má býti *rovně* (starým pravopisem rownye); rčení „rovně, mnoho nebo málo“ upomínalo by na středohněm., na př. beidiu, liut unde lant.

Kat. 32.

(Král Kostus) bieše mocný jmenovaný
nade všě pohanské krále;
králováše *wgemenney* chvále,
ve čsti, v rozkoši i v zboží . . .

V rukopisném wgemenney jest patrně chyba; nehodíť se slovo to do verše, jenž by měl o jednu slabiku přes míru. Erben opravil je tedy a čte: (Kostus) králováše *v jemnej* chvále. Oprava tato jest bezpochyby trefná, neboť výraz *jemná chvála*, *jemná čest* jest dosvědčen pro stč. Opisovatel Kat. dopustil se zde chyby trvám z nedorozumění; myslil na *chválu jmennou*: (Kostus) králováše *v jmennéj* chvále. Stč. *jmenná chvála* = chvála jména. Srov. o pekelném pobojování Besiegung der Hölle ML. 68^b; wynny ſbyeracz vindemiator Pror. Jer. 6, 9; wynne ſbyeranye vindemia Pror. Isa. 24, 13; uč sě plakati božieho ztracenie (že jsi ztratil boha) Hrad. 48^b; (Alexandr) počě býti ludzky dawczie oppressor populi AlxH. 2^a; (kteříž budú) z nemoczneho truda v smutcě (z trudu, který je z nemoci) Kat. 188; atp.; to jest: stará čeština vyjadřuje přívlastek tvarem adjektivním podlé možnosti i tam, kde by čeština nová volila tvar jiný, zejména genitivní, a s tím srovnávalo by se zde *jmenná chvála* = chvála jména. S vazbou pak „kralovati *ve* chvále“ srov.: jest zde w mudrey útrobě jedna panna Kat. str. 84, ana w ſtydliwey porobě jide Kat. 58, (císař by) w zaloſtney úsobě Kat. 176, by (dědic dědiny zbavený) stál v smutném lícju AlxBM. 8, 25, jenž by byl w takey věhlasi, tak učený, w takey krási i múdrý Kat. str. 22, atd.

Kat. 38 a j.

38 věrný *ſemu* i onomu
568 ani *ſemu* ni onomu
1152 káza *ſemu* i onomu.

Rukopisy přísné mají *sen, seho, semu* atd.; psaní *ſie-* nebo *ſye-* místo *se-* vyskýtá se v rukopisích pozdějších a méně přísných. Erben píše *sěmu,* neprávem.

Kat. 70 a j.

. . . . neřka tomu
70 *niczſe.*

Erben píše *niče;* neprávem, m. *ničse.*

Kat. 76 a j.

76 do *allexandrzie* sě brachu.

Erben čte: do Alexandřě, místo *-ie;* taktéž má býti: v Alexandří 89, k Alexandří 212, z Alexandřie 402 atd. Srov. Listy filol. 1881, 98—101.

Kat. 89 a j.

V Alexandří v tom *mieſtie*
90 Coſtis s svú královú ve cti
bydlel . . .

Ve v. 89 nerymuje se městě: ve cti; proto dlužno místo psaného mieſtie, městě, čísti dialektické městí. Dialektických (moravsk.) tvarů takových je v Kat. mnoho, na př. w czaſſy v nevelikém t. j. v časi m. v časě 112, v dradéj kraſi m. krásě 191, w takéj wiehlaſſi 375, v takéj kraſy 376, na pustém leſy 404 a j. — Kromě toho jest ve v. 89 jen 7 slabik.

Erben místo psaného mieſtie čte „úměstí". Čtení toto vyhovuje verši i rýmu; ale slovo *úměstie, *vъmêstije* nemá dokladu ani pravděpodobnosti. — Jinde pak Erben podobně buď od rukopisu se odchyluje, buď tvaru dialektickému výklad jiný dává; na př. ve v. 375 klade Lok. věhlasi k Nom. věhlas Gen. -i (str. 217), ve v. 376 místo Lok. v takéj krási klade Gen. takej krásy, ve v. 404 na pustém lesí m. lesi, ve v. 757 v kraji m. v krási (a k tomu na str. 203 výklad, že prý v kraji = po kraji, z daleka), ve v. 2878 v ty hřeby m. v téj mlzi (rkp. w ty mlzy m. mlzě), atd.

Kat. 92.

V Alexandří . . .
90 Kostus s svú královú ve cti
bydlil i s svú dcerú milú;
tu milováše *ſwu* silú,
jakž to s právem bylo z čina . . .

Erben odchyluje se od rkp. a místo *ſwu* píše *všú.* Podobné místo nalézá se ve Štít. Nauč. kresť. 294: Což kto najviec miluje, to má jako za buoh, neb to ctí svú (v rkp. str.

141[b]: ſwu) milostí, jíž by měl ctíti samého boha. V obou těchto příkladech hodilo by se místo possessiva *svú* zajisté lépe nějaké demonstrativum, a sice hodil by se k rukopisnému ſwu nejspíše Instr. sg. fem. *sú* (ztvrdlé m. *siu*, srov. dial. po-*sou*-dobu m. po-*sju*-dobu); co se tkne psaní ſwu m. *sú*, srov. twu t. j. *tu* Rožmb. 48 a j. Oprava *sú* místo ſwu ovšem také není jistá.

Kat. 101.

o mudroſtiech . . .

t. j. *o múdroštiech*, nikoli *múdrostěch;* srov. Listy filol. 1882, 121.

Kat. 118.

118 byla *w uoſſmynaſte* letech.

Erben píše: *v osminásti*, m. *v uosmináste;* v -náste m. na desěte, stb. na desęte, je pádová koncovka *-e* stará a správná.

Kat. 125.

ež jiej (m. jie, matka své dcery) střežieše snažně
125 i vedieše k *czerney* lepotě . . .

Erben místo czerney volí *cnej*. Brániti té změny však sotva lze, ano rukopisné czerney t. j. *k (d)cernéj lepotě* smyslu dobře se hodí. Verš, který má o slabiku přes míru, mohl by se napraviti jinak.

Kat. 130.

130 Mnohý bohatý král *wnotie*,
řekla, blaze bude jemu,
komuž sě doſtane čemu,
tomu bude věčšie radosť . . .

Místo toto jest temné; bezpochyby porušeno od opisovatele. Za wnotie možná v rkp. čísti také wuotie. Erben píše: „Mnohý bohatý král o tě!“ . . .

Kat. 185.

185 Tamž *ygdu* podlé rady

V tomto verši (sedmislabičném) Erben přidává supinum *ptat* a píše:

Tamž i jdú ptat podlé rady . . .

Dlužno však připomenouti, že tu má býti aorist, tedy *jidú* místo *jdú*, a pak netřeba verše toho doplňovati slovem přidaným. Srov. Příspěvky dr. B. Jehlićky ke kritice a výkladu legendy Kat., ve Zprávách král. spol. nauk 1873 str. 3. Ovšem potřebuje verš tento a násl. ještě výkladu dalšího.

Kat. 194 a j.

V rkp. Kat. čte se
194 (poslové) *rzeczechu* k sobě: Nikte živý . . .
1979 Mistři *rzeczechu:* Panno milá! . . .
2036 Mistři *rzeczechu:* Panno krásná! . . .“

Verše ty mají o slabiku více a Erben proto místo rzeczechu píše *řčechu.* Avšak aorist *řčech* byl by tvar analogický (podlé impt. *řci,* praes. *řka* a j.) a nezdá se mi u nesloženého *řéci* dosti zjištěn. Proto volil bych zde pro nápravu verše *řéchu* neb *řiechu* (obě formy vyskytují se i v rukopisích přísných), jako to učinil Erben ve v. 198, a ukazuji na Dal., jehož rukopisy starší mají *řiech, řéch,* a mladší na týchž místech často mají *řečech* (nebo i sloveso jiné). Starý aorist *řiech* vyšel z povědomosti, opisovatel Kat. (okolo r. 1400) klade za něj mladší tvar *řečech.*

Kat. 206 a j.

Na Moravě říká se dialekticky *t*isař místo císař, srov. tisasařovu dceru Suš. 39, a táž forma čte se také několikráte v Kat.: k tieſarzowi 206, tieſarzowo rozkázánie 214, za tieſarze 236, což potřěba tieſarzowy 1125, zlý tieſarzy 1217, věz tieſarzu 1232, tieſarz 1263, 1271, 1281, 1313, 1389, 1471, na tieſarſtwye 1429, tobě tieſarzy 1434, k tyeſarzowy 1476, za tyeſarzowu 3194. V rukopisích bývá ovšem mnohdy těžko rozeznati litery *c* a *t*, ale v případech zde uvedených zdá se mi v rkp. Kat. býti zřejmé *t*; o některých (v. 206, 214, 236) dosvědčil mi to po zvláštním nahlédnutí také pan archivář Brandl. Ve vydání Pečírkovu a Erbenovu je za to vždycky *c*. Hláska *c* bývá v Kat. z pravidla (t. j. velikou většinou) psána spřežkou *cz*. — S proměnou *c* v *t*, kterouž slovu ubyla sykavka, srov. Břěcislav — Břětislav, Francišek — František, točíš — totiž.

Kat. 216 a j.

216 A když v Alexandří *bichu,*
jidú na hrad . . .

Erben čte *bíchu,* t. j. zoužené imperf. místo *biechu.* Ale imperfectum nemá zde příčiny, správný je zde tvar aor. *bychu.* Taktéž ve v.

1147 . . . až v Alexandří *bichu* —
1651 všichni tak zmámeni *bichu* —.

Z téže příčiny je nesprávno *biechu* m. *bychu* ve v. 188; rukopis má

188 když *bichu* v královĕ dvoru —.

Kat. 223.

220 zdáše sě jim, by nic kráše
na všem světě nesvítalo
ani v květu prokvítalo,
Nez ta panna ſtaſie wſluſe
k tomu bieše v takém rúše,
225 jakž . . .

Erben píše v. 223:

než ta panna stáše v sluše;
k tomu . . .

Čtení to nesrovnává se se smyslem. Třeba jest voliti jinou interpunkci: (nic kráše nesvítalo)

než ta panna. Stáše v sluše,
k tomu bieše v takém rúšě . . .

Kat. 247.

Králová tiem poče spieše
k svadbě sě připravovati,
chciec (= chtiec) svú milú dceř vydati
v slavněj dráži, s ľudským sluchem,
ztravú i bohatým rúchem,
jakž *doſtati* mohla z snadna.

Erben čte ve v. 247 *dostati* (praes. dostanu). Myslím, že se má rozuměti *dostáti* (praes. dostoju): bohatá králová mohla tomu z snadna dostáti, aby chystaná svatba byla slavná a nákladná . . .

Kat. 269 sl. a 608.

269 . . . při svéj *ziede*
270 . . . ve všem ženském *porziedie*
608 . . . při tvéj *ziedie.*

Jsou to Lokaly k Nom. *žáda* = žádost a *pořad*, s přehláskou zpátečnou. Erben klade (str. 209 a 221) *pořied* a *žieda* za Nominativy; neprávem.

Kat. 298 sl. a j.

298 *radiegſy* já svú čistú česť
slibugy nésti beze všech děky . . .

Erben píše ve v. 298 *radější*, nesprávně m. *radějši;* kompt. masc. *radějí* fem. *radějši* neutr. *radějše* atd. Podobně má býti 486 *světlejši* m. *-í* atd. — Za *slibuji* pak klade Erben k vůli verši *chci.*

Kat. 344.

344 . . . na mě sě hněvem *hrubis.*

V otisku Pečírkovu je *hrubis.* Erben píše *hruvíš* a dosahuje s hody s rýmem: mluvíš. V rkp. jest ve slově tom litera, kterou za *v* i za *b* bráti možno. Čtení Erbenovo má podporu kromě rýmu také v adj. *hruvý:* jež (modly) sú padělci hruwy Kat. 2098, hruwie 2101.

Kat. 346.

346 *yzazadnehot* nepoydu
muže . . .

Erben čte: *já* za žádnéhoť nepójdu muže . . . Neprávem, místo: *i* za žádného nepójdu muže (*i* vytýkavé, sesilující negaci; i žádný . . .).

Kat. 371.

365 řkúc (Kateřina mudrcům): Vy tak krásnú
mě pravíte i věhlasnú . . . ,
jakž takéj nikdě neznáte;
370 proč mi pokojě nedáte?
Chtielatbich sě k vam nevinila,
vaši vóli učinila
podlé kázánie všakého,
optajtež muže takého,
365 jenž by . . .

Psané chtielatbich ve v. 371 čte Erben *chtělať bych.* Ale to čtení nehodí se do smyslu, jemuž by se vyhovělo opravou *chcte ľ* (= chcete-li); strany *chcte* místo chcete srov. ač chczte ApD. d, vy chcte mě zabiti DalJ. 54, chcte-li to viděti Pass. 80, co chczmy Hrad. 74ª, kterak chczme učiniti Mart. 22ᵇ, (uši) slyšeti nechczta Štít. uč. 25ª, (Tym a Komon) ju (sv. Lidmilu) chcztą zabiti DalC. 26, kdy sě chczwie na trh bráti Hrad. 124ᵇ a j.

Kat. 397.

. . . Od toho času vznieti
397 tu *myſſly vſſweho ſrdcze* stanu.

Erben píše: tu mysl (jednoslab.) v svého srdce (dvojslab.) stanu. Ale možno čísti také: tu mysl (jednoslab.) i v svého srdce (jednoslab.) stanu. Srov.: (dvě bolesti) div ež mohla v svém ſrrdczý snésti Hrad. 29ᵇ, kdež ſrdczy je též slabikou jednou.

Kat. 429.

429 kdež bieše jeho bydla *ſkola*

Erben vysvětluje skola = kolna ap. (str. 213): podlé výkladu Jedličkova l. c. 5—10 skulina, vchod.

Kat. 459 sl.

dievko . . .
ve všem učení věhlasná
i bohatá k tomu *gſuczy*
460 nade všecky panny *ſkwuczie*
krású, . . .

V rkp. jest ve gſuczy: ſkwuczie rým bezpochyby opisovatelem zkažen. Erben píše *jsúcie*: *skvúcie*, oprava trvám správná.

Kat. 468.

468 jáť pak v tom tu radu *dawagi.*

Verš ten má o slabiku přes míru a Erben proto mění dawagi v *daji.* Změna ta byla by správná, kdyby se mohlo

mysliti na stč. *dajati* praes. *daju;* avšak sloveso toto málo jest zaručeno; při *dáti* pak je praesens (fut.) *dám* a jenom ve 3. os. mn. vyvíjí se později tvar odchylný *dají.* Proto nechme *dávaji;* verši může se pomoci jinak, na př. vynecháním slova *v tom.*

Kat. 482.

a tenť jest . . .
482 jediný syn své matce.

Verš 482 má jen sedm slabik. Erben proto píše *svojej* místo *své.* Oprava tato *(svojej, svojiej)* hodí se do textu dialektického (moravského), ale pro Kat. přece není dosti jista.

Kat. 519.

519 tak sě *hromazdy* neb dělí . . .

hromazdy = *hromazdí* inf. hromazditi; srov. každý hromazdy penieze t. j. hromazdí Štít. uč. 74^b, která (žena) před svým mužem kryjíc hromazdy sobě tamt. 56^b, abychom odplatu hromazdyly Štít. řeči 191^b, ty z malých hriechóv hřiech (t. veliký) ſhromazdis Hrad. 113^b, vše ſhromazdenye congregatio ŽWittb. 55, 6 t. j. shromažďenie. Naproti *hromazditi* jest iterativum *hromážděti:* ti jižto ſhromazdyety budú Prov. Isa. 62, 9, ač by kto jiné ſhromazdal šlechetnosti t. j. shromážďal Štít. ř. 147^b. Dvoje tyto tvary, jež se mnohdy matou, v češtině staré se liší; praes. sg. 1. hromažďu (-ždu místo -źźu) a hromážděju, sg. 3. hromazdí a hromáždie, part. hromazdil a hromážďal, plur. hromazdili a hromážděli, subst. verbale hromažďenie a hromážděnie atd. — Erben Kat. 519 píše *hromáždie.*

Kat. 531.

Katerina to slyšavši
530 všecko pilně na mysl bravši
Vſt porzad czoz yvprzieti
ale jeho múdréj řeči . . .

Ve v. 531 je text porušen. Erben napravuje jej takto: *z úst pořád, oči upřieci.* V opravě této „upřieci“ trvám má býti part. praes.; ale to bylo by nesprávné, m. *uprúci.*

Kat. 535 a 708.

(Kateřina) jeho (poustenníkově) múdréj řeči
za vlas nerozumějieše,
neb ješče pohanka bieše.
535 Proto jiej to bieše *nezywno,*
ale v srdci velmi divno,
ež . . . . —
V ten čas sě viděti uda

jiej jedno viděnie divné,
708 krásné a velmi *pozywne*. —

Erben čte *neživno* a *poživné*, a vykládá *neživný* = nedávající potravy (str. 206) a *poživný* = živitelný, nahrhaft (210). Ve v. 535 hodilo by se snad spíše čtení *nezivno* m. *nezěvno* (za žádané *ě* častěji bývá *i*): stč. *zěvný* je totéž co *zjěvný*, oboje tvary vyskytují se vedlé sebe, *zjěv-* i *zěv-;* v *nezivno: divno* byla by pak táž slova v rýmu, jako ve v. 1272 sl., kde však místo *ziv-* je plné *zjěv-;* tvé učenie *dywne* i tvá drahá krása *zgiewnye*. Smysl v. 535 byl by pak: jí to, co mluvil poustenník, bylo nejasno (nezjevno, nezivno).

Kat. 541.

Kateřina od žádného mistra
541 neslýchala *cztucze* v žádných
knihách snadných i nesnadných
o takém muži i králi.

V v. 541 je cztucze participium čtúce, vzaté absolutivně ve rčení ustrnulém, t. j. bez žádoucí shody syntaktické. Rčení toto (*slyšěti čtúce*... neb *čtúc* ap.; v Listech těchto 1875, 139 nesprávně je vyloženo čtúc a čtúce ze čtúca) ve staré češtině často se vyskýtá: na př. čtúc neb čtúce slyšiec takové knihy ŠtítVrť. 33; vyznávámy všem tiemto listem, ktož jej uzřie neboli čtúce uslyšie (v list. z r. 1400) Výb. 1. 1044; ktož jej (list) čísti anebo čtúc slyšeti budú (z r. 1401) tamt. 1049 a j. Erben odchyluje se od rukopisu a píše:

neslýchala, i čtúc, v žádných
knihách . . .

Kat. 544, 1030.

Poustenník vypravuje Kateřině o ženichovi (Kristu) a Kateřina neslýchala

o takém muži i králi (t. o Kristu),
o ňemž tak bohatú *taly*
545 tento pústenník pravieše . . .

Psané taly jest patrně Akk. sing. fem.; tedy *táli*, Nom. *tále*. Erben (str. 215) vysvětluje to slovo = díl, podíl. Ale tento výklad nehodí se: poustenník vypravoval o Kristu bohatý „díl“. — Já mám za to, že jest to slovo přejaté z dolnoněmčiny, srov. středodolnoněmecké *tale* = 1. Rede, Sprache, 2. Rede vor Gericht atd. (Schiller und Lübben, Mittelniederdeutsches Wörterbuch 1878), angl. *tale*, středohornoněmecky *zale* = Erzählung. Jiný jeho doklad téhož slova v češtině nalézám v Tristramu 403: i povědě jemu tale potom, ješto . . .

Erben (Kat. 215) spatřuje totéž slovo a týž význam též v Kat. 1030:

„Mój najdražší králi!
1030 dnes já mú čistotu *w taly*
tvéj milosti porúčeji . . .

Avšak zde máme před sebou slovo zase jiné, totiž *tál* (kvantita nejistá) stb. *talь* = obses, pignus; *v táli* (Lok.) = v zástavě, do zástavy. Srov. dávají svój život w tali Hrad. 95[a]; každýť blázen sám sě chválí, nebť súsědóv nemá v táli (Kato, St. Skl. 3. 211); udá-liť sě jmieti svého jako v táli kdy rovného (tamt. 199); znamenaj, když tě kto chválí, buď sám sobě súdcí v táli (tamt. 191); talle obsides MVerb. — Jinak Jungm. Sl.

Kat. 554 sl. a j.

Již sě *muſſy* . . .
555 tebe ovšem ostyděti,
mohla-li bych kak věděti
toho muže, o *nyemz* mi pravil . . .

muſſy 554 = *muši* (musím), nikoli *musi*; taktéž má býti *noši* 1511, *proši* 1512, 3116 atd. — Ve v. 557 píše Erben: *o němž mi pravil* (2. os. sg.). *V nyemz* splynulo pomocné *s'* (*si, jsi*) se *-ž*, dlužno tedy psáti: o ňemž *s'* mi pravil. Totéž splynutí jest ve v.

1604 po *gehoz* ty jmě i radu
vzňala tuto jistú svádu . . . ,

t. j. pro jehož *s'* ty jmě vzňala tuto svádu . . .

Ve verši

3425 *coz* požádala, má ladná!

může se čísti: což *s'* požádala . . . , ale mohlo tu také býti: *co s'* požádala . . .

Ve verši

3442 konaj, wnyezſtoſſye uvázal

jest *s'* i v písmě zachováno: v ňežto *s'* sě uvázal. Erben v těchto případech *s'* vynechává.

Kat. 674.

674 *zpodgidechu* ji hrozné túhy . . .

Erben místo *zpodjidechu* píše *zpodjechu*, myslím, že neprávem: srov. tak nás nesčestie podešlo Mart. 33[b]. Pro nápravu verše mohl by se vzíti aor. *zpodjidú* m. *zpodjidechu*.

Kat. 680.

680 (když) ohňové *potuchu*

t. j. *potuchú*, 3. plur. aoristu jednoduchého. Erben klade (str. 210) potuchú = shasnou.

Kat. 681.

681 Tehdy jiej *brzo* na mysl vznide,
ež . . .

Erben mění *brzo* v *brž;* myslím, že neprávem, smysl komparativu nežádá, a verši může se vyhověti, když se *brzo* čte jednoslabičně, jako na př. ve verši 8slabičném „Řkúc: čbáne, brrzo viz o sobě“ Hrad. 130[b].

Kat. 698.

698 Po jejie *bieluczy liczku*
slzy potóčkem sě valéchu . . .

Erben uchyluje se od rkp. a píše: *po jejie běluciem líčku*; neprávem, místo: *po jejie bělúcí líčkú* (Lok. dvoj.)

Kat. 722 a j.

Sv. Kateřina uzřela,
722 *ande* na stolici sedí
Maria . . .
Porfyr a císařová
uzřesta, *ande* anděli
2560 v koronách podlé ní stojie . . .

Podlé Erbena (str. 198) je prý *ande* = jak, kterak. Výklad tento není však docela správný; staročeské *ande* jest = *a onde;* teprve v pojetí pozdějším, když se souřadné *a onde* . . . stisklo na podřadné *ande* a když by se za *ande* mohlo jinak také říci „jak, kterak“, teprve v pojetí tomto zdá se nám, jakoby bylo nebo že jest *ande* = jak, kterak.

Kat. 731.

730 jako lilium bělúcí
lskne když *nayſwietleyſy*: *laſky*
a jeho žádúcie vlásky
svietie . . .

Erben opravuje: když najsvětlejšie *má lsky;* oprava nepodobná.

Kat. 757.

757 ana (Kateřina) *wkraſy* smutna chodí

t. j. *v krási* dial. m. *v krásě;* býti v krásě (viz nahoře k v. 32) = býti krásnu, rčení ve staré češtině často se vyskytující. Erben to mění a píše *v kraji,* nesprávně; nesprávný jest také výklad podaný k tomu na str. 203, že v kraji = na kraji, z daleka.

Kat. 776, 3435.

775 byť hlédala na mé líce
. . . . *znycze*

z nice jest výraz adverbialní, jako z hluboka atp., *nice* (m. *nicě)* jest Gen. k Nom. *nice*, masc. *nic, nicí* pronus. Srov. Jedlička

l. c. 10. Doklady v Hrad. 94^{a} (a 44^{b}), AlxV. 780, NRada 1381. Erben (str. 206) béře subst. fem. nice = status cernuus.

Kat. 814.

Když ke mně chce, toho *wſak*
815 já ot sebe neotlúči . . .

Kladné *však* při slovese záporném nebylo by na závadu; srov. poznámky o staročeské negaci v některých těchto příspěvcích předešlých. Erben píše *nikak* a vyhovuje tím také verši, jenž by byl jinak o jednu slabiku kratší.

Kat. 845.

845 k ňemuž jejie prosba *trzye.*

V rkp. je v *trzye* chyba a Erben píše za to dobře *trží;* rým: obdrží. Ale výklad (na str. 215) je nesprávný: „*tržiti* k čemu = domlouvati se čeho, čeliti k čemu“. *tržiti* jest = činiti trh, kupčiti a p. Zde pak jest sloveso stč. *tržěti* praes. *tržu, tržíš,* pt. *tržal, tržěli,* s významem = puditi a p.; na př. by chtěl tu žádosť (smilnou) přetrpěti, ježť ho trzy Štít. uč. 60^{b}, kdy ho (člověka) trzy mysl po rozkošné chuti tamt. 100^{b}, těm pak, jichž mysl trzye rozličné žádosti dobré tamt. 122^{b}, stud bude tržeti člověka v mysli ŠtítV. 169, by k tomu svá libosť netrzala Štít. uč. 90^{b}, aby nás trzalo dobré tamt. 106^{a} atp. Sloveso *tržěti* má se k *trhnúti,* jako běžěti k běhnúti atp.

Kat. 855.

855 . . . . . . *bez luty.*

Jedlička l. c. = bez těžkosti, snadně. Srov. též *lítí čěsi* v AlexV. 1565 = lité, kruté, těžké časy.

Kat. 866.

866 A jakž brzo *wnydu zorzie,*
tak . . .

Ve wnydu písař vynechal z, má býti wznydu, *vznidú.* Erben volí sing. *vznide;* neprávem, neboť *zořě* brává se ve stčeštině v pluralu, na př. zajitra u pravé zorzye by Čech na téj hořě DalC. 2, ty si skoval zorzie fabricatus es auroram ŽKlem. 73, 16, ty s' (s)koval zuorzie ŽKap. tamt., ráno w zorzie mane diluculo ŽWittb. 45, 6; stb. vъ zorę in diluculo Mikl. Lex.

Kat. 875 sl.

To uslyšě ten muž svatý
875 i vynide k nie *na yawo*
a řka: o šlechetná *panno!* . . .

Erben k vůli rýmu mění text a píše *na jevo: děvo.* Myslím, že neprávem; rým v Kat. není bez odchylky, a *na javo* jest výraz náležitý: blud na javo vynide DalJ. 90, ktož činí pravdu, pódeť na yawo k světlu Štít. uč. 49[b]; *na jevo* je utvořeno později analogií podlé *na jěvě* a p.

Kat. 930.

ten duchovní otec jistý
pokrsti *gegy zywot* čistý

její život (Akk.) místo *ji;* sr. stněm. sîn lîp, sîn leben = on, a srov.: aby jím (nápojem) nehýbal ižádný, jedno *tvój život* (m. *ty*) Tristram 86; aby se *její život* (m. *ona*) tiem nestyděl tamt. 105; rád bych, by (vy, děti) zaprosili jednu mši zádušní, jsúc u nie *životy svými* Štít. Erb. 312; neroď o to státi, by chtěl kdy *svému životu* (m. sobě) ve cti jsa i dáti lhótu NRada 1025.

Kat. 962 sl.

v téj modlitvě i *zte* mdloby
sen tu vznide jiej na oči,
skrzě ňž u viděnie kroči
v rozkošné a *dywne* krásné
Pannye byti wyehlaſne
Zdaſye ſie giey bez omyla
by . . .

zte 962 = *z té*, správně; Erben píše *z tej.* dywne 965 čte za adv. divně, snad právem. Ve v. 966 sl. jest něco porušeno; Erben čte: zdáše sě jej, tej věhlasné panně, býti bez omyla, by . . .

Kat. 997.

na jednéj (stolici) bóh mocný z nebe
sedieše . . . . ,
na druhéj v drahéj koroně
Maria jeho matka *ſlowa*
archanjelská ciesařová.

Místo *ſlowa* klade Erben *stolova;* pochybuji, že by ta změna byla správná.

Kat. 1049 a j.

Adj. *čilý* vyskytuje se několikráte v Kat., a též příslovečné *z čila* (v. 307) a *v čile* (1049, 3180). Tyto poslední výrazy, totiž

1049 . . . wczyle vstav — a
3180 (co sě jest stalo) w czyle

Erben však béře za Lok. k Nominativu *čila* = čilosť, hbitosť, rychlosť; ovšem neprávem; *v čile* patří tak k adj. *čilý*, jako *z čila* a jako adv. *čile*. Srov. Jireček, Rozpravy 96.

Kat. 1061.

již buď utěšena,
všie radosti nezlišena,
ale všeho smutka *lyſye*.

Rukopisné lyſye béře Erben (str. 203) za adjektivum = lichá, prázdná. Mně pak zdá se to býti part. praes. slovesa *lišiti* privare, *buď liše* = sis privans. Perifrase podobné (*býti* s *part. act.*) v češtině staré často se vyskytují; na př. proč sem jáz (Anna) hi mój muž hyna LMar. 26, jest ny s tobú wadye AlxBM. 2^{a}; ješto jsú svět milujíc ŠtítV. 247, budeš sě radugie Hrad. 137^{b}, budeš na věky wiezye Hrad. 129^{a}, že on hi mrtvé hi živé bude hi napokon zzudye t. j. súdě svD. 41, ješto budú bohu ſluziece Hrad. 7^{b}, však ho strach bude odtyſſchzie t. j. odtiščě AlxBM. 2^{a}, (kovář) by zloději ottuſſie Hrad. 131^{b}, (Judáš) by všiu věciu wlada Jid. 59, každý svatý křest by mnosie t. j. množě svD. 67, neby tu jeden nepycze a žalostí lomye ruce AlxV. 833, biechu przizluhuyucze AlxH. 1^{b}, (Anna) byla k bohu salugiuci LMar. 23, že jsem jich česť vždy byl pomnye AlxBM. 1^{b}, byla s' jeho newieduczy Hrad. 43^{a}, (sv. Petr) vždy byl uplacagie t. j. uplakajě ApŠ. 144, že jsú byli hrozyece Mat. 115, nijeden byl tak mnoho skota gmagie LMar., že sem byl často slýchaje TandZ. 183^{a}, ž' sem byl nectně život weda AlxBM. 2^{b}, pak-li sem byl pravdy branye AlxBM. 2^{b}, či sem byl v čem právo mina AlxBM. 2^{b}, jáz byl křivě zudye t. j. súdě tamt., jenž mi byl věrně zluſie t. j. slúžě tamt., k niejž (smrti) sě byl blíže AlxBM. 1^{b}, již (strážcové) nebyli nice chzinyecze, jedno zavše na to zrſiecze, aby . . . t. j. činiece, zřiece AlxB. 2^{b}, což byl chzinye tamt., gdežto byl mnohý nevieda, kam chtěl král, kam-li byl gieda AlxBM. 1^{a}, buď vás každý ſliſie t. j. slyšě Kat. 96, ni sě kto buď o tom tocze Kat. 22, buď nežádaje jich sbožie Rada Otce Výb. 1. 917, (bych) byl svú vlasť pohanye AlxBM. 1^{b}, by byl ziſſchzie AlxBM. 2^{a}, by byli svých modl odſtupiecze AlxB. 6, 22, by tu byl lesie t. j. ležě ApŠ. 35, než bych v také příslovie byl upadna AlxBM. 1^{b}, by n'udatní . . byli lepšju chtyecze AlxB. 8, 29, zda by byl kto j'ho co vynye AlxB. 8, 12, ktož jest jie (smrti) zazluſiw t. j. zaslúživ AlxBM. 2^{b}, král by všju moc (z) srdcě wyplenyw AlxB. 7, 17, gdež byl dřéve zluſiw t. j. slúživ AlxBM. 2^{a}, jehož (sbožie) byl jest málo poſiw AlxB. 7, 9, buď ten zmyrtcy uſiw AlxBM. 2^{b}, by byl j'ho (Alexandra) kto tdy nadtrutyw nebo kterú válkú mutyw AlxB. 7, 26 a j. V Kat. 1061 jest pak ovšem neshoda v rodě grammatickém; mělo by býti fem. *lišiec(i)* místo masc.; *lišě* mělo by

platnost absolutiva. Srov. uzříš ho (ševce) z krčmy wytaſſye Hrad. 127[a] t. j. vytasě m. vytasiec, Nom. položen absolutivně místo žádaného Akk.; jenž připraví jej (t. súsěd súsěda) nic newieda křivě k některému platu Hrad. 116[b], též Nom. nevěda m. Akk.; atp.

Kat. 1063.

V tom řečený syn boží tišě
zatye gedno pronye czaſſem
milým sladkým drahým hlasem
jímž jiej (sv. Kateřině) srdce v zdraví vzblaži . .

V. 1063 je nejasný, smysl jeho je zajisté chybami opisovatelovými zatemněn. Erben píše:

zače jedno proně časem . . ,

a vykládá (na str. 211): *proně* = sklonně (*proný* = lat. pronus) *proně časem* = týmž časem. Výklad zajisté nesprávný. V Alexandreidě, zlomku BM, vytištěném v ČČMus. 1828. III. 91 psáno chybně „slova proná“ místo „slova pro ʾna“. Odtud dostalo se adj. „proný“ = náhlý do slovníku Jungmannova, s odkazem k lat. pronus; odtud béře si Erben podporu pro rkp. pronye a odtud chyba putuje dále.

Kat. 1089.

. . . v ňemž (Kristu) já *bich zrzyedla* mého
chci mieti ustavičného.

Erben čte *byť* m. *bich*, oprava pravdě podobná. *Zřiedlo* pak (na str. 221) klade = zrcadlo, nesprávně; v ŽKap. přeloženo slovem zřiedlo lat. respectus.

Kat. 1164 sl.

řkúc: *vſtawiczenſſ* u vieře
Bud a gdy tam, co to jest.
tento rytierz gymz gmate krzeſt
jide v chrám . . .

Text je zde patrně porouchán. Erben píše:

„Ustavičen s' u vieře:
jdi a pohleď tam, co to jest.“
Tento rytieř, *jenž jmieše* křest,
jide . . .

Konjektury tuto vytčené nemají však dost podobnosti do sebe.

Kat. 1225, 1373 a j.

Ve verších těchto jsou slovesa *szořiti* a *vzořiti;* výklad (= maturare; podlé Erbena illustrare) podaný od dr. B. Jedličky v. v Listech filol. 1874, 56 sl.

Kat. 1267, 1594; 2475.

. . . znal-li s' krále
1267 Kosta v Cyprskéj zemi *wdobie?*
Tenť mě dceru vzchoval sobě . . . —
až sě jiej (Kateřině) tu anděl zjevi,
při ňemžto nebiechu hněvi,
1594 ale plná milost *wdobie,*
řka k niej . . .

Erben klade *v době* = svým časem, toho času (str. 200); avšak význam ten sem se nehodí. Spíše hodí se sem význam, jejž při tomto kmenu vidíme ve složeninách a odvozeninách *podoba* (stb. = decor, dignitas), *osdoba*, *osdobiti* (stč. psáno s *-s-)*, *dob-* rъ (pulcher, bonus) atp., tedy asi význam = slušnost, hodnost atp.; srov. Jg. I. 386. Významem tím vysvětluje se také v. 2475:

tehdy králová ho (Porfyra) k sobě
2475 zavolavši *w ſmyſlney dobye*
i povědě mu svú vóli . . .

t. j. *v smyslnéj době,* = ve slušnosti *(době)* neb se slušností *smyslu* (místo nč. Gen. je stč. adj. smyslný, srov. jmenná chvála m. chvála jména, v. nahoře při Kat. 32), se slušností v mysli. A vysvětluje se tím významem dále stč. rčení: ne tvá to doba = tobě po tom nic není.

Kat. 1275.

1275 wſak ty byeſe *bity oſowna*
czieſarzowa syna mého . . .

Erben čte: však *ty* bieše *choť* osovná ciesařova, syna mého; lépe trvám: „však *ti* bieše *býti* osovná ciesařová . . .“ Erben dále vysvětluje *osovný* = osobní, zvláštní. Srov. doleji pozn. k v. 2765.

Kat. 1322, 1380.

Pověz mi, máš-li co smysla?
1320 proč v ten blud svój rozum měříš,
že v umučený buoh věříš?
já mním, že ty *ſmyſlyſſ wiekem.*
Pravíš, ež jest bóh člověkem . . .

Erben čte *ssmyslíš* a vysvětluje (str. 214) „*ssmysliti* (vz-smysliti) = nabyti smyslů“. Ale tím toto místo se nevysvětluje: císař vytýká Kateřině spíše opak toho, než že by „nabývala smyslů“. Potřebí tedy výkladu jiného. Stč. *smysliti* znamená smyslem (rozumem) správně pracovati, intelligere, cogitare; na

př. jenž ſmyſly qui intelligit ŽWittb. 40, 2, blázniti a neſmyſliti Blázn. 137ᵃ, starcové neſmyſlee a bláznie tamt. ap. Pojem tento je však omezen příslovkovým určením wiekem, *věkem*. Význam tohoto slova určovacího jeví se dosti patrně v příkladech následujících: potom pak chtěvše j'ho (pohané svatého Marka) sžéci, mohli wiekem preč utéci pro strach veliké hřímoty ApŠ. 109; (Alexandr) vzblúdi sě mysľú ve mnohém a chtě sě vzývati bohem, ztyirpiety to moha wiekem, by sě již vzýval člověkem Alx. H. 6, 24, ktož obyčeji z mladu neodolá, na starost jemu věkem odolá Star. Skl. 3. 120. Zde *věkem* znamená patrně asi tolik, co sotvy, sotně (Šafařík, ČČMus. 1847, I. 303), stěží, vůbec znamená omezení příslušného pojmu ve smyslu nepříznivém, týž pak význam dobře se mu hodí do dotčeného verše Kat.: císař vytýká Kateřině, že „smyslí věkem", že těžce chápe.

Totéž sloveso *smysliti* sapere čte také ve verši

1380 . . . ty *neſmyſlis* dospěle:

Erben tu píše *nesmýšlíš*, chybně.

Kat. 1350.

ale však jest věc jediná,
1350 *giez nelze* s věcmi s těmi,
ta panuje nade všemi.

Verš 1350 je porušen. Erben opravuje jej a čte: *jež (věc) nележie* . . . ; v opravě té je však chybné *nележie* (3. sg. bylo by *neleží)*, a proto je třeba opravy jiné.

Kat. 1372.

1372 bóh své divné sieni *ſworzyl* . . .

Erben mění ſworzyl ve *stvořil*. Ale možná, že tu máme před sebou sloveso *svořiti* = zusammen fügen, denominativum od svora stb. sъvora Koppel; srov.: v svém pokoji zavrúci sě sama ſwornye t. j. na svoru Kat. 659.

Kat. 1375.

hvězdy, měsiec i planety
1375 zstavil, *ztyſtyl*, zřiedil lety . . .

Erben místo ztyſtyl klade *zjistil;* změna nejistá, sotva vhodná. Rukopisné ztyſtyl mohlo by býti m. *zčistil*, ale trvám, že ani tento výraz sem se nehodí.

Kat. 1378.

1378 . . . ob tvrdosti jeho *wſkruſye*

wzkruſye beru za sloveso, k podmětu *hvězdy* (1374): (hvězdy) vzkrúžie ob tvrdosti (firmamentum). Kontext není dosti jasný.

Erben (str. 219) má wſkruſye za substantivum, prý wzkružie = okrouhlost, okrouhlé klenutí.

Kat. 1423 a j.

1423 proto vás všech proši *wdieczy*

Erben (str. 200) klade *dieč* = rada, deliberatio, Conferenz. Neprávem, *dieč* je totéž co *dieka,* Lok. *v dieči* jest výraz adverbialní a znamená asi tolik, co slušně, mile, (vděčně) atp. Srov. Jedlička, Zprávy 1873, 13 sl.

Kat. 1431.

1431 *yn wzaytrzeyſi* hodinu

Erben čte: (chtěl bych na ciesařstvie vésti, pannu Kateřinu, přerad, dada mému synu) *ju u zajtřejší* hodinu; čtení tomu a zejména předložce *u* m. *v* protiví se rukopis a pak ta okolnost, že ve staré češtině bývá *u* za *v* z pravidla jen před retnicemi.

Kat. 1455.

všichni (mistři) v spolek sě sberúce
1455 *nalepſich* v čet oberúce
mistruov padesát . . .

Erben mění nalepſich v *najlepších.* Neprávem, neboť ve staré češtině byl vedlé superlativu *naj-* také superlativ *ná-*. Na př. radu nawiſſieho altissimi ŽKlem. 106, 11, oslavju jméni tvému nawisse altissime tamt. 9, 3, wramenyu nawiſſieho tamt. 135, 12, první a nawiſſij Mat. 344, krev naſlechetnyeiſſiu meracissimum tamt. Dent. 14, naprwe Pass. 202, przienamyleyſſy synáčku Pass. 611, náviec DalJ. str. 230, náviec Fysiologus ČČMus. 1875, 129 a j.; v naydele ŽKlem. 103, 33, duchem nayprwnym tamt. 50, 14, nayhlube Pass. 93 připsáno y teprve později. Tak i jinde ve slovanštině jsou superlativy s *na-;* srov. rus. dial. nábolьšij, náskoro, stpolsk. namalszy, naſczodrſſi, nawyszszy atp. Miklosich II, 359; Archiv für slav. Philologie II, 371—372, III. 30, V. 221.

Kat. 1480.

1480 Ciesař inhed bez *poczatka*
před sě jě (mistry) pustiti káza.

Ve v. 1480 slovo *poczatka* nedává dobrého smyslu a nerymuje se s *káza.* Erben proto je opravuje a píše *bez přiekaza.* Avšak ve staré češtině trvám nebylo masc. *přiekaz*, nýbrž jen fem. *přiekaza* = překážka. Proto je potřebí opravy jiné a má tu nejspíše býti *bez potaza;* srov. to sě sta, jakž on rozkáza, každý sě tam bez potaza bra Kat. 1146, dvěmanádct rytieřóm káza, aby inhed bez potaza své oděnie na sě vztiehli Kat. 2415, švec beze všeho potaza ženě věrdunk dáti káza Hrad. 125[a].

Ve stč. právnictví *potaz* znamená rozvažování, úradu: když páni potaz naleznú a vynesú Řád pz. 11 atp.; a takový má slovo to význam i vůbec: králi i kniežata potaz vzechu TdZ. 166[b]; zlý ste potaz vzěli Hrad. 51[a]; tedy učiniti něco, co je přikázáno, bez potaza, jest učiniti to bez potazování a rozvažování, proč a nač se to učiniti má.

Kat. 1506.

1505 . . . ež sém múdřejšie řeči
nikdy neslýchal *vmyeru.*

Erben béře *u mieru* = ve světě, *mier* prý = svět (str. 204) Jest to však = *do míry, v míře;* srov. střhněm. maezec = mässig, massvoll. Druhé místo, kterým Erben slovo *mír* = svět z Kat. dokládá, totiž v. 2092, v rkp. výrazu toho nemá.

Kat. 1526.

1525 Jeden z nich (mudrcův) vstav, z pravé zlosti
przifte jako z smysla vzatý
řka: „O ciesaři . . . . .“

Erben píše *prýště* a vykládá (na str. 211) „*prýskati* = prskati, stříkati, *prýště* = prskaje“. Nesprávně. Kdyby przifte bylo participium, měla by věta tři participia a žádného slovesa finitního. Proto poroučí se, vzíti przifte za tvar finitní, a to za aorist. Jako aorist pak mohlo by przifte, kdyby rkp. Kat. byl přísný strany *e* a *ě*, patřiti jen k inf. *přisknúti:* aor. *přiščech* a z toho *přištech;* ješto však v rkp. Kat. *e* a *ě* psáno jest nedůsledně, musíme dopustiti také odvození z inf. *přiščěti:* aor. *přiščěch* a z toho *přiščech* a *přištech.* Poměr mezi *přisknúti* a *přiščěti* jest jako lehnúti a ležěti, běhnúti a běžěti, mlknúti a mlčěti, tisknúti a tiščěti a p., a smysl rozhodne, hodí-li se nám zde lépe *přisknúti* či *přiščěti.* K tomu je potřebí poznati také význam společného těchto slov kmene *přisk-.* Ten jest = *prysk-*; *ři* je v něm za *ry* proměnou pouze hláskovou, jako v p*ři*ščiti sě vedlé p*rý*štiti se (z té, t. hory, przyfty sě studnice Mand. 55[a]), v p*ři*skýřicě v. p*ry*skýřicě (przyfkyrzicze Mand. 7[b], 58[b]), st*říc* v. st*rýc* (ftrzyczye Mast. 404, dva ftrzicze AlxV. 779), sk*ří*ti v. sk*rý*ti (fkrzity Mand. 60[b], byla fkrzita Mat. 14, fkrzyl si tvář tvář svú abscondisti Pror. Isa. 64, 7), t*ří*zniti v. t*rý*zniti, *ři*tieř v. *ry*tieř. Jest tedy *přisk-* významem totéž, co *prysk-*; *přisknúti* pak jest = prysknúti stb. prysnąti pol. prysnąć prysnutь, a *přiščěti* = rus. pryščatь; význam: střiknouti, stříkati; přeneseně: schnauben, atp. (v rus. a pol. též propuknouti n. propukati na př. ve smích). *přisknúti* je perfektivum, *přiščěti* imperfektivnm; do kontextu Kat. hodí se trvám lépe perfektivum, a proto beru *przifte* = *přiště* za aor. ku *přisknúti.*

Kat. 1529.

Proto li s' nás sem přilúdil
1529 aby námi smiech *poſudyl?*

Staročesky říkalo se: *smiech někým váleti, smiech někým pobíjěti*; na př. jedni druhými ſmyech walegy Štít. uč. 64^b, ani kým ſmyech pobygegycz tamt. 64^b, a častěji. Zde čteme také *smiech někým posúditi.* Rčení toto není mi odjinud známo a Erben mění je, píše *pobudil* m. *posúdil*; ale *smiech někým pobuditi* je taktéž bez dokladu a zdá se mi docela nepodobno.

Kat. 1541.

1540 (Katerina) bude po všiej tvéj vuoli
yakuťna jak chceš koli . . .

V rkp. jest psáno yakuťna, se skratkem '. Erben čte *jako třtina,* a čtení toto je pravdě podobné.

Kat. 1553.

1553 a *ſpietidſat* sè hádati

t. j. *s pětí dsát* (t. mistróv); Erben píše: *spètidsát.*

Kat. 1580.

těm (mistrům), jižto . . .
1580 z dalekých *ſu ſſem zemy* přijěli.

Verš má o dvě slabiky více. Erben proto vynechává ſu ſſem a čte: *z dalekých zemí přijeli.* Já bych raději vynechal zemy a četl bych: *z dalekých sú zém přijěli.* V tom případě bylo by „zemy" připsáno pleonasticky; snad to byla glossa, kterou se vykládal zastaralý tvar *zém,* opisovatel pak nerozuměje místo *zém* napsal ſſem a glossu zemy pojal do textu. S Gen. *zém* srov. všěch ze^{e}m svD. 24, mých zem Alx. BM. 8, 28, *nóh, dúš, pát* atp.

Kat. 1583.

1583 daj, aby smysl jich *ſ tyemene*
zhlúpěl . . .

Erben čte: aby smysl jich *temene* zhlúpěl, místo *s těmene*.. Strany *ě* srov. stb. *têmę* a stč. tyemye cervix Pror. Isa. 48, 4, cranium Boh. 40, tyeme Modl. 54^a a j., t. j. *tiemě* Gen. *těmene*

Kat. 1586.

Kateřina před disputací s mistry modlí se, aby mistři

1585 . . . svéj křivdy nedovedli,
ale *ſtaly znyemyguczie.*

Erben píše 1586: (aby) stáli němi jsúce. Lépe trvám: (aby) stali zněmějúce, *zněmějúce* od *zněměti*; strany rukopisného znyem*y*- místo žádaného zněmě- jest připomenouti, že za *ě* často bývá psáno *i*.

Kat. 1605.

pro jehož s' (rkp. gehoz, cf. v. 555) ty jmě i radu
1605 *wznala* tuto jistú svádu . . .

Erben čte *vzala* místo *vzňala*, inf. vzjieti, vznieti suscipere srov. poslal sluhy, aby wzyali plod ČE. 23.

Kat. 1642 sl.

1642 (Sv. Kateřina) učini drahé *poſtawenye*
svatého kříže znamenie,
jímž sú všickni právi *wzwiedyeny*.

Ve verši 1642 mění Erben *poſtawenye* ve *vstavenie* oprava sotva trefná. Ve v. pak 1644 je v rkp. omyl. Erben volí opravu *vzdieni* (rým: do sieni). Vz-dieti stb. vъzdêti, vъzdêjati znamená imponere tollere; zde více by se hodilo s-dieti, z-dieti = facere na př. nemoh samomu nic zzdyety Jid. 3, co sobě smutná ſdiegy Hrad. 40^a, jenž (tělo) nikdy hřiecha nezdyelo Modl. 53^b atp.

Kat. 1664.

Sv. Kateřina praví mistrům:
. . . „Co stojíte? By to
jeden neuka učinil,
s právem by sě k lidem vinil.
Však *neynzſte* otsúzeni.
1665 Proto li ste sem túženi . . . ,
abyste stáli mlčiece . . . ?

V rukopisném neynzſte je chyba nějaká: snad má býti „ne již ste". Erben opravuje a čte: „však vy nejste odsúzeni."

Kat. 1676.

Sv. Kateřina praví mistrům, kteří mlčí, když by disputovati měli:

Kde jsú vaše řeči chlubné?
1675 Vé na vy, na tak záhubné!
Chcete tak svú čest *zaratiti*
i mlčením zatratiti?

Verš 1676 má o slabiku více a Erben mění rukopisné *zaratiti* ve *zvrátiti*. Mně se tato změna nezdá býti trefnou. Sloveso *zaratiti* bylo ve staré češtině, srov. kterak bych ten obyčej zaratila Leg. Jg.; také se vyskýtá *uratiti*. Významem hodí se sem *zaratiti* dobře, t. zrušiti, vyhubiti. Pro nápravu verše možná čísti *chcte* m. *chcete*.

Kat. 1700.

Když sem byla po uosudu
vzrostla u pohanském bludu,
mudrcuov chytrosti všeliké
i jich mistrovstvie veliké
v svém rozumě smyslně jmajíc
a mé srdce v tom kochajíc,
Rozczyuk, ež sem oblúzena.
Tehdy potom bych vzbuzena...

Rukopis má ve v. 1700 zřejmé Rozczyuk; Pečírka vytiskl Bozczyuk. Erben píše *rozčúc;* ale slova takového ve stčeštině nebylo, part. praes. slovesa *rozčúti* znělo *rozčujúc(i)*. Snad to má býti aor. téhož slovesa, *rozčuch* = pocítila jsem, uznamenala jsem, poznala jsem. Ve slovese *čúti* byl význam smyslný i přenesený; na př. jedny věci czigéme skrze viděnie, druhé skrze slyšenie, třetie skrze povoňenie a jiné czigem skrze dotčenie Alxp. 102, (Maria Magd.) czigiczy již neczugieſſe Hrad. 30^{b}, na tobě to chzugem AlxBM. 2^{a}, hospodina na sě sě hněvajíce neczygyu Pass. 465, Priamus čžige, že se to úkladně děje Troj. 202^{b}, neb jste zemdleni aniž čžygete kterých pomocníkuov Troj. 192^{a}, (Maria) poczy (aor.) inhed vláščí sladkosť Hrad. 47^{a}, (král) poczyge, že jeho vzkázáním pohrdáte Troj. 11^{a} atd. Pro složení *rozčúti* nevím příkladu, ale obdoba jest v *rozčichati* sapere, intellegere ŠtítV. 253: by rozčichali a urozuměli; dále v *rozčítati* = uvažovati v Kat. 1358: by tvá mysl.. rozczitala právě, ež . . .; v *rozhlédati,* aby (kovář) koval rozhledagie Hrad. 132^{b}, by púščal (lazebník žilou) rozhledagie tamt. 135^{a}, *rozjímati, rozpomanúti* atp.

Kat. 1709.

myſtrowſtwie *ariſtotiloſſowa.*

Erben píše: Aristotova a volí pro stčeštinu tvar *Aristot* (str. 198). Neprávem. Aristoteles nejmenuje se ve stč. památkách nikdy *Aristot,* nýbrž *Aristotiles, Aristotilos* nebo *Arestotiles, Arestotilos.* Srov. Jedlička l. c. 4.

Kat. 1717 sl.

Proto sě já v téj ottušě
protiv vám svú řečí túži
a sě nic uměti *zuzy*
ni věděti co jiného,
jedno toho *gedyneho*
jenž jest u věčnosti *ſmyernye*
múdrosť i učenie *wyernye.*

Erben béře rkpisné *zuzy* za *zúži,* praes. sg. 1. slovesa prý *zúžiti* = obmeziti. Výklad nesprávný. Bezpochyby jest *zuzy* = súzi, soudím. — Erben dále ve v. 1719 *jediného* mění v *dědin-*

ného, což jest proti rukopisu, a mění dále rukopisné ſmyernye 1720 a wyernye 1721 ve *směrné* a *věrné*.

Kat. 1741.

(Ježíš) ot čistéj panny ráčil vzieti
na sě maso i krev tělnú,
aby *tu oſſobu talnu*
v svéj jednotě nebyl vzpáčen . . .

Ve v. 1741 temné jest slovo psané talnu. Erben píše: aby tú osobú *dielnú* . . .

Kat. 1761.

v jeho byti jest vše řádno
gie mnye ſnadno nezly ſnaze . . .

Ve v. 1761 jdou slova chybně za sebou a Erben opravuje dobře: *snáze nežli snadno*. Místo *Gie mnye* pak čte *jím mně;* lépe snad hodila by se změna: *jemu je* (se čtením *j'mu je*) . . *snadno ty vše těšiti* . . .

Kat. 1776.

Mymonenz nyczeho nezbylo

Erben čte: *mimo něnž niče* nezbylo. Lépe trvám: *mimo-ňž ničeho* nezbylo.

Kat. 1783.

Mistr táže se sv. Kateřiny:

co mu (bohu) toho třeba bylo . .,
ež sě narodil člověkem
i chodil na světě v strasti
a dal sè svéj vlastnéj vlasti
ješče k tomu umučiti?
Musíš mi to *otlucziczi*,
kak bych to mohl jistě znáti
proč sě tak musilo státi . . .

Rukopisné otlucziczi ve v. 1783 béře Erben za *otlúčiti:* sv. Kateřina má prý mistrovi otlučiti pochybnost nějakou (str. 208). Lépe však hodí se *olúčiti* = osvětliti, objasniti; srov. stb. lučь lux, stč. lúč, MVerb. lucc pochodně, stb. *olučiti* illustrare. Srov. Jedlička l. c. 12.

Kat. 1786 sl.

proč se musilo státi
ze wtaku porobu nížil,

když jest všeckerno převýšil
v svém božství, v ňemž *pany* snadná . . .

Ve v. 1788 opravuje Erben *pany* v *pomoc*, trvám dobře. Ve v. 1786 postrádáme *sě* ke slovesu *nížiti*, proto opravuje Erben a čte *že sě v tu porobu nížil.*

Kat. 1793.

Katerina jakžto ruože
stáše prostřed leta ktvúcí,
1793 *yako* sě málo uliznúci
vece . .

Erben čte *pak* m. yako; ale mohlo by zůstati *jako* (tanquam), míra verše napravila by se čtením málo‿uliznúci.

Kat. 1836.

1835 o ňemž vy pohřiechu málo
wieſte, toho já želeji . . .

Rukopisné wieſte jest archaistická forma *vieste* a bylo na ni již dříve ukázáno; v. Jireček l. c. Erben píše *viete.*

Kat. 1855.

1855 ni kdy které *ſrdcze ſmyenye* . . .

Kontext není stilisticky dosti spořádán, uvozuji tedy tento verš samoten. Erben (str. 213) dodává k němu, že „smieniti = umíniti“, a béře tedy ſmyenye za 3. os. jedn. a ſrdcze za Nom.; tedy = srdce umíní. Neprávem; ſmyenye jest subst. verb. = *směnie*, osmělení se, a ſrdcze je Gen.

Kat. 1859.

aby co smělo počieti
o tom (t. o božích vlastnostech) sice nebo tako
mysliti neb řéci; tako (rkp. takto)
1860 on jest mocný i veliký . . .

Ve v. 1859 rkp. má *takto.* Erben píše:

mysliti, neb řéci, jako:
on jest mocný . . .

Čtením *tako* rymují se slova stejná, význam jejich je však aspoň poněkud (t. podlé kontextu) rozdílný; rýmy takové ve stč. vyskytávají se.

Kat. 1870 sl.

Viece když buoh, nežli dosti
gmagie přeplovné milosti

1870 *wnyz mniye* v jednéj vlasti síla
bez toho býti nerodila
a chtiec, by byl člověk stvořen,
tehdy . . . svú vrchní múdrosť otvořil . . .

Místo temné. V rkp. ve v. 1870 je snad *mniye*, ale na jisto nelze mi toho tvrditi; je-li čtení *mniye* správné, tedy mohlo by to býti adverbialně vložené *mnie* (3. pl. k inf. *mnieti*), jako doleji ve v. 2411, v. t. Erben mění text a čte: *bez niež ijednej vlasti síla umně* býti nerodila . . .

Kat. 1882.

1881 i dal jemu (t. bůh člověku) vši moc celú
wiek i pravé svobodenstvie

Erben za wiek klade *v děk*, sotva právem.

Kat. 1895.

1895 těm, již *ſmyely* proviniti . . .

Erben klade *směvše* m. *směli*, neprávem.

Kat. 1917 a 2997.

1917 yeremyas przi teyz *wporzye*
řekl: . . . —
. . chci mile i pokorně
2997 dnes přijieti ſmrth *pornye*
pro milost vrchnieho otce . . .

Erben uchyluje se od rukopisu a píše *úpoře* a *úporně;* úpora prý = protivenství, úporně = setrvale (str. 216). Výklad nesnadný.

Kat. 1920.

. . . . . . O všemohúcí bože!
Vzvol sobě czieleſſne (tělesné) lože,
1920 chvátaj, již *nygdy* túha ždáti!

V rkpisném nygdy jest chyba pisecká. Erben volí za to *nám:* již nám túha ždáti. Avšak ve staré češtině říkalo se *jest mě* (Akk.) *túha;* na př. vzdyšju, pláčju, vždy mye túha LAl. c, poď ke mně, nebť mě jest túha DalJ. 98, ani mne (Gen. za Akk. ve větě záporné) jest po ňem túha Hrad. 84[a] ap.; podlé toho podobá se, že psané nygdy jest za *ny* = nás, již ny túha ždáti.

Kat. 1999.

Abichomy jemu za tu (krev)
2000 slúžili . . .

Erben čte: *abychom i jemu . .*; lépe trvám: *abychomy . .*, srov. jako bychomy sě vstekli Hrad. 27[b], nevodili bychomy jeho k tobě tamt. 85[a] a j.

Kat. 2044.

2044 když člověk bude smrtí *ſtrczen*

Erben čte *střen*, oprava dosti podobná.

Kat. 2066.

2066 ež zde zlo měl v téjto *ryty*

Erben čte *žiti* (rým: býti); oprava pochybná.

Kat. 2092.

2090 rozmysléc sě na ta slova,
jěž bóh skrze prorokova
ústa řekl *nanyoz* sě wraczyw (vrátiv)
všech mudrcuov múdrosť zatrativ
i všěch chytrcuov chytrosť *zatraty*.
2095 Pro ňež já vám všěm to razi . . .

Rukopisné *nanyoz* 2092 je chyba; Erben klade za to *na mír*, též chybně. Místo *zatraty* 2094 klade Erben *zkazi,* trvám že dobře.

Kat. 2096.

2095 . . . já vám všěm to razi,
by vy sě bohu *wſlanyely*
a modlám sě neklaněli.

Sloveso wſlanyely, *vsláněli sě,* inf. *vsláněti* jest iterativum ke *-sloniti* a totéž, co stb. *sloniti sę* acclinari, *vъslanjati sę* incumbere, confidere. Srov. Jireček l. c. Erben odchyluje se od rkp. a píše *vzkláněli.*

Kat. 2104, 2106.

(modly) oči jmají a blíkati
2104 nemohú *zraku plodye* . . .
2106 nosy jmají a *nepyſſie* . . .

V. 2104 je porušen; Erben opravuje: *ni zraku plodie*, oprava dosti podobná. O *nepyšie* 2106 viz výklad doleji při v. 2205.

Kat. 2124.

mistři sě naviti
2124 počechu *tuz* mysléc v strachu . . .

Erben čte *túž* a pokládá to za kompt. k tuhý, tuze (str. 216); mně zdá se, že je to adv. jako ve v. 942 a jako *tož* ve v. 3322 (viz doleji při v. 3322).

Kat. 2134.

(zrak ?) k zemi *nycze.*

Erben odvozuje *niče* od slovesa *niku.* Ale slovesa takového ve staré češtině nebylo, aor. nycze, *niče,* starší *ničě*, patří k inf. *ničěti* pronum esse, praes. *niču, ničíš;* na př. nyczys pod nohú mladé dievky Pass. 321, hospodin k zemi nyczieſſe Krist. 78^{a}, an nyczie (pt.) bohu sě modlí Pass. 59^{b}, sv. Dominik na modlitbách nyczal Pass. 414 atp.

Kat. 2157.

V předmluvě na str. XVI praví Erben, že „pro nabytí smyslu na dvou místech i celé verše, totiž 2157, 2642 a 2643 doloženy býti“ musily. Verš 2157 však uveden je zde omylem, v rkp. jest a zní tak, jako v otisku Pečírkově.

Kat. 2161 a násl.

těch (mistróv) ižádný
nikdy nesměl pomysliti
na to, by sě protiviti
chtěl nám na kterém učení;
pak-li sě kte (= kto) *vpodrzeny*
nás kterému *proprotywyl*,
ten je toho tak tiem *vzyl*,
ež ho každý řečí schlustil...

Ve v. 2161 Erben rukopisné *vpodrzeny* změnil ve: *v pozdržení.* Neprávem; neboť „v pozdržení“ nehodí se k smyslu, rukopisné pak vpodrzeny, t. j. *u podrzení* (podrzenie = osmělení se) vyhovuje smyslu úplně, a zvláště vzhledem k v. 2158: žádný mistr neosmělil se (*nesměl*) nám se protiviti; pak-li některý přece se osmělil (pakli sě *u podrzení* nás kterému protivil), ten atd. Subst. *podrzenie* patří ke slovesu *podrznúti*, jehož doložiti nemohu; ale prosté *drznúti* audere má dokladů několik: jehož jiní světí prositi nedrznu, to matka boží obdrži Krist. 22^{a}, když sv. Maximin přistúpiti nedrznyeſſe Pass. 342, toho nikakž učiniti nedrznemy Pass. a j.; adj. *drzí.*

Ve v. 2163 píše Pečírka *uczyl* a Erben podlé toho *učil* (učíti, učúti); ale rukopis má vzyl t. j. *užil;* smysl: ten (kdo se osmělil nám se protiviti) jest toho tím užil, že ho každý řečí schlustil (skrotil). Vazba *užiti něčeho něčím*: zlým uživeš toho Mast. 377 a 428.

Ve v. 2162 je v rkp. proprotywyl, patrně chyba písecká. Erben volil opravu: (pakli sě kto) *protiv lučil,* podlé rýmu *učil,* jejž četl v textě Pečírkovu. Ale rukopis má, jak praveno, vzyl = *užil,* jest tedy pro opravu potřebí návrhu jiného.

Kat. 2169.

. . . protiv téjto dievce
nenie ijednoho pěvce
ani hovořiče zdese,
neb *gieyz to* učenie nese,
toho sě mé srdce leká . . .

Erben píše 2169: neb *jejž co* učenie nese, toho . . oprava nepodobná.

Kat. 2205.

A když ciesař to uslyšě,
s hrozným hněvem sede *pyſe,*
utieraje potu s čela . . .

Ve v. 2205 jest pyſe part. praes. slovesa *pyšěti,* které se čte také ve v. 2106: (modly) nosy jmají a nepyſſie t. j. *nepyšie.* Význam jeho jest podlé etymologie (pych-) i podlé kontextu = dýchati, supati. Erben spojuje nepyſſie v. 2106 s inf. pýchati (str. 211); ale k inf. pýchati nemůže býti 3. os. množ. pyšie. Ve verši pak 2205 čte „v pýše“, neprávem.

Kat. 2240.

(císař) ižádúciej otpěry
protiv *gyey* nemohl mieti.

To jest: *protiv jiej* (Kateřině). Erben mění text a píše: *protiv jejie;* neprávem.

Kat. 2321 a 2394 sl.

Protož kakž hořce *norzyeſe*
Slzy ſwu yaſnu oczyczy,
však tú mukú . . .

Erben čte: (sv. Kateřina) nořieše v slzy svú jasnú očicí a vykládá *nořiti* = potápěti (str. 206). Avšak význam *nořiti* = potápěti nehodí se sem. Erben proto musil změniti text a čísti *v slzy* m. *slzy;* ale i pak jest nevysvětlen Gen. *svú očicí jasnú,* místo žádaného Akk. Zůstávám tedy při rkp. a čtu: (sv. Kateřina) nořieše slzy (z) svú jasnú očicí; význam: *slzy nořiti* = slzy roniti, prolévati. Častěji čte se *unořiti slez,* matka

slez vnorzy ML. 47[b], (Darius) stešče sobě zzylz unorſie AlxBM. 2, 7; Genitiv je při složeném *unořiti* proti Akk. při nesloženém *nořiti*, jako na př. při *ukrátiti, uméniti, utratiti:* i svéhoť spanie ukráci Hrad. 128[b], rys svých slov ukráti NRada 1519, bóh umění těch skokóv Hrad. 20[a], by umnil tvého plakánie Krist. 88[b], umenšil si dnóv ŽWittb. 88, 46, móž utracovati toho sbožie Rožmb. 98 aj. Z *unořiti* uděláno u*m*ořiti: „ani slzičky neumořil, melius neunořil“ Jungm. Slov. (z Vel).

Jiný příklad pro *nořiti* je snad ve v.

2321 od nichžto ran sě uorzyechu
blesky z jejie očí jasnú . . .,

je-li zde *u*orzyechu omylem místo *n*ořiechu, jak to také Erben béře.

Kat. 2367 sl.

Když sv. Kateřina byla bičována, tedy její vlasy

. . . sě dráže než vše zlato
stkviechu, což ho jest na světě;
ti sě *wzlaſtywe* přietě
chvějiechu po jejie plecí;
a kdež ti *byczowe meczy,*
mezi ně sě zapletiechu,
tu jě i s pltí vytrhniechu;
pak *zwyezenym* jdúce zasě
ostaniechu jí u mase . . .

Ve v. 2367 je ve wzlaſtywe chyba písecká; bezpochyby místo *v žalostivé.* Erben píše „u zvláštivé“, nesprávně.

Ve v. 2369 meczy je 3. os. mn. slovesa *metati, mecí;* strany významu (jacere a ferire) srov. metla a hoditi — uhoditi. Erben béře (na str. 204) meczy za plur. Nom. substantiva „mec = udeření, der Schlag,“ slova takového však v češtině nebylo; kromě toho protiví se témuž výkladu slovo byczowe, jež by pak musilo býti adjektivem a zníti „bičoví (meci),“ sing. „bičový mec.“

Ve v. 2372 jest zwyezenym substantivum verbale k inf. zviezti, praes. -vazu, vězeš, tedy = *zvězením*; vlasy z těla vytržené ostávaly na bičích, jsouce s biči „zvězeny“ šly s nimi „zasě“ (nazpátek, při ranách následujících), a pak odlučujíce se od bičův ostávaly v těle (u mase). Erben čte s *viežením* a vykládá viežénie (tvar chybný) = vázáni (str. 217); srov. Listy filol. 1879, 237.

Kat. 2409 sl.

. . ten (žalář) bieše tak tajemný,
jakž ve ň jiného nikoho

newſadyechu, jedno toho,
jenž sě skutkem tak potratil,
jakž *mnye* proto život platil.
Tudiež vsadichu tu ladnú (sv. Kateřinu).
Ciesař *pod hrozy* nesnadnú
dvěmanadct rytieřóm káza,
aby . . .

Ve v. 2409 jest imperfektum newſadyechu, *nevsadiechu* syntakticky správné (ve větě negativní); Erben má za to aor. *nevsadichu.*

Ve v. 2411 béře Erben mnye za „nejméně, aspoň“ (str. 204); jest to však 3. os. mn. slovesa *mnieti,* tedy *mnie* = putant, a výraz ten položen do věty tak adverbialně, jako se klade nč. *trvám, prý* (z *praj*, a toto z *praví* dicunt), stč. *čúš* a *vědě* atp., *dieš* (diablu dieš člověka otjal Kat. 1979) a *slyšju* (jest tu bliz Eufrates řěka, jež slyši z rájě vytieká AlxV. 1189); pro výklad těchto výrazů srov. Listy filol. 1880, 293—296.

Ve v. 2413 *pod hrozy* jest dialektické, pod hrozí m. pod hrozú; srov. ciesař kazuje pod hrozú i při milosti Kat. 1452, upomínaji vy pod miloſti Hrad. 26[b] a j. p.; Erben čte *pod hroží* a tvoří k tomu (str. 201) Nom. *hróž* G. *hróži.*

Kat. 2449 a 2792.

Císařová žádá si viděti sv. Kateřinu, střeženou v žaláři, avšak tajně,

jakž by toho nepověděl
nikte, ani ciesař vzvěděl,
jejie muž, Maxentin lítý,
neb by jiej najmenšie *ſkrzyty*
neostavil pohromadě . . .

Slovo *skříta* čte se v Kat. ještě ve v. 2792:

To vše, což mezi ně (kola mučidelná) vrhli,
to ti hřebové (naráženi do týchž kol) roztrhli
. . . do najmenšie *ſkrzyty* . . ,

a znamená zde patrně = kousek, fragmentum, jak to Erben (str. 214) vysvětluje. Týž pak význam hodí se trvám také do v. 2449: císař, kdyby se dověděl, že císařová byla návštěvou u sv. Kateřiny ve vězení, rozlítil by se a neostavil by jí pohromadě „najmenšie skříty“ (všecko by jí potloukl); hrubé toto pronesení o rozlíceném císaři v Kat. dobře se hodí, neboť se tu o něm a jeho zlosti mluví vůbec způsobem hrubým. Erben naproti tomu zvolil výklad mythologický: *skříta* prý = soška soukromého bůžka (str. 213).

Kat. 2535.

inhed jě (Porfyra a císařovou) taká zarazi
vuoně i světlosť veliká,
2535 jakž *gy* síla tak všeliká
neby, bysta mohla státi . . .

gy = *jí* jest Gen. dvojný; Erben neprávem klade za to *jima* a vynechává *tak*.

Kat. 2546.

Kateřina praví Porfyrovi a císařové:

2546 nebuď váma má řeč *vpola*,
neb vy také k sobě volá
buoh . . .

Rukopisné vpola, *upola*, je příbuzno se stb. ąpoly = semi-. Erben vysvétluje to z *polo;* prý = pole, mluviti u pola = mluviti do pole, na prázdno (str. 209).

Kat. 258?.

2580 Tehdy Porfyrus s králová
vzesta . . . . . nová
myſly bohatye weſſele
jmajíce útěchy velé . . .

Erben čte: vzesta nová *myslí* bohaté, veselé. Lépe snad: nová *mysl i* . . .

Kat. 2605. a 2624.

2605 co-li novin jsem *vtyezal* . . .
2625 jehož mocí vše *vtyezy* . . .

Erben na str. 217 odvozuje *utěžal* 2605 od *utěžiti* lucrari, *útěží* 2624 od *útěžiti* proficere (prý útěh = zisk). Oba ty tvary patří však ke slovesu témuž, a to k inf. *utěžěti* praes. *utěžu*, *utěžíš*, pt. *utěžal* atd.

Kat. 2652.

(Císař) vze mysl velmi *plaſſnu*
neb gy uzrze mnohey kraſy . . .

Adjektivum *plašný* = plachý, čte se také v NRadě 1752. V Kat. je zde něco porušeno, verš násl. nehodí se k tomuto; Erben mění text a píše *plaší* atd., netrefně.

Kat. 2679.

věz, ežť sem od *nykoheho*
2680 ztravy tělesnéj nejměla . . .

V otisku Pečírkovu jest *nykokeho*, v transkripci Erbenově *nikakého*; ale rkp. má *nykoheho* t. j. nikohého.

Kat. 2765.

Tehdy učinichu čtyři kola
před městem na jednéj rovni
2765 mezi slúpy, *wnyczta* | *fowny*
skřipci biechu biti . . ,

Erben čte: *v nichž tasovní skřipci* . . , a vykládá *tasovný* = trhavý, sápavý (str. 214, *tas* prý = trhnutí). Nemám důvěry ke slovu *tasovný*, jinak nedosvědčenému. Snad by se mohlo čísti *v nežť osovní* (starým pravopisem w nyez-t ofowny): srov. mluvíte, že ť mi ofownye ve všech zemiech nenie rovně Kat. 391, však ti bieše býti ofowna ciesařowa syna mého Kat. 1275. Význam adj. *osovný* nevysvítá z těchto příkladů dosti jasně (Erben vysvětluje *osovný* = osobní, zvláštní, Mikl. Lex. spojuje to s osobê), ale mohl by býti takový, že by se hodil i do v. 2765 za přívlastek ke skřipcům.

Kat. 2785 a 2969.

2785 (dvě kole) běžele *rzezucze* k dolu . . . .
2969 tvé maso *zrzezucz*

Erben píše *řezúce* a *zřezúc*, m. *řežúce* a *řežúc*.

Kat. 2799, 2800, 2803.

2795 By všech najručejšie ptáče
mezi ta kola (mučidelná) vleťalo,
to by bylo z nich tak málo
mohlo utéci s životem,
jako mrť nemóže *kotem*
2800 mieti *probytye* u moři . . .
2803 Všecko pohanstvo *drzezalo*
nechtě státi při tom strachu . . .

Mrť = věc mrtvá. *Probytie* jest substantivum verbale ke slovesu *probýti* = prodesse: srov. jenžto probyty nemohl Pror. Isa. 30, 5; nejmilejší věci neprobudu jim non proderunt tamt. 44, 9; ješto jest jim neprobylo non profuit Pror. Jer. 16, 19; jenž (dobré) mu na věky probude Hrad. 67ª; tomuť probude tamt. 132ᵇ; tedy *probytie* = užitek, prospěch. Často vyskytuje se adj. *probytečný* = užitečný; a také *probyšúcný*. Rukopisné drzezalo jest. part. slovesa *dřežěti* tremere, stb. drъžati, rus drožatь; vedlé toho bylo i *držěti* tremere, drzala země Mm. Jg. pol. drżeć. Erben béře probytye za *probitie* = probití, proražení

(str. 211), *kot* za kotvu, korábní hák (203). a místo *dřežěti* part. *dřežalo* klade *dřezati*, *dřezalo.*

Kat. 2865

2865 (pohanstvo) *nechagie* všie protivy . . .

Erben píše *nechajíc;* neprávem, ve stč. má přechodník přít. (i minulý) stejnou koncovku s masc., tedy *nechajě*, jako jest i v rkp.

Kat. 2868.

2868 Swymy hlaſſy chwalu *pyecznye* . . .

Kontext není dosti jasný, schází mu přiměřené sloveso. Erben proto béře pyecznye za *pie cně* = pěje čstně (str. 209). Neprávem. Ku *pěti* bylo stč. praesens *pěje,* nikoli stažené snad *pie.* Rukopisné pyecznye (rým: věčně) je zde adverbium = pěkně, jako ve v. 1028 klečíc pieczuye a 1770 mluvíš pieczuye.

Kat. 2882.

Anděl uhodil hromem mezi ta kola (mučidelná) a
. . . tak jě silně zchvosta
oblakovým *operzenym*,
že tiem prudkým udeřením . . .
2885 dřízky od těch kuol v nebesa
třeštiechu . . .

Subst. *opeřením* ukažuje ke slovesu opeřiti, jež máme v těchto příkladech: lodí šestero násob dskami operzena Mill. 100[a], tvrzě ty (t. na slonech) dskami jsú operzeny tamt. 120[b]. Tu zajisté *opeřen* = pobit. Srov. též *vpeřiti* = vtlouci atp. Podlé toho pak i subst. *opeřenie* může míti význam uhození, udeření. Erben vykládá *opeřenie* = Befiederung (str. 207).

Kat. 2896.

2895 . . . boží hněv oslabi (m. oslabě),
že *tyem* viece neuspoli.

Erben čte *tiem.* Lépe trvám *těm:* boží hněv oslábl, že neuspolil (nepřidružil) *těm* (totiž čtyřem tisícům zabitých) ještě více jiných.

Kat. 2899.

jakož bieše pomstil koli
těch tří dietek, jež u peci
2899 *kaldey chtiechu wzety.*

Místo wzety ve v. 2899 čtu *užéci*: jež u peci Kaldei (pl. Nom.) chtiechu užéci. Erben píše: jež u peci Kaldej chtiechu sluhy meci, kdež *Kaldej* je prý Chaldej, Babylon (str. 205) a *meci* měl by býti infinitiv (podobně *rozmeci* m. rozmetati ve v. 2970); smysl nebyl by však ani potom jasný.

Kat. 2905.

pec bieše . . .
2905 *ſtyrzmy dny* tři noci pálena

Pečírka píše *ſcyrzmy*; Erben mění text a klade: *čtyři dni tři noci* . . . Rukopis má ſtyrzmy, a to je trvám omylem místo *s třmi*

Kat. 2948.

2948 hněvně *zezdnuw* sě v hromadu . . .

V rukopisném *zezdnuw* jest omyl. Erben píše *zezdmuv*; nesprávně.

Kat. 2970.

(káži) tvé maso . . . vzieti
2970 *y rozmetaty*, v tom mi věři!

Erben k vůli verši píše *i rozmeci*; avšak inf. nikdy takto nezněl.

Kat. 3017.

3017 a jejie prsi *pznuchu*
od kosti ostrymi kostny

Erben čte *prožnuchu* a vykládá *prožnúti* = „prožíti, durchschneiden". Mně zdá se proznuchu býti chybně napsáno místo pro*n*znuchu; *pro-znúti* = stb. pro-ньзнąти = transfigere; srov. *ve-nznúti*, wenznuty sú národové infixae sunt gentes ŽKlem. 9, 16; ŽKap. tamt.; střěly tvé wenznuty sú u mě infixae sunt ŽKlem. 37, 3; (w)enzny bázniu tělo mé confige ŽKlem. 118, 120. Místo wenznuty má ŽWittb. 37, 3 vbodeny, jest tedy stč. *venznúti* = ubósti, ubodnúti, a *pronznúti* = probósti, probodnúti. Jinak Jireček l. c.

Kat. 3151.

3151 tehdy katové dřiev *nez ſedly*
az své brani (s) sebú vzemše
vedú Porfyra pojemše
se všiem rytieřstvem ven z města . . .

Erben čte: „dřiev než šedli" a vykládá (str. 245) *šedli* = šli (podlé šed, šedši). Pro odchylné part. *šedl* m. *šel* je příkladů zajisté velmi málo; znám tento, nevěda, jak je jistý: kněz bieše

šedl do města Kar. 19. Není tedy jisto, že by toto part. bylo bývalo. Kromě toho nevyhovuje se jím trvám smyslu. Císař poručil (katům), aby Porfyra a jeho rytíře vyvedli před město a tam je postínali; tehdy katové (pravilo by se dále výkladem ſedly = šedli), dříve nežli šli, až vzavše s sebou brani vedli Porfyra se vším rytířstvem . . . Proto myslím, že rukopisné ſedly má býti pojato jinak. Mohlo by se pomýšleti na sloveso *dlíti*, ſedly = sě dlí; ale ani tím nedosáhlo by se trvám smyslu dobrého. Zbývá tedy, není-li zde v rkp. chyba, jen výklad ſedly (v rýmu jest ſnyedly) = *sedli*, a smysl pak jest: katové, dřiev než sedli, až vedú Porſyra . . . Při tom dlužno míti na mysli stč. vazbu *ne-až*, na př. nezapěje kokot, až mne zapříš třikrát Krist. 90[a]. než sú dopadli rokle, až sú jě pochopili lvové Pror. Dan. 6, 24, prvé než jest Abraham byl, až jsem já Krist. 79[b], prvé než tři krošě straci, až dřievnie tři všě navráci Hrad. 125[a], (sěno střěšné) dřéve než vynde až zahyne ŽKlem. 128, 6, (liška) toho řéci netaže, až ji čbán k sobě přitaže Hrad. 131[a] atp. Jako v příkladech těchto a zejména v ŽKlem. 128, 6 za staré *dřéve než — až* řekli bychom nyní *sotva že* atd., tak i v dotčeném verši Kat. je tedy smysl novočeský: katové, sotva že usedli (nebo ani neusedli, totiž od poprav předešlých), hned vedli na popravu zase Porfyra. Že stč. skladatel zvolil zde právě pojem a výraz *siesti* (sednouti), k tomu snad rým (ſnyedly) jej pohnul.

Kat. 3181.

(co sě jest stalo) škody . . .
3180 mně s právem od tebe včile
wnenyeyſy naywynyeyſy . . .

Verš 3181 je porušen. Erben opravuje: *až do té nenějšie chvíle*; pochybuji, že by oprava byla trefná.

Kat. 3209.

3209 u *rozhranye* . . .

t. j. u popraviště, ten význam ve stč. má slovo to z pravidla. Erben klade = rozcestí.

Kat. 3220.

3220 Kdo by múdrý byl to *hadagye*
komuž po slunečném západě . . .

Erben opravuje a píše *radě.* Mně by se více podobala oprava *hadě* (pt. slovesa haditi = tupiti), k vůli smyslu: který múdry hadil by to, že po západu slunce zdejšího má nám vzejíti slunce nebeské . . .

Kat. 3230.

tu (= tam, t. v nebi), kdež nedostatkuov nenie,
3230 miesto pláče *hlaſſy hladye*. . .

Erben čte: „tu, kdež . . miesto pláče hlasy hladie“, a vykládá (str. 201) *hladie* za plur. Nom. adjektiva *hladí*, jež prý = hladký, lahodný. Avšak hladye je 3. os. množ. slovesa *hladiti*, jež se čte v Kat. 3264: (pohanské paní) dachu svéj řeči vzníti, hlučně k sluchu gy hladyecze“ a jež Erben vysvětluje = „lahodně mluviti“. S významem tím srovnává se také význam adjektiva *hladký* = lahodný, chlácholivý v Kat. 2501: podati jim (strážným) slibuov, prosby hladkey; srov. též: povětřie všady hladke NRada. 1705.

Kat. 3291 a 3292.

. . . . : *toho dle*
mé srdce tu prosbu *wznoty*

Erben čte *ťho dle*, nesprávně. — Rým ve v. 3293 jest *oči* a wznoty jest tedy chybně napsáno. Erben čte za to *vznočí* a klade (str. 219) *vznočiti* = vyrážeti. Mně podobá se více čtení *vznosí;* srov. *prosbu vznositi* v Kat. 768: čemu svú prosbu ke mně wznoſyſſ. Čtení tomuto ovšem vadí rým (vznosí: oči), který je v Kat. dosti přísný; ale přece vyskytují se zde odchylky, na př. utieže: mútieše 263, měla: vznesla (Erb. vzela) 469, upřieci: řeči 531, na javo: panno 875, snide (m. sněde?): sede 1622, řěči: chtieci 2118 a j., nehledíc k hojným rýmům jednoslabičným místo pravidelných dvouslabičných, jako: do všech dál: nebo král 155, jistě věz: vystřez 315, za muž: netuž 355, protiv nie ven: z kořen 433, s matkú svú: jež v tu 571, nynie: pomeškánie 1240, ot nie: proknie 1252 atp. Můžeme tedy dopustiti odchylku v rýmu také ve v. 3292 a čísti *vznosí*.

Kat. 3322.

(sv. Kateřina) vzdechši z srdečného slova
3322 ze všiej síly *toz odlekſy*
na svú kolenú poklekši
i spě svoji rucě . . .

Participium *odlekši* patřilo by k inf. *odleknúti*, leknúti stbulh. lęk-. V *lęk-* jest význam flectere (lécěti stč.), a pak terrere (lekati, leknúti sě). Je-li rukopis na tomto místě správný, bylo by podlé toho vyšetřiti význam slovesa *otleknúti*. Erben volí význam = odčiniti, zapuditi (str. 208), myslím, že netrefně. Spolu *toz* mění v *túž*, kteréžto slovo pokládá za subst. = tužba, stesk (str. 216), neprávem; *toz* jest zajisté částice *tož* jako na př. panny všem se žádají slíbiti, toz jen k tělesnému oku Štít. uč. 36^b, toz král kynu NRada 776, — a jako *tuž* v Kat.:

(sv. Kateřina) z jatky vynide, tuz k svým dievkám přijide 942, mistři sě naviti počechu tuz mysléc v strachu 2124. Srov. mor. *tož.*

Kat. 3490.

. . . z jejie svatého hrobu
plove olej v každú dobu
3490 *bez obleka* vždy ústavně.

Erben čte: bez obloka, a vysvětluje *oblok* = otvor (str. 207). Výklad nepodobný. Možná, že to má býti *bez otvleka.* Staročeské *otvléci* = differre, zögern, verzögern, verschieben, na př. otwlekl jsem distuli ŽWittb. Deut. 27, dále tiem nechci otwleczy Kat. 3237, bychť to dále chtěl odwleczy Kat. 2700; ve staré češtině bylo dále také subst. *otvlaka,* = stb. otъvlaka mora, pak jich těla bez otwlaky vezmúc metali u mlaky Kat. 3148, nic ť tvých rokuov (lhůt) nehledaji ani odwlaky žádaji Kat. 3239; srov. také v. 600 w neotwlaczy; podle toho pak mohlo býti (jisto to ovšem není) i subst. *otvlek,* *otъvlêkъ (podlé oblek a p.), s týmž významem jako *otvlaka.* Jinak Jireček l. c.

Úvahy a zprávy.

Sbírka příkladův a úloh ke cvičbě ve skladbě latinské. Složil Karel Doucha, professor c. k. II. českého reálného gymnasia v Praze. Díl I. pro třetí třídu gymnasijní. V Praze 1881. Nákladem K. Bellmanna. Str. VIII a 132, 8° v.

Kniha tato hodí se dosti k účelu naznačenému. Látka cvičebná, jež v ní jest zahrnuta, jest i hojná — obsahujeť 102 strany — i k překladu na latinu v této třídě nemálo způsobilá. Obzvláště dobrou vlastností knihy této jest, že jest vzdělána nejen co do rozsahu nýbrž i co do pořádku cvičiva úplně dle nynější mluvnice školní Kořínkovy, jakož i že v ni pojaty jsou dosti četné články dle životopisů Kornelia Nepota zpracované. Dobrý jest též slovníček v zadu připojený, obsahující str. 103—132; podáváť až na některé, celkem nečetné, případy téměř všechny nesnadnější významy ve cvičeních se vyskytující i vyhovuje takto potřebě žákově s dostatek. Z příčin těch nemůžeme než doporučiti ústavům gymnasijním knihu tuto k užívání školnímu.

Toliko v jednotlivostech přáti si jest oprav nejedněch. Abychom přispěli něčím k zdokonalení knihy této, o níž se domníváme, že po delší dobu, zvláště bude-li s postupem času zlepšována, ve školách našich potrvá, vytkneme zde některá místa, kde bychom opravy neb změny si žádali.

Co do správnosti jazyka latinského pozorovali jsme tyto vady. Str. 2. 'Adherbal kdekolivěk bezpečněji byl než ve svém království.' Pro slovo 'kdekolivěk' nachází žák ve slovníčku toliko ubicumque. Než to se sem nehodí, mohouc správně jen jako relativum kladeno býti. Zde dlužno užiti: quolibet (quovis) loco, ubivis a p. Podobně na str. 44 ve větě: 'Méně mám sil než kdokoli z vás' nepřeloží se kdokoli quicumque než quilibet. Srvn. mou pozn. v List. fil. VI str. 64 a Koř. ml. § 333. Str. 5 přeloží žák ve větě: 'Řeka Labe vtéká do severního moře' podlé slovníčku 'mare septentrionale' místo 'mare Germanicum.' Str. 11. 'Ústava Romulova 220 skoro let nezměněna zůstala.' Pro slovo 'ústava' vytčen ve slovníčku výraz 'constitutio.' Než ten sám o sobě jest nedostatečný i žádá doplnění genetivem: civitatis neb rei publicae. Ale lepší by asi bylo: instituta aneb též leges samo. Podobně str. 118 'pozornost attentio' jest nesprávné; dlužnoť přeložiti 'attentus animus' aneb 'attentio animi' (Cic. de orat. II 35, 150). Str. 23 poznamenána též vazba animo se demittere (srdce tratiti) vedlé animum demittere; než poměrně zřídka se vyskytujíc (na př. Caes. BG. 7, 29) byla by snad lépe vynechána i nahrazena úslovím obyčejnějším: animo deficere.

Str. 27 'Když jakýsi básník na veřejném místě (publice) bědoval' a str. 55 'veřejně (publice) na nevděčnost Atheňanů si stěžoval.' Za klassické doby nemá tohoto významu publice; znamenáť tu: z rozkazu obce, na obecné útraty, úředně a p. Pan spisovatel měl položiti: in publico neb palam. Teprve za pozdější doby kladeno publice významem palam.

Str. 30 'na konci války peloponneské'. Pro 'peloponneský' vytčeno ve slovníčku 'Peloponnesius'; než Cicero, ač dí civitates Peloponnesiae (Att. VI 2), jmenuje válku onu 'bellum Peloponnesiacum' (Off. I 24); nevzorný nám Korn. Nepos píše ovšem Thras. I 'bellum Peloponnesium.'

Str. 34 'arma conferre polem se potkati.' Ovšem tak Korn. Nepos Eum. 3, 6; 11, 5, ale klassická fraze, načež nedávno Schmalz upozornil, jest 'signa conferre'; cf. Cic. de imp. Cn. Pomp. 23, 66; Liv. 28, 38, 2 a j.

Str. 42 'Její pak úlohou bylo předkládati (v slovníčku: praeponere) mimojdoucím Thebanům hádanky.' Ale praeponere jest tu nemístné, užiti dlužno zde proponere.

Str. 45 'na všech místech (ubique) byla nejvyšší prostota.' Tak by nebylo správně užito ubique. Jako má quisque smysl individualisující, distributivný a nikoli, jako omnis, kollektivný, *)

*) Rozdíl ten velmi patrný jest ve větě Liv. 38, 23, 11: laudati quoque pro contione omnes sunt donatique pro merito quisque. Již Madvig v pozn. k Cic. Fin. 1, 4, 11 pravý význam quisque správně vytknul, pravě: Quisque semper cum aliqua distributione singulos separatim significat.

tak i příbuzné s ním ubique (= na každém jednotlivém místě, na každém místě zvlášť), i opírá se z pravidla podobně jako quisque o relativné výrazy, jako (omnes) qui, quidquid, quotquot a p. Srvn. Cic. divin. 2, 44: omnes qui ubique sunt nati (kteří kde se narodili) eadem condicione nascuntur; Caes. BC. 1, 36: naves quas ubique possunt deprehendunt; ibd. 2, 20; Liv. 45, 29, 1 a j. Smyslem 'všude', 'na všech místech' jest psáti: omnibus locis, nullo non loco, nusquam non, někdy též usquequaque. Srvn. Süpfle, Prakt. Anl. II[2] str. 286 n.; Berger Lat. Stil. str.[2] 29.

Str. 57 'Třetí válka bude ze všech nejkratší a nejšťastnější (maxime secundus)'. Není příčiny vyhýbati se superlativu secundissimus. Užívá ho Cic. Off. 1, 26, 91; Caes. BG. 7, 62, 2; Liv. 8, 12, 14; 2, 38, 1; 5, 49, 4; komparativ secundior má Caes. BG. 1, 14, 5; 2, 9, 2.

Str. 58 'Mrzí mě říci, jak (ut) vám srdce od nečinnosti a nevšímavosti pokaženo jest.' Místo ut bude asi lépe quam neb quantopere.

Str. 59 'přestávaje na mále (parva, orum)'. Říká se: contentus sum paucis neb parvo, ale ne parvis.

Str. 60 'vsedám na koně in equum ascendo' a str. 128 'vylézti na něco ascendere in aliquid.' Klassická vazba jest conscendo aliquid. Srvn. Nipperdey-Lupus k Nep. Them. 8, 6 (ed. mai[2]. str. 30 n.). Podobně opraviti náleží v mluvnici Kořínkově § 310, 3. pozn. 1 (str.[3] 235) příklad z Nepota vzatý: 'Alcibiades.... in triremem ascendit' v 'triremem conscendit.' *)

Str. 76 'Vůdce soumarům všech zavazadel polehčiti kázal, kromě (nisi) obilní zásoby desítidenní.' Nisi nemá zde, ježto zápor nepředchází, místa, položiti slušelo praeter aneb užiti obratu s excipere.

Str. 103 'Anienus, i'. Tvar ten však má slabou auktoritu (Prop. 4, 7, 86; Stat. Silv. 1, 3, 70); klassický tvar jest, jak známo, Anio, gen. Anienis, tak skloňovaný jako Nerio, Nerienis (sabinské slovo znamenající původně 'udatnost', potom 'manželku boha Marta').

Str. 104 'dějiny psáti: historiam scribere, instituere.' Pan spisovatel chtěl asi říci: 'dějiny psáti počíti historiam scribere instituere.' Srvn. Corn. Nep. Cato 3, 3: senex historias scribere instituit.

Str. 110 poznamenán též tvar 'Megara, Megarae', ale snad bude lépe přestati na plurale; srvn. Madvig Emend. Liv.[2] p. 341.

*) Vůbec náleželo by v této mluvnici s větší opatrností příklady z tohoto spisovatele ne ve všem, jak známo, vzorného vážiti. Tak na str. 163 (§ 222) čteme dle Chabr. 3, 3 intueor opulentium fortunam, kdežto známo, že tvar opulens proti tvaru opulentus přeřídký jest. Srvn. Kühner Ausf. Gramm. I str. 351.

Str. 113 'odepříti abnegare', než slovo to jest neklassické, užiti jest za ně: negare, denegare, po případě i recusare; srvn. Berger Stil. str. 2.

Str. 110 'pestis morová rána'; ale dobře dí Schmalz v pozn. k Sall. Cat. 10, 6: 'pestilentia — nie pestis! — bezeichnet eine ansteckende Krankheit.'

Str. 125. 'Thespii, orum', ale tvar ten má slabou auktoritu (Arnob.) proti tvaru Thespienses (Cic. Verr. 4, 60, 135; Liv. 36, 21).

Str. 35 'offerre aliquem alicui vydati někoho na něco': správně alicui rei. Ta chyba i jinde.

Smyslem chybny jsou věty str. 19: 'Řečník Aischines pokáral učitele svého Demosthena' a str. 38: 'plášť, jejž mu oblekl Karthaginský samovládce Gelon' (m. agrigentský). Lépe vynechá se věta na str. 7: 'Oedipus nevědomky matku svou v manželstvu měl.' Doslovně nelze přeložiti na str. 1 větu: 'Komu není rady, tomu není pomoci.'

Na velmi četných místech kladeno v češtině possessivum 'svůj', jež v latině se nepřeloží a jehož tudy ani v češtině býti nemusilo; srvn. str. 6. Themistokles výmluvností svou toho dosáhl; ibd. spravedlností svou způsobil; str. 13. Demosthenes pak horlivostí svou vyspěl v tak dokonalého řečníka a j. Slušelo by buď vynechati takové pronomen v českém textu aneb v závorky je položiti; neb jinak jest se obávati, že žák je přeloží. Totéž platí o nejednom 'pak' a 'však', jež v latině se nepřeloží; srvn. str. 3: 'Přátelství jest cností podporovatelem, ne pak původčím poklésků.'

Pod text cvičení položeno hojně poznámek (celkem 542), jednak grammatických, jednak i lexikalných. Ač ani jedněch ani druhých schvalovati nelze, ježto má býti cvičivo tak upraveno, aby žák bez poznámek na základě svých vědomostí text přeložiti mohl, jsou zejména lexikalné hrubou nedůsledností, pokud vzadu zvláštní slovníček přičiněn jest; srvn. co mnou o věci té pověděno v List. fil. V str. 251 n. Pouze tu a tam mohli bychom snad dopustiti některá stilistická poznamenání, obsahující věci, jež v mluvnici školní mlčením pominuty jsou. Podstatnost uvedené výtky p. spisovatel sám již naznal. Aspoň v druhém díle úloh těchto pro čtvrtou třídu určeném a letos vydaném nevytknul již potřebných frazí pod čarou, nýbrž položil je ve slovníček, učiniv tak, jak z předmluvy se dovídáme, „k odůvodněnému návrhu jednoho z posuzovatelů dílu prvého.“ Nepochybno tudy, že v tom směru stane se oprava i v příštím vydání dílu tohoto.

Z jednotlivostí vytýkám v příčině poznámek toto. Poznámka 122. na str. 25 měla býti již na str. 10 při slovech 'v Kurách, městě sabinském.' Bez poznámky přeloží žák na str. 24: 'A Simonides

odpověděl: Jáť prosím za jednu hřivnu' výraz 'odpověděl' slovem respondere místo, jak nutno při uvozování přímé řeči a čehož často se nedbá, inquit.

Na str. 25 přeloží žák větu: 'v Nepotovi čteme, že Cimon v městě Kitiu zemřel' in Nepote legimus místo, jak by náleželo, apud Nepotem legimus (neb plněji: scriptum legimus) aneb in Nepotis libro legimus.

Na str. 47 nepoloží žák konjunktivu ve větě: 'Ó člověka podlého, jenž za peníze prodal vlasť.' Na str. 70 ve větě 'Kdo z dobrého zdraví se těší, nepotřebuje léku' užije najisto gaudere neb laetari neb delectari místo uti.

S chybami v kvantitách potkáváme se na těchto místech: str. 48 sublimē a str. 109 impunē m. sublimĕ a impunĕ; neb jsou to vlastně neutra od sublimis a impunis právě jako facilĕ od facilis; str. 103 ariĕs a str. 126 pariĕs m. ariēs a pariēs; neb slova ta jakož i třetí abiēs podržují délku asi po analogii slov páté deklinace (srvn. faciēs, speciēs, effigiēs) v konečném es (Corssen, Aussprache etc. I^2 644); str. 105 Diomēdon m. Diomĕdon (Διομέδων); ale ovšem dobře Diomēdes (Διομήδης); str. 116 a 117 hūmilis; str. 118 rūmor; ibd. vēndere, str. 120 coăctus; str. 122 satrapes, satrapīs; ibd. 'Sēnōnēs', tak ovšem i Klotz a Freund na základě Polybiova Σήνωνες; než srvn. co letos Prammer (Zeitschr. f. d. österr. Gymn. p. 508) v té příčině dí, žádaje 'Sĕnŏnēs' na základě Iuvenal. 8, 234 a Sil. It. 4, 160 a 6, 555; str. 127 vates, vatīs; str. 126 versutūs (asi chybou tiskovou); ibd. sēdare.

Nesprávně psáno na těchto místech: Str. 20 poenitere m. paenitere; str. 39 Rhea Silvia m. Rea Silvia; souvisíť slovo to s reus, znamenajíc tolik co 'damnata' či 'voti rea', cf. Preller röm. Myth. p. 697, Schützovo pozn. k Hor. Carm. I 2, 17; Macrob. Sat. 1, 12, 31; 3, 2, 6; Rhea značí matku Zevovu, stotožněnou později s Kybelou (řec. Ῥέα); str. 92 accomodare; str. 113 sepire (m. saepire); str. 115 sepes (m. saepes); str. 126 consolacio; str. 128 dissertus.

V jazyku českém shledáváme tyto poklesky: Str. 12 bývají shledáni (m. shledáváni); str. 13 takových získal si o stát zásluh a str. 28 muže získavší si dobrých zásluh o vlasť. Známo, že získati pojí se správně s akkusativem a ne, jak pohříchu často naši spisovatelé píší, s genetivem. Str. 21 Epaminondas Lysia tarentského učitele měl a str. 34 Epaminondas Lysiovi tarentskému tak byl oddán místo: Lysida a Lysidovi. Pan spisovatel zmátl se asi jménem řečníka Lysia. Učitel Epaminondův zval se Lysis (gen. Lysidis), řečník pak attický Lysias (gen. Lysiae). Z té příčiny jest asi též ve slovníčku jméno učitele Epaminondova vynecháno; nacházímeť tam pouze tvar Lysias, ae. Na str. 22 čteme nepěkný tvar: Epirčan místo Epiřan. Pan spisovatel vůbec nevšiml si mé poznámky v List. fil. V str. 268 týkající se

českých tvarů jmen národů. Dle též poznámky nebyl by psal 'feraejského' (str. 57) nýbrž ferského. Str. 32 'čtli' m. 'četli.' Str. 37. Ve válce i slabým nepřítelem pohrdati nemáme m. ani; ibd. k vůli užšímu spojení — latiník klade . . . m. za užším spojením; str. 62 poněvač. Hrubšího zrna jest chyba na str. 74: ustanovuji tě poručníkem mého syna jakož i str. 62 paměť na nás slavnými skutky učiňme dlouhou. Str. 89 'tak daleko to přišlo' chyba častěji i v Listech těchto již káraná.

Dále často čteme 'Thebán' místo 'Theban' (= Theb + jan); nedůsledně skloňována řecká jména vlastní v 'kles' vycházející: čtemeť 'Themistokla' vedlé 'Themistoklea', 'Sofoklem' vedlé 'Sofokleovi" a j. Kakofonické jest v samém titulu knihy 'ke cvičbě ve skladbě.'

Neméně vytýkati jest, že nemálo výrazů a vazeb nyní nikterak neobvyklých ve cvičení vloženo. Tak nesrovnávám se a se mnou, jsem přesvědčen, velmi mnoho i jiných, píše-li p. spisovatel: str. 1 nepřátelé braní (= zbraní) se přemáhají; str. 5 Caesar krále Gallie záalpské podbil pod moc římskou; str. 8 Juppiter vzýván byl (= nazýván byl) otcem bohů; str. 25: Řekové 10 let pořád zběhlých (znamená: continuus) jednoho města dobývali; str. 38 a str. 110 měsečka (cratera) m. měsidlo; str. 42 kdyby za příčinou vybíjení (t. j. loupežení) k nim přišli; str. 58 Aduatukové byli potomníci z Cimbrů a Teutonův; str. 64 vše s volí boží se děje; str. 90 statečnosti nedověřujete; str. 106 dovtip; na různých místech: bohatstvo (m. bohatství), nebezpečenstvo (m. nebezpečenství) a j. Pan spisovatel na prospěch knihy své učiní, jestliže upustě od mylné zásady Sisennovy u nás nyní pohříchu nezřídka schvalované 'recte loqui esse inusitate loqui', tyto a jiné podobné libůstky, jaké nejméně knize školní, v níž má býti mluva obvyklá, přesná a jasná, přístojí, z ní vyloučí.

Chyb tiskových, jež by nebyly vzadu vytčeny, jest nemnoho. Str. 6 postavili m. postavily, str. 25 Kypsely (m. Kypsela); str. 53 Skaevola; str. 63 Rhodona; str. 108 jugum, jugerum, tutūs; str. 109 Lakonica, ae; str. 115 imparatrix; str. 119 comeatus; str. 131 excolore.

Přes tyto zde vytčené vady a některé jiné poklesky, na něž p. spisovatel připadne sám znova zkoumaje práci svou, nepozbývá valně chvalný výrok, jejž jsme na počátku úvahy učinili, své váhy. Jsouť skvrny ty daleko překonávány značnou měrou předností, jež jinak kniha tato do sebe chová, i mohou, zvláště nyní, kdy na ně jest upozorněno, od obezřetného učitele škole snadno neškodnými učiněny býti. Nicméně však doufáme, že p. spisovatel bedlivé i jich si povšimne a v příštím vydání asi již nedalekém, jak by mládeži s užitkem bylo, je odstraní. S tou výhradou přejeme knize zdaru a úspěchu.

Robert Novák.

Hodlaje*) posouditi knihu jmenovanou, uvedu nejprve slova organisační osnovy, kterými tato naznačuje, čeho na cvičebné knize latinské určené pro třetí třídu gymnasijní žádá. „Zu den Instruktionen“ odd. II. str. 108 vytýká, že uznána toho potřeba ve třetí třídě od četby auktora odděliti vyučování grammatické, „jedoch in der Weise, dass diese beiden Seiten desselben Unterrichtes in der Hand desselben Lehrers sein müssen und in mannigfache, hernach näher zu bezeichnende Verbindung zu bringen sind.“ A na to (str. 110) mluvíc o úkolech a pracích grammatických dokládá: „Am erfolgreichsten sind diese Aufgaben, wenn der Lehrer selbst den Stoff dazu aus der eben in der Klasse vorgekommenen Lekture entlehnt, indem er deren Inhalt und Wortschatz zur Anwendung der in den grammatischen Stunden durchgenommenen Regeln verwendet.“ A neměl-li by učitel času nebo nedůvěřoval-li by si sám tak činiti, nechť prý užije k tomu vhodné knihy cvičebné, v níž by taková sbírka úloh obsažena byla.

Z toho tedy jde, že v knize takové po přání osnovy organisační po přednosti má býti cvičivo na četbě též třídy se zakládající; nebo tak jenom lze si mysliti ono sloučení i lektury i učby grammatické.

Vedlé toho ovšem také nemůže býti pochybnosti, že nutno též, by cvičebná kniha v úplné byla shodě s mluvnicí ve škole zavedenou.

Těmto dvěma hlavním požadavkům cvičebná kniha Klumparova, jíž se dosud většinou užívalo, po mém soudu nevyhovuje a to měrou značnou. Pilné tudíž potřebě knihy takové pomoci s vůlí a snahou chvály hodnou pokusil se spisovatel svrchu řečené knihy; on nejen pokusil se pomoci, nýbrž dlužno říci, že též z nejedné části pomohl.

Aby výhody a přednosti knihy Douchovy proti Klumparově jasněji vynikly, chci v následující stati na přednosti ty ukázati a obě knihy stručně vespolek srovnati.

a) Klumpar v předmluvě knihy své praví sám, že příklady na větším díle čerpány jsou ze spisů Ciceronových a že úlohy dle rozličných auktorů klassických spracovány jsou. To jistě není řečeno ve smyslu organisační osnovy nahoře vytčeném; vždyť po slovech těch cvičivo mluvnické a úlohy o lekturu opírati se mají. I táži se, nač bráti příklady a články pro třetí třídu určené na větším díle z Cicerona a všech možných jiných auktorů a měrou právě nejmenší z Kornelia Nepota? Tak jest věru číslice 2—3 článků souvislých čerpaných ze životopisů Nepotových velmi chudičká proti 70 článkům, jež úplně z jiných auktorů vzaty jsou. Tím zajisté mezi četbou auktora latinského a cvi-

*) O uvedené knize pana prof. Douchy podána nám ještě úvaha od p. Fr. Krska. Ježto doplňuje úvaha ta úvahu svrchu podanou, uznala redakce za vhodné i úvahu p. Krskovu zde uveřejniti. *Pozn. red.*

čivem grammatickým vznikla mezera nevyplnitelná a neshoda úplná. Že třeba dosti mnoho příkladů větových vzato z Nepota, nebude tuším nikoho, kdo by popíral; ale tolikéž nelze upříti, že pouze úryvkovitými větami vytčenému účelu není pomoženo ani vyhověno. Zde jest třeba četby souvislé, článků souvislých, z nichž žák překládaje nejenom obratnosti formalné nabude, ale i vědění své myšlénkové novým příspěvkem ať z dějin, ať ze soukromého života mužů znamenitých, ať odkudkoli jinud pochodícím obohatí. Jestiť věcí zřejmou, že žactvo, jako s chutí se chápe článků, jež mu přiměřeného podkladu myšlénkového poskytují, tak s nelibostí jenom a z nutnosti ať tak dím přistupuje k jednotlivým různým větám, zejména jsou-li, jakož opět a opět shledáváme, rozumu čistě abstraktního. A toho nedostatku cvičebné knihy nelze omluviti tím, že snad spisek Kornelia Nepota není dosti vhodnou studnicí, z níž by články souvislé byly váženy. Že to možno a v rozsahu slušném (zvláště pro třídu III.), dokazuje právě kniha Douchova. V této jest mezi 75 články souvislými čerpáno 30 z Kornelia Nepota, z Cicerona vzato jich asi 19, z Caesara 1, z jiných auktorů 20, volně spracováno jich jest 5. Tu ovšem rozdíl mezi oběma knihama nemálo jest nápadný a srovnání vždy vyjde ve prospěch knihy Douchovy; neboť tu z příslušné lektury vzata téměř polovice úkolů. A předce ani zde aspoň podlé mého mínění nedosaženo míry pravé; vždyť počet článků z Cicerona a odjinud vzatých dosahuje čísla 40, kdežto z Nepota, jakož řečeno, jest jich pouze 30. Vhodněji zajisté by bylo v počtu článků z auktorů jiných vybraných ještě větší měrou se ustřídmiti; při tom na mysli mám především články abstraktně moralisující, jichž počet značně by býti mohl omezen. Za to však, chtěli-li bychom v knize pro III. třídu určené míti též ukázky z jiných děl mimo životopisy Nepotovy, hojněji užiti kommentářů Caesarových na škodu by knize nebylo nižádnou; jestiť tam všeho všudy článeček jeden. Z Kornelia Nepota nejsou zastoupeny biografie: Lysander, Timotheus, Cato a Atticus; dvou posledních pominul snad pan spisovatel, řídě se výborem životopisů Nepotových ve škole u nás nyní zavedeným. Avšak myslím, že by, cokoli případno, i z těchto životopisů ve cvičebnou knihu s prospěchem mohlo býti pojato. P. spisovatel sám volně spracoval článků pět, a zajisté šťastně. Počítám sem vhodně volené články srovnavací: Alexander a Hannibal, Alexander a Caesar, dále: List, Dva přátelé a O životě a spisech Kornelia Nepota ve třech částech. Tato stať dobrým zajisté může býti úvodem do četby Nepotovy, a překlad na jazyk latinský dobrým tolikéž závěrkem cvičby ve III. třídě, což asi také na mysli měl p. spisovatel, klada článek ten ve své knize na místo poslední.

b) Již svrchu dotčeno, že žádáme, by látka knihy cvičebné spořádána byla ve shodě a souhlasu s mluvnicí ve škole užívanou. Avšak kniha Klumparova poprvé na základě skladby Svobodovy

vydaná r. 1866 s mluvnicí Kořínkovou nyní obecně zavedenou co do srovnání látky se neshoduje. Bylo zajisté na čase v pozdějších vydáních, jichž nyní kniha ta již 5 čítá, k spravedlivému onomu požadavku prohlédati a látku cvičebnou dle mluvnice uspořádávati.

Jinak v této příčině jest vysloviti se o knize Douchově. Spisovatel sám v předmluvě dí: „Látka (pak), již jsem hlavně z Nepota, Caesara, Cicerona, méně z ostatních prosaiků latinských čerpal a dle druhého a třetího vydání Kořínkovy mluvnice latinské urovnal, tak jest uspořádána, že po odstavcích nejprve ve krátkých příkladech učivo se probírá, načež hlavně pro písemní úlohy souvislé články následují, v nichž netoliko ku pravidlům právě procvičeným stále se přihlíží, nýbrž i dřívější pravidla jistým postupem často se opakují.“ Tato slova pravdivými býti shledá, kdo pozorněji v knihu zmíněnou nahlédne. Urovnání látky v ní svědčí o přemýšlení bedlivém a úvaze zralé; neboť nejenom snad dosti na tom, aby postup cvičiva řídil se postupem grammatických paragrafů — takovéto vnější pojítko nikterak neuspokojuje — nýbrž nutno, by spojení mezi oběma knihama bylo co možná nejužší, by kniha cvičebná stále odnášela se k mluvnici. Tím nabudou žáci, pomocných kněh užívajíce, znamenité hbitosti a dovedou si pak i v jiných obdobných případech pomoci.

Mám tu zvláště na mysli způsob, jakéhož se p. spisovatel chopil (a tuším velevhodně), často v slovníčku k mluvnici ukazuje v příčině fraseologické. V Kořínkově mluvnici jsou totiž ku každému skoro pravidlu syntaktickému (zejména v nauce o pádech) připojeny sbírky přiměřených obratů a rčení latinských zároveň s českými. Toho, zdá se mi, že nedbáno posud při probírání pravidel mluvnických tou měrou, jakou by se slušelo. I jest po mém soudu váhy nemalé a s prospěchem nenepatrným, že p. spisovatel ve slovníčku svém žáky vede k tomu, by si pro frasi latinskou případného rčení českého vyhledávali a sice, pokud lze, v mluvnici. Tak na př. žák čte ve větě: „vojíni nehnuli se ani píď s místa“; ve slovníčku ukázáno jest k mluvnici §. 231. 1., kdež mezi frasemi najde žák: „digitum transversum non oportet discedere“ = „ani za píď nesmí se ustoupiti.“ Při tom zajisté povšimne si každý i grammatického pravidla ve rčení tom obsaženého. Pro obrat „vida nezbytí“ najde se ve mluvnici §. 217. „desperatis rebus“; pro české „dobil (= dobojoval) se vítězství“ jest v §. 219. 4. „reportare victoriam“; při slovech „po nešťastné bitvě“ ukázáno žákovi k §. 218. 1., kde čte „hac pugna pugnata“ a pozná, že mu při překladu užiti jest ablat. absol. a zároveň akkus. vnitřního předmětu.

Cvičivo spořádal p. spisovatel tím způsobem, že se látka rozstupuje v menší přehledné části označené příslušnými paragrafy z mluvnice. Střídání různých příkladů a vyňatků se články

souvislými osvěžuje zajisté žactvo a vzbuzuje v mysli jeho větší zálibu i chuť k četbě. V těchto pak článcích, jakož jsem knihu pročítaje znamenal, pečlivě dbáno látky již v mluvnici probrané a na jednoduchých větách již dříve náležitě procvičené, a vplétány ve články ty mnohdy velmi případné příklady. Na důkaz jmenuji tu čl. X. (o nominativu); čl. XLIX. (o ablativu komparativném); čl. XL. (při genetivu objektivném). Když pak dokončeny jednotlivé větší části, také k opakování a dokonalému osvojení si látky probrané vloženy jsou články souvislé v rozměru a počtu potřebném, v nichž celá již skupina stejnorodých pravidel ku cvičbě pojata. Tak po všech sedmi platnostech genetivu subjektivného jde úhrnné opakování obsažené na str. 48—51, načež přistupuje se ku genetivu objektivnému, a když i ten jest vyčerpán, tolikéž povšechně opakuje se na str. 55—57. Podobně po skončení nauky o jméně jsou ku konci knihy od str. 95—102 smíšená cvičení souhrnná.

Počet různých, úryvkovitých vět ve knize Douchově plným právem jest uskrovněn měrou znamenitou, ačkoli i zde leckde tu neb onu větu by bylo lépe vypustiti, jednak že jich snad ani tolik potřebí není, jednak že některé z nich smysl žákovi nesnadno jest vystižitelný; jestiť mu mnohdy jejího rozumu se dohadovati. Toho způsobu zdá se mi býti věta 3. v §. 195. 1.: „Ve starobě paměti ubází“; nebo ve čl. XXVI. str. 39: „Ačkoli Římané braní se spojená vojska byli . . .“, kdež by snad slovům jiný pořádek dáti neškodilo, třeba měl žák ukázáno ku pozn. 41 (jsem s tebe = par sum tibi).

Mnohé věty, dobře byvše promyšleny, umístěny jsou velmi případně, jakož vidíme v §. 232. str. 25 ve větě 1., v níž jest úryvek ze životopisu Herodotova. Jest to příklad týkající se pravidla o jménech měst, ostrovů a zemí na otázky kde? kam? odkud?. Věta ta podává žákovi dosti příležitosti, by dokázal, jak pravidla toho jest mocen, jestiť mu tam překládati: „v Halikarnassu, na Samus, ze Sama, v Susách, v Babyloně, v Ekbatanech, z Athen, do Řecka, do Italie, v Thuriích, na Kretě, Afrikou, v Saïdě a v Thebách“.

Mluvě o spořádání látky připomínám také, že poznámky, jež p. spisovatel vždy pod čarou umísťuje, užívaje při tom čísla řadem běžného (až do 542), jsou mnohem jednodušší a každým řádem spolehlivější nežli poznámky v knize Klumparově obsahující číslice i článku i poznámky, kdež dvojnásobná jest možnost omylu, za to však tím těžší jeho oprava.

Pro správnou výslovnost zvláště vlastních jmen a přemnohých appellativ důležito, že šetřeno toho, by délky čárkou jsouce označeny všechnu pochybnost ve vyslovování odstraňovaly. Slušno zajisté, navyká-li si žactvo již v českém textu vyslovovati: trib*ú*nové, k*ó*nsulové, M*á*gnésia, M*á*nlius, Dáréus a j. v. Rovněž výhodno pro kvantitu slabik, že ve slovníčku ve výrazech latinských veškery délky

jsou znamenány: īnfīnītīvus, frequēns, benīgnus, oppūgnāre, cōnsequī, cōnstituere a j. v. Ze slovníčku mohla by snad mnohá slova zvláště vlastní, která tam pouze pro kvantitu nebo nominativ jsou otištěna, za příčinou zjednodušení se vypustiti; tak na př. Bīthȳnia, Boeōtia, Cirta-ae, Decelēa-ae, Gracchus, Bocchus, Hostilia, Flāminius, Pharsālus-i, Phrygia-ae a m. j. Ostatně míra ve slovech těch i přes to v příkladech a článcích textových poznamenána, a nominativu v přemnohých případech žák se domyslí.

Chvály hodno jest, že p. spisovatel „některých zřídka se vyskytujících zvláštností jazyka latinského, zejména vazeb básnických, v cvičivo nepojal", a že toho druhu příklady, jež předce, ovšem ve skrovné míře, přijal, na koncích odstavců umístil, „aby po případě beze všech dalších nesnází ze cvičení vypuštěny býti mohly." Pokud mne se týče, úplně bych souhlasil, kdyby byl p. spisovatel něčeho podobného vůbec ani nepřijal do knihy své určené pro III. třídu; se škodou by to knize jistě nebylo.

c) Pan spisovatel dvěma hlavně spravoval se zásadama, jež možno tak říkajíc stěžejnými body methodiky nazývati. Snažil se „ku známému přičiňovati neznámé" a „zachovávati jakýsi postup od snadného k nesnadnějšímu." Vycházeje pak ze stanoviska, že cizím jazykům učiti se jest na základě mateřštiny jakožto na základě známého, opírá také knihu svou o skladbu jazyka českého. V příkladech dbáno toho, by věty obsahující různost jakousi a zvláštnost češtiny následovaly teprve po těch, v nichž shoda obou jazyků patrna. Leckdy též vhodně p. spisovatel jednoduchým znaménkem žáka pozorným činí na nějakou zvláštnost jazyka českého, by svésti se nedal překládaje na př. v §. 307—311 1. větu 2.: „Celý svůj (?) život strávili jsme . . ."

d) Kniha Douchova dále také po stránce fraseologické jest pozoruhodna. Počínaje ve třídě třetí četbou auktora latinského má žák netoliko různým slovíčkům, než i celým již frasím se učiti. Avšak tu nedostačí věděti pouze rčení latinské a překládati je na jazyk český jen ledabylo, nýbrž třeba, by rčení české neodporovalo duchu jazyka. Dobře tudíž, jakož již organisační osnova žádá (Zu den Instruktionen Nro. II. 3. p. 111—114), by učitel žáky vedl k tomu, aby překládajíce užívali případných obratův i frastických i slovných i větných, neporušujíce při tom zákonů mateřštiny. A k této okolnosti p. spisovatel pilně přihlédal. By se pak žák ponenáhlu s úslovími seznamoval, toho dvojím způsobem docíleno: na díle poznámkami pod čarou umístěnými, na díle slovníčkem a ukazováním k §§. mluvnickým.

e) Zdá se mi arci, že se v této příčině žákům leckteré připraví obtíže; nebo nemá bohužel posud žactvo naše k lektuře jednotlivých auktorů po ruce pomocné knížky fraseologické, a předce má zásobu frasí a rčení již z četby samé v grammatické hodiny si přinášeti. Slovníky našimi takové knížky potřebě

úplně dosti učiněno není; v těch všeho sem příslušícího býti nemůže, ač-li mají býti stručny a přehledny. Co se tkne textu českého, ovšem bude jakýchsi oprav místy třeba, buď v jednotlivých slovech buď v jich spojení. Tak na př. užíváno slov „braň“, „zbraň“, „zbroj“ s nějakým rozdílem; ale významů na ta slova připadajících ve slovníčku není a v poznámkách také, pokud vím, rozdíl ten nevytčen. — Na str. 85 v §. 294—296 ve větě 7. není jasno, proč u „přízeň“ a „nenávist“ přidána v závorkách slova „neobyčejné“ a „jizlivou“, což žák i přeložiti chtěje, nemůže, poněvadž slova „jizlivý“ ve slovníčku vůbec není. — Na str. 100. ve čl. LXXII. místo slova „kára“ lépe bylo by užiti běžného „bana, pokárání“. Na mnohých místech kladeno v češtině místo plusquamperfekta pouhé perfektum, jako: „již zradili“ místo: „již byli zradili“; myslím, že by pro žáky III. třídy ještě s prospěchem bylo ono příčestí pomocného časoslova k tvaru přičiňovati. Na str. 30. čteme: „vydal se na vyšší státní službu“; ve slovníčku jest příslušná frase beze slova „vyšší“, jak má je tedy žák překládati? Na str. 24. a j. místo „*z* tohoto místa ustoupíš“ raději bychom psali „*s* tohoto místa ustoupíš“. Když již p. spisovatel počal psáti „bohatstvo“, „nebezpečenstvo“, měl by věc tu důsledně provésti a neuchylovati se ku tvarům na *-í*. Podobného způsobu jest neshoda při výrokových jménech přídavných, kde u téhož adjektiva někdy určitého, někdy neurčitého tvaru užito: „život jest krátký“ a na jiném místě: „život jest krátek“. Na str. 18. čte se „tuze na ně doléháno bylo“, ale v slovníčku žák příslušné frase nenajde a v poznámkách předcházejících jí také není. Za tiskové chyby pokládám „vyhybají“ (na str. 16) a „zkutečnosti“ (na str. 102). Na str. 82—84 bylo by dobře ve slově „forum“ míru hlásky *o* označiti, protože toto právě slovo zhusta špatně bývá vyslovováno.

Dokončiv úvahu svou, shrnuji soud svůj v tyto věty. Kniha svrchu jmenovaná vyznačuje se před ostatními svého druhu a) *výborem látky* cvičebné založeným po přednosti na četbě Kornelia Nepota; b) dobře promyšleným *uspořádáním látky* v celku i v jednotlivých částech; c) *šetřeno v ní předních zásad methodických* o postupu při učbě; d) *dbáno stránky fraseologické* jazyka latinského.

František Krsek.

Объ аористахъ въ латинскомъ языкѣ. Историко-морфологическій этюдъ изъ области латинскаго, отчасти также греческаго и санскритскаго глагола И. В. Нетушила. Харьковъ 1881. (O aoristech v latinském jazyku. Historicko-morfologická studie z oboru latinského, částečně i řeckého a sanskritského slovesa. Od J. Netušila. Charkov 1881.) 8⁰ VI a 242 str.

Náš krajan J. Netušil, gymnasijní professor v Charkově, náleží k nejčinnějším filologům na Rusi, ba sotva chybím, řeknu-li

přímo, že jest nejčinnější ze všech. Kromě mnohých důkladných článků v různých odborných časopisech uveřejněných za krátkou dobu tří let dal ruské literatuře tři dobré spisy: „Fonetiku i morfologii latinského jazyka (s krátkým nástinem mluvnice jazyka oskického i umbrického)", „Latinskou skladbu" (jediná svého druhu díla na Rusi), a konečně spis, jehož název uveden výše. První dva spisy rázem obrátily zřetel ruského filologického světa na mladého spisovatele, jenž, dotud neznámý, hned při prvním vystoupení ukázal se věci své znalým. Hodlajíce obrátiti zřetel i českých filologů na spisovatele, jenž vzdělav se na staroslavné universitě Karlově v Praze, nyní na Rusi statečně pracuje k slávě jmena českého, obrali jsme si k tomu cíli jeho nejnovější spis, který vzbudil všeobecnou pozornost na Rusi, a to již svým titulem. Aoristy v latině! Jsou-li zajisté i v Čechách filologové, kteří snad ještě neslyšeli, že v latině jsou aoristy, tož na Rusi, kde filologická nauka teprv takřka se rodí, kniha s podobným názvem musila vzbuditi podivení. Kromě toho jméno spisovatelovo již a priori bylo zárukou, že máme před sebou dílo dobré; a přečetše spis, přesvědčujeme se, že očekávání naše nebylo sklamáno.

Předmětem knihy p. Netušilovy jest jedna z nejzajímavějších, ale zároveň i nejnesnadnějších otázek latinské mluvnice, totiž otázka o původu latinského perfekta. Nepouštěje se do podrobného výkladu obsahu, uvedu pouze závěrečná slova spisu, v nichž zahrnut jest výsledek badání spisovatelova. Zní takto: „Latinské perfektum jest konglomerat dvou rozličných formací: vlastního perfekta a aoristu; a sice perf. I. = vlastnímu perfektu, perf. II. dílem = vlastnímu nezdvojenému perf., dílem = aoristu; perf. III. = aoristu a konečně perf. IV. jest tvar složený s fui, kteréž opět = perf. II."

Důkaz, že tomu tak, podán v knize, jak se mi zdá, nezvratně. Přísně methodicky, krok za krokem, vede nás spisovatel ke konečnému cíli. V celém spisu viděti jest značné vědomosti spisovatelovy, jehož pozornosti neušel snad žádný spis týkající se otázky, o niž se jedná. Spadající sem literatura jest spisovateli známa s dostatek; mínění svých předchůdců spisovatel podrobně rozebírá i vynáší o každém z nich úsudek střízlivý a zdravý; při tom vede si od počátku až do konce přísně vědecky, což však nevadí slohu, jenž veskrze jest jasný a plynný. Vůbec celý spis svědčí o nemalé znalosti předmětu i o náležité svědomitosti spisovatelově.

Odporučujeme tedy vřele dílo toto pozornosti českých filologů i přejeme panu spisovateli, aby mu možno bylo na dráze vědecké, na kterou s takovým zdarem nastoupil, pokračovati.

V Rjazani, 28. března 1882.

Hynek Majer.

LISTY

filologické a paedagogické.

Vydávají se
nákladem Jednoty českých filologů v Praze.

Odpovědní redaktoři

J. KVÍČALA, J. GEBAUER.

ROČNÍK DEVÁTÝ.
SEŠIT III a IV.

V PRAZE.
Tiskem dra. Edvarda Grégra.
1882.

Obsah sešitu III a IV.

Pojednání.

Úvahy a zprávy.

Na **„Listy filologické a paedagogické,“** vycházející do roka ve **čtyrech** sešitech **pětiarchových,** předplácejí ročně: údové zakládající a přispívající „Jednoty českých filologů v Praze“ (svou osobou) **třemi** zl. r. č., neúdové 3 zl. 50 kr. r. č., akademikové a studující 2 zl. r. č.

Jakmile vyjde které číslo „Listů filologických a paedagogických“, oznámí se to ihned novinami. Kdo z p. předplatitelův neobdrží v krátké době čísla právě vyšlého, račiž reklamovati listem nepečetěným a nefrankovaným.

Prosíce, aby pp. předplatitelé neobtěžovali si zaslati nám co nejdříve předplatné a nedoplatky za předešlé ročníky, ☞ **žádáme snažně, aby všechny peníze posílány byly pokladníkovi Jednoty prof. Karlu Himrovi, Pětikostelní náměstí č. 29. n. III.** ☜

Přijetí peněz potvrdíme vždy korrespondenčním lístkem; nestane-li se tak během 14 dní, račtež si pp. zasylatelé peníze zaslané reklamovati.

Inseraty ohlašující spisy vědecké přijímáme do „Listů filologických a paedagogických“, počítajíce stránku svého tisku po čtyrech zlatých r. č.

Administrace
„Listů filologických a paedagogických“.

Knihy ředakci zaslané:

Jana A. Komenského: Nejnovější methoda jazyků, na základech didaktických mocně vyvedená atd. Z latiny přeložil prof. Jos. Šmaha. — V Rychnově nad Kn. — Tiskem a nákladem Karla Rathouského. 1882. Sešit 1.—5.

Przegląd archeologiczny. Organ c. k. Konserwatoryi pomników i Towarzystwa archeol. kraj. we Lwowie. Lwów. Nakładem towarzystwa archeologicznego krajowego. 1882.

Latinský pravopis se stručným přídavkem o pořádku slov a vět k potřebám žáků škol středních sestavil Alois Breindl. V Mladé Boleslavi. Nákladem spisovatelovým. 1882. Cena 40 kr.

Kniha pamětní král. krajského města Plzně od r. 775—1870. Založena a sestavena od Martina Hrušky, městského archiváře. Nákladem dědiců Hruškových. V Plzni. V komissi knihkupectví V. Steinhausera v Plzni. Cena seš. 50 kr. Seš. 1.—12.

Statistika zemí v říšské radě zastoupených. Dle úředních dat sestavil K. Filipovský, c. k. professor. Brno. Nákladem knihkupectví K. Winklera. 1882. Cena 40 kr.

Všeobecné vyučovatelství. Učební text pro ústavy ku vzdělání učitelů a učitelek. Napsal Dr. G. A. Lindner. Druhé opravené vydání. Ve Vídni 1882.

Všeobecné vychovatelství. Učební text pro ústavy ku vzdělání učitelů a učitelek. Napsal Dr. G. A. Lindner. Druhé nezměněné vydání. Ve Vídni 1882.

Co nejdříve vyjde nákladem Jednoty českých filologů:

VÝBOR ŘEČÍ DEMOSTHENOVÝCH.

K potřebě školní upravil

a poznámkami opatřil

Dr. EDVARD KASTNER.

Činíce sl. sbory professorské gymnasií českých pozorny na toto dílo, prosíme, aby je zavedlo za knihu učebnou, bude-li schváleno.


UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 079412067